

BIOGRAPHISKT LEXICON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

SJUNDE BANDET.

Upsala.
WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.
1841.
På P. M. Lindhs förlag.

1872, Nov. 29.
Minot Fund.

P.

K.

KAGG, LARS.

Var född på sin fädernegård Kjellstorp i Vestergöthland d. 1 Maj 1595. Fadren var *Nils K.*, Kammarherre hos K. Carl IX, och ledde sin börd från Underlagmannen i Österlanden *Matthias Kagger* till Rossvik, som lefde 1352. Modren hette *Brita Hård*. Vid 14:de året infördes den unge K. i Dr. Christinas hof och kom der i förtrolig bekantskap med dåvarande Arfprinsen Gustaf Adolph, hvilken han ock medföljde till Småland i kriget mot Danskarne. Ynglingens trohet och mannamod behagade så Prinsen, att han gjorde honom till sin Lif- och Kammardräng (page) 1611.

Sedan freden med Danskarne var slutad, följde K. sin unga herre, nu blefven Konung, i kriget mot Ryssarne, hvarunder han vid ett tillfälle blesserade en Rysk öfverste och sedan tog honom till fånga. Han fick derföre en summa penningar till skänks samt afsändes med ett recommendationsbref till Holland, för att lära krigskonsten under Prins Moritz af Nassau, 1616. Der tjente han i två år som gemen och det tredje som gefreiter. Men sedan Republiken ingått stillestånd med Spanien, tog han såsom Fänrik tjenst hos Churfursten af Pfalz, som nyss blifvit vald till Konung af Böhmen, bevistade i denna egenskap ett fälttåg, men återkom i April 1620 till Stockholm.

K. blef nu såsom Fänrik anställd vid Östgötha Reg:te och befald att åtfölja Konungen på en resa till Tyskland. Under denna angenäma resa fick K. än mera tillfälle att befästa sig i sin herres ynnest, så att denne efter återkomsten gjorde honom först till sin Hofjunkare och sedan inom loppet af året 1621 till Capitaine Lieut., samt vidare till Capitaine och Reg:ts Qvartermästare.

Derefter följde han med sitt reg:te till polska fälttåget, och utmärkte sig vid belägringen af Riga. Sedan vid regimentet både Öfversten Arv. Horn och Öfv. Lieutenanten samt Majoren oförmodadt dött, blef han tills vidare chef för Reg:tet och anbefald att vaka öfver slottet och staden Pernau's säkerhet. Följande året utnämdes Johan Banér till Öfverste för Reg:tet; och K. blef då dess Öfv. Lieutenant samt följde Konungen till Mietau. Men kort derefter slöts stillestånd, hvarefter K. med reg:tet blef hemförlofvad.

Han fattade nu tycke för *Agneta Ribbing*, dotter af R. R. och Gouverneuren öfver Östergöthland Lennart Persson R. till Måssebo och blef med henne förlofvad 1624. Men redan 1625 fick han befallning att åter med Konungen afgå till Liffland, då han förordnades till GeneralAdjutant öfver hela Infanteriet samt att med Öfverste Erik Creutz försvara slottet Birsen mot Polackarne, hvilket lyckligen utfördes, ända till dess, genom Konungens seger vid Wallhoff, fästningen blef befriad från den belägrande fienden. Sedermera anförtroddes åt K. ett befäl öfver 8 Compagnier Westgötha och Smålands knektar under Fältherren Jakob De la Gardie. Sedan manskapet blef förlagdt i garnison, anhöll K. tillstånd att resa öfver till Sverige till sin unga trolofvade, men när han i Narva skulle stiga om bord, mötte honom Konungens befallning att öfvertaga befälet öfver Narva och Ivanogrod, till dess Gen. Gouverneuren Mannersköld hunnit ankomma. Sedan nu denne inträffat, skyndade sig K. att afsegla (d. 26 Apr. 1626), men knapt hade han satt sin fot på fosterlandets jord, förrän han erhöll befallning att med sitt reg.te begifva sig till Preussen. Han intog Dirschau utan minsta manspillan och erhöll commandot öfver detta slott, hvilket han med stor vaksamhet och mandom i halftannat år försvarade emot Polackarnes täta anfall.

Om hösten 1627 fick han tillstånd åtfölja Konungen till Sverige för att ändteligen fullborda sitt länge uppskjutna giftermål, och ankom i Nov. till Stockholm. Men återigen möttes detta förslag af ett nytt och oförmodadt hinder. Polackarne hade utrustat en flotta, med hvilken de ville öfverraska Kalmar och K. beordrades att genom natt och dag begifva sig till denna vigtiga fästnings försvar.

Fiendens plan tillintetgjordes, och först nu, d. 9 Mars 1628, unnades honom tillfälle att fullborda sitt giftermål. Tre dagar efter brölloppet blef han utnämd till Öfverste för sitt Reg:te.

Hvilan blef dock icke långvarig. Redan d. 9 Nov. erhöll han befallning att med reg:tet infinna sig först i Kalmar och sedan i Pommern. Den 27 befann sig hela reg:tet i Stralsund, som detta och följande år hårdt belägrades af fienden. D. 9 Dec. blef han återkallad till Sverige och fick der dröja, till dess han i Juni 1630 befalltes att följa Konungen sjelf öfver till Tyskland. Året derpå slog han Commendanten i Greifswald, som ryckt ut för att skydda staden mot Svenskarne, tog honom till fånga, förföljde de flyende fienderne, ända in i yttersta porten, den han med sitt manskap besatte, hvarefter staden, fjerde dagen derefter, måste gifva sig, sedan fältmarskalken Tott ankommit med en större styrka. Till belöning erhöll K. ett stort gods.

K. qvarstadnade vid Mecklenburgska armeen, men icke längre än han hunnit eröfra slottet Mirow; ty han fick befallning att stöta till Konungen. Han intog passet vid Havelberg och Zerbst, förenade sig med Konungen vid Wittenberg, men beordrades att gå tillbaka, att försvara armeens rygg. Efter Konungens seger vid Leipzig vann han åtskilliga fördelar i Brandenburg, som förberedde Magdeburgs fall. Erhöll derefter anbud att öfvertaga befälet öfver Schlesiske armeen, som var förenad med den Sachsiska, men då K. urskuldade sig, skickades han med 6000 man att biträda först Landtgrefven af Hessen mot Pappenheim samt sedermera Hertigen af Lüneburg, hvilka herrar han ock gjorde goda handtag. Öfverste K. befann sig såsom commendant öfver Magdeburg, då Konungen stupade vid Lützen, och blef derefter befordrad till Öfverste vid Lifgardet och ställd under Hertigens af Lüneburg befäl. Under detta fälttåg slog han vid Weser en Kejserlig tropp, dödade 2000 och tog 2500 till fånga, biträdde vid Hamelns belägring, hvarvid han fick ett skott i låret, och ehuru blesserad, deltog han i den slagtning, efter hvars vinnande Svenskarne intogo Hameln.

Sedan nordliga Tyskland från fiender alldeles var rensadt, skickades han med tre reg:ter att förstärka stora armeen, som stod under Hertigen af Weimar i Bajern. Han ankom i Oct. 1633, intog Kehlheim och biträdde Hertig Bernhard vid Regensburgs eröfring, samt erhöll, sedan Hertigen rest bort, befälet öfver hela armeen. Den 2 Juni 1634 belägrade han Donastauf, blef skjuten i halsen, men intog icke dess mindre slottet. Sedermera försvarade K.

Regensburg emot hela Bajersk-Spanska armeen, ehuru denna var 65,000 man stark, samt afslog 7 stormar; men då krut slutligen började fela och han sjelf erhållit ett skott i bröstet måste han uppgifva staden, hvarefter han fick tillstånd att begifva sig hem till fäderneslandet för att läka de tre blessurer han inom 13 månader erhållit.

Våren derpå blef han GeneralMajor och begaf sig öfver till Preussen, för att under Riksmarskens befäl försvara landet mot Polackarne, men sedan stilleståndet med dem 1634 blifvit förnyadt, återreste K. till fäderneslandet, hvarest han 1641 utnämdes till RiksRåd, KrigsRåd och Led. af Krigs-Collegium. Vid Danska anfallet biträdde han Fältmarskalken Horn uti Skånes försvar, samt fördref fienden från Hisingen, och tog 6 fältstycken, undsatte Götheborg, dref General Sehestedt öfver den brygga han slagit öfver elfven vid Bohus, och satte sig i besittning af sjelfva bron; och hade nyss slagit läger utanför Bohus, färdig att börja belägringen, då freden mellankom. Gen.Lieutenant 1643.

Blef derefter 1644 utnämnd till Lagman i Östergöthland, 1648 Fältmarskalk, 1651 Friherre och 1653 Grefve, med Mariestad till Grefskap, hvartill sedermera lades Sölfvitsborgs län såsom förbättring. Ehuru K. ej stod mindre i nåd hos K. Carl X än hos Dr. Christina och hennes fader, så deltog, i följd af en svår sjukdom, icke Fältmarskalk K. i Polska kriget, om hvilket dock Konungen ofta rådfrågade honom; men år 1658 var han så återställd, att han ej allenast kunde åtaga sig försvarsverket öfver Stockholm, utan äfven mot slutet af följ. år nedresa till Wenersborg i anledning af ett från Norrige befaradt anfall. Han inryckte till och med inom norrska gränsen, vann några små fördelar, intog med Rikstygmästaren Gustaf Horn tre skansar af Fredrikshall, dem han dock sedan måste lemna, men intog i stället ett blockhus, hvarifrån han lät kanonerna spela på staden. Mellertid voro fienderne, anförde af danske Generalen Bjelke och GeneralLieut. Stake, i antågande till fästningens undsättning: han gick emot dem och angrep dem manligen, men kunde i anseende till deras säkra förskansningar ingenting uträtta. K. återvände då mot Fredrikshall, på hvilken han gjorde en tapper attaque; men äfven denna blef afslagen; väl ämnade han några dagar derefter försöka en ny storm, men väderleken blef så svår, att det syntes honom farligt att här längre qvarblifva med armeen.

Han återvände således med krigshären, hvilket tåg var högst besvärligt, och sjelf kom han icke utan lifsfara öfver Ydeviken.

Ankommen inom riksgränsen försporde han tidningen om Konungens död, hvarföre han först förfogade sig till Götheborg och sedan till Stockholm. Samma år blef han på Riksdagen i Stockholm förordnad till Riksmarsk efter Gustaf Horn och tillika till en af den unge Konungens förmyndare. Dessa värdigheter fick han dock icke länge innehafva, emedan han afled d. 19 Nov. 1661. Liket bisattes först i St. Jakobs kyrka, fördes sedan d. 8 Juni 1662 med stor prakt till Riddarholmskyrkan, och blef der begrafvet, samt slutligen fördt till Floda kyrka i Södermanland, i ett eget präktigt grafchor, som han åt sig låtit uppbygga, hvarest ett epitaphium öfver denne förtjente man finnes uppfördt. Som han dog barnlös, utgick denna grefliga ätt med honom sjelf. EnkeGrefvinnan skänkte det såkallade Kaggiska huset vid Munkbron till Pastors boställe i Riddarholms församlingen.

RiksRådet K. tillägges i personalierna, efter hvilka hans lefnadsteckning är uppgjord, mångfaldiga dygder, och synes äfven hafva varit så rättskaffens som tapper. Han var älskad af armeen och blef hufvudsakligast derföre Riksmarsk (Skand. Sällsk. Handl. IX. 141); föröfrigt temligen olärd, hvilket kan väntas, då han tillbragt sin mesta tid i fält. Hans förtjenster om fäderneslandet hade ock blifvit belönad genom stora rikedomar (Anecd. de Suède), hvilket äfven skönjes af hans titel.

(Källor: Stjernmans Matr. sid. 18. — Gjörvells Sv. Bibl. 4 del. sid. 254 o. f. — Gezelii Lex. Del. II. och IV. — Ofvanst. Källor: — Ett Bref från honom till Commissarien Simon Rosenberg, Wenersborg d. 3 Jan. 1660, är tryckt i Skand. Sällsk. Handl. X. sid. 93. — Stiernmans Höfd. Minne. I.)

KALLING, PETER.

Son af Assessoren i Svea Hofrätt *Peter Kalling*, och *Margaretha Bunge*, Borgmästaren i Stockholm Mårten B:s dotter. Föddes i Stockholm år 1700. Blef först Page hos K. Carl XII, sedan Volontär vid Lifgardet 1717. Fänrik 1718 och bevistade belägringen af Fredrikshall s. å. Gick 1734 i Fransk tjenst, der han blef Capitaine, och bevistade trenne fälttåg. Lieutenant vid Svenska Lifgardet 1737. StabsCapitaine 1741. CompagniChef 1743. Cabinetts-Kammarherre 174 . Öfv. Lieut. vid Uplands Reg:te 1744. Öf-

verste i arméen och Gen.Adjutant 1747. Chef för Nerikes och Wermlands Reg:te 1748. R. S. O. s. å. Friherre 1751. C. S. O. 1754. Gen.Major 1757 och deltog i kriget med Preussen s. å Gen.Lieutenant 1763. RiksRåd 1765. R. K. R. St. Andreæ O. s. å. Nedlade RådsEmbetet d. 17 Maj 1769. Grefve 1771. Inkallades åter i Rådet d. 12 Maj 1772, och endtledigades d. 22 Aug. s. å. C. S. O. St. K. s. å., sedan SvärdsO. fått 3 grader, och de gamla Commendeurerne blifvit förklarade för C. med Stora korset. Afled d. 3 Mars 1795.

Gift 1749 med *Christina Margaretha Eleonora Posse*, dotter af Öfversten för Nerikes och Wermlands Reg:te Grefve Carl Knutsson P. och Grefvinnan Nora Lillienstedt. Sonen *Per Adolf* var Major vid Östgötha Infanteri, och en af dem, som af politiskt missnöje med Gustaf d. III, begärte afsked vid krigets utbrott 1788.

Kalling tillhörde mösspartiet, och var vid 1772 års Riksdag så mägtig, att han ansågs som Premierminister, och erhöll han äfven befälet i hufvudstaden, då underrättelsen om revolutionens utbrott i Christianstad ankom. På revolutionsdagen sprang han med blottad värja omkring på gatorna, ropande: "till vapen, bröder; eljest är er frihet förlorad", men blef snart häktad. Han återfick aldrig Gustaf III:s nåd, liksom han ej varit tåld af Adolf Fredrik. Denne förbigick honom 1765 vid promotion inom Seraphimer-O., hvarföre han ifrån Ryssland skaffade sig blåa bandet. Gustaf III gjorde honom väl till Grefve, men aflägsnade honom revolutionsdagen ur Rådet, dit han ej mera återkallades, och gaf honom aldrig Seraph. O.

I Skand. Sällsk. Handl. XIII Delen p. 278 ff. finnes en förteckning på dem som vid 1756 års Riksdag, af Ständernas commission "dels blifvit dömde, dels endast rörde och hörde", med bifogade anmärkningar. Om K., som "af några af de brottslige blifvit rörd, och sig förklarat samt blifvit befriad", heter det: "Baron K., mera kvickt pratsam än verksam; nu något nyttjad af gammal vana, var för Rådets magt icke ogen och mera mössa än rojalist innombols. Var framfusig."

KALM, PEHR.

Föddes i Mars 1716 i Ångermanland dit hans föräldrar flytt under kriget. Fadren *Gabriel K.*, Comminister i Nerpes i Österbotten, hade dött vid Nyårstiden s. å. Modren hette *Catharina Ross*. Blef Stud. i Åbo 1735. Hans stu-

dier voro hittills rigtade åt det theologiska fältet men dåv. Professorn sedan Biskopen Brovallius rigtade snart hans håg åt Naturalhistorien. Genom Brovallius blef K. känd af vice Presidenten Baron Sten Carl Bjelke, som upptog honom i sitt hus, och på sin bekostnad afsände honom på resor, 1740 till Tavastland, Savolax och Karelen, samt 1741 till Upland och Westmanland. På denna sednare utfärd inskrefs han som Student i Upsala, och erhöll af Linné råd och anvisningar, dem han begagnade på sin 1742 anstälda Vestgötha och Bohuslänska resa, som 1746 utkom. "Man ser här" säger hans loftalare i Vetensk. Akad., "huru mycket han redan lärt och hvarthän hans uppmärksamhet förnämligast syftade. Han talar om många ditintills i Riket okände hemma växande örter; han beskrifver deras nytta både till läkedom och färgning; han samlar deras frön till Acad. Trägården i Upsala; han urskiljer, hvilka kreaturen rata eller söka. Huru ifrar han icke mot vårdslösa Landtbrukare och skogs-ödare? en säker spådom om den ömniga frukt hans flit och insigter af ett större utrymme skulle skörda."

På Bjelkes bekostnad besökte han 1743 skärgården på begge sidor om Stockholm i Roslagen och Södermanland. "Flora Suecica vann genom dessa lärde härfärder mycken prydnad, och huru granlaga upptäckter K. redan denna tiden var i stånd, att göra, synes af den heder hans uppmuntrande läromästare honom derföre beviste i en kort derpå utgifven Academisk afhandling. (De Peloria, Ups. 1744)." — Följ. året följde han sin gynnare på en resa genom Ryssland och en del af Ukrain. 1745 undersöktes Södra delen af Westergöthland.

Kalm, ännu Student, invaldes 1745 till Led. af VetenskapsAkademien; föreslogs följ. år af Consistorium Acad. i Åbo till Docens i Naturalhistorien och Oeconomien, och utnämdes 1747 till den förste Oeconomie Professor i Åbo. Men dessförinnan hade Baron Bielke, i samråd med Linné, hos Regeringen och VetenskapsAkademien föreslagit, det någon Svensk naturforskare måtte till Norra America utsändas för att utvidga bekantskapen med denna verldsdels naturalster och derifrån till fäderneslandet införa nyttiga växter, som i anseende till klimatets likhet förmodades kunna äfven i den Europeiska Norden trifvas. Detta uppdrag åtog sig K., som således, med gemensamt understöd af VetenskapsAkademien, Universiteterna i Åbo och Upsala samt Riksens ständers Manufacturcontor, om hösten 1747 an-

trädde öfverfarten från Götheborg till England. Efter uppehåll i Norrige och London ankom han ändtligen till Philadelphia d. 15 Sept. 1748. Derifrån gjorde han de tvenne följ. åren vidlyftiga och mödosamma färder ända till Canada, Blåa bergen och Niagara fall *), samt återkom öfver London till Götheborg d. 16 Maj 1751.

Under vistandet i America predikade han flere gånger för svenska församlingen i Racoon, som efter Prosten Sandins död länge saknade ordinarie Prest. Några år efter hemkomsten, 1757, prestvigdes äfven K.; erhöll s. å. Piikis Præbendepastorat och 1763 St. Mariæ. Vid Jubelfesten i Lund 1768 blef han Theol. Doctor, och då Bisk. Mennander 1775 flyttades till Ärkebiskopsembetet, hade K. det förtroende i Åbo Stift, att han erhöll röster närmast de tre föreslagne. Vid Magisterpromotionen 1757 var han Promotor.

Vid Kalms hemkomst hade ej Åbo ännu någon Botanisk trädgård. I sex år måste han derföre i sin egen trädgård med stor kostnad vårda de främmande växter han hemfört. Hans förtjenster om sin vetenskap förskaffade honom äfven 1768 kallelse från Kejs. VetenskapsAkademien i Petersburg, att vara Botanices Professor med 1000 rubels lön, samt andra hederliga förmåner; men K. afslog anbudet, ehuru han i Åbo hade mindre inkomster. Utom af Svenska Vetenskaps-Akademien, blef han kallad till Ledamot af VetenskapsSocieteten i Upsala, Patriot. Sällsk. i Stockholm, Kejs. Ryska Oecomiska Societeten i Petersburg, samt Vetensk. och Vitt. Samhället i Götheborg. Han blef äfven en af de första Wasa-Riddare vid K. Gustaf III:s kröning 1772, och var den första Svenska Prestman, som blifvit Ordensledamot.

Gift 1750 i Philadelphia med Prostens öfver Svenska församlingarne Mag. Johan Sandins enka *Anna Margaretha Sjöman*, dotter af Commissarien vid arsenalen i Stockholm Johan Sjöman. Med henne hade han en Son *Pehr Gabriel* som blef Major vid Nylands Dragoner.

K:s vidlyftigaste arbete är Nordamericanska Resan, hvaraf 3 delar utkommo. Prof. Kreander, Kalms efterträdare, erhöll manuscripterne till de följ. delarne i testamente, men

*) K. beskref detta fall i ett bref till den namnkunnige Benj. Franklin, med hvilken han underhöll en flerårig lärd brefvexling. Denna beskrifning upptogs med det bifall i England och America, att på ett år 6 upplagor deraf utkommo, och blef öfversatt på både Tyska och Fransyska. Ett sammandrag häraf är författadt af en obekant och infördt i Uppfostringssällsk. Tidn. 1782, N:o 45, 46.

hindrades af sitt snara frånfälle att utgifva dem. Före sista branden funnos de förvarade på Åbo bibliothek. Minnesmärken af hans flit äro dessutom mångfaldiga naturalhistoriska och ekonomiska, äfven några topographiska uppsatser och afhandlingar, deribland nära 150 disputationer, de flesta på svenska, ofta rörande alldeles enskilda ämnen i vanlig hushållning.

Kalm afled d. 16 Nov. 1779. Örtslägtet *Kalmia* är uppkalladt efter honom.

Skrifter: Vestgötha och Bohuslänska Resa. Sthm 1746. — Berr. om naturliga sättet, nyttan samt skötseln af några växter ifrån N. America. Sthm 1751. — Resa till N. America. Del. 1—3. Sthm 1753—61. — 31 rön i Vet. Ak. Handl. och ett i Patr. Sällsk. Journal. — Presiderat för 150 disputationer.

(Källor: Åminn.Tal i Vet. Ak. af Joh. Odhelius. — Åbo Acad. ProCancellerer etc. af Tengström. — Rosenhanes Vet. Ak. Hist.)

KALMETER, HENRIK.

Föddes i Falun d. 20 Aug. 1693. Fadren *Olof K.*, var Lieutenant. Efter slutade Akademiska studier i Upsala ingick han vid 21 års ålder i BergsCollegium, der han visade mycken skicklighet. Ett ganska mödosamt arbete, som anbefaltes honom, neml. att ordna register eller sammandrag af alla Resolutioner och Privilegier, som angingo både i gång varande och ödelagde bergverk i riket, fullbordade han på kort tid, så att Collegium fick reda på hvad som söktes, ifrån de äldsta tider till 1690. Andre hafva sedan fortsatt detta arbete. På detta Collegii tillstyrkande erhöll han han 1718 1000 R:dr till företagande af en utrikes resa till bergverkens nytta. Den anträddes s. å. på Konungens befallning öfver Königsberg till Amsterdam; dit han ankom öfver Hamburg, under många faror. Han höll härunder en noggrann dagbok. Från Amsterdam skyndade han till St. Malo, enligt Konungens ytterligare befallning, men dit ankommen fann han inga vidare ordres, ty Carl XII var undertiden död. Slutligen återkommen till Amsterdam 1719, reste han derifrån till England, der han i Edinburg träffade sin morbroder Henrik Kumblien, Directeur öfver musiken. 1721 reste han öfver till Frankrike och 1723 åter till England. I Juli 1725 anträddes hemresan öfver Tyskland, och ändtligen, efter nio års frånvaro, landsteg han i Ystad i Juni 1727. Omständlige Relationer och grundliga anmärkningar öfver de länders handelshushållning och manufactu-

rer, hvilka han besökte, hemskickades flitigt till Collegium, och dessutom inskaffade han till Sverige skicklige Jern- och Stål-arbetare.

Bergs- och CommerceCollegierne täflade genast om, att belöna och vinna en så förtjent man. Han befordrades 1728 till Commissarie i CommerceCollegium, men gjorde vid samma tid en resa inom landet för BergsCollegii räkning, för att eftersöka Gallmeja, Stenkol och andra mineralier. 1729 reste han åter utrikes för CommerceCollegii räkning, för att anskaffa än flere skicklige utländska arbetare. Han lyckades ock att sluta contracter med en stor hop handtverkare af flere slag, dem han skaffade till Lübeck, och derifrån till Sverige. Blef Assessor i samma Coll. 1734, och 1747 CommerceRåd, s.å. Led. af K. Vet. Akad., i hvars Handlingar ett rön af honom är infördt. Afled d. 24 Dec. 1750.

Gift 1736 med *Anna Sophia Wallberg*.

(Källor: Åminn.Tal. i Vet. Ak. af Prof. A. Berch. — Gezelii Lex. II.)

KALSENIUS, ANDERS.

Föddes i Söderberkes Prestgård i Dalarne d. 1 Nov. 1688. Fadr. var den lärde Prosten Mag. *Olof K.* Modren *Anna Rudbeck*, dotter af Biskopen i Westerås Doct. Nils Rudbeckius, ägde i första giftet Prosten i Söderberke Mag. Lars Barchius, och hade med honom en son *Nils*, som sedan blef Kalsenii företrädare på Westerås Biskopsstol. Under denne halfbroders ledning sändes K. vid 9 års ålder till Upsala, och fick slutligen komma i Bibliothekariens, sedan ErkeBiskopen, Eric Benzelii hus, der han fick till handledare Mag. Andr. Rhyzelius, sist Biskop i Linköping. K. blef Prom. Phil. Magister 1713. Beslöt nu resa till namnkunniga Tyska universiteter, men då han i Skåne hörde, att öfverfarten till Tyskland var ganska osäker under dåvarande krigstillstånd, stadnade han någon tid i Lund och vände sedan om till sin födelseort. Hans mogna lärdom var bekant, och han fick förslag både till Lectorater och Pastorater, men lyckan gynnade honom ej; var dock 1714 förordnad till vicar. Eloqu. Lector i Westerås. År 1716 kallade R. R. Grefve Gust. Cronhjelm honom till sin Huspredikant, hvilken kallelse han antog, och prestvigdes i Maj s. å., hvarpå han i Sept. blef Pastor vid DalRegementet. Efter en besvärlig tjenstgöring under Regementets många commen-

deringar, blef han 1720 nämd till Andre Pastor vid Lifdrabantcorpsen. Följ. året blef hans tjenst indragen, men han fick dock Konungens löfte, att lön var åt honom anslagen, och 1722 blef han Ordinarie K. Hofpredikant. Härvid kan anföras att K. i den förra tjensten succederade sin informator Rhyzelius, och i den sednare sin bror Barchius. Han efterträdde sedan denna broder 1725 som Öfverhofpredikant, 1730 som Pastor Primarius vid Storkyrkan i Stockholm, och 1734 i Westerås Biskopsembete. Blef Theol. Doctor i Greifswald 1730. Till den stora gunst hvari han stod hos Kon. Fredrik, som förhjelpte honom hastigt till höga platser inom kyrkan, bidrogo dock måhända hans eftergifvenhet för Konungens passioner, och han lärer af sin samtid ej varit särdeles aktad. I Stövers öfversigt af Svenska hist. under frihetstiden läses p. 174, i anledning af Konungens förhållande till Fröken Taube, med hvilken Konungen af Kalsenius var hemligen vigd: "Äfven protestantiska kyrkan har i alla tider haft sina Casuister, som i samvetslöshet icke eftergifva någon Jesuit. Till detta slags föraktliga Theologer hörde Biskop K., som, hvilket var förundransvärdt på den tiden, vidlyftigt beviste, att månggiftet icke var emot Bibeln, utan endast emot kyrkoordningen, hvilken ej vore någon förbindande lag. Konungen kunde derifrån frikalla hvem han ville, men aldraförst sig sjelf. Endast girighet, och den fullvigtiga belöning han hade att vänta af Konungen för det han gynnade dess amourette, kunde förmå Biskopen till den skändligheten, att så vränga den Religions lära, hvars apostel han var. Folket hämnade sig äfven på honom genom förakt och hat. Man smädade och personiferade honom i flera flygskrifter, ibland annat i en med dessa Esaiæ ord, 56: 11: "Dessa Prester äro starka hundar till kroppen, som aldrig blifva mätta, ej hafva något förstånd och endast snålas för sig." Hvar och en fann denna teckning af Biskopen högst träffande, så i fysiskt som moraliskt hänseende." Stöver nämner äfven, att Grefve Rochus af Lynar, som en längre tid var Dansk minister i Sverige, sett K. Fredrik ofta på sina jagtpartier åtföljd af Biskop K. och hans klockare. Grefven såg båda dessa herrar på en Kongl. jagt hetsa en hare, som man fångat lefvande, men som sprungit ifrån klockaren. Vi känna ej hvarifrån Stöver hämtat den förra berättelsen, och kunna således ej afgöra dess tillförlitlighet. — Det berättas ock att K. befallte, att concepterna till hans predikningar skulle

nedläggas i hans likkista, som ock verkstäldes. Man trodde, att detta skedde, för att dölja, det de voro öfversättningar från Engelskan.

Af sin parentator, Biskop Herweghr, tecknades K. helt annorlunda. Denne mans namn är en borgen för att ej smickret fört hans penna. Han berömmer K. i drift och verksamhet som Biskop *), och Ephorus öfver Läroverken, samt barmhertighet mot fattige, och fullbordar teckningen sålunda: "I tal och svar var han ljuflig, och kunde när så tillfället medgaf med behageliga infällen och skämtsamma berättelser roa både sig och andra. Men när det behöfdes, var han ock i sitt tal alfvarsam och hans ord hade eftertryck med sig. Om gudeliga ting hörde man honom tala med vördnad, om verldsliga med mycken ömhet, om lärda saker med moget omdöme. Vigtiga ting kunde han med tydliga ord göra begripelige för den enfaldigaste. När sanningen skulle straffas, beto hans ord igenom och rörde sinnet: när någon skulle öfvertalas till det godt är, var hans tal försigtigt, och vann lätteligen bifall. Sin ära satte han aldrig i vad genom ovarsamma löften, men lofvade han, så höll han det ock heligt." Beskyllningen om girighet förfaller väl ock till en god del, då man besinnar att K. i 20 års tid njöt inkomsterna först af Storkyrkan, och sedan af Westerås Biskopsstol, samt dessutom ägde inga barn. Herweghr säger: "Han lefde i välstånd och hade ansenliga lyckans håfvor. Men kan någon säga, att de blifvit förökte genom andras oförrätt, genom slem vinningssjuka, genom fala tjenster, och mottagna gåfvor? . . . . . Han sparde i det mindre, att han i det större, och när allmän nytta gälde, måtte ega styrka i händerna att utföra sina föresatser. I rikedomar satte han ingen vidare sällhet, än att han gladdes af ett större tillfälle att göra många godt . . ."

Mot Upsala Akademi viste K. en stor och hedrande frikostighet, då han inrättade en särskild Theologisk Profession, som ännu bär hans namn. Till detta ändamål skänkte han Sätra Helsobrunn till Akademiens disposition, jemte ett capital af 20000 d:lr k:mt, af hvars intresse 30 fattige skola underhållas. Till Westerås Gymnasium har han skänkt en liten men kostbar myntsamling.

Biskop K. afled d. 24 Dec. 1750, och ligger begrafven i Westerås Domkyrka, der en vacker minnesvård är

---

*) På sina visitationer besökte han äfven Särna, der ingen Biskop hvarken förut eller efteråt varit, och der ingen visitation var hållen sedan socknen var under danskt välde.

öfver honom uprest. I sitt gifte med *Elisabeth Lemoine* hade han inga arfvingar.

Skrifter: Ungdomens skyldighet. Pred. 13:de dag Jul. Sthm 1726. — Likpred. öfver Bisk. i Westerås D:r Sv. Cameen. Ib. 1729. — Pred. vid Strömsholms kyrkas invigning 1741. — Riksdagspredikan s. å. — Likpred. öfver Domprosten Dr O. A. Tillæus 1744.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — HofCler. Hist. III. p. 1. — Stricker, Homil. Bibl. p. 70. — Parentation af D. Herweghr).

KAMMECKER, JOACHIM.

Var född i Stockholm 1642. Reste i yngre åren genom Tyskland, Ungern och Böhmen, och tjente några år i Österrikiska arméen under kriget emot Turkarne. Han förhöll sig härunder så väl, att han af Kejs. Leopold blef adlad, och erhöll ett väl utsiradt vapen. Af dessa båda ärebetygelser emottog han endast vapnet, som han till sin död förvarade. Han nedsatte sig sedan i Stockholm, hvarest han blef Ålderman för Bagareembetet, och utmärkte sig såsom en förståndig och hederlig man. Vid fem riksdagar blef han Taleman för Borgarståndet, i anledning hvaraf hans portrait finnes på Drottningholms Slott ibland minnesvärde svenska män. Han inrättade 1725, tillika med tre andre förmögne borgare, ett Borgerskapets Enkhus på Ladugårdslandet. Afled 1732.

Gift med *Margaretha Gerdes*, dotter af Pastor Primarius vid Tyska församl. i Stockholm Doct. Henrik Gerdes. Deras guldbröllop firades 1721.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. IV. — Suppl. till det i flor stående Stockholm. p. 201).

KAMMECKER, MARTIN.

Föddes i Simtuna Prostgård i Upland d. 17 Juni 1698. Fadr. var Prosten derstädes Mag. *Wilhelm K.* Blef Student i Upsala 1709. Phil. Magister 1722. Företog 1724 en utländsk resa genom Danmark, Tyskland, Frankrike, England och Holland, öfver hvilken han förde en dagbok, den han i manuscript efterlemnade. Blef efter hemkomsten 1729 Philos. Adjunkt i Upsala, der han höll politiska föreläsningar och författade ett vidlöftigt Collegium i 19 Capitel om Sveriges Rikes stat, hvaraf flere utländska ministrar läto taga afskrifter. Theol. Adjunct och Kyrkoh. i Näs 1731.

Præses vid Prestmötet i Upsala 1738. Prost öfver Hagunda Contract 1742. SuperIntendent på Gottland 1745. Theol. Doctor 1751. Död i Wisby d. 6 Maj 1757.

Han var en grundlärd man, och en af Sveriges störste bokkännare. Alnander erkänner i företalet till sitt Theol. Bibliothek, att han till detta arbete fick första anledningen genom sitt tillträde till K:s sköna och rika Bibliothek. Detta bortsåldes sedan på Auction i Upsala 1759.

Gift med *Elisabeth Wallin*, dotter af Biskopen i Götheborg Doctor Göran Wallin, Kammeckers företrädare på Gottland.

Skrifter: Diss. Synod. de ministerio ecclesiastico. Ups. 1738. — Riksdagspredikan. Sthm 1746.

(Källor: Sv. Mercurius 1759. Oct. p. 124. — Alnanders Theol. Bibl. I. — Gezelii Lex. IV. — Rhyzelii Episcoposcopia).

KARLSTÉN, ARVID.

Härstammade från *Brynolphus Haquini*, Pastor i Öhr och Landsprost öfver hela Dahlsland, förut omnämd i detta Lex. såsom fader till rimsnidaren *Sveno Dalius* eller salig Gubben. Utom denne hade Brynolphus flere barn, bland hvilka *Erik* antog namnet *Tilaceus* och blef stamfader för ätten *Tilas.* Den äldste sonen *Arvidus Brynolphi* blef efter fadren Prost och Pastor i Öhr. Hade 11 barn, bland hvilka *Jonas* antog namnet *Kiällander*, och blef Inspector öfver Landtmätarne i Wermland. Med sin hustru *Brita Larsdotter von Sacken* hade han 5 söner och 3 döttrar. Den 3:dje sonen i ordningen, som kallade sig *Gran*, blef slutligen Öfverste och adlad med namnet *Granfelt.* De begge äldste, och den 4:de sonen kallade sig *Karlstén.* Af desse var vår *Arvid* äldst. Han föddes på Geelskogen i Carlskoga socken i Wermland vid en mycket stor sten d. 16 Mars 1647. Han visade från ungdomen en särdeles hog för Medailleurskonsten, och blef derigenom känd af Myntmästaren Isaak Kock, och fick af Planting, som var "Isersnider" vid Avesta, lära att föra grafstickeln. Hans lärospån voro stämplar till koppar- och skiljemyntet, som slogs vid Avesta, och fick han sedan på Stockholms mynt gravera Guld- och Silfvermynten.

Kock, sedan KammarRåd och adlad med namnet Cronström, som märkte Karlsténs stora anlag, lemnade honom 1668 medel till företagande af en utrikes resa. Han uppehöll sig länge i Frankrike, och reste derifrån till England

för att besöka den der vistande berömde Franske medailleuren Jean Roethier. Härunder lärde han sig miniaturmålning, samt ett öfvermåttan fint etsande på stålspeglar, och, ehuru ännu begynnare i konsten, graverade han så vackra medaljer för Polska och Brandenburgiska hofven, att han fick anbud på fördelaktiga villkor från begge dessa hof, hvilka han dock afslog, af kärlek till sitt fädernesland.

Till K. Carl XI:s kröning 1672 blef han hemkallad, och förvärfvade sig stort anseende genom sina skådepenningar, hvarföre han ock, ej långt derefter, fick fullmagt, att vara Kongl. Medailleur. Vid denna tid var en Tysk vid namn Antonius Meybusch i Konungens tjenst. K. hade i honom en svår medtäflare, men Assessor Abrah. Cronström, Isaaks broder, som hade fått privilegium på Medaille-myntningen, gynnade K., och bragte det derhän, att K. fick Medaille-arbetet. Utom ordinarie lönen för myntstämplarne blef nu ganska litet öfrigt för Meybusch, som slutligen reste missnöjd sin väg. Han var annars ingen oäfven arbetare, om än icke så skicklig som K.; dessutom utländning, och förstod sig ej på att söka patroner.

Ehuru nu i besittning af den bästa tjenst, han i sitt yrke kunde erhålla, sträfvade han dock oupphörligt att blifve ännu fullkomligare, hvarföre Holländska Envoyén Rumpf, som var en god kännare, skaffade honom Varins och andra goda mästares medailler, hvilka kunde tjena till föresyn.

K:s lön var i början anslagen af Konungens handpenningar *). 1680 klagar han, att han ej på 8 år utfått mer än ett års lön, hvarföre Konungen utfärdade befallning till "Kammaren," att K. skulle "prompte blifva fullkomligen betald och tillfredsställd."

Åtskillige utländska hof beställde arbeten af honom, och sökte hans Konungs tillstånd, att få honom till sig på någon tid. Också reste han ofta utrikes, och fullgjorde hofvens åstundan, så länge de ej anmodade honom, att träda i deras tjenst. Så väl för denna trohet, som derföre att han var den förste inföding, som idkat denna konst, och deruti undervisade Svenska ungdomen, upphöjdes han (d. 2 Jan. 1692 i adeligt stånd, med bibehållande af sitt förra namn.

*) Gahn, som gerna låter sin ilska mot Gustaf III framlysa, klagar härvid: "Dessa (handpengarne) använde den store Carl XI:te till nyttiga behof, såsom till Biblars, Psalmböckers och Catechesers tryckande, men ej till h . . . rs, comoedianters och sångerskors underhållande. Sådant sker i detta förbannade och theatraliske Gustaf III:s tidehvarf. Sed dabit Deus his quoque Finem."

Få medaljer äro i Sverige utkomna från 1673 till 1718, som ej äro af hans hand.

CanzliRådet Berch yttrar i biographien öfver K. i Gahmska samlingarne: "kännare af gravur sakna fuller understundom hos K. en accurat teckning, hvilken han icke haft tillfälle att lära i ungdomen. De äro icke heller nöjde med hans hårda Peruquer, öfverflödiga och nästan altid lika draperier på sina buster; men de kunna hvarken neka honom, att i sitt arbete fullkomligen hafva träffat personernas likhet, eller nogsamt berömma, huru han, undantagandes i de sista åren, fört sin grafstickel med ogemen ljuflighet; så att jämväl det svåraste tyckes vara framkommet utan möda. Bristen i teckningen var honom sjelf icke obekant: hvarföre han plägade anmoda Keder, som inventerade medaillerna, att icke föreslå några svåra figurer till reverser. Och kan man säkert, utan att förminska hans öfriga goda egenskaper, säija, när några väl componerade bilder finnas på hans medailler, att det icke varit han, som gjort ritningen." Endast hans skådepenningar öfver Kongl. personer stiga till ett antal af 67 stycken. Hela samlingen stiger till inemot 100. Några hafva väl ej AK påtecknade, men hafva af giltiga kännare blifvit honom tillägnade.

K:s porträtt blef skurit i elfenben af den berömde Fransmannen Cavalier. Sjelf pousserade han sig tvenne gånger i vax, först nästan en face, och sedan i profil, af hvilka bilder äfven några exemplar finnas gjutna i metall med små dedicationer af Keder på andra sidan. Efter ett af dessa graverade den namnkunnige Hedlinger en medaille med K:s bröstbild å ena sidan med öfverskrift: "Nomen nullo delebitur ævo," och å andra: "Nobilis numismatum cælatoris Arv. Karlstenii succi imaginem immortalitati tradunt Nic. Keder svecus et J. C. Hedlinger Helvetius MDCCXXXV."

Gift 1674 med *Magdalena Elisabeth Schenkovitz*, dotter af Öfv. Lieutenanten Bartholomæus S., af Polsk slägt. Med henne, som lärer varit af ovanlig skönhet, ägde K. 8 döttrar, men ingen son, och slöt sjelf sin adeliga ätt d. 8 Maj 1718. Ligger begrafven i Solna kyrka.

K. efterlemnade en kostbar samling af medaljer och konstsaker, hvilken bortspelades på lotteri d. 24 Maj 1718, fördelad i 400 vinster. En högst sällsynt förteckning härpå är tryckt, hvarur vi vilja införa början: "Medaille-Cabinettet består af en stor myckenhet, såväl Svenske som utländske Silfvermedaljer af ansenlig wicht och värde, samt giorde af

de förnämste konstnärer i hela Europa. Hvad Konst-Cammaren vidkommer, så var sahl. ägaren en fullkomlig curieus kännare, och derföre allt hvad han samlat, konstigt och utsökt, som skönjes 1:o af åtskilliga Potentaters och månge Svenske Konungars ansenlige Miniateur Portraiter, hvilka alla äro i Silfver väl infattade med skiöna och mästedelen ächta Christall glas öfver, samt månge amelerade, en del och med fijlegrams arbete zirade, dessutan 2:o af de i hvitt vax pousserade Portraiter, såsom ock 3:o af de uti stålspeglar i synnerhet åtskillige rara stycken, 4:o alle handa ädla och andra skiöna stenar, 5:o petrificerade saker Insecter i bernstenar, Coraller, druser, musslor och florentinska stenar, 6:o finnes ock uti denne KonstCammare åtskillige Original Schillerier af både Italienske, Franske och andre Målare, uti vackre och mäst förgylte ramar, jemväl ock stora på real papper 2 a 3 al:r långa kopparstycken af berömde Mästare jemte kopparstycke böcker &c."

Bland K:s lärjungar är Medailleuren Carl Gustaf Hartman den mest kände.

(Källor: Gahms samlingar på Akademiska Bibliotheket i Upsala. Om Konstnärer Vol. I.)

KARSTEN, CHRISTOPHER CHRISTIAN.

Föddes i Ystad 1756. Redan vid tidiga år röjde han musikaliska anlag, och lät höra sig vid 12 års ålder vid Akademiens jubelfest 1768 i Lunds Domkyrka. Då Drottn. Lovisa Ulrika, på sin resa till Berlin, passerade Ystad, hade man, till firande af Drottningens besök, låtit anställa en concert, på hvilken den unge K. lät höra sig. Drottningen blef så intagen af hans fylliga och välljudande röst, att hon lät kalla honom till sig, gaf sig i samtal med honom, och recommenderade honom hos Grefvinnan Piper, som hon anmodade att lätta utvägarne för den unge sångaren, att kunna bege sig till Stockholm, för att der utveckla sina anlag. Grefvinnan Piper gaf sitt löfte och höll ord. K. gjorde hastiga framsteg, och debuterade på Theatern i Adonis's roll i operan af samma namn. 1777 skickade Konungen honom till Köpenhamn, der han nära ett år tog undervisning af Italienska sångaren Potenza, som var anställd i Konungens af Danmark tjenst. K. återvände derpå till Stockholm, och

uppträdde 1778 i Bores roll i en prolog, i stället för en annan som sjuknat. Han ådrog sig en allmän uppmärksamhet, och man insåg af huru mycken nytta han skulle blifva för theatern. Han fick nu öfvertaga Azors roll i Gretrys Zemir och Azor, och uppträdde om hösten såsom Achilles i Glucks Iphigenie. 1788 gjorde han en resa till Berlin, der han tillbragte flera månader, erhöll tillträde till alla Konungens enskilda concerter så väl i Potsdam som Sans Souci, och underviste i sång Kronprinsessan Fredrica af Preussen, som gaf honom recommendationsbref till Hertigen af Mecklenburg, vid hvars hof han uppehöll sig flera dagar. Efter Gustaf d. 3:djes död företog K. under de första månaderna, som det icke var tillåtet att spela på operan, en resa till London, der han uppehöll sig några månader och lät höra sig i de förnämas salonger, bland andra flera gånger hos Hertigen af York, som redan förut gjort K:s bekantskap i Berlin. År 1810 reste han till Paris och vann mycket bifall för sin sång. Hvarje gång han återvände till fäderneslandet, emottogs han med stormande bifallsrop.

K:s röst ägde, utom den sköna klangen, den styrka och böjlighet, den egna utvidgningsförmåga, att den omfattade såväl den högre tenoren, som den djupare basen, hvarigenom det ovanliga inträffade, att samme sångare, som utan svårighet utförde Achilles' roll i Glucks Iphigenie, äfven exequerade Oedips, och excellerade lika mycket i båda. Han var utan tvifvel den störste sångare Sverige egt, och troligen äfven en af de förnämsta någon theater egt.

Hans figur och hållning svarade fullkomligt mot de roller han utförde, och då han t. ex. såsom Christiern i Gustaf Wasa inträdde i den festligt smyckade salen, frapperades hvar och en af det ädla och stolta i hans väsen, och det enda man kunde anmärka var, att han röjde för mycken konungslig värdighet för den fege tyrann han skulle föreställa*). Då han sedermera uppsteg på thronen, och hans herrliga stämma, oaktadt afståndet, fyllde hela salen och lät hvarje ord tydligt höras, förvånades man likväl ännu mer. Allt var hos honom natur, omedveten inspiration, och hans fel var, att någon gång affektera en konst, med hvilken han

*) Denna imponerande hållning låg i hela Karstens väsen och uttryckte sig, i mer eller mindre grad, i alla hans roller. En bland dessa var Torparens i en operett af samma namn, hvartill Frigel skrifvit musiken. Då Karsten, efter representationen, frågade en af sina kamrater, huru han spelt? svarade denne: "Som en kung!"

icke var rätt förtrolig. Då han en afton sjungit, blef då varande Kapellmästaren Kraus så utom sig af förtjusning, att han ropade: "Man borde resa till Sverge, endast för att höra Karsten!" och skyndade upp på theatern att complimentera honom. K., som fruktade något tadel, emedan han sjelf ej var nöjd med sitt föredrag denna afton, började en ursäkt för sin mindre goda sång, emedan han var sjuk. Kraus, något öfverraskad af denna ursäkt, svarade nu: "Bäste herr Hofsekreterare, var då sjuk alla dar!" — En annan gång, då han såsom Pylade i Iphigenie i Tauriden, jemte sin vän förd inför Toas, på tillfrågan om ändamålet med sin resa, svarade: "Det är en hemlighet, som du ej veta får", och dervid utan någon gest, kastade en lugn, men föraktfull blick på den vilde höfdingen, och en af åskådarne sedermera tackade honom för hans spel, men synnerligast för denna momang, svarade K., som knappt tog berömmet för allvar: "Men, min Gud, jag gjorde ju ingenting." Han var alltid bäst när han, såsom dessa gånger, gjorde intet. När han deremot verkligen ville lysa och derföre ansträngde sig, broderade han sin sång och sina gester på ett sätt, som ofta skadade båda. Kanske var likväl K. mest beundransvärd, då han någongång i ett sällskap sjöng en enkel visa, hvars både ord och melodi, upphöjda af hans förtjusande röst, hänförde alla de närvarande och tycktes förnya de gamla sagorna om Orfeus och Amfion. — Vid stora operans upphäfvande år 1806 blef K., likasom de öfriga sujetterna, satt på pensionsstat, men då sångscenen efter 1809 års statshvälfning återställdes, uppträdde K. ännu då och då i en och annan af sina gamla roller. Sista gången, han der visade sig, var såsom Oedipe vid det gallaspektakel, som den 6 November 1821 gafs, i anledning af Carl XIII:s aftäckta bildstod. Han var då 63 år gammal, men syntes blott föga hafva förlorat i lifligbet eller röst. Sedermera sjöng han vid åtskilliga conserter och gaf ännu om våren 1825 sjelf en sådan, hvarvid han, bland annat, exequerade Atalibas recitativ och aria i Cora och Alonzo, med nästan samma värma, kraft och behag, som 43 år förut. Han afled om sommaren år 1827, 70 år gammal. Hans död var ej blott en förlust för tonkonstens, utan äfven för hans enskildta vänner, hvilka, att dömma efter hans helsa och kroppskrafter, väntat att ännu länge få behålla honom.

(Källor: Toilett- och Theater-Almanach för 1841. — Theater-Almanach för 1830.)

KEDER, NILS.

Vi ega framför oss: "*Nils Keders* lefverne, af honom sjelf beskrifvet i Stockholm och Molitoriske huset 1726; hvarvid Auctoren så framt han deruti af ålderdomssvaghet skulle något sjelfkärligt ha talat, förmodar af hvar och en mild läsare att blifva ursäktad", både på latin och i svensk öfversättning, beggedera skrifne af O. Dalins hand, tillhörige Rålambska Bibliotheket på Strö. Vi tro, att Läsaren helst önskar ett sammandrag deraf.

Stockholm, omhvärfdt med höga klippor, hvilka icke allenast från hafvets brusande beskydda hamnens skog af skepp, utan ock liksom naturens vallar skydda invånarne från fiendens hastiga inlopp, är födsloorten för Nils Keder, som der första gången såg dagsljuset d. 20 Mars 1659. Fadren *Mich. K.* från Basel i Schweitz var Handelsman och Commissarius i R. St. vexelbank. Modren, ärbara hustru *Lucretia Peters*, var född i Kejsarefristaden Brehmen. Rector Uppendorff vid tyska skolan undervisade den unge K. tills han sändes till Upsala högskola, der han mest studerade språk och ålderdomsrön, in- och utländske, skaldekonst och sinnebild, under Professorerne J. Scheffer, And. Norcopensis (Nordenhielm) och Joh. Columbus. "För att sedan bättre tillskapa sina snillegåfvor", begaf han sig på utländska resor och beság Estland, Ryssland, Danmark, Tyskland, Böhmen, Italien m. m. Återkommen blef han känd för "förfarenhet i gamla saker" och jemte 3 i ålderdomsvitterhet öfvade män, uppdrogs honom att urskilja och hafva omsorg om gamla mynt, dessa förträffliga åldrens minningslefvor och sagoljus, samt dem i tillbörlig ordning och redighet hålla. På slottet hade nemligen (i Kongl. Bibliothekets rum) samlats en mängd oordnadt mynt, dels inlöst från Amsterdam, der Drottn. Christina det pantsatt, dels inköpt af Jacob Gyllenclos arfvingar. K:s medarbetare voro Grefve Carl Wrede, Fabiansson, en vitter herre, hvilken dog som K. Carl XII:s Kammarherre kort efter slaget vid Narva; Herr J. G. Sparfvenfelt,

som många folkeslag, dess seder, bruk och vett
och många städer sett,

sedermera ÖfverCeremonimästare, och Hr Elias Brenner, AntiquitetsAssessor, berömlig både i penna och pensel. Konungen kom ofta jemte en Rådsperson in till de 4 arbetarne och uppfriskade sig sjelf genom deras lärda samtal. Se-

dan arbetet var slutadt, fick K. en årlig hedersgåfva af 300 R:dr tills han finge någon allmän beställning. Under förmyndareregeringen 1697 blef han Assessor i Antiqu. Arch. efter J. Werwing, på Kongl. Rådet, Öfverste Marskalken Grefve J. G. Stenbocks förord. 1711 begåfvade K. Carl XII K. med adelskap (diplomet underskrefs i Bender), och på riksdagen 1714 blef den lärde ädlingen introducerad på Sv. Riddarhuset. "Vapnet är tre gyllne penningar i blått fält och silfver öfverfält. Ofvan en öppen hjelm med virkad krans af guld, silfver och blått, och till hjelmtäcke en fransk lilja, försilfrad. Från hjelmen faller ett bladtäcke eller löfverk, skillde med guld, silfver och blått." 1725 erböds åt K. att med sin Assessorsbeställning förena Kongl. Sekr. och Antiquariibeställningen i K. AntiquitetsArchivet, efter Hr J. F. Peringschiölds bortgång; men då hans ålderdom föranledde honom att undanbedja sig denna syssla, gafs den åt Helin.

Bland vänner räknade K. den lärde Chr. v. Staude ypperst. Han egde den nya verldens finaste klokhet jemte de gamlas tro och redlighet. Till honom sålde K. sin egen myntsamling och v. St. testamenterade den sedan till Gymnasium i Stralsund, sin födelseort. v. St. bodde på Rosersberg hos den vise Statsmannen Gr. Bengt Oxenstjerna och brefvexlade flitigt med K. i deras gemensamma älsklingsvetenskap. Näst denne vän skattade han Hrr Joach. v. Düben och Jac. Cronstedt, begge af ett särdeles tycke för de ljufva fornsaker, egande den sednare en myntsamling utan like i norden, begge upphöjde i Friherrligt stånd *). Ej heller kunde han bland sina vänner förgäta Erik Benzelius, f. d. Upsala Akademies ljus och styrka, sedan Biskop i Götheborg; KrigsRådet N. Reuterholm, Lagman Elias Salin, Kammarherrn E. Utterhielm, Arch. M. Riben, en man begåfvad med stora pund, Arch. M. Bromel, en värdig son af K:s kära vän Med. D:r O. Bromelius, som var en vitter samlare af både natur- och konststycken, som föreställde den lekande naturens hvarjehanda gestalter och färgskiften; Cens. Libr. N. Rubens, en lärd och tillförlitlig man, Archivar. El. Palmschiöld, alltid omgifven med böcker, med outsläcklig läslust, Rådm. Mårt. Nyman, en flitig uppspanare af goda stycken i konst och natur; J. Harmens, K. Secreterare och tolk, R. Antiqu. I. F. Peringschiöld, dess efterträdare J. Helin, med dygd och snille lika begåfvad; Mårt. Törnhielm, Ståt-

*) Cronstedt upphöjdes slutl. i Grefligt stånd, äfvenså Dübens barn.

hållare öfver Drottningholm och Svartsjö, samlare af de synvärdaste natur- och konststycken på Malmövik, Med. D:r H. Molitor, som knappt gaf sig tid att äta för att hjelpa alla sjuka, Ass. El. Brenner och hans lärda fru Soph. Elisab. Brenner, hvilken K. fått lära Italienska och Fransyska; Assess. C. L. v. Schantz, Chir. Direct. E. Ribe, Keders läkare, Medaljeuren A. Karlsten; de Engelske handelsmännen Gualter Grainger och J. Jarrai; Th. S. Bayer af Regensburg m. fl. — alla vänner af K:s vettenskap så väl som hans person. Man ser häraf att K. egde förmåga att väcka andras intresse för det han sjelf älskade. Och detta intresse väckte han äfven inom de högre stånden, deribland R.Rådet Nils Gyldenstolpe, CancelliPresid. Arv. Horn, R.R. G. Cronhielm, Landsh. Bar. N. Gripenhjelm och Landshöfd. Bar. G. Rålamb af honom utmärkas. Gripenhjelm (som i C. Patins inledning till Mynthistorien kallas Grippiel) var en stor och förfaren älskare och egare af många gamla både romerska och svenska mynt, hafvande med K. i gamla myntsaker en förnöjelig brefvexling. Rålamb helsas som en stor lärdomsälskare och befordrare af allt dygdigt och boksynt folk, besökande K. understundom; egande ett dyrbart och förträffligt kabinett. Bland utländske befordrare var Anton Johan, Romersk Riksgrefve af Nostitz och Reineck &c. hvilken i Stockholm, Böhmen, Prag och Falkenau visat K. all tjenst och erbjudit att skaffa honom ett högt embete, om han ej skattat Augsb. bekännelsen högre än verldslig lycka.

K. var en from man. Hvar afton förrättade han ett *daglig-bättringsoffer*, skärskådande allt hvad han under dagen tänkt, talat och gjort, bedjande Gud om förlåtelse för sina fel, lofvande bättring. Gick aldrig till rättegång, utan lät hellre göra sig skada. "Ett stilla lefverne bland sina böcker, ett tyst umgänge med vettenskaperna, sina bokgudinnor, långt ifrån allt buller älskar han öfver allt i verlden och läser i denna stillhet helst t. ex. sin Erasm Roterodamus, hans "Christlig stridsmans värja," hans "beredelse till döden", och när han vill förnöja sig, hans "Encomicum Moriæ," dårskapens beröm. Han vill ej ha många, men utvalde böcker och är om dem ytterst aktsam, uppläsande ofta för andra, synnerligen unga studerande, 17:de cap. af Bisk. R. de Burij Philobiblion. Han blir lätt ond, men söker med hjertlig åhåga att dämpa och utrota denna oart. Sina sysslor gör han med temmelig flit och granntyckthet efter de

melancholiskas vana. Blandar sig ej i andras saker. I samtal och umgänge vänlig, spak, saktmodig. Förnöjer sig i civilt, qvickt och sinnrikt skämt. Har aldrig varit fattig, aldrig rik. Har i 42 år bott i samma hus vid Jerntorget; ogift i följd af svag helsa. Uppsynen är något torr och allvarsam, men vid goda vänners ankomst något mildare. Ögonen blå och ytterst skarpa. Näsan hvarken ful eller vacker. Hörseln god och förnöjelsen af vacker sång stor. Afmålades vid 23 års ålder af Joh. Aurelius i kroppsstorlek i Narva, der han lärde sin Engelska af Pastor Thirlby, och Ryska af Hr Poniatowsky, en boksynt man. Aftogs i mignaturen på 32:dra året af Kammarh. Utterhielm; i bröststycke vid 34 års ålder af L. v. Breda. 1684 och 1696 tvingades hans bild af Karlsten i vax i glasbrickor till största medaljstorlek. Likaledes af Medalj. J. C. Hedlinger 1723. I elfenben utarbetades hans bild af J. Chevalier 1696, hvilken tog den med sig på resan till Ispahan, i L. Fabritii följe, derunder Ch. dog. Flere skådepenningar äro slagne öfver K., en 1697, af en riksdalers storlek och Karlstens pregel; några af Karlsten påfundna. Begges bilder finnas på en medalj.

K. skref vers på latin, italienska, spanska, franska, tyska och svenska. Åtskilliga tryckta.

"Keder är nu mätt af ålder och trängtar intet annat efter, än en säll, stilla och önskelig afgång." Han dog 1735 den 13 April.

I Berchs "Beskrifning öfver Skådepenningar", upptagas 8 slagne öfver K., 3 af Karlsten, de öfrige af Hedlinger, en stucken i Schweitz. Porträttet, som från Lunds Bibliothek 1829 gafs till Lunds Historiska Museum, är måladt af Georg Engelh. Schröder. Kort före K:s död utkom en jetton, der en phoenix synes på sitt bål med omskrift: *Vitam mihi mors renovabit.* På en dylik ser man en gammal man stående med blicken mot himmelen, bortstötande jorden med sin fot och inskrift: *La Dolcezza del ciel Sol m' in vaghisce.* Deraf är ock en stor medaljon gjuten.

Dalin har tillagt en grafskrift på latin och en på svenska, den förste bäst, ehuru något lekande för att vara ett epitaphium.

ex Deo, Patriæ, Proximi
Amore — more — ore, re
Carus & clarus . . .

I den svenska heter det:

> Här hvilar en gabbe . . .
> En tvärvigge . . .
> Mot afgrunden trolös, för verlden en gäck,
> Mot lyckan en skalk i sitt hjerta.

Skrifter: De Nummis Margarethæ S. D. & N. quondam reginæ disquisitio aliæque nonnullæ Lucubratiunculæ Novis Litterariis Maris Balthici & Septentrionis Lubecæ editis passim insertæ. — De argento Runis, s. litteris Gothicis insignito, quod delineatum in Camdeni. Britannia Anglice loquente & ampliata, literato exhibetur orbi, Sententia. Lipsiæ 1703 4:o. — De Nummis runicis commentatio. Lips. 1704. 4:o. — Nummi aliquot diversi ex argento præstantissimi, nempe decem Olai Sveci, unus Anundi Carbonarii, unus Haquini Rufi, Sveciæ regum, nec non unus Svenonis bifida barba, Daniæ Regis, Heliconiadum Choro dedicati. Lips. 1706. 4:o. — Nummorum in Hibernia, antequam hæc insula, sub Henrico II Angliæ Rege Anglici facta sit juris, cusorum indagatio. Accessit catalogus Nummorum Anglo-Saxonicorum & Anglo-Danicorum Musei Kederiani. Lips. 1708. 4:o. — Nummus aureus antiquus atq. perrarus, Othinum, ceu probabile est, ejusque Sacrorum ac Mysteriorum signa et indicia exhibens; e Museo N. Kederi, cum hujusce commentatione editus. Lips. 1722. 4:o. — El. Brenneri Thesaurus Nummorum Sveogothicorum (quem inclytus hic auctor mortalitate interceptus imperfectum reliquit) opera N. Kederi consummatus. — Catalogus Numorum Sveogothicorum, usualium ac memorialium, veterum recentiumque, in Museo Graingeriano, curiose asservatorum, concinnatus a N. K. Londin. 1728. 4:o. — Bland skrifter, färdige att läggas under pressen, anför han: Carmina, uno comprehensa fasciculo. — N. Kederi Nummi russici, vetustiores & recentiores, aurei, argentei atq. æreі, ejusdem annotationibus explanati. — Rarissimi lectissimique, summæ ac reverendæ vetustatis, Nummi quidam ex argento Danici & Norvegici, e Museo Kederiano, cum locuplete commentatione depromti. Accedit Additamentum catalogi Nummorum Anglo-Saxonicorum atq. Anglo-Danicorum, qui post 1708 duplo creverunt. Item Hibernicorum indiculus. — N. Kederi Anglo-Saxonici & Anglo-Danici ex argento vetusti, notis ac observationibus illustrati. — Omnium Symbolorum ac Emblematum ab N. K. excogitatorum partimq. in Numismatis mnemonicis patriis & externis, partim in ædificiorum publicorum parietibus atq. alibi partim exhibitorum designatio. — Catalogus omnium Numismatum symbolicorum ab Nobiliss. ac Præcellentissimo Artifice Arv. Karlstenio, Sveco, & in Patria & extra eam per L propemodum annos, sculptorum locupletissimus. Auctore N. K. — Vita N. Kederi, se nedanför.

(Källor: Vita Nicolai Kederi ab ipso, Holmiæ in ædibus Molitorianis, An. 1726 fideliter scripta; in qua si quid fortassis auctor gloriosius more senum de semet dixerit, dicti veniam sibi a Lectore humano ac facili concessum iri confidit. Införd i Act. Litter. Svec. 1737. — Gen. Biogr Lex. — v. Stiernmans Adl Matrikel. — Brenners Thesaur. Num.)

— N.

KELLGREN, JOHAN HENRIK.

Kellgrens lefnadsöden voro ganska enkla. Han var född på Floby prestgård i Vestergöthland d. 1 Dec. 1751. Fadren, Kyrkoherden *Jonas K.*, bondeson från Kellstorp i Kellby församling, hyste sjelf "myeken kärlek och håg för vitterheten, skref både latinsk och svensk vers, egde derjemte sinne för de vackra konsterna, spelade flera instrumenter och saknade icke kännedom af målning och bildhuggeri." Modren var en fröken *Aminoff*, som berömmes såsom en stilla, god och gudfruktig prestfru. Den atmospher af bildning, fromhet och huslig dygd, som rådde inom detta hus, måste verka så mycket mer välgörande på sonen, som han länge der qvarblef, emedan fadren sjelf ända till dess tionde år lade hand vid hans undervisning. Denna lättades betydligt genom gossens ovanliga fattning. Då han sedan intogs vid Skara Gymnasium, blefvo framstegen hastigare, flyttningarne tätare än fadren önskade och nyttigt var för ynglingens helsa. Genom läsning af Dalins Argus och Holbergs Komedier fick hans håg sin första rigtning åt satiren och vann derigenom, redan då, både vänner och beundrare. Åt denna läsning offrades nätterna: hans kamrater ansågo honom för trumpen, egensinnig och förbehållsam, ehuru han ibland roade dem med sina satirer. År 1768 skickades han till Åbo Akademi, der fadren studerat och der den äldre sonen *Jonas K.* (sedermera Prost i Skatelöf) redan var förut. Här vann han den philosophiska lagerkransen 1772, innan han ännu var 21 år.

Undertiden hade K. såsom ledamot i Vitterhetssällskapet Aurora, en finsk utgrening af Utile Dulci, gjort sig känd som poet; hans poemer blefvo aftryckte i Åbo tidningar, och skaldestycket *Mina Löjen* grundade hans namnkunnighet. Emedan hans fader 1771 aflidit i knappa omständigheter, måste han förvärfva sitt bröd genom conditionerande. År 1774 blef han Docens i Vitterheten. En ny bana öppnade sig för honom, då han såsom Informator i GeneralLieuten. (sedermera Fältmarskalken) Mejerfelts hus 1777 ankom till hufvudstaden och han, i sällskap med sin vän, Carl Lenngren, d. 29 Oct. 1778 började utgifva Stockholms Posten. Vid samma tid vann han ett pris i VitterhetsAkad. för ett poem *(En ynglings inträde i verlden)*, och snart fästades på honom Konungens uppmärksamhet, egentligast i anledning af en utaf honom författad Prolog till ett skådespel, som gafs

på Drottningholm, i anledning af Thronarfvingens förväntade födelse. Han erhöll en pension: hvarken denna eller hans behållning af tidningen lärer dock varit betydlig, emedan han ännu i flere år bibehöll sin informators-befattning. Den trägna sysselsättning, som hans dubbla pligter såsom lärare och tidnings-utgifvare i förening med hans frivilliga offer åt sånggudinnorne ålade honom, försvagade hans redan förut skadade helsa. Några år derefter utnämdes han till Bibliothekarie och slutligen till Konungens Handsekreterare. Båda dessa befattningar voro sinecurer, och emedan pensionen tid efter annan ökades samt afkastningen af hans tidning förmodligen tillväxte, kunde han enligt sin önskan lefva ensamt för vitterheten.

Då Svenska Akademien 1786 inrättades, hörde K. till de tretton sjelfskrifne Ledamöterne. Någon annan värdighet eftertraktade han icke. Hans befattningar såsom skald och publicist lemnade honom mer än tillräcklig ära och tillräcklig sysselsättning. Hans mer och mer aftynande helsa skulle äfven utomdess laggt band på en längre drifven ärelystnad: sedan hans tvenne sista år varit ett nästan ständigt fortsatt lidande, under hvilket han ordnade sina skrifter, och med obeveklig stränghet uteslöt många som fordom väckt allmänhetens beundran, hvaribland hörde tvenne prisbelönte, trädde den länge väntade döden till den lidandes dödssäng och förlossade honom d. 20 April 1795.

Hela det bildade Sverige beklagade med rätta denna dag såsom en national-olycka. Sörjande vänner läto öfver honom pregla en minnespenning, som utdeltes på begrafningsdagen; utan åtskillnad på höghet eller rang följde de honom till grafven på S:t Jakobs kyrkogård, i hvars mur sedan en minnessten blef insatt; Leopold och A. G. Silfverstolpe besöngo hans bortgång; Sergel förevigade i en medaillon hans anletsdrag. Regnér i förening med skaldens systerson Lengblom, då Notarie i BergsCollegium, utgåfvo hans skrifter; Nils von Rosenstein skillrade i ett flärdlöst och väl skrifvet, endast alltför kort, företal hans rättigheter till fäderneslandets saknad.

Sjelf dömde K. dock ganska blygsamt om sina förtjenster: Så yttrar han om sig sjelf i ett bref till en vän: "Det var en liten man i vår litterära verld; hans talenter voro små; han hade kanhända icke hvad man kallar snille, hans flesta skrifter hade liten vidd och vigt. Men han hade en egenskap, kanske i högre grad än någon af sina medbrö-

der: det var ett nit, en värma för Svenska Vitterhetens förkofran och heder, som följde honom beständigt genom ett plågsamt lif, och som ännu var hans sista passion i den stund han skref dessa rader." I ett annat bref till Leopold sätter han sig sjelf under sin medtäflare *).

De samlefvade och den närmast efter den stora skaldens bortgång följande tiden betraktade honom icke blott såsom den ypperste bland Sveas sångare, utan ock nästan alla hans alster såsom oöfverträffliga och hans æsthetiska domar såsom afgörande för alla tider. Den med 1810 hos oss vaknade kritiken har rättat sig efter hans egen föreskrift att "beundra med urskillning", och stängt dessa loford inom behöriga gränsor; men jemväl den strängaste pröfning har funnit K. nog stor, för att alltid utgöra ett föremål för Sveriges kärlek och vördnad, äfven sedan hans hufvud förlorat den falska gloria hvarmed den blinda förgudningen omgifvet den. Den oväldige granskaren måste börja med att anmärka, att K. egde icke det slags snille, som inom tankens eller diktens riken öppnar nya rymder, bryter nya malmgångar, banar nya vägar. Deremot egde han ett ljust omdöme, en fin takt, ett för det ädla och sköna öppet sinne, ett fint öra för sångens toner, värma för fosterländska vitterheten, samt framförallt ett af ömhet och känsla flödande hjerta, som dock sällan förlorade sig i blödighet och maktlös vekhet. Kanske skulle han kortast kunna betecknas såsom känslans och behagens skald. Ljufheten var grundtonen i hans strängaspel, och öfverallt der hans hjerta fritt kunde uttala sig, var hans sång säker att finna en väg till beslägtade sinnen. Derjemte förenade han en lekande qvickhet, som likväl, då skalden trodde sig strida för högre sanningar, kunde antaga en Juvenalisk skärpa. I allmänhet var hans bildningsgåfva mera rörlig än djup, mera omfattande än uppfinningsrik. Han förökade svenska lyran med flera nya strängar, och hvarje ton var ren och skär. Derföre skall på minnets stjernhvalf Kellgrens Lyra stråla evigt ofördunklad.

Såsom dramatisk skald står han åter på en underordnad linia. Arten af hans snille tillät honom icke att försätta sig utom sig sjelf, icke att intränga i främmande tider eller tänka sig in i främmande charakterer, och om han

---

*) "Det är då i himlen sagdt, att T. skall öfverträffa mig i hvad slag och hvad ton som valdes" — skref Kellgren till Leopold d. 6 Mars 1789.

än hade kunnat det, fjettrades dessa bemödanden, af de fransyska bojor, som han frivilligt bar. I *Gustaf Wasa* är planen, enligt vårt omdöme, äkta poetisk, och hade utförandet svarat deremot, så skulle detta skådespel intaga det första rummet inom fosterlandets dramatik. Men denna tillhörde, som man vet, icke Kellgren, likaså litet uppränningarna till de trenne följande, som i utförandet utmärka sig genom språkets förtjenster och versens fullkomlighet *).

Det återstår att betrakta Kellgren såsom publicist, i hvilket ämne vi vilje något närmare inlåta oss, då detsamma aldrig kritiskt blifvit utredt. I denna egenskap hade K. ett oberäkneligt inflytande på sitt lands vittra bildning i alla möjliga rigtningar. Inom några år hade Stockholms Posten förvärfvat sig anseendet af en Areopags ofelbarhet: dess omdömen emottogos af allmänheten såsom orakler, och ett tadel, ett litet der infördt loford afgjorde en författares hela existimation, gaf honom antingen rang i de vittras gille eller brännmärkte hans namn med litterär vanfrejd. En plats der för ett poem var en ära, hvarefter hvarje vitterhetslekare ifrigt fikte: vederfors honom derjemte den lyckan, att hans stycke blef försedt med musik och tryckt i Musikaliskt Tidsfördrif, så ansåg han sin odödlighet gifven: det flög i afskrifter kring hela landet, intog en plats i alla känslofulla mamsellers visböcker och söngs af alla vackra läppar. En liten ny vacker visa vann då vida mer uppmärksamhet än nu fordom ett stort episkt poem, en tragedi, en god roman eller en riksdagsdiscussion. Fosterländska vitterheten bar då endast sparsamma frukter, men man njöt med större tacksamhet det goda man redan egde och emottog med större deltagande dem, som i glesa mellantider då och då erbödos.

Denna inflytelse, denna enväldiga domsrätt, som Stockholms Posten länge, utan jäf och utan medtäflare, utöfvade på svenska vitterheten, var den, frågar man, välgörande eller olycklig? Vi skola nu försöka besvara denna fråga.

Utan tvifvel var Stockholms Posten, oafsedt från dess tendenser, en tidning, som för första gången i Sverige upp-

---

*) I Lénströms Sv. Poesiens Hist. II. s. 649 läses: "Efter Gustafs utkast skref han de lyriska Dramerna, Operorna *Gustaf Wasa* 1786, *Gustaf Adolph* och *Ebba Brahe* 1788, *Drottning Christina*, och på eget bevåg (!!) *Aeneas i Carthago.* Det sista är origtigt, ty i företalet till sistnämde stycke läses tydligen, "att Konung Gustaf III äfven dertill gifvit planen."

fyllde anspråket på nationens fordran af en underhållande och vitter tidskrift. Det är sannt: Dalins Argus hade inemot ett halft sekel förut gjort samma lycka, ehuru vi nu torde hafva svårt att begripa hvad samtiden fann att beundra i denna torra moral, dessa platta sedemålningar.

Då Kellgren grundade sin tidning, var han informator hos General Meijerfelt. "Den långa och fula Grefve M." var sjelf obetydlig, men "han arbetade icke blott att vara ansedd för favorit, utan han lopp derefter" *). Deremot var hans fru, Grefvinnan *Lovisa*, en af de tre Gratierna, som K. döpte, en af hofvets prydnader, för hvilken äfven franska Ambassadeuren d'Usson suckade, och för hvars fötter han lade det skönaste hvad han kunde hämta skönast från elegansens hemland. Kellgren erkänner sjelf, att han varit en af hennes dyrkare. Det dagliga umgänget i ett så konungsligt hus och med en sådan dame kunde således ej annat än medföra en mäktig verkan på den unga skalden och på hans nya tidning. Det måste förfina den tjuguåttaårige magisterns smak, skärpa hans omdöme för det skickliga, men bidrog kanhända äfven att fjettra hans snille inom conveniensens, hoftonens och ytlighetens krets; det måste dessutom gifva sjelfva vitterheten en viss politisk rigtning och stämma den i en ton, som var behaglig för skaparen af ett nytt, efter Ludvig XIV modelleradt tidehvarf. Öppet uttrycka sig derom de båda Utg. redan i sjelfva prospecten: "I en monarchisk stat, der folket är entledigadt från allt bekymmer om sin egen välfärd, der *En* arbetar och *millioner* njuta, är ingenting farligare, än att lemna hopen åt den sysslolöshet, som oafbruten sällhet nödvändigt medförer. Menniskan, verksam af naturen, har en sådan fasa för ledsnaden, denna förminskning af dess varelse, att hon hellre arbetar på att skada sig sjelf, än hon samtycker att göra alldeles intet. Ett *trumpet och okunnigt* folkslag, som fordom sysselsatt sig med politiska tvister, vanvårdat och föraktat snillets läckra och oskyldiga nöjen, tyckes i synnerhet tarfva att blifva muntradt och upplyst." För det närvarande hade "ett fordom i djupaste förnedring villervalla och förderf störtadt rike uppnått höjden af ära, ordning och välmåga." Det blef således en af den nya tidningens bestämmelser, att skillra Sverige såsom genom sin monarch

*) Memoirförfattaren Ehrensvärds omdöme (1779), ur otryckta källor.

försatt i ett sådant öfvermått af sällhet, att just i detta öfvermått kunde ligga en fara, om ej den roande vitterheten afledde uppmärksamheten från den sällhetsalstrande politiken.

Sätten att väcka denna stämning i nationen voro mångfaldige. Först Theaternöjen. Liksom den Förste Gustaf uppmanade föräldrar att skicka qvicka barn i skolan, så uppmanades de nu af den Tredje Gustaf, att anställa dem vid theatern. Vidare Hofpoesi. Liksom Sveriges andra skalder böjde äfven K. knä för sin Augustus; om hans smicker nu förekommer oss alltför eckligt, så böre vi erinra oss, att aldrig någon monarch gjort så mycket att vinna de vittres tillgifvenhet, icke blott genom belöningar (ty många rikare furstar hafva gifvit rundligare gåfvor), utan derigenom, att han sjelf deltog i deras yrke och lät sjelf belöna sig af det vittra samfund han instiftat. Snillets söner voro således ej blott genom tacksamhetens band fästade vid Gustafs thron, utan sågo äfven i monarchen en medbroder i yrket. Sanningen kräfver dock det medgifvande att K. aldrig förföll i den vämjeliga öfverdrift som Leopold. I följd af denna grundsats var Stockholms Posten ett magazin för alla rojalismens poetiska utgjutelser, och dess kritik, annars så bister och oblidkelig emot alla andra rimsmidare, belönade äfven de mest medelmåttiga af poesiens och vältalighetens produkter i denna anda med ett mildt leende, endast de icke rent af gjorde sig löjliga, och de visste ställa sig några grader öfver en Bagers, en Bjuggs eller Yckenbergs linia.

Vidare arbetade denna tidning för utbredande af Hofseder inom nationen. Man vet att dessa, den tiden, icke voro de bästa. Man förlät lättsinnigheten och lasten då den klädde sig i modets drägt och talade ett förfinadt språk. Sjelfva K. nedlät sig att besjunga den för sina kärleksäfventyr beryktade Dubois:

Erato och Kärleksgudar!
Klagen: Dubois lemnat er!
Höljen er med kärleksskrudar;
Gråten: Dubois är ej mer!

Ja, edra tårar billigt falla
På nöjets och behagens graf;
Då hennes lif er trogen dyrkan gaf,
Bör ju dess död på edra trogna suckar kalla.

Vid tanken på att gamla fördomar om dygd kunde ogilla denna sång, utropar han "till en tandlös hop af möar:"

Vestaler! Furier! ack, jag ber:
För allt i verlden stillen er,
Ack, låten ej er dygd så häftigt gäsa,
Och rynken mindre eder näsa!

Låtom oss icke fördöma, endast beklaga tidens son! Detta skrefs i ett tidehvarf, då man icke ansåg kärlekens oregelbundna utsväfningar för någon synd. Mamsell Dubois hade räddat en af sina älskare från gäldstugan och utnämnt en annan till sin arfvinge. Det vore — heter det i en på prosa tillagd not — en orimlighet af karlar att tillräkna qvinnan som ett brott, hvad "vi sjelfve ej engång behaga räkna hos oss till en svaghet, utan snarare till en förtjenst." Ja, man gick nog långt att påstå, att "en orsak till olyckliga äktenskap, vore att söka i flickornas uppfostran till sträng kyskhet, ty med denna dygd inbillade de sig kunna vara utan välgörande, vettighet och s e d i g h e t. K. sjelf hade, såsom hans biograph medgifver, i sin ungdom skattat åt denna förvillelse, hade öfversatt Boufflers okyska dikt *Hjertat*, som han dock uteslöt från sina Arbeten — och vi misstaga oss förmodligen icke, om vi förmoda, att den öfverdrifna njutningen lika mycket som det trägna arbetet och själens ansträngningar påskyndat hans svaga kroppshyddas förstörelse, och att han i de vackra raderna

Blekt mitt anlete är; men tadlen konstnären icke,
Att han det gjort så blekt: sådan i lifvet jag var.
Rigtigt bildades så den färg som Cynthia gaf mig,
Blodet torrkade bort, kinderna vissnade hän.
Ungdom och helsa och lycka och lugn, allt offrades henne:
Hennes jag lefvande var, hennes i döden jag är.
Lifvet flyktade snart — men ack, när ägde jag lifvet?
Nej genom Cynthia blott var ju Propertius till.

icke blott uttrycker Propertii, utan äfven (till någon del) sitt eget öde.

Samma förderfliga åsigter yttrade sig också i förakt för fromhet och gudsfruktan, för forskning och grundlig kunskap, för prester, tänkare och lärde. Stockholms Posten var länge en trogen härold för denna, från encyclopedismen och philosophen på Ferney hämtade visdom. Den helsade denne sednare ej blott såsom en prophet, utan kallade honom rent af "Gud." — I den skämtsamma *Mortalitetslistan för 1778* uppgifves att 5 karlar dött af skabb och *metaphysik*, 501 karlar och 1 fruntimmer af ledsnad vid *usla predikningar*, 5 karlar af dum nitälskan mot Voltaire och

förnuftet, 496 karlar drunknade i Akademiskt gräl o. s. v. Då en skrift om *Christna religionens sanning*, 1778 utgifven af Casp. Wijkman recenserades, vederlades han på följande grundliga vis: "är du qvickare och vältaligare än Voltaire? lärdare och djupare än Bolingbroke? — Hvem är mäktig mot dessa grymma jättar, som våga bestorma himmelen? Bäfva, svaga menniska, det är en Gud, som du djerfs *försvara*." (De svage menniskor, som *anföllo*, behöfde ej bäfva?!) — En annan gång anföres K. Fredrik den Endes pris öfver Voltaire (skrifvet förr än dessa gudar sett hvarandra på nära håll och upptäckt hvarandras ihålighet) och religionsförsvararne tillspörjas, om de ville förklara sig snillrikare än denne (då var. konungens afgud och morbror). Classiska språken behandlas styfmoderligt. "Jag trotsar att någon latinitetsdyrkare kan framvisa någon för menniskoslägtet nyttig och oumbärlig sanning hos de gamle auctorer, som ej finnes hos de nyare på ett äfven så bindande och ofta behagligt sätt föreställd och bevisad."

Den vittra Royalismen gick till och med i visst hänseende längre än den någonsin gått i Frankrike, under den fjortonde och femtonde Ludvigs tid. Den sträckte sig ända till en uppmuntran af finkelsupandet, emedan detta fyllde den kungliga skattkammaren. Dylika artiklar träffas undertecknade af "älskare af godt svenskt bränvin", hvilka intyga, huru man skrålat: lefve Konungen! lefve Drottningen! Löftet, att

"Så länge saft finns i vår bål,
Sko-lom vi dricka denna skål"

inrapporterades ända från Harjovalda i Kumo socken i Finland. Man försäkrade från annat håll:

Om förmågan skulle svara
Emot det vi kalla nit,
Låt en mil till botten vara
Hinna vi nog dit.

Så mycket och så uppriktigt Gustaf III än nitälskade för fosterländska historien, så sträckte sig icke denna ynnest till den allvarsamma häfdaforskningen, som icke kunde eller ville bära äreminnets glitterguld och poesiens blommor. Den flitige Gjörvell bemöttes med löje och förakt; låt vara att hans osmaklighet och pedanteri inför detta tidehvarfs ögon kunde undanskymma hans öfriga förtjenster. Men Hallenberg, den lärdaste bland sin samtid, den djupe historie-

forskaren, han, som, detta oaktadt, skref en ren, värdig och flärdlös stil, uteslängdes från befordringar och från Svenska Akademien, afspisades med en ringa pension och bemöttes af de vittre med köld och likgilltighet. I hänseende till honom äro alla försök fåfänga, att rentvätta dem som innehade makten inom samhället och vitterheten.

Besinnar man allt detta, inser man att Kellgren på en gång, var en coryphé för tidsandan inom Sverige, och tillika dess tjenare, och detta sistnämde i en grad, som icke kan gifva honom ett rum bland sjelfständiga snillen. Ensidiga studier och yttre förhållanden bidrogo att qvarhålla honom på denna föga upphöjda ståndpunkt. Hans philosophiska bildning stod på grundvalen af den Locke'ska sinnlighetsläran; han betraktade Boileau och Marmontel såsom den æsthetiska lagstiftningens Moses och propheter, och Voltaire var den Apollo, hvars utspråk redan ett halft sekel hade gällt såsom ofelbara i hela det bildade Europa, och för hvars utminuterande och användande på inhemska förhållanden Stockholms Posten gjorde sig till en Pythia. Vi anmärka detta icke för att klandra den odödlige mannen, utan för att teckna honom såsom tidsgestalt och bestämma hans plats i svenska odlingens historia. Villigt medgifva vi, att det, för att bryta dessa af fördomen helgade bojor, skulle hafva erfordrats en helt annan art af snille än Kellgren egde, skulle erfordrats en mera sjelfständig ställning än den tjuguåttaåriga magistern, den grefliga informatorn och den sedermera af Voltaires kungliga förgudare pensionerade literatören vid sitt första uppträde innehade. Dertill — upprepa vi — skulle också erfordrats ett djupare snille och grundligare forskningar. Vi kunna väl icke noga angifva den höjd, hvartill Kellgrens bildning hunnit. Utan tvifvel var den hufvudsakligen endast vitter, och höll sig inom de gränsor, som den så kallade goda smaken bestämt: d. v. s. till vissa af Roms och Englands skalder, hvartill naturligtvis kom en mera utvidgad kännedom af fransyska vitterheten efter Corneilles tid. Om Homerus och den grekiska tragedien hyste han, liksom Voltaire, skefva och vidunderliga föreställningar: det hörde väl till jargonen att berömma dem, men man ansåg dem i sjelfva verket i jemförelse med Virgilius och med Corneille och Racine såsom halfbarbarer. Om Shakespeare och Milton talade K. lika oblidt, som hans fransyska mästare, om Goethe dömde han, på eget ansvar, lika enfal-

digt, och vid detta omdöme förblef Sverige ännu i femton år efter Kellgrens död, sedan likväl Goethe under denna tid från en lysande stjerna växt till en planet af första storleken. Om den litterära emancipation, som Lessing började, hade man också hos oss ännu ingen aning, och om den vitterhet som der med Klopstock uppblomstrade och vid Kellgrens död redan hunnit till betydande höjd, och utvecklat många af sina skönaste knoppar, visste man föga mer, ehuru Danmark redan tidigt bemäktigade sig dess frukter. En stor tänkare af en med Lessing och Winckelmann beslägtad natur egde nationen sjelf: men, ehuru stående i thronens grannskap, gjorde vitterheten intet försök att införlifva sig med honom: man begapade honom blott som en kometisk, förstörande natur, hvilken också i sjelfva verket icke passade in för den konstgjorda vitterhet, som man nu höll på att, efter de förment bästa utländska mönster, tillskapa i Sverige, och hvars ensidighet — ty äfven denne store man kan derifrån icke frikännas — låg åt en rakt motsatt rigtning. För hela sin samtid var Ehrensvärd en obekant storhet: hans bana gick meteoriskt glänsande förbi hans samlefvande, och Svenska Akademien hade ingen stol för Sveriges sjelfständigaste snille. Hos honom fanns också intet bemödande att gripa in i samtidens vittra bildning eller komma i beröring med dess tongifvare; och detta, jemte hans höga ställning i samhället, skyddade honom från polemik. Annorlunda var förhållandet med Thorild: man känner den bittra strid, som fördes mellan honom och Kellgren, hvars vapen sedermera upptogs af Leopold. Utan tvifvel leddes K. i denna strid, hvaruti han icke var den öfverlägsna, af ren öfvertygelse, af ädelt nit för hvad han ansåg för rätt och sannt, ehuruväl sedermera ömsesidig ensidighet och ömsesidigt misskännande af hvarandras förtjenster förde fejden inom personlighetens område och förledde de kämpande att mot hvarandra bruka förgiftade vapen. Svårligen kunde också mera motsatta naturer, mera skiljaktiga åsigter fientligt sammanträffa, än då K. lyfte kritikens svärd emot Passionernas Sångare. Den sednare full af uppbrusning och oerhörda ideer, drifven af ett slags Orphiskt-Bacchantisk enthusiastisk naturdyrkan, men tillika metaphysisk, abstrakt, ensidig *), kraft-

*) Så sjöng han t. ex. i Passionerna:
Ossian, Skaldernas Konung, för hvilken Naturen står hörsam,
Ack, för hvilken Homerus försvinner och Voltaire är intet!
Milton spänner sin flygt, och svindlar, och hinner dig icke!

fall men öfverspänd, rusade fram för att med ungdomligt öfvermod störta de altaren, för hvilkas öfversteprest i norden Kellgren var erkänd, och en fiende, som han nyss helsat med titeln af "behagens skald." Emellan sådana kämpar gafs ingen försoning.

Annars hade det förut icke just hört till arten af Stockholms Postens kritik, att mycket sysselsätta sig med de högre snillena, eller med de granskade styckenas ideer och syftning, eller att i anledning deraf utveckla egna æsthetiska åsigter. Den hade hittills mestadels vändt sin fruktansvärda lans och löjets brinnande pilar mot rimsmidare och i dessas arbeten mest rigtat anfallen mot det formella, enskilda uttryck och rim. Vi anmärka detta; vi klandra det icke. På den punkt som svenska vitterheten ännu befann sig, var det först nödvändigt att rensa platsen, innan man kunde bygga; språket måste först städas, innan det egde förmåga att uttala det höga och sköna; sjelfsvåld och barbari måste bannlysas, innan sången och talekonsten kunde vinna behag för bildade öron. Falska bilder, falska rim, missklang, oädla ord, vårdslösa och språkorigtiga uttryck voro dödssynder, för hvilka K. aldrig hyste förbarmande, och de förtjenster som han i detta hänseende visade modersmålet dels genom sina granskningar, dels genom egna mönster på vers och prosa, äro odödliga och kunna icke högt nog uppskattas. Visserligen skulle dessa bemödanden blifvit än mera fruktbärande, om han ej, i sin puritanska ifver, bortrensat alltför mycket, om han tillåtit sig och andra större friheter, om han vidgat skriftspråket genom smakfulla lån ur hvardagstalet, dialekterna, fornsvenskan och de närskyldare språken, hellre än att sluta det upphöjdare talet inom en alltför trång krets och fylla ordbehofvet ur fransyskan. Men låtom oss icke fordra allt af dem, som göra mycket! Rosenstein, ehuru hörande till samma skola, har redan sjelf till någon del medgifvit denna ensidighet.

Vid de flesta af dessa anmärkningar hafva vi isynnerhet haft afseende på Kellgrens äldre period; ty under loppet af hans femtonåriga bana hade, såsom det synes, hans åsigter undergått betydliga förändringar. Hans djupa känsla, hans varma hjerta, hans sunda omdöme måste göra uppror emot de grundsatser, dem hans af fördomar omsnärjda förstånd hittills hyllat som de enda rigtiga, och dem hans reflexion likväl icke var sjelfständig nog att på en gång och helt och hållet afskudda sig. Sålunda blef hela hans lif en fortsatt

kamp mellan hans bättre Genius och en förvänd tidsanda, från hvilken han icke hann slita sig lös, — en förborgad strid emellan en förvänd theori och en ädel naturinstinkt, från hvars djup skiftvis uppblossade flammor af en hög poetisk verldsåskådning, hvarvid han framträdde vida öfverläggsen den tid, hvars tjenare han var. Redan samma år, som Stockholms Posten grundlades, alstrade brytningen mellan ynglingens idealiska drömmar och lifvets skoningslösa verkligheter sången *En ynglings inträde i verlden,* som hade till motto *J'ai vu le monde. Helas! Voltaire,* och som belöntes af VitterhetsAkademien. Deruti förekommer bland annat:

Jo, slut dig till, min själ! förhärda dig mitt bröst!
Förqväf din ömhets suck: förqväf naturens röst!
Flyn, känslor, samvet, dygd! J endast gjort min smärta.
Ert altar krossadt är. Jag har ej mer ett hjerta.
Gråt, menskligbet — men jag ej öppnar dig min famn.
Lid, uselhet — men jag ej röres af ditt namn.
Jag har för mycket känt, att kunna känslor nära,
För mycken ömhet hyst att icke grymhet lära . . .
    Så Atis klagan var . . .
Hvem ser jag? Damon . . .
Men himmel! — Ser jag rätt? Kan ögat så bedraga?
Hvad? I dess kyska famn! — Som af en ljungeld rörd,
Af fasa, harm och blygd förkrossad och förstörd,
Jag flyr, men ack hvarthän?

Det är samma grundkänsla af verldsförakt, som skalden ungefär tio år derefter uttalade i *Sigvarth och Hilma,* men med den skillnad att verldsföraktet här är hjeltens, i Ynglingens klagan åter svaghetens och den i uttrycket till hälften konstlade öfverdriftens. Han förkastade, såsom vi redan nämnt, också sedermera sjelf detta prisstycke.

Flerfaldiga sjelfmotsägelser, bevittnande den stumma kamp, hvarom vi nyss talat, möta oss vid genombläddrandet af Kellgrens Skrifter och hans tidning. Huru förträffligt talade ej K., han som funnit Homerus rå, som fördömt Shakespeare och Goethe, vid sitt inträde i Sv. Akademien "om skadan af en uteslutande smak!" Hvarföre, heter det, frågar man ej naturen? Af dess oräkneliga alster har det ena mer skönhet och fullkomlighet än det andra, men allt är skönt i sitt förhållande, allt fullkomligt i sitt ändamål. Rosen eger ej granens höjd, icke heller granen rosens behag. Hvilken vågar ni väl fördöma?" Detsamma sade äfven Tho-

rild, ungefär på samma tid, endast i mera kraftfulla ord. — Samma man, som väpnade sig emot originaliteten hos Thorild, gjorde rättvisa åt originaliteten hos Bellman, i detta så rättvist beundrade företal till Fredmans Epistlar, om hvilket man blott glömt att anmärka, att det dock icke intränger i djupet af denna skaldenaturs individualitet, utan kan nära nog passa till Anacreon, Beranger eller hvilken folkskald som helst.

Det hörde till det då gällande æsthetiska systemets öfvertygelse, att franska literaturen gaf den, som ej kände Roms författare (om Greklands var aldrig fråga på fullt allvare) full ersättning, men K. lemnar åt den oclassiskt bildade egenkärleken att pröfva om t. ex. blott Tacitus var så lätteligen ersatt. Mellan Tacitus och Cicero afgjorde han en gång domen om företrädet. "Det är nu först i vår tid som verlden börjat begripa Taciti förtjenst. Declamatorer och pedanter, som ej känt annat skrifsätt än Ciceros, hade vant de förre seklerna att anse Tacitus som en skribent af andra ordningen. mörk och affecterad. Tacitus är det sublimaste af alla ålderdomens snillen. Det är ej med honom såsom med Salustius, att han endast *talar* om dygden. Han *kände* henne sjelf och har gjort henne älskvärd för sina läsare. Hans diction är som hans själ, stark, pittoresk, utan att vara för mycket figurerad, precis utan att vara förvirrad . . . Man kan döma om Taciti läsare allt efter det begrepp de finna hos honom. Hans tankekraft är af en sådan vidd, att hvar och en fattar den mer eller mindre efter graden af sin egen styrka" . . . Sedan K. ådagalagt huru T. i det yttre visade en modest undergifvenhet, olik de våldsamma frihetsvänner som söka blott en lysande död, onyttig för fäderneslandet, heter det: "i denna smärtfulla belägenhet kastade Tacitus på papperet all den innerliga förargelse, hvarifrån hans hjerta på annat sätt ej kunde lindras. Det är detta som gör hans stil så intressant och liflig. Han declamerar ej; en man som är djupt rörd kan ej declamera . . . Hvar rad är en känsla af hans själ, hvart drag är ett evigt straff för hans tyran."

K. var den förste, som i vårt fädernesland hänvisade *på den Engelska* nationens och de Engelska institutionernas *förträfflighet*, hvilket ännu var en paradox, som behöfde ursäkter. Så skref han 1780 i Stockholms Posten sid. 786: "Jag sätter Racine framför Shakespeare, Molière framför Congreve, och polisen i Paris framför polisen i London.

Man torde således finna att jag icke är Angloman. Men hvad jag älskar och värderar, är det ljus och förnuft, som regerar i hela massan af denna nation, den lugna förtröstande vördnad för lagen, som visar att lagen är god, billig, mensklig och gjord för alla: den täflan och idoghet, som lifvar alla och fullkomnar alla särskilda grenar af handel och åkerbruk; denna upplysta känsla af menslighet och välgörande, som formerar och styr med vishet, den hjelp, hvilken rikedomen är skyldig nöden och olyckan. Jag beundrar dess djupa och dristiga snille, som sträckt sig med frihet till alla menskliga ämnen och föremål för kunskaperna, och som riktat vetenskaperna med de största upptäckter man gjort på ett tidehvarf. I ett sådant land födes man till storhet och dygder. Det var i Rom, det är i England, som hjeltar och statsmän finnas mogne vid tjuge år. Men vaktom oss alltid att döma utan rättvisa, att beundra utan urskiljning. Förblandom ej missbruket med det goda, sjelfsvåldet med frihet och smädande med sanning!"

Detta loftal för England öfverensstämde väl med det Ferneyska systemet, men Voltaires politiska tänkesätt och ställning i sitt samhälle var helt annorlunda än hans svenska beundrares. Han hade alltid der hört till oppositionen och liberalismen, hvaremot Kellgren tillhörde kungadömet och dess grundsatser, för hvilka den Engelska demokratien måste vara en styggelse. Mera betydelsefulla äro de ljud af ren christlig öfvertygelse, som här och der framträda i den svenska skaldens skrifter *). Ja, K. hade sjelf skrifvit en *Ode öfver Christus*, som, införd emot hans vilja i Stockh. Posten 1779 N:o 69, å hans sida dock framkallade en protest i N:o 79.

Samma Tidning, som sjelf hjelpt till att utbreda ytlighet och lättsinnighet i nationen samt förakt för all lärdom, klagar i recensionen öfver Hallenbergs K. Gustaf II Adolphs Historia (1790) liksom öfver sina egna segrar: "Allmänheten eger ringa håg för kunskaper och upplysning, afsmak för allt sinnesbemödande — tröghet i själen, lättja i förståndet, förenad med en viss flyktighet, ej härrörande som hos några nationer af ett eldigt snille, en liflig och lätt känsla, men af brist på förmåga att fästa tanken, en viss mechanisk oro. Denna visade sig i de ständiga kastningar mellan olika rege-

*) Jfr. Sveriges Sköna Lit. Del. I. sid. 362 och De la Gard. Arch. XIII. sid. 67.

ringssätt, ledsnad vid frihet, otålighet vid bojor, oskicklighet till lydnad, blindt öfverlemnande åt hazardens nycker, lika obetänksam tjusning och hat till sina ledare: blott känsla af dagen, ingen varning af det förflutna, ingen framsigt i det tillkommande, stolthet i medgång, villrådighet i faran, nedslagenhet i olyckan, ingen egen, beståndande nationlig charakter, blott en ytlig lemning af främmande folkslags seder, en svärjande blandning af utländske tycken . . . Man fasar eller gäspar vid åsynen af en större skrift, ratar det allvarsamma såsom långt, lastar det qvicka som ovärdigt, klagar öfver brist på det solida i vitterheten och på det roliga i vettenskaperna, månne ej för att få förakta beggedera?"

I en ironisk lofsång öfver tiden prisades (1785) likaså "*Philosophien* att hon nu satt — vid spelbordet, herrskade i balleten &c. I stället för systemer ha vi memoirer, för theser paradoxer, för Syllogismer Epigrammer. *Läkaren* känner nu på pulsen med en hand hvarpå blänker en brillant, omkring hvilken sväfva brabantska spetsar och hvarifrån ambran doftar. Han känner med grace, förtjusar alla, t. o. m. huspigan, tar mot med kallsinnighet berättelsen om patientens död och hans misslyckade cur — tar upp sin klocka och gör ett danssprång till en annan sjuksäng. *Lagfarenheten* — — Vi kunna trösta oss med, att då vår dans, vår musik, våra nöjen styras efter nyare uppfinningar, styras våra lif och vår egendom af män födde i 13:de seklet. *Theologien:* I stället för herdabref, Consistoriibeslut och polemiska folianter gifva de andlige ut brochurer om policen, handeln, konsterna och sederna."

Anmärkom vidare. Samma blad, som i prospecten skulle bortvända uppmärksamheten från politiken, håller tolf år derefter på fullt allvar ett loftal för det Politiska kannstöperiet (1788 N:o 264). Bland annat heter det: "utan fruktan för misstag kan man anmärka, att det större umgängesnöje, som ibland Europas mest cultiverade nationer eger rum, räknar sin början från den tiden, då man i samqväm begynt afhandla politiska ämnen; ja man kan våga påstå, att detta så begabbade mode ej allenast befordrat dess större odling, utan ock att detsamma, i anseende till de många dertill erforderliga kunskaper, på visst sätt är och alltid varit måttstäcken hvarefter ett folkslags cultur kan bestämmas. Man påminner sig de tider, då folket i Athen och Rom deltogo uti de allmänna ärender; då deras store mäns tal gjorde

den största verkan, då de, vid alla tillfällen och på öppna torgen hållne, nödvändigt hos de okunnige borde alstra nya begrepp. När upphörde detta deltagande uti de allmänna ärender? Med den inbrytande despotismen och barbariet, under hvars jernok Europas folkslag så många sekler lefvat förtryckt, till dess ändtligen mera ljus i förståndet och utbredda kunskaper åter gjort oss till politici. Om Engelsmän äro det upplystaste folk på jordklotet, som sjelfve de Fransyske auctorer Montesquieu, Voltaire, Raynal, ja Linguet sjelf erkänna, så bör sådant tillskrifvas det verksamma deltagande uti allmänna angelägenheter, som hos dem föder en esprit national, och hvilken, ehuru ofta förd på afvägar, dock icke kan bestå utan en myckenhet af kunskaper. I Portugal och Sicilien läser man ej några avisor, deremot tro invånarne i dessa länder, till exempel, att Protestanterne äro en art menniskofrätare, ja tusende af pöbeln tvifla ej att de genom något utvärtes tecken på deras kroppar af Gud äro likasom bränmärkte till helfvetets eld. Skulle vidare exempel behöfvas, så kan man kasta sina ögon på orienten, derest det icke ens infaller de slafviske folken, som der lefva, att en gång bekymra sig om sitt eget, än mindre något främmande lands statssaker: derest hufvudstädernas inbyggare ofta icke veta de vigtigaste händelser, som sig tilldraga i deras despoters palats och ofta vid lifsstraff icke våga att derom fråga."

Anmärkom slutligen. Samma Tidning, som äfven hade till bestämmelse att fästa nationens tycke vid Theaterns nöjen, och för hvars befordrande dess Hufvudredaktör sjelf så kraftigt medverkat, uttrycker sig sjelf sålunda (1788 N:o 256) i ett Bref till en Spectakelälskare på Landet:

. . . "Du frågar mig om spektaklerne. Jag ser att detta ämne ligger dig alltid om hjertat. Men du adresserar dig illa, om du väntar af mig några upplysningar härom. Du känner min fördom mot alla spektakler, utom Operan; också är det, det enda jag bevistar."

"*Jag älskar ej Tragedien.* Konungars väsen är så långt öfver mitt, att jag föga kan taga någon del i deras olyckor. De äro Gudar på jorden; om det händer dem något rasande, må det vara för deras räkning: jag är menniska, jag. Den som afsagt sig all jemnlikhet, har afsagt sig all rätt till medlidande. Om ändå deras laster hade någon mensklig art, och kunde sänka dem på ett ögonblick ned till vår sfer? Men nej, äfven dessa äro utom naturen: alltid söner

som mörda mödrar, hustrur som mörda männer, bröder som mörda systrar! Ett ständigt slagtarhus på theatern! Sådant behagar mig för ingen del."

"*Jag älskar ej Comedien;* ty jag vördar sederna. Det vill icke säga att jag ständigt söker och finner allusioner som såra min kyskhet, en dygd som i våra tider flyttat sig upp från hjertat till örat. Jag har funnit att dessa allusioner i hvad piece som helst kunna finnas eller icke finnas, allt som åskådaren behagar. De, som aldramest skrika emot denna slags oanständighet, äro sådane, hvilkas lättfärdiga inbillning från nästan hvart ord, hvar tournure i språket, alltid finner en ledning till samma smutsiga bild. Jag menar här en oanständighet, vida vigtigare till följderne, mindre hörande till stylen, än till sjelfva naturen af comedien, den att familiarisera oss med lasterne, den att föreställa som löjligt hvad som förtjente vår afsky. Man hatar ej det man ler åt; man ler ej åt det man fruktar. Makars otrohet, barns olydnad mot föräldrar, drängars uppstudsighet mot sina husbönder; lögner, stölder, bedrägerier; alla dessa laster som kullkasta samhällsordningen: huru? Äro de väl gjorda för att uppväcka vårt åtlöje? Jag säger det än en gång: då man skrattar åt sin fiende, är man redan på vägen att ingå förlikning; allt åtlöje är halft bifall."

"*Jag älskar ej opera comique.* Den förenar med det lastbara af Comediens moral en orimlighet uti formen, som jag ej kan fördraga. Jag vill att man skall tala när man talar, och sjunga när man sjunger. Denna *Talsång* eller *Sångtal* är en sak, som jag ej förstår."

"*Jag älskar då endast Operan*, detta verk af alla konsters förenade händer. Scenens prakt, det förtrollande i decorationerne, harmoniens gudomliga välde, dessa sköna recitativer som tala passionernas allmänna språk, dessa förunderliga pantomimer der dansen öfverträffar de gamles; allt detta försätter mig i en hel annan verld, allt kastar mig i en förvillelse, lika ljuflig för mina sinnen som oskyldig för mitt hjerta."

"När jag berömmer Operan, lär du finna att jag berömmer den mindre sådan den alltid är, än som den alltid borde vara. Du torde, med många andra, finna mitt omdöme besynnerligt och min smak mycket falsk. Deri gör du som du behagar. Andra må lära huru man bör tänka; jag säger allenast huru jag tänker."

Läsaren torde icke undgå att redan af dessa utdrag, som lätt kunna förökas, se, att den äldre Stockholms Posten hvilken man hittills blindt beundrat, haft ett både helsosamt och menligt inflytande på nationalbildningen, och att dess utgifvare sjelf vacklat mellan grundsatser, allt efter som han den ena gången följde tidsandans fördomar, den andra sin egen naturs högre ledning. De förra åsigterna hade öfverhanden under hans äldre, de andra under hans sista publicistiska bana. I början hade tvifvelsmålen öfver systemets ofelbarhet yttrat sig i ett visst famlande, i skeptiska afvikelser och spridda utgjutelser, men slutligen tyckes skaldens bättre genius afskuddat sig dessa materialismens grofva fjettrar och vunnit en fullständig seger. Derom yttrar sig Hammarsköld *): "Under en resa öfver Sundet under de sednare åren af sin lefnad blef K., närmare än någon Svensk Vitterhetsidkare på sin tid, bekant med den Danska litteraturen, hvilken ledde hans uppmärksamhet på den Tyska, den han förut hade föraktat . . . Efter detta tyckas Baggesen och Klopstock hafva blifvit hans mest älskade författare, hvilkas exempel gåfvo hans egen poesi en skönare ton och hans phantasi en högre flygt, men tillika öfverväldigade honom med den upptäckten, att de flesta af hans föregående bemödanden voro skefva och af ringa värde. Då han ej hade vid sin sida någon, som i detta fall förstod honom, nödgades han sluta inom sig denna känsla och derigenom liksom förtära sig sjelf med den sönderslitande betraktelsen att hafva lefvat förgäfves." — I Polyphem V:te Årg. N:o 32 berättas följande anekdot, som bekräftar uppgiften om Kellgrens förändrade öfvertygelse: "En ännu lefvande man, af hvilken K. i sina sednaste år brukade låna Tyska poeter, träffade honom en morgon med tårar i ögonen och frågade honom om orsaken till hans märkbara bekymmer. — "Ack, sade K. och pekade på den uppslagna Klopstock, jag har lefvat förgäfves och förspillt min tid på saker af intet värde." Mannen ville trösta honom med hopp om längre lefnad och skadans möjliga ersättande. — "Nej, med mig är det redan förbi; jag dör snart."

Vi öfverlemna till den, som framdeles vill skrifva en utförlig biographi öfver den ädle skalden (denna är blott ett ofullständigt utkast), att noggrannare följa gången af denna omvändelse, hvilken väl utomdess var länge förberedd

---

*) Sv. Vitterh. Hist. sid. 329.

af reflexionens mognad, och en tilltagande sjuklighet, som skingrar förvillelsernas jordiska dunster och påminner om evigheten. För att kunna teckna denna, ej blott för Kellgrens lif utan för hela svenska Vitterheten vigtiga förändring, vore det först nödvändigt att utfinna detta årtal, samt sedan chronologiskt anordna och charakterisera dem af hans stycken, hvilka äro skrifna efter denna märkvärdiga tidepunkt. Så mycket vet man mellertid, att de flesta af de poemer, som utmärka sig genom den djupaste känsla, en friare flygt och en viss rörande melancholi, äro skrifne under skaldens sednaste lefnadsår. Såsom ett ringa bidrag dertill nämne vi, att poemet *Lydia*, hvartill ideen är hämtad från Baggesen, men utfördt så, att efterbilden blifvit mycket vackrare än den danska förebilden, är författadt i en lund på det vackra Olstorp i Östergöthland, förmodligen under hemvägen från Köpenhamn. Men just då skalden på frigjorda vingar högst uppsväfvade i den ljusa rymden, kom Döden och bräckte den lyra, som aldrig klingat ljufvare och skönare än under de sista åren, då de växande plågorna hemsökte den förtärda kroppen och visade på den graf, som småningom öppnade sig för den trötte sångaren. Sålunda, medan stofthyddan långsamt aftynade, steg den fria anden ständigt högre och högre och sjöng, under de kroppsliga smärtornas mellanskof, sina eviga svanesånger.

Biographen i den tidning, som han sjelf hade stiftat och sedan i ett fjerdedels sekel lefde på sitt genom honom förvärfvade anseende, äfven sedan all anda derifrån längesedan utflugit, skildrar sålunda den oförgätlige skalden:

"Hans ansigte tolkade ärligt hvad hans hjerta kände. Dess muskler, hastigt både rörda och spända, förente sig med hans spetsiga blickar, att göra hans utseende qvickt och decisift. Hans allvar viste djuphet och ihärdighet. När ansigtet åter uppklarnade till löje, tyckte man sig se glädjen, satiren, parodien personligen, och vid ämnen, som förtjente en blödig känsla, spridde sig hastigt öfver hans lineamenter en lindrig och rörande melancholi."

"Han hade ej mycken lätthet att tala; men hans ideer voro klara; hans uttryck, i undersökningar med betänksamhet framförda, voro korta, vigtiga, egentliga; hans skämt snabbt, naturligt, träffande, aldrig sökt och skrytsamt, alltid med en glättighet, som hos honom snarare födde än följde uttrycket, och aldrig med den elaka ton, som röjer

en oädel triumph öfver den stora lyckan att ej hafva gått miste om en ridicule."

Hans andra biograph, Rosenstein, tecknar sålunda sin vän: "Qvick, eldig, känslofull, lättrörd, häftig, otålig, böjd för nöjet, förenade han likväl med dessa från vissa snillen oskiljaktiga egenskaper andra, som synas motstridiga: stadga, allvare, ihärdighet, manlighet, sinnesstyrka. Ytan var, om detta uttryck får nyttjas, rörlig; bottnen fast. Hans ungdom offrade åt nöjet! Sinnesrörelserna vexlade hans timmar, och öfvergången från den ena till den andra var stundom lätt och hastig; men förnuftet och klokheten styrde hans vandel, hans gerningar och beslut. Dessa sednare voro stundom oryggliga; och han gick sällan miste om sina ändamål. Han ombytte ton, ändrade de meningar han orätt kunnat hysa, blygdes icke att erkänna misstag, men uppoffrade för inga bevekelser grundsatser, dem han med sann öfvertygelse fattat. Allt hvad han började, fortsatte han med drift och fullbordade med besked. I sin tillgifvenhet för anhörige, vänner och fäderneslandet var han oföränderlig . . . Emot enskilda var han redlig, men lemnade icke lätt sitt förtroende. Den slughet, ett skarpt förstånd föder och en stadig charakter gör möjlig i utöfningen, nyttjade han till försvar, aldrig att skada. I umgänget med vänner var han glad och skämtsam, när hans helsa det tillät. Bland obekanta tystlåten, höflig, utan att alltid vara fördragande och undfallande. I tvister tog han lätt hetta, isynnerhet om ämnet var af vigt. Af allt älskade han högst sanningen, den han sade och skref med frimodighet. För det han trodde vara rätt, fruktade han aldrig att göra sig ovänner. Hans kärlek till Vitterheten gick, som han sjelf sade, ända till passion. En ny talent, ett nytt slag försatte honom i den största glädje och af den orättvisa hans fiende gjort honom, är det kanske den största, att hafva beskyllt honom för en uteslutande smak. I en af dess mest bekanta strider" (med Thorild) "var det aldrig nyheten, aldrig skaldeslaget han angrep, men sammanblandningen, origtigheten, öfverdriften, men framför allt skrytet och oredan." o. s. v.

Enligt deras beskrifningar, som känt Kellgren, tillägga vi följande obetydliga drag. Hans kroppsbeskaffenhet var fin och späd och ömtålig: då han gick ut, klädde han sig (åtminstone under den sednare tiden) i fem till sex rockar, som dock voro lätta och tunna. Föröfrigt var hans klädsel alltid utmärkt genom en elegans, som också icke fick sak-

nas i hans boning, der han ensam med sånggudinnorna tillbragte sin mesta tid och fann sin största njutning.

Skrifter: Joh. Henr. Kellgrens Samlade Skrifter. Stockh. 1796, 1800, 1811; Örebro 1838. — Stockholms Posten 1778—95.

(Källor: Nekrolog i Stockh. Posten 1795 N:o 114. — Kellgrens Lefnad af N. v. Rosenstein, framför hans Saml. Skrift. — Hammarsk. Sv. Vitt. Hist. — Lénström, Sv. Poes. Hist. — Förut anförde källor.)

KELLIN, CARL.

Föddes d. 7 Maj 1683 på Åland i Sunds prestgård; fadren Kyrkoh. *Lars Brynolfsson Kiellinus*, modren *H. C. Alandra*. Stud. i Åbo 1695 och fostrad i sin morbror Eloqu. Professor Chr. Alanders hus. Studerade först medicin; men blef sedan af Bisk. Gezelius införd i theologiens studium. Kom till Stockholm 1705, der Assessor Brenner skaffade honom condition. Vid pesten 1710 dogo alla i det hus, der han var, utom han. Blef prest och erfor vid ordinationen en nästan obeskriflig själens och sinnets bekymmer med mycken darrning, bäfvan och tårar. Blef Hofpredikant hos R.R. Gref Fabian Wrede, då Possieth befordrats till Pastor vid Riddarholms församl. Vid denna oförmodade kallelse sprungo tårarne honom i ögonen och han nedföll i sin kammare inför Herren sin Gud med en brinnande bön. 1712 blef han kallad både till Claras och Marias Comministraturer, och begge församlingarne skrefvo till Erkebiskop Spegel med bön att få honom dertill nämnd. Kellin bad DomCapitlet bestämma, DomCap. lemnade honom valet. Som Marias församl. först anhållit om honom ansåg han sig böra emottaga den kallelsen. Han kallades sedan till åtskilliga pastorater, Björneborg, Umeå, Enköping, Vermdön, men stannade qvar som Comminister i S:t Maria. Var 3 gånger gift och dog 1728 vid 45 års ålder.

Kellin var en af de presterligaste prester i sin tid och väckte hos många ett himmelskt sinne, ett andeligt lif. Bland hans lärjungar i trons skola var den älskelige skalden Jac. Frese, i hvars sånger så mycken Heimweh af den högsta skönhet lefver och sträcker sig till det rätta fäderneslandet. Frese söng vid hans graf:

Hur har du intalt frid och tröst
Uti mitt nederslagna bröst;
Hur ofta med ditt muntra ljud
Liksom med våld mig fört till Gud,

Min längtan med förvissning stilt
Och mig från syndig åtrå skilt . . .
Mig tycktes då du var hos mig
Att jag då var hos Gud med dig . . .

(Källa: Likpredikan af M. P. Aurivillius. Stockholm 1789.)

— N.

KEMPE, ANDERS. — JOAN.

1. KEMPE, ANDERS.

Föddes i Vestergöthland 1622. Studerade någon tid i Upsala, och gick derpå i krigstjenst, samt blef Artilleri-Lieutenant på Frösö skans i Jemtland, der han i 20 år ständigt vistades. Han studerade der flitigt Alchymie i sällskap med sin Öfv.Lieutenant, Drakenstierna, som var en stor alchymist och förestod dess laboratorium i 6 år. När skansen 1665 af Svenskarne raserades, tog K. afsked från militärtjensten, oagtadt han erbjöds att blifva Major vid artilleriet i Stockholm. Han for i stället till Norrige och practiserade som läkare i Trondhiem till 1675, då krig uppstod mellan Danmark och Sverige. Han erbjöds nu af Danskarne en Majorssyssla men afslog detta tillbud, och reste till Hamburg, der han äfven agerade medicus, på samma sätt som i Norrige, endast med sjelfgjorda medicamenter. Ibland dessa märkas Elixir Salutis, Balsamus microcosmi, Oleum magnesiæ, Oleum microcosmi, Pillulæ de Kempis, Pulveres minerales och Pillulæ universales eller Laxerpiller m. fl., hvilka han visste så utropa, att de från aflägsna orter efterskrefvos. År 1677 fick han KrigsCollegii anbud, genom en Lars Riddermark, som derföre enkom reste expres till Hamburg, att träda i tjenst vid armeen på Norrska gränsen, hvarjemte följde Konungens löfte att straxt blifva Öfverste-Lieutenant, men K. afslog äfven detta anbud, under förebärande af sin ålder, sina blessurer och lust för ett lugnare lif. Deremot emottog han 1684 StadsPhysikatet i Buxtehude, som Gen.Gouverneuren Horn i Stade skaffade honom, hvarjemte han fick practisera i Dr. Christinas deromkring liggande amter. Han vistades dock mest i Hamburg. Under allt detta drefs han af en synnerlig hog, att skrifva böcker och till en del sådane som åstadkommo förargelse. I Jemtland och Norrige skref han, och lät 1664 i Amsterdam trycka "KrigsPerspectiv", "Harmonia Fidei" och "Theologisk Proberugn" alla 3 på Svenska. De blefvo 1670 i Sverige

förbudne, och 1671 utkom Konungens bref till Stockholms Magistrat, att alla K:s böcker skulle offentligen förbrännas. I Hamburg utgaf han den "Anatomerade Granen", "Die Svedische Standart erhöhet", och "Die Paradisische Sprache", alla 3 på Tyska och Svenska, och slutligen "Israels erfreuliche Bothschaft" endast på Tyska, och dedicerad till den rika Juden Eman. Texeira. Denna bok ansågs så kättersk, att Magistraten i Hamburg förviste förf. ur staden, då han i Altona emottogs, der han 1688 afled. Hans gifte är obekant.

I Palmschöldska samlingarne finnes en annotation, att en djekne från Gefle, Joh. Rahm, som 1671 dömdes af Svea Hofrätt att mista lifvet och brännas för ohyggliga utlåtelser i Religionen, vid ransakningen bekänt, att han blifvit till sina villfarelser af K:s skrifter förledd.

Skrifter: Probatorium Theologicum el. Theologischer Prober-Ugn &c. Öfs. Amst. 1664. — Perspicillum Bellicum, det ähr Krigz-Perspectiv &c. Ib. 1664. — Harmonia Fidei & Religionis. Troons Harmonij &c. af P. Felgenhawer. Öfs. Ib. 1671. — Confession &c. af Felgenhawer. Öfs. Tillika med Kempes Trosbekennelse och Bref. Ib. — Den Anatomerade Graanen. Hamb. 1675. På Tyska s. l. 1688. — Israëls erfreuliche Botschafft. s. l. 1688.

2. KEMPE, JOAN.

Den föregåendes son, förtjenar icke mindre än fadren att för sin sällsamma charakter och underliga öden ihågkommas. Han ärfde alla dennes alchymistiska hemligheter, och blef en lika stor "Medicaster." Var född i Jemtland 1655. Ifrån barndomen måste han stå på fadrens laboratorium som dess enda biträde, och arbeta på Chemiska medicamenter och Lapis philosophorum. Skickades på 19:e året af fadren till Christiania för att kräfva in penningar, och förde med sig fadrens medicamenter, med hvilka han ock började practisera. Som denna födkrok rigtade hans cassa, så följde han några unge köpmän till Holland, och vistades der nära ett år; men som han ej härvid fann sin räkning, begaf han sig tillbaka till Trondhiem, och blef under vägen af storm och motvind några månader uppehållen på Hetland. Vid hans hemkomst var fadren redan rest till Hamburg, och som han ej genast kunde komma till honom, började han på egen hand laborera och practisera. 1678 gick han dock med ett fartyg som ärnade sig till Hamburg, från Norrige,

men råkade vid Dünkirchen ut för en kapare, som uppbragte fartyget och plundrade honom på bara kroppen. Han slapp väl lös, men hade ej på sig mera än en gammal sönderrifven säck, hvarmed han barfotad måste vandra genom Flandern, öfverallt illa utsatt för Spanska Officerare, som ville värfva honom till soldat. Han kom dock till Holland, och förtjente der kläder, så att han s. år kunde komma till Hamburg. Der laborerade han med fadren, till följ. året 1679, då han åter reste till Trondhiem, och vistades der till 1680, då staden afbrann, hvarvid han miste allt, och med plats kom undan med lifvet. Han reste derpå åter till fadren, och laborerade tillsammans med honom, ehuru hvardera på sin hand practiserade. 1684 reste han till Götheborg för att bota Presid. Sperling och Superintend. Broman i Carlstad för sten, men lemnade Sverige s. å. Han återkom 1685 och dröjde till följ. året. 1687 reste han till Bergen i Norrige, der han af Magistraten fick anbud på Stadsphysikatet, som dock afslogs. För sista gången reste han 1688 till Hamburg, begrof fadren och reste sedan öfver Lybeck till Köpenhamn. Der läste han Chemi för sin bror Christian 1 år, och botade några danska herrar för sten, hvarigenom han blef känd på hofvet, och fick anbud på 600 R:drs lön, utom flere förmåner, i fall han ville stadna qvar. Hans längtan till fäderneslandet gjorde dock, att äfven detta anbud afslogs, likasom Stadsphysikatet i Malmö, dit han 1691 rest och vunnit stort förtroende. Han begaf sig följ. året ånyo till Götheborg och 1693 till Stockholm. Här började han straxt practisera, och ehuru hvarjehanda hinder mötte honom, fick han dock tillstånd att begagna sina mest försökta medicamenter, hvaribland det förnämsta var botemedlet för sten. Han stadnade sedan i Stockholm. När han afled är obekant, men 1707 lefde han ännu.

(Källor: Gezelii Lex. II. — Bergii Tal om Stockholm för 200 år.)

KEMPENSKIÖLD, SAMUEL.

Föddes i Örebro på 1590-talet, och var son af Prosten i Jäders förs. i Södermanland *Johannes Kempe* och *Anna Larsdotter*. Efter idkade studier och utrikes resor blef han 1621 Rector Scholæ i Nyköping, 1626 Eloquentiæ Lector i Strengnäs, 1634 Secreterare i KammarCollegium, och 1641 Häradshöfding öfver Ale härad i Vestergöthland. Adlades 1647. Dog 16 . . Räknades på sin tid till en bland Sveriges

lärdaste män. St. Claræ kyrka i Stockholm pryddes på hans bekostnad med en vacker portal, hvarpå han lät sätta följande inscription:

Hæ valvæ bifores ut cuique patent, ita cordis
Janua sit verbo semper aperta Dei:
Naeman adit Jordanem æger, redit amne refectus,
Hic animarum fons, hic panacea potens.
Devote consecravit
Samuel Kempenskiöld
Ao. Dmi. MDCL.

Gift 1. med *Märta Schillera*, dotter af Kyrkoh. i Stigtomta Daniel Schillerus. 2. med *Margaretha Roos*.

Skrifter: De Laudibus Litterar. Strengn. 1626. — Historiæ Gustavi I Libri V. Ib. 1648.

(Källor: Gezelii Lex. II. — Stiernmans Matr. p. 399).

KENICIUS, PETRUS.

Härstammade från den gamla, vidt utgrenade *Bure*-slägten. Föddes 1555 i Umeå. Hans fader *Könik Olufsson* i Baggeböle var Köpman eller, såsom det då hette, Birkekarl. Hans moder hette *Anna Olofsdotter*. Fadren lät honom studera i tanka att en gång få se honom blifva Capellan i sin födelseort. Han blef student 1575 och prestvigdes 1578. Hans låga målföre gjorde dock att bönderne ej ville antaga honom, utan hvilken omständighet K. måhända ständigt förblifvit på en så underordnad plats, ehuru denna motgång banade honom vägen till Svenska kyrkans högsta embete. Han reste nemligen, efter sitt misslyckade försök, utrikes 1582; blef Magister i Wittemberg 1586 och efter hemkomsten 1587 Logices Professor vid Collegium Stockholmiense, hvilken befattning han i två år innehade. Då han sedan vägrade att underskrifva Liturgien, kastades han i fängelse först på Wentholmen och sedan i Stockholm, och led mycket ondt. Han frigafs först 1592 och blef Rector vid ofvannämde Collegium. Bevistade Upsala möte 1593 och var en af de tolf Assessorerne, som valdes till hjelp åt Præses. S. å. blef han Pœnitentiarius och Theol. Professor i Upsala. Biskop i Skara 1595.

K. stod i mycken nåd hos Hertig Carl, i anseende till sin beständighet i den Evangeliska läran. ErkeBiskop Angermannus hade illa motsvarat de förhoppningar man fästat vid honom, och var kastad i fängelse. När då Polska Legaten Samuel Laski 1598 ankom med åtskilliga uppdrag från

Konungen, förordnades Biskop Kenicius att i ErkeBiskopens ställe, å ständernas vägnar, besvara Legatens andraganden. Han svarade ex tempore med en oration på latin, för hvilken han äfven af Laski skördade beröm. Bevistade K. Carls kröning 1607, och affärdades följ. året, tillika med flere andre Herrar, hvaribland äfven en annan Biskop, Laur. Paul. Gothus i Strängnäs, som Commissarius vid fredsunderhandlingarne med Polen i Revel, hvarifrån de dock med oförrättadt ärende måste återvända.

Flyttades 1609 till Erkebiskops-embetet, och promoverades 1617 vid Konungens kröning, jemte Biskop Paulinus Gothus samt Konungens Hofpredikanter J. Rudbeckius och J. Bothvidi till de förste Theol. Doctorer i Sverige. Konungen sjelf utfärdade programmet till denna promotion. Riks-Cancelleren Axel Oxenstierna var Promotor, och det med allt skäl, ty han hade 1602 blifvit Theol. Licentiat i Wittemberg. ErkeBiskop K. bevistade alla riksmöten sedan 1593, och var Preståndets Talman vid alla riksdagar, från 1617 till 1633.

Han berättas 1603 hafva hos K. Carl anhållit om Gefle pastorat, emedan krafterna ej tilläto honom att hafva ett så drygt embete, som Biskopsdömet var. På hans tillstyrkan gjorde K. Gustaf Adolf flera författningar för Upsala Akademi, jemte det att dess privilegier förbättrades och stadfästades. Genom hans åtgärd stiftades äfven Dorpts Akademi, förbättrades Svenska Bibeln, firandet af en Jubelfest stadgades till minne af Reformationen, och tre årliga bönedagar blefvo påbjudna. Till Upsala Domkyrka skänkte han en Ljuskrona, som han köpt för 376 Riksd., en den tiden ganska betydlig summa.

Om K:i skrifter säger Spegel (Chronicon Episc. p. 163): "Scripta ejus magni numeri non sunt sed summa doctrina ac eruditionis, quæ ab eo reperiuntur edita."

ErkeBiskop K. afled d. 3 Febr. 1636, i sitt 81 års ålder. Näst Laur. Petri har han längst innehaft Erkebiskops-embetet, nemligen i 27 år. Med sin hustru *Margaretha Hansdotter Gammal*, Borgmästaredotter från Gefle, hade han 12 barn, af hvilka sönerne *Johan* Refendarie i Krigs-Coll., och *Kenicius* (König) Borgmästare i Torneå, afledo före fadren. Af döttrarna äro bekanta: *Anna*, g. m. Prosten öfver hela Vermland, Pastorn i Carlstad Mag. Carl Prætorius; *Catharina*, g. m. Erkebiskop Lenæus; *Margaretha*, g. m. Biskop Laurelius; *Sara*, g. m. Mathes. Professorn i Upsala Mag. Martinus Olai Nycopensis; *Barbara*,

g. m. Prosten i Umeå Mag. Olof Niurenius; och *Elisabeth*, g. m. Häradshöfd. Gudmund Krook. Han ligger begrafven i Upsala Domkyrkas högchor.

Skrifter: 4 Diss. Synodales. Sthm 1593. — De uno et vero Deo. Theses, Ups. 1593, præpositæ. Holm. 1602. — Theses synod. de Christi in terris ecclesia militante, Ups. habitæ 1611. Holm. e. a. — Compendium Theologicum M. Haffenrefferi, cum præfatione P. Kenicii. Holm. 1612, 1617, 1627, 1631, 1640, 1692, 1729. — Theses syn. de Baptismo. Ups. 1614. — Handbook, therythi är författadt, huruledes Gudztiensten, medh Christelighe ceremonier och kyrckiosedher, vthi våra Swenska församlingar skal bliffva hållin och förhandladt. Förbättradt och förmeradt j Stockholm Anno MDXCIX och åter öffuerseed anno MDCVIII. Sthm 1604; ny uppl. 1637. — Förmaning om bönedagens rätta firande. Sthm 1619. — Een nödhtorftig förmaning, huruledes alle stånd, vthi wårt k. fädernesland skola i thessa farliga feigde tider, som nu äre förhandenne af Gudz helga ord, och Skrifftennes exempel, vnderwijsas och vpwäckias till een sannskyllig bot och bättring, och een innerlig bön till Gud, at thetta hårda straffet, som med våra synder wälförtient är, nådeligen måtte antingen förhindrat och borttagit, eller förminskat och lindrat warda. Ups. 1621. (Herdabref till svenska presterskapet). — Tre Jubelpredikningar. Ups. 1621. — Likpredikan öfver Gulich Påvesdotter. Sthm 1622. — Vnderwijsning, om then allmenne bönedag, som skall hållas öffver heela rijket then 22 Dagen vthi Julii månadh i thetta närvarande åhr 1623. Ups. 1623. — Theses syn. de æterna prædestinatione s. electione filiorum Dei ad salutem. Ups. 1626.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — Stiernmans Bibl. Svio-Goth. — Gezelii Lex. — Likpredikan af Bisk. J. Rudbeckius. — Knös, Hist. Acad. Upsal. — Werving, Sigismunds och Carl IX:s Hist.)

KERNELL, PER ULRIK.

Född d. 9 April 1797 i Linköping, der fadren, *Per K.* då var Consist. Notarie, men snart såsom Kyrkoh. flyttades till Hellestads pastorat. Modren hette *Charlotta Elis. Burén.* Fadren, en fint bildad man och en vän till Leopold, Lindblom, handledde den ende sonens första uppfostran, ända till sin död 1807. Denne intogs derefter i Linköpings skola och ankom 1813 till Upsala Universitet, der han i skalden Atterbom träffade både en nära slägting, en lärare från fordna år, och en vän. Ynglingens sällsynt vackra utseende stämde, redan vid första anblicken, allas sinnen till hans fördel: en närmare bekantskap röjde att denna kroppens skönhet var ett glest kastadt flor öfver en vacker själ. Ovanliga naturgåfvor gjorde honom snart till en välkommen gäst i alla sällskapssalar: han ägde en utmärkt välljudande röst, en hänförande declamation och stora mimiska anlag. Allt detta väckte beundran, dels under de Bellmanniska gil-

len, dels under de societets-skådespel, som några år derefter uppfördes på Östgötha Nationssal, och som efterhand besöktes af alla musikälskare, till en del af hög rang. I dessa var K. hufvudpersonen, ehuru vid hans sida stodo ynglingar med utmärkta anlag för musik och mimik. Kanhända hafva Fredmans lyriskt-dramatiska dikter aldrig blifvit gifna med större fullkomlighet: om än Hjortsberg eller Raab öfverträffade K. i pantomimen, så kunde dock ingen bättre än K. uttrycka det fina, ætheriska, djupt melancholiska, som utgöra den poetiska sidan af dessa förundransvärda qväden. Dithyrambisk glädje strålade på den unge Bacchantens ansigte, men denna yra förädlades af hans rena, oskuldsfulla, älskliga ansigte och isynnerhet af de himmelsklara ögonen. För den, hvilken såsom förf. af denna artikel deltagit i dessa fester, är minnet deraf oförgätligt, och den som engång hade sett K. gifva Bellman, skulle svårligen mera tillfredsställas af någon annan sångare.

Ehuru dessa gillen mera voro helgade åt Apollo än Bacchus, och ehuru K., ibland alla närvarande, kanhända minst drack sjelf, började han dock påstå att de skadat hans helsa. Han klagade öfver lidande i bröstet. Ingen trodde honom: rosorna på hans kinder tycktes vederlägga hans utsagor: läkarne förklarade äfven att hans bröst icke var bygdt med anlag för lungsigtighet. Snart utbröt dock denna sjukdom i en blodspottning. Man tillstyrkte honom att uppsöka ett varmare luftstreck. Han måste tills vidare försaka den lagerkrans, som han 1824 hoppades vinna.

Om sommaren 1822 lemnade K. fäderneslandet. Han besökte efter hvarandra Portugal, Spanien, Frankrike, Italien samt Tyskland, men fann ingenstädes det han sökte — den förlorade helsan: — men väl fann han på de ställen, der han en längre tid uppehöll sig, ädla och varma, faderliga vänner, särdeles i philosophen Schelling, theosophen Schubert, theologen Engelhardt och skalden Grefve von Platen. För att vederqvickas af deras umgänge, qvardröjde han länge i Erlangen. En badkur i Ems endast förvärrade hans tillstånd. Sjuk återkom han i Nov. till Erlangen, och fann der döden, som den 30 Mars 1824 släckte ett af de ädlaste och renaste lif. Alla Studerande vid detta Universitet följde den nordiske ynglingen till griftstaden. Grefve Platen söng dervid ett dödsqväde; på grafven upprestes ett monument; hans vänner och hans landsmän i Upsala firade på Östgötha Nationssal d. 22 Maj s. å. en enkel och rörande minnesfest, hvarvid den allmänna saknaden tolkades

af Atterbom. — Svågern, Lectorn och Prosten Christ. Stenhammar utgaf en vald samling af den efterlemnades under tiden hemskickade Bref till sina Vänner, hvilken bok hos allmänheten vann det ovanliga bifall, att den inom få år upplefde fyra upplagor. Läsaren lockas deruti ej blott af den vettgirighet hvars tillfredsställelse man vanligen söker i en resbeskrifning, utan isynnerhet af ett djupare intresse, den religiositet och de ädla känslor, som i dessa blad, så enkelt men så rörande afspegla sig.

Skrifter: Per Ulrik Kernells Anteckningar under en Resa i det Sydliga Europa utur hans bref och efterlemnade Dagbok, utgifne af Chr. Stenhammar. Fjerde Uppl. Linköping, Petre, 1833.

(Källor: Minnesord öfver P. U. Kernell, talade på Östg. Nat. Sal i Upsala d. 29 Maj 1824. Ups. 1824. — 2:a Uppl. derst. 1825. — Personlig bekantskap.)

KEYSER. Se Bokstafvens slut.

KEXÉL, OLOF.

Stamfadren var handelsmannen i Calmar *Nils Käxe.* Hans son *Petrus Kexhelius*, född 1690, var DomkyrkoAdjunct och tillika dels Cantor dels Collega Scholæ derstädes. Dennes son *Petrus Kexhelius* dog 1768 såsom Pastor i Norra Möckleby på Öland. "Han var till lynnet qvick, men de sednare åren underlig och ofta såsom rubbad till sina sinnen", skrifver Löfgren. Af dennes förra hustru *Sara Svebilius*, föddes *Olof K.* d. 28 Nov. 1748. Uti Löfmans handskrifna Herdaminne heter det om denne, att han "bråddes på fadren, var qvick, men utsväfvande, äfvensom döttrarne." Sedan han genomgått Calmar Schola, blef han Student i Upsala 1761, der han 1765 disputerade pro exercitio. På disputationen kallas han *Kjexhelius*, och d. 13 Maj 1768, då han blef Auscultant eller E. O. Cancellist i Commerce-Collegium, skrifves hans namn *Kexelius*, men under en Förklaring d. 16 Dec. 1768 skref han sig *Kexél.* Ingenstädes lärer han sjelf hafva skrifvit sig *Kexell*, ehuru man vanligtvis numera så tecknar hans namn.

Med en Svensk Sjökapten reste K. 1770 eller 1771 hemligen till Portugal, der han lärer blifvit känd af Fox och med honom begifvit sig till London. För öfrigt är hans utländska resa nästan alldeles obekant. "Han har ingenting derom anmärkt, men ihogkom Pitt, Fox, Pombal", säger en

anteckning, enligt hvilken han ock under denna tid funderade på att öfvergå till katholska läran.

K. hemkom 1773 och blef af dåvarande Directören vid Kongl. Theatern *Patr. Alströmer* anställd derstädes såsom "Ordonateur." Sedermera befordrades han till Secreterare vid directionen öfver Spectaklerna (så kallas han i 1779 års Theateralmanach); 1785 och följande år benämnes han Secreterare och Ombudsman. Han blef slutligen andre Secreterare vid directionen öfver Kongl. Nummerlotteriet, då företrädaren succederade Bellman såsom Förste Secreterare 1795. Samma år, då K. var bjuden till sin vän *Hjortsbergs* bröllop, kom han dit något sent, ifrån en annan collation, kände sig illamående och kunde ej njuta af välfägnaden. Han blef derefter allvarsamt sjuk. Det onda hindrades sedermera så vida, att han kunde bivista en sammankomst i Par Bricole. Vid ett förnyadt sjukdomsanfall förordnade läkaren kräkpulver, med tillägg att, om det första ej gjorde verkan, borde han efter en timma intaga ett till o. s. v. Sedan K. efter föreskrift intagit både det första och det andra utan påföljd, tog han på en gång tvenne, hvilket försök kostade honom lifvet d. 5 Mars 1795.

Alla, som kännt K., intyga att han var högst angenäm i sitt umgänge och en i botten hederlig man. Cederstedt skillrar honom sålunda: "K. hade ett lekande snille, föga fallet för djupa betraktelser, men en stor lätthet att på stället applicera andras producter som sina egna och dermed dels roa dels förundra sina åhörare och läsare. Jag har ofta sett folk förgapa sig öfver hans Inpromptuer, hvilka jag hört väl 20 gånger förut. Han började först efter sin hemkomst utifrån att efterapa Bellman, och vände till slut genom konst naturen och minnet, att de vackraste af hans Bacchanaliska sånger flöto ur honom med den mest förundransvärda lätthet. En mycket vacker röst halp honom äfven i början; den förföll mycket de sednare åren. Hans dristighet att sålunda föra till torgs det han visste, hans behagliga sätt att göra det, gjorde att man ej så noga räknade med honom . . . När jag sade honom enskildt: detta eller detta har du tagit der, svarade han: "Ja, har du läst den boken? den är rar" . . . I de 20 år jag känt honom, har jag aldrig hört omtalas honom hafva någon ovän, ej heller har jag någonsin sett honom i något sällskap, hvarest han ej med allas fägnad och glädje blifvit emottagen. Hans glättighet var medfödd: fattigdomens tryckande verka-

de så litet på honom, att jag föga sett honom lustigare, än då han 1780 var insatt på högvakten för gäld. Denna glädtighet gjorde ock, att han i sällskap var mycket behagligare än sjelfva Bellman, hvilken ofta, innan han af drufvornas saft blef uppvärmd, satt ganska tyst och mulen. K. åter, alltid lika, alltid munter, alltid den förste så väl i de bacchanaliske lekarne som i sången, lät aldrig bedja sig."

Att K. älskade glaset, är tillräckligt bekant; och hade någon föreslagit honom att gå in uti nykterhetsförbund, skulle han säkert hafva lemnat samma svar, som Cervantes gaf Studenten från Salamanca, hvilken rådde honom att njuta starkare mat och mindre ymnigt vin: "Rådet är godt och förståndigt, och mången har sagt mig detsamma förut; men det synes dock, som vore jag egentligen född till att dricka."

K:s affairer kommo redan tidigt i en sådan oordning att de aldrig kunde bringas på redig fot. Att spara, att neka sig en njutning var ej hans sak. Han älskade en viss prydlighet i klädsel, och var alltid i det yttre sådan, att han kunde visa sig i det bästa sällskap. Fattigdomen blef derföre hans följeslagare hela lifvet igenom och tidtals var han i en sådan belägenhet, att de fleste i hans ställe skulle ansett sig lida nöd; men han fördrog allt med ett jemnt och gladt sinne. Att beklaga sig, att ligga sina vänner till last, var ej förenligt med hans lynne. En embetsman, som var hans granne och anade hans knappa omständigheter, sökte hans bekantskap för att kunna hjelpa honom. Hans husgeråd bestod då af ett bord, ett par stolar, ett bläckhorn och en bouteille, som nyttjades till ljusstake. När han klädde sig för att gå ut, fasttrocklade han sjelf de fina och väl stärkta manchetterna vid en *söndrig* skjorta; deremot var den enda klädningen han egde, till och med chapeau-bas-hatten, i godt skick.

Redan vid 20 års ålder började K. inlåta sig i litterära företag och utgaf *Nya Småsaker till nöje och tidsfördrif.* Gjörwell skref härom: "Arbetet är alldeles i smak af de Gamle Småsakerne; här finnes dock en ny artikel kallad: *Stats* och *Lärda Nyheter*, med en qvick och bitande penna uppsatte. Satyren grinar här med hela käften." (K. Bibl. Tidn. 1768 sid. 187.) Såsom samlare kunde K. ej ega den urskiljning och noggrannhet, som utgifvaren af de "Gamle Småsakerne" *B. Bergius.* Huruvida de satiriska nyheterna voro eget kram eller långods, är väl nu omöjligt att utröna. — Öfversättningen af *Thomas' Äreminne öfver Dagues-*

seau ansågs af Gjörwell såsom "en ibland våre bäste." (Tidn. om Lärda Saker I. 89.) — Ännu samma år började K. utgifvandet af Veckoskriften *Hatten*, hvilken för kännedomen både af K:s personlighet och af tidens periodiska litteratur icke är utan vigt. Den afstadnade vid elfte numret. — Liktidigt härmed utgafs *Prästemanna Öde i Sverige*, hvilken ansågs förgriplig. K. anklagades såsom författare och skref en *Förklaring öfver Actors ÄmbetsMemorial*, hvilken, om än icke alldeles fri från advocatur, likväl i sitt slag är ett mönster af humanitet. K. dömdes att böta 500 daler sm:t. — Ett dylikt öde träffade K. kort derpå genom ett *Bref om Mössornas Ursprung och Uppförande*. Kexél dömdes såsom utgifvare åter till 300 daler sm:ts böter. Märkvärdig är den skyndsamhet, hvarmed detta mål afgjordes, äfvensom den omständigheten, att en ny upplaga af den förbudna skriften under samma tryckår finnes utgifven. Förmodligen har den tillkommit på det sätt, att endast ett nytt titelblad blifvit tryckt och skriften ånyo framdragits under en sednare tid, då den ansetts mindre förgriplig. Det har varit omöjligt att komma öfver den första upplagan, som är ytterst sällsynt, så att ingen jämförelse af det typographiska kunnat anställas.

Det är dock tvifvel underkastadt huruvida K. verkligen var författare till de tvenne sistnämnde skrifterna. Cederstedt berättar, att K. "var mycket bekant med boktryckaren Momma den yngre, som förde ett utsväfvande lefverne och till slut rymde. För denne hade K. gått i borgen för betydande penningesummor, hvadan han af sine creditorer efter Mommas affärd hårdeligen eftersattes. Detta, jemte dess tvenne skrifter i politiken, *Upplysningen för Svenska folket* *) och *Mössornes ursprung*, gjorde att han måste rymma ur riket mot slutet af 1770 eller början af 1771. Han lärer dock ej varit auctor till någondera af dessa piecer, fast han af ungdomsoförsigtighet påtog sig dem."

Efter den utländska resan började K. åter gripa till sin litterära sysselsättning och utgaf bland annat de bekanta *Mina tidsfördrif på Gällstufvan*, som utgöra en samling af sjelfsvåldiga stycken. I synnerhet genom några löjliga prest-

*) Sannolikt har Cederstedt af misstag förblandat denna skrift med *Prästmanna Öde*. Uti *Hatten* ogillas på flera ställen *Upplysningen för Sv. folket* så strängt, att K. ej gerna bör misstänkas för delaktighet i densamma, hvartill kommer, att Bokhandlaren Holmén för denna skrift blifvit tilltalad och dömd.

historier och berättelserna om *Baldur den Vise* och *Pater Gispogapius* ådrog sig K. Stockholms Stads Consistorii vrede och lagens beifran, hvarigenom K. fick tillfälle att genom qvicka *Förklaringar*, som i sitt slag vida öfverträffa sjelfva *Tidsfördrifven*, vinna skämtets vänner på sin sida. — En annan samling af samma slag är *Mina Tidsfördrif på Högvakten*. K. synes här mera återhållsam eller måhända mera fattig på roande ämnen. — Mera bekant är *Bacchi Handbibliothek*, hvilket likväl genom Bellmans bidrag har sitt förnämsta värde. — Orätt har man tillegnat K. Veckobladet *Hvad Behagas?* Det utgafs af Bellman *) och är äfven af honom till största delen författadt. Möjligt är att K. bidragit med en eller annan artikel. — *Zamaleski*, en historisk berättelse, innehåller långods från flera håll, men kan ej frånkännas en viss originalitet. K:s skizzer och skrifter af blandadt innehåll ega en egen märkvärdighet såsom innehållande de första försöken till Svenska noveller. — K. utgaf äfven Theater-almanachor 1779—1789. De innehålla, utom Calendern och Theaterns stat, Förteckningar på Dramatiska arbeten, som å theatern blifvit uppförda, små biographier och strödda underrättelser om theaterförfattare och skådespelare, theateranekdoter m. m. De äro i sitt slag väl redigerade.

K:s *Dramatiska skrifter* äro tillräckligt bekanta och kunna här förbigås. Såsom dramaticus var K. en af våra lyckligaste författare. "Om man icke", skrifver Sondén, "kan tillerkänna honom originalitet i egentlig mening, emedan han vanligen lånade af Fransyska eller Engelska arbeten, så har han dock den förtjensten att aldrig hafva trälaktigt släpat sig in i sina föregångares fotspår; tvärtom har han ej blott till språk, utan äfven till seder, tidsomständigheter och skådeplats sökt att göra de främmande skådespelen till Svenska. Samtalstonen är ledig, alltid naturlig, aldrig hvarken öfverspänd eller pöbelaktig. Flera bland dessa af honom utarbetade stycken, i synnerhet *Mickel Wingler* och *Capten Puff*, öfverträffa vida sjelfva originalerna." Att *Sterbhus-Kamerneraren Mulpus*, som origtigt blifvit tillegnad Hallman, verkligen är af K., är numera upphöjdt öfver allt tvifvel (Jfr Hallmans biographi i detta lexicon).

Ändteligen må ej förglömmas K:s verksamhet för Ordenssällskapet *Par Bricole*, som till det mesta har att tacka

*) Jfr Valda Skrifter af Bellman I. 12.

honom för sin uppkomst och första utbildning. K. inrättade sällskapet såsom en Orden 1776, sedan det förut några gånger sammanträdt utan reglor. Ännu hade man dock ej uppsatt något skriftligt, utan receptionerna omvexlade efter K:s mer och mindre goda lynne. Ceremonierna voro likväl me stadels desamma. Sedan Bergsrådet Cederstedt blifvit intagen, erhöll Orden en mera bestående form, hvarvid äfven K. och A. Stjerncrantz voro verksamme. Från Ordens början till sin död var K. sjelfskrifven GeneralCeremonimästare i alla graderna och alla ceremonierna på Stordagarne äro nästan ensamt af honom anordnade. Sophias dag d. 15 Maj, har mången trott vara vald till Ordensfest såsom Sophia Magdalenas namnsdag, helst som flera i Sällskapet denna dag till Drottningens ära hållna tal kommit till allmänhetens kunskap; men enligt Cederstedts berättelse valdes af K. denna dag Sophia Holmstedt till ära, "hvarest han låg länge för ankar." (Öfversättningen *Slafhandlaren i Smirna* skref K. åt samma Mamsell Holmstedt, som länge passerade för öfversättarinna och blef derföre besjungen i Samlaren V. 607).

När K. 1781 blef bysatt på högvakten och sålunda ej kunde officiera i Orden, förklarade han genom ett edict af d. 5 Apr. 5:te året efter Kronobrännerietnas inrättning (K:s vanliga tideräkning), "att jag, innan denna torra catastrophen skedde i min fuktiga vandel, med fulla sinnen, pocalen för mun och skorpan i näfven, testamenterat, skänkt och förärt min i lifstiden innehafvande Generalceremonimästarestaf och öfrige förnumstige Decorationer och höga rättigheter till den seende, durchsigtige och oförgänglige Brodren Björkstedt . . . Böljorna frusa i Creditens Phlegeton, Charon på stranden, i skinnbyxor och messingsvärja, ropar mig, Plutos Politiemästare rycker mig pennan ur handen . . ."

Sällskapet visade K. sitt deltagande genom en högtidlig Parentations-act. Den vittnar, att K. med alla bröderna måtte hafva stått i ett närmare vänskapsförhållande, hvarförutan en sådan tillställning aldrig kunnat ega rum.

Skrfter: Nya Småsaker, till nöje och tidsfördrif I. II. Sthm 1768. Äreminne öfver H. F. Daguesseau. Af Thomas. Öfvers. Stockh. 1768. — Hatten, N:o 1—11. Sthm 1768, 69. — Prästmanna Öde i Sverige. Sthm 1768. — Rättegångshandlingar angående Skriften Prästm. Öde i Sverige. Ups. 1769. — Bref till en Utlänning, om Mössornes Ursprung och Uppförande, in til närvarande tid. Skrifvit 1765, och fortsatt till närvarande tider. Sthm 1769. — Slafhandlaren i Smirna, Comedie. Öfvers. Sthm 1774. — SterbhusCamereraren Mulpus. Sthm 1776. — Mina Tidsfördrif

på Gällstufvan. 1—3 St. Sthm 1776, 77. — Förklaringar uti processen rörande Mina Tidsfördrif s. l. & a. — Mina Tidsfördrif på Högvakten. 1, 2 Flock. Sthm 1780. — Zamaleski, Historisk Berättelse. Öfvers. från flere språk. Sthm 1781. — Kongl. Svenska Theaterns Almanach 1779—1789 *). — Bacchi HandBibliotheque, eller Nya Tidsfördrif på Gäldstufvan. I. Helsingör 1784. II. Sthm 1784. III. Sthm 1785. IV. Sthm 1786. — Michel Wingler. — Bergslagsfröken. — Capiten Puff eller Storprataren. — Välgörandet på prof. — Folke Birgersson till Ringstad. — Namnsdagen. — Tal till öppnande af ParentationsActen öfver framl. v. Gouverneuren, Brodren I. I. Schildt, hållet d. 19 Mars 1784 (Hammarsköld skrifver 1794).

(Källor: Tjenstemän vid Församlingarne och Läroverken uti Kalmar Stift, af N. J. Löfgren. — En anonym uppsats i Nescherska samlingen på K. Biblioteket i Stockholm (af Cederstedt). — Hammarsköld: Sv. Vitterheten. — Olof Kexels Skrifter. Samlade af P. A. Sondén.)

— A — Ö —

KEXLERUS, SIMON.

Föddes i Kexle by af Edsbergs socken i Nerike d. 29 Dec. 1602. Fadren *Sven* var bonde. Sonen började sent att studera. Sedan han blifvit Phil. Magister i Upsala 1632, anträdde han en utrikes resa till Tyskland och Holland. Efter återkomsten 1634 arbetade han ett år såsom Lärare i Mathematiken vid Strengnäs Gymnasium, hvarifrån han 1636 befordrades till Adjunct vid Philos. Faculteten i Upsala. Mathem. Professor vid det nya Universitetet i Åbo 1640. Promotor vid Phil. Magisterpromotionerna 1643 och 1661. Præsiderade vid Prestmötet i Åbo 1649, och erhöll Piikis Præbende-pastorat 1651. Riksdagsman 1664. Afled d. 22 Mars 1669.

Gift 1641 med *Ingeborg Elis. Gerzlinius*, dotter af Assessoren i Åbo Hofrätt *Anders G.* Hade med henne flere barn, och af hvilka sonen *Anders* blef Pastor i Hefva i Ingermanland.

"K. förvärfvade sig i afseende å den allmänna bildningen en utmärkt förtjenst, i det han, af Universitets Canceller Grefve Brahe uppmanad och af detta deltagande lifvad, författade samt utgaf läroböcker i sin vetenskap: en Arithmetik och Geometri tillsammans, ett vidlyftigt verk, och en Afhandling om Tidräkningen eller så kallad Computus, begge i disputationer, allt på Latin, hvarjemte nämnes en Kosmographi och Gnomonik såsom sammanhöriga. Bland hans

*) För åren 1780, 82, 83 är dock ovisst.

disputationer förekomma för öfrigt jemväl afhandlingar i Astrologi, som öfverallt på denna tid i mathematiska studier ingick, och en afhandling om Cirkelns quadratur, samt om verldssystemet, emot Copernicus. Kexleri litterära förtjenst var af hans samtida erkänd. Han hade, såsom Biskop Terserus bevittnat, "värfvat sig ett berömmeligit nampn uti sin Profession." (Tengstr.)

Skrifter: Almanach till Örebro Horizont för år 1635. — Diss. Hercotectonica generalis. Ups. 1637. — Diss. Synod. de Deo. Aboæ 1651 (enl. Ups. Bibl. Cat., 1648 enl. Stiernman). — Almanach för 1650. Åbo 1649. — Arithmetica triplex. Ab. 1658. — Arithmetica vulgaris cum Logistica denaria & sexagenaria. Ab. 1666. — 20 Dissertt. Mathematicæ & Physicæ. Ab. 1643—65, bland hvilka: Arithmetica Geodoetica denaria. Ab. 1649. — Arithm. Astronomica Sexagenaria Ib. e. a. — Trigonometriæ Lib. I—III. Ab. e. a. — Tractatus brevis de tempore. Ab. 1661.

(Källor: Tengström, Åbo Acad. ProCancellerer &c. sid. 116. — Stiernmans Bibl. SvioGoth. — Lidén, Cat. Disp. — Ups. Bibl. Cat.)

KJELLBERG, JONAS.

Grosshandlaren, sedermera Säteriegaren *Jonas Kjellberg* är en bland de personer, hvilka utan embete, utan lärdom och utan utmärkande lefnadsöden dock framträda så kära för sina samtida, att deras minne sent försvinner.

Han föddes d. 22 Oct. 1752 och dog på Säteriet Storeberg i Vestergöthland d. 14 Apr. 1832. Under de 80 åren såddes af hans hand många frön till det goda, som ej alla fallit på vägen, på stenören eller bland törnen. Hans religiösa verksamhet började vid hans 16:de år.

I vår kyrkas häfder måste han få ett rum, då man börjar att på den inre utvecklingen af christligt lif fästa lika uppmärksamhet som på de yttre företeelserna. Ty han ingrep mycket i denna utveckling.

Att *Församlingen* lika väl, som *Kyrkan* fordrar deras uppmärksamhet, hvilka teckna ett religiöst *folks häfder*, låter ej betvifla sig. Reformationen var *Församlingens* verk och detta verk framträdde som opposition mot *Kyrkan*. Då reformationen sjelf blifvit kyrka, var denna frestad till samma formförstelning, som den katholska, och i behof af samma motvigt från församlingens sida, som hon. De medlemmar af församlingen, som trognare församlingens egen idé och bekännelse, än hennes egne, löntagande tjenare, äfven utom den lärda kretsen förfäktat hennes fri- och rättigheter,

derigenom gifvit spänstighet åt hennes lifs-yttringar, förtjena minnets både ära och tacksamhet, ehuru man mest plägar bemärka dem, hvilka som sekter ställt sig på samma gång både utom och mot kyrkan, således ej längre burit oppositionens nationella, utan mysteriets eller den förklarade fiendens onationliga färger. Då ett biographiskt lexicon öfver namnkunnige Svenske män bör åt minnet bevara *all namnkunnighet*, synes pligten mot dem, som af själens kärlek kämpat för bevarandet af den mäktigaste cohæsionskraft i mensklig association, den renaste drifffjäder för all verksamhet i tiden, nemligen den som sättes i rörelse af intryck från det eviga, ej heller böra förgätas. Ingen ensidighet uppbäres numera af den allmänna rösten.

Ofta har det anmärkts, att under *Frihetstiden* en djup allvarlig gudsfruktan var någorlunda allmän, fast merendels hatad och förtryckt af de politiska partierna, som då egde makt och nu oftast ega förakt; men att under *Gustaf III:s* tid lättsinnighet, religionsförakt och sedeslöshet alltmera utbredde sig. Lika visst det är, att under frihetstiden mycket fritänkeri redan gjorde sig gällande, bör man dock kunna anse det förhållande, att under Gustafs tid mycket religiöst allvar ännu lefde qvar och verkade. Har en bättre anda nu tidtals och på vissa ställen uppenbarat sig, kan man vara viss, att den ej kommit ur molnen, utan att den är en fortsättning af den förtryckta men ej förjagade fädersfromheten, som frambrutit ur dalar bakom tidens otros höjder, hvilka voro förborgade för en föregående uppmärksamhet.

Hann Stockholm, rikets första stad, att antaga fransysk bildning under det Gustavianska hofvets inflytande, så var detta ej fallet med rikets andra stad, Götheborg. Dess aristokrati tillhörde ingen hofcirkel, och vände sig sällan åt Frankrike. Götheborgs handelsmän reste oftast in åt Tyskland, der mångenstädes ännu allvarlig religion glödde i medelclassen. Derföre stod Götheborg länge och mäktigt mot den Stockholmskt-fransyska culturens inflytande. Det stod så ännu, då det kunde aflemna en Götheborgare åt Erkebiskopsstolen, som i sin mån kunde mäktigt inverka på Stockholms religiösa sinnesstämning.

Länge var der endrägt inom fromheten i Tyskland, ehuru en skarpare blick lätt kunde förutse söndringen i kraft af en ej otydlig divergens i sjelfva det inre väsendet. Hade nyare philosophien kunnat bedömma den, skulle den spejat

sitt *masculinum* och *femininum* deri. Pietism och Herrnhutism var namnet på de olika riktningarne. Skillnaden ansågs en längre tid obetydlig. 1747 skref Gref Zinzendorff, hvilken både af behof, finare bildning och mera sentimentalt än polemiskt lynne var tolerant: "Es ist eine Differenz zwischen einem redlichen Pietisten und einem redlichen Herrnhuter. Jener hat sein Elend vor Augen und blickt nach den Wunden, dieser hat die Wunden vor Augen und blickt nach sein Elend. Jenen trosten die Wunden in seiner Schüchternheit; dieser beschämt sein Elend in seiner Seligkeit. Es lauft auf eins hinaus *). Men, snart visade sig, att söndringen låg djupare. Prælaten Bengels anmärkning: "Ohne Gesetz kann man einem den Kreutzestod Jesu, dessen Ursach und Frucht nicht verständlich machen," innebar en stor sanning, som i sin utveckling skulle uppdaga en inconsequens äfven i uppfattningen af den lära, som inom Brödaförsamlingen ställdes nästan så, att hon skymde de öfrige. Brytningen i Sverige skedde först i Götheborg och lär synnerligen befordrats af Domprostvalet derstädes 1783. Grosshandlarne Santesson och Kjellberg m. fl. af deras vänner i Götheborg önskade Doctor Carl Kullberg, en både lärd och from man (fader till f. d. StatsSekret. Bisk. A. C:n af Kullberg), hvilken stod främst, bland Lunds stifts många prester af en brinnande fromhet, i deras och allmänna omdömet **). Det var en rättfärdig man, kom om Påskdagens morgon till staden, höll sin berömda från trycket utgifna predikan: *Herrans med Salighet beklädda prester*, och afreste samma dag från staden. Men Konungen ville anslå Domprosteriet som præbende åt honom, som med så mycken vishet lugnat de obehagliga familjförhållanden mellan Konungen och hans Fru Mor, Enkedrottningen Lovisa Ulrica, eller hofmannen och Biskopen J. Wingård. Härvid blef stark spänning. De fromme ville blott se på församlingens bästa och följa samvetets kraf; den finare verldsbildningen tog intryck från hofvet. Men vid valet visade sig att en stor del af dem, som af den greflige "lärjungen" tagit det djupaste intrycket, gick på hofvets sida. Nu vardt ett svalg emellan de vid sin princip starkare och svagare. Det svalget står ännu i vår församling. De starkare ansågo att den ådagalagde svag-

*) Se Die Vierte Homelie über die Wunden . . . gehalten in Herrnhag d. 14 Maj 1747.

**) Se här nedan, Kullberg C.

heten hade sin grund i sjelfva grundtonen af Herrnhutismens charakter, såsom religiös confession, och drogo sig uppenbart från denna. Schartau fullkomnade denna afsöndring.

Vid allt detta har både rättvisa och orättvisa begåtts, både religiös storartad samvetsgrannhet och mensklig småaktighet ådagalaggts. Vi tro, att begge fractionerna haft gagn af denna söndring, att den föröfrigt var oundviklig och naturligare än en onaturlig förening. Under resor i Tyskland fick K. tillfälle att stadfästas i sin nya öfvertygelse. Då han 1796 begagnade Pyrmonts helsovatten, for han rundt om i Tyskland, för att personligen lära känna och samtala med theologer och andra sanna christna, som han under noggrann läsning af skrifter och tidskrifter lärt känna. Bland dessa mindes han med synnerlig vördnad Consist.Rådet Woltersdorff i Berlin, då 68 år gammal, en äkta Evangelisk och nitisk Lärare, hvilken ofta fick ett handtag och ett förtroende af åhörare, som kom hans hjerta att slå och hans fötter att skynda inom dörren, der han kunde osedd falla på knä och tacka sin Herre. Han omtalade sina samtal både med Baron von Pfeil och Grefve Lynar i detta ämne. Bar. v. Pf. hade varit Bengels intime vän, författare till de uppbyggelige *Lieder über die Offenb.* i anledning af *Bengels Erklärte Offenb. Johannis.* Allt styrkte borgersmannen Kjellberg i den öfvertygelsen, att något hofartadt sentimentalt, vekt och smidigt, något aristokratiskt ytligt låg i den Zinzendorffiska religionsformen, som egde ringare värde, än det djupa allvar, den prophetiska sjelfständighet och bibliska djerfhet, som utmärkte den Lutherska confessionen, hvilken Svenska Kyrkan erkänt vara taladt ur hennes hjerta om det som evigt, gudomligt och outsägligt är.

För bevarandet af denna fädrens bibeltro verkade sedermera K. allvarligt genom bekostande af grundliga skrifters tryckning, uppmuntran med ord och mynt till dylikas författande, der han insåg förmågan, genom befordrande af välkända utländska skrifters öfversättande på vårt modersmål o. s. v. Vi kunna ej uppge de stora summor, han i detta hänseende använde. Han understödde äfven, liksom vid sin öfriga stora välgörenhet, i tysthet, äfven genom inköp af större antal exemplar, som sedan utdelades. Blott det första och sista för oss bekanta arbete, som utkom genom hans understöd, må nämnas. De må ge begrepp om de öfrige. Då Köppen emot den Neologiska scholan i Tyskland utgifvit sitt grundliga verk: *Bibeln, ett verk af Gudom-*

lig Vishet, och det på sitt grundspråk verkade med kraft, förklarade K. sin varmaste önskan, att den uppbyggelse och stöd för vår christliga trosläras försvar, han sjelf i stillhet hämtat af auctors på tyska utgifne bok, måtte bli svenska allmänheten tillgänglig, och föranstaltade med frikostighet om dess öfversättning. Regeringen ville ej undandraga sig att gå den enskilda medborgaren till mötes, hvarföre den bestämdes för alla kyrkor och har försvarat sin plats i pastors-archiven jemte Gezelii Bibelverk samt säkerligen varit ganska många både prester och åhörare till en god ledning under dessa vilda meningsstrider i kyrkan. 30 år derefter läste K. D:r Bergqvists *Förnuft och Uppenbarelse* och hade nog följt med sin tid, för att här fatta samma anda, rustad mot sin tids *rationalism*, som kämpade förut mot en annan tids *neologi*. Uppfattningen af denna skrift vittnar om en ovanlig bildning hos en handlande och hans sända ansenliga understöd till verkets fortsättning, om hans fortlefvande nit. Det har på annat ställe anmärkts, att han vid samma tillfälle äfven sände understöd till en annan skrift, och att han då var författarne alldeles okänd, liksom de voro det personligen för honom*). För Bibelspridning och Missionsverksamhet ha få Svenskar offrat mer än han. Han egde stort förtroende i så mänget hänseende. Vid 1800 års riksdag var han ombud för sitt stånd. Då frambar Erkebiskop v. Troil å egna och å Presteståndets vägnar sin tacksägelse för det han gifvit oss Köppens verk. Och han verkade ej blott med andras böcker, han var sjelf en bok för det folk, som hellre läser i hjertan än i folianter. Hans hjerta blödde ofta i sednare tiderna, men hans nit blef aldrig ovist. Allmoge, som vid sina sammankomster läste Guds ord, hade blifvit landsförvist genom ett vanligt missförstånd af det såkallade conventikelplacatet, som i sig sjelf dock är ett tillräckligt legislatift oförstånd. Sednare såg han en dylik dom också gå öfver ett fromt och stilla folk, som trodde sig ega frihet att råkas, och, när de råkades, att tala ur sitt hjertas fullhet. De dömdes till höga böter. Hofrätten stadfästade. Då kom länsmannen och gjorde utmätning för att bekomma böterna. Bönderna gingo till Kongl. Maj:t. Han gaf dem nåd. Men länsmannen påstod att nåd mot bönderna ej kunde fråntaga honom sin rätt. Regeringen

*) Se Sveriges Sk. Litt. I. p. 421.

sammansköt sjelf*) böterne till Länsmannen, men troligen var det sista gången man i det fria Sverige pliktade för begagnande af sin oförytterliga rätt, att gemensamt i andakt sjunga en psalm och läsa en bön. Det samhälle, hvars murar ramla för en slik sång i hyddorna, är troligen så nära sitt fall, att inga länsmän förmå hålla det uppe genom uppvädrande af conventikler.

Några dagar före sin död skref den nästan blinde Patriarchen ett bref, som vittnar om den outtröttade verksamheten för allt, som kunde befordra christlig tro i förening med christlig upplysning. "Proposition är gjord, att här stifta ett Bibliothek för Contractet i min omgifning; då ingen enskild är i tillfälle att köpa hvad som utkommer i theologisk väg, så borde flera förena sig, för att kunna följa med sin tid, utom det lefva de fleste prester på landet i okunnighet om hvad som passerar." Man skulle reqvirera utom Svenska theologiska tidskrifterna, Tholucks Liter. Anzeiger — en förf. hvars rader K. ofta kysst — Hengstenbergs Kirchenzeitung m. fl. — Vi känna en annan lekman, som offrar 100:tals R:dr för att hålla tidskrifter och böcker åt sin orts presterskap, ehuru de ofta komma ouppskurne åter. Ära åt dessa medborgare! Måtte de föra oss till hvad en gammal homilet kallade: *den saliga skammen!*

K. var höjd öfver allt sektväsende genom sin mogna, grundliga insigt, som hade rot i en vårdad, nästan lärd gammaldags uppfostran. Han förstod att pröfva allt och behålla det goda; derigenom förmögen att afskilja personlighetens slagg från trons guld hos hvarje författare. Luther var honom en hjelte i Herrans strid, vid hvars härskri han kände hjertat springa af glädje. Bengel, M. F. Roos och Schartau voro honom ett vördnadsbjudande triumvirat i den fredliga församlingen. Herrnhutismen var honom väl en en art af fromhet, som försvagade genom söndringen af de krafter, som behöfde förening för att få styrka, men Svedenborgianismen var honom en Herrans straffdom, i anledning af hvilken han döende skref: "Hos de heliga fordras nu tålamod och tro intill ändan, hvilken Gud af nåd förläne för Christi skull!"

---

*) Som vi vilja minnas, på StatsRådet Grefve Skjöldebrands förslag. Om minnet ej bedrager, var Konungen dervid i Norrige, men H. K. H. Kronprinsen ledamot af Regeringen.

Skrifter: Andeliga Sånger, några af J. K. de andra öfversatta från Roos, Bengel m. fl. 1831.

(Källor: Brefvexling.)

— N.

KJELLIN, CARL ERIK.

I Wermland utbredde sig alltmer en prestslägt Kellin, utan tvifvel beslägtad med Freses vän (Carl Kellin, se ofvan). *Gustaf Kjellin*, Prost i Carlskoga, hade 2:ne söner, som voro tjenstgörande Hofpredikanter, *Gustaf*, som sedan blef Kyrkoherde i Glanshammar, och *Nils*, som blef Theol. Doctor, Prost i Carlskoga och L. W. O. Den förre är bekant som en andans man. R.R. Grefve Tessin vittnar, att "han var väl väpnad med Guds heliga ord och egande synnerlig andans medverkan." Påskdagen 1780 hade K. Gustaf III blifvit märkbart rörd af en predikan utaf bemälte Hofpredikant, syntes alldeles förändrad, sysselsatte sig derefter med bibelläsning och visade mycken devotion. Det var vid detta tillfälle, som Svedenborgianerne sökte bemäktiga sig Konungen, och då Enkhuspred. Fredell kom att predika i Hofkapellet, hvilket han gjorde så, att Erkeb. U. v. Troil måste gå fram och med hviftande af sin näsduk befalla honom tystna. Se De la Gard. Arch. X. p. 241. Af samma slägt var *Carl Arndt K.*, Casseur vid Kongl. Fortifications-staten, gift med *Johanna Fredrica Heinrici.* Han gaf i sin son, *Carl Erik*, vår literatur en icke overksam man. Denne föddes i Götheborg d. 18 Jan. 1776. Kom från Carlstads Gymnasium till Upsala Akad. 1794. Magister med andra hedersrummet 1803. Docent i Experim.Physiken 1803. På en Helvigs kallelse Professor vid K. Götha ArtilleriReg:te 1806. Mathem. Prof. i Lund 1812. Prest 1819. Kyrkoh. i Kumla i Strengnäs stift 1825. Prost 1826. Akad:s Rect. 1817, Promotor s. å. Ledamot af K. Vetensk. o. Vitterh.-Samhället i Götheborg 1809, af K. KrigsVetensk. Akad. 1811 (efter Prof. Melanderhielm), Ledamot af K. Vetenskaps-Akad. 1812, af Physiographiska Sällsk. i Lund 1821. 2:ne gånger gift, sist med *L. S. Linderholm*, enka efter Fältprosten Sprinchorn, dotter af Fältprosten Linderholm.

Skrifter: Plan och Sferisk Trigonometri, på befallning författad och till trycket befordrad af K. ArtilleriComitén, Sthm 1807. — Öfversättning af Ségurs Tableau historique & politique de l'Europe 1786—96. 3 Delar. 1811—12. — Åminnelsetal öfver CancelliR. D. Melanderhielm i KrigsVetenskaps Akad. 1811. Sthm 1816. —

Grunderna till Geometrien i XII böcker. Sthm 1814. — Grunderna till Arithmetiken. Sthm 1817. — En blick på de förbindelser Sverige i sina Carlar eger. Sorgetal 1818 i Lund till minne af K. Carl XIII. Sthm 1821. — Lärobok i Astronomien. Sthm 1822. — Forsells Algebra för begynnare omarbetad. Sthm 1816. 4:de uppl. 1828. — Predikan på Jubeldagen 1830. — Minne af Sluss- och Kyrkobyggmäst. J. P. Pohl 1833. — Uppsatser i fl. lärda samfunds handlingar. — 3 Dissertt. i Upsala och 23 Diss. samt 7 Programmer i Lund *).

(Källor: Ståhls Biographier. — Särskilda meddelanden.)

— N.

KJERMAN, GUSTAF.

Var son af Rådmannen i Askersund *Anders Svensson K.* och *Elisabeth Sundberg*. Han var född 1702 i nyssnämde stad, ingick i handeln, blef köpman i Stockholm och snart äfven Grosshandlare samt den 19 Maj 1742 utnämd till Rådman. Dristig och slug bidrog han jemte Plomgren följ. år till Adolph Fredriks val såsom thronföljare i Borgarståndet (Skand. Sällsk. Handl. XIII. sid. 314), liksom Olof Håkansson nästan ensam genomdref detta i Bondeståndet. Hos sitt stånd hade K. också ett sådant inflytande, att han sju gånger var fullmäktig för Stockholm, och de tvenne sista Borgareståndets Talman. År 1757 blef han Handelsborgmästare i Stockholm, hvarefter han valdes till Directeur vid Ostindiska Compagniet. I början af 1761 års riksdag ville det synas, som skulle Hattpartiet, till hvilket K. hörde, alldeles blifva slaget; men ställningen ändrade sig efterhand: ja samma riksdag stod Talmannen Kjermans anseende så högt, att han genomdref sin mågs Öfveradj. Duvalls uppförande å Riksrådsförslag bredvid Öfverstarne Hjärne och Rudbeck, och sade han sig i denna sak vilja våga en tunna guld. (Skand. Sällsk. Handl. XV sid. 155.)

Redan d. 12 Dec. 1747 hade K. jemte Presidenten Erland Broman, Carl Broman, Rådmännerne Plomgren samt Brukspatron Lefebure, emot vissa förmåner ingått ett hemligt Contract med kronan, hvarigenom de förbundo sig att genast fälla coursen på Amsterdam till 42 mark och seder-

---

*) Dervid må anmärkas, att K:s dissertation för prest- och pastoralexamen varit den enda af Professorers i philosophiska faculteten, som vittnat om verkligt theologiskt studium hos sin författare, och att under det L.L.O.O. Professionen var otillsatt, ingen af facultetens Professorer ville åtaga sig att præsidera för dissertationer i detta ämne, utom Matheseos Professorn.

mera till 40 mark. Detta verkställdes också och coursen höll sig i flera år genom Vexelcontoiret (så kallades den nya inrättningen) ganska låg. Men då denna 1755 ej mer genom konstiga bemödanden kunde låta styra sig, utan uppsteg från 39 mark till 42 och 43, förklarade de associerade, att de ej längre förmådde hejda den. Med Sekreta Utskottet slöto då K., Lefebure och huset Grill ett nytt contract, hvarigenom de förbundo sig att alltid hålla allmänheten vexlar tillhanda emot 38½ mark. Men löftet blef ouppfylldt: redan efter trenne veckor stod coursen på 43, och contractet blef då öfverflyttadt på ett nytt bolag, König m. fl. Detta blef dock icke lyckligare, hvarföre de gamle Vexelherrarne 1758, ånyo trädde i spetsen för coursoperationerna, erhöllo ett högst fördelaktigt contract, och nedtvingade också inom få postdagar coursen från 36 till 30. Men denna glädje varade dock endast till årets slut: under de följande åren steg den oupphörligt, i följd af oförnuftiga ständigt växande sedelutsläppningar, och när den 1761 redan hunnit till 68 à 73, upphäfde Ständerna i Maj alla anstalter till dess underkufvande, sedan kronan å dessa försök haft högst betydliga förluster. Deremot förvärfvade sig K. så väl genom dessa operationer, som genom handel samt entreprenader af skepps- och husbyggnader en icke obetydlig förmögenhet.

Då vid 1765 års riksdag Mössorna satte sig vid styret och begynte en reaction, träffades äfven K. af en sträng, måhända obillig räfst. Han entledigades ej blott från sin befattning vid Directionen öfver Ostindiska Compagniet, utan Sekreta Utskottet framlade också en tafla öfver VexelContoirets egennyttiga förfarande, hvarvid man i synnerhet vände sig emot K., såsom den der alltid, med undantag af den korta Königska perioden, varit själen deruti. Man fann, att han, såsom Bankofullmäktig, i början förklarat sig emot en sådan inrättning, såsom skadlig för riket; men att han sedermera icke dess mindre blef en dess hufvudinteressent; detta oaktadt, och churu Banken och Ständerna å ena sidan och Contoret å den andra egde alldeles skiljaktiga interessen, hade han icke blott hela tiden bibehållit sin plats i Banken, såsom Ständernas Fullmäktig, utan äfven under en kedja af riksdagar varit ledamot af Sekreta Utskottet, och stundom Talman, stundom vice Talman för Borgarståndet, hvilket af honom nästan alltid låtit sig ledas. Han hade således föreställt flerdubbla personer, varit ömsevis redovisan-

de och redofordrande, samt, såsom Bankofullmäktig, skrifvit decharger och qvittenser åt sig sjelf. Han och hans vänner hade nästan begagnat Banken såsom deras enskilda cassa. Han sjelf och en annan ledamot af det äldre Vexel-Contoret, Brukspatron Lefebure, hade, för att införskrifva silfver, uttagit stora summor i plåtar, nemligen år 1755—56 4776 Skepp. koppar, gällande 2.579,400 dlr k:mt, och år 1757 en annan post värd 216,000 dlr; men sedan de haft dem i flera år, betalt dem med sedlar efter en mycket låg curs. En annan gång hade de Associerade uttagit 5000 dukater och dermed roulerat 9 månader utan att derföre betala interesse; åter en annan gång hade de till silfvers införskrifning uttagit 200,000 Rdr Hbgr B:co, hvarå väl kort derefter afbetaldes 15,000 Rdr, men silfret uteblef ej allenast, utan i många år glömdes äfven både återbetalningen af capitalet och räntans erläggande, och då betalningen ändtligen följde, skedde den i sedlar efter 42 marks curs, under det att cursen var 72. I följd af dessa anmärkningar gjorde man anspråk, att af de fordna VexelContorens hufvudmän återfå ersättning för hvad desse oskäligt skinnat af riket. Förgäfves föreviste desse föregående Ständers decharger och godkännanden; förgäfves åberopade de det sista Contractets innehåll, som föreskref, att de i vissa delar skulle vara frie från redo, och att den, som derom väckte talan, skulle anses som den allmänna creditens förstörare. Derpå svarades, att "ett stängsel ej kunde förbinda efterträdare", att en "eftersyn föreskrefs af Publica Fides", att "dechargerna blifvit gifna på svikliga grunder", och att "Ständerna hittills blifvit satta bakom ljuset." Köpmännens egendom blef belagd med seqvester, och återbetalningen af stora summor dem ålagd, hvilka likväl vid nästa riksdag blefvo dem återburne. K. hann dock öfverlefva denna sakernas nya vändning: ty han afled redan den 15 Nov. 1766 och blef begrafven i en grift, som han 1761 låtit åt sig spränga i berget under ena sacristugan vid Riddarholms kyrkan, hvarigenom hans lägerställe blef tätt intill Gustafvianska grafven.

Han var gift 1:o med *Agneta*, dotter af Coopvardie-Capit. *Göding*, samt 2:o med Handelsmannen i Stockholm, Ephraim *Lothsacks* enka *Juliana Brandel*. Sjelf egde K. inga söner, men hans stjufson, Jakob Lothsack, blef, churu ännu icke Lieutenant, 1770 adlad under namnet *Kjermanschöld*.

Crusenstolpe yttrar (1720, 1772 och 1809 sid. 188): "Plomenfelts . . . mor, i sitt andra gifte förenad med Borgmästar K., hade således det dubbla missödet, att vara hustru åt en person, som slutat sina dagar såsom lifstidsfånge på fästning och moder åt en biltog dömd och landsflyktig." Denna uppgift är origtig. Ifrågavarande fruntimmer hette Margaretha Björkman, och hade dessutom först 3 månader före K:s död blifvit enka, men beslägtad lärer hon varit med K:s förra fru, emedan hennes moder var född Göding. K:s sednare fru öfverlefde sin man i 3:ne månader. Att K. "skulle slutat sitt lif såsom lifstidsfånge på en fästning" är oss föröfrigt obekant och förmodligen lika ogrundadt.

(Källor: Rehbinders Matr. sid. 311. — Skand. Sällsk. Handl. XIII. 814. XV. 154. 155, 167, 173. — Skandia V. sid. 108 o. följ.)

KJÖPING, NILS MATSSON.

Nils Matsson blir Matros. Nils Matsson var sjutton år gammal, då han gick till sjös. Efter hans sinne stod alldeles att informeras uti navigationen, hade hans fader Prosten Mats Nilsson Thunæmontanus i Köping sökt och fått Drottn. Christinas recommendation *) för ynglingen. Ställande sig uppå Coopvaerdie för en matros afgick han från Holland 1647 genom Canalen och Spanska sjön förbi Canarieöarne rätt under jemna *dagochnattstrecket.* Men när skeppet kom ut i stora Vesterhafvet, blef det jagadt af sjöröfvare in uppå Guineiska sidan. Ankom alltså till Capo de Verde, fordom kalladt Hesperides, hvarom Ovidius skrifver. Han utstod detta sitt första år till sjös mycket ondt, förrän han kom utom Europa. Satt i 7 månader fången i Grevelin, förhyrde sig sedan på en kapare, togs åter, blef dervid qväst i arm och lår samt förd till Amsterdam, men ställde sig sedan under det Ostindiska Compagniet för Båtsman.

Hesperidernas inbyggare. Desse voro helt nakne och helt svarte med blå och röda strimmor rundt om kroppen. Denna zebraskönhet var frambragt genom inskärningar med knif och färgers ingroende i såren. En qvinna födde barn i Europeernas åsyn. Ingen var som hjelpte henne, ej heller

---

*) Vunnen måhända derigenom, att Nils K:s moder Malin Carlsdotter var, som det försäkras, en dotter af Carl Stenbock, brodren till Drottning Catharina Stenbock — troligen en naturlig. Prosten Thunæmontani fader var klockare i St. Tuna, hvarföre han lät på sin grafsten uthugga en klocka.

såg man henne gifva sig det ringaste för någon verk, utan var det i en handvänning beställdt, liksom när Arabiens getter böja sig och föda. Straxt stod hon lika frisk upp, tog fostret på armen, bar det till sjön och tvättade det, kom sedan tillbaka igen med fostret på ryggen bandet, bärandes med sig en hop citroner i en korg, sammanflätad af gröna blad. Korgar af blad hängde i träden som vaggor, för att bevara barnen för odjur.

Uppfarelsens holme. Ascens-ön är utan inbyggare, om man ej dit vill räkna dess stora sköldpaddor. 5 karlar ställde sig på en, som likväl gick. Man samlade deras ägg, kokte och stekte dem sedan i olja. De kunna lefva utan mat i 6—7 veckors tid, blott de få vatten.

S:t Helena. S:t Helena synes enär det är klart, 30 mil ut i sjön, har varit obebyggd, tills hon nyss besattes af Engelsmän, som der uppkastat 3 skånsar. På bergen hade Spanjorer, som der förut förfriskat sig, planterat citron- och lemon-trän, hvilka allt stadigt bära frukt. Det är ett bruk, att ingen njuter af dessa, utan att plantera kärnorna i stället, efterkommande seglare till godo. Olyckligtvis hade en sjöman mot sin vilja qvarlemnat der en drägtig hynda, hvarigenom vilda hundar 1656 gjorde stor förödelse på stengetterne, som förut lekte på bergen. Landet är så sundt, att de sjuke på skeppen, som ligga nära döden, blott behöfva läggas i gräset, för att bli friska. 800 Spaniorer lågo der länge, utan att några ens kände hufvudverk, än mindre dog någon der. Inga skadliga eller giftiga djur finnas der, ej ens myggor och flugor; men mycket spökeri om nätterne. Gastarne dansa uppenbarligen kring eldarne, som man uppgör, men göra eljest ingen skada. Af de höga bergen faller det skönaste vatten man någonsin i verlden bekomma kan. Med blott en krokig spik kan man fånga hopar af fisk, stora och små. Så beskrefs S:t Helena först i vår litteratur, ett verkligt Schlaraffenland. Napoleon var af helt annan tanke.

Goda Hoppsudden och Monomotapa. Här fann Nils Matsson de vildaste vildar på sin resa. De förstodo ej ens att slakta djuren, utan uppåto blott de sjelfdöde. De hade dock mycken boskap och sålde kor för lika lång messingstråd, som kon med svansen, men skulle ej tagit för henne guld af lika vigt. De prydde sig sedan med ringar af dessa trådar.

Nils Matsson blir Soldat och upptäcker Elefantens förstånd. 1649 d. 30 Apr. arriverade Kjöping till Batavia i

Konungariket Jaccatra på Java, der han nolens volens måste stiga i land för soldat och relinquera båtsmanstjensten. Han fann här *mer än menskligt förstånd* hos Elefanterna, så att dem blott felade språket. Mötte de nemligen en af adel, fast han var aldrig så illa klädd, föllo de straxt neder och gjorde honom ära, men der en var aldrig så väl klädd men af slät härkomst, den gingo de rätt förbi, likasom de intet sågo honom. Man påstår, att Svenskarne i Carl XI:s tid hämtade från Oxfords theologer sin monarchism *); måhända lärde de af Batavias elefanter sin aristokratism i Drottning Christinas tid. Der var ännu ett slag af adel **), hvarom K. också skrifver. Babianer och apor finnas nemligen till öfverflöd. De arbeta intet, men invånarne hinna intet mer så och plantera än de hinna äta opp. Invånarne säga att de äro menniskor och kunna väl tala om de ville, men de frukta för att *arbeta.* Invånarnes döttrar anse de sig ock kunna antasta med våld.

Soldaten varder Pilgrim. 1650 seglade K. till Stora Moguls länder och reste mest genom hela Persien. Här besåg han ruiner efter Alexander Magnus och Darius, tog tjenst som soldat hos Schach Abas II, hvilken 1642 bestigit thronen och nu 1650 var en ung och from herre, ehuru han sedan blef en stor drinkare och derunder begick mycket tyranni; såg nu hans 100:tals hästar bundne med guldkedjor och beslagne med guldskor och med diamanter i sadeltäcken. Utan för Schachens port i Ispahan lågo nio lejon, ett snöhvitt. Resare-Bengt (Bengt Oxenstjerna) hade här förut skrifvit i en klostermur sitt namn och versar med en spik. Med Abas II marscherade soldaten K., anställd vid Lifcompagniet, år 1652 till Candahar. En Engelsman och en Holsteinare anförde Artilleriet. Candahar intogs med hast och K. fick efter återkomsten till Ispahan sitt afsked. Nu begaf han sig som pilgrim till Amadan, det gamla Susa, lät judarne visa sig propheten Daniels graf och de tre kongars Synagoga. Här i landet voro härliga trägårdar och göken sjöng både dag och natt och näktergalen lät sina sköna stämmor

*) Se De la G. Arch. XIII. p. 80.

**) Den tiden, då ännu adelsmannen ansåg sig för god att ingå i näringar, handel o. d. utan förmente staten vara skyldig föda honom och upphöja honom till äreställen, utan att han förnedrade sig till arbete, skref någon resande i England: Här arbetar allt, luften, vatten, menniskor, eld - - - ja, allt utom — svinet. Svinet är således den ende adelsman i England.

ljuda nedanför berget vid Persepolis ruiner. I Meden såg han ruinerna af det gamla Ekbatana. Vid Ararat träffades en stad, som hette *Nachschiouan* eller *den första boningen*, der alla påstodo Noach byggt sin första boning efter floden. K. reste sedan som tolk till Arabien, derifrån till Cejlon, hvarest han fann ingen så föraktad som guldsmeden, hvilken ej fick komma under tak med andra menniskor och måste tala med andra, liggande på jorden och med händerna för ögonen. Ön var som en trädgård. Vällukten mötte 7 à 8 mil från landet, men luften är ej helsosam. K. förlorade der sin helsa, då han som soldat blef commenderad på Oliphant-fångst.

Pilgrimen varder Hofmästare. 1653 seglade K. med en Holländsk Ambassadeur Henr. Pelliconie som tolk och Hofmästare till röda hafvet. Fick af renegaten Johannes säkert besked, att Mahomets likkista hängde på kedjor i Medina och ej sväfvade i luften. I Mecca straffades den till lifvet, som fanns drucken. Dit fingo lyckligtvis de Christne ej komma. Besåg sedan Sinai och Horeb; på Sinaiberget begick Ambassadeuren H. H. Nattvard. Carmelitermunkar höllo en vakt af 300 Turkar, att ej Judarne må taga ifrån de Christna det heliga berget. 42 stora och breda trappor ledde dit upp. Der ett kors är, gå Christne; der en halfmåne är, gå Turkar, som ock ha der 3 helgedomar. Återkommen till Batavien tog K. afsked af Ambassadeuren och fick likaledes afsked ur krigstjensten af general Matzsucker.

Hofmästaren återvänder öfver China till Sverige. 1654 besökte K. i Svensken Fr. Coyets sällskap China. Coyet var nu Holländsk Gouverneur på ön Formosa och hade varit Legat hos kejsaren i Japan. Efter ett svårt skeppsbrott på en farkost af spansktrör for K. öfver Java och Holland till Sverige, dit han anlände 1656, d. 22 Oct. då han glädde sig mest öfver att i Stockholm få höra Guds oförfalskade ord. Under 8 år och 7 månaders bortovaro hade han 6 gånger passerat linien.

Pilgrimen uppträder bland Svenska sjöhjeltar. K. anställdes nu af K. Carl X Gustaf såsom Lieutenant på Svenska örlogsflottan och fäktade mot Dannemark 1657 mellan d. 12 o. 13 Sept. i slaget mellan Ystad och Cimbritshamn, samt mot Holland i Öresund d. 29 Oct. 1658. De som från Helsingörs slottsfenster betraktade den drabbningen sade sig sett en action, hvars like aldrig torde varit skådad. Der var nemligen ett så grufligt fäktande från kl. 8 f. m. till 2 e. m. att ingen derom nu kan göra sig ett be-

grepp. Alla svenska sjöofficerare höllo sig väl, ja inlade dervid, enligt samtidens dom *), ett evigt beröm. Utgången var seger å vår sida. 6 Holländska skepp blefvo i sticket, 3 sjönko, 2 brändes, 1 togs; vi misste intet, ehuru RiksAmiralen en stund var omringad af 6 Holländske och utstod en sådan hiskelig puff, att han miste en af masterne och måste draga sig undan. En bland hopen af sjölejonen var den Westmanlänningen, som 6 gånger passerat linien och vunnit lagrar åt Schachen i Persien. Han skref sedan sin resa, och ordnade sina samlingar, tills han i sina bästa år bortrycktes af döden. Loenbom tror att han dödt före 1667 och vittsordar, att han haft goda studier och att hans reseanteckningar, redigerade mer efter geographisk än chronologisk ordning, bevittna hans uppmärksamhet både på naturen och folkslagens seder och lynnen. De många upplagorne bevisa med hvad intresse hans anteckningar läsits af Svenskarne i mer än 100 år. Hans valspråk var: *Resom som bin, ej som spindlar.* Deo Duce, Virtute comite, nec *timide* nec *tumide*, sed omnia *moderate*.

Qui pollet virtute, Arabum deserta nigrosque
Æthiopas ridigosque Getas lustrabit et Indos.

Then som är beprydd med dygden,
Han kan resa genom öknen
Uti de Arabers land:
Ej skall honom då ske fara,
Om hos Indier han mond' vara
Eller Ethiopers land.

Skrifter: Een kort Beskrifning uppå trenne reesor . . . Wisingsborg 1667 4:o, andra uppl. 1674, Stockh. 1743 8:o, Westerås 1789 8:o, Ibid. 1790 8:o. Den första bland dessa tre resor är: Een Reesa, som genom Asia, Africa och många andra hedniska konungariken samt öijar med flit är förrättad af Nils Matsson Kjöping, för detta SkeppsLieutenant (enl. uppl. af 1674, den enda vi ha sett. Känna ej om i de följ. upplagorne alla 3 resebeskrifningarne och beskrifningen om Japan aftryckts). SkeppsLieut. i Kongl. Svensk tjenst Nils Matsson Kjöpings anteckningar om sitt lefnadslopp. Infördt i Anecdoter om namnkunniga och märkw. Svenska Män, 2 B. p. 31—40, af Loenbom.

(Källor: Gen. Biogr. Lex. — Loenboms Anecd. om n. o. m Sv. Män. — Nämnde resbeskrifning af N. M. Kjöping).

— N.

KLINCKOWSTRÖM. De mest bekante af denna slägt.

Denna slägt härstammar från Uckermark i Brandenburg, hvarest densamma innehade godset Klinckow. Den kom i

*) De la G. Arch. VIII. p. 226.

14:e seklet till Pommern, och 1508 var en Henrik Klinkow Rådsförvandt i Stralsund. Hans son-sons-son-son *Mårten Klinckow* (f. 1650 † 1717 som SlottsHauptmann i Stralsund) adlades med namnet *Klinckowström.* Genom hans söner *Leonhard* och *Gustaf Thure* (se nedan) upphöjdes familjen 1759 i Friherrligt stånd. En tredje son *Otto* var som LegationsSekreterare med K. Carl XII i Bender, hvarifrån han 1709 afsändes till Crimska Chanen och 1712 till Polen uti Konungens angelägenheter. På denna senare beskickning åtföljdes han af en Turk och en Tartar. Han blef 1714 ExpeditionsSekreterare vid Utrikes Expeditionen, och var 1729 CanzliRåd och Envoyé Extr. i Berlin. Genom hans brorson *Johan Mauritz* utdog 1768 den adliga grenen. Denne sistnämnde hade GeneralMajors titel och var 1751 Svensk Commissarie vid GränseRegleringen med Norrige i Strömstad.

Leonhard K. var född d. 30 Sept. 1685. Reste 1704 på Konungens befallning till Högqvarteret Rawitz för att blifva Kammarpage efter sin äldsta broder, men då sysslan straxt efter hans ankomst indrogs, blef han i stället Copist i Kgl. Canzliet. Ifrån 1705 års början gjorde han tjenst delst i Canzliet, dels hos Öfverste-Marskalken Grefve Piper och följde armén till Pultava, der han blef fången och förd till Ryssland. Rymde 1712 ur fångenskapen, och kom efter hvarjehanda äfventyr vintern 1713 till Königsberg. Våren 1714 reste han först till Stockholm, och sedan till konungen i Stralsund. Blef så förordnad till Canzlist i Utrikes Exp., och följde Baron Goertz till Stockholm, för att biträda honom vid hvarjehanda förrättningar. Registrator 1716. Erhöll Kongl.Sekreterare n. o. h. 1720. Sändes 1722 till England i ett angeläget ärende rörande Hannoverska aliancen, och blef 1728 ExpeditionsSekret. vid Utrikes Exp. CanzliRåd 1739, och 1743 tillika Öfver-Post-Directeur, sedan han flere gånger varit Tillf. StatsSekret. för Utrikes Exp. Erhöll 1747 på ständernas förord StatsSekreterare n. h. o. v. C. N. O. 1748. Led. af K. Vetenskaps Ak. 1750. Friherre 8 Jan. 1759. Erhöll afsked 27 Mars, och afled d. 25 April s. å.*) barnlös, och ligger begrafven i St. Claræ Kyrka. Gift med *Catharina Ehrenpreus.*

Gustaf Thure K. född 27 Oct. 1695, död d. 16 Jan. 1765 blef jemte brodren Friherre 1759. Han var Canzler

*) Rehbinder uppger d. 1 Sept. i sin Adel. Matr., men orätt.

vid Pommerska Regeringen och R. N. O. Han blef 1740 skickad till Hannover för att aflägga Svenska Konungens compliment till Konungen af England vid dess ditkomst. Han egde med sin fru *Maria Charlotta von Borcken* sönerne Thure och Leonhard.

THURE K. var född d. 22 Dec. 1735 blef CanzliJunkare 175 . Hofjunkare 1763. Kammarherre 1764. Tjenstgör. Kammarherre hos Konungen 1766. Archivarie vid K. M. O. 1767. HofMarskalk 1774. R. N. O. 1776. President i Wismarske Tribunalet 1782. UnderCanzler vid K. M. O. och C. N. O. 1782. Comm. af alla K. M. O.*) och Ordens Öfverste Ombudsman 1794. Utnämndes, då Gustaf Adolf förlofvades med Prinsessan af Mecklenburg 1795, till En af Rikets Herrar, ÖfversteMarskalk hos Drottningen och R. af Seraph. Orden. Erhöll afsked från Presidentsembetet 1799, sedan han 1797 tillträdt sitt Öfv.Marskalks Embete hos Drottn. Fredrica Dor. Wilhelmina. R. af K. Carl XIII:s O. 1811. Död d. 23 Nov. 1821. Gift 1. med *Sophia*, dotter af Öfverståthållaren Frih. Jakob Albrecht *v. Lantingshausen.* 2. med *Hedvig Eleonora*, dotter af RiksRådet Grefve Fredrik Axel *v. Fersen.* ÖfversteMarskalken ansågs för en rik man, helst han, ifall man får tro Förf. af 1720, 1772 och 1809, dref sin hushållsagtighet så långt, att han vid sin afresa från Schwerin 1796, dit han var rest för att hemföra Konungens tillämnade gemål, gaf hofbetjeningen i drickspengar en dukat. Det var derföre öfverraskande då efter hans död en högst betydlig conkurs yppades.

En son till honom var AXEL LEONHARD K. född 1775, död 1837. Blef Fänrik vid amiralitetet 1792. Lieuten. i arméen 1797, och vid arméens flotta 1801. Capitaine och Stabs-Adjutant 1803. Major i flottorna 1812. Erhöll afsked 1813 el. 14. R. S. O. 1815. Öfv.Lieutenant i flottornes GeneralStab 1816, vid Örlogsflottan 1820. Commendeur-Capitaine 1824; af 1:a Classen**) 1825. Han är mest be-

---

*) En värdighet, näst Seraph. O., som af Gustaf III inrättades 1787. Blott 8 personer hafva erhållit denna grad, som 1809 upphörde. RiksRådet Bunge var 1787 dertill utnämd, men afsade sig. Gustaf III upphöjde denne B. till Grefve, men ej till Seraph. Riddare, emedan han ej hade det antal anor, som Konungen fordrade för en Seraph. Riddare.

**) Vid flottans förändrade organisation 1824, då arméens och örlogs-flottorne förenades, infördes värdigheten af Commendeur Capitaine näst AmiralsGraderne. Denna grad är delad i 2 löneklasser. Första klassen medförer lika rang med Öfverstar och andra lika rang med Öfv.Lieutenanter vid f. d. örlogsflottan.

kant för sin "Resa i Förenta Staterna" 3 Delar med Atlas, Stockholm 18 . . En bror eller kusin till honom *Otto Wilhelm K.* f. 1778. Hade varit Öfv.Lieutenant och Kammarherre, då han 1816 gick i Rysk tjenst, och är för närvarande GeheimeRåd, vice Ordförande i Finska Senaten Oeconomie Departement, Ridd. af Wlad. O. 2 Cl. m. St. K., Annæ och Stanislai O. 1:a Classer, Johannis af Jerusalem O., samt Svenska Svärds O.

(Källor: Stiernmans och Rehbinders Adel. Matriklar. — Henel, florer. Sverige. 1729. — Finlands Stats Cal. 1840 — 1720, 1772, 1809 — Rosenhane, Vet. A. Hist. — Egne samlingar).

KLINGENSTJERNA, SAMUEL.

Sonson af Biskop Z. Klingius (se nedan); son af Majoren *Zacharias K.* och *Helena Maria Gyllenadler.* Samuel, född 18 Aug. 1698, var endast 8 år gammal, då fadren afled i Saxen under kriget. Modren, som bodde i Linköping, anförtrodde tillsynen öfver sonens studier åt Biskop Spegel, som med ömhet drog försorg om den hoppgifvande ynglingens undervisning. Två gånger i veckan lät han honom komma till sig, att förhöra och lära honom, och K. måste hvarje gång gå till fots från Tollefors, der modren bodde. Blef Stud. i Upsala 1716. De första åren användes på Vitterhet; de senare på Philosophien och Mathematiken. En slägting, KammarRådet, sederm. Landshöfdingen Baron Danckwardt, hade tillstyrkt honom att i Kameralvägen söka sin lycka, och som Lagfarenheten var oundgänglig för den som önskade någon högre befattning häri, afhörde han den berömde Juris Professorn Castovii privata föreläsningar, hvilka efter tidens sätt mest utgingo på philosophiska skäl till verdsliga lagar.

Händelsevis kom han en gång under Lectionen att vara något bullersam, i anledning hvaraf han af Professorn fick bannor offentligen under sjelfva Lectionen. Det gick honom så till sinnes, att han föresatte sig att aldrig mera gå dit. Han började i stället studera Lagfarenhet för sig sjelf, och började läsa Puffendorfs Jus naturæ & gentium. I denna bok talas om menskliga gerningarnes godhet el. ondhet, eller quantitates morales, hvilka borde ligga till grund för tillräknandet. Som K. ej kunde dock så alldeles fatta detta rådfrågade han sin förre Informator Magister Echman. Denne, som var känd för en utmärkt kunnig man, kunde dock ej utreda allt till K:s nöje, utan gaf honom det svar, att

ifall han i denna sak ville söka mathematisk visshet, borde han sjelf känna Mathematiken. På tillfrågan, hvilken auctor skrifvit bäst häri, svarades att det vore Euclides. Han skaffade sig straxt Gestrinii edition af de sex första böckerna, började läsa, och hade efter två månader läst och fullkomligt begripit desamma, utan att rådfråga någon menniska. Man måste här anmärka den förunderliga försynens skickelse, som härvid uppenbarat sig. Hade K. ej af den ofvannämde händelsen lemnat Castovii föreläsningar, hade han måhända aldrig läst Puffendorf, och Europa gått miste om en af sina största Mathematici.

De begge Matheseos Professorerne Elvius och Wallerius hade 1718 dött, men lyckligtvis bodde straxt utanför Upsala en berömd Mathematicus Duhre, som gaf K. anvisning på flere mathematiska arbeten, hvilka begärligt studerades. Snart gjorde Duhre ingen hemlighet af, att ynglingen kunde mera än han. Han begaf sig sedan till Stockholm och blef Canzlist i KammarCollegium. Han skötte väl sin syssla flitigt, men mera af skyldighet än smak. I Stockholm öfverkom han en Newtons, Leibnitz', och Huygens m. fl. arbeten, hvilka ännu mera ökade hans lust för vetenskapen. Han började snart uttänka egna problemer, som han upplöste, och uppfann nya demonstrationer, som han ofta fann enklare och tydligare än andre store mäns. Ändtligen införde han i Acta Litt. Sueciæ för 1723 tvenne afhandlingar, som gjorde honom allmänt bekant, och ingaf vetenskapens vänner stora förhoppningar. Sin önskan att få resa, och att blifva anställd vid en Akademie, yppade han nu för Collegium, som gaf honom förord till Secreta-Utskottet vid 1723 års Riksdag, och då detta ej verkade, till Upsala Akademies Canzler Gust. Cronhjelm, för att få något af detta universitetets större stipendier. Han reste ock till Upsala med 1½ års permission.

Han antogs genast till Ledamot af VetenskapsSocieteten, och öppnade en mathematisk skola, som snart blef mycket besökt. Infinitecimalräkningen lästes nu första gången i Upsala, likasom många andra okända saker i denna vetenskap. K. erhöll Helmfeltska stipendiet, och önskade nu få tillfredsställa sin länge hysta önskan att få resa utrikes. Som han ej kunde få längre tjenstledighet, nödgades han taga afsked från sin befattning i KammarCollegium.

K. begaf sig nu till Marburg, der han träffade sin första Lärmästare i Analysen, Baron Wolff. Denne lärde man

uppsöktes blott såsom Lärare, men visade honom så mycken vänskap, att han alltid räknade Wolff ibland sina förnämsta välgörare: en välgörare, hvilken med varmaste nit understödde hans befordran till Matheseos Professionen i Upsala, som blef ledig igenom Elof Steuchs erhållna afsked. Baron Wolff egde stor nåd hos Konung Fredrik och utmärkt förtroende hos Cancelleren Grefve Gustaf Cronhjelm: till dem båda skref han, och försäkrade att K., som på förslag var uppförd, kunde sättas i bredd med de yppersta Mathematici; och att han gjorde heder åt Svenska nationen. Hans medföreslagne voro Lector Lidius i Strengnäs och Docenten Anders Celsius. K. utnämdes 1728, hvarigenom han sattes i stånd att göra sin resa vidlyftigare, än han förut ämnat. Han reste straxt derefter till Basel, som lyste med den namnkunnige slägten Bernoulli, som framalstrat flere Mathematici af första rangen. Jacob B. var nu död, men brodren Jean lefde ännu, jemte 3 söner, af hvilka isynnerhet Niclas och Daniel voro utmärkte Mathematici. Leibnitz och Bernoulli hade då uppgifvit ett nytt sätt, att genom Mathematiska formler föreställa de krafter, som verka på kroppar, för att sätta dem i rörelse. Denna uppgift afvek från Newtons formler till samma ändamål. Bernoulli gaf sina namn af *lefvande krafter* (vires vitæ), och de Newtonska voro gemenligen kände under namn af *döda krafter* (vires mortuæ). Bernoulli påstod, att en myckenhet mekaniska problemer icke kunde upplösas utan tillhjelp af formulæ virium vivarum, och att de Newtonska formlerne saknade denna förmåga. Det var i synnerhet ett, som han trodde omöjligen kunna upplösas annorlunda, hvilket han ock skickade till sin vän Cramer, som då var i England, för att proponeras vederparten till upplösande. K. fick veta detta, och upplöste problemet på gamla sättet. Bernoulli fann följderne af hans upplösning alldeles instämma med sina; men att han dertill betjenat sig af den Newtonska methoden medelst användande af formulæ virium mortuarum. K. bevisade derjemte, att dessa olika ansedda krafter icke voro annat än tvenne särskilda vägar att komma till samma slutsatser; och att de sednare ofta med större både lätthet och beqvämlighet kunde tillämpas än de förre.

Men detta har ett så nära sammanhang med hans öfriga upptäckter, att det ena måste förbigås af samma anledning som det andra. Många af hans tryckta, och många af hans handskrifna ännu befintliga afhandlingar äro uppsatte under

sjelfva resan, i Marburg, Basel, Paris och London; hvilka orter han efter hvarannan besökte, innan han förfogade sig hem, att emottaga sin Profession.

Hans företrädare i Professionen hade efter tidens sätt varit skicklige män, men de hade dock ej förstått, att väcka någon större lust hos ungdomen för sin vetenskap. Före hans tid fordrades af en Magister att förstå Billbergs eller Weidlers Geometri. I hans examen fick ingen approbation, som icke kunde sex böcker af Euclides. Han införde dock denna förändring sålunda, att han första åren fordrade en bok, sedan två, och så vidare. Hufvudkonsten var, att gifva behag åt vetenskapen, och göra den intagande. I denna afsigt valde K. straxt Experimental-Fysiken till ämne för sina enskilda föreläsningar; uti hvilka han kunde sammanföra det läckraste af Mathematikens sanningar, använda till upptäckande af naturens förbehållsamma stiftelser. Luftpumpen utgjorde härvid en betydlig del. Den var ej förut sedd i Upsala, mindre nyttjad af så skicklig hand. Verkningarne förvånade derföre åskådaren; och det ena med det andra bidrog att ingifva kärlek för en lärdomsgren, hvars första grunder dölja så mycket af sin rikedom i tillämpningen. Ungdomen följde nu med blindt förtroende hans säkra anvisningar, vinnlade sig om Geometrien, och fortsatte vidare sina steg, efter utstakad ordning, på denna bana. Innan kort voro de lyckligaste Mathematiska snillen upptäckta och invärfvade: Vetenskapen blef allmän vid Akademien, och sträckte sig skyndsamt till de mindre läroverken, Gymnasierna, hvilka hittills, utom den lägre Arithmetiken, nöjde sig med en tarflig undervisning blott om jordklotet och tidräkningen.

And. Celsius hade börjat göra Wolffianska Philosophien bekant i Upsala. K. hade äfven fattat smak för densamma, och trodde sig deruti få veta mera, och med större visshet, än han kunde erhålla af Cartesianska philosophien. Som han hade nu inhämtat henne hos sjelfva upphofsmannen, blef han så mycket välkomnare hos ungdomen, och utgaf flera disputationer i metaphysiken. K. fann dock efter några år, att han lärt känna föga flera sanningar, och ej heller kommit till större visshet än han förut om dem hade. Det var ej öfverensstämmande med hans tycke, att disputera om sjelfva principerna; han ville från ytan till kärnan, och dertill såg han intet hopp. Han lemnade derföre hela den så kallade abstracta philosophien, och allt disputerande deruti.

Kanske hade han längre fortfarit härmed, om han ej fått anledning att befara, det man en gång kunde misskänna hans fasta föresats, att aldrig vilja blifva kättare. Hans vän Bernoulli blef angripen derföre att han i en physisk disputation påstått, att kroppar, uti sin tillväxt, förlorade en hop partiklar, som åter blefvo ersatte af andra, hvilken mening af dem, som trodde sig vara grannsynte, förmentes vara stridande mot läran om de dödas uppståndelse och gynnande för Socinianerne. För en vän lärer dock K. tillstått, att hans håg för Metaphysiken ej sällan understödt hans framgång i Mathematiken och att han trodde, att dessa vetenskaper ej utan olägenhet kunna umbära hvarandras biträde. Wolffianska philosophiens period varade ej länge i Upsala, och de fleste tyckte, att det kunde vara rätt så godt, att behålla de gamla gissningarne, som att antaga nya.

Efter några och tjugo års träget arbete fick K. frihet från föreläsningarne med en årlig pension af 3600 d:r k:mt, jemte bibehållande af lönen, och uppdrogs att biträda d. v. Öfversten, sedermera Fältmarskalken Aug. Ehrensvärd i det han hade för händer till artillerivetenskapens förbättrande. Han fick dock ej härmed taga särdeles befattning, då ett vigtigare förtroende uppdrogs honom.

Sedan Dalin vid 1755 års riksdag blifvit skiljd från sin befattning som informator för Kronprinsen, hastade Ständerne att genast utse efterträdare. Valet föll på Klingenstjerna. Denna kallelse var för honom alldeles oväntad. Han lydde dock genast, och emottog vården om denna Prins hvars uppstigande på thronen han dock ej fick upplefva. Han erhöll snart CancelliRåds och sedermera StatsSecreterare titel, samt blef 1761 R. N. O. Hans helsa tillät honom dock ej, att bibehålla denna befattning, till dess Kronprinsens uppfostran var fulländad, hvarföre han 1764 fick Professor Ferner till sitt biträde. Sedan han i flera år varit mera sjuk än frisk, sjuknade han illa nyårstiden 1764, men repade sig dock och tycktes om sommaren 1765 gifva godt hopp om en bättre helsa. I Oct. s. å. sjuknade han dock ånyo, kom sig väl åter så att han kunde sitta uppe, men d. 26 Oct. om aftonen, då han skulle sätta sig till bords med sina döttrar, ropade han häftigt till, nämde Jesu namn, och sjönk död i sin äldsta dotters famn.

Som Mathematicus ägde K. europeisk ryktbarhet. Men icke endast Mathematiken hade intagit honom. I yngre åren

var vitterheten hans förnämsta yrke, det han framgent älskade; och han njöt ännu vid slutet af sin lefnad många glada stunder af Virgilius och Horatius, dem han mycket värderade, i synnerhet den förre, af hvilken han ur minnet kunde uppläsa en myckenhet verser. Ibland Latinska auctorer i obunden stil, satte han ett stort värde på Cicero, hvars arbeten han tillstyrkte att läsas framför andras, med yttrande, att ingen kunde föreställa sig hvad nöje denna läsning förskaffat honom i ungdomen, och hvad smak han ännu i sina sednare dagar fann deruti. Latinska språket var han fullkomligt mäktig, och var road af cathedern. Om hans smak för Metaphysiken är ofvan nämdt. — K. hade alldeles utmärkta insigter i optiken, ja han räknas med skäl för den ypperste häruti af alla sin tids mathematici. Sjelf var han en af de största mästare i Europa i Glasslipningskonsten, hvilken han lärt sig sjelf. Han undervisade deruti Carl Lehnberg, och hade derföre någon tid en årlig belöning af 200 daler s:mt. I Sverige kunde nu för första gången erhållas goda optiska glas, som förut måst köpas utrikes. Han efterlemnade en vacker apparat till glasslipning, och många sköna glas. Det han sist lade handen vid var särdeles förträffligt och componeradt på Dollondska viset. Dollond var en berömd optisk instrumentmakare i England, hvilken har K:s anvisningar att tacka för de upptäckter han gjorde, till Refractions-teleskopernes förbättring, sedan Newton och Euler ej deruti lyckats.

Ett par år före sin död ämnade K. utgifva sina många, dels på latin, dels på fransyska, dels på svenska författade skrifter, och biträddes i ordnandet af Professor Mallet, hvilken också fullkomligt ordnade dem. I brist på förlag hafva de dock aldrig blifvit utgifna. Hela samlingen bestod af något öfver 200 afhandlingar i Geometri, Algebra och infinitecimalräkning, Mechanik, Optik, Astronomie och Probabilitetsvetenskapen.

K. erhöll 1762 VetenskapsAkademiens i Petersburg utsatte pris af 100 ducater för frågan: huruvida Optiska instrumenters ofullkomlighet härrörande af strålarnes aberration, såväl genom spridningen i deras brytning, som af Sphériska figuren, stode att undanrödjas, genom flere glas?

Af sin parentator i VetenskapsAkademien, Prof. Mårten Strömer, tecknas K. sålunda: "Han var from till sinnes, kunde litet blifva rörd i förstone, då någon gjorde honom förnär; men det gick straxt öfver, och han var ej svår att

blidka; ty han glömde ganska lätt andras förseelser emot sig, och när de en gång voro glömde, så påminte han sig dem aldrig mer. Han ägde icke den konsten, att förställa sig, utan sade rent ut hvad han tyckte: men han harmades icke öfver den, som tänkte annorlunda än han. Som han hade en oförliknelig gåfva, att snart se in uti en sak, så hände det esomoftast, då han skulle svara eller utlåta sig emot andras tankar, att han med ogemen qvickhet föreställde saken på den sidan, der dess orimlighet sågs aldratydligast, och om ämnet var mörkt, så var han mycket lycklig, att upplysa det genom liknelser. De som på sådant sätt blefvo bragte till tystnad, kunde ibland blifva misslynte öfver sina så tydeliga misstag; men de harmades sällan öfver honom; ty de visste, att han ej gjort det att förevita, utan att upplysa. På samma sätt gjorde han sjelf, om någon sade honom emot, och hade skäl dertill. Det var honom omöjligt, att strida emot öfvertygelse, utan han gaf alltid sviga för den, som bar sanningen för sig, och han tyckte alltid, att rättvisan borde vara det förnämsta ändamålet i alla gerningar. Han hade icke den svårigheten, som många andra hans likar, att ej kunna i hast göra sig af med sina djupsinniga speculationer; ty han kunde gå ifrån det svåraste och ännu oafgjorda problem, uti både skämtsamma och allvarsamma sällskap, och der med all sinnes ledighet deltaga i umgänget, på ett sätt, som alltid förnöjde. Om man skulle göra en samling af alla hans vid sådana tillfällen lemnade qvicka och sinnrika utlåtelser, som alltid passade oförlikneligen väl, så skulle det utgöra en liten vacker bok. Han var ömhjertad, och deltog med stark känning uti det som hände andra, hvaruti jag sett honom gå så långt, att han med större tålamod kunnat fördraga sina egna, än andras motgångar."

"Sin vänskap gaf han helst åt dem, som, jemte det han var öfvertygad om deras redlighet och goda hjerta, äfven liknade honom i tycke och smak, och kunde gå in med honom uti samtal, om de saker, som roade honom, det är sådana, som hade insigt och kännedom i vetenskaper, vitterhet och lärdom. Den som hade hans vänskap, han hade hela hans hjerta, och det var honom en verkelig förlust, när han miste en vän."

K. var Ledamot af VetenskapsSociet. i Upsala, af Vet. Akad. i Stockholm (vid stiftelsen 1739), af Royal Society i London, samt Correspondent af VetenskapsAkad. i Paris.

Var gift med *Ulrica von Roland*, dotter af CancelliRådet *Erik v. R.* Med henne hade han 4 söner och 2 döttrar. Sonen *Zacharias*, som i snille mest liknade sin fader, och visade samma böjelse som han, drunknade på sitt 20 år. K. ligger begrafven på Lofö kyrkogård vid Drottningholm vid sidan af Dalin, under en gemensam minnesvård. Svenska Akademien egnade sin årliga minnespenning 179 . till K:s minne.

Skrifter: Tentamen de definiendis & corrigendis Aberrationibus radiorum Luminis in Lentibus Sphæricis refracti & de perficiendo Telescopio Dioptrico. Petropoli 1762. — Mussenbroeks Elementa Physicæ. Öfs. på Svenska med anmärkningar. Sthm 1747. — Tal om de nyaste rön vid Electriciteten. Vid Præsidii nedläggande i Vet. Akad. 1755. — Åm. Tal. ib. öfver Chr. Polhem 1755. — 9 Afhandl. i Vet. Akad:s och 8 i Upsala Vet. Societ:s handlingar. — A general quadrature of hyperbolic curves by S. Klingenstierna. (Philos. Transactions abbridg'd. T. VI.) meddelad Eng. Vet. Soc. 1731. — Presiderat för 71 Disputationer.

(Källor: ÅminnelseTal af M. Strömer. — Nordins Minne af K. i Svenska Akad. — Gezelii Lex. II. — Rosenhanes Vet. Ak. Hist.)

KLINGIUS, ZACHARIAS.

Föddes 1603 *) i Kräklinge församling i Nerike, der Fadren *Lars Hedingius* var Kyrkoherde. Började sina studier i Örebro skola, och fortsatte dem i Strengnäs och Upsala, der han blef Phil. Mag. 1639. Kallades s. å. till Husprediкant hos Friherrinnan Brita De la Gardie, hvilken post han i 2 år bibehöll. Han hade nu blifvit känd af RiksCancelleren Ax. Oxenstjerna, af hvilken han utskickades till Tyskland med instruction, att af den lärde Theologen Abr. Calovius låta sig underrättas om de uppkomne Syncretistiska villfarelserna och deraf följande stridigheter. Blef i Wittemberg promoverad till Theol. Doctor 1647. Återreste s. å. till fäderneslandet och antogs af Drottn. Christina till dess Hofpredikant. Prost och Kyrkoh. i Nyköpings vestra församling i Dec. s. å., och presiderade i denna egenskap vid prestmötet i Strengnäs 1651. Året förut 1650 d. 7 Sept. erhöll han fullmagt, att vara GeneralSuperintendent i Liffland, och ProCanceller för Dorpts Akademi. Under hans styrelse uträttades mycket till denna Akademis nytta, men han fick ej länge gagna densamma, ty han måste 1656

*) Enl. Gezelii Lex.; 1610 enl. Aurelii Strengnäs Stifts Herdaminne.

vid Ryssarnes fiendtliga inbrott i Liffland fly till Sverige, dit han efter stora lifsfaror ankom. Han förordnades genast till GeneralFältSuperintendent öfver hela Svenska arméen och till Konungens biktfader.

Under den tid Konung Carl Gustaf innehade Seeland 1659 var K. förordnad till Biskop öfver Seelands Stift, då förre Biskopen, titulerade Erkebiskopen Svaning, var innesluten i Köpenhamn. Denna syssla innehade K. i två år, med alla embetet åtföljande rättigheter och förmåner. Zwergius i sitt "Sielandske Clericie" Del. I. sid. 282 beskyller K. att han "beskickade nogle till Präste Embede som siden for deres udueligbed igen maatte casseres, eller paa nye af deres retmessige Konge och Biskop meddeles Kalds och Collats-Breve." Det är ej otroligt att denna beskyllning har sin egentliga grund i förtrytelsen öfver att en Svensk Biskop under så lång tid var Danskarne påtvingad, äfven om den till någon del vore sann. I de bref K. på embetes vägnar utfärdade skref han sig: "Sveciæ Regi a Concionibus sacris, Regii Exercitus Superintendens Generalis et Siælandiæ pro tempore Episcopus."

Efter Konungens död och Klingii hemkomst fick han 1661 Kyrkoherdesysslan vid Riddarholmsförsamlingen i Stockholm med bibehållande af GeneralfältSuperintendents-titeln. Han uppbar äfven lönen för denna tjenst (1200 dal. s:mt) till 1663, då han fick Bromma till præbende. Vid 1664 års Riksdag var han Ledamot af den Commission, som var satt öfver Terseri Cateches, och uppförde sig såsom en så sträng censor, att till och med Professor Svenonius, som var Terseri angifvare, skyllde på K. sin öfverdrifna hätskhet mot denne. Efter Terseri afsättning ankom befallning till Presteståndet att utse efterträdare*), då Klingius erhöll 30 vota. Han gick väl nu miste om Åbo Stift, men erhöll i stället följ. året Götheborgs. Han afsade sig i början denna befordran, och ville ej emottaga Stiftet på andra vilkor, än att det skulle blifva ett Biskopsdöme, i stället för Superintendentia. RiksCancelleren De la Gardie föredrog i Rådet detta Klingii förbehåll, och resolverades slutligen: "att dhetta wälh kan skie effter Götheborgz Sticht nu ähr myckett stort och widtbegripit, är ock exempel therpå i förre Re-

---

*) Biskopsembetena tillsattes denna tid vanligtvis på Riksdagarne, då det församlade Presterskapet, eller Clerus Comitialis röstade, ehuru Konungen ofta ej fästade afseende på röstningen, såsom 1664 till Åbo, då K. fick 30, och Gezelius endast 3 röster.

geringens tijdh att een Superintendentia ähr gjordh till itt Biskopzdöme etc." K. blef dock ej Pastor i staden, såsom de förre Superintendenterne varit. Han fick i stället Regeringens löfte att i ersättning bekomma 100 Dal. s:mts ränta i gods, hvilka han sjelf skulle få utse, dock med förbehåll "att inga sådane skulle utses, som förut voro förlänte, eller belägne på förbudne orter." K. blef alltså den förste Biskop i Götheborg.

Upphöjdes 1666 i adligt stånd under namnet *Klingstjerna*, eller såsom det sedan skrefs: *Klingenstjerna*. Afled i Götheborg d. 3 Sept. 1671.

Såsom Theolog skall K. varit utmärkt, åtminstone räknas han af Calovius i *Eloqium Klingii* "inter potiores Theologos Lutheranos." För öfrigt var han en stark kättarjägare. Ofvan är nämdt om hans fiendtlighet mot Terserus. Ett annat exempel må ock anföras: En Kyrkoherde i Breared i Halland vid namn Jöran Fris hade författat ett utdrag af Melanchthons Loci Communes, och dervid begagnat den renlärigaste editionen. Icke förthy gjordes han af Biskopen till kättare, och afsattes från embete och pastorat. Märkligt nog misshagade detta K:i nit sjelfva Presteståndet vid riksdagen 1668 så mycket, att Fris förklarades både renlärig och oskyldig, och recommenderades till ett nytt pastorat. — Ett prof på hans hårda och stolta sinne må ock nämnas. Han fick neml. fullmagt på Riddarholms församling efter en Kyrkoh. Tolfstadius. Dennes enka utträngde K. från en del af nådåret efter mannen, och kunde oagtadt flera skickningar och påminnelser från Stockholms Stads Consistorium ej förmås, att förlika sig med enkan, förrän han ordentligt dömdes af Consist. att gifva henne ersättning för hvad han med orätt uppburit. — Slutligen ett prof på hans högmod: Tolfstadius hade tillika varit Theologie Lector vid Stockholms Gymnasium. K. fick nu Lectorslönen, jemte församlingen, och erinrades af Consistorium att som han fått lönen borde han ock göra sysslan, men K. fann det under sin värdighet som GeneralSuperintendent, och dessutom obeqvämt att nu läsa för djäknar, ville ingen gemenskap hafva med Consistorium och brydde sig ej om dess skickningar.

Gift med *Beata Otter*, dotter af Factoren i Örebro Casten O. Af barnen äro kände *Zacharias*, Major, och *Hedvig Eleonora*, som var så studerad, att hon sammanskref och på Linköpings Gymnasium uppläste en Latinsk Oration.

Skrifter: Oratio de præstantissimarum et nobilissimarum Matheseos partium, Arithmeticæ et Geometriæ Origine atque Multiplici in vita communi utilitate, Ups. habita. Holm. 1635. — 3 Disp. i Ups. — Disp. Theol. de Divinitate Jesu. Præs. Calovio. Regiomont. 1643. — Disp. Th. de Deitate. Ib. 1644. — Biblisk Skattkammare. Stetin 1645. — Progymnasmata Doctorea Wittenberg 1646. — Disp. Th. de erroribus Godeschalci de prædestinatione olim damnatis. Ib. 1646. — Epistolæ Cornel. ad Gracchos filios et Oratio Schyttarum ad Alexandrum &c. Lips. 1646. — Disp. Syn. de gratuita hominis peccatoris coram Deo justificatione. Str. 1651. — Epistola consolatoria ad Magnum Johannis in Vinteråsa &c. Dorpati 1654. — Likpredikningar öfver RiksRådet Sch. Rosenhane. Sthm 1644; Borgmästaren i Nyköping Joach. Danckvardt. Streng. 1648; RiksRådinnan Anna Oxenstjerna. Sthm 1650; R. Rådet Christer Bonde. Ib. 1660; Margaretha Horn. Ib. 1664.

(Källor: HofCler. Hist. I. s. 681. — Zvergii Siellandske Clerici Del. I. s. 282. — K. Bibl. Tidn. 1767 s. 190. — Aurelii Herdaminne s. 356. — Rhyzelii Episcoposcopia.)

KLINGSPOR, WILHELM MAURITZ.

Föddes den 7 Sept. 1744 på Fluxerum i Calmar län. Föräldrarne voro vice Presidenten i Götha Hofrätt, och R. N. O. Frih. *Christian Fredrik K.* och *Anna Magdalena Pauli.* Blef Corporal vid Vestgötha Cavalleri 1752. Förare vid Grefve Spens' Reg. 1755. Lieutenant-en-second vid Reg:tet Royal Suedois i Fransk tjenst 1756. Dito vid Prinsens af Nassau-Usingen Reg:te 1757. Prem. Lieutenant ib. 1760. Fänrik vid Spens' Reg:te 1759. Lieuten. vid Jönköpings Reg:te 1761. Erhöll afsked ur Franska tjensten 1763. Lieut. vid Jemtlands Reg. 1765. Capitaine 1767. R. S. O. 1770. Major 1771. Cavallier hos Hert. af Östergöthland s. å. Major vid Uplands Reg. 1772. ÖfversteLieut. vid Vesterbottens Reg. 1775. Öfverste och Chef 1779. Chef för Dal-Reg:tet 1785. Förste Stallmästare hos Hert. af Östergöthland s. å. Gen.Adjutant 1788. GeneralIntendent vid armén i Finland s. å. Gen.Major 1789. C. S. O. s. å. Gen.Lieut. 1790. General en Chef i Finland s. å. Erhöll afsked från Förste StallmästareEmbetet 1791. Tillf. President i Krigs-Collegium 1792. Led. af Allm. Ärend. Beredning s. å. Ordförande i Directionen öfver KrigsAkad. s. å. Åter General en Chef i Finland 1793. Chef för Björneborgs Reg. 1794. C. S. O. m. St. K. 1795. Chef för Nylands Brigaden s. å. R. o. C. af K. M. O. s. å. Ordför. i Finska Strömrensnings-Comitén 1797. En af Rikets Herrar 1800. Såsom tjenstgörande GeneralAdjutant Ledamot af Kongl. Regeringen 1800.

1805 och 1806. General af Infanteriet 1802. General-Inspecteur öfver trupperne i Finland 1805. Fältmarskalk 1808. GeneralBefälhafvare öfver Norra Armén och Gen.Gouverneur öfver Vesterbottens, Vesternorrlands och Gefleborgs Län 1809. ÖfverStåthållare i Stockholm s. å. Tjenstfri 1810. Erhöll afsked från General en Chefs- och BrigadsChefs-Embetena s. å.; från ÖfverStåthållareEmbetet s. å. Död d. 15 Maj 1814.

Gift 1 med *Anna Charlotta af Petersens*, dotter af Directeuren vid Ostind. Compagniet Herman af P. och Charlotta Bedoire. 2 med *Hedvig Ulrica v. Willebrand*, dotter af Capit. Ernst v. W. och Sophia C. Jägerhorn. Hans grefliga värdighet ärfdes af sonen *Gustaf*, född 1772 † 1840, HofMarskalk och R. S. O.

I diplomatisk väg hade K. några uppdrag. Följde 1766 som Cavailler RiksRådet Adam Horn, till Danmark för att afhemta den utkorade Kronprinsessan. Sändes 1791 till Petersburg för att notificera Kon. Gustaf III:s död och Gustaf IV:s uppstigande på thronen, hvarjemte andra hemliga värf voro honom uppdragne, och förordnades 1797 till Förste Commissarie vid Gränse-regleringen med Ryssland, som väl 1798 om våren började, men sedan uppskjöts.

I sin ungdom var han någon tid i Fransk tjenst, der hans farbror Jean Philip var Brigadier och Chef för Prinsens af Nassau-Usingen Regemente. Bevistade fälttågen 1757—62, och var närvarande vid flera träffningar, bland annat i den namnkunniga bataljen vid Hastenbeck 1757. Deltog i Finska kriget 1788—90, och var till Sveriges olycka General en Chef i Finland vid krigets utbrott 1808. Finlands förlust kan förmodligen till ej ringa del tillskrifvas ÖfverGeneralens oskicklighet, hvilken, i stället för att gå fienden till mötes, retirerade och först då det var för sent att hejda dennes framsteg, lemnade befälet. Missnöjet med Finlands förlust var den egentligen verkande orsaken till Gustaf Adolphs afsättning, och K. var dock en bland dem, som utförde den statshvälfning, hvarigenom Gustaf Adolph afsattes, blef Ledamot af RegeringsConseillen, och erhöll jemte Adlercreutz och Adlersparre af Rikets Ständer en Tacksägelse-Adress, "som under tolkande af erkänslan öfver deras lyckligen utförda företag, förklarade dem hafva derigenom gjort sig af fäderneslandet väl förtjente." Denna adress aflemnades af deputationer från alla stånden.

ÖfverStåthållare-embetet lemnade K. till General Skjöldebrand samma dag Fersiska mordet skedde.

(Källor: Rothliebs Adel. Matr. 1807. — Riksd. Tidn. 1809.)

KLINTEBERG, WILHELM af.

JustitieCancelleren af Klinteberg torde alltid vinna häfdeforskarens uppmärksamhet. *Landshöfdingen* kommer att i den ort, hvarest han verkade, alltid jemte sin företrädare Adlerfelt (se detta Lex.) ihågkommas, då man erinras om landshöfdingar af utmärkelse. Fadren, en skånsk Kyrkoherde, *Paul Klinteberg*, son af en torpare, predikade i Herslöf, vid samma tid, som Utr. Ärend:s Minister Grefve v. Engeströms fader predikade i Lomma, HofCancell. Bar. Zibeths fader predikade i Qvidinge, Just. StatsMinist. Grefve Rosenblads fader föreläste i Lund och StatsSekr. af Kullbergs fader predikade i Strö. Vi kunna, för att draga uppmärksamheten på skånska medelklassens förmåga att på den höga embetsmannabanan täfla med skånska aristokratien både under Säkerhetsacten och efter revolutionen af 1809, erinra härjemte, att vid samma tid eller något seduare utgick UnderStåthåll. och JustitieRådet v. Lindecreutz ur Ousby pastorshus, JustitieR. Engelhart ur ett professorshus i Lund, Presid. Billberg ur ett presthus i Skåne o. s. v. hvarigenom vi kunna göra både skånska föräldrar af ofrälse stånd rättvisan, att ha lemnat sina barn den uppfostran, att deras barn kunnat anställa en slik täfling, och våra regenter den rättvisan, att äfven hafva aktat på förtjenst utan adlig börd.

Prosten Klinteberg hade sjelf en bildning af mindre vanlig omfattning och kunde derigenom tidigt meddela sin son en större verldskännedom. Han hade i längre tid studerat i Utrecht och Oxford och gjort vidlyftiga utrikes resor, hvarunder han lärer biträdt vid v. d. Hooghts Bibeleditionen, att sluta af correcturark utaf detta verk, som funnos bland hans papper och inlemnades till Lunds Bibliothek. Uppfostrade också 2:ne Landshöfdingar, först Tage Thott såsom informator, sedan W. af K. såsom fader.

K. föddes d. 22 Mars 1739, var som barn så sjuklig, att han måste slutligen gå på kryckor, botades genom brunnsdrickning i Ramlösa och kom derefter till Lunds Akademi. Dröjde der ganska kort tid, helst han vid 19 års ålder, efter undergången Hofrättsexamen ingick i Götha Hofrätt och

"förblef sedan i all sin tid i publik tjenstgöring." Började redan 1786 bli bekant med riksdagsväsendet. Var nu Notarius i BesvärsUtskottet och biträdde i Bondeståndets Cancelli. Blef redan 1778 Auscultant i GöthaHofrätt, 1782 vice Häradshöfding, 1789 Extra CivilNotarie, 1795 Fiskal, 1796 CivilNotarius. Fick Häradshöfdings n. h. o. v. 1793 och blef 1798 Häradshöfding i Lane, Tunge, Stångenäs, Sörbygdens och Sotenäs Domsaga i Bohus län. Lagmans n. h. o. v. 1800. V. Sekret. i Bondeståndet 1800. 1805 Häradshöfding i Albo och Norrhviddinge m. fl. härader i Småland, der han ännu eger ett kärt minne såsom en mycket skicklig domare. 1806 insattes han i en Comité under Riksdrotset Gr. Wachtmeisters presidium till författande af en lagsamling för de under Sverige hörande tyska staterne, i anseende till svenska lagens och kyrkoförfattningarnes beslutne införande derstädes. Adlades 1807 under namnet *af Klinteberg* och introducerad 1808, jemte brodren ÖfversteLieut. *Fredrik Ludvig*, under N:o 2188. Sedan Drotset nu lärt känna K:s utmärkta duglighet som domare och embetsman, fick han en mängd de svåraste uppdrag, hvilka han alla lyckligt uppfyllde. Man ansåg, att Gottländningar, embetsmän såsom ock andre personer, mindre troget förhållit sig efter Ryska invasionen 1808. Lagman af K. ditsändes såsom tillförordnad JustitieCanceller och lyckades att göra deraf så litet som möjligt. Gottlands Nationalbeväring blef sednare organiserad af samme Lagman och Öfverste Fleetwood, hvarefter K. blef R. N. O. 1810. Tillf. Just.Canceller s. å. under den svåraste tidpunkt i detta hänseende, våra nyare häfder kunna framvisa. Erhöll Just.Cancellers värdighet s. å. *). Ända upp i Vesterbottens län påkallades hans embetsåtgärd och kraftfulla närvarelse. Dylika kraf föranledde hans förordnande till Vice Landshöfding i Halland 1811, i Malmöhus län s. å. Ord. Landshöfding derst. 1812. Friherre 1816. C. N. O. s. å. Presidents n. h. o. v. 1818. Dog 1829 den 19 Juni.

Vi ha nämt, att hans JustitieCancelleriat är af historisk vigt. Vi vilje derföre lemna några materialier för häfdeforskaren.

Sällan har en folkmening varit så allmän, som den, att thronföljaren Carl August, folkets kärlek ända till svärmeri,

*) Han var 1809 utnämd till JustitieRåd vid första uppsättningen (se PostTidn.), men afsade sig denna heder.

föll ett offer för aristokraticns planer. Skenet felades ej, der det verkliga förhållandet svårligen skall kunna uppdagas. I "Kongl. Maj:ts och Svea Hofrätts Utslag i anledning af den undersökning, som hos Kongl. HofR. omedelbarligen efter föregångne Polisförhör vid ÖfverståthållareEmb. blifvit hållne till utrönande af grunden för allmänna ryktet att Högstsalig H. K. H. Kronprinsen Carl Augusts d. 28 Maj 1810 i Skåne hastigt timade död skulle varit vållad genom försåtlig tillställning med förgift", gifvet d. 5 Nov. 1810 (originalet i 11 ark ligger framför oss), upptages, huru den soppa, hoflaquaien Ahlgren druckit, sedan den ej kommit att förtäras af H. K. H. *) och hvarefter A. fått slitningar i magen, blifvit otjenlig genom ljustalg och att A. fått sina slitningar af förkylning; huru det buller och rop kammartjenaren Almlöf en natt hört utanför H. K. H:s rum uppkommit af en postkarl; huru nycklarnes uttagande derefter ur Kronprinsens dörrar om nätterne, tvertemot första anordningen, skett på Kammartjenaren Juels anhållan, som H. K. H. bifallit; huru H. K. H. intagit pistoler i sina rum för att låta förfärdiga hölster; huru hoflaquaien Ahlgren och hustru, som skulle sagt sig kunna mycket upplysa om de kallats, nekade att hafva så yttrat sig; huru det säkerligen var i anledning af en opasslighet i Mars månad, H. K. H. uppdrog sin Handsecreter A. C:son Kullberg (n. v. Biskopen), att i händelse någon oförmodad död eller häftig sjukdom plötsligen skulle påkomma H. K. H., Kullberg då genast borde ingå i brefvexling med H. K. H:s broder rörande vissa omständigheter; huru kusken Sandberg förklarat sitt yttrande i Nyköping till Bar. D'Albedyhls betjening, rörande sin fruktan att denna H. K. H:s resa torde bli hans sista, blott hafva sin grund i hans bekymmer eller ock ha blifvit missförståddt; huru den kalla köttpastejen med smördeg, som H. K. H. förtärde å Lilla Åby gästgifvargård och som H. K. H. sjelf, enligt Professor Lodins i Linköping berättelse, misstänkt såsom orsak till H. K. H:s derefter inträffade sjukdom, till hvars häfvande vanliga antidota med framgång användes af Läkaren i Linköping, nämde D:r L., af Läkaren i Eksjö, Professor J. H. Olin **), allsicke varit skadad af erg, helst andra, som ätit andra delar deraf, icke mått illa, hvarföre

---

*) Förklarades ej eller ha varit åt honom bestämd.

**) Denne yttrade för Förf. att han delade Läkarens i Linköping öfvertygelse, ja, att han ville med ed styrka, att förgift varit användt.

den Konglige ätarens kräkningar och kolik härleddes af förkylning; huru H. K. H. visst helsat helt obekant på sin broder, Hertigen af Augustenburg i Ramlösa, efter någon förfriskning hos Hofmarskalken v. Platen d. 26 Maj kl. 6 e. m. men att det var ett misstag, hvaröfver H. K. H. Sveriges Kronprins sedan sjelf skämtat; huru H. K. H:s yttrande d. 27 Maj till Prosten Follin efter predikan i Helsingborg: "det var en predikan för mig"! visserligen allsintet upplyste i denna fråga *); huru H. K. H. vid en dejeuner hos Hofmarsk. v. Platen samma dag H. K. H. dog (d. 28 Maj) visst förtärt en temmelig stor portion sparris, hvilken portion Hofmarskalken sjelf serverat, men att andra förtärt utan skada den öfriga sparrisen, som de tagit sig sjelfve; huru visserligen Capit. Jägerhorn och Lieuten. Hästesko d. 17 Maj i Ryska Generalen Winters Cancelli i Åbo af en Adjutant eller skrifvare, Finne till nation, hört, att H. K. H. Kronprinsen af Sverige redan mycket hastigt aflidit i Skåne, hvilket de vid sin ankomst d. 23 Maj till Stockholm straxt upprepade, men att detta allt kunde härflyta af Finska nationens intresse för H. K. H. som med mycken nåd emottagit flere Finnar; huru H. K. H. väl ogerna emottagit Lifmedicus Rossi, som sändes från Stockholm vid första rapporten om illamåendet, men att han alltid ogerna hört efterfrågningar om helsotillståndet; huru den häst, som lemnades H. K. H. på Qvidinge hed, visst ej var ostadig, utan utmärkt sedig; huru den blylådan, hvari H. K. H:s inelfvor lades, allsicke var medförd af Rossi; huru den myckna blod som Prostfamiljen i Qvidinge intygat ha utflutit ur H. K. H. i sängen och hvaraf man slutat att H. K. H. måst dö af blodförlusten, om han ock ej dött förut, slutligen förklarats ej vara öfver 2 thekoppar, hvilket Prosten Krook ock vid närmare besinnande medgifvit; huru sucken, som Prostens piga hört kl. 9 på aftonen d. 28 Maj, kunnat vara en följd af den redan började förruttnelsen; huru H. K. H. väl sagt sig alltid haft god helsa, men 1794 fått en envis hosta på en fogeljagt i Hamburg och 1800 haft kopporne, samt skall någon gång förut, då han var i tjenst vid Österrikiska

*) Deremot upplyste Follins yttrande jemte Juels uppgift, det sköna förhållandet, att "H. K. H. ofta låg med sammanknäppta händer i bönen inför sin Gud", hvarföre det var helt rimligt, att H. K. H. utan att uttrycka någon öfvertygelse om en hotande död, kunnat säga om en predikan, framställande *bönens nödvändighet för alla*, de anförda orden och visa om dagen mycken devotion.

arméen, känt ett lindrigt anfall af slag, dessutom haft stark rörelse förut men nu suttit mera stilla och nu sist haft svår hosta, dertill på resan varit, som förut nämts, opasslig i Linköping, sjuk i Eksjö, der resan fördröjts i 3 dagar, haft svindel i Christianstad, rönt smärtor i Lund, haft ömma och starka sinnesrörelser vid skillsmessan från sin broder i Ramlösa, der han länge stadnat i blåsten vid stranden, då brodren afseglat; huru Professor Lodin väl yttrat sig vara öfvertygad, att H. K. H. var förgifven, men att Lifmed. Professor D:r Engelhardt, Profess. D:r Florman, Profess. D:r Lilliewalch och Lifmed. D:r Rossi, hvilka verkställt obductionen, intygat, väl att fallet *ingalunda* varit orsak till döden (Collegium motsade detta yttrande), men att H. K. H. dött af slag, dertill egande desorganisation i mjelten och fel i lefvern; huru K. Coll. Med., som mycket klandrat att de förenämde företogo obductionen, utan att invänta Kongl. Maj:ts befallning, förklarade ostridigt, att gift hade kunnat åstadkomma de förstörelser, som obductionsprotokollet angifvit i lefver och mjelte, men att något visst gift nödvändigt skulle åvägabringa just en sådan förstörelse, torde icke, enligt Collegii mening, genom någon hittills skedd observation bestyrkas, derföre, så allmän också misstankan om så rysvärdt företagande i närvarande fall än vore, och ehuru absoluta omöjligheten af en föregående förgiftning icke kunde bevisas, så var det för Coll. oväntadt, att en så kunnig och välkänd Läkare, som Profess. Lodin till JustitieCancellersEmbetet och Kongl. Coll. formligen yttrat, det hans öfvertygelse vore, att en förgifning egt rum, hvilken öfvertygelse dock blef utan tillräcklig grund i hans insigter, när han sjelf uttryckligen förklarat, att det gift, som han i närvarande fall trodde vara brukadt, icke kändes af Svenska Läkare annorlunda än till namnet och att han aldrig sett, huru en kropp borde se ut, som af ett långsamt tärande vegetabiliskt förgift undfått döden; huru den flaska, hvaruti en vid obductionen utur magen upphämtad vätska blifvit afsilad, väl blifvit uppsänd till Stockholm, men tom och rentvättad, så att deraf ingen upplysning stod att vinna; huru Coll. i anledning af obductionsprotocollets ord: *att de 4 grynen*, som funnits i magen, *ej beviste något skadande ämne*, väl yttrat sig också dela samma öfvertygelse om dessa gryn, men i grund af samma protocolls intygande om den anförda förstörelsen inom hufvudskålen såsom ostridigt den närmaste dödsorsaken; churu intet förringar uraktlåtenheten

vid obductionen i anseende till det som innehölls uti mage och tarmar; huru Professorerne från Lund dels bestridde det af Colleg. Med. för ofullständigt förklarade eldprofvet med grynen, dels äskade både deras och den chocoladefärgade magvätskans tillvaratagande, hvilket ock då skedde, men att Lifmed. Rossi, som blef qvar då Lundensarne och Lic. Hallenius aflägsnade sig, seende flaskan stående på bordet, sedan inför Coll. Med. blott förklarade: *"Hvart flaskan sedan blef utaf, är jag ej i tillfälle kunna uppge."* K. HofRätten förklarade visst, att inga *laga* skäl eller verklig anledning förekomit, som styrka, att stämplingar skett mot H. K. H. men folkets öfvertygelse vardt icke rubbad. Vi torde aldrig i Sverige egt en vildare folkopinion. Om "1809 års män", eller rättare de duglige embetsmän, som nu fattade i styrelsetömmarne, ej lyckats att hämma revolutionen, för att åt lugnare, insigtsfullare tiders reformerande bevara det gamla Sverige, så hade säkerligen revolutionen af 1809 blifvit blodfläckad såväl som Frankrikes på 1790-talet. Många tro, att Sverige, som knappt efter 30 år dristar företaga högst påkallade, i alla gatuhörn för nu varande generation från barnlekarnes tid upprepade, reformer, redan då var moget för en slik *fredlig*, *constitutionell* omskapning. Vi försäkra, att de deri visa mindre historisk blick. Det var den tiden en så vild jacobinism rådande jemte en så blind aristokratism, att våldet skulle brutit lika hastigt ut från begge sidor, om lagstiftningen gått för långt fram om sederna och opinionerne. Den som läsit en ÖfverStåthållares hemliga archif från den tiden, vet hvad han säger. RiksMarskalken v. Fersens ohyggliga mord torde vara dessutom tillräckligt bevis. Hos folket var den öfvertygelsen, att ej den valde Thronföljaren undanröjdes, utan till förmån för en annan; att denne andre var förre Kronprinsen; att Drottning Hedvig Elis. Charl. slutit sig intill detta parti, i hopp att vid Konungens snart emotsedda död få spela samma roll i en förmyndareregering, som fordom hennes själsfrände Hedvig Eleonora, att Ryska Ministèren skyddade dessa planer, liksom vid Armfelt-Rudenschöldska conspirationen; att Ryska pengar utdeltes; att Armfelt äfven nu var i verksamhet; att redan i Mars 1810 en contrarevolution var bestämd att utföras o. s. v., allt utan andra bevis, än dem partiväsendet skapar och erkänner.

Under slika jäsningar i opinion och handling kallades K. till JustitieCanceller. Han såg snart 20,000 R:dr B:co

utlofvade till den, som kunde skaffa bevis på ett försåt mot H. K. H. Det fordrades af d. v. ÖfverStåthållaren och medgafs. Ransakningen leddes ensamt af JustitieCancelleren och resultaterne förvarades af H. E. Gr. v. Engeström i hans Bibliothek år 1823 (se detta Lex. Holmbergsson VI. D. p. 208). Om historien engång kan afslöja det inre af dessa händelser, skall den erkänna en större snillekraft och embetsmannaskicklighet åt Herrar v. Engeström och af Klinteberg med de flera, som förde mycket fram mellan Scylla och Charybdis, och som voro mäktige hindra en "genomgripande" revolution nu utföras af personer, hvilka lugnt betraktade, med tillräcklig makt i händerna, von Fersens hyäna-lika mördande, eller ock af dessa personernas fiender, slugare, således säkerligen mäktige af att med mera franskt-italienska manér vara sina motståndare värdige. Ty inga andra voro mäktige af genomgripande, revolutionsartade reformer i de dagar. Äfven de, som skådat ner i djupet under dessa på ytan så tydliga tidsrörelser, anse dock, att opinionen mest misstagit sig om personerne, hvilka ansetts för reactionens hufvudmän och varit fullt öfvertygade om Grefve v. Fersens oskuld *). Emellertid kan aldrig ett folk prisa sig nog lyckligt, som har en bestämd successionsordning jemte en blomstrande dynasti, och historien bör fästa stor uppmärksamhet på vådorne af andra förhållanden, på det folken må rätt inse och värdera den ställning, då de grymmaste passioner på jorden måste hvila sig.

Nedkommen till Landshöfdingedömet i Malmö möttes K. utaf samma tidens oro. Vi behöfva ej här vidröra ett sorgligt ämne; upprepa blott Doct. Gullanders ord i Åminnelsetalet: "de upproriske rörelserna hade gifvit fart åt oordningar i länet och förlamat den styrande kraften. Den stora framgång K. som nedsänd vice Landshöfding dervid ådagalade, afväpnade all afund; den bestämde Konungen, att vid detta län fästa en man, som få Höfdingar hafva liknat och knappt någon öfverträffat."

Som enskild person var K. olika berömd af olika personer, men embetsmannens värde erkändes nästan allmänt. Det är ett drag, som förtjenar att bevaras åt minnet, att

---

*) Ett blad lärer uttagits i Adlersparreska Handlingarne, der en *misstanka skulle* varit nedkastad på papperet under partiförbistringar, *åt hvilken* såsom alldeles orimlig förf. säkerligen sedermera blott kunde le.

han förde en förtrolig brefvexling med riksdagsmannen Nils Månsson i Skumparp, Anders Danielssons enskilda och politiska vän. Under 1823 års riksdag yttrar han sig: "Jag och alla som i orten fått del af de redan hos edert stånd förda protokoller hafva med sann tillfredsställelse funnit den kloka urskiljning, som utmärkt riksdagsmannens alla yttranden och som ådraga honom ett välförtjent loford af alla vältänkande och vi äro glade att finna en man från vår ort med en sådan moderation och sund urskiljning." Moderationen skadades ej af slika närmanden af personer med större insigter. Så länge en Ehrenborgh närmade sig en A. Danielsson, kunde han ock räknas till de moderata. All söndring mellan fosterländska krafter försvagar fosterlandet. K. fördolde ej, då nöden syntes honom verklig, sin öfvertygelse. Han skref till en person, hvilken han visste också på högre ort vara hörd, d. 29 Nov. 1821:

"Vår ställning i orten är ej särdeles tillfredsställande. Jag är ej af dem, som se allt i svart; men jag har ej förr tyckt mig finna ortens ställning sämre än nu. Jag vill ej härunder beräkna explosioner, hvilka förr eller senare skulle ske och nu inträffat — cession — egendomars forcerade försäljning. — Jag bedömer ej allmänna ställningen efter individer, utan efter bondens belägenhet och den börjar bli brydsam. — Lagsökningar alldeles i samma förhållande som vid disconternas fall, så att om nu meningen är, att auktionsklubban skall forceras på ett sätt, att man skall undgå Just. Ombudsmanna-uppmärksamheten, så komma visserligen många att gå från hus och hemman och se sin egendom, sitt bohag spolieradt."

I ett bref af 1829 (dödsåret) upplyser Landshöfdingen, hvilken som prestson ej kände sig så tillbakahällen af tanke på rangskillnad, Nils Månsson, som dock var en fattig bonde, huru vid 1828 års slut icke ett enda mål, som var af natur att kunna afgöras, kommit att hvila öfver in på det nya året; utvecklande sedan de betänkligheter han hyste för den alltför ringa begränsade hemmansklyfning, hvilken Nils Månsson förordade, utan alla maktspråk eller bak-tankar. En annan gång ber han för Canalen och väcker derpå nationalkänslan, erinrade huru Danmark, som förlorat Norrige, sett sin flotta brinna m. m., ändå ej bäfvade för ansträngningar, hvilka buro frukter för efterverlden. Då han en gång måste som embetsman handla mot possessionaternas intresse, tillskref han en dylik: "Det är endast genom en rig-

tig behandling man bibehåller sig sjelf, då man ej har lyckan af annat appui eller andra förbindelser och relationer."

Vi vilja dock ej framställa K. som mönster för våra dagars embetsmän. Den tid, som fostrade honom, är ej mer. Hvad som då var tjenligt, är det ej derföre i våra dagar. Det är väl, att tidens upplysning stiger; att man allmänt börjar behjerta den sanningen: "det är bättre att förekomma än bekriga det onda; det är bättre att få ett af christligt nit brinnande presterskap, biträdt af en skolmästarcorps af samma anda, än i den äldre meningen duktiga poliskarlar." K. erkände sjelf dessa sanningar, mer än många af hans samtida och syntes med glädje se, då de alltmer gjorde sig gällande.

K. var gift med *Hedvig Falk* och hade med henne 9 barn, deraf Baron *Magnus* är Häradshöfd. öfver Albo, Lagman; *Otto Vilhelm* Major vid 2:dra Lifgardet, R. S. O.; *Jöran Fredrik* Kammarherre, Capit. vid Sjöartilleriet, och *Carl* Kammarjunkare, vice Landträntmästare i Malmöhus län.

(Källor: Rothliebs Adelsmatrikel. — Åminnelsetal af D:r A. Gullander. Lund 1829. — Manuscripter i Stockholm och på Löberöd.)

— N.

KNÖS, OLOF BIRGERSSON. — ANDERS OLOFSSON. — OLOF ANDERSSON. — CARL JOHAN. — GUSTAF. — ANDERS ERIK.

Slägten härstammar från Westergötland. På det enstaka hemmanet Knorrn (Knårren) i Kinnefjerdings Härad, Källby Pastorat och Hangelösa Socken, bodde i början af 1600-talet en välmående Bonde, vid namn *Olof*, och skall redan då den sägen hafva funnits, att detta hemman från urminnes tid gått i arf i slägten från fader till son. Nämnde Olof egde tvenne söner: *Pehr*, som ärfde hemmanet efter fadren och hvars efterkommande äfven sedermera innehaft det, samt *Birger*, f. 1632 död 1711, Heideridare eller Jägmästare öfver hela Elfsborgs län. Af honom antogs först namnet *Knös* efter hemmanet Knorrn, hvilket skall i äldre tider skrifvits eller uttalats Knörrn. Han efterlemnade 2:ne söner, nemligen *Olof* (se nedanföre) och *Pehr* f. 1685 † 1751, Kapten och RegimentsQuartermästare vid Elfsborgs Regimente, hvilken gren af slägten är på manliga sidan utgången.

1. KNÖS, OLOF BIRGERSSON.

Född d. 3 Juli 1683 i Odhs församling af Westergötland. Introducerad i Skara skola 1689. Student i Upsala 1703. Disputerade pro Ex. under Eloqu. Prof. J. A. Bellman de imperiis Manlianis 1706. Höll ett tal på latinsk vers öfver segern vid Holofzin 1708. Disputerade pro Gr. under Skytt. Professorn J. Upmark de providentia divina 1710. Promoverad Philos. Magister 1713. Erhöll oförmodadt och utan gjord ansökan fullmagt att vara Rector Scholæ i Mariestad 1714. Prestvigd i Skara 1715. Tillträdde Rectoratet 1716. Orerade på latinsk vers vid Prestmötet i Skara s. å. Opponerade primo loco vid Prestmötet derstädes 1717. Erhöll församlingens enhälliga kallelse och underdåniga förord till erhållande af Mariestads Pastorat 1722. Undfick Leksbergs Pastorat till præbende vid Rectorssysslan 1724. Kyrkoh. i Wånga 1729. Prost s. å. Tillträdde Pastoratet 1730. Contr.Prost s. å. Præses vid Prestmötet i Skara 1739. Död i Wånga d. 7 April 1748. Gift 1717 med *Eva Beata Bellander*, dotter af Prosten i Mariestad Mag. Anders Bellander och Gunborg Fegræa, dotter af Thorbern Fegræus, sist Prost i Mariestad och Ursula Loccenia, den namnkunnige Prof. Johan Loccenii dotter. De hade 3 söner, *Anders*, (se nedanföre), *Birger*, Kamererare i Kongl. KammarCollegium, f. 1722 död 1776, och *Pehr*, Lieutenant och Kongl. Lifdrabant född 1727 död 1793.

Prosten Olof Knös var en classiskt bildad man utur den vidtfrejdade Upmarks skola. Af denne rönte han under sin akademiska studiitid mycken bevågenhet och uppmuntrades så väl att taga den philosophiska graden som ock att sedermera qvarstadna och vid Akademien söka sin befordran. Men Biskop Svedberg, som lärt känna honom, förskaffade honom oförmodadt en fördelagtig plats i fädernebygden. Kärleken till den classiska litteraturen följde honom dit och hela lifvet igenom. Denna uttalade han ock i det tal han såsom Præses vid Prestmötet i Skara 1739 efter disputationsactens slut höll till det församlade Presterskapet, då han med värma prisade förenade classiska och theologiska studier såsom grund för sannt presterlig bildning. Detta tal, äfvensom flere ofvan nämnde, hölls på latinsk vers. Från sin ungdom hade han särdeles vinnlagt sig om den latinska poesien och förvärfvat mycken skicklighet i dess utöfning. Äfven i grekisk versification hade han med fram-

gång försökt sig. Såsom predikant och såsom grundlärd theolog af den gamla orthodoxa skolan var han af sin samtid aktad. Af Biskop Svedberg omfattades han med synnerlig vänskap, hörde till dess förtroliga umgängeskrets och var en verksam befordrare af denne kraftfulle Biskops nitiska bemödanden för Stiftets bästa. Allvarlig gudsfruktan, öppenhet och rättskaffenhet, strängt ordningssinne och outtröttlig arbetsamhet äro de charaktersdrag, i hvilka samtiden för efterverlden tecknat hans bild.

Skrifter: Utom ofvananförde Dissertationer utgifvit: Virentem perpetuo flore Amarantum etc. Holm. 1714, ett latinskt poem, hvars hufvudsakliga innehåll är att prisa store Konungars och Mæcenaters frikostighet mot Upsala Akademi. Det är författadt på Studentcorpsens vägnar. — Likpredikan öfver Annika Callenia, g. m. Råd- och Handelsmannen i Mariestad Carl Bånge 1723. Tryckt i Skara. 4:o (finnes ej upptagen i Strickers Homil. Bibliothek). — Dessutom flera tillfällighetspoemer, uppräknade dels i Lärda Tidningar 1748 N:o 72 dels ock af Fant i Supplem. ad. hist. litter. Græcæ in Svecia p. 10.

(Källor: Egenhändiga Biograph. anteckningar, mscrpt. — Personalier vid Prosten O. Knös' begrafning, författade af Sonen, sedermera Domprosten D:r A. Knös, mscrpt. — Lärda Tidn. (se ofvan). — Sv. Mercur. Jan. 1758 s. 818 ff. — Beyträge zu den Actis Historico-Ecclesiast. Weimar 1749. 1 Band. 6 Theil. s. 910 f. — Fant (se ofvanf.). — Tidström, Diss. de Mariæstad. s. 74. — Gezelii Biogr. Lex. T. 4. s. 287.)

A. E. K.

2. KNÖS, ANDERS OLOFSSON.

Född i Mariestad d. 3 Febr. 1721. Son af nästföregående. Lade under Fadrens handledning första grunden till sina studier och introducerades af honom i Mariestads skola 1729. Hans ovanligt tidiga framsteg intygas bland annat deraf, att han redan vid 10 års ålder genomläst hela Nya Testamentet på grekiska och deröfver skrifvit anteckningar på latin, hvilka ännu finnas qvar. Introducerades i Skara skola 1731, och, efter att hafva genomgått denna skola och Gymnasium, inskrefs till Student i Upsala 1737. Snart blef här Philosophien hans hufvudstudium. Wolfs system var det nyaste och kämpade ännu mot Scholasticism och Cartesianism. I synnerhet af Theologerne var det ännu misstänkt och förkättradt. Desse sågo i den demonstrativa methoden en med Uppenbarelsens högsta principer oförenlig Rationalism eller rättare sagdt Intellectualism. Först sedermera fann man, att dessa principer icke af Wolfianismen bestredos, hvarföre ock denna philosophi snart blef den dåvarande Theologiens bundsförvandt och förkämpe. Den unge Knös var den, som i Sverige stred Wolfianismens första strider.

Redan i sin Dissertation pro exercitio, "characteres veri Philosophi breviter delineans", under Log. et Metaph. Prof. P. Ulléns præsidium utgifven 1740, uppträder han såsom anhängare af Leibnitz och Wolf. Ämnets allmänna beskaffenhet gör dock, att detta visar sig endast i den demonstrativa method, som blifvit följd, samt i den förkärlek, med hvilken nämnde Philosopher och de af desses skola citeras. Striden utbröt först, då han, efter undergången Philos. CandidatExamen (1741), utgaf sin Dissertation pro Gradu: de principiis et nexu Religionis naturalis et revelatæ. Pars Prior (11 ¾ ark 4:o). Då Professorn i vetenskapen nekat att för denna dissertation præsidera, åtog sig CancelliRådet Ihre præsidium. Ventilationen var utsatt till d. 13 Maj 1742, men d. 12 nästföregående beslöts vid ett sammanträde af Theol. Faculteten, att Decanus, såsom tillika Rector, skulle förbjuda ventilationen, "althenstund Auctor tvertemot Constitutiones Academicas, som sådant förbjuda, icke allenast blandar in quæstiones pure Theologicas uti en Philosophisk disputation, utan ock annorledes omgår med en och annan Trones Articul, än analogia fidei tillåter" (Theol. Fac. Protocoll). Ventilation blef dock icke förbuden, utan efter enskild öfverenskommelse mellan Rector och Præses tills vidare inställd. Detta förfarande väckte uppseende både inom och utom riket. I Hamburg. Berichte von gelehrten Sachen 1742 N:o 93 omtalas och ogillas Facultetens åtgärd samt recenseras dissertationen med mycket loford. Den 10 påföljande October anslogs åter dissertationen att ventileras den 13. Dagen förut eller d. 12 sammanträdde Theol. Faculteten och aflät ett bref till Rector, Prof. Klingenstjerna, med anhållan att ventilationen skulle förbjudas. Härpå afgaf CancelliRådet Ihre en förklaring, som af Rector ansågs nöjagtig, hvarföre intet hinder lades för ventilationen. Denna blef långvarig och stormig. Den började kl. 8 f. m. och öppnades med ett utmärkt väl författadt proœmium, som finnes infördt i CancelliRådet Ihres Lefverne af CancelliRådet af Sotberg uti Vitterh. Akad. Handl. 4:de Del. s. 426 ff. Efter förste ordin. Opponenten, d. v. DomkyrkoAdjuncten, sedermera DomProsten D:r Bälter, uppträdde såsom extraordin. Opponenter främst Theol. Adj., sedermera Biskopen, D:r Halenius, som gaf tillkänna, att han opponerade i Theol. Fac. namn, och derefter Philos. Adj., sedermera Theol. Profess., D:r N. Wallerius. Först kl. 3 e. m. slutade denne, då ock Decanus förklarade acten böra afslutas. Under hela venti-

lationen hade Præses öfverlemnat åt Respondenten att sjelf försvara sin disputation, och att detta skett med stor skicklighet vitsordas så väl af berättelsen om denna disputationsact i Hamburg. Berichte för 1743 11 Stück och Hamburg. Beyträge s. å. 3 St., som ock af det bref, CancelliRådet Ihre några dagar efter ventilationen derom skref till Prosten O. Knös, Respondentens far. Denna dissertation blef sedermera anledning till en tvist emellan CancelliRådet Ihre och Strengnäs Consistorium, hvarom kan läsas i ofvananförde lefvernesbeskrifning öfver Ihre samt i Sv. Merc. Sept. 1758 s. 438 ff. Dock må denna strid här förbigås, då Dissertationens författare ej deri var inblandad. Deremot bör nämnas, att några dagar efter disputationsacten hölls ett sammanträde af Theol. Faculteten, hvari den beslöt, att om denna fråga till AkademieCancelleren aflåta en besvärsskrift, och sedan Faculteten på erhållen befallning härom ytterligare utlåtande afgifvit, afgjordes saken genom CancellersBref till Consist. Academicum d. 28 April 1743 hufvudsakligen enligt Facultetens önskan.

Efter aflagde vederbörliga lärdomsprof promoverades K. till Phil. Mag. 1743. Inom och utom fäderneslandet hade han redan förvärfvat sig ett namn såsom philosoph. På begäran af en litterär förening i Tyskland sammanskref han vid denna tid en philosophisk afhandling: de fine creationis ultimo, hvilken blef tryckt i Hamburg. vermischte Bibliothek, 2:dra Bandet. Hans önskan var att vid Upsala Akademi erhålla en lärareplats. I denna afsigt författade han sednare delen af sin ofvannämde gradualdisputation och inlemnade den till Philos. Faculteten att censureras. Denna remitterade disputationen till den Theologiska, hvilken, enligt dess protocoll d. 13 Juni 1744, vägrade att tillåta tryckning och ventilation. Någon heterodoxi omnämnes väl icke såsom skäl till denna vägran, utan endast att rent theologiska frågor ej få afhandlas i philosophiska disputationer; derjemte fäster Faculteten sig vid sitt förbud mot den förra delens ventilerande, och tillägger, att, om dylikt skulle tillåtas, blifver följden att "Rationalismus aldeles får öfverhand", m. m. Då han sedermera författat en ny dissertation: Stricturæ in nonnulla recentiorum Naturalistarum placita, och denna blifvit af den Philosophiska Faculteten remitterad till den Theologiska, erkändes, att "intet deri var emot orthodoxien", äfven "sjelfva institutum att refutera Naturalisterna fanns berömligt och denna vår tid nödigt", dock vägrades

tryckning "för sakernas nära förvantskap med Theologien" m. m. (Theol. Fac. Protoc. d. 10 och 28 Maj 1745). Dessa motgångar skulle dock icke länge hafva hindrat honom att erhålla akademisk lärarebefattning. Han gynnades af flere, framför allt af Ihre; några af de förra motståndarne, bland dem Halenius och N. Wallerius, öfvergingo till det system de mot honom bekämpat. Desse började antaga sig hans sak, men vid samma tid utsigterne tycktes sålunda för honom ljusna i det yttre, föregick i hans inre en ännu större förändring.

Hos en af Rikets förnämste Magnater innehade han vid denna tid en akademisk condition. Bland flera betjenter, hvilka till uppassning åtföljde informatorn och discipeln, befanns en, som var utmärkt af sann gudsfruktan, den han underhöll genom flitig bibelläsning. Denne inlät sig ofta i samtal med den unge philosophen, hvilken gerna lyssnade till en sådan enfaldens vishet. Han började nu att alltmera allvarligen begrunda det gudomliga Ordet och kom härigenom till den fasta öfvertygelse, att den sanna christendomen är invertes och icke beror på dogmatiska och speculativa subtiliteter, utan på den trons hängifvenhet, som verkar hjertats förändring och lefvernets förbättring. Denna blef snart hans älsklings-grundsats, den han sedermera troget följde hela sin lefnad igenom; derom vittna hans skrifter och embetsverksamhet. Öfvertygelsen öfvergick genast till handling; han försålde nästan hela sitt icke obetydliga philosophiska bibliothek, öfvergaf Akademien och lät i Skara prestviga sig till Adjunct åt Fadren (1747). Här öfverlemnade han sig helt och hållet åt vården af sina embetspligter och predikade med mycket allvar och kraft samt under stort tillopp. Hans nit och embetsgåfvor blefvo snart kända och värderade; derföre förordnades han efter fadrens död till Domkyrko-Adjunct i Skara (1749), samt tillika till GymnasiiAdjunct derstädes (1750); icke långt derefter befordrades han till Rector Scholæ i Mariestad och Kyrkoherde i Lexbergs Præbendepastorat (1751). På flerfaldiga uppmaningar att offentligen documentera sin theologiska lärdom, sökte och erhöll han AkademieCancellerns R.R. Grefve Ehrenpreus' tillstånd att vid Upsala Akademi aflägga de i akademiska constitutionerna för Theologiska Doctorsgraden erforderliga prof, och bevistade i detta ändamål nämnde Universitet höstterminen 1754. Han utgaf då och försvarade under Theol. Prof., sedermera Biskopen, D:r L. Benzelstjernas præsidium en theo-

logisk dissertation: Sylloge thesium theologicarum, præcipuas doctrinas, ad oeconomiam salutis pertinentes, breviter sistens, nostrorum temporum caussa adornata, af hvilken förra delen ventilerades d. 9 Nov. och den sednare, efter d. 19 s. m. aflagd Theol. Licent. Examen, ventilerades pro gradu Doctoris in Theologia d. 7 Dec. Härefter befordrades han till Philos. Lector 1756, till Andre Theol. Lector och Kyrkoh. i Winköls præbende-pastorat 1757, till ContractsProst i Winköls Contract 1758, till Förste Theol. Lector, Kyrkoherde i Göthened och ContractsProst i Kinna Contract 1767 samt slutligen till DomProst i Skara 1771, sedan han förut vid Lunds Akademies Jubelfest 1768 blifvit till Theologiæ Doctor promoverad. Dessutom må nämnas, att han kallades att profpredika vid återbesättandet af Kyrkoherdesysslan i Maria församling 1763, i Storkyrkoförsamlingen 1773 och 1777 samt af Amiralitets-Superintendents-embetet i Carlscrona 1770, ehuru han vid de 3:ne sistnämnde tillfällen undanbad sig att aflägga prof. Af sitt Stifts Presterskap blef han tvenne gånger (1769 och 1778) kallad till Riksdagsman och utsägs vid den sistnämda Riksdagen till en af faddrarne vid H. K. H. Kronprinsens döpelseact. Tvenne gånger var han ock af sitt Stift uppförd på Biskopsförslag, nemligen 1767 och 1788, vid båda valen med lika röstantal (111 röster) och i 2:dra förslagsrummet, men blef vid utnämningarne förbigången. Den första gången säges han mycket hafva varit i fråga att erhålla Biskopsembetet, men man lärer ansett honom vara för ung och han hörde dessutom ej till det då rådande politiska partiet, och då han sedermera, efter 21 års förlopp, erhöll samma förslag, voro hans krafter af ålderdom försvagade, hvarförutan andra orsaker torde hafva föranledt, att han ej kom i åtanka.

Han eftersträfvade icke yttre utmärkelser. Men *en* befordran fanns, till hvilken han kände sig företrädesvis ega kallelse och hvilken han ifrigt önskade vinna. Denna var erhållandet af en theologisk lärareplats vid Upsala Akademi. På obetydliga skäl och för mindre förtjente medsökande blef han dock tillbakasatt. Då han 1757 och 1763 anmält sig såsom sökande till Theologiska Adjuncturer, blef han af Faculteten från förslag utesluten, hufvudsakligen af det skäl, att han *"ej var in munere docendi eller tillförene docerat vid Akademien."* Sednare gången besvärade han sig öfver *förslaget* och då Faculteten bemött honom med otillbörliga

insinuationer, fick Faculteten en allvarsam föreställning och Knös full upprättelse genom Kongl. Resol. d. 25 Februari 1767 (införd i K. Biblioth. Tidn. om Lärda Saker 1767 D. 1. s. 329 ff.). Enhälligt blef han sedermera uppförd på Theologiæ Professors förslag 1770, men förbigicks vid utnämningen. I sin inskränktare verkningskrets sökte han dock ersätta hvad honom blef förnekadt att verka i en vidsträcktare. Sällan, knappast någonsin, torde vid ett Gymnasium det theologiska studium hafva drifvits med den grundlighet och omfattning, som när han var Theologiæ Lector. Härom vittna de anteckningar hans lärjungar gjort och hvilka ännu här och der finnas förvarade. Då han tillträdde Domprostsysslan, erböd han sig att hålla catechetiska föreläsningar. Dessa bivistades frivilligt och flitigt af de vid Gymnasium studerande. Härmed fortfor han i 20 år (1771—1791). Han utgaf dem äfven af trycket 1779 f.

Medvetandet af förvärfvade kunskaper och brinnande nit hade föranledt hans önskan att erhålla en vidsträcktare lärareverksamhet; dessa egenskaper förde honom ock snart in på författarebanan och han blef en af de mest produktiva och värderade theologiska skriftställare Sverige eger att uppvisa. Med frimodig öppenhjertenhet uttalade han alltid sin öfvertygelse, utan menniskofruktan, utan afseende på beröm eller tadel. I en stridbar tid kunde detta ofta ej aflöpa utan strid. Mot död bokstafstro, om den ock skylde sig under orthodoxiens täckmantel, och mot menniskosatser, dem han ej fann grundade i det gudomliga Ordet, framstod han oafbrutet såsom allvarlig motståndare. Mot dem han ansåg gynna dylika afvägar, var hans omdöme strängt, i likhet med sina motståndare måhända icke alltid åtskiljande sak och person, ty i allt sådant såg han om icke ett förrådande, dock ett motverkande af den bibliskt-praktiska christendomens heliga sak. De lärosatser han fattat såsom skriftenliga och såsom sådane försvarade, vidhöll han derföre strängt, utan all concession, utan att medgifva någon jemkning till närmare likstämmighet med motståndarnes lärosätt. Sit murus inter me et Catilinam, hördes han någon gång svara, då uppmaning i denna syftning honom gjordes.

DomProsten Knös' utgifne skrifter äro alla af praktiskt-theologiskt innehåll. Af dessa må hans Theologia Practica främst nämnas. Denna är en utförlig bearbetning af Moraltheologien, helt och hållet bygd på biblisk grund. I afdelningen om prestembetets pligter förekommer ock det huf-

vudsakligaste af Pastoraltheologien. Detta verk, frukten af mångårigt arbete, vann stor uppmärksamhet, äfven utomlands (jfr den af Doct. C. W. F. Walch författade fördelagtiga recens. i Götting. Anzeigen 1769 s. 471 f.). Men det gaf ock anledning till den första af hans theologiska strider. I läran om nådens ordning förfäktade Förf. den satts, att menniskan i omvändelsen (så väl den intransitiva, som den transitiva) förhåller sig helt och hållet passivt och tadlade på några ställen i noterne den motsatta mening, att menniskan i conversio intransitiva medverkar med den gudomliga nåden, ehuru blott på subordineradt sätt och icke med egna naturliga krafter, utan med sådane, som ofvanifrån henne tilldelas. Theol. Adjuncten, sedermera Biskopen, Doct. Munck, ehuru icke på något af dessa ställen namngifven, ansåg sig dock härigenom anfallen, då han i noterna till det af honom utgifna Wöldikes Compendium Theologiæ Theticæ yttrat den mening här blifvit tadlad. Striden började i Salvii Lärda Tidningar för 1769 och fortsattes dels i dessa, dels i flera af Munck i Lund och af Knös i Skara utgifne Dissertationer, dels i de af Knös särskildt utgifne Observationes Apologeticæ etc. (Holm. 1769), dels i flera ströskrifter: Bref till Doctorerne Knös och Munck, af (en anonym, som kallar sig) Spectator; Bref till Herr Spectator, af P. Munck; Anmärkningar vid D:r Muncks text, kallad Bref till Spectator, alla tryckte i Stockholm 1769. Slutligen, sedan striden å ömse sidor ej utan hetta blifvit förd samt äfven förirrat sig inpå andra ämnen, förklarade D:r Munck sin mening med det omtvistade uttrycket endast vara, att Gud visserligen är den, som verkar ånger och tro, men menniskan är det subjectum, som ångrar och tror, samt att han blott i detta sistnämnda hänseende tillagt menniskan en subordinerad activitet i omvändelsen. Då status controversiæ blifvit på detta sätt af motståndaren sjelf bestämd, återstod en blott logomachi, hvarföre striden snart derefter upphörde.

Sin andra märkligare theologiska tvist hade DomPr. K. med d. v. Kyrkoherden, sedermera Biskopen, D:r Möller. Anledningen härtill var följande. I de af DomPr. K. utgifne "Catechetiska Föreläsningar" hade vissa satser blifvit motsagde, hvilka förekommo i Möllers "Försök till en, i naturlig ordning inrättad, Lärobok i Christendomskunskapen." Förf. namn var dock icke i Catechet. Föreläsningarne nämndt och hans Lärobok blott en enda gång citerad utan någon kritik. Kyrkoh. Möller började striden med en skrift: "Be-

hörigt Svar på obehörige och ogrundade anmärkningar af DomProsten Herr D:r Knös i Skara" &c. Sthm 1781. Härpå afgaf K. svar i: "Nödige Påminnelser vid en Skrift, kallad Behörigt Svar" &c. Upsala 1782, hvarefter Kyrkoh. Möller utgaf: "Behörig Granskning af de så kallade Nödige Påminnelser" &c. Sthm 1783. Tvistepunkterne voro: 1) huruvida i ett catechetiskt arbete den ordning af ämnen bör bibehållas, som finnes i Luthers catecheser, eller ämnena ordnas på samma sätt, som i godkända dogmatiska läroböcker? K. försvarade den förra meningen, Kyrkoh. Möller den sednare. 2) Huruvida menniskan kan hålla lagen? Kyrkoh. Möller hade yttrat, att menniskan i sitt naturliga tillstånd ej förmår detta, hvilket K. erkände vara rigtigt, dock ofullständigt, emedan nödvändigt bör tilläggas, att den pånyttfödda och troende menniskan kan genom Christi kraft hålla lagen; inskärpes detta ej rätt, så uppkommer säkerhet och död tro. 3) Huruvida trons väsende bör sättas endast i längtan efter och förtröstan på Jesu förtjenst, eller om ej tilläggas bör, att den tillika innefattar införlifvandet med Christo? På detta sistnämnda lade K. största vigt. 4) Om ej nya födelsen måste i enlighet härmed definieras? hvilket K. yrkade. Dessutom framställdes af Kyrkoh. Möller mot K:s skrifter en mängd strödda anmärkningar, till en del beroende på missförstånd och misstydning; de vigtigaste voro, att K. skulle icke nog hafva åtskiljt actus gratiæ, icke med nog bestämdhet yttrat sig om imputationen af Adams synd, samt visat benägenhet för ett mystiskt bibeltolkningssätt. I dessa frågor rådde emellan de båda Theologerne en bestämd skiljagtighet, hvars vigt ej kan bestridas.

I sina hufvudsakligaste dogmatiska momenter var striden med Kyrkoh. Möller enahanda med en annan, i hvilken K. nästan vid samma tid blef invecklad. Denna strid uppkom i anledning af betänkanden, dem K. mot några ställen i en af Prosten Mag. M. Warelius författad Synodaldissertation, en Prestmötspredikan af Prosten Mag. A. Wictorin samt en Likpredikan af Prosten J. Wictorin, vid nämnde skrifters censurerande i Skara Consistorium till dess protocoll afgifvit. Dessutom hade K. vid nämnde Synodaldissertations ventilerande såsom e. o. opponens uppträdt och till Prestmötsprotocollet aflemnat sina anmärkningar. Det af desse betänkanden, som var afgifvet mot nämnde Prestmötspredikan, utgaf Prosten J. Wictorin från trycket med vidlöftiga anmärkningar (Upsala 1784), hvilka K. sedermera be-

svarade i sin "Afhandling om Nödvändigheten att ej annorlunda lära, än Guds Ord lärer, i det, som hörer till Christendomskunskapen." I denna skrift finnes så väl historien om denna controvers, som ock alla de vigtigaste dithörande handlingar aftryckta in extenso. Dessutom besvarades här äfven Möllers sista stridskrift. Man tvistade dels om lärogrunden; motståndarne fordrade, att renlärigheten skulle pröfvas "efter Skriften, våra bekännelseböcker och de hos oss hittills renlärige aktade Lärares skrifter"; K. deremot bestred, att de sistnämnde skulle ställas bredvid Skriften och de Symboliske böckerne, samt yrkade, äfven med afseende på desse, att Skriftens auctoritet skulle erkännas vara den högsta; dels tvistades om rätt uppfattning af åtskilliga dogmer samt dogmatiska och exegetiska bevis. Om denna strid yttrar D:r Ödmann i dess forts. af Schroeckís Chr. Religionens Historia (Upsala 1792) s. 367 f. "Ömsinte och grundlärde män hafva bemödat sig att så utrensa de af mensklig vishet och välmening tillblandade sattser, att de tillika utredt och efter Tolknings-Lagarne stadgat det begrepp de funnit och pröfvat Bibliskt, samt således väl förkastat *Adams fullmägtigskap*, men icke nekat *Arfsynden och dess följder*; väl sökt undvika eller förklara det, i frågan om *Treenigheten*, så mycken misstydning underkastade ordet *Person*, men derföre icke bestridt Läran om *en Gud*, *Fader Son och Ande*; väl förmildrat det gröfre begreppet af en på Menniskoslägtet *vred Gud*, dock utan att träda Guds *Helighet* för nära; föreställt *Försoningen* på ett sätt, att den icke måtte föda säkerhet, och *Tron* med så vidsträckt kraft, att den omfattar hela hjertats förnyelse. Andre åter styrde af lika nit samt ledde af lika insigter och kärlek till sanningen, hafva deremot förment den Lutherska Bekännelsens Lärobyggnad icke tarfva någon jämkning, samt användt all skicklighet att försvara bokstafliga lydelsen af Församlingens antagna och utur Guds Ord bestyrkta Lärosatser." Här äro tvistepunkterne lika väl sammanfattade, som tvisten med aktning för alla parter bedömd. I den förra delen af denna exposition skildras K. och de med honom liktänkandes meningar; i den sednare hans motståndares.

DomProsten Knös såg sin orthodoxi flera gånger ifrågasatt. Han aktade detta föga, ty han erkände aldrig någon annan orthodoxi, än den, som grundar sig på den heliga Skrift, tolkad efter de rigtigaste hermeneutiska reglor. Lärosattsernes skriftenlighet bestämde för honom deras renlärig-

het. Han var derföre alltid färdig att frångå sina meningar, så snart han fann ett annat lärosätt närmare öfverensstämma med Bibelns utsagor. Dessutom var hela hans rigtning praktiskt-christlig; på dogmatiska klyftigheter lade han mindre vigt. Under en tidigare period af sin theologiska verksamhet kallades han pietist; i samma mening som en Spener, en A. H. Francke, kan han anses hafva förtjent denna benämning hela sin lefnad igenom. Under striden med Munck, insinuerades mot honom beskyllning för quietism, crypto-zinzendorfianism, m. m.; säkerligen med orätt, men sådan var den dåvarande theologiska polemikens sed. Mot slutet af hans lefnad förekastades honom mer eller mindre öppet att han visade benägenhet för Svedenborgianism; hvilket ock så till vida äger sin rigtighet, att han hade uppmärksamt studerat Svedenborgs skrifter och icke instämde i den vanliga förkastelsedomen öfver allt hvad dessa skrifter innehålla. Svedenborgian kan han dock icke sägas hafva varit, ty oeftergifligt fordrade han alltid, att hvarje Svedenborgs yttrande skulle pröfvas efter Skriften och intet antagas, som ej befanns vara grundadt på det gudomliga Ordet. Denna regel gaf han andra; densamma följde han ock sjelf, såsom hans egna anteckningar i sitt exemplar af Svedenborgs arbeten utvisa. I dessa fästade han sig förnämligast vid de rent praktiska, religiöst-psykologiska och asketiska beståndsdelarne, mindre vid det dogmatiska och exegetiska, till och med vid det så märkliga speculativa element dessa skrifter innehålla. Öppet utsade han alltid sin mening om Svedenborg, och, då man började misskänna eller misstyda detta, beslöt han att med sin vanliga frimodighet i tryck redogöra för sin öfvertygelse i denna fråga. Han begynte derföre utarbeta en skrift med titel: "En gammal Theologs opartiska tankar angående theologiska lärdomen samt den så kallade Svedenborgianismen", men hans af ålderdomen försvagade krafter medgåfvo honom icke att arbeta med förut vanlig drift och döden mellankom, innan nämnda skrift hunnit fulländas. Hvad han deraf utarbetat finnes qvar och bestyrker fullkomligt ofvanstående omdöme.

Ända till slutet af hans lefnad var theologiens studium en af DomProsten Knös' käraste sysselsättningar. Ingen märkligare företeelse inom denna vetenskaps område undgick hans uppmärksamhet. I detta hänseende var 1 Thess. 5: 21 hans valspråk. Mosheim, Baumgarten, särdeles Ernesti, Grüner, och i en sednare tid Storr, voro af samtida theolo-

ger hans älsklingsförfattare. Med J. D. Michaëlis kunde han ej fullt förena sig, ännu mindre med Semler och theologerne af dennes skola; aldraminst med Kant och dem, som på theologien använde hans philosophiska system. Ehuru mångfaldiga hans öfrige embetsåligganden voro, dem han alla med nit och kraft fullgjorde, var hans tid till vetenskapliga forskningar tillräcklig, ty han hade indelat den på det mest regelmässiga sätt och endast mycket vigtiga orsaker kunde komma honom att bryta mot den ordning han i detta hänseende sig föreskrifvit. Morgnarne användes till vetenskapliga sysselsättningar; den sednare delen af förmiddagen till embetsgöromål; helst om aftnarne mottog han besök och samlade då nästan dagligen omkring sig en krets af prester och studerande, dem han sökte genom samtal väcka till samma nit och allvar, hvaraf han sjelf lifvades. Dessa aftonsamqväm voro mycket besökta; minnet af dem fortlefver ännu hos äldre prester i Skara Stift. Hans predikningar voro icke utmärkte af vältalighet, men af hjertats erfarenhet, nitets och öfvertygelsens värma. Bland sina embetspligter älskade han mest catecheticerandet och fortsatte dermed, äfven sedan ålderdomen tvungit honom att upphöra med de öfrige. Alla prestembetets åligganden betraktade och utöfvade han från deras högsta synpunkt, den af en fortsatt själavård. I kyrkodisciplinens handhafvande var han noggrann och sträng. Hans brinnande nit förekom kalla naturer stundom brännande, men ingaf aktning åt alla. I allmänna lifvet var han gästfri, öppenhjertig, vänlig, dock allvarsam. Den sista yttre utmärkelse vann han, då han 1793 utnämndes till Ledamot i K. Ecclesiastik-Committeen. Hans sista arbeten voro de anmärkningar vid Förslagen till Ny Handbok och Psalmbok han till denna Committé insände. Under hans sednaste år voro hälsa och krafter svaga; Han afled i Skara d. 29 Maj 1799 efter få dagars sjukdom till följe af ett fall på sitt kammargolf.

Vi slute denna biographi med att anföra följande omdöme af Doctor Ödmann: "Den vördnadsvärde DomProsten D:r Knös var öfver hela fäderneslandet känd för sin vidsträckta lärdom och sina djupa insigter i den H. Skrifts förklaring. Under sin långa embetstid hade han oupphörligt ådagalagt det varmaste nit för de begrepp han fattat om Uppenbarelsens heliga sanningar. Aktningen för hans snöhvita hjessa ålade äfven dem, som med honom tänkte olika att förgäta ett eller annat utbrott, alltid vördnadsvärdt från

ett hjerta, som lifvades af så sann Gudsfruktan." (Sv. Litt. Tidn. 1814 s. 681).

DomProsten Knös ingick 1754 äktenskap med *Brita Hedvig Wijnblad*, f. 1735, död 1800, dotter af FortificationsCapit. o. Riddaren Carl Wijnblad och Sophia Ferber. DomProstinnan Knös var ett fruntimmer af hög själsbildning, djup religiositet, stilla huslighet och ovanlig välgörenhet. De hade tillsammans ägt 9 barn; till mognare år nunno: 1) *Olof* (se nedanföre); 2) *Eva Lovisa* f. 1758 † 1822, g. m. ContractsProsten och Kyrkoherden i Horn Daniel Backman f. 1743 † 1806; 3) *Carl Johan* (se nedanföre); 4) *Anders*, f. 1769 † 1813, Phil. Mag., Kongl. HofPredikant, Prost och Kyrkoherde i Wånga; 5) *Gustaf* (se nedanföre).

DomPr. A. Knös' porträtt är graveradt in 4:o af Bergquist 1770 för att insättas i hans Theologia Practica. Det säges vara väl träffadt, men är sällsynt. Ett annat porträtt i samlingen af porträtter öfver Faddrarne vid H. K. H. Kronprinsen Gustaf Adolphs döpelseact skall vara mindre lyckadt.

Skrifter: Utom ofvananförde Dissertationer; Sex Predikningar. Skara, Stockholm och Upsala 1749—84. 4:o och 8:o. — Theses et Dissertationes in Gymn. Scar. ventil. VIII. 1750—1771. 4:o. — Duæ Orationes, una de flore ecclesiæ interno ac spirituali &c.; altera de Origene. Holm. 1760. 8:o. — Institutiones Theologiæ Practicæ. Holm. 1768. 4:o. — Observationes Apologeticæ ad illustrationem argumenti de Synergismo recentiori. Holm. 1769. 4:o. — Anmärkningar öfver Psalmboken och dess Förbättring i anledning af Prof-Psalmboken. Skara 1769. 8:o. — Brevis Delineatio Theologiæ Pastoralis Practicæ (Dissertatio Synodalis). Skaræ 1773. 4:o. Den andra, förbättrade och tillökta, uppl. af denna Afhandling är bifogad Comp. Theol. Pract. — Compendium Theologiæ Practicæ. Upsaliæ 1773. 8:o. — Anmärkningar öfver Pauli Epistel till the Romare under jemförelse af Nya Prof-Öfversättningen med Grundtexten. Ups. 1776. 8:o. — Catechetiska Föreläsningar. Del. 1, 2. Ups. 1779, 80. 8:o. — Nödige Påminnelser vid en Skrift kallad: Behörigt Svar på obehörige Anmärkningar m. m. Upsala 1782. 8:o. — Bref till N. N. om Religionen och den sanna Moralen. Sthm 1784. 8:o. — Afhandling om Nödvändigheten att ej annorlunda lära, än Guds Ord lärer, i thet, som hörer till Christendomskunskapen. Ups. 1787. 4:o.

(Källor: DomProsten Knös' egenhändiga biographiska anteckningar. — Bref och handlingar i slägtens vård, äfvensom munteliga underrättelser. — Dessutom hans utgifne Skrifter, hans i Gjörwells lefvande Sverige, Sthm 1796, s. 33 ff. samt Skara Stifts Matr. 1798 intagne biographi, m. m. — Utom de ofvan gjorde citationer må jemföras Svenska Merc. 2 årg. s. 494, 760. 3 årg. s. 548, 1375. 4 årg. 2 Del. s. 96. 6 årg. s. 726. — Sv. Magas. 1766 s. 136. — Uppfostr. Sällsk. Tidn. 1783 s. 523, 726. 1784 s. 477, 528. — Alnanders Theol. Bibl. VII afd. s. 272. — Lärda Tidn. 1754 N:o 101, 1755 N:o 3, 1761 N:o 9, 12, 1769 N:o 18 f. 27, 31, 44, 52, 65, 80, 94, 97, 99 f. 1770 N:o 23, 28, 34, 40, 54, 67, 70. — Upsala Lärda Tidn. 1774 N:o 40 f. — Stockh. Lärda Tidn. d. 30 Juni 1777. — Tidn. fr. Upsala Mars och Maj s. å. — Hamb. Nachrichten 1761 N:o 66.)

A. E. K.

3. KNÖS, OLOF ANDERSSON.

Son af nästföregående. Född i Lexberg d. 21 Mars 1756, lade han vid Skara Skola och Gymnasium första grunden till sina kunskaper. Redan i hans tidigare ungdom framträdde den kärlek till vetenskaplig forskning, som följde honom hans lefnad igenom. Det första bevis derpå gaf han, då han med flera snillrika, vettgiriga ynglingar, alla sedermera utmärkte vetenskapsmän, förenade sig 1769 till ett sällskap, kalladt det Topographiska Sällskapet i Skara. Denna förening hade till syftemål att samla materialier till en beskrifning af fosterbygden i geologiskt, naturhistoriskt och historiskt hänseende. Medlemmarne voro: Clas Bjerkander, då ung prest, död 1795, såsom Prost och Kyrkoherde i Grefbäck, Ledamot af Kongl. VetenskapsAkademien samt flera in- och utländska lärda sällskap *); Leonhard Gyllenhal, den namnkunnige Entomologen (jfr ofvan Bd. V. sid. 313 ff.); dennes broder Joh. Abrah. Gyllenhal, sedermera Bergmästare och utmärkt mineralog (död 1788); Johan Afzelius, slutligen Chemiæ Professor i Upsala (jfr ofvan Bd. I. s. 94 f.); D. E. Næzenius, skref sig sedermera Næzén, slutligen Med. Doct. ProvincialLäkare i Westerbotten och Ledamot af K. VetenskapsAkademien (död 1808); Anders Dahl (broder till Prof. D:r Christopher Dahl), sedermera en af Linnés utmärktaste lärjungar, Med. Doct. och Botan. Demonstrator i Åbo (död 1789), samt Olof Andersson Knös, den yngste af dem alla. Sällskapets Secreterare var d. v. Collega Scholæ, sedermera Contr.Prosten och Kyrkoherden i Mariestad, L. N. O. Doct. Er. Afzelius (död 1793). Ett lefvande interesse för vetenskaplig forskning bildade denna förening, bestående till större delen af unga Gymnasister, och blef hos dem än mera genom ömsesidig väckelse utbildadt. Olof Knös erhöll de historiskt topographiska detaillerne på sin andel. För att samla hithörande uppgifter bereste han flera delar af Westergötland, insamlade historiska och biographiska underrättelser, afritade monumenter, m. m. samt gjorde noggranna anteckningar så väl om allt detta som ock om hvad annat han kunde erfara märkvärdigt i anseende till de besökta orternas historia, statistik och topographi. Dessa samlingar finnas till stor del ännu quar och äro af större värde, än man vid betraktande

---

*) Jfr. Ödmanns ÅminnelseTal i K. VetenskapsAkademien öfver Prosten Cl. Bjerkander 1797.

af samlarens ungdom skulle kunna förmoda. Man torde med allt skäl kunna antaga, att det historiska forskningsbegäret och samlingslusten hos honom på detta sätt framkallades och närdes. Men utom fäderneslandets historia, i hvilken han sålunda började att på egen hand anställa forskningar, var redan under denna tid Romerska Litteraturen hans älsklingsstudium och i anseende till deruti förvärfvad skicklighet utsågs han att vid högtidligheterna i anledning af Konung Gustaf III:s kröning 1772 hålla ett latinskt tal å den studerande ungdomens vägnar. Samma år dimitterades han från Gymnasium med ovanligt hedrande vitsord och inskrefs till Student vid Upsala Akademi. Der rönte han under sin första studiitid en synnerlig ynnest af CancelliRådet Ihre och uppmuntrades af denne till fortsatta classiska studier samt särdeles att vinlägga sig om den latinska poësien. Sin kärlek till denna förenade han med sina fortfarande forskningar i fosterbygdens historia, då han till ämne för en akademisk dissertation valde Litterärhistoria öfver de Westgötar, som på utmärktare sätt sysselsatt sig med latinsk skaldekonst, hvilkas lefvernesbeskrifningar samt medborgerliga och vetenskapliga förtjenster han tecknade, äfvensom framlade prof på deras skicklighet och förmåga såsom latinska poëter. Flere af Sveriges utmärktaste vetenskapsmän t. ex. Biskop Johan Bilberg, RiksRådet Friherre E. Gripenhjelm, förut Professor i Upsala med namnet Figrelius, m. fl. fick han tillfälle att i detta arbete skildra. Första delen deraf utgaf han pro exercitio 1776, andra delen pro gradu 1779, båda under Prof. P. Svedelii præsidium. Vid Magisterpromotionen sistnämde år innehade han första hedersrummet. Förut hade han, efter aflagd Philos. Candidat-examen, blifvit 1778 antagen till e. o. Amanuens vid Kongl. Bibliotheket i Stockholm samt tjenstgjorde vid detsamma till början af Maj 1780, då han återvände till Akademien och efter aflagde specimina constituerades till Litterarum Humaniorum Docens. Derjemte utnämdes han 1781 till e. o. Amanuens vid det Akademiska Bibliotheket, höll 1782 ett latinskt tal öfver Enkedrottning Lovisa Ulrika, samt erhöll 1784 fullmagt att vara e. o. Adjunct i Philosophiska Faculteten med befallning att docera in litteris humanioribus. Någon vidare befordran vid Akademien lyckades han icke att vinna, utan qvarstod på denna plats i 13 år.

Under sin första akademiska läraretid uppehöll han sig vid Akademien genom conditionerande; snart såg han sig

dock i tillfälle att dermed upphöra och att kunna odeladt egna tid och krafter åt vetenskaplig forskning och författareskap samt åt ungdomsundervisningen. Denna meddelade han i den Romerska litteraturen samt i latinska språkets talande och skrifvande. Grundliga kunskaper, förenade med behagligt och omsorgsfullt undervisningssätt, gjorde honom såsom lärare så aktad, att han merändels ej kunde mottaga alla, som anmälde sig att begagna hans undervisning. Den tid från undervisande lemnades ledig, använde han med yttersta sorgfällighet samt egnade åt philologiska och historiska studier. Sveriges historia, i synnerhet dess lärdomshistoria, äfvensom bibliognosien, så väl i allmänhet som förnämligast den Svenska, voro de hufvudsakligaste föremålen för hans forskningar. I dessa ämnen förvärfvade han ovanliga insigter och dyrbara samlingar. Han var i alla hithörande frågor aktad såsom den noggrannaste forskaren och påkitligaste kännaren på sin tid samt rådfrågades i detta hänseende ofta af äldre och yngre. I synnerhet var det hans glädje att samla omkring sig jemnåriga och yngre vänner af Fäderneslandets historia och litteratur, meddela dem af sitt rika kunskapsförråd och gifva väckelse, uppmuntran och ledning. Då desse ofta plägade samlas hos honom, uppstod tankan på en litterär förening, och denna realiserades medelst *Historiska Sällskapet*, som stiftades den 24 Maj 1786. Ledamöterne voro: O. A. Knös (sällskapets egentlige stiftare och förste Ledamot), Matth. Floderus (Sällskapets Sekreterare, sedan Theol. Doct. L. N. O.), Joh. Dav. Flintenberg (s. Förste Exped. Secreterare), Carl Johan Knös (s. DomProst), Berge Frondin (s. AkademieSekreterare), Baron Claes Fleming (s. Grefve, RiksMarskalk m. m.), And. Mich. Fant (s. Prost), Olof Sundel (s. CanzliRåd), Fabian Ulfsparre (s. Landshöfding) m. fl., äfvensom flera utom Universitetet invaldes till ledamöter, t. e. Prosten Olof Sundholm och Cons. Notarien i Westerås Johan Schröder; några år efter stiftelsen ingingo äfven i Sällskapet flere om Svenska Historieforskningen högt förtjente män, nemligen Baron Schering Rosenhane, Sigfrid L. Gahm och Kongl. Bibliothekarien Gjörwell. Detta Sällskaps föremål var, enligt stadgarne, "Svenska Historiens och i synnerhet Svenska Lärdomshistoriens upplysning, riktande och granskning"; i följd häraf "att uppsöka och med kritisk noggrannhet utgifva hittills okända Handlingar" — "att författa Afhandlingar i valda ämnen utur

vår Historia", m. m. Det samlades "åtminstone hvar 14:de dag under de Akademiska Terminerna", då "inkomne Skrifter uppläsas", vid hvilka hvarje Ledamot af Sällskapet fick munteligen eller skriftligen göra anmärkningar, äfvensom Sällskapet då ock skulle "rådgöra om alla de medel, som till Historiska vetenskapens utvidgande tjena kunna, t. ex. hvilka delar och ämnen af vår Historia ej ännu äro utarbetade, hvilka fordra närmare granskning" m. m. Vanligen höllos Sällskapets sammanträden hos Olof Knös, i dennes biblioteksrum, för att derigenom hafva på stället tillgång till dittills utgifna Skrifter i hithörande ämnen. Om ock resultaterne af Sällskapets verksamhet blefvo i det yttre mindre synliga — blott ett häfte af Handlingar i Svenska Historien (Ups. 1798) blef af detsamma offentliggjordt — kan dock vigten och betydelsen af denna förening icke misskännas. Den framkallade i unga sinnen kärlek till allvarlig forskning och gaf åt denna rigtning och ledning. Då Olof Knös 1797 afflyttade från Upsala, synes detta Sällskap snart hafva upphört att fortfara, i synnerhet som de fleste öfrige Ledamöter ungefär vid samma tid lemnade Akademien. Många af desse hafva säkerligen varit färdige att instämma i hvad H. Excellens m. m. Grefve Fleming om sig ofta plägade yttra, att deltagande i detta Sällskaps förhandlingar och i allmänhet det förtroligare umgänget med Olof Knös hos honom väckt och stadgat kärlek till litteraturen, historien och bibliognosien. En förtrolig brefvexling i dessa ämnen fortfor ock emellan dem båda under O. Knös' återstående lifstid. Till någon del må således åt denne tilläggas förtjensten att hafva bidragit till förvärfvande åt vårt fädernesland af en bland dess ypperste Mecænater.

Ett utmärkande karaktersdrag hos Olof Knös, framför allt för historieforskaren af största vigt, var noggrannhet och bestämdhet. En ofullständig eller missledande uppgift, ett origtigt citat, en misskrifning var honom i hög grad motbjudande och man skall i hans efterlemnade skrifter och anteckningar knappast finna spår till något sådant. I följd af detta karaktersdrag hyllade han ock principen af sträng historisk kritik, utan att låta sig förledas af förutfattade meningar om händelser eller personer. I båda dessa hänseenden, äfvensom till stilens förtjenst äro hans utgifne skrifter classiska mönster. Härmed stod ock hans ovanliga ordningssinne och flit i närmaste förening. Allt hade för honom sin bestämda tid och plats; ingen stund, äfven den kortaste,

fick förflyta obegagnad. Så t. ex. då han i flera timmar efter hvarandra gaf enskilda collegier, hvilket ofta inträffade, hade han för de få minuter, som förflöto innan den följande timmans colleganter hunno samlas, alltid aflagt något som borde antecknas, excerperas eller afskrifvas. Derigenom medhann han inom få år så mycket och efterlemnade vid sin död handskrifne samlingar och anteckningar af betydligt omfång och värde.

Desse handskrifter utgöras, utom en större mängd af historiska collectanea i afskrift eller utdrag, hufvudsakligen af tvenne större verk, dem han, främst till eget begagnande dock äfven till tjenst för framtida historieforskare, företagit sig att utarbeta. Det ena kallas "Repertorium Sueciæ Biographicum, eller Anvisning på Källorne, hvarutur dels fullständiga Lefvernesbeskrifningar dels kortare biographiska och bibliographiska underrättelser kunna hämtas rörande Svenska Herrar och Män, jemväl Fruntimmer, samt de Utlänningar, som varit i Svensk tjenst eller längre tid sig här uppehållit"; det andra: "Repertorium Sueciæ Diplomaticum eller Förteckning på Diplomer och tryckte Handlingar i Svenska Historien från 1521 till närvarande tid." På båda dessa verk har han nedlagt otroligt arbete, men intetdera medhann han att efter sin plan fullända. De voro beräknade att innehålla frugterne af en hel lifstids forskningar, till och med att ökas och fortsättas allt framgent af kommande samlare. Desse och sina öfrige manuscripter öfverlemnade han vid sin död åt sin Broder d. v. Lectorn C. J. Knös. För det närvarande äro de i närmaste anförvandts vård.

Af sin samtid var O. Knös högt aktad. Derom vittnar den betydliga brefvexling med in- och utländska Lärda han förde; dessas bref till honom, ofta äfven concepterne till hans svar, äro af honom sorgfälligt samlade och innehålla ofta vigtiga och utförliga undersökningar i ämnen, som ligga inom historieforskningens, den classiska litteraturens, vitterhetens och bibliognosiens områden. Med E. af Sotberg, J. Hallenberg, H. G. Porthan, C. G. Nordin, Sh. Rosenhane, O. Wallquist, C. C. Gjörwell och många andra stod han sålunda i den lifligaste förbindelse.

Men om ock samtiden erkände och värderade hans kunskaper och förtjenster, fick han dock röna mången Svensk litteratörs lott att icke för dessa erhålla någon passande verkningsplats eller belöning. Förgäfves sökte han 1786 Litterarum Humaniorum Adjuncturen; med utmärktaste loford

öfver sin skicklighet erhöll han väl förslaget, men icke platsen, som efter anciennetetsprincipen gafs åt (sedermera Professoren) E. Götlin. Förgäfves sökte han derefter (1788) vice Bibliothekariatet vid Upsala akademiska bibliothek. Anciennetetsprincipen kunde nu ej mot honom åberopas. I anseende till litterära förtjenster erkändes han stå högt öfver sina medsökande. Han förbigicks dock vid utnämningen. Må vi kasta en slöja öfver denna tilldragelse! En skyldig grannlagenhet för hans ännu lefvande lyckligare medtäflare fordrar af oss tystnad och att vädja till framtidens dom. Äfven han sjelf bar tyst den oväntade motgången, men den bröt hans mod och jemnvigten i hans lynne. En dyster nedslagenhet bemägtigade sig honom och endast den djupa, rena gudsfruktan hans fromme Fader hade från barndomen hos honom inplantat kunde småningom ingifva resignation. Om ock själsstyrkan återkom, började likväl hans hälsa från denna tid att blifva vacklande. Äfven andra motgångar tillstötte. Han hade erhållit uppdrag att till det så kallade Lexicon Upsaliense författa ett Svenskt-Latinskt Lexicon och med ansträngd flit arbetat derpå, men orsaker, dem vi ej med visshet kunna uppgifva, fördröjde och slutligen hindrade utgifvandet så väl af detta som af det mythologiska Lexicon d. v. Theol. Adj. Ödmann, äfvenledes till fulländning af Lexicon Upsaliense, blifvit anmodad att sammanskrifva. Härigenom såg han sin nedlagda möda förspillas. Ett mindre betydligt årligt extra anslag af Akademiens fond erhöll han visserligen (1790), men detta var en ringa ersättning för den befordran han förgäfves hoppats vinna. Flera år fortfor han likväl sedermera såsom akademisk lärare, dock utan hopp att qvarstadna; någon gång satte han i fråga, att blifva Prest och söka Pastorat; det skedde dock icke, men då Grekiska Lectionen vid Skara Gymnasium blef ledig 1796, beslöt han efter svår inre strid att söka denna syssla, den han ock erhöll och tillträdde 1797. Men när han, för att dit afflytta, skulle skiljas från Universitetet, återkom hans förra svårmodighet. I synnerhet smärtade det honom att nedtaga och afsända sitt ypperliga bibliothek, ett af de i classiska litteraturen och framför allt i Svenska historien rikaste och dyrbaraste någon privat man i Sverige ägt, hvilket han med mycken kostnad och omsorg samlat och ordnat*). Väl lät

*) Detta bibliothek såldes efter hans död på auction. Dess stora värde intygas bland annat deraf, att den med mycken noggrannhet

han i Skara uppföra prydliga bibliotheksrum och ordnade åter sin boksamling och sina öfriga samlingar på det förträffligaste sätt. Men under dyster saknad af sin förra akademiska verksamhet och umgängeskrets, måhända förebrående sig det offer han nödgats göra för timlig utkomst, betraktade han dessa lärdomsskatter och hördes med bruten röst stundom yttra: inopem me copia fecit. Han försökte i början af sin vistelse i Skara att med vetenskaplig sysselsättning tygla svårmodet, och började i förening med några vänner att 1798 utgifva en månadsskrift, men den upphörde med 3:dje månaden, ovisst af hvad anledning. Detta var hans sista uppträdande inom litteraturen blott med undantag af ett tal på latinsk vers, det han höll 1799 vid d. v. KronPrinsen Gustafs födelse, och ett utmärkt vackert latinskt sorgeqväde öfver sin Faders död s. å. Någon tid derefter måste han taga vicarius vid sin lection. Såsom hjeltarne i den grekiska tragedien hade han länge och kraftfullt kämpat mot ödet, men dukade under i striden. Dock blott i yttre måtto blef det honom öfvermägtigt. Till religionen tog han sin tillflykt. Den gaf honom tröst, under det att en tärande lungsot förde honom allt närmare grafven. De sista åren voro en fortgående dödsberedelse och han afled i Skara den 15 Januari 1804.

Gift den 4 September 1794 med *Margaretha Siberg*, f. 1767 † 1823, dotter af Rector Scholæ Mag. Erik Siberg och Ursilia Maria Frigell. Deras äktenskap var barnlöst.

Skrifter: Historiola Litteraria Poëtarum Vestrogothiæ Latinorum. P. I—X. Upsaliæ 1776—96. 4:o. — Historia Academiæ Upsaliensis. P. IV—VIII. Ups. 1783—93. 4:o. (De föregående P. I—III äro utgifne af P. L. Arrhenius 1752—58). — Analecta Epistolarum, in primis Historiam et Res Litterarias Sueciæ illustrantium. Fascic. I, II. Upsaliæ 1787, sq. 4:o. (gemensam Titel för 9 akad. Dissertationer, utgifne 1787—96). — In nuptias Bergeri Frondin et S. E. Bergman. Ups. 1796. 8:o. — Skara Månadsskrift. Jan.—Mars 1798. Skara. 8:o (Utgifven i förening med P. Luth och L. Kjerner). — Lessus ad tumulum Patris dilectissimi, desideratissimi Andreæ Knös. Scaræ 1799. 8:o. — Oratio Panegyrica in natalem Principis Gustavi. Scar. 1799. 4:o. — Lefvernes-Beskrifning om D. Joh. Loccenius och D. Joh. Thore Hellstadius. Stockholm 1807. 8:o (tryckte i Bilagorne till Gjörwells Brefvexling 4:de Bandet).

---

af brodren, d. v. Lectorn, C. J. Knös upprättade Catalogen ännu är af bokkännare högt värderad och mycket eftersökt. Hans dyrbara historiska samlingar finnas numera till största delen uti offentliga Bibliotheker. Af dem har Upsala akad. Bibliothek genom Flemingska donationen erhållit en icke obetydlig del.

(Källor: Olof Knös' arbeten, efterlemnade handskrifter, äfvensom honom rörande bref och handlingar jemte muntliga underrättelser. — Om honom kan jemföras: Skara StiftsMatrikel 1798 s. 4. — Gjörwells Brefvexling, 2:dra B. s. 234. 4:de B. företal till Bil. 4. 5 B. s. 6. 6 B. s. 130. — Uppfostr. Sällsk. Tidn. 1781, s. 59, 186. 1782 s. 646. 1783 s. 597; 601, 714, 719. 1784 s. 552, 705. 1787 3:dje Del. s. 52, 62.)

A. E. K.

4. KNÖS, CARL JOHAN.

Broder till Nästföregående, var född i Skara d. 10 Dec. 1767, introducerades i Skara Skola 1774, och inskrefs till Student i Upsala 1784. Erhöll priset i UppfostringsSällskapet för Minne öfver RiksHistoriographen, Prof. P. Lagerlöf 1787. Utgaf såsom disput. pro ex. Vita Jesperi Svedberg, Episcopi Scarensis s. å. och pro gr. Observationes historicæ de Carolo Canuti, ejusque administratione regni 1791, båda under Prof. E. M. Fants Præsidium. Promoverades till Ph. Magister s. å. och efter afgifvet præsidiispecimen: de statu Imperii Sviogothici sub Regibus Folkungis utnämndes till Historiarum Docens 1792.

Denna lärareplats och de föregående lärdomsprofven utvisa, att historien, i synnerhet den Svenska, varit hans älsklingsstudium i ungdomsåren. Man kan härvid icke misskänna inflytelsen af den äldre Brodrens föresyn och uppmuntran. Äfven sedermera, då den Theologiska vetenskapen blef hufvudsakligt föremål för hans studium och verksamhet, egnade han ofta och gerna mången ledig stund åt historien, i synnerhet åt Svenska Kyrkohistorien, i hvilken han ägde rika samlingar och sällsynta kunskaper. Men äfven historien ägde aldrig hans kärlek odelad. Af sin Fader hade han från barndomen emottagit djupt intryck af religionens heliga sanningar och att åt dessas förkunnande egna sin framtid blef tidigt hans önskan. Derföre använde han ock under sin akademiska studiitid synnerlig flit på grekiska och orientaliska språken. I de sistnämnde hade han redan då han erhöll den akademiska graden förvärfvat så utmärkta insigter, att Professoren, sedermera Biskopen, Tingstadius ifrigt uppmanade honom att i detta ämne emottaga Docentur. Ett förut till Professor Fant gifvet löfte kom honom dock att försaka detta anbud.

Länge qvarstadnade han ej sedermera vid Akademien. Höstterminen 1793 emottog han förordnande att förestå Grekiska Lectionen vid Skara Gymnasium, befordrades till Adjunct vid detta Gymnasium 1796, blef kort derefter, in-

nan han ännu var Prest, af Kongl. Maj:t i nåder utnämnd till Kyrkoherde i PræbendePastoratet Wing i Walle Härad och prestvigdes efter aflagd prest- och pastoralexamen s. å., förestod såsom vicarius andra Theologiska Lectionen från 1797 till dess han derå samt å Winköls PræbendePastorat undfick fullmagt 1801, utnämndes till Prost 1802 och erhöll transport till Första Theol. Lectionen och Göthene PræbendePastorat 1805. Theologiæ Doctorsvärdigheten tilldelades honom 1809 och Theologiæ Professors namn, heder och värdighet 1818.

"De förtjenster, som tillhörde Doctor Knös såsom GymnasiiLärare, voro många och sällsynte. Med en grundlig lärdom i alla vetenskapsgrenar, med en ljus och skarpsinnig uppfattningsgåfva förenade han lätthet och behag i uttrycket, liflighet och redighet i föredraget, och den egna värma och lust för saken, som fängslade lärjungarnes uppmärksamhet och electriskt spridde sig i deras sinnen. Denna sistnämnda egenskap framlyste så mycket mer, som det eljest plägar vara svårt att hos ynglingar väcka synnerlig håg för Theologiska studier, — en svårighet hvilken rättast torde förklaras från obehaget af de skolastiska spetsfundigheter och hårklyfverier, hvaraf våra Theologiska läroböcker intill sednare tider varit uppfyllde. Men det var Doctor Knös förbehållet att i de unga sinnen häfva denna tröghet och köld för Theologiska lärostycken, hvaruti han ännu mer lyckades genom den hälsosamma sed, som han i synnerhet de första lärare-åren ålade sig, att dels i enskilda samtal med Ungdomen gå in på religiösa ämnen, dels stundom offentligen uppträda än såsom Predikant i Skara Domkyrka, än till den studerande NattvardsUngdomens undervisning och beredning. Med skäl kan man säga, att Doctor Knös kraftigt bidrog att återupplifva den religiösa sinnesstämning, hvilken hans Fader så nitiskt hade sökt inplanta hos det vid Läroverket uppväxande slägtet, men hvilken, under det förflutna tidehvarfvets sista decennier, genom den allmänna öfver Europa härjande smittan af fritänkeri och lättsinne, var här som annorstädes nära att qväfvas och utslockna" *).

---

*) De i denna biographi med citationstecken anförda ställen äro hämtade utur personalierne, hvilka äro bifogade Likpredikan öfver DomProsten C. J. Knös. Desse äro författade af DomPr. D:r J. Kjellander, hvilken vid Gymnasium varit hans lärjunge, sedermera under lång tid hans embetskamrat och slutligen blef hans efterträdare.

"Men den framgång, all undervisning och uppfostran vid ett läroverk kan hafva, beror icke endast af Lärarens lärdom och undervisningsgåfvor, utan lika mycket och tilläfventyrs mer af hans lynne och sätt att ungdomen handhafva. Äfven i detta afseende var Doctor Knös särdeles lycklig. Visserligen hade han i sitt bemötande, äfven emot Ungdomen, mycken godhet, vänlighet, mildhet, ja kanhända större, än som vore rådlig eller tjenlig för de fleste andra Lärare; ty det yra ungdomssinnet tål ej alltför lösa tyglar. Men då godheten är förenad med förstånd, vänligheten med värdighet, mildheten med allvar, så uppstår någonting utomordentligen kraftigt att tillvinna Läraren på en gång kärlek, aktning och lydnad; hvaremot icke ens blotta lydnaden plägar kunna framtvingas af det sträfva, heta, misstänksamma herrskarelynnet. Doctor Knös's lärjungar ville icke göra honom emot; ty dertill hyste de förmycken kärlek och vördnad för honom. Han var deras älskling, såsom han var hela Läroverkets och hela Stiftets. Och detta förblef han, så länge han lefde."

Doctor C. J. Knös var af contemplativ natur, som i religiös meditation och vetenskaplig verksamhet fann sin käraste sysselsättning. Men han förenade härmed, hvad mera sällan inträffar, praktisk blick och skicklighet. För utmärkt insigt och omdömesförmåga var han såsom Consistorialis aktad och då vid stiftandet af Skaraborgs Läns Kongl. Hushållssällskap (1807) honom uppdrogs att vara dess Sekreterare, fullgjorde han med allmänt bifall under 10 års tid denna för hans öfrige åligganden så främmande befattning. — Ett annat sällskap, hvars instiftande kan anses till hufvudsaklig del vara hans verk, är Skara Stifts Bibelsällskap. Han blef ock genast dess vice Ordförande och uppträdde såsom talare vid dess första sammankomst (1817) samt verkade oafbrutet med nit och glädje för dess vigtiga syftemål.

Vid de tätt efter hvarannan infallande Riksdagarne från och med 1809 till och med 1823, blef Doctor Knös alltid af Stiftets förtroende kallad till dess Representant, "hvilken befattning han lika redligt och samvetsgrannt fullgjorde, som alla sina öfriga, städse trogen den enkla men höga politiska grundsatts att frukta Gud, ära Konungen och älska bröderna. Väl må andra skickligare äflas att vinna maktens eller pöbelns gunst, väl må de vara mer hemmastadde i de hemliga spel, som för båda ändamålen drifvas; men mer sansadt lugn, mer ädelt tänkesätt, mer grannlaga rättskaffenhet,

mer varmt nit för Konung och Fosterland skall ingen annan på en dylik plats kunna tillerkännas."

I det presterliga kallets functioner och åligganden ägde D:r K. den fullständigaste insigt och rik erfarenhet. I yngre åren hade han en gång under sin medhjelpares sjukdom mera än ett års tid ensam tjenstgjort i sin Præbendeförsamling, predikat hvarje helgdag och fullgjort alla öfriga presterliga förrättningar. I utöfningen af dessa deltog han sedermera gerna och ofta. Såsom andelig talare ägde han utmärkt behag och styrka i det extemporerade föredraget, dock uppträdde han aldrig såsom predikant utan att hafva förberedt sig genom den sorgfälligaste meditation. Derföre var han ock såsom prest och predikant älskad och värderad. Då han 1813 och 1823 var föreslagen till DomProstEmbetet i Skara, erhöll han båda gångerne Församlingens enhälliga kallelse. Vid den förra ledigheten såg han med glädje en af sina förtrognaste ungdomsvänner, D:r Olbers intaga denna plats. Dennes oförmodade frånfälle sörjde han djupt. Hans befordran till D:r Olbers' efterträdare vid DomProstsysslan (1823) och hans snart derefter skedda utnämning till Ledamot af Kongl. Nordstjerne-Orden (1826) blefvo hans sista yttre utmärkelser.

DomProsten C. J. Knös hade från spädaste barndomen haft svag kroppsconstitution och ofta vacklande hälsa. Den djupa andelighet, som utgjorde grunddraget af denne Andans man, framstrålade klar genom kroppens fina, lätta omklädnad. Hans milda, jemna, glada lynne, frugten af en sann gudsfruktan, bidrog dock att uppehålla krafterne och förmildra sjukdomssmärtan. I sina yttre förhållanden hade han varit ovanligt lycklig; han hade vunnit i sina båda äktenskap en oafbruten huslig sällhet och genom tidig befordran en verkningskrets, som var honom kär, ägde många och varma vänner, som högt värderade hans själfulla umgänge, hvilket, antingen verldsliga eller andeliga ämnen afhandlades, var lika utmärkt för mångsidiga kunskaper, praktisk blick och rik erfarenhet. Det syntes, som skulle bepröfvelsen, detta, enligt Luthers bekanta yttrande, tredje vigtiga medlet för bildande af en rätt theolog och sann christen, uteblifva såsom för honom mindre behöflig. Dock den kom omsider. Då han under den utomordentligt varma sommaren 1826 en söndag predikade i Holmestads annexkyrka inför en ovanligt talrik åhörarekrets, hvilken icke i kyrkan kunde inrymmas och genom fönstrens uttagande beredt sig utväg att hö-

ra predikanten, ådrog han sig, i följd af uppkommet drag, en häftig förkylning, för hvilken hans svaga complexion dukade under. På ett lindrigare slaganfall i sjelfva kyrkan, följde snart ett starkare, som för hans återstående lefnad fästade honom vid sjuksängen. Smärtan var så mycket större, som en ovanligt liflig och rastlöst verksam ande fann sig fjettrad. Dock under de ofta svåra plågorne svigtade aldrig hans tålamod, undergifvenhet och förtröstan. Man hörde honom ej ens yttra en önskan, att det skulle vara eller blifva annorlunda. De nio följande åren blefvo ett långsamt martyrium och ett talande vittnesbörd om den sanna trons segerkraft öfver plågorna och döden. Ett nytt slaganfall slutade hans lefnad d. 10 Maj 1835.

DomProsten C. J. Knös var tvenne gånger gift; 1) 1798 med *Anna Helena Silvius*, f. 1773 † 1822, dotter af Kyrkoherden i Saleby Mag. S. Silvius och A. C. Wångberg. De ägde tillsamman, utom en dotter, som dog späd, *Hedvig Catharina*, f. 1799 † 1829 g. m. Theol. Lectorn vid Skara Gymnasium, Prosten, Doct. J. Torin, samt *Anders Erik* (se nedanföre); 2) 1825 med Enkefru *Anna Elisabeth Ahlberg*, f. *Olbers*, dotter af Capitainen i Sv. Ostind. Comp. tjenst L. Olbers och E. Maule.

Han var corresponderande Ledamot af Kongl. LandtbruksAkademien och de flesta Läns HushållsSällskaper, Ledamot af Samfundet pro fide et christianismo, af Svenska Bibelsällskapet, evangeliska Sällskapet, Sällskapet för Vexelundervisningens befrämjande, m. m.

Hans porträtt, måladt 1815, är lithographeradt af Cardon. Det är ganska likt, endast är ansigtet något fylligare, än det var, åtminstone i sednare åren.

Skrifter: Utom ofvan anförde Dissertationer samt Theser för GymnasiiAdjuncturen 1793 och Theol. Lectionen 1800; ÅminnelseTal öfver Rectorn vid Skara Trivialskola Peter Alb. Morell hållet vid Gymnasii Rectorsembetets nedläggande den 22 Juni 1811. Skara 1812. 8:o. — Tal vid Skara Stifts Bibelsällskaps sammanträde d. 28 Oct. 1817 i Skara Stifts Bibelsällskaps Första Årsberättelse. Skara 1818. 8:o. — Tal hållet vid Evangeliska Sällskapets Allmänna Sammankomst d. 30 Maj 1818. Sthm 1818. 8:o. — Hebreisk Språklära jemte Inledning om Hebreiska Litteraturen och sättet att lättare lära språket. Upsala 1818. 8:o. — Tal ifrån Predikstolen vid ContractsProsten, Kyrkoherden i Frändefors Församling, L. W. O. Doct. P. P. Ekelunds jordfästning. Skara 1819. 8:o.

(Källor: Skara Stifts Matrikel 1831. — En Herrans Predikare och Lärare. Christelig Likpredikan, då DomProsten i Skara. Theologiæ Professorn, L. N. O. D:r Carl Johan Knös jordfästades af J. Kjellander. Sthm 1835. 4:o. — Jfr äfven: Vid Begrafningsacten öfver Fru Doctorinnan Anna Helena Knös, född Silvius. Af L. Olbers. Skara 1823. 8:o.)

A. E. K.

3. KNÖS, GUSTAF.

Född i Skara d. 20 Oct. 1773. Broder till Näslföregående. Efter att hafva genomgått Skara Skola och Gymnasium, Student i Upsala 1791. Utgaf 1794 en Dissertation pro Exercitio: de Paulina dictione ἀποθνήσκειν τῇ ἁμαρτίᾳ. Rom. 6: 2, 10, samt 1797 pro Gradu: Pindari Olympiorum Ode V, båda under Prof. D:r Chr. Dahls præsidium. Promoverad till Phil. Mag. 1797. Undergick Theologiæ Candidatexamen 1800. Docens i Gamla och Nya Testamentets Exegetik s. å. Företog i början af 1801 en utrikes resa till Danmark och Tyskland, hvarest under ett längre vistande i Rostock detta år den namnkunnige Orientalisten O. G. Tychsens undervisning i Orientalspråken begagnades; derifrån till Paris, dit han ankom i början af året 1802. Han studerade der Orientalspråken, hufvudsakligen under de Sacy, och Grekiskan under Villoison *). Fick under vistandet i Paris anbud, att emottaga informerande af H. Excellens d. v. GeneralGouverneuren öfver Pommern Grefve v. Essens äldste Son, samt att med honom få företaga resor och vistas vid utrikes Universiteter. Anbudet mottogs, och conditionen tillträddes om våren 1803. Med denne lärjunge bivistades sedermera Göttingen 1804, 5, 6 och en del af 1807. I April sistnämnde år lemnade han med sin discipel Göttingen; men, sedan han i Stralsund qvarlemnat denne hos Föräldrarne, återreste han ensam till Göttingen i slutet af Maj, samt vistades der till Augusti s. å., då han företog hemresan till fäderneslandet. I Göttingen begagnades i synnerhet Heynes, Heerens, Eichhorns, Th. Ch. Tychsens och Mitscherlichs undervisning. Såsom sökande till den vid Upsala Akademi ledigvarande Adjuncturen i Grekiska och Österländska språken, speciminerade han i Göttingen 1806, och erhöll öfver detta specimen Philos. Facultetens synnerligen hedrande betyg, utfärdadt af Mitscherlich såsom d. v. Decanus. Befordrades i följd häraf till denna Adjunctur s. å. Utgaf af trycket i Göttingen ett förut okändt arabiskt manuscript och en Syrisk Chrestomathi 1807. Författade äfven och ingaf till VetenskapsSocieteten i Göttingen en afhandling om Sabæernes språk; hvarpå han utnämndes till denna Societets correspondent s. å. Uppehöll sig äfven un-

---

*) Dessutom under Langlès, Millin, m. fl. Äfven erhöll han undervisning i den nu brukliga Arabiskan af en infödd Arab, hvilken blifvit honom recommenderad af Silvestre de Sacy.

der sin utländska resa vid flera andra Akademier för att begagna dervarande Lärdes undervisning, t. ex. i Leyden Wyttenbachs och Luzacs, i Halle F. A. Wolffs och i Leipzig Herrmanns.

Återkom till fäderneslandet 1807. Han hade i sällskap med Theol. Adj. (sed. DomProsten) Bergström afrest från Göttingen (d. 26 Aug.) öfver Braunschweig, Magdeburg, Potsdam, Berlin till Lübeck, hvarifrån öfverfarten skulle ske. Men kriget gjorde det omöjligt att erhålla lägenhet till Sverige; hvarföre de måste gå om bord på ett Lübskt fartyg, som var destineradt till Petersburg, och, ehuru de fått löfte att blifva landsatte på Gottland eller vid annan Svensk hamn, måste de följa med till Cronstadt. Härifrån begåfvo de sig till Helsingfors, vidare landvägen genom Finland till Åbo och derifrån till Stockholm, dit de anlände d. 2 October. Vicarierade för Grekiska Professioren från vårterminen 1808, till dess han utnämndes till Græcæ Litt. Professor d. 29 Nov. 1810. Framställde Magisterfrågan vid Promotionen 1809. Orerade 1814 öfver Sveriges och Norriges förening. Arbetande Ledamot af Kongl. BibelCommittéen 1815. Linguarum Orientalium Professor d. 22 Juni 1814. Prestvigd d. 10 Maj 1817, och erhöll d. 27 Aug. s. å. fullmakt att vara Kyrkoherde i W. Åker och Dahlby patronella pastorat; hvartill han kallades af d. v. Patronus, sin förre discipel, ÖfverHofJägmästaren, m. m. Friherre C. Fr. v. Essen. Denne hade ock förut utverkat H. M. Konungens nådiga tillstånd, att han skulle få förena Pastoratet med Professionen. Theol. Doctor 1818. Orerade öfver Drottning Hedvig Elisabeth Charlotta 1818. Akademiens Rector höstterminerne 1818 och 1823. Död den 13 December 1828.

Gift 1810 med *Alida Maria Olbers*, dotter af Capitainen i Ostindiska Compagniets tjenst Levin Olbers och Anna Maria Ahlberg. Barn: *Anna Hedvig Dorothea* (död 1821) och *Thekla Levinia Andrietta.*

Gustaf Knös hade det djupa religiösa sinnet gemensamt med farfader, fader och bröder; men det var hos honom mindre benäget att sammansmälta sig med någon strängt vetenskaplig eller i egentlig mening *lärd* rigtning, oaktadt den mångfaldiga rikedom på kunskaper, som visserligen berättigade honom sjelf till namnet Lärd. Det ägde hos honom, i stället, ett lifligt ästhetiskt sinne till bundsförvandt; och detta förbund, i förening med en ända till hans yttersta bevarad barndomsoskuld, utvecklade sig till en åsigt af Lifvet

och Verlden, hvars älskvärdhet, hög och enkel, återspeglades i hela hans lefnadsvandel, samt allmänt erkändes äfven af dem, som icke i alla stycken gillade hans öfvertygelser. En skär poetisk känslostämning förblef hos honom alltid liksom kropp åt den religiösa. Under sina första ungdomsår var han sjelf icke främmande för Skaldekonstens utöfning. Ossian och Kellgren delade då sins emellan hans förkärlek. Såsom ledamot af ett "Sällskap för Hjertat" utgaf han några öfversättningar från den förre; och i hans egna försök röjer sig en anklang af Kellgren, icke såsom härmning, utan såsom omisskännligt uttryck af själsfrändskap. Vid mognare ålder afstod han från ett yrke, hvartill han ej ansåg sig äga bestämd kallelse; men bibehöll, alltigenom, sin rena föreställning derom och sin varma tillgifvenhet för allt, hvari han fann denna föreställning motsvarad. En fin och vanligtvis säker smak, en osökt elegans, behaglig äfven i sina vårdslösheter, utmärkte i allmänhet både hans muntliga och skriftliga sätt att uttrycka sig; hvarvid han ock, antingen han begagnade gamla eller nyare språk, gynnades af en stor lätthet att tala och skrifva dem, ej blott correct, utan tillika med en viss enkel prydlighet. Han utgaf flerahanda lingvistiska lärdomsprof och akademiska afhandlingar; men dem räknade han aldrig till sitt hufvudsakliga författarskap. Detta rigtade han uteslutande åt religiösa och religiöst-ascetiska ämnen. Sedan han länge, i tysthet, utbildat sitt tänkesätt öfver dessa ämnen för sig sjelf, lät han några vänner öfvertala sig att utgifva den bekanta skriften *Samtal med mig sjelf om Verlden, Menniskan och Gud;* en skrift, i hvarje hänsyn värdig att kallas "en skön själs bekännelser." Hans lynne, hans karakter, hans grundsatser, hela hans lika naiva som fromma sätt att lefva och philosophera, framstå der i en trogen sjelfmålning. I afseende på det objectiva innehållet kan opartiskt sägas, att den för enhvar tänkande christen, äfven om han finner sig nödgad att i åtskilligt tänka annorlunda, är både uppbygglig och lärorik. Med odelad förtjusning skall den städse läsas af alla dem, som antingen öfverhufvud mindre befinna sig på den dogmatiska forskningens grund än på känslans och den praktiska tillämpningens, eller ock särskildt öfverensstämma med det doctrinära af författarens religiösa ståndpunkt. Denna var, afgjordt och tveklöst, den Svedenborgska; men utan ringaste bismak af sect-anda. I viss mån var nyssnämnda ståndpunkt hos honom en ärfd, eller traditionell. Redan hos hans fader hade

man — icke utan all anledning — tyckt sig skönja någon gynnsamhet för Svedenborgs lära; och hans moder, på hvilken han i allmänhet mycket bråddes, var denna lära än mera tillgifven. Det kan då ej synas oväntadt, att han redan såsom gosse studerade, i faderns bibliothek, Svedenborgs arbeten. Likväl skedde detta i löndom; emedan fadern, som med skäl ansåg dem opassande till barnläsning, ej ville tillåta det.

Den verldsåsigt, hvaraf boken "Samtal med mig sjelf" är en grundritning, ägde alltså sin rot i en barndomstro, hvars anda var så godt som med modersmjölken indrucken. Under vistandet i Tyskland blef väl denna tro något skakad och modificerad, — särdeles genom inverkan af philosophen Herbarts umgänge; men snart efter hemkomsten återställde sig de fordna, de ursprungliga intrycken. Sedermera begagnade han mannens samtliga förvärfvade bildning endast till att i dem bekräfta sig. En i tidskriften Svea införd Recension föranledde honom att gifva dem en fortsatt, och mera åt vetenskaplig utveckling syftande, framställning; i ett utförligt gensvar, kalladt *Försök att utreda några vigtiga Frågor*. Det utkom ej långt före hans död, och är hans theologiska testamente. I hög måtto läsvärdt, samt föröfrigt både i förtjenst och brist liknande det verk, hvars fortsättning det utgör, har det ej kunnat undvika några inblandningar af ett bittert element, som i denna eljest så harm- och menlösa natur just genom nämnda Recension framkallades. Lemnom derhän, huruvida, i vetenskaplig halt, denna granskning motsvarade sin författares rykte; derom kan tviflas, och olika dömmas. Men visst är, att *tonen*, — äfven om granskarens öfverlägsenhet vore obestridlig, — hade *kunnat* och *bordt* vara en *annan*. Detta kan väl obetänkligt yttras, då nu både Auctorn och Recensenten längesedan äro förflyttade till en verld, der deras tvist blifvit i ljus och frid upplöst.

Under vistelsen vid de utländska universiteterna hade hans ovanliga språk-talent och den ifver, hvarmed han då enkom vinnlade sig om de orientaliska språkens studium och hela litteratur, väckt hos alla, som kände honom, den föreställning, att ett af de utmärktaste författare-rummen bland Orientalister vore honom tillämnadt. Ännu i de sednaste åren af hans lefnad tillsände honom den vidtberömde Fræhn bref på bref, med böner att erhålla en fullständig samling af de talrika verk, hvilka den fordne medlärjungen, såsom han

tog för afgjordt, hade i nyssnämnda väg utgifvit efter sin återkomst till fäderneslandet. För sina närmaste vänner uppläste Knös dessa skrifvelser med en komisk sjelf-ironi, och lät dem sedan ligga svarslösa. En annan själsrigtning hade för alltid, och oinskränkt, bemäktigat sig hans verksamhet. De *inre* orsakerna dertill äro redan antydda. Med förutsättning af *dem*, kunde så väl den omständighet, att han blef ledamot af Committéen för Bibelöfversättning, som den, att han blef Prest, endast bidraga till att föra åt samma mål. Dessutom satte han, oskyldig som han var, utan fåfänga, utan stridslystnad, föga värde på författarerykte. Ingen kunde mindre än han bekymra sig om hvad man kallar "odödligt namn." Liknöjd för *all* yttre glans, var han det ock för den litterära. "Sanningen" (säger han i förordet till *Samtal med mig sjelf*) "uppenbarar sig endast i stillhet, för den, som med djupt allvar är inåtvänd. Och om hon blifvit klar för *mig*, så är detta mig vigtigare, än andras bifall eller tadel." Sådant ha många yttrat; men få med samma uppigtiga medvetande.

"Hvad är *lif?*" frågar han på ett ställe (sid. 238) i samma bok; och svarar derpå: "Ej annat än *kärlek.* I mån all kärlek tänkes bort, upphör ock för tankan allt lif." Detta svar, med den slutföljd, att "Gud är sjelfva kärleken, emedan han är sjelfva lifvet", står visserligen i spetsen för Svedenborgs lära; men Knös hade, utan bekantskap med henne, kunnat taga det ur sitt bröst. Hans enskilda personlighet är sannast skildrad, om man säger, att den var idel lif såsom kärlek, eller idel kärlek såsom lif. Det må vara, att ett slags öfvermått eller öfverdrift häraf lät honom, såsom theolog, mindre klarsynt uppfatta Christendomens gudavishet å *den* sida, hvars hufvudstycken äro den gudomliga rättfärdigheten och behofvet af Christus såsom frälsare från straff; det må vara, att hans andliga menniska i någon mån förblindades af hans naturliga menniskas flödande godsinthet, så att erfarenheten af den genom synden uppkomna disharmonien sällan, eller aldrig, hos honom gick till en känsla af egentlig förkrosselse. På denna punkt i hans väsende fanns, måhända, en (om vi så få uttrycka oss) sangvinisk ytlighet, som vi äro långt ifrån att taga i försvar. Den var, tvifvelsutan, ett fel; men ett fel, i sin företeelse så vackert, att man svårligen kunde bedömma det strängt. *Frukta Gud, och vara glad,* voro i *hans* begrepp fullkomligt identiska föreställningar. Också lefde han, oaktadt månget pröfvande

jordiskt bekymmer, ständigt i glädje och hopp; föga, ja, alltför litet hemmastadd i den närvarande stoftverlden, på hvars trassel och affärs-bråk han slätt förstod sig; men desto mera i den högre, den himmelska, hvars borgen är den tro, som består i en "viss förlåtelse på det man hoppas, och intet tvifla om det man icke ser." I allt sinnligt fann han sinnbildliga bekräftelser på det öfversinnliga lifvets *sanning* och *skönhet;* på den sednare, framförallt, i sin närmaste omgifning. Han var lycklig make och lycklig fader; men endast de, som veta hvilken hög och huld poesi Svedenborgs åsigt af Äktenskapet innebär, kunna fullt fatta innerligheten, andakten, den stilla hänryckningen af det sätt, hvarpå han betraktade qvinligt behag och huslig sällhet. Hans umgänge, i allmänhet förbindligt, gästvänligt, med en fin och ledig ton belefvadt, var för dem, åt hvilka han skänkte sitt hela förtroende, öfver all skildring angenämt. Till nöjet deraf hörde då äfven gåfvor, som ej tilltroddes honom af dem, hvilka blott kände honom sådan han i det vanliga sällskaps-hvimlet syntes, ytterst tankspridd, eller sådan han, lika tankspridd, plägade ila framåt gatan, med sväfvande gång, lutadt hufvud och ovårdad klädsel *). Utom kretsen af sina förtrogna blef han, med åren, mer och mer tystlåten: men inom denna krets träffade man honom qvick; en ypperlig berättare; lifligt interesserande i allt slags föredrag. En stor njutning var, att höra honom, på vers eller prosa, föreläsa någonting, som anslog hans inre strängar; hans röst, ljuf liksom hans blick, välljudande och böjlig, var, som högtidlig, som öm, som glädtig, i alla skiftningar lika intagande. Till utseendet spenslig, mager, lätt, mera själ än kropp, syntes han ofta för mängdens ögon obetydlig, — särdeles genom en egen ansigtets uttryckslöshet, hvars orsak var att själen hade helt och hållet vändt sig inåt sig sjelf. Men samma anlete höjde sig nästan till skönhet, så ofta själselden, plötsligt återvändande, tände sig i blicken och genomblixtrade de af en skär blekhet öfvergjutna dragen; hvilka då, vanligtvis, med ett mildt smålöje begynte sin spelande rörelse. Der strålade då ett ljus af idel klarhet och trefnad; ett ljus, alltid påräkneligt äfven då, när

---

*) Under första åren efter sin hemkomst från Tyskland fästade han ännu någon vigt vid beskaffenheten af sin drägt; men denna fortsättning af Göttingisk prydlighet försvann, ungefär liktidigt med spåren af Herbarts philosophi.

små oarter af egensinnighet och obesinning flögo deröfver liksom genomskinliga strömoln.

Med få ord: han var, i lifvets alla förhållanden, en *candida anima;* ett af de väsenden, på hvilka till punkt och pricka inträffar Thorilds beskrifning: "*ljuf* engel *här; salig* engel *der.*"

Skrifter: Ossians Skaldestycken. H. 1—3. Upsala 1794—1800 (i förening med O. A. Knös och G. Rosén). — Disquisitio de fide Herodoti, qua narrat Phoenices Africam navibus circumvectos esse: Accedit Specimen Sermonis Arabici vulgaris. Goettingæ 1806. 4:o. — Historia decem Vezirorum et filii Regis Azad Bacht, etc. ad cod. manuscr. Cahirens. Göttingæ 1807. 8:o. — Chrestomathia Syriaca maximam partem e codicibus manuscriptis collecta. Göttingæ 1807. — De lingua Sabæorum i Acta Societ. Scient. Götting. — Predikan på 9 Söndagen efter Trin. Ups. 1824. — Samtal med mig sjelf om Verlden, Menniskan och Gud. Ups. 1824. 2:a Uppl. 1827. — Försök att utreda några vigtiga Frågor. Ett Tillägg till Skriften: Samtal med mig sjelf om Verlden, Menniskan och Gud. Upsala 1827. — Dessutom en stor mängd akademiska Dissertationer, bland hvilka må nämnas: Svensk öfversättning af de flesta Demosthenes' tal, latinsk öfversättning af ofvannämnda Historia decem Vezirorum &c. med noter och förklaringar; Philolog. anmärkningar öfver Esaias och Genesis, m. m.

A.

6. KNÖS, ANDERS ERIK.

Född i Skara den 9 Februari 1801 (Föräldrar: Dom-Prosten m. m. *C. J. Knös* och *A. H. Silvius*). Grundlade sina studier i Alingsås Skola (1811—15), under ledning af sin nära anförvandt, d. v. Rector Scholæ derstädes, Mag. Birger Knös, en af de ypperste Skollärare i Skara Stift *). Introducerad på Skara Gymnasium 1815. Student i Upsala 1818. Promoverad Philosophiæ Magister 1824. Theologiæ Candidat 1826 och Docens i Theologiska Faculteten s. å. Sedermera med anledning af Fadrens sjukdom och efter erhållen permission frånvarande från Akademien till höstterminen 1828. Förestod under tiden Första Theologiska Lectionen vid Skara Gymnasium från början af vårterminen

*) F. 1766 † 1822 såsom Prost och Kyrkoherde i Källby. Son af Pehr Knös och sonson af Olof Birgersson Knös (ofvan s. 98); jfr Tal då Prosten Birger Knös jordfästes. Af G. Wennerberg. Sthm 1823. Gift 1798 med Brita Johanna Silvius; om henne jfr Tal då Fru Prostinnan B. J. Knös jordfästades, af J. Kjellander. Ups. 1841.

1827 till slutet af vårterm. 1828. Prestvigd 1827. Från 1829 till 1833 nästan oafbrutet vicarierat för Theologiska Professioner. Theol. Licentiat 1830. Uppförd på Theol. Professors förslag 1831. Andre Theol. Adjunct och Kyrkoherde i Näs 1832; straxt derefter transporterad till Första Theol. Adjuncturen. Vice ContractsProst 1833 och ordinarie dito 1834. E. O. Ledamot af Upsala DomCapitel s. å. Theologiæ Pastoralis Professor och Kyrkoherde i Gamla Upsala 1835. På Upsala Akademies vägnar parenterat öfver framl. Herr ErkeBiskopen, Akad. ProCancelleren m. m. C. v. Rosenstein 1838. Såsom Ledamot af K. KyrkolagsCommittéen bivistat denna Committés sammanträden 1838 och 1839.

Gift 1833 med *Gabriella Schönherr*, dotter af CommerceRådet, R. N. O. Carl Johan Schönherr och Benedicta Charlotta Billberg. Barn: *Carl Johan*, *Gustaf Birger* och *Olof Wilhelm*.

Skrifter: Platonis Eutyphron Græce et Svetice. P. I. Præs. J. O. Höijer. 1821. — De prima notione Scandinaviæ in scriptis veterum. Præs. E. G. Geijer 1824. — De auctoritate et recta interpretatione Scripturæ Sacræ. Præs. S. Lundblad 1830. — De idea sacerdotii spiritualis in ecclesia primæva. P. I—IV. 1830, 31. — Diss. Notionem Theol. Pastoralis exponens. P. I—IV. 1834. — Ecclesiastik Tidskrift 1839—40 (i förening med C. E. Fahlcrantz och C. J. Almquist). — Afhandlingar, Recensioner och Uppsattser i Skandia, Sv. Litt. För. Tidn. och Allmän Ecclesiastik Tidning. — Redigerat tillägg och förändringar i Svenska öfversättningen af Harms' Pastoraltheologi. D. 1—3. Sthm 1839. — Præsiderat för 4 af Respondenterne författade Dissertationer.

(Källor: Upsala och Skara Stifts Matriklar. — Ekstrand, Upsala Akademies Matrikel.)

KOCH VON CRIMSTEIN, HANS CHRISTOPHER.

Var född i Erfurt d. 16 Maj 1623. Hans föräldrar äro obekante. Studerade först vid universitetet i Jena, och gick sedan i Kejserlig krigstjenst. Tillfångatogs af Svenskarne 1643 vid Güterbock, hvarpå han gick i svensk tjenst, vid ett tyskt regimente under Carl Gustaf Wrangels befäl, och erhöll snart Fänriksfullmagt. Var Major vid samma Reg:te, då K. Carl X:s krig med Polen började. Här träffades (1656) han af den olyckan, att blifva tillfångatagen af Crimska Tartarerna, hvilka K. Johan Casimir kallat till sin hjelp. Den tappre Majoren öfverrumplades oförmodligen, hans få soldater nedsablades, och han sjelf fördes plundrad och naken till Crimska Tartariet, der han i fyra år eller till 1660

utstod de odrägligaste plågor. Han måste bland annat draga plogen. Sistnämde år fick han en natt tillfälle att begifva sig på flykten med sina bojor om benen, och tog endast med sig det seltyg han dragit under sin träldom, samt en liten påse med mjöl. I anseende till de tunga bojorna kom han ej långt, och han tillbragte 8 dagar under en brygga, utan annan mat än blott mjöl och vatten. Så snart någon körde öfver bron filade han med en skarp sten på sina bojor, ty oftare tordes han ej, af fruktan att någon skulle höra det. Sedan han ändtligen befriat sig från desamma, och mjölet i påsen blifvit allt, lade han selen och bojorna deruti, vandrade om nätterne genom skogar, berg och moras, och låg om dagarne i åkrarne, eller också satt han i höga träd. Efter oerhörda svårigheter kom han halfdöd af hunger till Finland. Reste derpå till Sverige och blef utnämd till Öfverste för Norra Skånska Cavalleriet. Adlades 1662, kallad förut *Koch*. Uti sitt vapen fick han de bojor han under fångenskapen burit. Blef Gen.Major 1677, och deltog sedan i K. Carl XI:s fälttåg, hvarunder han ständigt visade sig som en tapper och oförskräckt krigare. Afled på Tunbyholms Sätesgård i Skåne d. 12 Mars 1690.

Gift med en dotter af Generalen Baron *De Mortaigne*. Hade med henne inga barn.

(Källor: Svenska Merc. Apr. 1758 s. 1204. — Stiernmans Matr. s. 561.)

KOCK, MARCUS.

Öfver denne förtjente man har förut i detta Lexicons 3:dje Band, s. 329. art. *Cronström*, en kort lefnadsteckning blifvit införd.

KOLMODIN, ISRAEL. — OLOF d. ä. — OLOF d. y.

1. KOLMODIN, ISRAEL.

Var född i Enköping 1643. Fadren d. v. Rector Scholæ derstädes Mag. *Michael K.*, sedermera Prost och Kyrkoh. i Simtuna. Modren hette *Christina Emporagria*. Prosten K. var den förste som bar detta namn, hvilket han tagit efter sin födelseort Kuldmo i Arbrå Socken i Helsingland. Israel studerade i Lund och Upsala och blef 1672 Magister i Upsala. Reste derpå till utländska akademier. Prestvigdes 1674. Blef vice Pastor vid Upsala Domkyrka 1679.

Notarie vid DomCapitlet 1680, och var Presteståndets Notarie (Secreterare) vid Riksdagarne 1678 och 1682. Theol. Adjunct i Upsala och Kyrkoh. i Näs 1686. Extr. Theol. Professor s. å. Var äfven Ledamot af BibelCommissionen till 1692, då han utnämndes till Superintendent på Gottland. Theol. Doctor vid Jubelfesten 1693. Bevistade Riksdagarne 1686, 1693 och 1697. Såsom Superintendent utverkade han, att Gottlands Presterskap fick behålla kronotionden, hvilken man ämnade fråntaga dem, och förskaffade Capellanerna boställen. Han var "en arbetsam, lärd, ljuflig och behaglig man" säger Rhyzelius. Afled i Wisby 19 April 1709, och begrofs i dervarande Domkyrka.

I sitt gifte med *Margaretha Hofwenia* ägde han inga barn.

Skrifter: Diss. Syn. de Sacramento Altaris. Ups. 1687. — Miles Christi. Ups. 1689. — Dispositiones breves Concionum elaborandarum. Ups. 1691. — Likpred. öfver Borgmäst. J. Wolter. Sthm 1700. — Författat Ps. N:o 247 i Gamla Psalmboken, öfversatt N:o 201 och 317, samt förbättrat N:o 205.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — Gezelii Lex. II. — Wallins Gottl. Saml. — Högmark, Psalmopoeographia — Ups. Bibl. Cat.)

2. KOLMODIN, OLOF d. ä.

Brorson till föregående, samt son af Prosten i Nysätra i Upland Mag. *Johan K.* och *Elisabeth Schultin.* Föddes d. 26 Maj 1690. Phil. Mag. i Upsala med andra hedersrummet 1716. Prestvigd på R.R. Gust. Cronhjelms kallelse 1718. Extra Pastor vid Lifgardet s. å. HofConsistoriiNotarie 1721. Kyrkoh. i Flo af Skara Stift s. å. Prost 1723; undanbad sig då denna heder, men emottog den 1729. Præses vid Prestmötet i Skara 1739. ContractsProst 1742. Afled den 8 April 1753.

Gift 1. med *Catharina Christina Bæx*, 2. med *Brita Maria Lorich*, omgift med Prosten Pet. Tugurin i Wånga. K. hade med dessa fruar 3 söner och 5 döttrar, af hvilka sönerne och 1 dotter dogo i barndomen. En af döttrarne blef gift med Prosten Christopher Dahl i Saleby, hvilken kallade en af sina söner Olof Kolmodin (se nedan), hvarigenom detta namn åter upptogs.

Kolmodin ansågs på sin tid för en af våra lyckligaste skalder. Nutiden vill väl ej gilla denna smak, men man kan dock ej frånkänna åtskilligt, af hvad han skrifvit, poetiskt

värde. Hammarsköld säger: "Han visade sig värdig sin lycka (att hastigt befordras) derigenom att han utgaf *Den trogna Själens gyldene Rökelsekar* och *Andelig Dufvoröst*. Dessa båda arbeten innehålla andaktssånger af en from och mild ton, men utan den concentrerade energi, som ger den andeliga sången dess egentliga värde. De bästa af dem äro de, der han drifver ett halfmystiskt spel med vissa naturföremål: och i alla fall äro de i förtjenst vida öfver hans största arbete, kalladt *Biblisk Qvinno-Spegel*. I detta halfdidaktiska, berättande rimverk råder öfver allt en ganska rå ton och den tidens smak för allegoriserande, och de allvarsamma betraktelserna sticka nog besynnerligt af mot de ofta förekommande, ganska frivola, men tungt, fast med synbar förkärlek tecknade målningar, hvilka gifvit Fru Nordenflycht anledning att yttra om detta verk, att "Femtonåriga Läsarinnor Der för mycken kunskap få." För öfrigt är allt, hvad som här är dikt, nästan aldrig af K:s egen uppfinning, utan lånadt än här- än derifrån."

Drottning Ulrica Eleonora, hvilken för K:s predikningar fattat mycket tycke, så att han var en bland de prester, som H. M. allrahelst hörde, lärer gifvit K. anledning, att författa Qvinnospegeln på svensk vers (HofCl. H. III. s. 29). Under sin sista sjukdom lärer han påbörjat en "Biblisk MannaSpegel" men hann endast skrifva öfver Patriarcherna i första Mosebok, och hade börjat om Job; då han bortrycktes af döden.

Måndagen före sin död, eller d. 2 April, skref han i sin Almanach följande vackra tankar:

En dag utaf de dagar
Som här i Boken stå,
Mig aldramäst behagar,
Den skall jag dö uppå.
Men ho densamma är
Kan jag ej efterleta;
Ej eller vill jag veta:
Ack att han vore när!

Han lät äfven på sin vid Flo Kyrka uppmurade graf under sin lifstid i sten inhugga några ganska vackra och sinnrika verser.

Hofmarskalken Stiernsparre författade i stenstyl en grafskrift öfver Kolmodin, och AmiralitetsKammarRådet Löfvenskjöld skref latinska verser under K:s porträtt, som 1730 utkom, graveradt i koppar af Bergqvist.

Skrifter: De sapienti Ignorantia. Pars I, II. Ups. 1712, 15. — Then trogne själens Gyldene Rökelse-Kar. Sthm 1728. — Andelig Dufvo-Röst. Sthm 1734. — Begge tillsammans utgifne. Sthm 1742. m. fl. gånger; 11:e Uppl. utkom Sthm 1802. — Biblisk Qvinnospegel öfver Qvinnorna i Gamla och Nya Test. Del. 1, 2. Sthm 1732, 50. — Diss. Syn. de Officio Christi mediatorio. Scaræ 1739. — Likpredikan öfver Bonden Anders Andersson 1746. — Smärre poetiska skrifter, införde i Carlesons Skaldeflockar, och Sahlstedts samling af verser.

(Källor: HofCler. Hist. III. s. 27. — Ups. Tidn. 1777 s. 273. — Hammarsköld, Sv. Vitt. s. 170. — Lärda Tidn. 1753. N:o 30.)

3. KOLMODIN, OLOF. d. y.

Var född i Saleby, Skaraborgs län, den 13 Sept. 1766. Fadren hette *Christopher Dahl*, Prost och Kyrkoherde derst. men sonen erhöll både sitt för- och tillnamn efter morfadren Prosten Olof Kolmodin i Flo (se ofvanf.). Han blef Student i Upsala 1783, disputerade pro Ex. under sin stjufbroder, den sedermera vidtfrejdade Prof. Dahl 1784 och blef Ultimus vid Magisterpromotionen 1791. Blef följ. år Docens i Sv. LitteraturHistorien samt höll 1800 inför Akademien ett svenskt Tal i anledning af Konungens och Drottningens kröning. Sedan han hittills förvärfvat sitt uppehälle genom conditionerande, blef han 1805 utnämd till Eloqu. et Polit. Professor Skytteanus, och emedan han, enligt den praxis som af hans företrädare i denna profession hittills blifvit följd, ännu icke gjort någon utrikes resa, företog han s. å. en resa till Danmark, Norra och Mellersta Tyskland, hvarifrån han följ. år återkom. I Akademiens namn höll han tal på Latin i anledning af Prinsessan Cecilias födelse 1808, samt en latinsk parentation öfver Erkebiskop Lindblom. R. N. O. 1826. Under sin fyrtiosjuåriga akademiska lärarebefattning hade K. fyra gånger varit Akademiens Rector, och fem gånger Phil. Facultetens Decanus, och hade några månader före sin död för sjette gången emottagit samma befattning, samt dessutom 1815 Promotor i samma facultet. Älskad och aktad af ungdomen kallades han till Inspector af trenne Nationer, nemligen Stockholms 1808, Calmare 1810 och Vestgötha 1820. Föröfrigt var han Ledamot af Kongl. Vet. Soc. i Upsala 1816, K. Vet. o. Vitterh. Samf. i Götheborg 1819, Corr. Led. af K. Samf. f. utg. af Handl. r. Skand. Historia 1831, samt af Nordiska FornskriftSällskapet 1834. Till inemot 70 år bibehöll K. en stor del af sin mannastyrka och sin raka ställning helt och hållet, ända till dess han några

år före sin död träffades af ett nerfslag, som återkom 1836, och slutligen d. 14 Juli 1838 hastigt ändade hans lif. Han var denna sommar, såsom vanligt, på besök hos sin vän och fordna Elev, Grosshandlar Arfvidson, på Broby, hade denna afton, under en promenad, skiljt sig från sällskapet, men återkom icke; då man gick att uppsöka honom, befanns han död liggande på en kulle beglänst af aftonsolen.

Gift 1803 med fröken *Ulrika Eleonora*, † 1815, dotter af Öfversten och Ridd. C. G. *Rehnberg* och dess fru Ulrika El. v. Rothstein. Efterlemnade en son, *Carl Olof*, Phil. Mag., och en dotter. Af den aflidne finnas 2:ne oljemålade porträtter, det ena i Vestgötha Nationssal, det andra i Skytteanska huset.

Prof. K. var en högt aktad Universitetslärare. Han egde en vidsträckt beläsenhet ej blott i de ämnen, som närmast hörde till hans kall, nemligen Romerska literaturen samt statskunskaperna, utan äfven i den moderna vitterheten samt Svenska historien, särdeles i genealogien och biographien, hvaruti han äfven sjelf gjort samlingar. Svensk poesi hade han också icke utan framgång idkat. Likasom sin bror var han en mästare i den latinska stilen, men bådas förtjenster voro af alldeles olika beskaffenhet: då Dahls romerska skrifsätt utmärkte sig genom djuphet, tankedigerhet och en *pondus*, som ej sällan gjorde uttrycket tungt och svårfattligt men dock alltid belönade eftersinnandet, (se hans Biogr. i detta Lex.), så egde Kolmodins de motsatta egenskaperna af lätthet, behag och elegans. Hans svenska öfversättningar af Tacitus och Livius från kathedern beundrades i en lång följd år af en lyssnande ungdom, och då de ändteligen i tryck utgåfvos har den större allmänheten godkänt denna beundran. Hans behagliga föredrag och vackra röst gjorde dessa lectioner dubbelt angenäma.

De utmärkande dragen i Prof. K:s charakter voro godhet och blygsamhet, hvilka beggedera sträcktes så långt, att de nästan öfvergingo till fel. Han hjelpte så länge tills han sjelf med de sina råkade i trångmål; grunden till hans ekonomiska obestånd lades genom en borgen å en betydlig summa, som han för sin broder ingått och förlorade, och följderna deraf fortforo genom hela hans lif. Hans blygsamhet åter var så stor, att han, då han skulle blifva candidat, beslöt på sjelfva uppvägen till examen, att afstå derifrån, då lyckligtvis en af Examinatorerne mötte honom, och med halft våld drog honom med sig. Denna egenskap alstrade

äfven misstroende till egna krafter och ett underskattande af egna arbeten, som väl icke hindrade honom att noggrannt uppfylla sina akademiska pligter, men dock beröfvade allmänheten de frukter, som den annars kunnat skörda af så utmärkta snillegåfvor och en så mångsidig och väl ordnad lärdom. Dertill verkade också icke obetydligt en annan af hans egenskaper, hvilken vi icke kunna förtiga, då vi skrifve, icke ett äreminne, utan en sannfärdig teckning, nemligen kärleken till maklighet och beqvämlighet, hvilket egentligen var hans enda fel. Detta gjorde också att K., särdeles under sin sednare bana, hellre föreläste sina Romerska författare än statistiken, som ständigt undergick förändringar och kräfde en ständig omarbetning. I större sällskaper var K. tyst, passif, halft förlägen, mera angelägen att dölja än visa sig; men ibland få välbekanta vänner röjde sig ofta hans i ett troget minne bevarade beläsenhet, och då frambröto tidtals infall och satiriska anmärkningar, liksom milda blixtar från en klar himmel.

Skrifter: 12 Programmer. — 8 Disput. i 23 delar, samt dessutom præsiderat för 32 af Respond. författade Disput. — Recensioner i Silverstolpes Journal för Sv. Lit. — Tal i anledn. af K. Gustaf II Adolphs och Dr. Fredr. Dor. Wilhelminas Kröning, hållet inför K. Akad. i Upsala. Ups. 1800. — Öfversättning af Livii Romerska Historia. 1 Del. X Böcker. Sthm 1831—32. — Cornelii Taciti Annaler. XII Böcker. Sthm. 1833; både införda i Bibliothek af Grek. och Rom. Prosaiker i svensk öfversättning.

(Källor: Ekstrands Matrikel. — Minne af Ol. Kolmodin, med Personalier af Prosten D:r Björkman, Biogr. Underr. af D:r Delldén, svenska Verser af Prof. Atterbom samt latinska af Mag. Doc. Östling. — Personlig bekantskap.)

KRAAK, IWAR.

Föddes 1708 i Köpenhamn. Fadren, då för tiden Bokhållare vid Kongl. Operahusets byggning, blef sedermera befallningsman öfver Öfra och Nedra Telemarken i Norrige. Modren *Elisabeth Holm*, född i Hadersleben. Efter begge föräldrarnes död i sonens spädare år, upptogs han af Borgmästaren i staden Skeen, Hercules Weijen, men då denne snart derefter afled lät hans måg Rectorn i Christiania Lector Rask sig vårda om hans uppfostran. Han njöt sedermera undervisning på Gymnasium till dess han 1728 dimitterades till Akademien i Köpenhamn. Han hade ernat göra en utländsk resa, men blef derifrån hindrad genom kriget emellan Frankrike och Tyska Kejsaren. Han stadnade qvar i Köpenhamn och fick från Christiania uppdrag af ett sällskap, som sys-

selsatte sig med försök för beredande af guld, att söka någon adept i den saken. Han träffade ock en förnäm och välmående familj, ibland hvilken tvenne bröder hade arbetat sig nästan fattige under sina anställda rön. Den ene af dem var mycket bildad. Han hade genomrest Frankrike, Italien, England och Holland: talade och skref alla dessa länders språk, men alltid fransyska och högtyska med sin fru och sina barn. Der fattade Kraak en öfvervägande lust för dessa språk, hvaruti han dessutom hade tillfälle att öfva sig hos en dervarande ganska skicklig språkmästare. Hoppet om arf efter hans i Ystad afledne farmor förde honom dit, men en i knappa omständigheter stadd farbror hade försatt sterbhuset i sådan oreda, att K. fann sig i sitt hopp bedragen. Han antog derföre 1732 en sig i Carlskrona erbuden condition hos Enkefru Winckler, hvars son, sedermera Generalen Sven af Wincklerfelt, af honom undervistes. 1737 reste han till Köpenhamn försedd med recommendation af ÖfversteLieutenant Reichenbach till Öfverste Heuser i Köpenhamn för att blifva cadett vid nya slottsbyggnaden, men då denna tjenst icke kunde erhållas, for han till Malmö och derifrån till Lund, hvarest honom erböds af dåvarande studeranden, sedermera vice Bibliothekarien O. Berghman att bo med honom tillsammans. Han lemnade flere ynglingar undervisning i Fransyska språket och blef känd af Biskop Papke och Professor Oelreich som lemnade honom hedrande föremäle hos H. Excell. AcademieCancelleren Grefve Carl Gyllenborg, då han 1738 begaf sig till Stockholm. Han förordnadas till vice Språkmästare vid Kongl. Academien, men kallades 1740 derifrån till Götheborg, att der vara Språkmästare, hvarjemte han af Magistraten förordnades till Translator publicus. Återkom till Lund 1748 och föreläste ända till 1781, hvarunder han aldrig försummade en enda timme af de bestämda publika och privata föreläsningarna. Måste nu för sin svaga hörsel taga afsked. Dog någon tid derefter, lemnade efter sig ett högt aktadt minne.

Skrifter: La Gram. Française. Sthm 1746. Andra förb. upplag. Sthm 1773. 3:dje uppl. ib. 1788. — Engelsk Gram. Götheborg 1748. 2:dra uppl. Westerås 1777. — English Miscellanies. Lund 1748. 2:dra Uppl. 1785. — Correspondence Historique & Critique entre deux Svedois au sujet de la Bataille de Pultava. Lund 1753. — I Salvii Lärda tidningar för 1752 N:o 33 nämnes I. Kraaks Fransyska verser till R.R. Palmstierna, då han mottog Cancellariatet.

(Källa: Manuscriptsamling i Lund.)

F.

KRAFT, DAVID von.

Föddes i Hamburg 1655 af borgerliga föräldrar, hvilka afledo i hans barndom. Hans morbroder var den namnkunnige Ehrenstrahl, som kallade systersonen till sig i Stockholm, dit han ankom 1675. Han började genast, att undervisa honom i målarekonsten, hvari K. gjorde hastiga framsteg. Drottning Ulrica Eleonora d. ä. var en varm vän af konsten, och sysselsatte sig sjelf med målande *). Hos henne blef K. anställd, och vann snart så hennes ynnest, att hon skaffade honom medel att företaga en resa till Italien. Han afreste 1684, men uppehöll sig först ett helt år i Danmark, för att efter Drottningens önskan porträttera hela Danska Konungafamillien. Följ. året anlände han till Dresden; porträtterade der de Churfurstliga personerne, och blef af dem anmodad att resa från det ena hofvet i Tyskland till det andra, för att med sin konst vara till tjenst, hvarföre också resan till Italien utdrog öfver 2 och ett halft år. Ändtligen dit ankommen stadnade han ett år i Venedig, hvarifrån han begaf sig till Florens och Rom. MålareAkademierne besöktes flitigt; bland andra hade Drottn. Christina i sitt palats inrättat en sådan, till hvilken K., som var försedd med recommendationer från hofvet i Stockholm, också erhöll tillträde. Sedan han besökt Neapel, for han nu till Bologna, hvars Akademi öfver hela Italien var ansedd såsom en moder för de öfrige. Här uppehöll han sig äfven ett år, och kom, efter besök vid hofven i Modena och Parma, samt i Milano och Genua, för andra gången till Venedig, der han nu halftannat år dröjde. "Jag blef af Venetianerne brukad uti ett särdeles publiqvt arbete, hvartill de eljest sina största mästare utvälja pläga, hvilket arbete jag med en särdeles lycka och deras allmänna applausu utförde." (Jfr K:s Meritlista, ingifven 1719 till Inrikes Exp.) I Wien porträtterade han hela Kejserl. famillien. Här erhöll han den smärtfulla underrättelsen om Drottningens frånfälle (1693). Han mistade dock ej sitt reseanslag, tvärtom ökade Konungen detsamma ansenligt. I Würtemberg och Schweiz porträtterades på befallning furstel. personer, som med Svenska Konungahuset voro beslägtade. Äfven Paris och Nederländerna besöktes. Slutligen hemkallades han 1697 för att som Hof-

---

*) I det fordna Antiqvitets Archivum funnos 3 taflor af hennes hand förvarade.

conterfeijare efterträda Ehrenstrahl, som var gammal och sjuklig.

Såväl hos K. Carl XI:te, som K. Carl XII:te stod K. i mycken nåd, och af Dr. Ulrica Eleonora upphöjdes han d. 12 Aug. 1719 i adeligt stånd, men tog aldrig introduction på Riddarhuset. Erhöll HofIntendents rang och heder 4 Febr. 1720. Afled i Stockholm i Sept. 1724.

Gift med 1. *Justina Sophia Fredenreich*, 2. *Elis. Specht*, enka efter Brukspatronen och Directeuren öfver Tjärucompagniet Claes Wilkens. I förra giftet hade han en dotter *Catharina Margaretha*, som blef gift med LandsSecret. i Stockholm Olof Roselius. Med sin andra hustru, hade han inga barn. Han ådrog sig med henne en vidlyftig process, som medtog hela hans enskildta egendom.

Efter K. finnas ett stort antal arbeten både i och utom Sverige, alla mycket värderade; bland andra finnas i en sal på Drottningholm Carl XII:s Generaler aftagne.

Det berättas att K. 1717 under Carl XII:s vistande i Lund i hemlighet aftagit Konungen, som när han sedan fick se porträttet, skar ett stort hål i detsamma. K. sydde dock ihop det, och reparerade skadan. Detta porträtt lärer finnas på Skarhult i Skåne.

(Källor: Gahms Saml. på Ups. Akad. Bibl. — Boyes MålareLex.)

KRAFFT, PER.

Föddes i Arboga 1720. Elev af Scheffel (f. i Wismar 1690, † i Westerås 1781), en på sin tid mycket aktad portraitmålare, samt en af Svenska MålareAkademiens första Ledamöter. K. for helt ung till Danmark, vistades der några år, och sattes genom bekantskapen med GeheimeRådet Grefve Thott i tillfälle att göra en resa genom Tyskland och Frankrike, med uppdrag, att åt Grefven copiera utmärkte mästares arbeten. Han kallades sedermera till Baireuth, der han som Professor vid MålareAkademien efterträdde sin namnkunnige landsman Roslin. En annan Svensk målare Pilo, anställd vid Akademien i Köpenhamn, gjorde på samma tid Svenska namnet utomlands frejdadt. Pilo och K. slutade dock sina dagar i fäderneslandet, då Roslin deremot till sin död bodde i Paris. Sedan K. efter några års vistande i Baireuth besökt Rom, och derifrån återkommit till B., kallades han af K. Stanislaus i Polen till dess Hofmålare, och stad-

nade till 1768, då han återvände till Sverige. Stanislaus visade honom mycken nåd och förärade honom, utom betydliga summor, äfven en medalj. Efter hemkomsten blef K. Kongl. Hofmålare, erhöll 1775 på begäran Professors fullmagt, och blef s. å. Led. af MålareAkademien. K. afled i Stockholm 1793.

K:s arbeten äro hos oss spridda. Af hans hand äro flere af Cancellerernes porträtter, som förvaras i Upsala Myntkabinett; i Gripsholms-samlingen äro Bellmans och Bondeståndets Talman 1778 Anders Matthssons m. fl. porträtter af honom målade.

Den ännu lefvande sonen Per, Kongl. Hof- och Portraitmålare, Professor för teckningen och Led. af K. Akad. för de fria konsterna, f. i Stockholm 1777, är en mycket värderad portrait- och historiemålare. Han är elev af Svenska MålareAkademien, men har i Paris utbildat sig under den store David. Utom en otalig mängd af porträtter, alla utmärkta för sin träffande likhet, äga vi af honom åtskilliga historietaflor i en större stil, och i stora dimensioner med en rikhaltig composition, hvaribland må nämnas: sjöslaget vid Hogland, K. Carl XIV Johans kröning, Kronprinsens och Kronprinsessans förmälning och Lazari uppväckelse.

Hans fru *Sophia Robsahm* copierar ganska skickligt i olja andra mästares arbeten.

(Källa: Boyes MålareLex.)

KRAUS, JOSEPH MARTIN.

Joseph Martin Kraus är väl ej född Svensk, men hans namn är så införlifvadt med vår konst och bildning, att här ej bör saknas en kortare teckning af hans lefnadslopp.

Han föddes 1756 d. 20 Jun. i Miltenberg, en Chur-Maynzisk stad vid Mayn-strömmen. Hans far, en Öfveramts-Assessor, dog först 1810, 80 år gammal. Hans mor upphann 71 år. De hade 18 barn. Tidigt uppenbarades gossens snille. Professor Klein, hans lärare, förklarade honom för den studerade ungdomens prydnad, med lynnet af en engel, som snart hjelpte sin lärare att utbreda smaken för sitt fäderneslands litteratur, under det han sjelf skref vackra latinska versar. Han utgaf vid 17 års ålder 15 idyller, Mayntz 1773. Fick lära musiken af Abbé Vogler och Bach och satte kyrkomusik. Till de tvenne oratorierna, Jesu födelse och Jesu död, hade han sjelf skrifvit orden. Utgaf i

Frankfurt 1776 Sorgespelet Tolon i 3 acter. Som Jurisprudensens idkare vid Göttingska universitetet blef han nära bekant med Gr. Fr. Leopold Stollberg och Svensken Carl Stridsberg och utgaf *Etwas von und über Musik* fürs Jahr 1777, Fr. a. Mayn 1778, der han började striden med Forkel, förf. till *Allgem. Litteratur der Musik*, hvilken han sjelf sedan ogillade. 1778 ankom han jemte sin vän Stridsberg, till Stockholm, enligt förslag af en Student, informator hos en Grefve Lewenhaupt, för att ansöka Svenska Hofcapellmästaretjensten. Ingen syntes länge fatta hvad Kraus var. Ändtligen vinner han den lärde, vittre och musikaliske Presidenten A. G. Leyonhufvuds bekantskap, äfvenså Reger. R. Zibeths och componerar musik till Proserpina, en opera af Kellgren. Den kom aldrig att uppföras å theatern, men å hofvet, och verkade, att Kraus blef Kapellmästare med lön 1781 — efter 3 års förbidan. Nu componerades musik till Æneas i Carthago, orden af Kellgren, planen af Konungen. Fick nu återresa till Tyskland, hade företräde hos Kejsar Joseph II i Wien, hos hvilken han ej fann någon rätt så gällande konstnärsphysionomi, och skyndade möta K. Gustaf III i Florens. Tillbragte julen och nyåret i Rom, der han föreställdes Påfven. Medföljde Konungen till Neapel, men sändes sedan till Paris i förväg, der han skulle componera intermederne till Molières Amphitryon. Besökte 1785 London. Återkom öfver Paris till Stockholm 1787. Efterträdde 1788 den gamle Uttini, som begärt afsked. Under Grefve Carl Fersens Direction öfver theatern sökte nu Kraus att ingjuta musikens ande i ofta rätt knotiga poemer, likväl föga schaterad. Hofvet trodde sig ej ens behöfva låtsa musikkärlek, helst en sådan, enligt K:s uppgift till sina föräldrar, ej fanns hos Konungen. Det sista K. författade, var cantaten till K. Gustaf III:s begrafning på Leopolds text. Öfverlefde blott några månader sin välgörare. Dog den 15 Dec. 1792 och begrofs efter egen begäran vid Tivoli i en romantisk dal nära Brunsviken på Bergshammars egor, nu tillhörige hans vän Kraus. Ett monument af träd sattes der, men det hägnades illa; ty knappt 30 år derefter kommo skalden Nicander, Novellisten Mellin och en deras vän till grafvården, som stod i en kohage och föll sönder, då någon af de anlände pilgrimerne vidrörde densamma. Dock — en lika vård, ehuru af gråsten och murbruk, utmärker stället der Carl XII föll. Främlingen och spelmannen Kraus kan då ej vänta bättre öde. Snart blefvo likväl tonkonstens

vänner angelägne att uppresa en bättre öfver Kraus. Författaren till Biographie af (öfver) Kraus, Sthm 1833, föreslog till inskrift *Josepho Kraus, cui citharam Deus.* Vänner firade hans minne värdigt vid en fest 6 år efter hans död, då Carl Stridsberg höll ett minnestal, som blef berömdt. Man satte ord till en af Kraus sjelf componerad musik. De äro tryckte:

Ord till musiken uppförd i stora Riddarhussalen d. 24 Maj 1798 före och efter Åminnelsetalet öfver framledne Hr Jos. Kraus, Kongl. HofCapellmästare och Ledamot af Kongl. Svenska Musikaliska Akademien.

Derur må meddelas:

Ren var din sång och öm och manlig som ditt hjerta
Och djupt det intryck den oss gaf;
Nu samma dystra sång vi blanda med vår smärta
Cypressbeströende din graf.

Få konstnärer bli så *toti in hoc*, som Musici, och då man råkar dem samlade, såvida de blott äro af en schola, kan man ej komma i ett behagligare umgänge. Förf. häraf har ej känt Kraus, men hans vänner, och har sett huru en Musikalisk Akademi af dem sett ut. Han slutar deraf till den skönhet, som måste laggt sig lik en morgonrådnad öfver en blomsterkulle, der K:s snille var med. Ty kring Skjöldebrand, Voglers förtrogne vän, såg man ett konstnärslif af så helt annan art, än det som täflar med bordets ståt i de lysande salongerna. Man lefde blott vid musik hela aftonen. Blott några få stunder afbrötos, då konstnärerne samlades i ett kabinett, men der merendels poesien trängde sig på dem, tills de åter skyndade ut till sin Gluck, sin Kraus, sin Neukomm, sin Haydn. Nyare musik fick ock intränga, älskad af värden, som var öppen för allt skönt; men mången vände om i trappan för Webers Freyschütz. Drycken användes ej att försköna tonkonstnärernas eller skaldernas ingifvelse. Och till Æneas i Carthago och Tasso och Virgilius och Byron behöfs sannerligen ingen spirituös eggelse. Andra tider hafva kommit. Umgängslifvet omger sig med theatralisk prakt. Visar detta ej ett armod som behöfver dölja sig?

I de 50 bref af Kraus, som utgifvits jemte biographien, afspeglar sig ett snille, som tydligen värmt sig jemte Kellgrens. Han slår mången sin tids förvillelse ned och strör attiskt salt i såret. — — "När jag såg att saken behagade

åskådarne och jemväl respective åhörare, begynte jag demonstrera juridikens sanningar med geographien, bevisa philosophiens med musiken, utlägga tyskan med italienskan och tyckte mig vara än en gång så stor. Nb. detta är här (i Göttingen) på modet." Eld var i stilen som i själen. "Min Gluck har jag funnit. Han värderar mig, det är godt; men han älskar mig äfven och det är bättre. En hjertans man, men eldig som f.. och deri är jag bara narri mot honom. När han kommer in i saken — hu! då brusar det och hvarje nerftråd är spänd och ger återsvar." Till Kellgren skref han, att "Gluck var en härlig karl, som han älskade högre än 10:de budet" — ett infall som erinrar om en lycklig skalds olyckligaste skaldeslag. I ungdomen hade K. varit lifvad af religiös enthusiasm, declamerade, jemte sin outsägligt älskade ungdomsvän Hahn, Klopstock, fulminerade emot religionsföraktare och förbrände solemniter Wielands Agathon.

Han älskade sina medbröder in Apolline mer än vanligt är bland musici. Haydns helgongloria skingrades i hans ögon, derför att Haydn såg på penningen med kärlek. Vogler och Kraus kunde ej söndras, oaktadt man försökte söndra dem. Då Mozart dog, bad K. Bellman skrifva en sång öfver honom, hvartill K. componerade musik — kanske sin sista. Neukomm yttrar om K. som tonsättare till operan Æneas: Jag beundrar den *sanning*, hvarmed *det hela* är behandladt. Det är ett stort mästerverk af klassiskt värde. Tonsättaren har stundom öfverträffat skalden och man lär att känna den fina psychologen.

Musikaliska verk af Kraus. *Sångmusik för Kyrkan:* Miserere 1773; Requiem 1775; Der Tod Jesu 1776; Messa 1776 m. fl. — Tala till ditt eget hjerta. Duett till Lehnbergs inträde som Kyrkoherde vid Kungsholms församl. i Stockholm. — *För theatern:* Azire, opera i 3 acter satt i Göttingen på text af C Stridsberg. — Proserpina, opera i 1 act af Kellgren 1781. — Æneas i Carthago, Lyrisk tragedi af Kellgren. Prolog och 5 acter. — 4 Intermèdes pour Amphitryon avec un Divertissement. Paris 1784. — Soliman II, opera i 1 act. 1788. — Ouverture, chörer och arier till Äfventyraren. — Arier till Le bon Seigneur. — Arier och Coupl. till Fintbergs bröllop m. fl. — Chörer till Oedip af Adlerbeth 1792. — Må Svea folk: finalchor till en prolog på Hert. Carls födelsedag 1791. — *Större Cantater:* Cantate till K. Gustaf III:s födelsedag på tysk text af Gröning. Wismar 1782. — Cantate till K. Gustaf III:s begrafning. Orden af Leopold. 1792. — En mängd mindre Cantater och Arier, Sångstycken med fortepiano. — Instrumentalmusik för hel orchester. — för särskilda instrument. — Musik för fortepiano (se hans Biographi p. 154—158).

(Källor: Biographie af Kraus med Bilagor af femtio bref ifrån honom. Sthm 1833. — Särskilda meddelanden. — Ord till musiken i stora Riddarhussalen den 24 Maj 1798.

— N.

KREUGER, JOHAN HENRIK.

Är född d. 30 Mars 1782 i Lovisa stad i Finland. Fadren Tullförvaltaren, *Johan F. Kr.*, var bördig från Kalmar Län, der större delen af slägten nu lefver; modren hette *Anna Sara* född *Cederhvarf*. Sedan han åtnjutit dels enskild, dels offentlig undervisning så väl i Helsingfors samt vid dåvar. Kongl. Flottans Informationsverk i Sveaborg, blef han 1792 Sergeant vid K. Armeens Flotta, Sveaborgs Escader; 1799, efter undergången Sjöofficers-examen, Flaggjunkare; 1801, efter året förut undergången examen i skeppsbyggeriet, Fänrik vid K. Armeens Flotta; 1808 Lieutenant, 1812 Capitaine, 1814 Major i Flottorne, 1817 Major vid armeens flotta, 1823 Öfv. Lieutenant samt 1824 CommendeurCapitaine vid K. Flottan. Erhöll 1829 1:a Classens lön. Vid Stettins Capitulation 1813 erhöll han Preussiska Orden Pour le Merite, samt i Dec. s. å. Svenska SvärdsOrden.

CommendeurCapitaine K:s förrättningar i krig hafva utgjort följande: I Mars 1808 commenderades han till tjenstgöring vid Götheborgs Escader i fälttåget mot Norige, då han förde befäl öfver 2:ne kanonslupar. 1809 förde han, under Vice Amiral Frih. R. Cederström, befäl öfver en division kanonslupar uti Stockholms och Öregrunds skären. 1810 commenderade han Örlogskonerten Fröja under kryssning i Östersjön. 1812 förde han K. Jachten Amadis, då H. K. H. Kronprinsen, nuvar. Konungen, öfverfor till Åbo. S. å. förde han befälet öfver en division kanonslupar vid Carlskrona, och återgick derifrån till Dalarö på linie- och flaggskeppet Adolph Fredrik, såsom Befälhafvare öfver de ifrån Stockholm till Carlskrona commenderade trupper af K. Armeens flotta. 1813 hade han befäl öfver 6 kanonslupar, med hvilka han från Carlskrona afgick till Pommern och belägringen af Stettin; efter åtskilliga träffningar mellan Svenska kanonsluparna och Franska strandbatterierna, eröfrade de förra d. 9 Oct. ett strandbatteri, med 8 svåra kanoner, kalladt Kirsbeerssteigs-batteriet, men hvilket likväl straxt derefter måste öfvergifvas. S. å., efter Stettins capitulation, hvarvid K. visade en utmärkt både insigt och käckhet, uppsatte K. på nådig befallning, i Pommern 2:e matros-compag-

nier samt ett Pontonier-compagnie, bestående af Svenska kronobåtsmän, för hvilken styrka han blef utnämd till Chef. I denna egenskap åtföljde han Svenska armeen till Holstein, och sedermera, efter fredens afslutande i Kiel, till Brabant. Af nämnde Matros- och Pontonier-compagnier blef en stor, på 72 fartyg hvilande brygga slagen öfver Rhenfloden vid staden Köln. Under denna tid tjenstgjorde K. tillika såsom Adjutant vid den H. K. H. Kronprinsen åtföljande General-Adjutantsexpeditionen för Flottorna.

1814 erhöll K. befallning, att såsom Embarqueringschef ombesörja Svenska Flottans transporterande ifrån Tyskland, dels till Norige, dels till särskilda punkter af Sverige, i enlighet med den plan, som blifvit uppgjord af dåvarande GeneralMajoren Björnstjerna och K. Af de fartyg, som, utom 8 linieskepp och 8 galerer, begagnades till truppers och effecters öfverförande, voro 7 kronan tillhörige Avis-skepp, 6 krono-lastdragare och 135 förhyrde Coopvardie-fartyg, af hvilka sistnämde, som alla voro ställda under K:s befäl, flera för detta ändamål gjorde fem särskilda resor; under hela denna transport förlorades dock endast ett fartyg, nemligen en till Stockholm med Artilleri-pjecer destinerad Jacht, hvilken af storm blef drifven i land vid Colberg.

1822 anbefalltes K., att som Svenskt och Norskt Ombud gå till Marokko, för att bilägga de tvistigheter, som uppstått mellan Sultan Soliman och Skandinaviske ViceConsuln Gråberg (se dennes Lefnad), och i följd af hvilka Sultan hotade med ett fredsbrott. K. afreste postvägen öfver London till Gibraltar, hvarest han emottog befälet öfver der liggande 2 Svenska och ett Norskt Örlogsfartyg, hvarefter han med Kongl. Beskickningen begaf sig till Marokko, der han vistades en månad i Tanger och trenne i Mogador. Sistnämde stad var då bloquerad af emot Sultan upproriske Arabiska och Schelukiska horder, i följe hvaraf förbindelsen var afbruten mellan denna stad och hufvudstaden Marokko. Det lyckades dock K., att medelst en Fakir, eller muhammedanskt helgon, underhålla communicationen med Sultan, ehuru hela det mellanliggande landet innehades af nyssnämde upproriske vildar, som från de södra provinserne inbrutit i riket. Sjelfva underhandlingen mötte också stora svårigheter; men omsider lyckades det, att, genom K:s ådagalagda rådighet och skicklighet, till stor vinst för Kongl. Convoy-Commissariatet bilägga dessa tvistigheterna och an-

senligt nedpruta Sultans anspråk; hvarefter han 1823 återvände från Marseille landvägen till Lübeck, hvarifrån han till Stockholm åtföljde den escader, som öfverförde H. K. M. Drottningen samt den blifvande Kronprinsessan.

Commendeur-Capitainen K:s förrättningar i fred hafva varit följande:

Åren 1798 och 1799 var han å örlogsfregatten Sprengtporten och kuttern Svensksund commenderad på kryssningar i Nordsjön och Östersjön. Åren 1800—07 idkade han Coopvardie sjöfart såsom Styrman; de sista åren förde han ett stort handelsfartyg på åtskilliga europeiska farvatten, särdeles i Medelhafvet. Då han 1803 vistades i Malaga, blef besättningen smittad af den der då rasande Gula Febern, hvaraf, med undantag af blott 2:ne samt Befälhafvarn sjelf, alla dogo. Under ett af dessa år räddade han vid Uddevalla en hel skeppsbesättning från en hotande undergång. — År 1811 hemförde K. på Jachten Amadis Svenske Ambassadeuren Gr. v. Stedingk från S:t Petersburg. 1815—16 förde han åter Coopvardie fartyg, från och till Brasilien. 1828 och 1830 commenderade han en recognoscerings-expedition i Stockholmska skärgården, samt tjenstgjorde 1829 såsom FlaggCapitaine, vid den öfningsexercis, som under H. K. H. StorAmiralens öfverbefäl anställdes i samma skärgård.

År 1812 vald till Directeur vid Södertelge Canalbyggnad, hvars byggnadsarbeten han i halfannat år dirigerade. Blef 1817 Led. af K. KrigsVetensk. Akad.; 1818 Led. i K. Convoy-Commissariatet; 1820 af K. SjöförsäkringsÖfverrätten; 1825 af K. Förvaltningen af SjöÄrenderna; 1826 af en Committé, som under H. K. H. Kronprinsens inseende undersökte Svenska Flottans tillstånd; 1828 af Committén till utarbetande af förslag till en ny Sjölag; 1833—34 Ordförande i en Committé, som utarbetade förslag till ett Reglemente för K. Maj:ts Flotta under tjenstgöringen till sjös, samt till ett Hushållnings- och Redogörelse-reglemente under sjö-expeditioner. 1838 Led. af K. ÖrlogsmannaSällskapet i Carlskrona.

Gift 1817 med *Euphrosyne Tenger*, dotter af Grosshandlaren i Vestervik Christian T. och Euphrosyne Egge. Äger med henne 4 söner och 3 döttrar.

Skrifter: Afhandl. om Ångmachiner och deras användande, hufvudsakligen till sjös. Sthm 1833. — Dessutom åtskilliga mindre Uppsatser i nautiska ämnen, de flesta införda i K. KrigsVetensk. Akademiens Handlingar och Tidskrift.

KRYGER, JOHAN FREDRIK.

Var född d. 26 Aug. 1707 i byn Alte Fehr på Rügen, der fadren *Fredrik Andr. Krüger* var Kyrkoherde. Fadren bortgick redan 1716 och efterlemnade sin enka, sonen Johan Fredrik samt tvenne döttrar i små omständigheter. Ehuru sjelf torftig, delade dock familjen sitt bröd med den mängd fattige, som i följd af det svåra kriget öfversvämmade ön, och många resande funno här ett gästfritt tak. Under det K. Carl XII recognoscerade dess pass och belägenheter, hade den unge K. tillfälle att flere än engång se den konglige hjelten. Hans undervisning, mycket hindrad genom ett svårt stammande, besörjdes af förmyndaren, Prosten Buschman, fortsattes på Gymnasium i Stralsund, och fullbordades vid Högskolan i Greifswald. Ynglingens yrhet förledde honom till månget pojkstreck, och vid Akademien skref han satirer, som förskaffade honom flera dueller på halsen. För att afböja denna lättsinnighet, fann hans förmyndare på den sällsamma, men på ynglingens charakter väl beräknade utvägen, att under vistelsen hemma på landet förskaffa honom en välartad gosse till lärjunge, då den unge Studenten sattes i nödvändighet, att sjelf bättre vaka öfver sitt eget uppförande. Återkommen till Akademien, hade nu K. förvärfvat sig den stadga, att han gjorde goda framsteg i vetenskaperna, särdeles i lagfarenheten, och höll äfven ett tal "de vera Nobilitate", som vann mycket bifall.

Såsom lärare för sedermera Presidenten Friherre Strömfelts son, fick K. 1733 tillfälle att komma till Stockholm; sin informatorsbefattning i detta hus utbytte han väl genast efter ankomsten, i följd af en särskild omständighet, emot en annan af samma slag hos Enkefriherrinnan Sture, men han återkom efter något öfver 2:e år till sin första patron, hvilken han en tid derefter åtföljde på en resa till Liffland. Den förut sjelfsvåldige och ystre ynglingen hade nu ombildat sig till en öm och uppmärksam lärare. Detta lemnades också icke oanmärkt af hans patron, hvilken, sedan K. haft den smärtan att genom döden förlora begge sina lärjungar, först den unge Sture och kort derefter Strömfelt, gjorde honom det anbudet, att såsom Handsekreterare qvarstadna i sitt hus, hvilket också af denne med tacksamhet emottogs.

K. begagnade denna ledighet för att egna sig åt författarskap. Redan under sitt informatorskap hade han utgifvit en afhandling på Tyska "om Nationers i allmänhet och i

synnerhet den Svenskas Temperament", hvilken utgjorde en vederläggning af de origtigheter angående Svenska nationens lynne som Prof. Walch i Jena låtit inflyta i sin bok om "Nationers Temperamenter." Nu skref han på sitt nya modersmål ett verk "om den Naturliga Theologien" i 3 delar, hvilket af allmänheten med särdeles bifall blef emottaget, och åt hvars författande han egnat flere år.

Främlingens belägenhet blef förändrad genom hans Patrons död 1746, och skulle måhända blifvit brydsam, emedan ingen utsigt till befordran ville visa sig, om han ej lyckligtvis vid sistnämnde års Riksdag blifvit antagen till Notarie vid Secreta Handels- och Manufactur-Deputationen. Hans Berättelse om Fabrikernas tillstånd befanns med den skicklighet utarbetad, att han blef antagen till Andre Commissarie vid Manufactur-Contoret, hvilken för hans räkning tillskapade nya syssla ansågs nödvändig i anseende till Svenska slöjdernas nu vundna tillväxt. Sitt nya kall tillträdde K. med ett brinnande nit, och använde allt bemödande, att genom förvärfvade kunskaper och erfarenhet verksamt kunna befordra dessa angelägenheter, hvilket också med hvarje år mer och mer för honom lyckades. Icke nog, att han såsom embetsman ifrigt arbetade för Näringarnes bästa, utan han kämpade äfven såsom författare för deras bästa, med en oafbruten, i tjuge år fortsatt verksamhet, hvilken dock icke vann allmänt erkännande, emedan de inhemska Fabrikerna då såsom nu hade många fiender, till hvilka äfven hörde RiksRådet Scheffer, med hvilken K. kom i skriftvexling. Denne för näringarne fiendtliga stämning segrade också vid 1765 års Riksdag, då K. upplefde det missödet, att ej allenast se det embetsverk, i hvilket han varit den egentliga själen, upphäfvet, utan äfven att se sin och sina kamraters löner nedsatta med en tredjedel.

K. hade då åter ledighet, att med fördubblad ifver återtaga sin auctorliga penna, och företog nu utgifvandet af veckoskriften "Förnuftiga Fritänkaren" samt skref dessutom omkring femtio större och mindre afhandlingar, af hvilka tvenne belönades af Vet. Akad. hvars ledamot han varit sedan 1755. Denna för K. i ekonomiskt hänseende tryckande belägenhet varade dock ej längre än till 1769, då han, jemte de öfriga f. d. Manufactur-Contoirets embetsmän och betjenter, erhöllo ersättning för hvad dem orättvist blifvit fråntaget samt tillika fördubbling af deras lön för framtiden. Då derjemte det förra Manufactur-Contoiret såsom en tredje

Division, sammanslogs med CommerceCollegium, blef K. 1770 tjenstgörande CommerceRåd på denna afdelning, hvarjemte han kort derefter kallades till Ledamot i TabellCommissionen. Utöfningen af dessa sysslor blef honom dock ganska svår genom en förlamning i högra armen. Detta hindrade honom icke, att författa svar på en af Hushållssällskapet i Laibach utsatt prisfråga: "Huru en stor Stat, hvilken har god transport genom stora landsvägar, strömmar och sjöar, kan säkrast förekomma brist och dyrhet på spannemål, så att åkerbruket kan upphjelpas och ett billigt medelpris alltid vinnas?" Bland den myckenhet svar, som till Sällskapet ankom, befanns K:s vara det bästa, så att han erhöll den utfästade guldmedaillen och tillika blef kallad till Ledamot af detta samfund, samt hade dessutom det nöjet att se Österrikiska Regeringen vidtaga flera af de åtgärder, som af honom i denna skrift voro föreslagna.

Detta var K:s sista ansträngning, med undantag af en ett par år sedermera författad minnesteckning. Den "välmenande Patrioten", svag och gammal vorden, nödgades ej blott nedlägga sin trötta penna utan äfven 1772 begära afsked från sina sysslor, hvilket beviljades honom med lönens bibehållande. Han tillbragte de återstående åren hos sina vänner och slägtingar, Grosshandlarne Deneke och Pomeresche i ett beständigt aftynande, till dess döden d. 16 Febr. 1777 slutade hans verksamma lif. Som han dog ogift, skänkte han sin lilla qvarlåtenskap åt Stockholms Enkhus och sin boksamling åt VetenskapsAkademien.

Skrifter: Afhandl. om Nationers i allmänhet och i synnerhet den Svenskas Temperament. På tyska 1737 (original-titeln och tryckningsorten obekant). De följande äro alla tryckte i Stockholm. — Naturlig Theologi. Del. 1—3. 1744—53. — Anmärkning vid de tre blinde Fritrafvarne i vårt samhälle (af Er. Salander). 1749. — Den Välmenande Patrioten. 1751. — Sveci Anmärkn. vid Francisci Påminnelser (vid 33:e arket af den Välm. Patriot.). 1753. — 6 Sinceri Bref om Barna-uppfostran. 1753. — En Väns Bref i Stockholm till sin Vän på Landet. 1755. — Om Svenska Enigheten. S. å. — Tankar om Svenska Fabrikerna. 1755. — Svar på (R.R. Carl Fr. Scheffers) Anm. vid denna skrift, 1756 samt Svar på (Gr. Scheffers) Tilläggning vid Anmärkningarne. 1756. — Om Ostind. Sidentygs nyttjande. 1756. — Tankar om Nybyggen (se Sv. Mercur. 1757 Febr. s. 319 o. f. Omtryckt i Tankar på Lediga Stunder. Del. I. s. 224 o. f.). — Beskrifn. om Sättet att bereda Hampa. Öfvers. 1761. — Tankar vid lediga Stunder. Del. 1—3. 1761—66. — Samtal emellan en Landtman och en Fabriksägare om Svenska Fabrikerna. 1765. — Pröfning af en obekant Auctors Anmärkn. öfver betydeliga allmänna Skrifter. 1767. —

Handl. angående Riks. St. Manufact. Contoirs sista sammanträde. 1767. — Den förnuftige Fritänkaren. Veckoskrift. 1767. — Stats- och Hushålls-Journal. Månadsskrift. Bd. 1 o. 2 (i förening med C. C. Gjörwell, som författade de Statistiska och Histor. artiklarne, hvaremot de Ekonomiska och Politiska äro af K.). 1767. — Landtbrukets hjelp genom en fri Spanmålshandel. 1769. — Publicolas tankar om Bränvin. 1769. — Liberti Tankar om Projectet till en ny Tjenstehjons-ordning. — Tankar om Nationelt intresse, isynn. det Svenska. 17.. — Undersökn. om det hädanefter är nödvändigt och nyttigt att bevilja lån och förskott till Fabrikers anläggning. 17.. — Svar på frågan: Huru stor en Stat m. m. (se ofvanf.). — Svar på den Frågan: Om Svenska folket denna tiden är i till- eller aftagande i Christliga Seder m. m., utgifvet efter förf. död af J. H. Lidén. Ups. 1782. — I Vet. Akad. Handl. Inträd.-Tal (om Vetenskapernas förening med Hushållningen och Näringarne). — 2 Presidii Tal 1758 o. 1767. — Åminn. Tal öfver Frih. H. Wrede 1759; Magn. Lagerström 1760; Jon. Alströmer 1761; And. Joh. Nordensköld 1764; Ulr. Rudensköld 1765, Cl. Grill 1768; Ephr. Otto Runeberg 1770; Sten af Rabbe 1775. — Svar på 2:ne Akademiens Frågor (om folkutflyttningen från Sverige, och Svenska klimatets inflytelse på näringarne) 1764 och 1765. Den sednare skriften erhöll Priset, och den förra, som äfven erhöll en utmärkelse, gaf anledning till åtskilliga stridskrifter, se Warmholtz Bibl. Sviogoth. III. s. 13—15 och Rosenhane.

(Källor: ÅminnelseTal i K. Vet. Akad. 1780 af Edv. Fr. Runeberg. — Rosenhanes Anteckningar.)

KRÖGER, CARL.

Carl Kröger, Häradsprost i V. Göinge af Lunds Stift, Kyrkoherde i Winslöf, är en af de notabiliteter, i hvilka de hastigt uppvexande riksdagsstorheterne kunna spegla den vanligare arten af sin egen odödlighet. Få minnas nu den mannen, och ingen verklig storhet har i lifstiden åtnjutit den utmärkelse som han. Eller när såg man en hop af Rikets herrar beledsaga en af folkets ringaste tjenare på vägen till en halmtäckt hydda genom hufvudstadens gator, i sina vackraste equipager? När samlade sig rang och rikdom kring en v. Linné, en Ihre, en Bergman, att uttrycka en hyllning, lik den man annars blott plägar egna åt Öfverheten? Men d. 5 December 1769 var hela Stockholm i rörelse för att hedra Prosten Kröger eller beskåda hedersbevisningen. Riks-Råder, Generaler, Börsens magnater såväl som Aristokratiens, tåga före och efter en vagn med en prest uti. Det bär af genom den långa Hornsgatan till Liljeholmen. Versar sjungas till frihetens martyr, Sveriges Cicero, dock besegrad af sin Catilina:

Du värde man, du såg det bandet
Som åt vår frihet ämnadt var,
Du tog då henne i försvar.
Du tålte ej se Fosterlandet
Gå qvitt den rätt, som det tillhör;
Du ville ständer skull' bli ständer
Du ville ej se bundna händer
På dem som fritt regera bör.

Skålar druckos, der musten väl var bättre än poesien. En skål hette:

Den är för Sveriges frihet tröger,
Som icke älskar Prosten Kröger.

En annan:

Den vare aldrig värd att frihetsfrukter njuta,
Som vill vår Krögers namn ur ärans tempel sluta.

Kannan, hvarur man drack, var dock det bästa. Hon var af silfver, vägande 242 ½ lod, än mera värd genom emblemerna. Man såg der *tåget öfver Bält*, Transitus gloriosus, med hvilken tåget till Liljeholmen väl skulle jemnföras, man såg frihetens genius med venstra handen i en — mössa och läste deromkring:

Hatas af egennyttan,
tadlas af afunden,
förföljas af agget,
Är Frihetshjeltars lott och vanliga lön.
Som ock tillfallit Herr Prosten
CARL KRÖGER.

Hvad hade denne *frihetshjelte* gjort? — Spörj historien. Oss har hon intet derom upplyst. Men då RiksRåderne Friesendorff, Ad. Horn, Lagerbjelke, Kalling, Hermelin, Gyllenstierna, Reuterholm, Funk, Ribbing och Düben förklarades af det öfriga presteståndet förlustige Konungens och Ständers förtroende, derföre att de låtit namnstämpeln agera Kung, sedan Konungen nedlaggt riksstyrelsen, så tog Prosten Kröger Rådet och namnstämpeln under sina vingars skugga; men Presteståndet utvoterade derföre Mössornas patron och han måste resa till Winslöf att undervisa bondbarn och taga bondhustrur i kyrka. Hinc illæ glorificationes!

Preståndets taleman begick dervid den oskickligheten att skrifva till DomCapitlet i Lund, att Presterskapet i Lunds stift ej nästa Riksdag måtte återuppsända bemälte prost; men dervid hade Lunds stifts presterskap den rimliga hederskänslan, att 1770 åter välja honom. Vid prestmötet i

Lund d. 10 Oct. 1770 hade han fått tillfälle afgifva en "declaration", som är värdig och lugn samt synes vittna, att en medborgerlig anda blandade sig i det partinit, hvarifrån K. väl ej kan tänkas fri i en tid, då smittan var allmän.

Denne rådsvän var född i Carlshamn d. 4 Oct. 1711. Fadren var der handlande, *J. Kröger*, modren *C. Winge*. Student blef han i Upsala 1728, en uppmärksam lärjunge hos en And. Rydelius, en H. Benzelius m. fl. Prest 1732, Adj. hos Pastor i Carlshamn, sedan StadsComminister derst. 1735, Kyrkoherde i Winslöf 1745, Häradsprost i V. Göinge 1762. Responderade på prestmötet i Lund 1749, predikade derstädes 1767. Riksdagsman 1765, 1769 och 1771. Återkom från sista Riksdagen med en förstörd helsa och dog efter svåra plågor d. 3 Juli 1773, 62 år gammal.

Han var 3 gånger gift och hade 12 barn. Hans första maka var dotter af Tullinspectoren *Z. Kling*, hans andra en fröken von *Jordan*, hans tredje en dotter af Biskop *Papke*, I Personalierne yttrar Prosten Hellman, "Som prestman beflitade han sig om att i lära och lefverne vara ostraffllig. Han var af naturen begåfvad och gåfvorna voro af naturen helgade. Derföre var ock hans lefverne så inrättadt, att han kunde tjena hjorden till en eftersyn." Detta omdöme jäfvas ej af minnet. Efter hvad sannolikt kan slutas, anade Prosten K. att i Hattarnes anslutande till Hofvet låg en framtid af *envälde*, och länder honom till ära, att frimodigt ha sökt stöjda ett Råd, som öfvergifvits af allmänna rösten. Sjelfva Geijer har i våra dagar letat efter samma "Corps intermediaire", som B. Constant, och ho vet, om ej "Kyrkoherden från Skåne", u. v. Pastorn i Winslöf, tänkte i frågan djupare, än både de som förjagade och firade honom? Det bombastiska i firandet var partiväsendets verk; men mången bevarade Krögers namn i ett aktadt minne långt sedan partistriden upphört. En hans son, Lagman Kröger, ökade namnets anseende i Skåne.

Skrifter: Likpredikan öfver Majoren C. H. Skytte i Gumlösa 1752, Lund. 4:o. — Memorial uti den förekomna frågan om grundlagarnes reduction till deras simplicitet, för hvilket Prosten Kröger af Högvörd. Preseståndet d. 15 Nov. 1769 blifvit utvoterad. Sthm 1769. 4:o. — Förklaring och påminnelser emot de af Högvördige Prestesåndet förordnade revisorers anmärkningar öfver Prosten Krögers uti Constitutionsfrågan ingifne memorial, hvilka påminnelser äro till Högvörd. Ståndet ingifne och uti Ståndet uppläsne, innan Ståndet per pluralitatem votorum tog sitt nog bekanta beslut om Prostens uteslutande utur Ståndet. Ups. 1770. 4:o. —

Declaratior för Lunds Stifts presterskap, då Högv. Preteståndets vid sista Riksdag varande Talemans bref till DomCapitlet, om Prosten Kröger, blifvit uppläst, vid allmänt Prestmöte i Lund d. 10 Oct. 1770. Sthm. 4:o.

(Källor: Likpredikan och Personalier af Kyrkoh. A. Hellman. Sthm 1775. 4:o. — DomCapitlets i Lund protokoller. — Tryckta flygskrifter.)

— N.

KULLBERG, CARL. — ANDERS.

1. KULLBERG, CARL.

Doctor *Carl Kullberg* var en af svenska församlingens märkvärdigare prestmän, hvars minne ännu lefver i välsignelse. Han föddes i Helsingborg d. 24 Aug. 1742 af borgliga föräldrar. Fadren *Anders K.* var Snickarmästare, gift med Johanna Engelholm. Uppdrogs genom kostdagar genom stadens skola i anseende till föräldrarnes fattigdom. Efter längre tids studerande i Lund blef han 1765 ordinerad till prest och 1768, då han promoverats till Philos. Magister, utnämd till Pastor i Strö och Skarhult. Prost 1780. ContractsProst 1795. Kyrkoherde i Vester Karup och Strö 1802, der han afsomnade 17 Febr. 1808. Med sin hustru *Johanna Wallstedt* hade han 20 barn, hvaribland äldste sonen *Anders af Kullberg* är för närvarande Biskop i Calmar. C. Kullberg använde sin tid så väl, att han jemte stor verksamhet i sitt embete, hann på studiivägen förvärfva Theol. Doctorshatten, hvilken påsattes honom af Biskop O. Celsius d. 10 Febr. 1782. Vid sitt första uppträdande inom församlingen var han hänförd af Brödrakyrkans mera sentimentala uppfattning af Evangelium och blef snart antesignan bland de fromme presterne i södra Sverige, hvilka då i allmänhet emottagit samma intryck. Dit räknades bland Skånska Clerceiet Theol. Prof. D:r A. Hylander i Lund, Christ. Thulin i Allerum, Regem.Pastor Örrberg i Christianstad, utgifvare af en ännu läst postilla, Arsenius i Riseberga, Lor. Chr. Retzius, Professor A. J. Retzii bror, befordrad slutligen i Westergöthland och utgifvare af en mycket kringspridd postilla, Falk i Barkåkra, Wennerberg i Forslöf, Hörling i Finja, Winding i Höja, Elmlund i Wankifva, Thornberg i Gylle, Molin i Skartofta, Björkners ibid., A. Hartelius på Hven, Andersson i Mellby m. fl. Kullberg räknades bland dem ensam som lärd, och hade derigenom största anseendet, äfven rättfärdigadt af hans öfverlägsna gåfvor.

Då Domprosten Ekebom dött i Götheborg, kallades K. af en stor del Götheborgs röstegande innevånare, att der aflägga prof, vid hvilket han hade röstantal näst Biskop Wingård. Den söndring som nu uppkom mellan de fromme i Götheborg är härofvan vidrörd (se Kjellberg). Förrän Schartau ännu i Skåne söndrat sig från Brödraförsamlingens vänner, började Kullberg polemisera mot dem. Han slöt derefter några få omkring sig, som öfvergingo till hans nya åsigter och i prelaterne Bengels och Roos' skrifter funno en "stadigare mat" än i den Zinzendorffiskt-Spangenbergska "mjölken." K. började nu öfversätta sina nya vänners skrifter och grundlade derigenom den nya rigtning, som alltmer gör sig gällande i den svenska prest-bildningen. Hans Adjunct N. Svensson biträdde vid öfversättandet. Nu började en Linderot i det äldre folkmaneret, en Holm och en Schartau i än närmare öfverensstämmelse med Bengel, en Kamp, som sedan stått på Götheborgs Biskopsförslag, en Thomæus, Kyrkohistorikern i Christianstad m. fl. att i strängare Luthersk anda predika mot synden och tidsförderfvet, under det att söndringen från Herrnhutismen blef allt större. K. bibehöll dock det milda, kärleksfulla i umgängelsen, tillgänglig för den största enfaldighet och fattigdom, så väl som för snillet och förmögenheten. Främst bland hans hjertevänner stodo de utmärkte medborgsmännen Grosshandlarne Santesson och Kjellberg, utmärkte för mycken kärlek och stora uppoffringar för christendomens befordran i Sverige. Att han inverkat mycket på allmogens förbättring, visar sig deruti, att ännu flera mil från Strö, der han arbetade i slutet af förra seklet, personer här och der träffas, som allt sedan fört en christlig renlefnad och genom Bibelordets och christliga böckers flitiga läsning förvärfvat goda kunskaper och varit måne, att bibringa sina barn dylika.

Hvad de *missförstådda* Bengelska åsigterna kunde verka på svagare hufvuden, visade sig hos Kullbergs adjunkt, Svensson. Han väntade af året 1836 något högst märkvärdigt i verldshändelsernas utveckling. Med kappan till sängtäcke, för att vara i blinken tillreds, då det tusenåriga riket skulle inbryta, förbidade han ännu efter 1836 härskriet, viss, att en missräkning i årtalet ensamt var orsak, att ej året blef vidare verldshistoriskt. Han var ock ett bevis, huru ringa menniskan behöfver för att lefva. Han åt ej brödet, förrän det möglat, på det han ej måtte af vällust äta mer

än som behöfdes. Troligen ville han samla allt hvad som samlas kunde för att öka krigskassan, då han stötte till den chiliastiska hären. Han låg i sednare tider till sängs, alltid i oeldadt rum, med blomstrande kinder, ytterst lifliga ögon och orubbad tro på *sin* uppfattning af Bengel. Citerade alltid propheterna på hebreiska och kunde äfven ur Homerus en älsklingsauctor, anföra versar ur minnet. *Alltings återställning*, ehuru i en mindre conseqvent uppfattning, än hans föregångares, var föremål för hans speculation och denna beröfvade honom rättigheten att utöfva sitt embete. Dylika oppositioner afspegla också tiden. Vördnaden för Doctor Kullberg var stor. Prosten Thomæus intygar i ett minne, författadt 1822, att, när den vördnadsvärde mannen lemnade det förgängliga, hörde man alla röster förena sig i den bekännelsen, att med honom slocknade en stjerna af första storleken på vår kyrkohimmel. Om ock deri låg den personliga kärlekens hänförelse, säkert är dock att mannen var — *en af stjernorne.*

Skrifter: Profpredikan till Domprosteriet i Götheborg 1785. Lund 1785. — Profpredikan till pastorsembetet i Helsingborg. Götheborg 1785. — Likpredikan öfver Commin. P. Westerberg. Götheb. 1785. — Förklaring öfver de Daniels prophetior, som sträcka sig in uti Nya Testamentets tid, jemte deras jemförande med Johannis Uppenbarelse efter Bengelska förklaringen deröfver, utgifven af M. F. Roos. Öfs. Götheb. 1792. — En ny sång af Helgonen, föreställd vid Prosten Stevenii graf. Götheb. 1789.

(Källor: Sommelii Lex. Erudit. Scanens. — Manuscript på Lunds Bibliothek. — Särskilda meddelanden.)

— N.

2. KULLBERG, ANDERS CARLSSON af.

Son af föregående. F. i Strö d. 3 Aug. 1771. Stud. i Lund 1788. Phil. Magister och Ultimus vid Promotionen 1793. Docens i Grekiska och Österländska språken 1797. E. O. Cancellist i JustitieRevision 1798. Auscultant i Götha Hofrätt s. å. E. O. Cancellist i Cancelli-Collegii Exp. 1799. Erhöll Svenska Akademiens mindre pris i skaldekonsten 1799 och 1801, dess stora pris 1802, samt mindre priset med samma heder som åtföljer det stora 1803. Cancellist och Sekreterare i HofCancellers Exp. 1801. Protoc. Sekret. i K. M. Cancelli 1807. HandSekret. hos Kronprinsen Carl August 1809. Exped.Sekret. i K. M. Cancelli 1810. Ordförande i BoktryckeriSocieteten 1811. Led. af Tryck-

frihetsCommittéen 1812—18. CancelliRåds n. h. o. v. 1812. R. N. O. 1815. En af de 18 i Svenska Akad. 1817. Adlad 1819. CancelliRåd i K. CancelliStyrelsen s. å. StatsSekreterare n. h. o. v. 1820. Tjenstförr. HofCanceller 1820, 1821, 1822, 1823 och 1827. Tillf. StatsSekreterare vid EcclesiastikExped. 1822. Ordin. dito 1826. C. N. O. 1829. Vid Calmar Stifts Biskopsval 1830 uppfördes han i första rummet på förslaget och utnämdes d. 1 Juli s. å. till Biskop i Calmar och Kyrkoh. i Ljungby personella Præb. pastorat. Prestvigd s. å. Utn. Theol. Doctor s. å. och Primus vid Promotionen 1831. Förrättade StatsSekreterare-embetet till 1 Maj s. å. Bevistat Riksdagarne 1823, 1828, 1834 och 1840. Predikade vid Riksdagens slut 1835.

Led. af Skandin. LitteraturSällsk. i Köpenhamn 1801, af K. Vet. och Vitt. Samh. i Götheborg 1806, af K. Patriot. Sällsk. 1810, af K. Musikal. Akad. 1817, Corresp. Led. af K. Samf. för utgifv. af Handskrifter rör. Scand. Hist. 1830, Led. af Nord. Oldskrifts Sellsk. i Köpenhamn 1 3 t.

Gift med *Johanna Lovisa Kruse*, dotter af Grosshandl. i Stockholm Martin K. och Anna Christina Nordling. Barn: *Carl August*, Kammarjunkare f. 23 Aug. 1813. Erhöll 1831 Svenska Akademiens andra pris för ett Skaldestycke, kalladt "Leopold." Har dessutom utg. andra arbeten, (hvaribland En ung mans Memoirer. 3 Delar). *Johan August*, Under-Lieut. vid Svea Artill. Reg. och *Aurora Johanna*. Två döttrar döde i spädare åren.

Skrifter: Diss. De errorum Caussis. Lund 1793. — RiksdagsTidningar 1809—10. — Poetiska försök. Del. 1, 2. Sthm 1816. — InträdesTal i Svenska Akad. 1817. — Tal vid Sv. Bibelsällskapets allmänna Årssammankomst 1819. — Tal vid Justitiæ Rådet Palmsvärds jordfästning. Sthm 1821. — Dito vid StatsSekreteraren Battrams. Sthm 1823. — Till Calmar Stifts Presterskap. Herdabref. Calm. 1831. — Predikan vid Riksdagens slut 1835. Sthm s. å. — Tal vid Invigningen af Nya Gymn. och Skolhuset i Calmar. Calm. 1836. — Semiramis. Trag. af Voltaire. Öfvers. — Oscar, Ossians Son, af Arnault. Öfvers.

(Källor: Clerus Calmariensis. Del. I. — Hammarsköld, Sv. Vitt. — Rothliebs Adel. Matr. 1823.)

KURCK, KNUT och GUSTAF.

Denna ätt hade till stamfader en vid namn *Axel* eller *Oxle* i Småland, som lefde omkr. 1550—60. En af hans efterkommande var *Knut Eriksson* till Lauko och Annula, som omtalas 1514, 1523 och 1533, såsom Lagman, och

skall enligt Stjernman äfven varit RiksRåd, men finnes ej i Ugglas Rådslängd. Den tiden var denna slägt delad i 2:ne grenar; den äldre utdog 1522 med Biskop *Arvid Korcke* eller *Kurck* i Åbo. Den första af den yngre ätten, som upptog den gamla grenens namn, var *Axel Jönsson* till Annula, Krigsöfverste öfver Finska krigsfolket, 1570—1617. Ätten blef 1651 upphöjd till friherrlig genom *Jöns Knutson K.*, som var RiksRåd, President i Åbo Hofrätt och Lagman i Westergöthland, † 1652. Han hade varit gift 1 med *Märta Oxenstjerna*; 2. med *Sophia De la Gardie* och 3. med *Christina Horn*. Hans söner voro de följande *Knut* och *Gustaf*.

1. KURCK, KNUT.

Son af nyssnämde R.R. *Jöns Knutson* med dess första fru, dotter af R.R. Frih. *Gustaf Gabrielson Oxenstjerna*. Född 1622. Blef Landshöfding i Westmanland 1651, Riks-Råd och Assessor i Comm. Coll. 1660, General Commerce-Råd 1661, President i General-Comm.-Coll. 1663, Lagman i Nerike 1666, President i Svea Hofrätt 1677. Bröderne K. jemte Björnclou och Clas Rålamb voro de mäktigaste i den opposition, som under Carl XI:s minderårighet ställde sig emot De la Gardie, ehuru bröderne Kurcks fader, genom sin andra fru en dotter af Johan Pontusson, med denne Magnat var nära beslägtad. Så protesterade Knut K. jemte Sten Bjelke och Clas Rålamb emot Konungens försumliga uppfostran, samt emot alliansen med Frankrike och kriget mot Brandenburg. Då i Nov. 1669 tvenne Rådsstolar skulle besättas, och förslaget dertill redan var uppsatt, satte sig K. deremot, "emedan man ännu icke behöfde med nya Råder betunga Staten", hvadan det ock blef uppskjutet.

På Riksdagen 1675 föreföll mellan De la Gardie å ena samt Rålamb och Knut K. å andra sidan en häftig ordvexling (se Loenbom IV. sid. 106 f.); derjemte tillstyrkte de sistnämde Ständerna, att genom utvalda Commissarier underrätta sig huru Kronans inkomster under minderårigheten blifvit förvaltade, med hvilken ransakning de hade för afsigt att störta De la Gardie. Tidigt gjorde Johan Gyllenstjerna Konungen uppmärksam på detta deras förehafvande och påstod, att de, för att komma till sitt mål, voro färdiga att begå en mened.

Åndtligen kom efterräkningens tid, men denna träffade icke blott De la Gardie och hans vänner, utan äfven hans politiske motståndare. Förgäfves sammansatte sig Knut K. jemte Gustaf Banér och Nils Brahe, att ej såsom sina domare erkänna de Commissarier som skulle ransaka om styrelsen under minderårigheten, ehuru de förut sjelfva tillstyrkt en sådan åtgärd, för att åtkomma sin fiende. Knut K. hade i synnerhet på sig vändt hatet, emedan han yttrat, att Senaten vore "ett särskildt Ständ i riket, som stod midt emellan Konungen och de andra Stånden, hvilket det tillhörde att hålla de öfriga medborgare till sin undersåtliga pligt mot Öfverheten, samt att vara skiljedomare i de tvistigheter, som kunde yppas emellan Konungen och Ständerna." — Knut Kurck, ehuru oppositionsman emot den mest förkättrade af tidens Aristokrater, var således sjelf i sina tänkesätt icke mindre Aristokrat. Också yttrar sig Grefve Bonde i sina Anekdoter om honom: "att han var en klok och djupsinnig man, hade ett stort sinne och sade alltför torra och bitande sanningar."

Begge partierna hade gjort sig hatade af nationen, utan att vinna den unge Konungens ynnest. I Oct. 1681 förvistes K. och Gustaf Sparre hofvet, emedan de vägrade att underteckna en skrift, som blef författad riksdagen förut, att Riksens Råd ej skulle utgöra ett femte Stånd. Dock varade detta förbud blott ett par veckor. Men Konungens nåd återkom derföre icke, utan blefvo bröderne K. jemte flere andra förafskedade från sina Riksrådsembeten i Maj 1682; dock lärer Knut K. redan 1680 sökt afsked "för sjuklighet skull."

Denna motgång var icke den sista, som träffade den äldre af bröderne. Några år sednare råkade han äfven ut för ReduktionsCommissionen. Kring nyåret 1686 läste man på alla gathörn i hufvudstaden kungörelser, hvarigenom allmänheten underrättades, att f. d. RiksRådet Knut Kurcks hus och gård i staden, jemte hans silfver, tapisserier och husgeråd skulle å allmän auction till den mestbjudande försäljas. Han begärde några månaders anstånd, för att uppgöra sin skuld till staten, men detta blef honom afslaget. Den 5 Januari skrifver commissionären Rosner till De la Gardie, att auctionen redan var försiggången, Liljekrona inflyttad, och att förra ägaren "mit blossem Leben und Leibe nur daraus gegangen" (De la Gard. Arch. VII. 198). — Han dog 1690.

Gift 1) med *Lucretia Christ. van Stackelbruch* ifrån Holland; 2) med *Barbro Natt och Dag*, som dog barnlös, fast hon 18 gånger varit hafvande. Hon var syskonbarn med sin man, och som detta giftermål ansågs olofligt, måste Friherren 1665 göra afbön och gifva 2000 daler sm:t ad pios usus. 3) med Friherrinnan *Christ. Sparre*.

(Källor: Stjernmans Höfd. Minne. — Loenboms Hist. Märkv. Del. IV. sid. 106 o. f. — Gezelii Biogr. Lex. Del. IV. — Anecd. de Suède. — Fryxells Minister Ber. Del. I. sid. 193, 479; Del. II: sidd. 146, 319. — De la Gard. Arch. anf. st. Ett bref från honom läses ders. IX. 123.)

2. KURCK, GUSTAF.

Broder till den föregående, född 1624. Enligt Danska Envoyeens berättelse skall han hafva tjent i Tyska kriget, avancerat till Öfverste och kallas en "habil mand" (Fryxells Minister Ber. I. sid. 127). Sedermera förestod han som Landshöfding Östergöthlands län från 1658 till 1664, då han kallades till Rådsembetet. Härtill lades äfven 1665 Häradshöfding-sysslan öfver Hammarkinds, Björkekinds och Östkinds härader i samma landskap, äfvensom 1667 KrigsRåds- och 1674 Lagmans-embetet öfver Kalmar län.

Då efter Gustaf Bondes död 1667 RiksSkattmäst.-embetet af Ständerna skulle bortgifvas, så hade Regeringen i stället för att upprätta ett fullständigt förslag, endast uppfört en enda, Seved Bååt. I Rådet hade annars Sten Bjelke mest förhoppningar att erhålla de flesta rösterna, och bröderne Kurck lära äfven lofvat honom sina röster; men vid omröstningen sveko Gyllenstjerna, Gustaf Kurck och Grefve Pontus och gingo öfver till Riksdrotsets client Bååt, sedan den förstnämde erhållit löfte att blifva President i Hofrätten, och Gustaf Kurck att efterträda Bååt såsom General-Gouverneur öfver Dr. Christinas domainer. Men när den nye Riksskattmästaren kommit i besittning af sitt embete, så bibehöll han ändock sitt förra, och erhöll äfven Drottningens löfte att han tillika skulle få förblifva hennes man, så länge han sjelf önskade (Berchs Skådepenn. I. sid. 151. Fryxells Minister Ber. I. sid. 175).

Men snart tröttnade Bååt vid denna befattning, så att han sjelf innan årets slut anhöll om afsked. Undertiden hade bröderne Kurck användt alla medel att vinna Drottning Christinas benägenhet, hvarföre de vid denna riksdag på allt sätt sökte befordra hennes önskningar. Sjelf skref hon till sin Minister Rosenbach: "caressez fort les Kurques, le Marechal

de la diette et leur cabale; car tout cela est une clique fort affectionée à moi." I följd häraf gaf hon Gustaf K. en eventuel fullmakt på ifrågavarande syssla, dock med villkor att ej straxt producera den, åtminstone ej under riksdagen, för att ej synas brista i ordhållighet emot Riksskattmästarn. När nu denne, hvilken liksom de flesta af Regeringen undertiden stött sig med Drottningen, frivilligt begärde afsked, så var hans ansökning ganska välkommen, och Gustaf K. kom då till sitt mål. Mellertid voro Christinas och Regeringens interessen alltför skillda, att hennes fördelar nöjaktigt skulle kunna bevakas af en bland Senatens medlemmar; derföre varade sämjan mellan henne och K. blott till 1674, då äfven han blef entledigad.

Föröfrigt delade Gustaf sin äldre broders politiska tänkesätt och i följd deraf äfven hans öden. Liksom denne blef han afsatt ifrån Riksråds-embetet 1682, sedan man redan året förut påyrkat att han frivilligt skulle begära det. Sedermera begaf han sig till sin egendom Ollenö på Vikbolandet i Östergöthland, der han 1689 afled och blef begrafven i Stenby kyrka. Han hade varit gift med *Ebba Elsa Banér*.

(Källor: Stjernmans Höfd. Minne. — Archenh. Mem. de Christ. II. sid. 124. — Berch Skådep. anf. st. — Gezelii Biogr. Lex. Del. IV. — Fryxells Minister-Borätt. Del. I. sid. 127, 175, 279. Del. II. sidd. 128, 146.

KYLANDER, JONAS.

Föddes af fattiga och ringa föräldrar 1566 i Gammalkils Socken, en mil från Linköping. Fadren hette *Nils Jonsson*, modren *Karin Haraldsdotter*. Han fick i barndomen ofta rida eller ligga i skjutsfärd, och for derunder ganska illa. Han föresatte sig derföre, att börja studera, och begaf sig, föräldrarne ovetande, till Linköpings skola 1577. Efter några år var han så förkofrad i studier, att Kyrkoh. i Wårdsberg Nicolaus Bjugg skickade honom med sin son till Upsala Akademi 1583. Han fick dock ej länge der qvarblifva, utan måste återvända till födelseorten, hvarest han biträdde sin fattiga moder i gårdsbruket, under det han emellanåt fick afhöra lectionerna i Linköpings skola. Ändtligen kunde han 1586 återkomma till Upsala, och prestvigdes 1591 af Biskop Petrus Benedicti, som äfven skaffade honom understöd till en utrikes resa. Han studerade två år i Wittenberg, och fick efter hemkomsten, genom samma

Biskops recommendation, ett Kongl. stipendium, hvarmed han återreste till Wittemberg, der han fem år stadnade. Emellertid indrogs stipendiet, och K. trycktes af armod, tilldess han fick några disciplar att undervisa, hvilka sedan blefvo berömde män, såsom Ægid. Strauch, Rungius och Hutterus. Han promoverades 1598 gratis till Phil. Magister, och återvände så till fäderneslandet. Blef 1599 Rector Scholæ i Linköping.

Hans mogna lärdom, och herrliga embetsgåfvor banade honom nu vägen till skyndsam befordran. Han erbjöds af K. Carl IX att blifva Pastor i Stockholm, och kallades derefter till Superintendent och Pastor i Mariestad. Han ville dock ej lemna födelseorten, och emottog derföre heldre Wretaklosters, och icke långt derefter Wadstena pastorat. Han innehade denna lägenhet endast sex år, då han 1607 kallades till Linköpings Biskopsstol. Detta vigtiga embete förestod han med stor heder i 22 år. Under sin embetstid skaffade han Tjust, Tunalän, Sevedes och Aspolands härader tillbaka under Linköpings Stift, hvarifrån de 1611 frånskiljdes. Linköpings Gymnasium invigdes ock i denna Biskopens tid 1628, äfvensom Domkyrkotornen, som länge stått förfallna, blefvo reparerade.

I sitt gifte med Kyrkoherdens i Gamla Kil Haquin Canuti dotter *Elin* hade Biskop K. 8 söner och 4 döttrar. En af sönerne blef Assessor i Svea Hofrätt. Bland döttrarne var en gift med Biskop Bång i Wiborg. Öfver K. parenterade den lärde Professor Gylle (sedan Presidenten Gyllenclou).

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — Gezelii Lex. II. — Spegels K. Hist.)

KÅHRE, TRULS.

Truls Kåhre, "Senator Regiæ Svecorum Urbis", vann i sin tid en stor ryktbarhet, som ännu nära 2 ½ sekel efter hans födelseår, ej försvunnit.

Bonden Håkan Börjesson och dess hustru Kerstin Trulsdotter bodde i Ryssby socken vid Kalmar på Kåhremo, då sonen *Truls* föddes 1600. Deras fattigdom, synnerligen enkans, då fader Håkan dött, tvingade gossen, som redan börjat studera, att gå in i skräddarlära. Han trifdes der dock ej, utan vände åter till Kalmar skola, födande sig förnämligast genom sång utanför portarne. Han hade nemligen en vacker röst och vid 13 års ålder var han skolans basunist

och bäste musicus. I Upsala disputerade K. pro Exercitio under Lenæus, och pro Gradu under Loccenius, orerade, fick condition hos RiksRådet M. Soop samt af RiksCancelleren Grefve Axel Oxenstierna stipendium Mornaiorum, hvarefter han 1641 anträdde sina utrikes resor. Vid hans död besjöngs hans pilgrimsfärd. Han besåg Lisabon, Fez, Tanger, Madrid, Genua, Corsica, Sardinien, Sicilien, Malta, Candia, Cypern, Alexandretta, Sidon, Libanon, Palmyra, Euphrat, Jerusalem (1643), i sällskap med en caravan af 600 kameler genom Arabien till Egypten, Rhodus, der han såg Tartar Chanen föras fängslig in med stor triumph; såg Påfveval i Rom, sedan han besett Athen och flera grekiska städer. Derpå öfver Florens till Paris, England, Holland och slutligen Stockholm, der han inträffar som tolk åt en fransysk Resident julafton 1645. På RiksR. Soops förord blef han straxt Rådman i Stockholm (1646). Hans resor uppskattades af helt annat värde, än deras

som på resan sitta
I wijn — ok kwin folks huuss, dra som en gåås der hån,
Mehr dumm' än någon gååss tillbaka hem igån,
Ok skräppa hvad the lärt tre Bokkesprång att springa,
At stöta en falsk quart mäd uddelösan klinga,
At hosta två trij ord uth efter franskt humeur,
Ok om eij mehr à vous ok Serviteur.

Detta vittnesbörd ansågs den tiden pryda en *grafskrift.*

Sedan K. 1647 först utnämnts till Præses i Stockholms norra förstads Kämnersrätt, blef han 1648 Assessor i JustitieCollegium, 1654 Præses i Kämnersrätten på Södermalm, samt enligt tour 1659, 60 i stadens Kämnersrätt, 1661 Assessor i stadens EmbetsCollegium. Dog 1672 d. 16 Juli. Hans epitaphium i Storkyrkan är af svart marmor med förgylda versar af Rikshistoriographen Widekindi. Den sista är sannerligen en poetisk tanke:

Si taceant homines, facient hunc astra celebrem.
Sol non vult comitis immemor esse sui.

Stipendium Kåhreanum i Upsala vittnar om hans omsorg om unge Studerande.

(Källor: Likpredikan af O. Svebilius. — Pilgrimsfärd af J. Elafson. — Epitaphium af J. Widikindi. Sthm 1672. — Gezelii Biogr. Lex. — Sv. Merc. 2 Del. 1758 p. 137.)

— N.

KÖNIGSMARK. De förnämsta af denna ätt.

1. KÖNIGSMARK, HANS CHRISTOPHER von.

Königsmarkska familjen är tysk, men har tvenne gånger inträdt i Sveriges historia och blomstrat till en tid. 1346 var anföraren för den Kongl. Brudskaran, som hit beledsagade K. Erik XII:s brud Drottn. Beatrix, en *Ivar*, af andre kallad *Joar*, *Yra*, *Johannes Königsmark*. Han qvarstannade, blef Öfverste för ett Regimente Westgöthar samt Rikets Råd. Det lär varit en vild och hård man. Han hade redan blifvit gift med K. Waldemars sonsons, Waldemar Erikssons enka, 1379 och var död 1397. Genom sin bekantskap i sitt fädernesland skaffade han visst styfbarnen i allmänhet förnäma giften; men några documenter, anförda i De la Gard. Arch. 2 D. sid. 3—10, gifva vid handen, att kungaättlingens enka ej vann så mycket på sitt nya gifte med den tyske ädlingen. År 1397 intygade enkan Helga Amundadotter (hennes far R.R. Amund af Eka var R.R. och Söderml. Lagens revisor 1327) det Yra Konungzmark, hennes husbonde, afhände henne Bro sätesgård i Östergöthland, för den skull, det han icke ville det unna hvarken åt henne eller hennes arfvingar; men det gjorde hon med stor nöd, att hon var slagen och trugad och illa hållen dertill, således med nöd och ej med lust, och honom trängde dertill hvarken fattigdom eller fängelse eller något det honom måtte skada i någrahanda måtto, tagande hennes insegle och sättande det under säljebrefvet utan hennes tack och utan hennes vilja. Hon visste att han fick derföre 400 mark. Bar han något mera upp, det visste hon intet. Att detta af henne *bevistes*, intygade 1398 (då Helga redan dött) R. Råderna Ulf Bengtsson Sparre, Th. v. Witzen och Bengt Larensson. Det öppnar täckelset öfver ett slemt förhållande inom den Svenska Aristokratien, att Sveriges ypperste män, Riksens namnkunnigaste råder, den lärdaste i sin tid, Carl Ulfsson Sparre, den siste Jarlen och förste Grefven Erngissel Sunesson Hjærne af Orkenöarne, Ulf Jonsson Blå till Forsvik och Birger Ulfsson d. v. Lagman i Nerike, kunde 1379 intyga med sina namn och signeter, att Fru Helga med sin vilja och samtycke och fullbord, med ja och berådne mod, låtit sin k. husbonde Yra Konungzmark försälja sitt arfvegods till Rikets Drots Bo Jonsson. Det uppenbarar både huru Bo Jonsson insamlade gods och huru Tysken Königsmark skaffade sig ynnest hos Svenska Aristokratien. E-

mellertid grönskade Königsmarkska ätten mer än dubbelt längre tid under medeltiden i Sverige, än sedan under nya tiden *).

Större märkvärdighet hann ätten likväl under sin sednare uppblomstring i nordisk jord.

Byn Königsmark i Altmark i Brandenburg utgjorde stamgods för Königsmarkska familjen. Derur hade åtskilliga Riddare utgått för att bli Capitelmän i Havelberg och Magdeburg, andra hade utmärkt sig i krigen mot Turkarne. Hans Christopher, hvars farfars farfar hette *Christopher v. K.*, gift med Elisab. v. Flantze, hvars farfars far hette *Rutger v. K.* gift med en Fröken v. Putzlitz, hvars farfar hette *Joachim v. K.* g. m. en Fröken v. Rosen och hvars far, *Conrad v. K.* till Kötzlin, g. m. Beatrix v. Blumenthal, föddes 1600 den 25 Febr. på Kötzlin och har vunnit den ryktbarhet under 30-åriga kriget, att hans bedrifter sammanflutit med Svenska arméens och träffas således hufvudsakligen anförde i våra rikshistorier. Det som der står, behöfver icke här upprepas. Vi blifva derföre helt korta.

"Verhaft" eller invigd till krigsståndet blef den unge Pagen hos Hertig Fredrik Ulrich af Brunswig-Lüneburg år 1620 utaf Hertig Frans Albrecht af Sachsen Lauenburg, sedan misstänkt som Gustaf Adolphs lönnmördare för en gammal örfil skull. Men värre groll hade ej funnits i Frans Albrechts hjerta, än att säkerligen han hos den 20-årige ryttaren ingifvit de tankar om Gustaf Adolph, hvilka bestämde den 30-årige ryttmästaren att 1630 ställa sig under svenska baneret. Dertill kunde dock nit för hans ätts trosbekännelse, den protestantiska, ensamt ha bevekt. Emellertid bör man ej blott anföra bedrifternas glans, hvarigenom han gagnade våra affärer, utan ock deras skugga; ty inlärd i kejserliga armén, att anse krigets yrke som ett röfveri i stort, bidrog han, enligt tyska författares vittnesbörd, genom sina fribyterier ej litet dertill, att ge Svenskarne ett ondt namn och rykte. Hans förnämsta tummelplats var Böhmen och det

*) Cramer i Denkwürdigk. d. Gr. A. K. kallar anföraren för Dr. Beatrix Brudskara Johan och låter honom bli förmäld med en Maria Sture. Hans ätt utdog på 1500-talet. Den siste, Bengt K. hade blott en dotter, Grefve Olof Stenbocks gemål. Fyra hade suttit i Rikets Rådkammare (blott en inträdde under ättens sednare inträde i vår historia). Joar eller Johan, Christer Johansson och Herbricht, desse 2 sednare 1370—80, troligen söner af den 1346 inkomne, och en Joan (Joar?) Albrechtsson ett sekel derefter 1478. Herbricht var fogde på Stockholms slott 1374—88.

nordliga Tyskland, besynnerligen Brehmen och Verden. Han blef först Major vid v. Baudissens Dragonregemente, det första i Krigsrullorne, eller ock nämndt näst efter Rhengrefvens *). Blef sedan Öfv.Lieut. vid Sperreuters Cavalleri och såg detta tyska regemente, efter fredsslutet i Prag 1635, bli troget qvar under landsmannen och trosförvandten, då många andra öfvergåfvo Svenska fanan. Hans mod hade burit stora frukter vid Langvedel och Ottersberg, Oldendorff, Hildesheim och Sarstadt; i Westphalen sökte man förgäfves fånga honom med löften, men gjorde det genom krigslyckan, då han svårt handterades. Blef derefter än grymmare mot sina landsmän, katholikerne, eller sina politiska fiender. Blef Öfverste för regimentet 1636, slog Gref Nassau Dülenburg vid Rodkirchen, intog Stadthagen, tog 800 fångar, hade befälet i Osnabrück och sedan i Lemgau, men måste draga sig tillbaka för Grefve Götz 1637. Han var en man efter Joh. Banérs sinne och flög som en örn omkring i Tyskland, vann bataljer, tvingade Biskopar att betala contributioner, nedsablade kejserliga garnisoner, inlade Svenska i stället, skyddade Banér med den "Königsmarkska arméen", blef General-Major 1640, slog 2 ChurBayerska regimenter vid Hambach, sändes nu till Franska arméen, för att ge General Guebriant litet mer rörlighet, bidrog mycket till segren som katholske Fransoser vunno öfver katholske Tyskar vid Wolfenbüttel, var den, som efter Banérs död, då fruktan för dennes eldsblick ej längre gaf enhet åt en sammanrafsad armée, med sin förmåga att göra sig populär hos soldaten, förhindrade upplösningen under manskapets knot och Öfverhetens pock, tills den nye Fältmarskalken Torstenson hann att ankomma med 8000 man af Svensk anda, hvarefter han blef en ljungeld i Torstensons hand, slog 1800 man vid Schweidnitz, commenderade vensta flygeln i Leipzigerslaget 1642, eröfrade Halberstadt, ruinerade totaliter Gallos armée 1644, och intogs derföre i Palmen-orden under namnet *der Streitende*, lade Brehmen och Verden under Sveriges välde 1645, blef Gouverneur derstädes, fick ett donationsbref från Drottning Christina på Amterna Neuhauss och Rothenburg, skyddade Turenne och trängde, jemte Axel Lillie, Sachsens Churfurste.

Då efter Torstensons död, Wrangel blifvit Fältmarskalk, syntes K. med något skäl stött, blef sedan något egenmäktig, vardt FältmarskalkLieutenant öfver arméerna i

*) De la Gard. Arch. XI: 11, 13, 14, 20.

Tyskland, planterade Svenska fanan på Prags murar, der Ulphilanska Codex (argenteus) första gången blef Svensk och K. köpte den namnkunniga rubinen i Sveriges Kongl. räntekammare för några riksdaler *). 80 metallkanoner voro bland bytet och ett lefvande lejon, hvilket K. hellre sände till Drottningen än att taga derföre 18,000 R:drs lösen af Grefve Buchheim. Förläningen Rothenburg blef nu arf och eget.

Efter Westphaliska freden uppstod K. som en Makt, besvarande Franska, Svenska och Sjöstaternas besvär såsom fiendtliga angrepp, byggde åt sin gemål Agathea Leesten på adliga godset die Linth det präktiga slottet Agathenborg och ansågs snart räkna 130,000 R:drs **) inkomst och var frikostig mot Sveriges unga Drottning. Hon gaf honom ock gengåfvor. Då RiksRådet vid hennes kröning tagit platsen före de lagertyngde Generalerne i processionen, steg K. ur sin ståtliga vagn och hjeltarne satte sig till häst, omgifvande Drottningen, före regeringens vagnar. K. blef nu (1651) Grefve jemte Wrangel och Horn, begåfvad med samma Grefskap, som tillhört Sveriges första Grefätt — Westervik och Stegeborg, gamla Sturegrefskapet, blef Riksens Råd och (1652) Fältmarskalk; återreste till sitt Gouvernement, der han syntes vilja reta Kejsaren till krig, följande ordres som Drottning Christina hemligen gifvit.

Sedan Carl Gustaf stigit på thronen och sistnämnde stridigheter blifvit bilagda, sändes hjelten till Polen (1656), led skeppbrott, togs i Danzig och insattes på Weichselmünder-skans, der han fick blott höra genljudet af Carl Gustafs segrar och se nya namn uppstå till ära i krigets annaler. Utvexlades efter Oliviska freden mot Hertigen af Curland, gouvernerade i Stade öfver det gamla Brehmen och Verden till 1662, då han besökte Stockholm. Lät skära en vårta, fältskären misslyckades, kallbrand infann sig, steg upp åt lifvet och, som Berch anmärker, en föraktlig blessur dödade den hjelte, som hade lyckligen genomgått så många blodiga drabbningar, d. 20 Febr. 1663. Det erinrar om båtsmannen, som följt Cook mer än en gång kring jorden och vid hemkomsten skulle draga vatten ur sin mors brunn,

---

*) En pokal, förgyld, med Sabinernas röfvande och Romuli och Romas uppamning i elfenben, gafs vid detta tillfälle till K. Förvaras nu på Löberöd.

**) Fryxell uppger 139,000; Cramer 130,000. Kanske tryckfel hos endera, under begagnande af gemensam källa.

halkar, faller ner och drunknar. Dylikt lär oss att äfven akta det *lilla*.

Riksens Råd lyftade liket i kistan, det bisattes i Storkyrkan, begrofs i Riddarholmskyrkan, och utfördes sedan till familjegrafven i Stade. EnkeDrottningen, ehuru opasslig bevistade begrafningen och stadnade qvar öfver måltiden till öfver kl. 3 på natten *).

Hans minne har firats alltsedan. *Torquati Æternatura Gloria Magni H. K—i* (Torquatus var Friherre till Novy, Herre till Monostyr och Cirquenic, Sveriges Konungs Ablegatus &c.) är ett praktverk, utgifvet af sterbhuset, som likväl förfaller i det löjliga, såsom en episk carrikatyr. Gotteci Hannibalis sed Germanæ virtutis ac indoles — — fortissimus triumphator, fortunatissimus — — Defensor; Solis instar — — ipsis sideribus candidior — Hercules — — Atlas. — Mot K. hvad var Pompejus, Cæsar, Marius? de leddes blott af äregirighet. Den obesegrade hjelten K. aktade ej på rof o. s. v. Då Gustaf II Adolphs statue uppsattes på N. Malm, sattes K:s bild på piedestalen jemte Torstensons, Wrangels och Banérs. Det kan ej nekas, att han intager ett rum bland *Europas* Generaler. Fryxell yttrar: "Hans förtjenster tvungo honom fram (den ende utländning, som under sednare delen af 30-åriga kriget upphann värdighet af GeneralLieutenant). Brehmens eröfring och bibehållande, samt öfverhufvud Svenska vapnens framgång i nordvestra Tyskland var helt och hållet K:s verk. Han egde utomordentlig både skicklighet och lycka och de exempel deraf vi hunnit förtälja äro blott en ringa del af hans många krigsbragder. Rytteritjensten var starkaste sidan, jemte ströftåg och öfverraskningar. Tillika var han en ganska lycklig värfvare. Soldaterne älskade hans segerrika fanor: äfven honom sjelf, ty han var glad, tilltagsen, häftig, men snart förlåtande, och förde alltid sina troppar till seger och byte."

Hans porträtt visar idealet af en härförare — en stolthet, som tilldrager vänner, imponerar på den lydande, förskräcker fienden. Utomordentlig kraft ligger i hans bild såsom i hans historia.

Egde följande barn: 1. *Hans Fredrik*, dog såsom Student i Tübingen genom ett fall från hästen, 1633; 2. *Curt Christopher* **), General, skjuten 1673 (se nedanf. under N:o 3); 3. *Otto Wilhelm* (se nedanf. N:o 2); 4. *Beata Christina*,

*) Fryxells Handl. I. Del. sid. 121.
**) Anföres såsom äldst af Berch, sid. 280.

gift med R.R. Gr. Pontus Fredrik de la Gardie; 5. N. N. dotter, död ogift.

Skrifter utgaf han inga andra än af det slaget, hvarom Tegnér talar i det motto öfver Banér, som pryder dennes porträtt i Lundblads Plutarch.

(Källor: Æternatura Gloria J. C. Königsmarchii Herois, Comitis, Belli Ducis, Senatoris, Gubernatoris. - - Auctore A. J. Torquato Frang Lib. Bar. in K. N:o 29 M. C. fol. s. l. & a. — Leben und Thaten des Gen. v. Königsmark. Sthm 1728. — Stiernmans Matrikel. — Florer. Stockholm. — Berchs Skådepen. — Gez. Biogr. Lex. — Cramers Denkwürdigkeiten der Gräfin M. Aur. Königsmark. Leipz. 1836. 2 B. — Fryxells Berättelser ur Svenska Historien.)

— N.

2. KÖNIGSMARK, OTTO WILHELM von.

Otto Wilhelm Königsmark, Grefve till Westervik och Stegeborg, Herre till Rotenburg och Neuhaus, var tredje sonen af Hans Christopher men blef familjens caput, sedan den äldste Hans Fredrik 1653 dött af ett fall från en häst och Curt (Conrad) Christopher stupat vid Bonn 1673.

O. W. Königsmark har Europeisk ryktbarhet, liksom fadren. Vi vilja dröja något hos honom, men som äfven hans minne tillhör historien och träffas der, behöfs ingen utförlighet.

Grefve K., född 1639 d. 3 Jan. i Minden i Westphalen, vann sin första ryktbarhet vid Universiteten. Studerade i Leipzig under E. v. Graffenthal, sedan Canceller i Brehmen och Verden, i Jena under El. Puffendorf, som sedan jemte sin bror S. Puffendorff blef så märkvärdig; var här Rector Illustris 1654 efter Prins Fredrik af Sachsen-Weimar; studerade sedan rättslära i Tübingen, Strassburg och Basel. Höll vid högskolorna tal och intogs i "die Fruchtbringende Gesellschaft" under namnet *der Hochgeneigte;* lärde rida i Blois och Angers; umgicks med den expatrierade K. Carl Stuart, blef vän med Turenne; var ofta i Cardinal Mazarins hus, besåg Rom, Neapel, såg Kejs. Leopolds kröning, vistades vid Spanska, Portugisiska och Engelska hofven och åter vid Franska. Infann sig vid K. Carl Gustafs begrafning i Sverige och bar då Götha rikes fana. Hade tjent som Ryttmästare under den namnkunnige Generalen Grefven af Schomberg i Portugal. Blef nu Svensk ÖfverKammarherre. Den 22-årige Grefven sändes nu (1661) som Envoyé E. O. till England; derpå till Tyska hof med särskilda uppdrag. Gick likväl sedan (1664) graderne igenom från Ryttare till Öfverste vid "fältherrens lifregimente." En Squadron af idel

unga ädlingar och officerare, 100 man, hade han sjelf uppsatt. Afgick 1665 som Ambassadeur till Frankrike *), då hans gamle Hofmästare El. Puffendorff togs till Ambassad-Sekreterare. Hvad den unge Grefven kunde sjelf uträtta, var att anskaffa allt för det mest lysande intåg. 50 Svenska Adelsmän hörde till sviten. Kom af sig då han skulle hålla orationen inför Konungen i St. Germain, men fann sig, läste Svenska böner (först Fader vår) under flitigt bugande. Fransoserna trodde det höra till orationen och allt gick lyckligt. Sviten hade svårast vid att ej falla ur sin rol — att tiga och se allvarsamma ut. Men föga eller intet vanns.

Under Fältherren Wrangel fick han snart i stället fäkta i spetsen för sin sqvadron. Blef 1667 Gen.Major. Sändes s. å. till Chur-Sachsiska hofvet. Commenderade Pfaltziska rytteriet. Blef Öfverste vid Lifreg:tet till häst. Uppsatte så ett Cavalleriregemente för Frankrikes räkning på Turennes begäran och med Svenska Konungens tillåtelse **). Användes nu äfven i beskickningar af K. i Frankrike. Upprättade åt Frankrike ett Tyskt regemente att brukas mot Holland (Royal Allemand, sedan kungligt). 1671 Svensk Ambassadeur i Frankrike. Blef 1672 Fransk Brigadier af Cavalleriet, sedan Sv. GeneralMajor och v. Gouverneur i Brehmen. I förra egenskapen commenderade han vid Mastricht 7 Regimenter, blef Marechal de camp och "höll sig oförlikneligen" i slaget vid Senef. Prins Condé nämde i sin bulletin, att K. var en General, hvars försigtighet och mandom till en en stor del varit medlet, att fiendens anslag i den campagnen blifvit kraftlöse. Fick en präktig värja af Konungen och än präktigare phraser. Fick så K. Carl XI:s fullmakt att vara FältmarskalkLieutenant och order att bege sig till Sv. arméen i Tyskland. For, för sin säkerhet skull, öfver England, der Konungen befallte att en af de största Lifjagterna skulle utrustas att föra honom till Hamburg.

Då Wrangels ålderdomsskröplighet hunnit sätta allt i ett svårt skick, blef ändtligen hans gamle vederdelomans son Fältmarskalk (1676), vann segren på Rügen (1678) hvaröfver han fick egenhändiga complimentsbref af K. Carl XI, K. Ludvig XIV och Prins Condé; försvarade Stralsund i 3 år, förrän det måste uppgifvas, förde rytteriet oskadadt till K.

---

*) Med ett tractamente af 8000 R:dr. Fryxells Handlingar I. sid. 131.

**) Enligt Danska Ministern Juels uppgift, motarbetades dock detta af Regeringen i Sverige. Fryxell, anf. st. sid. 165.

Carl XI i Skåne, som efter freden i Nimvegen förordnade K. till GeneralGouverneur öfver Pommern, Rügen och Wismar. Blef Canceller vid Greifswalds Akademi och sökte sätta lif i studierna åter. Blef 1682 gift, under sin vistelse i Stockholm, med RiksDrotset Gr. M. G. De la Gardies dotter, Fröken *Cathar. Charlotta* *). Reductionen minskade Königsmarkska slägtens inkomst i Brehmen med 240,000 R:dr **). Behöfde nu *förtjena*, och afgick 1685 ***) till Kejserliga arméen i Ungern att hjelpa den makt mot Turkarne, som han från andra håll så väldigt bekrigat. Blef dock Republiken Venedigs General di Disbarco †), under det han bibehöll Pommerska Gouverneurskapet i Svensk tjenst. Begaf sig 1686 jemte sin unga Grefvinna till Venedig, fick der ett skepp med 100 mans lifvakt och öfvergick till Grek-

---

*) Förlofningen skedde d. 29 Juli 1665 och bevistades af Drottningen. Fryxells Handl. I. 138.

**) Angående hans sista förlust yttrar sig sålunda Ministern Juel: "Feltmarchal K. hawer faait en importante gravation paa sig; udi krafft deraf ere hans Eijendoms gods udi Schaane beliggende oc ower 80 tusinde Rixdaler æstimerede under Cronen reducerede oc allerede Udlagte oc indelte til milicen der neder. Hans Gouvernement udi Pommern er Nils Bjelke anbudet, Mens udi Consideration aff Konigsmarc hawer han ingenlunde Wildet tage derimod. Hellers er det Wist, at bemälte Königsmarc intit hellere desidererer, end de vilde tage hannem gouvernementit ifra, Oc det er kiændeligt nock, at han saa got som ingen fundamente eller stat hawer giort paa alt det gods oc eijendomb, han udi Sverrig hawer, det er oc ingenledis troligt, at han gifver sig herind igien heller udi deris tjæniste nogen tid mere." Fryxells Handl. II. sid. 354.

***) Härom skrifves sålunda: "K. reijste udi gaar (12 Maj) herfra, först til sit gods udi Schaane, oc saa siden fraa Ystæd aff ofver till Pommeren, derfra agtendts sig till Ungaren; hans frue fulte met hannem, hans gods oc anden bagage gaar til Wands her fra liige til Stetin. Da hand tog endelig affschæd, schall Kongen iche haffve ret sonderlig behag oc fornöijelse ladet formerke offver denne hans reijse, oc mænis det, at hand vel kunde finde ordres for sig udi Pommeren at forblifve der. Hellers blef mig berettit, at hand udi gaar schulde haffve sagt til en sin fornemme Ven, at hand var kommen Riig udi Sverrig, mens gaar fattig deraff igien. Disligeste oc, at hand icke vilde opholde sig udi Pommeren offver to dage, paa det hand icke schulde anhöre folkets der paa stæden baade udi den civile sampt militaire stand deris lamentationer offver deris dennem tilstaaende lön oc beholdning, oc andre saa væl udi særdelis som almindelighed udfordrende nödtorffter, hvorudi hand hverken kunde nogit hjælpe eller rette." Fryxells Handl. II. sid. 297.

†) Det afgående Rådet hade enhälligt föreslagit K. och det tillträdande antog honom enhälligt — bevis på hans stora fältherre-opinion i Europa.

land. Han fick en oinskränkt myndighet, att efter eget godtfinnande anföra hela krigsmakten till lands. Beslöt först angripa Navarino, som ansågs för oöfvervinneligt. Gamla N. intogs och gaf 60 kanoner. Slog så Turkiska arméen. Nya Navarino öfverlemnades sedan. Commendanten sprängde sig dock i luften. Intog derpå Modon, der 100 metallkanoner vunnos. Turkar slogos åter på fältet, Greker kommo förtjuste och underkastade sig republikens öfvervälde. Argos gaf sig sjelfmant. Napoli, hufvudstaden, belägrades och capitulerade snart. Garnisonen fick lof att draga till Troja.

Så användes det första året — den första permissionstiden. Ny permission gafs. Turkiska arméen, som bestod af 13,000 man slogs. Republiken utnämde sin Fältmarskalk till sin n. v. myndighet för 5 år och ökade pensionen. Krigsäran delades af en Venetiansk CapitaineGeneral Guistiniani, hvilken belöntes med Doge-värdigheten. K. gick till Corinth, mästare öfver hela Konungariket, utom Napoli di Malvasia. Anföll Athen. En bomb föll i krutmagasinet och, till den lärde K:s sorg, ruinerades så det 3000 år gamla Athenätemplet, nu inredt till moské och kruthus. Under belägringen af Negroponte, mot hans eget råd, angreps han af fältsjukan och dog 1688 d. 15 Sept. Hans inelfvor begrofvos i en grekisk kyrka; det balsamerade liket fördes till familjegrafven i Stade. Venetianska republiken uppreste öfver honom hans bild i marmor vid arsenalen, med inskrift:

Othoni Vilhelmo Co. a Königsmark
in suprema terrestrium copiarum
contra Turcas præfectura
semper victori
MDCLXXXVIII
S. C.

En skådepenning slogs i Nürnberg öfver 1688 års fälttåg; flera medaljer slogos öfver kriget, till hans ära. Det är ett futuribile, hvarom menniskor ingenting visst kunna yttra, att om han fått lefva och fortsätta sina segrar, Grekerne frälsats ur Turkiska förtrycket och nu redan skulle sett sin fornlitteratur ha bildat en modern, som sedan bildat sjelfva folket.

K. var *lärd*, och ej blott i de studier, som fordrades af hans stånd och i hans befattningar. Han kunde läsa hebräiska, läste med nöje och lätthet grekiska auctorerne, var stark i antiqviteterne och varm för deras bevarande, som

öfverblifvit och kunna underlätta för oss bemödandet att förstå forntidens skrifter. Latin var diplomaternas tungomål, således också hans. Och hans Grefvinna var lärd, ja till och med hennes hofjungfru. Den sednare förtjenar också att nämnas. Prosten i Nyköpings östra församl. Mag. M. I. Agriconius hade en son, hvilken under namnet Sam. Åkerhielm blef Sekreterare af Staten och fader till en ärans man bland Riksens Råd, samt en dotter Anna. Sonen blef Sekreterare hos R. Cancel. Gr. M. G. De la Gardie och dottren furstinnans hofjungfru. Här blef hon nära förbunden med en af fröknarne i huset, Cathar. Charlotta, och följde henne omsider till Morea, då Grefvinnan dit följde sin man. Vi nämde att dessa begge fruntimmer voro lärda, hofjungfrun kunde ej blott läsa latin, utan en mängd Europeiska språk. Ett arabiskt manuscript, som hon räddade ur ruinerna af Minervas tempel i Athen sände hon till Upsala Univ. bibliothek. I hennes bref till sin bror har man goda och väl berättade bidrag till det krigets historia, som stod på Morea 1686—88. De begge vänninorna (Grefvinnorne kallades Affendiasa) trakterades med frukter hos Grekerne i Demosthenis kammare, träffade en Doctor, som räknade anor från Perikles m. m. I Corinth talte H. Excellens latin med grekiska citationer ur Aristoteles. K. var, frukte vi, den ende af Königsmarkska ätten, som tydligen visar sig ha egt *religion*, i ordets djupare mening. Möjligtvis kom hans Grefvinna in i huset med de tänkesätt och fromma seder, som funnos hos hennes gamle föräldrar och verkade derigenom välsignelserikt på sin man. Under sin sjukdom bad K. sin Grefvinna, som flitigt läste för honom ur bibleu, att uppsöka för sig en sådan liktext, som innehölle tacksägelse för Guds stora välgerningar, ty, sade han, med menniskors ringa bedrifter bör man tiga, men Guds härliga verk prisas och utbredas. Berch anmärker härvid: Gudsfruktan var hos Grefve K. icke en följd af förskräckelse för döden såsom den hos många vara plägar. Han hade i sina friska dagar umgåtts med gudliga betraktelser, som vi kunna sluta af de Tyska psalmer, som han skref, flera gånger lät trycka och hvar gång förbättra under namn: *Andacht allerhand Lieder.* Anna Åkerhjelm (adlad jemte sin bror med hans namn) skrifver: Den ädla Grefvinnan har troget skött och tjent H. E. i denna sjukdom natt och dag, så att aldrig någon hustru kan mer göra och utstå. Hon har intet sofvit eller ätit, utan gråt, jemmer och böner till Gud, det har varit hennes bröd.

K. är emellertid också den — kanske ende — Königsmark, som intager oss genom bilden af *sedlig* skönhet. Vi känna ingen fläck på hans ärestrålande sköte *). Han vördades af dem som förstodo krigsvetenskapen för sin stora krigserfarenhet, sina nya uppfinningar i sättet att approchera och bruka mineurer, samt sina alltid lyckliga anläggningar; men att äfven soldaten, som ej kunde bedömma honom som fältherre, älskade honom för hans sjelfuppoffring i farorna och omvårdnad om de ringare; i synnerhet derföre att han af det rika bytet, som gjordes, icke ville taga det ringaste för sig sjelf, utan lemnade alltsammans till belöning åt det af hetta och svåra fatiger mycket afmattade manskapet — är omdömet om Fältherren på Morea, som säkert gäller om honom öfverallt **). Omkring honom, äfven i Grekland, var en skola för unga Svenska militärer och många af de mogne kämpar, som segrade omkring den unge hjelten Carl XII hade här haft sin krigsakademi. Huru ömt han omfattade dessa, hvilken faderlig omsorg han visade dem, huru tröstande han sjelf skref till fäderne, då pest eller krig dem bortryckte, kan man sluta af qvarvarande bref och underrättelser ***).

Om hans ställning till de inhemska Aristokraterna kan dömmas af hvad Danska Ministern Juel skref den 31 Jan. 1672: "Le Comte de Conixmarck, Cavalier très accomply, et qui est fort aimé du Roy et très peu de la jeune Noblesse du pays, qui le persecute comme l'on faict l'ordinnairement les estrangers qui ont faiit fortune quelque part, je croy qu'il quitteroit le service de cette couronne, si les biens qu'il a dans le duché de Bremen ne le retenoit pas. Je souhoutairois, que V:re Maj:té put s'acquerir une centaine de subjets comme Luy, car l'on dit, qu'il a oultre beaucoup de belles qualitez, près de 90,000 R:dr de revenue annuel." I. Del. sid. 221. Man utspred om honom 1682 ett rykte, huruledes han jemte Riksdrotsen, RiksAmiralen, Franska Ambassadeuren och Danska Ministern skulle, ifall Konungen dog,

*) Likväl yttrar Danska Ministern, i anledning af ett rykte, att han ej vore död utan illa sårad, att han "skal vere reed til paa en ond Maade, saa at han ej effter denne dag skal kunde giöre nogen mand nogen ombrage mere eller vere capabel til at sette nogen Horn paa . . . Fryxells Handl. III Del. sid. 364.

**) Juel skrifver dock att K. var en stor hushållare. Fryxells Handl. I. 183.

***) De la Gard. Arch. IX. 39.

straxt arrestera Drottningen, gripa eller mörda Wachtmeister och gifva regeringen i den unga Drottningens händer. 2 Del. sid. 125. Vid riksdagen 1682 erhöllo Grefve Magnus, Clas Rålamb och Königsmark hemliga order, att ej bevista densamma, sid. 168. År 1683 befalltes han afgå till sitt Gouvernement i Tyskland, men han begärde först betalning eller ock erkännande för de 2 tn:r guld han förskjutit i förra kriget, sid. 211. Han gjorde allt hvad han kunde för att komma ifrån denna resa, sid. 218 (hvilket redan 1681 yttras. I. Del. sid. 451) och vann ock detta ändamål, då han s. å. öfvertog befälet i Bohuslän, sid. 224; — Under hans vistande i Grekland skref samme Minister (d. 21 April 1688): Her er ingen udi de tanker, att Königsmarc nogen tid, saa lenge Kungen læver, schulde wilde enten komme udi landet igien, heller lade sig bruge. Kongen schall hellerss icke maa ret sönderligens wel lide hannem, menss Enkedronningen endda mindre." sid. 389.

Hans minne är ett af våra häfders skönaste.

Skrifter: Geistliche Andacht allerhand Lieder. Sthm 1682, sedan omtryckte i Tyskland.

(Källor: Cramers Denkwürdigkeiten. Leips. 1836. — Berchs Skådepenningar. — Gezelii Biogr. Lex. — Dagl. Allehanda 1776. N:o 22. — Centur. Anonym. 2 d. 47. — Nemeitz inscript. singul. p. 51. — Berchs Catalogue de Portraits p. 37. — Det Svenska Bibl. 3 D. — Tentzels Monatl. Unterred. An. 1697, p. 955, 1002. &c. — Köhlers Müntzbel. A. 1739. N:o 6, 7, 9. — Personaliernas med Likpred. af GeneralSuperintendenten Diecman (öfver Ps. 144. 1—4). — Joh. Faes Amaranthi Königsmarchoci. — Theatrum Europæum. T. XI. — Zieglers Historisches Labyrinth der Zeit N. LXVIII. p. 115—18. LXX. 119—21. — Paullini Annales Joenacenses — Nemeitzens Vornunftige Gedancken m. m. — Fryxells Handl. r. Sv. Hist. 1 D. sidd. 131, 133, 138, 139, 159, 162, 164, 166, 171, 182, 205, 221, 226; II Del. förut anf. ställen; III Del. sidd. 67, 294.)

— N.

3. KÖNIGSMARK, CARL JOHAN von.

Var äldsta sonen af Fältmarsk. Hans Christ. K:s andre son Gr. *Curt Christopher*. Den sednare stod först i Svensk tjenst, blef der GeneralMajor, Fälttygmästare och v. Gouverneur i Brehmen, gick sedan i Holländsk, der han anklagades för ett öfveriladt återtåg från Fransoserna vid Bodegrave 1672, rättfärdigade sig inför Prinsen af Oranien och blef skjuten af en bomb vid belägringen af Bonn 1673; gift med *Maria Christina Wrangel*, född 1638, dotter af Fältmarsk. Herrm. Wrangel och hans gemål Amalia Magdalena, boren Prinsessa af Pfalz, Sulzbachska linien, hvarigenom hans barn räknade slägtskap med flera furstehus i Tyskland.

Carl Johan K. var född på Nienburg på Fyen 1659 d. 5 Maj, då Fadren följde K. Carl Gustafs segerfana och förde sin maka med sig. Redan 1677 var ynglingen i krig, då han från en Maltesisk galere var den förste, som sprang öfver på ett Turkiskt skepp. Det sprängdes af Turkarne, då den ena delen sprang i luften, stod K. på den andra. Han kastade sig nu i hafvet och simmade till Maltesiska galeren, ehuru af en pil sårad illa i foten. Fick Malteserkorset 1678. Var i Stockholm 1680. Ingick sedan i Engelsk tjenst mot Morerne, skyndar dit förrän Engelsmännen hinna ankomma, anlände till Tanger just i den stunden, då intet hördes i staden annat än qvinnors skri och gråt, helst deras män nu vågat det sista utfallet och voro i full eld med fienden, löper straxt in i elden, får fatt i en ledig häst, och liksom Sköldebrand sedermera vid Bornhöft, skyndar han fienden emot så ifrigt, att han snart befann sig ensam hundra steg framför det öfriga rytteriet. Angrep några dagar derefter med 15 volontairer ett stort parti Mohrer, drifver dem i hafvet och tager deras byte.

1682 blef han invecklad i en process i London, såsom delaktig i ett mord på en Engelsman. Han var då som hjelte så populär, att, oaktadt en Svensk, som genomläst acterne i London, ej ansåg honom så alldeles oskyldig, han ej allenast frikändes af domstolen, utan blef emottagen, då han frikänd utgick, af folkskaror, som fyllde gator och gränder, jublande öfver hans uppdagade oskuld. Gick så till Frankrike och blef der Öfverst. Inlade mycken krigsära i slaget vid Pont-Major i Catalonien, der han främst visade vägen genom ett vatten, hvari han nära förblifvit. Men i kriget mot Konungens reformerta undersåtare, för att tvinga deras samveten, ville K. ej draga sin värja. Begaf sig derföre till Morea, för att under sin farbroder Gr. Otto Wilhelm fäkta mot Turkar. Fäktade vid Argos med sådan ifver, att han straxt föll i hetsig feber och dog 1686 d. 27 Aug. missnöjd med sig sjelf för det han ingenting ännu uträttat i verlden.

Det var en äretörst som må väl kallas passion. Han begrofs i Stade. Man har gravur af honom så väl som af hans fader. Äfven en minnespenning är slagen öfver honom af Faltzens hand, med hans bild och namn. Som ingen revers dertill blifvit gjord, lät Presid. Rålamb på en gjuten copia, sticka efter Keders förslag en stjerna med ord: *d'un brillant vif.*

Han var lika "rastlöst förslagen" *) i kärlekshandel, som i vapenbragder. Enligt Hertiginn. Orleans Memoirer (modren till Regenten 1715—1723) förde K. med sig en page, den skönaste och artigaste Hertiginnan någonsin sett. I Itatalien hände sig, att Grefven reste och lemnade pagen på ett värdshus, då värdinnan lopp efter honom och ropade: "Monsieur, courez vite là haut, votre Page accouche." Den dotter då föddes lär vara den inom Königsmarkska familjen ofta omtalade Maria Dorothea d'Hollande von Königsmark. På något dylikt sätt hade väl den Lieuten. Jensen, som 1712 förböds föra namnet Königsmark, tillkommit **) möjligtvis den samme, som dock 1695 kallades Lieuten. Königsmark inom familjen ***).

Holländska Generalen Cronström har i sina memoirer skillrat denne hjelte, såsom en "parfait che alier errant", namnkunnig för sina romaneska äfventyr.

Då man ser hvilka lösa begrepp om äktenskapet som råder bland Gr. Curt K:s barn, kunde man anse rimligare, att den Grefve K., som "stod i förtroligt förhållande" med Polygamiens försvarare den tiden, Johan Leys . var fadren till Carl Johan, Philip Christoper och Aurora K. än den fromme Grefve Otto Wilhelm. Hvad de falska begrepp de emellertid insupit, inverkade på de 2:ne sistnämdes lycka och säkerligen på allas charakter, blir lätt att sluta vid läsningen af syskonens lefnadsskillringar.

(Källor: Anekdoten vom Französischen Hofe, vorzüglich aus den Zeiten Ludwigs XIV und des Duc Regent. Aus Briefen der Madame d'Orleans Charlotte Elisabeth. Strasburg 1789. (sid. 35). — Berchs Skådepenningar. — Gezelii Biogr. Lex. IV Del. — Cramers Denkwürdigkeiten. Leipzig 1836.)

— N.

4. KÖNIGSMARK, PHILIP CHRISTOPHER von samt KÖNIGSMARK, MARIA AURORA von.

Grefve *Philip Christopher* har väl ej genom hjeltebragder vunnit ett odödligt namn, såsom de redan anförde af hans slägt, men som ett romanintresse har fästat sig vid honom, må något meddelas om denne "siste Königsmarken."

Fältmarskalken Grefve Hans Christopher Königsmarks äldste son *Curt Christopher K.*, sedan han liksom sedermera

*) Cramers ord.
**) Cramer I. p. 70.
***) Cramer II. p. 113.

hans bröder i sina bästa år stupat i krig, efterlemnade tre märkvärdiga barn: Öfverste *Carl Johan*, GeneralMajorn *Philip Christopher*, samt Probstinnan i Quedlinburg *Maria Aurora.* En dotter *Amalia Wilhelmina* var gift med en Grefve C. G. Lewenhaupt, hvilkas son Charles Emil Lewenhaupt, vunnit en bedröflig märkvärdighet; men man har ur diktens rike hemtat den tredje systern, den ädla Grefvinnan Stenbock *).

Philip Christopher K. var född 1662, förmodligen i Stade, studerade i Hamburg, fick ridderlig bildning hos Hertig Georg Wilhelm af Brunswig-Lüneburg, Zellska linien, deltog i K. Augusts ungdomsresor och delade hans lifsfaror, samt blef helt ung Chur-Sachisk Öfverste. Blef i Juni 1694 af Churfursten af Sachsen nämnd till GeneralMajor och fick ett gammalt regimente Curassierer, hvarefter han s. å. omkom i Hannover, ehuru man länge var oviss om han ej hölls lefvande fången. Redan som barn skola, enligt Fröken Knesebecks **) intyg, Prinsessan af Zelle Sophia Dorothea och Grefve Philip K. älskat hvarandra. Under Grefvens vistelse i kriget, troligen jemte sin bror Carl Johan, mot Mohrerne vid Tanger, hade Prinsessan blifvit gift med Georg Ludvig (sedan K. Georg I i England), som var kall och sluten. Barndomsvännen återkom (1682) föga öfver 20 år, till Hannover, der han blef Öfverste vid Gardet till fot hos Churfursten Ernst August, Prins Georg Ludvigs fader. Königsmark beskrifves nu såsom en högaktad man af den skönaste vext, de mest regelbundna anletsdrag, ädel hållning, ja, "en af de mest älskvärde personer i verlden." "Hans snille parade sig med det stora i hans grundsatser, och gjorde hans charakter lika beundransvärd som hans skönhet." Hans vänskap för den vid en klippa bundna Andromeda blef

*) Se t. ex. "Svenska Grefvinnan Aurora Königsmarks kärlekshändelser med K. August i Polen." Sthm 1814. — En roman, liksom andra Tyska öfver Svenska personer, utan värde både ur historisk och esthetisk synpunkt. Förf. har dock häri bedragits af den äldre, mycket bekanta skriften "Das Galante Sachsen." Berch anser möjligt, att deras cousin Grefve E. Stenbocks Grefvinna, dotter af Fred. Pont. De la Gardie och B. E. Königsmark, kunnat åtfölja de begge systrarne till Sachsen, och Mich. Ranfft i "Leben und Thaten des Grafen Moritz v. Sachsen," Frankfurt u. Leipzig 1751, försäkrar att det så var.

**) Rättas härmed namnet, som i De la Gard. Arch. I. p. 127 läsits Knesteck.

snart kärlek; hennes gemål blef allt kallare. Hon stod mellan hans is och barndomens kärlek. Emellertid föddes Prins Georg (sedan K. Georg II) d. 30 Oct. 1683. En fru de Wic, syster eller anförvandt till Grefvinnan Platen, egde Prins Georgs kärlek, hvilken bemötte sin gemål med det odrägligaste högmod. Churfursten Ernst August hade sin hjertevän i Grefvinnan Platen och alla hans nådebevisningar gingo genom Grefvinnans hand. Hennes man skulle dock *synas* handhafva makten som Minister, nöjd med denna skugga af makt och verklighet af vanära. Under denna ställningen föddes en Prinsessa i Mars 1687. Enligt "Histoire secrette de la Duchesse d'Hannovre", blef nu Grefvinnan Platen svartsjuk på Prinsessan, såsom "passioneradt kär i unge, utomordentligt sköne" Generalen Königsmark, och enligt Aurora K:s egna anteckningar var han nog usel, att i henne dyrka en Venus Kallipyga, under det han, efter systerns påstående dyrkade, med platonsk renhet, i sin barndomsälskarinna en Venus Urania. Han gick derefter ut i kriget mot Turkarne, säkerligen också jemte sin bror, under sin farbroder, Fältmarskalken Grefve Otto Wilhelm på Morea, åtföljd af Prins Georgs bror Carl, som der stupade.

K. kom åter till Hannover. Ställningen var der väl värre. Hertiginnan af Hannover, redan Arfprinsessa till England, handterades stundom så illa af sin gemål, att hennes domestiker måste skydda henne, som äfven Grefvinnan Platen förtryckte, med synnerlig slughet och hårdhet. Emellertid — så påstods, men förnekades af hans slägt — föll Hertiginnan på den tanken att fly till ett kloster undan allt detta eländet och anförtrodde sin fader denna sin önskan. Han bemötte henne med hårdhet. I Hannover blef man underrättad om hennes förslager. K. skulle ledsaga henne, men då allt var tillreds och de begge samtalat om resan, och han ville straxt anträda den, men hon förut se sina barn och detta vållade uppskof, blef han tagen, mördad, samt kastad i en latrin*) 1694; den trolösa makan deremot insattes i fängelse på slottet Ahlen i Westphalen, der hon från 1694 till 1726 hann att betänka sin ungdomsyrsel.

*) Enligt "Histoire secrette"; men enligt en tradition nedkastad lefvande i latrinen, der han blef en Tantalus, men utan dennes begär, tills han ändtligen hann af svält och stank att dö. Vi känna ej en ohyggligare död. Ett vittne sade sig ha sett honom halshuggas och begrafvas in i slottet; andra hade sett honom förbunden lefva en tid efter sin "disparition."

Hennes Gemål K. Georg I anlade ej ens sorgdrägt', då hon dött och förtröt, att K. i Preussen beviste sin svärmor den hedern.

Doctor Büsching i sitt Magaz. VIII Th. p. 472—474 anser Grefve K. och Hertiginnan oskyldiga, samt att detta upptåg kommit från Grefvinnan Platen, som fattat harm mot Grefven, derföre att han ej ville gifta sig med hennes dotter och derföre falskeligen angaf honom hos Hertigen, äfven skref en understucken billet i Hertiginnans namn, som kallade Grefven till hemligt samtal. Troligen har han sin "säkra underrättelse" ur Hist. secrette. De i denna historia omförmälte brefven fingo dock Grefvens systrar, om de ock ej fingo juvelerne. De uppgå till mer än hundra. Prof derur träffas i De la Gard. Archivet I D., p. 10. D:r Friedr. Cramer anmärker i "Denkwürdigkeiten der Gräfin M. Aur. Königsmark und der Königsm. Famillie" I D., der han citerar "Magaz. für die Literatur des Auslandes N:o 50 1833, att man i denna tidskrift ej anfört brefvens datum. Det har ej Utg. af D. Arch. gjort och således kunde ej tidskriftsredactionen göra det. Ty brefven ha väl månader, men ej år anförda. Utdrag träffas i De la Gard. Arch. IX. p. 126, der versar anföras ur Königsmarks bref, som göra antagligt, att han liksom systern Aurora hade sångens gåfva. Ofta, der chiffer nyttjats, han någon dechiffrerat dessa och skrifvit orden deröfver. Timman t. ex. a 1 heure apres minuit utsättes ofta. Att der är kärlek i fråga, är lätt att upptäcka. Det har anmärkts, huru kärleken sedan förföljt deras slägtingar. Sophia Dorotheas sondotter var Drottning *Carolina Mathilda* och Königsmarks syster var *Maria Aurora Königsmark*.

Ehuru i detta Lexicon blott Svenske *Män* anföras, må några notiser lemnas om denna så ryktbara *qvinna*, åtminstone för att bidraga, att rätta den felaktiga uppfattningen i historien. Ty hon framställes vanligen der som en späd skönhet, som framlemnar en supplik till K. August, förföres af honom, sedan drager sig ur verlden och i sitt Quedlinburg, försonar moralen genom ett ädelt, af konsterna förskönadt lif. Häri ligger lika en orättvisa mot K. August, som ett brott mot den historiska sanningen. Och alla brott böra beifras, all sanning bör hägnas, all fördom skingras.

Maria Aurora K. var född i Stade, ej enligt den vanligare uppgiften 1678, utan snarare 1668; var således mer

än 18 år, en utsprickande ros, då hon 1694 kom till K. Augusts hof. Hofsmickrare sade väl den 25 à 26 åriga, att hon måste blott varit 18 och deraf lär uppgiften härflutit. 1680 i Juni på en söndag uppträdde hon redan på en maskeradbal som Ziguenerska, då man ville hedra Grefve B. Oxenstjerna, som ankommit till Hamburg, Fröken Eva De la Gardie var nunna, Fröken Amalia K., Auroras syster, jägarinna i fransk drägt. Aurora beskrifves då som *gar reizend.* Det synes fordra minst 12 år. Systern Amalia stötte Grefve O. genom ett stolt och föraktligt väsende, men Aurora vann hans behag. Hon fick en nästan lärd uppfostran, talte svenska, latin, italienska, fransyska och tyska, hade hug för vetenskapliga forskningar och kunde förtjusa med sång, musik och poetiska gåfvor. I politisk öfverblick ansågs hon stå jemt med sin tids regenter och ministrar. I historien hade hon verkliga studier. Modren, en dotter af Fältmarskalken Herrman Wrangel, en Hertigs dotterdotter, dog som enka i Stockholm 1691, född 1638, gift 1657. Aurora skref en minnessång vid grafven, vid samma tid hennes cousiner Fröknarne De la Gardie voro berömda skaldinnor (se De la Gard. Arch. VIII. p. 147, 148). En vers anföres af Cramer p. 20. Efter modrens död reste Aurora till Tyskland. Hon bländade snart regenterne sjelfve i landet. 1692 skref Hertig Ant. Ulrik af Brunswig-Wolfenbüttel till "sin sköna Grefvinna", huru en opera Narcissus skulle ges på hans födelsedag, på hvilken dag han önskade ock få der se die schöne Aurora aufgehen. De hade några goda italienska stämmor. Man ser att brefvet skrifves till en dame af mognad bildning. Samma år skref Hertig Fredrik Wilhelm af Mecklenburg-Schwerin till Grefvinnan om sin oro i brist af underrättelser från henne, önskade hennes porträtt, som skulle bli honom af mera värde än lifvet. Hon egde all makt öfver honom, var hans enda tanke, det var i hennes makt, att göra hans lycka fullkommen. En E. H. hade sett henne i ögonblick, då hon öfverträffade all skönhet i verlden. Hennes kroppsliga skönhet var utomordentlig, men likväl underlägsen glansen, som spreds af hennes ande. Allt var den högsta harmoni, ingenting starkt, ingenting svagt. Ansigtsfärgen på den 30-åriga (1700) var alldeles lik den på en 20-årig skönhet i sin skäraste blomstring. Hennes hår var rikt och svart, skönt upplagdt omkring det runda anletet; öppen och upphöjd hennes panna. Ögonbrynen voro 2 svarta linier, som redan voro mäktiga att förtjusa. Pilar,

som ingen kunde motstå, utgingo ur ögon, stora, mörka, eldfulla, öfverstrålade af en underbar glans. Redan näsan var ett skaparens mästerstycke. Munnen var utmärkt liten, läpparne som en blod, utan att blöda, tänderna i högsta fullkomlighet skönt hvita, lika stora, väl ställda. Med ett ord: allt måste uppfylla den känslolösaste med saliga känslor. Sådant kunde en man skrifva till henne, jemte helsningar från sin hustru, insatt bland försäkringar om evigt slafskap. Hon blef ogift, men visst ej af brist på friare. 1693 beklagade brodren Philip Christopher hennes öde d'avoir le demi pretendent pour époux. Hon vore född för RiksGrefven ... 1693 d. 3 Mars skref han: Då alle, som ha lust gifta sig med er, vända sig till mig, så får jag säga er, att här nu är en sådan igen, han är välbildad, har en god emploj, 6000 R:dr inkomst och vill ge en morgongåfva af 30,000 R:dr. Sådane träffas ej alla dagar. Nu nämnes ej namnet. Tycker ni summan är för ringa, sägen det rent ut. Churfursten Johan Georg IV i Sachsen hade en annan plan för henne, men då kunde hon så väl taga en Hamburgisk Banquir, som den af Churfursten föreslagne. Man ser häraf, att hon ej var vid sin ankomst till Dresdenerhofvet efter brodren Philip Christophers död så obekant, som romantiserande historieskrifvare låtit påskina. Aurora stod redan i April 1692 i brefvexling med Churfurstinnan, d. v. Hertiginnan Sophia, den af Leibnitz så prisade; liksom med den sedan så olyckliga Sophia Dorothea, nu Arfprinsessa till Brunswig-Lüneburg född Prinsessa af Brunswig-Zelle. Den sednares bref är liksom hennes på Löberöd förvarade bref till brodren, fullt af snille och kärlek. Hon var philosoph, hellre ensam än i dåligt sällskap (Fru Grefvin. Platens och Fru de Wies?); missunnade Aurora sin frihet o. s. v.

Aurora skänkte ock Tysklands Durchlauchter rökelser tillbaka. Då Churfursten Johan Georg IV dött i April 1694 och den unge August, som tillträdt regementet, förtjuste Gustaf Horn, skref han till "sin gudomliga" Aurora, att hon i sin sång öfver August verkligen propheterat. (Hon hade således förr än hon samma år ankom till Dresden, der blifvit känd som hofskaldinna.) Den 6 Juli 1694 skref G. Hildebrandt, Grefve Philip Christopher K:s Sekreterare, huru hans herre sistl. söndagsafton kl. 10 utgick ur sitt rum och sedan aldrig mer återkommit. — En Sachsisk General lönnmördade, midt i fridens lugn, den siste Königsmarken. Han manade systrarne till upptäckt och hämd. Nu begaf sig

Aurora till sin broders vän, Sachsens Churfurste. Cramers hittills obekanta källor uppdaga en mängd misstag i äldre skrifter om hennes öden, sedan hon utträdt på verldens skådeplats. Striden om dylika anekdoter var länge ett af historiens första problem. Om ej verldshändelserna varit märkligt inveckladе i culiss-händelserna, så synas dylika mera höra till polisprotocollister än häfdatecknare. Vi erinra blott, att brodrens blodiga skugga, sväfvande öfver en säkerl gen vanhelgad furstlig äkta säng, ej var mäktig att varna den 28-åriga så vittra, i konstens verld så hemmastadda Fröken Aurora. Tiden var alldeles förvildad. Man häpnar öfver att läsa Auroras, en frökens, en hofdams, anteckningar om sin bror. Vi kunna knappt antyda i en historisk uppsats, hvad hon synes skrifvit utan att — "epistola erubesceret", att låna en phras ur Ciceros epistlar. Grefve K. och Grefvinnan Platen träffades i en obscen situation, då några hofdamer inträdde. Grefven ropar: *eau de la Reine d'Hongrie! Madame s'evanouit!* Damerna logo, seende svimningen vara en "Venusvanmakt"; berättade det för Churfurstinnan Sophia, som deröfver mycket log, alla logo. Grefve Platen var då i Wien. En fältskär måste sedan rädda Grefvinnan ur en viss fara. Königsmark betalte honom derföre 100 pistoler. När Aurora sedan vill förfäkta sin broders oskuld anför hon samma skäl som Hertiginnans förtrogna: han var hela tiden sjuk på ett sätt att . . . Kunde brodren meddelat systern allt detta, om ej beggos blygsamhet varit alldeles försvunnen? Sådan var den blygsamma 18-åriga, som förfördes af K. August! Den nära 30-åriga, som kom med en djup familjesorg och snart syntes fallen, var det nog förut. 1695 vid Michaeli kom den sörjande systern till Dresden och den 19 Oct. 1696 föddes Moritz, RiksGrefve af Sachsen. Hon sjelf blef sedan lika illa luktande som hennes rykte. August vände sig från henne och att ej K. Carl XII vände sig till henne, har ofta anmärkts af häfdatecknare och skalder. Huru hon nyttjades som Gesandt 1702 från K. August till K. Carl, träffas i hvarje utförligare historia tillräckligt bemärkt. En penning slogs öfver denna ambassad: Delila på ena sidan, som sökte behaga Simson; på den andra sidan Simson, som med åsnakindbogen slår Philisteerna. Inskriften på förra sidan är genialisk: *Non hic sed ex altera parte* (ej på denna men på andra sidan). Hon vardt postulerad till Prostinna af Quedlinburg och introducerad 1700. Öfver henne såsom sådan är slagen en skådepenning till heders. Hon sökte gif-

va sin son, hvilken 1700 skref sig *Conte Maurice Fils d'Auguste*, en äkta fransysk uppfostran. 1703 kunde han redan flera roler ur Racine och, enligt läraren Delormes intyg, förstod han dem. Han blef "snille, hjelte och fältherre", till sederna lik slägten. Emellertid lefde Prostinnan i Quedlinburg som Sagornas Féer, en verkligen hednisk gudomlighet, dyrkad af alla, som ej kände en högre verld i denna, än den som "förgås i brakningarna." Aurora förgicks sjelf derunder. Bland dem som sist skrefvo Ma très chere Aurore var Alexei Petrowitsch. Sjelfve hennes dödlige fiende, Gr. Fleming, Fältmarsk., ville, wenn er getrunken hatte, kärleksfullt sluta henne i sina armar under utrop: Du kleine H . . .! Du bist doch eine gute H . . . hvaråt "hennes Excellence" — log. Hon hade satt sig öfver ryktet, intygar Hr von Loen*). Prostinnan Königsmark dog d. 16 Febr. 1728.

För sin skönhet och konstnärsbildning var det hon uppbars af sin samtids omdöme. Voltaire fann i henne den berömdaste qvinna i 2:ne århundraden (glömmande dervid sjelfva hennes förebild Dr. Christina). J. D. Voss, en af hennes biographer, intygar, att hon i teckning och målning upphöjde sig till det förträffliga. En tafla, föreställande henne och systern i grekisk kostym, har skattats högt af kännare. Cramer tror den dock vara af en ringare talang. En miniatyrmålning, föreställande henne sjelf och som förvaras på Löberöd **), torde ock vara af hennes hand. Hon egde ett galleri af mer än 50 taflor. Musiken var hennes käraste konst. Hon spelte åtskilliga instrumenter, och sjöng förträffligt. Redan vid 22 år hänfördes den starke Johann Matheson, som erkände sig ha lärt mycket i hennes sällskap. Systern Amalia Lewenhaupt var ock poetisk och då Matheson författat en operett 1705, för att fira Hertig Anton Ulric, skref Grefvinnan L. poesien, kallande den "le retour du Siècle d'or." Auroras poetiska talang har bevisats med Voltaires auctoritet. Cramer anmärker dock med rätta, att det mera gäller det correct fransyska i hennes språk, än den poetiska i hennes ideer. "Hon skref för sitt nöje fransk vers, som man skulle anse för ett arbete af en som födts och fostrats i Versailles." Voltaire anför ur ett hennes poem till K. Carl XII. Sista raden visar att hon kunde försätta

---

*) Se Gesammelte kleine Schriften. Frankfurt 1750.

**) I Upsala, äfvensom på Marsvinsholm och Skokloster, visas ett porträtt af A. K. Cramer omtalar några andra II. p. 92. Ett af Ehrenstrahl I. p. 290.

sig utom sin egen opinion, att hon således egde ett *dramatiskt* sinne.

Mercurius höll tal vid Gudarnes bord,
Till pris för den unge monarken i Nord.
Mars mönstrade hjeltar med kronor. Bland dessa
Bar Carl den skönaste lager å hjessa,
Och lager som vunnits i blodig strid.
Men Jupiter fäste sig mest dervid,
Att hjelten var god emot hvar förtryckter,
Att han var from, att han var nykter. —
En dygd, så sällsynt i krigisk tid.
Minerva kunde ej nogsamt prisa,
Hos hjelten det myckna kloka och visa;
Ja Momus svor, att han ej var dum.
Med ett ord: hvar Gud uti Minnets tempel
Gaf plats åt den, som följt Gudens exempel;
Men Venus här stod, liksom Bacchus, stum.

A la table des Dieux Mercure louoit fort
Le jeune Monarque du Nord.
En parlant des Héros, qui sur la terre,
Mars surtout vantoit les lauriers
Qu'il a remportés à la guerre.
Mais Jupiter fuit des premiers
A faire remarquer sa bonté, sa clemence,
Sa pieté, sa temperance,
Si rare parmi les guerriers.
Minerve applaudissoit sans cesse
A sa prudence et sagesse.
Ce Roi là, dit Momus, ne sera pas un sot.
Enfin chacun des Dieux, discourant à sa gloire
Le plaçoit par avance au temple de mémoire.
Mais Venus, ni Bacchus n'en dirent pas un mot.

Tyskar berömde också hennes tyska poesi; och vi kunna ej neka att hon deri lägger poesi i ett långt mera poetiskt språk, än det man då ännu vanligen sjöng. Svenska skref hon ej gerna; begärde en som kunde uppsätta åt henne en svensk supplik. Cramer anmärker såsom besynnerligt, att intet förekommer i Aurora K:s skrifter och lefnad, som vittnar om religiositet, utom den förkomna: Die Nordische Weyrauch, hvilken Berch anser tillhöra den äldre, allvarsamma perioden. Så ock hennes bror Philip Christopher. Enlig en berättelse, fäktade han tappert, efter såsom Hertiginnan alltid hoppades det skulle ske om det gällde, när han sista gången blef ertappad hos henne (den afton han utgått, enligt Sekreterarens intyg, kl. 10 e. m.) Ja, han fäktade med en hand om värjfästet och en i byxorne (helst, för en knapps

sönderspringande, enlig en god förklaring, det blef nödvändigt). Men när han stupat i sina sår bad han dem ej låta honom ligga der i sina synder och sitt blod. Då kom en prest och en bödel. Han biktade och halshöggs. Förrän på ålderdomen mötte ej hos Aurora det ringaste, som vittnar om annat än rent hednisk cultur. Då ännu var begabberiet med Bibeln nog sällsynt; men i en hennes berättelse förekommer: — — Abrahi étant sur le mont Tabor pour faire un pétit sacrifice de son Fils Siesac, un petit Ange courre comme un Diable & crie Abrahi, Abrahi! le bon Dieu se contente de ton bon volonté, va t'en boire à mon santé. Likväl uppbar hon *kyrkliga* inkomster. Tunc temporis etiam!

Skrifter: En fransysk Comedi, uppförd inför Konungen i Stockholm. — Die drey Tochter des Cecrops. Opera tryckt 4:o, ofta spelad på Hamburgska theatern. — Åtskilliga oder på tyska t. ex. öfver Hert. Anton Ulric på dess 81:sta födelsedag. — Lyckönskan till Prins Ludvig af Baden efter segern öfver Turkarne 1691 vid Salankemen. — Der Nordische Weyrauch, oder zusammengesuchte Andachten von Schwedische Fraunzimmer; handskr. i Slottsbiblioth. i Quedlinburg i Rector Eckhards tid, nu förkommen. — Versar i Paullinis' Hoch und wohlgelahrten deutschen Frauenzimmer. Frankfurt u. Leipzig 1722. — Cantate (tysk), införd hos Cramer II. p. 97. — Sång till K. August (fransysk). — En till Churfursten August vid karnevalen 1697. — Prosaisk uppsats (på Fransyska) i skämtsam stil. Cramer l. c. p. 100.

(Källor: Denkwürdigkeiten der Gräfin Maria Aurora Königsmark und der Königsmarkschen Familie. Nach bisher unbekannten Quellen von Dr. Friedr. Cramer. 2 B. Leipz. 1836. — Berchs Sv. Herrars o. Fruars Skådep. — Svenska Grefvinnan Aurora Königsmarks kärlekshändelser med K. August i Pålen (af Gloxin) Sthm 1814. — Histoire secrette de la Duchesse d'Hannovre epouse de Georges I. Roi de la Grande Bretagne; etc. Londre 1732. Flere Öfvers. på Tyska. Den äldsta 1735, den sista 1782 (som författare har man misstänkt samme Baron v. Pöllnitz, som skrifvit Das gal. Sachsen; liksom en Baron Bilefeld). — De la Gardiska Archivet I och VIII Del. — von Loen: Gesammelte kleine Schriften. Frankfurt 1750. — J. D. Voss, der Biograph. Halle 1803. — Das galante Sachsen (af Frih. v. Pöllnitz). 1734. Leben u. — Thaten des Grafen Moritz von Sachsen. Frankfurt und Leipzig 1751. — Die Biographischen Nachrichten der Gräfin Königsmarck. Quedlinburg 1833. — Fredegunde; oder Denkwürd. zur geheimen Geschichte des Hannoverschen Hofes. Aus einer Französischen Handschrift übersetzt, mit Histor. Erläuterungen, Berichtigungen und Zusätzen. Berlin 1825 (af historiskt värde). — I Minerva för 1804 Nov. och 1805 Jan. och Febr. en Journal af Archenholtz, finnes Geschichte der Prinsessin von Ahlen, öfversatt ur Archives Literaires. Förf. har begagnat diplomaters handskrifter. — Gref Philipp Christoph's von Königsmarks Geschichte i 8:de B. der Magaz. für Hist. und Geogr. af Büsching s. 472.

— N *).

*) Författaren erkänner att han hvarken känt kallelse eller haft tid att noggrant studera äfven de källor, som funnits att utan allt besvär tillgå. Men hvad som kunnat nedskrifvas, må föranleda andra, som känna sig ega lust, till fullständigare och noggrannare behandling. Sveriges historia röra dessa händelser allt för ringa, ehuru om den tidens opinioner och seder här mera ljus kan träffas än i de fleste historiska öfverlemningar.

Tillägg till Bokstafven K.

KEDER, NILS. (Se ofvan sid. 20—24.)

Vi glömde att anföra hvad i Gez. Biogr. Lex. Suppl. 1787. Tilläggn. p. 570 ej förgätits, huru Keder fann en *Odens penning*, der CancelliR. Berch fann en illa tecknad façade af en Domkyrka, så snart den ej visas horizontelt, utan vändes perpendiculärt. Då vi ej undanhålla den fläck detta misstag må innebära, bedja vi dock att få ställa den jemte vår skicklige mumismatiker B. E. Hildebrands yttrande: ... "Nicolaus Keder, utan tvifvel den skarpsinnigaste bland våra mumismatici. Hans skrifter, af hvilka de fleste sprida ljus öfver Sveriges äldsta mynt, vittna om en beläsenhet och en kännedom af mynt, som i förening med hans skarpa blick och säkra omdöme göra dem brukbara för alla tider ... Odens-penningen ... Vi böra så mycket mindre lägga honom detta bemödande till last, som vi sett män i en mera fördomsfri tid använda lika mycken lärdom och icke mindre möda på förfäktandet af lika orimliga eller om man så vill lika sannolika favoritideer. Denna afhandling med alla dess digressioner innehåller i alla fall åtskilligt, tjenande till upplysning af våra äldre mynt och vittnar i likhet med hans öfriga skrifter, att författaren stod långt framom sin tid."

KEYSER, HENRIK. — GUSTAF THEODOR.

1. KEYSER, HENRIK.

Bland K. Gustaf II Adolphs krigare under Ryska och Polska fejden befann sig en yngling, som lärt boktryckerikonsten. Då bland bytet i Liffland en gång (1625) ett boktryckeri upptäcktes, gaf Konungen detsamma till den konsterfarne ynglingen. Dennes namn var *Henrik Keyser*. K. sändes med sin egodel till Sveriges hufvudstad och verkade ej ringa för krigarfolkets litterära bildning både som *förläggare*, *boktryckare* och *bokhandlare*. Han var ock *författare*.

Skrift: Sveriges Rijkes Ridderskaps och Adels Wapenbook. Sthm 1650. Som Förf. i någon påkommen ifver uppbrännt största delen af upplagan och låtit uppsmälta plåtarna, är boken rar och betalas högt af Bibliognoster.

(Källor: Alnanders Hist. Art. Typogr. — Företalet till Cedercronas Vapenbok. — Gezelii Biogr. Lex.)

2. KEYSER, GUSTAF THEODOR.

Grosshandlaren och Riddaren *G. Th. Keyser* föddes d. 8 Dec. 1785 i Stockholm, ovisst om af Boktryckaren H. Keysers descendenter. Han har blifvit allmänt känd och värderad såsom en af landets verksammaste menniskovänner. Är Evangeliska Sällskapets och Svenska Bibelsällskapets Archivarie samt Sv. Missions- och Sv. NykterhetsSällskapens Skattmästare.

Såsom bekant är hitkom, — tvingad af kriget mellan Danmark och England, — D:r Paterson ifrån Köpenhamn år 1807, der han å Britt. och Utl. Bibelsällskapets vägnar, nyss ordnat om utgifvandet af en ny bibelupplaga på Isländska, emedan behofvet deraf ibland detta folk var ganska stort.

D:r Patersons bemödande härstädes gick derpå ut, att å samma Sällskaps vägnar, göra sig bekant med Bibelbehofvet här i Sverige samt tillbjuda Sällskapet understöd om så skulle erfordras.

Ett lika uppdrag hade han ock ifrån The Religious Tract-Society i London, för utgifvandet af små andliga Skrifter till utspridning ibland folket. D:r Paterson vände sig i början uti dessa angelägenheter till sådane personer, som han förmodade främst borde framstå dervid; men som föreningar af detta slag, den tiden, ansågs såsom något ovanligt och nytt samt föga hoppgifvande om framgång, så gjorde han mest den erfarenhet, att till en början intet biträde af dem var att förvänta. I följd häraf nödgades D:r P. vända sig åt ett annat håll samt försöka medverkan af ett litet antal ibland de mindre ansedda i staden, till större delen Lekmän. Till desse slöt sig ock en man af redbar charakter och utmärkt nit för Guds sak, framl. v. Presidenten i K. BergsCollegium, G. A. Leyonmark, under hvars ordförande snart det Evangeliska Sällskapet stiftades, som år 1808 sökte och d. 21 Jan. 1809 erhöll Kongl. Stadfästelse. Ibland stiftarne till detta Sällskap var äfven K. som snart fick emottaga en del af det ekonomiska bestyret dervid samt dermed fortfor till dess år 1814 Svenska Bibelsällskapet stiftades, hvaruti han äfvenledes deltog och alltsedan varit dess Archivarie i 26 år. Med D:r Paterson förblef han alltid i vänskapsfull förbindelse, äfven sedan denne afgått ifrån Sverige till Ryssland, för att derstädes tillvägabringa det stora verket för bibelns utgifvande å mångfaldiga språk och till ett ganska stort antal inom den store Alexanders rike.

År 1829 hitkom en Svensk vid namn Fjellstedt ifrån Basel, der han varit i dervarande MissionsSällskaps Institut för missionärers bildande. Fjellstedt medförde åtskilliga uppmuntrande underrättelser om missionsverket derstädes och i andra protestantiska länder, hvilket gaf anledning att äfvenledes försöka om en dylik stiftelse härstädes, till understöd för detta verk, kunde åvägabringas. Ehuru några år förflöto derefter innan någon åtgärd togs, blef dock år 1834 början gjord med utgifvandet af den ännu fortfarande Missionstidningen, för hvilkens bestånd några vänner hade förbundit sig och deribland äfven K., som öfvertog det materiella bestyret dermed jemte försändningen deraf, till undvikandet af det, för en tidning af så låg prenumerationsafgift, nog högt fastställda postförvaltarearfvodet, som skulle hafva gjort dess utspridning ibland mindre bemedlade personer, nästan omöjlig. Huru denna tidning alltsedan kunnat lemna ett betydande öfverskott såsom bidrag till det, året derpå under H. Ex. Grefve Rosenblads Ordförande, stiftade Missionssällskap, derom vittna detta Sällskaps räkenskaper, hvilka af K. blifvit förda, såsom en af Sällskapets stiftare och dess Skattmästare.

Brittiska Bibelsällskapet som i de första åren med betydliga gåfvor understödt de i Sverige inrättade Sällskaper, kunde i anledning af dess beslut år 1825, icke vidare fortfara med directa penningeunderstöd åt andra än dem, som afsagt sig spridningen af Apokryphiska böckerna tillika med bibeln. Icke dessmindre var det detta Sällskaps önskan att för denna sak än vidare medverka något i Sverige, och till den ändan kom D:r Paterson återigen till Stockholm år 1832, för att derstädes bilda ett agentskap, som för nämde Sällskaps räkning öfvertog utgifvandet af bibeln med uteslutandet af Apokryphiska böckerna, särdeles för att dermed bistå de fattigare i landet som saknade den H. Skrift. I denna angelägenhet vände han sig till K. såsom en af de få ännu lefvande eller i Stockholm ännu vistande, ibland dess äldre vänner. Nödiga förberedande öfverenskommelser träffades, ett agentskap bildades och K. öfvertog äfven härvid hufvudbestyret i detaljerna. (Dermed har alltsedan fortgått och resultatet är att öfver 144,000 Biblar och N. Test., kommit mest i de fattigares händer, genom en uppoffring af nära 70,000 R:dr B:co för Sällskapet.)

År 1837 var K. en af dem, som stiftade det Svenska Nykterhetssällskapet, sedan han flere år förut varit ledamot

och skattmästare uti den förra s. k. Stockholms Nykterhetsförening, hvilken befattning han äfvenledes öfvertog i det nya Sällskapet. Året förut hade han förenat sig med några vänner om utgifvandet af Tidningen Fosterlandsvännen, på enahanda grunder som angående Missionstidningen här ofvan äro nämda, och att denna tidning utgafs till förmån för nykterhetssakens befordrande, hvartill den i dubbelt afseende ock bidragit.

Huru högt han i dessa hänseenden af allmänheten värderas, kan man sluta af 5 §. i Protocollet vid årsmötet för N. Sveriges Nykterhetsföreningar i Hudiksvall den 27 Aug. 1840: "Herr Secreteraren (ContractsProsten, Pastor i Söderala, Scherdin) erinrade ock om den betydliga möda och uppoffring, som Sv. N. S. Skattmästare, Hr Grosshandlaren och Riddaren af W. O. Gustaf Th. Keyser i Stockholm nedlaggt på nykterhetsskrifters spridning till hela Sverige, och föreslog, att till honom frambära nykterhetsvännernas aktningsfulla taksamhet derföre. Det anfördes, att detta var så mycket billigare, som bemälte Grosshandlare skall hafva nedlaggt sin handelsrörelse, för att hafva desto mera lägenhet att verka för framgången af det goda uti fäderneslandet, att befordra Nykterhets-, Bibel- och Missionssaken m. m. Nykterhetsvännerna uppdrogo derföre enhälligt Herr Sekreteraren, ContractsProsten Scherdin, att gå i författning om uppsättande och expedierande af en skrifvelse till bemälte Herr Grosshandlare, som tolkade de närvarande nykterhetsvännernas synnerliga högaktning och tacksamhet för dess ovanliga nit, uppoffring och verksamhet till befordrande af så ädla ändamål" *).

K. var äfven med om inrättandet af småbarnskolor då år 1836 denna stiftelse började, hvarvid han öfvertog till en början befattningen såsom skattmästare, den han dock, i

---

*) Vid samma tillfälle beslöts en dylik tacksägelseskrift till Hr Brukspatron Erik Kinnman i Fahlun (född i Norrland 1802, Bruksbokhållare hos Lagman Noreus, sedan en högt aktad utredningsman i Sterbhuset), hvilken användt stor kostnad på omkring 15,000 ex. af Svenska Nykterhetsskrifters tryckning och spridning bland allmogen i Dalarne och Norrland, gjort en mängd resor för philanthropiska ändamål i norra och mellersta Sverige och derigenom utsått frön till framtida skördar, vid hvilkas af alla menniskovänner förväntade blomstring våra efterkommande torde vilja minnas detta namn och derföre nedskrefs det här.

Skrift: Försök att upplysa allmogen om rätta orsakerne till dess betryckta ställning. Fahlun 1839.

anseende till så många redan hopade göromål, snart måste frånträda.

Flere andra medborgerliga befattningar har K. äfvenledes haft sig ombetrodde under de sednare 25 åren af sin lefnad.

KLINT, ERIK af. — GUSTAF af. — CARL af.

1. KLINT, ERIK af.

Född 1732 d. 6 Oct. på Kölby, nära Kalmar. Vid 8 års ålder förlorade han sin far, Häradshöfdingen *Esaias K.*, och snart derefter sin mor; njöt några få år vänners omvårdnad, men lemnades derefter på egen hand. Han började studera i Lund, men en oemotståndlig böjelse för sjölifvet förde honom snart in på en annan bana. Efter åtskilliga resor med handelsfartyg, ingick han 1750 som Coopværdiebåtsman vid Örlogsflottan, blef 2:ne år derefter Lärstyrman, i hvilken egenskap han bevistade flera expeditioner med flottans fartyg, och befordrades 1755 till Lieutenant vid Amiralitetet.

Efter hemkomsten från en expedition i Nordsjön med linieskeppet Bremen, förordnades han 1757 till Informationsofficer vid Cadettcorpsen i Carlskrona, och att, jemte denna befattning förrätta Adjutantstjenst, hvartill hörde vården, ej mindre om Cadetternes disciplin än ock om undervisningens jemna gång. Utom årliga Sjöexpeditioner till Cadetternes öfning, uppdrogs honom att förrätta en triangelmätning öfver Blekingska skärgården, till grund för nya sjöchartors författande. Åren 1764—66 företog han en Ostindisk resa, såsom tredje Styrman på Ostindiska Compagniets skepp Finland, och befordrades efter sin hemkomst till Capitaine. År 1772 nämdes han till R. S. O. och 1776 till Major i Örlogsflottan. Utom fortfarande sjö-öfningar med Cadetterna, var han commenderad vid flera förefallande dels convoy-expeditioner, dels profseglingar med nya skepp, dels hydrographiska förrättningar i Östersjön m. fl.

Under kriget med Ryssland 1788—90 förde han befälet på chefskeppet Gustaf III samt utmärkte sig vid flera tillfällen. Efter sjöslaget vid Hogland befordrad till ÖfversteLieutenant och utnämd, jemte H. K. H. Hertig Carl och fyra de mest utmärkte befälhafvarne, till R. S. O. St. Kors, hvilken Riddarevärdighet Konungen vid detta tillfälle stiftat.

För sitt välförhållande vid retraiten från Wiborg, erhöll han af Konungen en hedersvärja.

Efter krigets slut, återkommen till Carlskrona, utnämdes han till LotsDirecteur och Öfverste. I förening med årliga lotsvisitationer utåt rikets kuster, anställde han äfven astronomiska ortbestämmelser, mätningar och pligtningar m. m. samt fortfor att utarbeta sjöchartor, hvilka för kronans räkning utgåfvos, likväl under ett annat namn än den anspråkslöse författarens.

År 1796 begärde och erhöll K. afsked från krigstjensten, och flyttade till Gottland, der han till belöning erhållit ett 50-årigt arrende å den lilla kungsgården Wisborg. Egendomen var i högsta grad vanhäfdad och förfallen; förlagskostnaderna för dess iståndsättande öfverstego den ringa afkastningen; och först efter flera års uppoffringar och mödor, kunde den lemna ett underhåll som någorlunda motsvarade den tarfliga familjens nödvändigaste behof.

Öfverste K. fick likväl icke ensamt egna sig åt sina enskilda angelägenheter: han förordnades 1798 till vice Landshöfding på Gottland, och fortfor i denna befattning, mot en högst obetydlig ersättning för möda och hinder, till 1808, under hvilken tid han ock, såsom vedermäle af Konungens tillfredsställelse med dess nitiska omsorger, erhöll adeligt sköldemärke och, med namnet *af Klint*, introducerades un- N:o 2185.

Gift med en dotter af AmiralitetsCapitainen *J. Gyllenstam*, och hade, under ett 40-årigt, på huslig sällhet likasom på husliga bekymmer rikt äktenskap, med henne 17 barn. Han hade den sorgen att öfverlefva sin älskade maka och 4 barn, men efterlemnade vid sin död, den 10 Nov. 1812 6 söner och 7 döttrar. Dess äldste son

2. KLINT, GUSTAF af.

Var född i Carlskrona d. 31 Maj 1771. Jemte en skarp uppfattningsförmåga, ett lifligt kunskapsbegär och en ovanlig arbetslust, röjde sig hos honom, redan i hans späda barnaår, en afgjord böjelse för sjömannayrket. Alla omgifvande föremål voro också egnade att väcka och underhålla en sådan böjelse, och att för hans lifliga inbillning, framställa sjöväsendet i den mest hänförande, storartade gestalt. Det var flottans mest lysande epoch; varfven hvimlade af lif och verksamhet; skepp byggdes, utrustades, profseglades; öf-

nings- och convoy-expeditioner anställdes o. s. v. Under sådana förhållanden och med ständiga tillfällen, äfven inom enskilda umgängeskretsar, att lära och erfara, gjorde den unge K. lika hastiga som stora framsteg inom alla delar af sjömannayrket. I kunskaper vida framom sin ålder, röjde han tillika i deras användande en omfattande blick, en combinerande förmåga som tidigt utmärkte den blifvande befälhafvaren. Såsom sådan erkändes han också af jemnårige och kamrater. Vid 10 års ålder antagen till cadett, hade han redan författat ett fullständigt Signalbref, till begagnande vid de evolutioner som årligen, med en Båtescader af Cadetterne anställdes. Alltid ansågs han såsom sjelfskrifven befälhafvare vid dessa öfningar, som med mycken noggranhet verkställdes, och då han, nyss 11 år gammal, gjorde sin första sjöresa, såsom Cadett på fregatten Illerim, under en convoy-expedition åt Spanska sjön, lemnades honom, vid flera tillfällen, det förtroende att, under manöver, föra befälet på fregatten. Vid återkomsten till Carlskrona fick han emottaga sin första officersfullmakt, efter den tidens sed att befordra minderåriga ynglingar.

1783 bevistade han en profsegling i Kattegat med fregatten Bellona, och de följ. båda åren de expeditioner, som under dess faders, d. v. Majoren Klints, befäl verkställdes, i ändamål att för Sjöchartverkets behof, genom astronomiska observationer och hydrographiska mätningar, bestämma flera, till läge osäkra orter och kuststräckningar i Östersjön. Hans deltagande i dessa förrättningar, äfvensom hans befattning, om vintrarna, med ritning och sammansättning af de sjöchartor som dessa åren utarbetades och utgåfvos, hade på hans framtida förhållanden, både såsom offentlig och enskild man, det största inflytande: de bestämde arten och rigtningen af den verksamhet hvartill han sedermera med så mycken framgång egnade sig; de framkallade ideen till det förtjenstfulla arbete som nu, under namn af *Sveriges Sjöatlas,* länge kommer att täfla med hvad andra länder i den vägen äga utmärkt att uppvisa. I sin början ansedda endast såsom en liten inkomstkälla, genom copierandet af chartor för flottans behof, blefvo dessa chartarbeten snart hans käraste sysselsättning, hans vederqvickelse och hvila under de stunder dessa trägna studier lemnade honom öfriga. Förgäfves sökte hans föräldrar, att af omtanka för hans helsa, genom förbud hejda hans arbetsifver; han undandrog sig denna ömma vård och arbetade om nätterna. På detta sätt

lyckades han också att utarbeta chartor öfver kuststräckningen från södra gränsen af Blekinge ända till Landsort i Stockholms skärgård, och, märkvärdigt nog! alla kronans dyrbara chartsamlingar förlorades i den olyckliga branden i Carlskrona, men detta ynglinga-arbete blef ensamt räddadt, och utgjorde sedermera, i författarens hand, en dyrbar grundläggning till författandet af hans Östersjö-chartor.

Under en öfnings-expedition i Kattegat 1786, var Fänrik K. commenderad på fregatten Charlotta, samt att biträda vid de hydrographiska mätningar och undersökningar, som vid samma tillfälle anställdes i Bohus-bugten m. fl. st. Följ. årets profsegling i Nordsjön med 2:ne nya Linieskepp feck han icke bivista, emedan han erhållit det uppdrag att på egen hand och på eget ansvar, utarbeta en charta öfver Norra delen af Östersjön med Ålandshaf och Finska skärgården. Detta offer åt sin pligt var för hans känsla det största som kunde honom affordras, och det ögonblick då de stolta skeppen gingo till segels, var för honom ett det bittraste han dittills öfverlefvat. Någon tid derefter hugnades han med ett nytt bevis på förmäns förtroende, då han, efter utmärkt väl genomgången officers-examen, förordnades att, såsom sin Fars biträde, hålla föreläsningar för Cadett-Corpsen i Navigation, Skeppsbyggeri och Sjötaktik.

Kriget mot Ryssland utbröt, och den med stor skyndsamhet utrustade Flottan fick ordres att afsegla. Fändrik K. beordrades till tjenstgöring på Linieskeppet Prins Gustaf, och fick, på sin 17:de födelsedag, inträda i denna tjenstgöring. Nu lefde och andades han blott för sina nya pligter; begagnande hvarje tillfälle att samla kunskaper och erfarenhet; brinnande af begär att pröfva sitt unga mod, och fast besluten att offra allt för sitt fäderneslands nytta och dess Flottas ära. Hans bemödanden blefvo icke obemärkta: med hvarje dag tillvann han sig förmäns ökade förtroende: åtskilliga vigtiga uppdrag voro deraf en följd, och den 17:åriga ynglingen utförde dem alltid på ett sätt som fullt rättfärdigade detta förtroende.

Efter slaget vid Hogland den 17 Juli befordrades han till Lieutenant och fick befälet öfver ett recognoscer-fartyg, hvarmed han, till följe af erhållne instructioner, undersökte den då föga bekanta skärgården, påfann och uppligtade flera förut okända eller, för svårare fartyg, såsom ofarbara ansedda inomskärs-leder, förrättade åtskilliga parlamenterin-

gar, hvarjemte han tillika recognoscerade fiendtliga Flottan och förstod att, med lika mycken djerfhet som skicklighet, på nära håll iakttaga dess rörelser och derom gifva nödiga underrättelser." Flera gånger, under sina kryssningar mellan Finska skären och Revel, jagades han af Ryska kryssare, och var en gång nära att tagas af en fregatt, som under Svensk flagg närmat sig Finska skärgården. Äfven med i försåt utlaggda fartyg, sökte fienden att bemäktiga sig den välkända, så ofta fruktlöst förföljda kryssaren; men genom dristighet, kloka manövrer och noggrann kännedom om skärgårdens alla tillgångar och farleder, lyckades han alltid att undkomma, utan att någonsin förfela det mål han sig föresatt.

Svenska Flottan, af brist på ammunition nödsakad att inlöpa på Sveaborgs redd, hölls der instängd af en öfverlägsen fiende. Denne hade bemäktigat sig Hangöudd, sökte intränga i skärgården deremellan och Sveaborg, samt hotade att afskära alla transporter, sjöledes, till Arméen och Flottan. Alla vester ifrån ankommande förnödenheter måste således föras öfver land, å det smala näset af Hangö, och till betäckning af deras ytterligare transporterande blef nödigt att, med tillräcklig styrka, försäkra sig om skärgården deremellan och Sveaborg. Möjligheten häraf var af Lieutn. K. undersökt och uppgifven, och ordres utfärdades i följe deraf för 4 Fregatter 2 Galerer och några mindre fartyg att inomskärs afgå till Porkala och Barrösund. Men tillkallade lotsar nekade enhälligt att åtaga sig lotsningen, under förklarande af omöjligheten att med så svåra fartyg kunna framkomma genom skärgården. Den angelägna expeditionen måste också inställas, till dess K. återkommen från en kryssning, åtog sig och fick befallning att föra den. Det dristiga företaget lyckades fullkomligt, ehuru det af grund och klippor trånga samt krokiga farvattnet fordrade en särdeles noggrann manoeuvre, hvilken åter, af en stark blåst, ganska mycket försvårades. Flera gånger försöktes sedermera, men ingen lyckades att passera denna led med så svåra skepp, utan att fastna på grund, ehuru under omständigheter som voro mera gynnande för en sådan segling.

Lieutenant K. som, genom detta och flera väl utförda värf, städse tillvann sig uppmärksamhet och aktning, fortfor att, med sitt lilla fartyg, följa och bevaka den fiendtliga Flottan, hvars öfverlägsenhet hindrade den Svenska att utlöpa. En ovanligt sträng och tidig vinter försvårade äfven

alla försök dertill, och beslut var redan fattadt att öfvervintra i Sveaborg, då Konungens bestämda ordres ankommo att Flottan skulle utlöpa och afsegla till Carlskrona. Nyss återkommen från en kryssning mot Reval, hvarunder han icke kunnat upptäcka Ryska Flottan, afsändes K. ytterligare den 8 Nov., med befallning att inom 48 timmar inrapportera hvar denna Flotta då fanns och om den afgått till Cronstadt. Detta svåra uppdrag lyckades honom också, och på hans derom afgifna rapport, utlopp Svenska Flottan och ankom den 27 Nov. på Carlskrona redd.

Under påföljande vintern tjenstgjorde Lieuten. K. såsom Informat:sOfficer vid Cadettskolan, afmätte och pligtade redden utanför Carlskrona, och erhöll slutligen befallning att utrusta det året förut eröfrade Linieskeppet Uladislaw, hvilket helt och hållit måste förändras så till inredning som tackling.

Då, efter mångfaldiga hinder, Flottan omsider kunde gå till sjös i början af Juli månad, beordrades K. såsom Lieutenant på nämnda skepp, hvars andra Batteri han commenderade under sjöslaget vid Öland den 26 Juli. Efter detta intet afgörande slag och sedan fienden, oaktadt allt bemödande, icke kunnat upphinnas och tvingas till ny bataille, återvände Flottan till Carlskrona. Men då i detsamma underrättelse inlopp, att Ryska skepp fattat posto vid Porkala-udd i Finska viken och förhindrade all tillförsel sjöledes till Svenska Arméen, så beordrades en Escadre af 3 skepp och 3 fregatter jemte ett par mindre fartyg, att dit afgå, för att anfalla och fördrifva fienden, och K., som bättre än någon annan kände denna skärgård jemte hela localen, erhöll ordres att vara expeditionen följaktig. Escadern afgick och var snart i sigte af den fiendtliga posteringen; alla dispositioner till anfall voro vidtagne, i öfverensstämmelse med en af K. uppgjord plan, och för att icke i förtid upptäckas, voro alla skeppen målade lika de Ryska samt förde Ryska flaggor. Allt lofvade en lycklig utgång: vinden var god och lagom blåsande; styrkan mer än tillräcklig för att mäta sig med fiendens. Ett par Ryska Briggar kommo escadern till möte, icke anande dess fiendtliga egenskap och syftemål; hvar och en ansåg dem redan som goda priser; men i stället att göra denna lätta eröfring, lät Befälhafvaren plötsligt uppgå signal att vända. En Officer, som i hög grad vunnit denna Befälhafvares förtroende, hade nemligen lyckats att öfvertyga honom att de ankommande

Ryska briggarna voro utrustade till brännare, samt att åtskilliga segel, som syntes i horizonten åt trakten af Reval, utgjorde Ryska stora flottan. K., som med högsta förvåning och ovilja hörde detta beslut, sökte på allt sätt hindra dess verkställighet: han bad, han besvor sin Chef besinna, att äfven i händelse de båda mötande fartygen voro brännare, de omöjligen kunde göra någon skada, så länge manoeuvern var obehindrad och gynnad af frisk vind. Flere togo på sitt ansvar att de seglare som syntes, och hvilka han sjelf från toppen noga betraktat, icke voro annat än Coopværdi-män: alla bevis användes förgäfves. Ryska fartygen, som emedlertid varsnat faran, gjorde signal derom till de vid Porkala stationerade skeppen och skyndade att hålla undan; hvarpå Svenska Escadern hissade egna flaggor, vände westvardt och återseglade i största brådska till Carlskrona. Någon tid derefter erhöll Chefen för denna expedition af Konungen en gulddosa, för det han så lyckligen räddat sin escadre!! Lieutenant K. fick af Hertigen Stor-Amiralen en medaille, slagen till minne af Bataillen vid Hogland, och som ditintills blott varit utdelad åt Linieskepps-Chefer.

Svenska Flottan, som någon tid varit bloquerad af den 30 segel starka Ryska, gick åter till sjös i medlet af October, men återvände, efter några dagars kryssning, till Carlskrona. Under denna expedition kom K. i tillfälle att, genom sin vaksamhet, frälsa det skepp, hvarpå han tjenstgjorde, ifrån olyckan att med en fregatt sammanstöta. Natten var ovanligt mörk; de båda skeppen seglade med stark fart mot hvarandra; K. ensam varseblef den hotande faran, hastade till rodret och hann netto få skeppet att falla så mycket att fregatten kunde gå för-om det samma, med sin akterspegel under skeppets klyfvar-bom. Ett ögnablick sednare, och båda hade gått till botten.

Lieutenant K., som under vintermånaderna återtagit sin Informat:sOfficerstjenst vid Cadettcorpsen, utarbetade på samma tid 2:ne chartor öfver Finska viken från Hangö till Svensksund, jemte en special öfver Revals redd, hvilka graverades och, vid påföljande fälttåg, såsom hemliga handlingar, till skeppscheferne utdelades. När mot våren Flottans armering började, blef K. Adjutant hos Amiralen Modée, som fått befälet öfver utrustningen af en Division eller 8 skepp och och 4 fregatter. Men Amiralen, öfverhopad af flera andra befattningar, uppdrog åt K. att ensam besörja hela utrustningen och i Amiralens namn gifva dervid nödiga ordres.

Stora Flottan gick till sjös redan den 30 April. Amiral Nordensköld var dess FlaggCapitaine och Lieutenant K. utsågs till dess förste FlaggAdjutant. Denna vid den sednares ålder så ovanliga och smickrande utmärkelse, ökades ännu mer af Amiralens särskilta förtroende och af det K. lemnade tillstånd att få öfvervara äfven de hemligaste öfverläggningar och fritt yttra sig öfver de vigtigaste planer och företag.

Flottans första operation rigtades mot Reval, i afsigt att anfalla och förstöra dervarande afdelning af Ryska Flottan, som ännu icke blifvit fullt utrustad. Planen var uppgjord på högst sannolika beräkningar och Svenska styrkan var den fiendtliga vida öfverlägsen; men anfallet företogs i otid, under ett stormigt väder, som försvårade skeppens manoeuvre och bruket af deras undra batterier, och misslyckades af sådan orsak. Nyss före bataillens början hade Hertigen jemte FlaggCapitainen med Staben, lemnat Chefskeppet och gått om bord på en fregatt, som på något afstånd följde bataille-linien. Lieutenant K. var således den äldste Officern vid Flaggan, lemnad utan annan instruction än att blott iakttaga signalerna från sistnämnde fregatt. Chefskeppet var ganska nära att falla i fiendens våld: genom redlöshet ur stånd att behörigen manoeuvreras, dref det ned på fiendens linia och låg nära en half timma i dess concentrerade eld, tätt under kanonerna af en Rysk tredäckare. Däcket var öfverhöljdt af stycken utaf rår, stänger och tågverke, samt af dödskjutne som, i hvarje ögnablick, nedföllo från tacklingen; SkeppsChefen, Öfverste Klint, blef deraf kullslagen och så skadad att han ej kunde commendera; ordning och uppmärksamhet voro nära att alldeles upphöra.

Lieutenant K., som förgäfves afvaktat någon signal från Hertigens fregatt, skyndade, i detta kritiska ögnablick, att biträda vid manoeuvren, och lyckades äfven genom rådighet och tilltagsenhet att få skeppet att falla i rigtig cours, hvarvid vinden föll in med sådan våldsamhet att skeppet troligen kantrat, om ej nedra batteriets Lä-kanoner blifvit i ögonblicket inhalade och kanonportarna tillslutna.

Innan bataillens början hade Öfverse Klint tillstyrkt, att afvakta ett mera tjenligt väder för dess utförande. och utgången visade klokheten af detta råd. Bataillen slutade med förlusten af 2:ne skepp, utan att medföra någon af de fördelar, som deraf kunnat och bort följa.

Några dagar åtgingo för att, under segling, iståndsätta lidna skador å tackling m. m. och under tiden fick Flottan

en ny förstärkning af 2 Linieskepp och 3 Mörsare-fartyg. Lieutnant K. afgaf då ett förslag att förnya anfallet på Revalska Flottan, framställande deruti vådan af att låta denna Flotta utlöpa och förena sig med den Cronstadtska, och fördelarna af att med egande öfverlägsenhet kunna anfalla hvardera särskilt, erindrande tillika, att det förra försöket misslyckats, endast genom tillfälligheten af för hårdt väder, samt att alla omständigheter ännu voro i hög grad gynnande för ett företag på hvars utgång Svenska Flottans öde, för hela fälttåget, hufvudsakligen berodde. Men detta förslag, ehuru grundadt på de största sannolikheter, förkastades; Revalska Flottan lemnades i ro att utlöpa, och följden deraf blef hvad K. hade förutsagt.

Svenska Flottan erhöll nu ordres att gå ostwardt om Hogland och uppsöka den Ryska från Cronstadt. Denna signalerades snart på höjden af Björkö, och den 3:dje Juni började bataille med fördelen af vinden på fiendens sida. Så väl denna som följande dagens strider voro icke afgörande, ehuru flera gånger ganska häftiga. Fienden drog sig ständigt tillbaka, under bemödande att undvika bataille, tydligen i afsigt att locka Svenska Flottan i trängseln och att sjelf få förstärkning af den från Reval väntade escadern.

Lieutenant K. vågade nu med lifighet framställa faran af att längre förfölja Ryssarne i det trånga farvattnet mot Cronstadt, der vår styrka icke kunde begagnas och der alla fördelar voro på fiendens sida, samt yrkade på nödvändigheten att söka rymden, innan Revalska Flottan hann uppkomma. Dessa framställningar erkändes såsom välgrundade, men följdes icke. Flottans styrelse stod nemligen, vid denna tid, under afgjordt inflytande af en man, hvars öfverspända, gigantiska planer, redan föranledt det trångmål, hvari Flottan såg sig invecklad. Denne man var Engelska AmiralitetsCapitainen Sidney Smith, som helt och hållet bemäktigat sig Konungens förtroende och som, på Dess befallning, befann sig vid StorAmiralens sida.

Snart fingo likväl sakerna ett annat utseende. Revalska Flottan signalerades, och nu blef nödigt att draga sig ur striden, hålla westwardt och söka rymden. För den tidiga upptäckten af denna signal hade man äfven att tacka K:s uppmärksamhet och omtanka. Föreseende den äfventyrliga belägenhet, i hvilken Flottan snart skulle komma, och behofvet att skyndsamt taga anstalter deremot, hade han sjelf varit på skeppstoppen och derifrån lyckats att urskilja sig-

nalen från den ankommande Svenska Fregatten Jaramas, ehuru blott dess öfversta toppar syntes öfver horisonten. Följande dagen var Revalska Flottan i sigte, men drog sig undan, emedan den icke kunde upptäcka den Cronstadtska, som nu, i sin tour, sökte upphinna Svenska Flottan.

Emellertid ankom Konungens ordres, genom Sidney Smith, att stora Flottan skulle inlöpa i Wiborgska viken, för att betäcka Skärgårds-Flottan, som, till utförande af de mest luftiga planer, blifvit dit inkastad. Den olyckliga ordern verkställdes följande dagen, och inseglingen, ehuru försvårad af en tjock dimma, gick lyckligt, under ledning af Öfverste K., som med Chef-skeppet geck i têten. Lieutenant K. beordrades att inlotsa de flera Skepp och Fregatter, som under stiltjen blifvit efter.

Rikets nästan hela Sjömakt, förande om bord Konungen, Arfprinsen och en sammanräknad truppstyrka af mer än 40000 man, befann sig således på en fiendtlig redd, utan gemenskap med arméen och eget land, samt på nära håll inspärrad af en öfverlägsen fiende, hvars styrka med hvarje dag ökades. Tiden förgick; proviant började tryta, vatten fanns ej mer, och utsigterna till räddning syntes med hvar dag blifva mörkare. Atskilliga förslag uppgjordes för att draga sig ur den brydsamma ställning, hvari man så obetänksamt kastat sig: man öfverlade om att landsätta tropparna och göra ett förtvifladt desperat anfall på Petersburg, eller att bränna transport-flottan äfvensom de äldsta skeppen, för att lätta retraiten, och verkställa denna, södra vägen, genom Björkösund. Denna mening blef slutligen den rådande, och ordres utfärdades, i följe deraf, att stora Flottan skulle i detta sund insegla.

Lieutenant K. var den enda som, utan att misströsta om Flottans frälsning, vågade bestrida det antagna operationssättet och, med fara för sin personlighet, uppbjuda allt för att hindra verkställigheten deraf. Han föreslog att gå vestra utloppet, detsamma som Flottan begagnat vid inseglingen och som man någorlunda kände; han visade möjligheten att från detta utlopp vinna inomskärs-lederna för lilla Flottan och transport-fartygen samt äfven begagna dessa för den stora flottan, i fall fiendens öfvermakt hindrade den att komma ut på rymden; han påstod att Ryssarnes dubbla embosseringar på denna sida voro lättare att genombryta än att framtränga genom en alldeles okänd farled som, på båda sidor kunde spärras och, genom försänkningar, tillstängas,

och att, framför allt, det vore nödvändigt att, efter genombrytningen komma vester om fienden, så vida man ej å nyo skulle se sig innesluten och ändtligen af öfvermakten inträngd mot redden af Cronstadt. Flottans FlaggCapitaine, som mera än någon annan haft tillfälle att pröfva K:s skicklighet och säkra omdömesförmåga, gjorde äfven nu rättvisa deråt, och var af alla högre och lägre befälhafvare den enda som gillade hans förslag, likväl under erinran, att omständigheterna icke medgåfvo annat än att uppoffra sig och lyda. Lieutenant K. förlorade likväl icke modet; med segrande bevis vederlade han de många inkast som gjordes honom; man började slutligen lyssna till hans skäl; hans operationsplan blef antagen, och Svenska flottan sålunda räddad från total undergång. Retraiten började den 3 Juli om morgonen, och vid middagstiden var genombrytningen lyckligen verkställd, ehuru striden var förfärlig, och synnerligen för fienden, mördande. Ryska skepp funnos som af 700 mans besättning blott hade 60 à 70 öfriga, samt allt befälet undanskjutet. Svenska flottan hade ett jemförelsevis ringa antal dödskjutne, och de många, betydande förluster af fartyg den led under retraiten, voro omedelbara följder af olyckor, som icke kunde förutses, synnerligen af obekantskap med denna skärgård, hvaröfver vid hela flottan icke fanns mer än ett enda exemplar af Ryska specialchartor, hvilkas opålitlighet bäst bevisades af de många fiendtliga skepp, som vid detta och flera andra tillfällen stannade på grund.

Vid flottans ankomst till Sveaborg blef K. befordrad till Capitaine i Amiralitetet; han var då 19 år gammal.

Freden i Werelä d. 14 Aug. gjorde omsider ett önskvärdt slut på detta af misstag och olyckor likasom af ära utmärkta krig. En månad derefter låg stora flottan till ankars på Carlskrona redd, och K. afsändes genast såsom courir till Stockholm, för att till Konungen rapportera flottans lyckliga återkomst.

Under vistandet på Sveaborgs redd hade K. författat, och till H. K. H. Hertigen öfverlemnat en charta öfver flottornas ställning vid, och retrait från Wiborg, granskad och beriktigad af flera vid tillfället närvarande Skeppschefer och Officerare. Chartan, som på H. K. H:s befallning i Stockholm graverades, och till samtlige Skeppschefer utdelades, ådrog sig likväl Konungens synnerliga misshag. Proportionen emellan skeppen och skärgårdsfartygen ansågs nemligen vara alltför noggrant efter scala iakttagen, och skärgårds-

flottan visades icke främst vid genombrytningen, hvilket den efter Konungens ordres bordt vara, men icke kunnat komma. Jemte indragning af de tryckta exemplaren och plåtens förstöring, anbefalldes utarbetningen af en ny planch, föreställande utgången från Wiborg med skärgårdsflottan i têten, under Konungens eget anförande. Ritningen ansågs likväl icke kunna allmängöras.

Med anledning af denna händelse befallde Konungen att chartor skulle utarbetas öfver sjöslagen vid Reval och Cronstadt, och oaktadt det höga misshag K:s förra arbete i den vägen rönt, uppdrogs honom dock att dessa bataille-chartor utarbeta.

Jemte sin tjenst såsom Informations-officer vid Cadettcorpsen återtog han alltså sina arbeten vid Sjöchartverket, hvars nödvändighet för Svenska flottans framtida verksamhet, de föregående årens fälttåg, genom en dyrköpt erfarenhet, ådagalaggt. På ett eget fartyg företog han också, följande sommaren, åtskilliga undersökningar, dels utåt Östgötha skärgård, hvars inlopp, farleder m. m. han uppmätte och pligtade, dels utåt kusterna af Småland, Blekinge och Skåne.

Året 1792 medförde en betydlig förändring i K:s lefnadsomständigheter: Cadettcorpsen i Carlskrona blef, jemte dess lärarepersonal öfverflyttad till den då inrättade Krigsakademien på Carlberg. Capit. Klint blef således nödsakad att, ehuru ogerna, lemna sina kära anhörige, sin ungdoms omgifningar och alla de föremål som med hans själs-daning och böjelser voro så nära förenade, för att såsom lärare vid denna nya Akademi, sig derstädes bosätta. I 15 år innehade han denna nyttiga fast obemärkta tjenstebefattning, hvars ofta mödosamma pligter han städse uppfyllde på ett sätt, som tillvann honom med-lärares odelade aktning och lärjungars enthusiastiska tillgifvenhet. Med de sjö-expeditioner, som, till Cadetternes öfning, årligen anställdes, förenade han alltid det vigtiga föremål att befordra Sjö-chartverkets fullkomnande och sjöfartens deraf beroende trygghet: en mängd kustorter blefvo, under dessa expeditioner, genom astronomiska observationer bestämda; farleder uppligtade; grund och bankar pejlade och på charta utlagde; lodningar i alla rigtningar verkställda; landkänningar aftecknade; hamnar och ankarsättningar undersökte m. m. utåt alla delar af Östersjön, Bottniska viken, Finska viken och Bälterna, till och med Kattegat.

Vid den escader af 8 linieskepp och 4 fregatter, som 1796 utrustades, för att, i förening med ett lika antal Danska krigsskepp, beskydda de båda rikenas handels-sjöfart mot England, blef Capitaine K. commenderad såsom Flagg-Adjutant, men bestridde för det mesta äfven FlaggCapitainens tjenst, i anseende till dennes sjuklighet. K. begagnade detta tillfälle, att i Köpenhamn förskaffa sig åtskilliga för sitt chartverk nyttiga upplysningar och materialier, samt att göra bekantskap med flere, i detta afseende utmärkte vetenskapsmän, såsom StatsRådet Bugge, ledare af mätningarne på Jutland och öarna, CommendeurCapit. Löwenörn, Chef för Danska SjöcharteArchivet, m. fl. och knöt med denne sednare en, på inbördes aktning och likartade bemödanden grundad, vänskapsförbindelse, som, till vetenskapens båtnad, sedermera oafbrutet fortsattes.

Några fregatter skulle 1798 utsändas till Medelhafvet, för att skydda Svenska sjöfarten mot de oförrätter, som Engelska örlogsmarinen sig tillät mot neutrala makters handelsfartyg, och en af dem, fregatten Ulla Fersen, var tillika bestämd till exercisfartyg för Sjö-cadetter.

Åt K. erböds väl att derå emottaga befälet; men till följe af considerationer, som stundom göra sig gällande, uppdrogs sedermera detta befäl åt en Major, Frih. Cederström, och K. blef Second på fregatten.

Den olyckliga utgången af denna expedition var en oundviklig följd af det politiska misstag hvaraf den var föranledd. Hvad man förutsett och väntat, inträffade: Fregattchefen såg sig, af tvingande omständigheter urståndsatt att fullgöra erhållna instructioner och måste, vid ankomsten till Engelska Canalen, med hela sin convoy anlöpa Dowre's redd. Härifrån blef K. afsänd till London, för att i diplomatisk väg få den tvistiga frågan afgjord; men under tiden ankom Konungens befallning, att K. skulle öfvertaga befälet öfver fregatten, aflemna dess convoy till Svenska fregatten Fröja, som, af lika beskaffad anledning, befann sig med sin convoy på den närbelägna Margate's redd, samt genast derefter afsegla till Götheborg och medföra de begge Fregatt-cheferne.

Det missöde, som efter hemkomsten drabbade Frih. Cederström, smärtade K. på det högsta, och han uppböd all sin förmåga för att hos Konungen, äfvensom vid domstolen, rättfärdiga sin chefs förhållande; men ett politiskt offer erfordrades, och af de båda, för samma förbrytelse anklagade Fregatt-cheferne, blef Cederström dertill utsedd. Under

seglingen till och ifrån Engelska canalen, hade K. haft tillfälle att pröfva och, med tillfredsställelse, erfara pålitligheten af den charta öfver Nordsjön som han föregående året utgifvit. Denna charta, den första på hans eget förlag utkomna, blef af stort inflytande både på hans enskilda lefnadsomständigheter och på hans offentliga verksamhet, samt dertill ett af de sjöfarande mycket aktadt och eftersökt räddningsmedel.

En allmän klagan hade länge försports bland de sjöfarande öfver origtigheten af de öfver Nordsjön utgifne chartor, synnerligen hvad Holländska kusten beträffade, hvarigenom en mängd strandningar årligen inträffade, under natt och dimma, på denna låga farliga kust. Af sådan anledning och för att i möjligaste måtto undanrödja ytterligare anledning till olyckshändelser, hade K. utarbetat sin charta öfver Nordsjön. Det återstod likväl en svårighet: den att finna nödiga medel till sådane arbetens utgifvande, desto betydligare som hoppet om ersättning för använd kostnad syntes ganska ovisst. Van att endast hos sig sjelf söka medlen till utförandet af ett beslut, tvekade han ej ett ögonblick att, för ett allmänt nyttigt ändamål, göra ett offer af sin enskilda, öfver allt annat värderade egendom, sin speljagt, den han i sådant ändamål afyttrade. Hans ädla uppoffring blef likväl belönad med en oväntad framgång; chartan tillvann sig ett lika hastigt som odeladt förtroende, och den starka afsättningen deraf öfverträffade helt och hållet den blygsamma utgifvarens förväntan. K. ansåg detta som en vink af Försynen, en anmaning att fortgå på den öppnade banan: och nu var hans beslut oåterkalleligen fattadt, att på denna väg gagna sitt fäderneslaud och menskligheten.

En sedermera tillkommen omständighet gaf en ökad vigt åt detta beslut. Det på statens bekostnad utgifna Sjöchartverk öfver Östersjön, hade i flera år, af brist på medel, måst inställas och lemnas att förfalla. Nya omkostnader tarfvades men chartförsäljningen lemnade dertill intet öfverskott, och fråga uppstod att afyttra chartplåtarna, för att till någon del betäcka kronans derå redan nedlagda kostnad, uppgående till omkring 25,000 R:dr B:ko. Med anledning deraf hade K. afgifvit ett förslag till detta verks bibehållande och fortsättande för en, jemförelsevis mot dess gagn och värde, obetydlig årlig anslagssumma; men då allt bemödande i den vägen aflopp fruktlöst, erböd han sig att, på eget ansvar och kostnad öfvertaga detta chartverk och sålunda

rädda det från förstöring. Anbudet antogs med mycken beredvillighet och chartverket blef, genom contract på 20 år till honom öfverlemnadt.

Nu uppfattade han den djerfva plan att, under namn af Sveriges Sjöatlas, utgifva en fullständig samling af sjöchartor, ej endast öfver rikets egna och dess närmaste grannars, kring Östersjön, farvatten och kuster, utan ock öfver alla de länders, hvilkas hamnar af Svenska sjöfarande besökas, från Kattegat till nordligaste delen af Svarta hafvet. Hela arbetet skulle, efter plan, bestå af 65 chartor, hvaraf 35 special- eller kust-chartor med tillhörande kust- och hamn-beskrifningar m. m.

Det fordrades icke mindre än K:s varma nit och kraftfulla beslutsamhet, för att, utan enskild förmögenhet, utan allmänt understöd, våga ett så omfattande företag, och hans orubbliga ståndaktighet för att dermed fortfara, i trotts af mångåriga förluster, uppoffringar och försakelser, oberäknade de flerfaldiga hinder, dem oviljan och okunnigheten kastade i hans väg.

Sveriges Sjöatlas fortgick och tillvexte under tiden, utan allt bidrag å statens sida, och med hvarje år, med hvarje ny utkommande charta, ökades dess credit och anseende. Från Danska Sjöchart-Archivet, täflande på samma bana, men tillräckligen försedt med erforderliga medel, drog man ej i betänkande att öppet erkänna det Svenska Sjöchartverkets öfverlägsna värde. I Ryssland utgåfvos K:s chartor öfver Finska viken, och utgifvarne belönades derföre frikostigt. Engelsmännen eftertryckte Svenska sjöchartor, äfven öfver Englands egna farvatten, och Engelska speculanter utgåfvo sådana under K:s namn i tydlig afsigt att förskaffa dem förtroende och afsättning. Bland Svenska sjöfarande fanns öfver detta företag icke mer än ett omdöme, ofta uttaladt under välsignelse öfver deras författare, och under loppet af några år aftog märkbart antalet af förolyckade fartyg på kusterna af Kattegat, förut okände och sorgfälligt undflydde af alla sjöfarande.

Innerligen tillfredsställd öfver resultaten af sina bemödanden, måste K. dock med bedröfvelse se utvägarna till deras fortsättande med hvarje år försvåras, kostnaderna ökas och inkomsterna minskas, samt den till arbetets fortsättning påräknade vinsten, för det mesta stanna i utländska eftertryckares händer. Men dessa m. fl. tillstötande motigheter kunde på intet sätt rubba hans ståndagtighet. Under verk-

lig fara för sitt ekonomiska bestånd, fortgick han på sin utstakade bana med oförminskad verksamhet, endast afbruten af de årliga sjöexpeditionerna till Cadetternas öfning, vid hvilka expeditioner dessutom Sjöchartverkets fördelar och behof med aldrig tröttnande nit och omtanka bevakades.

Hans af naturen sunda och starka kropp förmådde likväl icke, i lika grad med hans jernfasta vilja, emotstå inflytandet af alla dessa ansträngningar: han föll i en tärande sjukdom, hvari han var nära att duka under, och hvars olyckliga följder i flera år förlamade hans arbetsförmåga, ehuru icke hans verksamhetsbegär. Svårast kände han olyckan deraf, då han, under krigsåren 1808 och 1809, icke förmådde deltaga i flottans tjenstgöring, utan nödgades undanbedja sig det befäl hvartill han då var utsedd. Han sökte i stället att gagna med åtskilliga upplysningar om de skärgårdar och kuster, som möjligen kunde bli föremål för flottornas operationer, med betänkanden rörande sättet att dem ändamålsenligt använda m. m. Vidare ingaf han ett förslag till inrättande af sjöminor, det enda hvarvid något afseende blef fästadt, i så måtto, att en committé utsågs till dess granskande och ett casseradt kronofartyg anslogs för att derå anställa sprängningsförsök; men äfven dessa uteblefvo, för omsorger, som togo uppmärksamheten närmare i anspråk.

Ett likaledes af honom utarbetadt förslag till förändradt Signal-bref m. m. blef sedermera antaget, hvarigenom uppkom ej mindre en större enkelhet i signaleringssättet, än ock en betydlig besparing i uppsättningen af signalflaggor.

Vid fredsbrottet med Frankrike 1812, utrustades en escader af 4 skepp och 2 fregatter, för att agera mot de Franska trupper som innehade Rügen och Pommern, och K., nu blefven Öfverste i Örlogsflottan, erhöll befälet öfver Chefskeppet i denna escader. Någonting af vigt föreföll likväl icke under denna expedition; efter några veckors kryssning, samt åtskilliga skärmytslingar emellan eskaderns småfartyg och några Franska kanonslupar, ankrade escadern på Danzigs redd och återvände derifrån till Carlskrona.

Freden i Kiel hade under en spira förenat de båda Skandinaviska rikena, men Norrige protesterade mot föreningen och tvisten måste slitas med svärdet. Ett fälttåg mot detta rike blef således nödigt, hvarföre ock den del af Svenska flottan, som i början af sommaren 1814, från Tyskland hemfört den återvändande Svenska arméen, beordrades att

samlas på redden af Strömstad för att understödja arméens operationer och befordra dess inmarsch i Norige. General-Amiralen Puke blef utsedd till flottans Befälhafvare, och Öfverste af K. till dess FlaggCapitaine. Denna maktpåliggande befattning och, ännu mer, K:s personliga egenskaper lemnade i hans hand en betydlig andel i ledningen af flottornas angelägenheter och, i följd deraf, ett stort inflytande på utgången af hela fälttåget. Så vidt det på honom ankom, befordrade han enhet och sammanhållning i flottornas företag, öfverensstämmelse och samverkan med arméens operationer. Så väl planen till anfallet på Fredrikstadt som anordningarna vid utförandet deraf, voro helt och hållet hans verk, och närmaste följderna deraf: fästningens öfvergång, Norska arméens retraite från Svinesund och Svenska arméens inmarch i Norige. Men conventionen i Moss d. 14 Aug. gjorde ett snart och önskvärdt slut på den olyckliga brödratvisten; de samlade stridsmassorna upplöstes och hemförlofvades, hvarefter K., n. m. befordrad till ContreAmiral, nedlade sin ansvarsfulla befattning och återreste till hufvudstaden.

Under det ostörda fredslugn, som riket efter denna tid åtnjöt, fick Amiral af K. helt och hållet egna sig åt sitt älsklingsarbete: chartverket. Tillfredsställd och nöjd i sin oberoende ställning, och medvetande af sitt redliga nit, sitt osparda bemödande att gagna sitt fädernesland och det vapen, hvars ära han städse befordrat, önskade och sökte han ej att bortbyta sitt obemärkta lif mot deltagandet i statens mera lysande värf. Men han undandrog sig icke statens billiga anspråk på hans tjenst, der han trodde att redbar kunskap och redlig vilja kunde vara gagneliga. Han kände hela vidden af ett sådant offer, men han erböd det likväl; och då det ej antogs, prisade han sig desto lyckligare. Det sista offentliga värf honom anförtroddes var Ordförandeskapet i Sjöförsäkrings-Öfverrätten (1837). Vid samma tid behagade Kongl. Maj:t till honom öfverlemna den stora guldmedaillen *för Medborgerliga förtjenster.*

Efter 20 års fortsatta ansträngningar och uppoffringar för Sjöchartverkets fullkomnande, ansåg sig K. förbunden att för betryggandet, ej mindre af chartverkets än af sitt eget bestånd, begära att få till kronan återlemna dess chartverk, hvarom contractet då (1818) gått till ända, äfvensom att erbjuda staten inlösen af hans enskilda chartarbeten som under tiden vunnit en betydande utsträckning. Det förra

beviljades, men anbudet till staten att öfvertaga hela chartverket, afslogs, under förklarande af K. Maj:ts nådiga önskan att Utgifvaren måtte såsom hittills fortfara med utarbetandet och fullkomnandet af sitt "för vetenskapen, sjöfartens säkerhet och Svenska kusternas försvar lika angelägna verk", till hvars befrämjande en årlig summa af 1000 R:dr under vissa villkor anslogs.

Detta understöd, ehuru otillräckligt att ens betäcka de omkostnader som till verkets completterande erfordrades, ålade honom likväl ökade förbindelser och fortsatta ansträngningar, hvilka i mer än ett afseende stodo i strid mot omsorgen om eget bestånd och togo hans enskilda förmåga i allt för strängt anspråk. Men K. var icke den man, som lät sig afskräckas af företagets svårighet eller modfällas af felslagna förhoppningar; nöjd att åtminstone hafva sluppit allt ansvar för kronans chartor, fortgick han ståndaktigt till sitt föresatta mål, äfven då när omsider en försvagad helsa och mattade krafter manade till hvila och lugn efter mångåriga mödor. Ännu under sin sista sjukdom förmådde hans aldrig minskade arbetsnit att besegra de tilltagande plågorna, och blott några dagar, innan han för alltid gick till hvila, såg man den ädle mannen vid sitt ritbord teckna de sista dragen af det chartblad som fulländade Sveriges Sjöatlas.

Amiral af Klint, som år 1800 ingick äktenskap med en dotter af Graveuren *Fr. Akrell*, hade några år derefter af sin svärfar tillhandlat sig en liten egendom, belägen på Adelsön i Mälaren. Här tillbragte han den sednare hälften af sin nyttiga, verksamma lefnad, delande sin tid emellan omsorgerna för sin familj, sitt landtbruk och sitt chartverk. Egendomen, i sig sjelf obetydlig, äfven sedan den blifvit utvidgad genom inköp af ett närliggande hemman, fick likväl i hans hand, med hvarje år ett ökadt värde, genom vidsträckta odlingar och förbättringar af alla slag. Äfven på denna bana var han en värdig föresyn af klokhet, förutseende omtanka och drift. Med små medel förstod han att uträtta stora saker; dristig i sina företag, beräknade han klokt deras följder; aldrig nedslagen af tillfälliga förluster, sökte han endast godtgöra dem med ökad verksamhet. Den omfattande plan han från början utstakat, följde han sedan orubbligt; ofta syntes hans mål aflägset, men han upphann det slutligen, och, uppoffrande ögonblickets vinst för utsigten af framtida förkofran, fick han ändtligen, i sin ålders

höst skörda frukten af sina långa mödor och tillfredsställelsen att, vid sin bortgång, kunna lemna sin talrika omvårdnad utvägar till oberoende och tarflig bergning.

Gustaf af Klint var en ädel man i detta ords skönaste, vidsträcktaste bemärkelse; hela hans väsende, alla hans handlingar buro stämpeln af redlighet och dygd; hela hans lif var en kedja af nyttig verksamhet, af väl uppfyllda pligter. I hans bröst var tron på en allgod och allvis Försyn djupt rotfäst; från denna tro hämtade han mod i faran, ståndaktighet i motgången, tålamod och tröst i lidandet. Mot vänner var han trofast i döden; mot nödlidande hjelpsam med urskiljning; sparsam mot sig sjelf, frikostig mot andra. Ära och sann storhet lifvade dess själ, men yttre glans och flärd hade för honom ingen retelse. Han sökte och fann lyckan inom sig sjelf och skapade henne inom sin omvårdnad. Hans hus var ett fridens hem, förljufvadt af inbördes förtroende, öm tillgifvenhet och stilla verksamhet. En älskad och älskvärd maka delade med honom lifvets fröjder och omsorger, och skänkte honom, under dess 40-åriga förening 15 barn, hvaraf 11 blefvo hans ålders glädje och tröst, sedan 4 redan före honom gått ur verlden.

För den ädle, redlige mannen hade döden ingenting förfärande. Tillfreds i minnet af det förflutna och förhoppningsfull i tankan på det tillkommande, såg han med orubbadt sinneslugn dess snara ankomst och beredde sig till dess emottagande. Den kom, men stilla och fridsam, och den fann honom omgifven af djupt sörjande maka och barn, utdelande till dem sin sista faderliga välsignelse.

Han afled den 30 April 1840, i en ålder af nära 69 år. Vice Amiralen af Klint hade i mer än ett halft sekel varit Svenska flottans prydnad och ära; vid sin död var han dess äldste Flaggman; C. S. O. m. St. Korset, Riddare af K. Ryska S:t Annæ-Ordens första class, Commendeur af K. Franska Heders-Legionen, Storkors af K. Danska Dannebrogs-Orden, Led. af K. Vetenskaps- Landtbruks- och KrigsVetenskapsAkademierna samt af ÖrlogsmannaSällskapet i Carlskrona.

Den dyrbara minnesstod han i Sveriges Sjöatlas åt sig upprest vårdas och underhålles nu af hans äldste son, som värdigt beträder sin afledne faders bana.

Arbeten: Sveriges Sjöatlas. Består af följande afdelningar: 1. *Allmänna Chartor* (3-milliondel af rätta storleken) innehållande Titelblad; Östersjön; Norrbotten; Nordsjön; Brittiska Öarne; Spanska Sjön med Engelska Canalen, Franska Bugten m. m.; Vestra

delen af Medelhafvet; Medlersta dito med Adriatiska Hafvet och Archipelagen; Östra dito med Marmora-, Svarta- och Azofska Hafven (kosta tills. 16 R:dr B:co). — — 2. *Pass-Chartor.* 1-milliondel af den rätta storleken. Bottenviken; Bottenhafvet; Finska viken; Norra delen af Östersjön; Sydöstra af dito; Sydvestra af dito med Sundet och Belterna; Kattegat och Bohusbugten; Norriges kust från Trondhiem till Stadtland; Dito från Stadtland till Karmö Sund, med Hetlandsöarne; Skagerrack med nordöstra delen af Nordsjön; Vestra delen af Nordsjön med kusten af Skottland; Östra delen af dito med Hamburgska bugten; Södra delen af dito med Hoofden; Vestra kusten af Skottland; Vestra kusten af Irland; Irländska Hafvet; Engelska canalen med uppgående grunden; Franska bugten; Nordvestra kusterne af Spanien och Portugal; Gibraltar Sund med tillgränsande Haf (Kosta tills. 36 R:dr). — — 3. *Kust-Chartor.* (1-tvåhundratusendedel af rätta storl.) Bohusbugten ifrån Christiania till Götheborg; Kattegat ifrån Götheborg till Sundet; Sundet emellan Sverige och Danmark; Hanöbugt och Hamnarne ifrån Ystad till Ölands södra udde; Kalmar sund med Öland; Norrköpings bugt ifrån Kalmar sund till Landsort; Gottland med Fårön och Gottska Sandön; Stockholms Skärgård ifrån Landsort till Öregrund; Ålands och Åbo Skärgårdar ifrån Ålands haf till Hangö udd och Löpertö; Vestra delen af Finska viken ifrån Hangö udd till Orrengrund; Östra delen af dito ifrån Orrengrund och Hogland till S:t Petersburg; Dagö och Ösel med närliggande del af Estland; Rigiska viken med Kurlands kust till Libau; Memels bugt ifrån Libau till Brusterort; Danzigs bugt ifrån Brusterort till Rixehoft; Pomerska kusten samt Bornholm; Mecklenburgs bugt med ingången till Belterne; Södra delen af Belterne; Norra delen af dito; Insjöarne Mälaren samt Hjelmaren; Insjöarne Wenern och Wern med Götha canal; Gefle bugt ifrån Öregrund till Hudiksvall; Norrlands kust ifrån Hudiksvall till Järnäs udde; Norra Qvarken med närliggande del af Finska skären; Kusten af Westerbotten ifrån Ratan till Luleå; Kusten af Österbotten ifrån Torneå till Gamla Carleby; Finska kusten ifrån Wasa till Christinestad; Finska kusten ifrån Björneborg till Åbo; Barsta hamn; Norriges kust från Fredriksværn till Lindesnäs; D:o d:o från Lindesnäs till Karmö sund; D:o d:o från Karmö sund till Bergens norra inlopp; D:o d:o från Suleöarne till Rondö; D:o d:o från Romdalsöarne till Trondhiem. (Kosta tills. 53 R:dr 16 sk.) — — 4. *Beskrifningar.* Kusterna vid Norrbotten; Östersjön samt Finska viken; Samma arbete på Tyska; Bohusbugten samt Kattegat; Norska kusten. (Kosta tills. 11 R:dr.)

3. KLINT, CARL af.

Broder till den nästföregående. Föddes den 28 Dec. 1774. Med tidigt utvecklad håg för sjömannayrket, antogs han till skeppsgosse år 1783 och gjorde i sådan egenskap flera mindre sjöexpeditioner, till dess han 1786 ingick vid Cadettcorpsen i Carlskrona, och deltog i de vanliga exercis-

expeditionerna för Cadetterne. 1788 constituerades han till extra Fänrik vid Örlogsflottan och commenderades såsom sådan, under kriget mot Ryssland, på chefskeppet Gustaf III, samt erhöll samma år, efter slaget vid Hogland, sin första officersfullmakt.

Under hela detta krig var han ständigt tjenstgörande på flottan och bevistade sjöslagen vid Öland, Reval och Cronstadt, samt retraiten från Wiborg 1790.

Åren 1808 och 1809 användes han, dels på Örlogs- dels på Skärgårds-flottan, och deltog i de, under detta krig, förekommande drabbningar, samt utnämdes, efter affairen vid Jungfrusund till R. S. O.

Från och med 1810 till och med 1814 commenderade han såsom Chef åtskilliga linieskepp och fregatter, till bevakande af Svenska handeln och förde, det sednare året, under kriget mot Norrige chefskeppet, samt bevistade intagandet af Fredrikstadt.

Genom den erfarenhet och skicklighet han grundlaggt under första åren af sin tjenstebana och sedermera städse underhållit, tillvann han sig förmäns förtroende och lyckan att fortfarande blifva använd, under den tid som förflöt emellan krigsåren, till ytterligare förkofran i det yrke han hade för sig utvalt, och för hvilket hans håg, ända till sista stunden af hans lefnad, brann med ungdomens eld och liflighet. Ifrån sitt inträde i tjensten och till 1820, gjorde han 30 sjöexpeditioner, deraf 11 såsom befälhafvare, och egde derunder flera gånger det höga förtroendet att på sina skepp föra de Kongl. personerne.

Såsom ett bevis på Konungens höga tillfredsställelse öfver det sätt, hvarpå han utförde en honom år 1820 anförtrodd sjöexpedition, förenad med Sjöcadetternes exercis, erhöll han af H. Maj:t ett heders-svärd med Dess höga namnchiffer, samt blef året derefter Öfverste i flottan.

Sedan han genomgått alla graderna i Örlogsflottan, utnämdes han 1823 till ContreAmiral, samt följande året till C. S. O. Med den första af dessa utnämningar slutade också K:s egentliga militairbefordringar; men Konungens förtroende kallade honom dock till andra och högre pligters uppfyllande. År 1823 blef han tillförordnad Commendant vid flottans hufvudstation i Carlskrona, med hvilken befattning han fortfor till år 1827, då han förordnades till tjenstgörande GeneralAdjutant för flottan och Chef för 1:a Afdelningen af det nyss förut, å nyo inrättade StorAmirals-embetet.

Med den utmärktaste samvetsgrannhet, den redligaste vilja och med så godt stöd som en helt och hållet praktisk uppfostran kan gifva, sökte han motsvara det höga förtroende som honom blifvit visadt. Att han lyckades uti sina bemödanden att fullgöra de pligter hans ansvarsfulla kall honom ålade, bevisas genom de förnyade prof på Konungens välvilja som honom lemnades, då han år 1837 förordnades att tillika vara Chef för 3:e Afdelningen af StorAmirals-embetet, och samma år utnämdes till C. S. O. m. St. Korset.

Ofvannämde förtroendeposter innehade Amiral K. till 1840, då de, till följe af den s. å. antagna nya organisation af Statsdepartementerna, upphörde. Vid samma tillfälle utnämdes han till t. f. Chef för allmänna Vattenbyggnader, en titel hvilken 3:e Afdelningen af StorAmirals-embetet, genom den nya organisationen erhöll; denna befattning bibehöll han till sin död, den 19 Juli s. å.

Under den tid af 13 år han deltog i flottans styrelse, var han H. K. H. StorAmiralen trenne gånger följaktig på expeditioner med seglande och skärgårdsfartyg.

För öfrigt var han Ledamot af flera Committéer, nedsatte till utarbetande af Reglemente för den seglande flottan, af Telegraf- och Signalbref m. m.

Carl af K. hade, som högre embetsman, mer våra förfäders redbara förtjenster, än de egenskaper som qvalificerade hans tids statsmän. Med en brinnande kärlek för Konung och fosterland, sökte han, vid alla tillfällen befrämja deras oskiljaktiga väl, utan politiska beräkningar, men med det strängt rätta till oeftergiflig ledare. Om han öfvergick till någon af de politiska åsigter, som, under sednare delen af hans lefnad hade åstadkommit stora förändringar i andra länders inre förhållanden, och hvilka äfven började göra sig gällande inom Sverige, så skedde detta långsamt och först efter den mognaste öfverläggning; men då han ej ansåg att dessa åsigter borde blifva hans, och ej öppet kunde hindra deras framgång, såg man honom likväl aldrig med intrigens vapen strida deremot, utan gaf han då, med misstroende till sitt eget omdöme, ehuru ofta nog med djup smärta, vika för densamma. Som sjöman var han ett sällsynt exempel för kamrater och underhafvande; oeftergiflig i uppfyllandet af egna pligter, var han det äfven i sin fordran af andra, och detta sednare vann han icke allenast genom det allvar och den stränghet han städse i tjensten iakttog, utan äfven, och kanhända mera, genom den kärlek han genom sin

redbarhet och godhet tillvann sig. Som enskild man erhöll han, då han i samhällslifvet kunde lemna fritt lopp åt alla sin älskvärda charakters egenskaper, odelad aktning och tillgifvenhet.

Han gifte sig 1813 med en dotter af AmiralitetsRådet, R. N. O., *M. G. Kihlgren*, och hade med henne 3:ne barn, hvaraf 2 söner och 1 dotter.

KÖNIG, CHRISTIAN.

Född 1676. Fadr. *Henrik König*, adlad 1714, var Commissarie hos Hertiginnan af Holstein och Vexelhandlare. Reste i 18 års tid utrikes, och besökte derunder Holland, Frankrike, England och Italien. Hemkommen blef han 1712 Commissarie i CommerceCollegium, 1714 Secreterare derst. och 1723 Lagman i Westmanland och Dalarne. Afstod Dalarne till Lagman Björling 1731, men återfick hela Lagsagan efter dennes död 1733. Tog afsked 1747. Död d. 4 Mars 1762, och lärer kort förut blifvit utnämd till R. N. O.

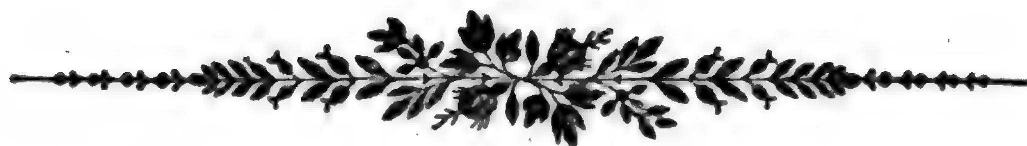
K. var en grundlärd man, och är i synnerhet känd af sina "Lärdomsöfningar." Då Oeconomiska Professionen i Upsala 1741 stiftades, sökte han densamma och presiderade för en Disputation derst. Respondens var hans äldre son Christian. Sedermera presiderade han ånyo för en disputation.

Gift med 1) *Anna Margaretha Weilandt*, enka efter Handl. Muselius, 2) *Maria Wederkop*, enka efter Öfv.Lieut. C. von Spången. Med förra frun hade han 8 barn, af hvilka 2 söner öfverlefde honom. En son *Christian* blef skjuten vid belägringen af Bergen op Zoom 1747, der han med utmärkt tapperhet fäktade, såsom Adjutant hos General Cronström.

Skrifter: De cura Principis circa annonam. Ups. 1741. — Lärdomsöfningar. XI Tomer. Sthm 1745—50. — Codex Legum Suecicarum ex Suetico sermone in Latin. versus. Sthm 1743. — Diss. De Habitu Animorum conjectando. Arosiæ 1752. — Några anonyma skrifter.

(Källor: Gezelii Lex. IV. — Stiernmans Höfd. Minne. — Ups. Bibl. Cat.)

L.

LÆSTADIUS, LARS LEVI. — PETRUS. Se bokstafvens Slut.

LAGERBERG, SVEN.

Föddes på Stora Kjärr i Westergöthland d. 28 Mars 1672. Föräldrarne voro *Lars L.* (adlad 1687), Häradshöfding i Westergöthland, samt Hauptman öfver RiksR. Grefve Pehr Brahes gods, och dess sednare fru *Anna Örnevinge*. Efter en vetenskaplig uppfostran ingick han 1690 i tjenst vid Skaraborgs Regimente såsom Sergeant, och blef 1695 Fänrik. Bevistade Holsteinska campagnen 1700. Utnämdes till RegimentsQvartermästare 1701, till GrenadierCapitaine 1702. Deltog sedermera oafbrutet i Polska, Sachsiska och Ryska fälttågen, och blef i slaget vid Pultava genomskjuten, och af fiendtliga arméen öfvergången och trampad, men af af en blesserad dragon på dess häst bortförd. Åtföljde sedan Konungen till Turkiet, och sändes i Mars 1710 till TatarChan, då han så väl hos Chanen, som de förnämste i landet skulle göra en tjenlig föreställning om närvarande tiders beskaffenhet, hvaraf de skulle finna anledning, att icke allenast vid Turkiska Hofvet understödja Konungens sak emot Storvizirens konster, utan ock uppmuntras att med eftertryck angripa Ryssarne, när deras verkliga hjelp behöfdes. Efter undfånget creditiv dat. d. 25 Mars begaf han sig på resan, och träffade andra dagen Schirin Schantimir, som näst Chanen var den förnämste i Tatariet. Sedan denne afgifvit försäkran om sina vänskapliga tänkesätt för Konungen och dess sak, fortsatte L. resan och träffade Chanen d. 29. Denne förklarade sig vilja anse Konungens fiender såsom sina egna, men önskade att Turkarne måtte göra ett med honom, innan han angrep dem. L. återvände till Bender och d. 21

Nov. afkunnades kriget i alla Constantinopels moskéer. För att underhålla Chanens goda tänkesätt, sändes L. ånyo till honom d. 15 Nov., ankom efter halfannan vecka till staden Bacciseray, der han fick audience, och aflemnade Konungens bref, hvaruti H. M. säger sig till Minister utsett en man om hvars redlighet, flit och dexteritet han är alldeles försäkrad. Chanen afskickade ock en express till Bender, med försäkran att ofördröjligen falla öfver Ryssarne. Den 12 Januari 1711 bröt han upp med 4000 man, som snart ökades ända till 60,000. L. gjorde honom följe under hela vintercampagnen. Dessutom hade Konungen skickat 40 andra officerare, för att följa den förenade Turkiska och Tatariska hären, för att observera om något missförstånd skulle uppstå emellan Storvisiren och Chanen, och då genast bilägga detsamma. I Mars återvände L. med Chanen och dess armée till Bacciseray och åtföljde honom i början af Juni till Pruthströmmen. Derifrån sände han Konungen underrättelsen om freden. Storvisiren, som ansåg L:s vistande vid arméen mindre gynnande för sina afsigter förviste honom och hans suite från lägret, hvarifrån han samma dag afreste till Bender, der han sedermera bevistade den namnkunniga calabaliken.

Emellertid hade han 1709 blifvit Major och 1710 Öfv. Lieut. vid Skaraborgs Reg:te. Blef Öfverste för Kronobergs Reg:te 1714, och träffade detsamma i Wismar vid sin återkomst från Turkiet. Då staden derpå af de allierade måste uthärda en 45 veckors belägring, visade L. flera gånger utmärkt rådighet genom lyckliga utfall och entrepriser. Blef Gen.Major och Chef för Skaraborgs Reg:te 1717, i hvilken egenskap han 1718 deltog i Norska kriget. Friherre 1719. President i StatsContoiret 1720. Var Landtmarskalk vid Riksdagen 1723, hvilket värf han med mycken skicklighet och moderation bestridde. Blef President i Götha Hofrätt s. å. RiksRåd s. å. Grefve 1731. Afled i Stockholm d. 7 Oct. 1746.

I Handl. till Skand. Hist. Del. VII. s. 287 kallas han: "en gammal Carolin, käck, tarflig och arbetsammer man med ingen misstanke på sig." Tillhörde Holsteinska partiet.

Gift 1722 med *Ottiliana Wellingk*, död 1766 som Abbedissa i Wadstena, dotter af Kgl. Rådet Gr. *Otto Wellingk* och *Johanna Tiesenhausen*. Barn: 1. *Eva Margaretha*, gift med Presidenten Grefve C. J. Cronstedt. 2. *Adam Otto*, blef Landshöfding i Skaraborgs Län, R. N. O. 3. *Anna*

Christina, g. m. RiksRådet Frih. N. Palmstjerna. 4. *Fredrik Ulrik*, död i barndomen.

(Källor: Floderus, Handl. till K. Carl XII:s Hist. 2:dra Delen. — Handl. rör. Skand. Hist. VII. — Stiernmans Adel. Matr. — Stiernmans, Rehbinders och Rothliebs LandtmarskalksKrönikor. — Boyes Sv. Riksd. Hist. — Göta Hofrätts Presidenter &c. — Gezelii Biogr. Lex. II.)

LAGERBJELKE, GUSTAF.

Ätten härstammar från AmiralitetsKammarRådet *Johan Fistulator*, som, då han 1698 blef adlad, kallade sig *Lagerbjelke*. Dennes son, *Axel L.*, upphöjdes 1766 till Friherre, blef 1758 vice Amiral, 1765 RiksRåd, 1766 R. o. C. af K. M. O. Fick afsked d. 20 Maj 1769. † 1782. Med sin fru, *Sophia Marg.*, dotter af den namnkunnige Amiralen, Frih. *v. Psilander*, hade han sonen *Johan Gustaf*, f. 1749. Chef för Förvaltningen af SjöÄrenderna 1805, Grefve och ÖfverAmiral 1809, President i Kammarrätten 1811, C. S. O. m. st. K., † 1812, gift med *Ulrika Gust. Ehrenhoff*, dotter af vice Presid. i Kammarrätten C. G. Ehrenhoff. Dessas söner voro: 1. *Axel*, GeneralAdjutant, Öfverste, R. S. O., under riksdagen 1828—30 en lång tid Ordförande i Constit.Utskottet, och död kort derefter. 2. *Gustaf*, se nedanföre. 3. *Johan*, f. 1778, vice Amiral, sedan 1839 StatsRåd och SeraphimerRiddare, samt sedan 1840 Chef för SjöförsvarsDepartementet. 4. *Adolph*, Öfverste, f. 1780 † 1821.

Gustaf L. var född d. 22 Mars 1777. Efter tidens sed hade han tidigt blifvit inskrifven som Underofficer vid Arméens flotta och hade redan vid 6 ½ års ålder blifvit befordrad till Fänrik (17[illegible]). Sedermera efter idkade studier och undergångne examina i Upsala inträdde han, 15 år gammal, såsom E. O. Cancellist i K. Canc. Collegii Expedition, hvarest hans befordringar följde hastigt. Han blef 1794 Copist, 1795 Cancellist. Utnämd till Andre Sekreterare 1796, förestod han under riksdagen i Norrköping 1800 Cabinetts-Sekreterare-tjensten, äfvensom under Konungens resor s. å. till Pommern och sedan till Petersburg. Följ. året blef han förste Sekreterare. Sin förmåga för högre och de mest grannlaga värf bevittnade han under denna tid, då han biträdde de, för afslutande af QuadruppelAlliansen mellan Sverige, Ryssland, Preussen och Danmark, utsedde fullmäktige och sedan sändes till Danska hofvet, för att bereda de underhandlingar, som räddade Svenska flottan och Carlskrona

från det öfvervåld, hvarmed Engelska flottan hotade *). Ett utomordentligt förtroende, men fullkomligt rättvisadt af utgången, var det uppdrag Grefve L. gafs, att, sedan Ryssland efter Kejsar Pauls död skiljt sig från QuadruppelAlliansen, enskildt brefvexla med Franske Ministern i Köpenhamn, Bourgoing, för att närma Sverige till Frankrike. Genom dessa utmärkt skickligt förda underhandlingar återställdes vexelförhållandet mellan de båda länderna, utan att Sverige hindrades att söka den vänskap med England, hvars afbrott för Svenska handeln nyligen varit så menligt **). Under Konungens resa till Finland 1802 medverkade L. till biläggandet af det då uppkomna missförståndet med Ryssland i anledning af Abborforsbron, afslutade och undertecknade 1803 den traktat med England, hvarigenom de uppbragta handelskonvoyerna återställdes till Sverige, och underhandlade likaledes, jemte Grefve Toll, med Storhertigen af Mecklenburg-Schwerin om öfverlåtelsen på 100 år af staden och herrskapet Wismar, hvarigenom Sverige erhöll 1,250,000 R:dr Hamb. B:co i reda penningar för en afsöndrad, föga inkomstgifvande besittning.

Om dessa värf visa i full dag den unge statsmannens snille, bevittnas icke mindre hans arbetsamhet och tillräcklighet för allt, då under Konungens resor, som dessa år nästan voro oafbrutna, och på hvilka CabinettsSekreteraren var den enda föredragande, alla regeringsärender, när icke särskilt regering var förordnad, skulle Konungen underställas och hans beslut öfver dem meddelas vederbörande verk och embetsmän. Denna fullt utvecklade, mångfaldigt anlitade förmåga skulle dock sättas på än mera ansträngande prof. Konungen började 1804 den långa utländska resa, som för honom och fäderneslandet blef så olycklig. Grefve L. åtföljde äfven nu, och hans befattningar blefvo lika många som besvärliga. Till hans tjenst hörde alla egentliga Cabinettsärender, hvilka i samma mån ökades, som Konungen invecklade Sveriges förhållande till utrikes makter. Ensam föredrog och expedierade han alla ärender och mål, som ankommit från Regeringen och Högsta Domstolen. Icke sällan

*) Grefve L. hade företräde hos Danmarks dåvarande Kronprins dagen efter Köpenhamns bombardering. En spänning var då mellan dessa två nordiska riken, som af skicklig hand borde biläggas. — Så väl svaret på Amiral Hyde Parkers påståenden, som conventionen af den 23 April s. å. författades af honom.

**) Två konvoyer hade af Engelsmännen blifvit borttagne.

voro Konungens beslut sådana, att de i Sverige behöfde jemkas, eller fordrade deras verkställighet särskilda meddelanden till regeringen, styresmännen i embetsverken och befälhafvare. Denna enskilda brefvexling, förd af Grefve L. med de fleste betydande män i Sverige, utgör en utomordentlig stor samling, men skall, så skiftande den är, till alla delar vittna om författarens snillrikhet, embetsmannaskicklighet, outtröttliga arbetsamhet och varma fosterlandskärlek. Liksom intet borde fattas att göra hans åliggande nedtryckande, eller rättare, på det han skulle visa sin färdighet äfven i mindre, men föga tillfredsställande bestyr, hade han äfven under sitt inseende hela hofhållningen på resan, äfvensom redovisningen för de dertill anslagna medel, hvilka gingo genom hans händer. För denna sistnämda förvaltning, brydsam genom de täta resorna och Tyska myntsorternas olikhet, fick han, efter af committerade anställd revision, full decharge, med ett smickrande bref af Konungen, och det af en man och i en tid, som icke slösade med adjectiver. — Det sista äfventyret af denna romanlika irrfärd var det svåraste, att åter föra Konungen till sitt land, under en hård vinter och genom stater, der han icke var gerna sedd. Det lyckades för Grefve L., som beredde och ledde denna, med många besvär och faror förenade resa. Från dessa oskonsamma förrättningar voro för den snillrike diplomaten välkomna afbrott, de många beskickningar, dem han under denna tid utförde, så väl vid riksdagen i Regensburg, som vid flera Tyska hof. Om de befallningar, han bar, icke alltid voro den nyckfria klokhetens och den beräknande förtankans, visste han att vända dem till nytta eller åtminstone till så liten skadlighet som möjligt. Ett minnesvärdt vedermäle af denna återhållande eller medlande kraft var det bemödande, som lyckades honom, att de mot Frankrike beslutade fiendtligheterna icke förr än 1805 kommo till utbrott. Då hade åtminstone Sverige bundsförvandter af betydenhet; ett år förut hade det stått ensamt på stridsplatsen mot den öfvermäktiga fienden.

Under sina resor i Tyskland hade L. icke försummat tillfället att frambära sin hyllning åt dess förnämste vittra snillen. Under det han följde Konungen och hans Gemål på deras färder i samma land, var han den egentliga sällskapsmannen och hofvets representant. När Storhertigliga hofvet sedan besökte Sverige, var L. åter den, som framkallade nöjet och förströelserna i detta stela och allvarsamma hof.

Sedermera blef han i Carl XIII:s och den glada Hedvigs hof ständigt den, som var anförare i snillets lekar och som med mesta framgång skar sin penna till hofkretsens nöje och uppbyggelse; ehuru han aldrig ingick i någon hoftjenst *), var han öfverallt en af hofvets första stjernor, firad för sin qvickhet och verldston, för sina angenäma, lyckligt tournerade, ömsevis på Fransyska, ömsevis på Svenska författade coupletter och skådespel. Under det att Carl XIII:s hof en sommar vistades på Rosersberg, såg man Wetterstedt och Lagerbjelke, som i hela sin lefnad med hvarandra täflade på statskonstens allvarliga fält nu såsom publicister täfla om hofcirkelns flyktiga gunst. Det handskrifna blad, som den sednare utgaf, kallades "Le furet des salons et des coulisses", och det påstås, att dess redaktör icke alltid kunde dölja sin missbelåtenhet de dagar, då det lyckades hans medtäflare att genom sin journal draga till sig större uppmärksamhet af den höga och högtförnäma publiken.

Men vi återgå till L:s tidigare bana. Redan 1799 hade han af Ryska Kejsaren blifvit utnämd till Comm. af MaltheserOrden, 1802 af sin Konung till R. N. O. och sedermera 1804 till StatsSekreterare. I Oct. 1806 fick han befallning att återresa till fäderneslandet, för att under HofCancellerens ledighet förestå dess embete och inträda såsom ledamot i Cancellers-gillet. I denna egenskap satt han 1806 och en del af 1807 i Regeringen; de tvenne följande årens vintrar tillbragte han på sin egendom Signilsberg. Från detta lugna hem infann han sig ofta på Rosersberg, för att der anställa eller leda de glädjens och smakens torneringar, som i Carls och Hedvigs hof återkallade minnet af Lovisas. Sprittande af qvickhet, hänförande för stunden, voro dessa tillfällighetsstycken; men de hafva icke blifvit lemnade åt allmänheten. Svenska sånggudinnorna skulle till denna sin älskling få en större och evärdelig förbindelse. I deras tjenst var hans sista beskickning till f. d. Konungen. Denne hade 1807 befallt, att Operahuset skulle nedrifvas, emedan Gustaf III der blifvit mördad. Förgäfves hade Regeringen gjort föreställning, och den utmärkte TheaterDirecteuren Edelcrantz, för att afböja verkställigheten, afrest till Malmö, der Konungen då vistades. Grefve L. öfvergaf sitt lugn, för att med den förenade kraften af sitt snille, sin vältalighet och sina många gjorda tjenster hindra vandalismen. Det

*) Han var dock titulerad Kammarjunkare.

lyckades honom att rädda undan upplösning Gustaf III:s frejdade stiftelse och från nedrifning, hvilken redan börjat, det tempel, theaterns beskyddare rest åt fosterlandets sånggudinnor.

Enligt ryktet skulle L:s skiljsmessa från Konungen varit föranledd af någon obehaglig, ehuru okänd schism, hvarvid denne sednare skulle hafva förgätit sig så långt att han tilldelat L. ett handgripligt vedermäle af sitt misshag *).

När Revolutionen 1809 utbröt och både Frih. v. Ehrenheim och Zibeth vägrade att numera blifva verktyg för sakernas nya ordning, sedan de förut så länge varit absolutismens, helst som Zibeth då redan var anfallen af en dödlig sjukdom, blef L. den 2 Maj 1809 utnämd till HofCanceller, d. 9 Juni **) till StatsRåd, d. 3 Juli till C. N. O., sedan han d. 17 (ej 13) Juni blifvit invald i Svenska Akademien, som vanligtvit aldrig glömmer att öppna sina portar för Fortunas älsklingar. Det af honom författade tal, hvarmed Sveriges Riksföreståndare i Maj 1809 på rikssalen helsade Ständerna, gjorde ett stort intryck, och framställde fäderneslandets vådor och den förra Styrelsens felsteg på ett sätt, som i ordasätten var det mest skonsamma och ingenting syntes offra åt hämden och partisinnet. Då en beskickning skulle afgå till Frankrike, för att med Kejsar Napoleon underhandla och afsluta fred, samt begära hans förord hos Kejsar Alexander till en billig fred, anförtroddes detta vigtiga värf åt H. Exc. Grefve von Essen och StatsRådet L. Det var vid deras första audiens som Napoleon yttrade de bekanta orden: "L'empereur Alexandre est genereux et grand. Qu'on se rapporte à lui!" Att under så ogynnsamma förebud kunna tillvägabringa den fred, som d. 6 Jan. 1810 afslöts med Frankrike, erfordrade ingen ringa grad af underhandlings-förmåga.

Efter detta lyckligt utförda värf var det Grefve L:s rättighet och önskan, att återträda till sitt Statsråds-embete. Men det tillfälliga uppdraget blef allt varaktigare, och genom ett smickrande handbref af Konungen förbands han, att i Paris qvarstanna såsom Plenipotentiaire ad interim, och

---

*) Crusenstolpe, Skildringar. De frånvarande. 2:a Uppl. sid. 258. Vi anföra denne och några andra anekdoter ur samma källa till den kraft och verkan af trovärdighet, som läsaren kan vilja egna åt denna den apokryphiska historiens häfdatecknare.

**) Icke d. 29 Maj, såsom uppgifves i ErkeBiskop af Wingårds Tal.

"bringa till slut hvad han så lyckligt börjat, och till hvilket Konungen förklarade, att ingen annan hade lika skicklighet." Enligt Crusenstolpes uppgift skall denna befallning hafva utgått från Engeström, som icke önskade hafva vid sin sida en så skicklig medtäflare, med hvilken han dessutom redan stod i personligt missförstånd, helst som denne stundom tillät sig infall på hans bekostnad. Så skall Engeström funnit L:s sätt att öfversätta hans embetstitel Minister för utrikes ärenderna med *Ministre étranger aux affaires* alltför mycket fri, och aldrig kunnat förgäta detta infall. Äfven med Zibeth, som L. efterträdde både i HofCancellers-embetet och Svenska Akademien, berättas han stått i ett spändt förhållande, och Z. skall från sin dödssäng hafva till denne sin vederdeloman skickat "en den minst vänliga och mest skymfliga helsning *).

Huru än med rätta orsaken till hans ärofulla landsflykt må förhålla sig, kunde Sverige svårligen finna en mera skicklig och smidig väktare af sina interessen hos den öfvermodige verldsherrskaren. Genom det personliga anseende han tillvunnit sig af Napoleon och hans regering, för sitt snille och sina öfverlägsna egenskaper, lyckades det ock ofta honom att under sin befattning mildra Kejsarens stränghet i afseende på Continentalsystemets iakttagande af Svenska handlande. Såsom det sista vedermälet af sin diplomatiska verksamhet kort före sitt afsked, anförde han sjelf med liflig tillfredsställelse, att det lyckats honom, genom det understöd H. K. H. Kronprinsen i bref från Sverige lemnade i denna sak, att få en qvantitet Engelska i Pommern seqvesterade varor, till ett värde af omkring 800,000 Fr., frigifna och lemnade till ersättning för hvad Svenska handeln, genom det ofvannämda systemet lidit. Allmänheten känner det minnesvärda samtal han höll med Napoleon vid underrättelsen om H. Ex. Grefve A. von Fersens mord, då hans sinnesnärvaro besparade honom och hans Regering en förödmjukelse i närvaro af alla församlade Sändebuden. Vigtigare, men genom fintlighet lika väl fördt till slut, var det uppträde, då Napoleon, vid underrättelsen, att några, såsom man föregaf, från Sverige kommande och med colonialvaror lastade skepp blifvit af Franska troppar tagna i beslag på redden af Rostock, lät kalla Ministern L. till Fontainebleau, för att mot honom utgjuta sin förbittring. Depechen af d.

*) Crusenstolpe, sid. 262.

26 October 1810, hvarom vi nedanföre mer skola tala, skrefs på några få ögonblick och afsändes med Öfverste A. Anckarsvärd, som lyckades att ankomma till Stockholm en hel dag före den kurir, som afskickats af Franska Utrikes Ministern, Hertigen af Cadore, hvilken tvertemot sitt löfte afskickat densamma straxt efter audiensen. Ministern L. passerade hela natten på den samma dag anställda hofbalen. Napoleon visade sig mot honom ytterst förekommande, och anade visst icke, det Svenska Ministern tillintetgjort hans plan, att öfverraska Svenska Regeringen.

Denna depeche, ett mästerstycke på en gång af diplomatisk konst och tillika af politisk förmåga, blef bland andra af Utrikes Ministern utgifna officiella handlingar, både på Svenska och Fransyska meddelad allmänheten i början af år 1813, och blef genast genom journaler spridd öfver hela Europa. Vid denna tidpunkt befann sig ännu dess författare i den despots våld, hvars uppretade sinnesstämning och thordönsphraser Ministern med så classisk pensel hade skillrat. Detta kunde icke förfela att upptända Envåldsherrskarens vrede, och dess följder kunde blifva bittra för representanten af en stat, på hvilken utomdess Napoleon redan förut vid denna tidpunkt var förbittrad. Genom Durocs bemedling*) lyckades det, fast med svårighet, att afvända den fruktade åskviggen. "Emellertid blef, hvad Utgifvaren i Sverige kanske ej förutsett, denna depeche ansedd af hela Europas diplomater och diplomatiska skriftställare för ett mästerstycke, ett sådant mönster i sitt slag, af så originel beskaffenhet, att denna act finnes införd i Fransyska och Tyska diplomatiska verk, såsom en föresyn till hjelpreda och undervisning."

Under detta var Svenska Ministerns belägenhet i flerfaldiga hänseenden i Paris icke tillfredsställande. Visserligen lättades den någon gång af den större uppmärksamhet Napoleon visade Grefve L. Själsfrändskap och bildning förenade honom med diplomaternas Nestor i klokhet och år, Talleyrand. Vistandet i nöjenas hufvudstad hade behag att erbjuda detta för alla det skönas intryck öppna sinne. Hvad mera är, Konung Carl XIII och dåvarande H. K. H. Kronprinsen, vår nuvarande Konung, förklarade i handbref sitt välbehag med hans tjenster. Men allt oaktadt var hans ställ-

*) Crusenstolpe, sid. 278.

ning på en gång åtvingad och osäker. Han var för sin framtid icke betryggad genom en ringa pension, ifall han skiljdes från sin Ministerpost. Från sitt Statsrådsembete var han icke på vanligt sätt entledigad, och önskade icke blifva det. Det var detta likväl vägrade tillfälle, att på sin upphöjda plats gagna inom fäderneslandet, han mest saknade. Hans financiella ställning var också besvärad. Hans diplomatiska rang och hans böjelse för nöjen och representation tvingade honom till utgifter, som ej motsvarades hvarken af hans lön eller af enskild förmögenhet; han hade dessutom gjort dryga förluster på en hushandel, och en husbyggnad i Paris; länge ett mål för oblida borgenärers förföljelser måste slutligen Sveriges Minister underkasta sig den förödmjukelsen att blifva bysatt. "Den välkomne gästen *) i Tuilleriernas praktfulla salar blef för någon tid invånare uti S:t Pelagies otrefliga celler. Den för en kort tid sedan varande Representanten för ett Konungarike egde nu knappt det nödvändigaste för dagen; och det var H. M. nuvarande Konungens ädelmod, under dess korta vistande i sin fordna fosterbygd 1814, som Grefve L. sades hafva att tacka för sin befrielse ur bysättningshäktet, hvaruti han då befann sig."

Derjemte befriades L. från sin beskickning och den diplomatiska banan. Återkommen till fosterjorden, förblef han dock många år utan embetsbefattning. Han hade i StatsRådet erhållit en efterträdare, ehuru han aldrig begärt sitt entledigande, och detta tvertom var emot hans önskan. Men sedan hans beskickning till Frankrike, som i flera år blifvit ansedd för extraordinär, slutligen förklarades för varaktig, så kunde hans bibehållande af StatsRåds-embetet ej förenas med den nya Grundlagen. Han upphöjdes emellertid 1821 till Grefve, utnämdes 1822 till SeraphimerRiddare, och 1823 till En af Rikets Herrar. År 1823 emottog han Styrelsen öfver de Kongl. Spektakterne. Man hyste stora anspråk af en man, som sett Svenska theatern under dess mest lysande tid, som sjelf sysselsatt sig med Melpomenes glada lekar, och som i Frankrikes hufvudstad utbildat sitt snille i umgänge med Talma, och bland det glada folk, "som då egde hufvudstaden på en gång för verldstheatern och för den på bräderna." Grefve L. motsvarade också detta förtroende och bragte Svenska theatern till en förut osedd scenisk prakt och illusion och berömde sig öfver att under hans förvaltning

*) Crusenstolpe, sid. 281.

Theatercassan hade lemnat ett öfverskott. Men hans öfverdrifna känslighet för journalismens klander, som aldrig uteblifvit under hvilken styrelse som helst, jagade honom 1828 från denna plats, hvilken ingen bättre kunnat fylla. Dock blef han i Januari 1831 åter för en kort tid tillförordnad SpektakelDirectör.

Några år derefter blef han ledamot af den FinansCommitté som före Riksdagen 1828 skulle bereda Realisationen. Vid det derpå följande Riksmötet inlemnade han till ConstitutionsUtskottet ett fullständigt, systematiskt och i sina motiver förträffligt utveckladt förslag till en ny Tryckfrihetslag. Han utdömde deri indragningsmakten; klandrade det nu gällande sättet att sammansätta Juryr, och var i stället böjd att öfverlemna domsrätten åt ordentliga domstolar, samt ville föröfrigt införa andra motvigter: men i följd af dessa medlingsförsök vann hans förslag icke bifall hvarken å den ena eller andra sidan, ehuru detta förtjenar att sorgfälligt pröfvas vid en ny redaktion af Tryckfrihetslagen.

Ändteligen kallades Grefve L. d. 19 Nov. 1831 (icke 1834, såsom i ErkeBiskop af Wingårds Tal uppgifves) efter Frih. af Nordin att för andra gången inträda i den Rådkammare, som han för tjugefyra år sedan lemnat. Då Sveriges "Post- och Inrikes-Tidning" ombildades till "Sveriges Stats-Tidning" var Grefve L. den, som dertill utkastade planen, förbehöll sig ledningen deraf och skref sjelf under namnet Philalethes de vigtigare artiklarne. Hittills hade denne utmärkte man såsom Embetsman, Diplomat, Riksdagstalare, Hofman, Publicist i högre mening, SpektakelDirectör, med få undantag, endast skördat bifall och beundran: nu åter hade han inträdt på ett fält, som icke öfverensstämde hvarken med hans lynne eller egenarten af hans talenter. Grefve L. egde, som det påstods den tiden, den svagheten att sjelf ensam vilja lysa såsom författare af de ledande artiklarna och mottog således ogerna uppsatser af högre värde till införande i den nya tidningen. Denna fåfänga, förlåtlig hos redaktören af "Le furet des salons", var mindre ursäktlig hos styresmannen af en StatsTidning, som hade till ändamål att leda den allmänna opinionen. Grefve L. egde ännu andra svagheter: brist på en fast charakter, räddhåga för motståndares omdömen jemte öfverdrifven retlighet, som tillvann honom namnet "sensitiva", och allt detta gjorde honom icke passande till en kämpe i Publicismens fejder. Det låg visserligen utom hans beräkning att striden någonsin skulle för-

flytta sig inom personlighetens område. Genom födsel, uppfostran, umgänge i så många hof, och i tvenne hufvudstäders mest bildade kretsar och genom diplomatiens värf, hade han förvärfvat sig det finaste lefnadsvett, den oinskränktaste makt öfver ordet, och den utsöktaste finhet i alla dess labyrinthiska vändningar; och derföre öfverträffade hon omingen, då det kom an på att tala till folket i regeringens namn, eller till regeringen i folkets, eller till en monarch i nationens, eller att strida bland sina bildade ståndsbröder, dit grofheten ännu icke hade inträngt, eller med ett ord att uppsätta en Depeche, en Adress, en Föreställning, eller sådana slags skrifter, der man väger orden på guldvigt, der den kärfva sanningen mera antydes än uttalas, der klandret omlindas i blomster eller sötfmas med någon smickrande vändning, med något lekande infall: sålunda ytterst sorgfällig att icke såra eller förbittra, fordrade han af sina motståndare samma grannlagenhet. Men de fiender, mot hvilka han nu ledd af ett ädelt nit uppträdde, ägde icke i sin makt så fina vapen, eller om de ägt dem skulle de icke velat nyttja dem. De liknade fribytare, som i ett lätt guerilla-krig från alla rigtningar, med alla slags vapen anföllo den i sin tunga, praktfulla, glattslipade rustning regelbundet framskridande Statskämpen, som hittills i salongerna och på Riddarhuset rört sig med lätthet och behag, men nu, skygg för denna för honom nya art af fejd, rörde sig tungt, nästan pedantiskt och med en varsamhet, hvari man trodde sig varsna räddhåga för en kamp, som icke mer var en sirlig carousellek utan en knytnäfshård gladiatorsstrid. För en sådan var Ministern icke nog härdad, icke öfvad, icke förberedd. Äfven på allmänheten förfelade "Philalethes" uppsattser nästan all verkan: man kunde ställvis beundra talenten, fintligheten, qvickheten, finheten i vändningarna; men det hela saknade raskhet, energi, värma, ingifvelse; framställningen var vanligen så konstigt tillspetsad, hänsyftningarna så mörka, och sjelfva bevisningen undangömd i så tjocka slöjor, att det mesta gick förloradt för en Allmänhet, som icke egde sinne för diplomatiska gåtor eller halfqvädna visor. Grefve L. märkte med smärta det ringa intryck hans uppsatser frambragte; han upphörde då att underteckna sin vanliga pseudonyma signatur, och slutligen blefvo dessa mer och mer sällsynta. Äfven åtskilliga regeringsåtgärder i hvilka han ansågs haft del, t. ex. Lindebergska rättegången, blefvo mer och mindre bittert klandrade; smädelsen nådde sin höjd i det bekanta

tidningspaskillet "Conspirationen i Iran", om hvilket sjelfva Crusenstolpe yttrar, att det i syftning och lömskhet endast kunde jemföras med den ryktbara fabeln "Räfvarne." Sakens och anfallets natur nekade L. att försvara sig, och grämelsen deröfver säges hafva påskyndat hans död, som inträffade den 24 Maj 1837. Sålunda stingades den ömtålige Publicisten långsamt till döds af tryckfriheten, hvilken han fordom sjelf så ofta hägnat och lofordat, och om hvilken han yttrat, att "den sjelf liksom Achilleus' lans, helar de skador dess missbrukande vållat."

Vi fullborda denna teckning med slutorden af den Talare, som så värdigt och oväldigt uppdragit bilden af sin föregångare i Svenska Akademien, och ur hvars tal vi, till en del ordagrannt, lånat de flesta af nu meddelade underrättelser. "Sedan partitiden hade såsom hans ingen stor förtjenst så kränkts af medelmåttans öfvervåld, och sedan han tillkämpat sig anseendet åter, anfölls detta af ett oskonsamt småkrig. Hans känslighet frättes af denna Dejaniraklädnad. Men lika retlig han var för anfallet, lika färdig var han att försona sig med den felande och att vända fienden i vännen. Under det man trodde honom misstänksam, var hans rörliga sinne lättroget, och han fick ofta plikta för sin öppenhjertighet. Om någon gång de infall, den snillrike mannen ströddde omkring sig, sårade deras föremål, faller största delen af skulden på den lättsinniga omgifning, som öppet framkallar, men hemligt ogillar detta qvickhetens öfvermått. Qvickheten i sig sjelf är umgängets verksamma ordningsmakt, som tuktar den skefhet, hvilken icke hemfaller till någon annan bestraffning. Den förjagar umgängets qvalm, såsom vindstöten renar luftkretsen. Ett sådant skaplynne kunde icke hysa listen, hvilken säges egentligen trifvas i det kalla flegma. Likväl har äfven den ingått bland misstankarne om Grefve L. Anledning kunde dertill vara för det hastiga omdömet. Hans mångåriga sysselsättning inför en Konung med inskränktare omdöme, men mycken ihärdighet i sin mening, hade gjort till nödvändighet, att sorgfälligt välja föredragningens form för att vinna dess ändamål. Vanan underhölls af en fin skicklighetskänsla och den undfallenhet, som tillhör hofmannen. Med den varsamhet, som var honom egen, då han var lugn, och hvilken diplomaten skickligt öfvat, visste han tillvinna sin åsigt den styrandes tycke, och på detta sätt gagnade han ofta det allmänna, när afunden förebar, att han

tillsmickrade sig egen nytta. Denna behöfde han föga, emedan han offrade intet åt fåfängan. Det högdragna har väl redan flyktat från de höga och kanske slagit ner på en närbelägen class, men sällan har rikets högsta värdighet varit mindre prålande. Den som såg denne liflige, rörlige, umgängsamme man, trodde sig ega framför sig en like; men snart röjde sig, att han i snillets verld hade det högsta anborna sköldemärke."

"En makas huldhet var icke detta känsliga hjerta beskärd; derföre egnade det sig åt slägtkärleken och vänskapen. Gr. L. älskade ömt sina anhöriga, och förnöjdes af deras återkärlek. Få hafva stått till så många utmärkta män i vexelverkan som han. Hans sednare år hugnades af en dyrbar vän på thronen. Med sin närmaste medtäflare vandrade han utan brytning, och så oskiljaktigt var vexelförhållandet, att han dog samma dag dennes stoft lemnades åt grafven. De, som njutit glädjen af hans aftontimmar och sett in i hans hjerta, skola ej tveka att kalla honom god. Stor i snille, kunskaper, verksamhet, tal, skrift och umgängesvett, har han känts af samtiden; större än han visat sig, skall han synas som menniska, när framtiden fäller den dimma. som måhända ännu icke skingrats från detta sällsynta och derföre missförstådda väsen."

Skrifter: Åtskilliga Stats-krifter, Anföranden och Artiklar i Sv. StatsTidning. — InträdesTal i Sv. Akad. d. 25 Sept. 1819 innch. äreminne af Frih. Zibeth. — Tal vid Grafven då Presid. Friherre Edelcrantz' sköld krossades.

(Källor: Rehbinders Matrikel. — Nekrolog i StatsTidn. 1837 N:o 183, 184. — InträdesTal i Sv. Akad. af C. F. af Wingård. Sthm 1838. — Crusenstolpe, Skildringar. De Närvarande.)

LAGERBRING, SVEN. — CARL. — GUSTAF OLOF.

1. LAGERBRING, SVEN.

I Kung Sverres här bar *Helge Bring* Konungens märke (banér), enligt Fornmanna-sagans intyg. Men den tappre stupade, när Öjeskäggorne 1195 öfverföllo honom oförvarandes, anlände från Tönsberg, då han föll vid en Jons sida, som var son af K. Sverres moster*). Om denne Banérförares ättlingar vet man sedan intet, förrän de från Norrige

*) Så trodde åtminstone Lagerbring, men, som Professor Ebbe Bring visat, misstog han sig, då han gjorde K. Sverres Söstrungr

inflyttat i Skåne. En *Matthias Enertsson Bring*, som varit Capitaine i Norsk tjenst, nedsatte sig som handlande i Landskrona. Ännu 1730 stod ett stenhus i nämnde stad, öfver hvars ingång man såg inhugget samma vapen, som Professorn ärfde af sin far — blå sköld, belagd med ett ankar, hvars kors lutade åt höger samt en dufva på hjelmen, med underskrift: Matthias Bring. Enert Mattsson Bring idkade handel i samma stad, då Svenskarne der brandskattade. Han räddade staden genom att i hast betala 80,000 R:dr. Dermed var familjens rikdom slut. Jöns Enertsson blef prest, dog som Kyrkoherde i Brönnestad och brukade ett sigill med ankare i skölden och en dufva på hjelmen. Han var gift med *Cecilia*, företrädarens dotter, af en slägt, som varit i 200 år vid pastoratet. Hon dog vid 22 års ålder, men hade då redan gifvit verlden 8 barn. Hon dog af tapperhet. Pastor och Pastorska voro begge till häst på en färd till N. Rörums prestgård. De anställa en kappridning, hvarvid den unga och segrande rytterskans häst stupar i de branta backarne på denna väg. Mannen hade blifvit lemnad så långt bakefter, att han förlorat henne ur sigte. Hon krossar bröstet i fallet, men har ändå styrka, att åter stiga till häst och vända om, till den sörjande makens möte, hvilken förde henne hem. Hon dog om några dagar. Nu voro svåra tider i Brönnestad; helst Snapphanarne här förstörde allmänna säkerheten äfven mellan det krigen brunno. I Matteröd, annex till Brönnestad, var ett Snapphanenäste. Ett compagni soldater kom ock med ordres att skjuta ner hvarje varelse i de illa anskrefne hemmanen. Desse gjorde ock processen kort, befallte den som greps att falla på knä och läsa *fadervår*. Då amen sades, aftrycktes skottet. Då Jöns Bring 1677 ej ville utlemna en Svensk officer, togo Snapphanarne eldbränder ur spisen och satte i halmtaket och när taken deraf ej togo eld, lade de krut på bränderne. Likväl utlemnades ej officern och elden kom ej lös. Snappha-

---

Jon också till en Bring. I Peder Clausens öfs. på Danska af Snorre Sturlesons Norske Kongers Cronica (1633, Köphvn), som Bring tydligen haft för sig, är dock constructionen "Jon og Helge Bring", mindre skicklig och således misstaget förklarligt. Misstaget har sedan fortplantats in i Adelsmatriklarne. Se "Tidens frågor, Qvartalskrift af E. S. Bring", 2 h. p. 138, der en 1764 började men blott till studentexamen 1720 fullföljd autobiographi af Lagerbring införts efter jemförande af tvenne afskrifter, en tillhörig Bringska slägten och en tillhörig Löberöds bibliothek.

narne trodde att det var trolleri, då de ej kunde straxt tända och lupo bort. *Ebbe Jönsson Bring* blef först Pastor i Klinta, sedan i Brönnestad. Hos honom, som hade mer en adelsman än en prest i sin koftan, svärmade officerare, som flugor om hösten. Stundom lagades middag 3 gånger om dagen åt mer än 20 personer i hvar omgång. Ty sedan ett parti ätit, blef gården uppfylld med nya gäster, som ej fått middag. Der var gladlynt hjerta, om ock stundom ringa förråd. En sådan lefnad varade nästan från 1715, då K. Carl XII kom till Skåne, ända till hans död. Den enda lön presten hade för sin gästfrihet var, att då han engång bland flera resande uppgått för att se Kungen äta i Lund, flera officerare märkte honom och så fort Kungen gått ur matsalen, "rusade" de mot honom och satte honom bland sig vid Cavaljerstaffeln, till alla ofrälses stora afund. Der åts björnstek, som var en rar rätt i Skåne. Den unge sonen af Ebbe Bring, sedermera historieskrifvaren *Lagerbring*, stod nu uppmärksam bak stolarne, då officerarne i hans fars hus slogo sig ned kring raffellådor och spelbord, häpen att under den allmänna fattigdomen se det stora förråd på contanta penningar, som ännu fanns qvar i landet — hos officerare. Hela högar af ducater, caroliner och femörestycken såg han nästan hvar afton roulera på bordet ifrån den ena till den andra spelaren.

Sven Bring var född den 24 Febr. 1707 i Klinta prestgård vid det gamla märkvärdiga Bosjö kloster. 1711 flyttade fadren till Brönnestad. Sven B. ansåg sig derföre alltid som en Göing. "Så länge, säger han i autobiographien, Svenska eller Göthiska folket haft något qvar af sin gamla art, voro dessa Göingar ansedde för ett ganska hurtigt folk. Steniga backar, magra åkrar, ljungfulla ryd eller fälader och vilda skogar göra merendels folket hurtigare och lättare, då fruktbar mark och sumpiga slätter hysa merendels grofva och tunga invånare. Man skulle tro, att själen har svårare vid att utöfva sina verkningar uti en grof och med fettma öfvervuxen kropp, än uti en mager och lättare. Åtminstone tyckes mig, att min naturliga eld tagit af i samma mon, som min mage tagit till och utgjort en vördigare rymd."

S. Brings mor, Abela Klinthea besökte Ystad, för att få se Carl XII, då han kommit dit att emottaga sin syster, Hertiginnan af Holstein. Då hon, jemte flera unga flickor, anlända i samma lofliga ärende, kommit midt för vakten, böd Kungen, som stod der nära vid ett fenster, vakten gå

för dem i gevär. Bussarne skyllrade genast och det slammer muskötterne och karbinerne gjorde, gaf tärnorna bäfvan och Kungen nöje. Jag tror, säger Bring, ej att många andra flickor kunna skryta af att K. Carl XII budit krigsfolk gå i gevär för dem. Hon dog 1747 i sin sons hus och han kunde aldrig bli qvitt förebråelsen att han lade sig den qvällen, då hon nyss insjuknad dog om natten och ej vakade med henne, som så mången natt vakat för honom. Han kände ingen ursäkt, men hoppades likväl, att den nådige Guden för Christi skull förlät honom både denna och sina andra synder, emedan han ångrat dem af innersta hjerta. De raderne ha något mer rörande i sig än hela tragediens legion. De nedskrefvos i en uppsats blott bestämd att ses af de närmaste förtrogne. Brings morfar hade en bror, som var Prost, enligt slägtens uppgift, Superintendent på Färöarne. Då han besökte sin bror, kallade han Skåne för Canaans land. I jemförelse med Färöarne var liknelsen nog grundad, ty "Superintendentens" tjenstfolk fick ej oftare bröd än hvar julafton.

Detta om Brings slägt.

S. Bring var sjuklig som barn, fick aldrig aga af sin far, blott en gång af sin mor men desto mer af sina informatorer. Den ene söp sig ihjäl, den andre hade mera handlag att undervisa än insigt deri, den tredje var enfaldig, utan fallenhet för undervisning. Han inpreglade i den knappt mer än tioårige, ur Itteri logica, terminus categorematicus, syncategorematicus och mixtus. Sist fick han en förträfflig lärare i sedermera Presidenten v. Oelreich. Han blef Student 1720. Slog sig nu på Lagfarenheten och utgaf 1730 under Nehrman Ehrenstråhle den dissertation, som nämnes härofvan i Holmbergssons biographi (VI: s. 201) om de missbruk af Romerska lagen, som i fäderneslandets lagväsende sig förete, och följande året en annan under samma Præses om tvistemåls tvifvelaktiga utgång. 1731 blef den 23-årige Studenten i första steget Adjunct i Lagfarenheten vid Lunds Akademi. Philosophiska lagern hedrades ej af Brings hjessa. Var dock i sin ordning Promotor i Philos. Faculteten. Man bestämde honom då en lagerkrans, men han tog den, lyfte den upp, och lade den undan med det säkert för de stolta Philosopherna i massa mindre angenäma uttrycket, nec sum nec fui Magister. Lagstudiet förde honom till historiens studium, hvarvid han lifvades af sin goda vän Kilian Stobæus, v. Linnés förste upplifvare till bota-

niskt studium. D. v. Biskop Jac. Benzelius i Lund lemnade honom tillgång till de Benzelianska skatterna. Än gagneligare i detta hänseende blef honom att i hufvudstaden få se på närmare håll historiens föremål. Han fick condition hos Presid. Grefve H. v. Fersen och blef 1735 Auscultant i K. Svea Hofrätt, med tillträde både i Riks- och Antiqvitets-Archiven. Han bildade nu Grefve Axel v. Fersen, som sedan en tid bestämde Sveriges nya historia, under det hans förra lärare bedömde dess gamla. Äfven sedan den unge Grefven inträdt i Statens tjenst, bibehölls från 1737 till 1739 den lärde Bring i huset till hans lärorika umgänge. Under denna tid fick Bring tillfälle att rådfråga en v. Stiernmans och dylika heroers samlingar och vinna deras personliga tillgifvenhet. Då Juris Romani Professionen i Upsala skulle förvandlas till Oecon. & Commerc., sökte och specimineradc B. 1741 för en dissert. de Oecon. Camerali & Commerciis; men det så kallade syskonbytet var aldrig Akademierne kärt. Bring blef deremot Akad. Sekreterare i Lund.

En högre styrelse afvärjde dock menniskornas försök att afvända B. från både ungdom och studier. Hist. Professionen blef ledig i Lund och Bring befordrades till densamma 1743. Han måste dervid också förestå den Philosophiska professionen för vännen Oelreich, denne ende, som ur Lunds Professorstol kallats till Statens högre embeten, och hvilken nu var stadd på utländsk resa.

Juris Doctor blef B. vid Konungakröningen 1751, sedan han som Promotor s. å. nedlaggt Philosophiska Doctorstecknet, som bjudits honom. 1754, då Konung och Drottning voro i Lund, höll B. en disputationsact på Svenska och kallades sedan (1755) af Drottningen till Ledamot i Hennes VitterhetsAkademi. Då denna åter upplifvades 1786, upptogs CancelliRådet Lagerbring bland hennes arbetande Ledamöter af K. Gustaf III. I Kronprinsens närvaro 1766 i Lund höll B. ett tal, visst ej i Furstens smak. Ty det var lärosätets historia. Vid K. Akademiens jubelfest 1768 förrättade B. promotion i Juridiska Faculteten, då 8 blefvo J. U. Doctorer, troligen alla utan förutgångne examina, högtiden till prydnad. 1769 lade den 62-årige första delen af sin Rikshistoria för allmänhetens ögon. Ständerna ha äran af att först hafva bemärkt den. De gjorde en underdånig framställning till Regeringen. Denna uppmanade Förf. att fortsätta, anslog 4000 dal. s. m. till resor och öfriga kostnader, meddelade tjenstledighet och ett förordnande för en brorsson

att förestå Professionen, derjemte adelsbref med namnet *Lagerbring* (N:o 2061) och den gamla dufvan *) i vapnet; följ. året CancelliRåds namn och heder; och 1772 rätt att adoptera en brorsson, KrigsRådet Pehr Lagerbring (fadren till GeneralLieut. Baron Gustaf Otto Lagerbring). Så förhöll sig frihetstiden i sitt mest afskydda slut mot den lärda förtjensten, som ej slutat hufvudarbetet, men börjat det. K. Gustaf III, som nu blef Augustus efter frihetsbarbariet, hade ingen utmärkelse för den grundlige och outtröttlige häfdaforskaren. Ej ens Nordstjernan, quæ non melius nesciebat occasum, än att hon nedsteg på Polismästares bröst, hittade till Lagerbring i en tid, då den likväl bland de lärda ansågs som en ära. Insatte honom ej ens i Sv. Akademien, der Schröderheim fick plats för sin adla skrifart i de allmänna författningarne. Dock säger man, han var för gammal och bodde så afsides. Celsius bodde ock i Lund och v. Höpken var blott 5 år yngre. Men L:s förtjenster voro af en annan art, än de, som nu borde lifva ungdomen till efterföljd.

Oaktadt tjenstledigheten föreläste han likväl om våren 1781 privat öfver Numismatiken, dervid lärarepersonalen blandade sig med lärjungarne såsom åhörare, föregångne af den lärde ProCancelleren Biskop Celsii exempel. Samma termin disputerade han ock de Dapifero, då Akademiens d. v. Rector såsom E. Opponens höll ett äretal till honom. Blekingska nationen slog en guldmedalj till hans ära. Den visar å ena sidan hans bröstbild med omskrift: Sveno Lagerbring Historicus. Å den andra läses: Inspectori suo Natio Blekingica Lund. 1781. L. dog d. 5 Dec. 1787. Var från 1746 till 1760 gift med *Maria Beata*, dotter af GeneralAud. *Lagercreutz*, en son af Biskop Lang. Blott en son öfverlefde, StatsRådet H. E. Grefve Carl Lagerbring.

Föreläsaren framställa vi först. Ty han har *Universiteternas* högsta problem att lösa. Hans verksamhet är af största inflytande på samtidens bildande. Den allena *läser*, som redan i någon mån vunnits för culturens interessen. Genom *hörandet* väckas dolda krafter och riktas de ovissa anlagen till sina bestämda mål.

Vi tro att L. verkat mindre som föreläsare, än författare. Också syntes ingen Skola uppvexa omkring honom, intet lifligare interesse för häfdaforskning eller historisk lektyr hade bredt sig ut bland allmänheten kring lärosätet vid hans

---

*) För den oliv, som hon förut fört i näfvet, sattes nu en lager.

död. Hans flitigaste lärjungar ha samlat födelse och dödsår för disputations-författare. Candidaterne examinerades af L. någongång i Bibliska historien, då Sommelius kanske, för att synas lärdare, frågade om lärda sällskaperne före syndafloden. Examens-protocollerne ge ej högt begrepp om någondera. Men vi känna bäst den tid, som uppvexte kring gubben med tjenstledighet för föreläsningar. I mannaåren och medan han ännu föreläste skall det ha varit annorledes. Då fyllde ingen auditorierne så som han och mycken håg för häfdaforskning fans då i hans omgifning. Han dog just då Åreminnet föddes.

Författaren, hvars skrifter gjorde honom till en prydnad bland sin tids *lärde män*, var mångsidig.

Philosophen må här nämnas främst. Ty en *philosophisk stålegg* måste dock sammanhålla det annars nog sköra *jernet af historiska data*. Han var And. Rydelii kanske bästa lärjunge. Prof. E. S. Bring, tillerkänner honom företräde i detta hänseende framför andra historici i Sverige, ja förklarar, att de ej ens ha täflat. ("De Svenske historieskrifvarne hafva *icke* befattat sig med historiens philosophi. Dock förtjenar äfven (?) i detta hänseende att undantagas Sven Bring (sederm. Lagerbring), som uti en här i Lund 1748 utgifven Akad. afhandling rigtigt uppfattat historien, såsom en fortgående theodicée"). Han säges ha "uppstigit till en ståndpunkt", som förutsätter att han haft "ett klart medvetande *af den dialektik*, som genomgår Verldshistorien." Han han hade också, heter det, den insigten, att förnuftet är verldens princip. Han förklaras dock ej ha varit *öfver* sin tid (det säges *ingen* kunna vara), men begripit sin tid, det få antagas göra; innehafvande sin tids hela Philosophiska insigt. Hos en Rydelii lärjunge, väntar man ock den philosophi, som kan med styrka fortsätta *Christendomens sanning och trovärdighet*, och Jac. v. Engeström säger derföre i minnestalet öfver L. "Det är förundransvärdt, att många i vår tid vilja med skärpta ögon inse uti trones saker, när vi ändock så föga begripa sjelfva naturen. Jag menar det endast kan kallas begripa, då man förmår ådagalägga, hvarföre en sak sig så och icke annorlunda förhåller. Vi se med häpnad åtskillige verkningar i naturen, utan att känna orsaken. Måtte menskliga snillet blifva förståndigt och underkasta sin svaghet den vishet, som öfver oss är. Bättre är veta något mindre, än vilja lysa med fåfänga insigter och sträcka sig till utgrundande af heliga sanningar."

Häfdatecknaren kommer att tillhöra all tid, äfven om hans forskningar i många hänseenden efterträdas af lyckligare.

Sven Brings första uppträdande i "Samling af åtskilliga Handlingar och Påminnelser, som förmodligen kunna gifva ljus i Svenska Historien" intager genom anspråkslösheten och förtjensten i förening. Men *stilen* stod verkligen, mer än kritiken *), 50 år efter sin tid. Ett prof af de bästa ställen: Förf. visste sig vara mindre mån om sin egen inbillade heder, än det allmännas nytta, och gaf derföre fram hvad han hade, änskönt det ej var mästerstycke. Konsten var ej stor, men var nyttan större än konsten, var intet särdeles förloradt dermed att Auctors anseende ej skenade så högt. De som alltid vilja tillverka fullkomligheter och genom sina arbeten kasta både den lärda och olärda verlden i bestörtning, önskade han mycken lycka till sitt lofliga förehafvande; han för sin del var nöjd med mindre. Nyttan af slika samlingar trodde han sig ej behöfva bevisa, helst han ej skref för Ostiaker och Fjällappar. Dugde det han meddelade ej, så finge det väl ingen uppbygglighet om Utgifvaren än med liflig ed ville intyga sina anmärkningars kostbarhet. Han hade i anledning af sina uppräknade föregångare och andra flera exempel (Schmedemans Justitieverk, Benzelii Monumenta Ecclesiæ SvioGoth., Nettelbladts Schwedische Bibliothek, det Danska Magazinet o. d.) kunnat ge sitt arbete vackrare namn, men för att ej bli tillfrågad hvarföre det hette så eller så, hade han intet nämnt det annorlunda än det är. "Utan att vara katholik, heter det tillslut, är jag i många mål af samma religion som Boileau, efter hvars grundsatser det heter:

J'appelle un chat un chat & Rolet un Fripon.

Dock gör sjelfva titelen mycket litet till saken. Ett präktigt namn för en lapprisskrift gör väl skriften litet löjligare; men deremot ett stort namn för en väl utarbetad och nyttig bok förminskar alldeles intet af bokens rätta värde och halt". På denna melodien går allt hvad han skrifvit. Man finner en Professor med underordnade eller umgängesvänner som åhörare omkring sig, sjelf allvarsam, men road af att se ett löje dö i födseln på åhörarnes läppar. Anmärkningen har två händer, återtager med den ena hvad den andra gaf. Öfver det platta i loci communes, kan han framlägga hela lastningen af loci quam maxime communes! Ebbe Bring

*) Ett omdöme i Neue Crit. Nachr. om S. R. H. synes för den bristande kritiken à l'Adelung mest antagit detta stående efter tiden.

säger: "de fleste nyare författare inse icke nog L:s förtjenst. De fästa nemligen afseende icke så mycket på innehållet hvilket är det väsendtligaste, som på den yttre formen, hvilken ehuru icke likgiltig, dock är mindre väsendtlig".

Om *innehållet* ha ock meningarne ej blifvit lika eniga bland efterverlden, som i hans tid. L. har i våra dagar fått en sträng Censor i Hallenberg. Denne vidrörde dock ej stilen. Den var både hos och för honom sjelf af underordnadt värde. Slutet af hans sak-anmärkningar är: Lagerbrings åtskillige andra gissningar (sedan H:g särskildt granskadt dylika på 28 tryckta ark, i 2:ne delar): om folkutflyttningen från Sverige, såsom att Frankerne härstamma från Fräkne härad i Bohuslän, och mycket dylikt, tyckes vara anfördt för ro skull. Om hans kitslighet att med myndig ton tadla sina föregångare, kan lämpas hvad de Leipzigska lärde yttrade sig om Engelsmännernes kitslighet att göra ändringar i de af dem utgifne grekiske och latinske auctorer: invalescit magis hic pruritus emendandi etiam sana loca. Cujus fructus nullus alius est, nisi ut alii habeant, quod confutent & in quo tempus perdant."

Som detta slaget var för hårdt, tjente han dermed den anfallne. En rättvis efterverld vördar både Lagerbrings och Hallenbergs mödor, glad om efterträdare på den bana, der de vunnit lagrar, ega, jemte ett djupare esthetiskt sinne och vidsträcktare historisk blick, Lagerbrings oförtrutna flit, att samla och berätta hvad han funnit, samt Hallenbergs musikaliskt fina hörsel för att *märka*, om ock litet mindre hvasshet vid att *anmärka*, berättelsernas dissonanser och öfrige brister. Suhm skref, efter hans död, en runa: Lagerbring Historiæ Stator, candore, eruditione, pietate nulli secundus, Sveciæ decus, Sæculi Ornamentum. Ihre förklarade, att Lagerbrings Rikshistoria var ämne för *nationalstolthet*. Största gagnet af andra vetenskaper, hade L. likväl som historicus af sin *philologiska* insigt. Han kunde begagna de fleste källor utan öfversättningar. Hans bref till Ihre *om Svenska och Turkiska språkens likhet* visar, att han sträckt sin blick till den comparativa språkforskningen såsom en historiens hjelpvetenskap. Så ovanlig grekisk kunskap varit i Lund, egdes dock en dylik af L., som man finner af hans afhandling om den i Skåne funna Kyrialax-penningen.

Hans *personlighet* var lika berömlig, som hans lärdom. J. v. Engeström skillrar honom som en reslig man, glad och munter, med manligt utseende, boende i kallt rum,

likväl aldrig smakande starka drycker, men med varma, tagen ur hjertblodet. Han åt litet, drack sällan ett glas vin, men arbetade mycket, skämtade gerna, men var stadig i sina tänkesätt, bibehöll den belefvenhet han fört med sig ur Fersiska huset och hufvudstaden, men utan fjesk, talte med lätthet, lät hushållet skötas af vederbörande, ingick hvarken i lärdt eller politiskt gräl; egde allas förtroende, mångas vänskap, de sinas kärlek, studenternas enthusiasm. Bodde gerna om somrarne på Rosenlund, hvilket han fått med sin hustru, efter hvars morfar, Landshöfd. Rosensparre, det bar namnet. Han hade redliga vänner i Danmarks hufvudstad, som för historiens skull högligen älskade historikern och lemnade honom allt biträde. Ofta besökte han dem ock. Vi nämne ConferenceRåderne Hjelmstierne och Klefenfelt, Kammarherren och StatsR. Langebek, samt Kammarherren Suhm, hvars griftruna vi redan anfört. Desse Kammarherrar hade *nycklar* till häfdagömmorne. I Stockholm var Gjörvell en af de vänner, man särskildt bör nämna. Det var hans förtjenst att L. gjorde ett sammandrag af Sv. historien, sedan man tydligen kunde se att ej den 70:årige kunde hinna föra sitt stora verk synnerligen fram. Det synes vara i Sverige öde, att dess häfdatecknare blott skola bygga grundvalar, på hvilka ingen byggnad uppföres — eller en bottenvåning, lik ruinen i Haga park.

Skrifter: 1) Disputationer: De Oecon. Camer. Ups. 1741. — Monumenta Scanensia i 36 dissert. Särskildt utgifne i 2 Tomer. Lund 1744—51, deri Liber Daticus upptager p. 1—192 och Necrol. Lundens. p. 193—273. Sedan i en bättre redaction utgifne af Langebek. i Scr. Rer. Dan. — Necrol. Lund T. III. Dessutom 158 *) disputationer, utgifne i Lund 1730—1781, mest af Historiskt och Topographiskt innehåll. — 2) Orationer; latinska öfver C. Gyllenborg L. 1747, H. Benzelius L. 1759, D. Ehrenstråhle L. 1769; svenska: vid Kronprinsens närv. i Lund: Tal, innehåll. anmärkningar om Lunds hist. o. litteratur, L. 1766. — 3) Svenska skrifter: Historia litteraria eller Inledning till Lärdomhist. I Del. L. 1748. — Rutg. v. Aschebergs lefverne L. 1751. Öfs. på Tyska af Profess. Slitzer. — Samling af åtskill. handl. o. påminnelser, som förmodligen kunna gifva ljus i Svenska hist. 3 delar L. 1754—58. Öfs. på Tyska af Prof. Möller i Greifsw. — Bref till Ihre om Sv.o. Turk. spr. likhet. L. 1764. — Svea Rikes historia I. D. Sthm 1769. 2:a D. ib. 1773. 3:e D. ib. 1776. 4:e D. ib. 1783. Af 5:e D. blott några ark tryckta. — Sammandrag af

*) 159, om man dit räknar *de Bamio majori & minori*, som ventilerades handskrifven, men sedan tryckt, ånyo försvarades af hans efterträdare, Erl. S. Bring. Hans dissert. *de principiis artis heraldicæ* har ej blifvit tryckt.

Sv. Rikes hist. Sthm 1775. Ny, förbättr. uppl. 1778—80. Hela sammandraget 2:dra uppl. öfs. på franska af N. G. Agander Paris 1788. — Svea Rikes Statskunsk. I. D ånyo uppl. Sthm 1796. — Nya Statshistorien i Sammandrag. D. I. om Dannemark. Sthm 1777. — Företalet till Gjörwells Encyclopedie, innehållande: jemförelse emellan äldre och sednare tiders vetenskaper och vitterhet i Sverige. Sthm 1777. — Christna religionens sanning och trovärdighet af en svensk Adelsman. Sthm 1778. — Beskrifning på en gammal penning i Lunds Myntsamling, införd i 4:e D. af Vitterh. Akad. äldre handl.

Handskrifter finnas till stort antal och värde. Historiska Collegier, rättade af honom, äro ej sällsynta, men de vi sett ha varit af mindre vigt, t. ex. sammandrag af Portugals, Spaniens &. hist. **). — På Bibliotheket i Lund, i manuscriptsamlingen finnas: "Collectiones historicæ Lagerbringianæ" i 7 tjocka qvartband — "Diplomatarium Lagerbringianum" i 4 massiva qvartband. De fleste urkunderna afskrifne af Lagerbrings egen hand, några af Gjörwells, C. G. Nordins o. d. — "Boetii Johannis Diplomatarium Lundense" i 2 band, copieradt af Lagerbrings egen hand, med register af Prof. S. G. Sommelius på n. 1—287. Innehåller n. 1—302 af Diplomata Capituli Lundensis, hvilka i sednare tider för nära 200 Rdr B:co skaffats illa afskrifna från RiksArchivet. (Desse, tillika med "Diplomer ur Svenska Riks.Arch." fol. 1390—1500, med register på dessa 9 sexterner af den som till L:s tjenst dem afskrifvit, neml. Aman. Stechau; "Register på Örnhjelms Bullarium" fol. T. I. 1300—1400. T. II. 1400—1578; "Udskrift af nogle Orig. doc. som findes udi det Kongl. Danska Geh. Arch. hvilka angaae Sverrig og gaae fraa aar 1457 till 1523" n. 1—76. vidimerade af Archiv. C. E. Voss med regist. af Lagerbring, fol. samt "Diplomatarium Langebekianum" (1314-1655), copieradt genom Langebeks försorg till Lagerbrings tjenst, funnos alla i en litet trägårdshus i förra Lagerbringska gården, hvilken den, som köpte denna gård på auctionen efter Domprost Chr. Wåhlin, upptäckte under femtioårig damm; derpå någorlunda ordnade, lät han inbinda och gaf dem till UniversitetsBibliotheket i Lund, hvarigenom lärare i historien kunna komma att taga åtminstone så mycken kännedom om våra *urkunder*, att de ej såsom tryckta böcker fordra från Bibliotheket t. ex. Örnhjelms Bullarium och Palmsköldska samlingarne, såsom det någongång någonstädes händt. Dessa samlingar bevisa ock Lagerbrings utomordentliga arbetsamhet och månhet om säkra källor).

(Källor: Rehbinders adl. Matr. n. 2061. — Sommelii Lex. Erud. Scan. Vol. 1. 353—383. — Sv. Lagerbrings Autobiogr. på Löberöd. — Tidens frågor. E. S. Bring. Lund 1840. — Chr. Wollins parentation Lund 1788. — Suhms Minnesruna. — Allm. Tidn. 1788., n. 13. — Jac. v. Engeströms minnestal i Vitth. Akad. handl. IV D. — Ståhls Biographier. — J. Hallenbergs Anmärkn. öfver Sv. Lagerbrings Svea Rikes Hist. 2 delar. Sthm 1819—22).

— N

2. LAGERBRING, CARL.

Föddes d. 2 Maj 1751 i Lund och fostrades der jemte Grefve Lars von Engeström och Grefve Matth. Rosenblad,

---

**) T. ex. Falc Burenskölds i Rosenhanes samlingar (af 1787), Claes Sparres på Löberöd.

desse Professorssöner, som sedan jemte honom skulle vid thronen stå framom rikets äldste ätter. Dugliga fäder kunde bäst fostra dugliga söner.

Ej underligt, att Sven Lagerbring, den frejdade häfdatecknaren, begärde plats för sin ende son i Riksarchivet. Han behöfde der en, som han kunde ålägga besvär, under det han utarbetade Rikshistorien. Sonen ingick der vid 20 års ålder. Genom Gref Ulrik Scheffer blef han personligen känd af K. Gustaf III, och han kallades till 2:dre Sekreterare i d. v. Presidentexpeditionen. 1778 anställdes han vid Krigsexpeditionen af Canzliet, följde vanligen med Konungen under dess resor i främmande land såsom tjenstgörande för Cancelliets ärender. Då Konungen besökte Italien utsågs L. till Sekreterare i den beredning, som förde brefvexling med Konungen om rikets hemligaste och vigtigaste angelägenheter. 1785 blef L. Kamrerare vid Kongl. M:jts Orden. Han utnämndes till Bondeståndets Sekreterare vid 1786 års riksdag, som han tvekade mottaga. "Hans vänner", heter det hos Wirsén, "trodde sig derunder upptäcka första spåren till bekymmer på den hittills lugna pannan. J veten det, sådane upptäckter voro under hela hans lefnad icke många att göra" — ett omdöme, som vittnar om stor sinnesstyrka hos L., när man besinnar de stormiga skiften, han måste genomlefva.

Efter riksdagens slut nedsändes L. till Carlskrona, för att arbeta i den comité, som sysselsattes med Örlogsflottans angelägenheter. Kriget mot Ryssland bereddes. Honom tillhörde ej, att der af- eller tillstyrka. Han var ej rådgifvare. Han var den verkställande maktens tjenare och som sådan nedlade han, enligt en stor medtäflares omdöme, ett *förvånande* arbete. Der fordrades en man af stor förmåga, att möjliggöra hvad Konungen ville ha utfördt, då i en blink, de utländska makter, som aftalat förbund och gemensamma krigsrörelser, undandrogo sina biträden i utförandets ögonblick — en sanning, hvilken, sammanlagd med K. Carl XII:s erfarenhet vid Pruthströmmen och minnet af Engelska flottans senfärdighet 1719, måste lära Svenskarne att aldrig beräkna förbund, då de begrunda möjligheten af sitt sjelfförsvar. Men ännu mer öktes behofvet af den öfverlägsnaste förmåga hos Lagerbring, då de utländske cabinetternas guldsnufva smittade den del af svenska nationen, som ofta känt närmare sympathier med ett *stånd*, en ridderlig orden, som grenar sig ut i *alla* länder, än med *med-*

borgare, som ej höra till den orden, i *eget* land. "I krigslydnadens ställe trädde rådslagen derom. En enda man skulle inom sig sjelf hemta alla medel till det försvar, som häremot borde uppställas — och han förmådde det" — (ord af grefve Wirsén, då Lagerbrings vapen krossades). Under första krigsåret följde L. Konungen; blef sedan anställd i Sthm såsom sekreterare i den under Konungens frånvaro tillförordnade regeringen samt i en hemlig krigsberedning. Då Konungen efter krigets slut reste utrikes, insattes L. i den regering, som tillsattes. På sin dödssäng nämde han honom till Sekreterare i förmyndareregeringen. 1792 i April blef han Statssekreterare för krigsärenderna, men "älskade icke den sysselsättning, hvari personliga beräkningar ingingo" *). Flyttades derföre i följ. Augusti till Landshöfd. Emb. i Nyköping. Nu äskades af honom en åtgärd, den han ansåg sig förbunden att icke lemna. Men han lemnade i stället sitt embete. Det var ett drag af den sjelfständighet, som bestämmer verkställarens personliga värde. Det var dock under en regering, med *bestämd* tid, och bör ingen deraf sluta, att L. sjelf gillade allt i K. Gustafs regering, der han aldrig resignerade, var en lydig verkställare, och hvarom Wirsén dunkelt men tankrikt yttrar sig, att "medlen och uppoffringarne till räddning under stormen någon gång täflade i följden med sjelfva faran, qvarlemnande smärtande känslor också hos den, som trodde sig ej finna andra, för att vinna hamnen." — Nu först — 1794 — blef L. Riddare af NordstjerneOrden. 1796 utnämndes L. till ÖfverPostdirectör och 1797 åter till StatsSekreterare för krigsärenderna. Embetet behöfde mannen mer än han embetet. "Solvisarn, säger Wirsén, upphör att angifva tiden, då molnen sammandraga sig, färdig till ny tjenst nästa klara dag; men erfarenheten framställer ock någongång med en verklig seger för menniskovärdet, huru grundsatsernas orubblighet och deras öppna bekännande genomtränga alla hinder och uttaga deras rätt, derföre att det är sanningens. Compassen gifver säker ledning, äfven under stormarne och i den mörka natten. *Adversis non frangi* stod att läsa i grefve L:s själ och i hans hela embetsmannabana lika öppet, som det läses på detta sköldemärke"; — åter ett något ænigmatiskt ställe i det berömda talet vid vapenkrossningen. — 1799 blef L. Commendör af K. N. O.

*) En egen definition på StatsSekret.emb. i krigsdepartementet vid L:ska vapnets krossande.

Vid Riksmötet i Norrköping blef L. fullmägtig i Riks. St:s Bank. Fortfor i krigsärendernas behandling, "förblef vid sin öfvertygelse och efterkom befallningen"; under det han "såg frukten af alla mödor och uppoffringar förspillas." Men han tog beklagligtvis ej nu *solvisarn* utan *compassen* till sinnebild af den ställning han valde. Det borde ej vara tvifvel värdt, att han ju verkligen var den compass, revolutionsmännen hade med sig, då de genombröto stormen 1809, då de uppoffrade en pseudo-Wascisk *) dynasti men räddade ett rike, det urgamla Svea och Götha.

Den Befälhafvare, som fått i uppdrag att vinna Hertigen för den enda räddningsplanen, erkände sjelf, att han fått af Lagerbring vinkar, när nervus rerum gerendarum fanns inne, såsom det måste vara i ett så afgörande ögonblick, med helsning: *nu eller aldrig*. Och det skedde *då*. Derigenom fick L. ock tillfälle, "att hejda hvad han ej kunnat förekomma, om han ock ansett sig böra det, så att inga förnedrande passioner fingo tillfälle att ge sig luft och att inga druckna båtsmän kommo att slåss om styret, då öfverbefälet ombyttes på skeppet." En *förtrolig* förklaring! Vi ha härmed ej velat *försvara*, om ock till en del *förklara*, hvad en Geijer ansett *oförsvarligt*. Han yttrade neml. i Litteraturbladet för Dec. 1838 sin *fullkomliga öfvertygelse*, att Konungens instruction af den 4 Febr. 1808 till Grefve Klingspor aldrig af Svensk hand bort underteeknas och att Lagerbring, genom att ej hellre afträda från sin plats, tecknat en *fläck* på sitt minne, som alla hans embetsmannaförtjenster ej skola utplåna. I sin replik mot en anmärkare i Svenska Minerva, anför G. i L.-bladet för Mars 1839, att han vidblifver sitt omdöme, tilläggande sin förundran, att samma herre contrasignerat K. Maj:ts kungörelse om landtvärnet. "Att han, den *skarpsynte*, kunde förblifva vid detta: *låta gå* — då allt gick till öppet förderf, — utan att genom något steg, af den beskaffenhet, hvarpå vi häntydt, åtminstone ge offentlighet åt sitt ogillande, det är den förebråelse vi uttalat i följe af en princip, hvars tillämplighet, ehvar den och träffas, vi ej frukta att erkänna" — blef

*) Ingen har bevisat detta bättre än Morianens författare, under sträfvandet, att bevisa motsatsen. Göra äkta makar så mycket buller af sin monoeci, om der ej *skall göras buller* för att motsäga rykten om ett möjligen beslutadt lurendräjeri, som funnits nödigt efter tioårig sterilitet? äro dessa af Morianens förf. anförde arrangeringar *historiska*, så synes äfven här en mans omdöme om Gustaf III besannadt: *han måste bedrifva allt — allt genom negotiationer.*"

Geijers slutord, mot hvilket dock åtskilligt till den hårdt bedömde despot-tjenarens ursägt torde kunna invändas.

Den strategi, embetsmanna-hierarchien nu så otvetydigt intog, för att hålla sig ofvanpå, äfven om Regenten sjönk, var för öfrigt som fläck så allmän, att han ej mera förmörkar den enas minne än den andres. Verldshistorien visar att detta utbrott af conservatio-sui-principen är *reglen*, och uppoffringen äfven af det minsta för fäderneslaud och sanning, hör till *undantagen*. Mätte regenterne blott ej *idealisera* sig menskligheten, efter dertill intet skäl är. Napoleon skall ha yttrat: "så länge jag behandlade alla, som egennyttiga, sin egen fördel blott sökande och dermed allenast ledbara, så regerade jag verlden. Då jag för ett ögonblick förgat denna sanning, och antog, att en stor idée kan fatta och hänföra — ej blott folket, det jag alltid vetat, utan ock de individer, som föregifva sig uttala den allmänna andan — så föll jag." Undantag finnas dock; men desse äro för *få*, att ensamme, utan att efter Napoleons princip behandla *de många*, kunna bemäktiga sig och styra verldshändelsernas utveckling. Lagerbring hörde ej till desse få. Han var en *stor embetsman*, troligen ej *statsman*, åtminstone ej bland de *ädle* och *store*. Gr. Sköldebrand ansåg, att han ledde Adlercreuz fullkomligt, *var statsmannen i denne, som i sig sjelf blott var General*. (Adlercreuz var gift med Lagerbrings systerdotter, en fröken v. Engeström). Adlercreuz antog derföre L:s förslag till Minister för Utr. Ärenderna*) L. v. Engeström — oaktadt de öfrige revolutionsmännen voro i allmänhet skarpt deremot. Brist på

---

*) Man kan väl ej begära bättre bevis på L:s förmåga att verka på Adlercreuz, än att A., som laggt hand på Prins Gustaf fader, hörde till revolutionsmännens motparti i fråga om thronföljden, ej eller fordra bättre bevis, att det ej var otrohet, utan en circumspect trohet mot dynastien, som bestämde L. till coalition med 1809 års män. Han måste i fråga om thronföljden ge vika för la force des choses och Adlersparre dicterade första successionsordningen, samt, när platsen åter blifvit ren för dynastiska politikens anhängare, dikterades den andre af folkviljan. Men A. ville aldrig fortsätta discussion med någon revolutionär, som började tala om embetsfördelning. (Det tilltrodde han L. bättre kunna besörja, än aspiranterne sjelfve bland revolutionsmännen). Emellertid räddade L., genom att hemligen bemäktiga sig den revolution, han ej kunde afböja, dåvar. embetsmannahierarchien — det var kanske ett ondt, men afböjde dermed blodströmmar, och detta hade väl ändå varit ett större ondt. Det heter i nämnde memoirer: "A. hade den största bravour och i största faror stod han kall som vid den lugnaste forskning, men i saker utom militären lät han gerna L. leda sig." Då Sköldebrand var

högre statsmannacharakter, men fullkomligt embetsmannaväsende bevisade en kännare ock deraf, att han endast frågade efter *Staten*, för hvilken han ej sällan var färdig uppoffra *de enskilde*. Vid officersboställens utarrenderingsförslag framlade han en gång denna sin princip skarpare än någon sedan Carl XI:s tid torde den fattat. Detta är ock *embetsmannens* position. *Statsmannen* måste kunna fatta ej blott det *abstracta begreppet Stat*, utan den *organism* som heter *Stat*, i hvilken de enskilda äro lefvande delar, hvilkas undertryckande ger staten blott ett skenlif. L. skördade mycket af den nya regeringens tacksamhet för de tjenster han gjort den störtade!

Han blef Landtmarskalk i Örebro 1812 och derefter StatsRåd samt R. o. C. af K. M. O. 1813; 1814 Friherre, vice Canceller vid K. M. O. S. å. En af Rikets Herrar. 1818 Grefve. Ett hellregn af belöningar, så afbrytande med hvad som hände honom i mannaåren, då han länge deltagit i en konungslig regering förrän han bekläddes med någon orden, oaktadt embetsman inom denna inrättning.

L. var, som vi nämt, en stor *embetsman*, med principerna från den tid, som fostrat honom. De voro de samma,

---

vald till fullmäktig vid freden "à tout prix" i Fredrikshamn, och kom till H. Ex. Gr. Stedingk, infann sig om en stund Adlercreutz, som slog Skj. på axeln och sade till Excellensen: *se här vår vaka öfver oss*. Och Skj. trodde sjelf, att hans kända motspänstighet i fråga om den gamla dynastiens behållande bestämt hans val till Plenipotentiaire, helst Adlersparre misstänkte, det S. skulle hos Ryska Kejsaren begagna det anseende, han hade att förmå Kejsaren imponera på thronföljarevalet. Detta ådagalägger "till complett evidens", att Lagerbring i Mars 1809 med Adlercreutz till arm egentligen blott velat göra hvad i slika ställningar Regenter med sjelfva Napoleons energi plägat göra sjelfva — eller en abdication till förmån för thronföljaren. Detta torde kasta mycket ljus i spänningen mellan Adlercreutz och Adlersparre, i hvilken många blott velat finna personliga grunder. Man torde nu se att de voro armar i hvar sin kropp, der Lagerbring var hufvudet och den förra embetsmanna-hierarchien med sin tory-aristokratiska præponderans lemmarne i den ena, hvars arm skyndade verkställa revolutionen, tänkt som en tvingad abdikation, och der Carl August var hufvudet och armarne med sin whig-aristokratiska præponderans lemmarne i den andra, hvars arm hann fram att hålla draget svärd, medan Successionsordningen, fast ej äfven medan grundlagen dicterades, och dervid Hertigen ställde sig mellan begge partierna och blef här, liksom hans bror 1772 "den Svenska bottnen" eller compositionspartiet, som antog Adlersparres successionsordning och Lagerbrings regering, och hvarmed begge partierne fingo vara nöjde.

som skattas högst hos *verkställaren* både i verkliga monarchier och republiker, klandrade blott der man hvarken vill ha *makt* eller *frihet*. Han ville *en* person för hvarje sak, med möjligaste frihet i medlen, begränsade likväl af rättvisans lag och ordningsformer. Committéraseriet uppvexte i hans ålderdom och började merändels visa att *summan af 10 snillen*, arbetande på samma sak, vanligen blifver *dumhet*. Så ha krafterna sedermera förspillts genom att neutralisera hvarandra och inga större resultater uppstått för det allmänna af allt hvad som, genom dessa arbeten, frånryckts det enskilda.

Han hade fostrat en like, Grefve Wirsén, som efterträdde honom på flera linier, men som under neutraliseringstiden ej kunde fortsätta såsom L. under andra förhållanden börjat. Men detta fostrande är en af L:s största förtjenster.

Ännu ett Wirséns vittnesbörd må anföras: "Grefve L. var alltför upplyst att arbeta mot sin tid; men han urskiljde dessa allvarliga fordringar från flyktiga tycken; och antog ej såsom tidens tecken allt hvad man ville utgifva derför. Frihetens vän, i ett rättförstådt sinne*), var det yttersta sammandraget af hans ljusa förstånd och stora erfarenhet, att han önskade den högsta kraft hos samhällsmakterna och skarpa gränslinier dem emellan, just för den frihets skull, som allena är garantien för statens styrka och trefnad."

L. gifte sig 1800 med *Ulrica Dor. Brunström*, enka efter Grosshandlaren Arv. Hasselgren. Hon dog 1818. Grefven följde d. 14 Mars 1822. Hans porträtt finnes bland Landtmarskalkarne. Grefve Wirsén egde ett, om vi minnas rätt, af v. Breda.

Grefve L. jordfästades af J. O. Wallin och vapnet krossades af G. F. Wirsén, som genom det tal han dervid höll vunnit ett vittert namn och sedan en stol bland de Aderton. I det talet är mycken *dämpad eld*. Stilen är ej efterbildad den Akademiska. Den erinrar om en vitter Skola, som af vitterhetens historia ej utmärkts, knappt anmärkts. Ypperst inom densamma räkna vi v. Höpken.

(Källor: Talet af G. F. Wirsén. Sthm 1822. — Adliga Matriklar. — Landtmarskalkskrönikor. — Skjöldebrands Memoirer.)

— N

*) I. e. *bona cum explicatione*. Man bör minnas att hans morfar var uppfostrad i sin faders Biskop Langs principer. Om dessa se Sv. Sk. Lit. III. pag. 231. Man ser ofta slika slägtarf.

Anmärkning. Redaktionen har icke velat tillåta sig någon förändring i hvad Förf. af ofvanstående Biographi, stödjande sig på Prof. Geijers åberopade yttrande, anför såsom klander emot Gr. Carl Lagerbrings contrasignation af den för Gr. Klingspor utfärdade Instructionen rörande Finlands försvar. För sin del förmenar dock Red. att detta klander nog torde befinnas förhastadt, när man besinnar, 1:o att L. icke var KrigsMinister, utan civil Embetsman, och således icke kunde anses ega insigt att rätt bedömma förenämda Instructions ändamålsenlighet eller arméens operationer; 2:o att hans embetsmannapligt endast ålade honom att bevittna Konungens underskrift samt expeditionens ordagranna författande; 3:o att förbemälte Instruction blott var provisorisk, hemlig, samt föröfrigt rigtig, enligt den säkra kännedom man vid denna tidpunkt förmente sig i anledning af ingifna rapporter äga om den Rysk-Finska arméens öfverdrifna styrka, och om hvilkas sannfärdighet den tiden hos ingen i Sverige fanns minsta tvifvel; samt 4:o att denna Instruction innehöll följande ord: "men ehuru Wi, såsom förrbemält är, anse frälsningen af arméen och fästningarnas försäkrande böra blifva förnämsta ändamålet af försvarsanstalterna under påstående vinter, vänta Wi likväl, att J, så långt möjligt kan blifva, söken att den inträngande fienden hindra och emotstå, samt icke förrän nöden påtränger retraiten företagen": — ord, som alltså lemnade General-en-Chefen i sina operationer en stor latitud, och hade af en fältherre med större insigter och dristighet än Gr. Klingspor annorlunda kunnat tydas än som nu, till Sveriges olycka skedde. Jfr Upsala Correspondenten 1839, N:o 33. — I sin sista förklaring, i Litt.Bladet April 1839, har Prof. Geijer också temligen betydligt nedstämt sitt klander.

3. LAGERBRING, GUSTAF OLOF.

Född i Stockholm d. 31 Maj 1769. Fadren KrigsRådet *Pehr L.* blef under dess farbroder CancelliRådet Lagerbrings nummer i adeligt stånd upptagen. Modren Friherrinnan *Christina Eleonora Hastfehr.*

G. Lagerbring njöt uti dess föräldrars hus den mest vårdade uppfostran, men var i barndomen så sjuklig, att föga hopp var det han skulle hinna till manliga år; helsan förbättrades likväl genom föreskrifven stark rörelse. Efter den tidens besynnerliga sed, att barn stundom i vaggan till Officerare befordrades, erhöll äfven Lagerbring redan 1778

Cornetsfullmakt vid det tjenstfria AdelsfaneRegementet. Befordrades d. 18 Maj 1785 till Lieutenant vid Uplands Regimente. 1788 med Reg:tet commenderad till Finland, bevistade samma års campagne, och derunder landstigningen vid Brackila, samt dervid förefallande affair nära Fredrikshamn. 1789 bevistades affairen vid stora Abborfors, Suttala och Högfors passens intagande, samt sjöbataillen i och retraiten från Svensksund. Samma år befordrad till Capitaine vid Uplands Reg:te. Bevistade 1790 affairerne vid Humalajocki och genombrytningen ur Björckö sund, samt bataillen i Svensksund. R. S. O. 1791. ÖfverAdjutant hos Konungen och Major i arméen, samt commenderad som ÖfverAdjutant hos H. K. H. Hertig Fredrik, när H. K. H. utnämdes till FördelningsChef, samt fortsatte denna tjenstgöring till 1796. PremierMajor vid Uplands Reg:te 1796. Öfv.Lieut. i arméen 1799. GeneralAdjutant af Flygeln 1800. Commenderad som Förste InspectionsAdjutant hos GeneralInspecteuren öfver hela Infanteriet, Excellencen Wrede, 1803.

Commenderades 1808 till Norrige i egenskap af Konungens tjenstgörande ÖfverAdjutant, anförde det detachement, som öfver Mangel-fjällen inryckte i Norrige, intog Haneborg och verkställde flera recognosceringar. Samma år commenderad till Konungens Generalstab på Åland, samt att i egenskap af tjenstgörande ÖfverAdjutant åtfölja den landstigningsexpedition, hvilken under Gen.Majoren Gr. Lantingshausens befäl den 1 September från Åland afgick. Härunder bevistades landstigningen vid Lemland, anförde avantgardet under framryckandet till Localax samt dervid förefallade affairer, och arriergardet när arméecorpsen för bristande ammunition nödgades retirera och embarquera. Emottog befälet den 22 September öfver 2:dra Fördelningen af södra Finska arméen efter Gr. Lantingshausen, som uppå dess begäran fått tillstånd till Sverige återvända. Med denna arméecorps verkställt landstigningen vid Helsinge; tvungit fienden att vika efter 2:ne häftiga affairer vid Järvenenpäre och Viais, men der, uti öfverbefälet aflöst af Öfversten Baron Boije, af orsak, att L. jemte dess underdåniga rapport om befälets emottagande, hade uti ett handbref till Konungen vågat framställa, att ehuru så väl han, som de under dess befäl varande trupper visserligen ej skulle underlåta för Konung och fäderneslând slåss till sista man, var det dock omöjligt, att med knappt 3000 man, för hvilka äfven felades behöflig ammunition, utan en enda häst till proviant- och fu-

rage-forslande, hvilket allt skulle från transportflottan hemtas, verkställa hvad i den erhållna instruction anbefalldes, neml. det L. egde vid ansvar att genast vid Helsinge landstiga; först taga fast post vid Vemo, sedan genom en coup de main intaga Åbo, och derefter förgöra alla fientliga trupper emellan hans och General Vegesacks corps (denna Generals corps troddes då hafva landstigit i trakten af Björneborg, sålunda afståndet något långt). Uti öfverbefälet aflöst emottog han befälet öfver detachementet uppå Rådavägen; med detta 600 man starka detachement hindrade han arméecorpsens tournerande tills endast 230 man af detachementet återstod; då med en Bataljon och 2:ne kanoner förstärkt, beordrades han taga befälet öfver arriergardet, samt att söka så länge uppehålla fienden att arméecorpsen kunde retirera och rembarquera, hvilket verkställdes så att arméen ej allenast embarquerat, utan äfven afseglat när arriergardet till Helsinge återkom, hvarest brist på tillräckligt antal båtar till truppens transporterande nödgade en del sträcka gevär. L. utnämdes s. å. till R. S. O. Stora Kors (vid denna grads fördelning i 2:ne classer 1814 erhöll L. 1:sta classen). Tjenstgjorde 1809 på Åland som ÖfverAjutant för yttre ärenderna och Chef för vestra flygelns förposter.

S. å. d. 15 Mars, efter ankommen underrättelse om den timade regementsförändringen, erhöll L. den på Åland commenmenderande Gen.Lieut. Döbelns ordres att till Ryska öfverbefälhafvaren afgå för att söka om stillestånd öfverenskomma. General Knorring, befälhafvare för en armée af omkr. 30,000 man, träffades vid Kumlinge. Stillestånd kunde väl ej utverkas, endast öfverenskommelse att Ryska arméen blott skulle occupera Vårdö och Föglölandet tills båda commenderande Generalerna följande dagen vid Klemensby råkats*), men härigenom var ock möjligheten till retraite öfver hafvet för den svaga Åländska fördelningen, knappast bestående af 2800 man, beredd. Genast efter retraiten från Åland afsändes L. med rapport till H. K. H. Riksföreståndaren. Befordrades dagen derefter till Öfverste, och anbefalldes att med H. K. H. Riksföreståndarens skrifvelse till Ryska Kejsaren till Petersburg afresa. Träffade på Åland hela General Knorrings armée färdig att marchera öfver hafvet och vidare på Stockholm. Vågade då, churu ej dertill auctoriserad, med Ryska Öfverbefälhafvaren afsluta den convention, hvarigenom

*) Se härom vidare nedanstående intressanta skrift.

detta för rikets sjelfständighet vådliga företag afböjdes. Den ingångna conventionen gillades till alla delar af H. K. H. Riksföreståndaren, men Ryska Öfverbefälhafvaren föll uti dess Kejsares onåd för det han ej fullföljde marchen till Stockholm.

Den 29 Juni utnämdes L. till GeneralAdjutant. S. å. förordnad till Chef för Kustarméens 3:e brigad; med en del af densamma först till Jemtland afmarcherat när Norska trupper der inföllo, och efter conventionens afslutande, afgått till General Wredes armée, men den 14 Augusti commenderad som GeneralAdj. för yttre ärenderna vid kustarméen; med densamma bevistat landstigningen vid Ratan, samt affairerna vid Ratan och Säfvar. 1810 emottagit käppen som tjenstgörande GeneralAdj. i Stockholm, kort efter Excellensen Fersens mord, samt med denna tjenstgöring fortfarit det mesta af åren 1810—11 och 1812. 1810 Chef för Uplands Reg:te. 1811 skrifvit nytt Reglemente för infanteriet, hvilket af dåvarande H. K. H. Kronprinsen gillades och stadfästades, samt efterlefdes under kriget i Tyskland.

GeneralMajor och C. S. O. 1812. S. å. commenderad som tjenstgörande GeneralAdj. vid H. K. H. Kronprinsens Stab. 1813 commenderad som tjenstgörande GeneralAdj. för yttre ärenderna vid Svenska arméen i Pommern. Förrättat GeneralAdj:s tjensten både för yttre och inre ärenderna så länge arméen stod under Excell. Adlercreutz' befäl. S. å. commenderad att taga befälet öfver GeneralLieut. Döbelns Fördelning och de i Hamburg varande Svenska trupper, samt med dem verkställa retraiten från Hamburg. S. å. commenderad som Chef för Svenska arméens Generalstab; i denna egenskap bevistat bataillerne vid Grosbeeren och Dennewitz, samt arméens alla rörelser till October månad, men nödgades der för sjukdom lemna arméen till slutet af Dec. månad, samt emottog vid återkomsten befälet öfver arméens 2:a infanteribrigad. Bevistade 1814 års campagne, först i Tyskland, sedan i Norrige. Friherre 1815. BrigadChef för 3:dje infanteribrigaden 1816. C. S. O. med St. Korset 1818. GeneralLieutenant 1826. Inspectör för 2:a Infanteri-inspectionen 1828—36. Ledamot, sedan HedersLed. af K. Krigs-Vetenskaps-Akademien.

Gift 1. med *Ulrica Hård*, hade med henne en dotter, gift med Ståthållaren Grefve *Taube*, Hofmästarinna för de Kongl. Barnen. 2. med *Antoinette Ingelotz*, och har med henne en son, *Carl Gustaf*, Lieutenant vid Uplands K. Reg:te.

Skrifter: Betraktelser i anledning af Ryske Generalen P. v. Suchtelens Histor. Berättelse om kriget mellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809. Ups. 1836. — Handskrifna anteckningar om sina fälttåg 1808 och Underhandlingen på Åland; förärade till Upsala Akad. Bibliothek.

LAGERCRANTZ, CARL OTTO.

Trenne familjer af detta namn finnas å Svenska Riddarhuset introducerade. De två älsta, längesedan utslocknade, härstamma från tvenne bröder; den sist (under N:o 1011) introducerade, ännu lefvande, ätten är icke med de förra slägt. *Magnus Gavelius* är stamfader för denna ätt. Han adlades 1682, och afled 1695 som ÖfverCommissarie vid Amiralitetet. Hans bror *Jakob* adlades 1698 under namnet *Lagerstedt* (se nedan). Af denne *Magnus Lagercrantz* och *Maria Sneckenberg* föddes sonen *Carl Otto* d. 12 Juli 1683. Kom i tjenst 1699. Gick i utländsk tjenst och bevistade kriget i Nederländerna, efter hvars slut han återvände till Svenska arméen och blef 1710 Ryttmästare vid Westgötha cavalleri. Fick Majors titel 1712, och Öfv.Lieutenants 1721. Tog afsked 1731, men utnämdes sedermera 1739 till Öfverste för Elfsborgs Regimente.

Efter fredsslutet med Ryssland 1721 hade en otalig mängd Officerare hemkommit ur fångenskapen, hvilka placerades på Regimenterna, i följd hvaraf befordringarne inom arméen efter denna tid gingo högst långsamt. Så tyckte äfven Lagercrantz, hvarföre han, för att fortare göra lycka, inlät sig i afhandling med Öfverste Ehrensvärd, som ämnade taga afsked från Commendantskapet på Carlstens fästning, i afsigt att blifva dess efterträdare. Saken proponerades K. Fredrik, som i flere Generalers närvaro gaf sitt bifall. Straxt efter reste Konungen till Hessen, och Lagercrantz var nog oförsigtig, att i tysthet accordera bort sitt compagni, och stod lönlös qvar i Regimentet, då Ehrensvärd i Oct. 1731 afled, under det Konungen ännu var utomlands. L. uppsatte då en supplik till Drottningen, och berättar att han fått Konungens löfte, att efter dess återkomst blifva nämd till Ehrensvärds efterträdare, och åberopade Generalerne Kruse, Rosen och Buddenbrock, samt Amiralen Taube såsom vittnen. Han anförde ock sitt lönlösa tillstånd m. m. Detta allt oaktadt blef L. förbigången och en annan förtjent officerare, Öfverste Starenflycht, erhöll tjensten. Denna motgång synes hafva bragt L. i harnesk mot regeringen, och

torde han tillika hafva föreställt sig, att han lättare skulle göra sin lycka genom deltagande uti den stora plan, som 1738, efter flere års beredning, verkställdes till inskränkande af Rådets myndighet, och till förändrande af politiska systemet i anseende till utländska makter.

L. var en man af stora natursgåfvor, ett lätt, fast groft umgängessätt, en farlig mun och penna, ett hämdgirigt och ränkfullt sinnelag. Han ansågs ock för en af arméens erfarnaste officerare. Han hade tjent under Carl den tolfte i Polen, under Stenbock vid Helsingborg och Gadebusch, samt under Villars i Nederländerne, der han bevistat fältslagen vid Ramilies, Oudenarde, Vinnendahl och Malplaquet, samt belägringarne af Menin, Lille, Tournai och Mons. En sådan man behöfdes vid 1738 års och påföljande Riksdagar, då gamla systemet skulle brytas. Också blef L. vid den förstnämda ej allenast Ledamot af Secreta Utskottet, utan fick äfven del af de hemligaste ärenderna. Vid frågan om Riks-Rådens afsättande arbetade han med allt nit emot dem, och då hans egen svåger Lagman Hammarberg ingaf ett memorial på Riddarhuset till Rådens fördel, hvaruti han begärde att proceduren emot dem måtte följa laga ordning och process, skref L. om natten vederläggning och uppläste densamma följande dagen. Vid detta tillfälle var det, som den såkallade *Lagercrantzes Fricorps* första gången nyttjades, att imponera på Riddarhuset. Den bestod af en mängd unga officerare, hvilka uti allt blindvis följde L., och hvilka med våldsamheter och skrik nedtystade annorlunda tänkande, äfvensom de brukade vid vigtiga öfverläggningar infinna sig i de andra ståndens förmak och hota ut- och ingående ledamöter, som ej ansågos vara af samma tänkesatt. Otto De Geer, Björnberg, Boye, Skekta, Stjernvall och de la Vall voro de som i synnerhet utmärkte sig. Så snart Hammarberg började svara på L:s vederläggning, drogo dessa ärjorne, rusade på H., stötte honom för bröstet och hotad honom med knytta näfvar, om han vidare skulle understå sig, att hejda Svenska frihetens lopp &c. Lagman Wattrang och Presidenten Fredenstierna blefvo äfven sedermera utsatte för dessa Herrars skamlösa öfvermod.

Vid 1740 års riksdag ökade L. sina meriter med Baron Gyllenstjernas fasttagande utanför Ryska Ministerns hus, och hade äfven hedern af uppfinningen af det straff, som G. både i Stockholm och andra städer undergick, sedan han blifvit benådad till lifvet.

Vid denna riksdag var L. en af dem som ifrigast arbetade *för* kriget mot Ryssland, talade oupphörligt i Secreta Utsk., gjorde kalkyler, bevisade nödvändigheten af de s. k. "Rigoureuse Relationers" antagande, och anförde deputationer. Han var äfven den som egentligen lyckades vinna Konungens bifall till kriget, emedan han på Riddarhuset genomdref Grefvarne Hessensteins introduction. Sedan kriget beslutades sattes han af particheferne jemte Buddenbrock till Lewenhaupts hemliga rådgifvare, men fann sig snart genom B:s misstänksamhet, och Lewenhaupts ömtålighet utan inflytande och aflägsnad från högqvarteret. Från denna stund talade han med förakt om Generalerne, och trädde i spetsen för de missnöjde i arméen, hvilkas antal af alltför många anledningar tillväxte. Huruvida hans falskhet bidrog till de underliga beslut, som Generalerne tid efter annan togo, må vara oafgjordt, men af flera omständigheter ser det ut som om han uppsåtligen inledt dem till fauter, för hvilka de sedan fingo stå till ansvar."

Vi hafva af en annan biographi (G. af Klints) nyligen sett huru Sverige under 1789 års krig med Ryssland, genom en utländnings inflytande på besluten, ofta utsattes för förluster. I detta krig var det ännu värre. Franska Ministern i Petersburg Chetardie hindrade ofta genom sin inblandning företag, som lofvade gynnsam utgång, t. ex. då regeringen skref till Lewenhaupt, att han vid revolutionen i Ryssland 1742 borde marchera directe på Petersburg och begagna sig af beskickningen. Chetardie kom då emellan och lofvade Wiborg och Kexholm, såsom pris för stilleståndet. Denne man hade en utliggare i Svenska lägret vid namn Crespy, som skulle passera för volontär. Han reste jemt emellan Svenska lägret och Chetardie. Med honom inlät sig Lagercrantz i planen, att söka utverka Hertig Carl Peter Ulrics af Holstein utväljande till Svensk thronföljare. L. bragte saken å bane i krigskonseljen d. 1 Mars 1742, och dref det derhän, att en ledamot skulle till Ryssland afsändas, hvilken commission uppdrogs åt L. Han reste följande dagen till Petersburg, och derifrån till Moskau, der han fick hemlig audiens hos Hertigen, åt hvilken han, Kejsarinnan ovetande och på eget beväg, tillböd kronan *). Att han vände tillbaka med goda förhoppningar (i hjertat föredrog den

*) En underrättelse påstår att Hertigen först i Juni ankom till Ryssland.

unge Hertigen den Svenska kronan framför den Ryska thronföljden) ses deraf, att han knappast var återkommen till högqvarteret i Fredrikshamn, förrän uppstudsigheten mot Generalerna blef offentlig. "Officerarne höllo sig lustiga på källaren" — heter det i en samtida berättelse — och pratade om den unga Fursten af Holstein; ja, djerfheten under dryckesglädjen gick så långt, att de skickade tvenne deputerade till Generalitetet och läto veta, att de nu drucko *Konung Carl XIII:s* skål" *). — Hvad var det sedan värdt att slåss? Den blifvande thronföljaren skulle ersätta allt (jfr Geijer p. 146, 147). Emellertid lät General en Chef arrestera Lagercrantz straxt efter återkomsten från Ryssland, och skickade honom under stark bevakning till Stockholm, der en Cancellirätt sattes öfver honom.

I början af rättegången befarade L. allt. Han hade allt för många medvetande för att kunna göra sig säker, och hade sjelf i processen mot RiksRåden infört en så kort och obunden procedur, att han ej sjelf vid detta tillfälle kunde vänta bättre öde. Alla af motpartiet voro uppbragte på honom för hans riksdagsraserier och hans grofva mun. Hans samvete påminte honom äfven, att han tagit pensioner både af Franska och Holsteinska partiet m. m. och han tänkte ibland på att fly, ibland fattade han ännu mera förtviflade beslut. Ett bref, infördt i 6:e del n af Handl. rör. Skand. Hist. s. 333 visar hans stora förlägenhet. Han säger deruti: " . . . jag står emellan 2 eldar och två partier, hela konsten består deruti att få mig snart på fria fötter, då jag kan taga mina mesurer; 2 partier äro här och begge har jag melerat mig, hvilken jag slår mig till, eller håller med, så förråder mig den andra, derföre är nöd på man, det är tid medan jag har någon frihet att taga alla nödiga mesurer och precautioner: Det kan snart ändra sig och då är allt försent . . . Jag fruktar Frankrike på två sätt, jag fruktar Holsteinska huset . . . finge jag allenast rent ut expectorera mig för dig och visa faran, så vore det godt. Begge partierna

---

*) Detta var tillika en försmädelse mot Charles Emil Lewenhaupt, om hvilken hans ovänner utspridt, att han sjelf eftersträfvade kronan. Tiburtius, om Finska kriget, tillägger: "Några dagar derefter såg jag mig mätt på officerarnes otidighet mot General en Chef. Medan han spisade, kom en myckenhet in i salen och utan sky spatserade på golfvet af och an. De voro af åtskilliga regimenter. Dock var ingen fräckare än Major Wrangel vid Dahlregimentet, som sedan anförde de upproriska Dahlkarlarne till Stockholm. Han förde en otidig mun mot General en Chef, så att hvar rättsinnig det förtröt."

hafva mig fast och jag är bunden och obligerad för pensioner." Det var ett dunderslag för honom, då han fick höra, att Crespy var arresterad och väntades till Stockholm. Af honom fruktade han att blifva röjd. Af Nolcken, som vistades i Ryssland, väntade han farliga uppgifter, "hvilka skulle förorsaka honom hårdare arrest." Ifrån Paris spådde han sig allt ondt. Pechlin stormade och ville tända an med Holsteinska successionssaken, just medan L. satt i klämman för den, och det var med mycken ångest han väntade sig elaka följder af P:s "ungdomshetta." "Hvar post från Finland förskräckte honom." En Gyllenspets, som sprang till honom i arresten och helsade honom från P. "drog honom i afgrunden." "Denne miserable" skulle med penningar förmås rymma riket &c.

L. slapp dock ur klämman lättare än han trodde. Den öfver honom satte Commissionen bestod mest af slägt och vänner, och han blef snart frikänd. Följden af L:s frisägelse var Buddenbrocks och Lewenhaupts dom. Redan i arresten skrifver han om den sistnämde, som då ännu var General en Chef: "Mannen vill vara af med lifvet." För att fälla Lewenhaupt, uppsatte Lagercrantz med egen hand en hop frågor, som voro så ställde, att då desamma ställdes till honom, han skulle få tillfälle att på det högsta gravera Generalerne. Aktor i målet var Lagercrantz's svåger Justitiae-Cancelleren Peter Silfversköld. Att både dennes libell emot Lewenhaupt och vederläggningen af Buddenbrocks försvar äro af Lagercrantz, synes af dennes originalconcept i Nordinska samlingarne å Ups. Bibliothek. Utgången af denna process är tillräckligt bekant.

L. förlorade hvarken mod eller förtroende genom det som händt honom. På riddarhuset var han en hjelte hela Riksdagen, och när han slöt sitt concept till ett tal in pleno för den fängslade Rydelius skref han: "och den som vill försvara sig, den drage ut värjan." Andra förnuftigare fingo dock se talet, och tvungo honom, att utstryka dessa ord.

Han fick sedan i uppdrag att högtidligen plåga och straffa de förförde Dalkarlarne. Hans väsende i Sockenstugorne är bekant, och i "Småsaker till nöje och tidsfördrif" läser man derstädes hållne tal, som, säger Fant, äro mönster af *vältalighet* och *sannfärdighet*, ty han säger der ofta: J skälmar, J förrädare, och straxt efteråt: Mine käre Bröder. Ett tal till Lexands, Mora och Elfdals allmoge har Förf. till 1720, 1772, 1809 infört p. 24—30. Som prof

på hans vältalighet, må anföras: ". . . till Eder tuktan var jag då utsänd, och det att löna Eder, J fördömde själar och arga kanaljer, efter förtjenst, med eld och svärd, hjul och stegel . . . Skämmens J bofvar, och skälmar, som haft detta uppsåtet! Horungar ären J, icke redliga Dalkarlar."

Som L. i all sin lefnad aldrig haft någon vördnad för Gud, sanning och rättvisa, så finner man ock aldrig i hans gerningar några spår efter dessa dygder. Hans onda samvete ådrog honom först ledsnad, och sedan en långsam sjukdom, hvaraf han slutligen afled d. 15 Dec. 1746.

Fant säger sig ha sett condoleancebref till sterbhuset, uti hvilka man tackar Gud, "som behagade genom den långa sjukdomen leda salig Bror in på den rätta omvändelsevägen."

(Källor: Fants Samlingar i Svenska historien. Ups. 1814. sidd. 48—61. — Geijers Teckning af Frihetstiden. — 1720, 1772. 1809. — Stiernmans Matrikel. — Handl. rör. Skand. Hist. VI.)

LAGERCRONA, ANDERS.

Son af Medicinæ Doctorn och Extr. Assessorn i Svea Hofrätt *Johan Lagercrona*, (adlad 1653, och kallad förut *Munctelius*, af Munktorps Socken, der han var född), och *Margaretha Utterclo*, dotter af Borgmästaren i Stockholm *Anders Jönsson.* Anders Lagercronas födelseår och första befordringar äro okända. Han var 1702 GeneralAdjutant och bevistade slaget vid Clissow. Blef s. å. Öfverste för Westerbottens Reg:te. Bevistade belägringen af Thorn 1703. GeneralMajor 1704, och deltog s. å. i träffningen vid Punitz. Blef Friherre 1705. Begick ett stort militairiskt fel 1708, då han enligt Konungens ordres skulle taga staden Staradubb uti besittning, men lät förekomma sig af Ryssarne, hvilket hade menliga följder för arméens operationer. Bevistade slaget vid Pultava 1709, och följde Konungen till Turkiet s. å.

Under nästan hela kriget hade L. förrättat GeneralAdjutants-tjensten hos Konungen, och ansågs för dess favorit, men 1710 hände sig, att L. en dag i Bender i Konungens rum och i dess närvaro grälade med en ny gunstling Öfverste Grothusen, hvilket hade till följd att L. fick befallning att aldrig mera komma för H. M:s ögon, hvarpå han s. å. tog afsked och reste hem. Afled i Stockholm den 7 Jan. 1739.

Gift med *Margaretha Gyllenadler*, död 1699, dotter af Biskopen i Linköping *Samuel Enander Gyllenadler* Ätten utslocknade med sonen *Anders Adolf*, som dog 1760.

(Källor: Floderus, Handl. till K. Carl XII:s Hist. I. — Ennes, K. Carl XII:s Krigare. II. — Handl. rör. Skand. Hist. IX. — Nordbergs o. Lundblads Carl XII:s Hist. — Stiernmans Adel. Matr. s. 139.)

LAGERHEIM, CARL ERIK.

Fadren var Graveuren vid K. Vet. Akad. *Carl Bergquist* och Modren *Gertrud Elisabeth*, dotter af Handelsmannen Erik *Ekroth* i Stockholm. Der föddes sonen d. 28 Juli 1742. Föräldrarne flyttade året derpå till en liten egendom i Södermanland, men som deras omständigheter voro knappa och barnen många, måste den unge Bergquist, sedan han studerat någon tid i Strengnäs, 1757 taga skrifvartjenst hos sin morbroder, som var Kronofogde. Han ingick 1759 i Stockholms stads ByggningsCollegium, men återvände snart till sin morbroder; blef derefter 1764 Extra Kammarskrifvare i K. KammarCollegium, derefter i KammarRevisionen och slutligen i K. CommerceCollegium, hvarest vi år 1770 finna honom såsom Kamrerare i första KamrerareContoiret.

Genom insigter, skicklighet och arbetsamhet hade B. nu hunnit göra sig så känd, att han 1772 upphöjdes till Assessor i Handels- och Manufaktur-Divisionen; hvarefter han, under en 22-årig tjenstbefattning, efterhand till det mesta utarbetade åtskilliga gagneliga författningar, såsom Nytt Reglemente för ManufakturDisconten, hvarigenom näringarne ur sin genom 1765 års Riksdags strypsystem iråkade vanmakt började höja sig; Reglemente för Hafsfiskerierna; Författningar och Regleringen om Export-premier för manufaktur- och slöjdvaror; författningen om Ullpremier, Ullstaplar, och efter premiernas indragning om Ullsorteringen och värderingens bibehållande såsom gagnande för Yllefabrikerne; Författningarne angående premier för fina inhemska lärfter samt den inrikes Kamulls-spånaden; Planen till betalande af Manufaktur-fondens iråkade betydliga skulder; Förslag till upprättande af UllDisconten; i förening med en annan förtjent Embetsman utarbetade B. äfven Landtull-taxorna, och det var i synnerhet till belöning derföre, som han 1777 upphöjdes i adeligt stånd med samma namn som dess medarbetare.

År 1773 blef *Lagerheim*, såsom han nu hette, kallad till Ledamot i GeneralAssistansContoiret, i hvars styrelse han deltog, till dess denna inrättning 1792 öfverlemnades till RiksgäldsContoiret; 1780 uppdrogs honom att i dåvar. StatsSekret. Lilljencrantz' ställe afsluta de årliga Handelsbalance-uträkningarna; 1781 deltog han som Ledamot i den Committé, som utarbetade planen till den Allmänna Brandförsäkrings-Inrättningen; och efter Gefle Riksdag utnämdes han, ehuru hans politiska tänkesätt icke särdeles voro Konungen behaglige, till Sekreterare i det Hemliga Utskottet, der de vigtigaste ärender bereddes och i hvilken egenskap han utarbetade en finance-plan, som för en tid utan nya skatter afhjelpte Statsverkets stora förlägenhet. Till belöning derföre befordrades han i Febr. 1792 till Commerce-Råd, hvarjemte han samma år njöt det medborgerliga förtroendet, att väljas till fullmäktig i Riks. Ständers Bank, för hvars säkerhet han, under snart inträffande brydsamma skiften, både med klokhet och dristighet kraftigt medverkade.

Efter K. Gustaf III:s död blef CommerceRådet L. i Aug. 1792 kallad till Ledamot i Allmänna Beredningen samt i den då förordnade Statsutredningen, hvars bestämmelse var att utreda Rikets skulder och fordringar, utarbeta förbättringar och förslag både i hänseende till Riksstatens uppgörande, utgifternas lämpande efter de knappa tillgångarna samt uppbördssättets reglerande. I denna Utredning, hvars Ordförande RiksCancell. Gr. Fr. Sparre var, blef L. innan kort själen, och motsvarade helt och hållet det förtroende Regeringen och Nationen till honom satte, ehuru ett fält nu var honom öppnadt, som togo alla hans krafter i anspråk. Ett prof derpå och tillika ett för våra financers historia upplysande document var den Berättelse om Statsverkets Tillstånd vid Konung Gustaf III:s död, som, uppsatt af L., ingafs d. 8 Febr. 1794 och i tryck meddelades allmänheten, till en del genast, men fullständigt först 1809, åtföljde af "Erinringar öfver de Anmärkningar", som RiksR. Frih. Lilljencrantz i lifstiden dervid hade gjort.

Efter StatsUtredningens upplösning d. 7 Mars 1794 befordrades L. d. 27 Mars s. å. till Vice President i Stats-Contoiret. Hvad förut i denna Utredning blifvit beredt och grundlagdt, fick han här tillfälle att sätta i utöfning, i hvilket ändamål han rättade flera missbruk, införde enklare former, så vidt möjligt sökte förekomma anticipationer på

Statsinkomsterna, uppsatte noggrannare StatsRegleringar o. s. v. Dessa reformer, hans ordningssinne, som ofta uppträdde till motstånd emot godtycket, väckte dock vederbörandes misshag, hvarföre han d. 3 Nov. nödgades begära afsked. Men knappt hade den myndige Konungen sjelf emottagit riksstyrelsen, förrän L. i Nov. 1796 nästan på en gång kallades att emottaga trenne särskilda befattningar, neml. att blifva Chef öfver StatsContoiret, Ledamot i Allmänna Beredningen samt i den nya Statsberedningen, i hvilka befattningar han fortfor ända till sin död.

Af dessa var den sistnämda den svåraste, emedan den ej blott erfordrade den största arbetsamheten utan pålade honom ock den obehagliga nödvändigheten, att genom indragning eller minskning i utgifter, löner och arfvoden, blottställa sig för mångas missnöje; mellertid kröntes dock detta system med det lyckliga resultat, att Staten icke allenast bar sig, utan ock dess skulder på en obetydlig summa när var betald, då 1808 års olyckliga krig tillintetgjorde frukterna af dessa sjuttonåriga hushållsbemödanden.

I beviljandet af vigtiga och billiga anslag var dock L. icke så njugg. På StatsBeredningens förslag anslogs 1798 en fond af 10.000 R:dr till pensioner för afskedade Civile Embets- och Tjenstemän, och den år 1739 åt deras Enkor beviljade summan af 5000 R:dr höjdes till 15000. På dess förslag inrättades också Kammarrätten d. 30 April 1799 i stället för det förra KammarRevisionsVerket, som hittills aldrig medhunnit en fjerdedel af sina åligganden. Likaså stadgades 1799 nya grunder för Kungsgårdarnes utarrenderande, hvarigenom bereddes ej obetydlig tillvext i kronans inkomster, och på samma dag, d. 17 Dec., utkom också Kungörelsen om det af StatsBeredningen föreslagna Strömrensningsarbetet i Finland. En af samma verk utarbetad Chartæ Sigillatæ-förordning erhöll 1803 Konungens stadfästelse.

Såsom Chef för StatsContoiret sträckte han sin omsorg till ärendernas jemna gång, nya förbättringar i drätselverket samt ett noggrannt uppfyllande af dess ut- och inländska förbindelser.

Vid 1800 års Riksdag blef L. äfven Sekreterare i Ständernas Hemliga Utskott, samt bidrog kraftigt till beslutet om Riksgäldssedlarnas indragande; men i frågan om realisations-grunden och de så kallade Courant-sedlarnas utgifvande blef hans tanke icke följd. Han hade förutsett, och erfarenheten visade ock snart, att det, med bibehållande af

Bankens säkerhet, och utan att väcka alltför högt knorr emot den för detta ändamål påbudne höga förmögenhetsafgiften, ej var möjligt att anskaffa så mycket silfver, som erfordrades till Riksgälds-sedlarnes inlösen med blott ⅙ afdrag, äfvensom att de nya Courant-sedlarne skulle åstadkomma samma villervalla och osäkerhet i penningeväsendet som de förra Riksgäldssedlarne. I följd af dessa svårigheter uppsatte han, med anledning af Riks. Ständers alternativa beviljande, i händelse den stadgade planen skulle mötas af alltför stora svårigheter, en ny plan till Realisationens utförande, som återställde det gamla riksmyntet, med antagandet af den grund till afdrag vid riksgäldssedlarnes inlösen som tiden sjelf hade utstakat; genom hvilken åtgärd, triumphen af L:s snille, både Bankens silfverförråd räddades och tillika hälften af förmögenhetsskatten kunde eftergifvas.

På hans förslag användes också den del af Wismarska panteskillingen, som ej till Realisationens befrämjande var såsom lån insatt i RiksgäldsContoiret, till Vexeloperationer, hvilket medförde den följd, att coursen bibehölls jemn och stadig, icke blott utan förlust för fonden utan äfven till dess icke obetydliga förökande. Dessa åtgärder fortforo till 1808 års krig, då fonden till största delen medtogs till krigsutgifter.

Detta krig väckte stora bekymmer hos finance-mannen, på hvars skullror den tunga styrelsen af rikets drätsel låg, och som nu äfven fick befattning med subsidiernas indragande; ännu mer Regeringens tilltänkta försök, att, sedan alla möjliga tillgångar voro medtagna, äfven åtkomma Banken. Emot denna åtgärd uppsatte L. jemte tvenne andra embetsmän en underdånig föreställning, åtföljd af ett annat förslag till krigskostnadernas bestridande intill hösten. Oaktadt att detta antogs, fick L. jemte de tvenne andra uppbära förebråelser för dristigheten af sina uttryck.

Efter Regementsförändringen kallad af Riksföreståndaren till Ledamot i dess Concelj, uppgaf han nya förslag till krigskostnadernas bestridande intill Riksens Ständer hunnit sammankomma. Men då detta Riksmöte samlades, blefvo vid den nya StatsRegleringen L:s erfarenhet och insigter icke anlitade. Dock afgaf han d. 7 Juni 1809 ett Memorial, som är bifogadt K. Maj:ts Nåd. proposition till StatsUtskottet angående Banken, Statsverket och RiksgäldsContoiret, jemte 3 berättelser om krigsfonden samt en om Vexel-operationsfonden. Deremot kallades han, ehuru sjuklig och krämpig,

till Örebro Riksdag 1812, der han såsom Ledamot i StatsUtskottet, författade de flesta Betänkanden, hvarpå sedan grundades de mogna beslut om Statsverket, som utmärka denna Riksdag. Den nya bränvinsbrännings-förordningen blef då också, i det hufvudsakligaste, grundad på de bestämningar, som han redan vid 1800 års Riksdag föreslagit. Vidare förordnades han till Ordförande i den Committé, som efter Riksdagen nedsattes för att bringa till verkställighet åtskilliga af Ständernas beslut, och när sedermera subsidiitractaten med England gick i fullbordan, anförtroddes honom att besörja medlens indragning och fördelande.

Utom hvad förut blifvit anfördt hade L. befattning med en mängd andra ärender, hvaruti han på ett lika utmärkt sätt visade sin skicklighet och mångkunnighet. Såsom Ledamot uti den ByggnadsCommission, hvilken tillsattes efter vådelden, som i Nov. 1802 förstört gamla Kungshuset samt flera andra byggnader på Riddarholmen, uppgaf han en plan, enligt hvilken följande byggnader dels nybyggdes, dels reparerades: Gamla Kungshuset, hvarest nu Svea Hofrätt, KammarColl., StatsContoiret och Chartæ SigillatæVerket inrymmas, till det mesta nybygdt, med undantag af norra flygeln, som är reparerad; — ett hus uppbygdt för SundhetsCollegium och Anatomie-salen; — ett nytt hus för Kammarrätten, MagazinsDirectionen, och KammarCollegii Archiv, — Sjöförvaltingens hus dels tillbygdt, dels repareradt så att der äfven rigsHofrätten kunde inrymmas; — ett nytt hus för K. Fateburen, hvarjemte Riddarholmskyrkan blef reparerad, den gamla muren borttagen, hvarigenom den vackra kyrkan blef fristående, samt det eldfarliga, på samma holme förut belägna Kronobageriet nedrifvet och i stället flyttadt till Norrmalm.

Dessutom hade L. mycken del i finance-planen för Södertelje Canal, i hvars Styrelse han ock var Ledamot, samt utfärdade privilegium och reglemente för Götha Canal, för hvars anläggning och fortgång han mycket intresserade sig. Derjemte deltog han verksamt i Comittéen för Saltpeternäringens upphjelpande, och i den för väganläggningen i rikets nordvestra provinser. När Vet. Akademien 1799 kallade honom till Ledamot, uppgjorde han en ny plan för dess förvaltning; icke mindre drift och omtanka visade han såsom både Heders- och Arbetande Ledamot i LandtbruksAkademien. Gerna hade han också velat tillskynda SeraphimerGillet, i hvilken han blef vice Canceller, några frukter

af sitt ordnande och skapande snille, men utnämningen skedde så kort före hans död, att han dit icke hann sträcka sin verksamhet.

Föröfrigt hade denna högtförtjente medborgare blifvit 1794 utnämd till R. N. O.; erhöll 1799 Presidents n. h. o. v.; blef 1800 C. N. O.; 1805 verklig President i StatsContoiret, ehuru Konungen, i likhet med sin fader, beslutat att icke återbesätta detta embete, som således länge stått ledigt; vidare upphöjdes han 1807 till Friherre, 1811 till R. af K. Carl XIII:s Orden och 1812 till SeraphimerRiddare.

Han hade år 1771 ingått äktenskap med *Anna Christ. Gerdes*, hvars fader var Landtmätare i Uplands Län. Deras 40-åriga äktenskap hade varit välsignadt med 13 barn, af hvilka 7 öfverlefde fadren, nemligen *Carl Olof*, Friherre, Major vid Helsinge Reg:te, R. S. O. † 1814; *Fredrik Wilhelm*, Friherre, Major; *Axel Gabriel*, K. Räntmästare; *Erik Julius*, Hofmarskalk, GeneralConsul i Algier, R. N. O.; *Gustaf Adolph*, Öfverste Mechanicus m. m. (se vid Bokstafvens slut); *Knut August*, UnderLieut., TullInspector vid Furusund samt dottren *Anna Christina*, gift med Majoren, C. af W. O. och R. S. O., Friherre *Henr. Seb. Vult v. Steyern*.

Presidenten Friherre L:s starka kroppsbyggnad hade länge fördragit det långvariga stillasittandet och det outtröttliga arbete, hvilka pligter och böjelse ålade honom. I hans sista år började dock stenplågor infinna sig, såsom förebud till döden, hvilken d. 21 Dec. 1813 satte ett mål för han verksamhet och aldrig hvilande nit. Dervid gynnades ha af ett ypperligt minne, en skarp och säker blick, som öfverallt genast fann kärnpunkten, en genomträngande kraft och en sällsynt ihärdighet. Hans hjerta slog varmt för fosterlandet; i förvaltningen af de allmänna medlen var han sträng och sparsam, dock icke då det gällde stora och nyttiga företag, eller rikets heder. Sjelf ett mönster af flit, fordrade han samma dygd af andra, men var föröfrigt en blid och huld förman, som gerna uppsökte och belönte förtjensten. I det enskilda umgänget, åt hvilket han dock sällan hade tid att öfverlemna sig, var han glad och angenäm, snarare för mycket blygsam än stolt öfver sina förtjenster.

Skriftr: Kongl. StatsUtredningens underd. Berättelse till Kongl. Maj:t af d. 8 Febr. 1794, angående Statsverkets tillstånd vid H. M. Konung Gustaf III:s död; med dertill hörande Bilaga. Sthm 1809. (Bilagan innehåller: General-kalkul öfver Rikets inkomst, utgift och skuld under Konung Gustaf III:s Regementstid. Upptages här, emedan Frih. Lagerheim hade största delen i uppsättan-

det af denna berättelse. Ett och annat stycke af densamma blefvo redan år 1793 af trycket utgifna. Utredningens Ordförande var RiksCancelleren Grefve Fredrik Sparre). — Erinringar vid Hans Excellens f. d. RiksRådet Herr Friherre J. Lilljencrantz Anmärkningar vid StatsUtredningens berättelse. Sthm 1810. (Erinringarne, dat. d. 23 Dec. 1809, äro undertecknade C. E. Lagerheim och Em. Widegren (StatsCommissarie, R. N. O., ende då lefvande ledamöter af f. d. StatsUtredningen). — Underdånigt Memorial dat. d. 7 Juni 1809. (Härtill höra flera bilagor och kalkuler. Memorialet är fogadt till Kongl. Maj:ts Allmänna Nådiga Proposition till Rikens Ständers StatsUtskott, angående Banken, Statsverket och RiksgäldsContoiret. Gifven vid Riksdagen i Stockholm d. 9 Juni 1809). — Fortsättning af Friherre Lagerheims berättelse, angående Krigsfondens inkomster och utgifter sedan d. 20 sistl. Maj till Juni månads slut innevarande år 1809. Sthm 1809. — Ytterligare fortsättning sedan Juli månads början till October månads slut innevarande år 1809. Sthm 1809. — Ytterligare fortsättning och slut m. m. Sthm 1810. — Underdånig berättelse till Kongl. Maj:t angående Vexel-operations-fonden, med dertill hörande Bilagor. Sthm 1809.

(Källor: Rehbinders och Rothliebs Matrikl. — ÅminnelseTal i K. Vet. Akad. 1814 af M. Rosenblad. — Rosenhanes Anteckningar.)

LAGERHJELM, PEHR.

Pehr Lagerhjelm, den nu varande ättemannen af adliga familjen Lagerhjelm till Rörstrand *), föddes 1787 och beträdde tidigt samma bana som hans fleste fäder — den militära. Som fadren var Major blef sonen, utan all sin förskyllan, Corporal redan 1788 och Cornett vid Lifreg:tets Husarer 1796. Då den unge krigaren hunnit den ålder, att han sjelf kunde pröfva sin kallelse, kände han starkare dragning till studier än krigsyrket, tog 1804 afsked från krigstjensten och undergick Hofrättsexamen i Upsala samt 1807 Bergsexamen. Betygen voro goda liksom hågen för studier varm. Vi teckna först Bergsmannen. L. blef 1808 Masmästarelev på Jerncontoirets stat; 1811 anställd tillika med Bergshauptman Forselles vid Hydrauliska försöken, som på Jerncontoirets bekostnad utfördes i Fahlun 1811—1813, först under Öfvermasmästaren Möllenhoffs, sedan Prof. Nordmarks ledning; slutligen utfördes försöken under ledning af L., Forselles och Kallstenius. Nu erböds honom en Assessorstjenst i BergsCollegium, som han emottog. Blef 1823

*) Klockarsonen Johan Staffansson Staffander, född i Stafnäs i Wermland, som i Upsala orerade öfver Westphaliska freden 1649 och sedan blef Häradshöfding i Westergöthland, adlades 1668 och introducerades under namnet Lagerhjelm och N:o 792.

af Kongl. Maj:t förordnad, tillika med Geschwornen E. Rothoff, att företaga granskning af Bergsförfattningarne samt afgifva förslag till de deruti behöfliga rättelser och förbättringar. I följd deraf ingafs till Kongl. Maj:t år 1824 förslag till grunder för stångjernsmidets friare utöfning samt en friare tackjernshandel; år 1826 förslag till Grufvestadga; år 1828 förslag till Bergsstyrelsens organisation; år 1834 förslag till grunder för Hytte- och Smidesstadgar. Ingen annan påföljd skönjdes dock, än att dessa förslag trycktes 1832, då L. begärde afsked från Assessorstjensten, som ock erhölls. År 1833 förordnades han af K. Maj:t till Ledamot i en BergsCommission rörande Jernhandteringen i riket. Berättelse och förslag ingåfvos 1835. Derpå följde Bergs-Collegii förslag till författning, Kongl. Maj:ts Kungörelse i Maj 1836, hvarigenom alla härdar, som voro privilegierade för 400 Skppd utom Bergslag och 450 Skppd inom, förklarades fria, hvilket gällde åren 1836—38, då Kongl. Maj:ts Kungörelse af d. 26 Oct. utfärdades, hvarefter ärendet vid innevarande riksdag varit öfverlemnadt till Rikets Ständer.

L:s nit för Sveriges grundkälla, bergsbruket, dref honom äfven utom rikets gränsor. Sedan frågan om användning af valsverk till stångjernsutsträckning varit i flera år omtvistad i Sverige, reste L., för att bidraga till frågans säkra lösning, öfver till England, försedd med smältstycken för att experimentera. Man trodde, att stenkolslågan skulle skämma bort Svenska jernet. Det i England utvalsade jernet hemfördes och utböds genom tidningarne till hvar och en att pröfvas. Ingen anmälde sig. 1826 och 1827 gjorde L. försök på Jerncontoirets bekostnad, tillika med Brukspatron W. Hammarskjöld och Geschwornen E. Rothoff samt med biträde af Dav. Munktell m. fl. 1827 meddelade Kgl. Maj:t åt L. uppå underdån. ansökning privilegium på anläggning af valsverk för 10,000 Skppd utvalsning. Följ. året inböds allmänheten att deltaga i anläggningen. 25,000 R:dr tecknades, men 250,000 erfordrades. Förslaget förföll derföre. Nyby valsverk anlades sedan af Brukspatron Zethelius på det tillämnade stället. Blef 1832 fullmäktig i Jerncontoiret; likaledes 1835 och 1838. Fortfar dermed ännu.

Vi öfvergå till Riksdagsmannen. De, som ifrigast bedrifva ett medfödt lagstiftarkall, äro merändels föga upptagna af vetenskaplig verksamhet och de, som upptagas af en slik verksamhet, egna sällan sin förmåga åt lagstiftningskallet. Det måste således vara gagneligt för fosterlandet,

när lagstiftaren och vetenskapsmannen någongång utgör samma person.

L. bevistade 1818 års riksdag och blef då Ledamot af StatsUtskottet. Yrkade nu att Malmö Discont måtte försättas i concurstillstånd. Var 1820 Revisor i Stats- Banco- och Riksgäldsverken, der han arbetade på Allm. Magazinsdirectionens upplösning, hvilken i följd af dess dåvarande felaktiga organisation ansågs bestämdt skadlig af en mängd upplysta fosterlandsvänner. Vid 1823 års riksdag var L. åter Led. af StatsUtskottet. Föreslog då Hypotheksföreningar, inrättande af *Districtmagaziner* i vissa orter samt spanmålsbelåning i andra, liksom utställande af ett räntelöpande mynt på upplagda varor. Bestred deremot Grefve Wirséns förslag rörande privata acticegares inträde i Banken och derpå grundad realisation, såsom förhastad. 1828—30 var L. åter Led. af StatsUtskottet. Yrkade att Bankens silfverfond borde vara ¹/₈ af sedelstocken innan realisationen skulle börja, under det att motståndarne framhöllo de NordAmerikanska Bankernas exempel af ¼ eller ⅛ silfver. Inom tio år derefter stupade desse sednare, och jordskalfvet af deras fall kändes djupt äfven i vårt fädernesland. 1832 var L. Revisor öfver Stats- Banko- och Riksgälsds-verken. Vid 1834 års riksdag var han Led. af ConstitutionsUtskottet. Reservant mot beslutet om Riksrätt, återfann han sedan sina skäl i de anklagades försvar och frikännande. Vid 1840 års riksdag blef han Led. af Talmans-conclaven.

L. har räknats bland verksamma riddarhustalare, ehuru i hans tal facta alltid företrädde phraserna. Om ett ögonblick på Sv. Riddarhuset må erinras, för att visa arten af L:s parlamentariska talarkonst. Det var den 27 Apr. 1835. Crusenstolpe hade öfversatt ett uttryck, Frih. M. Klingspor haft, med skälmstycken och begärt att få rättfärdiga sin öfversättning "genom en liten tafla af Regeringens förhållande sedan 1809." Allmän uppståndelse! Landtmarskalken slår billigtvis *) med klubban, och Riddersmän taga obilligtvis till föttren, nb. för att stampa. L. begär ordet: — "Huru kan man fatta beslut med lugn, om ej öfverläggningarne föras med lugn? Kan man ej med värdighet framföra det man vill säga, så är man ej vuxen att bekläda det kall, som man är så färdig att tillerkänna sig nemligen riksdagsmannens,

---

*) Helst Ridd. o. Ad. ej var ett lärdt sällskap, som sammanträdt för att extemporera historiska skrifter för ett fjerdedels sekel isender af vår historia.

eller att vara ett helt folks ombud" . . . Längre fram under discussionen: "Då båda parterna (må det tillåtas mig att nyttja detta ord), den som förolämpat och den som ansett sig förolämpad, påkallat ett bedömande och grundlagen medgifver, att ett sådant bedömande kan ega rum, synes mig också vara i sin ordning, att den som har en bestämd öfvertygelse gifver den tillkänna . . . Man har fästat uppmärksamheten på vådan deraf, att Ridd. o. Adeln såsom ett riksstånd gjort sig sjelf till en opinionsdomstol. Jag har nyss anmärkt, att begge parterne vädjat till Ståndet och för min del inser jag icke heller denna våda, när framkallandet af opinionsyttringen ytterst beror på den person, neml. Frih. Klingspor sjelf, hvilken öfverlemnat målet till Ridd. o. Ad. och således sjelf gifvit anledning dertill; ty ifrågavarande fall kan i framtiden icke bli prejudicat, utan att den, som föranledt en sådan sak, sjelf påkallar husets bedömande" . . . (sedan betraktande det hela af saken) "Hvad är följden af att låta ett uppträde, sådant som detta, vinna häfd och efterföljd i framtiden? — Detta stånd, så väl som hvar och en annan sammansättning af menniskor (jag börjar med familjen och slutar med samhället, ja menskligheten), är förenadt ej allenast medelst gemensamma rättigheter och lagligen bindande former, utan äfven med inre band, och M. H., dessa inre, osynliga banden äro i de menskliga föreningarne de vigtigaste. Bryt sönder dessa band! Hvad blir af familjen, af staten, af menskligheten? För oss, mine Hrr, bestå dessa band i inbördes förtroende och ömsesidig aktning. Detta förtroende, denna aktning äro brutna."

Då man vid 1840—41 års riksdag antog ett grundlagsförslag, hvarigenom de gamle StatsSekreterare-embetena indrogos, och Regeringen, istället för att genom ett bref till StatsContoiret underrätta, att tvenne tillvarande StatsSekreterare uppförts på indragningsstaten, lemnade dessa begge embetsmäns framtid åt en representations gunst, hvilken förklarat sig för dessas skarpaste motståndare, och Ständerne följaktligen fått afgöra ett regeringsärende och afgjort det efter sin opinionsställning, yttrade Hr L. i plenum d. 18 Jan. 1841, sedan han visat frågans juridiska synpunkt: "förfarandet mot dessa begge embetsmän är icke inbjudande att egna sig åt rikets högre embeten. Det är sant, ingen eger rätt att bedömma en annans bevekelsegrund; men lika obestridligt är hvar och en, vid fråga om inträde på den högre embetsbanan, herre öfver sitt eget beslut. Tanken,

som bestämmer menniskans handlingar är obetvingbar och blotta fruktan för en politisk förföljelse, är för rikets tjenst lika menlig, som verkligheten är förderflig för hatets offer. Historien, äfven Sveriges, visar oss varnande taflor af denna art. Måtte de tjena oss till lärdom och tvedrägtens frö, om ovännen utsår det bland ett enigt och dermed kraftigt folk, aldrig gro i Sveriges jord." Samma Ständer, som så opinerade, som af det nyss framställda kan slutas, då det gällde f. d. StatsSekreterarnes uppförande på indragningsstat, hade, då det gällde Nummerlotteriets tjenstemän, förklarat *ostridigt, af både rättvisa och billighet påkalladt*, att de, *ej mera än andre Statens ordin. tjenstemän, hvilkas befattningar indragits*, blifva beröfvade de, enligt stat, egande löneförmåner, hvilka de påräknat till egen och familjens bergning, så länge de sina tjenstskyldigheter behörigen uppfyllt och icke förverkat det dem lemnade förtroende. Der sådant kan hända Landsens Fäder och Vise, är godt att män af L:s lugna, oväldiga charakter också höja sin röst, om den ock vissa tider blifver en röst i öknen.

Konungen utnämde honom 1837 till R. N. O.

Som Vetenskapsman har L. mötts af åtskilliga belöningar och utmärkelser. 1817 erhöll han jemte Forselles och Kallstenius Jerncontoirets stora medalj i guld för den framgång, hydrauliska försöken haft till vetenskapens förkofran och den deraf följande nyttan för Bergshandteringen. 1823 belöntes han af Vet. Akad. med dess stora guldmedalj för samma framgång, jemte samma medarbetare. Fick 1826 åter Jerncontoirets stora medalj i guld för införandet af en pröfningsmaschin för det jern, som i England användes till brobyggnader eller till förfärdigandet af ankarkedjor. Blef 1813 Led. af K. Vet. Akad. (var Præses 1833). 1817 Led. af Mynt-committéen. 1820 af KrigsVet.Akad. 1823 af Musik. Akad. 1822 af Vet. Soc. i Upsala.

Assessor L. gifte sig 1:o 1817 med *Ulrica Charlotta Geijer*, dotter af ÖfverDir. B. R. Geijer. Hon dog 1821, lemnande 3 barn, hvaraf det ena dog följ. året. 2:o med *Johanna Elisabeth Lagerlöf*, dotter af Prosten Erl. Lagerlöf. Med henne har han 8 barn, som alla lefva.

Då Nykterhetsföreningen först började i Sverige verka för en af tidens tecken påkallad reform i den allmännnare lefnadsordningen, ingick L. i densamma, och har bibehållit i ett decennium lika varm nitälskan för denna folkangelägen-

het. Har sjelf stiftat en slik förening bland arbetarne vid Rörstrand.

Skrifter: Calcul öfver qvantiteten af syre och kol. som i masugnen förstöra hvarandra, såsom villkor för Tackjernets bildning. (I Saml. i Bergsvetensk. 4 Del.) Sthm 1811. — Försök rörande de bestämda förhållanden, uti hvilka Wismuthmetallen ingår föreningar med svafvel och syre (i K. Vet. Akad. Handl, 1813). — Hydrauliska försök, anställda vid Fahlu grufva af Lagerhjelm, af Forselles och Kallstenius. 1 Del. 1818, 2 Del. 1822, hvilka sednare personer äfven deltagit något i redactionen af denna del. Vissa classer af försök äro öfversatta i Karstens Archiv och i Gay-Lussacs Journ. de Physique & de Chemie. — Bihanget till 3 Delen af Berzelii Lärobok i Chemi, innehållande en tabell, uträknad af Lagerhjelm, från de för bestämmandet af de enkla kropparnes atomer anställde försöken. — Om Svensk och Engelsk jernberedning (i Svea) 1826. — Försök att bestämma valsadt och smidt stångjerns täthet, jemnhet, spänstighet, smidbarhet och styrka (i Jern-cont. annaler) 1827. — Försök att bestämma spänstighetsmåttet hos åtskilliga ämnen (i K. Vet. Akad. Handl.) 1827. — Tentamen theoriæ Resistentiæ fluidorum constituendæ (i N. Acta R. Soc. Scient. Upsal. Vol. X.) 1832. — Förslag till ändringar och stadganden uti Bergsförfattningarne, gemensamt med Geschworn. E. Rothoff. På K. Maj:ts nåd. Befallning. 1832. — Tal om Hydraulikens närvar. tillstånd m. m. hållet vid præsidii nedlägg. uti K. Vet. Akad. 1834. — Gemensamt med en Vän utgifvit: Hvad bör man i financielt och ekonomiskt hänseende af den påbörjade riksdagen hoppas och vänta. Sthm 1823.

(Källor: Ridd. och Adelns Protocoller. — Enskilda meddelanden.)

— N.

LAGERLÖF, PETRUS. — ERLAND. — NILS.

1. LAGERLÖF, PETRUS.

Petrus Lagerlöf, Historiographus Regni, sedan han länge varit Eloquentiæ Professor i Upsala, var en rikt utrustad natur, innehafvande sin tids högsta humanistiska bildning. Han föddes i Wermland d. 4 Nov. 1648 i Fryksdalen, der fadren *Måns Schivedius* var Comminister, gift med *Cathar. Brunius*. Som barn ådrog han sig uppmärksamhet genom en ovanlig skönhet, klassiskt skildrad af den store vältalaren L. Norrmannus. I Carlstad inhemtades elementarkunskapen. Vid 20 års ålder var han redan Student i Upsala och en skald af utmärkelse på Ovidii tungomål. Hans äldsta sång öfver v. Bibl. P. Wallin, Rector Musices i Upsala, afstack märkligt med sin enkla hjertligt mot den kalla bombastiska ordståten i dåtidens latinska poesi. Då hans lärjunge Prof.

Jord. Edenii son Sven dött 1669, visar han sig mästare öfver Virgiliska Phraseologien. Ex. gr.

Ceu sonipes quondam Pisæi in pulvere campi,
quem suus ad metam generosus detulit ardor
spe citius: stat læta tuens frumantiaque ora
erigit atque artus requie solatur anhelos
post tergum longe socii, quos undique circum
pulverea involvit nubes cursumque moratur.

Den unge skillrades såsom den der hade lefvat ett lif sammanträngdt till tid, rikt till innehåll; lik en segrare vid Olympiska spelen hade han störtat till sitt mål. Vid denna tid skref han det poem, Hermelin skattade skönast af sin lärares och medtäflares sånger — sången öfver Kaplanen Joh. Iser. Vi lemne en öfversättning:

Såleds du lagt dig till ro, du gamle, och nattliga döden
  Gråhårskronan så skön sänkt under grönskande stoft.
Tungan, som tolkat åt Gud, nu tiger. Det hjerta, ur hvilket
  Tal så brinnande varmt flutit, har stelnat af köld.
Men din dygd och ditt lif de lefva i folket, du fostrat.
  Liten var hjorden, du har vårdat; men herden var säll.
Nöjd du lefde i tjället och nöjd med din täppa omkring det.
  I din fattigdom rik var du för tänkarens blick.
Så var folket ock rikt i tidernas morgon, då verlden
  Hade ej jern, ej svärd, hade ej strider, ej brott;
Då det gömde sitt guld i sin dygd men ej uti hvalfven,
  Och en hvar fann sig rik genom att saknu begär.
Lustrer, två gånger åtta du fyllt, men ej gråhårskronan
  Var hvad som prydde dig mest, prydd utaf ära och dygd.

Då var dock ej alltid romarpoesiens loci communes, som hördes ur hans lyra. 1672 skref han vid invigningen af Hudiksvalls kyrka bland annat:

Heic sedes terrena Dei est; heic janua coeli,
  Humanæ noctis lactea, sidus humi *).

Som epigrammatist har han ett utmärkt rum i vår vitterhets häfder. Öfver flickan Marg. Celsius skref han 1675 (på latin):

Jorden ej myrten mig räckt. Jag ej ångrar det. Stjernorna byggt min
  Bröllops sal och sin hand gaf mig som brudgum min Gud.

Öfver Christianstads eröfring af Ascheberg 1677 (nyss Danska trupper hunnit fram — på latin):

Danas Son! Du frågar, hvi förr ej Svenskarne togo
  Staden? — De väntat på dig, ville åskådare ha.

---

*) Här bor Gud, här är himmelens port; Den menskliga nattens Vintergata du ser; stjernfall, som stannat på jord.

1675 blef L. Candidat och utgaf en dissertation i mathematik och physik, men ville af anspråkslöshet ej taga lagern. Fick condition hos RiksR. Lars Fleming och tågade efter vanan ut åt Tyskland, England, Frankrike. Heinsius kände honom redan genom ryktet. Återkom om 2 år och blef antagen som Bibliothekarie och Secreterare hos Riks-Cancelleren Grefve M. G. De la Gardie, den tid han hade en hofstat af unga lärde. På ett vackert förord af Cancellern, insinueradt genom CancelliRådet Lindschöld, vardt L. Logices Professor i Upsala 1682, Poëseos 1684 (efter Columbus, då Grefve De la Gardie ofta lät hos Lindschöld insinuera och efterfråga sakens fortgång); Eloqu. Prof. 1687 efter Nordenhjelm. 1685 d. 30 Aug. underrättades den gamle Riksdrotsen, Gr. De la Gardie att CancelliRådet Lindschöld, som emellertid lärt känna Lagerlöf (hans bror var informator i Lindschölds hus), höll på att få honom till sin efterträdare, då han nu blef HofCanceller. 1698 kallades han till Stockholm såsom Rikshistoriograph. Här dog han d. 7 Jan. 1699.

Som Esthetiker har han rätt att nämnas. Hans "inledning till de fria konsterne" ses i Sveriges Sk. Litt. III. p. 414. Hans "Introductio brevis ad poesin Suecanam" började tryckas i Ups. men afbrott skedde. Han bestred der Burei och Stiernhielms behandling af metrisk vers i Svenska språket efter de klassiska språkens positionslagar och tog derigenom ett tungt ok af sångmöns hals.

Som Svensk Skald täflade han med sig sjelf som latinsk, och arbetade med Svenska språket, att det verkligen under hans hand blef smidigare. Hans "Säng till Elisandra", införd i Hammarsk. Sv. V. II. p. 126—128 blef emottagen med förtjusning af samtiden och vinner bifall ännu hos efterverlden. Som psalmsångare tillhör han oss ännu. Det är toner ur hans harpa som gemenligen öppna och sluta tempelandakten. "Hit o Jesu samloms vi." "Såleds är vår Kyrkogång" ha dock stämt oräkneliga sinnen till högtidlig andakt och sedan liksom skrinlaggt den klenoden. Som konstdomare skattade samtiden L. högt. Spegel erkände knappt 2 à 3 skalder i d. v. Svenska litteraturen, men böjde sig för L. som en lärare och helsade honom, efter hans död, som *restaurator bonarum artium.* Ännu mer än 80 år efter L:s död visade sig huru mycken aktning han lemnat efter sig. En person vann en belöning för ett minne af Erkebisk. D:r Er. Benzelius d. y. men begärde hos den belö-

nande myndigheten, att få utsätta sin medalj som belöning för ett minne af P. Lagerlöf, yttrande: "Denne mans allmänt erkända lärdom, den nitiska drift och sorgfällighet han som offentlig lärare vid Upsala lärosäte visade vid ungdomens uppfostran och undervisning, den nyttiga verkan som riket deraf fick röna genom de många och kunnige embetsmän han dymedelst tillskapade, den täflan, den hug för bokliga konster, som han i ungdomens sinnen uppväckte, förtjenar ett äreminne. Han var en ganska skicklig häfdatecknare och hyste en Patriots känslor för sitt fosterland. Han uppnådde höjden af Parnassen och har ej haft sin like inom fäderneslandet i den latinska vältaligheten och skaldekonsten: sitt tidehvarfs prydnad och fosterlands heder."

Som Historiograph förekoms han af döden. 1693 uppdrog Konungen honom att skrifva text till "Dahlbergs Suecia Antiqua & Hodierna", i följd af "sin grundliga och utmärkta lärdom, såsom i andra stycken, så ock i Svenska Historien." Loccenius och Örnhjelm hade förut bortryckts från det arbetet. Ödet synes ej unnat efterverlden ett dylikt. O. Hermelin, som fick det efter Lagerlöf, blef indragen i rikets styrelse och blef liksom lefvande begrafven, om han ock ej blef straxt dödad af Czar Peters hämd, då han fallit i fångenskap. Bengt Högvall, som blef skonad i Pultava-slaget och satt vid pulpeten hos sin Kung i Bender, ärfde detta Hermelins uppdrag. Sist lär det innehafts af Nils Hufvudsson Dal. Något utgaf dock Lagerlöf. Utan titelblad har man dock 28 ark, med svensk och latinsk text. (Gezelius uppgifver 33 ark, men har dividerat sista paginauppgiften, ej observerande, att vid p. 105 ett fel är begånget.) Händelsevis upptäcktes nu för 100 år sedan några exemplar af denna upplaga, hvilka upptäckaren försålde hvar han kunde. De äro således sällsynte att träffa.

För sin omsorg om Svenska språket förtjenar han ära, nitisk att hyfsa och regelbinda detsamma. Från kathedern i Upsala utgaf han skrifter om Svenska rättskrifningen. I GeneralGouvern. Olivecrantz (Bisk. Matthiæ sons) spår *), bestred han vocalfördubblingen och skref ej längre Lagerlööf. Huru sakta slika segrar vinnas, kan bevisas deraf, att Förf. häraf haft en lärd correspondent (Magister vid Jubelfesten 1768), som, då han lånat och läsit Tegnérs Axel tackade för lånet af en book.

---

*) Dennes uppsatser meddelas i 9:de Cap.

Lagerlöf gifte sig 1686 med *Elisabeth Broman*, dotter af Superintendenten Broman i Carlstad, som gaf honom sönerne *Erland* och *Johan*.

Skrifter: Sueciæ Antiquæ & Hodiernæ Descriptio: lat. & suet. sine tit. (28 ark) fol. — III Dissertt. var. arg. Ups. 1684—98. — Orationes, Programmata ac Carmina varia cum præfatione. Ed. Sam. Älf. Ups. 1780. — Vishetens råd, med Chinesiska Philosophen Confucii sedolära förbättrad. Öfvers. fr. Fransyskan. Sthm 1727. — Introductio brevis ad poesin Suecanam Cap. I. de poematum divisione. 2. De poesi dramatica in genere. 3. de tragoedia. Ups. 8:o. — Det öfriga finns i mst. — Sina tillfällighetsversar signerade han ofta med P. L. Många finnas i Palmschöldska saml. Några utgifna af Carleson i Saml. af utvalda Svenska rim och dikter, och Sahlstedt i Samling af Svenska versar.

(Källor: O. Gyllenborgs Progr. — O. Hermelins grafsång. — L. Normanni Laudatio funebris. Ups. 1699. — S. Älfs företal och Appendices till Lagerlöfs Orationes. — Gez. Biogr. Lex. samt der citerade källor. — Hammarsk. Sv. Vitterh. Hist. — Lénström, Sv. Poesiens Hist.)

— N.

2. LAGERLÖF, ERLAND.

Professor *Erland L.* var RiksHistoriographen P. Lagerlöfs yngre broder, född i Wermland 1653. I Carlstad hade Comministersonen från Fryksdal valts af Superintendenten Kilander till lärare för hans söner; vid Upsala kom han att bilda som en omsorgsfull privatlärare Gr. Gustaf Cronhielm, hvilken som RiksRåd intager ett utmärkt rum i våra Historiska minnen samt derefter Gr. Lindskölds äldste son Isaak L., "en yngling af det ovanligaste snille". Med den sednare gjorde han sin "resa." Den gick öfver England och Frankrike till Tyskland, der discipeln dog i Tübingen. Honom tillböds då att bli Gouverneur för en ung Würtenbergisk Prins, men han antog hellre anbudet af Grefve Lindsköld, att öfvertaga hans andra sons undervisning. Den allvarsamme Philosophen And. Rydelius förklarar i sitt åminnelsetal valet bland annat deraf, att han hade plene Parisianus morum cultus. Pariserseder kunde ännu tilläggas en gammal Professor till heders! L. hade sedan anbud att bli Histor. Prof. i Dorpt, men blef Philos. Theor. Prof. i Lund 1689. Förflyttades till Eloqu. Professionen 1707. Dog i Lund d. 28 Nov. 1713.

Han var gift med en dotter af Math. Prof. *Nordeman*. Hans 4 döttrar blefvo gifta med i kyrkan aktade män, deribland en här nedan kommer att anföras. L. var en lärd man i sin tids rustning*).

---

*) Till prof på den tidens philosophiska språk, vilja vi anföra

Skrifter: 21 disputationer.

(Källor: Ståhls Biographier. — Gezelii Biogr. Lex. IV D.)

— N.

3. LAGERLÖF, NILS.

Superintendenten *Nils Lagerlöf* föddes i Arvika prestgård i Wermland d. 7 Jan. 1688. Fadren Prosten *Dan. L.* var Prof. Erl. L:s broder, gift med *Magd. Hofsten*. Blef 1708 Student i Lund. Carl XII öfvervar hans disputationsact pro Gradu 1717. Blef Docens 1719 före promotionen. 1723 Philos. Adjunct. Hade s. å. och 1724 anbud af Professionen i Pract. & Theoret. Philosophien i Åbo. 1729 blef han Akad. Bibliothekarie i Lund med E. O. Prof:s namn. 1732 Theor. Philos. Prof. 1739 tertius theologus, 1741 secundus. S. å. Superintendent i Carlstad. 1742 Th. Doctor. 1756 adlades hans barn*), introducerades under N:o 2038 med namnet *von* Lagerlöf. Presiderade för 65 Disputationer och utgaf sin Riksdagspredikan 1742 liksom 6 Likpredikningar 1742—1762. Bevistade riksdagarne från 1742 till och med 1769. Dog 1769.

Gift 1) med Erl. Lagerlöfs dotter *Anna Catharina*, och hade med henne sonen *Erland*, f. 1736, död som ExpeditionsSekreterare i inrikes Civil-expeditionen 1803, samt *Olof*, född 1739, död 1792, Actuarie i BergsCollegium. 2) med en dotter af Brukspatronen på Degernäs Joh. Camitz och enka efter Th. Adj. i Ups. G. Åman, *Maria*, med hvilken han hade inga barn.

Skrifter: Förut nämda.

(Källor: Anförda utförligt i Ståhls Biographier.)

— N.

---

ur hans diss. "de Necessitate" 1694 sjelfva början: "Ens reale reales habet adfectus. Licet enim ab ente reapse non distinctæ sint adfectiones nihilque ipsi addant positivi, secus enim in infinitum statueretur processus & in Ente quod tamen ut sic consideratum, adeo simplex est, ut simplicissimo Deo adtribui possit, non evitaretur compositio: attamen quoniam unitas, veritas, bonitas de ente demonstrari queunt, sint igitur ejusdem adfectiones oportet . . ." Vid dylika djupsinnigheter uppehöll en opponent sig med den största grundlighet. Ett ex. af en dylik disputation ligger framför oss, som tillhört en opponent. Hvarje ord är vägdt på guldvigten, sällan befunnet adæquat till den spetsiga meningen.

*) Bref nu också allvarligen på att Drottningen måtte få föreställningar för sina upprorsanläggningar.

LAGERSTEDT, JACOB.

Född i Jönköping i medlet af 1600-talet. Son af Assessoren i Götha Hofrätt *Jakob Larsson Gavelius*. I yngre åren gjorde han vidlyftiga utrikes resor och besökte Europas förnämsta handelsstäder, hvarigenom han förvärfvade sig en så grundlig erfarenhet, att han på sin tid ansågs för en bland de bäste och reelaste köpmän i Sverige. Genom hans vidsträckta handelsrörelse ökades tullinkomsterna betydligt, och när K. Carl XI 1686 beslöt att bekläda Svenska Krigsmakten med inrikes tillverkade kläden, reste L. på egen bekostnad till Frankrike, England och Holland, för att inhämta nödig kunskap om de bästa dervarande Fabrikers inrättning, tog hem med sig skicklige mästare och nödige verktyg, samt inrättade vid Barnängen i Stockholm en fabrik, der Kläden, Boy och Ylletyger väfdes, hvilka i godhet vida öfverträffade de förut i Sverige tillverkade. Klädet behöfde således icke vidare förskrifvas utifrån för krigsmaktens behof, i synnerhet som L. tillverkade kläden af alla färger. Han befordrade äfven skeppsbyggeriet, då han af egna medel byggde flera stora och vackra skepp, som vid alla tillfällen kunde brukas till Kronans nytta. Denne utmärkte patriot belönades med adelskap 1698, och erhöll han äfven titel af Commissarie, med samma rang, som Commissarierne i CommerceCollegium.

L. afled i Stockholm 1717. Var gift med *Maria Adlerskiöld*, dotter af Commissarien i Comm.Coll. och Handlanden i Stockholm *Lydert Adlerskiöld*. Med sonen *Jakob*, Commissarie, utslocknade ätten 1748.

LAGERSTRÖM, MAGNUS.

Ättens stamfader var *Laurent Laurin*, som i slutet af 16:de årh. inkom från Frankrike och blef Ståthållare på Stegeborgs slott. Hans sonson, *Johan Larsson*, var Rådman i Stockholm; dess söner, *Magnus Gabriel* och *Evert*, blefvo 1696 benådade med adelig sköld och kallade sig då *Lagerström*. Den förre var Canceller vid Regeringen i Pommern och gift med *Helena Engelkrona*.

Af detta äktenskap föddes d. 16 Dec. 1691 *Magnus L.* Njöt i Stettin, der Regeringen hade sitt säte, en sorgfällig uppfostran, som sedermera fullkomnades vid flera Tyska Universiteter, samt genom resor i samma land. Redan ung

befordrades han till GeneralGouvern. Sekreterare i Stettin, hvarifrån efter stadens öfvergång, regeringen 1715 flyttades till Stralsund. Då Konungen dit följ. år ankom, fick L. befallning att med ett bref öfverfara till Sverige, hvilket, i brist på fartyg, i öppen båt, icke utan lifsfara måste verkställas. Straxt efter återkomsten till Stralsund, begynte belägringen, som slutade med stadens öfvergång och förlusten af hans föräldrars förmögenhet. Mellertid qvarblef han med knapp lön i den af fienden occuperade staden. Efter freden 1721 begaf han sig till Stockholm; der han till en början erhöll Hofråds titel och en liten exspectans-lön. Men denna var så obetydlig, att Hofrådet måste såsom Auscultant ingå i CommerceCollegium och taga tjenst såsom Sekreterare hos dess President. Dessa befattningar lemnade han dock 1725, för att istället såsom Corrector engagera sig på RiksHistoriographen Wildes Boktryckeri. Efter denna tid företog han sig att dels sammanskrifva, dels öfversätta, dels samla en ej obetydlig mängd böcker och författningar.

Emedan L., utom andra kunskaper, ägde en vidsträckt kännedom af åtskilliga europeiska språk, blef han kallad till Sekreterare uti det 1731 stiftade Ostindiska Compagniet, samt flyttade derföre till Götheborg; tillika förestod han under de första åren också Bokhållare- och Casseurs-tjensterna. Derigenom förbättrade sig så hans omständigheter, att han kunde inköpa flera landtegendomar, samt företaga odlingar och planteringar; trött vid sin trägna tjenst nedlade han 1746 sin Sekreteraresyssla, i ändamål att med sin hustru, *Clara Olbers*, hvars fader var Assessor, nedsätta sig på landet, men Compagniet, som ogerna ville umbära hans bepröfvade skicklighet, öfvertalte honom att vid det nya Compagniet emottaga en Directeurs-plats; hvarjemte han 1747 hugnades med titel af CommerceRåd.

Emedan L. tillika egnade all sin ledighet åt vetenskaperna, kallades han på samma år, 1747, till Ledamot i både Upsala Vet. Societet och i K. Vet. Akademien. Genom hans försorg valdes till befälhafvare, prester och embetsmän på de utgående ostind. skeppen vetenskapligt bildade män, som befalltes att dels föra dagböcker och anteckningar samt anställa rön om vetenskapliga föremål, såsom magnet-nålen, meterologien, strömdragen, främmande bruk, handel och slöjder, dels uppgöra chartor, dels samla och hemföra naturalier. En

Capitaine Ekebergs (se detta Lex.), Osbecks, Toréns, Ternströms och Braads dagböcker och resebeskrifningar äro aktningsvärda vedermälen af Directionens sorgfällighet att välja sitt folk. Dessas vetenskapliga förning — fynd ur alla naturens riken, drägter, redskaper, ritningar, böcker m. m. — aflemnades till Lagerström, som sedermera skänkte dem till Deras Majestäter, Upsala Societets, Vetenskaps-Akademiens samt Linnés samlingar. En del af naturalierna äro af den sistnämda beskrifna dels i Museum Regis, dels i en år 1754 under namnet *Chinensia Lagerstroemiana* utgifven Disputation. Desse skänker utgjorde sjelfva grunden för Vetenskaps Akademiens museum, och bland dem förtjena de chinesiska böckerna, i 100 band, med illuminerade ritningar, en särskild uppmärksamhet, hvilken dock ännu ingen kännare åt dem egnat. Efter L. är ock ört-genus *Lagerstroemia* uppkalladt.

Denna minnesvärde man dog barnlös i Götheborg d. 5 Juli 1759. De andeliga Skrifter, hvilka han äfven under sina sednare år utgaf, visa att de, som tillhöra den förra perioden af hans lif, ej blott utgingo från nödvändigheten att förskaffa sig jordiskt bröd, utan äfven af åhåga efter det himmelska.

Skrifter: Herslöfs 13 Andeliga Politie-förordningar. Öfvers. Sthm 1726. — Samling af Läkedomar för Boskap. Ib. 1726. — Strimesii Anmärkn. öfv. PostTidn. för åren 1723—25. Öfvers. Ib. 1727. — Betrakt. huru en menniskja skall pröfva sig sjelf. Öfvers. Ib. 1727. — En Kristens Resa till den saliga evigheten af J. Bunian. Öfvers. Del. 1—3. Ib. 1727, ny uppl. 1766. — Det Hel. Kriget af J. Bunian. Ib. 1728. — Schröders mening om Christ. Democriti Skrift emot Wolfens filosofi. Med sv. öfvers. Ib. s. å. — En Handbok uti Penninge- Vexel- Interesse- Vikt- och Mått-Räkningar. 2 Del. Ib. 1728 ny uppl. 1731. — Kort Anvisn. till Bibl. Konkordanz. Ib. 1730. — Stockh. Stads Ordinantier, Påbud m. m. till 1718. 2 Del. Ib. 1731, 34. — Kongl. och andra Förordningar ang. Auctions- och Adress-verket i Sthm. Ib. 1731. — Den fullkoml. Engelska Vägvisaren efter J. Königs Grammatica. Ib. u. å. — Berättelse om det öfvervåld, som Engelska och Franska Ostind. Kompagnierna år 1733 föröfvade uppå Svenska Ostind. Kompagniets skepp m. m. s. l. s. a. — Guds nåd emot de största syndare. m. m. Öfvers. Ib. 1743. — Den begärandes oroliga trängtan och funna rolighet i Guds Kärlek. Öfvers. Ib. 1743. — Bunians Beskrifn. af en Menniskja, som sträfvar efter Himmelen. Öfs. Ib. 1757. — 2 Rön i K. Vet. Akad. Handl.

(Källor: ÅminnelseTal i K. Vet. Akad. 1760 af J. F. Kryger. — Rosenhanes Anteckningar.)

LAMBERG, PETRUS. — ERIK.

1. LAMBERG, PETRUS.

Son af Rådmannen i Kongsbacka *Lars Pehrsson.* Född d. 5 Maj 1674. Stud. i Lund 1692. Reste utrikes och studerade vid flera Akademier i Tyskland och England. Blef Magister i Rostock eller Giessen. Disp. i Rostock under den bekante Theologen Doct. Fecht. Blef 1705 Græcæ Linguæ Lector i Götheborg, och 1715 Andre Theol. Lector och Pastor i Lundby på Hisingen. Utgaf 1712 "Specimen Philologicum in IV Priora Capita Lucæ", med 5 Gymnasister till Respondenter. Uti dedicationen till RiksRådet Gustaf Cronhjelm anmäler han, att detta arbete vore ett prof på större verk, som han förehade, och föröfrigt ett utdrag af hans förut för Gymnasiiungdomen hållne föreläsningar öfver Lucä Evangelium. Med detta större verk lärer han menat sin "Harmonia" (se skrifter), som färdigblefven likväl ådrog sig förmycken uppmärksamhet för att få tryckas här hemma. Han skickade derföre boken till Theol. Professorn i Giessen Doct. Johan Henr. Majus, som lät trycka den med ett hedrande företal, och är denna bok äfven bland utländningar mycket värderad. — Lector L. var en gång, utan egen ansökning, uppförd på förslag till Theologiæ Professor i Upsala. Afled d. 24 Aug. 1721.

Gift med *Sophia Schröder*, dotter af Prim. Theol. Lectorn i Götheborg Mag. *Georg S.* Hade med henne 3 söner *Lorentz*, Handlande i Amsterdam; *Johan Anders*, Handlande i Götheborg; *Erik*, Biskop (se N:o 2).

Srifter: Specimen Philologicum in IV Priora Capita Lucæ. Gothob. 1712. — Harmonia Evangelica omnium Dictorum & Factorum Domini nostri Jesu Christi. Giessæ 1719.

(Källor: Jöchers Gel. Lex. — Acta Literaria Sueciæ. 1722. p. 301. — Götheborgs StiftsTidn. 1795. N:o 17. — HofCler. Hist. III. p. 287.)

2. LAMBERG, ERIK.

Född i Juli 1719 i Götheborg. Son af Lector *Petrus Lamberg* (se ofvan) och *Sophia Schröder.* Blef vid två års ålder faderlös. Höll före sin afresa från Götheborgs Gymnasium 1739 en oration de præstantia & fatis linguæ græcæ, approberad af Bisk. Jac. Benzelius. Studerade i Upsala, men tog ej graden. Blef huspredikant hos R.R. Gr. Edv. Taube

(sin Konungs svärfader) 1747. Blef E. O. Hofpred. 1749. Reste utrikes 1753, då han i Leiden orerade öfver Prinsessan Sophia Albertinas födelse. Orationen trycktes som ett typographiens mästerstycke. Den latinska vältaligheten deri belönte Akademien i Leiden med en guldmedaljon, der å frånsidan lästes: *Er. Lamberg S. R. Maj. Suec. a Sacris de præsenti felicitate Sueciæ perorante Acad. Lugd. B. Curatores & Urbis Leidæ Coss. d.d. MDCCLIV.* Detta väckte det uppseende att den Parisiska VitterhetsAkademien kallade den Svenske Hofpresten till corresponderande Ledamot. Promoverades till Theol. Doctor i Helmstad, sedan han disputerat "de redemtione Christi arbitraria e Joh. Taylor Angelo perperam asserta" 1755. Här vederlägger han med styrka ett af Presbyterianska presten Taylor i Norvich år 1751 i London utgifvet arbete, der försoningsläran framställts ur den synpunkt, som sedan blef Neologiens confiteor. En Ord. Hofpredikants fullmakt sändes 1755 hit till den lärde kämpen från Sveriges Konung. Han återkom 1757 och fick första rummet på Biskopsförslaget i Götheborg 1760. Utnämd s. å. tillträdde han 1762 sitt embete. Hans predikningar skattades högt af samtiden och äro ännu bekanta bland folket. Förf. häraf frågade en blind dräng från Blekinge, som nu inträdde i hans rum, om han känner Lamberg: Å ja, svarades: "hans predikan på Menlösa barns dag är en härlig predikan, genomfull af styrka." Folket öfvergår stundom de lärde i troget minne af verkliga förtjenster. Äfven motkämpade L. i Götheborg Svedenborgianismen, som i en Lector G. Beijer fått en ifrig anhängare, hvilken utgaf predikoförsök och bildade proselyter. Vid Riksdagarna var han en verksam man. 1771—72, då Ständerna börjat censurera Professorers föreläsningar och Professor Christiernin kommit ut för Bondeståndet, yttrade Lamberg: att Ständerna, som synnerligen visste att sätta värde på lärdom och Akademisk skicklighet, ej måtte låta Chr. såsom en berömd lärare vid Akad. röna någon obehaglig påföljd af de generella reflexioner, hvilka i all oskyldighet kunnat i hans inträdestal till en profession, hörande till den lärdomsgrenen, inflyta. Anledningen kunde ju vara tagen af det som händt med rikshushållningen i Frankrike, der manufacturer och jordbruk skiftesvis haft företräde. Kunde åtminstone ej tillstyrka annat, än att lemnas i domstolens hand. — Då Serenius anmalt en öfs. af Nösselt om Christna Religionens sanning, anmälte Lamberg att han bestyrt om ett Knutzens arbete i samma

ämne; önskade att ett sammandrag måtte ske ur Abbadies och Hontevilles skrifter, af hvilka den ene a priori och den andra a posteriori med mesta styrka skrifvit för religionen.

Det är dock sant, att riksdagens scener ej sällan framvisa ett presteständ i en mera löjlig än vördnadsbjudande dager. Vi välja en, der L. grouperar löjligheterna kring sig, men sjelf kan anses handla aktningsvärdt. Det är den 17 Aug. 1763. Det samma Råd, som befordrat honom, en 40-årig E. O. Hofpredikant till Biskop, skulle nu af de segrande Mössorne förjagas. Han försökte rädda åtminstone — sådan var den tidens åsigt om "Gubbar" — de äldste, Bar. Hamilton och Bar. Fleming, såsom redan 69-årige, Gr. v. Rosen såsom 79 och Gr. v. Seth såsom 78-årig. Synnerligen vore v. R. att beklaga, ty om han mistade rådslönen, måste han som fattig se andra i händer om nödtorftig bergning. Han förklarade att vår Rikshistoria från 1727 varit en kedja af tusen vedervärdigheter. Störtande af Herrar, som ha de yppersta embeten och familjer, grundlade, då man ej kunde hindra dem tycka sig lida orätt om Ständerna än tyckte tvertom, hämd och agg. Han önskade derföre PresteStåndet här begagnade sitt *jus aggratiandi*. Nu fick man höra politiceras med besked. Mösseprosten Haartman fann att Rådet borde afsättas, bland annat emedan det felat mot 8 §. af Prestersk. privilegier och 11 §. af Konungaförsäkran genom att i den nya författningen om mantalsskrifningar ålägga presterna ett större onus än det hvarifrån de 1723 befriades. MösseKaplanen Chydenius fann ganska äfventyrligt, att när man icke visste på hvad grund Secr. Utskottet förklarat de 7 RiksRåderna förlustige Ständernas förtroende, — dem då dervid behålla. En fann consequent att RiksR. Reuterholm afsattes, sedan Ruström (presten) blifvit afsatt, helst bemälte RiksRåd talat för Ruström, då hans sak förevar i Rådet (!!?) Då en och annan deremot lyfte på hatten för Biskop Lamberg, fann Mösseprosten, att bättre citater än §. 8 och §. 11 af menskliga författningar behöfde åberopas. Alla de förtjenster Lamberg åberopat af desse åldrige Herrar t. o. m. den enes under Carl XII:s svåraste regeringstid fingo ej nu tagas i betraktande. I 18 Cap. Hesekiels säger Gud sjelf: När den rättfärdige vänder sig ifrån sin rättfärdighet och gör det ondt är, så måste han dö. En Hatt, Kyrkoh. N. Heurlin, mötte honom på samma gebit, och erinrade, huru K. David ej fann i sin tid tjenligt straffa Joab och Simei, utan öfverlät det till sin

son, inseende huru rikskroppen måste skakas och mycket äfventyra, då flera betydande lemmar afskäras eller lida men. Nu framträdde en Prost Mathesius och erinrade om det straff Eli fick för sin flathet emot sina söner, viss att han förtjente samma dödsstraff om han skulle gå in i något annat än hvad Secreta Utsk. protocollsutdrag innehåller. Då blef en Comminister Iverus, som var R.R. Grefve v. Rosens lärare och biktfader, djupt rörd. Han bekände huru den gråhårige Herren med ömmaste samvetsrörelser betygat uppригtig ånger öfver sina begångna fel. Han var ej blott i lekamlig fattigdom, utan Comministern betygade ock hans rätta andeliga fattigdom, och bad än en gång med tårar i ögonen, att hans Excellences fel måtte honom tillgifvas och med honom i möjligaste måtto lindras. Men Chydenius påstod, att han skulle få en ännu christligare rörelse af att se gråhåriga lida för sina brott. Han ville vara utan skuld i de bedröfliga följder, som för riket bli oundvikliga. Comminister Enevald Heurlin åberopade ganska snillrikt 14 §. i Reg.Form. som frikallar Riksens Råd från ansvar, när intentionen är god. 13 §. i Riksdagsordn. tillade väl Sekreta Utsk. domsrätt, men ålade ej tysthet. När nu Sekreta Utsk. ej upplyst Ståndet bättre, syntes det honom att Ståndet var berättigadt att antaga det bästa, att Rådernas intention, vid det Secr. Utsk. ansett dem brottslige, varit god. . . . Hvilken magt! utropar man. Är detta Aristokrati? tänker man. En fattig tiggargosse uppbär socknar och sjunger latin för bondhustrurna, lär sig ett litet compendium i theologi och en liber memorialis i latin, blir Comminister med lika inkomster som en vaktmästare och väljes af sina likar till riksdagsman. Och Senatorer, som ej gåfvo regerande Furstar, t. ex. sin Kungs broder första visiten eller sin Drottnings broder högra handen, måste gråta inför Caplanen, som afgör med en röst lika vigtig som den rikaste och mest högättade medborgsmannen, deras öde. Å, ja. Det är utanskriften. Men läse vi der innantill, så finna vi att det är dock ett skådespel, der hvarje aktör, om han ock leker med en spira i handen, har sin sufflör. Gick aktörn utom rolen, bestämd af den, som bestod galakostnaden, så gick det honom, som Hjortsberg, när han improviserade . . . Comministern Enevald Heurlin föreslår, att Pastorerne i Wexiö stift måtte åläggas ge någon löneförhöjning åt Caplanerne (som ofta måste arbeta sjelfve som bönder, för att kunna föda sig af sina små boställen). Detta togs ej ens till öf-

verläggning. Heurlin utvoteras och honom gafs ej ens protocollsutdrag på hans framställning och Ståndets beslut. St. beslöt nemligen, att ej nämna orsaken, utan i brefvet till Wexiö DomCapitel blott uppgifva, att han sig obehörigen förhållit i ett mål, som Ståndet nära rör och som protocollet närmare utvisar. Detta var en grymhet, ty än i dag ligger öfver hans minne en skugga för hans afvisning. Comministrarne i Wexiö stift valde sedan intet ombud till riksmötena. De insågo troligen det gagnlösa i att der hålla ombud, som kunde soutenera, genom att ställa sig med eller mot, den ena eller andra cabinettsmeningen om den "politiska jemnvigten i Europa" eller partijemnvigten i Sverige, men som ej ens finge ostraffadt föreslå något för sina committenters bästa. Bexells Protocollsutdrag ger ej vid handen, att någon nu sökte skydda Heurlin — således ej ens Biskop Lamberg, hvilken af honom fått i RiksRådsfrågan ett så godt handtag. När man ser religionstjenare, qua tales, i dessa politiska striders hvirfvel, en hop ställd mot den andra, känner man sig visst frestad att fråga, som Ehrensvärd kolonnerne: "Hvad gören J här?" *).

En anekdot må anföras. Vid 1765—66 års riksdag hade Presteståndet utgifvit ett protocollsutdrag mot skådespel, förklarande dessa, antingen de kallas tragedier, komedier eller operor, af alls ingen uppbyggelse, man måtte dömma efter poemernas väsende eller verkningar de visade. Jesuiterna hade visst försvarat dem som dygdeskolor, men detta Lutherska presterskap fann försvaret hvila på en bedräglig grund. I tragedien, ett lån ur gamla Grekiska och Romerska historien, drifs intet högre än hämd, högmod och outsläcklig kärleksbrånad, bemantladt med fagra namn. I komedien läres varsamhet i odygdens utöfning. Theaterprakten måste lurendrejas utifrån. Timmerkarlar förspilla derpå dags-

---

*) Man torde finna presterskapets politiska bildning i allmänhet under frihetstiden här för ringa uppskattad. Om så är, hänvisar Förf. till Ödmanns Hågkomster. Ö. hade som mogen man lefvat med detta clereci. Biskop Osander invände intet mot sjuårakriget; ty, sade han, jag hoppas, att det vördiga Ståndet ändock bergar sig. Om Prosten Sam. Wiesel, hvars bror och granne var riksdagsman och ses här och der i protocollerne, yttrar dottersonen: Om sin tids politik brydde han sig allsicke. De stora tvister, som den tiden hvälfde emellan partierna, voro honom okände. Att riksdagar höllos kände han blott af riksdagsval och contingent. Hvad der beslöts, läste han aldrig. Dock märktes, att han älskade Ständernas regering . . . I hans hus fanns aldrig någon avisa.

verken. Fruntimren dragas från barnauppfostran och hushållssysslor. Ungdomen förderfvas gräsligen. Masquerader voro dock ovärdigast. Man klädde sig der oftast som djur, men var vida sämre. Detta hedniska otyget var väl förut förbudet, på Ständets besvär; men förbuden handhafdes ej. Man ville derom ingå til H. K. Maj:t. Häri deltog Lamberg säkerligen; åtminstone reserverade han sig icke.

Konung Gustaf blef en kung med makt. Han ville ge theatern det anseende, att presterskapet ej skulle sky den och densamma derigenom hos allvarsamt folk anses som ett ställe, dit blott "verldslige sällar" satte sin fot. Dertill fordrades, att Biskoparne först visade sig i logerne. Försök gjordes, men förgäfves. Ännu 1775 hade ingen Biskop synts på en theater. Men nu hade Biskop Lamberg, som var på besök i Stockholm, nöjet der visa sig i en loge. Det väckte stor uppmärksamhet. Han prisade det förträffliga i skådespelet. Man kallade honom sedan ej *Lamberg*, utan *Fårberg*, der man lifligast ogillade detta accommodationssteg *). Den första bonde Konungen uppförde på theatern var Skåningen Nils Svensson, en docka i Tolls hand, som blef Talman vid 1786 års riksdag.

Lamberg öfverlefde ej länge sitt theaterbesök. Han dog d. 14 Mars 1780; förböd likpredikan, men parentation hölls vid Gymnasium i Götheborg af Lector Lönberg.

Gift 1) med *Anna Helena von Troil*, dotter af Erkebiskopen S. Troilius. Biskop G. Murray och Prof. Med. D:r Ad. Murray voro hans mågar. 2) med *Margaretha Liedberg*. En son dog som Fänrik; en blef Handlande.

Skrifter: Oratio in natal. Princip. &c. Sophiæ Albertinæ de rerum Suecanar. præsente læta facie. Leidæ 1754. — Disp. inaugur. De redemtione Christi arbitraria a Joh. Taylor Anglo perperam asserta. Helmst. 1755. — Aftonsångspredikan på klagodagen öfver K. Fredriks dödsfall d. 2 Juli 1751, för Kongl. Hofvet. Sthm 1751.

*) Märkligt är, att t. o. m. inom Hofadeln deraf kunde väckas förargelse. Kammarherren Baron G. Ehrensvärd skrifver: "Lamberg ville synas att vara en "theologisk philosoph" förakta prejugéer och sedvanor; då han 1775 var i Stockholm uti några embetsärender, trodde han sig icke kunna umbära att se Svenska Operan. Han blef placerad uti en af premiers loger och han tyckte sig hafva vunnit en stor seger öfver fördomarne, helst då inom den tiden få prester visat sig på spektaklet, men ingen Biskop förrän han gifvit sig sjelf en spectacle." Han skillrar L. ock såsom egennyttig, vällustig och lat. Detta kunna vi hvarken jaka eller neka. Mer illa underrättad var Bar. E. då han förnekar honom en med sina embetsbröder jemförlig lärdom.

— Högmässopredikan 4:de dag Jul 1759. — Predikan vid Riksdagens slut 1766.

(Källor: HofClereciets Hist. — Thomæi Kyrkohäfder. — Ehrensvärds Journal i Gustaf III:s Hof. — Riksdagshistoriska Anteckningar af S. P. Bexell.)

— N.

LANÆRUS, ANDREAS.

Slägten härstammar från byn Ullstorp i Ingelstads härad af Christianstads län, hvaraf *Lanærus* är latinska öfversättningen *(lanæ rus)*, ett vanligt sätt att taga sig namn då för tiden. Af *Andreas Lanærus*, då Consistoriipedell i Lund, sedan Klockare i Hörby och Lyby församlingar af Frosta härad, och *Catharina Collmodin* föddes sonen *Andreas* d. 6 Juli 1738. Efter privat undervisning i föräldrarnes hus intogs han vid 15 års ålder i Rectorsclassen af Lunds trivialskola, derifrån '.a 1754 till Akademien dimitterades. Liksom så månge annan fattig yngling måste han söka medlen till sin fortkomst på studiernas bana i och genom sig sjelf, ty arfvet från föräldrahuset var endast fadrens välsignelse och modershjertats böner för hans väl: "suorum magis votis, quam opibus adjutus" såsom hans panegyrist Prosten Engeström uttrycker det. Genom undervisning af andra, dels vid, dels utom Akademien, förvärfvade han sig dessa medel, och dessutom det lefnadsvett och den menniskokännedom, som utmärkte hela hans lif. Och disciplarnes undervisning, oaktadt trägen, borttog dock icke all tid för egna studier, i synnerhet för den flitige Lanærus: när natten inbrutit och disciplarne gått till hvila, lyste ljuset oftast flere timmar på "Magisterkammaren", der den unge Studenten studerade — icke blott läste — de ypperste Romerska författarne, med den flit och håhåga, att han fullkomligt tillegnade sig deras språk och som gubbe ur minnet kunde återgifva många af deras herrligaste sentenser. Hans sista condition var i Carlshamn, der hans glada och öppna väsen i förening med snille och värdighet i uppförande tillvann honom flere vänner för hela lifvet. Till prest hade föräldrarne önskat honom: ditåt stod också hans egen håg och 1762 d. 3 April invigdes han i detta embete och tjenstgjorde i Carlshamn, der han 1767, med nästan enhälligt val, kallades till StadsComminister. Sedan han tvenne gånger varit på förslag till pastorat, nämdes han d. 14 Aug. 1781 till Kyrkoherde i Ifvetofta församling af Fröken Coijet på

Ljungby, som hade tillsättningsrätt vid detta patronella pastorat. 1786 Prost öfver egna församlingar. 1792 Stiftets fullmäktig vid riksdagen i Gefle. Nu hade hans utmärkta egenskaper tillvunnit honom uppmärksamhet och hans orubbliga öfvertygelse kärlek och aktning. Vid Theologiæ Doctors-promotionen, i anledning af jubelfesten 1793, vardt han af Konungen nämd i första rummet, oaktadt Consistorium bland de 10 det hade att på förslag uppsätta, måste förbigå honom för Stiftets 8 seniores och 2:ne Academici *), men i ett bref till Hertigen Regenten af d. 18 Mars 1793 undanbeder L. sig denna värdighet: "Allernådigste Herre" skrifver han, "inom min lilla krets förekomma sådana omständigheter, som föranlåta mig att i djupaste underdånighet undanbedja en sådan Nåd. Värdes E. K. H. icke anse detta såsom en brist på erkänsla af den Nåd, som blifvit mig vederfaren. Nej, den skall under hela mitt lif med den vördnadsfullaste tacksamhet" m. m. så väl Erkebiskop Troils, som Professor Tingstadii och andra vänners uppmaningar och böner, att antaga denna heder, voro förgäfves. Af den år 1793 d. 7 Oct. tillförordnade Committée öfver Kyrkoärenderna utnämdes han af Konungen till Ledamot. 1798 d. 2 Oct. fick han Kongl. Maj:ts fullmakt att vara Kyrkoherde öfver Ingelstorp och Walleberga församlingar, der hans fader var född och hans förfäder lefvat. — 1800 d. 14 Juni blef han i anledning af Konungens och Drottningens kröning åter utnämd till Theol. Doctor: "Jag törs väl intet", skrifver han till en af sina vänner, "annat denna gång än böja min hals under oket. Bördan är för mången lysande, men krafterne äro hos mig svage. Jag hade äfven denna gången bort fly, men är nu så svag, att jag ej orkar." I ett bref från Prof. Sam. Ödmann heter det: "Jag beklagar att årstid och aflägsenhet sätter oss i saknad af Doctor Lanæri närvaro, hvilken med skäl bort anses för en prydnad vid dagens Solennitet. Herr Doctorn äger bland alla sina promotionskamrater det ostridiga företräde, att redan år 1793 kunnat emottaga denna värdighet, och Herr Doctorns namn äger en outplånlig ära bland Sveriges både vittra och lärda författare." Under tiden hade han blifvit Ledamot af Vitterhets-Sällsk. i Upsala, af Vet. och Vitterh. Samh. i Götheborg

*) I ett förslag af Biskop Celsius, som icke var närvarande i Consistorium, när de öfrige ledamöterne upprättade förslag, uppfördes dock både Lanærus och Amir. Pastorn, sedermera Biskopen i Wisby Muhrbeck, hvilka båda af Konungen utnämdes.

och Patriot. Sällsk. i Stockholm. Död i Ingelstorp den 10 Jan. 1810.

Efter denna berättelse om de yttre omständigheterna i Doctor Lanæri lefnad, öfvergå vi till en närmare skillring af mannen, såsom prest, skald och författare. Han förtjenar det också såsom en af de utmärktare personerne på sin tid, ansedd såsom sådan af en C. Fr. Scheffer, Ödmann, U. von Troil, Celsius, Tingstadius, Wallenstråle, Sotberg, Schröderheim m. fl., från hvilka bref finnas.

Redan i skolan framstodo hans utmärkande egenskaper: flit, ordning, sinne för det epigrammatiskt qvicka och torr-roliga samt omutlig rättvisa. Han värderades till följd häraf lika mycket af lärare, hvilkas glädje han var, som af kamrater, hvilka i honom funno en Cato vid det fega och låga i deras lekar och spratt, men Leonidas' mod, då fråga var att "handla ärligt och tala uppriktigt." Med denna själsdaning var det naturligt att L. fann sin vällust i de gamla Romerska classikerne, synnerligast Quintilianus, Martialis, Horatius, Lucanus, Ovidius, Virgilius och Sallustius, bland hvilka någon vanligtvis låg uppslagen på hans bord, och till hvilka han som man och gubbe ofta tog sin tillflykt såsom ett "pabulum mentis & refectio." Med denna bildning, och de grundliga kunskaper han egde i Theologien samt dess hjolpvetenskaper med den rena, lugna och milda allvarsamma ton, som rådde i hans predikningar så väl som i hans umgänge och sin fasta, af inga lärdomsväder, de måtte blåsa från hvad håll som helst, rubbade tro på den korsfäste, se vi i D:r L. en redlig och kunnig Guds ords lärare. Oförvillad af tidens neologi och det ytliga känslospråk, som flödade från Lehnberg och hans olycklige efterhärmare, förstod L. den stora, af så få insedda konsten, att röra hjertat och upplysa förståndet så, att trons ljus tändes, der förut var mörkt och närdes, der det förut lyste; att till en högre enhet förena den dualism, som inom kyrkan gjort sig gällande såsom å ena sidan scholasticism, och å den andra mysticism. Der låg en himmelsk frid utbredd öfver och ingjuten i hans predikningar, och äfven när hans ord voro thordön och åska, märktes det fullväl, att det var för att väcka inseende ej uppseende, att han ville bortjaga syndens qvalm och sedan låta nådens serla-regn och salighetens strålar uppmjuka och uppfriska hjertat och komma de korn att gro, som gifva skörd för evigheten. I sitt landtliga lugn hade han ett skarpt öga på den neologi, som in-

om Svenska kyrkan sökte göra sig gällande. Han skrifver derom till en af sina vänner: "Gud hjelpe oss: Socinianismen och naturalismen fräter omkring sig som kräfvetan i vårt fädernesland. Visst är i min enfaldiga tanka, att våra orthodoxer hänga hårdare fast i vissa meningar och talesätt än nödigt är, och tilläfventyrs derigenom blottställa sig för motständarnes hugg; men så äro ock desse fräcke och oförsynte då de angripa våra heligaste sanningar. Jag har haft att sköta med tvenne stycken af detta folket i Correspondence-väg, begge underbyggde. Den ene bestridde Bibeln af skäl, som han tog af modus inspirandi; den andre nekade helt och hållet både inspiration och alla de läror, som deraf härledas och således äfven Christi gudomlighet och försoning &c. Jag har besvarat deras bref och afsände i förra veckan en Epistel, på hvilken jag arbetat i tre dagar. Jag anser som en pligt, att göra hvad jag kan när jag anlitas, ehuru jag nogsamt vet att min förmåga ej svarar mot min vilja."

Såsom Skriftställare har D:r L. ett aktadt namn, så väl för stilens vård som tankarnes djup. Hans "Försök om Europeiska och i synnerhet Svenska Folkets Seder och beskaffenhet", som af Patriotiska Sällskapet belöntes med 30 dukater, och hvaraf 2:ne upplagor finnas, läses och omläses ännu med nytta och nöje. Från att beskrifva sedernas fall efter Romerska republikens undergång, och sedan han visat huru de förbättrades vid och efter reformationen och sedan åter aftogo, går han att framlägga orsakerna till förderfvet bland Europas åtskilliga nationer, bland hvilka Fransmän, Engelsmän och Tyskar anses "för de hufvudnationer, som i hänseende till seder och lefnadssätt gifva mesta ton åt Europa." I 7 Cap. kommer han till Sverige, det älskade fäderneslandet, "både med bekymmer och fruktan. Jag ville gerna lägga sanningen för en dag, men sanningen i sådana ämnen som detta, liknar en böld, som med så mycken varsamhet måste handteras." Det sedeförderf som finnes i Sverige tror han till stor del vara kommit från de sedebruk och lefnadssätt vi lånat ifrån Frankrike, samt den yppigket, fåfänga och öfverdrifna håg för nöjen som deraf voro följder. I 8 Cap. uppgifver han "några medel till sedernas förbättring" såsom måttlighet, sparsamhet, ärbarhet, gudsfruktan och goda seder i Konungens hof, för att verka goda efterdömen, goda, tydliga, och utan hänseende till person och tid, rättvist tillämpade lagar och författningar, de der

hålla fräckheten inom sina gränsor och icke tillåta att gudaktigheten och de ting som dertill tjena, beles och föraktas; straff för lösaktighet, icke för qvinnan allenast utan för mannen, "som är lika om icke mer brottslig än qvinnan"; dryckenskapens hämmande och krogars afskaffande samt slutligen, det vigtigaste, en förbättrad barnauppfostran — allt ett ord i sinom tid och för hvarje tid. Huru lätt och underhållande stilen är i detta arbete, kan dömas af följande not, der texten handlar om Fransmännens hjelteverk, "som stundom äro ända till öfverdrifna." — I "allmänhet äro sådane hjeltegerningar icke så nyttiga, som den jemna välgörande dygden. De äro, om jag så må tala, ett slags moraliska debaucher, som sällan förekomma, liksom Gnidarens Banquetter, som väl äro öfverflödige, när de någon gång hända, men dessemellan gifver han näppeligen bort en bägare kallt vatten. Men liksom en glad och vänlig värd, som dagligen, dock tarfligen undfägnar sina vänner, är oss långt behagligare än gnidaren med all sin omåttliga välplägning, så är ock den jemna dygden både nyttigare och berömligare, än många af de så utropade hjelteverk."

Såsom Skald egde också D:r Lanærus med rätta ett aktadt namn för sin tid, och förtjenar det för hvarje tid i det lekande, naiva och epigrammatiskt qvicka. Glad och fryntlig, som han var, ryckte han glädjen med sig hvar han kom: män och qvinnor, barn och gubbar sutto lyssnande till hans ord. Det poetiska elementet hos honom var beslägtadt med det, som fanns hos Aristophanes eller Scarron, en satir, sådan Quintilianus kallar "Carmen ad carpenda hominum vitia." Vi hänvisa till de 7 fabler han låtit införa i Vet. och Vitterh. Samhällets i Götheborg Handl. för år 1785, och de flera stycken, såsom Oxe-dantzen, Den tyste hunden, Tiden och kärleken, Den puckelryggige, Herregårds-kalkonen, Hofmannen och bonden, Philippus (i anledning af Just. Lib. IX. Cap. VIII. de Philippo) m. fl. som finnas i ett D:r Lanærus med nitid stil skrifvet manuscript, under titel: "Samling af mina småsaker" *). Utom de nämde finnas i denna samling en mängd stycken af skämtsamt eller mora-

*) Detta manuscript eges af Biskopen, D:r Faxe, med hvilken D:r Lanærus stod i ett nära vänskapsförhållande, och som meddelat Förf. af denna artikel flere upplysningar. Det vore önskeligt, att de, som vilja författa Skåningars biographier, ville rådföra sig med Hr Biskopen, som dels muntligen kan meddela mycket och dels eger rika samlingar, hvilka hans förekommande godhet för en hvar håller öppna.

liskt innehåll, äfvensom andra af en mild, elegisk anda, såsom "Samvetet, Ode", "Min träbänk i Ifvetofta," Förslag till inscriptioner på medailler, byggnader och grafstenar, 47 dels portraiter i pennritning, dels silhouetter af Lanæri gynnare och vänner. L. har sjelf ritat eller klippt flere; andra fick han genom Conducteur Wennberg, sin vän Målaren Samuel Hoffmeister, m. fl. Redan 1772 hade D:r L. på Carlshamns Rådhus i ett skaldeqväde, kalladt "Sveriges Trenne Gustaver", tolkat den allmänna glädjen vid Gustaf III:s kröning, för hvilket han af Lector Wallenstråle uti Götheborgska Spionen N:o 6 och 8 för 1773 uppbar beröm. Versen är också rätt flytande och rask och innehållet vida framför den legio af dylika snillefoster, som vid detta tillfälle utsläpptes. Flere tillfällighetsstycken och tal, dels tryckta, dels i manuscript, finnas efter honom. Åt det skämtsamma och lekande låg dock mest hans håg, och deri lyckades han följaktligen bäst. Vi anföra till prof.

Grafskrift öfver en Tullbetjänt.

Här hvilar Mulphus fet och stin;
Han tör dock rum i himlen äga;
Om Charon lärt att lurendräga,
Så torde han ha sluppit in.

Riksdags-Skål (inpromptu).

Ridderskapets rang och ära,
Prästens spanmål och latin,
Borgerskapets bek och tjära,
Bondeståndets brännevin.

Skål vid Konungens hemkomst från Rügen d. 7 Sept. 1807
(i en samling af vänner inpromptu).

Gläds Svea att få se
Din Kung dig återgifven;
Men ack, hvar är Oliven?
Hvar äro Lagrarne?

Skämtebref till Prosten Svanander i Hyby.

Stäm Musa nu up din gyllne cithara
Och sjung, så att Hyby backar må svara
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Kom hjelp mig hopsamla poetiska glosor,
Carbunklar, Violor och Pindiska rosor,
Kom gif åt mitt qväde en skön elegans,
Att hvar och en rad må få rim i sin svans.

Bland Grekelands kämpar upphöjs Alexander,
Bland Hyby poeter, ho liknar Svanander?
Och, vore ej Ekval, den höglärde man,
Jag vore i Carlshamn detsamma som han;
Och vore om året ej Michelsmässa,
Som mände mitt hjerta med omsorger prässa,
Med omsorg om ved och om hö och om slagt,
Jag skulle ett kosteligt qväde frambragt.

Min tacksamhet bör jag dig först hembära,
För åtnjuten fägnad med heder och ära,
Att sådant allt fins hos en Släbo-prest,
Hoc documentum incredibile est.
Men exceptioner, det bör besinnas,
De kunna på slätten äfven finnas,
Svananders hjerta det ju visa kan,
Item Steenhof, den tjocke man,
Min helsning du månd' honom föredraga,
Och säg att giftas är godt för hans maga.

Min helsning frambär för din värdiga Fru,
Hon hade bort nämnas visst långt förr än du,
Min ödmjuka tacksamhet bör du förklara,
För Caffe och Stek och Carusser så rara.
— — — — — — — — — — —
Jag beder dig derför din mun till att skura,
Och henne så gifva en kyss in natura.
Jag tror att den ofta är nyttig och god,
Allt för ditt elacka Gynge-blod,
Dertill ett famntag med annat mera,
Som länder familjen att recrütera.
Gud låt henne lefva som ett Semper vif,
Och fägna och fröjda ditt ostyriga lif.
— — — — — — — — — — —
Men efter du visat dig hederlig vän,
Så skall jag ock gifva dig önskor igen,
Stalloxar i mängd, som Lund har lagrar,
Att du och din boskap aldrig magrar;
Att himlen täcks dig och din Fru bevara,
För gastar och troll och krank och mara,
Att himlen dig gifver så mycken salut,
Som krigsbussar finnas, som ej veta hut;
Och sist vill jag dig af hjertat lofva,
Att äta och dricka, och vaka och sofva."

Denna fyndighet och lätthet att röra sig i åtskilliga ämnen, den grundliga lärdom han hade så i Mythologien, Historien, och som det gamla Romar-språket gör det sannolikt, att han skulle vara en god Emblematiker: en blick på hans försök i denna väg, gör det också verkligt. År 1774 insände han till K. VitterhetsAkademien: "Försök i de af K. Akademien äskade ämnen" och belönades med stora guldme-

daljen om 20 dukater, samt ett särdeles artigt bref från Erik af Sotberg. Hans ytterligare Försök i anledning af VitterhetsAkademiens uppgift till 1775 belöntes med accessit eller silfvermedaljen. Så bilderna, som omskrifterne äro i dessa sednare hvarken så träffande eller så lysande som i de första, och kunde ej vara det, då det gällde sådana personer som Hertigen af Södermanland och hans gemål, eller Hertigen af Östergöthland; ty ehuruväl förslaget till medaille öfver Hertig Carl "En jägare i sin rustning med uppspänd båge och omskrift: Optat leonem, i anledning af Virgilii vers: Optat descendere monte leonem", eller öfver hans gemål: "kärleken beväpnad: Compar Achilli", eller öfver Hertig Fredrik Adolph: "en sköld utan insigne: Virtus notabit, äro sinnrika och lyckliga, så tåla de ej jemförelse med det till medaille *öfver Gustaf III*: "En Æneas, som bär sin fader Anchises utur Trojanska eldslågorna, med öfverskrift: "Una salus ambobus" (Aeneid. Lib. II v. 710.); öfver Dr. *Catharina af Saxen Lauenburg*: "En kunglig krona: Ornat & onerat"; öfver Dr *Catharina Jagellonica*: "Solen till en del förmörkad: Alibi clarior"; öfver Dr. *Gunnilla Bjelke*: "Daphnes flykt för Apollo: Gloria fugientem sequitur", hvilka sednare tillhöra L:s första försök.

Till Vetenskaps och VitterhetsSamhället i Götheborg uppgaf han på dess anmodan följande sinnebilder att nyttja som vignett på dess handlingar, dem Samhället ock nyttjar i sitt sigill: En luta och en fackla liggande på en runsten, på hvilken läses: "för hjertat och snillet."

Öfver Kongl. Bibliotheket föreslog han till öfverskrift:

Monumenta. Veterum.
Documenta. Nostris.

Vid Biskop Wallquists portrait har L. tecknat:

Se bilden af en man,
Den man med fulla skäl för sällsynt nämna kan.
Han fick en Biskops-staf, den han med heder bar,
Hans tunga snäll och stark, på ord och tankar rik,
En Herkuls klubba lik,
Allt motstånds bane var.

Vid ErkeBiskop M. Beronii Silhouette:

En man, som liknade den fordna tids prelater,
Då stafvar sågs af träd i gyldne gubbens hand,
Nu stafven gyllne är, men bäres ock ibland
Af nästan trä-prelater.

Det sista stycke som finnes i det ofvannämnda manuscriptet, och som visar det milda Akademiska lif, som blom-

strade inom mannen, må sättas såsom Coronis öfver vår uppsatts. Det heter:

Min trädbänk i Ifvetofta.

Midt utför en ljuflig ö
Står min hydda vid en sjö.
Långt från lyckans falska glitter
På min trädbänk nöjd jag sitter,
Der mitt lugn en sällhet ger,
Som monarken sällan ser.

Sjelf naturen glad sig ter,
Åt sin bild i vattnet ler;
Himlen sig i djupet målar,
Solen speglar sina strålar,
Hvart jag ögat vända må,
Idel himlar för mig stå.

Orren spelar öm och kär,
Göken Floras helsning här,
Lärkans röst mitt hjerta gillar,
Konsten ej dess lån förvillar;
Och den röst jag helst förstår,
Som ej falska toner slår.

Borrt åt marken står ett damb,
Rösten hörs af får och lamb;
Hundra bjellror för mig klinga,
Fast min del deraf är ringa;
Men när hopen löper fort,
Stanna några vid min port.

Rikedom är mångens fröjd,
Med min lott jag lefver nöjd.
Lyckans höjd må andra hinna,
Här vill jag med min herdinna,
Prisa himlen, som mig gaf,
Lyran och en herdestaf.

I Förslag till Kyrkosånger för Svenska församlingen, som utkom 1793, har han författat fyra sånger. Ehuru man skulle anse L. för en gravis morum censor, var han ingen tadlare, än mindre frondeur. Hans omdömen voro alltid blida. I sitt hus var han en munter och glad värd. Gerna såg han hos sig gamla vänner, och satte mycket värde på besök af litterata personer. Han underhöll samtalet med sina egna snillrika reflexioner, uppblandade dem m d en mängd anekdoter, som han berättade på ett honom eget och ganska angenämt sätt. - Sällan kom någon gammal eller aktad vän från honom, utan att vid hans bord hafva emottagit en poetisk välkomst- eller afskeds-helsning.

Tvenne i koppar stuckna portraiter har man efter honom. Det af Berndes 1810 är honom likast.

Gift år 1768 med *Eva Jacobina Corvin*, dotter af Borgmästaren i Carlshamn, Lagman Frans Corrin. Deras barn voro en Son, död vid 4 års ålder 1779 och 2:ne ännu lefvande döttrar *Eva Catharina*, enka efter Kyrkoh. Schwartz, och *Helena Elisabeth*, ogift.

Skrifter: Försök om Europeiska och i synnerhet Svenska Folkets Seder och Beskaffenhet, i anledning af Kongl. Patriotiska Sällskapets i detta ämne utgifna fråga *). — Tal vid H. K. H. Prins Gustaf Adolphs födelse, hållet på Carlshamns Rådhus den 13 Nov. 1778. — Tal om Vetenskaperna och deras utsigt under Gustaf III:s spira, uppläst för K. Vet. och Vitt. Samhället i Götheborg på H. K. M. födelsedag d. 24 Jan. 1783. — Likpredikan öfver Fröken Magd. Sophia Coijet 1796. — Predikan i Näsums Kyrka vid dess invigning 1796. — Fyra Psalmer i Profpsalmboken af 1793. — Dessutom 9 bröllopsskrifter, 8 grafskrifter. Andra skaldestycken, Fabler och öfversättning af Horatii första Ode m. m. i mst (se ofvan).

(**Källor:** Stockholms Veckoblad för 1774 N:o 29, och 1775 N:o 97, 98 — Vitt. Akad:s Handl. för nämnde år. — Götheborgska Spionen för 1773 N:o 6, 8 — Handl. rör. Jubelfeston i Upsala 1793. — Lanærus, Samling af mina Småsaker. mst. — Prosten M. P. Dahlbergs vid dess jordfästning hållna Åminnelsetal — Pr. L. J. Engeströms vid Prestmötet i Lund 1814 hållna Parentation **) kallad "Memoria Divi Andreæ Lanæri. — Enskilda meddelanden.)

G. W.

---

*) På Bibliotheket vid Löberöd finnes en med kronor prydd, förgyld, troligen Konungen bestämd afskrift af denna prisskrift af en M. A. med en handstil, skön som en grafstickels drag. Derjemte Bihang af brefvexling med författaren i anledning af denna prisskrift (Biblioth. Björnstjerna, Intend. Fischerström, och Patriot. Sällsk. Sekreterare, Adolf Modéer). Man finner deraf, att L. var af de få som i den tiden föredrogo England framför Frankrike. Det heter i hans förklaring till Sekreteraren: Jag är sannerligen nog bekymrad deröfver, att min målning öfver Franska nationen förekommit några Herrar Ledamöter för öfverdrifven . . . Men när man läser . . . Hvad är deremot mildare än de Engelska lagarne . . . Ingenstädes i hela verlden gäller personlig förtjenst så mycket som här. Och detta är redan ett stort drag i en nations charakter. — Bland inpromtuerna stod en att läsa i en tidning anförd af D. Munck af Rosenschöld, huru Grekland blott hade *en* Homerus och Skåne blott *en* *Lunærus* — af Svanander, besvaradt af L. med försäkran att Grekland hade blott *en* Alexander och Skåne blott *en* Svanander — hvilket i den tiden gjorde mycket uppseende.

**) Det förtjenar anmärkas, att denna på rätt vacker latin skrifna parentation gjorde stort intryck på alla närvarande, och att Biskopen på stående fot utnämnde förf. till Prost öfver egna församlingar.

LANG, NILS von.

Föddes i Gillberga Prestgård i Wermland d. 1 Sept. 1681. Son af Prosten derstädes Mag. *Jakob Lang* och *Sara Nordberg.* Blef, sedan han lemnat Upsala Akademi, 1714 PresidentsSekreterare i KrigsCollegium, och 1719 Sekreterare i samma Coll., 1727 Adlad, 1728 AmiralitetsKammarRåd. Afled i Carlskrona d. 28 Maj 1747, barnlös. Gift med *Brita Catharina Adelcrantz.*

Lang var en varm anhängare af den pietistiska sekten och deltog med särdeles ifver i de stridigheter, som denna sekt uppväckte i Sverige. Han var äfven bekant för några anonyma skrifter, som han utgaf vid 1720 års Riksdag, i hvilka han med ett öfverdrifvet nit anföll Presterskapet.

Skrifter: Extract af samtlige högloflige Ständernas urgamla Evangeliska privilegier &c. Sthm 1720. — Är det Christeligt, och med vår Evangeliska lära enigt, att Prästerskapet sökia rum och säte på det werdsliga Ståndets rangordning. Ib. s. å. — En rättskaffens Biskops svar till sin son, som begärte det fadren ville förskaffa honom och hans syskon adeligt stånd och skiöldebref. Ib. s. å. Ny uppl. 1768. — Betänkande angående ett ÖfverConsistorii inrättande i Sveriges rike. (Anon.) 1730. — Des Secretarien Langs, und des Kaufmanns, Mich. Grubbs, unterthänige Bittschrift an S. K. Maj., wegen der, über den Prosten in Uhmo, Mich. Grubb, gehaltenen Commission d. 19 Dec. 1724. (Nord. Samml. T. III. s. 83—100).

(Källor: Gezelii Biogr. Lexicon II. — Stiernmans Matrikel. — Ups. Bibl. Cat. — Nord. Samml.)

LANTINGSHAUSEN, JAKOB ALBREKT.

Rådsförvandten *Henrik Lanting* i Reval, af gammal Patricisk ätt, som härstammade från Nederland, hade en son, *Albrekt,* som 1651 blef Svensk adelsman. Dennes son, *Gotthard Henrik,* gift med *Jakobina Stael v. Holstein,* var Gen.Adjut. och stupade 1704 i slaget vid Punitz i Polen. Af detta äktenskap föddes *Jakob Albrekt* d. 4 Nov. 1699. Sedan hans fader var död, hans fäderneslаnd inkräktadt och hans arf förmodligen derigenom också gått förloradt, begaf han sig öfver till Sverige och blef 1712 Page vid Svenska hofvet. Så snart han hunnit blifva fullväxt, valde han krigsståndet och ingick 1717 som Volontaire vid Lifgardet; befordrades 1718 till Fänrik och några månader derefter till Lieutenant vid Hallands Infanteri, bevistade det sorgliga

Norska fälttåget, äfvensom 1719 års campagne under Fältmarsk. Rehnskölds befäl, vid Norska gränsen, då den unge Lieutenanten vid Ljung med 70 man af sitt Regimente dref en öfverlägsen Dansk styrka tillbaka. Då efter freden med Danmark detta regimente indrogs, förflyttades L. till Uplands StåndDragoner, och när samma Dragonreg:te efter den allmänna freden undergick samma öde, erhöll L. afsked med Capitaines rang och en ringa expectans-lön 1721.

Nu afreste han till sin morbroder, Öfverste Stael v. Holstein i Holstein och uppehöll sig hos honom inemot tvenne år, flitigt studerande krigskonsten, Cæsar och Polybius med Folards Commentarier, hvarefter han 1724 såsom Lieutenant ingick i Fransk tjenst. Vid Polska successionskrigets utbrott, blef han 1730, af Hertigen af Birkenfeld constituerad till Sous-Aide-Major och sedan han 1733 med tapperhet bevistat attaquen på Kehls fästning, befordrad till Aide-Major vid 3:e Bataillon af Elsass Reg:te framför 23 äldre kamrater; 1734 blef han Capitaine och bevistade belägringen af Philipsburg, hvarefter han deltog i följande årets fälttåg. År 1737 blef han Capitaine en pied och samma år emottog han, med Franska Konungens tillstånd, Zweibrückiska regeringens anbud, att såsom Gouverneur för Prinsarne Christian (som sedermera blef regerande Pfalzgrefve samt Hertig af Zweibrücken-Birkenfeld) och Fredrik af Zweibrücken åtfölja dem på deras resor i de flesta Europas länder. Efter 4 år, sedan Frankrike efter Kejs. Carl VI:s död råkat i ett nytt krig, inträdde L., med vidgade kunskaper och ökad verldserfarenhet ånyo i Fransyska krigstjensten, bevistade fälttåget i Böhmen, Prags eröfring, slaget vid Sahai jemte flera andra actioner, dem vi förbigå, och anmärka blott att han efter Prags öfvergång deltog i den beundrade retraiten, anförande sitt compagnie. Efter återkomsten till Rhentrakterne, blef han i början af 1743 befordrad till Major och nyttjades detta år i åtskilliga beskickningar; återvände sedan till arméen vid Rhenströmmen, och erhöll fullmakt som Öfverste samt bidrog att i en mödosam campagne försvara Rhenstranden Följande år afsändes han till K. Carl VII:s hof i Frankfurt, och erhöll tillika det förtroendet att hafva inseendet öfver general-mönstringen af de Franska trupper som stött till Kejserliga hären, 24,000 man stark, och sedan öfver denna hjelptrupp förordnad till MajorGeneral, hvarjemte för andra gången honom anförtroddes generalmönstringen öfver hela den vid Philipsburg församlade Kejserliga krigsmakten. Wien-

ska hofvet förebrådde sedan Kejsarn, att hafva låtit mönstra sina trupper af Fransyska Commissarier.

Sedan han slutat denna förrättning, bevistade han detta och följande års fälttåg vid Rhen och i Bäjern och Pfalz. Vid denna tid hade han generalinspectionen öfver Frankrikes Tyska troppars iståndsättande och förökande, och hela krigscassan var i hans hand, i det han emottog penningar directe från Franska hofvet och redogjorde endast der för desamma. Då Fransoserne d. 15 April 1745 vid Pfaffenhofen blefvo kringrände, var L. en af dem, som i spetsen för sina grenadierer först bröto sig väg. Kort derefter blef han befordrad till Brigadier, och fortsatte, sedan Fransyska hären evacuerat Bajern, sin tjenstgöring under Prinsen af Conti vid Rhen, till årets slut, men begärde då afsked: af hvilken orsak han ej ville afvakta den allmänna freden, är icke bekant. D. 28 April 1746 erhöll han sitt begärda afsked ur Franska arméen, med en årlig pension af 2000 livres, hvilken han 1750 utbytte mot erhållande af dess belopp på engång för tio år.

Återkommen i Juni efter 22 års frånvaro till sitt fädernesland, fick han följ. år GeneralMajors fullmakt af Infanteriet samt emottog befälet öfver arbetsmanskapet vid Sveaborg. 1748 C. S. O. Hittills hade efter hans hemkomst intet regimente varit ledigt; ledighet inträffade 1749, då han blef Öfverste vid ett värfvadt Reg:te, hvarjemte han förordnades till v. Landshöfding och Commendant i Götheborg under vacansen. År 1750 uppgaf han förslag både till Kronobagerierna samt till Wadstena Krigsmanshus förbättring, hvilka begge blefvo gillade.

År 1752 tog han, sedan han förlorat sin maka, afsked ur Rikets tjenst, och nedsatte sig på sin landtegendom, hvarest han tillbragte fem lugna år. Men då en Commission skulle nedsättas i Pommern, för att granska Kronans inkomster och den allmänna hushållningen, så blef L. 1757 kallad till denna Commission och öfverreste till Stralsund. Samma år utbröt Pommerska kriget, då han öfvertalades att åter ingå i krigstjenst, befordrades d. 18 Juli 1757 till General-Lieutenant, öfvertog interimsbefälet öfver de ankommande Svenska tropparna, samt besörjde ensam, utan KrigsCommissariatet, deras debarquering, inqvartering och förplägning. Befälet aflemnade L. innan kort till en äldre General, men bibehöll sin ÖfverKrigsCommissarie-befattning ännu tvenne år, och fullgjorde detta med en drift och ett nit som för-

tjenar det största låford, hvarvid han ej drog i betänkande att, när krigsmedlen tröto, pantsätta sin enskilda egendom, eller på sin credit upplåna medel; en annan gång upptog han på sitt eget namn 180,000 R:dr och åter en annan gång lät han, för att fylla arméens behof, uppsmälta sin silfverservis.

Vid fiendtligheternas öppnande var L. ledamot af Krigs-Conseljen och emottog befallning att inrycka i fiendens land. Något märkvärdigt föreföll likväl icke, förrän Fältmarskalken Grefve Hamilton nedlade sitt befäl och L. såsom den äldste (ty om skickligheten var vid denna tid icke frågan) trädde i hans ställe, vid slutet af år 1758, då arméen redan var förlagd i vinterqvarter. Preussarne, som beslutit att öfverraska Svenskarne, delade sin styrka i tvenne fördelningar. Den ena, under GeneralLieut. Manteuffel, inföll i södra Pommern, och angrep Triebses med öfverlägsen styrka, men afvisades med förlust af ÖfversteLieut. (sedermera RiksRådet) Frih. Sinclaire. Den andra hären under GeneralLieut. Gr. Dohna angrep Damgarten, som, ehuru väl befäst, genast uppgafs af Capit. v. Oertzen, som sedan derföre af Krigsrätten blef dömd till döden, och då fienden derigenom fått öppen väg, utbredde den sig öfver hela landet. L. lät då arméen bryta upp från sina cantoneringar, och, sedan den samlat sig, gå emot fienden, som träffades d. 5 Jan. 1759 vid Frantzburg, der den dock icke höll stånd, utan vek tillbaka; emellertid förföljdes den icke af Svenskarne, under denna svåra årstid, utan desse återgingo till sina vinterqvarter.

L. hade i April s. å. blifvit utnämd till ÖfverStåthållare i Stockholm, men qvarblef dock vid arméen. Vid fälttågets öppnande denna vår intogos öarna Wollin och Uesedom genom sedermera Fältmarsk. Gr. Fersen, och en Preussisk flotilj vid Oderflodens utlopp eröfrades af sedermera GeneralLieut. Carpelan, då 800 man af dess besättning blefvo krigsfångar. Mellertid framträngde Svenskarne ännu längre i Preussiska landet; General Manteuffel försökte att fördrifva dem, och tiden förflöt under åtskilliga marcher och contramarcher samt under små skärmytslingar till dess vintern åter nalkades och Svenskarne åter gingo i vinterqvarter. Då beslöto Preussarne att återigen öfverraska dem, och inbröto den 20 Jan. 1760 i Svenska Pommern. Vid detta tillfälle inlägga trenne underbefälhafvare mera ära än någon annan under hela detta krig. Capitainen Jakob Fr. Vegesack och Lieut. Herman Joh. Lode försvarade nemligen med endast 80 man en öppen redoute; en ännu större, och

verkligen Romersk tapperhet visade Fänrik Adam Fr. Stråle, som med 24 man försvarade sig emot en mångdubbelt större styrka, drog sig derefter, omringad af fiender, en half mil tillbaka genom öppna fältet, och gaf sig ej förr än han sjelf, sedan blott tre man voro qvar, sanslös nedfallit, då han erhållit tolf sår. Mellertid anryckte Svenska arméen då fienden återigen drog sig tillbaka, förföljd af Svenskarna, ända till Anklam; när Preussarne skyndade sig in i denna fästning, följde Svenskarne efter, togo commenderande fältherren Manteuffel, och förde honom midt ibland dess egen krigsmakt såsom fången med sig ur staden, utan att dock kunna eröfra den; man jemförde denna besynnerliga bragd med Prins Eugene's, som 1702 tog Villeroi tillfånga i hans egen fästning och hufvudqvarter Cremona, utan att kunna intaga orten. Med ett stort byte och flera kanoner återkom den raska troppen till Svenska lägret. Denna käcka bedrift, hvaraf man i Sverige gjorde ett utomordentligt väsen, förskaffade soldaterna ett betydligt sammanskott från hemlandet samt fältherren, som likväl ej sjelf dervid var närvarande, friherrebref, utfärdadt d. 18 Febr. 1760, oberäknadt ett latinskt Heroicon af Prof. Kellman i Greifswald. Derefter gingo Svenskarne åter i sina vinterqvarter, som voro så anordnade att de betäckte Meklenburg.

Vid öppnandet af 1761 års fälttåg besattes Demmin och Anklam, och Svenskarne utmärkte sig vid Taschenberg och Prenzlow, som eröfrades. Straxt derefter kom General Werner med 5000 man från Colberg och angrep häftigt Passevalk, men blef af den Svenska besättningen under General Frih. Ehrensvärd återförvisad. Derefter gingo Svenskarne i vinterqvarter, hvaruti de icke af fienden denna gång blefvo störde.

Dessa krigsförrättningar syntes dock icke nog energiska mot en fiende, som i krig med nästan alla Europas mäktigaste stater, hade så ringa krafter att ställa emot Svenska makten, och tillfredsställde icke hvarken Regeringen eller Nationen. Man glömde dock — och äfven efterverlden, som så ofta tadlat Svenska befälhafvarne i sjuåra-kriget, förgäter det ofta — att hufvudfelet icke faller dessa, utan det olyckliga, söndrande, alla krafter förlamande regeringssättet till last. Derföre anklagade Generalerne och Rådet ömsevis hvarann, befälhafvarne ombyttes tidt och ofta, men kriget fördes alltid på samma lama och passiva sätt. Utan tvifvel var den nu varande General-en-Chefen en man af personligt

mod: erfarenhet och krigsvana kunde icke fattas en krigare, som grånat under vapen; ordningssinne, insigt, försigtighet, tillerkändes honom allmänt; men om han äfven ägde den dristighet, beslutsamhet, energi och öfriga egenskaper, som höra till en verklig fältherre, synes oss mer än tvifvelaktigt.

Med ett ord: L. fick befallning att taga afsked, och lemnade befälet åt den snillrike Ehrensvärd, hvilken dock lika litet som hans företrädare, Ungern v. Sternberg, Rosen, Hamilton och Lantingshausen, förmådde gifva kriget en annan vändning.

L. hemkom i Juli 1761 och intog den honom länge väntande ÖfverStåthållare-platsen. Här befann han sig på sitt rätta ställe. Samma drift, ordentlighet, verksamhet, omtänksamhet, som hade gjort honom till en förträfflig ÖfverKrigsCommissarie, gjorde honom också till en utmärkt Chef för hufvudstadens angelägenheter. Redlighet, rättvisa, vänlighet, saktmod och sann menniskokärlek förvärfvade honom allmän högaktning. Vi förbigå de öfverdrifna loford, som blifvit slösade af hans Loftalare, samt anmärka blott att han af en opartisk *) kallas en "herre af probitet, vett, förfarenhet och allmänt erkänd god reputation", — samt på ett annat ställe "en ärans man." Han dog alltså sörjd och älskad d. 6 Dec. 1769, och icke blott den tomma prakten, utan äfven den allmänna saknaden följde hans lik till Riddarholmskyrkan **). Stockholms Magistrat lät följ. år öfver honom slå en minnespenning, och en okänd anslog 50 dukater till en prisskrift öfver den vördade medborgaren.

Frih. L. hade bevistat fyra riksdagar och vid de flesta varit medlem af Sekreta Utskottet. Såsom svåger med partihöfdingen Fersen, var han icke alldeles utan all politisk betydelse: så höllos i hans hus vid 1756 års riksdag partiets hufvudconclaver, och här träffades motanstalterna till den kongliga conspirationen. Fyra gånger blef L. uppförd på RiksRådsförslag, men Konungen fann icke för godt att någondera gången dertill utnämna sin vederdeloman. Dock fann han sig föranledd att 1764 tilldela honom Seraphimer-Ordens blåa band.

Han hade 1748 gift sig med sin half-cousine, *Anna Sophia*, dotter af GeneralLieut. sedermera Presid. i Svea Hofrätt *Hans v. Fersen* och *Eleon. Marg. Wachtmeister.* Efter tre år förlorade han dock sin maka, med hvilken han haft

*) Skandin. Sällsk. Handl. XIII. 310. XVI. 387.
**) Se om hans Begrafning samma Handl. XVI. 363.

dottren *Carolina Sophia*, gift med Kammarh. (slutl. Excellencen) Frih. Thure Klinckowström, men hvars tidiga död *) kort efter bröllöppet, medan hennes fader bevistade Riksdagen i Norrköping, förmodas hafva påskyndat den sjuttioåriges död; — samt sonen *Albrekt*, f. 1751, död 1820, ÖfverStallmästare, GeneralMajor, C. W. O. m. St. K., R. K. Carl XIII:s O. och R. S. O. Han upphöjdes 1800 i Grefligt stånd, hade mycken talang för landskapsteckning, och lemnade ofta arbeten till Akademiens för de fria konsterna (hvars Hedersledamot han var) expositioner, och var flera gånger Ledamot af Riks. Ständers Revisioner.

Till K. Vet. Akad. inlemnades 1770, såsom vi förut antydt, af en onämd 50 dukater till pris för den bästa minnesteckning öfver den nyss afledne förtjente krigaren och medborgaren. Trenne täflingsskrifter inkommo; en af dessa kunde icke komma i fråga; priset vägde mellan de båda andra: den ena, ett äreminne, temligen tomt på innehåll men författadt i ett falskt pathos, fullt af svulstiga declamationer och vidtsväfvande utflykter; den andra, en Minnesskrift, sakrik, enkel, flärdfri och i ett värdigt språk. Akademien tilldömde priset åt Äreminnet: RiksHistoriographen måste vika för Capitainen, Historiens enkla vältalighet för svulsten och bombasten.

Skrifter: Repertoire du service journalier (ett kort utdrag af en fransysk officerares skyldigheter, så i garnizon, som på marscher och i fält).

(Källor: Rehbinders Matr. — Äreminne ingifvet till K. Vet. Akad. af Edv. Gyldenstolpe. Sthm 1771. — Minnesskrift ingifven till K. Vet. Akad. af And. Schönberg. Sthm 1771. — Gen. Biog. Lex. — Skand. Sällsk. Handl. — Ristells Anekd.)

LARCHEVEQUE, PIERRE.

Denne utmärkte konstnär var icke född Svensk, men då han i 22 år var anställd i Svensk tjenst, och hans förnämsta arbeten finnas i Sverige, äger han obestridliga anspråk på en plats i detta arbete. Han var född i Nismes i Languedoc. Blef antagen som elev af den namnkunnige bildthuggaren Edme Bourchardon, och vann 1744 Parisiska Målareakademiens stora pris. Reste s. å. på Konungens bekostnad till Rom, och studerade der i 5 år Antiken. Återkom till Frankrike 1749, hvarest hans utmärkta talang skaffade honom både publika och privata arbeten. Sedan den yngre Bourchardon (Jacob Philip), som sedan 1741 var Svensk

*) Hon dog af glädje öfver sin mans oförmodade hemkomst. Ristell, s. 221.

Kgl. HofStatueBildhuggare, 1753 aflidit, tillbjöds hans syssla åt L., som 1755 ingick contract derom med Sveriges dåvar. Minister i Paris, Ulrik Scheffer, och sommaren s. å. ankom till Stockholm. Der stadnade han till 1777, och blef under tiden Directeur vid K. Målare- och BildhuggareAkademien i Stockholm, Agrée af MålarAkad. i Paris, Ridd. af Nordstj. Orden (1770) och af Franska St. Michaels Orden.

De förnämsta af hans arbeten äro Konungarne Gustaf den förstes och andres statuer. Till den senare gjordes tvenne modeller. Den första föreställde Konungen ridande i galopp, och Segern i qvinnogestalt, följande honom i galopp, utsträckande högra armen, för att sätta segerkransen på Konungens hufvud. Ingen bildhuggare hade förut vågat bilda en ryttare i galopp, emedan karlens och hästens tunga koppar nödvändigt måste väga öfver, då endast hästens bakfötter voro fästade vid marken. Men L. hade så groupperat begge figurerne att den enas häst tjente den andras till motvigt. Franska Målare- och Bildh.Akad., med hvilken han communicerat sitt projekt, hedrade honom med enhälligt beröm. I en 1765 i Paris utkommen bok: "Monuments erigés en France à la gloire de Louis XV" lästes derom: Svenska Ständerne, som för några år sedan beslutade att med ärestoder fira de hjeltars minnen, som varit Nationens heder, hafva föranstaltat om en Statue till fot af Gustaf Wasa, och en till häst i bronze af den namnkunnige Gustaf Adolf, som föll i bataljen vid Lützen, den han vann. Om detta sista arbete blir verkställdt efter den modell vi sett i Paris, och som är gjord af Hr Larcheveque, Fransysk Bildhuggare, så blifver detta monument verkligen helt ensamt i sitt slag, i anseende till uppfinning och dristighet i executionen. Gustaf Adolf är föreställd med en Generalsstaf i handen, ridande i fullt fyrsprång, följd af Segern, som galopperar för att hinna honom, och sätta en lagerkrans på hans hufvud; en tanke, som har sitt afseende på denne store Konungs eröfringar, hvilkas hastighet var så stor, att han ej gaf Segern tid att kröna sig.

I Sverige hade man hela 4 år samma fördelaktiga tanka som i Paris, om denna idé, och contract slöts 1758 med L. om 90,000 Livres Tournois*), i följd hvaraf han utarbetade alla etuderna i stort, både till hästar och figurer; men

*) Han fick 1759 lyfta 30,000 livres, motsvarande efter dåvarande kurs 73,125 daler kmt.

vid 1762 års riksdag gjorde Sekreta Utskottet hos Regeringen föreställningar, om det icke vore bäst, att utesluta alla poetiska och allegoriska prydnader på denna minnesvård, hvilken med "historisk enfaldighet borde föreställa en stor och namnkunnig Konung", och tillades att menige man torde göra sig orimliga och oanständiga gissningar öfver det halfklädda fruntimret, som Konungen fått till följeslagerska (!). Ett nytt contract slöts 1763 med konstnären om 100,000 livres tournois för en ny modell, på hvars utförande i stort han sedan arbetade i 14 år. För bristande medel stadnade arbetet utaf i Juni 1772, då statuen i gips var färdig, och ännu 1774 hade L. 33,333⅓ livres att fordra, hvarpå Stats-Contoiret fick befallning att utbetala 40,000 dal. kmt. Statuen göts slutligen i bronz af ÖfverDirecteuren Gerh. Meijer 1779, men blef först 1796 färdig att aftäckas, hvilket skedde d. 17 Nov. (Om så väl denna, som öfriga statuer hvilka pryda hufvudstaden, kan läsas i Lundequists Stockholms Stads Hist. Del. I.)

Gustaf I:s statue på Riddarhustorget började 1763 efter en af L. gjord modell, gillad af Adeln vid Riksdagen 1762. Han arbetade ömsevis på begge statuerne, men denna, som var till fot, och lättare att verkställa än Gustaf Adolfs, blef på 10 år modellerad, formad, gjuten, ciselerad och upprest. Utom dessa statuer har L. för K. slottet förfärdigat åtskilliga figurer, hvilka förtjena kännares uppmärksamhet för correktheten i teckningen, de otvungna naturliga ställningarne, hufvudets vackra charakter och en stil, som kommer nära de bästa Antika arbeten. Till Rikssalen hade han förfärdigat 7 colossala figurer att placeras på stora cornichen, Rättrådigheten, Försigtigheten, Troheten, Religionen, Tapperheten, Handeln och Åkerbruket, af hvilka de 4 första vid hans död voro uppsatte. Altaret i Slottskapellet, börjadt af Bourchardon, fortsattes af L., men fullbordades först af Sergel.

L. hade så från ungdomen vänt sig vid den stora, colossala stilen, att när han gjorde bilder af naturlig storlek, lyckades det ej alltid för honom, utan de fingo ett tungt och gigantiskt utseende. Äfvenså var han mindre lycklig i ornamentsbildhuggeriet.

År 1777 fick L. en hastig och svår attaque af paralysie, hvarföre han, sedan åtskilliga medel fruktlöst blifvit begagnade, for till baden i Bourbon, hvarifrån han om hösten, som det tycktes, förbättrad återkom. Påföljande vår fick

han dock ett ännu svårare anfall, beslöt då resa till sin födelseort af hvars milda climat, och i nejden varande bad och helsobrunnar, han hoppades förbättring, men afled i Montpellier d. 25 Sept. 1778.

Vi få slutligen ej glömma den förbindelse, hvari Sverige står till L., såsom Sergels lärare.

(Källor: Stockholms Posten 1779 N:o 257, 258. — Gahms Saml. På Ups. Akad. Bibl. — Lundequist, Stockholms Stads Historia. D. I.)

LARSSON, OLOF.

Föddes 1592 i Söderköping. Föräldrarne voro Borgarfolk derstädes. Begaf sig på sitt 12:te år till Stockholm, kom der i Skolan och sökte sitt uppehälle genom sjungande vid andras dörrar. Sedan han i tre år på detta sätt dragit sig fram, antog han tjenst och blef snart så omtyckt, att hans husbonde både hjelpte honom att blifva sin egen, och försträckte honom medel, att börja sin handel med. Efter en och annan resa till England, gick han med sina varor till Svenska arméen i Ryssland, som då stod vid Novgorod under Jac. De la Gardies befäl. Efter återkomsten till Stockholm 1614 fick han burskap, blef 1619 Kämnär vid Norrmalms Kämnärskammare och 1620 Rådman i Stockholm. Denna tjenst innehade han i 52 år eller till 1672, då hans höga ålder och aftagande krafter nödgade honom att taga afsked.

L. var en gudfruktig, arbetsam och rättsinnig man. Af sin betydliga förmögenhet använde han vackra summor till allmänt nyttiga ändamål. Till S:t Clara kyrka skänkte han en prydlig predikstol och en vacker altartafla, samt lät föröfrigt pryda kyrkan med hvarjehanda förbättringar. S:t Olofs kapell (byggdt der Adolf Fredriks kyrka nu står) erhöll på församlingens underdåniga begäran, sitt namn efter honom i anseende till hans stora frikostighet vid dess uppbyggande, ty sedan stommen till kyrkan 1674 var uppförd, och omkostnaderne dervid voro uträknade till en summa af 5037 dal. 5 öre kmt, hvilka penningar S:t Clara kyrka förskjutit, återbetalte L. hela summan, och åtog sig att bestå all den omkostnad, som ytterligare skulle behöfvas, till byggnadens fullbordande. Hvilken af vår tids Rådmän uppbygger kyrkor på sin bekostnad?

L. var gift med 1. *Margareta Salomonsdotter*, 2. *Christina Larsdotter* och 3. *Catharina Grundel*, dotter af Borg-

mästaren i Stockholm Jakob G. Han afled 1675, i en ålder af 82 år och 8 månader.

Hans portrait finnes graveradt in 4:o.

(Källor: Gezelii Lex. II. p. 75. — S:t Claræ Minne. — Personalier vid Likpredikan 1675.)

LAURÆUS, GABRIEL. — ALEXANDER.

1. LAURÆUS, GABRIEL.

Föddes i Åbo d. 18 April 1677. Fadren var Consistorii Ecclesiastici Notarien derstädes *Gabriel L.*, modren *Catharina Rajalenius*, Prostdotter från Tyrvis. Sonen uppfostrades någon tid af sin broder Olof, som var Rector vid Uleåborgs Skola, men hemkallades af sin styffader Prosten i Tyrvis Olof Haartman. Efter hans död blef han väl 1696 Student i Åbo, men måste förtjena sitt uppehälle genom svarfvande, förfärdigande af guld- och silfverarbeten, ur och finare smiden, hvartill han af naturen hade en särdeles fallenhet. Dagen användes härtill och nätterna till läsning. Slutligen antogs han af Biskop Joh. Gezelius d. y. till hjelp vid hans vidlyftiga brefväxling, och utnämdes 1702 genom dennes försorg till Bataljonspredikant vid Björneborgs Regimente, som då låg i Riga, och befordrades sedermera till RegimentsPastor.

Det blef nu Lauræi lott, att smaka krigets vedermödor, och det fick han i rikt mått. 1703 var han commenderad till slottet Sulburg, och då detta slott belägrades var han i största lifsfara och måste äfven taga till vapen. 1705 bevistade han slaget vid Gemauert-Hoff, hvarest han blef illa sårad. Han fick ett skott i högra armen, två djupa hugg i venstra skuldran, ett i kindbenet och ett i flata handen. I fulla sjutton timmar voro dessa sår oförbundne, hvarunder han tappert fäktade; fördes derefter blodig och sargad till Mitau och så sjöledes till Riga. Han bevistade sedermera 1708 slaget vid Liesna, och miste der all sin egendom. Sedan alla hans medbröder utom en blifvit fångne eller dödskjutne måste han såsom prest betjena fem Regimenter, jemte Konungens egen hofstat och artilleriet. Slaget vid Pultava 1709 bevistade L. också, miste der ånyo allt hvad han ägde, och måste nästan i blotta linnet rida genom ödemarker i en odräglig hetta om dagen och lika svår köld under natten. Under denna flykt utstod han flere dagars hunger

och törst; kom ändtligen fram till Bender, men fick ej lång hvila. Han måste följa Öfverste Gyllenkrok på parti närmare Polska gränsen, men blef med hela sitt sällskap fången och förd till Moskau. Flyttades derifrån 1712 till Tobolsk, der han slet mycket ondt.

Under denna fångenskap fick L. tillfälle, att göra och verka mycket godt. Hans kunskap och färdighet i mechaniska arbeten kom honom nu väl till pass, ty han förtjente derigenom ett nödtorftigt uppehälle både åt sig sjelf och sina medfångne. Hos GeneralGuvernören i Sibirien Furst Gagarin förtjente han mest, och kom i stor gunst hos honom, som för L:i skull gjorde de Svenska fångarne mycket godt. Dessutom kallades han af Tyska församlingen i Tobolsk till Lärare, och var äfven, om icke ensam stiftare, dock en af hufvudmännen vid inrättandet af denna församlings skola och barnhus, hvarom han brefvexlade med den fromme Theologen Francke i Halle, hvarifrån han hugnades med högst betydliga understöd, både af böcker och penningar, för den nya stiftelsens behof. Uppsigten öfver barnauppfostran anförtroddes L., som sorgfälligt fullgjorde sin pligt, och hade den fägnaden att få med Christna församlingen införlifva flera unga Tartarer.

Efter nio års förlopp inlopp den efterlängtade fredstidningen. L. begaf sig också hem, men måste ett par år draga sig fram i fattigdom, till dess han 1724 erhöll fullmakt på Loimijoki Pastorat i Åbo Stift. Orsaken till dröjsmålet lärer varit hans bekantskap med Francke, i anledning hvaraf han misstänktes för pietism. Blef 1729 Prost, Presiderade vid Prestmötet i Åbo 1739 och var 1731 och 1746 Riksdagsman, samt invaldes under den sednare till Led. af Kgl. VetenskapsAkademien.

Sedan han i 26 år setat Pastor i Loimijoki, och der äfven låtit bygga sin graf, befordrades han oförmodadt 1749 till Förste Theol. Professor och Domprost i Åbo. Blef Theol. Doctor 1752, och afled hastigt d. 10 Aug. 1753. Han gifte sig 1707 i Riga med Öfverpastorn vid S:t Jacobs Svenska församling Olof Fontins dotter *Catharina*. Äfven hennes lif var rikt på pröfningar. Under 13 års tid var hon skiljd från sin man, och måste under denna tid utstå den grymma belägringen af Riga, der hon blef vittne till den härskande hungersnöden, var sjelf sjuk af pesten, och hade i sina föräldrars hus den rysliga anblicken af 32 lik, på en gång der liggande, samt deribland fader, syskon och flera

anhöriga. Sjelf slapp hon med blotta lifvet undan förödelsen. Hon afled 1737, sedan hon skänkt sin make två barn, som dock före henne lemnat det jordiska.

Skrifter: Diss. Syn. de bonis operibus. Aboæ 1739. — Muutamia hengellisiä Wirsiä, kenoittamaan Chrisstilliseen elämään. Åbo 1747, och sedan flera gånger upplagd. (En liten Andelig sångbok, öfversatt från Svenskan och Tyskan). — Underrättelse om iskällare, huru de må anläggas och med förmån nyttjas. (Vet. Ak. Handl. 1747). — Sätt att härda stål till hvarjehanda behof (Dito 1748).

(Källor: Gezelii Lex. II. — Strandberg, Åbo Stifts Herdaminne I. s. 47. — Ennes, K. Carl XII:s krigare I. s. 501. — Mennander, AminnelseTal i K. Vet. Ak. 1756. — Tengström, Finska Universitetets ProCancellerer &c. s. 214.)

2. LAURÆUS, ALEXANDER.

Af samma slägt som den föregående. Född i Åbo 1783. Fadr. af samma namn var då RegimentsPastor, blef sedermera den förste Pastor vid Finska Universitetets Theologiska seminarium och afled 1832 som Theol. Doctor, Prost och Kyrkoherde i Lojo af Åbo Stift. Han var fyra gånger gift. Alexander var son af hans första fru *Ulrika Lovisa Simolin.* Tidigt vaknade hos honom hågen för målarekonsten, och han flyttade till Stockholm för att begagna undervisningen vid dervarande Akademi för de fria konsterna. Som en vanlig öfning aftecknade han taflor uti Kongl. Museum, hvilka väckte uppmärksamhet, och L. erhöll snart uppdrag, att verkställa ett stort antal copior. Framförallt understöddes han på detta sätt af den genom sin konstkärlek utmärkte Öfverste v. Gerdten, hvilken blef hans verksamma gynnare. Redan vid 18 års ålder lemnade han arbeten, som vid honom fäste stora förhoppningar. Med rastlös ifver gick han fram på konstnärsbanan, der han med hvarje år skördade större bifall, och kallades 1809 till Agrée af Akademien. Försedd med ett resestipendium besökte han Tyskland och Frankrike, uppehöll sig länge i Paris, och reste slutligen till Rom. Der ådrog han sig, genom förkylning, en febersjukdom, som öfvergick till inflammation i underlifvet och slutade hans dagar den 21 October 1823.

L. var en af Sveriges mest utmärkta målare. Hans första arbeten voro bambocciader, och eldskensstycken, i hvilka han sökte upphinna Schalkens *) manér, och hvilka sed-

*) Schalken, en nederländsk målare död 1706, var ojemförlig vid framställningen af ljusets verkan om natten och ett deraf upplyst rum. (Jfr MålareLex.)

nare snart blefvo hans älsklingsämnen, och deruti han äfven uppnådde en hög grad af fullkomlighet. Under vistandet i Rom förändrade han manér; men alltid med bibehållande af sin individualitet, och med en viss förkärlek i behandling af föremål, der han kunde använda sin stora förmåga att begagna ljusets mångfaldiga brytningar. Hans composition var rik och lefvande, teckningen noggrann samt färgläggningen behaglig och varm.

Efter hans död föranstaltade hans vänner år 1824 en exposition af hans arbeten. Samlingen var ganska stor, och gaf en klar öfversigt af mästarens konstnärsutbildning. Entréeafgiften inbringade en icke obetydlig summa, som tillföll hans enka, hvilken följt honom till Rom. Hon blef sedan gift med en Baron Duvall, som förstörde alltsammans.

Lauræi portrait finnes i 4:de häftet af det ypperliga "Galleri af utmärkta Svenska Lärda, Vetenskapsidkare och Konstnärer", utg. af J. G. Sandberg, lith. af Cardon. Ett portrait finnes ock i Stockholm Förr och Nu, jemte en kort lefnadsteckning, som ligger till grund för denna biographi.

(Källor: Stockholm Förr och Nu. 3:e häft. s. 34. — Boyes MålareLex. — Finska Univ. ProCancellerer &c. s. 298.)

LAURBECCHIUS, PETRUS.

Född i Gammalkils Socken i Östergöthland d. 10 Aug. 1628. Fadren var Gårdsfogden *Lars Knutsson;* modren *Brigitta Larsdotter.* Redan såsom Gymnasist utnämdes han 1649 till Förste Collega vid Trivialskolan i Linköping, samt for derifrån 1652 till Åbo och blef Student. Sjukdom hindrade honom att 1658 taga philosophiska graden, och sedan han studerat både Medicin och Juridik blef han 1660 Philos. Facultetens Adjunct, samt 1661 Philos. Mgister. Bibliothekarie och E. O. Mathes. Professor 1666. Poëseos Prof. 1668. Denna tjenst behöll han i 20 år, och föreläste dessutom emellanåt Mathematik, Physik och Lagfarenhet. Blef Pastor i Piikis Præbende 1680 och i Lundo 1682. Promotor vid MagisterPromotionen s. å. S. å. skaffade Bisk. Gezelius, missnöjd med Theol. Professorerne Svenonius och Petræus, L. tillstånd att hålla föreläsningar i Loci communes Theologici. 1679 var han föreslagen till Theol. Profession, och åter 1681, då han fick andra rummet, ehuru alla erkände hans öfverlägsna skicklighet i språken och philosophien. Prof. Dan. Achrelius anmärkte satiriskt att L.

"ock alltid varit mitis, hvilken virtus desidereras i en Theologo", men Svenonius fällde det icke mindre charakteristika utlåtande, att L. genom sina philosophiska kunskaper lätt kunde förledas att "palliera många hæreses." Ändtligen blef han 1688 Tredje Theologiæ Professor, 1689 Theol. Doctor, 1692 Andre och 1694 Förste Theol. Professor och Domprost. Præsiderade vid Prestmötet i Åbo 1688, och var Promotor i Theol. Faculteten 1693. Blef 1696 Biskop i Wiborg och afled der d. 16 April 1705.

Laurbecchius hade anseende af en Polyhistor, hvilket så väl hans olikartade Akademiska uppdrag, som utgifna skrifter bekräfta. Hans parentator Prof. P. Hahn har tilldelat honom följande loford: Erat Philosophus, Poeta, Polyhistor, Juridicus, Theologus, in omnibus Sanus, Sincerus Christianus, Patriæ honor, Ecclesiæ lumen, Academiæ decus.

Gift 1) 1668 med *Maria Hörling*, dotter af Grefve Nils Brahes Kamererare *Martin H.*; 2) 1676 med *Maria Pratanus*, dotter till Prosten i Kimito, f. d. Logices Professorn *Joh. Pratanus*. Bland sönerne i sednare giftet var *Isaak Laurbech* mycket beryktad för sina pietistiska svärmerier, för hvilkas skull han gick miste om en Theol. Adjunctssyssla i Åbo, hvartill Cancelleren utnämt honom; *Carl Laurbech*, blef Lector först i Wiborg sedan i Linköping.

Skrifter: Oratio in obitum Caroli Gustavi. Ab. 1660. — Arithmetica generalis, cum Isagoge succincta de Mathesi in genere &c. Ib. 1673. — Oratio carmine latino in Solemnia Coronationis Sereniss. Reginæ Ulr. Eleonoræ. Ib. 1681. — Solennitas Doctoralis, in mem. Conc. Upsal. peracta. Ib. 1693. — 58 Diss. Philos. et Theol., hvaribland "De gratia Dei." P. I—X. (160 sid.) är utgifven med särskild titel: *Διασκεψις* de Causis salutis humanæ, præsertim Gratia Dei et Merito Christi Salvatoris. Ib. 1697. — Diss. Syn. de Poenitentia, ejusque partibus et cognatis affectionibus. Ib. 1688.

(Källor: Åbo Akad. ProCancell. &c. s. 160. — Strandberg, Åbo Stifts Herdaminne. I. s. 48. — Gen. Biogr. Lex. IV. — Aboa Lit. s. 56. — Helsingius, Likpred. med Person. — Rhyzelii Episcoposcopia. — Lidéns och Marklins Disp. Cat.)

LAUREL, LARS.

Samtidig med Haquin Bager lefde *Lars Laurel* "på den gröna plan med sina hvita torn." Begge voro sin tids största originaler, såsom reliker ur en förgången tid. Hvad Bager var i bunden, det var Laurel i obunden stil; den ene lät höra Salig Gubben Dalii sång i Gustaf III:s tidehvarf, den andra dref i samma tid ännu Rudbecks satser, hur Adam

Åt rönnbär och sjöng Evas pris,
I ruggigt skjul af Svenska granar.

Den förste, som var blott en duglig köpman, har måst gifva sitt namn åt vårt språk, der det betecknar hvad Mævius betecknade i Rom. Den sednare bandt ej sina tankar i meter och har undgått det hämnande minnet. Mycket skola vi ej bryta mot den hulda glömskan.

Lars Laurel var född i hufvudstaden, der någon anmärkt att stora snillen så sällan födts. GouvernementsSekreteraren Joh. Laurel såg denna sin son helsa verlden den 25 Maj 1705, som blef Student i Lund 1721. Han studerade lagfarenheten och blef E. O. Notarius i Dalarne vid decenniets slut. Men han återvände till Akademien, blef 1733 v. Bibliothekarie i Lund och Magister 1736. Såsom en af Lunds vittraste män valdes han att 1746 på vers tolka Akademiens fröjd öfver Prins Gustafs (III) födelse. Blef så följ. året Philos. Theor. Professor (Log. & Metaph.) samt Ledamot af K. Vet. Akad. Han var bis Rector, semel Promotor. 1771 i Oct. månad blef han nattetid tillika med sin hustru anfallen i sin säng af tvenne bofvar, den ena hans broderson, hvilka sökte döda dem. De räddades dock. Han begärde afsked 1782 och dog 1793.

Lindfors säger om honom i Hist. Ac. Lund. "scriptis suis non tam inclaruit quam innotuit." Vetensk. Akad. utgaf 1748 hans "Foerslag til Suenska Skrivlagen." Sjelf utgaf han 1750 en "Inledning til rætte foerståndet om Foerslaget . . . alt på det vårt språk derigenom kunnde i det nærmaste laget bliwa botat til sine igenom Tiden tagne skador og rever." Den var tillegnad Grefve C. G. Tessin. Sedan utgaf han 1756 sin "Ræfst med sina orthographiska arbeten tilika med en orthographisk Tavla." Sv. Akad. (Leopold) yttrade sedan derom att dessa skrifter voro "af en utmärkt besynnerlighet." Men nu följde försök, om hvilka samma auctoritet genom samma Förf. dömmer, att, om de vanhedra menniskosnillet, förtjena de likväl att nämnas, för att visa huru mycken fara man löper i alla ämnen, så snart man afviker ifrån den väg sunda förnuftet utstakar. 1768 utkom "Nordens hufvuddocument äller Runaalphabetets hemlighet igenom tvänne Ægyptier det Svenska och Danska språket til heder uptäckt", en skrift, som öfvergår Burei "Runa-Abcbok." De båda Egyptierne voro runorna ᛉ och þ, som ock autogos vara hieroglypher. Runan þ hette Thor. Det var Thara, Abrahams fader. Vårt land heter Nord.

Det var efter Tharas son Nahor. Vi Nordbor voro således "cousiner med Guds folk." Då L. först "under förtroende" framlade detta för CancelliCollegium, så "blef ej litet hopp om att vårt språks förädlande skulle snart för sig gå." För att nu bevisa Rudbecks sats, att den fornegyptiska visheten, i hvilken den grekiska visheten dolde sin rot, sjelf sköt sin rot ner i den eddiska runan, som antogs infödd i norden, afskrefvos runornes namn (Biark, Mader &c.) bakfram (redamkraib &c.), afdelades sedan godtyckligt och när så "al reva M:r" på ett ställe uppkommit, var beviset funnet, att Mercurii staf d. ä. den antikt classiska mythen förklarade runornas mystèrer. I ett slikt bustrophädon fanns ock att Thara ej var, som Bibeln ville påskina, en hedning, utan en Guds vän, helst hans språk kallats Guds tungomål. För att läsa detta måste man dock, som bonden vid Runamo försäkrade Bar. Berzelius, att den gjort, som läst Hildetands drapa, stå på hufvudet. Må L. sjelf berätta, huru han kunde utropa sitt εὕρηκα: . . . "Således började jag i den nedersta raden på ᚠ och läste baklänges til ᛏ, då jag fick ordet Guds. Sedan läste jag i cirkelgång ordet mal. När jag lade dessa läsningar ihop: Så feck jag om hela vårt språk dänna bekännelse äller utläggning: Under labyrinter Guds mål. Längre kunnde jag icke kåmma, utan blef min läsning allur, som alla fyra hörnen i (den uppritade rune-) taflan till mig ropade." Han hade nemligen ställt runorna i fyrkant, cirklar och räta rader, tog så ut allehanda derur t. ex. Bälters mal i rondus, der regeln att uppställa dem i cirkel var meddelad. Således löste han exegetikens quadratura circuli bättre än sjelfve Svedenborg. Och detta var Lunds contingent till VetenskapsAkademien, då Upsala redan kunnat contribuera C. Linnæus, O. Celsius d. ä., O. Celsius d. y., And. Celsius, Klingenstierna, Meldercreutz, N. Rosén v. Rosenstein, N. Wallerius, E. Benzelius, M. Strömer, Hjorter och A. Berch. — Han utgaf sin "Slutreflexion öfver Nordens Hufvud Document" 1775 samt "Odu Glaf och Staf äller Suenska Språket utredt" 1779, det förra tillegnadt Konungen, det sednare Senatorerne. Han följde dock ej sjelf sina stafningslagar, denna vurm att låta orthographien bli ett med orthoepien — en sträfvan, som ej anfäktar andra språks forskare, ehuru olikheten der merändels är mellan graphien och epien vida större än i Svenskan. Sjelfva sträfvandet är dock för

tanklöst att falla andra än svaga hufvuden in. Ty som uttalet snabbt vexlar, skulle språket "byta om skinn" i hvarje decennium, bli olika för hvarje ort, kanske ock hvarje medborgarclass, der slutligen nya afundsanledningar skulle uppstå, då alla ville herrska och ingen lyda.

Skrifter: I Lex. Erud. Scanens. Mst upptager listan nära 2 foliosidor. Just det att han valdes att parentera öfver Cancellerer o. d. synes göra honom till en proba på Akademiens vittert vetenskapliga ståndpunkt. Der lefde dock Lagerbring härunder.

(Källor: Sommelii nämde verk och hans skrifter. — Ståhls Biographier.)

— N.

LAURELIUS, OLOF.

Bondesonen *Olof Laurelius* är den ende i 16:de seklet födde Svenske författare, af hvilken folket ännu har en skrift i sin hand. Han var en i flera hänseenden minnesvärd man.

Han föddes 1585 i Lyrestad i Westergöthland. Fadren *Lars Svensson* och modren *Ingeborg Ambjörnsdotter* begagnade den ynnest mot folket Hertig Carl och Hertigin. Maria bevisat genom att i Carlstad och Mariestad anlägga Skolor. Undervisad här och äfven i Skara, dit pesten som gick i Mariestad jagat honom, begaf sig den utmärkt begåfvade gossen 1609 till Upsala, fick efter ett år ett Kongl. stipendium och begaf sig utrikes 1614. Blef Magister i Greifswald 1617, sedan han hört Jenas och Giessens Professorer. Var primus vid promotionen och disputerade sedan i Theol. Faculteten. Återkommen 1619 blef han informator för Baronerne Gust. och Svante Horn till Åminne. Logices Professor i Upsala 1621. Höll så vid Jubelfesten 1622 sitt jubeltal: Suecia! γνωθι σεαυτην, som då fick mycket bifall. Blef prest 1623 och E. O. Theol. Prof. 1624. Ordin. 1625. Theol. Doctor 1640. S. å. Pastor Primarius i Stockholm. 1647 Biskop i Westerås. Dog d. 5 Apr. 1670. Gift 1622 med ErkeBiskop Kenicii dotter *Margaretha K.*, som födde honom sonen *Laurentius* adlad *Lagerskiöld*, som stupade såsom Öfverste för Helsinge Reg:te vid Warschau-slaget 1656. En dotter blef gift med Hr Winblad, Grefve Axel Oxenstiernas Handsekreterare, den andra med Prof. Odhelius.

Presten må först betraktas. Allt häntyder på en rättskaffens prest. Hans hus var så aktadt för det christliga allvar och de goda seder der rådde, att Senatens ypperste medlemmar täflade om att få sina söner inaccorderade i hans

hus, då han var Professor vid Högskolan. Han bildade derigenom många förträffliga män och verkade för grundläggning af goda seder i landet, genom att inpregla dem hos landets blifvande styresmän. Säkerligen var det mera detta sedliga anseende, än vältalighetens glans, som satte honom så ofta i nödvändighet, att tala öfver ansedda mäns stoft.

Sina medborgerliga rättigheter bevakade den fromme mannen noggrannt. 1635 var han vid riksdagen i ErkeBiskopens ställe. 1641 var han bland dem, som nitälskade, att i Stockholm måtte blifva en förnämlig Skola (Gymnasium illustre), hvilken ock en tid bar frukt, liksom bland dem, som fingo i Lappmarken ordentligt ecclesiastikverk upprättadt. 1643 hade han 20 röster till Biskop i Strengnäs, då J. Matthiæ, som utnämdes, hade 43. 1647, då han invigdes som Biskop af Jon. Wexionius i Skara, bevittnade han förlikningen mellan Joh. Matthiæ och N. Eschilli rörande Idea boni Ordinis, liksom han underskref beslutet att erkänna hela librum Concordiæ för vår rätta religionsregel. Vid Erke-Biskopsvalet denna riksdag, hade han 14 röster, Lenæus 52; vid valet till Biskop i Linköping 19, Prytz 22; vid valet till Biskop i Westerås hade han 41, dernäst Holstenius 23; uppförd på samma gång både på Erkebiskopsförslaget och förslaget till Westerås. Vid riksdagen 1650 hade allt en physiognomi som påminner om början af våra riksdagar. En bonde höll i handen ett tal, väl så hvasst som Anders Danielssons 1823, men ej bestående utaf ord, som någon lånat honom, utan af hemfabrik, nemligen ett stycke barkabröd, som han visade Drottningen, förklarande, att Allmogen nu måste lefva på slikt, sedan Adeln fått slå under sig kronans jord. Drottningen, den unga, lättsinniga, fann sig likväl, tog en from min på och svarade med ett bibelspråk: "Hafva vi annammat det goda, hvarom icke det onda"? Och Nils Nilsson, Borgmästare i Stockholm, ställde sig som böndernas chef och "det gemena presterskapet" gick så långt, att de kallade honom patriot — en ädlingsklagan! — och sammanträdde för sig att öfverlägga de publico bono — Bispernas klagan. Dessa stodo emellertid mellan tvenne eldar. Snart uppkallade H. M. Drottningen Biskoparne och klagade att Herredagspresters varit otidige i sina predikningar, hvilka mer kunde lända till oenighet och seditioner i riket än som till förbättring, och på slottet hade en prest bestraffat Drottningen att hon ej straffade brott. Af slikt trodde hon all lydnad i landet skulle försvinna. Rådet klagade, att en

prest från Joh. Matthiæ Stift, Christopher Siggeson i Fors, i en predikan sagt, att de höge Ständer förtrycka de tre ringare och att de Öfverste presterne förtryckte de lägre, liksom Prælati Sodomorum och Phariseerna i Christi tid. ErkeBiskopen föredrog detta sedan i Ståndet, fann orätt att straffa frånvarande, och lade presterskapet på hjertat skillnaden mellan en domstol och en predikstol; tillstyrkande tillbörlig varsamhet. Laurelius yttrade då: Concepterne och sjelfva predikningen kunna vara och äro i sig sjelfve ostrafflige, dock kunna de "för denna tid icke vara beqväme." Hvad Hr Christophers predikan vidkom, bekände presterskapet sig ha hört predikan; men höllo det icke alldeles obilligt eller utan skäl sagdt vara. Der var nu visdom behof och Laurelius brast ej deri. Honom låg på hjertat att få presterskapets privilegier, som han utarbetat, antagne och med det villkor ej förena sig med de 2 lägre stånden om reductionen, troligen för att "vid en beqvämare tid" taga i den frågan. Den 13 Aug. hade han öfverlemnat Drottningen, som af opasslighet låg på sängen, privilegia Ecclesiastica att confirmera, som hon ock lofvade åstadkomma. En afskrift lät han inlägga i RiksCapitlet, på det om Drottningen något ändrade vid confirmationen, efterverlden dock måtte se Episcoporum och presterskapets flit detta verk att drifva. Då Borgmästar Nils Nilsson och 10 Bönder begärt att som deputation infinna sig hos Preståndet och en Biskop svarat, att Clerus vore Medicus att allt componera, men Erkebiskopen förmente att Läkaren bör ock läka sig sjelf, visade sig tydligen, att Biskoparne ej voro i allmänhet reductionsfrågan benägne. Menige presterskapet sammansatte sig väl att hålla sig nyktre och vakande då reduktionsfrågan var af så stor vigt för folket (och genom sätesgårdars uppbyggande tionden förminskades så ansenligen); men Doctor Laurelius Ep. Aros. gaf sin mening så oblique tillkänna, förebärandes vara väl, godsen kunde komma till kronan igen, dock var en res periculi derom mycket tala och hvad annat han sade, som, enligt pastors i Hasle Jonæ Petri anteckning, föga rörde statens quæstiones, oaktadt Bisk. Jonas i Skara och Prof. Terserus mascule framdrogo sina skäl, att restitutio måste ske, så framt de 3 stånden ej skulle bli evärdelige slafvar och trälar. L. hade sin hufvudfråga. Han hade d. 12 Sept. varit två gånger hos Salvium och en gång hos H. K. M. med privilegierne, liksom hos Tungel med presterskapets postulata, deribland, att Domaren måtte bo inom domsagan. Då

skriften "de restitutione" framlades till underskrift, yttrade D:r Laurelius, det han gillade skriften vara rätt och fundamental, men ej vid denna tid rådlig att drifva *). Der var hos gemena presterskapet föga belåtenhet med denna obestämdhet. De hade sina privata consilia & conventus, der Bisperne intet voro med, hvilket Bisperne carperade, sägande det vara contra consuetum processum in Comitiis pristinis. Höllo ock Bisperne sina privata sessioner, ej utan de gemena presterskapets suspicion. Spänningen blef allt större. Men Laurelius uppsatte en skrift bevisande det menige presterskapets processum vara illegitimum. Att de bedja Episcopi ej se på sina beneficier af gods och gårdar med adliga privilegier, utan med menige presterskapet pugnera pro libertate, vore en calumnia, ty han förmente att Bisperne ej svikit friheten. Men ofta hade talet tagits både honom och andra Episcopi af munnen utaf menige presterskapet, att de ej fått rätt utsäga sin mening. Så gjorde sig menige presterskapet till Tribuni Plebis, så att t. o. m. rösterne ej mer samlades stiftsvis (då rimligtvis hvar Biskop röstade för sitt stift), som förr varit vanligt, utan de præripierat Bisperne talet. Han kunde vid detta försvarstal erinra att privilegierne nu lågo på pergament in folio renskrifne på Cancellibordet.

Privilegierna vunnos. Reductionen aflägsnades. Men hade ej de Terserisk-Wexioniske jägarropen allt mer och mer hörts närma sig från menige Clerus, hade Episcopi troligen ej fått villebrådet i nätet.

Vid mötet i Stockholm 1651 röstade L. på Stigzelius, Emporagrius och O. Svenonis till Biskopsförslag i Skara, samt på P. Bjugg, Enander och Z. Lundebergius till Bisk.-förslag i Wexiö.

Vid riksdagen 1655 öppnade L. riksdagen inom preseståndet i Storkyrkans Sakristia, der man denna riksdag började hålla Consistorium Comitiale, och communicerade en forma Consist. Com. (riksdagsordning för preseståndet). anseende dertill K. Maj:ts tillstånd ju behöfligt. Till riksdagen i Götheborg 1659 sände han Pastor i Skedvi och Pastor i Sala, hoppades han, att Enander skulle afvända det, som honom till någon men lända kunde. Han satt nu i Revisio-

*) Underskrift vägrade Laurelius, Joh. Matthiæ, Enander, Wexionensis och D:r Eschillus, qui fuit loco Aboensis. Underskrift lemnades af de öfrige, men af Prytz mycket ogerna.

ne Ordinis Ecclesiastici, enligt K. Vocationsbrefvet Götheb. d. 3 Juni 1658 under ErkeBiskopen såsom Ordförande jemte Enander, Brunnius, Stigzelius, Emporagrius och Terserus. D. 16 Jul. 1659 valedicerade Ledamöterne hvarandra in Vet. Consist.

Vid riksdagen 1660, då frågan var om D:r Christinas emottagande, som nu var att förvänta, förklarade Laurelius, att hon bevist presterskapet mycket godt och gifvit dem privilegierna, ty skulle man gerna möta henne, om res vore nu med henne så integra & salva, som tillförene, men emedan hon icke är den hon förr varit hafver, utan en Christina Alexandra, kan man icke utan sin samvetes spillo och andras förargelse med något hederligt mötande gå tillhanda. Religio est oculus animæ, som icke med ringaste aspecten bör aktas och anses, framläggande hennes tryckta abdikationsact inför Clerus.

Vid riksdagen 1664 skänkte den nära 80-årige Biskopen Acta comitiorum a. 1660 i en bok väl förvarade och inskrifne, intygade, att de som ledde Fursten ville hvarken honom eller riket väl, deltog i discussionen de sede Scanensium, önskande af allo hjerta, att Gud nådeligen bevara ville för missförstånd och olycka på alla sidor. En degradering kunde mera kyla de förra provinsers hjertan, än en hög plats öka den eröfrades tro och kärlek. Bättre medel att honorera kunde finnas. Platsen näst Wexiö vore honorabel. Detta talade han ej för egen person. Han hade ej competens med någon Biskop. Hans tid kunde ej vara lång. Att sluta af protokollerne teg han, när J. Matthiæ och Terseri sak drefs till äfventyrlighet.

Som lärd hade han ett äradt namn i sin tid och erkändes äfven af sednare författarne t. ex. Archenholtz, såsom "un homme très savant et extremement laborieux." Biskoplig var hans lärda verksamhet, ty bevisen för vår kyrkas bibliska grund, papismens falskhet, kyrkoordningen o. d. var föremål för hans litterära verksamhet. En hans katechetiska skrift har, som vi redan antydt, haft äran, att utan offentlig auctorisation ingå som en allmänt begagnad barnlära i vår kyrka, öfverträffande uti förtroende de antagna, såväl Svebilii som Lindbloms. Vår störste katechet Prosten Schartau hade största förtroendet för spörsmålen och lade dem till grund för sin förträffliga katechesation. Vår kyrkoordning utkom väl först 16 år efter hans död, men hans arbete i Commissionen gagnades mycket. Han öfversände sitt för-

slag till K. Carl X Gustaf 1659, på hvilket han arbetat sedan 1649. Konungen uppmanade till fullföljd. Ständerne gillade Committerades förslag 1663; beslöto uppskof 1668. L. fick uppdrag att samla allt som rörde Kyrkoordningen. I Gezelii tid fanns denna samlings grundskrift i Cronstedtska Biblioteket i Upsala och annorstädes. Apothekaren vid Jerntorget i Stockholm H. Scharenberg köpte den jemte flera volumer af historiskt märkliga handskrifter på Carl Wattrangs till Rinkesta i Södermanland bokauktion i Stockholm. Sedan de öfrige banden gått åt till pappersstrutar på Apotheket, inlöste Professor Fant för 36 daler kmt ett band: Acter och Handlingar rör. Biskop O. Laurelius i Westerås och dess embetstid (original). D:r Lüdeke köpte det efter Fant. Obekant för Förf. häraf, hvart det hamnade på Lüdekes auktion.

Laurelius hörde till sin tids latinska poeter och berömmes för omsorg om kyrkor, skolor och hospitaler. Var Biskop i 22 år. Sonen *Lars Lagerskö1d* — hvars utsigter kanske också voro litet orsak till den Demostheniska snufvan 1650 — blef adlad som GeneralQuartermästareLieuten. 1653, men stupade barnlös 3 år derefter i slaget vid Warschau. Då den 96-årige Lenæus dött och Regeringen fann sig behöfva en yngre ErkeBiskop, än den främst föreslagne 83-årige Laurelius, utnämdes den 72-årige Stigzelius — således just ej en yngling — men Regeringen skref dock ett bref till den förbigångne L. der det heter: "att Wi uthan något omsveff skulle helst och framför andre hafva uppdraget och trott eder successionen till Erkebiskopsembetet, der Wi icke hade trott, att sådant skulle uppå Eder höga ålderdom snarare för ett besvär och en börda, än någon recompens och välgerning kunnat skattadt blifva." Han dog tre veckor efter Stigzelii invigning.

Skrifter: 19 Dispp. Log. & Theol. Ups. 1621—38. — Dessutom en de AntiChristo. Greifswald 1617. — Oratio Jubilæa: Suecia *γνῶθι σεαυτην*. Holm. 1622. — Orationes parentales öfver Gustaf II Adolf (Vindiciæ pro . . . nobili ac heroico martyrio, quo . . . G. A. . . gloriose coronatus est . . .) Ups. 1634; och Bar. G. Horn af Åminne 1640. — Compendium theologicum in Collegiis privatis in Acad. Ups. habitis propositum. Holm. 1640. Aros. 1669. — Syntagma theologicum in thesi & antithesi adornatum. Upsaliæ 1641. — Eenfalligha fråghor eller spörzmåål om vår Christendomsstycker för enfalligt folck, att förfara, huru the sigh här uppå förstå. Westerås 1647, 1683. Sedan ofta upplagd, nästan alltid jemte Svebilii, någon gång jemte Lindbloms antagna katecheser. — Oratio inauguralis ad Episcopatum Arosensem de Viro theologico

perfecto . . . tamquam vere (genom tryckfel i v. Stiermans Bibl. SvioG. ve à) reformati... Arosiæ 1640. — Catechismus Lutheri med en kort förklarning. Wester. 1649, 1670. — Disputationum Synodalium in Artic. Aug. Conf. prima. Aros. 1648. — En nödig förmaning och rettelse huru predikoembetet uti lärdom och lefverne så ock församblingenes öfning skal sig förhålla. Wester. 1650. — En andeligh Regimentsform. Ib. 1654. — Articuli fidei primarii quos partim Upsaliæ partim Arosiæ proposuit O. L. Aros. 1655. — ReligionsSpegel, hvaruthi åtskildnan emellan vår sanne proph. o. apost. lära och de påfviska så ock Calviniska vilfarelser klarl. kan beskodhas . . . Westerås 1655, Sthm 1735. — F. A. Vangionis Påfviske Anatomia. öfs. Wester. 1663 (i anledning af Drottning Christinas ansökan om religionsfrihet). — Speculi religionis clausula, hvaraf man korteligen se kan, hur vidt våra vederparter äro skilde från oss uti religionen, så att vi icke kunnom förenas med hvarandra, ty the hafva och behålla icke rätta grunden till en saliggiörande tro. Ib. 1665. — Grundelige skääl och bevijs, att våra Evang. o. Lutherska församblingar hafva den äldsta och retta saliggiörande troon, religionen och gudztjensten, som Apostlarna och Propheterna lärdt, predikat och öfvat hafva. Ib. pagg. 48. — Necessaria consideratio de Antichristo. Arosiæ 1665. Cap. 1:m om then Romerska Påwens kallelse till sitt embete och reg:te. Cap. VI. huru endrächtighet o. rolighet i vår christel. religion o. ceremonier kan behållen blifva uti Sveriges rike). — Brevis comparatio Christi cum AntiChristo Romano, an. 1525 edita in sveticum versa. Aros. in 8:o. — Undervisning om Guds församlings regering och styrelse uti alla verldens tider mäst af gamla och nya Test:s böcker utdragen; med Bihang: en kort relation om Westerås Domkyrkas förbättring. — Opuscula religiosa: Några små och gudeliga böcker, eller ock titulerad: Guds klagan öfver det syndafulla lefvernet af O. L. E. A. Del. 1, 2. West. 1662—65. — Articulor. fidei Synopsis biblica in us. schol. juv. eller Trones Artiklar, korteligen af then hel. Bibel författade, latino & svetico sermone. Aros. 1652, Lincopiæ 1666, Aros. 1670, Svetice Wester. 1679, Lat. & Sv. Aboæ 1728. — Criteria eller Kennemercken på een godh lärare och åhörare i Christi försambling så ock en förmaning till att rätt känna och bruka thet evangel. ljuset, som klarligen är upptändt i vårt k. fädernesland. — Compendium theologicum illustrioribus & maxime vexatis quæstionibus . . . quondam in collegiis privatis Upsaliæ habitis, propositum, nunc vero in usum Gymn. Aros. editum. Aros. 1669. — En kort underrättelse om Fr. Moenii bok, som kallas Consensus Hermetico-Mosaicus år 1645 den 12 Mars framlaggd för K. Maj:t nomine Cleri Stockholmensis, utg. af v. Stiernman i Centuria secunda Anonymorum samt i decade prima Pseudonymorum 1726. — Necessaria & pia informatio de diaboli tentationibus & Dei panoplia adversus illum, författad på Svenska, ej tryckt. Erkeb. E. Benzelius egde författarens egenhändiga uppsats. — Likpredikan öfver Elis. Posse. Ups. 1639. — Bengt OxenstjernaR. R. Guvernör i Liffland. Sthm. 1644. (Bilägges berättelse om hans vidsträckta peregrinationer). — Christina Groot. Sthm 1645. — An. Marg. Bjelke, Grefve Nils Brahes enka. Sthm 1645. — R.R. Claes Fleming. Sthm 1645. — R.R. och Ridd. P. Banér. Ib. s. å. — Ol. J. Örnehufvud. Ib. s. å — Sam. Andersson, Kongl. Sekr. Ib. s. å. — Ebba Sparre, B. Ribbings maka. Ib.

s. å. — P. Gavelius, J. U. Doct. Ib. s. å. — Brita Larsdotter, Rådm. Hans Hanssons maka. Ib. 1646. — Grefve Lenn. Torstenssons barn Joh. Gabr. och Mart. Elisab. Ib. 1647. — Soph. De la Gardie, Presid. Jöns Kurcks maka. Ib. s. å. — Casp. Lilliecrona, KrigsCommiss. Ib. s. å. — Lars Bengtsson. Ib. s. å. — Bar. Gabr. Oxenstjerna, KammarRåd och Presid. i Dorpts Hofrätt. Ib. 1648. — A. Appelbom, Haraldsson. Ib. 1650. — Magd. Hising, Enkebiskopin. Rudbeck. Westerås 1651. — Hel. Bjelke, Grefve Magn. Brahes maka. Ib. 1651. — M. E. Soop, BergsCollegii Ass. E. Flemings maka. Ib. 1652. — Joh. Guldsmed. Westerås 1652. — An. Banér, R.R. Gabr. Oxenstjernas Grefvinna. Ib. 1656. — Marc. Kock, Myntmäst. Ib. 1658. — Christian Månsson. Ib. 1659. — Elis. Lithman, Pastorska i Köping. Ib. 1662. — Ebba Bonde, Friherredotter. Sthm 1664. — Utförlig förteckning på alla 57 skrifterne ses i v. Stiernm. Bibl. SvioG. T. II. p. 371—83. Se äfven Catal. Bibl. Ups. p. 487.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. — v. Stiernm. Biblioth. SvioGoth. & Adelsmatr. — Thomæi Kyrkohäfder. — Rhyzelii Episcop. SvioGoth. — Denkmal der Wiedereröffnung der Deutschen Kirche in Stockholm v. Lüdeke (p. 363). — Archenholtz Memoires concernant Christine. — Spegels Sv. Kyrkohistoria. — Schefferi Svecia Litter. — Strickers Homilet. Bibl. — Knös Historiola Litt. poet Vestrogoth. Latinorum. — Handl. rör. Skandin. Hist. XXII. — Bidrag till Sv. Kyrkans och Riksdagshistoria ur PresteStåndets Archiv. — De la Gard. Archivet.)

— N.

LAXMAN, ERIK.

Väl kan denna märkvärdiga man ej sägas mera tillhöra Sveriges Biographi, än alla n. v. Finnar, som äro födde Svenska undersåter. Då likväl någon, som hör mannens pris, kan söka i detta Lexicon, hvem han varit, vill man derom i största korthet upplysa.

Kejs. Ryska Bergsrådet *Erik Laxman* föddes Svensk undersåte i Kexholm, förrän det ännu blef Ryskt. Han studerade och blef prest samt var en tid Evangelisk Luthersk pastor vid Kolovaniska Bergverken i Siberien. Hänförd af naturvetenskaperne, en af v. Linnés ärofullaste lärjungar, började han resa såsom dennes apostel för att lyssna på den kreaturens suckan, som börjat kallas natur-philosophi, hvars förklaring dock höres i Linnés Philosophia Botanica *). L:s "Siberische Briefe, herausgegeb. v. A. L. Schlözer", Göttingen 1769, synes påskyndat hans kallelse till Ledamot af K. Svenska Vet. Akad. s. å. Till Akad. hade han insändt en "Beskrifning på Hirundo Daurica eller Bergsvalan", intagen i Akad. Handl. 1769. Vol. XXX. 3. I Åbo Tidningar N:o

*) Vi erinra blott om v. Linnés yttrande: "Guds skugga genomvandrar Naturen." Sällan sade våra störste Skalder sublimare orakler.

19 infördes år 1773 hans "Bref angående hans resa i Moldau", dat. Petersburg d. 14 Febr. s. å. I Leipziger Magazin St. 1781 finna vi hans "Anmärkningar på en resa emellan Petersburg och Moskau jemte efterrättelser om några berg i det Europeiska Ryssland." 1782 finna vi honom dela ryktbarhet med Pallas, som i Neue Nord. Beyträge B. III. Petersburg 1782, utgaf hans "Reise durch einige Nordische Statthalterschaften des Russischen Reiches." 1783 d. 10 Oct. träffades han vid sin retour från södra ändan af Baikalsjön af ett bref från Professor P. J. Bergius och började dervid, enligt sitt svar af d. 13 Oct. tänka "om sina Talzinska lunder ej mindre högt, än de vittre Grekerne om sin församlingsport vid Athen, och Romrarne om nejden af Puteoli." Han hade länge beredt sig för sin resa till Österhafvet; reste som particulier och på egen bekostnad, hade inga lärde följeslagare, och inga andra handtlangare, än sina 7 söner. De 2 äldste, som voro Lieutenanter i Kejserlig tjenst, studerade män, och 2 yngre, som och tyckts ha ärft böjelse för physikaliska vetenskaperne, gjorde honom nu följe. De 2 äldste sällskapade redan 1778—79 vid resan till Hvita hafvet. Ännu dröjde han i Talzinsk, en ort i Siberien der han länge och flera gånger vistats, dels som prest, dels som naturforskare, särdeles mineralog. Han ernade följa Amerikanska stranden till Spanska gränsen åt norden, dervid lära känna de Kuriliske och Aleutiske öarne. Alpvexter ville han efterforska på fjällarne vid Udströmmens källor. Stort nöje räknade han af att bese Amurströmmens mynning.

Så lefde Laxman i sin vetenskap alltjemt. Han dog d. 16 Jan. 1796. Var Ledamot af Sv. Patriotiska Sällskapet i Stockholm samt Vet. Akad. och Ekon. Sällsk. i Petersburg.

Skrifter: Ofvan anförde.

(Källor: Rosenhanes PresidiiTal i K. Vet. Akad. — Uppfostr.Sällsk. Allm. Tidn.)

— N.

LECHE, JOHAN.

Föddes d. 22 Sept. 1704 i Barkåkra Prestgård i Skåne. Son af Prosten och Kyrkoh. derst. *Johan L.* och *Christina Paulin*. Suderade först i tanka att blifva prest, men sedan han erhållit condition hos Assessor Bildensköld på Simonstorp, hvilken önskade att hans barn skulle lära sig naturalhistorien, isynnerhet Botaniken, fick äfven L. snart mycken

smak för denna vetenskap. Han började göra samlingar af alla örter och foglar i trakten, och hade inom kort färdig en Florula Simontorpiana, hvari mer än 500 species af örter voro upptagne. Han beslöt nu att blifva läkare, och var 1733 nog lycklig, att hos Archiater Stobæus i Lund få bo och äta fritt, samt begagna dess bibliothek och naturaliesamling, mot villkor att efter förmåga uppge namnen på Archiaterns örter, förestå dess laboratorium och biträda honom vid sjukvård och brefvexling. Blef Anatomiæ Prosector 1735, disputerade pro Gradu Medico 1740, utnämdes till ProvincialMedicus i Skaraborgs län s. å., och erhöll äfven s. å. Med. Doctors diplom. Presiderade i Lund 1741 för en disp. "Primitiæ Floræ Scanicæ", hvilket specimen ofta af Linné åberopas. Uppfördes s. å. på förslag till Medicinæ Professor efter Döbeln. Reste s. å. till Stockholm, der han gjorde Linnés personliga bekantskap. Emottog 1745 Ostindiska Compagniets anbud att blifva dess läkare i Götheborg. Kallades 1746 till Led. af K. VetenskapsAkad., och blef 1748 Medicinæ Professor i Åbo.

Leche var den första Professor vid Åbo Universitet sedan Erik Achrelius (se detta Lex. Del. I.) som icke studerat i Holland. Han var en berömd naturforskare, på hvars uppgifter Linné satte mycket värde. Äfven Vet.Akademiens Handlingar förvara åtskilliga naturhistoriska och ekonomiska uppsatser af hans hand, äfvensom ytterst flitigt utförda meteorologiska anteckningar. Åbo Akademies botaniska trädgård anlades efter hans utkast och ritning. Han var äfven den förste, som i Finland anställde koppympning, och det på sin egen dotter. Anmärkningsvärdt är, att i Febr. 1756 endast 4 barn i Sverige blifvit ympade.

L. var gift med *Helena Elisabeth*, dotter af Akad. Räntmästare i Lund *Christ. Svenonius*. Hade med henne 8 barn. Han afled af sömnsjuka med feber d. 17 Juni 1764. Örtslägtet "Lechea" och insekten "Phalæna Lecheana" äro till hans minne uppkallade.

Skrifter: Tal om luftens beskaffenhet i Åbo, vid Rectoratets nedläggande 1761. — Svar på Kongl. Vet. Akad:s fråga: Huru Maskar, som göra skada på fruktträd, medelst löfvens affrätande bäst kunna förekommas och fördrifvas? Sthm 1763. — Underrättelse om vilda träns och buskars plantering m. m. på Kongl. Maj:ts befallning utg. af Vet. Akad. Sthm 1764; ny uppl. Lund. 1791. — 17 rön i K. Vet. Akad. Handl. — 3 disputationer i Lund, och 2 i Åbo.

(Källor: Martin, Tal i K. Vet. Akad 1765. — Sacklén, Sv. Läk. Hist. II. — Åbo Akad. ProCancell. &c. s. 216. — Rosenhane, K. Vet. Akad. Hist. s. 224.)

LEFEBURE, JOHAN HENRIK.

Slägten inkom omkring 1645 ifrån Frankrike till Sverige med *André Lefebure*, hvilken såsom Reformert fann sig föranlåten att utvandra. Han nedsatte sig i Stockholm, såsom handlande, och i denna rörelse fortforo hans efterkommande. Så var äfven *Henrik L.*, gift med *Maria Bedoire*, Grosshandlare i Stockholm; han var fader till *Johan Henrik*. Denne, som var född d. 15 Jan. 1708, erhöll burskap i Stockholm 1730, der han anlade sockerbruks-, stofts- och andra fabriker. Sedan han inköpt Messingsbruket i Norrköping, utvidgade han detsamma betydligt och anlade der ett såkalladt konstgjuteri, hvarest bland annat fingerborgar tillverkades, för hvilka stora summor hittills årligen gått ur landet. Derigenom ökade L. betydligt sin egendom; hvartill han äfven såsom Ledamot af Vexelcontoiret (se detta Lex. under *Kjerman)* fick ännu mera tillfälle. Han lärer äfven icke saknat kärlek för vetenskaperne, emedan han 1760 ifrån England lät inkomma en achromatisk tub, den första af det slaget, som i vårt land blifvit sedd (Tessin och Tessiniana sid. 362).

Såsom Ledamot af BorgarStåndet bevistade han tvenne Riksdagar, samt var i flera år Ståndets Fullmäktig i Riks. Ständers Contoir, Led. i ConvojCommissariatet, Assecuransrätten, samt fullmäktig vid General-Tull-arrende-Societeten. Derjemte var han Directeur så väl vid Sjöförsakrings- som vid JernContoiret, Led. i FrimurareBarnhusets Direction samt Directeur för Ostindiska Compagniet. Adlades 1762. Afled i Stockholm d. 27 Oct. 1767.

Gift med sin Cousine, *Charlotta Bedoire*, hvars fader var Grosshandlare. Sonen *Jean*, som efter svärfadrens död fick K. Maj:ts tillstånd att kalla sig *Lefebure Lilljenberg*, var titulerad BergsRåd, född 1736, död 1805, gift med *Marg. Charl.*, dotter af Presid. i BergsCollegium, C. N. O. Grefve *Jean G. Lilljenberg* samt *Maria Jul. Jennings*.

(Källor: Rehbinders Adeliga Matrikel. — Skandia Bd. V. H. 1 sid. 83, 90.)

LEFRÉN, JOHAN PETTER.

Johan Petter Lefrén föddes d. 17 Febr. 1784 i Åbo, der fadren var Theol. Professorn och Theol. Doctorn *Lars Olsson Lefrén* och modren *Joh. Soph. Lejonanckar*, dotter af v. Amiral G. F. L:r (se nedanf.). Professorns far Olof var bonde i Lefvene socken af Skaraborgs län.

L. blef Cadett 1799 på Carlberg, bevistade om sommaren 1800 en sjöexpedition i Östersjön och Finska viken. Utexaminerad 1802. Fenrik vid LifregimentsBrigadens värfvade lätta Infanteribataljon, sedan Finska nu andra Lifgardet och erhöll StabsFenriks lön s. å. Tjenstgjorde med Fältmätn.-corpsen. Sec. Lieut. 1805 vid Finska gardet. 1806 Lieut. på stat vid Fältmätningscorpsen. Deltog 1807 i triangelmätningen emellan Stockholm och Upsala, den första som af Fältmätningscorpsen blifvit verkställd och hvars ändamål var att sammanbinda Stockholms och Upsalas Observatorier. 1808 beordrad till StabsAdjutant vid K. GeneralAdjutantsexpedition för arméen under GeneralMajor af Tibell. Samma år Capitaine i arméen. 1809 den 14 Juli commenderad till tjenstgöring vid norra arméens Svenska fördelning under GeneralMajor v. Döbelns befäl. Bevistade derpå inträffade krigsrörelser samt Norska truppernes återtåg, dels för att samla underrättelser om deras inbrott i landet, dels för att efterse, det villkoren i den afslutade conventionen af nämde trupper uppfylldes. Afgick derefter med fördelningen till Ångermanland och Westerbotten; besörjde dess öfverfart öfver Öre elf och Hörneforsån, under marchen till Umeå elf, der han inträffade d. 21 Aug. med arméen, som intog andra linien. Recognoscerade natten derpå med en Underofficer af Nylands Dragoner och 10 man af Calmar Reg:tes jägare fiendens styrka och ställning på andra sidan Umeå elf; öfverraskade i Umeå Kyrkoby en Rysk postering af 1 Officer och 35 man, hvilken tillfångatogs, samt inberättade d. 22, efter verkställd recognoscering, att fienden efter alla anledningar dragit sig från Umeåtrakten och att arméen således obehindradt kunde gå öfver elfven; men som en krigvan Officer inberättat motsatsen, afsändes L. till Skärgårdsescadern att meddela dess befälhafvare ordres att rycka upp mot Umeå och beskjuta fiendens batterier; inom en timma voro 2 galerer och 12 kanonslupar uppkomna och sedan några skott voro lossade från den ena galeren upptäcktes att fienden verkligen retirerat, hvarefter arméen d. 25 Aug. gick öfver elfven. Efter slutad fred återgick L. till tjenstgöring vid Fältmätningscorpsen och commenderades 1810 att under loppet af sommaren recognoscera södra delen af Westerbottens län och om hösten samma år att göra Adjutants-tjenst vid KrigsCollegii Intendents-departement. Blef 1811 Ledamot i KrigsVetenskapsAkademien. S. å. d. 29 Mars beordrad till StabsAdjutant hos befälhafvaren för reserv- och

vestra arméerne Fältmarsk. Gr. H. H. v. Essen samt förestod derunder GeneralQvartermästare-tjensten. Erhöll s. å. Capitaines lön på stat och blef 1812 Major i arméen. Förordnad s. å. att förestå DepartementsChefsbeställningen i Krigs-Collegii Commissariats-departement samt om sommaren, efter erhållet afsked från nämde befattning, beordrad till tjenstgöring som Fältmätningsofficer hos Generalbefälhafvaren vid vestra gränsen (v. Essen). S. å. Major i Ingenieurcorpsen med förordnande att under Chefen för nämde corps förestå läroverket och hålla föreläsningar i den allmänna Krigsvetenskapen. 1813 Befälhafvare för Fältmätningsbrigaden vid reserv-arméen, och derjemte ÖfverAdjutant för yttre ärenderna hos högste Befälhafvaren vid denna armé (v. E.) Innehade från 1812 om sommaren till inmarchen i Norige den s. k. hemliga portföljen; besörjde recognosceringarne inom gränsorne och i allmänhet den GeneralQvartermästaren åliggande tjenstgöringen. Vägledde 1814 reserv-arméens march genom Dalsland öfver Norska fjällen till Fredikshall, samt bevistade det derpå följande fälttåg i Norige och derunder avantgardets träffningar vid Tistedalen d. 1 Aug., vid Isse bruk d. 5 Aug., vid Trönborgs kyrka d. 7 Aug. samt fiendens förföljande öfver Momarken och Nassen till elfven Glommen. I egenskap af Befälhafvare för begge arméecorpsernes tjenstfrie Fältmätningsofficerare, besörjde han under stilleståndet om en recognosceringschartas upprättande öfver den eröfrade delen af Norige och nya vägars anläggning att föröka communicationerne med Wermland, Dalsland och Bohuslän, samt återgick efter krigets slut till tjenstgöring vid Ingenieurcorpsens läroverk. Blef 1814 R. S. O. och Öfverste-Lieutenant i arméen. 1817 utsedd till Fullmäktig för Fältmätningsbrigaden i Kongl. Krigsbefälet och sedan af samma befäl vald till Directeur i Arméens Pensionscassa. S. å. förordnad att jemte KammarRådet Julin besigtiga Borgholms slott och kungsgård samt uppgifva förslag till en derstädes tillernad arbets- och correktions-inrättning. S. å. ledamot i den Committé, som under Justitie StatsMinistern Gr. Gyllenborgs Ordförandeskap fått uppdrag att utarbeta förslag till arbets- och correktions-inrättningen vid Borgholm och Wadstena. S. å. vald till föredragande i KrigsVetenskaps-Akad. på ett år. 1818 vald till Fullmäktig i det Krigsbefäl, som samlades för att bevista K. Carl XIV Johans kröning. Upphöjdes s. å. d. 11 Maj i adligt stånd *) med bi-

---

*) Brodren *Carl Adolph* adlades s. å. d. 4 Juli med namnet *af*

behållande af sitt förra namn och fick i vapnet ett draget svärd, en bikupa och en bok utanpå permen tecknad med ett aflångt svart kors. Introducerades 1820 under N:o 2273. Var 1818—19 föredragande i Krigs Vet. Akad. och utgaf 1818 sina "Föreläsningar i Krigsvetenskapen vid Kongl. Ingenieur-corpsen" i trenne band. S. å. förordnad till Secret. i den Committé, som hade uppdrag att utarbeta förslag och betänkande rörande fästningsanläggningar i det inre af riket, till hvilken han ingaf utförliga betänkanden om Rikets försvar i allmänhet, samt de befästningar detsamma erfordrade; beordrades att i detta afseende vara Chefen för Ingenieurcorpsen GeneralMajoren Friherre B. Franc Sparre följaktig på dess resa till nämde fästningsanläggningar och aflemnade till Konungen s. å. i Juni Friherre Franc Sparres prælimi-nairbetänkande rörande fästningen vid Vanäs. Tjenstgjorde derefter vid Kronprinsens Generalstab under lägret på Ljungby hed i Skåne s. å., samt 1820 under lägret på Ladugårds gärdet. Förordnad 1820 till Led. i den till Infanterimanöver-reglementets omarbetning nedsatte Committé, samt 1821, att förestå Gouverneursembetet vid KrigsAkademien på Carlberg; s. å. Öfverste i arméen; 1822 Chef för Ingenieur-corpsens Fortificationsbrigad; 1824 Gouverneur vid Krigs-Akademien; 1826 GeneralAdjutant i arméens Generalstab; 1828 Chef för H. K. H. Kronprinsens Adjutants- och Ordon-nanceOfficers-corps; 1830 till GeneralMajor; 1832 till C. af S. O.; 1837 till ÖfversteLieut. på stat vid Ingenieur-corpsen; 1839 till Chef för Ingen.-corpsen med Fortifications-Generals lön; samt till Inspectör för Pionnier-corpsen. Erhöll d. 5 Oct. på begäran afsked från Gouv.tjensten vid KrigsAkademien då K. M. täcktes förklara "Sitt särdeles nådiga nöje och välbehag öfver den oafbrutna möda, nit och omtanka, hvarmed GeneralMajor Lefrén under en mångårig utöfning af detta maktpåliggande Embete Kongl. Maj:ts nådiga förtroende motsvarat" samt utnämdes s. å. till Comm. med St. Korset af Kongl. SvärdsOrd. Han förordnades 1825 till Led. i den Committé som under H. K. H. Kronprinsens ordförande uppdrogs att granska allmänna Uppfostringsverket samt deri föreslå förbättringar; 1826 till Led. i Strömrens-

---

Lefrén, introd. under N:o 2280. Var då Capitaine vid Andra Lifgardet. Blef Öfverste i arméen 1827 och tog afsked 1829. Gemensamt med J. P. Lefrén, både adlades och introducerades äfven en annan ofrälse. Det var n. v. Friherre Berzelius.

ningsCommittéen; samt i Directionen öfver nya Elementarskolan; och var s. å. föredragande i Krigs Vet. Akad. Förordnades 1828 till Led. i Comm. för Granskning af förslaget till nya Krigsartiklar; samt i den Comm. som under H. K. H. Kronprinsens ordförande, skulle uppgifva förslag till arméens organisation och lönereglering; och valdes s. å. till Led. i Kongl. Vet. Akad:s 8:de class. Förordnades 1832 till Led. i en Committé till afgifvande af utlåtande och förslag öfver Technologiska Institutets organisation; samt 1834 till ordförande i den af Svenska och Norska Officerare sammansatta Committé till utarbetande af ett nytt TjenstgöringsReglemente; 1839 till Led. i Comm. för ordnandet af arméens sjukvård i fält; s. å. Led. i Comm. som hade nådigt uppdrag att afgifva betänkande rörande rikets Fästningar och dermed gemenskap egande ärender. Utnämdes 1840 "att vara en bland Ledamöterne å Sveriges Rikes sida uti Comm. för öfverläggning och afgifvande underdånigt betänkande och förslag i vissa de förenade Rikena Sverige och Norige gemensamt rörande ämnen"; samt 1841 till ordförande i den Comm. som fått sig uppdraget att yttrande afgifva öfver sjukvården inom Stockholms garnizon. Har sedan dess utnämning 1828 till Chef för H. K. H. Kronprinsens Stab såsom Chef för GeneralStaben tjenstgjort vid alla de öfningsläger som under H. K. H:s befäl varit hållne.

Lefrén har på Riddarhuset varit en af de utmärktaste talarne, likväl ej för att tala, utan emedan det varit ett oundgängligt villkor för de idéer, hvilka han med varm kärlek omfattat. Bland de ämnen, som han med synnerlig nitälskan omfattat och följt, är just det, hvilket Axel Oxenstierna erkände sig begrundat i all sin tid, utan att sista dagen förstå det bättre än första — eller penningen. Vi nedskrifva ur Ridd. o. Ad. protocoll för d. 9 Mars 1835 hans egen återblick på sin verksamhet i detta hänseende: Hvarje gång, då mål här förevarit, som rört frågor om stadgars införande för Svenska Bankoverket, har jag yttrat mig på den sidan, som varit sträng i åsigter. Hvarje gång det varit fråga om att gagna näringarne genom beredande af låneutvägar till deras bedrifvande, har jag varit bland deras antal, som understödt näringarnes intresse. Jag har kunnat göra det med godt samvete, då jag förut sökt att, så vidt på mig berott, yrka stadga i grunderne för all lånerörelse och för all industriell förkofran . . . Jag har ifrigt understödt creditiver för privatbanker. Jag har yrkat den rättig-

het för statsbanken, som Riks. Ständers pluralitet afslagit, att utställa nya sedlar, så vida silfverfonden bibehålles vid en viss proportion till sedelstocken. Jag har med min röst understödt lånet på 2 millioner till hypotheksföreningarnes befrämjande. Jag har vid alla tillfällen då det varit fråga om kraftiga åtgärder för näringarne talat för deras bästa; men hvarje gång man föreslagit småaktiga åtgärder, som ej kunnat hafva annan följd än att förstöra grunden, hvarpå näringarne skola byggas, har jag trott mig böra stiga upp för att motsätta mig ett sådant system."

Vi hafva föröfrigt erhållit en teckning af L:s politiska grundsatser af en person, som närmare följt hans offentliga yttranden inom Riddarhuset under loppet af de fyra riksdagar, som tagit kännedom af hans utgifna skrifter och som derjemte ägt tillfälle att genom samtal lära känna hans tänkesätt i allmänna ärender; samt anse oss böra densamma här i sammandrag meddela.

L. hyllar ett starkt men lagbundet Konungavälde, och anser i detta fall 1809 års Grundlag vara ett sannt uttryck af den erfarenhet som ligger förvarad i Sveriges historia.

Han hyllar upplysning hos alla folkclasser utan undantag, emedan all historia visar att mörker är våldets lifsvillkor, antingen det visar sig under en krona, eller en Jacobinermössa.

Han hyllar gemensam lagstiftningsrätt af Konung och folksombud; men yrkar såsom ett oeftergifligt villkor för frihetens bestånd, att Konungen, icke Folkombuden, må styra land och rike, emedan historien lär att folkvälde och tyranni är liktydigt.

Han hyllar ett inför lagen ansvarigt KonungaRåd, men icke en styrande Rådkammare, emedan all historia och synnerligen fäderneslandets visar att näst folkvälde intet odrägligare finnes än ett Herremannavälde, förtryckande både Konung och folk, samt slutligen ledande till envälde, eller som värre är, till utländskt beroende.

Han hyllar den åsigt att Sveriges lagstiftande församling bör ombildas från 4 till 2:ne Kamrar, men att de 5 Stånd som inom landet sig utbildat "alltid böra utgöra grunden för valrätten", emedan denna grund utesluter behofvet af valcensus, som är ett frö till fortfarande missnöje i alla länder der den finnes, samt emedan Stånden utgöra bestämda och erkända beståndsdelar af folket, hvilande på historisk, och således på verklig och tillförlitlig grund.

Han hyllar Religionsfrihet för främlingar; men yrkar nödvändigheten att vidhålla nugällande lagar som förbjuda och bestraffa öfvergång från vår Protestantiska Statsreligion till främmande lära. Hans åsigt är att alla barn som inom fäderneslandet födas i blandadt äktenskap skola utan undantag uppfostras i landets religion, emedan detta utgör det säkraste värnet mot proselytmakeriet, samt landets frihet, lugn och lycka väsendtligen beror af ett allvarligt bemödande att upprätthålla landets protestantiska Statsreligion.

Han hyllar en lagbunden Tryckfrihet som upplyser och bildar, men afskyr en tygellös tryckfräckhet som förvillar och förvildar, samt fostrar ledsnad vid friheten och framkallar enväldet. Vid 1834 års riksdag kallade han dem, som missbruka tryckfriheten, för "frihetens dödgräfvare."

Han hyllar näringsfriheten inom landet, emedan täflan inbördes ger näringarne lif och förkofran; men fordrar starkt skydd mot utländsk öfverlägsen medtäflare, emedan historien visar att fäderneslandet alltid varit fattigt och trånande under utländskt krämarevälde i de tider då utländska handeln varit ohejdad. Ett orubbligt myntvärde anser han som ett oeftergifligt villkor för näringarnes förkofran och äganderättens säkerhet.

Han hyllar slutligen den åsigt att intet folk kan i längden bevara sin yttre politiska sjelfständighet, utan att hufvudsakligen bygga sitt försvar på egna krafter; att innevånare af små stater företrädesvis måste för sådant ändamål mangrannt lära sig att föra vapen; samt att Sveriges försvar således bestämt derpå beror att dess, till sina grundelementer förträffliga indelta armé erhåller den fulländade bildning som den måste ega för att kunna utgöra stam för beväringsmanskapet, samt att detta manskap måste erhålla så stor öfning som erfordras för att i hvarje ögonblick kunna med stammen införlifvas och i förening med densamma utgöra en armé som med hopp om seger mot fiende kan föras; ansesendes han det gamla talesättet: "att gå man ur huse då det gäller" utgöra ett tomt prat så länge folket saknar verklig skicklighet i vapen, motsvarande den menigheten ägde på den tid då det gamla talesättet uppkom och som gaf detsamma möjlig verkställighet och derigenom en verklig betydelse.

L. gifte sig 1815 med *Marie Antoinette Hedman*, dotter af Hofrådet *Johan H.* och *Hedv. Gadolin.* Af detta äktenskap föddes 1 dotter.

Skrifter: Föreläsningar i Krigsvetenskapen vid K. Ingenieurcorpsen. 3 Band. 1818. — Berättelse om KrigsAkad. 1824. — Åtskilliga i Krigs Vet. Akad:s Handlingar införde Tal öfver krigsvetenskapliga ämnen. — Tal i VexelundervisningsSällskapet 1825, infördt i dess Handlingar angående Vexelundervisningens användande så väl vid folkskolorne som Elementarundervisningen i allmänhet; som äfven vidrör bildningen i allmänhet; står i gemenskap med Berättelsen öfver KrigsAkademien; Skolrevisionens då afgifne berättelse, uttrycker författarens åsigter i denna vigtiga samhällsangelägenhet, förklarar de grundsatser han såsom Ledamot i Comittéen för allmänna Uppfostringsverket sökte göra gällande; sumt uppkomsten af Nya Elementarskolan, der de af honom yrkade undervisningsmethoder skulle försökas.

— N.

LEHNBERG, MAGNUS.

Vi slutade nu den sista af de skrifter, som ljödo kring Lehnbergs graf, sedan vi återläst hvad i detta hänseende utkommit. Verkan var som ett champagnerus. Vi måste gå ut ett slag i en nordisk vinter af 26 graders köld, för att komma till fullkomlig nykterhet åter.

Man må höra till hvad skola som helst, medgifva måste man det för Biographien storartade uti det skådespel, Lehnbergs uppträdande erbjuder. En fattig, ograduerad CommininstersAdjunct tillegnar sig så hvad som "för hans tids främste vitterlekare och snillen var det högsta" af vältalighet, att vid läsningen i (Svenska) Akademien hans första prisskrift afhöres med förtjusning och priset ej blef en dom, utan liknade dessa bifallsrop, dem stora Talare emottaga af rörda och beundrande åhörare. En af dem, som höja bifallsropen, är Kungen, och denne Kung Gustaf III. Han öppnar med otålighet namnsedeln. Der står blott en devis, och, när namnet tillkännagifs, höra de 16 bland de 18 det första gången, oaktadt Akademiens sammanträden höllos inom gränsorna af den församling, der CommininstersAdjuncten var anställd.

Väl har Napoleon, ett geni af första storleken och erkänd som sådant af en verld, förklarat dylika vexlar på odödlighet, dem efterverlden ej infriar, åtminstone till angifvet värde. "Var Voltaire", sade han, "stor, så kom det sig deraf att hans samtid var så liten. Han kände ju ej de stora passionerna": dömdt, med hänseende till uppfattningen af Mahomets charakter och hans verk i verlden såsom en möjlig följd af små passioner — af ränker och hyckleri.

Väl måste något af Lehnbergs storhet för sin egen tid förklaras af denna tids litenhet. När N. v. Rosenstein finner sublimitet nästan utan like t. ex. i Lehnbergs jemförelse mellan "Birger Jarls förtjenster som lagstiftare" och "de resliga tornen af en stad, som äro de första föremål som möta ögat, då man den nalkas: de sista det förlorar på afresan", så frågar snart sagdt hvar person af bildning blott 30 år efter den tid v. R. så dömde, om ej hvarje litteratur kan framvisa dylika jemförelser mellan höjder i naturens och andens riken: om de ej hvimla i Ossian, om de ej skymta fram i sjelfva folkvisorne. En förunderlig känslodaning måtte sannerligen tillhört det tidehvarf, som hänföres af att en hjelte framställes: "icke aftorkande denna stads tårar, men pekande på sina, som rinna för fäderneslandet"! dervid primus inter pares inom Svenska kyrkan, som dock tillika är en talareanstalt, utropar: "har den obundna, tilläfventyrs den bundna, stilen någon målning som öfverträffar . . . dylika"?

Men må vi tacka den bildning, som varit, om vår bildning nu hunnit vida öfver denna: om en Mamsell nu i en roman, skrifven och läsen som en blomma för dagen, kan lägga mer esthetik, mer philosophi, ja mer både skönhet och djup, än Lehnberg behöfde för att berusa hela sin samtid, för att tvinga hela Stockholm att af god ton infinna sig i af god ton förut öfvergifna kyrkor och från CommministersAdjunct efter ett och ett halft år, utan att sjelf behöfva taga ett fjät för sin befordran, vara Öfverhofpredikant och dö som Biskop i Rikets andra stift.

Magnus Lehnberg föddes den 22 Maj 1758 i S. Wi socken och by i Linköpings län, Calmar stift och Smålands provins. Fadren var HofrättsCommissarien och v. Borgmästaren *Olof Lehnberg*, modren *Anna Elis. Watzell.* Farfadren var Prost och Kyrkoherde i Wimmerby. Gossen undervisades först i Wimmerby, och Lindblom utropar derföre i det akademiska inträdestalet: "var stolt, du bortskymda fläck! Denne din storfrejdade fosterson skall gifva dig en märkvärdighet, som ljusare trakter skola afunda dig." Calmar blef för honom sedan med sitt Gymnasium "ett större fält än denna inskränkta krets." Om hans ungdom lemna dock loftalarne inga underrättelser. "Dessa liksom oädla minnen (säger Lindbl. i Akademien) af en torftig ungdomsvidrigheter, må böra föga återkallas inom en från dem så aflägse krets, som denna lysande samling." 1776 blef L. Student i Upsala (af Calmar nation), men måste snart taga

condition. Hindrades af medellöshet att följa sin önskan, att ingå i K. Cancelli; men 1785 blef han prestvigd och kallad till CommministersAdjunct vid Storkyrkan af Hertigl. Hofpred. Netzel, förste Comministern derstädes.

Den unge prestmannen studerade sig nu in i Äreminnet, ett vitterhetsslag, hvilket då hade nyhetens behag, såsom historiska romanen haft i vår tid. Och det skedde snabbt. Om två år var han "tänkare, philosoph och känslofull — som Thomas." Och dermed var hans lycka gjord. Konungen var en af detta vitterhetsslags både beundrare och idkare, önskade genom Svenska Akademien att ge det ton. "Händelsernas sanna framställning", heter det i v. Rosensteins definition, "betager här icke tillfälle för uppfinning." Kunde man uttränga Hallenberg och Historien med Lehnberg och Äreminnet, så behöfde man blott belöna dem, som framställde i glans ljuspunkterna i de stores lif, derjemte låta skuggorne bli bekante blott för de skugg-gestalter, som man lät förtäras i archiverne och hvilkas verk, om de ock utgåfvos, visst ej kunde ådraga sig den uppmärksamhet hos allmänheten, som prisskrifter, utpuffade af allt hvad regenten hade mest lysande: — hvad tröst måste der ej legat i denna tanke för en kung af så stora ljuspartier, af så tunga skuggmassor, som Gustaf III!

Läsaren förstår, att om en harm här talat, den ej gäller Lehnberg, hvilken säkerligen ej conspirerade mot historien, en vetenskap, med hvilken han troligen var, vetenskapligen tadladt, lika obekant, som med de andra vetenskaperna *) och af hvilken han ännu hvarken hade något att frukta eller hoppas; men den gäller dem, som undanträngde historien med plan! Dock — historien har utkräft sin hämd.

Äreminnet var den sista fradgan af den classiska litteraturens historiska konst, det var dyningen vid stranden af en storm som försvunnit på djupet. Om Livius, när han diktade sina tal, genom hvilka han kunde låta forntidens store säga hvad han ej dristade säga sjelf, anat för hvilken ohistorisk litteratur han banat väg, skulle hans tårar säkerligen utplånat det skönaste i dem, på det de ej måtte förföra till efterföljd.

---

*) Vi neka härmed ej Lehnberg historisk bildning och då hans obetingade beundrare Lindblom hade historisk lärdom, finna vi att bristen af lärdom hos Lehnberg ej kan vara så påfallande, att vår anmärkning bör skattas som ett klander.

Det är nu, hoppas vi, allmänt erkändt, att det ej var vältaligheten utan Äreminnets vältalighet, som "föddes fullvext med Lehnberg." Hans Birger Jarl vann stora priset 1787, hans Gyllenhjelm 1789. Insåg den snillrike Lehnberg sjelf afvägen? Han skref inga äreminnen mer. Han skref intet mer, utom det, som ej kunde undvikas — inträdestalet öfver Hermansson, ett akademiskt altartal, och sina predikningar, som först efter dess död utgåfvos *). För sin ära, sin lycka behöfde han ej skrifva mera. De tvenne prisskrifterna voro som Epaminondas' tvenne segrar. Han fick dyra embetspligter att uppfylla och egnade dem sin tid och sin förmåga; måste inför sin tid ursäktas för sitt allvarliga och indragna lefnadssätt och indrogs aldrig i tidens politiska eller sociala yrsel.

Han blef Pastor i Kungsholmen 1790 med extra præbende i Sånga och Skå, Prost i Svartsjö Contract 1791. Öfverhofpredikant hos Enkedrottningen Sophia Magdalena 1792. Uppfördes på Wisby Biskopsförslag i första rummet 1796. SeraphimerOrdens Historiograph 1797 med rätt att bära den mindre officiantstjernan i knapphålet. Primus bland de Kongl. Theol. Doctorerne 1800. Konungens Öfverhofpredikant 1802. S. å. Kyrkoh. i S:t Jacob och Johannes församl. Biskop öfver Linköpings stift 1805; död 1808 d. 9 Dec. Gift 1790 med *Charl. Soph. Apelblad*, dotter af den lärde Lagmannen och f. d. Informatorn för Hertig Carl, *Jonas Apelblad*, författaren af det outgifna arbetet Suecia Illustris. Sonen *Carl Magnus af Lehnberg* introducerades på Sv. Riddarhuset under N:o 2210.

Af L., den så kände predikanten, känna vi blott ett drag som prest, men det låter sluta till de öfrigas älskvärdhet. Det är Lehnbergs förhållande, då Thure Stensson (Baron Bjelke) efterkallar honom, för att hugnas med H. H. Nattvard, sedan han intagit det dödande gift, som skulle fria honom från att, delaktig i Anckarströms kungamord, dela vanäran af dennes nu väntade stegel och hjul. Denne Konung var Lehnbergs störste välgörare och säkert hade L. för Konungen lika mycken kärlek som Konungen hade beundran för L. Likväl låter han ej hänföra sig, att i de mest

*) Lindblom, för att efter vanligheten complimentera, sade att han blott hade två ting mot Lehnberg: 1:o. att han ej lät trycka sina predikningar. 2:o. att han ej var Östgöthe. Lehnberg svarade: Det ena torde vara en följd af det andra. Ur "Skjöldebrands handskrifna Memoirer."

upprörande stunder förgäta kyrkolagens bud. Först sedan Hofrättens pluralitet ålagt honom, yppar han hvad den unge, af sin tids fanatism*) hänförde, för honom bekännt. Inför brottslingen iakttager han den värdighet, hans embete af honom kräfde, reder de falska föreställningar han träffar hos den vilde Aristokraten, som "ville lätta sitt samvete" genom att ofvan på giftet, som skulle trampa det redan så hemskt trampade femte budordet i Guds lag, intaga det heliga sacramentet, men han stöter ej den olycklige ifrån det förtroende, denne hyste för själasörjaren, genom bestraffningar, som han hoppades skulle nog infinna sig sjelfva, blott fanatismens villoläror kunnat bortjagas från den nu omtöcknade själen. Han upplyser honom således först. Han försäkrar att Gud allenast kan förlåta synden och presten endast försäkra om syndaförlåtelse uppå tydliga tecken af ett rätt botfärdigt hjerta; att man bör bära sanningen för sig då man vill nalkas Gud och söka hans barmhertighet. Han uppdrager skillnaden mellan den frihet, Baron Bjelke uppgaf såsom det ändamål, han velat vinna genom en Ravaillacs medel, och den frihet Christendomen yrkar. Han förmanar honom, att visa den välvilja mot det samfund, han så ömt sårat, att söka förekomma, att ej medbrottslingar kunde fullfölja den plan, till hvars fullföljd han gjort sig oförmögen. Förgäfves! Han bad honom än varmare, att ömma för sitt olyckliga fosterland och till prof af sitt hjertas förändring genom hela sanningens upptäckande varna mot de återstående eländen, till hvilka hans brott kunde gifva anledning. Baronen full af de falska ståndsbegreppen, som sätta cotterisamhällighet ofvan pligter till både Gud och menskliget, fann häri ett förslag "att han skulle vara gemen." L. som fann, att hans böner och föreställningar, af allt hvad religionen har mest väckande och bevekligt, ej kunde ändra Baronens tankar och sinnesbeskaffenhet, suckade villrådig och bäfvande till sin och alla menniskors Saliggörare om styrka att göra det rätt var. Hans samvete tillät honom då ej, att, innan han märkte bättre rörelser, meddela Sacramentet. Han tyckte sig ej röja

*) De ångerfulle ädlingarne kallade sjelfve sin hänförelse för fanatism. Då betydde också det ordet en slik i blod och brott suddlad hänförelse. I vår tid nyttjas det af alla, som bestrida hos någon en lifaktigare uppfattning af en sanning, ehuru verksam inom lagarnes gränsor, ehuru beräknad på allas bästa, mest de bekämpades.

en nådehungrande själ, utan en menniska, som med naturlig sinnesstyrka öfverlemnar sig åt sitt öde, utan säker känsla af brottsligheten af sin gerning. — Hittills kunne vi ej annat än gilla presten. Men nu visar sig, att Lehnberg inför Gustaf III:s mördare ej var en Tollstadius inför Carl XII:s. Han ger segern förlorad, och lemnar den ohulpne, förrän lif och krafter lemnat denne, lik en medicus som väl rätteligen börjat ge mjölk åt en förgiftad, men der det ej halp, är för mild, kanske för svag, att räcka skarpa emetica, att försöka räddningen, så länge pulsarne ännu slå. Dock — denna psychiatri var väl den bästa, som kunde uppvexa på den dogmatiks grund, hvarpå han sig ställt!

Sådan var ock L. som predikant. Han nalkas det heligas område, intagande, mild och sjelf liksom trånande efter att hinna fram till det evigt sanna i Jesu Christi uppenbarelser, men — stannar plötsligt, just som dörrarne af det allraheligaste honom öppnas. De, som stå derinne, kunna dock ej annat än kärleksfullt uttala sin både bön och förebråelse: "Gack in, du Herrans välsignade! hvi står du derute?" Ty derute står han likväl. Men genom hedningarnes förgård, in i Salomons Förhus, intill den sköna porten förde han sin framtid. Ve oss om vi ej föra vår längre in! Må vår efterverld bli orättvis mot oss, om vi ej rättvisa förtjensten i L:s verksamhet! Detta sitt omdöme om L. som predikant, har förf. motiverat, och hänvisar nu till detsamma i "Sveriges sköna litteratur" I. p. 360, 361, 379—382.

Bedömme vi till slut L. såsom "Chefen för vältalighetsdepartementet i den Leopoldska culturministèren, så måste vi erkänna, att ingen dylik chef haft i sin tid mindre opposition*), ingen dylik varit af sin samtid allmännare ansedd. Historien må till och med beklaga det. Biographen måste dock erkänna det ärorika, det för all tid märkvärdiga uti att vara stor äfven för en icke stor tid.

*) Vi känna blott den esthetiska föreläsarens i Lund, den Schillerska prosans kännare och beundrare. Lidbecks yttrande återfinnes i hans här nedan förekommande Biographi. Först efter Lehnbergs död uppträdde Polyfems och Hammarskölds skarpa motstånd mot det apslägte, som grimacerade på den snillrikes graf, som nu ropade: det klämtar — det klämtar — med följd att samma method jagade folket ur kyrkan, som förut ryckt dem dit. (Se Hæffners Biographi i detta Lex. Att anekdoten ej är diktad af Hæffner, slutar författaren deraf att han hört den af helt andra personer än Hæffner, anföras som tillförlitlig.)

Men ligger der ej något stort för alla tider i det factum, att i en tid, då parlamentarisk talarkonst, bedömd och bestraffad af Götha Hofrätt, alldeles förstummats: då den Akademiska eloquensen blifvit en dylik lusteld för de förnäma kring Gustaf IV Adolphs thron, som Dalins vers var vid Lovisa Ulricas, skapa en folkvältalighet, som samlar skaror omkring sig så väl af dem som med spannet som vid tiggarstafven hulpit sig fram: som utöfvar på alla det mäktigaste inflytande, ja som ensamt i den tiden syntes på mängden utöfva ett själsvälde, om den vältaligheten också som en kyrklig talarkonst ej var på sitt ställe? Vi tro det och erkänna, att L:s personliga talarkonst är vida större, än både hans äreminnen och hans predikningar, att det måhända är det största phenomen i hela Gustaf IV Adolphs tidehvarf.

Sköna skapelser må L:s snille ha frambragt; men en skönare hade dock hans skapare frambragt i hans eget anlete. Vi undra ej om det höll qvar åhörarne, då en själ bodde derinom. Vi ha svårt att lägga undan konstnärens aftryck, då det fallit oss under ögonen. Och intet tvifvel är att ju en i Goethes språk Schöne Seele bodde derinom och utöfvade en stor makt med tal, i hvilka vi ingen makt finna. Blef han sjelf rörd och bad t. ex. för nödlidande, så skall han ock blifvit så oemotståndlig, att, om hofven derunder kringbars, guldringar regnade ner i densamma, der penningar ej medtagits. Utom L. skulle den Gustaviska sådden i Stockholm måhända uppvext till en gröda, som af vår hufvudstad gjort ett fullkomligt Paris i sedeslöshet och irreligiositet. Detta må erkännas äfven af dem, som ej lika högt uppskatta värdet af det hans verksamhet frambringade som vigten af att hans verksamhet förekom så mycket, som annars helt genetiskt här måst infinna sig just i den tid, då otron som en epidemi gick genom menniskoslägtet. Åter lägga vi derföre en "blomma på grafven." (Sv. Sköna Litt. I. p. 361.)

Skrifter: Äreminne öfver Birger Jarl, skrift som vunnit stora priset i Sv. Akad. Uppläst 1787. Sthm 1788. — Äreminne öfver R.R. och RiksAmir. Carl Carlsson Gyllenhjelm, m. m. som vunnit stora priset 1788. Sthm 1789. — Åminnelsotal öfver R. R. m. m. Gr. Matth. Hermansson. Sthm 1791. — Tal på Sv. Akad:s högtidsdag 1788 från altaret i Kongl. Slottskapellet, liksom de förutnämda infördt i Sv. Akad:s Handlingar. — Predikningar af Magnus Lehnberg 3 delar. Sthm 1809. 8:o. Sedan ånyo upplagda.

(Källor: Lehnbergs lefverne af N. v. Rosenstein i Stockholms Posten 1809, N:o 20 & 21 samt i Predikosamlingen Del. I. — Några ord om Lehnbergs predikosätt af J. A. Lindblom, ders. — HofCler. Hist. af Westén, 3:e D. — Rothliebs Matrikel. — K. Maj:ts och R. Svea Hofrätts protocoll i undersökningsmålet . . . Sthm 1792 pag. 70, 71, 80, 83. — Äminnelsetal i Östgötha Gille i Stockholm 1809 af C. G. Cassel. Sthm 1809. — Erkeb. Lindbloms Inträdestal i Sv. Akad. 1809 och J. R. Bloms svar. — Alla våra sednare vitterhetshistoriska skrifter.)

— N.

LEJONANKAR, GUSTAF FREDRIK.

Var son af CommerceRådet *Daniel L.* och *Cathar. Gyllenhoff*, hvars fader var Landshöfding; den yngste bland 32 syskon af särskilda giften.

Han var född d. $^{3}/_{19}$ Maj 1686. Sedan han vid 2 års ålder förlorat sin fader, uppfostrades han dels af sin moder, dels i sin mosters hus, hvilken var gift med Öfversten, sedermera Landshöfd. i Halland, Dellingshausen. Lust och böjelse ledde honom till sjöyrket, och sedan han en tid inhämtat grunderna af detta yrke, reste han 1702 till Holland, hvarest han i fem månader på ett Handelscontoir i Amsterdam studerade de praktiska grunderna af denna vetenskap. I Nov. förhyrde han sig såsom jungman på ett Genuesiskt skepp, men då detta fartyg förliste i Texeln, gick han ombord på ett Holländskt, som rönte det missödet att blifva uppbragt af Franska Örlogsmän och fördt till Toulon. Här qvarhölls han i flere månader i fängenskap, steg då ombord på ett Fransyskt krigsskepp, som, åtföljdt af ett annat, råkade i fejd med 3:ne Engelska och 3:ne Holländska, och, öfvervunnet, måste återvända till Toulon.

Dessa motgångar dämpade dock icke den unge sjömannens lust för sin valda lefnadsbana. Han reste landvägen till La Rochelle, samt derifrån till Amsterdam, der han åter förhyrde sig på en Holländsk fregatt som seglade till Curaçao i Amerika. Under denna resa avancerade han till Qvartermästare, men råkade i flera fejder deribland tvenne med Spaniorerne, och på hemresan blef fartyget uppbragt af Franska kapare, och L. jemte de öfrige tagen till fånga, och förd till S:t Malo.

Nu tog han tjenst som Styrman på ett Franskt kaparefartyg, som inom 10 veckor tog sex priser; utlopp derefter på en annan kapare, som väl i början tog 3 priser, men slutligen sjelf blef uppbragt af Holländare och förd till Plymouth. Genast tog L. tjenst på samma fartyg, som tagit honom till fånga, men tre dagar efter, sedan detta laggt ut

från Plymouth, blef han tagen af Fransoserna. Sedermera återtog detta fartyg från Holländare samma Franska fregatt, på hvilken L. våren förut blifvit fången. På sistnämda fregatt erhöll L. befälet såsom Capitaine de Prise, hvarefter han i förening med den andra kryssaren eröfrade en Engelsk fregatt.

Mellertid lemnade L. Franska tjensten, för att den 29 Jan. 1706 taga commandot öfver en den Svenska Consuln Panhuysen tillhörig fregatt, med hvilken han gjorde tre lyckliga resor på Hamburg. Under sitt sista vistande i denna stad emottog han en d. 29 Febr. 1708 utfärdad fullmakt såsom Lieutenant vid K. Svenska Flottan; tog derpå befälet öfver ett, af sex redare i Stockholm utrustad fregatt, som skulle segla på Medelhafvet. Han befann sig i Malaga, då han emottog den bedröfliga underrättelsen om Pultava slag; begaf sig derefter landvägen till Carlskrona, och blef i Apr. 1710 förordnad till ÖfverLieutenant och straxt derefter till E. O. Capitaine.

Sedan han med mycken heder bevistat de följande årens sjö-campagner, blef han 1715 commenderad att föra skeppet Götheborg, hvilket sedan var ibland de fyra, som, under Amiralen Gr. Wachtmeisters befäl, i sju timmar uthärdade en skarp strid emot en merdubbelt starkare Dansk flottilj: L. måste väl gifva sig såsom krigsfånge, men hans uppförande hade varit sådant, att han, på Carl XII:s eget förord, d. 6 Aug. 1715 befordrades till Capitaine och tillika till Chef för ett Compagnie af ett såkalladt VolontaireReg:te, som commenderades af dåv. Öfversten, sedermera R.R. GeneralGouvern. Grefve Gustaf Fr. v. Rosen.

Fem år måste undertiden L. tillbringa i en temligen svår fångenskap, till dess han 1719 rançonerade sig sjelf, och hemkom. Compagniet var då redan bortgifvet åt en annan, och han erhöll väl löften om ersättning, men hvilkas uppfyllande länge uteblef. Emellertid gjorde han de båda följande åren tjenst på flottan såsom FlaggCapitaine.

Freden kom och tillät L. njuta hvila efter så många mödor och äfventyr. Under Riksdagarne deltog han i de allmänna rådplägningarne och deremellan hade han uppsigsigten öfver skeppsvarfvet i Carlskrona. År 1734 erhöll han på Sekreta Utskottets förord, anmodan att åter upphjelpa den i förfall råkade ekvirks-handeln mellan Amiralitetet och Pommerska godsegare, med hvilka han slöt för Kronan högst fördelaktiga contrakter; hvarjemte han äfven förmådde

dem att bättre och ändamålsenligare hugga virket. AmiralitetsCollegium anmälte honom derföre vid 1738 års riksdag såsom förtjent till någon allmän belöning; men ehuru han året förut kommit i åtnjutande af det compagnie, hvarpå han redan för 22 år sedan erhållit fullmakt, blef han istället vid en och annan ledighet, ej allenast förbigången, utan äfven hans förrättningar blefvo åtalade, såsom både egennyttiga och mindre välbetänkta, och i följd deraf underkastade en Committées pröfningar. Efter 15 månaders undersökningar blefvo likväl hans åtgärder 1741 fullkomligt gillade, och han s. å. befordrad till VarfsMajor. Utnämd 1743 till Equipage-mästare, uppgaf han ett förslag att draga nytta af de utslitna klädes- segelduks- och flaggdukspersedlar, som hittills onödigtvis förforos eller bortvräktes. Vid dockan och varfvet gjorde han flere nyttiga inrättningar; så t. ex. gaf han anledning till repslageriets förbättring, uppfann ett sätt att på vinden ofvanför barackerna inreda rum för manskapet; förekom den skada, som skeppen ofta lidit af ryggbrytning, då de skulle löpa af stapeln; förbättrade dockportarnes vinda ställning; samt uppgaf ett sätt, att längre hindra de stillaliggande skeppen från förruttnelse, genom — hvad han kallade — åderlåtning, eller att hålla 3 till 4 plankegångar öppna inuti skeppen, för att låta den orena, virket förderfvande luften, utströmma. Tog afsked 1753.

L. blef R. S. O. 1748; fick 1753 fullmakt såsom Vice Amiral, och dog d. 29 Febr. 1756. Han var också Led. af K. Vet. Akad. sedan 1740.

Gift 1:o 1711 med Schoutbynachten, sedermera Amiral. *O. Wernfelts* dotter *Maria Elisabeth*; 2:o med *Maria Elis. Bähr.* Han efterlefdes af 2 söner och 5 döttrar.

(Källor: ÅminnelseTal i K. Vet. Akad. 1756 af P. Högström. — Gen. Biogr. Lex. — Sv. Mercur. 2:a B. sid. 103.)

LEIJONCRONA, CHRISTOPHER.

Om denne skald, som "åt sitt inre lif rest en oförgänglig minnesvård genom sina förträffliga poemer", enligt Hammarsköld, vet samme flitige forskare ej mer, med hänseende "till den jordiska vandringen", än att han "varit Sekreterare och lär hafva aflidit i början af 1700-talet." Men hvad som måste anses ännu förunderligare, är att v. Stiernman i sin Adel. Matrikel, vet om adeliga ätten N:o 591, efter ättefadrens död, blott det, "att den i (18:de) seklets början är

utgången." Han plägar dock alltid uppgifva den person, i hvilken en adelig ätt utslocknat. Det är då svårt att "i en vrå i Skåne" skrifva en biographi öfver denne man, med en så rikt utrustad själ, men i Kongl. Bibliotheket och Riks-Archivet i Stockholm till sin jordiska vandring så okänd.

Hans börd är dock allmänt bekant och må derom erinras. Ryttaren *Ola Holm*, som sändes för Näringe säteri till Gustaf Adolphs fana, hade satt sin son *Johan* i Skräddarlära. Som mästare fick han lyckan att sy Drottning Christinas kläder och der en Drottning regerar måste en Skräddare kunna bli af inflytande. 1642 var han Drottningens "Hofskräddare och Kammartjenare." Vid samma tid var en Polycarpus Crumbygel också Kammartjenare, hvars fader Casper inkommit från Tyskland, medförande äfven en dotter Barbara. Hon skänkte ryttarsonen sin hand. Men svågrarne ernade ej länge vara Kammartjenare. 1645 blef också Johan "Klädemästare" och Polycarpus "Skrifvare i Klädkammaren." 1652 blef Johan "Hennes Kongl. Maj:ts egen KammarRäntemästare", då Polycarpus redan blifvit "Husgerådsmästare." Då Drottningen, inseende sanningen af sentensen "melius prævenire quam præveniri", beslutat nedlägga regeringen öfver en oregerlig adel, synes någon politisk Bourdelot ingifvit henne den nycken, att visa, det adel dock vore ett Regentverk, som kunde vara såväl dumt som qvickt. För att tydligen bevisa den satsen, upphöjde hon skräddaren till HofIntendent 1653 och adlade honom för sina genom skräddarfyndighet ådagalagde förtjenster, 1654, gifvande honom det mest ljudfulla namn någon Riddare kunde begära: *Leijoncrona*, helst *Lejon* och *Krona* voro heraldikens sublimaste uttryck. Och Polycarpus adlades med ett täflande namn: *Cronhielm*. Leijoncrona kom ej till högre värdigheter, men Cronhjelm dog som Friherre till Hakunge och Flosta, Herre till Segloraberg, Hyltesnäs och Wilestad, först Landshöfding i Skaraborg sedan i Westmanland och gifte barn samman med ett RiksRåd, som räknade slägtskap med sjelfva Gottfrid, Jerusalems Konung, alla andra Konungar och Kejsare oräknade. Så började anornas fördomar att skingras.

Kanske — att spridas ända ned till samhällets djup. Leijoncrona samlade egendom, för att grundlägga ett herresäte af det Näringe, hans far som ryttare försvarat, och således kunna skrifva sig "Herre till Näringe, Lindsbro och Untra." Köpte sedan Söderfors ankarbruk m. m. lemnande vid sin död 1687 (ej 1689, såsom v. Stiernman har i Adels-

Matr.) egendomarne i stor skuld. Nu underkastade sig sonen Christopher att i sin tid aldrig få deraf någon inkomst, liksom de öfrige arfvingarne. Herresätet förvaltades tills "mesta skulden" var betald. Dertill fordrades 37 år.

Vi träffa *Christopher Leijoncrona* första gången 1679, då han från trycket utgaf "Tvenne Herdars Samtaal öfver Sal. Secreteraren Tigerhielms dödlige afgång. Utan tryckningsort och år; in fol. T. dog d. 11 Jun. 1679. Antaga vi L. nu omkr. 20 år gammal, så var han född i slutet af 1650-talet. Dernäst träffa vi honom i Paris 1685. Han har der väckt det uppseende, att Reymondt Faltz, som 2 år derefter slog medalj öfver Svensken Olaus Thegner, nu göt en stor dylik öfver den unga Svenska skalden. Man ser, hans bild utan öfverskrift, på ena sidan. På den andra: ett träd i blomma och inskriften: "Cum tempore fructus." Den är afritad i "Lochners Sammlung merkwürdiger Medaillen" 1737. Ännu året efter fadrens död 1688 är L. i Paris och bibehåller sitt anseende. Nu slås af samma Faltz en medalj, som synes afse L:s sorg genom sin faders död, med hvilken lär förenat sig ekonomiskt bekymmer. På ena sidan ses hans bild. På andra en korallbuske och inskrift: "Crevit in adversis (Lucani 11: 614). Än en tredje medalj är slagen öfver L. Hans bröstbild synes på ena sidan. På den andra: en strid ström, som nedfaller från ett berg i hafvet, samt orden ur Horat. Ep. 1: 2. "Labitur & labetur." Se Berchs Mynt o. Skådepenn. p. 351—352. Reym. Faltz kallade sig Medaillator R(egis) Bor(ealis?) 1701.

1688 var L. redan Secreterare, då han jemte svågern M. Trotzig (sedan Landshöfding och Baron) emottog sin moders fullmakt, att uti sterbhuset göra och låta. Troligen blef han, återkommen detta år från Paris, engagerad i K. Cancelli. Någon annan befordran hade han ej vunnit vid sin moders död. Men 1693 var han CommissionsSekreterare i England. Enligt K. Maj:ts bref af d. 24 Dec. s. å. skulle CommissionsSekr. Hr Christ. L. för det året bekomma inalles 3000 R:dr till underhåll och correspondencepenningar och kom alltså af denna post att åtnjuta 2700 R:dr utom de 300 R:dr som på E. O. staten voro uppförde. Han skref 1696 d. 18 Febr. från London till R.R. Gr. Fabian Wrede, hvars son Carl Casper nu väntades till London (Brefvet är aftryckt i De la Gard. Arch. X D.). 1697 d. 6 Apr. blef L. Resident vid Engelska hofvet. 1699 d. 14 Apr. var han redan E. O. Envoyé (20 år efter det han först uppträdde

som författare), då han genom K. Maj:ts bref till K. Stats-Contoiret fick ett augment af 1000 R:dr i löneanslag. 1706 uppbar en v. L. 6000 R:dr årligen, enligt utrikes Ministrarnes personella stat. 1704 hade han haft tillfälle ådagalägga sin diplomatiska skicklighet. Vår tappre Psilander hade i någorlunda ogjordt väder uppenbarat sin bravur, då Engelska Schoutbynachten Wil. Weston jemte Engelska kusten begärde en hedersbevisning åt Drottningen, som Ps. ansåg ej kunna lemna, då han derom ej hade ordres. Fäktningen blef skarp, men Capitaine Ps. öfvermannad. Drottn. Anna fordrade först hans bestraffning, men Nordberg tillskrifver L:s förstånd, vid behandlandet af denna sak med Engelska Ministern Robinson, "att ingen vidare oreda deraf följde." I Arvid Horns handskrifna historia anföres, huru L. i London såväl som Palmqvist i Paris fått rättighet af Konungen att söka förmå de hof, der de voro anställde, att bemedla fred med Danmark. Brefvet derom till L., som var chifferadt, afgick d. 26 Apr. 1709. (Utgör Bilagan N:o 5 till andra Del. af nämde Historia, hvaraf en afskrift finnes på Löberöd.) Detta fredsverk blef skaldens sista verk. L. dog i London d. 8 April 1710 *) och med honom utslocknade hans ätt. Han hade dock varit gift med *Françoise Leyonberg*, dotter af Didr. Leyonberg och Siri Gyllenkrok. Deras dotter *Dorothea Leijoncrona*, gift med Majoren och Ridd. Pehr Lilljehorn, blef moder åt den namnkunnige konungagunstlingen, ContreAmiralen, v. Landtmarskalken och Commendeuren *Pehr Lilljehorn*.

Vi böra ej glömma, att L:s CommissionsSekreterare de sednare åren (med 300 R:dr lön) var Grefve Carl Gyllenborg, hvilken både som Skald och Minister hedrar den chef, under hvilken han aflade sina tirocinier.

Det är en poesiens ära, att embetsmannen Leijoncrona alldeles kunnat förgätas, oaktadt han beklädde den vigtiga och ärorika post, att under Carl XII:s mest lysande period vara hans representant i England; men att skalden Leijon-

---

*) Enligt Rehbinders anteckning i det ex. han egt af v. Stiernmans Adl. Matrikel som nu tillhör Löberöds Bibl. L. är nog begrafven i London. Fadren anlade ingen familjegraf, nöjande sig sjelf ej med mindre graf, än Upsala Domkyrka, der Gustaf Wasa hvilade under samma tak. Då Hr Grill gjorde af Söderfors ett så märkvärdigt ställe, genom anläggning af naturaliesamlingar o. d., kunna vi ock lägga det till Söderfors märkvärdigheter, att skalden Leijoncrona varit dess arfvinge och delägare.

crona för några visor, som säkerligen alla tillhöra hans ungdom och hvilka händelsen förvarat i Palmschöldska Samlingarne, kunnat bibehålla ett äradt, ett älskadt namn.

Som Palmschöld blott känner honom under namn af Sekreterare och sjelf dog 1686, kan det vara nog troligt, att vi blott ega hvad L. sjöng före sin utresa till Paris, från 1679 till 1686 ungefär. Det är sannolikt, att han ej dermed upphörde uppodla sina vackra anlag för diktkonsten. Skedde så, var det tvifvelsutan en lika olycka för vår poetiska utveckling, att han så tidigt fick sin verksamhet utom fäderneslandets och fäderneспråkets gränsor, som när Creutz med sin sångmö sändes ut som Minister.

Hammarsköld tillerkänner skalden L. en praktfull phantasi, en innerligt rörlig känsla och ett öppet sinne för versificationen. Bristerne deri öfverglänsas, heter det, af innehållets sant poetiska anda och den rena takt, med hvilken han användt denna romantikens äkta elegiska form. Olof Wexionius var i jemförelse med denna så ädelt stämda och hugfulle sångaren, blott en tröttsam rimmare. Lénström tillerkänner honom medfödd poesi, men beklagar att den italienska sonnett- och sestin-formen ofta mördat den, hvaremot han lyckats bäst, der han begagnat visans form, som ej kunnat hindrat känslans klara utbrott. Berömmer äfven en hans grafskrift på hexametrer. Hammarsköld anför en Sestina. Säkert är att L. bidragit att bilda vårt språk för poetisk utgjutelse och förtjenar ett aktadt minne som skald såväl som medborgare.

Skrifter: Tvenne Herdars Samtaal öfver Sal. Secreteraren Tigerhielms dödliga afgång. Utan tryckort och år. Fol. — Secret. Christopher Leijoncronas poetiska skrifter. Mst bland Palmschöldska Samlingen. Poet. XIII. Äfven finnas poemer af honom i de andra banden.

(Källor: De la Gard. Arch. — Bibl. på Löberöd. — Hammarsköld, Sv. Vitterh. Hist. — Lénström, Sv. Poes. Hist.)

— N.

LEIJONHUFVUD och LEWENHAUPT. De förnämste af denna Ätt.

Denna ätts bevisligen äldste stamfader är *Broder Symonsson a wapn*, som lefde omkring 1350, och var gift med *Holmfrid Djursdotter Oxenstierna*. Annars uppgifves (Dalin II. 251), att K. *Waldemars* naturliga son med sin svägerska, Prinsessan Jutha, *Erik*, var en fader åt en *Waldemar*, hvars dotter blef gift med *Christiern*, Höfdinge i Halland, som

upptog sin hustrus vapen och blef alla Lejonhufvuders stamfader.

Af bemälte *Broder Symonsson* härstammade, man efter man, — alla Riksråder — *Christer*, omkr. 1400—13, *Greger*, omkr. 1430, *Christer Abraham*, gift med dottern till Engelbrechts baneman, Måns Bryntesson till Göksholmen, samt *Erik Abrahamsson*, till Lagmansholmen eller Loholmen, sedermera kalladt Gräfsnäs; han var Riddare, blef 1511 Svea Rikes Råd, och Höfvitsman på Örebro slott, 1512 Ståthållare öfver Westergöthland, 1515 Marsk. Han omkom i Stockholmska blodbadet 1520. Med sin husfru *Ebba Wåse*, hade han flera barn, bland hvilka märkas: 1. *Sten* (se N:o 1), Grefliga grenens stamfader; 2. *Abraham*, stamfader för Friherrarne; 3. *Margaretha*, K. Gustaf I:s Gemål.

α. Grefliga slägten.

1. STEN ERIKSSON.

Blir först bekant såsom Gustaf I:s Riddare. Var med 1537 vid rågångens uppgående med Ryssarne, och läses hans instruction i De la Gard. Arch. IV. 37. Kallas 1540 Mästerherre öfver KrigsRådet, och blef 1541 RiksRåd. Afsändes samma år till Frankrike, för att sluta förbund med K. Frans I. 1543 Ståthållare i Östergöthland, då han erhöll befallning att befästa Wadstena och Wimmerby. 15.. Riks-Cammerling (Öfverste Kammarherre). 1555 K. Gustafs Sekrete Råd. 1556 Höfvitsman på Jönköpings slott och Ståthållare i Småland samt i slutet af året Öfverste Befallningsman i Wiborg. Vid K. Erik XIV:s kröning 1561, vid hvilken högtidlighet han bar kronan, upphöjd till Friherre. Afsänd i flera beskickningar, neml. 1556 till Ryssland och 1558 till England. I början af 1560 befann han sig i Lübeck, men vågade ej taga hemvägen genom Danmark (De la Gard. Arch. I. 53), af fruktan att blifva fasttagen. Detta öde träffade honom dock tre år sedermera, då han med tvenne andra herrar blef affärdad till Hessen, för att hembeledsaga K. Eriks utvalda gemål, hvilket frieri dock strandade; från denna fångenskap fick han 1565 återkomma. Sedermera, då fiendskapen mellan Konungen och Hertigarne begynte, öfvergick han på de sednares, sina systersöners sida. Blef också 1567 insatt i fängelse i Upsala, men utsläppt.

Redan Gustaf I hade till sin svåger hyst ett stort förtroende; i början af sin regering var det också med honom

och Brahe, som K. Erik mest rådgjorde sig. Men många orsaker bidrogo, att göra hans trohet vid pröfningens stund svigtande. Först den nära slägtskapen med Hertigarne; ehuru han var med i rådslaget om att inskränka deras rättigheter, så skedde förmodligen dock detta ogerna, helst som han redan under K. Gustafs tid skall hafva visat Johan en större tillgifvenhet än den äldre brodern. Vidare kunde det icke annat än förtryta honom, att Konungen, jemte sina öfriga dårskaper, mer och mer lyssnade till yngre och lågbördade lycksökare. Då den ärlige Grefve Per Brahe engång anmärkte, huru de, "som i sal. Konungens tid sprungo med limstången, fingo på gläfsen", svarade Erik: "andra tider, andra seder. Vi hafva de konster på alla sidor om oss, som intet kunde vara i min faders tid, och som behöfva en annan medfart; vet ni, Herr Per, Nils Svantesson är mera Edert än mitt helgon; tiden skall utvisa hans helighet." Då genmälte Sten Eriksson: "vi vete intet ondt om Nils Sture; men det vet jag, att om menniskolif bör gammalt folk råda, och att i det hus, der pojkar gå in, der går allt gammalt förfaret folk ut"; hvarpå Konungen skall hafva svarat: "väl sagdt."

Mellertid misstänkes Frih. Sten varit medvetande om Nils Stures stämplingar under beskickningen till Lothringen. När Sturarne blefvo mördade och Erik till deras anförvandter utdelte penningeböter, emottog också Frih. Sten af dessa blodspenningar ett tusende Rhenska gyllen, dem dock Erik en tid derefter igenfordrade, sedan han "kommit till annat betänkande", helst som de nu till "Sveriges rikes beskydd och försvar erfordrades, och penningarnes emottagare ej höllo sina löften." Detta skedde sedan Jöran Pehrsson åter insmugit sig i Konungens förtroende: under den nästföregående tiden, synes Sten Eriksson på sätt och vis blifvit betraktad såsom Rådets hufvud, emedan åtskilliga i Skand. Sällsk. Handl. IV. sid. 199 o. f. aftryckta skrifvelser från Konungen, Catharina Månsdotter, Sekret. Olof Larsson, Mäster Mårten Helsing m. fl. om särskilda regeringsärender äro adresserade till honom. Ehuru Herr Sten var en man med fast charakter, eller såsom en Konungens medhållare uttryckte sig "en oblyg man, icke utan godt hufvud", så leddes han dock de sednare åren af sin hustru Ebba, som uppretade honom emot den laglige Konungen.

När sedan Hertigarne höjde upprorsfanan, trädde Pontus de la Gardie och svågern Sten öppet på deras sida.

Under Stockholms belägring inträngde dessa båda i spetsen för en hop ryttare genom Söderport, i tanka att öfverrumpla Konungen, morgonen d. 9 Sept. 1568. Konungen, som då befann sig i gudstjensten i Storkyrkan, skyndade, vid underrättelsen om faran, att begifva sig till slottet. Men innan han ännu hunnit komma öfver vindbryggan, hade hans förföljare redan upphunnit honom. Erik låtsade då vilja gifva sig fången åt Grefve Pontus, men rände i detsamma värjan genom hans högra arm, och under samma tumult stack en af drabanterna Herr Sten med en hillebård genom lifvet, af hvilket sår han d. 5 Oct. tillsatte lifvet.

Gift den 5 Oct. 1548 med *Ebba Månsdotter Liljehöök*, dotter af den i Westergöthland utropade Konungen. Kung Gustaf höll sjelf bröllop åt sin Svåger och böd gäster (De la Gard. Arch. I. 52). Om henne och hennes tre söner *Sten*, *Axel* och *Mauritz*, se nedanf. N:o 2 och 3.

(Källor: Stiernmans Höfd.Minne. — Dalin, Lagerbring, m. fl. — Berchs Skådepenn. — Gezelii Biogr. Lex. — Ett Bref från honom till sin syster Drottningen, läses i De la Gard. Arch. I. s. 106. — Skand. Sällsk. Handl. III. s. 22, 29, 55, 63, 64; IV. 193, 199; VIII. 18.)

2. LEJONHUFVUD, AXEL STENSSON.

Son af den föregående, född mellan åren 1550 och 1558. Sedan deras fader 1568 omkommit, blefvo både sönerna upphöjda i grefligt stånd och deras moder äfven förklarad för grefvinna, ehuru hon vanligen, för sin karlaktighet skull, kallades *Grefve Ebba*. Sina båda söner hade hon satt i olika hof, K. Johans och Hertig Carls, mellan hvilka den tidens ädlingar och lycksökare delte sig. Gr. Axel hade hos K. Johan, sitt syskonebarn, vunnit så stor nåd, att han, sedan han 1576 blifvit Häradshöfding i Oppunda, redan 1586 blef RiksRåd och var följ. år Ståthållare öfver hela Finland *). Emedan den äldsta brodern *Sten* förvärkat grefskapet (Raseborg i Finland), så öfverläts det 1587 åt Axel, som sålunda skref sig Grefve till Raseborg, Friherre till Gräfsnäs, (icke Räfsnäs), och Kegleholm.

År 1589 blef han befullmäktigad till fredsunderhandlingen med Ryssland, men missnöjd med Konungen, i an-

*) I denna egenskap utgaf han d. 12 Maj 1589, till Befallningsmannen Lasse Henrikson på Åbo slott, en fullmakt att för 822 daler, som Kronan var honom skyldig, och hvarför Ståthållaren "ej nu kunde ställa honom till fredz" behålla "en hell krok schatte jord" samt 320 åmer skatte hö. De la Gard. Arch. V. 206.

ledning af en försäkran om sin trohet, som han måst aflemna innan han reste till fredsverket, fällde han åtskilliga smädliga uttryck om sin herre, i anledning hvaraf denne klagade, att "han hade mycket falskeligen handlat och skrifvit uti krigsfolkets namn, och äfven sedan han kom till Tyskland, otillbörligen talt om Hans Maj:t, hos Dess syster, Hertiginnan af Meckelborg." Han blef derföre inmant i fängelse och 1590 dömd sina embeten förlustig.

Grefve Axel vände sig då till sin broder Mauritz och Grefve Carl Sture, som stodo högt i Carls gunst, för att begära Hertigens beskydd. Sedan han derom blifvit tillförsäkrad, begaf han sig ned till sin moder på fädernegodset Gräfsnäs i Westergöthland, der han förfor som en tyrann emot fogdar och folk, lät nedhugga Kronans parker och sälja skogen för sin räkning, slog under sig många hemman m. m., hvilket allt förblef ostraffadt. Vid ett annat tillfälle skall han hafva *) begått ett ochristeligt mord på sin sons herretjenare. När Konungen hade låtit fängsla de myndigaste af Rådsherrarne, yttrade Gr. Axel, att han sådant icke ämnade tillåta, och hans moder, ännu djerfvare, tillade, att "det var hon som hade tillsatt Konung Johan och det kunde väl också blifva hon, som afsatte honom." Tillika uppgjorde Gr. Axel den planen emot Hertig Carl, att locka honom till sig på Gräfsnäs, taga honom till fånga samt då tilltvinga sig sådane villkor han önskade. Denne plan blef dock afstyrd af de öfrige herrarne; mellertid syntes Grefven och hans moder förehafva ännu djerfvare stämplingar, emedan de skickat sine dyrbarheter öfver gränsen till Halland. Omständigheterne tvingade dock dem att i ödmjuka bref anhålla om Konungens nåd, hvilken dem tillerkändes mot afgifvande af en förbindelse, att de "alltid skulle blifva på K. Johans och dess lifsarfvingars sida och aldrig hylla Hertig Carl och hans efterkommande." Detta oaktadt höll sig Gr. Axel i Konungens lifstid alltid till Hertigen, och Johan betecknade honom i sitt testamente såsom en bland dem för hvilka hans son borde akta sig. Dock skall K. Johan hafva förlåtit honom på sin sotsäng.

Gr. Axels tillgifvenhet emot Hertigen var dock ej starkare, än att han efter K. Johans död lät på Gräfsnäs sammankalla Adel och allmoge, föreställde dem, att, som det vore mycket ovisst huruvida Hertigen ämnade förblifva

---

*) Skand. Sällsk. Handl. VIII. 19.

sin laglige Konung trogen, ansåg han försigtigast att intaga fästningarne Gullberg och Elfsborg, för att hålla dem Konungen tillhanda. Då H. Carl erhöll kunskap om dessa stämplingar, lät han kalla Axel till ansvar, och tillika befalla Ståthållaren på Örebro, Jost Kursel, att begifva sig med krigsfolk till Westergöthland, för att stilla detta oväsende. Men då denne nalkades, flydde uppviglaren; och de missledde bönderne voro då på honom så förbittrade, att de voro färdige att nedrifva Gräfsnäs, hvilket Kursel hade möda att afböja.

I Polen, dit Axel nu begaf sig, uppblåste han Sigismunds misstankar emot sin farbroder. Tillika betedde han sig äfven i detta land på ett sätt, som väckte både uppseende och förargelse. I Danzig förföljde han, och traktade till och med efter lifvet på en Erik Falk, Biskopsson från Linköping och Riddare till Christi graf, sänd af K. Johan för att förmå den Tartariske Kejsaren att bekriga Ryssland; — hans hat till denne riddare kom deraf, att denne — såsom Axel påstod — hade låtit af den aflidne Konungen på ett ovärdigt sätt bruka sig emot Svenska Rådsherrarne i deras motgång.

I samma stad föreföll ännu ett annat uppträde, som målar denna ädlings vilda lynne.

En "Holstenisk militärperson," Anders Plæsse, som vistades i Danzig, hade till ett gästabud bjudit Grefve Axel, som der träffade åtskilliga Svenskar, bland hvilka hertig Carls tjenare (sedermera Amiralen) Peter Gottberg. Vid bordet drack Grefven Herr Hans Bremer till, hvilken antagit Gustaf Baners tjenst, men för öfrigt var en Danziger Stadsjunkare. Grefven önskade att Hans Bremers herre efter sin sorg måtte få glädje igen och tillade de trotsiga orden, "att han lefde i den förhoppning, att alla de som hade varit hans fiender, skulle blifva skälmar, bedjandes Gud i himmelen, som af sin nåd och barmhertighet ännu icke hade låtit den lilla David öfvervinnas, och den stora Goliath väl nederstörta kunde, om hjelp och bistånd både emot Hertigen, så väl som alla andra." Derefter vände sig Grefven till värden i huset: "Det gör mig ondt," fortfor han, "att allt redeligt folk icke skall vara kunnigt, huru falskt och förrädeligen är med oss handladt, efter som mången tordo om oss tänka det som icke är sant. Dock tackar jag Gud att jag hafver Kongl. Majestäts gunst, den jag allena för min Öfverhet i Sverige känner god och ingen annan,

varandes beredd att härefter, när det dertill kommer, sätta min fot emot Hertig Carls." De öfrige närvarande gästerna vände sig efter detta Grefvens tal till Peter Gottberg, och anhöllo "att han icke ville låta det komma för Hertigens öron, helst Grefven allaredan tillförene var nogsamt bedröfvad, och dessutom detta talet i druckenhet fört hade." Det oaktadt blef bref skrifvet till Hertigen om denna tilldragelsen. Då vardt Grefve Axel skrämd och förbittrad. Han sökte att få sak emot Gottberg genom Herr Johan Näf, son af Landshöfdingen i Dalarne, för någon gammal gälds skull. Gottberg blef gripen och måste göra ed, att han icke visste af någon Hertigens stämpling emot Konung Sigismund. Derjemte måste han afgifva en förpligtelse, att han aldrig mer skulle komma för Hertigens ögon. Denna förpligtelse blef dock genast bruten af Gottberg, så snart han kom lös ur fängelset.

Då Gref Axel sport detta, utfor han å nyo emot Hertigen, och beskyllde honom att han umgicks med idel falskhet och bedrägeri, fruktandes ingen olycka. "Men Hertigen skulle akta sig," tillade Grefven, "att han icke blef tagen vid hufvudet och stoppad i ett hål eller fängelse, på det fred för honom måtte behållas uti fäderneslandet."

Det dröjde icke länge innan Hertigen skref till Konungen ett klagobref öfver Gref Axel, hvilken liknades vid den upproriska Måns Bryntesson Liljehök under gamle Kong Gustafs dagar. Han uppmanade Hans Majestät att icke anförtro Grefven någon beställning af stort värde, eller annars någon myndighet.

Men då Konung Sigismund seglade till Sverige, medföljde Grefve Axel. Hertig Carl mötte sin Konung på slottsbryggan i Stockholm, och blef genast förbittrad att se sina argaste fiender, Grefven och Claes Fleming, i Konungens sällskap. Han fordrade genast högtidligen att de båda Herrarne skulle stå till svars för sina gerningar inför laglig domstol, och förevitte dem deras uppförande med många hårda ord. Fleming teg, men Gref Axel svarade Hertigen igen med vrede, så att Konungen sjelf måste tysta honom.

Emellertid måste både han och Fleming afhålla sig från Rådet och deltagande i dess befattningar, så länge Hertigen var i staden.

Hertig Carls fordran, att Grefve Axel skulle stå till rätta för det han bedrifvit, besvarades af Konungen slutligen med ett placat, som innehöll, "att emedan Grefven,

jemte de andra Rådsherrarne, som fallit i Konung Johans nåd, igenom onda menniskors tillskyndan öfver hela riket mångahanda tillmäle och förtal voro utspridde, och dock likväl Hans Kongl. Maj:t icke förnummit att de sig emot Hans Kongl. Maj:t och Sveriges rike i någon måtta orättråd- och otroligen förhållit; så emedan detta vore dem af några ringe lättfärdige menniskors och deras afundsmäns angifvande påkommit, ty ville Hans Maj:t allvarligen hafva förbudit, *"att någon skulle desse Hans trogne män och Råd något tillmäta, som deras goda namn och ryckte kunde vara förnär, utan hålla dem i ära, vyrdning och anseende."* Men Hertigen ogillade placatet och yrkade ytterligare på rättegång emot Grefven och Fleming.

Konungen reste derefter till Upsala till sin kröning och till öfverläggningarna, som han der skulle hålla med Ständerna. Grefve Axel infann sig äfvenledes der, som det tycktes, endast i afsigt att ösa ovett på Hertigen. Konungen måste oftast tysta hans gälla tunga. I förening med Clas Fleming styrde han sålunda, så tillsägandes, både Konungen och Riket efter sitt sinne. Han underskref den märkliga, af Erik Sparre författade, skrifvelsen om Adelns privilegier, hvilken inlemnades till Konungen vid detta tillfälle.

Då Hertigen ankom till Upsala, medhade han i sitt hof, såsom en af sina Rådsherrar, Grefve Mauritz, så att nu sålunda bröderna ändtligen träffades. Det tyckes, som de då uppgjort sina planer, ty från den tiden framstår Mauritz beständigt såsom sin broders förespråkare hos Hertigen. Vid den stora deputationen som Ständerna affärdade för att säga Sigismund, att han skulle efterkomma deras begäran, så framt han ville förblifva deras Konung, förde Gref Mauritz och Carl Sture, hans ifrigaste anhängare, ordet. Gref Axel sysselsatte sig allt med att försvara sina vänner och anfalla Hertigen hvar han kunde åtkomma.

Men slutligen skedde en märkvärdig förändring i förhållandet: Grefve Axels broder Herr Mauritz Leyonhufvud öfvertalte, ehuruväl icke utan med stort besvär, några af Riksens Råd, att de i Upsala, sedan Grefven der hade Hertigen med de högmodige ord och gensvar bemött och förargat, gjorde hos Hertigen deras flit om en förlikning dem emellan, men kunde likväl icke vidare honom der till öfvertala, än med sådant vilkor, att Grefven antingen skulle bekänna sig vara brottslig, eller ock saken utföras för rätta. Så emedan Grefven var öm om sin heder och reputation,

bemödade han sig att vinna Hertigens gunst och vänskap igenom sitt bref till sin broder på efterföljande sätt: När jag betraktar det svar, som Hans Försteliga Nåde nu senast ifrån sig gifvit, och den gunstige Herre jag tillförene haft uti Hans Förstel. Nåde, jemväl anseendes, att denna oss emellan uppvuxne tvist och vedervilja är mer förorsakad igenom onda menniskors tillskyndan, än att jag skulle kunna tro eller tänka Hans Försteliga Nåde haft emot mig något ondt uppsåt, hälst och emedan Hans Försteliga Nåde jag alltid, som en köttslig fader, älskat och ärat hafver, kunnandes nu icke desto mindre ögonskenligen märka, att det äro månge, ändock de icke låta märkat, som ingen ting häldre se och önska, än att vi på begge sidor bågen högt spände, att både Hans Försteliga Nådes stora olägenhet och min yttersta skada deraf följa måtte, hvilket till att förekomma, jag såsom den der ringare är, vill gripa medelvägen, och Hans Försteliga Nådes begäran efterkomma samt Hans Försteliga Nåde tillbörligen besöka, såsom jag ock nu på detta sättet vill hafva mig förklarat, att då Hans Försteliga Nåde mig sednast uti Upsala så hårdt tilltalte, jag icke af uppsåt, utan i hastighet och af ett oförmodeligt tillfälle, Hans Försteliga Nåde bemötte, och fördenskull nu tjenst- och ödmjukligen afbeder allt det, som jag Hans Försteliga Nåde då, utaf mensklig svaghet och i hastighet, mer kan hafva svarat än som till min äras defension månde vara af nöden, hvilket Hans Försteliga Nåde med förtret och missnöje upptog. Sedan beder jag ock, Hans Försteliga Nåde täcktes att utaf misstankar emot mig fattad onåd och vedervilja falla låta, och der något vore, hvaröfver Hans Försteliga Nåde min ytterligare förklaring och enskyllan åstundade, ville Hans Försteliga Nåde sådant, igenom någon sin trogne tjenare, mig förhålla, då jag, näst Guds hjelp, icke skall fela, att hos Hans Försteliga Nåde mig således i ödmjukhet förklara, att Hans Försteliga Nåde skall derutaf finna en nådig förnöjelse och för Gud i all sanning förnimma, det Hans Försteliga Nåde allt för mycket haft mig misstänkt. Deremot vill jag utaf hjertat gerna förgäta all den del mig kan trycka och deruti jag vet mig vara oskyldig, försäkrandes derhos att skola här efter, mer än någonsin tillförene, med min ödmjuka tjenst gå honom tillhanda, samt uti allt det jag kan pröfva Hans Försteliga Nåde lända till behag, redeligen och med all som största trohet efterkomma, såsom jag ock torde fram för någon annan veta vid

handen gifva ett eller annat, hvarutaf Hans Försteliga Nåde kunde hafva ett särdeles gagn och nytta."

Konungen intercederade ock sjelf för Grefven, låtandes förmärka den åstundan, att så väl Han som Hertigen, måtte för denna saken blifva obesvärade, begärandes ock derjemte, att en Grefve Axels tjenare, som var en Tysk, Wulf Filip benämd, måtte gifvas lös utur Nyköpings torn, hvarest han hade sutit fången ifrån begynnelsen af oväsendet, som Grefven försökte åstadkomma i Westergöthland. Men Hertigen sände till Konungen en copia af Grefve Axels smädeskrift, som var funnen i Telges stads kyrka, hvaribland annat Hertigen hotades med en mördare, som var en munk ifrån Paris. Skriften innehöll äfven försmädelser emot den Kongliga familjen. Originalet af samma skrift behöll Hertigen sjelf, för att framdeles kunna med sin egenhändiga stil öfvertyga Gref Axel. Måste fördenskull Grefven nu falla till föga och bruka bättre ord, viljandes intala Hertigen, att en annan hade skrifvit efter hans hand, ehuruväl den var sådan som ifrån alla andra åtskiljas kunde. Icke desto mindre bekom han Hertigens bref om gunst och vänskap, hvaruti, sedan allt hans förseende var upprepadt, och ihågkommet, Hertigen gaf till att förstå, det han ville allt sådant hafva förlåtit för hans salig faders Her Sten Ericssons skull, hvilken icke allenast var Hertigens moderbroder, utan ock hade i hans omyndige år varit hans höfvitsman för krigsfolket uti Södermanland, Nerike och Wermland; jemväl ock i anseende dertill, att han erkände Grefvens sinne, som ofta uti hastighet icke viste hvad han gjorde. Och der han länge sedan någon ödmjukhet af sig låtit förnimma, hade allt med mindre väsende, än som nu skedt var, blifvit stilladt och afgjordt."

Knappt hade Axel sålunda blifvit försonad med Hertigen, förrän hans vrede vände sig emot Konung Sigismund, och han började förfölja denne sin förr erkände herre, med samma hätskhet, som han förut hyst emot Hertig Carl.

Grefve Axel följde derefter Hertigens åsigter långa tiden bortåt med en sådan ifver, att han tycktes vilja täfla med sin broder Mauritz i tillgifvenhet för honom. Han kallade Sigismunds regering *sömnaktig och sällsam*, och förargade sig deröfver att Konungen icke ville för slägtskapen skull kalla honom *"frände."*

Vid Arboga Riksdag var han den ende af RiksRåderna, som kom tillstädes, och då han dessutom qvarblef i riket,

medan hans embetsbröder flydde till Pohlen, tilltog beständigt Hertigens nåd för hans person.

Hertig Carl belönade också dessa bröders tjenster genom ett Öppet Bref af Wadstena d. 14 Dec. 1595 *), hvarigenom han i Konungens namn erkände Grefvinnan Ebbas räkning **) på 34,000 daler, dem hon till Kronan aflevererat i silfver, pengar, spanmål, jern, kulor, saltpeter, värjor, jemte 35,000 daler, såsom 25 års ränta à 5 proc. å 28,000 daler, ty på de öfriga 6000 skulle intet interesse beräknas; tillhopa 69,000 daler; för de 575 dalers ränta, som sig å Grefve Axels anpart belöpte, upplätos honom Jönköpings stad och slott jemte 4 härader, hvaraf han skulle uppbära Kronans skatt och ränta, men deraf utbetala till hvardera af sina systrar, Anna och Elisabeth, hvardera 289½ daler. Brodern Mauritz hade förut i Aug. s. å. för sin brorsdel erhållit årliga räntan af Glanshammars och Rinkaby, hvartill 1599 tillades 4 andra socknar.

Detta allt uppretade så K. Sigismund emot Gr. Axel, att han 1597 förklarade honom för afsatt, och då han 1598 kom till Sverige, dömde han honom till landsflykt och gaf sin Höfvitsman, RiksR. Jöran Posse i befallning, att gripa honom lefvande eller död. Stångebro slag gjorde dock denna befallning overkställbar; tvertom måste Konungen hafva den förödmjukelsen att vid den nu följande fredshandlingen emottaga båda bröderne Lejonhufvud såsom Hertigens fullmäktige. Grefve Axel blef detta år förordnad till Ståthållare öfver hela Westergöthland, sedan han året förut der blifvit Lagman.

Underhandlingen mellan honom och Hogenskild Bjelke visar också denne förre från en föga ädelmodig sida.

Då Bjelke, efter sakernes nya utgång, förutsåg den fara honom och de öfriga hotade, anhöll han skriftligen, att Grefve Axel skulle utverka, att Hertigen blefve honom en nådig och gunstig herre. Grefven svarade det han intet skulle fela att i så måtto göra det som möjligt och honom anständigt vore, men om han intet kunde eller sig understode något att bjuda och befalla annorlunda, än Hans Förstliga Nåde hade både sine egne tjenare och befallningsmän budit och befallt att göra och sig efterrätta, förmodade han, det Hr Hogenskild vorde honom ursäktande, rådandes

*) De la Gard. Arch. IV. 89.

**) Denna räkning som begynner med år 1569, är meddelad i De la Gard. Arch. V. 40. f.

han ville med allting hafva tålamod, till dess han sin sak hos Hans Försteliga Nåde i första måton sjelf lätta och afgöra kunde. Hvad eljest Herr Hogenskilds omsorg och bekymmer om Fäderneslandet i gemen vidkommer, så ville Herr Hogenskild icke taga till misstycke, att han sin mening derom sålunda förtroligen och välment yttrade, att han i en så vigtig sak, som hans förnuft vida öfverginge, ville taga både enfaldiga sanningen, såsom ock de förelupnegerningar till hjelp, förande Hr Hogenskild till gemöte, huru som det nu varande missförståndet och oenigheten hade mer och mer tillväxt ifrån den timman och stunden, då Konung Sigismund gjorde sin krönings-ed, både igenom Ständernes i gemen, så väl som Rådets, jemväl ock något Hertigens förvållande, men ingalunda, att Konungen allena denna oenighetslågan uppväckt, hvilken hade allt stadigt bordt stå fast och icke vika ifrån sin förtalde krönings ed och löften; men Hans Maj:t sedan den ena vidlyftigheten efter den andra, ju längre ju mer, åstadkommit. I synnerhet klagade Grefven att Konungen ordres och befallning utgifvit, att man skulle honom antasta och till Konungen, antingen lefvande eller död, framföra, samt gods och förläningar, hus och hem, arf och eget ifråntaga, till förtiga, att allredan för några år tillbakas hade Konungen, utan någon lag eller skälig orsak, tagit ifrån honom hans Grefskap. I anseende till sådant och mycket annat, kunde man ju intet säga, det Konungen, efter sin gjorda ed och löfte, kom hit hem uti sitt rike som en fredlig, trygg och trogen Konung, den ingom borde någon skada å lif eller lem, gods eller egodelar oöfvervunnen tillfoga, och vore Konungen till sådant af androm styrkt, hvilke ock sjelfve hade dertill verkligen hulpit, ehuruväl så noga på vigtskålen lades, hvad dem nu vederfors, och der något icke så trärätt med dem efter lag handlades. Sedan när Konungen och Hertigen komme närmare tillsammans, är allom nogsamt bekant, huru som Hertigen månde ingen ting försumma, som till fred och godt förstånd Konungen och honom emellan tjena kunde, hvilket dock på andra sidan högmodligen blef utslagit och föraktat, intill dess det beklagliga blodbadet sig tilldrog vid Stångebro, der de krigälskande tappade slaget, och hvad calumnier och ogrundade beskyllningar, som emot Hertigen sammansmiddes, så kunde dock inför rättvisa och opartiske domare, som sanningen älskade, icke annat bevisas, än det Hertigen aldrig någonsin kunnat eller varit möjligt dess broderliga kärlek

och uppriktighet, samt huru han emot sin Konung var till sinnes, eller huruvida han stode efter dess skada eller ville sig tränga in uti der Kongliga myndigheten, högre contestera och betyga än äfven på den dagen, då allom var vitterligt och uppenbart, att Konungen icke var annorledes än som en fången man uti Hertigens händer, och alla de, som med Hans Maj:t voro, uti dess våld, att låta dem lefva eller lifvet afhända, som uti sådana fall plägar vara vanligt, i stället Hertigen, allenast på Hans Kongl. Maj:ts vinkande, upphörde med all fiendtlighet, tog hatten i handen och beviste sin Konung all den underdånigste välvillighet, som den trognaste undersåtare göra kunde, föreslåendes inga andra fredsvillkor, än att all ovilja skulle vara af vägen röjd, Hans Maj:t skulle sig begifva till sitt hufvudsäte Stockholm att der efter lag och rättvisligen regera. Hvad eljest dem belangande, som Hr Hogenskild förmälte skola sköflade blifva, för det de deras lagkrönte Konung sökt hade, så förmodade Grefven sådant aldrig skola varda bevisligt, oansedt man visste väl räkna dem på fingren, som det väl förtjent hade. Hvad nu hans och Hr Hogenskilds förre medbroder vidkomme, så betygade Grefven vid sin själs salighet, att han aldrig högre älskat sina föräldrar och syskon än dem, och deras välstånd så gerna sedt och åstundat som sitt eget, mindre att han deras skada skulle åtrå, oaktadt det han på några år bortåt icke allenast ingen synnerlig vänskap utaf dem förnummit, utan fast mer dag ifrån dag ett stilla hos dem boende hat och ovilja, hvarmed ock ändteligen var kommit så vidt, att afunden låtit sig förmärka utöfver hans Grefvestånd och vilkor, i det stället han ingens ibland dem härkomst hatat, eller derutöfver vist det ringaste missnöje, upprepandes derhos, hvad honom i Söderköping och Wadstena inför en sittande rätt vederfors uti hans rättmätiga fordring hos Hertig Carl, hvilket han dock alldeles ville hafva förgätit, och mer ansedt hvad som till samhällighet tjena kunde, hållandes dem för sådane män, som i riket omistande vore. Han kunde dock deremot icke annat se, än de voro väl tillfreds att umbära dem, som viste sig icke annat än godt utaf dem hafva förskylt, och aldrig något ondt dem tillfogat, och som de hade öfverträdt hvad de i Söderköping sjelfve beslutit och bekräftat, så hade de ock både mycket styrkt oenigheten emellan Konungen och Hertigen, samt vid afvikande utur riket, råd och beställningar varit hufvudorsaken till Konungens fiendtliga hit-

komst, att förtiga det åtskillige personer voro, som sade och bekände, att de på många sätt hade anmodat, såsom ock i sjelfva verket köpt dem, som mord- och förrädeligen skulle taga Hertigen afdaga. Skulle nu sådant kunna kallas lagvinna till straff, förr än man honom något ondt tillfogade, då sade Grefven, sig intet veta, hvad olag, mord och orätt vore. Härtill kom ock, att sedan Konungen var efter Stångebro slag bortrest, hade en dräng, som varit i tjenst hos Henrik Nykirch, då Konungen var stadd i Linköping, frivilligt berättat, och sig ännu tillböd att vilja bestå, der så kunde af honom fordras, det han, sedan slaget var öfverståndet, och Grefve Axel Lejonhufvud, tillika med flere, vardt fordrad in uti staden till Konungen att handla om frid, och han rätt då på stunden skulle åka dit in, då hade förbemälte Nykirch litet tillförne kommit in uti sitt herberge, der denne drängen då stod och gjorde hans bössor rena, och, vid det han steg in genom dörren, med ett skrattlöje sagt: rätt nu lärer Grefve Axel komma till Herredags: Hr Erik Sparre och Hr Gustaf Baner hafva låtit beställa med två hejdukar att när han körde genom deras läger skulle de slå tu lod i honom, och det de icke måtte fela, skulle de ställa sig på hvar sin sida om vägen: drabbade då icke den ene så råkade den andre, hafvandes derföre hvardera ett hundrade Ungerska gyllen att undfå. Då sade denne merbemälte dräng: Junker, om det sker, då blir det mera ondt utaf, dertill svarade Nykirch: det han får, det behåller han fuller: Jag har en god häst, fuller vill jag komma derifrån, en annan må se sig derom. När nu Grefve Axel frågade drängen, hvad som då förhindrade, att samma gerning intet blef ställd i verket, efter som han då kom åkandes, svarade han, att en utaf Konungens tjenare, som var en Liffländer, stod äfven då i samma stuga och hörde på detta talet, men sade intet dertill, utan lopp som aldrahastigast och förtälde det för Konungen, deruppå Hans Kongl Maj:t genast sände efter Heiduckarnes Öfverste, Beckes, och med få ord sade honom till, att om en sådan gerning skedde, skulle den gå öfver hans hufvud ut, begifvandes sig fördenskull Öfversten neder i lägret att sådant afstyra. Vidare besannades ock detta utaf en adelsman Erik Jöransson benämnd, som nyligen var kommen ifrån Danzig och fröken Anna, hvilken berättade, det talet vara allmänt uti hennes hof, att Grefve Axel vore en badstugu beställd, så framt Konungen sjelf den icke vorde förbjudandes. Frå-

gade nu allt derföre Grefven, hvad Hr Hogenskild utaf allt sådant ville sluta, och om han hade orsak, att för desse Herrars välfärd och frigörelse, till sitt och de sinas förderf samt lifs och välfärds efterstämplande sig mycket att utlägga.

Grefven blef sedan, vid Riksdagen 1600, de 5 olycklige RiksRådens Domare, ehuru han likväl icke deltog uti sjelfva Domslutet, och äfven, med knäfall för Hertig Carl, bad för Gustaf Baner, men feck afslag. Ifrån denna tiden började Hertigens misstroende på nytt vakna mot Gref Axel, hvartill Hertigen i synnerhet tog sig anledning af den stora myndighet, som han visade både i gerningar och med orden. Hatet vexte, och nu fick Öfversten Anders Lenartson befallning, att bemäktiga sig Gref Axels person. Då utgaf denna ett *öppet Bref* till Riksens Ständer om sin oskuld, begaf sig på flykten och flyttade sig ifrån det ena stället till det andra, för att undgå Hertigens efterspanande. Han reste sluteligen öfver till Danmark, förföljd och eftersatt allt intill Öresund. Då dömdes han här hemma ifrån alla sina embeten. Hans broder Mauritz kunde icke vinna nåd för honom denna gången. Ifrån Rosheim i Elsas utgaf han en *Berättelse om Hertig Carl och dess förhållande i Sverige*, dat. den 1 Nov. 1601, jemte en *Relation om Hertig Carls actioner* af den 6 October 1603. Desse Skrifter, och i synnerhet den sednare, förargade Carl på det högsta, hvarföre han ock tillsände Lejonhufvud ett Bref af den 2 Juli 1604, uppfyldt med de skarpaste utlåtelser. Detta märkliga bref lyder:

"Carl med Guds nåde &c. &c. Du hafver skrifvit, Axel Stensson, en sådan bok, så att aldrig någon skälm i hela verlden har funnits, som så dristig och oförskämd varit, att han har trott sig sådana smädeord, lögn och osanning att uppdikta och sammansätta, dermed du icke allenast hafver velat diffamera och föraktadt göra Wårt ärliga goda rykte och namn, utan ock andras med, och särdeles ditt fädernesland skämt och försmädat, såsom en äre- och ordlös afskummad bösevikt. Och efter du uti samma lösaktiga och skälmska traktat skrifver, att du vill, hvad du hafver skrifvit, försvara inför Kejsare, Konungar, Chur- och Förstar, eller hvem det begär i hela verlden; derföre låt Oss veta, om du består (tillstår) att samma Bok är af dig sammansatt, så skall du få derpå ett sådant svar, att hela verlden skall få veta ditt förräderliga, lögnaktiga, ordlösa hjer-

ta, och lära att taga sig till vara för dig, såsom den ärelösaste, afskumdaste skälm, som i hela verlden finnas kan till vara. Vill du vara ursäktad, så svarar du oss. Svarar du icke, så skäms du vid saken; och då ville Wi bevisa, att allt hvad som du hafver skrifvit, det hafver du diktat, ljugit och gjort som en vetterlig skälm och bösevikt, den der hafver handlat emot allt ärligt folks sed och bruk, så ock ditt eget samvete, och lagt dig en sådan spott in och skam för dina egna föräldrar, att de en sådan afskummad försmädare skola hafva födt af deras lif."

År 1608 utgaf Grefven äfven i Rosheim, en *Historia* eller *Berättelse om det som sig tilldrog med de Herrar som miste lifvet uti Konung* Carl IX:s tid. Han återkom till Sverige 1613 utan lejd, och uppehöllt sig en tid på Gräfsnäs i Westergöthland, anhållandes genom en Skrift hos Konung Gustaf Adolf, att få bo i landet. Konungen, som annars benådade alla andra, gaf härpå intet annat svar, än att han till honom öfversände det Patent, som nyss förut var utfärdadt öfver alla dem, som ifrån Sveriges Krona affallit. Detta förargade honom så högt, att han uppenbarligen med största sidvördnad både skref och talade om Konungens person. Han blef derföre efterspanad, men tog sin tillflykt åt Norige.

Här befann sig Gr. Axel, emedan han d. 1 Juli 1600 blifvit ifrån sina embeten afsatt och hans Grefskap och gods indragne, då han med hustru och barn reste ur riket, i sådant trångmål, att han *) den 28 Nov. 1613 i Stora Huseby till Peder Ifvason för 7000 R:dr pantförskref en mängd gods och gårdar i Norrige, som modren hade ärft efter sin fader och åt sonen öfverlåtit.

Från samma land skref Gr. Axel till K. Gustaf Adolph ett bref, hvarnti han beg de nåd, hvilken dock icke beviljades, fastän både Enkel ningen och Hertig Johan bådo för honom. Han begaf n till Tyskland, der han obemärkt af våre häfder s sitt äfventyrliga lif, sedan han sålunda genom sitt likaså liga som okloka uppförande ådragit sig fyra med hono nära beslägtade Konungars högsta ogunst.

I Tyskland gifte han sig 579 med *Sidonia*, Grefvinna till *Falkenstein*, Oberstein Bruch, hvarigenom han blef Tysk RiksGrefve. Hans eft mmande, som ömsevis skref-

---

*) De la Gard. Arch. V. 49. 8.

vo sig *Lewenkopf* och *Lewenhaupt*, emedan de tidtals uppehöllo sig i Tyskland, fortplantade den grefliga Lewenhauptska familjen. År 1608 infann sig Axels son, *Sten*, och begärde, understödd af flere Furstars förord, återfå sin faders gods och grefskap, hvilket hade blifvit öfverlåtet till Gref Mauritz och nu innehades af dess enka och enda dotter. Carl *) förfrågade sig då hos Enkegrefvinnan, om hon emot vederlag ville afstå det, och då hon dertill förklarade sig villig, fick Grefve Sten derpå löfte, emot förbehåll att betala 12000 daler till sin brordotters utstyrsel, i fall hon trädde i gifte. Gustaf II Adolph bekräftade 1612 denna förläning. Men emedan *Sten Axelsson* dog barnlös, så tillföll både det Svenska och Tyska Grefskapet den yngre brodern *Johan Casimir*, som blef RiksKammarRåd och GeneralGouverneur öfver Dr. Maria Eleonoras Lifgeding. Den förre, ej olik sin fader, "for **) fram i Finland som en tyrann, pinte sina underhafvande bönder med tortur under fångenskap i herregårdstornet, hvilket dock enligt gällande lagar var tillåtet." Liksom samme sin fader hade han också en dråpsak på sin hals. Icke stort bättre säges den andre brodern Johan Casimir varit. Bland den sednares 4 söner märkas 1. *Gustaf Adolf* RiksRåd o. Fältmarskalk (se N:o 4). 2. *Carl Mauritz* och 3. *Ludvig Wierich*. Den mellerste *Carl Mauritz Lewenhaupt*, RiksRåd, hade 2:ne söner a) *Axel Johan*, Vice Amiral, hvars son *Otto* blef Katholik, nedsatte sig i Frankrike och dog barnlös; b) *Carl Gustaf*, fader till den olycklige *Charles Emil* (se nedanf. N:o 6) och till *Fredrik Königsmark Lewenhaupt* af Cassmyra. — Johan Casimirs tredje son Ludvig hade tre söner: a) *Gustaf Fredrik*, GeneralLieuten., hvars son *Carl Fredrik Frans* dog barnlös; b) *Adam Ludvig* (se nedanf. N:o 5); c) *Carl Julius* GeneralMajor och ÖfverCommend. i Stade, som fortplantade denna gren.

(Källor: Werwings, Dalins, Lagerbrings Hist. — Widekindi Gust. II Adolphs Hist. — Stjernmans Matr. o. Bibl. SuioGoth. II Del. — Borchs Skådepenningar. — Gezelii Biogr. Lex. — De la Gard. Arch. anf. st. — Skandin. Sällsk. Handl. anf. st. — Pantheon, 9:de Häft.)

3. LEJONHUFVUD, MAURITZ STENSSON.

Broder till den föregående, f. d. 10 Sept. 1539. I arfskiftet efter fadren, fick han ***), den yngste sonen, 48

*) De la Gard. Arch. IV. 89.
**) Skandin. Sällsk. Handl. VIII. 19. Jfr III. sid. 22.
***) De la Gard. Arch. V. sid. 26 o. f.

hela, 13 halfva gårdar, 4 torp, 3 utjordar, 1 qvarn; i årlig ränta 318 t:r spanmål, 31 fat Osmundsjern, 4 skepp:d stångjern, årliga hästar 218. Löper i pengar, utom pantegods och klandergods.

Han var redan 1592 Hertig Carls Råd, och hedrades s. å. med det uppdrag att emottaga Hertigens brud, Prinsessan Christina. Bevistade 1594 jemte sin herre K. Johans begrafning. Lagman i Nerike 1595; Ståthållare öfver Westerås Slott med Dalarne och Kopparberget. Afsändes 1598 jemte tvenne andra Hertigens Råd, att tillbjuda K. Sigismund förening och skaffa Hertigen muntligt samtal med Konungen.

Olik sin broder, förblef Grefve Mauritz sin Herre ständigt trogen, och hade ett hjerta, sådant som fordrades i en så sträng herres tjenst, d. v. s. icke besvärades af för mycken blödighet. Derom vittnar också hans förfarande i Finland, dit han hade åtföljt Hertigen. Derom skrifver Arvid Stålarm, K. Sigismunds Höfding, som hade blifvit tagen i Åbo jemte Johan Fleming: "Jag är femtio år, men aldrig hörde jag så dom fällas: Det blef icke ransakat de andras gerningar, allena min brott emot Hans Försteliga Nåde. Dermed skulle ock de andra dö: oansedt jag ödmjukligen bad, att Hans Försteliga Nåde ville bevisa mig den gunst, att jag måtte dö för dem alla, efter jag hafver betjent den högsta befallningen i Finland. De lofvade på Rådhuset begå det: men andra dagen lät Hans Försteliga Nåde slå en ring utanför slottet, der mycket folk voro tillhopa Adel och krigsfolk, borgare, prester och bönder. Der blef domen öfver oss uppläsen: Grefve Mauritz gjorde ordet, och Cancellie-skrifvaren läste samma dom öfver oss, den som fältes. Då gick Grefve Mauritz och hämtade Hertigen dit: Då blef allt fullbordat, vi stodo alla på knä, och när Hans Försteliga Nåde ville gå utur ringen, steg salig Herr Johan upp och bad Hans Försteliga Nåde icke ville sträfva efter den högste rätten: Då bad Hans Försteliga Nåde oss tänka på den långa vägen."

Huru hårdhjertad Mauritz var, synes af Johan Berthilssons berättelse om Johan Flemings sista stunder: den lyder: "Fredags afton skref min salige Herre en sedel till Grefve Mauritz Stensson och Herr Svante och Herr Nils Bjelke, och begärde att de skulle göra väl och hjelpa till att blidka Hans Försteliga Nådes vrede emot sig, om möjligt vo-

re; med hvilken sedel jag gick upp till Grefve Mauritz (ty de andra herrarne voro alla i staden). När jag fick honom sedeln, och han hade läsit den, svarade han mig så: Denna sedel är icke mig allena utan ock Herr Svante och Herr Nils, Bjelkarne, tillskrifven, hvilke nu icke äro här uppe utan i staden: Men hvad mig belangar, så kan jag icke synnerligen benägen vara till att hjelpa honom, ty jag hafver förnummit att han hafver utspridt ett tal om min broder Grefve Axel här i landet, hvilket han eller någon ärlig man aldrig skall bevisa sant vara; men man plägar säga, den ena soen vill gerna orena den andra med sig, hvilket jag dock förhoppas här icke ske skall, utan förser mig till Gud, att min broder Grefve Axel skall vara och blifva en ärlig och trogen Svensk man, den tid Johan Fleming och hans sällskap skola få den lön de väl förtjent hafva &c. Då svarade jag: nådige Herre, jag tror icke att min Herre skulle något tal hafva utfördt om Grefve Axel: Så svarade han: hvad? hafver han icke sagt det för Arvid Ericsson, huru som min bror skulle hafva haft i sinnet vid Stegeborg (eller Linköping) att så framt det icke så hastigt hade kommit till slags imellan Konungen och Hans Försteliga Nåde, skulle min broder allaredo hafva öfvertalt några Fanor ryttare, som han ville rycka till Konungen med och förlåta så Hans Försteliga Nåde &c. Då sade jag, nådige Herre, jag förhoppas att det aldrig skall finnas i sanning, det min Herre skulle sådant hafva utspridt: Då svarade han, hafver han icke det gjordt? Jag sade nej. Nekar han dertill? Ja visst sade jag. Det är godt sade Grefven, så vill jag sjelf i morgon komma dit ned och tala med honom, dermed gick jag min väg, och sade min Herre samma svar. Om Lördags morgon den hårda dagen, då kom först Kyrkoherden vördige Herr Grels och gjorde min salig Herre sig redo. När det var skedt, sände Herren mig åter upp till Grefve Mauritz, att bedja honom, det han ville förödmjuka sig och komma ned och tala med honom, då sade han ja, jag vill komma, sände ock min Herre mig till Joachim Scheel, att han skulle nu (efter han icke kunde fria honom till lifvet, hvilket han dock många resor svarat och lofvat hade) låta sig vara befallad Hans Herredömes Fru moder och syskon och förfordra dem till allt godt, så och der möjligt vore, att han kunde så mycket anlanga hos Hans Försteliga Nåde att han kunde blifva förskont till måndagen, efter det kommer honom nu så hastigt uppå, det han icke hafver något

kunnat beställa till sin begrafning &c. Då svarade Joachim Scheel, huru han var benägen till att hjelpa honom, och hade sjelf gerna gifvit sitt lif till, om han dermed hade kunnat frälsa hans lif; men sade han, jag är icke mera än en fattig tjenare och soldat hos min Herre: jag råder intet. Dock hvad hans kära Fru moder och syskon belangar, det vilt jag gerna efter min största makt, råd och dåd vara dem till allt godt beforderlig, det skall han intet tvifla uppå &c. och vill nu strax gå upp till min Herre, och tillse om jag kan något uträtta om det han begärer att blifva förskonad till måndagen. Dermed gick jag min väg och sade min Herre de svar. När det var skedt, kom ock Grefve Mauritz till Hans Herredöme och gjorde sitt tal på sådan mening:

Kära Johan Fleming, ändock mig icke borde bedröfva eder uti denna eder olyckas tid, dock efter det att jag hafvèr en sådan orsak dertill, som jag icke kan eller må förtiga på min kära brors vägnar, derföre måste jag besöka eder derom, hvilket J vele hålla mig till godo: Och är denna orsaken, att mig är förekommit, huru som J hafven utspridt här i landet och först sagt för Arvid Ericsson, om min bror Grefve Axel, att han skulle hafva haft hemliga stämplingar med Konungen emot min nådiga Herre och Furste, hvilket om så sannt vore, ändock han är min bror, skulle han icke vara min bror, utan jag skulle vara hans argaste fiende och förföljare; derföre, kära Johan Fleming, begärar jag, att J nu ville bekänna rätta sanningen i desse gode mäns närvaro, och efter eder lifstid kan nu icke vara mycket lång, J ville fördenskull betänka eder själs salighet och hvarken föra lögnen eller sanningen med eder till grafven, efter det kan intetdera hjelpa eder något: J vele fördenskull säga rätta sanningen, hvad eder härom är vitterligit &c. — Då svarade Johan Fleming: Välborne Herr Mauritz Stensson, hvad denne beskyllning belangar, så är det mig så rätterlig påsagt som annat, och står Arvid Ericsson här sjelf tillstädes, och vet huru sannt det är: Men jag säger för min person, att så sannt Gud skall vara mig huld, och så visst, som jag vill att min själ skall i dag vara i Paradis, så bekänner jag det, att jag aldrig hafver hördt, mycket mindre att jag skulle hafva utfördt och sagt derom, att Grefve Axel skulle hafva, haft sådan stämpling; men här i landet hörde jag det af Lindorm Bonde, när han sade det offenteligt öfver bord, icke allenast för Arvid Ericsson, utan för mig och många andra af adel som vid bordet sato. Och

när sådant tal var på färde, sade jag, att jag inte visste deraf, icke eller hade förnummit, utan det visste jag, att sedan slaget var öfverstått vid Linköping och förlikningen var skedd, kom Grefve Axel till Hans Kongl. Maj:t och talte ensligt i Hans Kongl. Maj:ts kammare med Hans Kongl Maj:t, och sedan skildes de goda vänner från hvarandra: det består jag, att jag hafver sagt, och intet hvarken mer eller mindre, förr eller sedan. Då svarade Grefven, ja, Lindorm Bonde han hafver väl mera lögn fördt här ut än det är i landet: men det att min bror skildes med gunst och vänskap ifrån Hans Kongl. Maj:t, det menar jag att vi gjorde alle, och förságo oss intet annat än gunst och vänskap till Hans Kongl. Maj:t. Dermed blef det talet ändadt. Sedan begynte min sal. Herre sitt tal till Grefve Mauritz. Efter det jag nu ser och förnimmer, att Hans Försteliga Nåde icke vill låta sin vrede falla, utan vill ändteligen stå på sin högsta rätt, så låter jag mig dermed gerna nöja, vill och gerna och välvillig gå härtill och befalla Gud allsmäktig, som är den öfverste och rättvisaste Domaren, den saken, han må döma emellan mig och dem mig dömdt hafva, efter som Hans Gudomliga Maj:t synes, och låter mig åtnöja med eder gode Herrars dom. Så beder jag dock Eder, kära Herr Mauritz Stensson, att J ville göra väl och så mycket förhandla hos Hans Försteliga Nåde, att jag måtte blifva förskont till Måndagen, på det att jag imellertid måtte få låta beställa något till min begrafning, efter jag härtill intet hafver haft så mycket i min förmögenhet, som jag hafver kunnat köpa mig så många bräder, som jag behöfde till en kista, förrän jag sent i aftons fick mitt skrin, der några ringa penningar voro uti, af Hans Försteliga Nåde igen, med hvilka jag nu något litet kan låta beställa om min begrafning, der det kunde vara möjligt, att jag så lång tid finge respit eller tid. Sammaledes beder jag ock, att J ville göra väl och så laga, att den mästermannen icke måtte komma vid mina kläder, eller att han skulle, min slägt och förvandter till vanära, löpa fastelagen med mina kläder, jag vill väl eljest förära honom så mycket som de kläderne kunna vara värde. Dertill svarade Grefven: kära Johan Fleming, det tycker mig af hjertat illa vara, att J så ung är kommen på detta obestånd och denna olyckan: Ty J ären och mig icke så fjerran med blod förvandt. Men efter det kan nu intet annars vara, så önskar jag eder af Gud ett godt tålamod, ett stadigt hopp till Gud allsmäktig. Och hvad edra böner belangar, vill

jag gerna framföra för Hans Försteliga Nåde och låta gifva eder svar. Dermed skildes de åt. Så gick Grefve Mauritz upp till Fursten och var någon tid inne hos Hans Försteliga Nåde, medan jag stod i försalen och vänte: När han då kom ut följde jag honom i sin kammare, och frågade hvad svar jag kunde få. Då sade han: jag talte Hans Försteliga Nåde till, men jag fick intet godt svar, hvarken till eller ifrån. Dermed måste jag min väg och säga min sal. Herre de svar igen. När Hans Herredöme det hörde, sade han: så må det då blifva som det är, jag befaller mig den allsmäktige Gud i våld, dock gack ännu bort till Herr Mauritz och säg honom, att efter det är den sista bönen, som jag beder honom i denna verlden, att han ville då laga så, att bödeln icke måtte beställa något med mina kläder, och att med mitt hufvud eller kropp icke måtte blifva brukat något spectakel efter min dåd. Så gick jag dit upp och fordrade derpå: Så sände Grefven efter Hofmästaren att han derom skulle beställa. Medan jag nu så var deruppe och bestälte derom, blef min kära sal. Herre utförd."

Gr. Mauritz var den ende af bröderne, som visste lämpa sig efter de svåra tiderna; och hvars trohet också blef rikeligen belönad. Sedan den äldste, Sten, förverkat sitt grefskap, öfverläts det åt den derpå följande brodern, Axel, och sedan denne också fallit i onåd, på sätt vi berättat, erhöll Mauritz förläningen af sina bröders arfvegods 1600, och blef således ofantligt rik, helst sedan modrens stora kronofordran blifvit erkänd och räntan af flera socknar i vederlag åt slägten anslagen (se ofvanf. N:o 2). Derjemte utnämndes han 1600 till Ståthållare i Reval, och 1601 till Svea Rikes Råd och CancellieRåd, samt 1602 till Riksdrots.

Med sin moder, den stolta Fru Ebba, som företrädesvis tyckes älskat sin Axel, stod Riksdrotset i bitter ovänskap. Man äger ännu qvar *) hennes öppna Bref af d. 10 April 1604, hvaruti hon klagar öfver sin sons ovärdiga uppförande, och i synnerhet öfver den smälek henne vederfarits under ett besök på Kegleholm. Sjuk — klagar hon — hade hon d. 7 Febr. dit ankommit, "efter hon icke visste huserum på annen stad" — ty Gräfsnäs — "som dock var hennes morgongåfva" — tyckes Riksdrotsen redan tagit i besittning — då fogden gaf henne tillkänna att han hade sin herres befallning

*) De la Gard. Arch. V. sid. 26 o. f.

att härbergera henne en natt men ej mera, — förebrådde henne att hon "med en hop sludervask" dragit in "opå ett sådant furstligt hus", ty hon icke behöft mer än "en jomfru, thuå piger och thuå karer." Derefter lopp han till köket och slog hennes kock "med ett knevellspjut." Grefvinnan skickade då och lät säga, att hon ville hafva köket allena, hvarpå fogden svarade, att han ätit med kejsare, konger och furster, och ville låta koka så väl för sig som henne. Derjemte förböd han, att ingen vid straff skulle låta henne få ens ett kålblad; om någon skänkte henne en fågel, så yfdes och bannades "den förluppna Skåtten." Redan förut hade hon njutit prof på hans otidighet; ty då hon skrifvit till honom, så hade han "taget breffuen, stundom med tucht till att seije, viskett sig back med dem, och stundom kasted dem under sine fötter." Mellertid, emedan hon "icke vell kunne lide ded han schule springe om med den deell henne bara kunne komme till", så lät hon tillsäga honom att han skulle inventera allt ifrån sig, "efter han hade så möckett ventt bort både oxer och annet, som thill huuset vell hade behöfdes." Men detta "skötte han inte om", utan drog bort, då Grefvinnan förseglade hans skrin; mellertid kom han igen och förmälte, att Ståthållaren skulle komma efter "med en heel fenicke folck och tage ifrån mig hvad dj der kunne finne, och effter jag tillförrne var blefuett utthaf Arfuid Swan fangett och indtagit opå min egen gård Ryberge, och min tråtz ifrån mig tagett och förtt opå Årholmen, derföre tenchtte jag så, att ded vell kunne skeett eftterdij att ingen förslun var mig vederfors, derföre skyndett iag mig deden så siuk som iag var och när icke tolde att vangnen schulle gå under mig, så måtte the bära mig hem till min gård."

Huru vida Modren eller Sonen hade förnämsta skulden i detta onaturliga förhållande, ligger utom efterverldens bedömande. Utan tvifvel var Enke-Grefvinnan en amper dame: eller, såsom en samtida anteckning*) uttrycker sig, "ett hår af hin håle, värre än fadren, sonen Axel och dennes söner." Men i hennes enkla ord, "iag är moderen och han är sonen" ligger dock en talande anklagelse. Denne son, som lät utkasta sin sjuka (?) mor, var också Riksdrotz, och således rättvisans högsta vårdare! Föröfrigt beskylde han henne för girighet, hvilken beskyllning hon vältrar ifrån sig, kallar sig "utfattig", som blifvit förjagad från sitt eget, och måste draga

*) Skandin. Sällsk. Handl. III. sid. 22.

bort till en "ödemark, der aldrig var huarchen stiche eller steen på bygdt, utan hvad iag sedan hafver med möde och omack krafze ihop mig sjelf till oppehelle. Men hvar öffver hafver hann att klage hæfver han icke grefueskappett bortte i underpant, Grefznäs huus och egendom, och iag hvett intedh, uttan sitter och haffuer ehn hop ödegårder mitt arf och egitt, och låhner och borgar huar jag något kan få." — Med dessa ödegårdar menar hon förmodligen godsen i Norige, som hon fem år derefter lät den käre sonen Axel pantsätta, och hvad hennes öfriga "krafs" beträffar, så värderades i arfskiftet, efter hennes död, fastigheternas räntor som följer: Gräfsnäs-lotten 299 dal. 18 öre; Kieggleholms 273 d. Lyckås 153. Lerjeholms 143 d. Westanå 171. S:a 1043 daler *).

Riksdrotzet Gref Magnus fick dock icke länge glädja sig öfver sin timliga lycka, emedan han redan afsomnade d. 23 Nov. 1607; och blef begrafven i Örebro kyrka. Att hans konglige Herre mycket värderat och sörjt honom, skönjes af hvad han 1608 antecknat i sin Almanacha: "Den 17 Febr. begrofs här i Örebro den förnämste och förståndigaste Herre och Man i Riksens Råd, Grefve Mauritz till Raseborg och Käggleholm, den mig ifrån ungdomen troligen tjent hafver. Gud uppväcke kroppen till en salig uppståndelse, och vare oss nådig som igenlefve!"

Grefve Mauritz var, liksom sin broder Axel, gift med ett förnämt Tyskt fruntimmer, *Amalia Batzfeldt*, och öfverlefdes blott af en enda dotter. Hos K. Gustaf Adolph ansökte hon om betalning, för ett skepp, penningar och 100 t:r spannmål, som man "uti stort trång" hade fråntagit henne till hofförtäringen (De la Gard. Arch. X. 5).

(Källor: Desamma som äro upptagne i N:o 1).

---

*) De la Gard. Arch. V. 44. Arfskiftet säges der hafva skett 1621. Enligt Stjernman dog Grefvinnan Ebba redan 1610. Ett af dessa årtal lär således vara origtigt; ännu 1613 tyckes hon hafva lefvat, emedan det då heter (De la Gard. Arch. X. 5), att Grefvinnan hade skriftligen uppdragit (befullmäktigat?) sin son Axel, att pantsätta de förut omtalta gårdarne i Norige.

Rättelser och Tillägg.

Första Bandet.

Sid. 24, r. 1 i noten står: Redan d. 23 Sept. läs: Redan 1684 d. 23 Sept.

Sjette Bandet.

S. 133 r. 20 en af Prosten, läs: af Prosten

S. 133. Rörande *Encvald Heurlin*. Han utvoterades af Pastorerna, derföre att han yrkade löneförhöjning för Comministrarne. Detta tillkännagafs dock ej i Ståndets bref till Wexiö DomCapitel, utan sades blott, att utvoteringen skedde derföre, att han sig obehörigen förhållit i ett mål, som Ståndet nära rör och som Protocollet närmare utvisar. Han begärde Ståndets betyg öfver sitt förhållande, då fråga var om Capellanslönerne, men deremot protesterade Ståndet. Detta skedde vid 1765—66 års Riksdag. Då nu Comministrarne ej ens funno sig ega motionsrätt, uppsände de, åtminstone ifrån Wexiö stift, ej mera något Ombud.

S. 155. Orkäöja Jarlarne, läs: Orknöa-Jarlarne

S. 207. sista rad. agriss läs: agros

Sjunde Bandet.

S. 29 r. 13 *(Kellgren)* skönaste hvad, läs: skönaste af allt hvad

S. 39, slutet. Man torde böra påminna sig, att när detta beröm öfver den politiska discussionens införande i det sociala lifvet infördes i Stockholmsposten, så egde Kungen behof att inom de rojalistiska ofrälseständen få den anda allmännare utbredd, som nu fanns hos deras corypheer, till motvigt mot den discussion inom familjer tillhörande adelsoppositionen, som han ej kunde stäfja. Det var mot slutet af 1788.

S. 49. Om *Kempenschöld* kan tilläggas, att han börjat författa en SvenskAdlig Matrikel. Se De la Gard. Arch. IX, p. 115. Han blef neml. 1649 Secreterare på Riddarhuset. Ordentliga Matrikelanteckningar funnos då ej längre tillbaka än 1622.

Sid. 61 r. 5 *(Kjellberg)* mysteriets läs: myteriets

S. 70. Enligt uppgift, som ej med skäl kan betviflas, dog *Kjerman* på Marstrands fästning. Enligt anteckning af en, tillhörande samma politiska parti, som Kj., improviserade Vännen Bagge vid Kj—s eget bord, sedan värden stupat:

> Här hvilar Kierman,
> Som byggde stora skepp men aldrig någon båt,
> Som Kronan snillat har i hvad han kommit åt.
> Ho kan väl härma'n?

S. 95 r. 3 nerifr. *(Klinteberg)* berömd läs: bedömd

S. 141 r. 15 nerifr. *(Kraus)* läs: gouterad.

S. 144 r. 18 tillägges: ContreAmiral 1841.

S. 152 r. 16 nerifr. *(Kröger)* n. v. läs: d. v.

S. 155 r. 11. *(Kullberg, C.)* oppositioner läs: apparitioner. Vid r. 5 kan tilläggas: låg under dagarne oafklädd

S. 167 r. 13 *(v Königsmark, H. C.)* läs: indolis.

S. 175 r. 3, sköte läs: sköld

Rörande v. Königsmarkernas biographier får Förf. till sin ursäkt sannfärdeligen anföra, att en skickligare Förf. A. L—d lofvat att skrifva de samme och förklarade sig hindrad först 2 dagar förrän de lånta Källorna måste återställas och biographierne afsändas, och att derföre både Fryxells och andra oregistrerade källor blefvo obegagnade. Noterne ur Fryxell äro sedan af en annan godhetsfullt tillaggda.

S. 173 r. 11 föddes, tillägg: *af* Princiss, S. D. — r. 14 unge läs: den unge

S. 179 r. 19 han någon, läs: har någon

S. 180 r. 15 jemt läs: jems

S. 181 r. 2 nerifr. läs: lönnmördades midt i

S. 182 r. 5 läs: problemer

S. 183 r. 8 brakningarna läs: "brukningene."

S. 186 r. 9 o. 11 *(Keder.)* Mumism. läs: Numismatiker

S. 226 r. 12 nerifr. (i noten) Så ... läs: Väl trodde Lagerbring

S. 232 r. 12 nerifr. fortsatta läs: försvara — r. 17 nerifr. utgår: han.

S. 235 r. 3 nerifr. i texten: vara i Sverige öde läs: vara Sveriges öde — r. 4 nerifr. i noten Bamio läs: Banno

S. 239 r. 6 borde läs: torde — r. 12 att hon läs: att man

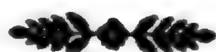

Sjunde Bandets Innehåll.

BIOGRAPHISKT LEXICON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN

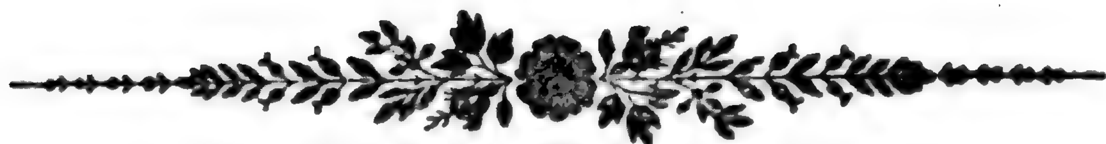
ÅTTONDE BANDET.

Upsala.

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1842.

På P. M. Lindhs förlag.

L.

(Forts.)

LEJONHUFVUD och LEWENHAUPT.

4. LEWENHAUPT, GUSTAF ADOLPH.

Son af *Johan Casimir L.* (se under N:o 2) och Friherrinnan *Sidonia Grip.* Född på Winäs d. 24 Febr. 1619. Ingick först i Holländsk tjenst och blef 1637 Volontaire vid Grefvens af Solm Reg:te; deltog sedermera 1642 såsom Capitaine i slaget vid Leipzig och fick 17 skott och sår; 1643 ÖfversteLieut. och straxt derefter Öfverste, 1644 tillika Öfverste för ett Finskt Cav. Reg:te; 1645 Gen.Major af Infanteriet; 1648 GeneralLieutenant; 1649 General öfver hela Finska militien, samt s. å. RiksRåd o. KrigsRåd; 1652 Lagman öfver Tio Härads Lagsaga; 1655 Fältmarskalk. Dog d. 29 Nov. 1656 på Rautis i Agalo socken. Gift 1647 med *Christ. Cath. De la Gardie*, dotter af R. R. Fältmarsk. Jakob Pontusson.

I sitt testamente 1654 förordnade han, att hans söner, då de blefvo 10 år gamla, skulle sättas i kost hos och under uppsigt af en Theol. Professor i Upsala; vid sine resor utrikes, skulle den äldre, *Jakob*, få årligen 3000 Rd:r, så länge han vistas i Holland eller Tyskland, men 4000, då han vistas i Frankrike eller Italien; den yngre, *Gustaf*, skulle få 2000 på förra och 3000 på senare stället. Enkan skulle inreda Ekenäs kyrka i Finland, hvilken han låtit reparera samt lösa den i Stockholm beställda Altartaflan för 250 Riksd. Äfven skulle Choret i Ersta kyrka repareras och ny Predikstol och Altartafla ditskänkas. Hans gren utgick med Sonsonen *Carl Gustafsson*, Öfv.Lieutenant, död i Moscau 1711.

(Källor: Stjernmans Höfd. Minne. — De la Gard. Arch. X. s. 6.)

5. LEWENHAUPT, ADAM LUDVIG.

Var sonson af Grefve *Johan Casimir L.* (se under N:o 3) samt son af Gr. *Ludvig Weirich*, som, sedan han stått i Venetiansk tjenst, slutligen blef Svensk General af Cavalleriet och af Dr. Christina kallad till RiksRåds-embetet, hvilket han dock af gilltiga skäl måste afsäga sig, samt *Charlotta Susanna Maria*, boren Grefvinna till Hohenlohe och Gleichen, härstammande från Pfalzgrefvarne vid Rhen.

Adam Ludvig var född 1659 i Svenska lägret utanför Köpenhamn. Sina föräldrar miste han i de omyndige åren, men erhöll i Riksdrotzet Gr. Pehr Brahe en förmyndare, som gaf honom en sorgfällig, till och med lärd uppfostran. Han studerade ej blott vid Lund och Upsala (till 1680), utan äfven i Wittenberg (1681) och Rostock (1682), hvarest han försvarade en Disputation, och företog sedan en lång resa. Återkom 1684, men åtföljde straxt derefter sin svåger, Frih. Conr. Gyllenstjerna, på ambassaden till Ryssland.

Emedan, såsom han sjelf säger, han ämnade göra sin lycka genom studier, sökte han efter hemkomsten en civil tjenst, men emedan han märkte att Konungen hellre ville bruka hans arm, så beslöt han, emedan han ej ägde någon särdeles förmögenhet, att lämpa sig derefter och trädde i sine fäders spår, tänkandes på ordspråket "quod desperatio faciat militem aut monachum, et quod necessitas non habeat legem." Emedan "ungdomen alltid tycker något för mycket om sig," och han äfven hade studerat krigskonsten samt hans Broder Axel, som var sex år yngre, redan var Fenrik vid Gardiet, ville Adam Ludvig genast blifva Lieutenant vid Gardiet eller Capitaine vid ett landtreg:te, men man lät honom förstå, att han borde börja med musketten eller att han på sin höjd endast kunde blifva styckjunkare vid Artilleriet. Den äregirige ädlingen vände sig då till den Svenske och KurBejerske General Nils Bjelke, som i Breslau, der regementet var samladt, antog honom till Cornet; han följde det till Ungern, blef nästa år CapitaineLieutenant samt det följ. Ryttmästare; och var med, då Neuhäusel och Ofen eröfrades af de Kejserlige.

Men som inkomsten ej svarade emot värdigheten, tog L. afsked och reste tillbaka till Sverige, der han 1690 gifte sig med sin cousine *Brita Dorothea Lewenhaupt*, dotter af RiksRåd. och Fältmarsk. *Carl Mauritz*, död 1666.

Straxt derefter ankom också Gr. Bjelke, och då denne fick befälet öfver de 6000 Svenskar, som skickades till

Holland som hjelptruppar, blef L. antagen till Major och efter någon tid befordrad till ÖfversteLieutenant. I hela detta krig, der ingen brist var och der allt gick ordentligt till, trifdes L. mycket väl; han var värderad af sine chefer, Fursten af Waldeck och Prinsen af Lüttich, ja af sjelfva K. Wilhelm, som befordrade honom till Öfverste öfver ett regemente, som blef ledigt efter Gr. Abraham Brahe; han hade vid flera tillfällen utmärkt sig och vid ett af dessa tillfällen fått ett svårt hugg i hufvudet. Mellertid kom Ryssvikska freden 1697, och alla främmande truppar blefvo afdankade, Svenskarne dock snöpligast, som måste vända ryggen åt sin innestående aflöning *).

I hemlandet blef den svärm återkommande officerare, som nu sökte blifva placerade på regementerne, ingalunda välkomne gäster. Redan i Bremen erforo de vid afmönstringen åtskilliga chikaner och förödmjukelser, samt behandlades såsom de der hade tjent **blott** GeneralStaterna, icke fäderneslandet: vid hemkomsten böd man de fleste en grad under den rang, som de i Holland förvärfvat. Mot L. hyste man en serskild afund: man ansåg de kunskaper L. i sin ungdom förvärfvat såsom inga militära meriter, och den tid han användt på studier och resor, medan de exercerat och bestridt vakthållningar, syntes dem ej göra honom förtjent till företräde.

Med en liten spar-penning, som L. hade samlat i Holland, men som under hemvägen genom frikostighet emot nödstälde officerare, temligen smält tillsammans, anlände L. till fäderneslandet, der han med mycken köld blef mottagen. Men, för stolt att sollicitera och emottaga en lägre värdighet, hvilken han måhända kunnat erhålla, flyttade L. med hustru och barn ut på en egendom, under afvaktan af tillfälle att få sälja den och begifva sig i främmande land. Sedan han der tillbragt något öfver ett år, kom en morgon, medan han ännu låg till sängs, en skrifvare med ett stort plakat. Detta papper, dateradt Högqvarteret på Seeland, innehöll en K. Fullmakt för honom såsom Öfverste öfver ett Regemente, som han sjelf borde formera och genast föra till arméen.

Full af glädje skyndade L. att samla, bekläda, exercera, samt till Esthland öfverföra sitt nya såkallade Tremänningsreg:te, som, då det i Rewal presenterades, i ingenting

*) Enligt Personalierne skall K. Wilhelm tillbudit Grefven ett regemente vid nästa ledighet, om han ville gå i Holländsk tjenst.

eftergaf de gamle regimenterna annat än i det, att hans bussar i stället för blå klädesuniform, blott buro vallmarskläder.

Att medfölja den tappre Generalen på alla hans tåg, i alla hans fäktningar, skulle blifva alltför vidlyftigt, utan måste vi här åtnöja oss med att upptaga dels det vigtigaste, dels spridda drag af anekdoter, som lända till hjeltens och de samtidiges charaktiserande.

I Kurland led hans reg:te mycket, då manskapen under de kalla nätterna måste ligga på bara marken, i sina tunna och snart utslitne vallmarsrockar. Vid den Litthauiske Legaten Podberetski's ankomst kom det föraktade Latinet kamraterne tillpass, som gerna ville språka med honom och då nyttjade L. till tolk, men icke dess mindre på spe kallade honom för den latinske öfversten *). I hänseende till Tremänningarnas klena och utslitna skick erhöll L., efter ett hållet samtal med Konungen, tillåtelse att inqvartera regimentet utanför Mitau, der Öfversten en tid låg sjuk och manskapet i sina utnötta vallmarsrockar, utan strumpor och skor, hoptals dog af hunger, köld och dålig skötsel. Här kom han i gräl med en Öfverste Knorring **), som visste gifva sin sak den färg hos Konungen, att L. fick en skrapa. Derefter företogos åtskilliga ströftåg och inalles förefÖllo 22 actioner, vid hvilka L. mestadels erhöll commandot. Mest ärofull var träffningen vid byn Ziaggerini (19 Mars 1703), mot en sexdubbel styrka Litthauer och Ryssar, då desse drefvos på flykten, hela deras fältbagage, med 11 fältslangor, öfver 1000 små och stora fanor eröfrades samt 6000 R:dr i pengar togos. I anledning deraf blef L., ehuru en af de yngre Öfverstarne, utnämd till General-Major, och att, i stället för GeneralLieut. Stuart, som reste till baden, öfvertaga commandot, öfver alla truppar i Kurland samt Gouvernementet. Derigenom blef hans gamla ovän, Öfverste Knorring, som sjelf väntat sig att blifva Gouverneur, än mera emot honom förbittrad, och L., som hade beredt sig på att taga afsked, för att slippa stå under hans befäl, fick nu en större verkningskrets.

Följ. år (1704) gjorde L. ett lyckligt ströftåg till Litthauen, förenade sig med Litthauiska fältherren Sapieha, och slog i nejden af Jakobsstadt, med 3085 Svenskar och 3000

---

*) Skand. Sällsk. Handl. VII. 208. Jfr hans egen Lefnadsbeskr. sid. 20.

**) Denne, af Lifländsk adel, anförde Helsingarne, upphöjdes 1720 till Friherre och dog 1726.

Litthauer den 15,000 man starke fienden, eröfrade 25 metallstycken, gevär, ammunition och hela dess bagage, d. 6 Juli. Litthauerne hade litet bidragit till segern: tvertom hade fältherrens son vid början af slaget tagit till flykten, ropande: die Schweden liegen als Wasser alle todt, och stadnade ej förrän han ridit 7 mil på vägen åt Riga. Derefter ryckte Generalen för slottet Birsen, men saknande artilleri, begärde han detta af ofta nämde Öfverste Knorring, som commenderade i Riga; dennes afundsjuka förmådde honom att under en förevändning afslå denna begäran; detta oaktadt och ehuru L. blott hade 1600 man infanteri, narrade han ändock commendanten i Birsen att capitulera, i det han hotade honom med stormning. Detta skedde i lagom tid, ty innan Svenskarne ännu raserat fästningen, kommo redan Ryssarne. Sedan Sapiehas son ännu fått öfver de Litthauiska trupparne, blefvo desse alldeles ruinerade af Polackarne, hvarföre Fadren anklagade L. för Carl XII., men blef afvisad, sedan Generalen fått förklara sig.

Följande vår inryckte General Scheremetoff i spetsen för 30,000 man, lät, under det L. var borta, plundra Mitaus stad, men vågade ej angripa slottet, samt vände sig derefter med 20,000 man mot L., som med 6500 man stod vid Gemaurthoff. Här vunno Svenskarne d. 6 Juli 1705 en herrlig seger, nedergjorde 6000 fiender och togo 13 metallstycken jemte annat byte. Förlusten å Svenska sidan var 900 man och 1000 blesserade. Då K. Carl erhöll kunskap derom sade han: "håller icke vår Latinske Öfverste sig alltid bra," befordrade honom till GeneralLieutenant, hvarjemte äfven en skådepenning öfver detta slag preglades.

Men emedan Czaren sjelf, i spetsen för 40,000 man, nalkades, måste L. draga sig tillbaka till Riga. Då Czaren, som tänkt öfverraska honom i Mitau, under en middagsmåltid erhöll kunskap att den fiendtlige Generalen lyckligen undkommit, kastade han förargad knifven i bordet, och utbrast: "dat hefft hem de Düwel gelehrt." Han måste nu formligen belägra Mitau och Bauske, och under det han sålunda uppehöll sig i Kurland, gick Stanislai konungakröning obehindradt för sig i Polen, hvilket han just med detta tåg velat hindra.

Följande höst och vinter gjorde L. sitt bästa, att förpläga och iståndsätta trupparna, lät företaga ett ströftåg till Dorpt, borttog 300 slädar med säd och en myckenhet boskap och hästar, samt upplånte dertill 30,000 R:dr

i eget namn, ty för Kronans räkning kunde ingenting erhållas. General Bauer, som hade lofvat att dricka ett glas med honom, försökte att öfverraska hans på landet förlagde cavalleri, men emedan L. alltid var på vakt, måste denne med oförrättade ärender draga sig tillbaka, och efter någon tid tågade Ryssarne alldeles bort, och lemnade Kurland och Litthauen åter i Svenskarnes våld, Mars 1706.

Undertiden hade L. i Jan. blifvit utnämd till General af Infanteriet och Gouverneur i Riga; i April gjorde han en hastig resa till Stockholm, för att med Regeringen träffa aftal, att hans vexlar blefvo honorerade, samt utverka öfversändande af medel till armeen; återkom sedan till sitt folk; öfvertalte, när K. August afsagt sig Polska Kronan, Prins Wiesniowiecki att öfvergå till Stanislai parti, hvilket först skedde hemligen, så att Svenska trupparne nu åtnjöto, och sedermera offentligen, hvarjemte han äfven, fast med stor möda, förlikte samme Furste, hvilken han fördelaktigt skillrar, med sin förra högfärdige fiende Sapieha.

Då Konung Carl om våren 1708 inryckt i Litthauen, reste L. för att göra honom sin uppvaktning i Radskowitz, sedan han förut i Wilna besökt K. Stanislaus, som mycket nådigt emottog honom. I Carls läger märkte äfven han den ovilja som rådde emellan Konungens båda gunstlingar, Gr. Piper och Fältmarskalken Rehnsköld, fann den förre, oaktadt dess hastighet, öppen och vänlig, men den sednare tyst och sluten. Under ett samtal yttrade Piper engång, att L. kunde göra som de fleste andra: endast lyda Konungens nådiga vilja och för öfrigt låta det gå så godt det kunde gå. Monarken sjelf fann Generalen väl nådig, men icke mer sättande till honom samma förtroende som förut, samt i de flesta fall benägen att besluta motsatsen af de förslag som L. gjorde *). Sedan han vistats sex månader i lägret, erhöll han en instruction, deruti hans händer blefvo mycket bundne, samt Öfverstarne tillåtne en nog stor frihet. Bland annat skulle Regimenterne både medan de lågo stilla och under marschen tilldelas vissa districter, hvaraf Öfverstarne, under controll af en Commissarie, skulle få indrifva så mycket de kunde uttaga, och ta bort allt hvad de förmådde, och deraf föda sig och sina regimenter. L. föreställde väl Hans

*) Enligt Nordberg II. s. 64 skall L. blifvit ombedd att utföra en sak, som ej angick honom, och då han afslog detta, grundlades derigenom emot honom ett hemligt hat, som äfven skadade honom hos Konungen, och allramest fäderneslandet.

Maj:t allt det förderf som deraf skulle följa, icke blott för de arma länderne, som sålunda skulle lemnas till sköflings åt godtycket och egennyttan, utan äfven för trupparne sjelfva, som derigenom, i fall de lågo stilla eller kommo igen, skulle finna allt utplundradt och förstördt; men desse föreställningar lemnades utan afseende, i det Konungen sade, att gemene man derigenom skulle få fullt upp, små egennyttigheter ej kunde förekommas, men de stora skulle bestraffas, och hvad de olycklige infödingarnes eget lidande beträffade, så tog Konungen detta icke ens i betraktande. Tillika gaf Konungen tillkänna, att L. borde vara beredd på ett långväga tåg, men hvart — derom sade Hans Maj:t sig ännu icke sjelf hafva fattat sitt beslut.

Sedan Generalen i medlet af Maj återkommit till Riga, erhöll han ett Kungligt Bref af d. 26 Maj, som befallte honom i början af Juni tåga in åt Litthauen och taga vägen öfver Berezina. Men då 7 eller 8 dagar af Juni vid skrifvelsens ankomst redan voro förflutne *), så kunde, oaktadt Generalens flit, uppbrottet ej ske förrän mot slutet af månaden. Följderna af den förut omtalta instructionen visade sig under tåget; hvarje Öfverste ville nu vara den förste, för att få taga för sig det bästa, då de som kommo efter erhöllo föga eller intet: särdeles GeneralMajor Stackelberg **), på hvilken L. var gramse, emedan han hade förtalat honom i Konungens Högqvarter. Svenskarne foro alltså fram, enligt Generalens eget uttryck, såsom Ziguenare, maroderande och plundrande, och togo särskilda vägar, långt ifrån hvarandras colonner, för att så mycket bättre kunna utsuga landets must, hvaraf följden också blef, att marschen gick ganska långsamt. Från Czereja hade L. tänkt taga vägen åt Mohilew, men då han här erhöll underrättelse att fienden redan afbrännt sistnämde stad, ville han vid Szklow gå öfver Dniepern, några mil norr om Mohilew. I nejden af sistnämde stad erhöll han tre lika lydande order från Konungen, att marschera den genaste och lättaste vägen in åt Severien och på Sta-

*) Den egenhändiga Lefnadsbeskrifn. sid. 227. Då den annars så noggranna Berch skrifver i det han följer Nordberg: "Det är ännu icke uppenbaradt hvad som orsaken var, att Konungens bref af d. 26 Maj ej ankom till Grefven förr än d. 26 Juni," är således detta ett misstag, likasom den uppgiften förmodl. ett tryckfel, att tåget skulle anställas i Juli i s. f. i Juni.

**) Af en Liffländsk familj, blef Friherre 1714, 1718 General-Lieutenant, tog afsked 1723 och dog i Esthland.

cadub, dit Konungens egen armee ämnade sig. L. hoppades att Konungen skulle invänta honom och ej passera Sozfloden förrän han hunnit öfver Dnipern, men i stället för att göra detta, marscherade Konungen hastigt undan för sin General, liksom hade han varit en fiende *). När nu L. erfor, att Ryska hufvudmakten under Czarens eget befäl blott stod på 7 till 10 mils afstånd, blef faran större och skulle han gerna undvikit att gå öfver Dniepern, men nu voro orderna så bestämda, att intet annat val ägde rum. Här, säger han, gällde alltså intet annat än ordspråket: "Vogel friss, oder stirb;" d. 21 och 22 Sept. passerades floden och armeen kom lyckligt till Liesna, 2 mil från Propoisk, beläget vid sammanflödet af Basja och Soz, d. 28 Sept. Dagen derpå blef han angripen af hela Ryska styrkan; Svenskarne voro då ej stort öfver 4500 man starke, sedan på morgonen en del af trupparne på en falsk underrättelse blifvit detacherad åt Propoisk. I början tycktes segern bestämdt förklara sig för Svenskarne, men infanteriet drog sig enligt obekante order, för hvilka L. misstänkte General-Major Stackelberg, tillbaka, och drabbningen skulle nu alldeles tagit en olycklig vändning, om ej Generalen vidtagit förträffliga anstalter och lifvat trupparnes manhaftighet; hvartill också kom, att den till Propoisk afskickade fördelningen mot aftonen återlände. Fienden gjorde tre särskilda anfall, men Svenskarne hade icke det ringaste vikit, då mörkret gjorde slut på slaget. Dubbelt så mycket folk hade också på Ryska sidan fallit, men Czaren betraktade icke dessmindre denna drabbning som en seger, och lät deröfver slå en minnespenning. I sin relation uppgåfvo Ryssarne sin styrka till 15,701 man, sine döde till 1111, de blesserade till 2856, och Svenska styrkan till 16,000 och deras förlust i döda och fångar till 15,103; hvaremot L. påstår att blott 4500 Svenskar deltogo i den första träffningen och föga öfver 6000 man i den sista, hvaraf 1000 högst 1500 man blefvo på platsen, och uppskattar föröfrigt Ryssarnes både styrka och förlust mycket högre än de sjelfva uppgåfvo. Nordberg uppger Ryska makten till 40,000 kärntruppar.

Det var icke actionen sjelf, utan dess följder, som lände Svenska hären till förderf. Ty för att ej nästa dag nöd-

*) Orsaken dertill söker Nordberg förklara af den omständigheten, att ofvannämde 3 Ordres, ehuru alla daterade d. 14 Sept., ej blefvo afsände från Kongl. Högqvarteret förr än d. 16 om qvällen och de båda sednare d. 17; ett högst misstänkt förhållande! Två hela dagar gingo alltså förlorade.

gas emot så öfverlägsen fiende företaga en ny förtviflans kamp, måste trupparne i skymningen draga sig undan och gå öfver en usel bro, som var lagd öfver ett moras, och när man kom på andra sidan, träffade man en mängd förhuggningar, öfver hvilka man ej kunde släpa kanoner och bagagevagnar. Alltså måste 10 fältstycken och nästan allt bagaget qvarlemnas: om natten föllo en mängd ryttare och soldater öfver de med vin och bränvin fyllde vagnarne, söpo sig fulla och förvillade sig i skogen eller blefvo qvarliggande, hvarigenom 1000 man förlorades.

När tåget om aftonen kom till Propoisk, fanns staden uppbränd af Ryssarne sjelfve, bron förstörd och några tusen fiender på den branta stranden midt emot, hindrande öfvergången. Här var alltså omöjligt att komma öfver; Generalen måste alltså tåga floden utföre, för att söka ett vad; då han qvällen derefter, utmattad och lidande af de sår och contusioner, han dagen förut i drabbningen erhållit, lyftades af hästen, var han i den förtviflade belägenhet, att han blott önskade sig döden. Om natten kom ett falskt rykte att Ryssarne var arméen i hälarne; i följd deraf kastade sig 500 man, som stodo närmast strömmen, i vattnet och kommo lyckligen öfver, och anvisade således väg för de öfrige, som morgonen derpå verkställde öfvergången.

Genom skogar och ödemarker fortsatte L., ofta oroad af fientliga ströftruppar, tåget genom Litthauen och in i Ukraine, utan att veta hvar han skulle finna Konungen. Sedan han ifrån Liesna marscherat nära 60 svenska mil, stötte han ändteligen d. 10 Oct. på en fördelning af stora arméen, som stod under GeneralMajor Lagercronas befäl. Glädjen var ömsesidig, emedan man vid Konungens armée länge trott att L:s armée var förlorad. Hela den styrka, hvarmed L. utryckt från Riga, hade varit 10914 man; deraf framkommo nu 6000 man till Konungen, 1500 hade efter slaget vid Liesna återkommit till Riga; förlusten i drabbningen och under tåget hade således utgjort mer än 3000 man. När Carl XII. några dagar derefter träffade Generalen, yttrade han att han mindre grämde sig öfver denna förlust än fröjdade sig, att L. så tappert slagits med fienden. Piper gjorde honom också rättvisa, men många sökte förklena honom, föregifvande dels att han kunnat undvika den olyckliga batailleu, dels att fienden icke var manstarkare än den Svenska styrkan.

Efter ankomsten till stora arméen blefvo L:s truppar införlifvade med de öfriga, och L., som nu trädde i skug-

gan för andra, som stodo Konungen närmare, hade nu intet annat att göra, än åtlyda Konungens befallningar; han säger sjelf, att han hade ingen del i krigsplanerna och blef i intet rådfrågad. Mellertid fortsättes marschen djupare in i hjertat af Ryska riket, hvilken vi förbigå, emedan den icke tillhör biografien utan den allmänna historien. Enligt L:s uppgift ihjälfröso 4000 man under denna vinter, som var så kall, att sjelfva foglarne hade svårt att flyga och Konungen tog sjelf med sin egen hand en förfrusen fogel. Den 30 April kom L. till Pultava, dit Konungen dagen förut anländt; de dagar, som nu följde, yttrar L., voro de förtretligaste och ängsligaste han haft i alla sina lifsdagar, dels emedan han förutsåg utgången, dels emedan han plågades af kramp, utsot och matleda. Brännvinet kostade 7 till 10 Riksd. specie kannan och på lifsmedel var största brist; sitt equipage och sina penningar hade han förlorat vid Liesna. Lyckligtvis fick han af marketäntare låna något, hvarmed han nödtorftigt hjelpte sig och sina bussar. Om den nu följande katastrophen måste vi handla något utförligare, emedan just L:s skildring mest spridt ljus öfver desse olycksdigra dagar.

Hvad först beträffar sjelfva Pultavas belägring, var L. af den tanken, att det förmodligen gått bättre, om man genast med värjan i hand sökt bemäktiga sig denna fästning, som för öfrigt var af föga värde. Nu hade man sådan brist på gröfre artilleri, att man måste på fältet hopsöka och tillbakaskicka fiendens egna kulor. . Konungen blottställde mellertid sig mest af alla, i synnerhet när Generalerne voro hos honom, för att visa dem allt. L. fick dervid ingenting uträtta; han kallades på spe Volonteur, emedan intet honom anförtrodes, och orsaken åter till detta, säger han, var bland annat den, att han alltid sade sanningen rent ut, och aldrig gjorde svåra saker till lätta.

Mellertid hade fienden anryckt med hela sin makt och tycktes göra mine af att anfalla. D. 16 Juni hade L. ätit afton hos Konungen, och efter återkomsten kastat sig med kläderna på sin säng, sedan han gifvit befallning att hålla hästarna sadlade, i fall fienden ville försöka öfverraska hären, då han blef öfverraskad af ett besök af Hans Maj:t sjelf i hans kammare. Hans förundran ökades, då han nu för första gången blef tillspord om hvad som göras borde. L. tillstyrkte då, att samla hela arméen och gå emot fienden, utan att bekymra sig om fästningen. Carl

åter ville göra beggedera; han förmodade föröfrigt att fienden dagen derpå ämnade företaga ett anfall emot Rehnsköld, hvarföre han ville begifva sig dit och lemna L. qvar vid Pultava; hvaremot L. bad honom ej förhasta sig. Kl. 11 om natten gick Konungen och satte sig på sin häst; Generalen följde honom, och så redo de hela natten af och an, utan att L. egentligen kunde se hvad dermed uträttades.

Om morgonen befanns, att fienden om natten betydligt hade närmat sig, och för att närmare beskåda dess uppkastade verk, red Konungen åtföljd af L. på en öppen äng helt nära dertill. Kulorna började nu dansa kring deras öron. L:s häst blef skjuten i länden, hvilket L. gaf tillkänna, jemte det han bad Konungen för Guds skull rida dädan; Konungen svarade: det skadar inte, J får väl en annan häst igen, hvarefter han red än närmare fienden, under det han lät hästen gå i skritt. L. låtsade då att blifva ovillig och sade, för att locka den oförvägne hjelten med sig och förmodligen också derför att denna onyttiga spatserridt icke var honom sjelf så särdeles angenäm: så bör man icke exponera ens en Underofficer; detta är ingen Generalspost, och jag rider min väg — hvilket han också gjorde, då Konungen sakta följde efter.

Mellertid kom underrättelse att Ryssarne ett stycke högre upp gått öfver floden, då Konungen genast red dit. Innan L. hann dit ankomma, hade han redan med 30 Lifdragoner drifvit en hel skock Ryssar tillbaka öfver floden. Men en annan hop låg bakom en höjd och skjöt till måls på Svenske Officerare. Carl brydde sig dock icke derom, utan red åt vägen till strömmen, der faran var som störst, och L. efter honom, för att öfvertala honom att begifva sig derifrån; men möttes på vägen af tidningen att Hans Maj:t vore skjuten i foten. Likväl begaf sig Konungen icke straxt hem, utan red först i approscherna af och an, såsom ingenting hade förefallit. När L. såg, att fienden ej hade något allvar med sin öfvergång på detta ställe, begaf han sig till Konungen, hvilken han i sitt tält fann liggande på sängen, under det att foten förbands. Kulan hade gått tvertigenom venstra foten bakifrån, emedan Konungen, då redan stadd på hemvägen, hade vändt ryggen, och den satt qvar i strumpan. Sedermera förflöto några dagar, utan att något hufvudsakligt föreföll.

Den 22 ryckte Svenska arméen ut och L. fick befallning, att med Infanteriet sätta sig midt uti Cavalleriet uti en linie

Men som platsen var för trång, gjorde L. en rörelse till venster för att vinna mer utrymme. Då Fältmarskalken Rehnsköld såg detta, kom han emot honom mycket ond och frågade hvar fan han ville taga vägen, och om han ville tränga vår högra flygel uti Worsklo strömmen. L. gaf derpå ett vördnadsfullt svar och förklarade sin mening; men Rehnsköld blef än hetare, yttrande, att L. ej förstode hvad han gjorde, och då han ej hade någon hjelp af Generalen, ville han sjelf genom sina Adjutanter bestyra om slagtningen, hvarefter han red bort. Adjutanterna flögo nu om hvarandra och anstälde confusion, till dess Fältmarskalken sjelf fann att hans plan ej dugde, utan måste till någon del lämpa uppställningen efter L:s första anordning. Mellertid skedde intet anfall denna eller följande dagar: men vid en liten skärmyssling upptäckte L. att krutet var så förskämdt, att Svenska musketkulor föllo ner 30 steg från mynningen; rapporterade det ock för Konungen, men denne trodde det icke.

Den 27, då L. en stund före aftonmåltiden inkom i H. Majt:s mattält, fann han åtskilliga Öfverstar sysselsatta med att låta afskrifva ordningen för den batalj, som skulle gifvas dagen derpå. Fältmarskalken, som inkom litet derefter, tog L. afsides och frågade om han visste hvad Hans Maj:t hade beslutat? L. svarade nej, emedan Fältmarskalken väl kunde veta att sådant icke communicerades honom. Rehnsköld sade honom då, att H. Maj:t följande dag ämnade gå löst på fienden, och gaf honom bataljordningen jemte ordres att då låta infanteriet marschera i fyra collonner. L. föreslog, att redan denna afton ordna det, men detta afslogs under förevändning att man, då det ännu var ljust, ej ville låta fienden märka något. Officerarne gingo sedan till bords, och när måltiden var slutad, utkom Konungen, lät på sin bår bära sig omkring öfverallt; derefter, sedan han låtit nedsätta sig på fältet, språkade han med Piper, Fältmarskalken, L. och de förnämste Officerare, som, emedan det var sent, till en del insomnade.

När nu skymningen infallit, ropade Fältmarskalken: upp, upp, nu är det tid att marschera. L. skyndade till sitt qvarter, för att sätta sig till häst och sedan att träffa Fältmarskalken, men ingen visste hvar denne var. Under tiden ryckte bataillonerna ut, men råkade i det tjocka mörkret i oordning. Nu kom Rehnsköld emot L., ropade: hvar är Lejonhufvud? — Denne svarade: här, hvad behagar Ed. Excellence? — Rehnsköld utfor då: hvar fan hållen J till, det får ingen

se eder. Sen J icke, att allt är confusion. L. anmärkte, att sådant ej annorlunda kunde vara, då han i stället för att ordna regementerna måst hela qvällen ligga vid Konungens trysscbår. — Rehnsköld blef derigenom än mer förifrad, sägande: Ja, så ären J. J bekymren eder om intet. Jag har ingen hjelp eller gagn af eder. Aldrig hade jag trott att J skullen vara sådan: men jag ser att det är allt intet. — Emedan Generalen förmodade att hans chef ville reta honom till något obetänksamt svar, ursäktade han sig med lugn och bad om vidare ordres; men denne genmälte: jag skall väl görat sjelf, och gjorde såsom förra gången.

Längre fram på natten ordnade sig infanteriet enligt önskan och framryckte i sina fyra colloner till det ställe der attacken skulle ske. Konungen hade låtit sätta sin bår ned på backen, och Piper förblef ständigt vid hans sida. Fältmarskalken red af och an, otåligt klagande, att cavalleriet är intet ankommit. Slutligen inträffade detta; det hade nu blifvit full dag, fienden sköt allarmskott och lät röra trumman i hela sitt läger. Sedan Konungens bår var upplyftad på hästarne, vände Fältmarskalken sig till L., och frågade: hvad tänken J, Gref Lejonhufvud? Som denne icke förut hade hört det ringaste om anstalterne och icke vågade fråga, emedan bannor och snäsor vankades åt GeneralMajorer och Öfverstar, och dessutom visste att hvarje inkast skulle bli ansedt såsom ett bevis på klenmodighet eller på begär att mästra, svarade han: jag hoppas näst Guds hjelp, att allt skall gå väl, hvarpå Fältmarskalken vände sig till Hans Maj:t och Piper och sade: nå, i Guds namn då, så vilje vi gå på!

Infanteriet ryckte alltså emot fiendens redouter, som med sina stycken kunde bestryka hela Svenska lineen, då deremot Svenska artilleriet var qvarlemnadt vid bagaget. Oaktadt Ryssarnes starka kanonerande och ständiga salfvor borttogos tvenne redouter, och L. lät högra flygeln draga sig åt höger, för att skottfri från de öfrige redouterne från sidan kunna inträngа på fienden och sedan göra halt för att invänta venstra flygeln. Men då kom Fältmarskalken åter ridandes, tadlande detta, och svarade på L:s anmärkning: nej, nej, vi måste intet gifva fienden någon tid. Straxt derefter kom Öfverste Gyllenkrok och bad Generalen göra halt eller marschera långsammare, emedan venstra flygeln icke kunde hinna efter. L. svarade: det vet jag väl, Herr Öfverste, och har sagt det åt Fältmarskalken, men han vill inte. Var god, Herr Öfverste, och säg honom det

sjelf! Gyllenkrok red då till Rehnsköld, men erhöll samma besked.

Redan hade fienden på åtskilliga punkter börjat långsamt vika, men i svenska hären visade sig här och der oordning och tveksamhet. Från venstra flygeln, der Konungen och Fältmarskalken voro, kom en löpande order, som gick från regimente till regimente, att högra flygeln skulle rätta sig efter den venstra, och då denna straxt började marschera upp i en linea och göra front emot fienden, lät L. sin högra flygel göra det samma. Fältmarskalken kom då till honom och frågade hvem som detta hade befallt, hvarpå L. förklarade orsaken, tilläggande att han dock ej visste om dessa ordres kommit från Hans Maj:t eller Fältmarskalken, hvilket han bekräftade med en dyr ed. Rehnsköld saktade sig då, sägande: jag tror Eder, emedan J svärjen, men den som det gjort, hafver intet handlat som en redlig man — hvarefter han, åtföljd af L., red tillbaka, och då han kom nära, frågade han om Hans Maj:t gifvit befallning att infanteriet skulle uppmarschera i front. Konungen svarade nej, men blef röd i ansigtet, hvarföre L. trodde att denna ordre ändock utgått från Konungen sjelf. Rehnsköld förstod det också så, och sade: Ja, si så gör Herren alltid. Jag får intet göra som jag vill. Gud gifve Herren ville låta mig råda.

Derefter gaf han ordre åt Cavalleriet, att draga sig bakom infanteriet på en trång obeqväm terrain, hvilket klack L. i hjertat och var honom såsom ett knifstygn; men han hade dock intet deremot, emedan han visste att hans autoritet hos Fältmarskalken ej gälde mer än en Underofficers. (Detta L:s passiva förfarande kan näppeligen försvaras: han hade dock vid detta tillfälle, som afgjorde hela Sveriges politiska framtid, bordt i Konungens närvaro med all styrka framställa sina skäl, och om dessa ingenting gällt, var han utan klander). Mellertid hade L. enligt ordres dragit sig åt en liten lund, men fick derföre uppbära hårda förebråelser; efter en liten stund kom dock Rehnsköld tillbaka och sade med vänlighet: Grefve Lejonhufvud, J måsten gå och attackera fienden. Gör som en ärlig till H. Maj:ts tjenst. Nu vilje vi göra en förtrolig vän- och brorskap ihop. Derefter uppmanade han honom, att i Jesu namn gå löst på fienden.

L. måste alltså, utan en enda kanon och med ett krut, sådant förut blifvit beskrifvet, föra sina "fattiga och men-

löse får", till antalet 4000, emot den 22,000 man starka fienden, som stod bakom sina förskansningar och läto sina 132 kanoner flitigt spela. Då föllo Svenskarne hoptals, och bland dem L:s systerson, Erik Gyllenstjerna, Major vid Gardet. När de kommo så nära fienden, att de med något slags hopp om framgång kunde gifva fyr, brände på de fleste muskötterne blott fängkrutet af, och de skotten som gingo löst, gjorde ganska liten verkan. Ändock vek fienden. Deremot gick venstra flygeln tillbaka: då L. det såg, red han skyndsamt dit, och besvor de befälhafvare han träffade, att förmå folket att hålla stånd. En af dem, GeneralMajor Sparre, svarade: fan kan inte komma dem att stå, det är inte möjligt. L. ville nu förfoga sig tillbaka till sin venstra flygel, men denne var genom fiendens inträngande redan afskuren från den andra, och L. måste nu följa med det flyktande folket till en skog, der han försökte få dem att sätta sig. Öfverste Hård för Drabanterne var honom dertill behjelplig, men bådas bemödande var förgäfves. Mellertid kom Carl XII, hvilken under hela fältslaget ej befattat sig med commandot, men öfverallt varit med der elden var hetast; sedan båren blifvit genomskjuten, hade han låtit lyfta sig på en dålig häst, och laggt sin sjuke fot på hästhalsen, som nu var röd af det rinnande blodet. Då han nu blef L. varse, frågade han, lefven J än? L. svarade: Ja, Nådigste Herre, Gud bättre huru här står till. Konungen tillsporde honom då, hvad man nu borde taga sig före, då Generalen svarade, att intet mer voro möjligt än att föra folket till bagaget. Detta skedde nu. L. samlade nu så många han kunde, särdeles cavalleriet, af hvilket flera bataljoner redan i början af slaget gifvit sig och andre ej fått komma med i elden eller understödja infanteriet, och kom med dessa oanfäktadt till bagaget. Slaget var förloradt. Sedan L. der ätit ett stycke bröd och druckit något, uppsökte han Konungen, som fanns sittande i GeneralMajor Mejerfelts vagn. L. gaf nu det rådet, att göra som han sjelf hade gjort vid Liesna, afspänna hästarne från de tyngre bagagevagnarne, låta manskapet sitta upp, och bränna allt hvad som ej kunde medföras. Konungen frågade hvad som då skulle göras med artilleriet. — Medföra det så långt möjligt, svarade Generalen, och när det icke längre kan medföras, förstöra det. — Carl svarade: jag måste änteligen först tala vid Fältmarskalken. L. blef enträgnare, men Carl befallte honom rida bort, hopsamla Cassa-vagnarne och föra dem till artilleriet och der stadna.

Sedan detta skett, ehuru med stor svårighet, red generalen tillbaka till Konungen, och fann der allt färdigt till afmarsch; kort derefter satte sig tropparne och de tunga vagnarne i rörelse och tågade ända till aftonen, utan att L. visste hvart det skulle bära. Om natten stadnade man i Novozanzarov. L. förmodade att Konungen här skulle gå öfver Worskla, i hvilket fall man skulle hafva undkommit fiendens första anfall, sedan tåga genom 5 små Kossack-städer genom ett fruktbart land, hvarest man blott hade strömmen Orel att passera samt slutligen 10 till 12 dagsresor genom öcknen till Perekop vid ingången till Krim. Men i stället gick tåget på denna sida om Worskla, floden utföre. Denna natt sof L. på en hötapp ute på den gård, der Konungen sof, blef om dagningen väckt af sin dräng, som sade: nu sitter Kungen i vagnen och lärer rättnu köra af.

Tåget fortsattes genom Kolilack och Sokolkow till Perivolosno vid Dniepern, der Worskla och något högre upp Pschol inflyta. Man hade för Konungen uppgifvit denna ort såsom ett ställe, der Dniepern med beqvämlighet kunde passeras, men vid ankomsten befanns att elfven var både strid och tillika en god svensk fjerdedels mil bred; derjemte funnos så godt som inga materialer i grannskapet för att bygga flottor. Här var dessutom armeen emellan dessa strömmar och ett moras likasom instängd i ett hål, och prisgifven åt den förföljande fienden. L. gick då till Konungen, knäföll för hans säng, och besvor honom att först och främst salvera sin egen person. Men Carl lade handen på hans bröst och sköt honom otåligt tillbaka, sägande: generalen vet inte hvad han säger: jag hafver långt andra och vigtigare saker att tänka på. L. trädde några steg tillbaka, men upprepade sina föreställningar och att räddningen af hans kongliga person nu vore det angelägnaste af alla tankar, hvarefter Carl invände: först skall det smälla. På generalens förnyade böner svarade han mera nådigt: de få mig ändå fången, om jag går bort från tropparne; hvarefter han blef sittande tankfull, och L. gick bort.

Då Generalen inkom, sedan han med en Tatarisk Capitaine uppgjort möjligheten af Konungens frälsning, hade Konungen, på andras öfvertalelse, redan blifvit bevekt att lemna armeen, och lät antyda L., att han jemte generalmajorerne Lagercrona och Sparre skulle medfölja; men då L., som trodde att Konungen ville fresta honom, huruvida hans nyss framställde förslag kommit af omtanka för sin egen säkerhet,

bad Konungen att få stadna qvar vid tropparne, blef intet vidare taladt om att L. skulle följa med, utan öfverlemnades honom i stället commandot öfver de qvarlemnade tropparne. Olyckligtvis dröjde det dock med Konungens afresa ända till kl. 10 om aftonen; förut hade han likväl tillåtit L. att få föra tropparne öfver Worskla i stället för öfver Dniepern.

En annan olycka var den, att anstalterne till återtåget uppskötos till dagen derpå; ty redan denna morgon visade sig fienden, svenska armeen var i upplösningstillstånd, ingen lydde mera befäl och de fleste sträfvade blott att komma öfver elfven. Mellertid läto Ryssarne erbjuda capitulation. Fåfängt sökte L. att få tropparne att samla sig vid sina fanor; de flesta fortforo att gå öfver Dniepern, der dock mängden drunknade, och blott en mindre del kunde förmås att uppställa sig. Den tappre generalmajor Creutz afsändes till Furst Menzikow att underhandla, och denna skickade efter en stund Öfverste Düker med tillsägelse, att Fursten ville hafva ett skyndsamt svar. Generalen lät då samla de högre Officerarne till ett krigsråd, och då desse gåfvo obestämda svar, tillsades de att fråga sine gemene. Efter en stund återkommo de med ett svar, som "hvarken var hugget eller stucket", att manskapet ville göra hvad de andra gjorde, så vida intet fienden kom alltför stark uppå dem. L. trodde sig i dessa svar mera igenkänna Officerarnes "pretext till bravoure än ett frimodigt sinne", skickade dem återigen tillbaka för att hämta visst besked, om "soldaterne ville slåss till det yttersta, eller blifva fångne." Svaren utföllo, som man kan tänka, olika, i det hela temligen klenmodigt; endast Major Holl och Öfverste Vennerstedt samt ännu en annan förklarade att deras folk ville strida; hvarpå Öfverste Düker anmärkte med en ed, att de som mest skryta voro vanligen de, som först sprungo sin väg, hvilket man också sett i sista actionen. L. frågade då dessa tre huru mycket folk de inalles hade uppställde. Svar: 400 man. Sedan sporde han de öfrige Öfverstarne detsamma, hvilka uppgåfvo 700 man. Mellertid kom nytt bud från Ryssarne, om skyndsamt svars afgifvande. Generalen, som ej ville åtaga sig ansvaret för en capitulation, befallte då alla närvarande Officerarne att votera, och nu tillstyrkte alla att antaga fiendens anbud, hvarefter Generalen gaf sitt samtycke, och efter något parlamenterande, i afsigt att draga ut på tiden

och derigenom förskaffa Konungen mera utrymme, red han sjelf till Menzikow, som hade budit honom till middag. D. 1 Juli.

De svenska krigsfångarne, nära 19,000 till antalet, marscherade sedan med Ryssarne till Czarens tält utanför Pultava, der de förnämste Officerare fingo företräde; om capitulationen utlät sig Czaren: dat soll heilig gehalten werden; derefter höllo Ryssarne med sina fångar och tropheer ett ståtligt tåg genom Pultava. Under vägen lät Czaren affordra L., Creutz och Kruse deras värjor och gifva dem andra mindre i stället; sedermera frågade han dem noga om planen för fältslaget vid Pultava, förundrande sig dels öfver bristen på anstalter dels öfver besynnerligheten af dem som vidtogos, särdeles deröfver att kanonerne blifvit lemnade qvar vid bagaget. Vid detta eller ett annat tillfälle utlät han sig, att han vid Liesna funnit ett vida allvarsammare motstånd.

Vid jultiden sammanträffade alla de högre Officerarne i Moskwa, då de gamle fienderne Piper och Rehnsköld inqvarterades i samma hus. Undertiden ihjälsvulto hoptals de svenske fångarne och många utkastades på gatorna, innan de ännu uppgifvit andan. För att rädda de återstående uppgafs förslag om sammanskott från Officerarne. Dertill var dock nödvändigt att stifta en förlikning mellan Piper och Fältmarskalken, hvilket uppdrogs åt L. och Creutz. Detta lyckades också, åtminstone i utvärtes hänseende, men först sedan skarpa ord blifvit vexlade mellan Fältmarskalken och Generalen, och fordna bittra förhållanden dem emellan kommit till språks.

Under sin fångenskap, som han tillbragte i Moskwa, sysselsatte sig L. att sammanskrifva sin lefnadshistoria, som sedan utgafs af hans måg, ÖfversteLieut. Boye, och öfversätta en andaktsbok (se nedanf.). År 1710 var han nära att bli utvexlad och blef redan till den ändan afförd till Petersburg, men Czaren besinnade sig och lösgaf i stället en annan, Gr. Stromberg, i utvexling mot en Rysk General, hvarefter L. återfördes till Moskwa. Vid början af Dr. Ulrika Eleonoras regering blef han d. 30 Dec. 1718 kallad till RiksRåd, att tillträda detta embete efter fångenskapens slut; men döden, som kom d. 12 Febr. 1719, gjorde ett slut både på hans närvarande missöden och hoppet att bland sina barn och sin maka få njuta hvila efter ett af vedermödor så uppfyldt lif. Efter freden fördes liket till Stockholm

och nedsattes d. 20 Maj 1722 i familjegrafven i Riddarholmskyrkan.

Grefve L. efterlemnade fyra döttrar, hvaraf en dog ogift, en blef gift med Presid. G. Cederhjelm, en med ÖfversteLieut. R. S. O., C. G. Boye, och den fjerde först med HofrättsRådet Frih. H. G. Strömfelt och sedan med Presidenten, C. S. O., Frih. C. G. Cronhjort.

Adam Ludvig Lewenhaupt var jemte Fältmarskalken Stenbock onekligen Carl XII:s bästa Generaler; men hans krigskonst, stödd på försigtighet och noga beräkning, hade ingen likhet med hans Konungs, utan snarare med den Holländskt-Oraniske skolans, i hvilken han först lärt sitt yrke. Han skydde således mera än sökte drabbningar, men ställd på stridsfält stridde han, med en tapperhet, som icke eftergaf någons af Carl XII:s bussar. Märkeligt är föröfrigt att en man, som emot sin böjelse ingick i detta stånd och aldrig synes hafva särdeles älskat det, dock öfverträffade de fleste andre, som af lust och böjelse valt yrket. L:s fiender medgåfvo att han var en fromsinnt man, men alltför mycket böjd för misstankar och alltför svag för sin hustru. I sin lefnadsbeskrifning behandlar han väl desse anklagelser såsom "galenskaper", men denna visar just, att han, oaktadt sin saktmodighet, misstänkte nästan alla, med hvilka han stod i någon slags beröring, för uppenbar eller hemlig fiendskap; stod med nästan alla kamrater och underlydande i oväuliga förhållanden och lägger dem alla större eller mindre fel till last. L. som ideligen klagar öfver afund och hat, var således sjelf derifrån icke fri; deremot var han öm om sina troppar, och af dem älskad. På stridsfältet en hjelte, var han i det enskilda lifvet öfverdrifvet försigtig och undfallande ända till svaghet. Detta är åtminstone ett intryck, som läsningen af hans sjelf-biographi gjort på förf. af denna uppsatts. L. har deruti egnat ett långt capitel för att rättfärdiga sin fru och framställa henne såsom ett mönster af saktmod; men långt ifrån att deruti lyckas, tyckas just hennes införda bref ådagalägga, att denna Brita var ett ampert och intrigant fruntimmer, och ej så olik sin stammoder "Grefve Ebba."

Skrifter: Evangelii Sedolära, Öfvers. fr. fransyskan. Dedicerad till hans hustru och döttrar. Stockh. 1720. — Enväldets skadeliga påföljder och aggets bittra frukter, tydeligen afskildrade uti den berättelse, som salig Herr R. R., Generalen en Chef och Gouvern. Högvälb. Hr Gr. A. L. Leijonhufvud, uti dess fångenskap i Rys-

land sammanfattat m. m. Stockh. 1757 4:o. — Öfversatt i Schlözers schwed. Biographie. Alt. 1760. 1:a Del.

(Källor: Personalier af Kyrkoh. Joh. Possieth. Stockh. 1724. — Ofvannämde Sjelfbiographi. — Nordbergs Carl XII:s Hist. — Berchs Skådepenningar. — Gyllenkroks Berätt. i Fants Saml. — Geijer, de Pugna Pultavensi — m. fl.)

6. LEWENHAUPT, CHARLES EMIL, d. ä.

Son af Generalen af Infanteriet, Öfversten i Ungern, Hanover och Pålen *Carl Gustaf L.* och *Amalia Wilh. Königsmark*, syster till den namnkunniga Aurora och dotter af GeneralMaj., Fälttygmäst. och Vice Gouvern. i Bremen, Curt Chr. K., gift med Fältmarskalken H. Wrangels dotter. General Carl Gustafs fader var RiksR. *Carl Mauritz*, son af GeneralGouverneuren *Johan Casimir*, om hvilken se N:o 2.

Gr. *Charles Emil* var född (tvilling) i Stockholm d. 28 Mars 1691 *). Såsom ett fyraårigt barn fördes han till Dresden af sine föräldrar och sin moster Grefvinnan Aurora, hvilka ville begära Kurfurstens, sedan Konung Augusts protection att förmå en Hamburgsk bankör att redovisa för flere tusen Riksd., som Grefvinnans broder, Gr. Philip Königsmark hos honom deponerat, samt samma Kurfurstes bemedling hos Kurfursten i Hanover att få reda på samma herres qvarlåtenskap, hvilken, då han fick befallning att plötsligt lemna landet, under vägen försvann, med allt hvad han medförde, som skall hafva bestått i 7 vagnar med bagage och flere kistor, fulla med riksdalrar och dukater. Kurfursten gaf väl runda löften men drog dermed ut på tiden, mellertid dog fadren, och modren reste tillbaka med sonen för att nedsätta liket i Königsmarkska grafven i Stade. Sedermera uppfostrades denne hos henne på Agatenburg, tills han blef 12 år, hvarefter han, för att lära sig fäkta och rida, skickades först till Hamburg och sedan till Paris.

Der råkade han i en duell och måste fly till Flandern, hvarest han 1708 blef Volontaire i Holländsk tjenst, samt 1709 Capitaine samt ÖfverAdjutant hos general Sparre, som commenderade de Allierades venstra flygel, vid hvars sida han bevistade slaget vid Malplaquet, och bevistade 1710 års fälttåg i Brabant. Sonen uppgifver att han i denna tjenst avancerat till ÖfversteLieutenant, men detta lärer vara ett minnesfel. Oaktadt denna medgång, reste han dock hem,

*) Enligt Boye. Sonen skrifver: i Aug. 1691. Rehbinder: i Aug. 1692.

för att erbjuda fäderneslandet sin tjenst, och blef, sedan han besökt sin moder i Stade, på Gr. Wellingks recommendation, d. 20 Dec. 1710 befordrad till Öfv.Lieut. först vid Gr. Schwerins värfvade Dragon-Reg:te, och följ. år vid General Marschalks Verdenske Dragoner, med hvilka han begaf sig till Fältmarsk. Stenbocks armee 1712.

Ej långt efter hans ankomst föreföll slaget vid Gadebusch. Under detta gick han med sina dragoner, som suttit af, öfver ett al-kärr, lät karlarne sedan sitta opp, och föll Grefven af Sachsen i flanken, som i följd af anstälde recognosceringar ansett kärret för impracticabelt och således icke väntat något anfall från detta håll; denna öfverrumpling bidrog ej litet till Sachsarnes nederlag. Under det han förföljde fienden, fann han ÖfversteLieut. Frih. Axel Lejonhufvud sårad på platsen och lät några dragoner föra honom till en fältskär, hvarigenom han blef räddad.

Sedermera åtföljde han Stenbocks armée och delade hans öde att blifva fången i Tönningen d. 6 Maj 1713; men på sin väns, Gr. Rantzaus caution, fick han tillstånd, att begifva sig till sin moder i Hamburg. (Enligt Rehbinder och Boye rançonnerade han sig sjelf). Då K. Carl ankommit till Stralsund, begaf han sig dit, och utnämdes d. 20 Nov. 1715 till Öfverste för det Rügenska Reg:tet, som skulle upprättas. På denna ö åtföljde han Konungen, som Volonteur, vid det Danska anfallet, och då Svenskarne måste retirera, commenderade han arrier-gardet och uppehöll fienden så länge, tills tropparne öfverkommit.

Vid belägringen af Stralsund utmärkte han sig genom en lycklig fouragering. Sedan staden capitulerat, begaf han sig till Konungen i Lund, blef d. 3 Nov. 1716 Lieutenant vid Drabant-corpsen och åtföljde honom ständigt ända till dess död; hvarefter han beledsagade det kungliga liket till hufvudstaden och officierade vid begrafningen. När K. Fredrik uppstigit på thronen, sändes han 1720 först till Danmark, sedan till Wien, att notificera denna händelse. Efter hemkomsten gifte han sig med *Beata*, dotter af framl. R. R. Grefve Sal. *Cronhjelm* och Charl. Sparre.

Redan under återtåget från Norrige hade L. flitigt arbetat på att öfvertala befälet att hylla Dr. Ulrika *); sedermera slöt han sig allt fastare intill Hofpartiet, och räknades den tiden till dess fastaste stolpar **). Blef 1722 Ge-

*) Skand. Sällsk. Handl. VII. 233.
**) Ders. sid. 276.

neralMajor af Cavalleriet, 1723 satt på Exspectance-listan såsom Öfverste vid Södra Skånska Cavalleriet; fick 1725 ÖfversteLieutenants och 1729 Öfverste indelning vid sistnämde Reg:te. Vid riksdagen 1734 vald till Landtmarskalk, gick han öfver till Hattpartiet, och älskad af arméen, tilltagsen och begåfvad med god talegåfva, drog han många Officerare med sig. Horns hemliga system hade alltid varit, att förvara den verkliga makten hos Rådet och lemna den skenbara åt Ständerna. Men dessa hade nu hunnit till medvetande af den makt grundlagen tillerkände dem, och i anledning af väckt fråga, att öfverlemna allianerna åt Konungen intill nästa Riksdag, yttrade L.*) i Sekreta Utskottet: "När Ständerna voro tillsammans, tillhörde dem, såsom högsta maktägande, beslutet; Konungen ägde ej styra utan med Råds Råde; Riksens Råd voro allenast Ständernas fullmägtige, och måste rätta sig efter principalerne, när desse voro närvarande; ingenting hindrade Sekreta Utskottet att gå ifrån Konungens och Rådets tanka, äfven utan att referera saken till Plena, emedan de handlade med Riksens Ständers rätt." Ridderskapet och Adeln läto vid denna riksdag slå en skådepenning öfver honom: — för hans bemödanden vid den nya Lagens fastställande, heter det hos hans biographer, men medaillen sjelf säger ingenting derom, utan "ob fidem et patriæ amorem."

Vid 1738 års riksdag hade det hastigt uppväxande Hattpartiet vunnit den öfvervigt, att det kunde bortgifva Landtmarskalksstafven åt hvilken det behagade, och valet svåfvade blott emellan partiets mäktigaste ledare, Tessin och Lewenhaupt. Den sednare afstod frivilligt ifrån sina anspråk derpå, men var desto vaksammare för dess afsigter, som bestodo i att gifva det i dvala liggande fäderneslandet en kraftig stöt, återställa dess gamla gränsor i öster och således vid första tillfälle angripa Ryssland, samt i stället sluta sig till Frankrike, under hvilka bemödanden "de unge Viljorne" visserligen icke ämnade glömma sig sjelfva. Till denna ändan var det nödvändigt, att sedan den gamle Horn redan vikit för stormen, ur Rådet borttränga de öfrige anhängarne af det andre partiet, som röstat för Ryska alliancen (Bonde, Hård, Bjelke och Creutz); detta genomdrefs i Sekreta Utskottet af Tessin, L., C. Sparre samt Öfverste Lagercrantz, men fann starkt motstånd i Ständen. Pre-

*) Geijer, Teckn. af Frihetstiden, sid. 86.

sterne frikallade dem alldeles; och i Borgarståndet var utgången så oviss, att Plomgren under rådplägningen derom *) sprang upp i Riddarhusets förmak, utkallade L. samt Öfverste Palmstjerna, samt förmälte att ändamålet endast kunde vinnas derigenom, att Adeln till Ståndet afsände en stor Deputation, som uppmuntrar de försagde och nedtystar de frimodige. Palmstjerna gick då genast in, afbröt protokolls-justeringen och föreställde angelägenheten af en sådan Deputations afsändande. Många sprungo då fram inom skranket, der Ungern v. Sternberg såsom Vice-Landtmarskalk förde klubban, samt anmälde sig sjelfva såsom Deputerade och L. såsom deras anförare. Lagman Hammarberg protesterade derom och yrkade omröstning, men då skockade sig alla "Hettebröderne" tillsammans; ropande "pro patria et libertate", under det att somlige skreko, att de nu ville rensa Riddarhuset, andre drogo sina värjor, och några stötte Hammarberg för bröstet och ville kasta honom ut genom fönstret. Gamle General Henrik Wrangel sökte förmana de orolige till ordning och hofsamhet, och vände sig i detta hänseende till L., som också uppmanade sina upphetsade vänner att intaga sina rum; under detta tumult ankom den af Vice-Landtmarskalken efterskickade Tessin, opasslig och oklädd, och efter långt bultande med klubban, återställde lugnet, med villkor att Deputationen skulle få afgå. Sålunda genomdrefs i Borgarståndet Rådens licentierande med två rösters pluralitet; Bondeståndet hade väl liksom Presterne, såsom de sjelfve påstodo, frikännt de anklagade, men Sekreteraren hade gifvit beslutet en helt motsatt tydning.

Många af Adeln reste nu harmsne sin väg och lemnade valplatsen öppen åt det segrande partiet, som genom allehanda medel nedtystade knorret i de öfriga stånden. Krigsplanerna mötte nu inga betydliga hinder. Visserligen voro deremot Konungen, nästan alla de högre befälhafvarne, som ville i lugn njuta belöningarne för sina mödor, den högre Adeln i allmänhet taget, samt massan af alla de tre öfriga stånden, och öfverhufvud alla försigtigare och klokare. Men hvad betydde alla dessa? Konungen vanns till neutralitet genom en concession för hans kärlekshandel; Bondeståndet styrdes af en enda Bonde (Olof Håkansson), Borgarståndet af tvenne ståndsledamöter (Plomgren och Kjerrman); de öfrige voro öfverflyglade, eller nedtystades

*) Bondes Anteckn. sid. 95. Tessin o. Tess. s. 79.

genom hotelser, eller förkättrades som antipatrioter, eller förlöjligades som "Nattmössor." Det unga Sverige bestod af enthusiaster af alla stånd, och isynnerhet unga officerare som drömde om lagrar och triumph-intåg i Petersburg, lycksökare och partigängare, som sökte enskilde fördelar, och damer, som drucko patriotiska skålar och buro sina riddares färgor. Ingen af det nya partiets ledare ägde, ehuru hvar och en begåfvad med särskilde utmärkta egenskaper, egentligt statsmanna-snille i högre mening: det bästa hufvudet, i fall slughet derpå kan gifva anspråket, var Lagercrantz, och denne, ehuru föga synlig, hade ett stort antal anhängare. Genom patriotiskt talande, skrikande, skrifvande och skåldrickande lyckades det verkligen dessa ärelystna att småningom hos en stor del af nationen upptända en viss krigisk svindel och nedtysta klokhetens varningar. Den politiska planens utarbetande öfverlemnades åt ett tolfmanna utskott af det Sekreta Utskottet, bland hvilket L., Buddenbrock och Lagercrantz voro medlemmar; men ännu var gäsningen i sinnena sådan, att man ansåg försigtigheten fordra, att sätta vakt utanför arbetsrummets dörrar. Planen, vanligen kallad Sekreta Utskottets Testamente, öfverlemnades förseglad till Regeringen, med ett åtföljande missif, att vid första sig företeende omständigheter bryta den. — Tessin afskickades till Frankrike, för att försäkra sig om denna makts bistånd.

I October 1739 afgingo, under GeneralLieutnant Buddenbrocks befäl, en transport af 6000 man till Finland, hvarjemte Cronstedt, artilleriets skapare, skickades att anställa en militärisk inspection öfver gränsen mot Ryssland. Den nyss förut ankomne tidningen om Sinclairs mord hade väckt allmän bitterhet, och när nu underrättelse ankom, att Kejsarinnan Anna i Oct. aflidit och lemnat thronen åt ett två månaders barn, ansågs rätta tidepunkten vara inne. Ständerna sammankallades till en urtima riksdag d. 4 Dec. 1740. Mellertid hade L., d. 30 Juni, blifvit befordrad till GeneralLieut. och d. 5 Sept. till General af Cavalleriet.

Vid den nu begynnande riksdagen blef L. nästan enhälligt eller med 683 röster vald till Landtmarskalk, och, sedan kriget blifvit förklaradt och på alla hufvudstadens torg (d. 21 Juli 1741) utblåst, till General-en-Chef till lands och sjöss, med en vidsträckt fullmakt.

Vid denna tid var Grefve L. den populäraste man i Sverige. Hos armeen stod han i hög aktning; medan Tessin

var borta kunde han anses för partiets höfding. Hans smickrare kallade honom Carl XIII, och hans fiender kringspridde en skrift, hvaruti han beskylldes för att eftersträfva sjelfva thronen. I sjelfva verket ansågs också hans äregirighet för gränslös: ehuru han visserligen ej var vanvettig nog att sträfva så högt. Såsom menniska var han öppen, rättskaffens, höflig; såsom krigare hade han visat onekliga prof på mandom och behjertenhet; han ansågs*) äfven vara god tacticus, geometer och ingenieur. Dessutom var han näst Fältmarsk. Hamilton, hvars höga ålder gjorde att han ej kunde komma i fråga, den äldste af Generalerne. Utgången skulle nu visa huruvida desse egenskaper, då de icke understöddes af sansning och klokhet — eller af snille**), motsvarade det vigtiga kall han nu åtagit sig.

Sedan kriget var förklaradt, begärde L. att få till en annan man öfverlemna landtmarskalks-stafven; men landtmarskalken ansågs nödvändigare vid riksdagen än fältherren vid krigshären. Samma dag, d. 23 Aug., — dagen efter riksdagens afblåsning — som L. steg om bord, stod slaget vid Willmanstrand, der GeneralMajor Henrik Wrangel blef slagen, snarare i följd af för mycken än för liten tapperhet. L. träffade armeen i Qvarnby nära Fredrikshamn, der Wrangel förebrådde Buddenbrock att försent hafva skickat honom hjelp och denne förebrådde Wrangel att försent hafva begärt den. L. gillade Wrangels beskyllning, ehuru denne var Mössa, samt anklagade Buddenbrock tillika hos Konungen, att han i åtskilliga punkter icke följt den af Öfverbefälhafvaren utstakade planen, samt yrkade ansvar å honom, hvilket dock lemnades utan påföljd. Mellertid låg armeen stilla hela hösten vid Qvarnby, utan att något vigtigt föreföll, med undantag af en hö-fouragering inom det Ryska Finland, vid hvilket tillfälle fienden syntes visa, att den ej tänkte gå särdeles häftigt till väga.

Orsaken till detta stillaliggande voro underhandlingar med Prinsessan Elisabeth, som hemligt arbetade på att bana

*) Skand. Sällsk. Handl. IV. 327.

**) Gr. Lynar tecknar L. sålunda: "Il paroit recommendable par sa droiture. Naturellement honnête homme, il se livre avec trop peu de reserve à l'esprit de partie et à l'animosité: il n'en agit pas moins de bonne foi. Ce sont des fautes qui ne doivent être imputées qu'à la fougue de son tempérament et aux bornes de son esprit. Une ambition peu reflêchie et une vivacité qui tient de l'emportement sont des qualités bien dangereuses, quand elles ne sont pas subordonnées à un genie éclairé." Tessin o. Tessiniana sid. 44.

sig väg till thronen och dertill troddes behöfva svensk hjelp. Undertiden vann Prinsessan detta mål utan Sveriges biträde, och nu lät man inbilla sig att detta var henne nödigt för att befästa sig på thronen, och att hon var färdig att derföre göra stora uppoffringar. Verkligen afskickade hon en lösgifven Capitaine för att föreslå en tyst vapenhvila till d. 1 Mars. L. begärde till säkerhet Wiborg och Kexholm, men oaktadt detta afslogs och icke heller några löften gåfvos å Ryska sidan, drog L. sig ändock tillbaka inom Svenska gränsen och lät insöfva sig i fullkomlig säkerhet af Franska Ambassadeuren Chetardie, som, förmodligen sjelf bedragen, med visshet försäkrade att Kejsarinnan vore beredd att gifva Sverige ersättning för detta vänskapliga sätt att föra krig, ehuru väl han just icke vågade ansvara för, att hon äfven skulle afstå Petersburg och Cronstadt såsom å Svenska sidan enligt 1738 års "Testamente" fåviskt påyrkades. På detta sätt fortsattes underhandlingarne under hela vintern *); Svenska Rådet anade slutligen oråd och förmanade Generalen att vara på sin vakt, men denne fortfor i sin säkerhet, gaf de bästa löften och försäkringar ända till dess Kejsarinnan d. 25 Febr. lät uppsäga stilleståndet.

Länge synes man i Petersburg varit vacklande, och hade Svenskarnes fordringar varit mindre öfverspända, så hade troligen Elisabeth beqvämt sig till några uppoffringar. Nu åter hade hon vunnit tid, befästat sig på sin thron och samlat troppar; och efter tre krigsconseljer beslöts att med allvar återdrifva Svenskarne. Förevändningen till Kejsarinnans uppsägelse af stilleståndet, (hvilken L. också till sitt försvar gjorde gällande) var den, att Svenskarne ej syntes göra allvar af fredsunderhandlingen, emedan de icke skickade fredslegater, och orsaken åter till detta uppehåll var det, att man förut om fredsvilkoren ville underhandla med Frankrike. Således ankom först PresidentsSekr. v. Höpken, som Kejsarinnan sjelf begärt, först i Mars, och den andre, Baron v. Nolcken, skulle först komma på öppet vatten.

Straxt efter stilleståndets uppsägelse ankommo tidningar från flere håll att en stor Rysk styrka vore i fullt antåg. Detta injagade en sådan förskräckelse i Svenska lä-

*) Se vidare Skandinav. Sällsk. Handl. VI. 216 o. f. samt Geijers Teckn. af Frihetstiden, sid. 154 o. f.

gret, att man beslöt öfvergifva Fredrikshamn, på hvars befästande man hela vintern arbetat, och sköfla, förstöra och uppbränna åtskilliga förråder, som till en del också verkställdes. Sedan skadan var skedd, erfor man dock att dessa rykten voro osanna, och tropparne vände åter till Fredrikshamn. Der låg man i allsköns ro ända till Juni månad. Tillståndet var dock icke der det bästa. En stor del hade omkommit i barackerne och på sjukhusen; krigstukten var i upplösnings-tillstånd, befälhafvarne af olika partier, sins emellan oenige, och sedan en kunglig befallning ankommit, att Generalen skulle rätta sig efter de flestes beslut i krigsrådet, hade nu man också "sett en riksdag i lägret"; och vid denna riksdag gälde Fältherren vida mindre än Landtmarskalken vid 1734 och 1740 års riksdag. Den stolte, högdragne L. var nu icke ens fri *) från personliga smädelser och otidigheter.

Nu, i Juni, besannades ryktet om den stora fiendtliga styrkans antåg. Till en början gälde det, att försvara det nästan ointagliga passet vid Mendolax, som bevakades af Öfverste Fröberg. Men innan denne ännu hade sett minsta skymt af fiendens krutrök, lät han öfvertala sig af en förrädare att öfvergifva det, och kom med sin tropp tågandes till Fredrikshamn, då Generalen, på det högsta förbittrad, ville genast låta skjuta honom **).

Oaktadt att passet var öfvergifvet behöfde ändock Ryssarne tvenne dagar, för att passera det. Sedan underrättelse derom ankommit till Fredrikshamn, hölls KrigsRåd. General-en-Chefen föreslog att antingen möta fienden på öppna fältet, eller fösvara sig inom fästningen. Generalerne Bousquet och Buddenbrock antogo hvardera en af dessa meningar, men alla de öfriga röstade för att draga sig tillbaka bakom Kymene elf, och der afbida en från Sverige förväntad förstärkning. Fältherren, öfverröstad, beslöt då att nedlägga befälet, men lät likväl öfvertala sig af allas förenade böner att behålla det. Så berättar sonen, men detta, om det är sannt, ursäktar honom föga, och tyckes också

*) Geijer, sid. 147.

**) Vi följa här och på åtskilliga andra ställen företrädesvis den af hans son författade Lefnadsbeskrifningen; i Skand. Sällsk. Handl. II. 221. f. som har allt utseende att vara sannfärdig, churu den naturligtvis söker framställa sakerna i den för den olyckliga Generalen fördelaktigaste dager. Uppsatsen af R. R. C. F. Scheffer är också en försvarsskrift för L., men mera ensidig.

ej väl öfverensstämma hvarken med hans stolthet eller det drag i hans lynne, som hans vänner kallade ståndaktighet, hans fiender envishet. Mellertid äro stolthet och svaghet ofta på ett besynnerligt sätt parade i menniskolynnet. Hvar var nu den man, som fordom så ofta hade yttrat *), att "när han engång komme i spetsen för Finska arméen, skulle han våga sitt hufvud." Visserligen kostade honom också detta befäl hufvudet, men denna död blef icke hjeltens! Huru än dermed må vara, så följde nu en större och vida rysligare sjelf-förstöring än vid första tidningen om Ryssarnes antåg. Eld sattes i förrådshusen, tross och tyghus; krutet förstördes, det gröfre artilleriet förnaglades eller kastades i sjön, och arméen begaf sig hufvudstupa till Kymmene elf. Då underrättelsen dit ankom om den till d. 20 Augusti sammankallade arméen, reste en del af regementscheferne sin väg, och bland dem Öfv.Lieut. Ungern v. Sternberg, som hade under sig 4000 man, utan att ens rapportera detta steg till Öfverbefälhafvaren; än mindre begära hans tillstånd. Att Öfverbefälhafvaren tålte detta och ej genast afskedade desse officerare, blef sedan en af anklagelsepunkterne.

Man var således nu vid Kymene elf, som enligt Cronstedts rapport, bäst egnade sig till Finlands försvar, der befälhafvarne beslutat hålla stånd och för hvars ernående de gjort så oerhörda uppoffringar. Men hvad skedde? Knappt hade ett rykte ankommit att en liten Rysk här nalkades från det öfra landet på denna sida om elfven, förrän den förträffliga krigsconseljen åter samlades och med stor pluralitet beslöt att återigen, sedan man här blott stått några dagar, draga sig tillbaka, af fruktan att fienden skulle afskära armeen communicationen med Helsingfors. Det skedde. Medan lägret var vid Dommarby gjorde fienden mine af anfall, men då de befunno Svenskarne beredde, afstodo de från denna plan. Ändock voterade Conseljen, att man ytterligare skulle draga sig tillbaka, först till Helsingmalm och sedan till Helsingfors. Efter ankomsten befallte Generalen ÖfversteLieut. v. Vicken uppföra 2:ne kanoner på ett berg, men denne kom tillbaka med det besked, att sådant vore omöjligt; en ung Lieutenant, Baron Wrede, som följt v. Vicken, sade händelsevis att detta väl kunde låta sig göra; man gaf honom manskap och då uppfördes också rigtigt kanonerna.

*) Gref. v. Lynars Staatsschriften I. sid. 607.

Dagen derpå erhöll Generalen ett bref från en vän i Stockholm, hvaruti förmältes, att Hans Maj:t funnit betänkligt att skicka mer krigsfolk till Finland, för att der utan nytta uppoffras. Genast befalte L. regementerna träda tillsammans, då han underrättade dem, att han beslutat följande morgon angripa fienden, och hoppades då en herrlig seger. Officerare och gemene man ropade dertill bifall, men samma afton, d. 19 Aug., ankom General Sinclair med ordre från Konungen, att L. och Buddenbrock genast skulle nedlägga befälet och begifva sig till Stockholm, för att stå till ansvars. Sålunda uteblef den drabbning, som kunnat rädda L. och Svenska krigsäran; och fem dagar derefter underskrefvo de nye befälhafvarne efter hållen krigsconselj den capitulation, som förband hela Svenska krigshären, som var nära nog lika manstark som Ryssarnes, att sträcka gevär! Omständigheterna sparade åtminstone den svage Öfverbefälhafvaren, att under detta skändliga papper teckna ett ädelt och fordom genom krigsära lysande namn.

Mellertid hade den entledigade Generalen jemte sin son samt Buddenbrock stigit om bord på en Fregatt, på hvilken Sinclair ankommit med befallningen om deras afsättande. Vid ankomsten till Stockholm blefvo de arresterade, dock i sina egna rum och instälde för krigsrätt. Actor anklagade dem hufvudsakligast derföre, att de utan minsta nödtvång öfvergifvit Fredrikshamn; L. anförde, att han deruti, enligt Konungens och Rådets ordres, måst rätta sig efter pluralitetens mening i krigsconseljen, hvars protocoller han medförde. Efter någon tid fick han besök i sitt fängelse af några ledamöter i krigsrätten, som affordrade honom desse handlingar, men L. satte sig på det chatull, deruti de voro inlagde, och försäkrade att han med lifvet ville försvara dem.

Mellertid förgingo hösten och vintern och först på våren nedsattes af Ståndena en Commission, som skulle dömma befälhafvarne. GeneralMajor Hamilton blef dess Ordförande, och denne affordrade ånyo förrbemälte handlingar, med sitt hedersord, att de skulle honom när som helst återlemnas; och som L. kände honom såsom en man af ära och samvete, lät han förmå sig att aflemna dem. Någon tid derefter blef Hamilton beordrad att tåga de upproriska Dalkarlarne till mötes, och en annan Grefve blef i stället Ordförande. Då denna, under förevändning att Commissionen ännu behöfde dessa papper, nekade att återställa dem, anade sonen att fa-

drens förderf vore oundvikligt och uppgjorde alltså öfverenskommelse med en sjöcapitaine, att emottaga krigsfången, och föra honom till Danzig, hvarifrån han kunde begifva sig till Flandern, der hans köttslige cousin commenderade Franska arméen. Men Fadern vägrade dertill alldeles, sägande: att han icke ville taga sak på bak och gå sina färde, förrän han orättvisligen vore dömd till döden.

Då papperen mellertid honom icke återlemnades, begärde han, att få låta afhöra vittnen, hvilket beviljades, och viss dag blef dertill utsatt. Trettio af honom namngifna officerare infunno sig; Commissionen lät då förestafva dem en ed, hvarigenom de förpligtade sig, att ingenting vittna, som kunde lända till Generalen Frih. L:s befrielse; alla bröto då tvert af och gingo upp på Riddarhuset och förtäljde händelsen. Många ropade då: detta är ett uppenbart våld. Landtmarskalken svarade: "detta är en sak, vi få tala om, när Commissionen gör oss redo för sine göromål; men jag får nu berätta er, M. H., att Dalkarlarne äro komne till Stäkes färja, och vilja ingalunda öfvertala sig att vända hem igen, ehuru starka föreställningar H. Maj:t låtit göra dem; så att innan få dagar hafva vi dem här."

Denne händelse afgjorde eller åtminstone påskyndade L:s undergång. Denna bedrefs af den förut omtalade Öfverste Lagercrantz (jfr hans biographi i detta Lex.), hvilken på de siste riksdagarne varit L:s bundsförvandt, men nu blifvit förvandlad till hans hätskaste fiende, särdeles sedan L., i följd af hans stämplingar i Moskau och sedan i arméen, der han förledde de unga officerarne, hade, förleden vinter, gripit honom och skickat honom fängslad till hufvudstaden. Actor i målet, JustitieCancelleren Silfversköld, var denne partigängares svåger: en annan af grefvens politiska vedersakare, samme Ungern v. Sternberg, som vid riksdagens början olofligen lemnat arméen, var nu Landtmarskalk, och hans parti, Mössorne, för ögonblicket de rådande. Frågan var nu, att åter insätta de år 1739 afsatte Rådsherrarne, och begynna en räfst med upphofsmännen till kriget. Desse räddade sig derigenom, att de, enligt Lagercrantz råd, uppoffrade sina vänner, de olycklige Generalerne, åt folkets missnöje, och gjorde freden med Ryssland genom thronföljare-valet *).

L., sålunda utkorad till statsoffer, blef då ifrån sitt qvarter afförd till Castenhof, i ett för lifstidsfångar bestämdt

*) Geijer, sid. 149.

fängelserum. Några dagar derefter, d. 20 Juni, inryckte Dalkarlarne i Stockholm; samma dag dömdes L. från lif, ära och gods, och d. 23 skedde thronföljar-valet. Buddenbrock aflifvades d. 16 Juli, och d. 31 Juli skulle, efter ett par uppskofs beviljande, L. undergå sin dom.

Hans son skyndade då, att för honom uppgöra en ny befrielseplan. "Han hade råkat *) en Skånsk Skeppare, som låg tillreds vid Skepsbron att gå till Dantzig, denne skulle föra Generalen och honom sjelf med sig; men kunde dock icke blifva tillreds med alla anstalter förr än dagen för executionsdagen. Han hade dagen förut gifvit åt Generalens laquai, som skulle kläda af honom, en sticksåg och ett bårr, hvilka han vid det tillfället skulle gifva honom, och bedja honom dermed såga af plankorne, som voro i hörnet under hufvudgärdet af sängen, och lossa tegelstenarne som voro ditlagde till trossbotten, så att han följande natten lätteligen kunde taga dem upp, ty unge Grefven hade öfvertalt General Wrangels laquai, till hvilken dess Herre lemnat alla nycklar till sina rum, som voro i våningen under arrest-rummen, att lemna sig tillgång till sin Generals rum, hvilken ock vist honom ett Contoir, som var midt under Generalens sängkammare; dit lät han flytta ett bord uppå hvilket han klef och försökte med ett bårr hvad trossbottnen bestod utaf. Dagen derpå, som var dagen för executions-dagen, gick unga Grefven bittida om morgonen till Skepparen att fråga efter om allt var tillreds, så att han utan vidare hinder kunde afsegla; Skepparen sade sig hafva allt tillreds utom Passet, som skulle uppvisas vid Waxholmen, och hvilket var honom lofvadt till klockan 4 eftermiddagen, så att han i första dagning nästa morgon kunde lyfta ankar, emedan han nu vore i begrepp att lägga sitt Fartyg ut på Strömmen; derifrån gick han till Castenhof och frågade Vakthafvande Officeraren om han intet kunde få slippa in till sin Far, åtminstone för att taga afsked, emedan han dagen derpå skulle dö; Officeraren beklagade att han hade så stränga ordres så att han intet vågade det att tillåta, hvaröfver unga Grefven ställde sig mycket bedröfvad, ehuru han af Generalens laquai fått höra att plankorna voro rigtigt afsågade och åter ditlagde sedan tegelstenarne voro lossade, samt sängen lyftad på sitt ställe igen, så att Officeren, då han läst låsen och tagit jernbom-

*) Skand. Sällsk. Handl. II. 287 o. f.

men bort och släppt in laquaien för att kläda på Generalen, ingen ändring blef varse. Om aftonen kl. 10, sedan allt var tyst, kom unga Grefven klädd uti General-Major Wrangels livré och blef af bemälte Generals laquai insläppt i rummen; han klef straxt på bordet och begynte såga af plankorna i taket, då hörde Generalen att det arbetades i rummet inunder hvarföre han genast upplyfte de lossade tegelstenar, och då plankorna voro afsågade klef Generalen ned i hålet. Sonen tog emot sin Fader, klädde en hans egne svarta kläder på honom och följde honom till Packartorget, hvarest Smeden Ängberg tog emot honom och hade en båt-öka tillreds, hvarmed han rodde honom till Frösviks landet, till ett ställe derest aftalt var att Skepparen skulle nästa morgon taga Generalen om bord: Unga Grefven gick straxt hem, lade af livréet och tog båtsmans kläder uppå, samt begaf sig till Skeppsbron, gjorde tecken åt Skepparen, som med Skeppsbåten kom och förde honom om bord; då begynte det att dagas hvarföre Grefven bad Skepparen lyfta ankar emedan vinden var god, men han svarade att han ännu intet fått sitt pass, ty då han var kl. 4 om eftermiddagen på Slotts-Cantzliet hade de svarat att Öfver-Ståthållaren straxt efter middagsmåltiden lagt sig att sofva då de varit der att begära hans underskrift, men att han skulle få det kl. 8 om morgonen. Unga grefven bad honom då sätta sig i land igen, hvarpå han gick till Gref Casimir Lewenhaupt, som skulle blifva dess Svåger, för att rådgöra hvad man nu skulle taga för utväg sedan det med fartyget misslyckats. Så snart Gref Casimir var klädd gingo begge Grefvarne till Gref Carl Fersen, hvilken var förlofvad med Öfverstens Baron Fredrik Sparres dotter, hvilken rådde om Frösvik och bodde der; efter han således utan misstankar kunde resa till sin tillkommande Svärfader, så budo de honom genast rida dit och så laga att han finge tala med Generalen och berätta honom orsaken hvarföre fartyget icke var efter aftal anländt, hvilket han också gjorde; sedan gingo de hem att vidare öfverlägga. På vägen fingo de höra att det trummades efter Generalen med löfte om 10,000 plåtar till den som kunde honom ertappa.

"Vakthafvande Officeraren hade kl. 6 om morgonen gådt in uti Generalens kammare och sedt hålet uti golfvet hvarigenom han sluppit undan, sådant rapporterade han genast till Hans Maj:t, som gaf ordres om eftertrumling med löfte till den som honom återställa kunde.

Emedlertid hade Generalen sändt Smeden Ängberg upp till Öfversten Baron Sparre, som var Generalens sal. Grefvinnas köttsliga Cousin och en af Generalens pålitligaste vänner, att i hemlighet förtro honom det Generalen vore på dess ägor, och bad honom sända någon pålitelig till Stockholm att fråga dess äldsta Son af hvad orsak han icke kommit med Fartyget efter aftal, emedan vinden ständigt varit god. Öfversten Baron Sparre sände då sin egen Son i detta ärende dit; han mötte af en händelse Capitainen Tersmeden. Under samtal, emedan de voro vänner och bekante, yttrade sig Capitainen att han nu kom ifrån Slottet dit han tillika med Capitainen Graman varit uppkallade och commenderade att med några Galerer lägga ut på Strömmen och visitera alla fartyg som ärnade sig till Waxholmen för att undersöka om icke Generalen skulle befinna sig på någotdera af dem; men visste jag, sade han, om han vore på något fartyg, eller hvilket det kunde vara som han vore uppå, så skulle jag släppa det fram, och säga till Graman att jag detsamma noga visiterat men ingenting funnit, samt som äldre Capitain beordra honom att vidare visitera de öfriga Fartygen; litet derefter råkade Baron Sparre Gref Casimir Lewenhaupt och berättade hvad herrlig upptäckt han gjordt, och försäkrade honom om Capitain Tersmedens pålitlighet, hvilken hade försäkrat, det han så skulle laga att Generalen riktigt kunde komma undan, allenast han finge veta hvilket fartyg Generalen vore uppå. Då Gref Casimir vid middagstiden råkade sin tillkommande Svåger, berättade han honom denna i hans tanke goda tidning. Sonen svarade honom att Skepparens namn kunde han väl få veta, men att med hans samtycke skulle hans Fader nu aldrig gå om bord på något Fartyg, emedan en Skeppare kunde lätteligen af det stora premium låta förleda sig att sedan han passerat Waxholmen lägga till vid Oxdjupet och lefverera ut Generalen, som vore i ett rum trångt inpackad bland lasten i rummet; utan vore det säkrare att Sparrarne, Fader och Son, som förklarat sig vara måne om att frälsa Generalen, hörde sig om någon säker plats utom Waxholmen der han kunde vara oröjd några månader, till dess han, Sonen, sluppe den stränga bevakningen som följde honom på något afstånd hvart han gick, och hade hästar sadlade vid alla värdshus i fall han skulle rida någon gång utur staden; då han alltid sedan skulle finna utväg att skaffa sin fader utur Riket till

någon säker ort, men unga Grefvens råd vart icke följdt utan de öfvertalte Generalen att gå om bord på samma fartyg, som varit af Sonen förut betingadt. Men knappt var han kommen dit, förrän Capitain Graman lade till fartyget och efter en noga visitation fann honom och satte vakt om honom, samt sände bud till Capitain Tersmeden att all vidare visitation vore nu onödig sedan han funnit Generalen. Capitain Tersmeden kom då genast dit, då Generalen, sedan han lemnat honom sin Gulddosa och de Dukater han hade hos sig att lefverera till sin äldsta Son, blef förd till Stadshuset i det rum som GeneralLieutenanten Buddenbrock setat uti, hvilken då redan undergått sin dom att bli halshuggen; hvilken execution Generalen dagen derpå måste undergå.

Nu beskrifne flykt tilldrog sig natten mellan den 30 och 31 Juli, eller dagen före den till dödsdomens verkställande utsatta; d. 3. Aug. blef L. ertappad och om de omständigheter, som dervid samt efteråt förefölle, äger man en utförlig berättelse *) af hvilken vi vilja meddela slutet, eller hvad som föreföll, sedan Gramar med mycken slughet uppspanat den jakt som förde L., samt derpå stigit om bord.

"Häruppå öfversåg Graman Skepparens Pass och befant en man mera på Fartyget än Passet innehöllt, då han vid examinerandet väl fant en i Sjömanskläder, men med Gen. Maj. Wrangels livré-väst och underkläder: hvilken han ock straxt lät taga i säkert förvar. Härpå vände han sig till Skepparen med pistolen på bröstet, tillspörjandes honom om han gömt Generalen i det tillredde rummet eller någor annorstädes (ty här var nu ej frågan om han var der, utan hvarest han var), och att Skepparen skulle straxt med godo sägat, till att ej behöfva risquera Cronans manskap. då han med bäfvande gaf Graman till svar. Om ej Gud känner honom mer än jag: nog är der någon. Graman replicerade, både Gud och jag känner honom: säg mig bara hvarest han är. Ille: Generalen är akter. Graman: har han några gevär? Ille: ja, nog har han gevär. Graman: kunde han komma efter dem? Ille, ja, efter ett par pistoler, som hängde förhanden. Graman: gå dit: men hvarken att gifva mine, eller tala, eller plira, ty den minsta vink du gör så är du dödsens barn. Graman följde ho-

*) Skand. Sällsk. Handl. II. sid. 264 o. f.

som således ända ned, hvarest han emottog ett par skarpt laddade pistoler, som lågo ofvanpå hålet der Generalen sedermera fants under förborgad.

Härpå tillsporde Graman Under-Officeraren och manskapet, hvem af dem vill gå med honom och visitera, då Under-Officeraren svarade, jag är väl skyldig och villig att lyda Edra ordres, men det är för farligt att gå ned i mörkret, utan kunde Herr Capitain befalla Generalen att komma sjelf opp. Då Graman replicerade: att han ej kunde sätta i det fallet nog tro till Skepparen, utan måste sjelf visitera och ärnade ej att befalla honom gå dit, om han ej sjelf ville gå med: läggandes dertill, att som han ej ville lägga hans feghet på prof, så lära väl andra finnas af folket, som vilja våga det.

Par af Sluproddarne tillbudo sig ock straxt och gingo med Graman i Cajutan med värjan i handen, och medan de der öfver allt visiterade, stod Graman bredvid dem med pistolen uppdragen i handen, underrättandes den ena huru visitation borde ske, med befallning åt den andra att gifva akt på hvad som kunde förelöpa.

Sedan Cajutan var granneligen visiterad fanns Lewenhaupt icke der, utan blef man på golfvet derstädes en brädlucka varse, den de upptogo, derunder låg en hop smått gods påkastadt, hvilket undanröjdes. Just der inunder var ett litet rum akter i skeppet apteradt, som ett par personer kunde ligga uti; vid sjelfva öppningen stod Graman midt för hålet med pistolen deröfver, och som han strax blef Generalen varse, länandes sig baklänges något krokigt med händerna åt sidan, satte Graman pistolen i luckan och ropade till honom: rör icke händerne, eljest ären J dödsens man. Härpå reste han sig något och sade på Fransyska: Que voulez vous donc? (hvad viljen J då). Graman svarade ne mouvez pas, autrement je tire. Det är: Om J rören Eder så skjuter jag till: läggandes dertill: att det var honom okärt att detta obehagliga commando blifvit honom uppdragit, och att han skulle just råka Generalen: men nu pretenderar han att Lewenhaupt med godo gifver sig och gör hvarken någon annan eller sig sjelf skada, i vidrigt fall (med dessa orden trädde Graman honom närmare med en stark uppsyn) måste han göra det, hvad han ej göra ville: härupp kastade sig Lewenhaupt något baklänges och sade: nej, nej, nu capitulerar jag: då Gramans begge karlar togo honom under ar-

marne och Graman stack sin pistol i bältet och de samtlige hulpo honom opp utur Cajutan, försäkrandes honom förut med handsträckande att honom all politesse som möjlig vore vederfaras skulle. Drängen som satt emot fötterne hos honom i samma rum blef ock upptagen, så väl som de der befintelige gevär, bestående i en laddad puffert och en pallats, förutan en Silfver-värja, som sedermera funnits der.

Sedan Generalen var på däcket, sade han till Graman: sig alldrig kunnat tro det han vore så ogudaktig och ville honom öfverlemna. J hade kunnat låtsa som haden J hvarken sedt eller funnit mig. Härpå svarade Graman sig aldrig hafva tänkt Herr Generalen hysa om honom så slät opinion, att han skulle underlåta sin skyldighet att med fermeté exequera det commando honom blifvit uppdragit, han var ock i stånd att uppvisa sin skrifteliga instruction, till att komma Herr Generalen på bättre tankar om hans person.

Under detta samtal var Capitain Tersmeden, som i sin expedition ingenting uträttat, tillbakakommen om bord, då Lewenhaupt honom kysste och famntog samt i korta ord beklagade sin olycka; äfven vid det tillfället klappade han sin dräng och tackade samt berömde honom för sin ärlighet och trohet han honom bevist hade, sägande, om intet jag, så lär mina barn belöna det; drängen jemrade sig att det så olyckligt hade aflupit, och bad Graman gråtandes, att han icke ville fara illa med honom. Graman berömde äfven dess trohet, såsom ett exempel för alla redliga betjenter, med försäkran att intet ondt skulle här honom vederfaras, fast han nu måste hållas under arrest, hvarpå drängen åter suckande sade: Ja gifve Gud hvar en så troget tjent Gud, Öfverheten och Fäderneslandet, så skulle sådane olyckor blifvit tillbakars. Härvid bör icke förglömmas att när Generalen blef upptagen, var han klädder i en manchett-skjorta, ett rödt stickad tröja, kallad skansloper, med kokus knappar och ett par stora holländar byxor, samt ett par runda skor, och en liten slarfvig Sjömanshatt med ett stycke tåg ombundit. I denna drägten kom han på däcket, men drog sedan stöflor uppå, samt lade bort de stora byxorne.

Något derefter begärte han ett glas vatten, då Graman lät taga ifrån sin Slup en bouteille Cyper-vin, det han väl smakade men sade det vara sig för starkt; det skadar dock icke replicerade Graman till att återhämta krafterna. Hvarpå han svararade: krafter har jag nog till den tiden jag har att lefva.

Medan detta passerade fortsattes farten till Stockholm, och emedlertid voro de ingångne i Cajutan der de drucko tillsammans, då Lewenhaupt tillstälte Graman sin Guld-börs om 2 à 300 Dukater, hvaraf han uttog 2 stycken, med anmodan att de öfrige skulle lemnas till hans barn: det ock genom Capitain Tersmeden blef verkstäldt.

Här förlupo nu åtskilliga discourser om hans echapade, om hans oskuld, om sakernas tillstånd igemen, med mera som ej lönar mödan att anföra: undantagandes hvad echapaden angår, den han förtäljde vara skedd, att han, med begge armarnes lyftande öfver hufvudet, trängt sig neder genom det trånga hålet på golfvet utur fängelset.

Graman inföll härvid och sade: det varit fast bättre, att hålla ena handen öfver hufvudet och sänka den andra neder åt lifvet, då en tredjedel af axlarnes bredd menageras; detta behagade honom mycket, sägandes att Sjögastarne hafva sig gemenligen alla små konster bekanta. J haden bordt lära mig det förut, så hade jag ej skafvit huden af mina armar: hvarpå Graman svarade, att som han ej varit derom i förtroende, så hade han ock intet kunnat göra dertill

Under vägen till Stockholm, då en och annan anstalt måste göras, bad han Graman och Tersmeden ofta att blifva hos honom qvar i Cajutan: han vore nu i så godt och pålitelige Officerares sällskap: kanske han ej komme i så godt umgänge igen: viljandes för öfrigt vara bekant af Under-Officerarne och posterne, hvilka dock intet kändes vid honom att hafva talt med honom tillförene.

Kl. 6 om morgonen ankommo de på Stockhoms ström och ankrade vid Beckholmen likmätigt deras instruktion, då Capitain Tersmeden fördes i land att göra rapport till vederbörande om deras ankomst. Under den tiden uppviste Graman åt Generalen skriftlig instruction, deri han stötte sig mycket vid det premium man lagt på hans persons fasttagande, sägandes: det vore hårdt att så förfara med en honorable man, läggande dertill, att han nog såge det Graman intet annat kunnat göra än hvad han gjort. Eljest bad han honom intet hata hans barn, hvarpå Graman svarade: sig icke hafva orsak dertill, au contraire: han vördade dem för Herr Generalens skuld, fast han trodde att hans person nu icke lär vara dem behaglig. Det är naturligt replicerade han, att när de få höra Eder vara härtill brukad, kunde de blifva onda på eder för min skuld: men får jag tala vid dem, skall det vara försonadt.

Imedlertid infant sig mycket folk med båtar rundt omkring Jakten, som ville gerna se Generalen uti hans klädnad, men på hans åstundan släpptes ingen på fartyget, undantagandes ett par Riksdags-Bönder, som sade sig vara utskickade utaf ståndet att få veta vissheten om Lewenhaupt var igenfunnen. Capitainen Graman, oaktadt alla bevekliga föreställningar, att de måtte lemna honom nu i ro efter det honom lofvadt var, och icke å nyo öka hans bedröfvelse, kunde dock icke undgå att låta dem komma närmare: och som de nu ytterligare påstodo att få se honom, så gaf Graman dem det förslaget, att de kunde ställa sig för Cajutedörren, emellan Manskapet och Båtmännerne som höllo vakt, och då oförmärkt se och betrakta honom uti Båtmännernas ställe. Graman glömde vid allt detta att Bondegubbarne hade skägg, hvilket Generalen, då de tittade in i Cajutan, blef varse och ropade dem straxt till: Herredagsmän kommen in, kommen in: och då de voro inkomne sade han: ären j så törstiga efter min blod: jag är ej så skyldig, som man gifver det ut. Bönderna svarade: I Commission sitta dock godt folk, som säjat annorledes: illa har det gått med kriget hela vägen. Finland ha vi mist, och tillståndet i Riket kan ej nog beklagas: den som illa gör, han illa farer. Sedermera gingo de bort, tackandes Graman för det han väl efterkommit sin befallning, och att han borde vänta större belöning än honom blifvit tillsagdt.

En stund derefter kom Kyrkoherden Tolstadius om bord, hvilken Generalen emottog i Cajut-dörren, sägande, sig ej hafva förmodat att så snart få se honom: hvarpå Tolstadius med suckande svarade: Jag har ej eller tänkt det; ty när jag såg Herr Generalen sist, var jag försäkrad, att han hade afsagt allt det timmeliga, som oss ändock är afskurit: men när jag skulle komma kl. 5 om morgonen efter aftal i fängelset, att communicera Eder, fant jag mig narrad och J vorden redan på flykten. Generalen svarade: non pas ma foi, jag narrar ingen, jag är ordhållig. Jag sade Eder förut, att det kom mig ej i sinnet att jag skulle dö den dagen, och derpå gick jag också bort. Tolstadius trädde så in i Cajutan med Generalen, då von Graman ville lemna dem allena, men Generalen ropade honom in igen och bad dem begge vara tillstädes, då Tolstadius började göra honom allahanda bevekliga föreställningar, men han inföll med berättelse om sin echapade, och när Kyrkoherden förundrade sig, huru Generalen kunnat komma igenom det trånga

hälet utur fängelset, sade han det gått honom dervid, såsom det gick Harlequin uti Comedien, då han skulle hängas: hvilken historia han med glad mine förtälde, men Tolstadius inföll sägandes: Herr Generalen kan ännu så starkt raillera och begynte med temmelig alfvarsamhet föreställa honom, att tiden torde vara för kort att längre uppehålla sig med sådant tal: Generalen mente dock att sericuse saker kunde tänkas när de kommo längre fram på ett ställe, nu kunde man roa sig litet i så godt sällskap.

Under allt detta kom Notarien i Slotts-Cantzliet Standaert, flera gånger utskickad till Graman ifrån Öfver-Ståthållaren angående sättet om dess till lands förande och convoyerande till Fängelset: hvartill Standaert, tvifvelsutan på befallning, tillsporde Graman, hvad slags jern skulle brukas till Lewenhaupts slutande? Graman svarade: att det vore för svårt; han hade tagit och handterat honom på honett sätt: han åtoge sig ock att föra honom till lands och i fängelset, och ville svara för hans säkerhet, begärandes allenast, att Amiralen skulle lemna honom de då ifrån Norrland ankomne 2:ne Galerer, hvilka han ämnade placera på ömse sidorne om sin slup, deruti Lewenhaupt skulle sitta med honom och Capit. Tersmeden, men i den andra slupen, jemte Pastor Tolstadius, det commenderade manskapet, som vid annalkande till bron skulle stiga förut opp och der emottaga honom och beledsagan i fängelset, emellan 4000 man Östgötar, hvilka redan voro i en hay uppstälde.

Medan anstalterne så fogades spisade de på Jakten, och åt Herr Generalen med god appetit samt drack några glas vin med tämmelig contenance: undantagandes att han förut gifvit tecken till någon ängslighet öfver det Standaert kom och for så ofta mellan Staden och Jakten; tillfrågandes Graman om de ville taga lifvet af honom den dagen: hvarpå Graman försäkrade honom att det väl den dagen ej lärer ske, och att Standaerts af- och anresande skedde allenast för anstaltningen till Generalens mottagande vid landstigningen i Stockholm.

När de nu voro i Slupen inkomne och Graman hunnit få Galererne i den ofvannämde ordningen rangerade vid Sluparne, sade Generalen bland annat, man ser straxt utaf beställningarne hvem som förstår sitt verk, arrangementet är rätt vackert, det diverterar mig mera än det förtryter mig.

De nalkades således uti denna ordningen småningom ifrån Beckholmen in mot Staden, under en otrolig myckeu-

het åskådare ifrån landet och uti små Jakter, slupar och båtar, hvaruti voro åtskilliga af Generalens bekanta, af dem han många påhälsade, ropandes dem vid namn: och sedan vaktslupen efter aftal avancerade fram till bryggan under Rådman Kiermans hus, att der anlända, voro der redan 50 man uppstälte under Major Lingfelts commando, som sade sig hafva ordres att taga honom emot utaf Graman, med befallning att Lewenhaupt skulle straxt lägga af kappan.

Öfver detta gjorde Capit. Graman och Cap. Tersmeden åtskilliga föreställningar och förböner till Majoren, att han finge behålla kappan, på det Generalens släta Sjömanskläd-ning dermed måtte höljas. Majoren lät ock ändtel. öfvertala sig, då 2:ne Corporaler med undergevär framträdde, och med kappans upplyftande under Lewenhaupts armar bragte honom förenämde commando genom hayen åt Södra Stads-Huset.

Dock bör icke obemärkt lemnas, att Generalen vid Majorens påstående om kappans aftagande, så väl som vid desse Corporalers framträdande, viste sig mäkta rörd; ropandes Capit. Graman och Tersmeden ofta till och sägandes: en slik medfart ej vara efter parole; frågandes ock om Corporalerne voro af Stadsvakten? Graman svarade: att han väl såge att han ej fick råda: men att Corporalerne voro af ett ständigt Regemente, hvarvid Lewenhaupt gaf sig någorlunda tillfreds, och fördes, som sagt är, af dem under armarne om ljusa dagen i fängelset uti många 1000 personers åsyn.

När han nu der var inkommen med Majoren, hvarvid Graman, Tersmeden, Slottsfogden Galle, Pastor Tolstadius och flere sig infunno, viste han missnöje öfver det ingen säng och andra meubler var der tillfinnandes, då Gallen inföll och sade: han kunde väl få den säng han hade i sitt förriga fängelse på Castenhof, hvarpå Lewenhaupt viste sig nöjd att råka Gallen, med ursäkt förebärande, att han gjort honom mycket omak. Gallen replicerade: ja, både omak och bekymmer, större än han kunde säjat, förmedelst hans undanflykt, samt risque af Gallens välfärd. Ja, sade Lewenhaupt, det är naturligt: dock, svarade Gallen, det är väl naturligt, men ej billigt och christeligt. Lewenhaupt inföll, är det icke billigt att sauvera sitt lif: Gallen åter: ja Herr General, nu är jag befallt att vara hos er öfver natten till i morgon, då J kommen att föras ut till afrättsplatsen, der domen på er skall exepueras. Häraf blef

Lewenhaupt ganska häpen, sägande: hvad, i natt blef jag tagen och i morgon exequerad. Gud bevara oss: jag beder om något uppskof på några dagar, jag beder ej om mitt lif: jag beder för min själ, vändandes sig till Graman, Tersmeden, Presten och de andra och begärte de ville gå till vederbörande och anhålla att förskaffa honom delation, det Graman och Presten gjorde, men utan att något uträtta. Detta afslag var ock orsaken, hvarför Graman icke kom till Lewenhaupt tillbakars, men af tillförlåtelig berättelse kunna följande omständigheter härtill läggas, att sedan samma qvällen en förordnad Commission uti hans fängelse undersökt angående hans undanflykt." — —

Menniskovännen Tollstadii försök, att förmå ÖfverStåthållaren Rutger Fuchs (se hans Biogr.) till uppskofs beviljande med dödsdomen, blef kort afvisadt. Denna hårdhet blef vid nästa Riksdag, 1747 föremål för Justitie Deputations anmärkningar *); deröfver Ståthållaren afgaf sin förklaring **), hvarefter saken synes hafva förfallit.

I följd af hvad nyss blifvit berättadt, vardt Grefve L. dagen derefter, d. 4 Augusti, halshuggen på Sandbacken utanför Norr tull. Kring hans stupstock sattes Dalkarlar, på det att de, efter hemkomsten till sin hemort, skulle kunna bevittna, att den dömde rigtigt lidit straffet. Det samma hade förut skett vid Buddenbrocks aflifvande.

Lewenhauptska godsen återgåfvos sedan till familjen, men om hans ertappare, AmiralitetsCapitainen Sebald Hartman v. Graman, någonsin kom i åtnjutande af den högtidligt utfästade belöningen, är ovisst. Ännu d. 15 Nov. 1745 svarades honom, i ett K. Bref ***), att han visserligen dertill vore berättigad, men "af hvad medel dessa penningar skulle tagas, derom kunde H. M:t sig nu vidare icke yttra." I ett nytt Utslag ****) af d. 25 Dec. (1745) utlät H. M:t sig vilja hänskjuta beslutet derom till näst sammankommande Ständer, men tillät, att 20,000 dal. sm:t jemte räntor intill dess skulle af Lewenhaupts fasta egendom tills vidare sequesteras. I en ny inlaga beklagar sig Graman öfver denna åtgärd, fruktande att Riks. St., som sjelfve ej utfäst detta premium, tordehända icke skulle vilja tillerkänna ho-

*) Skand. Sällsk. Handl. III. sid. 286.

**) Tryckt dersammanst. II. sid. 296.

***) Ders. III. sid. 288.

****) Ders. II. sid. 292.

nom denna i statens namn utfästade belöning. Hvad utgång saken vidare erhöll, är oss icke bekant.

Grefve Lewenhaupt efterlemnade tvenne söner och tvenne döttrar: 1) *Charles Emil* (se nedanf.) 2) *Adam*, Marechal. de Camp, C. S. O. m. st. K.; 3) *Ulrika Charlotta* och 4) *Amalia*, gift med Öfversten, C. W. O. m. st. K. Frih. Hans Ramel, ägare till Löberöd.

(Källor: Biographier af hans Son i Skandin. Sällskap, Handl. Del. II., samt i Rhebinders Landtmarsk. Hist. och Boijes Riksdags Hist. — Förut citerade Källor.)

7. LEWENHAUPT, CHARLES EMIL d. y.

Son af den föregående, född på Winäs d. 28 Apr. 1721. Ingick vid södra Skånska Cavalleriet och blef 1741 ÖfverAdjutant hos sin fader under Finska fälttåget samt 1742 i Maj Lieut. vid Lifdragonerne, hvilket 19 Aug. s. å., efter fadrens olycka, stadfästades. 1748 Major i arméen och Öfver-Adj. 1770 R. S. O. Tog afsked 1750 från Lieutenants- äfvensom 1770 från ÖfverAdjutants-beställningen. Under 1771 års Riksdag förestod han oftast och emot slutet nästan beständigt Landtmarskalks-embetet. Efter revolutionen, d. 12 Sept. 1772 C. S. O. 1773 CapitaineLieut. vid LifDrabantCorpsen, hvarifrån han på begäran 1775 erhöll afsked. 1775 General-Major af Cavalleriet. 1778 En af Rikets Herrar, och anförde d. 26 Jan. 1779 Ridd. o. Adeln. Blef 1786 R. af Seraph. Ord. 1789 Landtmarskalk. Dog d. 29 Mars 1796 på Winäs. Gift med *Ulrika Chr. Bonde*, dotter af Kammarh. Gr. Gust. Ulf Bonde till Säfstaholm och Hedv. Soph. Banér.

Angående hans medverkande till sin faders befrielse hafva vi förut berättat. Han ägde stora kroppskrafter, men inga särdeles själsgåfvor. Han bevistade de fleste Riksdagar. Vid 1761 års riksdag plaiderade han för rättigheten åt Capita, att resa till riksdag, hvarvid Tessin anmärker, att hans fader dömdes till döden, för det att han tillstadde Capita att resa till riksdagen och ej rent af gaf dem afsked. Vid 1765 års riksdag lät han trycka ett sitt memorial till försvar för de anklagade RiksRåden. Vid 1789 års riksdag var han en af Konungens varmaste anhängare, och blef derföre förolämpad af den adeliga oppositionen, hvarefter Konungen fordrade att man derföre skulle ge honom reputation, hvilket förvägrades af Axel von Fersen och Carl De Geer, under förevändning att ingen förolämpning var honom visad,

såsom icke upptagen i Protokollerna, ehuru mer än fyrtio personer skriftligen intygat det. För att bilägga dessa misshälligheter blef L. på nådig befallning sjuk, hvarefter Öfverste Liljehorn d. 23 Febr. till Vice Landtmarskalk tillförordnades. Vid slutet af riksdagen underskref L. Säkerhetsacten utan Adelns vilja och tvertemot dess beslut. Hans stånd blef deröfver så forbittradt, att det beslöt icke uppsätta hans conterfej bland de öfrige Landtmarskalkarnes på Riddarhuset.

(Källor Bojes Riksdags Hist. — Tessin och Tess. sid. 361. — Ristells Anekd. sid. 140. — Bruzelii Hist.)

b. Friherrliga grenen.

Härstammar från R. R. och Riddaren *Erik Abramsson* (se D. VII sid. 337), Drottn. Margarethas broder † 1536. Hans son, med *Anna Tott* var

8. LEJONHUFVUD, ERIK ABRAHAMSSON,

född 1532. På sitt 13:de år följde han farbrodern Sten Eriksson (se N:o 1) på hans friarbeskickning till Hessen; men då denne i Danmark blef fasthållen, fick brorsonen frihet att fortsätta sin resa till Tyskland, der han vid flere Akademier förvärfvade sig insigt i bokliga konster och särdeles i språken. Efter hemkomsten trädde han i Johan III:s hof, och blef 1584 RiksRåd och Lagman i Nerike. Sin Herres nåd förlorade han dock 1589, då han var ibland de Riksråd, som gjorde föreställningar emot Sigismunds resa till Polen. Underskref 1593 den bekanta Hertigens och Rådets mot Konungen rigtade Förening, som Sigismund kallade Hertig Carls Fåglanät; trädde icke dessmindre 1598, då Konungen ankommit till Stegeborg, på dennes sida. Derföre blef han jemte andra anklagad på Linköpings riksdag 1600, ehuru Hertigens köttslige cousin, men erhöll nåd och insattes i fängelse. Afled på Hjelmarsberg i Nerike under ett starkt nysande, d. 27 Apr. 1616, och är begrafven i Glanshammars kyrka. Gift 1. med *Karin Åkesdotter* och 2. *Elisabeth Aronsdotter Gyllenhorn.* Efterlemnade 2:ne söner: *Abraham* (se nedanf. N:o 9) och *Gustaf* (se nedanf. N:o 10).

(Källor: Gezelii Lex. samt der anförde Källor).

9. LEJONHUFVUD, ABRAHAM ERIKSON.

Son af den föregående med *Karin Soop.* Född d. 22 Mars 1583 på fädernegodset Ekeborg. Var i ungdomen kammardräng

(Page) hos Hert. Carl; reste 1600 till Holland och Frankrike för att lära sig krigsväsendet. Ingick 1604 i Fransk tjenst och utmärkte sig i Polska och Danska kriget. 1610 Friherre till Nynäs, hvilket Friherreskap då var indraget efter Hogenskild Bjelke. Afsänd s. å. såsom Minister till Frankrike. 1614 Ståthåll. öfver Arboga och Köpings Län med Bergslagen. 1614 Lagman i Nerike. 1617 RiksRåd, sedan han varit nyttjad i flere beskickningar till Frankrike, England och Skottland. Död barnlös d. 5 Oct. 1618. Gift 1612 med den olycklige RiksCancell. Erik Sparres Dotter *Beata.* Bröllopet gjorde Gustaf Adolph sjelf.

(Källor: Gezelii Lex. och der citerade Källor. — Berchs Skådepenn. s. 218.

10. LEJONHUFVUD, ABRAHAM GUSTAFSON

Sonson af N:o 8 och son af *Gustaf L.* till Ådö och Hjelmarsberg, f. 1517, Landshöfd. öfver Nerike och Wermland 1634, Friherre 1651, gift med *Catharina Eriksdotter Sparre.* Hade flere barn. Sonen *Abraham* var född 1627. Blef först Kammarh., 1650 Assessor i K. BergsCollegium, 1658 Landshöfd. öfver Nora och Lindes Bergslager. Lät förbättra landsvägarne i Nerike, författa chartor öfver desse provinser och en öfver den inom Örebro län belägna delen af Hjelmaren. Afled 1676. Gift med *Brita Kagg* till Kjellstorp. Af hans söner märkes 1. *Erik,* hvars son *Abraham Victor* nedsatte sig i Hessen, 2. *Abraham,* † 1756 såsom Öfv. Lieut. vid Skarab. Reg:te, samt 3. *Gustaf,* General-Major † 1794.

(Källor: Gezelii Lex. och der anf. Källor. — Berchs Skådepenn.)

11. LEJONHUFVUD, AXEL GABRIEL.

Gustaf Erikson L. (se N:o 10) efterlemnade jemväl en äldre son, *Erik L.* till Ådö, kallad den starke, Öfverste vid Adelsfanan. Hans son, *Axel Gabriel,* var länge Kammarherre, erhöll slutligen Landshöfdings titel och dog 1732 i en hög ålder *). Den äldre sonen, *Knut* (se hans Biographi hos Berch), stupade 1700 vid Narva såsom Corporal vid LifDrabanterne; öfver honom slogs en skådepenning och den sörjande fadern uppreste åt honom ett praktfullt marmormonument i Riddarholmskyrkan. Den andre sonen hette också *Axel Gabriel,* † 1739, den tredje, *Carl Lennart,*

*) Dess egenhändiga lefvernesbeskrifning finnes i Loenboms Anecdoter om Namnk. Svenska Män. 1 B. 3 st.

gift med *Elsa Barbro Oxenstjerna* Frih. till Kronoborg, dog 1743 som Öfv. Lieut. vid Dalreg:tet. Desses son var

12. LEJONHUFVUD, AXEL GABRIEL.

Föddes på Säters Kungsgård d. 13 Sept. 1717 g. st. Föräldrar se nyss förut. Undervisades hemma, men så, att han, kommen från en af de aflägsnare landskapen till hufvudstaden, talte, enligt Shering Rosenhanes uppgift, Franska språket med större färdighet, än mången, som nyss lemnat Paris. Vistades dock en tid vid Upsalas högskola. Ingick 1734 i Rikets Canzli och Utrikes Expeditionen, under en slägting som Chef (A. Horn). Utträdde dock 1736 till Lifgardet, helst han såg sin Onkels ålder och allt större oförmåga, att inom Canzliet befordra hans framtid. Bevistade fälttåget i Finland och 1743 tåget till Uddevalla, samt hade 1744 avancerat till CapitaineLieut. 1752 Capit. vid Westerbott. Reg:te. Utvaldes 1756 af Ständerne till Cavailler hos dåvar. Kronprinsen. Blef derunder 1757 Major och R. S. O. samt 1763 efter 6 år entledigad från uppvaktningen hos Kronprinsen. 1763 Öfv.Lieut. i armeen, 1766 d. 14 Sept. Hofmarskalk och ÖfverKammarherre hos Pr. Sophia Albertina (till 1770). Tog s. å. afsked ur krigstjensten. Var vid 1765—66 års riksdag Ordf. i Expeditions-deputationen. "En thron-förändring," heter det i Rosenhanes Minne, "timade i Sverige. Adolph Fredrik var inom några ögonblick frisk och död i sin borg. Gustaf III vistades i Paris. Under det man afvaktade dess återresa till fäderneslandet, utskrefs ett riksmöte, som öppnades några veckor efter den unge Konungens hemkomst. Vid denna riksdag valdes L. efter Konungens önskan till Landtmarskalk med 524 röster emot 450, som voro för GeneralMajor Rudbeck. Nämndes vid riksdagens slut till Commendeur af N. O. med valspråk: recto Decius. Han skillras af den sedermera uppträdande Oppositionen såsom föga vuxen att bära Landmarskalksstafven *) — "med all sin gudsfruktan och poesi." Han bar den dock *värdigt* under en revolutions storm. 1772 blef L. RiddarhusDirecteur, 1775 President i Åbo HofRätt. Begärde och fick afsked 1780. Dog 1789 d. 19 Juni på Lindö. Gift 1:o) 1741 med Friherrinnan *Anna Renata Yxkull* död 1745, 2:o) 1754

---

*) Detsamma yttras ock i Heml. Handl. II. 197. De opartiske voro nöjde med detta val, emedan L. ej vid de förra riksdagarne spelt någon betydande roll. III. 299.

med *C. M. Silfversparre*, död 1769, och 3:o) med *C. A. Dohna*, enka efter Öfv. Lieut. R. S. O. Frih. Falkenberg död 1792. Ingen son öfverlefde honom. Favoriten, Hofmarskalken de Besche blef gift med hans äldsta Dotter. L:ds porträtt visar en själ, och en själ af harmoni.

Mannen har också en *inre historia*. Först se vi den unge och medelåldrige jemte Grefvarne Creutz och Gyllenborg omkring *Herdinnan af Norden* — Fru Nordenflycht. Hans kärlek till Vitterheten utöfvade en erkänd inverkan på hans tid. I denna sin vittra kärlek hade han sin broder Kammarherren och Ridd. *Knut Lejonhufvud* vid sin sida, af hvars hand många för sin tid vackra poemer också *nedlades på Musernas altare. Våra Försök* af *Tankebyggarnes Sällskap*, voro en *vårsång*. Mera *midsommar* träffas i det Sällskaps *Vitterhetsarbeten*, som utgått ur det förra med samma Skaldinna till medelpunkt men nu benämnd *Urania*. Den tredje ombildningen blef *Utile dulci*, med filial Sällskaperne *Apolloni sacra* i Upsala och *Aurora* i Åbo. L. skref vers på svenska, latin och franska. E. Schröderheim yttrar om hans grafskrift öfver Frih. Palpitski, att den under den starkaste Philosophiens betraktelse vittnar att den värma, *kärleken* gifver skalderne, gaf *vänskapen* ofta åt L. Hans tal öfver Grefve C. G. Tessin ansågs för ett af de bättre i sin tid. Han förenade denna sin Vitterhetskärlek med Ordens-vurmeri, hvarigenom många Ordnar uppstodo, som ännu fortlefva, men dessa alla fingo en vitter färgläggning, som torde förbleknat. Hans minne firades i Coldinu-orden af M. Schröderheim. Äfven var han Led. af Vitterhets Akademien, der hans minne något lösligt och förnämt behandlades af en likväl ej större talang — Sh. Rosenhane. I *Utile dulci* höll systersonen Axel Gabriel Silverstolpe åminnelsetalet. Ett dylikt hölls ock någorstädes af CommerceRådet M. Adlerstam, 73 år gammal.

Af *sköna konsterne*, synnerligen *musiken*, *) var Frih. L. enthusiastisk vän, ja ända till svärmeri. Gref Skjöldebrand reste i närheten af det ställe, der den gamle Presidenten bodde, ensam i sin släda, kör ner sig i en å, dristar ej, så våt han var, fortsätta slädfarten i den kalla vinterqvällen, utan vände om och åker in på Friherrsätet. Blott Gubben var hemma, men hade redan laggt sig. Sk. sätter

*) Var en af vår *Musikaliska Akademis* stiftare. (1771).

in sin häst i stallet, ingår tyst i salen, bemärkt af ingen, sätter sig så, under det kläderne kunde hinna torkas, vid ett fortepiano och fantiserar. Allt förblifver dock tyst och han begifver sig snart åter på sin färd. Efter någon tid sammanträffa desse Musik-vänner — den gamle Presidenten och den unge Lieutenanten. Den förre omtalar nu, huru han en natt hört en skön musik, oaktadt ingen menniska fanns, utom honom, i hela gården, som kunde slå en enda accord, fullt viss, att deri låg något underbart, någon genklang ur andeverlden. Skj.:s blygsamhet förböd honom att taga gubben ur sin tro, helst försöket skulle inneburit en ledning till sig sjelf af den varma beundran, i hvilken han ansåg den gamles phantasi ha mera del än dess konstsinne *). Kraus räknar L. bland sina få beskyddare medan han ännu ej hunnit bli känd af K. Gustaf. 1780 d. 10 Jan. skrifver han i ett bref till Tyskland: Min Patron Bar. Lejonhufvud har på en gång aflägsnat sig härifrån. I honom förlorade jag en gynnare, hvilken var mig så mycket mer af värde, som han är en bland de få mæcenater, hvilka förena ett godt hjerta med insigter, vettenskaper och med smak. Notarien Säfström i Commerce-Collegium, till hvilken HofCanzler v. Benzel recommenderat Kraus, hade, då han ville återresa lika obemärkt som han kommit, utan alla tillgångar att länge uppehålla sig i Stockholm, förklarat: "åtminstone måste Ni följa mig till Presid. Bar. Lejonhufvud, som är styresman af Musikaliska Akademien"; och stor blef Kraus' förvåning, då han i honom träffade en man, som var icke allenast utomordentligt artig och förbindande, men tillika en kännare af musiken och egde den mest upphöjda själ. Han visade K. att det varit endast cabal, att man skickade honom från en person till en annan, som antingen ej ville eller ej kunde bidraga till saken; han lofvade vid nästa sammanträde af Mus. Akad. att främlingen skulle antagas som ledamot. Med ett ord, han förmådde honom att bli qvar och skaffade derigenom Sveriges theater Cantaten till K. Gustafs begrafning, musiken till Æneas i Karthago, Chörerne till Oedip m. m. som säkerligen ej litet bidragit till den nu så allmänna musikaliska dilettantismen i Sverige, hvars inflytande på den sedliga odlingen och esthetiska allmänna bildningen ej torde af någon förnekas.

*) Sveriges sköna Litteratur I. p. 373.

L. skillde sig från de fleste vittre notabiliteterne i sin tid genom än en själsskönhet — Gudsfruktan. Och denna beskrifves af alla, såsom lika oskrymtad som hans kärlek till tonkonsten. "Han fann sitt största nöje i den Hel. Skrifts läsning och i Gudstjenstens bevistande." Detta skedde utan all försummelse. Han klädde sina andaktsbetraktelser i poesiens flärdlösaste drägt. Efter hans död utgafs en samling af slika utgjutelser, kallade Tankeval i anledning af Sön- och Högtidsdags Evangelier, Sthm 1790, der han visar att han insåg, att skapelsen i menniskohjertat af himmelska krafter och öfvertygelser vore lika härlig, som skapelsen af stjernorna på himmelen och blomstren på jorden. Under en resa 1779 till Tyskland och vistelse vid Brunswigska hofvet blef han intagen af Abboten Jerusalems Predikomethod, som han då fann anstå Tyskarne, och hoppades att den skulle ock vinna ynnest för de alltmindre kyrksamme Svenskarne. Kanske bidrog ock Jerusalems älskvärda personlighet, som gjorde J. och L. till vänner, att bestämma honom till detta val. Han öfversatte och utgaf Betraktelser öfver Religionens förnämsta Sanningar i 3 Delar Ups. 1783 f. Och vi hoppades att han derigenom något hejdade sin tid, "då till förnuftets och all grundlig lärdoms vanheder, en dåraktig otro och lättsinnighet hos både boksynte och olärde tagit öfverhand."

Skrifter: Plinii loftal till Kejs. Trajanus, en början öfs. i Vitterh. Akad. handl. — Öfv. i Sällsk. Pro fide & Christ. (hvars medlem han var) Handl. — Vernets Tal om religionens inflytelse på sederna och deras förbindelse med hvarandra. — Dessutom de i biographien anförde skrifter.

(Källor: Landtmarskalkarnes Historia af Rehbinder och Rothlieb. — Riksdagarnes Hist. af Boye. — Rosenhanes tal i Vitterh. Akad. h. 6:te D. — Hammarsköld, Sv. Vitterh. Hist. — Lagus, Åbo Hofrätts Histor. — Tal af Adlerstam, Schröderheim och Silfverstolpe).

—n

13. LEYONHUFVUD, KNUT.

Den föregåendes Broder. Född d. 28 Nov. g. st. 1730. Sedan han studerat i Åbo sökte han, såsom medellös, sin utkomst på Lagfarenhetens bana, men då ingen befordran efter fyra års väntan här yppade sig, ingick han som Styckjunkare vid Artilleriet, på den militära, der lyckan dock blef honom lika ogynnsam. Väl blef han befordrad till Fänrik vid Hamiltonska reg:tet 1754, men först efter sjutton års oafbruten krigstjenst, under hvilken han dels tjenstgjorde

vid fästningsbyggnaden på Sveaborg, hvarvid han förde räkenskaperna, dels på commenderingar och garnisoner, uppbann han Lieutenantsgraden. Sin militära bana lemnade han då han kallades till Kammarherre hos dåv. Kronprinsen, hvilken han i flera år uppvaktade. Genom ett rikt gifte erhöll omsider L. ett tillfälle, att ostörd och sjelfständig kunna egna sig åt de sysselsättningar han mest älskade: vitterheten, konsterna och vetenskaperna. Likasom sin broder, Axel Gabriel, idkade äfven han skaldskap, hvartill denne uppmuntrar honom i ett fransyskt skaldebref från Tuna d. 21 Juli 1759, hvarur vi meddela följande rader:

Les accords de ta lyre et ses sons ravissans
Ont enlevé mon âme et charmé tous mes sens.
Dis-moi par quel chagrin tu te prends à ta Muse?
Elle est jeunette et vive, et c'est ce qui t'abuse.
Ses essais sont brillans, et ses nobles essorts
Valent bien mieux cent foix, que tous ces efforts
Que, la règle en main, pour arriver au Pinde
De timides rimeurs, dont la verve se guinde.

Oaktadt dessa uppmuntringar synes L. blott sällan hafva offrat åt skaldgudinnorna, och äfven dessa offer vunno föga uppmärksamhet. Men om Frih. Knut L. intager en blott obemärkt vrå i Svenska Poesiens pantheon; gjorde han sig deremot känd i Svenska Ordenshistorien, såsom den hvilken upptog den ur sitt fäderneslånd af fanatismen fördrifne Coldinu-Orden, införde den i Sverige och blef under många år dess högsta styresman. Dessa mystiska förtjenster förskaffade honom 1813 Carl XIII:s orden, sedan han långt förut erhållit Svärdsorden. Han dog i Norrköping d. 19 Oct. 1816.

Skrifter: Poemer införde i särskilda Tidskrifter.

(Källor: Åminnelse-Tal i Coldinu-Ordens allm. Sammankomst d. 6 Aug. 1817 af Joh. Gabr. Oxenstjerna. — Hammarskölds Sv. Vitt. Hist.).

LEYONMARCK, SVEN. Dess biographi finnes i detta Lexicons 1:a Band sidd. 342—346.

LEYONMARCK, GUSTAF ADOLPH.

Född d. 6 Sept. 1734 på sin faders egendom Finstad, som fordom tillhört den hel. Birgittas fader, Birger Persson. Sonson af ofvannämde *Sven Leyonmarck* samt son af *Sven Johan Leyonmarck*, Sekreterare i Kammar-Collegium, och *Elisabeth Malmberg*, hvars fader var Borgmä-

stare i Nyköping, och hvars broder, Myntmästaren Malmberg åtog sig gossens uppfostran sedan föräldrarne nästan på engång med döden bortgått. När Morbrodren slutligen 1779, låg på sin sotsäng, yttrade han till en annan af sina systersöner, *Carl Ulrik*, död 1815 som Vice President i Kammar-Collegium, att han ville lemna hela sin förmögenhet åt hans broder Gustaf Adolph; Carl Ulrik frambar detta muntliga, utan andra vittnen gjorde förordnande, men arftagaren, alltför oegennyttig att begagna sig deraf, delade egendomen med sina nio syskon.

Mellertid hade denna sistnämde njutit en sorgfällig uppfostran; tidigt röjde sig hans förkärlek för mathematik, mechanik och chemi, som han i Upsala studerade under A. Celsius, Klingenstjerna och Wallerius, hvilken sistnämnde sedermera gifte sig med hans syster. Under desse ledare hade L. gjort de framsteg, att Klingenstjerna beklagade ynglingens bortgång från Universitetet såsom en stor förlust för lärosätet. Det var i stället Bergs-Collegium, som skulle få draga vinst af hans skicklighet. Han ingick der 1754, blef 1760 Ord. Notarie med Lön, 1767 Sekreterare, 1772 Assessor, 1778 Bergs-Råd, och, sedan han 1801 blifvit utmärkt med Nordstjernan, 1805 Vice President, efter att i 51 hafva tjenstgjort i detta verk. Ehuru ej utrustad med en stark kropp, lefde han ännu tio år, eller till d. 4 Maj 1815.

L. var erkänd såsom en af sin tids mest nitiske embetsmän, ehuru dessa förtjenster till det mesta voro af det slag, som göra föga buller. Hans verksamhet i Collegium vitsordas af dess handlingar, som, ehuru nu betäckta af stoft, utan tvifvel burit mången nyttig frukt. Dessutom nyttjades han i mångfaldiga commissioner, förrättningar och undersökningar, som ej blott närmast hörde till hans yrke, såsom grufvodriften och skogshushållningen, utan äfven vid sådana, som syntes ligga utom dessa gränsor. Sålunda kallades han af Konungens förtroende 1792 till Ledamot i Lag-Commissionen; utnämdes 1796 till Krono-Directeur i Allm. Brandförsäkringsverket, hvilken plats han i kraft af fem gånger förnyade förordnanden bibehöll intill sin död; till belöning för L:s i detta verk ådagalagda mödor hedrade honom de öfrige Directeurerne med en guldmedalj, vid det tillfälle då fonderna deltes mellan Landsbygden och Städerna. Likaså var han Ledamot i den Comité, som nedsattes 1803, för att utarbeta en pensions-inrättning för Civilstaten. Utom dessa af Konungen honom anbefallda uppdrag,

njöt äfven L. de vedermälen af borgerligt förtroende, att han trenne gånger (1786, 1794, 1796) var Revisor öfver förvaltningen af Allm. Brandförsäkringsverken; att han 1795 kallades till Ledamot i Stockholms Stads Brandförsäkrings-Direction och fortfor i denna befattning så länge han lefde. Äfvenså blef han 1789 Led. samt 1795 Ordför. i Claræ Församlings Fattighus-Direction, och då han 1804 nedlade denna befattning, hedrade honom Directionen med en i Sessions-rummet uppsatt medaljon, som föreställde hans bröstbild.

Under den s. k. Frihetstiden hade L. nitiskt deltagit i Riksdagarne, och genom sin penna och sin talförmåga, sin frimodighet och sitt ljusa, rediga hufvud varit ett kraftigt stöd för Hattpartiet, i hvars ytterligheter och öfverdrifter han dock icke deltog. Flera af hans Memorialer och Yttranden äro tryckta, hvaribland må märkas hans till Riksstånden 1765 ingifna vederläggning af Mösspartiets Berättelse om tillståndet af Rikets Financer.

I 42 år (sedan 1773) var L. Ledamot, och tvenne gånger Ordförande i K. Vet. Akad., hvilkas handlingar han riktade med flera afhandlingar (se nedanf.). De flesta voro af algebraiskt innehåll, hvilken vetenskap han mest tyckes hafva älskat, så att algebraiska problemers upplösande var hans hvila på lediga stunder. Af Patr. Sällsk. var han ock Ledamot.

Såsom enskild man var L. utmärkt genom sträng dygd, ädla seder och en djup religionskänsla; "få menniskor — försäkra hans Biograph — torde åt mensklig svaghet betalt en mindre dryg gärd."

Han gifte sig 1774 med *Brita Sophia Jennings*, dotter af Hofmarsk. R. N. O. Jon Jennings och Hedv. Soph. Plomgren, således både på fädernet och mödernet härstammande från Hattarne. Med denna hade han en enda son *John Adolph*, Hofmarskalk, Commerce-Råd och R. N. O., samt Ledamot af K. Vet. Akad. Sedan 1815 har han varit Sekreterare i Tabell-Commission. Hans utmärkta förtjenster om Svenska Tabellverket blefvo af 1840 års Ständer belönta.

Skrifter: 2:ne Tal i K. Vet. Akad. vid Præsidii nedläggande 1775 o. 1785. — 13 Afhandlingar, i dess handlingar. — Åminnelse-Tal öfver Bergs-Rådet D. Heykensköld 1776. — Betraktelser öfv. Christendomen, blandade med åtskilliga Berättelser. Öfvers. från Danskan. Sthm 1802.

(Källor: Åminnelse-Tal i K. Vet. Akad. af G. J. Adlerbeth. Sthm 1817. — Rosenhanes Anteckn.)

LEJONSKÖLD, MÅRTEN.

Född i Jönköping d. 21 Sept. 1600. Fadr. *Augustin Hansson* var derstädes Borgmästare. Modren hette *Anna*, Mårten Ulfsson Svans dotter. Efter fadrens död gifte modren sig andra gången med Kronobefallningsmannen Anders Segersten, som ingalunda försummade ynglingens uppfostran. Han sände honom 1616 till Hamburg, att vinna färdighet i bokhålleriet och räknekonsten. Den unge Augustinsson var dock både fader- och moderlös, då Konung Gustaf Adolph 1619, med sin Hofstat kom till Jönköping, och vid hvilket tillfälle honom hände den lyckan att af Riks-Cancelleren, Gr. Axel Oxenstjerna, blifva antagen såsom dess Handskrifvare, och till dess enskildte räkningars afslutande. Den skarpsynte Riks-Cancelleren såg snart hvartill ynglingen dugde, och tog honom derföre med sig till Tyskland, dit han såsom Legat af sin Konung skickades, att ifrån Chur-Brandenburg afhämta Prinsessan Maria Eleonora. Alla penningar och presenter, som till denna expedition hörde, voro under resan lemnade till Mårten Augustinssons vård. År 1621 lät Riks-Cancelleren inskrifva honom uti Kongl. Cancelliet, och året efter, följde han såsom Sekreterare med Riksdrotsen Gabr. Gustafsson Oxenstjerna, som i egenskap af Legat till Danmark affärdades, då han ock fick Legations-Cassan under händer. Cancellist i Liffländska Krigs-Exped. s. å. När denna förrättning var fullbordad, och Konungen s. å. reste öfver till Riga, att fortsätta kriget med Polen, blef Augustinsson befald att följa med, och stannade sedan qvar hos Riks-Cancelleren, som efter Konungens afresa derifrån, var i underhandling med Polen om stillestånd, hvilket kort efter slöts. År 1623 om hösten, förordnades han af Konungen att, uti Ingermanland och Carelen, biträda Krigs-Commissarien Erik Andersson Trana med Svenska Jordeböckers upprättande, och 1628 utnämdes han till Kamererare öfver Ingermanland, Carelen och Altmark. År 1631 blef han Krigs-Kamererare vid Svenska armeen i Tyskland, och 1632 Kamererare öfver Churfurstendömena Maynz och Pfaltz. S. å. fick tillika dylik befattning öfver Elsas, Breisgau och Markgrefskapet Baden. År 1633 sändes han af Riks-Cancelleren uti vigtiga ärender till Regeringen i Sverige, och år 1634 fick han Riks-Cancellerens befallning, att hafva Inspection öfver alla K. Licent-Kammarens Böcker med räkningar och deras tillbehör, i Lifland, Preussen, Pommern och Mecklenburg: likaledes Tull-Räkningarne öfver

Rhein-, Main- och Elbe-strömmarna. S. å. vardt han ock ånyo skickad till Sverige, hvarifrån han straxt återkom, uppvaktade Riks-Cancelleren i Magdeburg, och förfogade sig så åter till Preussen. År 1636 om vintern reste han ifrån Preussen med Licent-Kammar-Böckerne, bragte dem landvägen till Stralsund, der de öfverságos af Riks-Cancelleren, och förde dem sedermera till Stockholm. Emot slutet af s. å. fick han kallelse och fullmagt att vara General-Tullförvaltare öfver Sveriges och Finlands stora sjötullar, hvilken tjenst han i 12 års tid förestod, och det på ett sätt som gjorde honom förtjent till ett utmärkt nådigt betyg af Drottn. Christina, om dess nit och trohet. Under samma förvaltning inbragte han stora penningesummor till Kronan, och förbättrade ansenligen Tullverket, så att Rikets inkomster betydligen genom hans outtröttliga möda och omtanka blefvo förökade.

År 1637 blef han äfven Assessor i General-Commerce-Collegium. Adlades 1645, och blef 1649 Kammar-Råd. Tillika vice President i Handels- och Commerce-Collegium 1651. Director derstädes 1652. Tog afsked från sina embeten 1654 och upphöjdes s. å. i Friherrligt stånd. Skref sig Friherre till Elfkarleby.

Sedan K. Carl X Gustaf uppstigit på thronen återkallade han s. år 1654 Lejonsköld, uti de nådigaste ordalag, till Kammar-Råds-Embetet, hvilken kallelse denne äfven emottog, ehuru han, med af träget arbete och fatiguer försvagad helsa, helst önskat tillbringa sina återstående dagar i lugn. Han lefde ock ej längre än till d. 27 Oct. 1656, och begrofs s. å. d. 14 Dec. i Storkyrkan. Af den tidens handlingar ses, att han ej allenast genom sin omtanka ganska mycket förökat Kronans inkomster, utan ock genom sin egen credit, så inom som utom riket, skaffat Regeringen betydliga penningeförskotter.

Gift 1631 med *Brita Sneckenfelt*, dotter af Tullnären Lars Bengtson i Stockholm. Hon blef jemte sina systrar upptagen i sin broders Sekreteraren Lars Sneckenfelts adelsbref 1652. En son *Axel* blef Hofmarskalk hos Dr. Hedvig Eleonora; *Carl Fredric* blef Ryttmästare. Dennes son *Augustin*, Öfv.-Lieut., R. S. O., död 1732, bevistade med utmärkelse Kon. Carl XII:s fälttåg, blef fången vid Pultava, och hemkom först 1721. Hans lefverne är infördt i Gezelii Biogr. Lex. IV. s. 515.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. IV. — Stiernmans Tabeller å Ups. Akad. Bibl. — Likpred. af B. Emporagrius).

LEJONSPARRE, PAUL LUDVIG.

Född i Stockholm d. 11 Aug. 1657. Föräldrarne voro Snickaren *Rasmus Landberg* och *Anna Ersdotter*. Redan i yngre åren visade han håg för Mathematiken och sedan han fått tillfälle att visa prof på sin kunskap för Gr. Dahlberg, blef han 1675 Conductör vid Fortification. Lieuten. 1679. Användes under denna tid vid åtskilliga fästningsbyggnader, äfvensom under Danska kriget, och erhöll 1683 af Konungen understöd till en utrikes resa. Han återkom med ökada kunskaper 1686, och hade året förut blifvit utnämd till Capitaine. Fick 1687 inseendet öfver fästningsarbetena i Carlskrona, Calmar och Carlshamn. Adlades 1689. General-Qvartermästare-Lieutenant med inseende öfver fästningsverken i Götheborg, Nya Elfsborg, Bohus och Marstrand 1694. Director ad interim öfver Fortificationen 1706. Præses i Amiralitets-Rätten i Götheborg 1710 till dess Gen. Lieut. Burensköld, som blifvit Guverneur, hann ankomma. General-Qvartermästare 1711. Afled d. 22 Juli 1733. Ansågs på sin tid för en af Sveriges skickligaste fortifications-officerare, och var allmänt aktad för sina älskvärda egenskaper. I sitt gifte med *Christina Steinberg* hade han inga barn.

(Källor: Stiernmans Matr. — Gezelii Biogr. Lex. IV. — Loenbom, Handl. till K. Carl XI:s Hist. 7:de saml., der Lejonsparres egenhändiga anteckningar om sitt lefnadslopp äro intagne).

LEJONSTEDT, ANDERS.

Yngre broder till Kongl. Rådet Grefve *Jakob Gyllenborg* (se V:e B.). Son af Apothekaren i Upsala *Simon Wolimhaus* (om hvilken kan läsas III:e B. s. 108 art. *Buræus*) och *Helena Nilsdotter*.

Anders Wolimhaus föddes i Upsala 1649. Disp. 1676 "de politica Orbis Asiatici conservatione" under Professor And. Norcopensis' præsidium. Reste sedermera utrikes och blef efter hemkomsten 1683 Sekreterare i Banken. Ledamot af Commissionen öfver Executions befordrande af Ständernas stora Commissions domar 1685. Kgl. Protok.Sekr. 1686. Adlad s. å. Befalldes 1694 att bevista rådslagen i K. Cancelli-Collegium och brukades vid expeditionerne derstädes. Director vid Executions-Commission 1696. Envoyé Extr. till Brandenburg 1698, hvarest han afslöt gränsetvisten om Vor- och Hinter-Pommern, som fortfarit alltsedan Westphaliska freden. Enkedrottning Hedvig Eleonoras Hofråd 1701. Sekreterare hos Prinsessan s. å. Åter Envoye till Berlin 1703,

då han bland annat uträttade, att Dippel, som försmädat Konungens edict mot Pietisterna, och kallat dem "Edicta brutalia et illegalia" blef fördrifven ur Preussiska länderna, hans skrifter under galgen uppbrända, och förbudna att säljas vid vite af 1000 Rdr. Hemkallades 1710 och blef CancelliRåd. Högste Ombudsman 1714. Friherre 1716. Efter Landtmarskalken vid 1719 års riksdag Frih. Pehr Ribbings död valdes L. d. 15 April med 152 röster af Ridd. och Adeln till Landtmarskalk. Blef RiksRåd och President i KammarRevisionens s. å. Grefve s. å. Afled d. 10 Oct. 1725 i Stockholm och begrofs i Storkyrkan.

I Skand. Sällsk. Handl. VII. s. 256 säges om honom: "Vid denna riksdag (1719) efterträddes den ryktbare Pehr Ribbing, som fick slagfluss knall och fall, af Gref Gyllenborgs (far)broder, högste ombudsmannen Baron Leyonstedt; han var ock måg åt Thegner samt ej långt fallen från trädet, föröfrigt, fastän icke på långt när en Gyllenborg eller Ribbing, dock en man med godt hufvud uti väl svåra omständigheter, med behöflig talegåfva, fast stundom i oträngdt mål."

Likasom brodren Gr. Jak. Gyllenborg sysselsatte sig äfven L. i ungdomen med poesi, i Stjernhjelms manér, och har efterlemnat åtskilliga tillfällighetsstycken af mindre värde. Det märkvärdigaste är Svea Lycksalighets Triumph, affattadt i så kallade Baïfinska verser, hvilka hafva den egenheten, att inuti hexametern äfven dess olika delar rimma med hvarandra, t. ex.

Store Monarch, öfver land och mark, vida känd uppå jorden
Stolt af mod, högädel af blod, en triumph uti Norden &c.

Gift med *Maria Catharina Thegner*, dotter af Landshöfdingen Frih. *Olof Thegner*. Barn: *Carl Jakob*, Kammarherre; *Olof*, Landshöfding i Vesterbotten, död 1759 ogift; *Eva Catharina*, g. m. Kammarherren Johan Eberhard von Schantz.

Skrifter: Svea Lycksaligheets Triumph aff Riiksens Ständer framförd när K. Carl den ellofte åhr 1672 den 18 Dec. lyckeligen till Svea Göthiska Regementet trädde. fol. m. fl. tillfällighetsstycken.

(Källor: Rehbinders CanslersHist. — Gezelii Biogr. Lex. — Hammarsköld, Svenska Vitterheten. — Sk. Sällsk. Handl. VII. — Stiernmans, Rehbinders, Boyes och Rothliebs Landtmarskalks Krönikor. — Cederschöld, Riksdagen 1719.)

LEJONSTIERNA, DANIEL.

Nicolaus Hemingi, Prost i Landeryd, nära Linköping hade fyra söner och en dotter, hvilka alla kallade sig Figre-

lius. Sönerna voro 1) *Bengt*, som blef Domprost i Linköping. En af hans söner adlades under namnet *Gripendahl.* 2) *Daniel*, adlad Lejonstierna, hvars öden vi nu skola teckna. 3) *Olof*, Hospitalspred. i Linköping och 4) *Nils*, död som student i Upsala. Dottren *Margreta* blef gift med Pastor Nicolaus Emundi i Rappestad, och moder till RiksRådet Frih. *Emund Gripenhjelm*, som äfven kallade sig Figrelius, innan han blef adlad (se hans Biogr. i detta Lex.)

Daniel Figrelius föddes i Landeryd 1605. Blef student i Upsala 1621 och Phil. Magister 1629. Han valde nu lagfarenheten till sitt studium och blef 1637 i Orléans promoverad till Juris utr. Doctor, en den tiden sällsynt värdighet i Sverige. Efter några års frånvaro återkom han till fäderneslandet och blef 1639 förordnad till den förste Justitiæ President i Norrköping, hvars Magistrat då bestod af 3 Borgmästare, 1 Syndicus och 10 Rådmän. Han kallas väl ibland Burggrefve, men någon sådan fullmakt är icke för honom utfärdad.

Figrelius visade snart att han var sin plats vuxen. Han utarbetade till en början, utom en skråordning för jern- och stålarbete, en vidlyftig "Rättegångs-ordning till detta vårt forum uti Norrköping accommoderat, stält och lämpadt" såsom titeln på det ännu i behåll varande originalet lyder. Af Hofrättspresidenterne öfversedd och befunnen grundad på lag och laga stadgar, blef den af Kgl Regeringen gillad d. 23 Sept. 1640 och brukad till 1695, då den allmänna Kgl. Rättegångsordningen utkom. Ibland F:i första göromål var ock, att 1639 noga ransaka och öfverse stadens ägor och andra angelägenheter. Hans nit förvärfvade honom allmänt förtroende och han blef 1640 vald till stadens Riksdagsfullmägtig, då han utverkade åtskilliga förmoner.

År 1643 uppdrogs åt F. af Regeringen att contribuera sitt betänkande till processen i (Stads)Rätterna, till den Lagcommission som då förordnades. Den af denna Commission författade Rådstugu-Process, 14 Cap., lärer vara uppsatt af Figrelius.

Figrelii medbroder, Handels-Borgmästaren Hising, hade varit Riksdagsman 1642, under F:i sjuklighet. Då riksdagsbeslutet upplästes å Rådhuset, uppväckte detsamma stort missnöje hos Borgerskapet, i synnerhet den påbudna inrättningen af allmänna bryggerier, och ibland annat yttrades, att de föga hade att tacka sin Riksdagsman för. Hising, som

var af bestigt lynne, bröt ut i ifver, och kallade de församlade "dragare, ölkrogare, löst folk och hundar, dem han ville lära äta hundebröd", och lät utan ransakning kasta en borgare i fängelse. Nu blef villan ännu större, menigheten rusade ned på torget, hade hemliga sammankomster och uppstälde besvärsskrifter först till Landshöfdingen och sedan till Drottningen. Två Riksråd sändes följ. året att ransaka, och saken slutade så att hufvudmannen Smeden Per Jonsson mistade hufvudet, ett par borgare pliktade och förvisades staden, men de öfrige fingo nåd. Magistraten fick d. 23 Febr. 1643 ett bref från Drottningen, hvari säges att grunden till upploppet legat i dess efterlåtenhet och oförsigtiga uppförande. En eller två ledamöter undantagas, och bland dessa torde man med säkerhet få räkna Figrelius. Vid 1645 års riksdag var han Borgerskapets fullmägtig.

I anseende till Presidentens många förtjenster upphöjdes han 1645 i adeligt stånd osh introducerades 1647 under N:o 333 å Riddarhuset. Skref sig Herre till Söderö, Ekzebo &c. Sedermera, 1661, ökades och hans löneinkomster af Dr. Christina med 300 daler S:mt. Rummet tillåter ej här att uppräkna alla de anstalter, som till Norrköpings nytta vidtogos under hans tjenstetid, och i hvilka han, såsom stadens högste styresman, förmodligen hade betydlig del. (Vi hänvise till Norrköpings Minne s. 308, 309).

Pres. Lejonstjerna, som äfven, särdeles i yngre åren, sysselsatte sig med latinsk poësi, afled d. 23 Aug. 1664. Han var gift 1) med *Anna Sparre*, dotter af Bengt Sparre till Rossvik. 2) med *Christina von Scheiding*, dotter af Ståthållaren Otto von S.

Skrifter: Diss. de Veritate et Falsitate. Ups. 1624. — Diss. de Causa et Causato in genere. Ib. 1628. — Dialogus Amoris sobrii in nuptiis Sheringii Rosenhane & Beatæ Sparre, Holm. celebrat. Ultraj. 1636 — Disp. inaug. Jurid. ad legem Corneliam de Sicariis & Pompejam de parricidiis. Aurelii 1637.

(Källor: Östgöthars Minne 1 Saml. — Sundelius, Norrköpings Minne — Gezelii Lex. II. — Frey 1841. s. 120.)

LENÆUS, JOHANNES CANUTI.

Född d. 29 Nov. 1573 i Lena församling, 2 mil från Upsala, der fadren, *Canutus Petri* Gestricius, som förut varit Hofpredikant hos K. Erik XIV, var Prost och Kyrkoherde. Sedan sonen tillbragt nio år i skolan samt trenne

vid Upsala Akademi, begaf han sig 1597 utrikes, och uppehöll sig, ehuru fadren ej befann sig i särdeles goda villkor, hela trenne år i Wittenberg. Derifrån återkommen, utreste han 1601 ånyo, fortsättande sina studier i Helmstedt. När han 1604 hemkom, utnämndes han till Logices Professor i Upsala. För tredje gången begaf han sig 1607 till Tyskland, vistades åter tvenne år i Wittenberg, som den tiden af hela den protestantiska verlden betraktades såsom den theologiska vetenskapens säte, samt derefter någon tid i Rostock; hvarefter han, efter återkomsten till fäderneslandet, erhöll den då förenade Hebreiska och Grekiska professionen 1610. Dessa resor behagade dock icke Carl IX hos hvilken man sökt göra Lenæi trohet misstänkt; nyligen hemkommen efter en af dessa resor blef han befald att genast infinna sig vid hofvet, och barskt tilltalad af Konungen; men L. lyckades att rättfärdiga sig och skingra alla misstankar. År 1612 lät L. prestviga sig och utnämndes följ. år till Theol. Professor. Efter sin svärfader, ErkeBiskop Kenicii bortgång 1637, erhöll han till denna värdighet de flesta rösterna i Erkestiftet, men måste lemna denna plats åt Laurentius Paulinus Gothus. År 1634 erböds honom af RiksCancelleren och Biskoparne Åbo och 1637 Revals Stift, men som han hade utsigt på Domprosteriet i Upsala, hvilket vid samma tid blef ledigt, föredrog han att hellre stadna qvar. Då han 1638, utnämd Primarie Theol. Professor och Domprost med Gamla Upsala till prebende, dertill installerades, voro Dr. Christina och hennes syster Catharina, Pfaltzgrefven Johan Casimirs maka, närvarande vid acten. 1640 blef han Theol. Doctor, och slutligen, efter Paulini död 1647, ErkeBiskop, vid hvilket tillfälle dock Norrland och Lappland afskildes från Erkestiftet, till hvilket beslut, såsom det berättas, Drottningens afvoghet emot Lenæus mycket skall hafva bidragit. Under den långa tid han stod på det svenska Zions tinnar, krönte han trenne kungliga hufvuden, neml.: Christina, Carl Gustaf och hans gemål, vigde de båda sednare, döpte Carl XI och begrof Carl Gustaf och Enkedrottningen Maria Eleonora. Född af långlifvade föräldrar (ty fadren, som dog 1610, hann till 84 års ålder, och modren, *Margreta*, blef ungefär lika gammal), samt utrustad med en så stark kropp, att han ända in i sin senaste ålderdom ej behöfde nyttja käpp, hann han sjelf till en ålder af 94 och ett halft år. Han hade Consistorium hos sig samladt, då han kände ett lindrigt

slaganfall, intog derefter sängen, hvarefter hans lif två dagar derefter d. 23 Apr. 1669 stilla utslocknade. Han begrofs d. 3 Juni i Högchoret i Domkyrkan, då Drottningen och några af Regeringen voro tillstädes (De la Gard. Arch. X. sid. 55), men intet minnesmärke blef upprest eller inhugget öfver honom.

När om våren 1638 Prins Carl Gustaf skickades till Upsala, blef han jemte Hofmästare, Præceptor (Bengt Baaz, sedan adlad med namnet Ekenhjelm), och betjening tagen i kosthåll hos Professor Lenæus. Pfalzgrefvinnan, hvars båda bref angående denna underhandling äro tryckta i Bergii Nytt Förråd s. 39 o. f., gjorde det förordet', att "aller vberfluss vundt excess verhindert vundt abgeschafft werde", samt begärde, att "J ville honom i Academischa saker och dess staat informera, dock för all ting att J det Latinske språk öfver bordh och eliest med honom öfue, på thet han i Språket motte blifve något ferdigh och dristigh." Mer än en enda termin lärer dock L. ej varit Prinsens värd och läromästare, emedan denne följande höst anträdde sina utrikes resor. Mellertid sammanskef L. till Prinsens tjenst en liten skrift, under titeln "De Veritate et Excellentia Religionis Christianæ", hvilken också vann ett sådant bifall hos den furstliga lärjungen, att denne långt derefter, då han 1655 såsom Konung kom till Strassburg, i ett samtal med Theol. Prof. Dorschæus framdrog denne bok ur sin ficka och med flera loford visade den för Professorn. När Lenæus vid kröningen satte kronan på Carl Gustafs hufvud, hviskade Konungen till honom: "Gamle farsgubbe, när skola vi här näst såga ved tillhopa"? Angående tarfligheten lärer alltså L. troget ställt sig Pfalzgrefvinnans befallning till efterrättelse. Hela tiden stod också L. i mycken nåd hos denna furste, hvarpå till bevis kan anföras, att han gynnade och på allt sätt befordrade hans söner och mågar.

Vi vete ej, om det var denna vänskap mellan Carl Gustaf och ErkeBiskopen, eller den sednares publicistiska läror, som ådrog honom Christinas obenägenhet. I sin akademiska afhandling "de Jure Regio", härledde han väl de Konungsliga rättigheterne från den hel. Skrift, men denna myndighet borde vara begränsad af grundlagar. Bryta de deremot, så stämplas de af allmänna omdömet såsom ärelöse menedare; Magnaterne och Ständerne böra vara en lefvande lagstiftning, som med sin återhållskraft hindrar Regenten att handla mot Gud, samvetet, besvurna lagar, och

att störta riket i förderf. I sådana fall — neml. då det allmänna hotas med undergång — må det vara den enskilde tillåtet att resa sig, hvilket rättfärdigas med Engelbrechts och Gustaf Wasas exempel.

Wieselgren (Sveriges sköna Litt. III. 269) anför dessa och dermed sammanhängande satser såsom prof på Lenæi "frihets-kärlek, som skulle hedra vår tids Bisper." Men man bör erinra sig, att första afdelningen af denna skrift utkom 1632—34, således under förmyndar-regeringen, då ingen särdeles frimodighet behöfdes, att förkasta den kungliga Absolutismen och i motsats till denna på fasta begrepp grunda Aristokraternas och ständernas myndighet, — läror, hvilka måste vara de Styrande ingenting mindre än oangenäma. Men när 1647 Domprosten Lenæus, som då redan utan tvifvel hade ErkeBiskops-kräklan i perspectiv, utgaf sednare delen af samma arbete, der han ville afhandla skillnaden mellan "Gubernatio civilis et ecclesiastica", samt deruti framstälde den Mosaiska "constitutionella Theokratien" såsom en af Gud stiftad styrelseform i skarp motsats till det Judiska Konungadömet, hvars form var lånad från hedningarne, skillrade öfvergången från den förra till den sednare såsom ett Guds straff, samt sålunda med andra ord framhöll det välde, der presterne i Guds namn ägde rätt att ensamt styra, såsom det enda rätta, — då visar sig ju Lenæus så god hierarch, som någon af "vår tids Bisper"? Också utkom af denna afdelning endast en enda del; fortsättningen blef förbjuden, om ej offentligen åtminstone enskildt *).

För öfrigt var L. onekligen i besittning af en stor Theologisk lärdom, och förvärfvade sig dessutom flera förtjenster om Svenska Kyrkan. Med sin vän, då varande Hofpredikanten, sedan Biskopen Joh. Rudbeck, började han 1615 öfverse den nya Bibeln, som utkom 1618, och efterlemnade äfven Anteckningar öfver åtskilliga ställen, som syntes honom behöfva ytterligare förbättring; han utgaf dogmatiskt-exegetiska förklaringar öfver åtskilliga Nya Testamentets Skrifter, hvilka dock, enligt Fants omdöme, föga förråda djupare språkkunskap och kritik. Till belöning för sistnämde bemödanden erhöll han 1645 bekräftelse på åtnjutandet af all behållen Krontionde af Löfsta socken. Han var äfven Ledamot i den Comité, som vid Riksdagen 1647

*) An reliquæ (partes) lucem viderint, ignoro, hoc certum est, quod opus hoc fuit interdictum, si non publice, tamen privatim. Schefferi Memoria.

bevisade de Symboliska Böckernas höga värde emot Calvinisterne (De la Gard. Arch. X. sid. 172). Slutligen deltog han med Terserus, Stigzelius, Emporagrius, Laurelius, Brunnius och Enander i författandet af vår ännu gällande Kyrkolag; som dock först af Konungen bekräftades 1686. — L. var äfven författare af en "Logica peripatetica", hvilken, ansedd som ett pedagogiskt mästerstycke, länge begagnades i skolorna. Flere af hans arbeten omtrycktes utrikes.

Af sine loftalare tilläggas honom föröfrigt enligt vanligt bruk nästan alla menskliga dygder. Man vet dock, att L. biträdde den glupske Domprosten Wallius i sin bitterhet emot den fromme ErkeBiskop Laur. Paulinus, som hindrade den sednare att tio år förr bestiga ErkeBiskops-stolen (se detta Lexic. Bd. V. sid. 7). Rörande hans Hebræiskt-Grekiska föreläsningar skref perpetuus Rector och Theol. D:r Raumannus i Maj 1613 till RiksCancelleren och betygade "att allt det som D:nus Joh. Lenæus i try år här i Akademien läsit hafver, icke vore tre daler värdt, såsom ock ingen gång disputerat. (De la Gard. Arch. XI. 57).

Med sin hustru *Catharina*, ErkeBiskop Petr. *Kenicii* dotter, som öfverlefde honom, hade L. 6 barn, adlade 1658 under namnet *Clo*, neml. sönerne *Jakob*, † 1700 utan son, såsom Under-Ståthållare i Stockholm, och *Petrus*, † ogift i Upsala 1667, samt fyra döttrar: *Margaretha*, gift 1639 med *Er. Brunnius* Superintendent i Götheborg och stamfader för *Rosenmarkska* ätten; *Anna*, gift med Biskopen i Strengnäs *Carl Lithman*, stamfader för *Lithmanska* familjen; *Christina*, gift först med Öfver-Hofpred. Mag. *Abel Kock*, hvars barn adlades under namnet *Cronström*, och sedermera med Borgmästar *Trotzenfeldt* i Stockholm. Den andra i ordningen, *Barbara*, som hade ett råttmärke i ansigtet, syntes dömd till att likt Jephtas dotter bortgråta sin jungfrudom, men hon fick ändå en friare och man i studenten Frigelius, som sedan, under namnet *Gripenhjelm*, uppsteg till statens högste värdigheter. — L. blef således genom sina söner och döttrar stamfader för sex adeliga familjer.

Angående den sistnämdes samt de båda sönernes befordran berättar Gr. Bengt Oxenstjerna (Skand. Sällskap. Handl. V. sid. 221), "huru som K. Carl Gustaf uti staden Thorn a:o 1659 (menas 1656 eller 1657) kommit kl. 6 om morgonen ifrån Rådhuset, der H. M:t logerade, till Gref Bengt, och begärt att få blifva i dess kamare några timmar; satte sig neder att skrifva till kl. 10; kl. 11 skulle

maten anrättas. Alltså sedan H. M:t lyktat skrifva, kallades Gr. Bengt in igen, då H. M:t sade: J skolen veta, att jag sutit här och brottats med mina tankar. — Gr. Bengt svarade: Hurudå, Månne Eders M:t fått några elaka tidender? — Nej, svarade K. M:t, utan jag har haft några särdeles angelägna saker att tänka på, dem jag vill låta Eder veta och begära Edert betänkande derpå, neml. 1:o Huru jag skall få en god Præceptor för min Son; 2:o Huru jag skall accommodera min Bror, Hertig Adolph; 3:o Huru jag skall komma utur detta Polniska kriget. — Gr. B. svarade: nog torde finnas råd till de punkter. Hvad det första angår, så är Sverge icke tommt på capabelt folk. — Det vet jag väl, svarade Konungen; men jag vill hafva en sådan, som jag alldeles kan lita mig på, och den Ständerna kunna hafva den säkerheten om att ej vara hweekachtig (tvetydig?) i religionen. Ty min Hr Fader var en Calvin, och torde fördenskull någon ej hafva rätt säkra tankar om mig. — Gr. B. svarade härtill skämtevis: det vore intet bekymmer värdt; Ed. M:t kunde dertill taga Öfversteprestens son. — K. M:t sade: Hvad har ErkeB. L. för söner? — Gr. B. sade: han har tvenne, neml. Jacobum och . . . (Petrum). — K. M:t sade: de lära intet dåga stort; kännen J dem väl? — Gr. B.: den ene har jag såvida kännt, att han gästat i samma qvarter i Upsala som jag, och tyckes vara en vacker lärd man. — K. M:t: Hvilkendera tycker J mest om? — Gr. B. lemnade (det) i Konungens behag. — K. M:t sade: jag vill kalla Jacobum dertill. — Gr. B.: kanske Lenæus torde hafva mågar, som torde vara capablare. Nämde alltså en, benämd Edmund (Figrelius), som är Professor och D:r Lithman. — K. M:t: Lithman vill jag intet hafva. Hvad tyckes Eder om Edmund? — Gr. B.: Det vore bäst, om Ed. M:t ville skrifva efter begge, både sonen Jacobum och mågen Edmund, att de kommo hit, så kunde E. M. först göra dem till Sekreterare hos sig, och så pröfva dem hvad de kunna dåga till. Eftersom Prinsen än på några år ej lär behöfva Præceptorem, så kunde E. M. då välja den capablaste af dem begge. — Derpå gaf K. M:t straxt åt Gr. B. ordres att uppsätta vocation åt dem begge att de komme dit öfver; hvilket också skedde; så blefvo de begge Sekreterare och Edmund Præceptor a:o 1660."

Skrifter: Theser, Disputt., Likpredikn., Tal. — Logica Peripatetica sex libris comprehensis. Ups. 1633. — De Veritate & Excellentia Christianæ Religionis. Ups. 1638, Sedini 1642 o. annorst. — Commentarius in Evangel. Johannis et Acta Apostol.

Ups. 1640. — Comment. in septem canonicas Apostolorum Epistolas. Ibid. 1645. — Comment. in Apocalypsin. förmodl. ej utgifven. Se vidare Scheff. Suec. Litt., Molleri Hypomn. samt Stiernmans Bibl. Suiogoth.

(Källor: Programma D:ris Ol. Rudbeckii. — Memoria Lenæi a Joh. Scheffero. — Oratio, quam habuit Martin. Brunnius, alla tre aftryckte i Stiernmans Bibl. Suiogoth. — Spegels Kyrkohist. — Rhyzelii Episcop. Suiogoth. — Strickers Homil. Bibl. — Gezelii Lex. — Fant, Histor. Lit. Græcæ. — Bergii Nytt Förråd. — Skandin. Sällsk. Handl.; De la Gardieska Archiv., och Wieselgren Sver. Sk. Litterat. förut anf. ställen m. fl.)

LENÆUS, KNUT NILSSON.

Son af Kyrkoherden i Hökhufvud *Nils Lenæus*. Föddes i Lena Socken, der fadren då var Kyrkoherde, den 25 Oct. g. st. 1688. Stud. i Ups. 1704. Phil. Magister 1716. "Och kan jag", säger L. i Delsboa illustrata, "utan att vara den otacksammaste gök under solen, til min saliga Inspectoris den Högvördige Herrens och Doctorens, Olavi Celsii, välförtjenta beröm ej obemält vid detta tillfälle lemna, att som han viste min hug för boken, viste jemväl rem angustam domi conatibus meis obstare, så tillät han mig, för den vänskap emellan honom och min sal. Fader hade varit, så ofta jag efter året 1704 var inne vid Academien, att hos sig skrifva tvänne Exercitia styli om veckan gratis, lät mig frequentera sina privata Collegier gratis, præsiderade för mig gratis, ja ock, promoverade mig gratis. Herren, som detta har sedt, han gläder honom ock nu med sins Ansigtes glädje." Följ. året då Enkedrottningen och Hertiginnan Hedvig Sophia begrofvos, stod L. med handboken under armen bak på ErkeBiskopens vagn. Denna begrafning gick så tyst för sig, att om icke L. hade fått befallning, att till följ. morgon, för Prinsessan Ulrica Eleonoras räkning, renskrifva ErkeBiskopens concept, hade han icke vetat hvad E.B. gjorde i kyrkan. Samma år 1717 blef han i Febr. Rector vid St. Claræ Skola i Stockholm och i Dec. prestvigd. Orator på Prestmötet i Ups. 1722. Kyrkoherde i Estuna i Roslagen 1725. ContractsProst 1728. Kyrhoh. i Delsbo 1733. Contr.Prost i N. Helsingland 1734. Riksdagsman 1731, 1738, 1740, 1742 och 1751. Anhöll 1750 om afsked från Prostaembetet, men "som Consistorium ganska nödigt saknade en så väl öfvad mans biträde i de angelägenheter som förekomma, och han ännu är af god vigeur, såg Cons. gärna, att han ännu någon tid vid embetet förblifver." Vid 1751 års prestmöte gjorde L. åtskilliga försla-

ger ang. Riksdagsmansvalen och Riksdagcontigenten, hvilken ErkeBisk. förklarade för oduglige, tjenande till oreda och ej till uppbyggelse. Afled den 22 Jan. 1776, som senior bland stiftets presterskap.

Han var en myndig och mycket ansedd man på sin tid och bibehöll den högsta vigeur intill sin död. Han tycktes vilja agera ett sorts uppsyningsman öfver Cons., hvilket detta omöjligen kunde fördraga. Bland annat hade han 1758 mycket att påminna öfver tiden och dagen till Prestmötet 1757. Då han bland annat yrkade att prestmöten efter gammal vana skulle börja Tisdagen, svarade Cons., att det hade nog ämne till förundran öfver Prostens sällsamma sinnelag, att blanda sig i saker, som honom icke tillhöra, och är Cons. ej skyldigt, att göra Prosten besked om någon besynnerlig omständighet, utan dess ensak att förordna, som tjenligast kan befinnas, och rådde Prosten att taga vara på de embetssysslor, som voro närmast hans tillsyn, då den lastbara seden kunde förekommas, att omogne studenter blefvo admitterade till predikstolen, såsom det händt i Delsbo m. m. År 1761 besvärade han sig hos Just.Cancelleren öfver Consistorium 1:o öfver rättet att välja Riksdagsman och 2:o öfver dess förslag till Bergsjö Pastorat. Tidernas kinkiga omständigheter gjorde att Cons. måste smälta allt detta, och ingå i förklaring för att visa sin oskuld, ehuru det till slutet ej kunde underlåta, att anmärka, det Cons. ej trodde sig förbundet till något redogörande för Prosten Lenæus.

L. är mycket bekant af sitt arbete: "Delsboa Illustrata eller Delsbo Socken i N. Helsingland, I sådan måtto ljusliga beskrefven, At de förelagde fyra och fyratio dem framl. Högv. Dompr. i Wäxiö Hr Doct. Sven Bælter då han år 1736 ännu var Phil. Cand., åstundade få svar uppå, här varda besvarade, såsom de äfven samma året straxt besvarades af &c." Detta arbete blef, såsom det troddes af Prof. Lidén, förlöjligadt och criticeradt i Svenska Mercurius (aftryckt i Sv. Magaz.) Boken är icke utan förtjenst, men auctors egenkärlek, som ofta framlyser, och den stora enfald, som på andra ställen röjer sig, gåfvo ett godt tillfälle för en så lekande penna, som Recensentens, att gyckla. Också läses denna rec. aldrig utan att väcka löje. Förmodligen för att visa sin lärdom citerar Förf. i noterna arbeten, som visserligen ingen hade väntat se citerade i Beskr. om Delsbo, såsom Gejerus de Superstitionibus, Ekmans

Christend. Öfning, Walchs Lexicon Philos., Hartman von Segensprechen o. s. v. Horatius, Virgilius m. fl. auct. class. citeras ofta med åtföljande öfversättningar. T. ex. Parturiunt montes &c. öfversättes sålunda:

Om bergen digre gå, och lysta foster föda,
De vist en löglig mus då yngla fram med möda.

Sine Cerere & Libero friget Venus (Terentius) återgifves:

Då Ast och Älskehug ju kolnar och blir död,
När den ej lifvas up med vin och hvetebröd.

I beskrifningen på kyrkans och prestgårdens brand är Förf. ytterst omständlig och låter läsaren veta både när "grisehus", och hönshus uppsattes, och "kan ej eller med tystnad förbigå det tarfliga huset, som på en folksam bostad icke umbäras kan."

I sitt gifte med *Anna Robsahm*, med hvilken han 1767 firade sitt guldbröllop, hade Lenæus 3 döttrar och en son, död som student.

Skrifter: Grad. Disp. de suspecto veterum quorundam Scriptorum Christianismo. Ups. 1716. — Joh. Hübners 1:sta del af dess korta inledning till polit. Historien. Öfs. Sthm 1721. — Petri Aurivillii Elementa Logicæ peripateticæ per Joh. Boetium concinnata, med noter och exempel. Sthm 1721. — Uttåg af J. Hübners Geogr. frågor. Öfs. Sthm 1726. — Likpred. öfver Kyrkoh. Er. Agrivillius i Harmånger. Ups. 1738. — Pred. på 19:e S. Trin. om den Rättfärdiga, som af sine tro lefver s. å. — Beskr. öfver det hel. Landet. Sthm 1749. Ny uppl. 176 . — Tal vid Bjuråkers kyrkas invigning. Sthm 1751. — Likpred. öfver Prosten O. Schlisler i Jerfsö. Ups. 1758. — Delsboa Illustrata. Sthm 1764.

(Källor: Delsboa illustrata. — Sv. Merc. — Ups. Stifts Herdaminne. Msct. — Likpred. af A. Holmqvist).

LENNGREN, CARL PETER.

Föddes d. 28 Maj 1750. Son af Kyrkoherden i Vesterljungs församling i Södermanland *Eric Peter L.* och *Charlotta Arfvedson.* Efter några års vistande i Upsala blef han 1770 Extra Cancellist i CommerceCollegium. Copist s. å. Cancellist 1775. Notarie 178 . Erhöll Sekreterare-fullmakt 1790. Assessor 1795. CommerceRåd 1799. Fullmägtig i Gen.TullarrendeSocieteten 1802—1814. R. N. O. 1805. Led. af K. Vet.Akad. 1805, hvars Præses han var senare halfåret 1806. Erhöll afsked med bibehållande af lönen som pension 1826. Afled d. 16 Nov. 1827.

Jemte de trägna tjenstebefattningar, dem L. med aldrig kallnadt nit, och ständigt fortsatt verksamhet, under sin långa embetsmannabana bestridde, började han 1778, i förening med Kellgren, att utgifva Tidningen Stockholms Posten, (se dennes biografi VII B:t). Efter K:s död 1795 antog han först till medredaktör Adv.Fiskal Lengblom och sedan Med. Doktorn, sist MedicinalRådet Rutström, hvarefter han 1813 afträdde Redaktionen till Magister A. Wiborg. Stockholms Posten upphörde först 1833. Kapten Lindeberg var då dess utgifvare.

Comm.Råd. Lenngrens maka var den oförgätliga skaldinnan, åt hvars lefverne vi här egna en särskild artikel.

(Källa: K. Vet. Akad. Handl. 1827).

LENNGREN, ANNA MARIA.

Född i Upsala d. 18 Juni 1754. Föräldrarne voro E. O. Professoren och Adjunkten i Philos. Facult. *Magnus Brynolfsson Malmstedt* och Fru *Märta Florin*. Hon njöt i ungdomen ej allenast en bildad, utan äfven lärd uppfostran, så att hon berättas stundom hafva biträdt sin Fader vid corrigerandet af latinska chrior, samt äfven i sin ungdom från Ovidius öfversatte Heroiden *Dido till Æneas*. Hennes förening 1780 med dåvarande Sekreteraren Lenngren försatte henne i lyckliga yttre omständigheter. Deras hus blef en föreningsplats för tidens utmärktaste snillen; sällskapet *Pro Sensu Communi* samlades kring hennes thebord; hon sjelf var ledamot af Sällskapet *Utile Dulci*, och Kellgren kände sig aldrig lyckligare än då hon söng något af hans stycken. Men långt ifrån att i sällskapslifvet söka glänsa, använde fru L. all omsorg att för främmande, särdeles för sitt eget kön, undangömma sitt snille. "I hennes kammare syntes aldrig en bok, aldrig ett skriftyg; knapt af dem, som hörde till hennes hus, träffades hon med en penna i handen." I sällskap med andra fruntimmer förde hon alltid talet till barnkammaren, köket, möbelmoden eller på sin höjd till operan. Blott i umgänge med nära bekanta tillät hon sin qvickhet fritt spela, hvilken dock alltid höll sig inom det lätta skämtets och den fina satirens gränsor.

Vid 17 eller 18 års ålder skref Mamsell Malmstedt sitt första poem, som af henne blifvit kändt: det hette *The-Conseljen*. Flera andra stycken vunno sedermera högaktning

och beundran, särdeles af de unga män, som umgingos i hennes föräldrars hus. Ja, ryktet om hennes lyckliga anlag framträngde till Hertig Carl, som anmodade henne öfversätta en dramatisk idyll, *Lucile*, som för öfrigt icke hade något särdeles poetiskt värde, ehuru uppförd 1776, och som derföre också af henne sedan förkastades. Emellertid utsatte den unga öfversättarinnan sitt namn i dedikationen till H. K. H. Hertiginnan. Sedermera försvenskades af hennes hand ett mera utmärkt arbete, Operan *Zemir och Azor*, hvartill Kellgren författade prologen, och som uppfördes 1778. Derefter följde ett par andra dramatiska öfversättningar, *Arsene*, en Féerie-Comedie, tryckt 1779, samt *Silvain*. Efter sin ingångna förening tycktes hennes lyra länge hvilat. Emedan hennes man var utgifvare af Stockholms Posten gaf, förmodligen detta jemte den uppmuntran hennes sångmö njöt af Kellgren småningom anledning till författandet af åtskilliga mindre sångstycken, hvilka flögo kring hela riket och för hvilkas författare allmänheten länge ansåg Kellgren. Först emot slutet af Gustaf III:s tidehvarf blef fru L:n under sitt eget namn mera känd, sedan hon länge varit ett pseudonymt föremål för allmänhetens högaktning. Svenska Akademien anmodade henne genom en deputation att utgifva sina skrifter, hvartill hon dock aldrig ville samtycka. "De rådande egenskaperna i hennes skrifter — säger Rosenstein — äro originalitet, naturlighet, smak och sanning i teckningen, hastighet, ledighet och enkelhet i uttrycken, egentlighet i valet af ord, en vexlande men alltid harmonisk vers. De förutsätta en kännedom af verlden och menniskolynnet, som man stundom skulle vara frestad att fråga, huru hon med sitt tysta och stilla lefnadssätt kunnat förvärfva, om man icke visste, huru det vidtfattande snillet gör erfarenhetens lärdomar hastiga och säkra. Sättet att betrakta föremålen är henne eget och visar en fin förmåga att observera och den mest rörliga imagination. Hennes skrifter äro mindre satirer än hastiga och djupa charakters-teckningar." I detta loford förenade sig, äfven under den häftigaste brytningen inom vår litteratur, männen af de annars motsatta tänkesätten. Så prisar Hammarsköld hos fru L. ledigheten, qvickheten, de glada och träffande uddarne, den mimiska talenten, den lyckliga tacten, sanningen i teckningarne och den halfironiska tonen, särdeles i målningen af de idylliska husligthets-scenerna. — Svenska Akademien lät slutligen öfver Skaldinnan slå en Minnes-penning.

Franzén tecknade hennes Minne med sin kända mästarhand, och Rosenstein skref förordet till hennes efter döden utgifna skrifter.

Fru L:s lif förflöt stilla i husligketens lugna krets, hvarvid blott tvenne smärtfulla sorger träffade henne. Det ena var förlusten af sin brorsdotter, som hon, i saknad af egna barn, lät uppfostra som eget, den andra var förlusten af hennes fader, som drunknade. Hon sjelf afled efter en lång och smärtsam sjukdom d. 8 Mars 1817.

Skrifter: Skaldeförsök af Anna M. Lenngren. Stockh. 1819. 2:a Uppl. 1825. — Ny Uppl. i Bonniers Classiska förf. i Sv. Vitterh. 1837.

(Källor: Rosensteins förord. — Sv. Litter. Tidn. 1820 sid. 196, 198. — Minne af Franzén i Sv. Akad. Handl. Del. VIII. fr. 1796. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Histor.)

LÉNSTRÖM, CARL JULIUS.

Är född i Gefle d. 7 Maj 1811. Fadr. var CoopværdieCapitaine. Stud. i Ups. 1828. Phil. Mag. 1833. Theol. Cand. 1834. Historiæ Litterarum Humaniorum Docens 1836. Besökte sommaren 1840 Köpenhamn, Sorö, Berlin, Dresden och Sachsiska Schweiz.

Skrifter: Försök till Lärobok i Ästhethiken. Sthm 1836. — Sigurd och Brynhilda, Saga i 24 Sånger. Ups. s. å. — Lyriska Förstlingar. Gefle 1837. — Guldbröllopet. Idyll. Ib. s. å., och 1840. — Fahlujuvelen. Novell. Ib. 1837. — Aftonlectyr. 2:dra häftet. Ib. 1838. — Nero eller hela verlden. Ib. s. å. — Handbok i Romerska Litteraturens historia. Örebro s. å. — KonstTheoriernas historia. 2 Delar. Ups. 1839. — Svenska Poesiens Historia. 2 Delar. Örebro 1839–40. — Handbok i Poesiens Historia. 2 Delar. Ib. 1840–41. — Svensk Anthologie. 3 Delar. Ib. 1840–41. — Andelig Sångbok ur äldre och nyare Svenska Skalder. 4 häften. Ups. 1840–41.— Om Finlands Folkpoesi, (I Brage og Idun) Köpenhamn 1841. — Dessutom ett stort antal Öfversättningar, Uppsatser i Tidningar och Tidskrifter samt Disputationer, hvilka fullständigt uppräknas i Ups. Akad. Matr. — Redactör af Eos, Litterär Tidning 1839—40.

(Källor: Upsala Erkestifts Matrikel 1840. — Upsala Akademies Matrikel 1841).

LEOPOLD, CARL GUSTAF af.

Att skrifva Leopolds biographi är ingen lätt uppgift. Ty βίος betyder dock lif och ej merit, och γράφω betyder väl skrifva, men äfven måla och ej — sit venia! — för-

teckna. Väl erbjuda många "namnkunniga" ej ämne till annat än en meritförteckning, men våra största t. ex. vittra personligheter, en Bellman, en Leopold, en Kellgren — hade egentligen inga meriter. De hade dock ett stort, rikt, sekulariskt bios eller lif i bemärkelse af allt, hvarigenom en sjelfständig, högtbegåfvad ande är till och verkar i verlden.

Föreställe vi oss så en i allmänhet rätt uppfattad och nästan enhälligt bedömd personlighet, så fordrar det föga betänkande att måla hans inre menniska, jemte det man gör en förteckning för hans yttre, på hans meriter, om man annars eger förmåga för ett slikt värf. Således är lätt att biographisera — vi komma nu öfverens om ordets betydelse — den nyssnämnde Bellman. Sedan Kellgren och Arndt satt melodi till hans drapa, har ju t. o. m. hvarje klockare i litteratur kunnat variera themat. Men så är det ej med Leopold.

Med denne "Gustaviadens" eller Augustiska tidehvarfvets nedgångssol förhåller det sig alldeles som med vår Augustus sjelf, K. Gustaf III. hvilken har i minnet, som han hade i lifvet, trenne profiler af största olikhet. (Leopolds anletsdrag hade dock ingen disharmoni). En skola betraktar nemligen Leopold från högra sidan, och försäkrar, att han är non plus ultra i allt. T. o. m. "allt hvad religionen har upplyftande och ljuft" träffa de i hans allvarsamma dikter. "När, fråga de, hördes lefnadsvisheten mera rörande och mildt ljuda från poesiens läppar, än uti Predikaren? När ljöd snillets, förnuftets och sinnesvärdets lof med högre och kraftfullare stämma än i Sången öfver Kellgrens död"? o. s. v. de rebus omnibus & nonnullis aliis. En annan skola har fattat posto på venstra sidan och försäkrar, att "Leopold med skäl sjungit det tomma intet, ty det är endast detta, som vi i de flesta af hans rimmade och orimmade arbeten återfinna; åt detta har han offrat sitt lif, sitt namn och sin poesi": ett thema, hvars variationer synnerligen af Hammarsköld, till slut genom sjelfva den trötthet och ledsnad åhörandet väckte, skapade Leopoldianer af dem, som erkänt det sanna, men ej det öfverdrifna i skolans kritik. På hvilkendera sidan skall man här gå?

Vi svara: på ingendera. Vi ställa oss ej på sidan, utan framför det snillrika anletet och teckna — en face.

Striden kan dock lösas, om han mera bestämmer betydelsen af sina ord. Vi ha ett fattigt språk och komma der-

före lika lätt i strid, som de fattige, hvilka måste — att tala med Dahlgren — ha samma rock till både sängtäcke och hästtäcke, och der stalldräng och kammarpiga svårligen lära kunna förlikas.

Latinet har Vates och Poëta, det har Orator, Eloquens och Disertus. Låtom oss använda Svenskans tillgångar litet mindre promiscue, så skola vi hjelpa oss fram. Hvad hindrar att vi anse det urgamla ordet Skald uppvuxet ur samma rot, som det lika urgamla ordet Skuld, detta den prophetiserande Nornans namn, som "såg in i kommande verldar", således motsvarande Vates, vaticiniers, prophetiors tolk, eller en, hvars sång gjutes, liksom prophetens ofrivilliga orakler, ur en hänförd, gudarörd själ, då Poët, som betyder görare, bildare, kan med största skäl, såsom en erkänd fix i vårt språk, uttrycka hvad som smides blankt i smakens hammarsmedja, sedan smältstycken brutits ur råhetens jernberg och smälts i snillets ugn. Stanna vi nu för att medla mellan de stridande, så fråga vi skolan till venster: Var Leopold poët, och hon svarar: "I Odet öfver Försynen uppenbarar han en stor och upphöjd tankegång i ett ädelt och ljudfullt språk; Den vackra Bedjerskan är författad med mycken finhet, lätthet, gratie och urbanitet, egenskaper, som äro oss så mycket dyrbarare, ju mera de blifva sällsynta hos våra nu florerande Skalder"; — allmänt förtjust öfver taflorna i Eglé och Annette. Vi fråga skolan till höger: Var Leopold Skald d. ä. en natursångare, hos hvilken man knapt fann spår af konstens tillägg, åtminstone såsom medvetna; der diktandet var en nödvändighet, ej en frihet, som således, äfven förirrad utom sin tids smaklinier, måste gråtande vid konstens bestraffningar sucka sitt: hier steh ich und kann nicht anders! — — med ett ord: var hans sång ett gjutgods, skrofligt men dristigt, storartadt till sin idé, men der formen ingenstädes blänkte efter spåren af filen, så svarar hon "med korslaggda näfvar": "Hans vettenskapliga insigter voro det ämne, hvarur hans snille hemtade näring och kraft. Och förutan en sådan näring, hvad är snillets låga annat än en fladdrande meteor, som onyttigt förlustar eller vådligt förvillar"? Vi lemna svaret ogranskadt, sjelfve likväl ej fruktande någon våda, åtminstone för smaken, det är: den medfödda omdömesförmågan *nb.* hos snillet, af dessa olärde Skalder, från den alldeles olärde och omagistrerade Ossian på sin klippa, till den säkerligen föga lärde, åtminstone af ingen lärdom i

sina skaldestunder medvetande Bellman i sin Djurgård, der vi se

"Sången svärma kring hans vigda mun";

men hoppas att nu förstås och att de stridande Skolorna snart helt och allmänneligen må förstå hvarandra, likasom Antesignanerne redan gjort.

Om prosatören Leopold äro omdömena nästan lika motsatta. Lösningen behöfver nu ej bli utförlig. Om han var Orator — Talare — veta hvarken beundrare eller vedersakare; ty han framstod aldrig att hålla tal, för att som en Neptunus tygla stormar i tiden; att han var eloquens — Vältalare — kan ingen neka; ehuru han hade många framom sig på den banan; men som disertus — författare med säkert omdöme, med smak — ställde sig säkerligen ej någon i eget omdöme framom honom, knapt ställdes någon der i andras omdöme af alla dem, som gillade de lagar, Leopolds tidehvarf, nästan med samma omsorg som man nu stiftar riksgrundlagar, för sig constituerat.

Är det då ensamt Leopolds bios, att han var poet — låt vara den störste, i sin middagshöjd mellan 1795—1805, mellan Kellgren och Wallin; att han var, åtminstone under samma tid — och få Ministrar sitta nu ett helt decennium vid ett roder — en författare, hvars smak, d. ä. hvars omdöme, lämpadt till esthetiska frågor, skattades högst af en hel nation? Nej. Skola vi då söka tillkämpa honom Skalderangen mellan Bellman och Tegnér, ungefär under samma decennium, för att ej nödgas erkänna ett interregnum i detta olympiska regemente? Nej. Han är något mer, något vida större än sjelfve Bellman var eller kunde blifva. Vi ha ej ett Svenskt namn för att uttrycka, hvad som utgjorde hans lifs betydelse, hans väsendes storhet. Han var nemligen i omkring 40 år — ej en af regering utnämnd Cultur-minister, ehuru Stats-Secreterare-kappan hängts som draperi på hans skuldror, utan en af allmänna omdömet länge erkänd, sedan af den skarpaste opposition, i spetsen för hvilken stora snillen trädde, än längre förgäfves bekämpad Cultur-minister i Sverige. Hvem nekar, att här alltid fins en väl osynlig men dock synbar styrelse, en ministère, som ej beror af riksdagarnes, men sannerligen af folkets opinion, hvars till- och afsättande för sig går medelst en kamp mellan också ett slags ministerielle och oppositionelle, men der makten, så länge den fins, är vida mäktigare än den, som bevisas genom portföljer? Leopold utnämndes "att bilda ministèren"

af hela nationens "bon sens", då Kellgrens hand började digna, men i fallet pekade på sin medtäflare. Och här uthärdade han svårare oppositions-anfall än någon, men som han ej kunde egenvilligt resignera, liksom ej qvarblifva i trots, och resignerandet från honom ej skedde i folkets omdöme, förrän oppositionen sjelf lade ned vapen, så kan man säga, att han, slutligen "en grånad philosoph", räknades af sin generation för "mensklighetens kung" d. ä. den humanistiska bildningens, ända till sin död, fast han sjelf förut laggt "spiran" ned för honom, som "lade sin krans ned" för sångarkungens fötter — att flytta bilden från portfölj till thron.

I ett större svenskt arbete kallas en sådan personlighet Sophiarch. Ännu har den makt, det ordet uttrycker, ej blifvit förhatlig och vi kunna derföre begagna det. Vill man rättvist dömma Leopold, är det Sophiarchen man bör uppskatta. Mången har varit sin tids cultur-minister utan att sjelf vara stor i något särskildt fack, t. ex. Ludvig XIV. Leopold var dock i flera öfverlägsen alla af samma generation. Men uti intetdera af dessa hänseenden var han, hvad hans ensidiga beundrare, lika med hans ensidiga vedersakare postulerat, en sjelfständighet, som isolerad borde bedömas, upphöjas eller nedsättas. Han bör t. ex. ej förklaras vara en länk i den philosophiska Zevskedjan, på hvilken tidehvarfvens cultur gradvis upplyftas, och således hvarken bemötas med hymner eller charivari såsom Philosoph, i den mening vetenskapen måste förstå detta ord. Beundrarne må ej förtörnas deröfver. Cicero var likaså en philosophiskt bildad man, en stor eklektiker, men ej philosoph. L. deltog i sitt födseltidehvarfs philosophiska revolution och sitt dödstidehvarfs philosophiska reaction emot revolutionen inom detsamma, samt i beggedera fallen så, att han förhända dervid ej lemnade någon Svensk framom sig; men ej i någotderas philosophiska evolution. "Vi skrifva för våra begripare" — att låna ett af Thorilds ord.

Och desse förstå nu ur hvad synpunkt vi helse Leopold för stor och påräkna bifall från begge sidorna. Få Svenskar ha en ära som hans. Ty sällan träder en kung i humanismens rike upp med så enhälligt val och förer ett så consequent, så starkt regemente och gör sina — låt vara sanna eller falska, gagneliga eller skadliga — grundsatser så till folkets egna, att sjelfva despotismens ok länge bäres lätt som ett — ordensband. Och kan någon vara stor kung,

och som sådan räknad af generaler som den främste generalen, af financierer såsom den ypperste financieren o. s. v. ehuru han utom spiran skulle funnits af en ringare storlek både som general och financier af en hvar, som var totus in hoc, så kan en Sophiarch i ett tidehvarf verkligen vara stor, fast större enskildheter förefunnos i hvarje särskild sak. Hans summa är större än hvarje annans.

Och hos Leopold var summan ett helt af undransvärdt lif och sanning, och hvilka än omgåfvo honom, syntes han dock alla öfverlägsen i det som var det hela och ej bildningens delar. I så måtto var han Sveriges Voltaire. Ty äfven i Voltaires antichambre erkände D'Alembert att V. var stor i allt utom Mathematik, och likaså hvarje annan, som var stor i något visst, med undantag af sin sak; men de kunde ej förena sig att erkänna någon annan ibland sig för allas Saul.

Gustaf III var mellan Dalin och Kellgren otvifvelaktigt sitt lands snille-regent liksom dess kung. Kungaspiran lemnades Gustaf IV Adolph, men snillespiran måste han lemna den värdigaste. Och folkets allmänna röst bar den till Leopold. Hans boning var fortsättningen af Gustaf III:s vittra hof. Troligen var han den siste monarchen i detta hänseende. Det tecknar sig till republik. Man har en president ungefär för quinquenniet.

En slik personlighet förtjenar ju kännas? Vi öfvergå till lefnadsbeskrifningen.

C. G. Leopoldt föddes i Stockholm d. 2 April 1756. Hans Fader *Carl Adam Leopoldt* var Controllör i hufvudstaden; modren hette *Märta Christina Hobel.* Det är anmärkt att något poetiskt låg i slägten*). Och som barn hörde han till Wallenbergs umgängeskrets — förf:s af: Min son på galejan, hvarom L. sjelf yttrat: Jag hängde honom alltid i rocken och bad honom göra vers.

Fadren blef nemligen snart Tullförvaltare i Norrköping, hvarigenom gossen blef uppfostrad i Östergöthland. Han

*) Se Sv. Sk. Litt. III. p. 466, dervid dock märkes, att denne *Carl Adam Leopoldt*, som studerade redan 1701, ej kunde vara Leopolds far, som föddes 1726. Således sannolikare farbror. Om Leopoldar i Sverige se ock Bergii Tal om Stockholm för 200 år sedan p. 218 f. Bergii uppgift att läkaren Sigfr. Leopold ej var Doctor, styrker Sommelius i sitt Lex. erudit. ms. Litt. L., liksom att Ov. L. var det, genom att anföra dess gradual-dissertation, hvilken Sommelius egde. Den var utgifven i Harderwik och handlade de Chyli ficatione; men årtalet var i Sommelii exemplar bortskuret af Bokbindaren.

undervisades först af Rector Wimmermark i Söderköping och blef sedan intagen på Linköpings Gymnasium. Tidigt blef malmarten spårad inom den unge, och på Kronprins Gustafs födelsedag 1770 kallades den unge 14 årige Tullförvaltaresonen att på Norrköpings Rådhus hålla ett tal (på vers), som blifvit tryckt, röjande en äldres correction, som gifvit poemet en pregel af det skaldspråk, som nu redan kunde anses föråldradt, så vida man ej kan antaga, att gossen dittills blott fått läsa äldre vitterhet. Sjelfva den inre kallelsen att så ung uppträda, vittnar dock merendels om rikare anlag. L. blef Student i Upsala 1773 och träffas åter som en poetisk gestalt på en kulle i soluppgången, omgifven af sitt Grefliga patronage Douglas *). Det sköna i naturen stämmer åskådarne till andakt. Man begär af informatorn ett uttryck för den gemensamma rörelsen. Han versifierar den psalm, Wallin intagit i vår psalmbok under N. 418 och som visst uppfyller Ödmanns fordringar af Psalmen. "Den högre flygten hör ej dit. Endast lofsången tillåter det poetiska. Äfven der må vingarne klippas" **). Kronprinsens födelse 1778, som gjorde sjelfve Yckenberg till författare, besjöngs sannerligen af Svenska folket. Vi ha sett ändelösa utgjutelser. Främst bland dessa står dock Leopolds, högt öfver Prinssången 1770, ehuru ej högt i jemnförelse med hvad han sjöng efter ännu andra 8 år, än mindre i jemnförelse med hvad Kellgren då redan mäktade åstadkomma. Men det var, som denne likväl anat, en medtäflare. Det är "the Svenskes sedhvenja", att låta kritiken uppehålla sig längre vid ett tillfällighetspoem, än ett nytt philosophiskt eller esthetiskt system. K. gaf tonen åt detta vittra guerillakrig, der så lätt beväpning behöfs. Han försäkrade i Stockholmsposten d. 30 Novemb. 1778 om Hr Leopoldts ode: "det är intet poesi, utan prosa, som löper rasande." Dit räknade recensenten att L. sagt: molnen smälta i perlor öfver fälten, om hvilket rec. upplyste: "det vill så mycket säga, att det regnar." Rec. medgaf dock att der hvarken saknades bildningskraft eller qvickhet, men påstod — det ej sednare recensenter just förebrådde L. — att bildningsgåfvan ofta liknade en feberyra och qvickheten en flågeld. Denna recension, så olika den Thorild gaf af samma

*) Bodde således under den tid, då själen är öppnast för intryck, på det naturköna Stjernarp.

**) De la Gard. Arch. XIII. p. 62.

stycke, syntes beräknad att göra Leopold mindre skadlig, om han, som tecknen bådade, ej ville ställa sig under "den goda smakens" baner. Der är en half Thorild i det samma*). Hade L. ställt sig vid Thorilds sida och då lika tillegnat sig Schiller som nu Voltaire, så hade han måhända — om händelsevis hans första informator ej varit en infödd Fransos, utan en infödd Tysk, — så hade troligen Kellgren med alla Högborne och Högvälborne vitterlekare bakom ryggen, "misströstat om republiken" — kanske sjelf skrifvit Sigwart och Hilma ett decennium förut. Leopold slöt sig i stället till Kellgren, som nu efter 8 år tackade sin vän för Erotiska Oder, deri "han förenat Propertii djupa och brinnande känsla med Ovidii behag"; för den förträffliga pies, i hvilken han d. 1 Maj "läst sig till ett rus af nöje", tilläggande: "Då jag vida skulle öfverträffas äfven i den genre, der jag mest försökt mig, är jag glad att det sker af den jag räknar för min vän och tröstas, att dela mitt öde med de fleste." Då andra talanger misskänna hvarandra, må de ej anförtro det åt publiken, i hopp att de ock snart skola förstå hvarandra. K. torde dock öfverdrifvit berömmet så väl som klandret, ett fel så allmänt hos snillen, i följd, säga Physiologerna, af deras finare, således lättretligare nerfsystem.

K. Gustaf ville ha Dramen Helmfeldt förvandlad till Opera, och Oxenstjerna och Armfeldt föreslogo derföre att kalla den unge Leopold från Upsala, hvilken Konungen bemärkt som Extra Opponens vid Thorilds försvar af Montesquieu i Upsaliska kathedern. D. 9 Febr. 1786 skref Ox. derom till Lidénska Bibliothekarien i Upsala, skickande 50 Rdr till respengar. L. hade nu utvecklat sig i alla hänseenden sedan 1778. Han som disputerade pro ex. de origine idearum moralium i Ups. 1775 och pro gradu de origine juste introductæ proprietatis i Greifsvald, hade 1781 blifvit Phil. Mag. derstädes och, sedan han disputerat præsidendo för en afhandling: causa cur tot veterum scripta perierint, Docens i Lärdomhistorien 1782 och RådsBibliothekarius i Stralsund s. å. der han iordningställde ett bibliothek af 17000 band och författade samt med egen hand skref en katalog deröfver. Han biträdde ock Professor Möller vid utarbetandet af dennes Tyskt-Svenska Lexicon (se företalet), hade derefter återkallats till Upsala (1784)

---

*) Se Grubbes Inträdestal p. 32.

af sin barndoms kärlek och ungdomsgynnare den namnkunnige Lärde, Profess. J. H. Lidén, för att förestå det Bibliothek, Lidén donerat till Upsala och med förbindelse att äfven hålla föreläsningar öfver Lärdomshistorien. Sysslan tillträddes 1785. Lidén var ännu i ålderdomen Leopolds kärlek och vi afbryta här med en erinring om den gamles skildring i en sin aftoncirkel, dervid vi likväl påminna att framställningen är traditionel, i händelse några särskildheter befinnas felaktigt uppfattade eller bristfälligt ihågkomne.

J. H. Lidén var i sin ålders friskaste blomstring (omkring 30 år), nyss blifven Historiarum Adjunct i Lund och förestående Lagerbrings profession, då denne hade tjenstledighet för utarbetandet af Sv. R. Historia. Väl hade han förbigåtts vid utnämningen af en Profession i Lund, men ansågs af alla förbigången och hans namn bars högt. Han var tillika den skönaste unge man, derjemte förmögen och af den allra älskvärdaste personlighet. Ej under, att på en bal alla flickors ögon manade honom att uppbjuda dem till dans. Han ansträngdes deraf, begaf sig derifrån i högsta inre värmegrad under en kylig natt hem, insjuknar, får giktverk, blir contract till hela kroppen utom hufvudet, och låg sedan i 19 år oförmögen att taga en eldglöd ur sin barm, om den ditkastats. Men härunder var han måhända den mest litterärt verksamme i sin tid. Alltid omgifven af böcker, en centralpunkt för sin tids litteratörer, vare sig skriftligen eller personligen, var han glad, som på balen, snillrik i sin conversation som den sängliggande Ödmann och en stor Mæcenat efter sina tillgångar. En af hans clienter blef — Leopold.

Denna Lidéns client blef nu K. Gustafs. Leopold anländer till Stockholm och anmäler sig till audiens hos Konungen. Denne kom straxt ut och, med tydligt begär att göra Poëten brydd*), går han med en viss häftighet emot honom och frågar: hvad tycker ni om fideicommisset? För att rätt uppskatta L:s ställning i detta ögonblick, bör man veta, att Liljestråle, en homo novus, lärd men "pedantisk", rättfärdig men "löjlig", var tillsagd att taga afsked från Justitiæ CanzlersEmbetet, för att lemna rum åt en Gref Wachtmeister, som knappt var 25 år och att det hörde till hoftonen att gyckla med Vitterlekaren Liljestråle, för

*) Anekdoten träffas hos flera biographer mera generaliserad. Förf tror sig trognast återgifva den, sådan den af L. för honom berättats.

att öfverskyla hvad som kunde anses orätt gjordt emot Embetsmannen. Med blicken härpå måste man beundra Leopolds både charakter och snille i svaret: "äfven der, E. Maj:t! äro vackra ställen." K. "Nå?!" L. "t. ex. följande verser:

Att störta någon annan ned, för ingen dödlig buga
Och akta dig inför din kung, att smickra eller ljuga.
Det rum dig heligt vara bör, der hans person är när.
Och sanning är den högsta skatt, du honom skyldig är."

Och Gustafs Genius bortjagade det lilla moln, som missräkningen först lade öfver hans panna. Han kände ett sådant ögonblick, sem Schiller ger Philip vid sammanträffningen med Marquis Posa. Sådan trädde Tullförvaltarsonen in i hofvet. Om han ej kunde gå sådan derifrån, så har han Kellgrens tröst (i annan mening anförd) "att dela sitt öde med de flesta." Men till Leopolds mildare bedömmande måste det lända hvad ingen nekar, att det var kärlek, ej lycksökeri, som gjorde honom till ett vax i Konungens händer, fast han i första ögonblicket fick Konungen som ett vax i sina. Och då var ju Sveriges Konung äfven sitt lands Sophiarch. Snillet Leopold måste inför snillet Gustaf känna hvad planeten känner, då han kommer nära en sol. Vi tala tydligen här om den ofrivilliga anslutningen, som bildar en menniskas åsigter, sinnesdaning, lefnadsseder o. d. efter en mäktigare anda hos en älskad personlighet, utan att man vanligen ens är medvetande deraf, förrän förvandlingen är skedd. Ur någon annan synpunkt var aldrig Leopold ett vax för någon kraft. Mannen, medborgaren, bibehöll sin sjelfständighet, till och med i trots mot kärleken. Läs poemet, öfversatt på prosa:

Monark! hvars dubbla höjd vi känna
Som konung och som enskild man m. m.

Gustafs snilleblick ådagalägger sig deri, att han ej visade Leopold att på embetsmannabanan söka en nödtorftig utkomst, ehuru L. säkerligen skulle fyllt mången plats der med ära. Han hade likväl derigenom kommit både öfver och under personer. Nu blef han en sjelfständig man, en storhet, med hvilken rangen ej frestades att mäta sin egen, och derigenom lättare i ställning att leda allmänbildningens national-angelägenhet. Honom gafs ett rum på slottet, pengar att betala ungdomsskulder och en plats i den aftoncirkelen kring Kungen, der denne ville vara den Svenske Augustus. Han behöll detta boningsrum tills Wallquist, som synnerligen tillegnat sig K. Gustafs sätt att genom omvägar

och underhandlingar bereda allt, "krånglade" Leopold derifrån, genom att skaffa honom ett "vida bättre" rum i sta'n. Leopold fick äran väljas af de 13, hvilka Konungen valt, till medlem af Svenska Akademien 1786, blef K. Bibliothekarie vid Drottningholm och 1788 Konungens Handsekreter. En pension sedermera af Sv. Akad:s medel och en gåfva i hans ålderdom af K. Carl XIV Johan, gjorde det sedan möjligt för Leopold, som var utmärkt både omsorgsfull och tarflig hushållare, att lefva ett sorglöst lif. 1789 kallades han till Högqvarteret, emedan Konungen längtade efter vederqvickelsen af Leopolds umgänge, och på det Leopold, lik de gamle Barderne, måtte kunna åskåda och besjunga stridens öden. Nu sjöngs Sången öfver segren vid Hogland, Skaldebref efter bataljen vid Uttis, efter Sjöslaget vid Fredrikshamn m. m. Man kan neka att Gustavianerne sjöngo romantiskt, men ej att deras lif var mer än en roman, ja nära nog en "romaunt." Möjligtvis var dock L:s sångmö ej i sin fria utveckling gagnad af denna kungliga närhet. Man har klagat att han ej blef nationel, att han blef fransysk. Vi kunna ej smickra eller tadla Sverige nog, för att obetingadt begagna dessa slitna uttryck. Ty det vore ett smicker åt Sverige att säga det vi kunde ha sommarklimat, när andra delar af Europa ha sin höst med fallande löf och snö; och det vore ett tadel, att påstå det Sverige ej dåmera var en integrerande del i den Europeiska culturen. Denna, som ett helt, var uppdragen ur folkens egen barm, men alla dessa särskilda litteraturer, hvaraf seklets rosengård bestod, voro dock Helianther, som vände sig åt den fornclassiska culturen såsom deras sol. Hvarje bildad man hade bildats vid Roms skalder och prosatörer; hvarje lärd lefde i dessa, som en troende Christen i sin Bibel, och många af desse lärde kände ock den Helleniska culturen, den Romerskas moder. I Frankrike hade den Romerskas dotter först hunnit sin mognad. Om det ej var lika så i andra länder, så tenderade det dock dit. Så var det med den Svenska bildningen. Under Stiernhielm, Spegel, Dalin, Gustaf och Kellgren eftersträfvades, under Leopold upphanns detta studium, den 2000 åriga Europeiska klassikens högsta. I den rigtningen fortgick ej längre den Svenska allmänbildningen. Nu hade det nationliga elementet hos den Germanisktgöthiska folkstammen hunnit göra sig gällande äfven öfver formen. Leopold var den siste klassikern, såsom regent. Den cultur, som i Greklands, Roms och Frankrikes snillen uttalat

sig, framstod i honom som i sin Svenska culmination. Hans längdmått eftergifver ej synnerligen deras, som bäst uttryckt deras tidsbildning i nämnde länder. Det ställer Sveriges ära jemte deras. Och denna klassiska cultur föll ej, som ett träd faller, utan som när en flod faller in i en annan; begges vågor gå sedan förenade och öka forsens kraft och böljans styrka; så äfven här. Har t. ex. Atterbom handlat inconseqvent, som nu såsom sjelf Akademist ej fortsätter sin opposition mot en "gammal skola?" Ja, om böljorna i öfra Dalelfven fela i att ej, sedan denna flodarm inlupit i den nedra, alltjemt bilda lika mycket skum och åstadkomma lika mycket buller som vid Elfkarleby fall.

Skall man akta på den skummande sammanträffningen, sedan föreningen är skedd, så återtaga vi den anmärkningen, att åtskilligt deraf väl aldrig kommit i fråga, om L. ej indragits af K. Gustaf III i det litterära hofvets cirkel.

Hofsmickret till Konungen låter sig svårligen försvaras, aldramest då han genom existensen fann Kungens företräde framför den, hvars tillvarelse Atheisterne förnekade. Detta var dock ett opassande skämt mer än ett smicker, ty det kunde ju sägas till tiggaren, i' hvars hand man tryckte en slant. På den fot L. stod till K. Gustaf, behöfdes hvarken det Lucaniskt carikerade eller det Racinskt förfinade smickret för hans egen skull. Men det hörde i de dagar "comme il faut", liksom hårpiskan och pudret. Det ena med det andra är oss nu osmakligt, men vi få ej hårdare bedömma svagheten hos den tidens personer, derföre att de ej dristade skilja sig från allmänna bruk, än vi vilja af efterverlden bedömmas för t. ex. den svagheten, att ej drista ordna vår matsals anrättningar så, som vi känna oss med skäl uppmanade i menskligbetens och läkarkonstens namn. Värre var att en ytterlig lättsinnighet hörde till den tidens ton*) och vi skulle visst akta L. mycket högre, om han hållit sig obesmittad deraf. Men om det ej tillhör herden att *cum lupis ululare*, så blir det dock för jägaren en mäktig fre-

*) Vi ha hört Hans Järtas snillrika försvar, då han tecknade Adlerbeths, sin företrädares, minne i Akademien. Men vi ha också hört hos både Leopold och flera, som tillhörde de olika umgängeskretsar, K. Gustaf bildade omkring sig, sådane saker af många *con amore* berättas, som nödgat oss att så yttra oss, som här ofvan skett. Ett slags Tableaux Vivans, alltför paradisiska i utstyrseln, skildrades en gång, visst ej i förtalets tonart, såsom uppförda på slottet. Vi böra erkänna vår lycka, att lefva i en bättre tid och kunna från samma slott hämta bättre exempel.

stelse, då han vill samla ulfvarne omkring sig. Utan detta ovedersägliga fel, hade L. säkerligen ej blifvit en lättsinnig tidsbildnings ledande princip och denna således förfallit till utsväfningar, som stått qvar i vårt herrliga språk, sedan andra utsväfningar hejdats af den generationens död. Sedernas vård var anförtrodd i andras händer, hvilka få göra räkenskap, huru troget de buro sin "antika lampa." Väl dem, om de burit den så troget som L. bar sin*).

Att L. af lynne och uppfostran var allvarets vän och föraktade de förnäma för sin lättsinnighet, vittnade både hans sång och hans samtal, sedan dylika gestalter orerat och aflägsnat sig.

Odens uppförande på theatern, Patriis Musis tillegnad, lyftade L. högt **). Denna tragedi, som L. kallade Thilda, begynte skrifvas under det kanoneldarne belyste Skaldens arbetsrum. Den anslog folket, än mera Konungen. Belöningen af Konungen var poetisk. Poeten fick ej en stjerna, som ännu utmärkte rang eller lärdom, som ännu var en be-

---

*) Vignetten på titelbladen i L:s skrifter har gifvit anledning till uttrycket.

**) Leopold hade ock förtjensten af att söka bilda aktörerna, nb. efter då gällande grundsatser i theaterns konst. Vi ha framför oss ett bref från honom till Hr De Broen, med anmärkningar rörande dennes action af Oden. — — — "Oden", heter det bland annat, "var ej en from man. Han talte ej blödigt och ömt. Värdigheten är derföre ej arghet. Den är, med ett ord sagdt, värdighet, och den själ, som ej känner betydelsen af detta ord, kan ej lära det. — — — En viss alltför familjär ton vill på alla ställen insmyga sig i Hr De Broens deklamation. Tro ej att det är godt derför att det är naturligt. — — — Aldrig ett ord bör sägas, utan sin upphöjning. Konungen, skaparen af ett folk; icke Stolpe, icke Svärdsfäjaren i Borgesmännerna, icke ens Hr De Broen sjelf. — — — Sök ej förmycket det pastorligt naturliga. Det gifs ett sätt att tala mera upphöjdt än från predikstolen, ehuru högt han vanligen står. Hör Konungen tala. Det är skolan. Imitera hans deklamation, se hans åtbörder, sätt dem i spel och Hr De B. skall tillägga till förtjensten af mycken värma och en rätt god organ, af rätt mycken fattlighet, äfven den, att upplyfta genom ädelheten och styrkan af sitt sätt att uttala. Var öfvertygad, att denna egenskap är den första för den tragiska aktören och detta nöje det största hos åhöraren. Döm evigt bort den ton, som rådde i början af svaret till Milo. Det händer ibland, att Konungar taga en viss hvardagston för att likna dem som jemna sig med oss andra dödliga, men det vore högst orätt, om någon bland oss toge denna samma lägre ton, för att likna Konungar." — — — Hr De B. lär ej tyckt om dessa lärdomar. Åtminstone finns en anteckning derefter om "fastlagsklockans ljud." Den arme Konung Gustaf, som emedlertid jemt måste agera, för att vara aktörerne en föresyn!

löning för Landshöfdingar, ett afundsämne mellan lärde af europeisk ryktbarhet; ej eller en titel, som fordrat ett dyrare lefnadssätt, utan — en lager från Virgilii graf**), jemte en biljett — för parterren. Men här höll Förf. på att bli förtrampad af dem han förtjuste. En ungdomsvän, en student från Upsala, som ankommit till Stockholm på ett löfte att bli officer genom Hertig Carls recommendation, men der ingen fullbordan hördes af, fattade nu uti den spenslige författaren och lyfte honom upp öfver den oroliga trängseln. Detta såg Konungen, som sedan i tacksamhet tillstyrkte ynglingen att gå presterliga vägen (der han kunde visa honom sin ynnest utan att väcka dermed någon ädlings afund). Denne dog som Prost och L. N. O. Namnet var J. Nordvall.

Redan i Gustaf III:s dagar fick oppositionen mot den klassiska bildningens d. v. avatâra en mäktig organ i Thorild. L. måste från sin punkt kämpa emot den väldige. Striden erinrade om Starkotters och Hergrims vid Trollhättans fall. Denne bar dock en framtid inom sig; den andre var, som vi redan erinrat, den siste kämpen i sin bildnings formation. Första gången försökte de hvarandras krafter vid den bekanta disputationsfesten i Upsala, der Gustaf III såg L. första gången.

Efter Gustafs hemska mord såg man ej hans skaldekrets mer i slottet. Strumpväfvargesällen Collin blef nu Kongl. Bibliothekarie och framkallade andar, vid Reuterholms vink, till Hertig Carls förfäran, och Reuterholm, som ej blifvit En af de Aderton, var nog mäktig att upplösa Gustafs käraste, skönaste skapelse. Bellman bad Hertigen döende:

Gör ej mina dagar tunga,
Låt mig minsta stuga få **),

---

*) Konungen skref, då han sände lagerqvistarne: L'auteur de Siri Brahe, en faisant ses complimens à celui d'Oden, le prie de vouloir bien lui procurer un Billet de parterre, pour de main, en lui offrant ces feuilles de Laurier, cueillées il y a 6 ans sur le tombeau du plus grand poëte du tems d'Auguste. Elles se sont un peu fanées entre ses mains; mais elles reprendront une nouvelle fraicheur, lorsqu' elles seront placées sur la tête du Poëte. Leopold svarade:

Virgilii lager: hvilken ära!
Det hör, som fordom, alltid än
Augustus till att skänka den;
Men ack till hvem, att henne bära?
Två lika fall man aldrig ser
Förnyas i naturens rike:
Och der hon skapt Cæsarers like,
Der skapar hon ej Maros mer.

**) De la Gard. Arch. XI: 244.

följde sedan snart Lidner och Kellgren i grafven, Leopold nedflyttade därefter till Linköping och Akademiens sammankomster och arbeten inställdes. En förföljelse anställdes mot L. som var ganska egen och lägger ett Tartuffiskt sken på förföljarne, hvilka väl ej annars vore större rigorister än Luther sjelf.

Det tillhör vår tid, att under det alla skrifva i tidningar, likväl förkasta detta verkningssätt, ungefär som Tyska adeln fordom förkastade handelsrörelse. Och likväl vet man, att blott de, som hunnit ett visst bildningsstadium, läsa böcker; de deremot, som behöfva den mesta omsorgen, endast tidningar. Kellgren "var ej så högfärdig." Genom "Stockholms Posten" uppfostrade och styrde han sin tids opinioner. L. förstod att ock skaffa sig detta medel för att fostra och leda tiden. Han utgaf "Extra Posten", understödd af Lehnberg, Silfverstolpe, Westberg m. fl. Den andades en och annan vindflägt från det d. v. nya Frankrike, ehuru högst försigtigt. Då Marseillersången öfversattes, hette det: "Om läsaren ej kunnat gråta åt originalet, så kan han dock skratta åt öfversättningen." Boktryckaren fick ännu 1795 sina varningar, derföre att "han vidrört Kongl. Regeringens höga anstalter och derföre väckt uppmärksamhet och missnöje." Likväl inflöt om ett par månader en sång: Colas. — "En bonde svälta bör" — — — af hvassa hänsyftningar. Åskan bröt ändtligen ut öfver en artikel, som ansågs uttrycka "vanvördnad mot vår Religion och dess stiftare" och som var — ett utdrag af Luthers skrifter *). Målet nedlades.

Till Gustaf IV Adolfs ära bör nämnas, att han lemnade L. upprättelse. Han gaf honom Nordstjernan 1798 och insatte honom till CancelliRåd 1799. Det Slutande Århundradets rökoffer för den unge Konungen är således tackoffer, hvars bortovaro påkallat skäligare anmärkning än dess tillvaro bör kunna göra, om ock utgången varnar poeter från att agera propheter. Kanske man ock i Poemerne under förmyndarregeringen till "den milde" kan förnämligast se önskan att vinna regentens hjerta för sin broders vittra inrättning. 1803 blef L. Ledamot af Vitterhets, Hist. och Ant. Akad., 17 år efter det han var nog vitter, för att bli Sv. Akad:s Ledamot. 1804 blef han Led. af Vet. Akad.

*) Se Skjöldebrands tal vid Leopoldska vapnets krossning p. 4.

Var 1806 Jan.—Juni denna Akad:s Præses, då han, enligt egen uppgift och förklaring, ansåg sig skyldig de poeter, som behöfde söka sin utkomst på tjenstebanan, att åtminstone ej öka bevisen om deras oskicklighet för embetsbefattningar. Han hemtog derföre till sig alla sådana handlingar, hvarigenom han kunde studera sig in i Akademiens ekonomiska ställning, granskade grundligen alla räkenskaper och fick Sekreterarens vitsord, att han ej haft på lång tid om någonsin en så noggrann Præses. Hans Præsidiital: "Om Philosophiens fordna och närvarande tillstånd" är ej tryckt.

L. som oaktadt sin personliga anhängighet till Gustaf III, dock var barn af ett liberalt tidehvarf, omfattade ej ensamt vitterheten såsom ett sitt slägtes, sin nations uppfostringsmedel. Liksom han ej ansåg vitterheten för ett hofnöje, ansåg han ej heller politiken för ett folknöje. Han mente allvarligt med beggedera och, då under Gustaf IV Adolf ingen synnerlig verksamhet till folkets politiska uppfostran kunde kläda sig i populär drägt, klädde den sig i philosophiens skägg och kappa och docerade, föga förstådd af hofvet, i "Läsning i Blandade ämnen" och andra periodiskt utkommande journaler af större omfång. Här bildades under L:s ej påstådda, men just derföre erkända ledning, den skola, som 1809 kunde framträda och medelst sin öfverlägsna kunskap och talang utgöra en medlande makt mellan "det murkna gamla och omogna nya." Här bildade sig de öfvertygelser, som sedan på kortare tid, än Skjöldebrand hann få en gammal rock vänd *), nödgades gifva sig uttryck i vår grundlag. Då revolutionen sedan blef nödvändig och L. kunnat välja mången plats af stort inflytande i den högre embetshierarchien, blef han med en antik anspråkslöshet samme litteratör, som förut, fast hans lärjungar och beundrare, som nu fattat i styret, 1809 d. 29 Juni buro honom ett adelsbref (af Leopold N:o 2207), och insatte honom som Ledamot af Cancellistyrelsen, hvarigenom opinionens bifall säkerligen både åsyftades och vanns. 1815 blef han Commendeur af K. N. O.

*) Denna händelse anförde S. ofta, då man gjorde anmärkningar mot vår grundlag, som han ej kunde vederlägga. Utom förberedelser i rättsgrundernas discussion, derunder både Georg Adlersparre och Hans Järta gerna hörde L:s omdömen om sina egna tankar, hade 1809 års män väl omöjligen kunnat quasi extemporera en sådan grundlag som 1809 års konstitution.

Hans medborgerliga förtjenster hafva mindre bemärkts, än de vittra, och likväl låta de ej dela sig, då man utan ensidighet vill uppfatta mannen. Vi äro Enberg förbundna för den framställning, hvilken allmänheten säkerligen skulle med glädje se en annan gång lemnad än utförligare. I L:s aftoncirkel, som var, såsom vi redan anmärkt, en fortsättning af Gustaf III:s och som ingenstädes numera torde ha sin fortsättning, samlades de unge lagstiftarne och hörde med uppmärksamhet det omfattande snillet, den nu i sin middagsstorhet lysande L:s omdömen. Man tillerkänner honom det bästa motvärnet grundlagen har, för att ej bli en Penelopes väfnad liksom frihetstidens riksdagar voro, då den ena upphöjde dagens tycken till rikets grundlag, för att upphäfvas af en följande. Nu måste två riksdagar å rad sammanstämma, för att få en grundlag ändrad. Och för charakteren af vår tryckfrihetslag, som väl är så mycket värd, som både våra oder och sonnetter, stå vi i stor skuld hos L. Redan då riksdagsmännen kommo till hufvudstaden "med 3 eller ingen kung", mötte dem den lugnande underrättelse att en Committé, för att utarbeta förslag till en ny tryckfrihetslag, blifvit nedsatt, der namnet Leopold bland ledamöterna utöfvade en stor kraft. Sjelfva den förträffliga definitionen på tryckfrihet, som uthärdat 9 riksdagars kritik, är hufvudsakligen af honom. Och samma ära hans arbetsrum nu förvärfvade, behöll det till hans död. Om ej Berzelii aftoncirklar dermed kunna jemföras, känne vi inga dylika för närvarande i Stockholm, hvarken i slottsflyglar eller i enskilda hus. Vi vilje teckna en dylik.

En ung person anländer. Han är för aftonen den förste. Lectricen bortlägger Schroderi gamla öfversättning af Livius, den enda bok, hvarur den blinde kan hemta den efterlängtade glädjen att umgås med Livius, då ej en vän, som kan läsa Latin, är tillstädes. En jemförelse uppdrages nu mellan Livius och Tacitus. Den unge hör med undran. Det är ej f ö r f a t t a r e n Leopold, med sin något, "bekännom det", tillkonstlade stil. Det är en e l o q u e n c e, så naturlig, så flytande, så skön, att man önskar att han aldrig skrifvit, utan talat i närvaro af en tachygraph. Gäster samlas emedlertid. Excellenserna Wetterstedt, Skjöldebrand, Mörner, De la Gardie — alla som lärjungar, som beundrare — höra den fortgående jemförelsen, men säga ock att det förnöjer dem. Franzén, Hartmansdorff, Beskow, A. Lindeberg öka antalet af gästerna (de äro nu 9 — ett kärt tal, kanske

okärt om det öfverstegs) *). H—ffs afhandling i Svea om Statsreligion blir talämnet. L. uppdrager en jemförelse mellan det svåra i den brist på religionsfrihet, som statsreligionen kan föra med sig, och det svåra, religionskrigen fört med sig i den politiska verlden, samt religionsstridigheterna alltid alstrat i den moraliska; han talar väl, han blickar omkring sig uti historien, såsom en Professor deri och uppdrager taflorna med all oväld, med säkra drag men lätt hand. Resultatet blir, att v. H—ff, bestridd af andra, får rätt. Den unge var inbjuden att komma och meddela ett bref från Ödmann, hvarom L. hört af en gemensam vän. Det läses. Det är en slags philosophiens cessions-ansökan, som i de dagar lika öppenhjertigt antyddes, såsom påkallad, af landets begge vittra skolor, af L. som af Geijer. Alla beundra uddarne i Ödmanns bref. L. yttrade till slut: "det vittnar om snille och skarpsinnighet, utan att tränga till frågornas djup, således utan förmåga att öfvertyga den olika tänkande, ehuru det roar den, som tänker lika med Förf. Då jag ler med Förf. och tror att Philosopherne, liksom Roms Augurer, svårligen skola sjelfve hålla sig från att le, då de träffas i förtroende, nekar jag dock ej, att dessa Philosophernas sträfvanden gjort menskligheten mycket godt, spridt ljus öfver stora, för folken vigtiga sanningar och, äfven sedan formlerna utträngts af nya, verkat i stort på de öfvertygelser, som bestämde verldshändelserna, hvarföre de förtjena all aktning äfven af den, som ej följer dem i deras flygt" **). Nu aflösa lekande, skämtsamma ämnen, och värden, som i

---

*) Så blef ofta en viss tomhet märkbar, om de voro under 3. Äfven om dumheten någon gång förirrade sig dit, glömde L. ej belefvenhetens fordringar. En beskedlig Rector Scholæ sökte pastorat och trodde det tjena att här infinna sig hos en Stats-Sekreterare, der han hörde att alla kunde infinna sig. L. för att ej med något stöta, i fall den för honom obekante tillhörde Hammarsköldska Vänneförbundet, frågar: hör Tit. till Gamla eller Nya skolan? och får till svar: Nej det är i Adolf Fredriks skola jag är Rector. Svaret kunde varit af qvickhet; men var det ej.

**) Vid hemkomsten uppsattes detta yttrande, på förslag af H. E. Grefve Skjöldebrand, som dervid biträdde att erinra sig detsamma ordagrannt, vid slutet af Ödmanns bref. Detta kan således tjena som prof å conversationsspråket i Leopolds societet. Deremot kan Förf. ej svara för att denna uppläsning skedde just samma gång discussionen fördes med v. H—ff om Statsreligion, liksom han, utan att derföre förneka möjligheten, ej vill påstå att verkligen alla de nämnde personerna på en gång voro tillstädes, aldraminst just då dessa två samtalsämnen voro för handen.

början var krank i alla leder och ledamöter, glömmer sin 70-åriga kropp, går upp, ledd vid en tråd, lätt som en tjugeårig, hemtar en bok, nämner pagina, der en omtvistad sak står, säger alldeles oförmärkt och utan att sjelf synas veta det, de qvickaste artigheter åt närvarande, de spetsigaste anmärkningar om frånvarande — detta allt efter hans tids uppfattning af både höflighetens och sanningens lika oeftergifliga fordringar — inflätar anekdoter, ofta ganska slippriga, men utan att någon hunnit stöta sig derpå eller njuta deraf, allt i följd af olika "sinnesvärde", då en ny storartad sanning blir framställningens både glans och slutpunkt. "Gustaf är ej död ännu", sade de gamle Gustavianerne, då man utkom i förstugan. "Sådant, mina herrar! njöt man jemt i hans aftoncirklar. Undren då ej, att vi då äro Gustavianer." Och vi unge undrade icke.

Vid K. Carl XIV Johans kröning (1818) hade L. utnämnts till titulär StatsSekreterare, men fortsatte dock i samma flärdfrihet, i samma otium litterarium. Men ett grymt afbrott i studierna måste ske. En sjukdom, som samlat osunda vätskor mot hufvudet, skulle botas med spanska flugor. De drogo ock vätskor, tills sjelfva ögats kristallinska vätska följde med. L. vaknar en morgon, förundrar sig att finna sig så fullsöfd, då det ännu ej synes tecken till dagning. Denna bidas länge förgäfves. Han uppstiger och uppdrager rullgardinen, — det är lika mörkt, anser möjligt, att der är en fensterlucka, som blifvit tillskrufvad. Nej. Han kan öppna fenstret och räcka ut sin arm. Hör nu klockan slå 10 i kyrktornet och förstår att han är — blind. Det var ett förfärligt ögonblick (1822). Nu egnade han sig hufvudsakligen åt philosophisk forskning och dikterade hvad Godman säger oss och hvars vetenskapliga värde erkänts af Grubbe, en competent domare *). Aftnarne, åtminstone vissa i veckan, egnades åt vänner, hvarigenom han verkligen lefde tills han dog — denna lycka tillfaller ej alla, som bli 73 år — lefde nemligen det märkvärdiga, det inflytelserika lif, hvaraf vi här sökt lemna en teckning. Döden infann sig d. 9 Nov. 1829. Han hade blott en dag varit sjuk. Djup sensation visade sig inom hvarje spher af odling. Sv. Akademien anlade sorg och lät uppresa en minnesvård vid hans graf på Clara kyrkogård. Vid jordfästningen i kyrkan uppförde K.

*) Det heter bland annat: "L. nedsteg äfven med tidehvarfvets förnämste tänkare i den strängare philosophiska forskningens djup."

Hofcapellet af egen drift Cherubinis requiem. Tegnér sjöng hans drapa och en mängd tal höllos. Redan under hans lifstid hade hans beundrare och vänner låtit slå en medalj af 12:te storleken, med hans bröstbild på ena sidan och omskrift: "På Leopolds 70:de födelsedag." På den andra: stjernbilden lyran och omskrift: "Lyser och vägleder." Till hågkomst af L:s födelsedag gaf, året efter hans död, Sällskapet Polymnia, hvars hedersledamot han var, en minnesfest (d. 2 April 1830) i den Kongl. familjens närvaro. En prolog på vers uttryckte den allmänna saknaden. E^rrât gafs tragedien Virginia. Han hade i lifstiden kallats till Ledamot (utom redan anförda ledamotskaper) af Fria Konsternas Akademi, af l'Accademia Italiana i Pisa, af la Société academique des arts & des Sciences i Marseille, Skandinaviska LitteraturSällskapet i Köpenhamn, Musikaliska Akad. m. fl.

L. var gift men hade inga barn. *Sara Petronella Fehman*, dotter af Danska JustitieRådet *P. Fehman* och *Br. Goes*, gaf honom 1790 sin hand. Hon hade en ovanlig bildning, fin omdömesförmåga och mycken beläsenhet, isynnerhet i Fransyska vitterheten, enligt af Pontins omdöme. Enligt det Brockhauska Convers. Lex. var hon till lynnet väl mycket lättretlig. Samma sjukdom, som slutade med L:s blindhet, lade 1819 äfven hans maka på en plågobädd. Hon förlorade derunder all lifslust, satt i en stilla liknöjdhet, emottog aldrig någon annans besök än sin mans, men beklagade sig aldrig och syntes icke lida förr än den sista lefnadsdagen d. 3 Maj 1829. Att hon egde sansen, fast sjukdomen gaf en slik indolens, synes man kunna sluta deraf, att en gång, då L. kom att citera en rad såsom Adlerbeths, som var Oxenstjernas, hon hastigt citerade författare och ställe, utan att förut eller derefter deltaga i något samtal på längre tider.

Vi ha sökt rättfärdiga vårt omdöme om L. såsom en sekularperson genom det hela af sina egenskaper och sin verksamhet. Hvad man mest uppskattat eller nedsatt hos honom ha vi ställt på den punkt, der begge partierna måste erkänna platsen: påstående, att han nemligen som vitter stod framom de fleste, som i ett lands totala utveckling sjelfva varit uttrycket af ett visst moment; att han som philosoph var framom de poeter, hvilka som sådane kunde vara honom öfverlägsne (t. ex. Bellman); att han som poet var framom de philosopher, hvilka som sådane voro framom honom (t. ex. Höijer); att han som publicist i vetenskap-

lig menlig stod framom större genier i sin tid, hvilka ej inverkade synnerligen på sina medmenniskor (t. ex. Ehrensvärd); att han som centralpunkt för hofvets och studerkammarens, för embetsverkens och privatlifvets notabiliteter uti inflytelseförmåga på sitt tidehvarf vida öfvergick starkare och djupare andar (t. ex. Thorild); att han som lärd — ty lärd var han, kanske lärdare i litteraturhistorien än sin tids Professorer deri, och mer bör man ej begära — genom det poetiska snillet trädde vida framom dem, hvilka så högligen hvar i sin krets öfvergingo honom (t. ex. Hallenberg, Svanberg, Norberg); och att hans värde, hans odödlighet alldeles ej beror utaf huru man bedömmer musiken i hans poetiska diction, inspirationen i hans poetiska idéer, hanss philosophis förhållande till Schellings och Hegels o. s. v. Möjligtvis fann Gustaf Adolf någons blick eldigare än Ebba Brahes, någons lockar finare krusade, någons röst mera melodisk — men det hela — Ebba sjelf af ingen öfverträffad. Förf. har tröttat många, för att förstås af alla.

Hela det tidehvarf L. fullständigt uttryckte — var det berömligt? Det är åter en annan fråga. Der svarar hvar efter sin verldsåsigt. Efter vår var detta tidehvarf den hedniska kulturens — "Rhenström, der denne förlorar sig i sanden." Det var dock samma våg, som förut burit skepp och speglat städer, samma våg som en gång badat alpers fot. Det uppskatte vi, men tillhöra sjelfve en annan tid.

"Det långa kifvet" om hans poemers förtjenster och brister må nu vara slut. De förra torde af en opartisk efterverld skattas högst bland den skolans poemer, när de dömmas efter den scala, hvarpå de äro sjungne. De, som mot plananläggningen och charaktershållningen i hans dramatiska poesier ha så många anmärkningar att göra, dömmas att läsa lika mycket historia, som esthetik. De torde då finna, att tiden, den store dramaturgen, begår dock än större fel. Hans förtjenster af Svenska språket, äfven af staflära n, der han var ultraliberal, erkännas af alla — äfven af dem hvilkas språk står framom hans; äfven af dem, hvilka ej vilja följa hans försvenskande stafning, förrän både orden och sakerna, som orden beteckna, upphört att vara utlänningar ibland oss. Prosodiska fel kunna ej nekas, ej ens förklaras rätta genom reglen *de auctoritate.* Men hofvets orthoepi skall ha förledt hela generationen.

Leopolds personliga charakter, med de brister vi redan anfört och förklarat, erkändes allmänt för moraliskt ren.

Han var, såsom tillgänglig för alla, såsom ej politisk, utan vitter, kanske allmän-nationlig medelpunkt, nödvändigtvis hofman; men i kretsen af sina intimare vänner, JustitieRådet Blom, Sekret. Hasselström, CancelliR. Wahlström, CommerceR. Westberg och några andra, af samma värde som dessa, var han oförställd och fast.

I hans strid emot den opposition, han måste hela sitt lif bekämpa, blandar sig ingen moralisk skugga. Enbom hjelptes af honom, då han kom i nöd. Och L. och Atterbom hade så stridt, hvardera som organer för sitt tidehvarf, att när en vän af beggedera i Odenslund i Febr. 1826 (om minnet ej sviker) förmått Atterbom, att lofva besöka L. "såsom sin morbroders gamla ungdomsvän", och derigenom visa verlden, att blott stridande idéer, ej personlig aktning skillde dem, Atterbom kunde, utan allt bryderi, göra det och L. med landsmannens välvillighet emottaga honom. Franzén förde dem samman, han som ock förde Thorild — i ett poem, likväl — till L. Detta må bevaras dem till lärdom, som nu strida om det reela med så mycken personlig bitterhet. Minnestalarne ha anfört mycket som bevisar, huru L. värderade det sköna äfven i sina vedersakares alster.

Skrifter: (Tal på vers till) Åminnelse af H. K. H. Kronprinsen Gustafs födelsedag. 4:o 2 ark. Norrköp. 1770. — (Ofvan anförde disputation.) — Ode vid Kronprinsen Gustaf Adolfs födelse, Ups. 1779. — Tal öfver framl. Prof. Sleincour (hållet i Konungens närvaro). Ups. 1786. — Kritiska anmärkningar vid hjeltedikten: Tåget öfver Bält. Ups. 1785. — Oden eller Asarnes utvandring. Sthm 1790. Öfvers. på Tyska af Müller. Jemte Virginia öfvers. i Vol. IV af Chef d'Oeuvres des Théatres etrangers. — Frigga. Opera. Uppförd 1787. Sthm s. å. — Svenska Vitterhetens historia (ställd till en utländsk författare) i Läsning i Blandade ämnen 3:e årg. (uppläst i Sv. Akad. d. 20 Dec. 1796). — Bref öfver Acerbis resa (till Prof. Fr. Rühs) äro blott utgifna på Tyska. — Virginia, uppförd första gången 1799 (enl. en annan uppgift 1803) är, utom den anförda Fransyska öfvers., af ett Svenskt fruntimmer öfvers. på Franska. — Afhandling om Svenska stafsättet; utgör 1:a Del. af Sv. Akad. Handl. fr. 1796. — Sång vid aftäckningen af Carl XIII:s bildstod, uppläst i Sv. Akad. 1823 (är det sista skaldestycke L. låtit trycka). — Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter (med porträtt efter Sergells mod.). Första Uppl. 1800, andra Uppl. 1 Bandet. Sthm 1814. 2 B. 1815. 3 B. 1816. 4 B. 1831. 5 och 6 B. 1833. Utg. af Professor Enberg.

(Källor: Minne af Carl Gustaf af Leopold af Enberg (i Leopolds Saml. Skr. IV B.) — Tal vid af Leopolds graf, då hans vapen krossades af A. F. Skjöldebrand, En af de Aderton i Sv. Akad. Sthm 1829. — Minne af C. G. Leopold (ur K. Vet. Akad:s Handl. för år 1829) af M. af Pontin. Sthm 1830. — Biographie nouvelle des contemporains par Arnault, Jones &c. 1823. T. XI — Notice Biographique sur M:r de Leopold par Mariane d'Ehrenström, née de Pollett. Sthm 1830 (med porträtt efter Sandbergs målning, förträffligen likt). — Grubbes Inträdestal och H. E. Gr. Wetterstedts svar Sv. i Akad:s Handl. från 1896. 14:de Del. Sthm 1831. — Alla våra Vitterhetshistorier. — Convers. Lex. der neuesten Zeit und Literatur. Leipzig 1833. — Personlig bekantskap.) —N.

LEXELL, ANDERS JOHAN.

Föddes i Åbo d. 24 Dec. 1740. Föräldrarne voro Rådmannen, Guldsmeden och Juveleraren samt Inspektoren öfver Perlfiskerierna i Finland *Jonas Lexell* och *Magdalena Catharina Björckegren*. Stud. i Åbo 1755. Phil. Mag. 1760. Mathes. Docens i Åbo 1763. Insände sedermera till VetenskapsAkademien i Petersburg en afhandling: methodus integrandi, nonnullis æquationum exemplis illustrata, i anledning hvaraf han 1768 erhöll samma Akademies kallelse till Astronomiæ Observator, hvilken kallelse han med högvederbörligt tillstånd äfven antog, sedan han förut genom Consistorium begärt och äfven erhållit Konglig försäkran att, oaktadt sin bortflyttning, likväl komma i åtanka till framdeles befordran vid Universitetet. År 1771 blef han genom fullmagt af Kejs. VetenskapsAkademiens Director förordnad till Ledamot samt Astronomiæ Professor vid samma Akademi, och utnämdes 1775 af K. Gustaf III till Matheseos Professor i Åbo, med tillstånd att trenne år qvarstadna i Petersburg. Sedan han ytterligare två gånger erhållit ett års permission begärde han 1780 afsked från Professorsembetet i Åbo, hvilket i de nådigaste ordalag utfärdades. Lönen i Åbo hade han icke uppburit, utan anslagit ena hälften åt sin vicarius Prof. Lindqvist och andra hälften till uppköp af astronomiska instrumenter till Universitetet. Han var, då afskedet utföll, stadd på en utrikes resa, som han s. å. anträdt till Tyskland, England, Frankrike m. m., med instruction af Petersburgska Akademien. Genom Sverige och Finland återkom han 1781 till Petersburg.

K. VetenskapsAkademien i Stockholm kallade 1773 L. till utländsk Ledamot, och K. VetenskapsSocieteten i Upsala 1774. 1776 kallades han till Correspondent af VetenskapsAkademien i Paris, och 1783, på Konungens af Sardinien befallning, af Vet.Akad i Turin till Ledamot i Eulers ställe. Följande året, 1784, vederfors honom den utmärkelse, att af de i London committerade öfver longituden till sjös samt Amiralitetet derstädes utses bland de Mathematici, som borde gratis få del af alla arbeten och afhandlingar, hvilka komme att under de committerades inseende utgifvas. Men döden bortryckte honom i hans mannaålders verksamhet. Han dog, ogift, i Petersburg d. 11 Dec. s. å., högaktad af tidehvarfvets största mathematici, saknad af den nation han genom sin härkomst tillhörde och hedrade med sitt snille och

sin europeiskt ryktbara, haltrika vetenskapliga verksamhet. Hans arbeten hafva ett af de största kännare högt skattadt värde.

Skrifter: 2 Disp. i Åbo och en i Ups. — Récherches sur la vrai Orbite de la Comete de l'An 1769. Petersb. 1770. — Réflexions sur le temps periodique des Cometes en general & principalement sur celui de la Comete observée en 1770. Ib. 1772. — Disquisitio, de investiganda vera Paralaxeos Solis, ex transitu Veneris ante discum Solis a. 1769, cui accedunt animadversiones in tractatum Rev. Pat. Hell. de paralaxi Solis. Petrop. 1772. — Solens Parallaxis, uträknad i anl. af Observationer på Veneris gång genom Solen. (Sv. Vet. Ak. Handl. 1771.) — Några Svenska orters geographiska longitud, uträknade af observerade solförmörkelser (derst. 1773 o. 1774). — Upplösning på ett astronomiskt problem (derst. s. å.) — Det omvända Centripetal-krafternas Problem (derst. 1778). — Om Planeternas vinklar uti triangulära Pyramider (derst. s. å.) — Integration af en Differential formel (derst. 1784). — Om geograf. longituden för Åbo stad (Åbo Tidn. 1772).

(Källor: Finska Univ. ProCancellerer &c. — Rosenhane, K. Vet. Ak. Hist.)

LICHTONE, ROBERT.

Lichtonska ätten florerade i England redan i 13:de seklet. En Eduward Lighton, Riddare, är bekant 1250. Förmodligen var *Johan Lichtone*, Baron af Ulyssiport, en af hans afkomlingar. Denne ankom från Skottland till Sverige, och föll som Öfverste i slaget vid Wittstock 1636. I sitt gifte med *Catharina Robertsdotter Guthrie* hade han sonen

Robert, Grefve och Friherre till Ulyssihawen, Herre till Terrwik och Peräniemi, född i Perno socken i Nyland d. 8 Juni 1631. Antog 1646 tjenst som gemen soldat eller musqueterare, och bevistade Tyska, Danska och Polska fälttågen. Genomgick alla grader och blef 1665 Öfv. Lieutenant vid Öfverste Wrangels Regemente till häst. Öfverste för nya Adelsfanan 1675. Friherre s. å. Öfverste för gamla Adelsfanan 1677. GeneralMajor 1679. Gouverneur öfver Estland 1681. Gen.Lieutenant 1683. Gouverneur öfver Kronobergs och Jönköpings Län s. å. Kongl. Råd och President i Åbo Hofrätt d. 20 Jan. 1687 (blef icke Kongl. Råd d. 6 Aug., såsom Lagus uppgifver). Grefve d. 10 Dec. s. å. Afled d. 7 Jan. 1692 på sin egendom Rörstrand, barnlös, och gick med honom ätten ut. Han begrofs d. 30 Oct. (icke Dec.) s. å. i Ulricæ Eleonora kyrka, då Konungen sjelf var närvarande.

Gift 1667 med *Beata Rosenstierna*, dotter af Kongl. Räntmästaren och Directeuren öfver kopparen *Mårten R.*

L. var en tapper och behjertad krigsman; hade utom en stor mängd skärmytslingar och andra bataljer bevistat slaget vid Lund 1676, der han mycket utmärkte sig, och äfven blef blesserad af flera kulor, som för alltid blefvo i lifvet qvarsittande. Han var känd för en ovanlig kroppsstyrka. Till sinnet något häftig och uppbrusande. Vid 1682 års riksdag, då frågan om accisens och lilla tullens fördubbling förekom, begynte L. "svärma med all makt, kallandes Borgare skinnare och skafvare, som taga 4 à 5 daler för det de kunna sälja för 6 mark, hvilket han erfarit på källaren." Följ. dagen begärde Hofrådet Hoghusen på Kongl. Majt:s vägnar extract af protocollet, emedan Borgerskapet klagat att L. skymfat hela ståndet. Sekreteraren hade i protokollet anfört, att L. sagt, att några af ståndet finnas som äro skinnare och skafvare, som sälja spisöl för 12 daler tunnan, hvarpå Borgarnes Talman, Thegner, förklarade sig hafva hört orätt, och saken stillades. I Åbo Hofrätts protokoller finnas deremot intet spår dertill, att han, såsom traditionen förmäler, vid något tillfälle skulle hafva inför sjelfva Hofrätten förifrat sig, och på ett våldsamt sätt emot Hofrättens ledamöter och betjening användt sina öfverlägsna kroppskrafter. Tvertom tyckes han hafva lefvat i ett ganska godt förstånd med de öfrige ledamöterne, och så när som i Stockholm frånvarande med nit och framgång hafva bevakat inrättningens rätt och fördelar.

(Källor: Åbo Hofrätts Hist. af Lagus. — Dureus, Dagbok öfver Riksd. 1682.)

LIDBECK, ERIK GUSTAF. — ANDERS. — CARL JOHAN.

1. LIDBECK, ERIK GUSTAF.

Slägten är från Dalsland. Kronfogden *Håkan Lidbeck* bodde på Bräcke i Hesselskogs socken i K. Carl XII:s tid. Hans son *Erik Gustaf* var född d. 21 Jan. 1724 och uppfostrades vid läroverket i Carlstad. Blef Student i Upsala 1741, der han snart af v. Linnés mäktige ande drogs inom naturalhistorien såsom hufvudstudium, ej blott för en kort tid, såsom det skedde äfven med ynglingar utan naturanlag för prestembete i Floras tempel, utan för lifstiden, såsom sjelf af naturen utrustad för detta presterskap. Snart antogs Studenten L. till "Ämnessven i K. Vet. Akad." och förde dagboken under v. Linnés Vestgötha-resa, som verkställdes på Ständernas bekostnad 1746. Han blef nu bestämd för en

Vet. Akad:s mission till Bengalen, hvilken dock måste inställas. Blef 1747 Auscultant i CommerceCollegium, der han skulle bevaka manufakturverkets intressen samt 1748 v. Linnés Docens i Ekon. och Naturalhist. i Upsala. Var mycket aktad bland Linnéanska lärjungarne*). Följande året promoverades han i Upsala till Magister. 1750 utnämndes Magister L. till Medic. Adjunct vid Lunds Universitet med uppdrag att undervisa i Naturalhistorien och ha uppsigt öfver anläggningen af den Botaniska trädgården; men till Prof. i Ekonomien blef det v. Linné omöjligt att skaffa honom befordran, oaktadt alla uppvaktningar hos de maktegande; ty Burmeister recommenderades af Baron Härleman. Emellertid blef v. Linnés skyddling 1751 utnämnd till Præfectus Horti och ställd i spetsen för nyttiga planteringar i Skåne. Snart företogs en utländsk resa till Danmark, Tyskland och Holland, för att inhemta vidare kunskap om färge- medicinal- och hushållsvexterna, skaffa sig deras plantor och frön m. m. Derunder blef L. känd af den store v. Haller. Efterverlden må väl något akta den, hvilka samtida storheter aktade. v. Haller skref 1754: Summe laudabilis est, præstantissime Lidbeck, vetus amor rei naturalis atque singularis certe ardor, quo patriam externarum regionum donis ditare conamini. Sæpe ego hunc vestrum animum publice deprædicare neque detineam laudare. Vale, Vir Clarissime, et Cel. Rosinium**) meo nomine saluta. Med v. Linné var brefvexlingen hjertligt varm. 55 v. Linnés bref till E. G. L. har genom en sednare tids försorg blifvit förvarade på Lunds Bibliothek***). I sin dotters namn skref L. till "Candidaten" Lidbeck: "J sa strifva till min fästman at . . om han har gift sig med Mamsell Lejott (?), i så strifva, at han ä då rätt ovettig . . Et litet strin, at giömma min fästmans bref i. Nu en liten putäll. Så sa ni strifva at han har hem dom alla."

På Ständernas förslag om nödvändigheten af en särskild naturalhistorisk Profession i Lund 1755, inrättades en sådan 1756 och utnämndes nu Lidbeck till "Professor i Nat. Hist.

*) J. O. Hagström skref 1757 en rulla: "Prof. E. G. L. var alltid Capitaine för vår botaniska corps i Upsala; men är nu säkert Öfverste för oss, då vår Princeps Linnæus är att anse som Cæsar och en Haller . . Jussieu . . såsom GeneralMajorer in orbe Botanico. Catal. Manusc. Bibl. Ac. Lund. Wieselgren. II: 2. p. 28.

**) Eberh. Rosén, adl. Rosenblad, Medic. Professor i Lund.

***) De la Gard. Arch. IX. 235.

i Lund och Directör öfver plantagerne i Skåne." Redan 1755 hade K. Vet. Akad. inkallat honom till Ledamot och belönt honom med en guldjetton af 10 duc. vigt för en beskrifning om Krappen. År 1765 var han Akademiens Præses. 1773 blef han en bland Wasa Ordens förste Riddare. 1786 förenades Ekon. professionen, som nu blifvit ledig, med den L. innehade. Lundagårdens och Akademieträdgårdens och Paradislyckans vördnadsbjudande kastanjer och lindar och almar äro hans plantering *). Det är en högstammig, en lefvande ära. Oasen, som utgöres af nämnde ställen med Domkyrkan och Helgonabacken, torde ej ha sin like i någon **) Svensk stad.

L. fick tjenstledighet 1795 och dog 1803. Hade i sitt äktenskap 13 barn och blef stamfader för en talrik afkomma.

Skrifter: Tal på H. K. H. Prins Adolf Fredriks valdag. Upsala 1748. — Inträdestal i K. Vet. Akad. om Skånska plantagerna. 1755. — Berättelse om vilda träns plantering i samma Akad. 1759. — Tal vid præsidii nedläggande 1766. — 4 Svar å K. Vet. Akad:s frågor. Sthm 1765. — Dessutom 10 Disputationer, Programmer o. d.

(Källor: Ståhls Biographier och der citerade källor. — Företalet till A. Lidbecks Skrifter af Wieselgren.)

— N.

2. LIDBECK, ANDERS.

Föddes i Lund d. 26 Jul. 1772. Fadren *Erik Gustaf Lidbeck*, modren *Clara Grape*, Prostdotter från S. Wi i Linköpings stift. Hans lärare And. Hylander och Magn. Lamer ***) hade meddelat honom en grundlig preliminär kun-

*) I Inledningen till A. Lidbecks Skrifter räknas ock den förmodligen resligaste björken i Sverige, som står mellan Gamla och Nya Akademiehuset, till E. G. L:s plantering: men den lär vara mycket äldre och sannolikt planterad af naturen.

**) L. c. står mången, men är tryckfel.

***) Dog som Domprost i Wexiö 1828 vid 73 års ålder, värd ett aktningsvärdt minne genom sitt inflytande hos den åldrige Domprosten Sjögren, då denne disponerade sin ansenliga förmögenhet. Var riksdagsman 1823 och blef L. N. O. Innehade 2:dra rummet å Biskopsförslaget 1824. Hr L. hade någon kännedom i Naturalhistorien, då de öfrige vid det lärosäte, der v. Linné studerade och underhändes, egde alls ingen. Han bedref emellertid, att Gymnasii-Adjuncten deri skulle undervisa och log hjerteligen, då vid examen Anniversarium Biskop och Rectorer sutto allvarsamme, när Hottonia Palustris ex officio förklarades för en fjellvext; men när Bidens tripartita af en discens, som blifvit narrad af en mera kunnig, presen-

skap, så att det ej behöfver sättas på fadrens räkning, att han till 1790 års promotion vid 18 års ålder erhöll högsta betyget af alla examinatorerne. (Första hedersrummet innehades dock icke af honom utan af den ännu lefvande Exped. Sekret. Ulmgren.) Dit torde snarare räknas, att han straxt blef Docens i Naturalhistorien och följande året Botanices Demonstrator. 1798 blef han vice Akad. Bibliothekarie och 1799 Bibliothekarie.

Upsala Universitet hade haft den nyttan af att i Grefve G. Creutz ega en skald till Canceller, att en profession i Vitterheten der inrättats 1785. 1795 anstaltades ändtligen om föreläsningar i Vitterheten för Lunds studerande ungdom. Botan. Demonstr. Lidbeck uppdrogs att hålla desamma mot årligt arfvode af 100 R:dr. Man har underskattat denne man, derföre att hans tidsande fordrade att han skulle ock vara poet *), (liksom en sednare tid fordrar att en hvar skall ha en politisk charakter), och han dervid blott kunde ådagalägga en *laudanda voluntas.* Men hans första esthetiska föreläsningar fördunklades ej af de dittills i Sverige hållna knappt af dem, som under inträdestalens form höllos i Svenska Akademien. "Han ville vara enkel, viss med Wieland att Sanningen är lik en skönhet, som merändels flyr den andtrutne älskaren." "Han afsade sig polemiken, viss, att det går de stridande, som de 2 tappre Riddarne hos Ariosto: under det de med häftighet kämpade om Angelica, flög hon förbi och skrattade åt dem båda." Han var ej någon

---

terades som en "Flos Africana Majus", väckte latiniteten munterhet och misstankar. Lamer bröt ner något af sitt minnes ära genom att låta nedbryta Gymnasiihusets gamla vackra torn, men bedrade sig deremot genom tolerance mot de välmenande, i en äldre tids anda till folkets glädje predikande s. k. läsarpresterne, när långt snillrikare ledamöter af Capitlet iklädde sig den som man trodde förrostade förföljelse-armaturen.

*) Som epigrammatist förråder han ofta poetisk talang. T. ex.

Samvetet.

Samvetet kom till Croesi hem.
Han kördet ut med gewalt,
Ropade vred: jag tål ej dem,
Som vilja sig blanda i allt.

Till en rimmare.

Din vers till hälften blott är oceanen lik.
Den har väl intet salt, men är på vatten rik.

L. insåg tidigt, att han ej var skald, och uppöfvade sin prosaiska stil till värde, churu han deri visst ej upphann sitt käraste ideal: prosaisten Schiller.

skolas slaf, ej ens den akademiskas i sitt land, utan dömde mången dom, som 20 år derefter sades såsom något i Sverige alldeles oerhördt. Men han sade det i Lund, en vrå i landet. Redan det, att en ung t. f. lärare dristar göra K. Sv. Akad:s tal till föremål för en kritisk föreläsning, är något oväntadt. Öfver K. Gustaf III:s Torstenson heter det: "Döda ting personifieras nog ofta, stylen lätt, men exclamatorisk. Förf. tyckes vara eldad af sitt ämne, men der saknas djuphet i känslan och philosophi i tanken." Öfver Lehnbergs Gyllenhjelm: "Öfvergår i ordprål allt hvad ännu vårt språk eger. Det är skönt att se en flicka med blomster i gördel och händer, men klädd i rosor blir hon osmaklig. Emedlertid har Lehnberg onekligen ett ypperligt snille och den rikaste inbillningsgåfva. Men han skall skada smaken. Hans omdömen äro stundom historiskt falska." Öfver Lehnbergs Birger Jarl: "Man tröttas snart vid ett stycke, hvars hufvudsakliga skönhet ligger i uttrycket. Med höga ord omtalas allmänna saker; i bilder af högsta prakt anmärkas hvardagligheter." Man måste erkänna, att denne kritikern begagnar lansens udd, och ej slår med skaftet. Kellgren och Franzén förklarade L. såsom akademisternes främste. "I deras oder är den högsta poetiska lyftning, af alla andas de mest enthusiasm och ega den djerfvaste styl." Om Kotzebue, som var af den tiden lika beundrad som Walter Scott varit af vår, yttrar han: "Det är med K. som Magistern i Gilblas, som af hvar bok, han läste, gjorde excerpter, trädde dem på en tråd och när kransen var full, lät trycka dem."

L. blef jemte Bibliothekariatet Esthetices Professor 1801, då denna profession inrättats. Visst blef slutligen Eschenburg här hans hjelte och föreläsningarne ett dicterande till skröpliga collegier, men så var det ej i mannaåren. Han föreläste då ej blott öfver Tyskarnes Esthetici, utan ock öfver Engelsmännens. Esthetisk uppenbarade L. sig ock i valet af maka. Denna var Biskop *Muncks* dotter, Fröken *Brita Catharina Munck af Rosenschöld*, hvilken vunnit ett stort rykte genom sin ovanligt sköna röst. Född 1788 blef hon 1807 gift med Prof. Lidbeck, efter hvars död hon lefver som enka i Stockholm hos sin dotter, KammarRättsrådet A. P. Sandströms maka. Fru Lidbeck, länge och ofta kallad Nordens Näktergal, Ledamot af Musikaliska Akademien, uppbars högt af sjelfva Fru Catalanis omdöme, då söderns tondrottning hört henne som då var nordens. Det var om

henne, som brodren David M. af Rosenschöld sade: "min syster säges med sin sång lyfta på kyrkhvalfvet, men jag med min röst lyfter på himlahvalfvet." Det sanna är, att Fru L:s röst hade en ovanlig styrka såsom ett fruntimmers, men var dock — en skön qvinnoröst. Sällan gick man en afton förbi hennes fenster, utan att se några tonhungriga öron lägga sig intill muren för att få höra några accorder. Man kunde se ynglingar så bida i flera timmar, blott då och då ett melodierande förnams. Lidbeck, Bibliothekarien, öfverträffade dock Lidbeck Esthetikern. Hans verk är nu öfverträffadt af Reuterdahl; men man bör dock tacksamt minnas, att han fördubblade böckernas antal, utrymmet för dessa och Bibliothekets kassa, utan anslag af Ständerna. Före honom var Bibliotheket i Lund en carrikatur. Det började under olyckliga omina, och fortsatte som förebuden antydt. Ännu efter ett fjerdedels sekel befanns Bibliotheket i det skick, hvarom upplysts i Humeri biographi (VI: 3, p. 272, 273). Under frihetstiden hann föga hit af den då väckta rörelse i litteraturen. 1740, 52, 53, 56, 60 köptes ingen enda bok. Från 1740 till 1772 köptes blott för 9237 daler s. m. 1773—1799 blott för 5076 R:dr. Lidbeck kunde deremot, under de 30 år han förestod Bibliotheket, inköpa böcker för 13,744 R:dr 42 sk. 9 r., under det dock en privatman på Löberöd utan synnerligen stora tillgångar säkerligen under samma tid använde mera till bokinköp, än staten kunde göra möjligt att till slikt ändamål använda vid rikets andra Universitet.

L. uttalade sin tids fordran på humanistisk bildning såsom en slags antithes till den klassiska och hade der till motkämpe Prof. A. O. Lindfors; men ändrade här i allt mer sin öfvertygelse, ju mera den "till qvinnobildning" uppfostrade tiden hann visa sig för hans ögon.

L:s odödliga förtjenst är att ha fästat den unge fattige prestsonen E. Tegnér vid Universitetet. Faculteten hade vägrat den 17-årige ett sökt magnatstipendium och gifvit honom ett lägre betyg; men Bibliothekarien L. kallade honom som "ej ännu kunnat med fullkomlig säkerhet bestämma sitt tillkommande vitæ genus", till Amanuens vid Bibliotheket och då han blifvit Esth. Prof., vardt T. hans förste Docens, sedan han 3 år efter ankomsten till Akademien vid ej fyllda 20 år blifvit Magister Primus. Tegnér yttrar sig också vid Promotionsfesten 1829:

en som sednast har bortgått
Tog mig i faderlig vård och lärde mig scalan till sången,
När jag var ung och behöfde hans råd.

L. var Ledamot af Physiogr. Sällsk. i Lund, Skandinav. LitteraturSällsk. i Köpenhamn, Kongl. Vet. och Vitterh.Samhället i Götheborg m. m. Bland hans både litterära och privata vänner må nämnas J. Kragh Höst, Rahbek, Pram och Baggesen hinsidan Sundet. Han slöt sig till få, men bland desse i Sverige böra vi nämna Naturforskaren Prof. Fallén, som i ungdomen var en af planeterne kring Thorild. Afled under Riksdagen i Stockholm d. 11 Maj 1829. I Stockholm sade ErkeBiskop C. v. Rosenstein intet ord om den bortgångne, då han jordades. Man trodde att det ovanliga i en slik tystnad hade sin grund i L:s anticanalism, då man fordrade anslag äfven till "en ruin, som gjorde oss ära", om man också ej kunde få "en kanal, som ej gjorde oss skam." L. var Ledamot i BankoUtskottet. I Lund teg man ej vid ryktet om förlusten. Kahl skref en Latinsk panegyrik i forntida smak med sanna drag och A. Lindeblad sjöng:

Mins du honom, som med grånad lock
Midt för Lundagårdens kronor satt,
Som en prest för offerflamman?
Han var född uti Arkadien ock,
Och hans väsen hade mildt och gladt
Vuxit med det sköna samman.
På ett hälleberg hans vilja stod
Okullstötlig. Till det rättas mål,
Styrde han med upplyst sinne.
Ädel frihet och ett sansadt mod
Låg i själen, som i blommans skål
Frön till tusen ligga inne.

Skrifter: Trenne Högtidlighetstal vid Akad. 1792 och 1797. — Anmärkningar angående ämnen ur Psychologien, Esthetiken och Svenska Synonymiken, efter Förf:s död utgifne af P. Wieselgren. Lund 1830. Der träffas hans flesta Disputationer (dylika utgaf han öfverhufvud på Svenska), samt hans förträffliga början till en Svensk Synonymik, infördt i Skandin. Museum. (Dess afbrott har af många beklagats). — Minne af Prof. L. P. Munthe. Lund 1807. — Några Disputationer på Latin i Botanik etc. samt 10 Programmer. — L. utgaf Lunds Veckoskrift 1797, 1798.

(**Källor:** Ståhls Biographier och der anförda källor.)

—N.

3. LIDBECK, CARL JOHAN.

Son af ofvanstående Professor *Erik Gustaf L.* och *Clara Grape.* Föddes i Lund d. 3 Mars 1774. Aflade vid der-

varande Universitet bergsexamen med utmärkt heder 1793 och antogs samma år till Auscultant i BergsCollegium och följ. året till Ämnessven vid Masmästeriet på Jernkontorets stat.

I denna egenskap var hans första bemödande, att genom egen handläggning vid de till en blåsning hörande särskilda göromål, inhämta fullständig kännedom uti allt hvad härmed egde gemenskap, och det lyckades honom att med biträde af sina theoretiska kunskaper, snart äfven vinna färdighet uti det praktiska, samt att på detta sätt grundlägga den vidsträcktare erfarenhet hvarmed han sedan gagnade handteringen; och hvilken utom det egentliga masmästeriet, eller smältningskunskapen, äfven utsträcktes till alla dit hörande byggnader och hvad dermed egde sammanhang. Under ledning af Directeur Garney, vid de af honom 1795 och 1796 verkställde masugnsbyggnader, grundlades en fullständig kännedom i dessa delar, hvarom flera af L. sedermera uppförde masugnar bära ojäfaktiga vittnesbörd.

L:s insigter och ovanliga arbetsförmåga kunde ej annat än förvärfva honom förtroende. Han blef 1796, 22 år gammal, ÖfverMasmästare i södra distriktet, hvilken tjenst han till sin död bibehöll, och blef 1814 i nåder förordnad att derjemte vara SaltpetersjuderiStyresman i Nerikes och Södermanlands Län. 1803 företog han en resa genom Danmark, Tyskland, Holland och Nederländerna till Paris, der han uppehöll sig ett år och afhörde de berömdaste Chemister och Mineraloger; besökte derefter Franska bergverken och hemkom 1805.

Kort efter hemkomsten öfverlemnade L. till Jernkontoret en afhandling om Brunstens inflytande på tackjernet, jemte berättelse om Bergverken i Nassau Ziegen och Nassau Dillenburg; och BruksSocieteten lät vid 1805 års sammankomst till honom öfverlemna en guldmedalj om 50 dukaters vigt, samt personelt för honom en lönetillökning af 100 R:dr B:co, hvilken löneförbättring enligt 1808 års BruksSocietets beslut "med afseende på L:s ådagalagde flit och skicklighet" skulle orubbad fortfara.

I förening med Directeur Svedenstjerna utgaf L. åren 1807—1811 en Journal under namn af Samlingar i Bergsvetenskapen, hvaruti flera afhandlingar af verkligt värde äro införde; och 1814 erhöll L. af BruksSocieteten det smickrande förtroende att omarbeta Garneys, både inom och utom fäderneslandet såsom ett classiskt verk erkända, Handledning

till Svenska Masmästeriet, hvilken nu borde erhålla en, efter chemiens förändrade skick, mera passande drägt, än densamma kunde ega vid den tid då arbetet först utkom. Detta uppdrag verkställdes med den framgång, att den nya upplagan 1816 utgafs.

L. kallades 1804 till Ledamot af Mineralogiska Societeten i Jena, 1811 af Patriot. Sällsk. i Stockholm och 1815 af Physiographiska Sällskapet i Lund. Afled i Nora den 28 Juli 1817.

(Källa: Jernkontorets Annaler 1822 s. 308.)

LIDÉN, JOHAN HENRIK.

Ett århundrade har försvunnit, sedan denne af Sveriges litteratur så högt förtjente man först skådade dagen i Linköping d. 6 Jan. (g. st.) 1741. Föräldrarne voro Theol. Lectorn vid Gymnasium derstädes Prosten Doctor *Martin L.*, en mycket aktad man, och *Elisabeth Rydelius* *), en brorsdotter af den frejdade Biskop R. i Lund. Öfverdrifvet stränga och mindre skickliga informatorer hade hos den unge Lidén förjagat all håg för studier **), till dess han på sitt tolfte år intogs i öfversta classen af Linköpings trivialskola, hvarifrån han snart uppflyttades till Gymnasium. "Täflan med sina kamrater gaf honom en förnyad och fördubblad lust att läsa. Han har sedan i all sin lefnad bibehållit det varmaste hjerta för allmänna skolinrättningar, hvilka oaktadt alla de brister, hvaraf de beklagligen ännu i fäderneslandet tryckas, ändå, efter dess öfvertygelse, grundad på egen och andras erfarenhet, behålla ett ostridigt företräde framför de enskilda", enligt hvad han sjelf om sig antecknat. Fadren ville helst bilda honom till prest och tröttade honom med theologien. Sjelf fattade han på Gymnasium en brinnande lust för mathematik och språkstudier, hvarförutan han vid sam-

*) "Hon var ganska vacker och lika väl uppfostrad som hennes syskon." (Brings Minne öfver Rydelius.) Var först gift med Kyrkoherden Ålf i Quillinge. Hennes äldsta son var Domprosten Samuel Ålf, utmärkt litteratör och lycklig Latinsk skald.

**) Han skrifver härom sjelf: "Värsta följden var likväl, att han fattade hat till läromästaren och mycken köld för Catechesen, hvilket så när hade sträckt sig till sjelfva Religionen, derest ej dess fromma och ömma mor, genom sina milda och fogliga samtal, och ännu mera genom sitt vackra efterdöme gifvit det späda hjertat de första helsosamma intryck."

ma tid lärde sig att rita samt spela på flöjt och fiol. Dessa öfningar qvarlemnade kärlek för teckning och musik under hela hans lif. Vid denna tid fick han äfven tillfälle att se Gjörwells Mercurius, hvilken med stegrad ifver studerades och väckte hos honom det nit för lärdomshistorien, hvilket burit så lyckliga frukter. 1763 blef han personligen bekant med Gjörwell och knöt med honom en nära vänskap, som alltsedan fortfor och underhölls genom flitig brefväxling. Med denna underbyggnad skiljdes han från hemmet och reste på egen hand till Upsala, då han nyss fyllt sjutton år.

Vid sin Studentexamen var han nog lycklig att vinna mycket bifall af Decanus, som då var ingen mindre än Ihre. Denne antog honom året derpå till sin Amanuens och biträdde honom med goda råd och anvisningar. Vid denna tid stod Metaphysiken i högt anseende vid Akademien och hade egt en väldig sakförare uti Wallerius, som då nyss var flyttad till Theologiska faculteten. Dess stora Systema Metaphysicum regerade enväldigt. L. "följde hopen och läste någon tid erbarmligen Metaphysik, hvarigenom han blef en väldig hårklyfvare, munvig, envis och ifrig disputator" *). Halfbrodren Samuel Älf, då Docens i Latinet, ryckte honom ändtligen från Metaphysiken genom att lifva hans smak för de gamle classikerna, särdeles Poeterna. Nu blef han ock boksamlare, hvarvid han biträddes af sin vän Alnander. Inom få år egde han ett utvaldt bibliothek. Hans förnämsta gynnare under denna tid voro Phil. Adjuncten, sedan Informatorn för Hertig Carl, Lagman Apelblad, Docenten i Vitterheten, sedan CancelliRådet Erik af Sotberg, Professor C. Aurivillius, Observatorn, sedan Professoren Mallet och Mathes. Docenten, sedan Lectorn i Carlskrona Zegolström: alla förträffliga lärare, som på det varmaste vårdade sig om den lärgirige ynglingen. Hos honom sjelf hade ock nu med fördubblad styrka en otrolig vettgirighet vaknat, så att dag och natt upptogos af studier. Efter fyra års mödor blef han Phil. Candidat 1762.

Fadren yrkade nu enträget, att sonen någon tid skulle conditionera för att vinna erfarenhet samt att, såsom han sade, *docendo discere.* "Detta kostade väl på i början, men var af mycken nytta." Stationen blef hos Capitaine Jägerhorn på Jockis i Tavastland, tolf mil från Åbo, midt i skogen. Härigenom vanns tillfälle att på ett år besöka Åbo

*) Lidéns egna ord.

Universitet samt att bese större delen af Finland, ända till Ryska gränsen. Under mellantiderna egde han intet annat sällskap, än det som inom huset var att tillgå. "I denna ensligbet började han mera tänka än förut skett; och naturens uppmärksamma beskådande blef honom en ny och fägnesam anledning att känna och älska Skaparen", heter det i hans anteckningar.

År 1764 promoverad Magister blef han följande året Docens i Lärdomshistorien samt kort derpå Amanuens vid Akademiska Bibliotheket. Om denna sista befattning har han antecknat: "Här var han nu kommen på det ställe, det han länge och ifrigt önskat, och voro de påföljande åren de allra angenämaste. Han uppvaktade flitigt och utan all lön vid bibliotheket, samt utarbetade sin andel af den nya katalog, som då ämnades till tryck."

En lycklig tillfällighet inträffade snart, hvarigenom L. skulle skörda en allmännare utmärkelse. År 1767 erhöll Universitetet ett besök af hela det Kongl. huset, hofvet och en talrik svit af högre embetsmän. På Drottningens begäran hade man föranstaltat om tvenne disputationsacter, för hvilka hon sjelf uppgifvit ämnen. Consistorium anmodade L. att vid den ena fungera såsom förste Opponenten. "Ehuru föga betydande detta i sig sjelft var, gjorde dock tidens korthet, åhörarnes neggrannhet, partiernas ställning, som den tiden sönderslet fäderneslandet, och dit allt, äfven denna oskyldiga öfning, hårdrogs, andra omständigheter att förtiga, denna förrättning kinkig och grannlaga." L. vann dock det bifall, att Drottningen flera gånger befallde honom fortfara och vid actens slut publikt tackade honom "med de nådigaste uttryck", hvilka förnyades, då hon sedan besökte bibliotheket, hvarförutan hon befallde Hans Kongl. Höghet Cancelleren att till protocollet i Consistorium förklara hennes stora belåtenhet med Lidéns förhållande samt recommendera honom till det bästa. Prinsen fattade ock från den dagen för honom ett särdeles välbehag. Patres complimenterade honom genom Rector. Han bedömmer sjelf denna händelse sålunda: "Detta var det mest lysande tillfälle han haft att göra sig känd inför det största auditorium, som hofvets närvaro till tusentals ditlockat. Också hade han hufvudsakligen att tacka den dagen för den lilla reputation, han i publiken fick." En utförligare berättelse härom finnes i Kongl. Bibliothekets Tidningar om Lärda Saker för år 1767. II. 193.

"Redan så fördelaktigt känd med Nordens, ville han äfven omfamna Södrens vishetssystrar." I början af 1768 anträdde han en utländsk resa, "hvartill han länge haft lust och sig i tysthet beredt." Vägen togs öfver Lund till Köpenhamn, der han lärde känna Langebek och Suhm. Resan fortsattes öfver Stralsund, Greifswald, Rostock, Wismar, Lybeck, Hamburg och Hanover till Göttingen, der han uppehöll sig i åtta månader och vid afresan antogs till Correspondent af VetenskapsSocieteten derstädes. Han blef här personligen bekant med de berömde lärare, som så högt upplyftade detta Universitet, en Michaelis, Achenvall, Walch Less, Gatterer m. fl., hvilkas privata föreläsningar han afhörde. Den sistnämnde läste diplomatiken, "en för vår resande hittills ny vetenskap." Det utvalda bibliotheket besöktes dagligen, der han sammanträffade med dess vårdare, Heyne, Hamberger och Dieze, "förträffliga lärare i Lärdomshistorien, tjenstaktige och älskvärde män." Derpå besöktes åtskilliga Tyska och Holländska städer. I Juni 1769 anlände han till England, der han dröjde ett halft år, flitigt besökande Universiteterna. Under vistandet i London predikade han i Svenska kyrkan derstädes, då han fick till åhörare Svedenborg, hvars bekantskap han derpå gjorde och hvars flesta skrifter han erhöll. "Han fattade för denne man mycken aktning och vänskap", utan att dock sluta sig till hans lära. Mot årets slut reste han till Paris, försedd med recommendationsbref af Höpken. Svenska Envoyéen derstädes, Grefve Creutz, omfattade honom här med utmärkt välvilja. Här träffade han ock Björnståhl, som derom berättar i sin Resa I. s. 43: "Lidén gör härute mycken heder åt vår litteratur och lärer en gång hemma med båtnad för fäderneslandet visa, med hvad uppmärksamhet han umgåtts med de lärde och besett menniskosnillets skattkamrar och archiver, som jag med rätta må kalla bibliothekerna." Bokskatterna i S:t Genevieve och S:t Germain besökte han nästan dagligen. På förra stället tillvann han sig den lärde Bibliothekariens, Abbé Merciers, vänskap och förtroende. Under vistelsen i Paris inträffade en dyster händelse, hvarvid L. sväfvade i den yttersta fara. Då han en gång satt vid sitt skrifbord, lossades mot honom genom fenstret ett skarpt skott, hvars kula ofelbart träffat honom midt i pannan, om han ej händelsevis helt hastigt ändrat sin ställning. Kulan nedref venstra hårlocken samt slog i väggen. Hvarifrån skottet kom, kunde ej utrönas, ehuru polisen genast grep saken an. Han

hade ämnat vidare taga turen till Italien; men fadrens emedlertid timade död, samt deraf beroende ekonomiska omständigheter nödgade honom tänka på hemresan, som företogs öfver Strasburg, Frankfurt, Hanau, Weimar, Gotha, Jena, Leipzig, Halle, Dresden, Wittenberg, Berlin och Stralsund, på hvilka orter han förvärfvade många vänner, med hvilka han träget brefväxlade.

Straxt efter återkomsten till fäderneslandet blef han, i September 1770, mot förmodan och egen åtgärd utnämnd till Hist. Adjunct i Lund med särskildt förordnande att vicariera för Lagerbring, som erhållit tjenstfrihet för utarbetandet af sin historia. Men Kronprinsen, som ej ville mista honom i Upsala, befallde honom qvarblifva der tills vidare, och utverkade, honom ovetande, Carolinska Universitetets Cancellers, Grefve Hjärnes permission. Emedlertid inkallades han till Ledamot af VitterhetsSällskapet *Utile Dulci*, Samfundet *pro Fide et Christianismo*, UppfostringsSällskapet i Stockholm samt Vetenskaps- och VitterhetsSamhället i Götheborg.

Under fulla glansen af sin ärorika verksamhet angreps han nu, under sommaren 1771, af en svår gikt *), som fortfor med den envishet, att hvarken Loka bad, brunnsdrickningar eller andra läkemedel kunde det ringaste lindra densamma. Han begagnade slutligen varma baden i Aachen, men med lika ringa framgång. Kort efter hemkomsten tog han afsked från sin Adjunctsyssla, flyttade 1776 till Norrköping, i hvars grannskap han egde en landtegendom, Lida, ärfd efter farfar och far, hvilken sednare deraf tog sitt namn. Till detta vackra ställe reste han ofta, så länge han kunde åka, "för att hemta frisk luft samt förnöja sig af den sköna naturens beskådande, som alltid utgjort ett af dess ljufvaste nöjen" (Lidéns egna ord). Ehuru han "hvarken önskat eller begärt någon charakter, den han aldrig älskat", tillsändes honom Professorsfullmagt såsom ett nytt bevis af "dess Konungs gamla, alltid vördade nåd."

På sin beryktade sjuksäng besöktes L. af rikets ypperste män, främlingar, vänner och okände, personer af alla åldrar och kön, äfven af Furstar **). Det var på denna lidandets lägerplats, som han uträttade mera än mången ni-

---

*) Jfr hvad här ofvan sid. 76 är om orsaken dertill berättadt.

**) Kronprinsen dröjde med sin svit hos L. en hel timme Midsommardagen 1786.

tisk man i helsans fulla kraft och med oafkortade lefnadsdagar.

År 1779 skänkte han till Östgöta Nation i Upsala sin boksamling, bestående af 5526 band och 500 kopparstick, jemte ett capital af 24,000 daler Kmt, hvaraf räntan skulle användas till bibliothekets förökande. Hans stjufmoder tillade en disposition af 50,000 dal. Kmt, hvars årliga intresse skulle utgöra lön för Bibliothekarien. Denna syssla innehades först af AkademieAdjuncten Duværus och efter dennes snara död af Leopold. Bibliotheket skulle dagligen hållas öppet till allmänt bruk. Bibliothekarien var förbunden att under terminerna hålla allmänna föreläsningar i Lärdomshistorien, som förut icke egde någon särskild lärare vid Universitetet. Handlingarna rörande denna inrättning äro tryckta uti UppfostringsSällskapets Tidningar för 1780. Östgötha Nation lät 1781 öfver L. slå en minnespenning, hvars preglande uppdrogs åt Ljungberger. Gjörwell lät sedan gravera den i koppar, hvarvid likheten dock illa bevarades. Tacksägelsebrefvet till Östgöta Nation är infördt i Uppfostrings-Sällskapets Tidningar för 1782.

Åtta år derefter skedde med denna disposition den förändring, att bibliotheket förenades med det Akademiska och de dervid blifvande duppletterna delades mellan Lund, Åbo och Linköping. Akademiska Bibliotheket erhöll likaledes capitalet af 24.000 daler. Räntan af 50,000 daler Kmt anslogs till lön för en Amanuens vid Akademiska Bibliotheket med 1200 daler och till tvenne stipendier för studerande af Östgötha Nation med 900 daler för hvardera om året. VetenskapsAkademien och Vitterhets- Hist. och Antiqu. Akademien, af hvilken L. blef Ledamot vid dess förnyelse 1786, erhöllo hvardera 18,000 daler. Till Åbo Bibliothek skänktes 9000 daler. Linköpings Stiftsbibliothek fick omkring samma summa. Hernösands bibliothek erhöll 1791, då det nya Gymnasiihuset invigdes, 151 band i åtskilliga vetenskaper och en samling musikalier, öfver 1000 stycken. År 1777 lät han Professor Gillberg i koppar sticka sin faders bild; år 1792 likaledes Biskop Terseri porträtt efter ett original af Ehrenstrahl. Slaka fattigcassa fick 1800 dal. Linköpings stads fattigcassa erhöll 3600 dal. Rörande en annan donation låna vi Lidéns egna ord: "Vid Kronprinsens födelse 1778 var glädjen öfver hela riket utomordentlig. Hvar och en betygade sin fägnad på bästa sättet han visste. Det vanligaste var då, som alltid, att äta, supa, skjuta och dansa.

Jag afrådde alla dylika bullrande fägnadsbetygelser här i staden, och föreslog att i stället göra ett hederligt sammanskott till en fond för ett ännu här saknadt sjukhus. Jag sökte öfvertyga mina medborgare, att detta vore ett både värdigare och nyttigare sätt att föreviga hågkomsten af denna för riket gagneliga dag. En välmenande man erböd ensam 3000 R:dr sp. till detta behof, i fall man velat antaga detta förslag; men allt förgäfves. Man ville gastrera, och gjorde det. Några få mine vänner samlades vid min sjuksäng och firade i stillhet denna högtidsdag på ett för våra hjertan hugsvalande sätt. Sedan en summa af 600 dal Kmt blifvit kringsänd till flere fattige, sjuke och sängliggande, för att äfven låta dem deltaga i den allmänna glädjen, sammanskjöto vi (Fru Eberstein 3500 daler; Fru Kuhlman 2000 daler; Fru Skötte 1000 daler; Bergsrådet Petersen 1500 daler samt jag 2000 daler) ett capital af 10,000 daler Kmt, hvaraf räntan årligen på denna dag framgent skall utdelas såsom hemgift till tvenne dygdiga, fattiga och snälla flickor af den arbetande hopen. Efter vår död är Patriotiska Sällskapet anmodadt och har äfven åtagit sig att om verkställigheten häraf besörja.'

Tre år före sin död skref L. ett särskildt förordnande om sin begrafning. Liket skulle öppnas, "om tilläfventyrs någon nyttig upplysning derigenom kunde vinnas, till lindring i andras plågor. Man bör tjena samfundet äfven med sin döda kropp." Kistan skulle vara af furu, ej af ek: "det trädet är för dyrbart att multna i jorden." Intet rum skulle klädas svart eller hvitt, inga lakan uppsättas för fensterna; "och då Guds ljusa dager ej utestänges, behöfvas inga ljus. Jag har framlefvat all min tid bland böcker: kan sålunda mycket väl stå lik bland dem." Notification i staden är onödig. "Mig tyckes narraktigt att kungöra hvad hela staden förut vet." Liket skulle föras i Likvagn, "beledsagadt af högst sex närmaste bekanta, som kunna åka eller gå, efter eget behag", och begrafvas under något träd på Tyska kyrkogården. Andra bärare behöfdes icke, att lyfta liket i och ur vagnen, än nämnde vänner. "Jag blir dem förmodligen icke för tung." — "Att inga prestafver nyttjas, förstås af sig sjelf. Jag har aldrig kunnat begripa nyttan af dem." — "Vid grafven må hållas ett kort tal", som "uppmuntrar till ståndaktighet i lidande; att icke pjunka och blifva modfälld vid små olyckshändelser; att i allt förtrösta på Guds milda försyn; att lefva och dö glad." — "Ingen aftonmåltid; men

med ett godt glas bästa vin må man gerna vederqvicka sig; hvarvid jag förmodar att man är så höflig och dricker den bortgångne vännens skål. Om det vore görligt att få jordas utan grafskrifter, såge jag det gerna; åtminstone undanbeder jag mig alla usla rimtillverkningar."

Den 23 April 1793 afled L. efter några dagars mattighet. Han behöll full sans till sista ögonblicket. Ej fullt en halftimma före sin död, sedan dock dödsarbetet öfver tvenne timmar pågått, anmodade han Rector Wiebe att göra en anteckning i Bångs historia om Svenska Riddareorden, hvilken bok Hülphers nyligen tillsändt honom att aflemna till Linköpings bibliothek. En halftimma derförut hade han afsändt ett bokpaquett. Några timmar tidigare hade han till Upsala bibliothek sändt ett vackert exemplar af Koppes Lärobok i Christendomen, hvilket han nyss förut fått till skänks af Lindblom. Lidén hade mycket intresserat sig för denna boks öfversättande.

Skrifter: Disp. de favore Domus Mediceæ in migrantes ab Oriente in Occidentem Litteratos et Litteras. Ups. 1760. 4:o. — Historiola Litteraria Poetarum Suec. I—IV. Ups. 1764—72. 4:o. — A. Rydelii Opuscula Latina. Norcop. 1778. 8:o. — Åtskilliga smärre afhandlingar, införde i flera periodiska skrifter; deribland utkast till en historia om Linköpings bibliothek, i K. Bibl. Tidn. 1767, och den bitande recensionen öfver Lenæi Delsboa Illustrata, i Sv. Mercurius 1764 och Sv. Magazinet 1766 *). — Bref till Gjörwell under sin resa utrikes. Införde i dennes journaler. — Dagbok öfver min utländska Resa, Handskr. i 4 vol. fol. — Handlingar rörande Riksdagen 1682, med företal och anmärkningar. Norrk. 1788. 8:o. — Anmärkningar öfver Animaliska Magnetismen och Svedenborgianismen. Norrk. 1787. 4:o. — Från Sällskapet pro Sensu Communi, rörande Animaliska Magnetismen och Svedenborgianismen. Norrk. 1787. — Repertorium Benzelianum. Sthm 1791. 8:o. — Brefväxling emellan Eric Benzelius och Gustaf Benzelstierna. Linköp. 1791. 8:o. — I. F. Krygers svar på Frågan: Om Svenska Folket är i af- eller tilltagande i Seder? med Företal. Ups. 1782. 8:o. — Samling af bref, skrifne till Gjörwell; inbundne och bestående af 18 band. 4:o **).

---

*) Lidén är af annan hand i det föregående sid. 64 blott hypothetiskt angifven såsom förf. af denna kritik. Att han verkligen var det uppgifver Gjörwell sjelf uti Sv. Archivum II. 255.

**) Härom skrifver Gjörwell: "Det sista eller adertonde bandet, i hvilket brefvet från Gjörwell. dat. Stockholm d. 19 April 1793, var det sista, afsändes efter Professorns död till Upsala, hvar uti 2:e jernbeslagne och låste lådor förvaras, utom andre handskrifter, förestående 18 band och dagboken öfver Professorns resa: dessa manuskripter få ej öppnas förr än år 1843." (Sv. Archivum II. 256).

(Källor: Norrköpings Minne af Sundelius. — Sv. Archivum. — Lindbloms Minnestal öfver Doctorinnan Lidén. — Allm.l Tidningarna för 1788. III. 111. K. Bibl. Tidningar för 1767. — UppfostringsSällskapets Tidningar 1780—82. — Langebeks Scriptores rerum Danicarum I. 64. II. 520. — Brings Minne öfver Rydelius.)

— A — Ö —

LIDFORS, ELIAS.

Professor *El. Lidfors* är en af de män, hvilkas lif föll för döden, "en outvecklad fana lik." Han föddes i Liden under Resele i Ångermanland d. 19 Apr. 1787. Fadren, *Joseph Johansson*, var Nämdeman och lärde sin son skrifva. Adjuncten i Socknen lärde honom läsa Latin. 8 år tillbragtes i Hernösand. 1807 kom han till Upsala, der han helst hörde Kolmodin föreläsa öfver Tacitus. Conditionerande i Stockholm blef han känd af CancelliRådet Wallmark, som älskar och idkar Latinsk verskonst, för hvilken L. hade goda anlag. W. tillstyrkte ynglingen att begifva sig till Lund, der denna konst högt skattades af Prof. Lundblad. Han begaf sig dit 1810 och blef 1811 Magister med utmärkelse. Lundblad antog honom till lärare för sina yngre söner och kallade honom kort efter promotionen till Eloqu. & Poës. Docens. 1813 blef han E. O. Adjunct och 1817 Ord. Adj. i Romerska vältaligheten, hvarefter han förestod den åldrige lärarens Profession, tills han efter Lundblads död 1820 utnämndes till hans efterträdare. Dermed var hans lyckas mål hunnet. Han förtjuste genom den smak, hvarmed han öfversatte Roms snillrike författare, han älskades för den öppna, redliga *) charakter, han alltid ådagalade; men genom en då nog allmän och ännu ej alldeles försvunnen fördom i dietläran aftog hans helsa. Den 22 Maj 1822 hade den jättenaturen dukat under.

I Lidfors hade en huld natur nedlaggt stora anlag. Som öfversättare af Latinets prosaister af större utmärkelse skulle han säkert kommit att intaga ett af de främsta rummen i

*) Dervid bör dock anmärkas för rättvisans skull, att han stundom låt "l'imagination embellir la mémoire", ej olikt Hæffners sätt, men det skedde vanligtvis så jovialiskt, att ingen förargades deröföfver. Han förvandlade hvarje rum, dit han inträdde bland vänner, till, såsom någon sagt, ett drifhus. Hans "drifverier" voro ofta mycket humoristiska. Man skulle höra honom för välvisa rådmän och borgersmän berätta "nytt ur tidningarne." Han improviserade då hvad mången hufvudstads theater ej får af sina käraste komiska författare, då deras arbeten lyckats bäst.

moderna litteraturen. Och dertill förberedde han sig med omsorg. Det låg en guldklang i hans Svenska språk, hvilket få ha så egt i sin makt, och man kunde höra hans öfversättning af "Ciceros afhandling om Talaren" tills man fann Svenska språket nästan ännu skönare än det Romerska uttrycka Ciceros tankar. En skaldeåder gick genom vältalaren och flöt stundom fram i Romersk vers af klassisk dyrd. Det var en stor förlust, då han skördades "nescio quo repentino & immaturo fato", som det heter i Lindfors' parentation öfver Norberg.

Skrifter: 8 Disputationer. — Oratio funebris in Memoriam Caroli XIII Regis Suecorum. Lundæ 1820. — Bokstäfverne O. P. och ett stycke af S. i Lindfors Sv. o. Lat. Lexicon.

(Källor: Ståhls Biographier. — Personlig bekantskap.) —N.

LIDNER, BENGT.

Född i Götheborg d. 16 Mars 1759 enligt den vanliga uppgiften; men vi skola nedanföre bevisa, att detta årtal, ehuru antaget af alla biographer, äfvensom af Svenska Akademien på dess Minnespenning öfver skalden, svårligen kan vara rigtigt, utan troligen bör vara 1757. Fadren hette äfven *Bengt*, men skref sig *Liedner*, hvilket stafningssätt ännu sonen följde på sin exercitii-disputation. Han var Orgelnist vid Domkyrkan i nyssnämnde stad, och dog då gossen var blott trenne år. Modren *Elisabeth Boëthius*, härstammande från den namnkunnige Prosten i Mora (se detta Lex.), omgifte sig några år derefter med Inspectoren Aurell vid Ostindiska Compagniet *). Den sexårige sonen fick icke rum vid bröllopsbordet, och gjorde deröfver sitt första rim. I skolan visade han dock föga flit och fallenhet, ända till dess han, enligt sin egen berättelse, engång i skolkammaren kände i sitt hufvud en ryckning från nedre delen af pannan till hufvudets bakdel, så häftig, att han dervid skrek till. Han var då elfva år gammal. Efter denna händelse skall han hafva röjt ett ganska godt minne och en utmärkt fattningsgåfva. Till enskild lärare hade han den såsom predikant berömde Prosten Brag. L:s undervisning lärer icke blifvit så alldeles försummad, som man vanligen tror: i de moderna språken säges han åtminstone varit skäligen väl bevandrad,

*) Denna omständighet, liksom den följande, hafva först blifvit utredde af Franzén.

men denna kännedom torde han dock till det mesta förvärfvat under sina resor.

Enligt de biographiska anteckningar, som åtfölja Deleenska upplagan af hans skrifter äfvensom enligt dem hans enka utgifvit, skulle L. vid fjorton år förlorat sin moder. Denna uppgift bestrides dock af hans sednaste Biograph, Biskop Franzén, som citerar följande verser af skalden sjelf till sin mormor, skrifna då han stod färdig att resa till Akademien:

Och detta kära hem och denna ömma famn,
I dag jag måste öfvergifva,
Då af en sanslös mor jag hör min morfars namn
För sista gången ropadt blifva.

Hvarefter han tillägger:

Farväl! nu endast sjutton år,
Jag i en villsam verld utur ditt sköte går.

Hvaraf det synes, säger Franzén, att modren ännu lefde.

Visserligen tyckes detta nu vara ovedersägligen ådagalagdt. Men vi skola framföra några motbevis, som göra så väl detta antagande, som födelseårtalet 1759, högst osannolika.

1:o. Straxt efter nyss anförde anmärkning skrifver Franzén: "Sannolikt hade han (Lidner) då redan hemligen vant sig vid den last, som blef en obotlig orsak till hans framtida ofärd. Anledningen dertill berättas hafva varit den, att, då hans stjuffader ingått ett nytt äktenskap och hans stjufmoder icke tålde honom hemma, han fått sin boning utom hus på ett näringsställe." Om nu redan före afresan till Akademien L. blifvit förvist ur huset af sin stjufmoder, så är ju klart, att hans rätta moder vid detta afsked icke kunde lefva. Detta är således en motsägelse, som undfallit den vördnadsvärde Författaren.

2:o. Hela L:s ungdom liknar fabelåldern, som saknar en säker chronologi. Det enda årtal ur denna lefnadsålder, som jag kunnat utröna med full säkerhet, är det då han i Lund disputerade, hvilket enligt hans disputation, som ligger framför mig, skedde d. 3 Dec. 1774. Hade nu Lidner varit född d. 16 Mars 1759, så hade han då varit blott 15 år och 9 månader, och således hade han ej vid 17 år kunnat lemna fädernehuset för att resa till Akademien.

3:o. Men, torde man invända, kanhända är årtalet MDCCLXXIV på disputationens titelblad ett tryckfel i st. f. MDCCLXXVI. Att man före sexton år aflägger ett sådant

lärdomsprof, vore dock någonting högst ovanligt. Men nu föregås Disputationen af tvenne dedikationer, den ena till "Fäderneslandet", den andra till "mine Huldaste Föräldrar", båda aftryckta i hans Sednare Saml. Skrifter sid. 42. I det sednare poemet läsas följande ord:

Då min tunga jollra lärde
Att framstafva fadersnamn,
Fick jag röna namnets värde
I en annan faders famn,
Som med namnet hjertat ärfde.

— — — — — — —

Det skall hennes minne lifva,
Hvilken öfver solen for,
Då jag får mitt offer gifva
Åt en lika ömsint mor:
Hjertats känslor dertill drifva.

— — — — — — —

Redan tidens dystra gömma
Sjutton år begrafvit har;
Snart lär hon de andra tömma:
Men så trogen Mor och Far
Skall jag ej i döden glömma.

Häraf skönjes, att Lidner var 17 år, då han såsom Student tillegnade sina stjufföräldrar denna dedikation. Huru åter uppgiften i det af Franzén citerade poemet, aftryckt i 2:a Del. af Deleenska uppl. sid. 31, att modren ännu vid hans afsked ur fädernehuset lefde, skall kunna förklaras, måste jag lemna oafgjordt. Likaså om den tacksamhet, för sina stjufföräldrar han der uttrycker, var af dem förtjent, eller ett foster af blott vanlig dedikations-inspiration.

Huru än dermed må vara, så är det säkert, att L. i hela sin lefnad af sin Moder bibehöll ett ömt, till dyrkan gränsande, minne; dessa sina tacksamhetsblommor inflätade han i tid och otid, uti nästan alla sina allvarsamma poemer.

Vid sjutton år ankommen till Akademien i Lund, förmodligen utan ledning och uppsigt, med ett eldigt och sinnligt temperament, icke bundet af fasta grundsatser, fick L. frihet, att ohejdadt öfverlemna sig åt de lockande förförelserna. Hvad han i "den lyckliga Skolgossen" yttrar,

Ack, J förflutna sälla dagar!
Jag mins hur ljuflig var min lott
Knappt jag vår gosses ålder nått,
Förrän i alla Astrilds lagar
Jag sträng examen undergått.

torde få tagas efter bokstafven. Men det var icke blott Astrilds lagar ynglingen studerade, utan äfven Vingudens; och det var icke blott af vindrufvans ädla safter han läskade sig, utan äfven af det Svenska finklet: åtminstone drack han i sednare dagar företrädesvis ur denna Hippokrene. Likväl glömde han icke alldeles sina akademiska pligter, utan disputerade, såsom redan är nämndt, pro Excercitio. Det var under Lagerbring, "de novissimis per Europam Revolutionibus earumque caussis" 5½ ark 4:o. Under namnet *Bengt Liedner* står raden *Goth.* & *M. S. E.* Dessa tre initialer kunna vi ej förklara.

Emedlertid tycktes stegen till den akademiska parnassen i Lund varit alltför långsamme; han blef skickad till Rostock, der han verkligen tog Magister-graden. Huruvida fliten der förkofrat sig, eller hans egna ord i nyss citerade poem:

Gud ske lof!
Man lagrar liksom kragar säljer —

på honom sjelf kunde tillämpas, vete vi ej. Men om han i bokvett verkligen förkofrat sig, så voro vid återkomsten hans seder snarare försämrade än förbättrade. Det återstod ingen annan utväg, än den som man så ofta vidtager med vildbasare. Hans anhörige — förmodligen stjuffadren, som var anställd vid Ostindiska Compagniet — satte den unge Magistern såsom gemen på en ostindiefarare. Men då skeppet lade till vid Cap, rymde han, och uppehöll sig, i nejden af staden, ungefär ett år, i den bedröfligaste belägenhet.

De närmare omständigheterna härvid äro alldeles obekanta. Lidner sjelf nämner ingenstädes ett ord härom; ja, af dessa scener i en fjerran verldsdel, bland en ny natur och bland ett obekant folk hämtade hans sångmö ingen ingifvelse, icke ens en bild. Förmodligen var hans betryck så stort, att det äfven i minnet förqväfde det romantiska i detta äfventyr.

Med en annan Ostindisk seglare fann han tillfälle att återkomma till Götheborg, blef der af sina anhöriga (hvilka är obekant) "mottagen såsom den förlorade sonen", samt afsänd till Stockholm, der han inskrefs i Krigsexpeditionen af Konungens Cancelli. Nu utgaf L. sina Fabler, som, enligt Franzén, "vittna om en i poetisk stil och versbyggnad redan öfvad hand. De äro mindre Æsopiska apologer, än satiriska allegorier och sakna icke en viss uddighet, som ej plär förfela sin verkan, helst då den hyllar tiden och smickrar mängden. Några utmärka sig ock genom en lycklig

uppfinning. Språket är der äfven rent: i hans dedikationer var det ännu vårdslösalt och stafningen icke ens rigtig.

Fablerna utkommo 1779, och ungefär vid denna tid blef L. personligt känd af Konungen, och detta af följande anledning *). Gustaf III hade genom Franska Ambassadeuren erhållit åtskilliga antiker, bland andra en bust af Trajanus, som uppställdes i Museum. En dag hade L. der infunnit sig, för att beskåda konstverken, då oförmodadt Konungen inträdde, och nu drog sig L. vördnadsfullt tillbaka i en vrå. Sedan Monarchen länge och med förtjusning betraktat dragen af den största och ädlaste af Roms Cæsarer, yttrade han till en af sin omgifning: "O om jag dock vore en Trajanus!" hvarefter L. hastigt framträdde, och tilltalte honom med följande inpromptu:

Hur kan du, store Kung, förklara
Den suck, ditt hjerta från sig ger?
Du önskar att Trajanus vara:
Du är ju Gustaf; det är mer.

Denna fintlighet, förmodligen mera än det öfverdrifna smickret, behagade den snillrika Konungen, och han beslöt att antaga sig den unge poeten. Men sedan han gjort sig närmare underrättad om sin skyddling, ansåg han nödvändigt, att, för att fullkomna hans bildning och befria honom från hans omgifvelser i Stockholm, skicka honom till Paris, der han, anställd vid Legationen, skulle qvarblifva i trenne år under uppsigt af Ambassadeuren Grefve Creutz.

Under denna obekanta, halfmythiska period af skaldens lefnad, träffa vi ett ännu obegagnadt document, som, ehuru vid första påståendet obetydligt, dock i fler än ett hänseende sprider något ljus öfver ämnet. Det finnes aftryckt i De la Gard. Arch. 10 Del. sid. 242, och består blott i ett fräjdebevis, utgifvit d. 28 Aug. 1780 af en Herr Isaac de Colom, som kallar sig "Docteur et Professeur public en Philosophie, Membre de la Societé Roy. Teutonique et de l'Institut Roy. de l'Histoire." Det väsendtligaste deraf lyder sålunda: "A la requisition de M:r B. Liedner, Suedois, j'atteste que sa conduite est irréprochable, et entièrement conforme à celle que doit tenir un honnête-homme sensé qui se consacre à l'étude. Son assiduité aux langues et à l'étude des Belles-Lettres est des plus louable. Comme il me fait

*) Vi berätta denna anekdot så, som vi hört den i vår ungdom.

l'honneur de prendre des leçons chez moi et j'ai d'ailleurs celui de le connoître particulierement, je ne puis que lui rendre le présent temoignage" etc.

Om hvad detta bevis skulle bevisa — Lidners flit och stadgade uppförande — derom öfvertygar oss visst icke detta papper, ty för att tro derpå känne vi M:r de Colom för litet och Lidner för mycket; — men då vi tillika erfara att ifrågavarande certificat blifvit inlemnadt till Zibeth, "troligen för att å högre ort uppvisas", så drage vi deraf först den slutsatsen, att den utrikes resan ej blott hade Paris till mål; vidare den, att L. var förbunden att från de ställen, den han en längre tid uppehöll sig, insända betyg om sitt uppförande. För öfrigt var detta hans vistande i Göttingen, hvarom hans biographer ej tagit minsta notis, alldeles icke kort, emedan han i en skämtande billet till Thorild skrifver i sin hvardagsprosa, som — i förbigående anmärkt — var likaså rå, som hans poesi, vare sig i bunden eller obunden stil var praktfull och melodisk: "Jag lärde i Göttingen ett helt år att fäkta för en louisdor i månaden. Du kan, Gudilof ej fäkta, men kommer du ej i afton till mig, skall, f-n anfäkta mig, jag med dragen värja i handen, söka opp dig — och — adieu mon plaisir!" — Månne det verkligen var höga Vederbörandes mening, att den poetiska Sekreteraren skulle informeras i adeliga öfningar, för att uppfostras till en hel cavailler, liksom att hans förmodligen nog tarfliga Rostocks-lärdom skulle först nödtorfteligen förstärkas vid Tysklands första högskola, innan den i Frankrikes förnäma hufvudstad emottog sin sista politur och förgyllning.

Ankommen till Paris (förmodligen 1781) erhöll L. rum i Creutz' hotell, fri tillgång till hans bibliothek och till hans bildande umgänge. Här skref han sin tragedi Erik den Fjortonde. "Sannolikt, yttrar Franzén, var L. ämnad till författare för Svenska Theatern, som Konungen då begynte upphjelpa och förbättra . . . Nu behandlade han i Fransysk form ett ämne för en Shakespeare." Utan tvifvel hade denna form blifvit den dramatiska ämnesvennen af hans allrahögsta gynnare föreskrifven. Men som dessa fjettrar, denna conventionella stil minst passade L:s ej allenast fria, utan äfven regellösa snille, var ej underligt att han deruti misslyckades, ehuru nämnda sorgespel innehåller åtskilliga vackra ställen. Detta tyckes också författaren sjelf insett; emedan det aldrig utgafs under hans lifstid.

L:s vistande i Paris och hos den Svenske Ministern blef dock kortare än tillämnadt var. Han fortfor ej allenast i sitt oordentliga lefnadssätt, utan förskingrade äfven sin Gynnares böcker, dem han bortskänkte eller sålde, inflätade dennes verser i sina egna dikter, ja tillgrep till och med hans kläder. Till förklaring af sistnämnde omständighet tjenar följande anekdot, som Förf. af denna artikel i sin ungdom hört af en äldre, högst trovärdig man, som berättade den, egentligen såsom ett prof på Creutz' tankspriddhet. En dag, sent på morgonen, hade Creutz på sängen emottagit Lidner, men saknade, då han kort efter dennes bortgång ville uppstiga, sina byxor. Han ringde på kammartjenaren, berättade händelsen och uttryckte i starka ord sin stora ledsnad deröfver. Kammartjenarn svarade, att han ej undrade på, att Hans Exc. vore bedröfvad öfver att en man med så stora Guds gåfvor, som Hr Lidner, skulle tillåta sig en så ovärdig gerning emot en välgörare. — "Ja, min vän, svarade Grefven, detta är visst sannt, men det är ändock just inte det, som nu mest gör mig bekymrad. Du vet att jag i dag skall gifva en stor middag; tiden är snart inne, och hvarifrån kan jag i sådan hast få mig ett par andra byxor? — Men, frågade den förvånade kammartjenaren, i Ers Exc. garderob finnas ju flera andra sådana klädesplagg, lika ståtliga som de bortstulne? — Nu först uppgick ett ljus för den tankspridda Ministern; han lät hämta ett par andra, klädde sig och var hela dagen vid det bästa lynne.

Creutz, som efter sådana prof nu förmodligen förlorat allt hopp om den snillrike men vanartige ynglingen, måste aflägsna honom. Återkommen till fäderneslandet och öfvergifven af sin högste Beskyddare, måste L. beqväma sig att taga condition, och erhöll en sådan hos Baron Åkerbjelm på Margretelund. För detta yrke hade den stackars poeten en naturlig leda, och hvad värre var, han fick sällan dricka sina vänners och gynnares skål i vin, utan "i Spaa-vatten." "Det är fördömdt — skrifver han till C. G. (Dikter, Sedn. Del. sid. 68) — att man skall blifva sömnig af ett mig så ovärdigt studium. Trots alla de nöjen den gudomliga naturen tillbjuder mitt fordom för henne aldrig tillslutna hjerta, är jag nu en imbecille. Jag förlorar mig i tjocka granskogar, i låga dälder, kring skumma stränder, och njuter ej hälften af den himmelska vällust jag fordom kände vid blotta åsyn af en Vergiss mein nicht. Margretelund är ett Englars hemvist. Naturen ler och menniskorna grina. Nåder

till höger och venster, hvilkas rangsjuka är odrägligare än tandverk. Lägg härtill det fasliga ödet, att för en dum pojke läsa om Hustaflan och Magnus Ladulås, om Monomotapa och Svinmagen*). Den, säger Shakespeare, den som vid vissa tillfällen ej förlorar sitt förnuft, den har ej något att mista. För mig är hög tid, att blifva galen." Brefskrifvarn knäpper sedan några slag på sin lyra, och slutar med denna rad prosa: "Men mitt grymma öde skall föräudras, det skall, och jag reser." —

I ett annat bref till Schröderheim yttrar han:

Här tåres jag i qvalens sköt;
Kring hjertat ovant blodet gäser:
Min enda spis är vattengröt,
Och Bibeln jag för pojkar läser.

"Bland barbarer, der ömhet är en obekant känsla, förföljd (?), utan vänner, trånar jag efter en lyckligare ort och lyckligare ögonblick." I anseende till sin framtid gjorde han sig åtskilliga förslag; "man hade äfven fått det narraktiga infallet, att vilja hafva mig till prest; men

Hur kan jag herde bli för fåren?
Ofrälse man! — det passar ej!
Nej: Gud är hög och hans lakej
Bör äfven vara högvälboren."

Han sände nu början till poemet Yttersta Domen, som efter planen skulle blifva vidlöftigare än året 1783. "Herr StatsSekreteraren skall ock framdeles, då Domen kommer att gå för sig, ställas bland menniskoslägtets välgörare, men icke dessmindre

Ni harmsen blir och liksom flat
När den Ni nyss skänkt pastorat,
Blott med en stor peruks förtjenster,
Till Domarns högra sida går,
Men honom Fan i armen får,
Och drar Hans Vördighet till venster."

"Jag reser" — skref han i förra brefvet, och tog afsked af patronen. Resan gick dock icke längre än tillbaka till Stockholm. Då förut skalden om sitt vistande på Margretelund skref:

På en af stormar härjad tall,
Förutan strängar lyran hänger;

så tyckes han nu, i den glada känslan af sin återvundna frihet, med ökad förtjusning gripit till henne och inom kort diktat eller åtminstone lagt sista handen vid sina största

---

*) Så kallades allmänt Schenbergs Lat. Lexicon.

mästerstycken: Året 1783, Spastaras Död och Operan Medea, som alla utkommo nästan samtidigt: enligt Hammarsköld 1784, men som Spastara redan finnes recenserad i Dec. 1783, så kan denna uppgift ej vara tillförlitlig*). Till lycka för sin skaldmö hade han blifvit bekant med Thorild, som genomsåg alla hans stycken och med konstförståndig hand från den ädla metallen skiljde den myckna slaggen, som ur den glödande smältugnen nedflödade, filade, polerade, samt ofta bragte ordning och symmetri i det helas construction blott genom delarnas (strophernas) omflyttning. Medvetande om sin svaghet i detta hänseende misstyckte L. detta aldrig, utan förundrade sig tvertom, när hans kritiska vän ej ändrat så mycket som vanligt. Så berättas L. när Thorild återlemnade honom manuscriptet till Spastara, ha yttrat: "ja så, Herr Candidaten har ej strukit ut mera!" Af vördnad för skaldens individualitet lät Granskaren dock mycket qvarstå, som han betraktade såsom "det öfverspända snillets irringar", endast han der såg dragen af det verkliga snillet.

Nyssnämde trenne skaldeverk synas blifvit af den bättre delen af nationen emottagne med högsta förtjusning. Hittills hade sådana ljud aldrig klingat på fäderneslandets språk, ty ännu hade ej Kellgren anslagit sina högsta toner. Om Medea dömde Thorild i *Nya Granskaren*, att den var en "ära för Svenska Snillet." Deremot skall den tidens vittre öfverdomare, Kellgren (enligt Hammarsköld, Vitterh. Hist. sid. 448) hafva "förkastat Thorilds och Lidners skaldekonst." Detta synes väl icke otroligt, ehuru Förf., som genomletat Stockholms Posten för åren 1783, 1784 o. 1785, icke derpå funnit något direct bevis. Deremot har han träffat en Recension öfver Spastara och till dess beröm, men författad af Thorild; dess införande i detta blad hedrar dock Kellgrens liberalitet så mycket mer, som han vid den tiden redan befann sig i uppenbar fejd med denna kämpe (det bekanta poemet "Om druckna pojkars undran" står tryckt i Stockh. Post. d. 20 Oct. 1783). Ur nämnde recension (i N:o 287, 288, d. 12, 13 Dec. 1783), som äfven är intagen i Thorilds Samlade Skrifter, vilje vi meddela följande profställen: "Spastara . . . är full af vildhet och snille; af fel och skönhet; af irrsprång, som man aldrig såg, och blixtar af in-

*) Då förut skalden under informators-tiden sagt sig vara "imbecille" och i brefvet till Schröderheim talar om Året 1783 såsom färdigt, ehuru förmodligen ej ännu tryckt, så måste åtminstone detta poem varit skrifvet, innan han anträdde conditionen.

billning." Sedan Rec. anfört prof af bådadera, dock så att skönheterna framställas såsom betydligt öfvervägande; slutar han: "Hvad är då nu Spastara? — Ett ypperligt stycke; ett bloss af snille; värdt att ses och beundras. — — Det är roligt att se den verkan detta stycke gör på den andra rimmargrödan. J kännen dem, M. H., desse behagelige trånare, som aldrig hinna själen: dessa ännu mjölkblöta idisslande kalfvar, som kesa rasande för det minsta ovana. — — — Allt är högt, eller måttligt, eller litet. Hvart snille placerar sig i sin region. Men när en inbillning tar de små, så börja de glittra med sina nätta, täcka fördelar, och fas-grina och ropa huru grufligt man faller deruppifrån! Ack! M. H., gören Naturen rätt. Den låga ljungen har ock behagliga blommor: den låga ljungen blåser aldrig ner. Men är det ej ädlare att vara en hög, om ock något oskaplig, Ceder? Annars, allt ondt har sin cur. Kryp, min vittre vän, på fyra fötter, så faller du ej så högt. — — — Men J, läsen, belönte af nöjet, J ädlare, som kunnen älska Snillet, som hafven nog upprätt själ att förlåta en missflygt för det stora bemödandet. — Är det ej vackert att se det vågade? Hvar är annars vägen till detta höga och fullkomliga? Låt Örnen, den ursinniga fågeln, bränna sina vingar mot solen. Er Natur, M. H., bör ej vara ett hönshus och edra själar ej evigt familjens oskyldiga barn, som visst tro, att verlden ej har något underligare och sötare än kycklingarne som de mata."

Vidare finner man i samma Tidning för följande år, N:o 26, ett poem *Till Lidner*, skrifvet i ungefär samma anda, som ofvannämnde recension, hufvudsakligast till försvar förde temligen allmänt ogillade förebråelser och hädelser, som Spastara i sin förtviflan rigtar emot Försynen. Det slutar sålunda:

Nej, Lidner, du min själ en engla-känsla gifvit,
Och dessa tårar — Gud! hvad de försköna sig —
Men du, som från vår jord Spastaras väsen rifvit,
    Hvars fel — Gud om han trotsat dig,
    Om Lidner hårdt och hädiskt skrifvit,
        Så straffa mig!
Gå, Lidner, jag din djerfhet delar,
Du mina tårar fått — jag med din känsla felar,
    Har jag belöning nog — Spastara — är det blygd? —
        Gå, fela, Lidner, med din dygd!

Kort derefter (N:o 41) aftrycktes ett bref af *T. till D...s* (Tham till Dagsnäs?), der "ämnet, rimarten och enthusiasmen" berömdes, men ett christligare ehuru ganska platt slut

föreslogs. Derpå följde i N:o 53 ett kort men qvickt och bittert svar (der skrifarten tyckes förråda Thorild) så lydande: "Herr T. till D . . . s! Herr Lidner! Ni hafva begge väckt min förtjusning. Eder begge är jag skyldig den renaaste erkänsla: Herr Lidner, för det han skrifvit Spastara, och Er, M. H., för det Ni ej skrifvit den. — — Ack, M. H., jag skall följa Er genom *eldens böljor;* — Jag skall följa med Er och dö — hvar Ni behagar; — men ett löfte, ett löfte, Herr T. till D . . . s: — *sluta aldrig annat poem än det Ni sjelf börjat, och börja aldrig något, med annan föresats än att straxt sluta.*

. . . . . . Spastara —
Man i sin höghet lågast är;
. . . .
Man usla granskningsoffer bär
. . . . . . från Skara."

Äfven i Tryckfrihet den Välsignade, N:o 20 o. 21, hade, i en föröfrigt välvillig recension, samma klander blifvit yttradt, hvaröfver skalden sjelf afgaf ett svar, tryckt i Deleenska Uppl. s. 533 o. f. Han beropar sig der på recensionen i Stockholm, hvilken han säger vara författad af "en stor granskare." Under allt detta teg Kellgren — och denna tystnad kan visserligen anses för betydande.

Ett skaldenamn hade Lidner emellertid vunnit. Men beröm ger intet bröd, och detta beröm liknade mera ett slags häpenhet än en hyllning. Hans Medea fick icke beträda den Gustavianska theatern, ehuru den blef uppförd i London, enligt hvad han sjelf uppgifver, men hvilken uppgift dock är högst osannolik. Vid stiftelsen af Svenska Akademien såg han sig utesluten. Han sökte att blifva Konungens Handsekter, liksom flera andra af hans medbröder i Apollo, men äfven denna önskan blef ouppfylld. Han ansåg sig förföljd, och hans enka påstår, att orsaken dertill var Creutz. Det är sannolikt, att Ministern måste inför Konungen redogöra för verkliga orsaken till Lidners hemskickande från Paris, och denna redovisning, så mildrad som helst, kunde ej annat än bli ofördelaktig för poeten. Det är möjligt att Creutz på honom var gramse för hans uppförande och hans lönnlån ur dess otryckta skrifter; men enligt allas intyg var denne Minister utan tvifvel för hög och ädelsinnad, att vilja lägga hinder i vägen för en fattig och snillrik ynglings befordran. Dessutom öppnades, då den förmente förföljaren 1785 afled, ingen ljusare framtid för den stackars poeten *).

*) Anmärkning af Franzén.

Angående nyssnämnde plagiater meddelas följande upplysningar af Franzén: "Vid den tid, då L:s tre förnämsta arbeten hade väckt en allmän uppmärksamhet, var Grefve Creutz återkommen till fäderneslandet, och det berättas att han icke utan missnöje i dem funnit åtskilligt, som tillhörde hans sångmö. Creutz skall hafva författat ett poem, som han kallat "de Hesperidiska Trädgårdarna" hvarur L. lånat så mycket, att det icke mer kunde användas. Svårt är det likväl, att bland L:s skrifter upptäcka någonting af det slag eller ämne, som den nämnda titeln antyder. Men det är ostridigt, att både i Spastara *) och i Medea **) förekomma verser, som igenfinnas i det fragment af Operan Rustan, som är af Creutz, ehuru den efter Lidners död funnits ibland hans papper" (renskrifvet af hans hand — tillägger en annan uppgift) "och derigenom kommit ibland hans arbeten."

Allt hvad L. erhöll af Konungen och sina höga gynnare bestod i några tillfälliga understöd, som blott för ögonblicket afhjelpte det tryckande behofvet. Förläggarne gåfvo den tiden inga stora honorarier — minst åt skalder: då L. på höjden af sin skalde-ära kort före resan till Finland, begärde prenumeration å fyra Oratorier, erhöll han "nästan inga prenumeranter" (enligt hans egen uppgift). Sitt uppehälle lärer han till största delen förtjent sig med författande af Grafskrifter och andra tillfällighetsverser, dels i eget namn, dels i andras, som traktade efter författar-ära. Men allt detta förslog intet: ofta var han i den mest tryckande förlägenhet, såg sig stundom husvill, och skref en gång till en Tryckeri-factor en lång. skämtsam skalde-epistel, för att få låna 1 R:dr (2 Del. s. 80). Förmodligen var det af fruktan för bysättning som han såg sig nödsakad öfvergifva fäderneslandet.

Detta beslut kungjorde han allmänheten i följande ord: "De stycken jag här uppräknat skola dock utgifvas, och det innan kort. Sedan är min rol utspelt. Tvungen att öfvergifva den vass, der svanen såg gryningen af sitt lif tändas,

---

*) De tvenne raderna ur en Aria i Operan Rustan:

Och Himlen, då hans viggar falla,
Skall rodna för sin oförrätt —

finnas jemväl i Spastara, men de likna mer Lidner än Creutz.
Franzén.

**) Icke blott den duett, hvarmed denna opera begynner, är tagen ur Rustan, utan ock den sjömanna-chor, som begynner

Nöjsamt sin tid en sjöman fördrifver.

Franzén.

med ögat åt vida rymden vändt, hastar han öfver de omätliga hafven; men den Försyn, som sörjde för hans späda dagar, låter honom ock ibland okända skär finna en strand, der han får hvila och klaga, innan vågen svallar opp och störtar honom ner i det svarta, eviga djupet."

Samma tanke uttryckte han äfven i sina afskedsord till Konungen, der han ingenting begär, utan endast tackar för åtnjutna välgerningar, men på ett sätt, att tacksägelsen liknar en förebråelse, i det han tillika öfverlemnade åt honom skaldestycket Yttersta Domen*). Detta vackra och storartade poem lyder, med uteslutande af en stroph, sålunda:

En långsam storm den låga släcker,
Som, dyre Kung! Du lifvat har.
Med känslor af förflutna dar
Jag dig mitt sista offer räcker.

— — — — — — — —

Likt tålamodet vid en graf,
Jag prisat Himlen i min smärta,
Då han ej guld och anor gaf,
Gaf han mig lyran och ett hjerta.

Men . . . denna lyran är ej mer.
Till okänd strand mig ödet jagar.
Ack den förföljda svanen klagar,
Förrän sin vass han öfverger.

Mer säga vore öfverdåd.
Jag önskar glömmas och förglömma;
Och skall mitt hjerta endast gömma
En suck — och minnet af din nåd.

Det "omätliga haf" skalden nu stod i begrepp att öfversegla, var endast det Åländska, och den strand han sökte kunde han på halfannat dygn upphinna. "Man kunde — anmärker också Franzén — af denna klagan (i Skaldebrefvet till Konungen) sluta, att Lidner fann sig i samma olyckliga belägenhet, som Ovidius, då han blef förvist till nejden af Svarta Hafvet. Men den okända strand, dit han säger sig af ödet vara jagad, var i Södra Finland, som den tiden ej

*) "Sina Samlade Arbeten", säger Franzén, men detta är ett minnesfel, ty denna dedikation står verkligen framför ofvannämnde poem. Dessutom utkom sista delen af L:s Samlade Arbeten först efter hemkosten från Finland. Skaldestycket Yttersta Domen var väl också icke tryckt innan afresan; men det var utan tvifvel en afskrift som Lidner sände Konungen.

borde af någon Svensk med sådan farhåga anses. Icke heller var han dit förvist eller förjagad, utan han for, för att besöka en anhörig, som var Commendant på Sveaborgs fästning." Likväl om man på flera skäl antager, att denna resa blef anställd för att undvika inhemska borgenärers förföljelse, så kunde dock "svanen" med sanning, så prosaisk den än är, säga sig vara "förföljd."

Den slägting, hos hvilken L. i Finland sökte gästfrihet, hette Mannerskantz. Officerarne helsade med jubel den namnkunnige skaldens ankomst, eller — såsom hans enka uttrycker sig — "upphöjde honom till tredje himmeln." Här skref han åtskilliga större stycken, såsom Christi Död, tryckt i Åbo 1787, och lade sista handen vid skaldedikten Yttersta Domen, som också först utgafs i Åbo 1788. Efter krigets utbrott sjöng också skalden, — icke blott af lycksökeri utan med samma fosterländska hjerta, med hvilket han redan såsom Student tillegnade fäderneslandet den första skrift som bar hans namn, — åtskilliga patriotiska sånger, t. ex. Ode till Finska soldaten, Gustaf Erikssons skugga till Gustaf III m. fl. Dessutom strödde han cypresser på flera förtjente mäns grafvar.

Undertiden hade han gjort bekantskap med ett ungt fruntimmer, Fröken *Eva Jakobina Hastfer*, som lefde på en liten landtgård tillhörig hennes moder, och der skalden författade en del af nämnda stycken. Hennes till dyrkan gränsade enthusiasm för sångaren öfvergick snart till kärlek, och enligt en berättelse, för hvilken vi dock icke våga ansvara, skall det varit hon sjelf som uppmuntrat skalden, sedan hon förmärkt hans låga men tillika sin tveksamhet i följd af sin ställning i samhället, att knyta Hymens band. L. berättas då hafva uppriktigt framställt för henne både sin hopplösa belägenhet äfvensom sina svagheter, hvarpå hon anmärkte, att hon sjelf hade att vänta en liten förmögenhet. "Men denna super jag straxt upp", skall då älskaren naivt hafva svarat. Detta inkast, som betraktades som ett blott skämt, afskräckte dock icke den hulda svärmarinnan, utan hon genomdref giftermålet i trots af sina anhöriges föreställningar och motstånd, hvilket gick så långt att lysning endast genom särskild utverkad befallning från Consistorium kunde utverkas.

Hvad som dessutom icke litet verkade på den lifliga Finskans eldfängda fantasi var följande underbara äfventyr, hvilket friaren berättade sig hafva upplefvat. Under sitt vistande i Tyskland (förtäljer enkan) sade han sig varit för-

lofvad med ett ungt fruntimmer af stånd, skönhet och förmögenhet. Då de en gång förtroligt suto tillsammans i en trägård, tyckte han sig se sin mor komma med mig vid handen och säga: "här är den du skall hafva; den der får du icke." Lidner blef stum, och visste straxt inom sig att han aldrig skulle få henne. Han reste tillbaka till Sverige, och två år derefter fick han underrättelse om hennes död. När han första gången, hos en Capiten Torck, träffade mig, igenkände han mig, och var förvissad att jag skulle tillhöra honom." — Vi måste lemna oafgjordt, huruvida L. sjelf trodde på denna förmenta uppenbarelse, eller om han, sällan nogräknad om sanningen, med afsigt uppdiktat den, för att beveka den godtrogna flickan, af hvars ton skönjes, att hon fast trodde derpå ännu ett fjerdedels sekel efter sin mans död.

Efter ett lättsinnigt slutadt äktenskap plägar vanligtvis följa en hastig ånger. Sådant inträffade dock icke å Fru Lidners sida. Hon bar med det största tålamod, utan knot, utan att någonsin klaga, sin mans många svagheter och den mest tryckande fattigdom. Ännu i ålderdomen, när hon såsom fattighjon jemte sin dotter lefde på Drottninghuset, var det hennes högsta sällhet, att hvarje gång, då hon erhöll en penning, anställa ett caffekalas, då hon uppläste sin mans poemer, dem hon till det mesta kunde utantill, samt skröt öfver hans storhet. Vid dessa och dylika tillfällen mildrades hennes af armodet och långa lidanden skärpta drag, och hennes röst blef ljuf och välljudande *). Invändningar gjorde henne bedröfvad, och ännu i det företal, som åtföljer hennes mans år 1820 utgifna Sednare Samlade Skrifter söker hon inför efterverlden försvara hans minne från de många öfverdrifna berättelser och i synnerhet de derefter (i Deleenska upplagan) aftryckta osanna beskyllningar, som i allmänhet sökt beröfva L:s charakter det högre värde den verkligen egde."

Enligt samtidens intyg, alla traditioner, ja till en del enligt författarens egna skrifter, äro dock "dessa beskyllningar" alltför mycket grundade. Dermed nekas icke, att den olycklige skaldens charakter verkligen ej egde särskilda aktningsvärda drag. Ett af dessa var hans erkänsamhet emot hans maka, åtminstone att dömma efter de många henne egnade minnesblommor, hvilka han i sina dikter inflätat. Ut-

*) Detta hafva vi hört af en, som personligen kände henne.

omordentligt skön och rörande i sin hjertliga enkelhet är den af Franzén anförda dedikationen. Ett annat ädelt drag var hans gifmildhet, som dock genom sin urskiljningslösa öfverdrift blef ett verkligt fel. Sistnämnda anmärkning rättfärdigas tillräckligt genom hvad hans enka anför. "Lidner likasom Bellman anlitades ofta af olyckliga, och förskaffade dem genom sång på källare och värdshus understöd. En sommar hvilken L. tillbragte på Drottningholm, tilldrog sig en händelse, som jag vill berätta, emedan den så väl tecknar hans ömma hjerta. Då L. skulle gå ned från Konungen, mötte honom en fattig enka, som beklagade sin nöd och sade sig hafva sju små barn. L. lossade straxt guldkedjan från det ur Konungen nyss skänkt honom, tog af sig silfverknäspännena, lade härtill de penningar han hade på sig, tog af sig sin halsduk, inlindade alltsammans deruti, och bad henne skaffa bröd derföre åt sina barn. Konungen och Drottningen sågo detta genom fönstret och sände tvenne Kammarherrar för att leda upp L., sådan han då var. Konungen frågade honom, om han visste för hvilken han klädde af sig. L. svarade, att hon hade sju barn: han behöfde ej veta mer. "Det är väl bra att hafva ett godt hjerta, sade Konungen, men du går för långt, då du kläder af dig sjelf." Sedan gåfvo honom Konungen och Drottningen hvar sitt hopvecklade papper med dukater, samt förmanade honom att derefter hushålla bättre." — Hans biograph i Delenska upplagan tillägger, att det var hans vana, att när han råkade en nödställd, för sig sjelf aftaga ett fyra- eller åttaskillingsstycke samt bortskänka allt det öfriga, summan må nu hafva varit stor eller liten. Särdeles skänkte han sitt medlidande åt brandvakter, dem han ansåg för de mest vanlottade af Statens tjenare.

Men om än denna ömhet emot den nödställda nästan hos L. genom sin öfverdrift var ett fel, så är det dock glädjande att erfara, att han sjelf i hög grad utöfvade en dygd, som han så ofta prisar och predikar såsom den högsta. Deremot smärtar det oss att anmärka, att L:s hjelpsamhet och böjelse i allmänhet att gifva, äfven i de fall då icke nöden påkallade hans medlidande, var så stor, att han stundom, för att tillfredsställa denna passion, icke gjorde sig samvete att tillgripa andras egendom. En dag*), då Lidner, Bell-

*) Denna anekdot träffas äfven hos Franzén; här berättas den med de biomständigheter som Förf. hört den af en, som sjelf var med i sällskapet. Verserna läsas i Lidners Sedn. Skrifter. sid. 36.

man, Kexell, Hallman, Hæffner jemte några andra glada bröder med Thorild voro samlade i ett inre rum på en källare, hade den sistnämnde genom gnistorna af sitt snille försatt hela sällskapet samt isynnerhet L. i den högsta förtjusning. Hastigt störtade denne på dörren, men återkom snart, högtidligt bärande en käpp med en guldknapp, och räckte den åt Thorild, högtidligt deklamerande följande impromptu:

Så oordentlig som mitt snille,
Så krokig som min rygg jag denna käpp dig ger, —
Och är det ödets fel, om jag ej skänker mer
  Åt den jag Peru skänka ville;
Men all den rikedom, det stolta Peru ter,
  Kan ej belöna Thorilds snille.

Thorild liksom hela sällskapet insågo lätt, att egandet af denna käpp också var en improvisation, och en af dem skyndade derföre att bära den tillbaka i källarsalen, der rätta egaren, en hedersam borgare, redan otåligt sökte den i alla vrår och vinklar.

Med sin hustru öfverflyttade L. 1789 till Stockholm, och året derpå föddes deras enda barn, *Adelaïde*, åt hvilken L:s förnäma gynnare, hvilka straxt skola nämnas, stodo fadder. "Om L. varit utan skuld och frisk, så hade vi bergat oss ganska väl", säger sedermera enkan. Men snart infann sig den gamla gästen, armodet, i de nygiftes bo. Något arf eller hemgift lärer makan icke medfört; ett arf, som annars skulle tillfallit L. sjelf från Götheborg, förtärdes till största delen i den eldsvåda, som 1789 öfvergick halfva staden, och det öfriga, 300 d:lr km:t, kom först efter hans död enkan tillhanda. Visserligen förtjente poeten åtskilligt genom grafskrifter och andra verser: af det verkligen qvicka poemet: "Complimentsbref till Prenumeranter, Insändare och Köpare från Förläggaren af Tryckfriheten den välsignade", ser man, att han äfven skref åt den illa beryktade Major Lund. Visserligen understöddes han af åtskilliga ädelsinnade gynnare och vänner, bland hvilka enkan nämner Excell. Gr. Gyllenstolpe, Landshöfd. N. v. Rosenstein, StatsSekreterarne Zibeth och Schröderheim jemte Bellman, Thorild och Boktryckarfrun Elsa Fougt, utom andra förnäma, hvilkas gunst han måste köpa genom smicker. Att sistnämnde slags skrifveri för honom var påkostande, kan man skönja af följande uttryck i ett bref till Fru Fougt: "Versen till Excellencen följer! Måtte jag nu slippa skrifva, utan med himmelska känslor. — Detta Hofparadiset."

Det var dock företrädesvis till sin Kung som L. vände sina önskningar. Han synes väl hafva insett, att han, med sitt oordentliga snille och sina oordentliga seder, icke passade i den nystiftade Akademien; men ifrigt sökte han efter titeln och lönen af Konungens HandSekter, och emellanåt efter nådegåfvor. Enligt enkans berättelse skall Gustaf ofta klappat honom på axeln och lofvat hjelpa honom "i morgon", men denna morgon kom aldrig. Väl tilldelades honom, såsom vi sett, en och annan gång något understöd, men som dock icke stod i förhållande till behofvet. Men, har man sagt, detta behof var omätteligt. — Visserligen; likväl med den kännedom man egde om hushållningen i detta hus, hade ju likväl nöden till största delen kunnat afhjelpas, om man i stället för dessa tillfälliga understöd gifvit honom en ordentlig pension, som utbetalts hvarje månad eller oftare? Föröfrigt räcktes honom dessa nådesmulor stundom icke utan hårdhet, och tillika uppskattade man för lågt beloppet af hvad hans oundgängliga lifsuppehälle erfordrade. "I Thorsdags — berättar han i ett Bref, Nyare Skrifter sid. 81 — hade jag skrifvit hela natten, och sof kl. 11 om förmiddagen. Jag vet, flera prata deröfver, men just de kunna ej göra efter om dagen, hvad jag gör om natten. — Min hustru lekte med Adelaïde, och genom pigans fåaktighet så kommer köksvägen — Zibeth. Jag väcktes, och bekänner att äran ej roade mig. Efter ett "ödmjuka tjenare" och ett "ack, hvad det barnet är vackert! sådana ögon har jag aldrig sett!" — sade han till mig med en arg ton: "nu åter sjuk." Jag lät honom tro, och svarade ej derpå. Samtalet skedde nu på Fransyska, och under det han ofta repeterade: "La belle fille!" tillsade han mig, att jag med mitt hushåll kan lefva för 100 R:dr. Jag skrattade: 3 personer"... Det fägnar mig, att Z. fick se märket efter hammarslaget, jag visade. "Ett fasligt tillbud!" ropade han. — Detta hammarslag hade sitt upphof från skaldens späda dotter, hans älskade Adelaïde, som, lekande en dag med en hammare, dermed tilldelade sin sofvande fader ett farligt slag i hufvudet, nära tinningen, och stod redan i begrepp att gifva honom ett annat, som "kunnat blifva hans sista", då modren ryckte hammaren ur hennes hand.

Om vi skola tro L:s berättelse i skaldebrefvet till Zibeth, skall samma barn vid ett annat tillfälle varit nära nog deran att försända sin fader i evigheten. Han förtäljer nemligen i ett skaldebref till Zibeth:

De prof jag rönt i fjorton år
Utaf ditt hjerta och ditt snille,
Jag nyss åt sången helga ville;
Då (hvarje christens tro den saken öfvergår)
Min dotter, denna lilla knäfvel,
Besatt, jag vet ej af hvad djefvel,
Som presten icke hade väl
I dopet läst ur hennes själ,
Fram med en tom butelj från vaggan till mig hasta'
Och den mig midt i flinten kasta'.
Rim, tanke, känsla — allt försvann;
Ej någon full butelj mig sådan svindel gifvit,
Och, utom min Jaquette, jag säkert hade blifvit
En pelegrim till Charons strand.
Men snart jag sansning återvann;
Jag tvangs nu blodstänkt att förgäta,
Min sång till min Välgörare.
Straxt — hvilken ökad grämelse! —
En satans Uppbördsskrifvare,
Kom att min halmmadrass utmäta,
För det jag får om dagen se,
Och när jag köper mat, får äta.

Erkännas måste visserligen att den stackars poeten i sitt betryck stundom synes varit nog efterhängsen och ofta icke särdeles grannlaga i sättet att begära hjelp. Emedan hans pung, så länge deruti fanns en enda skilling, stod öppen för den nödställde, så fordrade han för sin räkning samma frikostighet af andra. Hans ofta förnyade anspråk kunde icke annat än falla Konungen besvärlige; en gång, då Gustaf på en promenad sökte undvika honom, framstörtade han helt oförtänkt, och var genast färdig med följande rim:

Gack! store Kung! din ro vill jag ej störa;
Men jag till skräddarn går, att mig en klädning göra.
Hvem skall betala den? — Gud vet! —
Jo, Gustaf är min kung, och jag är hans poet.

Nyare Skrift. sid. 33.

Då hans egna böner ingenting uträttade, vände han sig till Schröderheim eller hans Fru, för att begära deras bemedling. I sitt sätt att begära var han, liksom i hela sitt skaldeslag, i hög grad uppfinningsrik, ehuru mycket ojemn: än oblyg, än krypande; än fin och qvick, än framfusig; än melancholiskt rörande, än lustigt skämtande öfver sin nöd. Till hans bästa poemer i detta slag hör hans bekanta år 1791 skrifna ansökning att blifva Spögubbe i Svenska Akademien, der allvar och ironi möta hvarandra, samt skaldebrefvet till Fru Schröderheim, som, ehuru hörande till det slippriga slaget, likväl i sin art är ett mästerstycke.

Oaktadt så många års gäckade förhoppningar, öfvergaf dock hoppet icke poeten att komma i besittning af Handsekters-titeln. Då Konungen efter kriget vistades i Spaa, uppvaktade L. med ett skaldebref, hvars sednare hälft här meddelas:

Min pligt (Ers Majestät förlåter)
Är säga nu hur Sverige mår.
Likt blomman, som i torrka står,
Och önskar regn och solen åter.
Men nu är frågan: hur mår jag?
Ack, Konung, min finans är svag.

Jag ville i en episk flykt
Till stjernan med din lager ljunga;
Men af behofvets grymhet tryckt,
Och med en halfförvissnad tunga,
Som låder vid en torstig gom,
Och magen tjutande och tom,
Är svårt att hjeltars storverk sjunga.

Ack! ägde i min skaldefart
Jag blott Kameleontens art,
Att lefva utaf vind och väder!
Men nej — jag skulle ej må bra;
Om ock jag vatten fick — från Spaa;
Jag älskar öl, som mina fäder.

Som prof, att jag kan skicklig blifva,
Till Eders Majstäts Handsekter,
Ett Kungabref jag nu vill skrifva,
Som skickas lär med en kurer.

"Vi GUSTAF helse Er med nåd
Vår Troman och Regeringsråd!
Vår vilja är, att ni straxt gifver
Åt Lidner, Vår Trotjenare,
— — — — — — — —
Och dermed Gud befallande,
Affectionerad blifver."

Nu är min lycka gjord — jag vet,
Att ändtlig jag min önskan vinner:
Min Kung, om Du mig tokig finner,
Så nådigt tänk, jag är Poet.

När hans kungliga Välgörare (i fall vi så sanningsenligt kunne kalla Gustaf III), hade aflidit, besöng poeten hans död, och tände sina rökoffer för den uppgående solen. I poemerna *Klagodagen* samt *Gustaf den tredje förlåter och dör* söng han Gustafs storhet, inlemnade dem till Hertig Carl, och förmente (N. Skr. s. 82) att Regenten "tyckte om" förstnämnda

stycke. Hjelpen uteblef. Lidner försökte då att hembära sitt offer åt Hertigen personligen, i det han besöng *Tryckfriheten.* Vi hafva deraf tvenne redaktioner, den ena sådant poemet befinnes i handskriften, den andra sådant det framgafs och trycktes efter Thorilds förbättring. Jemförelsen emellan båda är lärorik, icke blott för att inse hurn mycket Lidnerska sångmön vann genom denne granskare, utan äfven i psychologiskt hänseende. I stället för följande stance, der de båda furstliga bröderna jemföras,

Re'n kring Europa Ryktet ilar,
Och Du beundras som Din Bror,
Och Enkan i sin vrå ej tror,
Att Gustaf under jorden hvilar.

anstämde smickret i den nya redaktionen sina högsta toner i denna stroph:

Re'n kring Europa Ryktet ljungar,
Att Sverge styres af en gud:
Re'n blekna alla svaga Kungar
Vid glansen af så höga bud!

Alltså tyckes Thorild hafva trott, att ett så osmakligt och plumpt smicker skulle lättast framkalla Regentens gifmildhet. Denne beslöt också verkligen att göra något för poeten, men om det var detta stycke, eller, såsom enkan uppgifver, i följd af någondera af poemerna öfver Gustaf III:s död (hvilka dock utan tvifvel voro skrifna förut), måste vi lemna oafgjordt. "Ett bud ankom från Hertigen och frågade hvad syssla L. kunde bestrida, så skulle han få den. Men skalden, som så länge förgäfves väntat på ett dylikt budskap, låg då redan på sin sotsäng och gaf, sorgligt leende till svar, att det nu vore försent och att han numera väntade sin lycka i en annan verld, större än den någon Konung gifver. Men, tillade han, bed Hans Kongl. Höghet ej glömma min olyckliga maka och mitt lilla barn."

Men denna maka och detta barn glömdes: — glömdes af öfverheten, af samtiden, af den nya tiden. Makan efter en af Sveriges rikast begåfvade skalder dog som fattighjon, och vid hennes sida borttrånade dottren, denna i sin barndom så sköna Adelaïde, ett offer för eländet. Kanske lefver hon ännu: kanske kan den långa tidens oförrätt ännu mot henne godtgöras. Svenska Akademien har låtit pregla en minnespenning öfver fadren, och dess vördnadsvärde Patriarch, den store skalden, har förevigat hans minne. Men

om den förklarade sångaren ännu med samma känslor nedskådar på det land, som evigt skall glädjas, röras och hänryckas af hans odödliga strängaspel, så skall en välgerning, utöfvad emot den han i lifvet så högt älskade, fägna honom mer än all ära, som visas hans eget minne.

Endast de, som hade intet att gifva — Bellman och Thorild — nalkades med sina skärfvar den gråtande enkan. Några dagar efter dödsfallet kom den förre till sorgehuset, och sade, i det han räckte femtio riksdaler åt Fru Lidner: "Se här, detta har jag sjungit ihop åt dig." Ett af de rim, hvarmed han å källare och värdshus påkallade det allmänna medlidandet, lydde sålunda:

Sällan har poeten råd
Att en bror i grafven sänka;
Knappt till svepningen en våd,
Mindre facklorna, som blänka.
Vänner, visen skalden nåd,
Ge'n en skärf åt Lidners Enka!

Vi äro glade att till dessa tvenne kunna bifoga ännu ett tredje sångar-namn: det är de Svenska Folkvisornas Utgifvares, hvilken genom allmängörandet af Lidners Sednare Samlade Skrifter 1820 mindre hade för afsigt att föröka hans skaldeära, än att bereda ett litet understöd åt hans enka.

Men vi återgå till den sorgliga taflan af den olyckliga skaldens sista lefnadsår.

Efter sin återkomst från Finland stod L. på sin äras middagshöjd. Han hade då nyss utgifvit Yttersta Domen; redan innan det utkom "flög ryktet derom, — yttrar Franzén, som förmodligen skrifver efter egen hågkomst — kring hela riket, och man väntade på dess framkomst, liksom på en komet, nästan med samma häpnad, som skulle det bådat hvad det beskref." Men om detta skaldestycke, såsom helt, vida mindre tillfredsställde granskarens fordringar, än hans förutnämnda trenne mästerstycken, så eger dock detta poem, enligt mitt tycke, spridda skönheter af en ännu högre rang, än som träffas i något af de föregående. Samma år detta trycktes i Åbo, utgafs Förra Delen af hans Samlade Skrifter i Stockholm och den Sednare året derpå. Till denna period höra ock oratorierne Messias i Gethsemane samt Jerusalems förstöring. Efter denna tid företog skalden ingenting stort; men skref ändock mycket, det mesta tillfällighetsverser, af hvilka åtskilliga ega ett sannt värde. Igenom de flesta går en vemodig anda, en dunkel aning om den an-

nalkande döden och önskan att dess steg måtte påskyndas. Så t. ex. önskar han "i en mulen stund":

Strömmarna till hafvet rinna,
Att der sluta deras lopp;
Skall jag sakna samma hopp,
Skall jag aldrig målet hinna?
Jag blott grafvens lugn begär,
Blott ett slut uppå min smärta,
Blott en lindring för det hjerta,
Som ett mål för stormar är.

— — — — — — —

Du, o Fader, på mig tänkte,
Då jag i mitt intet låg;
Du min brist och svaghet såg,
Och ett hjerta du mig skänkte.
Släck den eld som blef mitt brott;
Du den i mitt väsen tände,
När Du, Evige, mig sände
Utaf ljuft och ledt min lott.

Ännu skönare är följande stroph, "På Nyårsaftonen", förmodligen från något af poetens sednaste år *).

Lik en svan, som stilla sången stämmer,
Seglande på tidens klara sjö,
När som aningen dess hjerta klämmer,
Sjunger han och hoppas blott att dö;
Vid sin graf han suckar sitt farväl,
Speglar än sin drägt i vattnets bölja,
När de klara vågor honom skölja,
Sjunker ner, och suckar än farväl!

I samma tonart, men dystrare och hemskare äro poemerna "Midnatten" och "De Galne", af hvilket det förra utkom 1791, det sednare 1792. Någongång tyckes tanken på sjelfmord sväfvat för hans själ, se slutet af poemet "Till min Mors Skugga" i Samlade Skrift. 2:a Del. sid. 12; men blott för ett ögonblick, ty snart anslår han ödmjukare toner, t. ex. på "Nyårsdagen 1789":

När i sorg sig hjertat sänker
Och min framtids åska slår,
Jag på lifvets korthet tänker
Och till Golgatha uppgår.
Der, Messias! jag Dig finner,
Der min Skapare jag ser;
Då Ditt blod för min skull rinner,
Hvad har jag att frukta mer!

---

*) Utg. af Lidners Sednare Samlade Skrifter, tror att denna svanesång är skrifven under hans informators-tid, emedan originalet fanns i det hus, der han conditionerade. Men sjelfva sinnesstämningen, jemte det enkla melodiska språket synas antyda en sednare tid.

Men ehuruväl hans luta denna sista tid mest återljöd sorgens toner, så gafs det dock ljusare stunder, då hoppets och glädjens solsken inträngde i hans af dagens bekymmer klämda hjerta. Hans nöd var så stor, att han tidt och ofta måste skicka till Fru Fougt och begära än små almosor än "dagpapper." Af upplagan af sina Samlade Skrifter synes han ej hafva skördat synnerlig vinst: troligen var arfvodet i förhand uttagit och förtärdt. Hans sista år förbittrades af den nyheten, att "den Herrnhutaren Holmberg" ämnade eftertrycka dem, hvilket han uppmanade Fru Fougt att förbjuda. Detta företag blef väl hindradt under hans lifstid, men utfördes dock åren 1796 och 1800, och det på ett sätt, som skulle gjort Författaren mycken sorg och förtrytelse. Häftiga lidelser, brist, bekymmer, ett oregelbundet lefnadssätt, hvartill hörde vanan att arbeta om nätterne, då finkelflaskan stod bredvid bläckhornet, förtärde i förtid oljan i Lidners lefnadslampa. Den slocknade, efter ett långvarigt aftynande, natten emellan d. 3 och 4 Januari 1793. Intet minnestecken utvisar det rum, der hans stoftbydda på Adolf Fredriks kyrkogård blef nedlagd. Han hade icke uppnått 34 år, i fall den vanliga uppgiften om hans födelseår, men 36 år, ifall vår rättelse är grundad. Få månader efter hans död måste hans trogna vän, Thorild, gå i landsflykt; tvenne år derefter hädankallades Bellman och Kellgren; Leopold måste draga sig undan till sin födelsebygd; Svenska Akademiens dörrar blefvo igenstängde; de öfriga Gustafs sångfåglar vågade blott då och då uppstämma några rädda toner. Det blef, för en lång tid, öde och hemskt på Svenska Parnassen.

Lidner var en af de få skalder, åt hvilka naturen sjelf skref kallelsebrefvet. Sången var för honom ett rent behof, liksom för fågeln att qvittra; visserligen hade äfven han sin lott af fåfänga och ärelystnad, men jemväl näktergalen, säger man, älskar ju att beundras. Känslofullheten var källådran i hans skaldekonst; detta visste skalden sjelf, som sjöng:

Tro ej att jag med snille skryter,
Af känsla blott jag lyran tar.
Dock ej min sång ditt hopp bedrar;
Ty det som ifrån hjertat flyter,
Mer kraft än snillets bländverk har.

Men han tyckes icke hafva insett, att känslan e n s a m icke gör skalden, allraminst konstnären. Hans skaldegåfva var en instinkt, som ej kom till sjelfmedvetande; hans poesi en

"eolsharpa" *), som troget, utan allsköns konstens förmedling, upprepade tonerna från hans inre. Men emedan själsstämningen, i följd af yttre intryck, hos denne lättrörlige naturens son, var mera ombytlig än hos de flesta dödlige, mer eller mindre ren, så återklingade hon än de mest himmelskt skära melodier, än det skorrande knotet, som stundom gränsade till hädelser; samma strängar, som nyss, berörde af en Johanneisk anda, i de mest smältande toner, sjungit Frälsarens lidande i Gethsemane och på Golgatha, kunde, få ögonblick derefter, låna sig till gäckeri öfver christendomens heliga sanningar och former, eller till att härma en Grécourts lättsinniga skämt. Föröfrigt saknades hållning och säkerhet i planen, liksom i uttrycket. Teckningen är öfverallt dimmig och gestaltlös; hvardagliga, ja platta tankar (hvilka dock i de större mästerverken till det mesta bortsmälte i den Thorildska granskningens skärseld) stå broderligt bredvid de upphöjdaste och djerfvaste bilder. "Ofta", säger Thorild, "frågade dock L. mera efter hvad hans inbillning kan, än hvad naturen gör. Han far efter styrkan, känslans häftighet; och förlorar sanning, väsende, kraft. Hans fastigheter äro öfverhufvud något våldrasande." — Vanligtvis visar sig den Lidnerska sångmön tårögd och svartklädd, gråtande öfver menskligbetens olyckor, särdeles den, som tungast hvilade öfver skalden sjelf, armodet, dock alltför ofta coquetterande öfver sitt hjerta; stundom uppträder hon rusig, halft vansinnig, utbryter i en skärande förtviflan, som förklarar krig mot Försynen och Samhället; stundom anslår hon, ur djupet af menniskosjälen, de ömmaste och tillika enklaste toner. Det är då hon är skönast. Till skaldens ära bör tilläggas, att det var han, först han, som på vårt språk talade både den högre poesiens språk och själens. Stundom leker han med skämtets pilar; i denna konst var hans sångmö långt ifrån att ega samma lätthet, behag och smidighet som Kellgrens eller Leopolds, men så tölpaktig var hon, enligt vårt omdöme, likväl icke, som våra nyare granskare antagit. Franzén gör blott ett undantag för den qvicka Ansökningen om Spögubbe-tjensten; men Brefvet till Schröderheim och flera andra, hvarur vi meddelat profställen, månne dessa sakna all förtjenst inom sitt slag?

*) Vi låna uttrycket af Franzén. Sjelfva tanken finnes redan i Företalet till Deleenska upplagan såväl som hos Hammarsköld, i hans Sv. Vitterh. Historia, hvarest skalden i det hela, enligt vårt omdöme, är ganska rigtigt tecknad, endast med alltför hjerta färgor.

Om alla dessa tongångarnas brytningar och utvikningar tyckes mästaren sjelf haft ett temligen ofullkomligt medvetande, och, sedan ingifvelsens ögonblick försvunnit, sjelf föga kunnat bedöma sina skapelsers större eller mindre värde. Så synes han lagt en stor vigt på "De Galne", hvaröfver sjelfva Thorild "himlade sig" *). Denna skaldiska ojemnhet och osäkerhet var en återspegling af hans personliga charakter eller rättare brist på charakter; han följde blindt naturdriften och öfverlemnade sig till ett spel för de yttre omständigheterna och de tillfälliga intrycken, för den i botten ädla, men ofta förvillade, retade och öfverdrifvet lättrörda känslan. Sällan satt förnuftet vid rodret, hvarken vid hans handlingar eller vid hans ingifvelser. En obeveklig granskare har tecknat honom "såsom en menniska, hvilken på intet sätt kunde finna sig i denna verldens förhållande, som icke ens hade de enklaste begrepp om dygd eller last, om brott eller pligt, utan kunde denne understundom Religionens sublimaste sångare, vid andra tillfällen, på det skändligaste sätt smäda och förlöjliga dess heligaste läror; likasom han ofta var färdig att göra sina bästa vänner, hvilka han af hela sin själ älskade, de grofvaste beskyllningar, och om dem i Publiken berätta de skändligaste, de mest ärerörіga osanningar, utan att ana att han dermed möjligtvis kunde skada dem, ja, utan att ens hafva tydligt medvetande om hvad han sade." Vi äro öfvertygade, att i denna skillring ligger en stor, ja ganska stor öfverdrift, som med skäl väckte Fru Lidners smärta och förtrytelse; men om man borttager denna öfverdrift, så öfverensstämmer den i hufvudsaken temmeligen noga med hvad vi hört af en, som personligen varit bekant med skalden. Denne man ansåg honom verkeligen rubbad till sina sinnen; de flesta af hans samtid, jemväl mången bland dem, som sjelfva voro bebrefvade som "Snillen", betraktade också hans skaldskap, då det höjde sig till ännu obekanta rymder, såsom vanvettets foster. Det yngre slägtet afgudade honom, och satte, blind för hans fel, honom främst bland Svenska sångens äldre mästare. I denna ensidiga beundran uppväxte Förf. af denna uppsats; när han nu, efter mer än trettio år återläser den käre skalden, skönjer äfven han det myckna falska, öfverspända, convulsiviska, samt medgifver gerna, att Lidner icke var "konstnär"; men han åter-

*) Enligt skaldens egen berättelse; men om Thorild himlade sig af förtjusning eller ogillande, låter han ej veta.

finner denna omedelbarhet, som ingen konst kan ersätta, utan som endast tillhör dem, som i första handen öst ur naturens och hjertats innersta skaldekälla.

Skrifter: Särskildt utgifne Poemer: se ofvanföre. — Samlade Arbeten af Lidner, Stockholm. 1:a o. 2:a Del. 1788, 89. — Lidners Nyare Arbeten. Stockh. 1793; med företal af N. v. Rosenstein. — Samlade Arbeten af Lidner; mycket tillökt och förbättrad. 2 Uppl. Del. 1 o. 2. Stockh. 1796, 1800. Detta är den såkallade Holmbergska Upplagan; i st. f. "förbättrad", borde rättast läsas "förfuskad" (se Silverstolpes Lit. Tidn.). — Lidners Samlade Arbeten. Förra o. Sedn. Del. Stockh. 1812, 14. Utgifven af C. Deléen; den bästa af alla. — Lidners Sednare Saml. Skrifter. Stockh. 1820. (Utg. af Arv. Aug. Afzelius). — Lidners Saml. Arbeten i Bonniers Samling af klassiska Författare i Svenska vitterheten.

(Källor: Biograph. Anteckningar, framför Deléenska Upplagan (af Hammarsköld?). — Förord till Sednare Skrifter af Enkefru Lidner. — Franzéns Minne af Lidner, i Sv. Akad. Handl. 19:de Del. 1841. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — De la Gard. Archivet anf. st. — Personliga berättelser).

Anm. Initialerna *M. S. E.* under L:s namn på Disputationen (se sid. 112) betyda förmodligen *Membrum Societ. Liter. Elegant.*, eller VitterhetsSällskapet i Götheborg, som året förut var instiftadt. L:s upptagande deruti bevittnar alltså att hans skaldeförmåga redan i hans gymnasist-tid var känd och erkänd. r.

LIEWEN, BERNDT REINHOLD von. — HANS HENRIK d. ä. — HANS HENRIK d. y.

Ätten *Liewen* eller *Liwe*, under hvilket namn den å Svenska Riddarehuset introducerades, härstammar ifrån Liffland, och var redan 1216 bekant. En gren deraf, som skref sig till Parmel i Estland, kom sedan, liksom så mycken Liff- och Estländsk adel, att fästa sig uti Sverige, sedan dessa landskap kommit under Svenska kronan. Denna gren, hvars slägttafla går upp ända till år 1420, introducerades 1654 på Svenska Riddarhuset genom bröderne *Reinhold* och *Berndt Otto* Berndts söner, hvilka jemte sin slägting *Jürgen* 1653 upphöjdes i Friherrligt stånd. Staden Ekesjö samt åtskilliga gods och gårdar skänktes till Friherreskap åt dessa *Friherrar af Ekesjö.* Reductionen indrog detta liksom de öfriga Grefve- och Friherreskapen i Sverige.

Ofvanstående *Berndt Otto* hade en son *Hans Henrik*, om hvilken ses under N:o 2. Den äldre brodren *Reinhold*, hvilken 1663 dog som Gen. Major och Guverneur på Ösel, hade i sitt sednare gifte med *Hedvig von Wartensleben* sonen *Berndt Reinhold*, hvars lefverne vi nu skola teckna.

1. LIEWEN, BERNDT REINHOLD von.

Född d. 24 Maj 1651. Anträdde vid 17 års ålder en utrikes resa genom Danmark, Tyskland och Nederländerna till Frankrike, der han blef Cadet vid Gardet. Efter två års tjenst begaf han sig 1671 till Holland, blef Volontär vid Öfverste Gust. Ulfsparres Reg:te, och tjente äfven på Holländska flottan, samt bevistade det stora sjöslaget mellan Franska och Engelska flottorne vid Soulsbay, efter Holländska Amiralen Ruyters utsago det skarpaste han upplefvat. Lieven tog s. å. afsked ur Republikens tjenst med hedrande vittnesbörd, och blef efter hemkomsten Hofjunkare och Fänrik vid Lifgardet. CapitaineLieutenant 1675 samt 1676 Capitaine och Kammarherre.

Kriget med Danmark utbröt snart derefter och L. fick nu tillfälle att visa prof på mandom. Om hans deltagande i slaget vid Lund heter det i personalierna: "Uti det slaget förvärfvade han sig, genom en manlig gerning, ett evärdeligt beröm, ty han kom att träffa mot en fiendtlig bataljon, der en Dansk Capitaine till Enviges kamp utfordrade någon Svensk Officerare, då Baron Liewen steg fram utan dröjsmål, och straffade en sådan förmätenhet uti begge Arméernes åsyn. Den Danske föll död på platsen och Baron Liewen bragte med sig des värja till Segertecken, hvarefter han med sin tropp kastade sjelfva den fienteliga bataljonen öfveränd a." Icke mindre utmärkte han sig i det stora slaget vid Landskrona. Derom heter det: "När Baron Liewen märkte, huru Danske Generalen Rumohr till häst sökte taga Svenska krigshärens stånd och styrka i ögonsigte, anföll han honom allena på fältet, gjorde honom strax vapenlös, och förde honom fången till sin Konung." Konungen glömde ej heller att belöna den unge krigsbussen. Han blef 1678 Major och 1679 Öfv.Lieutenant vid Lifgardet. Uti den senare fullmagten inflöto de orden: "att Konungen med egna ögon sett, huru han vid åtskilliga tillfällen gjort sig värdig till dess åtanka." 1686 blef L. Öfverste för Lifgardet "framför alla andra" (Konungens ord i fullmagten), och 1696 Gen.Major samt Chef för DalRegementet. Gen.Lieutenant och Gouverneur i Wismar 1698.

Sedan Sverige 1700 ånyo råkat i krig, tjenstgjorde L. först under Nils Gyllenstierna vid landstigningen på Seeland, och kallades efter segern vid Narva af Konungen till Liffland. Straxt efter ankomsten fick han deltaga i den ärorika öfvergången af Düna 9 Juli 1701, och samma dag föl-

jande året i segren vid Clissow. Utnämdes 14 Apr. 1703 till General af infanteriet, men — hans mål var nu hunnet. Annandag Pingst d. 18 Maj, då Konungen tog i ögnasigte fästningsverken vid Thorn, som då belägrades, och åtföljd af L. närmade sig tätt till murarne, borttog en falconetkula dennes högra fot. Läkare efterskickades, men bloden var förrunnen och all hjelp förgäfves. Han uppnådde 52 år, på 6 dagar när.

Nordberg i sin Carl XII:s Hist. 1 Del. s. 360 berättar att när L. kom till Konungen och stod vid Dess sida, "bad han honom taga sig till vara att icke Fienden måtte af hans galonerade kläder soupçonnera Hans Maj:ts närvarelse, eller dessutom skjuta efter honom sjelf, som de kunde tro vara en Generalsperson, men ordet var icke så snart sagdt, som en Canonkula tog honom högra benet af, att han blef samma dagen död. Han blef almänt beklagad, såsom en förståndig och behjertad man; hade varit med Kon. Carl XI uti förra Skånska kriget och inlagt stort beröm: alltid uti fältslagen gått ett stycke fram för sin troupp och uppmuntrat Bussarne att följa sig efter. Uti betraktande af allt sådant, och efter han sjelf hugfältes att lämna sitt Gouvernement i Wismar, samt följa Konungen med uti kriget, hade H. M. samtyckt dertill, uti förmodan, att få länge nytja en så stolt General." Voltaires påstående att L. burit en röd skarlakansrock, är utan grund, emedan röd klädedrägt aldrig fick bäras i Carl XII:s läger.

I St. Jacobs kyrka i Stockholm är ett epitaphium uppsatt öfver Generalen. En minnespenning, som är sällsynt, är ock öfver honom slagen. En afritning jemte beskrifning finnes i Gjörvells Brefväxling.

Lieven var gift 1. med *Sigrid Oxenstjerna*, dotter af Gen.Majoren Grefve Thure O. Hade med henne en son och 2 döttrar. 2. med *Hedvig Lovisa Horn*, dotter af Riks-Marsken Grefve Gustaf Horn och Sigrid Bielke. Hade med denna sednare fru 2 söner. Af hans söner uppnådde endast en af senare giftet manliga år, neml. *Carl Gustaf*, död 1722 som Kammarherre. Dennes son *Carl Gustaf*, f. 1722, † 1770, var Landshöfding i Stockholms Län och R. af Holst. St. Annæ O. Dennes ende son, som äfven hette *Carl Gustaf*, må här med några ord nämnas. Han var f. 1748. Blef Fänrik vid Lifgardet 1764, Lieuten. 1772, Major i armén och R. S. O. s. å. Kammarherre 1774. Capitaine vid Lifgardet 1777. Öfv.Lieut. i arméen 1782. Öfverste derst.

och Öfv. Lieutenant vid Södermanlands Reg:te 1788. Gen. Adjutant 1793. Öfv. Lieut. vid Kronobergs Reg. s. å. Erhöll derifrån afsked s. å. Gen.Major 1795. C. S. O. 1800. Tog afsked 1805, men gick åter i tjenst s. å. Gen.Lieutenant 1806. Död 1809. Han afsändes 1772 till Frankrike med underrättelse om Revolutionen. Reste till Versailles på 11 dygn och åter till Stockholm på 13 dygn, då han medförde ett års innestående subsidier. Konungen af Frankrike var så nöjd med L. att han tilldelade honom Öfverste grad i sin tjenst, begåfvade honom med sitt portrait och ville äfven anordna för honom 6000 livres årlig pension, hvilket tillbud L. undanbad sig, för att icke komma i dylik förbindelse hos någon utländsk magt. I fransk tjenst bevistade L. med heder Amerikanska frihetskriget och deltog i tre sjöbataljer. Erhöll Franska orden "pour les merites militaires." I Finska kriget 1789 och 1790 deltog han äfven.

(Källa: Gjörwells Brefvexling, 3:dje Bandet).

L.

2. LIEWEN, HANS HENRIK von. d. ä.

Föddes 1670. Son af Öfversten för Åbo läns Cavalleri Frih. *Berndt Otto von Liewen.* Blef Öfv. Lieutenant vid Esthniska adelsfanan 1700. Öfverste 1704. Gen.Major 1710. Förordnad att "under titel af Gen.Lieutenant föra Directionen vid amiralitetsverket både med presiderande uti Collegio och Amiralitets-, Stats- och Cammar-Contoiret, samt alle andra sysslor, på lika sätt, som AmiralGeneralen det här tills har förrättat" d. 24 Mars 1714. RiksRåd 1719. Grefve s. å. Död 25 Mars 1733.

Då Konungens vistande i Turkiet icke upphörde och ständerne andra gången 1713 varit hopkallade, hvilket af Konungen med onåd ansågs, måste Rådet vara betänkt på att till Konungen sända någon klok och redlig man, som kunde visa Konungen nödvändigheten af att ofördröjligen återvända. Värfvet var kinkigt och det var icke lätt, att finna rätta mannen till dess utförande. Valet föll på Liewen och hade icke kunnat utfalla lyckligare. Liewen var en förträfflig man, och Konungen på det högsta tillgifven. Utan att skada eller i ofördelagtig dager för Konungen framställa någon viss person, föreställde han Konungen verkliga förhållandet, men så klokt, att Konungen ej kunde annat än

inse den svåra ställning, hvari han bragt riket. Liewens samtal med Konungen i Demotica äro införde i Handlingar till K. Carl XII:s Hist. 3:dje Bandet s. 318 o. f. De hedra på det högsta hans minne.

Af Konungen fick han nu det kinkiga uppdrag att vara Directeur öfver amiralitetet. L. invände att han icke förstod sjöväsendet, men Konungen svarade, att han endast skulle hafva disposition deraf, och vara ansvarig att alla penningar anordnades och användes efter Konungens ordres.

L. reste före Konungen till Sverige och uppvaktade honom vid Dess ankomst till Stralsund, der han till Konungens fullkomliga belåtenhet redogjorde för flottans tillstånd. Han fick derpå befallning att resa till Stockholm, för att gifva dervarande magistrat och borgerskap riktig kunskap i flera angelägenheter, om hvilka de förut hört dels ofullkomliga dels falska berättelser. Liewen sammankallade derföre Borgerskapet, och höll till detsamma ett tal, som af Borgmästaren Hyltéen besvarades å Magistratens och Borgerskapets vägnar.

Konung Carl, som kände Liewens trohet och gerna hörde hans kloka och sinnrika, samt ej sällan muntra tal, frågade honom ofta än om det ena, än om det andra, och fick på det sättet som oftast, dock utan någons skada, veta sanningen. Det berättas att då Konungen 1715 vistades i Lund, Liewen merendels bodde i en koja bredvid. Han tog sig då före, att roa Konungen med sin värd, som efter hans föregifvande pratade ganska högt i statssaker, då allt, som Generalen trodde behöfva framställas, frambragtes; något behagade, något misshagade, men Konungens nåd var alltid densamma. (Lagerbring).

Liewen var gift 1. med *Catharina Elisabeth Yxkull* af Pandenorm. 2. med *Margaretha Juliana von Tiesenhausen.* Sonen *Hans Henrik* blef RiksMarskalk, se nedan; *Carl Gustaf* f. 1720, dog 1763 som Öfverste för Prins Fredriks Reg:te och R. S. O.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. II. — Floderus, Handl. t. K. Carl XII:s H. III. — Handl. rör. Skand. Hist. VII. — Lagerbring, sammandrag af Sv. Hist. Cap. 19).

3. LIEWEN, HANS HENRIK von. d. y.

F. 1703; blef Kammarherre 172 . Ryttmästare vid Södra Skånska Cavalleriet 173 .; Major 17 . .; Öfv.Lieute-

nant 1745. Öfverste i armén och Gen.Adjutant 1747. Öfverste för nämnde Reg:te s. å. R. S. O. 1748. Gen.Major 1750. C. S. O. 1754. Gen.Lieutenant 1756. RiksRåd 1760. R. o. C. af K. M. O. 1762. Canceller för Åbo Academi 1766. GeneralGuverneur öfver Pomern och Rügen och Canceller för Greifswalds Akademi s, å. Återkallades från Pomern 29 Apr. 1772. Konungens ÖfversteMarskalk s. å. Valdes 3 Juni s. å. till Canceller för Lunds Akademi, men afsade sig denna heder. RiksMarskalk 22 Aug. s. å., då K. Gustaf III ånyo tilldelade HofChefen denna titel, som allt sedan 1705 varit utbytt mot den af ÖfversteMarskalk. Död 25 Nov. 1781.

Då L. lemnade Gen.Guvernementet var all gäld betald, och Sverige behöfde ej remittera medel till Pomerska statens underhåll. Den lönade sig sjelf; ett husarregimente underhölls mera än under efterträdaren; alla löner voro betalte med ett qvartals förskott och i kassan var 80,000 R:drs behållning. Efterträdaren Grefve Sinclaire hushållade annorlunda.

Af sin loftalare, Schröderheim, skildras Liewen sålunda: "Gudfruktig utan skrymtan har han uti andaktsöfningar sökt och funnit sin glädje och hugsvalelse, äfven under de mest tryckande ålderdomskrämpor ... Han följde sitt minnesspråk *att ej sky arbete* ... Han glömde ofta sin person: aldrig sina pligter; orörlig för egen vinning, uppmärksam på kronans, sparsam af allmänna, gifmild af enskilda medel... Han författade uti ett lyckligt skrifsätt sina tankar, äfven på främmande och deribland döda språk; och uti hans tal framlyste snillets eld och styrka."

(Källor: Stiernman Geneal. Tabb. å Ups. Ak. Bibl. — Tal då vapnet krossades af E. Schröderheim. (Omtr. i Svenska Parnassen 1786). — De la G. Arch. XV. p. 63).

LILJEBLAD, SAMUEL.

Var född d. 20 Dec. 1761 i Mjösjöhults By af Södra Wi Socken och Calmare Län. Föräldrarne voro Rusthållaren *Håkan Larsson* och *Elin Persdotter*. Stud. i Ups. 1782. Phil. Magister 1788. Reste samma år i sällskap med slutl. Medic.-Rådet Rutström och KammarRättsRådet Ekholm till Lappmarken, der L. gjorde åtskilliga fynd och träffade flere sällsynta vexter. Också utnämndes L. redan följande året 1789 till Amanuens vid Naturalkabinettet i Upsala och constituerades s. å. att förestå Botan. Demonstratorstjensten

under Adam Afzelii utländska resa. Sjelf besökte L. sommaren s. å. Öland, Småland och flera provinser. Utnämd Rector Scholæ i Wimmerby 1791, men afsade sig sysslan, och fortsatte sina Medicinska studier. Prom. Medic. Doctor 1793. Adjunct vid K. VetenskapsSocieteten i Ups. s. å. Borgströmiansk Oecon. Pract. Adjunct 1796. Gjorde 1794, 1797 och 1798 botaniska och ekonomiska resor genom flera Rikets provinser.

Sedan L. i 2 år bestridt föreläsningarne för Prof. Ekman, förordnades han efter dennes död 1802 till Oeconomiæ Practicæ Professor Borgströmianus. Orerade s. å. på Akademiens vägnar i anledning af Storfurstens af Finland, Carl Gustafs, födelse. Inspector för Östgötha Nation s. å. Akademiens Rector v. t. 1810. Afled 1 April 1815.

Ledamot af Phytograph. Sällsk. i Göttingen 1801. K. Vetenskaps-Akademiens Adscriptus s. å. Led. af K. Patriot. Sällsk. 1803, af K. Vet.Societ. i Ups. 1805, af K. LandtbruksAkad. 1812 och af Svenska LäkareSällskapet 1813.

Prof. Liljeblad var väl icke något snille, med förmåga att i egentlig mening utbilda sin vetenskap; men han förtjenar dock ingalunda att nedsättas så öfver höfvan, som han blifvit det genom en mängd om honom i tryck allmängjorda anekdoter, genom hvilka L. i allmänhet sättes uti en löjlig dager. Man bör neml. ihogkomma, att dessa och dylika anekdoter på sin höjd bevisa, att L. likasom mången annan, på sednare dagar beskuggats af en viss enfaldig godtrogenhet, flera andra ålderdomssvagheter att förtiga. Och orätt vore det att härefter bedöma mannens hela lefnad och verksamhet. L. var neml. utan gensägelse en af sin tids bästa Botanister, och genom sin Flora, uti hvilken han på ett lättfattligt och klart sätt, efter vetenskapens då varande ståndpunkt, afhandlat Svenska vexternes väsendtliga kännetecken och nytta, har L. icke obetydligt inverkat på Botaniska Studiet i Sverige, alldenstund de fleste af våra nu lefvande äldre Botanister början sitt studium just efter nämnda Flora.

Enligt den tidens sätt att se saken, synes Liljeblad betraktat NaturalHistorien såsom ett vehikel för Ekonomien, och derföre städse mera afsett den materiella nyttan, än vetenskapens rena interesse för sig, hvilket man lyckligtvis i våra dagar uppfattat, då allt hvad till den praktiska Ekonomien hörer med rätta blifvit till LandtbruksInstituten förvisadt, såsom oförenligt med det vetenskapliga akademiska

studiet, som ingalunda kan eller bör bedrifvas från nyttans slemma synpunkt. Så var det dock på Liljeblads tid, och vi finna äfven att han såsom Akademiska Disputationer utgaf en mängd afhandlingar, hvilka, med Natural-Historien såsom vetenskap, ej hafva ringaste samband; såsom t. ex. Om Flyttningstiden för Tjenstefolk, Om och huruvida Trädesjord kan umbäras, Om Källådrors upptäckande (alla utgifna 1803); Om Barrskogens vård (1804); Om Löfsamlande för Åkerbruket (1805); Grunderna af NaturalHistorien för Ekonomien 9 delar (1806—1812); Om Svedjande, afhandling i Svenska Hushålls-Lagfarenheten (1806).

Liljeblad var gift med *Christina Ekfors*, dotter af Comministern i Skuttunge Johan Ekfors. Barn: *Håkan August*, Lieutenant vid Flottan; *Johan Adolph*, Phil. Mag., Commissions-Landtmätare; *Dorothea Sophia Christina.*

Skrifter: Svenska Örtslagen eller kort afhandling om sättet, att efter Botaniska grunder urskilja Svenska Växterne, till klasser, ordningar och slägter. Ups. 1792. — Utkast till en Svensk Flora. Ups. 1792; 2 Uppl. Sth. 1799; 3 Uppl. Ups. 1815. (Vid L:s död voro af denna uppl. endast de 5 första klasserna i det närmaste tryckta; då fortsättningen af detta arbete ombesörjdes af n. v. Lector J. H. Wallman). — Rön i Vet. Acad. och Patriot. Sällsk. Handl. — Beskrifvit i Vetenskaps Acad. Handl. 14 Tom. *Carix obtusata* och *Aerostichum hyperboreum*, samt i Nov. Act. Soc. Ups. VI. *Draba nivalis* (= Dr Liljebladii Wallm.) — Akad. Disputationer: De Historia Naturali Ordini Ecclesiastico necessaria P. I. 1788, P. II. 1789. — Ratio Plantas in sedecim Classes disponendi. Ups. 1796 samt åtsk. på Svenska språket (se texten); Presiderade för tillsammans 25 disputationer.

(Källor: Vet. Akad. Handl. — Sacklėns LäkareHist.)

J. A.

LILJEGREN, JOHAN GUSTAF. (se Bandets slut).

LILJENCRANTZ, JOHAN.

Född i Gefle d. 29 Aug. 1730. Föräldrarna voro Prosten och Kyrkoh. derstädes *Anders Westerman*, och *Maria*, dotter af Hofrättsrådet i Åbo Hofrätt Anders *Gyllenkrok*, båda härstammande från ErkeBiskop Laurent. Petri och Elisabeth Matthsdotter, fränka till Gustaf I. Sedan unga Westerman i Upsala fullbordat sina studier, ingick han som Auscultant i K. CommerceCollegium, blef der 1753 befordrad till Vice och 1756 till Ord. Notarie. Sistnämde år antogs han till Sekreterare i Ständernas Sekreta Handels- och ManufacturDeputation, der han ådagalade en sådan

skicklighet, att han anmäldes till erhållande af allmänt understöd i ändamål att genom en resa, först genom fäderneslandet och sedan genom Europas hufvudländer, vinna tillfälle att till det allmännas gagn få öka sina insigter i handels-, ekonomi- och finance-vetenskaperne. Sedan denne anmälan blifvit nådigst beviljad, begynte W. 1757 sin resa, hvarifrån han 1761 återvände. De 24 upplysande Memorialer, som han från särskilda utrikes orter hemsände, jemte den summariska redogörelse om de honom uppdragna ärender, som han vid sin hemkomst afgaf, vunno det bifall, att 1761 åt honom gafs ett för hans räkning enkom inrättadt embete, med namn af Handels-Intendent och lön af 500 R., och ändamål att befrämja utrikes afsättning å svenska slöjdevaror. Emedan W. från sin resa måst återvända till förestående Riksdagen, utan att hafva sett det för hans yrke så märkvärdiga England, gjorde han nu en resa dit på egen bekostnad, hvaröfver han vid 1763 års början afgaf en Rese- och Embetsberättelse, som icke med mindre välbehag blef upptagen. Dessa förtjenster förskaffade honom 1767 fullmakt på CommerceRåds namn och värdighet, ehuru han först tre år derefter erhöll säte och stämma i detta collegium. Derjemte kallades han 1768 till Led. af K. Vet. Akad. samt adlades 1768, då han upplifvade det äldre men åter utslocknade namnet *Liljencrantz*, hvars första stiftare också hetat Westerman. År 1773 utnämdes L. till Statssekreterare i Handels- och Finance-expedition, hvilket departement 1714 upprättades men 1719 blef indraget, dock nu ånyo upplifvades. Utnämndes 1775 till R. N. O., 1776 till Friherre, 1778 till President i StatsContoiret hvarjemte han tillika bibehöll sin Statssekreterare-befattning, samt till C. N. O. 1786. Flyttades till RiksRådsembetet, för att lemna rum åt den medgörligare Ruuth 1787. Blef Commend. af alla K. Maj:ts Orden och Ordens Vice Canceller, samt, då RiksRåds-kammaren efter Säkerhetsacten indrogs, 1789 President i CommerceCollegium; vidare år 1809 Ridd. af Seraphimer Orden; samt slutligen, sedan han 1812 tagit afsked, s. å. upphöjd i Grefligt stånd. Dog d. 22 Jan. 1815. Gift 1. 1768 med *Ottiliana Vilhelmina*, dotter af Kammarherre *Transköld*, samt 2. 1789 med *Eleonora*, dotter af RiksRådet, Frih. *Stjernstedt*, samt enka efter Öfverste Holger *Rosencrantz*.

Sedan vi nu uppräknat RiksRådet Liljencrantz personliga utmärkelser, vilje vi nu redogöra för de åtgärder, hvari-

genom han förtjent desamma. Sannolikt hade aldrig Sverige, hvarken förr eller sedermera, ägt en mera djupsinnig FinansMinister; men hans verksamhet, likasom en Sully's och Colberts, sträckte sig derjemte till alla näringar, såsom den reala grundvalen för alla finance-speculationer. Med hans namn står, ifrån 1775 till 1786, Sveriges hela inre historia i ett mycket nära samband.

Första föremålet för denna verksamhet blef också genom omständigheterna vänd åt modernäringen, jordbruket. Vid 1772 års riksdag hade en Division af Sekreta Utskottet föreslagit, att, för att hålla spannemålen i någorlunda jemnt pris, tillförordna upphandlings-comiteer, som skulle i goda år upphandla säd och afyttra den i smärre. Detta förslag gillades af Kammar- och Bergs-Collegium samt Stats-Contoiret, till hvilkas utlåtande det blef öfverlemnadt, men CommerceCollegium afstyrkte detsamma, i enlighet med L:s mening, som ansåg att åkerbruket nog skulle hjelpa sig sjelft, endast det friades från allt tvång och alla konstlade åtgärder. I Sekreta Utskottet bifölls L:s mening af de två första stånden, hvarigenom pluraliteten erhölls, men ogillades af Borgrarne. Efter revolutionen nedsattes öfver detta mål en Comitée, hvarest L., utnämd till Ledamot, utvecklade sin förut med förtäckta ord yttrade åsyftning, neml. oinskränkt frihet i spannemålshandeln öfver hela riket. I enlighet dermed föredrog han såsom StatsSekreterare detta ärende inför Konungen, hvars öfvertygelse öfverensstämde med dessa grundsatser, hvilket hade till följd de Kongl. Förordn. af d. 22 Mars 1775 och af 30 Nov. 1780, hvarigenom svenska jordbruket först fick sitt rätta lif. Förstnämde förordning lät straxt derefter Franske Ambassadeuren öfversätta och tillsända GeneralControlleuren Turgot, som just då var omtänkt att bereda sitt land samma förmåner.

L:s storverk var dock den 1776 fullbordade Realisationen, som också gjort hans namn odödligt i Svenska Historien. Denna åtgärd hade redan länge varit påtänkt, och vid 1772 års riksdag nedsattes deröfver en Comitée, bestående af sju män, som den tiden ansågos vara mest kunnige i stats-ekonomien, neml. RiksRådet Gr. Falkenberg, RegeringsRådet Olthoff, BergsRådet Sandels, KammarRådet Boten, CommerceRåden Liljencrantz och Söderling samt BankoSekreteraren Schröder. Med undantag af L. sammanstämde alla de Comiterade i det yttrandet, att denna åt-

gärd vore för äfventyrlig och vådlig, för att ännu på många år kunna påtänkas. L., ehuru ensam i sin mening, blef icke dessmindre anbefald att sjelf uppsätta och till Konungen inlemna sitt förslag, och sedan detta skett, blef det i hans närvaro underkastadt pröfning af sex RiksRåder; deras meningar blefvo skiljaktiga, dock tillstyrkte pluraliteten — ehuru Comitéens allmänna betänkande aldrig blef uppsatt och gemensamt underskrifvet — att coursen skulle sänkas fyra mark om året genom sedelstockens successiva indragning. L. åter var af den meningen att detta skulle medföra alla de för jordbruket, näringarne och allmänna säkerheten förderfliga verkningar, som redan förut visat sig vid dylika redan flera än en gång försökta utvägar. Konungen, öfvertygad om dessa grundsatsers rigtighet, fastställde också 1775 i RiksRådet Gr. Ulr. Scheffers närvaro den uppgifne Realisationsplanen, och uppdrog åt dess upphofsman att densamma så fort ske kunde verkställa. Enligt denna plan skulle Specie-Riksdalerns värde bestämmas till 6 daler s:m:t, eller 18 daler kppm:t, eller 72 mark, hvilket var en medelväg emellan dess lägsta eller pari-curs 36, och dess högsta curs 108 mark, och på omkring 72 mark, höll sig också densamma åren 1772 och 1773 temmeligen stadigt. Men nu mötte den nya financeplanen ett nytt hinder, då cursen 1774 åter uppsteg till 80 och 82 mark. Deremot medförde en ymnig årsväxt detta och följande år den förmånen, att år 1774 endast 208,801 (eller, med afdrag af det utförda nederlaget, blott 201,353) t:r spannemål införskrefvos, och 1775 nedgick denna import till 145,036 (eller, sedan förutnämde nederlags-export afdrages, endast 123,982) t:r. Då också Banken upphörde att köpa vexlar, så föll coursen åter ned till 72, och nu syntes rätta tidpunkten var inne att sätta realisationen i verkställighet, hvilket skedde genom K. förordn. af d. 26 Nov. 1776.

Dessa stora åtgärder föregingos af följande stadganden. 1:o Befriades Banken från sin garanti för StatsContorets utländske gäld i Holland och Genua, uppgående till 1,800,000 R. sp., å hvilka, ehuru numera Bankens ansvar upphört, i stället för 5 proc. ränta, endast 4 proc. betaltes, då de nya Obligationerne i Kronans namn utbyttes mot de gamla. 2:o Uppbar Banken redan förut till säkerhet för räntan å Statsverkets gamla och nya gäld till Banken, hypothiserade kronoräntor, till ett belopp af 1,200,000 R. sp. 3:o Upp-

togs och öfverlemnades till Banken ett i Holland upptaget lån, stort 1,200.000 Holl. Cour. 4:o Erhöll densamma ytterligare till realisationens verkställande dess egna sedlar å 300.000 R. sp. — Deremot skulle Statens hela skuld till Banken afskrifvas, hvilken, enligt 1772 års uträkning, då BankoUtskottet redan tillstyrkt denna åtgärd mot villkor, att Banken befriades från sin borgen för den utländska gälden, uppgick till följande belopp:

Äldre gäld.	1,601.475.
Sednare d:o	7,463,597.
Convoj- Commissariatets d:o.	298.969.
Rdr sp.	9,364,041.

Ifrågavarande sistnämnde åtgärd verkställdes dock först 1778, sedan obligationerne å den utländska skulden hunnit blifvit utbytta. Detta skedde på det högtidliga sättet, att hela Banko Utskottet jemte Land marskalken samt Preste- och Borgarståndens Talmän till Konungen i sittande Råd återlemnade alla framfarne Konungars jemte StatsContoirets till Banken uthändigade förskrifningar, hvilka sedan inlades i ett förségladt Convolut och nedlades i Riksarchivet. Vid detta tillfälle njöt L. den ovanliga utmärkelsen att framkallas vid Konungens sida, för att, efter H. Maj:ts eget uttryck, jemte Honom sjelf deltaga i tacksägelsen för denna saks lyckliga utgång.

För Statsverket var samma åtgärd också högst fördelaktig, i det att icke allenast hela dess skuld till Banken sålunda annihilerades, utan Kronan äfven återfick sina förut hos Banken hypothiserade inkomster af stora Sjötullen, Kopparräntan, Jern- och Alun-tionden. Banken var åter härvid ögonskenligen den förlorande, hvarföre också dess styresmän gjorde någon svårighet att antaga denna liqvid; andra åter ansågo en sådan uppoffring icke för dyr för att bereda säkerhet i alla penninge-transactioner medborgare emellan. Föröfrigt ökades förtroendet till Banken hos allmänheten genom en förnyad drift i silfvermynts utprägling, så att mellan åren 1775 till 1778 i diverse specie-mynt tillverkades 3,237,546 Rdr 32 sk., oberäknadt 33,441 dukater. Väl var man i början nyfiken att komma i besittningen af det glimmande silfvermyntet, så att Banken ifrån 1777 års början till 1778 års slut i inlösen för sina transportsedlar måste utbetala 2,040,743 Rdr sp. Men som coursen på Hamburg från 1776 till 1783 höll sig vid 47

till 47 sk., så kunde ej svenskt mynt med fördel utföras. Tvertom ankom mycket silfver utifrån, dels i följd af exportens öfvervigt öfver importen ifrån början af 1779 till medlet af 1783, då Banken tillöste sig utländskt silfver för 2,487,285 Rdr dels genom Amerikanska kriget, hvarmedelst Svenska frakthandeln mycket utvidgades och tillika Ostindiska Compagniet dref en högst indrägtig rörelse.

Tillika upprättades, för att lätta penningerörelsen och qväfva det inritade ockret, Låne-Diskonten, hvaruti flere enskilde insatte stora summor mot 3 procents ränta, hvarigenom den vanliga räntan i allmänna rörelsen nedgick till den lagliga räntan af 6 procent. För att tillfredsställa Embetsmännens skäliga klagan, att deras penningelön genom myntets förra vanvärde blifvit alldeles otillräcklig, anbefalltes L. jemte tvenne andra embetsmän att öfverse Aflöningsstaten, som i följd deraf blef jemkad efter tidens kraf, hvarvid 1696 års kloka Statsreglering blef lagd till grund. Äfvenså stadgades de grunder, enligt hvilka penninge-räntor och utskylder till kronan samt laga ådömda viten skulle evalveras.

Den nya Realisationens bestånd, i början understödt af lyckliga äringar, led dock en stark påkänning genom de svåra missväxter, som begynte 1781 och uppnådde sin höjd 1783, hvilket gjorde, i förening med den ända till sommaren 1787 under tiden fortsatta Krono-brännvins-bränningen, att mellan åren 1781—90 i medeltal införskrefvos 774,147 t:r spannemål; allrastörst var behofvet 1783 och 1784, då förra året 1,055,880 och det sednare 1,065,450 t:r inskeppades. Men detta oaktadt led, dels genom nyss anförda lyckliga omständigheter, dels genom Finans-ministerns stora klokhet, realisationen ingen stöt, utan coursen föll åren 1787—88 ofta under pari och mycket silfver inkom i landet. I allmänhet anses tidehvarfvet mellan 1776 och 1786, oaktadt nyssnämde dels verkliga missväxt-år dels svagare äringar, såsom ett af de lyckligaste i Sveriges historia, och administrationen makalös. De fattigare hade af dessa olyckor föga känning, då 1 t:a ritorr råg kunde till menigheten säljas för 3 Rdr B:co, och detta utan minsta förlust för Kronan. Klagan öfver brist på penningar afhördes den tiden sällan, ehuru hela rikets rörelsecapital endast steg till 10½ million.

Såsom ett bevis på L:s stora klokhet må anföras följande, af Silfverstolpe, berättade, åtgärd. "År 1781 voro

spannemålspriserna äfven utrikes ovanligt höga; och i Riga, hvarifrån, af en årlig utskeppning af per medium 18,000 Läster Spanmål, 14,000 vanligen hemtades till Sverige, hade priset uppstigit till 60 Alberts-daler per Läst. Då Konungen ej kunde förmås att bifalla Frih. L:s gjorda förslag att inställa bränvins-bränningen, vidtog Frih. L. på eget bevåg det dristiga steg, att försöka nedsätta spanmålspriset i Riga, derigenom att han suspenderade all införskrifning af säd derifrån, under hela 2 à 3 månaders tid; men ingick derjemte med det betydligaste Handelshus i Riga den hemliga afhandling, att det skulle på en dag få sluta om 6,000 Läster, så fort priset kunde nedsättas till 40 Alberts-daler, med vilkor att samma Handelshus genom sina operationer medverkade till Frih. L:s ändamål. Men undertiden hade ett förbud af spanmåls-utförsel från Österrikiska Nederländerna och Brabant väckt i Holland ett sådant bekymmer, att 120 köpmansfartyg, under convoy af 7 Rangskepp, affärdades till Östersjön och i synnerhet till Riga för att hämta spanmål. Frih. L. förskräcktes vid denna tidning. Men till hans och hela Rikets lycka uppsöktes genast Holländska Flottan af en Engelsk, som slog och tvang den att återvända till Holland: och Frih. L:s försök utslog så att hvarje Tunna af Kronans Spanmål kostade 1⅛ R:dr mindre än den de Svenske Handlande införskrifvit, att på hela inköpet för Kronan 13 tunnor guld besparades, och landet vardt frälsadt från hungernöd."

En annan lika fintlig utväg till penningars anskaffande i behofvets stund förtäljes af Schulzenheim. Då Konungen 1777 för sin resa till Petersburg befallt Statssekreteraren att anskaffa 70 till 75 tusen Rdr, fann denne dertill medel derigenom, att han i sitt eget namn uppköpte mot säkerhet och 3 procents ränta 1,200 skepp:d myntade kopparplåtar, som utskeppades, drog derpå vexlar, lemnade beloppet åt Konungen, som derigenom erhöll den äskade summan mot lindrig ränta och på 18 månaders tid, hvarjemte äfven Banken fick afsättning på ett fruktlöst liggande plåt-förråd.

Så djerf L. i sina operationer ofta var, så var han dock icke mindre försigtig. För att betäcka 1784 års svåra spanmåls-införskrifning, upptog han, mindre af behof än för säkerhets skull, ett lån ur Banken på 720,070 Rdr i guld och silfver, som sedermera betaltes med Bankens egna transportsedlar, såsnart behofvet af vexlar för den utomordentliga sädes-införseln sådant tillät. L:s credit var föröfrigt så

stadgad ut- och inrikes, att han, utan verklig fond, kunde draga vexlar på Hamburg och Amsterdam, till ett belopp af 1 million.

Ännu måste vi omnämna ett ytterligare bevis på L:s fyndighet, ehuru i en sak af mindre vigt. Pommern var i stort behof af specie-mynt och begärde 1 million Rdr till silfverinköp och utmyntning. I Sverige hade nyss förut åtskilliga äldre myntsorter, såsom Caroliner, tolf- och sexstyfrar blifvit aflyste, och deras åsatta värde med 6 procent nedsatt, dels för nötningens skull dels såsom ersättning för ommyntningen; och i följd deraf hade en ansenlig myckenhet af desse under lång tid osynliga myntsorter hommit i omlopp. Deraf lät L. till Pommern utskeppa en stor qvantitet, men varsamt och i mindre portioner, hvilken begärligt emottogs af Tyskarne, som sedan länge ej varit bortskämde genom allt för godt mynt. För beloppet uppköptes vexlar, som hitskickades till ersättning för det utskickade gamla myntet. Genom denna operation besparades ej allenast all förlust genom afnötningen och ommyntningen, utan K. Räntkammaren hade derpå till och med en liten vinst af 250 Rdr sp.

Oberäknadt den dryga spannmåls-importen satte Konungens frikostighet och ymniga hofhållning, hans utrikes resor, kostsamma byggnader och i följd deraf företagna utländska lån, det uppgjorda finance-systemet på svåra prof. L. gjorde deremot flera allvarsamma föreställningar åren 1785 och 1786, och då dessa ingen verkan gjorde, tog han 1786 verkeligt afsked, hvarom han redan flera gånger anhållit, men hvartill Konungen nu ändtligen samtyckte med villkor att han skulle ännu 6 månader i sitt embete fortfara och hvarvid honom tilläts att sjelf få föreslå sin efterträdare, hvilken nåd L. dock undanbad sig. Innan dessa sex månader gingo till ända, upphöjde Konungen honom till RiksRåd, hvarigenom dock rikets penningeverk beröfvades en så upplyst styresman, men hvarvid Konungen, obesvärad af hans föreställningar, fick leda financerna efter sitt eget sinne. Förrän L. lemnade sin befattning, hade han dock ådagalagt ett nytt prof på sin stora förmåga. Då nemligen Konungen, vid hans sista afskedsansökning, yppade sitt bekymmer öfver den redan långvariga statsbristen, samt tillade att, i fall denna brist möjligen engång kunde häfvas, han allvarligen ville vara betänkt på att inskränka statsutgifterne så, att ett dylikt deficit aldrig skulle uppkomma,

så vida riket ej blefve hemsökt med krig eller andra oförutsedde svåra olyckor. L. försäkrade då, att om Hans Maj:t hyste en för riket så välgörande afsigt, hoppades han att han innan årets slut skulle kunna tillstoppa detta svalg. Genom användandet af flere hopsamlade tillgångar samt i synnerhet besparingar på de franska subsidierne, lyckades det verkligen vår store finance-man, att kunna verkställa denna plan, så att tre dagar före årets slut hade han den tillfredsställelsen att öfverlemna till Konungen StatsContoirets qvittens på der insatte medel för hela den summa som statsbritens utgjorde, så att StatsContoiret kunde börja året 1787 utan någon balans.

Ja, redan vid realisationens begynnelse hade L. uppgjort det förslaget, att inom tjuge års tid utan ordinarie beskattning eller bevillning, kunna befria riket från hela dess ut- och inländska gäld, hvaraf den förre vid 1773 års början steg till 2½ millioner. Till den ändan skildes befattningen med riksgälden alldeles från StatsContoiret och öfverlemnades till en RiksgäldsDirection, som tjente utan arfvode; den skötte sitt värf med god framgång, som gaf hopp om förslagets realiserande, så vida icke dels missväxtårens följder, dels Konungen sjelf, genom vidtagande af motsatta principer, icke hade motarbetat det. Redan hade L. till allas förmodan lyckats att på sätt vi nämnt omsätta den utländska skulden till 4 proc. ränta samt derå göra afbetalningar, då i följd af dessa omständigheter skulden åter uppstegrades. Slutligen kom 1788 års krig, som helt och hållet omstjelpte L:s planer och snart beröfvade Sverige frukterna af realisationen. Vid de finance-operationer, som nu blefvo nödvändiga, rådfrågades visserligen den fordne finance-ministern; men som den år 1788 vidtagne nödhjelpen, att förvandla rikets skuld till landets löpande rörelse-capital, på intet sätt öfverensstämde med hans allvarsamma grundsatser, så kunde dess råd nu mera icke finnas behagliga eller antagliga. Denna sin farhåga uttryckte han också i det Betänkande, som K. CommerceCollegium d. 29 Aug. 1789 anbefalldes att afgifva angående Riksgäldssedlarnes verkan på rikets näringar.

Mindre väl underrättade personer bland samtiden förmodade att L. tillstyrkt eller åtminstone ej afstyrkt den olyckliga Krono-brännvins-bränningen. Schulzenheim försäkrar dock, att "då Konungen nödvändigt af den regala Bränneri-inrättningen ville draga större vinst, föreslog L. att

socken-brännerier, som förstörde mindre säd än enskilde om en liten pannerymd, skulle privilegieras, hvilka kunde inrättas utan publici kostnad, och som gåfve Kronan, så länge bränningen kunde fortsättas, en förökt årlig inkomst af 18 tunnor guld; men löftet om en indrägtigare vinst, i likhet med de Preussiske Bränneri-inrättningarne, antogs i hopp om större förmån. Med bibehållande af några få kronobrännerier måste dock sedan det verkstälde förslaget, med en förlust af minst 100 tunnor guld, öfverändakastas." Silfverstolpe tillägger, att L:s förslag om socken-brännerier redan var gilladt af Konungen, tryckt och till alla Landshöfdingar afsändt, då en annan Embetsmans förslag mellankom, som i stället blef antaget. Föröfrigt hade L. redan 1776 emottagit inseendet öfver Kronans förrådshus och deras förseende med spannemål, hvarvid honom tillerkändes ett arfvode af 1 procent å all upphandlad säd, men L. undanbad sig oegennyttigt större ersättning för sin möda än ½ procent.

Af det förut anförda ser man, att Konungen annars fullkomligt öfverensstämde med sin finansminister i alla åtgärder, som åsyftade rikets bästa i allmänhet, blott de ej gjorde intrång i hans egen ekonomi eller stodo i vägen för sättet att fylla ögonblickets behof; — men att denne i många hänseenden ädelmodige monarch icke dess mindre alltid bibehöll för honom en djup aktning och till och med vid de tillfällen, då hans råd funnos minst angenäma, öfverhopade honom med nådebevis, såsom då Konungen gaf honom råds-purpurn och sina ordnar. Mest smickrande för en så hög själ som L:s, var väl det oinskränkta förtroende Gustaf visade honom vid sin utresa till Italien, 1783, just i en tidepunkt då den befarade spannemåls-införskrifningen uppfyllde hans rådgifvare med största bekymmer och syntes hota den knappt stadgade realisationens bestånd, förmedelst uttömning af Bankens redbara fond. "Genom Instruction hade Konungen betagit Rådkammaren befattningen med de ärender, som angingo Banken, Stats-Verket, Financerne och Spanmålsbristen i Riket, och om dem uppdragit Frih. L. hela värden. I början förgäfves undanbad han sig ett så stort och äfventyrligt förtroende. Konungen utfärdade för honom en Instruction, den L. äfven utbad sig få återställa. Konungen erböd honom då en fullmakt in blanco försedd med dess höga namn och sigill; men Frih. L. försäkrade det han aldrig skulle en sådan emottaga. Änteligen

åtnöjdes Konungen med hans försäkran att efter all sin förmåga uppfylla Konungens önskningar: och en Comité, hvarnti Frih. L. äfven blef ledamot, förordnades med lika makt, i afseende på nämnde ärender, som den Konungen sjelf tillhörde." Då nu Konungen vid sin ankomst fann, att L. genom likaså dristiga som klokt beräknade anstalter afvärjt alla farliga följder af nämde riksolycka, uttryckte han sin tacksamhet på ett sätt, som fullkomligt svarade emot så stora förtjenster.

Då Frih. L. lemnade sin Statssekreterare-befattning, afträdde han ifrån sin egentliga lysande bana; och sedermera blef hans ställning till Regeringen under sednare åren af Gustaf III:s lefnad samt de följande Styrelseåren, sådan, att han emot dess finance-åtgärder mestadels tradde i öppen, eller stillatigande opposition, ehuru han oftast (förmodligen mest för syns skull) rådfrågades. Då han redan 1789 i CommerceCollegii namn uttryckt sitt bekymmer öfver Riksgäldssedlarnes höga belopp, som enligt Riks. Ständers beslut blott skulle utgöra högst 600,000 Rdr, men redan första året växt till 5 millioner; så måste han 1793, då desse 5 millioner ytterligare växt till mer än 10, ännu eftertryckligare, i en i samma Embetsverks namn afgifven skrifvelse af d. 21 Oct. s. å., framställa vådorne af detta system; men då man ej visste andra medel under rikets nuvarande ställning, så höll man detta CommerceCollegii yttrande hemligt för allmänheten, för att ej väcka dess oro och misstroende.

Vid 1800 års riksdag Ledamot af hemliga Utskottet, kunde L. lika litet som de med honom ofta liktänkande Presid. Carl Er. Lagerheim samt Archiater Schulzenheim bifalla det nu vidtagna finance-beslutet, att realisera 15 millioner Riksgäldssedlar med 10 mill. Rdr B:co, och detta medelst en allmän förmögenhets-beskattning och en Ammortissements-fond af 300,000 Rdr B:co i 15 års tid. Föröfrigt var Carl Er. Lagerheim (se hans Biogr.) den, som undanträngde L.; den förre uppgaf finance-planen vid Gefle rikdag, var själen i statsutredningen 1794, i anledning hvaraf 1809 mellan de båda finance-männen uppkom en skriftvexling, samt föranledde 1812 års riksdagsbeslut om statsverket.

Såsom Ledamot af StatsUtskottet 1809 afstyrkte han likaledes Bankens tillgripande, men rådde i stället till upptagande af ett inhemskt lån. Särskildt uppgaf denne Svenske financernas Nestor i ett Memorial af d. 1 Mars 1811 till då

varande KronPrinsen sina tankar om de tjenligaste medlen att afhjelpa dessa bekymmer; föröfrigt tyckes han icke varit obenägen emot ett annat förslag, att, i likhet med England, grunda ett fondsystem med bokförda Annuiteter på obestämd tid. Denna plan antogs också af Ständerna 1810, men innan den hann utskrifvas och expedieras, inföll redan ett urtima riksmöte, då densamma ogillades. I stället beslöts, att i Banken upptaga ett lån af 10 millioner, emot 2 procents ränta och 3 proc. årlig afbetalning, till hvars gälldande 720,000 Rdr förmedelst en extra bevillning anslogos.

Grefve L. hade då redan hunnit till gränsen af sitt nära 85:åriga ärofulla lif. Hans yttre motsvarade den starka och ädla själ, som bodde deriune. "Han hade — enligt Silfverstolpes teckning — en ej mycket hög, men reslig och värdig kroppsbyggnad: hans ansigte, äfven intill sednaste ålderdomen, var utmärkt vackert och behagligt: det instämde, både i sin stillhet och i sina rörelser, med egenskaperna af hans själ: det angaf snille, skarpsinnighet, dristighet, ihärdig kraft, rättskaffenhet och ett högt sinne. I Embetsmanna-befattningen var han arbetsam, driftig och befallande: derutom, i väsendet glädtig och älskvärd. Hans tal var utmärkt af ljusa, omfattande, bestämda och ädla begrepp." På hans oegennytta hafva vi förut anfört ett prof: det ovederläggligaste beviset är det, att han, genom hvars händer så många millioner årligen rullat, efterlemnade en ganska måttlig förmögenhet.

Utom Vet. Akad. var Grefve L. ledamot af K. Landtbruks Akad., Patr. Sällskapet och de flesta Provinsernas Hushålls-sällskaper. Såsom enskild var han en skicklig landthushållare, och såsom en tid Medinteressent i Mariebergs Fayence-bruk uppbragte han denna tillverkning till en förut i Sverige osedd fullkomlighet, äfvensom han der lät tillverka äkta Porcelaine, i likhet med det Sachsiska; men båda dessa näringsgrenar förföllo sedan, ehuru stenporcellains-tillverkningen öfverflyttades och fortsattes vid Rörstrand.

Grefve L. efterlemnade följande Barn: 1. Grefve *Johan Vilhelm*, Hofmarskalk, Landshöfd. i Vesterås, R. N. O. † 1816; 2. Frih. *Axel Ludvig*, Major; 3. Frih. *Gustaf Adolf*, Major, R. S. O.; 4. Frih. *Carl Otto*, ÖfversteLieut. i armeen, Major vid Lif Gardet, R. S. O., † 1818; 5. Frih.

Fredrik August, Hofmarskalk, R. N. O.; samt 6. dottren *Maria Charlotta*, gift med Major Carl Tornerhjelm.

Skrifter: Memorial rör. utskeppningen af vårt gröfre jernkram. Ingifv. till K. Comm. Colleg. Sthm 1768. — Mem., huru Sverige må kunna få nödig tillgång på guld- och silfvermynt m. m. Uppsatt i Amsterdam d. 31 Oct. 1758 och inlemnadt till samma Colleg., tryckt i Sefströms HandelsBibl. Sthm 1772. St. I. — Anmärkn. öfver handeln på Livorno. Insände från Montpellier d. 18 Jul. 1760. — Anmärkn. rör. Silkeshandeln. Begge tryckte i nämde HandelsBibl. — Mem. ang. en friare Religions-utöfning. Förf. i Amsterdam 1760 och insändt till det då församlade Presterskapet. Sthm 1778. — Intr. Tal i Vet. Akad. 1768: Om Sv. Näringarnes undervigt emot de utländska, förmedelst en trögare arbetsdrift. — Tal vid Pres. nedlägg. 1770: Om Sveriges utr. Handel i gemen och den Levantiska isynnerhet. — Ett rön i samma Akad. Handl. — Anmärkn. vid Statsutredningens Berättese år 1794 om Statsverkets tillstånd vid K. Gustaf III:s död. Dat. d. 14 Dec. 1809.

(Källor: Personalier uppläste i Botkyrka vid . . . J. Liljencrants Begrafn. d. 6 Febr. 1815 af Ax. Gabr. Silfverstolpe. Sthm 1815. — AminnelseTal i K. Vet. Akad. d. 24 Apr. 1816 af David Schulz v. Schulzenheim. — Rosenhanes Anteckn. om K. Vet. Akad.)

P.

LILJENSPARRE, NILS HENRIK ASCHAN.

Denne namnkunnige man, Stockholms förste Polismästare, mannen med utseendet af en Venetiansk Statsinquisitor (Morianen), föddes i Norrköping d. 22 Juli 1738. Fadren var den bekante skriftställaren Doct. *Henrik Jakob Sivers*, slutligen Prost i Tryserum. Modren *Anna Maria Aschanius.* Stud. i Upsala 1754, der han isynnerhet vinnlade sig om lagfarenheten, ehuru han äfven med mycken ifver studerade historien. Besökte 1755 universiteterne i Greifswald, Rostock och Leipzig, samt återkom till Sverige 1757. Sedan han 1761 tagit Juridisk examen, blef han 1762 Auscultant i Svea Hofrätt, 1763 Extra Cancellist och 1764 Extra Notarie. Notarie i SlottsCancelliet 1765, erhöll Sekreterare fullmakt 1772, och blef 1781 verklig Sekreterare i SlottsCancelliet. Då K. Gustaf III fann för godt, att tillsätta en Polismästare, uppdrogs denna befattning åt Sivers, som till Konungens största belåtenhet förvaltade detta embete. Han rönte ock flera prof på Konungens nåd, då han erhöll Lagmans titel 1784, adlades 1786 och blef R. N. O. 1788.

Efter K. Gustafs död hade L. samma öde, som flere af denne Konungs tillgifne vänner, att den nya regeringen

skyndade sig att aflägsna dem. L. blef 1792 UnderStåthållare i Stockholm och förrättade äfven någon tid Öfver-Ståthållarens funktioner, men erhöll afsked d. 7 Jan. 1793, och skickades till Pommern, för att, som det hette, der ordna polisen. Blef sedermera 1799 Kronofullmägtig i General-TullDirection, samt från 1802 till 1811 i Tullarrende-Societeten. Dog d. 3 Jan. 1814.

Gift 1. med *Hedvig Charlotta Reuterswärd*, dotter af Öfverste Pehr R. — 2. med *Catharina Charlotta Sjösteen*, dotter af Capitainen Ernst Fredrik S. Sonen *Per Henrik*, Mag:r i Ups. 1788, Juris Adjunkt 1791, blef 1792 Polismästare efter Fadren, men flyttades redan följ. året till Assessor i Svea Hofrätt. † 1793. Yngre sonen *Ulrik* lefver ännu; är Öfverste och Bataljons Chef för Lifbeväriugs Reg:tet, samt R. S. O.

L:s befattning skulle nödvändigt förskaffa honom många ovänner, helst han af blind lydnad för Konungen påtog sig flera obehagliga uppdrag. Allmänt erkännes dock, att han på sin tid var Sveriges Fouché, och af ingen bland sine efterträdare blifvit öfverträffad.

(Källor: Rehbinders Adl. Matr.)

LILIESTRÅLE, JOACHIM WILHELM.

Vi vilja först erinra, att han så skref sitt namn, ehuru vexlande det än stafvas af andra.

Superintendenten i Carlstad *Ingemund Bröms*, en af kämparne mot pietismen, under det han var Theol. Prof. och Domprost i Åbo, hade 4 söner, som på samma gång (år 1756) blefvo adlade, 34 år efter fadrens död, af hvilka *Joachim Wilhelm Liliestråle* var den yngste. Född 1721 (året före sin faders död), blef han efter 10 års akademiska studier 1744 inskrifven i Svea Hofrätt, användes som ledamot i Commissorialrätter i Stockholm, Calmar, Carlscrona, Norrköping 1746—49; var Sekreterare i Commissionen öfver "Dalsakerne", dito i en Sekret Commission under R.R. Gr. Ehrenpreus' præsidium, Fiskal i Hofrätten 1752; v. Adv.Fiskal 1756. Adv.Fiskal i K. KammarColleg. 1757. Sekret. i K. St. Justitie Deput. 1760. Lagman 1762. Ledamot i LagCommissionen s. å. och i KammarCommiss. 1765. Sekret. i R. St. stora Deputation och i Sekreta Utsk. 1768. JustitieCanzler d. 27 Mars 1772. R. N. O. 1773. Ledamot

i Tullarrende Societeten 1776—85. Afskedad fr. Just.Canzl. emb. 1779, såsom för gammal. Lefde dock derefter i 28 år eller till d. 31 Jan. 1807, då han dog på sin sätesgård Låsta i Södermanland. Gift 1. med *Beata Hackert* 17 . . 2. med *Charlotta Fleetwood* 1784. Han är i flera hänseenden märkvärdig. *Embetsmannen* i sin fullaste mognad var, som redan i Leopolds biographi anmärktes, i vägen för den önskan att på en så hög rangplats få en man af hög börd anstäld. Han försvarade en sjelfständighet på prosa under allt sitt hoffjäsk på vers och det sednare kunde aldrig öfverskyla det förra, äfven om han i hofvets lekar sprang omkring och lånte eld *). Hos honom fann man deremot blott det löjliga i denna svaghet, som syntes beräknad att göra den från frihetstiden bibehållna embetsmannacharakteren tåld. Hvad begreppen äro underliga! Den snillrike Ehrensvärd, memoirförfattaren, biträdde sjelf att aflägsna Liljeståle, för den brist i värdighet Embetet fick, derigenom att L. i arbetsrummet skref vers och hos fruntimmer uppläste domar, att hans bref till Stadsfiskaler hade citationer ur Homerus, att han var præses i Samf. pro fide & Christianismo och likväl Ledamot i Tullsocieteten, att han åt middagar på källare, der unga officerare kunde rediculisera hans vers m. m., men måste snart sjelf anmärka, att den 25:årige, som efterträdde, mindre aktade samma embetes värdighet bland aktriserne vid theater-repetitioner. Mycket ministeriellt snille förbrukades, för att få L. undan. Han fick slutligen befallning att resa till Gottland, då hans ålder gjorde en slik resa äfventyrlig; då tillsades honom att resa eller taga afsked. E—d afstyrkte visligen gubbens fåfänga att för sin son Ingemunds skull vilja bli Baron, utan rådde honom hellre att betinga sig en hederlig pension. Afskedet begärtes. Han förklarades af flera såsom en bild af frihetstidens embetsmanna värde, som, då så vanligt, nu aftog alltmer och mer.

Riksdagsmannen framträdde nu och ådagalade en oberoende samt insigtsfull mans lugna sjelfständighet, åtminstone i början utan allt fronderi. Vid 1786 års riksdag motsatte han sig lossandet af de band, genom hvilka sedernas helgd dittills bättre bevarades än som skett efter lossandet, och kämpade för Tryckfrihetslagens återställande i

*) Både Hof- och JustitieCanzleren såg Ehrenswärd i denna folklek springa sig andtrutna på hofvet omkr. 1777.

det skick, Konungen gaf denna högvigtiga nationalangelägenhet 1774, nu fördunklad af 1780 års kungörelse (d. 6 Maj) och tillägget till densamma af d. 23 Maj 1785. Det tal han i detta hänseende höll är af ett värde, som påkallar ett annat minne än löjets, om hans Fidei-commiss också vore sämre än Dalii rim. Hvar tid har sin vurm. Och den vurmen att skrifva vers synes åtminstone vara lika oskyldig, som den att hålla kalaser. Det kan ej upphöja, men bör ej nedsätta den förtjenst, som verkligen fins. Han förklarade "skrif- och tryckfriheten för en rigtig politisk barometer, som visar för kloka ögon i hvad grad borgerliga friheten hos ett folk står." Han visste att K. Gustaf ej älskade att regera öfver okunnige och feghjertade utan öfver upplyste, tänkande och frie män. Få talte då ett bättre språk bland de ridderlige lagstiftarne. Ännu höra vi ofta genljud af hvad som då hade nyhetens behag. Vi anföra ur hans yttrande om *barnmord*, hvilkas mildare bedömmande än andra mord han ansåg alldeles grundlöst, helst intet mord kunde anses så öfverlagdt, så oföranledt af den mördade:

"Det är med lagar, som med åldriga byggnader och monumenter, sjelfva deras ålder gifva dem vördnad. Deras utseende kan hafva något rude och mindre instämmande med nyare tiders tycke, men de ha fasthet och styrka i sin grund. När en lag, sekler igenom, varit i ett land gällande och folkets seder, tänkesätt och rättigheter derefter tager sitt skick, så ändras den icke gerna utan vådliga följder. Kloka män ha ock anmärkt, att just ej alla tidehvarf äro lika beqväma för goda lagstiftningar." Vid Frietskys sida kämpade han ock mot den regala bränvinsbränningen.

Förgäfves var dock allt arbete vid denna riksdag. Det ökade motståndet. Vid 1789 stod en fullformad Opposition på Riddarhuset. L. var en af de kunnigaste, således både moderataste i sätt och oböjligaste i sak. Han föreslog de mot R. och A. i handskrift utkomna pasqvillernas tryckning, viss att den vederläggningen vore bäst, då man anfölls mot sanning och rättvisa. Förordade åter tryckfrihetens återställning, på det sådant ej måtte undertryckas som skrifves på sanningens och frihetens rena tungomål. Kort förrän han fängslades, hade han opponerat sig emot, att Konungen intet Stats-Utskott tillsatt, utan uppdragit Heml. Utskottet hvad grundlagen hänvisat åt ett Stats-Utskott. Häktades

tillika med Fersen*), C. De Geer, Stierneld, de Frietsky m. fl. Det ena lagbrottet betingar så ofta det andra, allt *crescendo.* Sorgligare än bojan 1789, var det för L. att se den så väl förmanade Fidei-Commissarien bland de anklagade 1792. Hans olycka var att ha råkat ut för *"gubben"* (Pechlin) och dervid glömma Fadren, dock kunde sonen knappt annat tillvitas, än att han besökt Pechlin. Han dömdes blott till 8 dagars ytterligare arrest.

Poeten har, som vi redan antydt, blifvit med all stränghet bedömd. Tonen gafs från ett hof, som först ville bereda honom en orättvisa och sedan ha den ursäktad. Och än i dag finnas många kritikaster, som anse att en dålig poet knappt bör behålla godt namn och aktning som menniska. Dock — förgår den barnsligheten med hvarje år. Tystnaden och glömskan straffa tillräckligt. L. var Dalins lärjunge och hade fått sin vittra stil, förrän ännu den Kellgrenskt-Leopoldska poesien var till. Han behöll den. Han bör bedömmas i sin skola, såsom de nämnda i sin. Och i den skolan, bland Tessin, Palmfelt, Lohman, Celsius m. fl. är han åtminstone af andra ordningen, der ej många äro af första. Framför oss ligga 2:ne ex. af Fidei-Commisset till min son Ingemund. Sthm 1772, interfolierade, tillökte och förbättrade, det ena tillegnadt Hr Lieuten. Grefve Jac. Pontusson De la Gardie:

> "........ tillegnar nu min Grefve dessa blad.
> Blott Sanning, som jag tror, vår själ gör fri och glad;
> Vårt värde godhet gör och dygd vår rätta lycka."

Han är didaktisk, ty så skulle poemet vara — en versifierad Ordspråksbok, en samling af gnomer. — Förf. sände ett

---

*) Om ock Gustaf "visste att Fersen skulle gå", när han befallte hans fängslande, så synes det af ett troligen i fängelset skrifvet poem, att Liljeståle ej spelte komedi. Det börjar:

> (Sanningen till . . . .)
> Du som till verlden född att menskors väl bereda
> Och genom lag och rätt ditt folk till sällhet leda;
> Hör himlens röst, som ropar dig.
> Jag är den gudamakt, som alla öden hvälfver,
> Som dygden styrka gett, för hvilken lasten skälfver.
> Betänk att hämden är hos mig.

Kanske fick ock Fidei-commisset här slika tillägg, som:

> Så sprids töcknan landet kring och allt i yra hvimlar,
> Der åskan snart förfärligt slår, man målar klara himlar.
> Förnuft och Sanning slås i band, förstummas, få ej ljud,
> Och tyranniet tågar fräckt i sjelfva ärans skrud.

exemplar med tillegnan till den ädle *Bernsdorf.* Det syntes snart öfversatt på Danska, troligen i följd deraf. Den äran kan uppväga flera d. v. Svenska hof- och statsmäns begabberi *). Början är ofta det enda bedömarne ha hört: "Du är en unger Dräng." Men dräng var ett ord, som vårt språks puritaner ville återföra från sin äldre bemärkelse, då en prins hedrades af detta namn. Leopolds rättvisa åt den äransvärde mannen, ha vi redan anmärkt, ehuru han sedan i *Durencran* ville förebygga efterföljd. Sondén bidrager ock till Liljestråles rättvisande i Hammarskölds Sv. Vitt. Hist. 2:a uppl., anförande en vacker psalm. Här äro i detta föraktade, glömda, så ofta under all kritik varande verk så många drag, som öfversatta i den tidens alexandriner af en Leopolds mästarhand skulle hänryckt tiden. T. ex. Sedan han lärt att ej säga annat än hvad sannt är, men derföre ej säga allt som sannt är, utan pröfva när och hvar en sanning skall sägas, heter det:

Men om det gäller landets väl, förtrycktas rätt, din ära,
Låt då din tunga redligt fram din rena mening bära,
Med foglighet, men oförskräckt, när saken är af vigt.
Att tiga blir en skam, ett brott, när tala är en pligt **).

Om dylika ställen hexametriserade af en Tegnér inflätades i en Havamal, skulle vår tid förtjusas. O! form! hvad du är mäktig i sången, som i lifvet! Såsom grundlagarnas eller Fru Mo—rs!

Flera små verser äro tillagde, ganska lätta och nätta. T. ex.

Smickret ingen kan förleda
Som sig sjelf ej först förledt.

---

*) Dedicationen till Bernsdorff slutar:

Sveriges barn var detta gifvet,
Men det är för verlden skrifvet,
Om det Bernsdorffs bifall får.

**) I De la Gard. Arch. är anfördt:

Du som ej tror odödlighet, gör klokt att dygd förlåta,
Om ingen Evighet är till, är detta lif en gåta.
Ett trolöst hjerta *litet* är, så lågt och klart och vrångt.
Att kunna fatta *stora* ting för inskränkt och för trångt.

N. Rosenstein (se nedan) anför i en ganska värdig recension, med beröm:

För ett så kalladt evigt namn, som många gjort till dårar,
Gör intet, som ditt samvets lugn och andra menskor sårar.
Att andas genom andras mun — ett lånt, ett skröpligt lif.
För sådan afgud böj ej knä och ryktets träl ej blif.

Vill du derifrån dig freda,
Känn dig sjelf och lär dig vett.

Lik Lejonhufvud räknades Liliestråle till skalder af den fornschola, som ock sökte genom bönen bli öppen af en högre "Begeistrung" än den poetiska. Hans kyrkogång, hans Bibelläsning, hans psalmer, hans arbeten pro fide & Christianismo hjelpte ej heller hans actier bland den vittra ungdomen. Frid nu med hans minne!

Skrifter: Disp. de interpretatione Legum Civilium. I P. Upsal. 1744. II P. ib. 1782, under samme Præses Dan. Solander, af samme förf.; men Resp. 1744 var J. W. Liliestråle; Resp. 1782 var dennes son Ingemund L., Copist i K. Cancelli. — Till H. K. H. Kronprinsen vid dess första besök i Kammar-Coll. Poem. Sthm 1762. — Belisar af Marmontel. Öfs. Sthm 1768. 2 uppl. Sthm 1779. — Popes försök om Menniskan. Öfs. fr. Engelskan i lika många verser. Sthm 1768. — Eloisas bref till Abeilard af Pope. Öfs. Sthm 1782. — Fidei-Commiss till min son Ingemund. Sthm 1772. Öfs. på Danska*). Ny upplaga med Strögods (Skaldebref till unge Arist och allegorisk gåta). Sthm 1797. — Th. a Kempis om Christi Efterföljelse (4:de Boken utelemnad) Sthm 1798. — Tal öfver Commerce-R. A. Nordencrantz, då hufvudbaneret krossades. Sthm 1772. — Tal till Magistraten och Borgersk. i Westerås 1774. — Tal öfver Landshöfd. Frih. P. v. Psilander. Sthm 1776. — Tal om Lagförbättring. vid præsii nedl. i Vet. Akad. 1775. — Åminnelsetal öfver Cancelli-R. och Riddarhus-Sekret. J. G. Psilanderhjelm i Sällsk. Utile Dulci 1783. — Tal om Talekonsten, dess upphof och förbindelse med Vetenskaperne vid præsidii nedl. 1784. — Åminnelsetal öfver Hr N. Sahlgren 1777. — Öfver M. Falkenberg 1796. — Intr.Tal i Vitt. Akad. 1773. — Åminnelsetal öfver Hr O. v. Dalin i Vitt. Akad. 1780. — Dalins lifslopp. ibid. — Lefvernesbeskrifn. öfver Frih. Christopher Manderström i V. H. o. A. Akad. 1789. — Tal derst. på Högtidsdagen 1790. — Stilla lefnads sällhet, införd i v. Dalins Vitterh. Arb. Band. 3. s. 54, 55. — Dessutom flitig insändare i lärda och vittra journaler, samt förf. af Brud- Graf- och Lyckönskningsskrifter. — Försök till Nya Kyrkopsalmer. Strengn. 1798. — Smärre poemer i Samlaren, utg. af Gjörwell, i Vitterhetsnöjen, utg. af Utile Dulci etc.

(Källor: Rehbinders Adl. Matrikel 1781 n. 1987 bland Adelsm. Följ. delen af 1794. s. 211. — Hammarskölds Sv. Vitterh. Hist. 2:a uppl. — De la Gard. Arch. X D. — Sher. Rosenhanes tal i K. Vitt. Akad. 1811).

—N.

---

*) Danska öfversättningen gjord af Mentz Rynning, Sognepræst på Winger i Norige. Tryckt i Köpenhamn 1791 under titel: En prövet Faders sunde Raad til en lykkelig vandring igennom verden. Utgiven af hans ældste Son Sigward Rynning. Recenserad i Köpenhamnske Lærde Efterretninger för år 1793 n. 1. (Vi ha ej sett denna recension, men en recens. i Stockh. Post. 1797 n. 105, hvilken Liliestråle uppgifvit vara *Nils Rosenstein*, kallar den ganska fördelaktig).

LILLIE, AXEL.

Under detta namn äro å Svenska Riddarhuset tre adliga familjer introducerade bland ridders- och adelsmän. Den äldsta leder enligt Stiernman sitt ursprung från *Andreas* kallad *Bath*, som 1291 testamenterade gods till predikarebröderne i Strengnäs. Denna familj benämnes i Adels-matrikeln "Lillie af Greger Matssons ätt." Flere af dess medlemmar hafva erhållit rådspurpurn. Den ryktbaraste af dem är RiksRådet och Fältmarskalken Grefve Axel. Han var son af *Göstaf Axelsson* till Löfstad, Ryttmästare, slagen 1605 vid Kerckholm, der hans lik aldrig fanns igen, och *Karin Bengtsdotter Bagge*. Föddes på Berga gård i Högsby Socken i Småland 23 Juli 1603. Hade tjent i Polska, Preussiska och Tyska krigen och genomgått alla lägre grader, då han 1630 blef Öfverste för ett värfvadt Regimente. Vid stormningen af Mainz d. 2 Dec. 1631 blef hans ena ben afskjutet, hvilken olycka dock ej hindrade honom, att fortfarande deltaga i krigets idrotter. Han blef 1633 Öfverste för Vestgötha Cavalleri, 1638 Gen.Major, vice Guverneur i Vor-Pommern och Commendant i Stralsund, 1641 vice Guverneur öfver hela Pommern, 1643 vice Guverneur i Leipzig och Meissen, och 1648 RiksRåd. Upphöjdes 1651 i Friherrestånd och fick till Friherrskap Kydes Pogost i Kexholms län m. m. Blef KrigsRåd s. å. samt RiksKammarRåd och Lagman i Carelen 1652. Grefve s. å., då han till Grefskap ad interim erhöll åtskilliga gårdar i Halland. Skref sig sedermera *Grefve* till Lillienburg, *Friherre* till Kydes och Löfstad, Herre till Sjötorp, Stora Hinsekind m. fl. Blef General-Guverneur i Pommern s. å. General 1654. General-Guverneur i Halland 1655. Fält-Marskalk 1657. General-Guverneur i Liffland 1661. Afled d. 20 Dec. 1662 på sitt gods Löfstad i Östergöthland.

Axel Lillie var en häftig och högmodig man. Såsom vice Guverneur öfver Vor-Pommern förehölls han af Regeringen den 27 Juli 1641: "att han förnöter tiden och försätter rikets tjenst med onödiga disputer öfver förment högbet, men sjelf ej tager tillfället i akt att sig utmärka, utan, då något important skall ställas i verket, utskickar en yngling eller en karl af ingen conduite, hvarigenom allt lofligt förehafvande måste falla i brunnen." — Torstenson förordnade honom till Guverneur i Leipzig och skulle emellertid hans embete såsom vice Guverneur i Pommern, med tillhörande lön, stå honom öppet, hvilket förordnande Reg.

bekräftade. Men L. lemnade egenmäktigt Leipzig och återvände till Pommern. "Genom denna sin obetänksamma och otidiga resa — skrifver Reg. till Torstenson i Juli 1643 — hafver han satt våra saker i hela Meissen i fara"; hvarföre han alfvarligen befalles att genast begifva sig till Meissen tillbaka. L. var dock ej utan egenskaper; det hade förut varit i fråga att göra honom till Guverneur i Westphalen, "emedan han väl förstår att skaffa sig lydnad." I rådet var han en bland Oxenstjernas motståndare.

Som krigare var han för sitt mod och sin erfarenhet i stort anseende. Följande anekdot berättas om honom: vid Mainz mistade han, som vi förut nämt, ena benet, och nyttjade sedan träben. Några år derefter krossades äfven träbenet af en kula. Lillie såg då helt kallt på kulan och sade: "det var väl det andra benet, du mente."

Ehuru L. i Tyska kriget endast var underbefälhafvare, var han dock bland dem som bäst visste taga för sig. Det sades, att han ensamt i Würtzburg kom öfver en summa af 80,000 Rdr. Det präktiga slottet Löfstad i Östergöthland är af honom efter återkomsten från tyska kriget uppbygdt. På samma tid och med samma slags medel lät General Douglas uppföra Stjernarp vid stranden af Roxen. De sägas hafva ämnat bygga slotten så höga, att båda krigskamraterna skulle från öfversta våningarna kunna se och helsa på hvarandra. För att blifva General-Guverneur i Pommern skänkte han Drottningen 1652 50,000 Rdr. Vid arméens liqvidation efter fredsslutet erhöll han 15,000 Rdr på sin lott.

I sitt gifte med *Christina Mörner*, dotter af Kammar-Rådet Otto Helmer Mörner, hade L. flera barn, af hvilka tre söner hunno till mognare ålder: *Axel* f. 1637, Landshöfding, d. 1692. *Gustaf Helmer* (se nedan) och *Leonhard*, hvilken som Major afled 1667. Med Axels son *Axel Johan*, Öfv.Lieutenant vid Pommerska Cavalleriet, utgick Grefliga Lillie-ätten 1696.

RiksRådet Grefve Axel Lillies portrait är i koppar graveradt af Falck.

(Källor: Stiernmans Höfd.-Minne 2 Del. — Gezelii Biogr. Lex. IV. — Geijer, Sv. Folkets Hist. III. s. 412. — Fryxells Ber. ur Svenska Hist. VIII.).

L.

LILLIE, GUSTAF HELMER.

Var född 1639. Trädde redan 1655 i krigstjenst, och aflade s. å. sin första vapenbragd i det namnkunniga slaget

vid Warschau. Straxt derefter blef han Ryttmästare vid Lifregimentet, men måste för sjuklighet hemresa. Han infann sig dock snart ånyo vid arméen och fick Öfv.Lieutenants fullmakt vid General Otto Vilh. Fersens värfvade regimente. Med detsamma följde han först Fältmarsk. Douglas till Jemtland och sedan till Curland, hvarest han så fördelaktigt utmärkte sig, att Fältmarskalken sände honom till Konungen, som då belägrade Köpenhamn, med rapporten om arméens framgångar. L. befordrades straxt derpå till Öfv.Lieutenant vid Skånska Cavalleriet.

Sedan riket efter K. Carl Gustafs död slutat fred med utrikes makter, företog L. en resa till continenten, och besökte under fyra års tid Tyskland, England, Danmark, Frankrike, Italien och Nederländerna. Straxt efter hemkomsten blef han, vid 24 års ålder, Öfverste för Uplands Regimente, som då låg i garnison i Stralsund, hvarest han äfven 1665 blef Commendant. Utnämndes 1667 till Öfverste för Lifgardet och fick af särskild nåd derjemte behålla Uplands Regimente.

Det är bekant att Pfalzgrefven Adolf Johan af ständerna uteslöts från deltagande i förmynderskapet öfver den unge Konungen, ehuru den afledne Konungen i sitt testamente dertill förordnat honom. Missnöjd härmed började han åtskilliga stämplingar, hvilka dock i tid upptäcktes och förebyggdes. Den unge Grefve Lillie lärer häruti haft del, hvilken omständighet förorsakade honom hvarjehanda ledsamheter, ehuru snart öfvergående. Han fick till och med bibehålla sitt Öfverste-embete vid Lifgardet.

Några år härefter inträffade en händelse, som förmodligen var orsaken, att Grefven, ehuru af ett lysande namn och af så hög börd, dock icke vidare upphöjdes till något högre embete. Ehuru sedan flera år gift, började han en kärlekshandel med Prinsessan Juliana af Hessen-Rheinfels, hvilken med Lillie erhöll en son. Prinsessan bekom af Enkedrottningen ett gods ("ni fallor Räffznääs" säger Palmsköld), der ett litet hof för henne inrättades. Hon visade dock snart nya prof på sin lättsinnighet, då hon lät lägra sig af sin kammarfrus son, med hvilken hon derpå gifte sig. Han gjordes till Baron och kallades Lillienborgh. Grefve Gustaf Lillie blef för sitt brott förvisad riket, ehuru han troligen kort derefter, vid Konungens kröning, fick pardon, ty vid början af skånska kriget uppehöll han sig på ett sitt gods i Småland. Prinsessan reste slutligen med sin baron till Holland, och uppehöll sig mest i Haarlem i stort elände.

Grefven bade om henne gjort en visa, der hvarje vers begynner med bokstäfverna i hennes namn. En dylik visa, der hvarje vers begynner med en bokstaf i Grefvens namn, säges hans Grefvinna hafva skrifvit eller låtit skrifva. Palmsköld, som anför afskrifter af begge, bifogar äfven ett samtal mellan Grefven och dess Grefvinna på vers, hvilket ansågs hafva Lucidor till författare, ehuru dock P. sätter detta i tvifvelsmål.

Vid belägringen af Bremen 1666, aflade L. ytterligare prof på mandom och blef äfven illa blesserad. Han vågade nu sjelf uppvakta med rapport, och blef väl emottagen. Derefter lefde han i stillhet ända till 1684, då han fick det infall, att fara till Ungern för att deltaga i kriget mot Turkarne. Vid Ofens belägring äfventyrade han sitt lif flera gånger, och föll snart i en svår och mattande sjukdom. Ifrån Ofen lät han föra sig till Pressburg och derifrån till Schlesien, der han 1685 afled.

Gift med Grefvinnan *Anna Wachtmeister*. Henne hände 1665 den olyckan, att hästarne skenade med hennes vagn. Förskräckelsen verkade, att hon på vägen nedkom med två söner, af hvilka den ena fick nöddop och den andra var dödfödd.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. IV. — Palmsköldska Saml.)

L.

LILLIE, JOHAN ABRAHAM.

Af familjen Lillie till Aspenäs, den yngsta af de tre ätterna med detta namn. Föddes d. 2 Dec. 1675. Föräldrarna voro Capitaine *Bengt Johansson L.* och *Märta Erlandsdotter Kafle.* Blef 1692 Volontär vid ett Garnisons-Reg:te i Malmö, och 1700 Fänrik vid Elfsborgs Regimente, hvarvid han sedan ständigt tjente; sällsynt denna tid då ständiga transporter togos från det ena Regimentet till det andra. Lieutenant 1701. Reg. Qvartermäst. 1703. Capitaine 1704. Major 1710. Öfv.-Lieutenant 1712. Under Commendanten Öfverste Gaddes sjukdom och frånvaro beordrades han sedermera 1719 att taga öfvercommandot på Elfsborgs fästning.

L. som förut utmärkt sig i slagen vid Helsingborg och Gadebusch, vid Stralsunds belägring, i begge Norrska fälttågen med flera tillfällen, inlade mycken ära genom sitt handhafvande af befälet på Elfsborg. Danska Schoutby-

nachten Tordenschöld angrep med sin escader, bestående af 11 fartyg, Elfsborgs fästning d. 21 Juli 1719. Dagen derpå skickade han med slup och hvit flagg ett bref till "Öfversten och Commendanten", hvilket L. återsände ouppbrutet, med helsning, att om T. hade något att andraga skulle han vända sig till Guverneuren i Götheborg; från Elfsborg ämnade man svara honom endast med eld. T. sände då ånyo slupen med den mundtliga helsning, att som Gud gjort de Danska vapnen lyckliga, så vore han på sin Konungs befallning kommen, att äfven taga Elfsborg, hvarifrån han dessförinnan ej ville afgå, och emedan de å ömse sidor igenom tappert fäktande inlagt ett beröm "hvaraf hele verlden maatte have at sige", så kunde fästningen till besparande af vidare blodsutgjutelse med heder genast uppgifvas. Härpå svarade Lillie: att han med Guds hjelp skulle försvara fästningen enligt sin pligt och sin Drottnings befallning; att han förr sett de Danska vapnen, men aldrig lyckliga, det han ock hoppades aldrig få se; att gifva upp en fästning, som kan försvaras, var alltid ett skälmstycke, och ville Schoutbynachten spara blod, så vore säkrast, att han går sin väg igen, emedan man på Elfsborg vore fast resolverad, att till dess försvar låta sista blodsdroppen rinna. Häraf torde Hr Tordenschöld sluta, att han aldrig mer bör nämna capitulation eller sända flere bud, ty man tänkte ej vidare respektera hvit flagg eller trumpet, utan låta skjuta i grund ehvad fartyg som härefter förekomme.

Fiendens kanonad hade åstadkommit mycken skada på de svaga fästningsverken, några kruttunnor och fylda bomber hade äfven blifvit itända, samt gjort betydlig skada; detta allt hade satt fästningen i så miserabelt tillstånd, att L. på slutet ej kunde särdeles bruka kanonerna, utan sparade den ännu öfriga besättningen, som i 4 dygn oupphörligt arbetat och vakat, och vid de nedskjutna bröstvärnen endast exponerades att blifva ihjälskjutne. Han lagade allt i ordning att möta en stormning, alla gevär sattes vid brecherne och manskapet indelades så, att en del endast laddade, och de öfrige skulle skjuta. Dessutom gaf L. sjelf och tog alla sina officerares parole d'honneur att förr dö än gifva sig. Det kom dock ej till det yttersta: Öfverste Georg Bogislaus Stael von Holstein hade i all tysthet natten till d. 24 Juli uppkastat ett batteri på stranden af ön Hisingen, der han var posterad, och började vid dagningen beskjuta fiendens öppna prämar, hvilket hade den verkan,

att Tordenschöld med stor förlust måste draga sig tillbaka; på återtåget blef han ock utsatt för elden från fästningen, för hvilken han förut af holmar och klippor varit skyddad.

Till belöning för sitt förhållande blef Lillie d. 30 Juli Öfverste i arméen och Friherre samt fick dessutom handbref i de nådigaste ordalag från Drottningen och Prins Fredrik af Hessen. Befordrades d. 3 Oct. s. å. till Commendant i Götheborg; fick 1720 öfverbefälet på Waxholms fästning och blef 1728 Chef för Elfsborgs Regimente. Afled d. 19 Oct. 1738.

I Götheborg hafva ett par ordspråk varit gängse, i anledning af Elfsborgs belägring. En *Pehr* Lillie af samma slägt har fordom (1645) varit Commendant på gamla Elfsborg, som af honom lika tappert försvarades, som nya Elfsborg af Johan, och lärer äfven han hafva oförskräckt svarat, då fiendens ankomst rapporterades. Det ena ordspråket lyder: "Låt honom komma, sade Pehr Lillie; han skall bli välkommen sade Jan Lillie om den Danske." Det lyder: "De Danske plocka inga Svenska Lillier."

Gift 1706 med *Ulrica Eleonora Hierta*, dotter af Gen. Majoren Lars Pehrsson Hierta.

(Källor: Stiernmans Höfd. Minne. 2:a Delen. — Sv. Merc. Nov. 1757, Apr. 1758.)

L.

LILLIEBLAD, GUSTAF PERINGER.

Laurentius Fredericus Peringer, född i Wechsenstadt i Francken 1593 och gift med *Anna Maria Pancratii filia Mülick* begaf sig i medlet af 17:de seklet till Sverige och nedsatte sig i Strengnäs, der Peringer blifvit Historiarum Lector. De sågo 2 söner uppvexa under sin ömma föräldravård, *Gustaf* och *Johan*, hvilka sedan för sin lärdom upphöjdes i adligt stånd under namnen *Lillieblad* och *Peringskiöld*.

Gustaf Peringer var född i Strengnäs d. 6 Mars 1651 och kom vid 20 års ålder till Upsala. Han recommenderades snart af Cancelleren hos Kongl. Maj:t till ett stipendium, såsom "en yngling af goda studier och inclination till antiqviteter." Tidigt fördes hans håg på Orientaliska litteraturen och redan 1674 utgaf han i Stockholm en i Upsala hållen "Concio laudibus ac elogiis nobilium in Orbe Eoo idiomatum dicta" samt utgaf följ. året i Upsala en der försva-

rad disputation "de Messia Judaico e Rabbinorum maxime commentariis." Väckte stora förhoppningar hos Akademiens Canceller, som befordrade en utländsk resa, från hvilken han först efter flera års bortovaro återkom. Derunder utgaf han i Altdorff 1680 tvenne Talmudiske codices "Avoda Sacra" och "Tamid" af hvilka den ena handlade "de idolatria", den andra "de Sacrificio jugi, quod olim in templo Hierosolymitano quotidie offerebatur", paraphraserade på Latin. Vid sin återkomst 1681 *) blef han d. 5 Jan. installerad till Ling. Orient. Professor i Upsala af P. Hoffvenius, hvilken i programmet berömmer Peringer såsom snäll och färdig i Hebraiska, Chaldaiska, Syriska, Arabiska, Turkiska, Ethiopiska m. fl. språk. Det behöfver ej sägas, att man om färdigheten hade en egen mening i den tiden, då en 30-årig man hunnit, att röfva Orientalismens gyllne skinn. Ty vi veta, att än den dag i dag är, måste man helsa våra största orientalister såsom "språkgranskare, språkbetraktare, icke språkphilosopher, än mindre språkconstruktörer." Men obilligt vore att begära mer af Orientalspråkens philologer, än vi dagligen få nöja oss med af Occidentalspråkens. Sålänge man sekel efter sekel ej hunnit afgöra den romerska glosans angelägenheter, utan hvarje forskare skall börja der företrädarne började — väl om han ej slutar förr än der de slutade — kan man ej räkna på något mer af dem, som valt språk, der sjelfva glosans rätta uppfattning måste förutsätta någon poesi i hugen, någon philosophi i blicken. En ljusning uppgår dock. Efter exilen i den classiska philologien har en tempelbyggnad börjat.

Så som sjuttonde seklet fattade Orientaliska Philologien, fattades den dock af Peringer och hägnades af Styrelsen. Man räknade på myckel ljus af den qvarlefvande rabbinismen och då en särskild art af densamma förspordes i Lithauen, så försändes P. af K. Carl XI 1690 till Lithauen och Polen, att hos Karaiterne studera denna judiska sekts ceremonier och bruk, för att deri spåra en forntid af gemensamt intresse för Christna och Judar. Peringers bref derunder till den lärde Joh. Ludolph Leutholf trycktes i "Tenzelii Monatliche Unterredungen" 1691 (pag. 372). Ko-

*) Både v. Stiernman och Gezelius låta honom ännu 1674 och 75 disputera och orera i Upsala samt installeras derstädes som Professor 1681 d. 5 Jan. men ändå deremellan resa utrikes "hela tio åren" samt återkomma efter "tio års utrikes resor."

nungen med Drottningarne bevistade P:s emottagande af Rectoratet 1692 och upphöjde honom 1693 i adligt stånd, då han s. å. introducerades under N:o 1263. L. var Decanus, då Philos. Faculteten i Upsala måste försvara sin frihet mot den Theologiska, då denna sträfvade att från sig utestänga J. Bilberg, och delar äran af den seger dervid vanns för den fria forskningen, byggd under Aristotelis hedniska ok. Enligt dåvarande bruket, att helst hemta statens män från högskolan, gällande så länge vetenskapen ansågs för den bästa grundval för statskonsten, blef Orientalisten Peringer 1695 kallad till hufvudstaden såsom Kongl. Sekreterare, Censor Librorum och HofBibliothekarie. Han uppfördes på E. O. staten i K. Cancelli och uppbar efter K. Maj:ts Bref d. 8 Jan. 1687 årligen 1000 daler silfverm. såsom Censor Librorum, hafvande sig till hjelp som Amanuens Olaus Hermelin med 400 dal. smt lön, tills Historiographen P. Lagerlöf dog 1699, då O. Hermelin blef hans efterträdare och Enhörning lär blifvit Amanuens. Brodren Johan Peringskiöld hörde till ord. staten. Cancelliet var nu fullt af ofrälse födde, men många ännu namnkunnige män. Låtom oss ett ögonblick fixera den krets, dit den lärde Professorn inkallats! Då P. ankom till K. Cancelli, var Borgmästarsonen, förre Professorn Berg, nu Baron Bergenhielm, HofCanceller, Cancelli-Råder voro StatsSekreterarne C. Piper, Kamrerssonen, och Th. Polus, Professorssonen. Sekreterare voro för östra provinsernas expedition, prestsonen Åkerhielm; vid Tyska expeditionen Fältskärssonen i S. Telge J. v. Öller; Sekretarii Revisionis voro prestsonen och författaren till i Venedig tryckta böcker Jac. Wattrang samt Professorssonen Joh. Salonius adl. Ehrenhielm. Secretarii Protocolli voro Apothekaresonen (sedermera Grefve) And. Leijonstedt och Fredr. Schantz, född ofrälse i Tyskland. Secretarii referentes voro Borgarsonen H. Tavasteen, Borgmästarsonen Göran Bergenhielm, Borgmästarsonen J. Schmedeman och Christ. Schantz, Fredriks broder. Under CancelliPresidentens expedition voro en Hr Staude, Corall och Joh. Wattrang, Jacobs broder. Under CancelliRådet Pipers Expedition, Isr. Holmström, som besjöng Pompe, f. d. Hattmakarlärlingen, sist Presidenten Casten Feif och Capellmästarsonen, ännu ofrälse, efter döden Grefve, Jochim Düben. I Archivum Sv. Leijonmark, prestson, Er. Runell-Palmskiölds son Elias Palmskiöld, Antiquarien Joh. Peringskiöld, Historiographen P. Lagerlöf, Ryske Translatorn Sam. Eosander, prestson, Kongl. Råd.

Frih. N. Lillieroots broder, sedan adl. Göthe, Ass. Werwing, Bondeson och Ass. El. Brenner, prestson, Isländaren Gudmund Gudmundsson samt Envoyen till Persien Ludv. Fabritius, Professorsson; utom Ritare, Tolkar, Vaktmästare o. d. Löneanslagen voro ej högre, än att af Cancelli-staten löneanslag till d. v. Ministrar vid utrikes hof kunde inbesparas.

Då K. Cancelli bestod af dessa, med undantag af 5 à 6 söner af homines novi, alla ofrälse födde personer, var dock Chefen en Oxenstierna (Bengt). Derefter blef en Professorsson N. Gyldenstolpe Cancelliets President. Och under samma tid var J. Palmqvist, en arrendators sonson, E. O. Envoyé i Frankrike; Christopher Leijoncrona, son af en skräddare, sonson af en ryttare, E. O. Envoyé i England; Bar. Nils Lillieroot, prestson, E. O. Envoyé i Holland; And. Leijonclou, Rådmanson, E. O. Envoyé i Danmark samt blott hos Kejsaren en af anor, Grefve Gabr. Turesson Oxenstierna. Då Sveriges ära fordrade en Ambassadeur, der Lillierot var Envoyé, blef han befullmägtigad dertill; vid Brandenburgska hofvet hölls ock en Envoyé, dit And. Leyonstedt (Wolimhaus) snart försändes. Annars höllos blott Residenter i Polen, N. Sachsiska Kretsen, ÖfverRhenska Kretsen och vid ChurBrandenb. hofvet, en Abgesandt i Regensburg, en Agent i Wien, och en i Zweibrücken, en Commissarius i Moskau, en i Nougården, en i Pleskow, en i Danzig, en Consul i Portugal, en Prest i Frankrike, Sekreterare i Regensburg och Wien. Se här hela Ministerstaten, som undertecknades d. 24 Maj 1699 af B. Oxenstierna, N. Gyldenstolpe, C. Piper, Th. Polus och S. Åkerhjelm. Deras löningssumma uppgick ej till 50,000 R:dr årligen. Och Sverige hade dock en Europeisk politik!

Ännu då Kongl. CancelliCollegii personalstat upprättades för andra qvartalet 1706, stod Hr Gustaf Liljeblad qvar på E. O. Staten med sina 1000 R:dr enligt 1687 års Kungabref.

Han dog i Stockholm 1710 d. 5 Jan. sedan han haft den sorgen att förra året vid samma tid förspörja sin enda son *Carl L.* Fänrik vid Westmanlands Infanteri, stupad vid Wipreck 1709 d. 7 Jan. ogift, hvarigenom ätten slocknade. L. var gift med *Ingeborg Winblad*, dotter af Axel Oxenstiernas Handsekreterare *Joh. Winblad*. Han ligger begrafven i Strengnäs Domkyrka.

Skrifter: Concio laudibus ac elogiis Nobilicum in Orbe Eoo idiomatum dicta. Holm. 1674. — Duo Codices Talmudici Avoda Sa-

cra & Tamid. Altdorff 1680. — Epistola de Karraitis Lithauniæ ad J. Ludolphum. A. 1691. — R. Mos. Maimonidæ Tractatus de Primitiis cum versione & notis. Disp. Ups. 1692—94. — De templo Herculis Gaditano. Holmiæ 1695. — Historia rer. Ægyptiacarum ab initiis cultæ religionis ad annum Hegiræ Muhamedicæ 955. Holm. (blott p. 1—96 ha utkommit de lingua et cultura Arabum. Ups. 1691. — D:r Lutheri Cateches efter J. Campanii öfvers. från Svenskan på Virginiskan, med företal till de Amerikanska församlingars tjenst. På Kongl. bekostnad tryckt. Sthm 1698. Innehåller också ett Vocabularium Barbaro-Virgineorum. (Se härom De la Gard. Arch. XII. 110—115). — Apomasaris Drömbok på Sv. öfvers. med dess företal. Sthm. 1701. — Catalogus Librorum tum mss. tum impressorum, quibus Reg. Bibliothecam Holmiensem adauxit J. G. Sparfvenfeldt. Holm. 1700. — Akad. Programmer och Disputationer (de sednare ses hos Lidén), deribland dylika på Grekiska.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. — v. Stiernmans Adl. Matrikel. — De la Gard. Arch.)

—N.

LILLIECRONA, GUSTAF.

Föddes på Keholm vid Södertelje den 10 Oct. 1625. Föräldrarne voro Krigscommissarien *Casper L.* och *Brita Johansdotter*, dotter af Kamreraren på Keholm Johan Jakobson. En sägen är att K. Gustaf Adolph skulle vara Gustaf Lilliecronas fader, men ovisst af hvad grund. Blef Hofjunkare 1647. Följde Dr. Christina till Italien 1655, och gjorde till K. Carl Gustaf sin skriftliga berättelse om högtidligheterna vid hennes intåg i Rom. Sedermera en längre tid Resident i Danmark. Utnämdes 1674 till Landshöfding i Wiborgs Län, men kom ej att tillträda detta embete "efter som han ifrån de beställningar, hvari han då brukades, ej umbäras kunde", och förblef han vid sin beskickning i Köpenhamn till d. 7 Dec. 1675 då han fick Konungens befallning att komma hem. Landshöfding i Kronobergs Län 1676 i Jak. Flemings ställe, som samma dag blef Landshöfd. i Nerike och Wermland, dock skulle L. emellertid sistnämde Län förvalta, "till dess tiderna kunde tillåta, att utan kronans tjensts afsaknad omvexlingen beqvämligen må ske." Tillträdde Kronobergs Län 1677 och blef Landshöfding i Upland 1679 samt i Nerike och Wermland 1681. Vice Landtmarskalk vid Riksdagen 1682. Kongl. Råd och President i Kammar- och BergsCollegierne, samt StatsContoret 1685. Canceller för Lunds Akademi 1686. Afled efter 8 dagars sjukdom i Stockholm d. 19 April 1687 utan manliga arfvingar. Om han hade fått lefva till årets slut, hade han

förmodligen erhållit den enda utmärkelse, som ännu fattades honom, Grefvevärdighet, som d. 10 Dec. 1687 tilldelades hans flesta kamrater i Rådet. Ansågs af sin samtid för en ganska utmärkt statsman. Hans gifte är obekant.

(Källor: Stiernmans Matr. o. Höfd. Minne. — Gezelii Biogr. Lex. II. — Stockh. Magasin 1780.)

L.

LILLIEHORN, PER.

Född den 20 Nov. 1729. Föräldrarne voro Majoren och Ridd. af K. SvärdsOrden *Peter Lilliehorn* (adlad 1719, förut kallad *Berg)* och dess sednare fru *Dorothea Leyoncrona*. Blef Archlimästare vid Amiralitetet, och Lieutenant 1754; CapitaineLieut. 1760. Gjorde derefter någon tid tjenst på Franska flottan. R. S. O 1767. Capitaine 1770. Major 1771. Öfv.Lieut. 1773. Vice Landshöfding i Calmar i två månader 1776. Öfverste 1777. Vice Landtmarskalk vid Riksdagen 1789. ContreAmiral och C. S. O. s. å. Erhöll afsked d. 12 Oct. 1790. Död på sin gård Kråkerum i Calmar Län d. 25 Aug. 1798.

Gift med *Margreta Christina Danckwardt*, dotter af Hof- och ÖfverJägmästaren Frih. Gustaf Adolf D. och Ebba Gustaviana Falkenberg. Enda sonen *Gustaf Adolf* blef slutligen Major.

Lilliehorn är bekant dels såsom vice Landtmarskalk vid 1789 års stormiga Riksdag, dels för sitt besynnerliga förhållande i sjöträffningen vid Öland d. 29 Juli s. å.

Grefve Charles Emil Lewenhaupt (se detta Band p. 45) var förordnad till Landtmarskalk vid Riksdagen 1789. Hans mindre skicklighet till denna vigtiga post insågs snart, och Konungen, som för genomdrifvandet af sina många angelägna förslager, behöfde en man, honom fullkomligt och blindt tillgifven, samt den der icke af Adelns motstånd lät sig rubbas ur fattningen, befallte Lewenhaupt att anmäla sjukdomsförfall, hvarpå Lilliehorn blef förordnad att fungera som vice Landtmarskalk. I denna befattning var han Konungen till nöjes; af sitt stånd deremot var Landtmarskalken illa ansedd och saknade allt förtroende, hvilket ock var ganska naturligt, då han var ett blindt verktyg i Konungens hand, som obestridligen våldförde Grundlagen genom sitt uppförande mot 1789 års Riddarhus. Då L. gjorde sin första proposition gingo alla sina färde från plenum.

Angående L:s beteende i sjöträffningen vid Öland, hvilar deröfver ännu ett dunkel, hvilket måhända aldrig rätt skingras. Förloppet dervid var i korthet, att L. ej lydde Hertig Carls flerfaldiga signaler, i följd hvaraf Svenska flottan ansågs hafva gått miste om en herrlig seger. I De la Gard. Archivet XV:de Delen är infördt ett utdrag ur ett manuscript af framl. H. Exc. Grefve Skjöldebrand, kalladt *Marche och Segling 1789*. Skjöldebrand hade varit närvarande vid tillfället och det torde vara oss tillåtet att ur hans berättelse låna ett par utdrag.

"En half timma var förfluten sedan bataljens början. Uppmärksamheten fästad på det stora skådespelet, på våra kulors verkan, som redan började synas — hade vändt tankarne från Liljehorns division*). Den hade nu blifvit efter på längre afstånd, och var två till tre gånger längre tillbaka från oss, än sista skeppet af fiendens queue. Amiralen sjelf seglade med *Stormärs segel back*. Hertigen var högeligen uppbragt och befallte FlaggCapitenen att vidtaga de kraftigaste steg. Signal hissades åter, *att Liljehorns Division skulle forcera med segel*: och sedan: *att den skulle sluta på fienden, på pistolskotts distance*. Vi Landofficerare frågade, om det ej fanns en signal: *att Amiralen skulle hissas vid masten*, hvartill, utan öfverdrift, redan i mer än en timma hade varit fulla skäl."

"Hastigt syns att 3 skepp**) och en fregatt, de sista af Liljehorns division, fara fram med fulla segel att sluta fram till StorAmiralen och nalkas fienden. Hertigen befaller att en approbations-signal skall hissas för dessa skeppen. FlaggCapitenen letar och letar i signalsäckarna — jag stod bredvid honom. — Nu säger FlaggCapitenen: Ers Kongl. Höghet! Signalen passar ej — Hvarföre? — De hafva vändt. — Hvad signal syns på Liljehorns skepp? — Signal för dessa skepp att vända, och intaga sitt ställe i linien.

"Är det ej nog, tänkte jag, så kan aldrig en Divisions-Chef blifva brottslig. Jag och flere upprepade den frågan vi gjort förut: om det ej fanns en signal att hänga Amiralen vid masten. Men det funnos många signaler som kunde

*) Redan några timmar förut hade L:s division blifvit efter. Signal hissades då att "den skulle forcera med segel", hvilken befallning icke verkade.

**) Skeppet Tapperheten under Öfv. Wagenfeldt, Enigheten under Öfv. Witlock, Fredric Adolf under Öfv. Lejonankar, Fregatten Fröja under Major Grubbe.

hafva hulpit saken — de nämdes då icke, men jag har sedan underrättat mig derom. Till ex. *N. N. DivisionsChefen kommer om bord på StorAmiralsskeppet.* — *N. N. tar befälet öfver Divisionen.* — *Hela flottan lyder StorAmiralens signaler.* Och hvarföre hissades icke dessa signaler? Hvarföre föreslogos de icke? Hertigen hade blindt förtroende till sin FlaggCapiten, som var fullt vuxen sin plats. Hertigen befallte honom göra allt som kunde göras, att få fram Liljehorn. Hertigen kände ej och hade ej bort behöfva känna signalerna. Hvilket hemskt mörker omgifver allt detta!"

"Ej nog att Amiral Liljehorns division är på mer än $\frac{1}{8}$ mils afstånd från flottan. Två skepp af StorAmiralens egen division äro närmare Liljehorn än oss; och StorAmiralsskeppet har som förr är sagdt endast ett skepp efter sig. Snart är en timma förfluten, sedan bataljen började."

"I denna sakernas ställning, sade Hertigen allvarsamt åt FlaggCapitenen: *"gifs då intet sätt att få fram Liljehorn? detta går för långt; något måste göras.* (Detta är märkvärdigt; jag stod helt nära, och hörde sjelf hvart ord.) FlaggCapitenen svarade: *jag vet ej annat än att vi hålla rakt åt fienden och gå på pistolskotts distance.* — *Hvad?* sade Hertigen, *ser ni med huru många skepp vi finge att göra? Vill ni livrera mig åt Ryssarna?* — *Gud bevare mig derifrån*, svarade FlaggCapitenen, *men jag tror att om Chefskeppet kom i fara, vore det den starkaste signalen för Liljehorn.* — *Nej* sade Hertigen, *jag har nog sett att ingen signal hjelper för honom. Fienden har åtta skepp lediga ner om oss; om de hålla upp, så är detta skeppet och mycket mer förloradt.*"

"Så snart elden upphört, skickade Hertigen utan att fråga FlaggCapitenen sin ÖfverAdjutant, att arrestera Liljehorn på dess skepp och försegla hans papper."

Vidare berättar Skj. huru efter några dagar Presidenten Grefve Munck anlände till flottan. Han hade rest dag och natt för att underrätta Hertigen, att L:s uppförande var förut beslutadt i Stockholm, och kom nu försent, för att varna Hertigen.

Krigsrätt sattes nu öfver Lilliehorn. "Några vittnen, bland dem, en Tysk Baron Schultz von Ascheraden vid Sprengtportens Regimente, förklarade, att Liljehorn till alla delar förhållit sig som *en värdig Amiral.* Men hela flottan hade sett huru han förhållit sig; mängden bevittnade det; en af soldaterna på hans skepp hade gjort en visa som sjöngs

af dom alla. Skada att jag förlorat den; men jag mins ännu två verser deraf: *Och nalkas fienden med stormärs segel back etc.* (Då seglen vändas back, går skeppet ej fram.) Och detta syntes tydligt från Chefskeppet. När Liljehorn skickades arresterad till Carlskrona, passades det så, att han framkom midt i natten, annars hade han blifvit sönderrifven af folket, som genom små fartyg hvilka gingo till flottan och tillbaka, hade fått veta händelsen, och delade den förbittring som rådde bland soldater och båtsmän. Att frikänna honom, hade gjort för stor scandal; han blef dömd att arquebuseras, och domen hemställdes efter vanligheten. Den blef förändrad till landsflykt. Efter en behaglig resa med fulla respenningar, och några månaders vistelse i Greifswald, fick han nåd, som orden lydde, *i anseende till de trogna tjenster, han gjort Kongl. Maj:t och Riket under Riksdagen 1789.* Men som han ej kunnat visa sig som tjenstgörande vid flottan, fick han afsked, och satte sig ner på sina gods. Om de två skeppen af Corps de bataille som också blefvo efter, var ej mycken fråga vid Krigsrätten. Så slutades denna märkvärdiga sak."

Uti den nyligen utkomna andra Delen af "Portefeuille" äro åtskilliga bref från Konungen till Hertigen införda, hvilka utvisa Konungens djupa förtrytelse öfver L:s uppförande. Uti ett af dessa heter det: "Er Contre Ammirals uppförande är oerhördt och uppväcker hos mig den yttersta bestörtning. Är han förrädare? Är han köpt? Ty feg kan han icke vara: han har alltid ansetts för en oändeligen tapper man." I ett annat: "Jag har redan sagt Er mitt sätt att se i afseende på ContreAmiralen Lilljehorn, och långt ifrån att tadla Er för hvad Ni gjort rörande honom, uppmanar jag Er ytterligare till en noggrann och sträng undersökning. Det gör mig ondt, att ett sådant brott blifvit begånget af en man, som gjort goda tjenster vid Riksdagen. Men när en sådan person glömmer sin pligt, är han dubbelt brottslig."

Lilliehorns dom är här ofvan omtalad i Skjöldebrands berättelse. Att af denna dom sluta till Konungens medvetenhet af L:s uppförande torde vara nog förhastadt. Orsaken skulle då icke gerna kunna vara någon annan, än afundsjuka öfver det stora anseende Hertigen genom en lysande seger skulle vinna; Gustaf III var dock förmycket Svensk att af småaktig afundsjuka vilja motverka sitt eget mål, Ryska maktens qväsande, och föröfrigt vederlägges denna misstanka af hans uppförande vid andra tillfällen. Skälet till Konungens

dom torde böra sökas deruti, att Konungen alltid med godhet och nåd omfattade dem som visat honom trohet och hade anspråk på hans erkänsla. Långt besynnerligare är Hertigens uppförande. Hvarföre gaf han icke signal till L:s skiljande från befälet, då hans förräderi var så öppet? hvarföre nöjde han sig en annan gång med, att af Ryska flottan endast fordra salut, då han lätt kunnat taga den utan förlust? och slutligen, ifall Hertigen genom L:s uppförande gått miste om en efterlängtad seger, hvarföre rönte L. intet prof af Hertigens onåd under förmyndareregeringen? I framtiden torde uppdagas hvilken af bröderne har mesta skulden. Troligen äro begge oskyldige.

L. hade bevistat flere Riksdagar, och enligt Just.Rådet Marks von Würtembergs yttrande (i sina adel. genealogier) deltagit i flera dueller, och "var alltid illa ansedd ibland hederligt folk." Rothlieb säger om L.: "kall, illslug, krypande och spotsk, allt efter omständigheterna, kände han ingen annans vilja än sin Herres."

(Källor: De la Gard. Arch. Del. XV. — Portefeuille ldre Delen. — Rothlieb, LandtmarskalksKrönika II. s. 75. — Boyes Riksd. Hist. — Dagl. Alleh. 1841.)

L.

LILLIEHORN, CARL PONTUS.

Brorson till föregående. Föddes den 16 Mars 1758. Hans föräldrar voro StabsCapitainen vid Artilleriet *Samuel Carl L.* och *Clara Aurora Lothigius.* Tjenstgjorde först som Page vid hofvet, och blef sedermera Fänrik vid Lifgardet, der han 1776 blef Lieutenant, 178. Capitaine, 1790 Öfv. Lieutenant i arméen och R. S. O.

I sammansvärjningen mot K. Gustaf III:s lif 1792 hade L. betydlig del. Han vacklade dock, då nidingsdådet skulle verkställas, och skref på f. m. den 16 Mars en billet på Fransyska språket till Konungen, som innehöll att Konungen borde afhålla sig från alla masquerader till efter Påsk, och att denna varning kom från en person, som hvarken gillade Konungens politik eller moral, men som bar afsky för ett lönnmord. Detta bref läste Konungen för Essen, som äfven afrådde honom från att gå på masqueraden.

Sedan Konungen blifvit skjuten började undersökningen redan följande dagen; drängen Bark hos Sockerbagaren Sundberg tillkännagaf då, att han af en herre klädd i blå surtout —

en stadig, vacker karl med trindlagdt ansigte, — blifvit tillfrågad om han kände Konungens Kammartjenare Remy. Då svaret utföll jakande, hade denne herre gifvit honom ett bref att lemnas till Remy och försäkrat honom att han derföre skulle få 2 R:dr. Bark, som sett L. åtskilliga gånger, angaf honom såsom den der lemnat honom billeten.

L. erkände att han skrifvit billeten och blef i följe häraf arresterad. I början visade han mycken frimodighet och bedyrade sin oskuld, men bekände slutligen efter mycket omsvep. L. hade blifvit inledd i complotten af Ribbing och Pechlin, som genom honom ville försäkra sig om gardet. Domen blef att Lilliehorn, liksom Horn och Ribbing, dömdes till ständig landsflykt.

L. hade goda kunskaper och egde ett vackert bibliothek. Något skrytsam lärer han väl hafva varit: en af de anklagade berättade, att L. sagt, det han stod i den största nåd hos Konungen, och att han hos honom kunde få tillträde så ofta han önskade. Af protocollerne synes det att han ansågs hafva anseende och inflytande inom regimentet.

(Källor: Protocoller rör. K. Gustaf III:s mord. — Geneologien i Ridd. Archivet. — Egne anteckningar.) L.

LILLIEHÖÖK, MÅNS BRYNTESSON. — ANDERS PEDERSSON. — NILS ANDERSSON. — JOHAN NILSSON. — ANDERS JOHANSSON.

Lilliehöökska familjen räknar till stamfader *Bertil Pedersson* till Kohlbeck. Äldste sonen *Birger*, KammarRåd omkr. 1594, är stamfader för den ättegren, som skrifver sig till Gälarid; yngste sonen *Brynte* för den som skrifver sig till Fårdala. Denna sednare gren fick vid Riddarhusets indelande i klasser 1625 första nummern i Riddareklassen, och har, sedan classificationen upphäfdes, N:o 1 bland Ridders- och Adelsmän. Af denna ättegren äro i synnerhet bekante:

1. LILLIEHÖÖK, MÅNS BRYNTESSON.

Till Opplo, eller så som det nu kallas, Gräfsnäs. Var son af Häradshöfdingen i Kollands härad *Brynte Bertilsson* till Opplo, och *Edela*, dotter af *Nils Pedersson* till Gåsevad. Fick St. Brigittas dag 1524, jemte fyra andra herrar, Elfsborgs slott i en "ärlig Slottslåfven." Kallas Befallningsman

på Elfsborgs slott 1523, då Konungen hört att "där äre onde stämplingar å färde, besynnerligen af Fru Christina (Gyllenstierna) och hennes parti", till hvilkas upptäckande han bjuder L. att bruka spejare både inom och utom landet. Var äfven 1526 Befallningsman på Elfsborg. Slagen till Riddare vid Konungens kröning 1528 och vid samma tid förordnad till RiksRåd. Samma år fick han ock ånyo fullmakt att vara Befallningsman öfver Elfsborgs slott och län.

Ehuru Måns Bryntesson rönt så många bevis på Konungens nåd och förtroende, deltog han dock i det uppror, som 1529 anstiftades i Westergöthland af Rikshofmästaren Thure Jönsson Roos. Lilliehöök, som var en ung man af behagliga egenskaper, — han hade ett godt förstånd, lätt talgåfva, stolt utseende och mycket förtroende hos allmogen — tros af de sammansvurne ha varit ämnad till Konung. Måhända var det hoppet om en så lysande värdighet, som förledde honom att bryta sin tro. Upproret blef dock snart dämpadt, då bönderne ej ville lemna sitt bistånd, och hufvudanstiftaren Thure Jönsson flydde till Norrige. I den tro att Konungen ej kände deras brottslighet, — de hade ännu under sjelfva upproret af honom emottagit nådiga bref — vågade L., RiksR. Nils Olsson Winge och RiksR. Thure Eriksson Bielke skjuta skulden på Thure Jönsson och Biskop Måns i Skara, samt bjuda sig sjelfva till rätta inför Rådet och Ständerna vid den då församlade Riksdagen i Strengnäs. De hade gjort sig alltför säkra. Konungen sjelf uppträdde som anklagare, och domen blef att de tre herrarne förklarades ha förverkat all delaktighet i Konungens utfärdade fredsbref och tillgift, så mycket mera som de, tre gånger af honom uppmanade att erkänna sitt brott och begära nåd, dertill nekade. De dömdes Midsommarsaftonen på deras egna, nu framlagda, bref, till stegel och hjul, ehuru Bielke på sin moders förbön fick nåd, och pliktade 2000 gyllen. L. tänkte gifva sig på flykten genom fönstret i Skolestugan, der han satt arresterad, troende sig kunna fatta uti ett päronträd, som stod på gården, men han tog miste om trädet, föll på marken och bröt af lårbenet. Kröp så ut till en rågåker utom staden, der han igenfanns och fördes till Stockholm, hvarest domen d. 7 Sept. verkställdes på Södermalms torg. Liket begrofs i Gråmunkeklostret.

Måns Bryntesson var gift sedan 1528 med *Brita Roos*, dotter af Jöns Ulfsson till Erfvalla och enka efter RiksRådet

och Rikshofmästaren Erik Nilsson Gyllenstierna. Hon blef tredje gången gift med RiksRådet och Cancelleren Christopher Andersson Röd. Med L. hade hon en enda dotter, den bekanta *Grefve Ebba*, Sten Lejonhufvuds stolta gemål.

(Källor: Stiernmans Höfd.Minne II Del. — Geijer, Sv. Folkets Hist. II. s. 83. — Rothlieb. Beskrifning om Ridd. Kyrkan s. 80. — Salander, Beskr. om Åsled s. 85. — Palmsköld. Saml.)

L.

2. LILLIEHÖÖK, ANDERS PEDERSSON.

En äldre broder till Måns Bryntesson var Herr *Peder Bryntesson*, son af RiksRådet Brynte Bertilsson, Fårdala-ättens stamfader. I sina begge giften med *Ragnild Stierna* och *Anna Sparre* (med tre Rosor) hade han 5 söner och 3 döttrar. Äldste sonen var *Anders Pedersson*, den förste som skref sig till Fårdala. Han omtalas först 1561, då han sändes med skepp och galejor samt truppar och artilleri till Revals intagande. Följ. året 1562 utnämdes han till Riddare. Var 1563 Commendant i Pernau, då det missöde hände honom, att genom ett slags myteri blifva tillfångatagen. Konungen hade nemligen i sin sold ett värfvadt Tyskt Cavalleri, som nu afdankades. Tyskarne, som påstodo sig icke hafva utfått sin fulla sold, skaffade sig genom list stadsnycklarne, gingo nattetid in i staden och mördade Svenskarne. Sjelfva slottet måste efter 6 veckors belägring gifva sig och Commendanten fördes till Polen. Huru länge hans fångenskap varade och när den slutades omtalar icke Messenius, som berättar denna händelse. År 1568 var han åtminstone lösgifven, ty då utnämdes han till Ståthållare i Westergöthland. Förordnades samma år, efter K. Eriks afsättning, att hafva öfversta befallningen öfver Calmar slott och stad, samt Calmar Län och skulle der vara i Slottslofven. RiksRåd 1569. Slogs till Riddare vid K. Johans kröning s. å. Afled 1572 och är begrafven i Åsleds kyrka i Westergöthland.

Gift 1. med *Anna Ribbing*, dotter af Nils Svensson till Svanserid och Limmared; 2. med *Agneta Nilsdotter*, dotter af Nils Classon. I sednare giftet barnlös, egde han i sitt förra gifte en son *Nils*, se N:o 3, hvars födelse lärer kostat modrens lif; åtminstone anför Stiernman i not. till Werwings Hist. om K. Carl IX samma dag för sonens födelse och modrens död.

(Källor: Stiernmans Höfd. Minne I. s. 306. — Salander, Beskrifning om Åsled s. 85. — Uglas Rådslängd IV. s. 19. — Registret till K. Johan III:s Krön. af Girss.)

L.

3. LILLIEHÖÖK, NILS ANDERSSON.

Föddes d. 12 Juli 1561. Efter några års studerande i Skara "skolestuga", der han öfvades i läsande och skrifvande, antogs han 1581 till K. Johan III:s Kammarjunker. Anförtroddes i denna egenskap sedermera en beskickning till Polen, och blef 1590 Häradshöfding i Kullings härad, 1594 derå confirmerad, 1600 Ståthållare på Elfsborgs slott och öfver dess Län, 1605 KammarRåd och s. å. RiksRåd. Då K. Carl IX 1611 afled i Nyköping var han närvarande, och afskickades följ. året till Finland, att taga tro- och hyllningseden af Ständerne derstädes för K. Gustaf Adolph. Blef 1614 Bisittare i den då inrättade Svea Hofrätt. Afsade sig Kammar-Råds-embetet 1617. Commissarius till mötet på gränsen med de Danske 1618. Afled julafton 1619 och begrofs Palmsöndagen 1620 i Åsleds kyrka

Gift 1. 1690 på Stockholms Slott med *Brita Hand*, dotter af Knut Håkansson till Hagelsrum och Attorp, död 1608; 2. 1617 med *Carin Oxenstierna*, dotter af Ståthållaren Friherre Erik Gabrielsson O. Han hade med första frun tre söner: *Johan*, se N:o 4; *Anders*, död barnlös 1627; och *Knut*, Landshöfding i Åbo, gift med Elisabeth Ribbing, som förut under äktenskapslöfte med Hertig Carl Philip hade en dotter Elisabeth Gyllenhjelm. —

Superintendenten Sylvester Phrygius höll öfver L. en likpredikan, som är tryckt. Deruti prisas "tvenne besynderlige Dygder, medh hvilka S. Nils Andersson var begiordat." Den första var att han aldrig kunde fördraga, att något försmädligt blef framfördt om någon frånvarande, utan förfäktade han då dess ärliga rykte med dessa rim, som i många hans böcker äro med egen hand antecknade:

"När en frommer man försmädat bliffwer,
Och ther til ingen orsaak giffwer;
Om hans handel, skal man aldrigh
Annat dömma, än han är ärligh."

Den andra dygden var, att då han af vänner påmintes, att han lika såväl som andre af hans vederlikar, som kortare tid hade tjent, icke skulle förgäta sig sjelf, utan af K. Maj:t fordra ytterligare förläning, svarade han: Gud förläne mig en himmelsk förläning: stora verldsliga håfvor begär jag intet, Gud gifve mig det jag åstundar och låte andra väl bruka det, de af hjertat begära. Vår Herre försörjer oss väl. — L. var mycket gudfruktig. Försummade aldrig någon

gudstjenst, höll dagliga andaktsöfningar hemma i sitt hus, och läste t. o. m. böner då han vaknade om nätterne. Så ofta han reste till sin socknekyrka, sjöng han psalmer hela vägen.

Knut Nilsson är stamfader för de nu lefvande Lilliehöökar af Fårdala.

(Källor: Stiernmans Höfd. M. II Del. — Uglas Rådslängd V. s. 6. — Wervings K. Carl IX:s Hist. II. s. 198. — Likpredikan af Sylv. Phrygius. — Beskr. om Åsled s. 87.)

L.

4. LILLIEHÖÖK, JOHAN NILSSON.

Föddes 1698. Om hans ungdom och första steg på krigets och ärans bana har man nästan ingen annan underrättelse, än att han från Upsala Akademi följt Konungen på hans fälttåg till Polen. Efter det andra af dessa fälttåg befordrades han till Öfv.Lieutenant, hvilken grad han beklädde då han 1625 på riddarhuset introducerades. Blef Öfverste 1630, Inspector öfver Garnisonen i Riga 1633, Häradshöfding i Hammarkinds härad i Östergöthland 1634, GeneralMajor af infanteriet i Liffland 1635, Häradshöfding i Sundals härad på Dalsland 1637, Gouverneur öfver Hinter-Pommern och Commendant i Stettin 1638.

Hittills var Lilliehööks namn föga bekant. Han utvecklade nu som Gouverneur i Pommern stora talanger både såsom krigare och statsman. Sedan genom Ueckermündes återeröfring af Lilliehöök och Demins af Lillie, lugnet i Pommern var återställdt, sammankallade L. en landtdag i Stettin, hvarunder han genom sitt nit att bevaka fäderneslandets fördelar och benägenhet att äfven lyssna till invånarnes billiga fordringar, vann både sin regerings bifall och provinsens tillgifvenhet. I det han tillät ständernas offentliga sammanträde, ehuru de endast af landets Furste lagligen kunde sammankallas, förekom han hemliga stämplingar för Brandenburgska hofvet; och i det han emottog deras begäran att den provisionela regering, som de med den nyligen aflidne Svenska Legaten Sten Bjelkes bifall upprättat, måtte återställas, med löfte att anmäla den hos sin Drottning, tillfredsställde han dem i ett kritiskt ögonblick, utan någon verklig eftergift af den styrande makten. Hans öfriga förvaltning var lika rådig och rättvis, som mild och skonsam mot landet. För att lätta invånarnes bördor så

mycket som möjligt, förde han sina truppar öfver Odern in i Brandenburgska landet, der de intogo Oderberg, Neustadt och Bernau. Emellertid hotade fienden med ett infall från Neumark, och en Öfverste Krokow, som förut varit i Svensk tjenst, umgicks med det anslag, att i spetsen för några oroliga hufvuden bland landets innevånare bemäktiga sig fästningen Colberg; L. hastade tillbaka, och allt blef lungt och fredadt. Nu anlände äfven den länge väntade förstärkningen från Sverige, och ändtligen såg sig L. i stånd att företaga det fälttåg till Schlesien, hvarmed han skulle understödja Banér, ehuru L. först på tredje månaden efter Banérs infall kunde börja sitt tåg. Hans första omsorg blef då, att försäkra sig om vägen genom Brandenburg; ett par mindre fästen intogos och han hastade mot Landsberg, men träffades af den olyckan att hans vagn stjelpte, hvarvid han bröt benet. Öfverste Stenbock intog väl fästningen, men L. nödgades för sitt benbrott qvarblifva i Landsberg, och lemna befälet åt Stålhandske.

Ehuru L. hindrades att för denna gång uppträda på krigstheatern, fick han tillräckligt att syssla i sitt Gouvernement Pomern. Den nya Churfursten af Brandenburg Fredrik Vilhelm ville betjena sig af den förtjusning, som nya regenter nästan alltid väcka, och äfven i Pomern intaga folket. Detta fick L. snart erfara, då han i en församling af landtråd och adel kungjorde sin regerings författning om landets styrelse och i dess namn föreslog medel till domstolarnes, läroverkens och krigsväsendets upphjelpande och förbättring. Hvarken milda eller strängare ord gjorde verkan, utan församlingen nekade att erkänna svenska regeringens förordnanden, och yrkade ständernas sammankallande, dem det egentligen tillkomme att afgöra denna fråga, samt åtskiljdes utan visst beslut, hvilket dock icke hindrade L. att verkställa sin regerings vilja. Churfursten satte till och med sin krigsmakt i rörelse, men Stålhandske, som helt oväntadt hotade sjelfva Berlin, tillintetgjorde detta anslag. Svenska Regeringen emottog emellertid Churfurstens anbud af neutral vapenhvila, hvarigenom gouvernementet öfver Pomern, som L. med så mycken ära förestått, förlorade både i politiskt och militäriskt afseende sin betydenhet.

Huru stort förtroende L. förvärfvat hos sin regering visade sig nu. Redan under Banérs sjukdom hade Rådet beslutit, att L. skulle näst honom föra befälet, men innan detta hann verkställas, ankom underrättelse om Banérs död.

Valet af efterträdare blef nu angeläget. Lilliehök liksom Wrangel ansågs för ung, och Torstenson, som för sin svåra gikt 1640 begärt afsked, utnämndes nu till Fältmarskalk, och L., ehuru föga känd vid hufvudhären, utnämndes med äldre generalers förbigående, d. 23 Mars 1642 till Riks-Tygmästare och Högste Befälhafvare näst Fältmarskalken. Regeringen troddes också ämna honom till dennes efterträdare. Genom denna befordran blef äldsta GeneralMajoren Adam Pfuel, Banérs svåger, som ansåg sig förbigången, så missnöjd att han begärte afsked; äfven den 28:årige Carl Gustaf Wrangel ansåg sig hafva lidit prejudice. Kort före Torstensons utnämning hade Regeringen skrifvit till Lilliehök: "Så snart vi utnämnt en ÖfverGeneral bören J blifva hos honom, hvad Torstenson varit hos Banér, för eder bekände dexteritet, flit och trohet."

Lilliehöök, som snart i hög grad vann härens tillgifvenhet och förtroende, fick dock ej länge gagna sitt fosterland och realisera de stora förhoppningar, som vid honom fästades. På samma plats, som under Gustaf Adolfs tid 1631, möttes den Svenska hären under Torstenson och den Kejserliga under Erkehertig Leopold Vilhelm och Piccolomini; — och d. 23 Oct. 1642 stod det andra slaget vid Breitenfeld, eller såsom det vanligen kallas, Slaget vid Leipzig. Lilliehöök anförde der jemte Carl Gustaf Wrangel och Mortaigne centern.

Fiendens ena flygel blef straxt i början genom Wittenbergs häftiga anfall aldeles öfverändakastad, hvarigenom venstra sidan af Kejserliga fotfolket blottades. Lilliehöök märkte detta och förde Douglas med fyra regimenten från reserven, samt tog fienden i sidan. Dessa sökte draga sig tillbaka inåt en liten skogsdunge. L. ilade straxt med ett par squadroner att genskjuta och hindra dem, men Erkehertigen, som insåg faran, hade ditsändt sitt lifgarde, hvilket så mottog Svenskarne, att L. stupade. "Barn", sade han då till soldaterne "jag dör gerna, ty nu har jag visat er vägen; men bären mig blott undan in i buskarna." Pfalzgrefven Carl Gustaf, som nu befann sig på denna flygel, lät efterkomma hans begäran, men skyndade genast tillbaka till stridsbullret, och ledde Svenskarne till nytt anfall, hvarvid Erkehertigens regimente måste vika. Så snart hetaste striden var förbi, skyndade han till den döende Lilliehöök. Denne lefde ännu. "Lilliehöök! vi ha segrat", ropade prinsen, "vi ha segrat genom Dig." "Nu dör jag gerna", sva-

rade L., anbefallte sin maka och sina barn i Pfalzgrefvens beskydd och: "Gud välsigne er, och genom er mitt fäderneslandˮ! tillade han betydelsefullt — och dog.

L. var gift 1. med *Brita Hästehufvud*, dotter af Gouverneuren Anders H. och Anna Ållonsköld; 2. med *Ingeborg Båt*, dotter af vice Presidenten i Svea Hofrätt Jakob Jakobsson Båt och Kerstin Tott; 3. med *Christina Ulfsparre*, dotter af Ståthållaren Erik Göransson U. och Beata Oxenstierna. Barnlös i första giftet, hade han i det andra sönerna: *Jakob*, f. 1633, Major vid adelsfanan, slagen vid Knäred 1657, och *Anders*, se nedan, hvilka för sin "framledne faders hulda, trogna och tappra krigstjensterˮ blefvo d. 10 Novemb. 1651 upphöjde i Friherrligt stånd och fingo Närpes socken i Österbotten till Friherreskap. I tredje giftet hade han sonen *Johan*, af våda ihjälskjuten i Upsala, samt döttrarne *Ingeborg* g. m. Kongl. Rådet Grefve Göran Sperling och *Beata* g. m. Nils Nilsson Natt och Dag.

Lilliehööks första fru, som var enda barnet af Gouverneuren Hästehufvud, dog barnlös. Icke destomindre förklarade H. sin måg för arftagare, likasom han varit dess son. Men samma år L. stupade gifte H. sig ånyo. Testamentet ändrades väl då till hustruns fördel; likväl erhöllo Lilliehööks 4 barn af senare giftena den hederliga gåfvan af 12,000 specie Rdr och gods för 5000 Rdr värde, hvarförutan Gouverneuren särskildt till Jakob och Anders afstod Nyhausen i Liffland samt alla de gods, hvilka han under Norrköpings besluts vilkor innehade.

Den minnespenning öfver utmärkte Svenska män, som Svenska Akademien årligen präglat och på sin högtidsdag utdelar, egnades 1812 Lilliehööks minne.

(Källor: Fryxell, Berr. ur Sv. Hist. VII D. — Geijer, Sv. Folkets Hist. III. — Franzén, Minne af J. Lilliehöök. (Sv. Ak. Handl. efter 1796. VI D.) — Salander, Beskr. om Åsled. — Stiernmans Matr. — Dito, Geneal. Tabb. å Upsala Bibl. — Gezelii Biogr. Lex. IV. — Rothlieb, Beskr. om Riddarholmskyrkan s. 261.)

L.

3. LILLIEHÖÖK, ANDERS JOHANSSON.

Föddes d. 19 Dec. 1635 i Riga. Blott några dagar gammal miste han sin moder, men blef under sin fars frånvaro i fält, uppfostrad hos Gouverneuren Hästehufvud, hvilken 1642 öfverlemnade honom till Riks-Rådet Lars Sparre, hvars fru var den unge L:s moster. Skickades 1643 till

Upsala, der han 1652, vid 17 års ålder, utgaf en disputation. Följde K. Carl Gustaf 1655 till Tyskland, ombord på Konungens eget skepp, och anträdde derpå en resa genom norra Tyskland, Holland, England, Frankrike, och kom 1657 till Heidelberg, hvarest Churfursten af Pfalz residerade. Vid detta hof blef han så omtyckt, att Churfursten utnämnde honom till sin Kammarherre, och i Oktober affärdade honom till Konungen med en hemlig commission. Af Konungen blef han särdeles väl emottagen, utnämndes till dess Kammarherre och löfte att användas, särdeles vid de tyska affairerne. Hans brors oväntade dödsfall nödgade honom dock att begära hemlof, det han fick med tillstånd, att infinna sig vid Senatens alla deliberationer, och förordnades jemväl till Marskalk på den legation, som var ämnad att afgå, för att afsluta freden med Danmark, ehuru ej detta blef utaf i följd af Konungens senare framgångar. Efter Konungens död kallades han af Regeringen till ett CancelliRåds-embete, hvilket dock 1661 förändrades så, att L. utnämdes till Landsdomare i Skåne och Assistens-Råd vid GeneralGouvernementet derstädes. År 1663 utnämd till President i Kongl. Regeringen och Hofrätten i Pommern, hvilka sysslor han af mellankommande orsaker ej kom att tillträda, utan blef han 1665 förordnad till Landshöfding i Östergöthland.

Följ. året sändes han till Polska hofvet såsom Extr. ord. Envoyé. Han fann vid sin ankomst till Warschau ställningen mycket annorlunda, än man i Sverige hade trott, folket afvogt och vänskapen mot Sverige vidrig, men hans personlighet intog snart ej allenast Konungen och Drottningen, utan äfven StorCancelleren Leczinsky, som offentligen förklarade, att han icke älskade sin egen son högre, än Lilliehöök. Denne begagnade den gynnsamma stämning han uppväckt till sitt fosterlands bästa, så att vid hans afresa i Febr. 1667 förtroendet de begge makterna emellan var större *). I Danske minister-berättelserne (Fryxells Handl. D. 1.) berättas, att L. hemkommit, ganska illa tillfreds både med sitt emottagande i Polen och med allmänna ärenderne derstädes. Han skötte derefter sitt höfdingaembete till 1674, då han såsom Extr. Ambassadeur ånyo sändes till Polen, för att vid det stundande Konungavalet iakttaga Sveriges intressen.

Valet hade redan försiggått, då L. ankom, som således endast fick lyckönska den nyvalde Konungen Johan Sobiesky.

---

*) Oliveerantz, Person.

Af Polska magnaterne blef han liksom förra gången väl emottagen, isynnerhet af Primas Regni, Erkebiskoppen af Gnesen Andreas Olzewski. Polska Enkedrottningen lät äfven helt artigt försäkra honom, att i fall han ville träda i Kejsarens tjenst, skulle han erhålla höga areställen och värdigheter, samt dertill stora benificier. Att L. ej lyssnade till dessa anbud var naturligt. Han begaf sig i Aug. på hemresan, men möttes under vägen af sin Konungs befallning att dröja, och stadnade derföre i Danzig, under afvaktan på vidare ordres. Under denna tid uppkom oenighet mellan Rådet och Borgerskapet i denna stad, hvarföre L., som lärer varit utsatt för hvarjehanda anslag, förfogade sig till Stettin, der han erhöll Konungens befallning, att åter begifva sig till Polska hofvet, i anseende till de med Brandenburg utbrustna oroligheterne. Icke utan fara kom han sjelf till Stor-Polen, men hans folk, hästar och bagage anhöllos vid Cöslin, och fördes sedan till Colberg. Hästar och bagage confisccerades, och först efter 11 veckor lösgafs folket.

Polske Konungen vistades nu på sina gods i Polska Ryssland, dit L. ock begaf sig, samt bevistade sedermera Kröningen i Warschau. Han tog sedan afsked i akt och mening att hemresa, men fick för tredje gången K. Carls ordres, att besörja åskilliga vigtiga angelägenheter vid Polska hofvet; under många besvärligheter och faror (han nödgades 1677 på resan till Warschau till sitt försvar taga eskort) uträttade han till Konungens fullkomliga nöje sina anförtrodde uppdrag.

Under denna tid passerade 1677 en händelse, som gjorde L:s namn bekant kring hela Europa. Churfursten af Brandenburg hade under ett samtal med Polske ministern Gursinski yttrat, att L. för sitt djerfva och oblyga tal ej förtjente att behandlas såsom minister, utan borde få stryk. L. härom underrättad, afgaf inför Polska Konungen och de i Danzig närvarande Senatorerne en declaration i de frimodigaste ordalag, hvaruti han beklagade sig öfver Churfursten och bland annat yttrade, att om denne ämnade sätta sin hotelse i verkställighet, skulle L. nyttja repressalier. Man kan lätt tänka sig hvilken sensation en så oerhörd djerfhet skulle väcka: Churfursten klagade både hos Polska och Svenska Konungarne; Konungen af Danmark, som då låg i krig med Sverige, förklarade offentligen sitt misshag öfver L:s djerfhet, och ändtligen uppmanade Churfursten Kejsa-

ren att taga uti saken. Denne skref också genast till Konungen af Polen, förklarande att han icke skref till Konungen af Sverige, emedan han icke ville titulera honom för Hertig af Pomern; och då i Churfurstens person alla potentater voro angripna, uppmanade han äfven alla ministrar, att ej med L. hafva gemenskap, utan anse honom ovärdig all communication. K. Carl d. XI gillade i sitt svar på Churfurstens bref L:s uppförande. Utförligare kan härom läsas i Puffendorffs "de rebus gestis Frederici Vilhelmi magni, Electoris Brandenburgici", Lib. XV, §. 25—30. Lilliehööks declaration är införd endast i 1:sta upplagan.

Ändtligen 1680 hade L. för tredje gången afskedsaudience, och begaf sig på hemvägen, men emedan Polske Konungen begärt K. Carl XI:s mediation mellan Polen och Ryssland, stadnade han några månader i Dantzig, och först då svårigheter å Ryska sidan uppehöllo tractatens afslutande, reste han till Stockholm, der han d. 6 Dec. inträffade. Liksom förra gången hade L. äfven under sitt senare vistande i Danzig åtskilliga stridigheter. Han klagade ibland annat deröfver, att han ej med nog uppmärksamhet blifvit emottagen, att smädeskrifter blifvit utspridda, hvilkas författare ej blifvit nog strängt straffade m. m. Magistratens bref härom till Biskopen af Ermeland och Ständerna i Polska Preussen, samt Lilliehööks förklaring till Biskopen äro införda i Loenboms Handl. rör. K. Carl XI:s Hist. 5 Saml. s. 143—163.

Hans helsa hade under de besvärliga ambassaderna betydligt lidit, så att han två år å rad besökte Medevi brunn, ehuru utan nytta. Äfven hans affärer hade lidit, hvarföre Konungen betalte de omkostnader han gjort, så att han kunde någorlunda förnöja sine creditorer.

Vid 1682 års riksdag spelade L. en ganska märkvärdig rôle. Då andra § af de 3 ståndens projekt angående liquidationsverket upplästes på riddarhuset, frågade L.: "om de reglor, hvarefter liqvidationen förrättas, vore tillförene med ständerne communicerade, efter som de nu för lag hållas? Därpå svarades: Sådane reglor vara gamla och giorde redan uti Regeringens tid och af K. M. confirmerade. Hr L. tror dem vara billiga; men likväl få Ridderskapet och Adelen se reglorne, så få de bättre öfverläggia dem. Hr Landtmarskalken i det Secrete Utskåttet med Kongl. Rådet hafver funnit gådt at hemskiuta dem K. Maj:t. Svarades: Desse reglor äro gamle, och hafva varit öfvade öfver 22 år, och

en så lång tid derefter liquiderat, och äre redan mången öfvergångne, så böra de ock härefter öfvergå dem andra. Hr Lilliehöök: Gud bevare oss för det præjudicium: skal det vara en Lag, så bör den med Ständernes samtyckie emottagas, eljest är det ingen Lag" *). Konungen förklarade genom Landtmarskalken sitt missnöje "öfver detta Landsh. L:s otidiga fritalighet, hvarmed han just nu velat sätta i tvifvel de Reglor, som för mehr än 20 år sedan hade varit giorde och omsider af K. M. gillade och practiserade, lika som han med flit hade sökt at critiquera på dess actioner, och at föreskrifva Hans M. huru han skulle instruera sine Betiente i sine Commissioners förrättning." (Wilde). Vidare framställde K. M. till Ridd. och Adeln följande propositioner: 1:o Om han (L.) har talt förut med dem om detta, eller en har bedt honom så tala, och om de taga part uti sådant hans tal. 2:o Vil Kongl. Maj:t veta, om de af Ridderskapet och Adeln, som hafva gjordt några försträckningar, eller eljest hafva något at fordra och liqvidera, hafva bedt Herr Lilljehök at han skulle tala för dem och deras interesse, eller om någon har hos honom beklagat sig öfver någon orätträdighet. 3:o Vil Kongl. Maj:t i Nåder veta huru Ridderskapet och Adeln ansedt och considererat denna Discoursen som han så förmätit af sig sjelf och extra commissionem fördt. 4:o Om Ridderskapet och Adeln finna Anders Lilljehök, eller någon annan, vara berättigad at upsätta Regler huru liquideras skall, eller ock corrigera och tadla de som upprättade äro. 5:o Om Ridderskapet och Adeln finner Anders Lilljehök, eller någon annan, befogad at begära det Ridderskapet och Adeln skall efteråt öfverlägga det, som förr af Kongl. Maj:t är gjort och gillat, eller om någon är af en sådan mening, at binda Kongl. Maj:t händerna, at Kongl. Maj:t icke i sit Rike må göra Lag och Stadgar, Reglementer och Förordningar; och de samme, utan Ständerne skulle vara kraftlöse. 6:o Om det rimar och anstår en devot Undersåtare, med förmätne ord, at inskränka, eller likasom på vigtskål lägga sin Öfverhets magt och myndighet, när den brukas til Guds Namns ära och Rikens gagn och bästa. 7:o Om Anders Lilljehök eller någon annan är befogad at sitta i en hel Societet och determinera huru lag skal göras och vedertagas i Riket; och således anten med onödige påminnelser irra andra, eller ock med olidelige förebråelser förarga Kongl. Maj:t.

*) Utdr. ur Ridd. o. Ad. Prot. Jfr Årlig Svensk s. 382.

Ridd. och Adeln ogillade i sitt svar allt hvad L. sagt, betygade att ingen anmodat L. föra sådant tal, eller med honom enskildt härom samtalat; "att någon undersåtare skal understå sig at mäta K. Maj:ts magt och myndighet och den samma inskränka, det håller R. o. A. aldeles obetänkt och oförsvarligit, hvilket de intet kunna utan på det högsta detestera och ogilla, när hvar och af ehvem det sker"; och beklagade slutligen Konungen, "som utom dess af sin svåra Regementsbörda haft besvär och möda nog, skulle af undersåtares tal och conduite hafva funnit det misshag, som hafver kunnat förtörna E. K. M. och komma E. K. M. at upptagat för en förebråelse" etc. Svaret läses in extenso i Handlingar rör. Riksd. 1682 s. 217, och i Årlig Svensk s. 383. De tre öfriga stånden betygade sitt misshag i en särskild skrifvelse. (Årlig Svensk s. 390).

Saken slutades så att L. på Riddarhuset erkände, att han hade förverkat sitt lif, och hade Konungens nåd, att tacka för pardon. Att han emellertid, oaktadt detta uppträde, fortfor att stå i Konungens gunst, bevisas deraf att han följ. året utnämdes till President i Wismarske Tribunalet, ett embete som renderade 4000 Rdr. I personalierna säges det, att han slapp, att samma år resa till Tyskland, i anseende till sin svaga helsa, ehuru han detta oaktadt emottog uppdrag att vara Ledamot af Commissionen för kyrkoordningens öfverseende, i hvilken egenskap han jemte några andra ledamöter uppsatte ett concept, som öfverlemnades till Konungen. Enligt Danske ministerber. (Fryxells Handl. D. 3. s. 314) vågade L. icke komma till Tyskland, af fruktan för Churfursten af Brandenburg, mot hvilken han nog hårdt och "romt" exprimerat sig under sin ambassad i Polen.

En berättelse om motiverna, intrigerna och partierna vid Dr. Christinas abdication lärer varit uppsatt gemensamt af RiksRåderne Schering Rosenhane och Claes Rålamb, biträdde af And. Lilliehöök. "Men detta högst intressanta document kom af goda skäl att snart kastas på elden."

L. afled barnlös d. 17 Nov. 1683 och utslocknade med honom Friherrliga Lilliehöökska ätten. Gift 1. med *Märtha Horn*, dotter af RiksRådet Frih. Gustaf Evertsson H.; 2. med *Maria Båt*, dotter af RiksSkattmästaren Frih. Sewed Båt.

Skrifter: Diss. Palatinus sive Aulicus ex Corn. Taciti Ann. Lib. IV. cap. XX. 3. 4. Sub M. Lepidi exemplo brevissime descriptus.

Holm. 1652. 4:o. — Venus gothica s. Carmen gratul. in nuptias Caroli Gustavi Reg. Sueciæ & Hedvigis Princ. Holsat. Ib. 1654 Fol. — Virtuti heroicæ Caroli XI carmen elegiacum. Linc. 1678. Folio.

(Källor: Stiernmans Höfd. Minne. 1 D. s. 239; 2 D. s. 193. — En Ärlig Svensk. — Wilde, Sueciæ Hist. Pragm. (Cap. 3, Del. 4. öfvers. af M. Benzel). — Handl. rör. Riksd. 1682. — Skand. Sällsk. Handl. 9 D. s. 104. — Fryxells Handl. rör. Sv. Hist. 3 D. — Olivecrans, Personalia (Mscr i Palmsk. Saml). — Beskr. om Äsled. — Puffendorf, de Rebus gestis Fred. Vilh. Elector. Brandenb. — Schefferi Svecia Lit. s. 212. — Stiernman, Centuria II Anon. s. 46.)

L.

LILLJENBERG, JOHAN GEORG — LILLJENBERG, ERIK GUSTAF.

1. LILLJENBERG, JOHAN GEORG.

Såsom stamfader räknas *Eugenius Drefling* från Tyrolen, som 1446, till belöning för sin tapperhet i fältslaget vid Warna, upphöjdes i adeligt stånd. En hans afkomling Johan Drefling inkom i Sverige 1580 under K. Johan III:s regering. Af hans afkomlingar blefvo trenne adlade, Borgmästaren i Ekesjö Daniel Jonsson Dreflings söner *Erik Magnus* och *Daniel* 1719 med namnet Lillienberg; samt Bergmästaren i Fahlun Dan. Knutsson Dreflings son Öfversten *Daniel D.*, som behöll sitt namn. Assessoren *Daniel Lilljenberg* hade i sitt gifte med *Christina Margreta Stiernclou* 11 barn, af hvilka det femte i ordningen *Johan Georg*, föddes den 3 Aug. g. st. 1719 på Toftnäs Sätesgård i Småland. Efter idkade studier i Lund, under handledning af Phil. Magistern Joh. Engeström (sist Biskop i Lund), engagerades han 1731 som Extr. Cancellist i Krigs-Expeditionen, och vann det förtroende, att han ofta nyttjades vid protokollers förande i Rådkammaren. Blef CommissionsSekreterare i Wien 1739 och anträdde äfven ditreran, men mötte i Hamburg CancelliPresidenten Gr. Gyllenbergs ordres (sedan säker underrättelse inlupit om Sinclairs mord), att först begifva sig till Gr. Tessin i Paris, och sedan till Constantinopel, i anseende till då förevarande vigtiga angelägenheter, och ankom dit efter 17 dygn besvärlig segling. Då anledningar till fredsbrott mellan Sverige och Ryssland yppat sig, negocierades om en defensifalliance med Porten, hvilken ock snart bragtes till stånd, med löfte å Sultans sida om subsidier; L. begaf sig derpå med ratificationen till Smyrna, och vidare på ett köpmansfartyg till Marseille, der han måste hålla quarantaine. Ratificationen

expedierades öfver Paris till Stockholm, hvarifrån depescher hunno komma till Marseille dagen efter quarantainens slut, hvarefter han genast seglade tillbaka till Constantinopel. I en annan vigtig angelägenhet, reste L. 1741 på 17 dygn landvägen öfver Danzig till Stockholm, hvarifrån han efter 8 dagars vistande återreste till Turkiet öfver Frankrike, Italien, Albanien och Macedonien. Från Neapel öfversände han till Sverige en berättelse, som gaf anledning till en handelstraktat mellan båda rikena. Han qvarblef nu i Constantinopel till i Juni 1743, då han på en paketbåt, med den sista afbetalningen på subsidierne i specie dukater, begaf sig ombord på ett fartyg som tog sin kosa directe till Sverige och ändtligen i Nov. ankom till Götheborg.

Rikets Ständer förklarade L. vid hans återkomst deras fullkomliga nöje och välbehag, och K. Fredrik kallade honom till Kammarherre, med det nådiga yttrande: "Att H. M. sjelf ville besörja hans vidare lycka och fortkomst, sedan han sig så exponerat, mycket ondt slitit, samt så vigtiga saker för riket uträttat." Sedan han 1745 och 1746 förrättat Lagmansting på Gottland, erhöll han sistn. år fullmagt på samma Lagmansembete. Vid Riksdagen 1747 var han ledamot af Sekreta utskottet, som föreslog en penningsumma till belöning för hans tjenster vid beskickningen i Turkiet; men då han vägrade dess emottagande, erhöll han i stället en ärofull decharge för alla honom anförtrodde göromål, och anmältes till nådig hogkomst vid sig yppande ledigheter. Vid samma Riksdag presiderade han äfven i en tillförordnad Riks. Ständers commission och valdes till Bankofullmägtig. Den 7 Juli s. å. uppfördes han på förslag till Envoyé Extr. vid Preussiska, och d. 27 Juli till samma befattning vid Engelska hofvet, hvilken senare han undanbad sig. Ändtligen erhöll han 1749, föga mer än 35 år gammal, Landshöfdingeembetet i Åbo och Björneborgs Län. Härifrån flyttades han 1757 till Upsala Län; blef 1758 R. N. O.; erhöll Presidents n. h. o. v. 1761, sedan han 1758 och 1759 varit uppförd på förslag till Presidentsembeten i StatsContoiret och KammarCollegium; och utnämdes 1762 till President i BergsCollegium. Upphöjdes tillika med sin broder Erik Gustaf (se N:o 2) i Friherrligt stånd 1766. C. N. O. s. å. Vid Riksdagen 1769 uppfördes L. i första rummet på förslag till RiksRådsembete, hvilket han undanbad sig, med anhållan att icke vidare komma i fråga. Kronans Ordförande-Fullmägtig i Tullarrende-Societeten 1776.

Grefve d. 27 Dec. 1778. Erhöll på begäran afsked efter 52 års tjenstetid 1782.

Grefve L. valdes 1768 till Led. af K. Vetenskaps-Akademien, hvars President han var 1775 och 1780, samt 1778 till Led. af K. Patriot. Sällskapet.

L. anförde Rikets Collegier, då de i Dec. 1768, efter K. Adolf Fredriks thronafsägelse, inför Rådet förklarade sig inactiva. Han hade nyss förut med egen hand uppsatt Bergs-Collegii skrifvelse (d. 31 Okt.), hvaruti det hos Konungen anhållit om laga undersökning och dom, i anledning af ett diktamen till protocollet i rådkammarn d. 9 Aug., hvaruti samma Collegium tillvitades, att det aldrig omtalade annat än bergslagernas undergång, att det aldrig anmälte nöden förr än hjelpen var för sen, och att dess beskrifningar om tillståndet kunde blifva vådeliga för allmänna säkerheten.

L. skildras af Silfverstolpe sålunda: "han var en öppenhjertig, och redlig man, rättvis, arbetssam, utomordentligt nitisk och driftig, yrkande Konungens och Kronans rätt genom milda medel, varm för de menigheters väl som han egde att vårda, handlande efter en upplyst öfvertygelse, mottagande alla med vänlighet, hörande dem med foglighet och utan personliga fördomar, sorgfällig att förvärfva de kunskaper hans åtskilliga göromål kräfde, ytterst ordentlig i allt, värderande den allmänna nyttan öfver allt annat; och om man vill i korthet sammanfatta hans egenskaper, skall man säga, att de hufvudsakligen utgjordes af ett klart och snabbt begrepp, renhet, godhet, välvilja i själen, nit och verksamhet i allmänna ärender, och en lefvande munterhet i sammanlefnaden."

Grefve L. afled d. 26 April 1798, nära 85 år, och slöt sjelf sin Grefliga ätt. I sitt gifte med *Maria Juliana Jennings*, dotter af CommerceRådet Frans J., hade han två söner och 11 döttrar, af hvilka sednare 5 öfverlefde fadren.

Skrifter: Tal om Svenska Bergshandteringens förmåner och hinder, vid nedläggande af præsidium i Vet. Ak. 1776; Tal om flera i sednare tider skedda förbättringar uti BergsVetenskapen och Handteringen i Riket, vid samma tillfälle 1781.

(Källor: Rebbinders Adel. Matr. 1781 och 1794. — Minne af Gr. L., då dess sköldemärke krossades, af A. G. Silfverstolpe. — Åmin. Tal i K. Vet. Ak. af G. Adlerbeth.) L.

2. LILLJENBERG, ERIK GUSTAF.

Yngre broder till föregående. Född på Toftnäs, d. 21 Maji 1719. Studerade i Lund under sederm. Biskoparne Rydelii

och Engeströms handledning. Volontair vid Lifgardet 1734, Rustmästare 1735 och Sergeant 1736. Med nådigt tillstånd trädde han i Fransysk krigstjenst 1739, och blef Capitaine à la suite vid Brigadieren Appelgrens Reg:te. Fänrik vid Svenska Lifgardet 1741, bevistade Finska kriget 1741—43, samt befordrades till Lieutenant 1745. S. år begaf han sig åter till Frankrike, bevistade detta och följ. årens fälttåg under Marskalkens af Sachsen anförande, och blef äfven antagen till dess Adjutant. Capitaine en pied 1746, med tillstånd att uppsätta ett compagni vid Regimentet Royal Suedois. Bevistade s. å. bataljen vid Raucoux, hvarest en kanonkula borttog hans räckskjört, och gaf honom en svår contusion i högra läret, samt 1747 bataljen vid Lafelt, och 1748 belägringen af Maestricht. Hans förtjenster belönades nu med Öfverstegrad i Franska arméen och en årlig pension af 800 livres, som 1751 öktes till 1200 livres. R. S. O. 1748. Capitaine vid Svenska Lifgardet 1749. Återkom till Sverige 1751, men reste ånyo till Frankrike, der han med höga vederbörandes tillstånd gjorde en vidlyftig resa kring landet, beság fästningsverken, flottan och hamnarne m. m. Deltog 1756 i Hannoverska fälttåget och bevistade 1757 det stora slaget vid Hastenbeck, hvarefter han tog afsked ur Fransyska krigstjensten.

Öfverstefullmakt i Svenska arméen hade han året förut, 1756, erhållit med tour från d. 17 Febr. 1749, och utnämdes 1757 till Chef för Calmare Regemente. Han deltog sedan i Sveriges krig mot Preussen, och hade det missödet att 1759 i Demmin af en öfverlägsen fiende blifva blockerad, och att d. 19 Jan. efter ett tappert motstånd nödgas gifva sig fången. Efter capitulationen återkom han väl till Sverige, men måste inställa sig i Stettin i Preussisk krigsfångenskap, och fördes i Juni 1760 till Magdeburg, der honom 2 Okt. s. å. förkunnades arrest, såsom repressaille för den i Petersburg fångne Preussiska Öfversten Grefve Hård. Härifrån befriades han ändtligen i Febr. 1762 och utvexlades i Okt. s. å.

GeneralMajor d. 4 Juli 1762 med tour från d. 28 Juli 1760. Led. af MilitairConseljen 1762. Friherre och C. S. O. 1766. Gen.Lieutenant 1769. Afled ogift d. 22 Juli 1770. Hans utmärkta förtjenster gjorde honom allmänt saknad, och Konungen sjelf betygade i bref till hans bror Lagmannen Frih. And. Stjernklo Lilljenberg den förlust han genom L:s frånfälle gjort.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. IV. — Allm. Tidn. d. 24 Sept. 1770. — Rehbinders Adel. Matr. 1781.)

LILLJENHOFF, JOACHIM POTTER.

Föddes i Nyköping d. 8 Febr. 1630. Föräldrarne voro Handelsmannen derstädes *Petter Potter*, född i Holland, och *Elisabeth Danckwardt*, Borgmästaren Joachim Danckwardts dotter. Vid 12 års ålder skickades den unge Potter till Rotterdam att lära bokhålleriet, och kom 1645 på Borgmästaren i Amsterdam Lovis Tripps contoir, hvarest han i nära sju år var anställd. Hemkom 1651 och blef genast Kamererare i GeneralCommerceCollegium. Sändes 1654 till Riga att inrätta tullen derstädes, och sedan i angelägna ärender till Holland, samt följ. året till Danmark, för att genom skepps befraktande och flera anstalters vidtagande till krigsfolkets transport underhjelpa den företagna rustningen mot Polen. Kallades 1656 af Rikscancell. Erik Oxenstierna till Preussen för att biträda vid afslutandet af tractaten i Elbingen, och sändes 1657 i ministeriella ärender till England. Utnämdes 1658 till President i Landscrona, men undanbad sig denna beställning. Erhöll 1662 på begäran afsked ur CommerceCollegium, för att bättre kunna sköta sin vidsträckta handelsrörelse. Blef s. å. Handlande och borgare i Stockholm, 1663 Kämner och 1664 Rådman. 1665 tillika Commissarie i CommColl. och vid 1668 års riksdag en bland Stockholms Stads fullmäktige. Han hade mycken del i Bankens inrättande vid denna riksdag, och adeln ansåg honom för dennas bestånd så nödvändig, att den icke allenast lagade så att han blef adlad d. 19 Sept. s. å., utan ock d. 21 Sept. valde honom till en af ståndets Commissarier i Banken, för hvilken befattning han icke emottog något arfvode. Vid sin introduction å Riddarhuset gaf han 200 dukater. Borgarståndet klagade, att det i honom hade förlorat sin "compas." Kort tid derefter emottog han under sin vård myntet, som då öfverlemnades till banken. Han skötte sitt embete med redlighet, kunskap, nit och drift, samt understödde ofta och på ett oegennyttigt sätt banken med sina egna medel; fortfor med denna befattning till 1673, då han blef Assessor i CommerceCollegium, och s. å. CommerceRåd. Hans sista extraordinära befattning var, att han för handelsärender följde den stora ambassaden till Moskwa. Afled i Stockholm d. 27 Febr. 1676, och är öfver honom ett prydligt grafchor byggdt vid St. Catharina kyrka. Oaktadt hans

redlighet och skicklighet gjorde dock Bankodeputerade 1681 anmärkning mot hans förvaltning till en summa af 631 D:r 31 öre S:mt, som till en del betaltes, hvarförutan hans sterbhus af Svea Hofrätt ålades att deltaga i ersättningen för Schomeri balance.

Gift 1654 med *Petronella Lohe*, död 1694, dotter af Handlanden i Stockholm Henrik L. och Jacomina v. d. Plaess.

(Källor: Stockholms Tidning 1827. — Stiernmans Matr. — Likpredikan af M. Duræus.) L.

LILLIENSTEDT, JOHAN.

Son af *Paulus Sigfridi Raumannus*, Kyrkoherde i Mouhijärfvi pastorat i Finland, och *Agneta Henrici.* Denna Paulus hade fyra söner, hvilka alla kallade sig *Paulinus*: *Simon*, en på sin tid berömd Linguarum Professor i Åbo; *Johan*, adlad *Lillienstedt*, slutligen Grefve och RiksRåd; *Henrik*, Kyrkoherde i Kumo, hvars son *Simon* 1727 adlades *Lindheim* (se detta Lex.); *Carl*, adlad *Lagerflycht*. Carls söner, Presidenten i Åbo Hofrätt *Johan* och CancelliRådet *Carl*, upphöjdes 1771 i Friherre-stånd. Deras ätt utslocknade med dem sjelfve.

Johan Paulinus föddes i Björneborg d. 14 Juni 1655. Redan under det han studerade i Åbo och Upsala, gjorde han sig känd som poet. Likasom Lindsköld, hvilken äfven genom sin poesi först ådrog sig uppmärksamhet, och i följe deraf till informator i förnäma hus antagen, inleddes på tjenstemannabanan och slutligen ernådde Rikets högsta ärestållen, sedan han blifvit kallad till Professioner dem han aldrig tillträdde, så började äfven Lillienstedts befordringsbana med uppdrag och anbud af akademiska lärarebefattningar, och med mäktiga statsmäns enskilda förtroenden, som hans vittra idrotter tillskyndade honom. Utan sin vetskap kallades han 1679 af Gr. Brahe till Philos. Adjunkt i Åbo, men fick tillstånd att qvarstadna i Sverige och antogs af Riksskattmästaren Sten Bjelke till Hofmästare och informator för dess son, samt 1683 till Sekreterare hos honom i egenskap af President i KammarCollegium. Tillika Sekr. i Statscontoret 1685. Kallades vid samma tid till Juris Professor i Åbo, men undanbad sig denna befordran. Adlad 1690. Sekreterare i Svea Hofrätt 1692. Revisions-Sekreterare och Ledamot af Lagcommissionen 1698. Vice President i Wismarske Tribunalet 1705. Erhöll nu en mängd

diplomatiska uppdrag, som alla utfördes till Konungens belåtenhet, och hvarom han sjelf utförligt berättar i sin lefvernesbeskrifning (Åbo Tidn. 1775). Landshöfding i Östergöthland 1710, vid samma tid som Senaten utnämt honom till HofCanceller, men hvilket embete Konungen bortgaf åt en annan. Ytterligare diplomatiska uppdrag i Tyskland hindrade hans tillträde af Landshöfdinge-embetet till år 1713. Under denna tid hade han i Hamburg upptäckt 75000 Rdr Banco, som en Öfverste försnillat och hvilka enligt Kammarpresidentens bekännelse varit för alltid förlorade, om L. endast en half timma dröjt med seqvestern. Friherre 1713. OmbudsRåd vid andra utrikes expeditionen 1714, i hvilken egenskap han skulle förestå statsaffärerna och correspondencen med Romerska riket, Italien, Danmark och Preussen. Följde i denna egenskap K. Carl vid dess fälttåg de tre sista åren.

Efter Dr. Ulrica Eleonoras anträde af regeringen upphäfdes Ombudsmanna-embetena, men L. erhöll dock tillsvidare säte och stämma i CancelliCollegium. Kort derefter, d. 14 Maj, förordnades han till Förste Plenipotentiarius vid fredsunderhandlingarne på Åland, hvarifrån han 1719 återkom. Blef s. å. d. 29 Apr. RiksRåd, d. 26 Sept. RiksCancelliRåd, d. 13 Dec. en af Commissarierne vid fredstractaters afslutande med England, Danmark och Preussen, samt d. 31 Dec. Grefve. Följ. året tog han afsked från CancelliRådsembetet och förordnades 16 Febr. 1721 att såsom Förste Plenipotentiarius afgå till Nystad, som nu blifvit utsatt till congressort, för afslutandet af freden med Ryssland. Han, äfvensom den andre ministern Strömfelt, måste genast begifva sig åstad i det svåraste väglag, men då Ambassadeurerne kommo till Roslagsskären voro så släta anstalter gjorda för deras öfverförande till Finland, att endast en gammal halfrutten skärgårdsbåt och två postbåtar funnos. De gingo dock genast till segels och ankommo efter en dag till Åland, der de funno hvarken hus eller menniskor, utan i flera nätter måste ligga bland buskarne under bar himmel, tilldess de gjort sig kunniga, huruvida deras resa ej genom isen förhindrades. Slutligen ankommo de till Nystad, efter många utståndna mödor och besvär, hvarunder de ibland fått uppbryta isen framför sig halfva och fjerdedels mil. Efter ankomsten funno de, det deras ordres att skynda så häftigt varit öfverflödige, ty först efter någon tid anlände de Ryska ombuden. Freden afslöts d. 30 Aug.

På hösten 1725 erhöll L. tillstånd, att, så väl i anseende till egen opasslighet, som hans frus svåra sjukdom, resa utrikes att söka främmande läkare; efter någon tid skref han ett till d. v. Landtmarskalken, Arv. Horn, ställdt memorial, hvaruti han hemställde huruvida det icke vore nyttigt, att nu såsom i förra tider ett RiksRåd förordnades till ordförande i Wismarska Tribunalet, öfverdomstol i Sveriges Tyska provinser, och erbjöd sig att emottaga detta embete. Framställningen vann både Konungens och Ständernas bifall, så att L. d. 3 Aug. 1727 förordnades till Tribunalets President, med åtnjutande af sin RiksRådslön. Afled på sitt gods Diwitz i Pommern d. 26 Sept. 1732.

Lillienstedts förhållande vid fredsslutet med Ryssland har varit föremål för svåra misstankar. Man har påstått, att han af fal egennytta uppoffrat icke blott Wiborg, hvilket hans instruction berättigade honom att blott i yttersta nödfall afträda, utan äfven Estland, som Peter skulle varit beredd att till Sverige återlemna. Rätta förhållandet torde aldrig blifva utredt; till L:s försvar synes dock den omständighet böra anmärkas, att han åtnjutit Konung Carls högsta förtroende, samt i följe deraf såsom "konungsk" och för sin härkomst från medelståndet måste varit, i synnerhet hos det aristokratiska partiet, efter Konungens död utsatt för afund och förtal. Sjelf säger L. att "efter mångfaldig plägad correspondance öfver til Kongl. Mayt och Rådet, undfingo vi på sidstone, mot vår egen förmodan och önskan, tydeliga befallningar, att foga och begifva oss i den ena tvistiga puncten efter den andra, och skynda med Fredens slut . . . hvilket jag har anledning så mycket mer att beklaga, som i fall vid min förra negociation på Åland, jag hade fådt lof och tillstånd denne Freden att sluta, hade han för Sveriges crona blifvit på mångahanda sätt lindrigare, och våra Sacrificer på Tyska botten måtteliga eller ock inga." Man har i synnerhet fästat sig vid Kejsarens bekanta yttrande till Münnich: "han hade fått en sådan fred, att om Svenskarne skickat honom Carte Blanche att bestämma vilkoren, freden för Sverige blifvit fördelaktigare", äfvensom vid Münnichs berättelse, att Osterman fått 100,000 dukater af Czaren för utverkande af fredsslutet, men att han ej behöft använda mer än 10,000. Dessa berättelser lemna vi i sitt värde. Sjelf talar L. om "tydeliga befallningar" mot hans egen "förmodan och önskan." Det är föröfrigt kunnigt, att Ulrika Eleonoras afvoghet mot sin systerson och önskan att få sin

gemål upphöjd på thronen, på hvilka vilkor som helst, hindrade fredens tidigare afslutande. Att med denna vigtiga angelägenhet det icke heller nu var särdeles allvar, kan man lätt förledas att tro, då man påminner sig att Svenska regeringen gjorde ingen anstalt för sina Ambassadeurers affärd utan lät dem i hårda vintern färdas så godt de kunde. När härtill lägges den kända omständighet, att Czaren förut förklarat att "med Sverige blifver ingen fred, utan att Hans K. Höghet (Hert. af Holstein) blifver förklarad för thronföljare: dertill kunne vi oss punktligt förbinda", och att enda medlet att i freden skilja Czaren från Holsteinska intresset var att genast bevilja honom mer än han genom Hertigen kunde vinna, torde det vara ganska problematiskt, huruvida Lillienstedt förtjenat den skugga man kastat på hans minne. Franska Ministern i Stockholm Campredon, Konung Fredriks personliga vän och på sitt hofs vägnar medlare, reste sjelf till Petersburg och meddelade Peter allt hvad hans sändebud behöfde veta. Ja — vid granskningen af rådsprotocollerna vid 1723 års riksdag fanns att Campredon haft "hemliga ordres af Hans Majestät", och genom bref från en af Sveriges fullmäktige i Nystadt styrktes, att Ryssarne sjelfve åberopat de medgifvanden, som genom C. på förhand blifvit gjorda.

Vi lemne nu L:s politiska bana och vända oss till hans litterära. Redan som studerande i Upsala höll han ett tal på grekiska hexametrar, innehållande en beskrifning öfver Finland, hvari icke blott varm fosterlandskänsla, utan äfven, på enskilda ställen, poetisk fantasi framlyser. På de gamla språken, och i deras versarter, har han dessutom efterlemnat flera smärre stycken, hvilka, om icke af något högt värde, dock öfverträffade hvad som dittills i denna art från Åbo universitet utgått. Verkligt sköna äro några af hans Svenska skaldestycken. Om hans religiösa dikter "Den korsfäste Christus" och "Den nyfödde, korsfäste och uppståndne Christus" fäller Hammarsköld det sannolikt icke oförtjenta omdömet, att de föga höja sig öfver den ton, som i denna tidens rimmerier rådde. "Helt annat är förhållandet med några af hans smärre skaldestycken" säger samme granskare, som ej brukade slösa med beröm. Lillienstedt är den förste Svenska skald af verklig förtjenst, som Finland framalstrat, detta land, som nu kan fröjda sig öfver att ega sådana söner som Choræus, Franzén och Runeberg.

Synnerligen utmärkt är det lilla poemet Klagan öfver Iris afresa. "Den innerliga oskuldsande, som råder

deri, erinrar om Finlands till L. närmast sednare skald Frese. Med sin enkla, lugna och harmoniska, till idealets verld medvetslöst hörande elegiska stämning synes det uttrycka sjelfva Finska nationalpoesiens naturliga grundton. Rörande, och i synnerhet med afseende å den slutligen högt uppsatte författarens läge, djupt gripande är detta lilla poems genomgående uttryck af en saknad, som finner sin tillfredsställelse uti att blott uttala sig. Det tyckes omedvetet symboliskt beteckna en djup känsla inom skalden sjelf af den inre söndring, den dualism, det öde, som fick magt öfver honom, i det han öfvergaf sin ungdoms genier, den frid och sällhet, som i ett åt konsten och vetenskapen egnadt lif varit honom erbjuden." (Tengstr.) Sista versen *), oförgängligt vacker, lyder:

"Som en magnet i mörka bergens klyfter,
Allt längtar opp åt rundens höga pol:
Som ur sin säng solblomman hufvud lyfter,
Och natt och dag sig vänder åt sin sol:
Som agn och strå med längtan efterstråfva,
Att hinna till en fager berensten:
Så måst' ock jag i stadig oro sväfva,
Till dess jag får min Iris se igen."

Gift 1. 1692 med *Brigitta*, dotter af Landshöfdingen Frih. Polycarpus *Cronhjelm*, död 1697 barnlös; 2. 1698 med *Margaretha*, dotter af CommerceRådet Olof *Törnflycht*. Med sonen *Carl*, död ogift 1767, utslocknade ätten.

Skrifter: Carmen oratorium de voluptatibus Veris, amoenissimæ Anni partis. Aboæ 1674. 4:o. — Finlandia, Epico Carmine, Græco, depicta. Ups. 1678. 4:o. — Den Korszfeste Christus, i Svensk vers afmålad. Sth. 1686. 4:o. — Christus nascens, patiens, triumphans, eller den Nyfödde, Korsfäste och Uppståndne Christus. Ib. 1694. 4:o. (anon.)

(Källor: Tengström, Finska Universitetets ProCancellerer etc. s. 186 o. följ. — Lillienstedts autobiographi i Åbo Tidn. 1775. — Geijer, Teckning af Frihetstiden s. 38. — Hammarsköld, Sv. Vitt. s. 133.) L.

LILLIEROTH, NILS.

Föddes i Asby prestgård i Östergöthland d. 25 April 1636. Hans föräldrar voro Kyrkoherden derstädes *Hans Nilsson Eosander* och *Elisabeth Trana*. En yngre broder var den lärde Assessoren i Svea Hofrätt *Samuel Göthe*, hvars biographi blifvit nog knapphändigt införd i 4:de Bandet af

*) Hela det lilla poemet är infördt hos Hammarsköld.

detta Lexicon sid. 271. Den bekante Saxiske GeneralLieut. *Johan Fredrik Eosander* *), som kallade sig "neveu de Liljeroth" var troligen son af en tredje broder.

Nils Eosander inhemtade i yngre åren grundliga studier, och inträdde derefter i tjenstgöring i Kongl. Cancelliet. Var 1674 CommissionsSekreterare i Holland, då han s. å. upphöjdes i adeligt stånd. Var 1681—86 Envoyé vid Franska hofvet. Hans relation om denna sin beskickning egdes af Gjörwell. I densamma utbreder han sig icke allenast öfver sina underhandlingar vid Franska hofvet, utan ock öfver det, som under de nämde 5 åren derstädes märkvärdigt sig tilldragit; beskrifver Frankrikes regering, statsmaximer och intresse i anseende till de öfriga Europeiska makter, Konung, Ministrar m. m. (Warmholtz). Blef sedermera StatsSekreterare vid Utrikes Expeditionen och sändes 1697 af K. Carl XI såsom Extr. Ambassadeur till Fredscongressen i Ryswik, der Sverige uppträdde såsom medlare. Detta hedrande förtroende rättvisade L. fullkomligt, genom den skicklighet hvarmed han utförde sin förrättning, ehuru många och betydliga svårigheter han hade att öfvervinna. Blef samma år Friherre. Efter afslutad fred utarbetade han en tractat med England och Holland, och ingaf såsom Extr. Ambassadeur i Haag till GeneralStaterna en omständlig berättelse om K. Carls seger vid Narva, jemte förnyade påminnelser om deras biträde emot Konung August. Afslöt 1703 en ny alliance mellan Sverige, England samt Holland, s. å. en annan traktat mellan Sverige och Preussen, samt 1704 en defensiv alliance mellan Sverige, Hannover och Brunswig-Lüneburg. Detta år erhöll han rikets högsta ärerställe, Kongl. Rådsvärdigheten, samt blef tillika Canceller för Universitetet i Pernau och Grefve. Lillieroth var en af Sveriges utmärktaste diplomater, och man måste beklaga att så få och obetydliga källor varit för hans biographi att tillgå, så att teckningen af hans både befordringar och förtjenster blifvit nog kort och ofullständig. Han afled i Stockholm d. 19 Apr. 1705, och slöt sjelf sin ätt.

Att L., som född ofrälse genom sina utmärkta förtjenster banat sig vägen till de högsta värdigheter, icke skulle sakna belackare och afundsmän var naturligt. Uti ett 1698

---

*) Se IV B. s. 271. Han blef Svensk Abgesandt till Preussen d. 7 Dec. och adlad d. 12 Dec. 1712. GeneralQuartermästare d. 12 Juni 1713. GeneralMajor 1715. Friherre d. 20 Nov. 1715. (Stiernmans Genealogier å Ups. Ak. Bibl.)

till Konungen ingifvet memorial anhåller han om "K. Maj:ts hägn och beskyd emot de i Sverige af illviljare utspridda omilda och calumnieusa rykten, som skulle han, vid Fredsmediationen icke hafva fulgjort sin skyldighet, låtit genom penningar sig förleda att så begå, at Strasburg måtte lämnas i Frankrikes händer, den anstöteliga religions-clausuln inflyta uti Fredsfördraget" m. m. Konungen betygade i resolution af d. 6 Aug. sitt nådiga nöje öfver Ambassadeurens vid Medlingsverket förde conduite etc. Ett bland L:s memorialer till GeneralStaterne rörde "Ambassadricernes prerogativer."

Gift med *Eva Olivecrantz*, dotter af Dr. Christinas Råd Johan Paulin Olivecrantz och Brita Björklou.

Öfver L. skrefs detta konstiga Epitaphium chronologicum.

RegIs. sVecIae.
Senator. AtqVe. ConsILIarIVs.
CanCeLLarIae. ILLustrIs.
NICoLaUs. LILLIeroot.
a. QVo.
aVspICIIs. CaroLI. XII.
PaX. EVropae.
In. RysWIICo. RestItVta. Est.
HIC. In. PaCe. QVIesCIt.

Wår KonVngs Dyra IarL, then J hans stäLLE gaf.
EVropa RyssVJJks frJJD, Wann frJJD VtJ sJn graf.

Skrift: Sentimens d'un Officier Flamand, sur la Memoire que l'Ambassadeur de Moscovie présenta à Messieurs les Etats Genéraux le 25 Janv. 1701. Ecrit de Bruxelles le 7 Fevr. 1701. Bruxelles 1701. 16:o.

(Källor: Gezelii Lex. D. II o. IV. — Stiernmans Matr. — Ej. Centuria Sec. Anonym. s. 59. — Warmholts Bibl. SuioG. XIV D. §s. 144, 149, 151.)

L.

LILLIESTIERNA, CARL.

Född d. 16 Juli 1696. Fadr. GeneralAuditeuren *Henrik Gerhard L.* Modren *Anna Nohlanwähr.* Auditeur vid Franska dragonerne 1715. ÖfverAdjutant vid Svenska arméen i Norige 1718. Sekreterare i Åbo Hofrätt s. å. Assessor 1728. Lagman i Carelska Lagsagan 1736. Död i Stockholm d. 2 Juni 1742.

Gift med *Brita Hirvo*, dotter af Borgmästaren i Nådendal Jöns Hirvo, och enka efter Hofrättsrådet Erik Stjernwall.

L. var en driftig, ansedd och mycket betydande man. Han tyckes hafva hört till mösspartiet, men råkade det oak-

tadt i strid med Presidenten Sam. Åkerhjelm, hvilken ock, åtminstone den sednare delen af sitt lif, hörde till samma parti. I ett Kongl. Bref d. 3 Mars 1737 förklarar K. M. sitt missnöje deröfver att någon difference, som ock i ord och rörande utlåtelser utbrustit, yppats emellan Lagman L. och Presid. Å., samt anbefaller Hofrätten att föreställa L. huru ovarsamt och förgripligen han sig skickat emot sin förman och President, samt varna honom, att en annan gång taga sig bättre tillvara. — Vid 1739 års riksdag gjorde L. stort uppseende genom ett vidlöftigt votum, uti hvilket han med eftertryck förklarade sitt ogillande af de lagstridiga, persecutoriska åtgärder, som pluraliteten af Ridd. och Adeln tillåtit sig, för att bereda de Rådsherrars fall, hvilka hörde till mösspartiet.

(Källor: Lagus, Åbo Hofrättsllist. — Stiernmans Geneal.) L.

LILLIESTRÖM, JOHAN NICODEMI.

Denne utmärkte statsman var född i Örebro d. 6 Mars 1597. Hans föräldrar voro Rådmannen derstädes *Nicodemus Ahausen* och *Christina Jakobsdotter*, af hvilka fadren afled under sonens späda barndom. Sedan han genomgått skolan, begaf han sig 1610 till Upsala, att der fortsätta sina studier under d. v. Theol. Professorn Johannes Rudbeckii inseende. Efter fyra år reste han till Wittemberg och efter ytterligare två år till Helmstadt, der han under ett års tid afhörde Prof. Cranii föreläsningar i Mathematik och Fysik. Under denna tid öfversatte han de flesta böckerna af Euclidis elementa på Svenska. Han studerade sedan ånyo i Wittemberg i ett och ett halft års tid, och erbjöds för sin ovanliga flit och lärdom lagerkransen, hvilken heder han undanbad sig, emedan han ännu icke bestämt antingen han skulle blifva prest eller statsman. På sitt 21 år återkom han till fäderneslandet. Genast efter hemkomsten uppvaktade han Axel Oxenstierna, hvilken förskaffade honom ett Kongl. resstipendium, hvarigenom han sattes i stånd att ännu mera öka sina kunskaper. Han uppehöll sig två år i Helmstadt, och äfven två år i Jena, hvarest han studerade lagfarenheten. Återkommen till Stockholm antogs han 1623 till Extr. Cancellist i Riksarchivet, men reste tredje gången utrikes 1624 på RiksCancellerens bekostnad. Denna gång ställde han sin kosa till Leyden, hvarest han studerade främmande

språk och statsvetenskapen; han inhemtade äfven kunskaper i fortification.

L. hade nu förskaffat sig goda insigter, och tiden var inne, att i statens tjenst visa sin duglighet. Hastigt på hvarandra följande befordringar visade, att den store Oxenstierna icke misstagit sig, då han vid L. fästade sina förhoppningar. Han blef först 1626 Sekreterare hos RiksCancelleren, såsom GeneralGubernator öfver Preussen. Afslöt 1630 en tractat med Dantzig. Kallades 1630 till Konungens Hof-Sekreterare, men lemnade icke Oxenstierna förrän 1631, då denne herre återkallades från Preussen. Anländ till Frankfurt am Mayn, tillträdde han genast sin befattning såsom Kongl. Sekreterare, och måste han litet derefter afgå fyra gånger såsom sändebud till främmande makter: först till Heilbronn, der Romerska riksdagen var församlad; så till Lothringen, hvarest Franska arméens öfverbefälhafvare De la Force vistades; derpå till Riksstaden Strassburg, för att med densamma afsluta ett förbund, och slutligen till Polen, hvars ständer önskade någon närvarande å K. Gustaf Adolfs vägnar. Den sista beskickningen skulle väl egentligen förrättas af RiksRådet Sten Bjelke, men i anseende till hans sjukdom fick L. för det mesta föra ordet, hvilket han ock med den framgång gjorde, att sakerna slutades efter Konungens önskan. S. å., 1632, utnämdes L. till GeneralCommissarius och CancellieDirektor i Preussen, hvilken befattning han i 4 år bibehöll. Vid afslutandet af stilleståndet i Stumsdorff 1635 var han en af Svenska kronans Commissarier. Han blef äfven 1634 KrigsCommissarie vid den under General Stålhandskes befäl förlaggde Svenska arméen i Schlesien, och hade s. å. det missöde, att tillfångatagas vid Friedberg af Brandenburgska trupper, men frigafs snart. Blef 1636 adlad, samt s. å. Sekreterare af staten och AssistensRåd i Pommern. Häradshöfding öfver Edsbergs och Kumla härader i Nerike 1641 *). RegeringsRåd i Pommern 1648. Vice President och Director i Pommerska StatsCancelliet och Collegium 1649. Kongl. brefvet härom lyder: "Som Secret. Status och AssistensRådet i Pommern Joh. N. L. till Eka i 20 år tjent både K. G. Adolph den store och andre och H. M. Drottningen, och verkligen, oaktadt titulerad blott som Assistens-Råd, fört directionen öfver H. M:ts statsaffairer i Pommern,

*) D. 29 Oct. enl. Stiernman; d. 22 Jan. 1645 enl. Lüdeke; måhända erhöll han då några andra härader.

så har H. M. af egit bevåg och berådt mod gifvit honom i denna styrelsen v. Præsidents och Directorstitel; börandes han anamma till sig alla supplicationer och inkommande acter, dess contenta Gen. Gouverneuren förnimma låta och resolutionerne procurera, samt då Gen. Gouv. ej är in loco, ej mindre verket till riktiga beslut hos hela collegio dirigera, item ha inspection öfver Archiv, Canzliet och registraturen, in summa alt det öfriga som till Canzlie Directionen vid tractater och annat slikt egentligen hörer, efter sin bepröfvade dexteritet förvalta." Som v. Pres. bestods honom 1200 R:dr jemte sin förra lön som Secretarius Status 1000 R:dr. Han fick uppbära sin lön af småtullarne. President i Pommerska Regeringen och Hofrätten 1655. S. å. erhöll han jemte Joh. Oxenstierna uppdrag att åter upptaga de afbrutna underhandlingarne med Polen. Han var äfven en af Svenska commissarierne till utstakande af gränsorna emellan Sverige och Brandenburg, i följd af Westphaliska freden. Denna vigtiga angelägenhet upptog en tid af icke mindre än fyra år.

L. skall hafva varit en gudfruktig man, välgörande och försigtig. Han egde en ovanlig skarpsinnighet, mycken skicklighet och användbarhet och var fullkomligt obesticklig. Sjelf lärd älskade han vetenskaperna, och skyddade deras idkare. I sitt gifte med *Regina Elisabeth Hagemeister*, dotter af Hertigl. Pommerske KammarRådet Johan H. till Hohen-Selchow, hade han 10 söner och 2 döttrar, af hvilka en son afled före fadren.

Skrifter: Declamatio scholastica in genere deliberativo, an stipendium studiosis attributum, divitum potius quam pauperum liberis sit conferendum? pro divitibus habita a. 1612 in collegio privato Magistri Joh. Rudbeckii. Holm. 1613. 4:o. — De Majestate in genere & quæstionibus illuc spectantibus diss. Præs. Geo. Frantzkio. Jenæ 1622. 4:o.

(Källor: Nytta och Nöje. s. 154. — Lüdeke, Denkmal d. Wieder-Eröffnung der Deutschen Kirche s. 499. — Stiernman, Bibl. SuioG. II. — De la Gard. Arch. XI. s. 86. — Memoria ejus a Joh. Micrælio, omtryckt i Dähnerts Pomm. Bibliothek. V B. 6 St. s. 207.) L.

LILLIESTRÖM, CLAES DANCKWARDT.

Under K. Jakob den förstes regering utvandrade från Skottland en *Michael Danckwardt*, som ej kunde lida de förändringar i religionen samme Konung ville införa. Han begaf sig till Sverige, och gick i Örebro i lära hos en smed. Efter några års förlopp blef han sin mästares efterträdare

både i handtverket och i äktenskapet. Hans hustru blef *Christina Jacobsdotter*, som i sitt första gifte med Nicodemus Ahaus hade sonen *Johan*, hvars lefnad vi nyss tecknat. I sitt sednare gifte fick hon sonen *Claes*, f. 1613. Då dennes far dog, skref Johan, som då vistades i Tyskland, genast till sin halfbroder och öfvertalade honom att resa ut, med löfte att bidraga till dess lycka. Då Modren för ingen del ville lemna sitt bifall, vandrade Claes hennes ovetande till Stockholm, utan att ega mera än 6 mark i penningar och ett stycke limpebröd. Vid ankomsten till Stockholm anmälte han sig hos en herre, som var färdig att resa till Svenska arméen i Tyskland, och fick tillstånd att medfölja såsom domestik. Före afresan skref han ett ömt bref till sin moder, och berättade henne sin tillärnade resa.

Under vägen sade han sin herre hvem hans halfbroder var, och efter brefvexling mellan denne herre och brodren, fick han penningar att vidare fortsätta sin resa. Han gick nu 1629 i tjenst vid Svenska arméen, såsom simpel soldat, och bevistade sedan Preussiska och Tyska krigen ända till 1648. Under denna tid tjente han sig upp genom alla grader, samt blef 1647 Öfverste för ett värfvadt Reg:te, hvars officerare skänkte honom sina portraiter, hvilka ännu jemte hans eget förvaras på Kåsäters säteri i Nerike. Commendant i Neustad i Mähren 1647. Adlad s. å. GeneralMajor af infanteriet 1658. Landshöfding i Calmare Län 1663. Vice Gouverneur i Skåne 1666. GeneralLieut. 1667. Landshöfding i Malmöhus Län 10 Dec. 1669, hvilket embete han ej längre förestod än till d. 22 Febr. 1670, då honom uppdrogs öfvercommando "så väl öfver garnizonerne, som sjelfva militien" i Skåne, Halland och Bleking. KrigsRåd i Krigs-Collegium 16.. Afled 6 Jan. 1681 och är begrafven i Göthlunda kyrka i Nerike.

Till Örebro Stadskyrkas reparation skänkte han år 1644 eller 1645 200 daler kmt, en den tiden ej obetydlig gåfva, då man ihågkommer att ett bräde kostade 8, och en bjelke 16 öre smt, och då man hos Magistraten i Örebro klagade öfver för dyrt dricka, när en kanna öl kostade 6 öre kmt.

Gift i Tyskland med *Maria Pfuel.* Generalens porträtt är grav. i koppar af Fr. Akrell.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. IV. — Stiernmans Höfd. Minne. — Lüdeke, Denkmal etc. s. 498. — Bagge, Örebro Stads Beskrifning s. 170.)

L.

LIND, JENNY *).

Är född i Stockholm d. 6 Oct. 1820. Föräldrarne voro Fabrikören *N. J. Lind* och *Anna M. Fellborg*. Elève vid Kgl. Theatern 1830. Anstäld såsom actrise vid densamma 1838. Hennes Lärare var Hofsångaren Berg, som med vänskap och huldhet omfattat det intressanta barnet. Hofsångerska 1840. Njöt s. å. den utmärkelsen, att blifva kallad till Ledamot af Kgl. Musikaliska Akademien.

Hennes första egentliga debut var Agathas role i Friskytten som gjorde furore. Föröfrigt hafva hennes roler varit Alice i Robert af Normandie; Alaide i Den Okända; Pamina i Trollflöjten; Emellina i Schweitziska famillien; Lucie och Norma i oprorna af samma namn; Laura i Slottet Montenero m. fl. Såsom ett vedermäle af en allmännare hyllning, emottog hon vid hemkomsten från Theatern, sista gången hon gaf Lucies Role speläret 1840, en större silfverservice, åstadkommen genom frivillig subscription af flera konstvänner.

Mamsell L. röjde tidigt anlag för Musik, hvarom många tilldragelser från hennes bardomsår vittna. Ibland andra må anföras: Då hon som spädt barn öfverfölls af den häftigaste gråt, var man alltid säker på att stilla henne derigenom att hon lades öfver ett fortepiano, der hon tröstade sig med att utleta terser eller andra sammanstämmande toner. Genom sin Lärare, Hr Berg, blef hon i hufvudstadens förnämsta kretsar tidigt omtalad och beundrad för sina musikaliska anlag. Hennes uppfattningsgåfva var mycket framom hennes ålder och, ännu som barn, innan rösten hunnit stadga eller sätta sig, sjöng hon med ett henne eget, oefterhärmligt, innerligt känsligt uttryck. Uppehåller sig nu på egen bekostnad i Paris, der hon vistats sedan Juni 1841 och tar der Sånglectioner för den erkändt förnämste sånglärarn Garcia.

LIND, JÖNS.

Född i Carlscrona d. 18 Dec. 1723, der Fadren *Jöns Lind* var CapitaineLieutenant vid Kongl. Amiralititetet. Skic-

*) Ehuru detta Lexicon anmält sig att endast upptaga "märkvärdiga män", har dock Redaktionen någongång äfven upptagit "märkvärdiga fruntimmer", och tillåter sig nu äfven ett sådant undantag för Jenny Lind, helst som flera subscribenter tillkännagifvit sin önskan att här träffa hennes namn.

kades 1740 till Lund, der han den 26 Jan. blef student. Blef informator hos Presid. Bar. Er. M. v. Nolcken, sedan hos StatsCommiss. Bengt Rudenschöld. Kallades till huspredikant hos Presid. Grefve Carl G. Bjelke och prestvigdes d. 13 Oct. 1751 i Stockholm. Bodde dels på Salestad, dels i Stockholm och begagnade samlingarne på S. för att grundligt lära känna Svenska historien. Kom derigenom i ynnest hos ErkeB. H. Benzelius och CancelliR. v. Stiernman. Gjorde 1753 en resa genom Upland, Vestmanland, Dalarne, Vermland och Södermanland och ökade derigenom sina samlingar anseuligt. Förenade sig sedan med BancoCommissarien B. Bergius till utgifvade af handlingar i Nordiska historien med all diplomatisk noggranhet och upplyste af historiska dels afhandlingar, dels anmärkningar. 1753 utgåfvos ock i Stockholm "Nytt förråd af Handlingar rörande Nord. historien." Men med 4:de stycket måste verket afstanna, då allmänheten ej understödde företaget såsom köpare. L. kallades nu till Adjunct hos Kyrkoh. i St Clara och St Olofs Förs. i Apr. 1755. Drottn. Lovisa Ulrica kallade honom kort derefter till Kyrkoh. vid Lofö och Drottningholms förss. hvarå han erhöll Konungens fullmakt. Prost 1760. Pastor i Ousby och Loushult i Skåne 1763. Ovanrade vid Prestmötet i Lund 1764 de Lege Divina. 1769 invigde han en tillbyggnad af Ousby kyrka. 1777 kallades han till Ledamot af Vet. o. Vitterh. Samh. i Götheborg. Dog i Ousby 1785 d. 3 Sept. Hade ett Bibliothek af 2000 Band, derjemte 300 perspectifmålningar med dertill hörande spegel, 600 Estamper och Porträtter samt ett litet kabinett af flere Rikens mynt och skådepenningar, älskande af vetenskaper i synnerhet Historien, Numismatiken, Heraldiken och Emblematiken. Han uppfostrade sina söner så utmärkt väl, att när den ena, nuvarande Lagman *Sam. G. Lind*, tog en sin offentliga examen, hans mogna omdöme likaväl som det stora omfånget af kunskaper väckte det uppseende, att denna sällsynthet genom allmänna tidningarne gjordes bekant. Hans andra son, Underståthållaren, sederm. JustitieRådet *Justus Christopher v. Lindecreutz*, har skördat rika frukter i sina befordringar af den grundliga fadersundervisningen och blifvit än ett bevis, att föräldrar i Sverige ej kunna ge sina söner ett gagnligare arf.

Till prof på den bildningsgrad som i slutet af frihetstiden kunde träffas hos Skånska landtprester, må den härofvan anförda Lanæri biographi vara anförd och dertill läg-

gas utdrag ur ett bref till denna Pastor i Ifvetofta (ett af stiftets mindre Pastorater) från Jöns Lind i Ousby: — "Jag föder silkesmaskar med laktuk. Har nu fått ett par Brattenbergs penningar ***) bild samt Voltaires medaljon med ett magert ansigte i en försmädlig lång peruk. . . Svedenborg grillificationabilitudinitates. . . Med ett parti dispp. från Åbo och Upsala och isynnerhet några af den store Linnés, tillsända af Profess. Sommelius, har jag denna tid sökt någon recreation. Ledsamt med Muncks och Knös controvers. Här kommer väl åter om conversio continuata, hvad Sivers skrifver de fide salvifica mot D. Pontoppidas Trosspegel. Ofrälse mannaöde! ja, våre gode partisaner och patrioter vid sista möte kunna nu se, om de vilja, hvilka herrliga förmåner de vunnit. . . Derjemte fullt af anecdoter. En dylik må sluta: Ä.Bisk. Steuchius gratulerade Bisk. Barchius, som kunde hålla så god taffel, helst ingen Prest i Vestmanland kommer utan med fogel elller något dylikt under kappan. B. svarade: Bättre dock i Upland, der ingen prest kommer, utan med en oxe under kappan." Äfven ur hopen bör en och annan tidsbild framställas, om vi skola göra oss adæquata begrepp om hvarje tid.

Skrifter: En af Utgg. af Nytt Förråd m. m. (se ofvan). — Disp. de colore cæruleo Tesseræ Gentis SvioGoth. Prof. Sv. Bring 1747. Lund. — Tal då Öfv.Lieutenantskan Friherrin. E. Wrangel V. Brehmer begrofs, hållit i Werums kyrka 1766. Lund s. å.

(Källor: Uppfostr. Sällsk. Allm. Tidn. 1786 n. 22 s. 178. — Sommelii Lex. Erud. Scanens. Mst.)

LINDBLAD, ADOLF FREDRIK.

Född i Skenninge d. 1 Februari 1801. Fadren Rådman derstädes, sedermera Handlande i Norrköping. Inhämtade den första undervisningen i Musik i Norrköping, der han lärde blåsa flöjt samt något Fortepiano, 1814. Ehuru han tidigt visat kärlek till Musik, tillläto dock hans lefnads omständigheter ej att derpå fästades afseende, utan åsyftade hans uppfostran och skolstudier att bilda honom till köpman. Skickades i sådan mening 1818 till Hamburg, der han vistades ett år; gjorde obetydligt att vinna sitt afsedda ändamål, utan satt, i stället, från morgon till aftonen vid Fortepianot, der alltid någon af Beethovens fantasierika compositioner lågo uppslagna. — Läste emellanåt

***) Namnet oläsligt i Mscpt.

Schiller, Goethe, Shakespeare, Jean Paul och bildade sålunda mera sin själ än utvecklade någon talang. Återvände 1819 till Norrköping med några favoritböcker och musikalier i kapprocken. Delande sin tid emellan några obetydliga contorsgöromål och musik, ansågs han förlorad för det yrke hvaråt han skulle egna sig. Hans första prof på förmåga för Composition ådagalade han, då han vid en ung väns död, hvilken han med svärmisk vänskap var tillgifven, componerade en Begrafnings-cantat, som, inom en liten krets väckte deltagande.

År 1822 gjorde han Atterboms bekantskap och fick af honom impulsen att fara till Upsala. Dit anländ 1823, började han studera Harmoniläran för Häffner och vicarierade för honom 1824—1825. Genom ädelmodiga vänners frikostighet fick han snart tillfälle att göra en utländsk resa. Uppehöll sig mesta tiden deraf i Berlin, studerade Contrapunkten för Professor Zelter och sedan för Mendelsohn Bartholdy, af hvilken han med varm vänskap omfattades. — Derefter besökte han Paris 1826. Efter återkomsten till Sverige 1827 inrättade han i Stockholm en Musikskola efter Logiers method, hvilken ännu, ehuru betydligt modifierad, fortgår. Blef 1828 hedrad med förtroendet att ge lection i Harmoniläran åt H. K. H. Kronprinsen samt blef några år seduare antagen till Musiklärare åt D. K. H. Hertigarne samt Prinsessan Eugenie. Kallades 1832 till Ledamot af Kgl. Musikaliska Akademien.

Större Compositioner: Simfonie för stor Orchester, uppförd i Stockholm vid flera tillfällen, och utg. hos Breitkopf & Härtel i Leipzig. — Frondörerna, Opera i 3:ne acter, första gången uppförd på Kongl. Theatern i Stockholm 1835. — Mindre Compositioner: Sex häften Sånger, med poesie till de flesta af Lindblad. 4 Häften äro öfversatta på Tyska och der utgifna. — Musik för Sång och Fortepiano af E. G. Geijer och A. F. Lindblad. Upsala. — Sångstycken ur Opr. Frondörerna, utg. i Stockholm. — Sju Sånger vid Fortepiano. — Nyare Sånger vid Fortepiano. — Nya Sånger vid Fortepiano. — Svenska Visor af Atterbom och Skalden tillegnade af A. F. L. — Sånger vid Fortepiano. — Jenny Linds Farväl. — Utgifna i Tyskland: Der Nordensaal, Eine Sammlung Schwedischer Volkslieder, seinem Freunde Felix Mendelssohn Bartholdy zugeeignet in Berlin. 1826. — Grande Sinfonie; Leipzic chez Breitkopf & Härtel. — Lieder mit Begleitung des Pianoforte componirt von A. F. Lindblad, aus dem Schwedischen übertragen von A. Dohrn. — Ännu ej utgifna men för mindre kretsar bekanta äro: flera Qvartetter och Qvintetter för Stränginstrumenter. — Flera Duetter för Fortepiano och Violin m. m. Under arbete: En Opera, Blenda, hvartill Texten är skrifven af M:ll Fredrika Bremer.

LINDBLOM, JAKOB AXELSSON.

Född d. 27 Juli g. st. 1746 på dåvar. RegimentsPastors-Bostället Blackebo i Skeda Socken nära Linköping. Fadren, *Axel Johan Lindblom*, var då Reg:tsPastor vid Östgötha Cavalleri, sedan Kyrkoherde och Prost i Odensvi samt Theol. Doctor. Modren, *Regina Margar. Pallavicini*, härstammade från en förnäm italiensk ätt, af hvilken en var Doge i Genua, flera Cardinaler, Hertigar, Generaler m. fl., och som sedermera utgrenade sig i England och Frankrike, från hvilket sistnämde land den Svenska grenen lärer hafva under Ludvig XIV:s tid hitkommit. Deras äldste son, *Lars* f. 1743, d. 1807, blef Lagman och Häradshöfding; adlades 1788 under namnet *Liljenstolpe*. Den yngste sonen, *Gabriel* f. 1750, ingick i K. Cancellie och fick titel af Konungens Handsekreterare. Den mellersta, *Jakob*, uppfostrades med sina bröder hemma på den för sina naturskönheter namnkunniga Odensvi Prestgård, samt njöt af fadren enskild undervisning, till dess han vid tio års ålder skickades till Linköpings Trivialskola, derifrån 1759 till dervarande Gymnasium, hvarefter han 1763 afgick till Upsala Universitet. Emedan fadren väl var bergad men icke förmögen, tog L. condition i ett förnämt hus, samt uppehöll sig med sin Discipel i Liffland från Juli 1764 till 1766. Hemkommen tog han Phil. Magister-graden 1770 med den utmärkelse, att han var nära hedersrummen; blef derefter E. O. Amanuens vid Akad. Bibl. 1772; Docens i Eloq. Romana 1773; Ord. Amanuens s. å.; E. O. Bibliothekarie 1776; Extr. Professor 1779; Skytteansk Professor 1781; Biskop i Linköping d. 14 Dec. 1786; L. N. O. 1789; Theol. Doctor 1793; C. N. O. 1799; Svea Rikes ErkeBiskop d. 1 Mars 1805; En af de Aderton i Sv. Akademien 1809; vid Kröningen 1818 Andelig Ledamot af K. SeraphimerOrden, en värdighet, som före honom ingen af Svenska Presterskapet innehaft; död i Upsala d. 15 Febr. 1819. — Gift: 1. 1780 med *Gunila Marg. Frondin* † 1783, dotter af Biblioth. Mag. Birger Fr.; 2. 1784 med *Sophia Ulr. Söderberg*, dotter af Assessorn och Reg. Fältsk. Abrah. S. Sönerne, *Axel Johan*, Kammarherre, BergsRåd och R. N. O., † 1838, samt *Gustaf Adolf*, Major vid Uplands Reg:te död 1820; adlades 1802 med namnet *Linderskjöld*.

Hos ErkeBiskop L. förenade sig många egenskaper, som vinna menniskors aktning och kärlek, samt derjemte bana vägen till lycka. Först och främst hade naturen begåfvat honom med en hög, vacker kroppslig gestalt, som ännu i hans sena ålderdom ingaf vördnad. Vid den högtidliga Jubelfesten i Upsala Domkyrka 1817 var kanhända ingenting högtidligare än den åldrige, silfverhårige Patriarchen sjelf, då han, nedböjd af ålder och sjukdom, stödd på tvenne prester, i sin episcopala skrud majestätiskt skred fram till altaret. Derjemte ägde han en lycklig förmåga, att obehindradt uttrycka sig utan förberedelse; hvad som saknades i ideernas djuphet och sinnrika vändningar ersattes af den ståtliga gestalten, den välljudande rösten, det enkla och konstlösa i uttrycket, säkerheten i föredraget, hvilket allt tillsammans sällan förfelade att göra sin verkan. Dessa egenskaper fästade K. Gustaf III:s uppmärksamhet, då han en eller annan gång blef ett vittne till, huru L. såsom Skytteansk Professor ledde de adeliga ynglingarnas då brukliga tale-öfningar. Sjelfva hans bildning var af det slag, som stod i samklang med den nya tiden; den var fri från allt det pedanteri, som den tiden ofta var förknippad med lärdom; den var vitter, elegant, men djup och solid var den icke. L. var en snäll Magister och dervid stadnade det; i Romerska Litteraturen lärer han varit temligen beläst, ehuru han aldrig inträngde till språkets grunder. Derom vittnar dess behandling i Lexicon Upsaliense, hvartill planen utkastades af den store Ihre, men sedermera blef utförd på ett sätt, som förmodligen föga skulle hafva glädt stiftaren. Uppställningen af ordens bemärkelse är ologisk och ohistorisk, förklaringen ytlig och okritisk; origtigheter ej sällsynta. Så litet alltså detta arbete, hvaraf L. dock lärer utarbetat några få bokstäfver men haft inseende öfver det hela, tillfredsställde kännare, så hade det dock en nymodigare, beqvämare och behagligare form än den förut brukade "Svinmagen" och Schenbergs Lexikon, och förvärfvade L. ett populärt anseende. Dock bör till utgifv:s verkliga ära ej förtigas, att arbetet var försedt med en af L. författad, liflig och väl skrifven historiskt-esthetisk teckning af Roms författare, hvilken ännu på vårt språk blifvit oöfverträffad.

För sin befordran till den Skytteanska Professionen hade han tacka den lyckan, att hafva varit informator för Frih. Carl Gust. Horn, hvars morbroder, Riksmarskalken Grefve Gyllenstierna, ägde rättighet att bortgifva detta em-

bete. Hans befordran till Biskop var en verklig olaglighet. L. hade icke erhållit rum på förslaget, oaktadt sina talrika förbindelser och sin vidt utgrenade slägtskap med en stor mängd prestslägter i Stiftet, men dock nästa rum derintill. Prof. Floderus, som hade tredje rummet, inkom till Konungen med en skrift, hvaruti han anhöll att vid utnämningen icke komma i fråga. Vid föredragningen förklarades denna skrift innehålla en ansökan, att få afsäga sig förslaget, hvilket bifölls, och L. förklarades i hans ställe böra ingå. Då denne sistnämde utnämdes, var han icke ens prestvigd, var djupt okunnig i allt hvad till hans nya stånd hörde, och ägde icke ens, såsom han sjelf stundom brukade omtala, i sin ägo en Bibel, men från denna stund beslöt han att göra en samling af Biblar på alla språk; hvilket beslut han också utfört med den framgång, att han till Linköpings Stifts Bibliothek vid sin död kunde förära ett ganska betydligt antal. Föröfrigt rättvisade L. detta val; han var en förträfflig chef, nitisk, driftig, punktlig och skapad att sätta främmande krafter i rörelse. Den theologiska lärdom, han saknade, fick han väl aldrig tid att förvärfva, men detta ersattes när han sjelf sådant behöfde igenom lånet af andra pennor, hvarförutan han uppmuntade de utmärktaste af sina ståndsbröder i Stiftet, att genom egna arbeten eller öfversättningar utbreda religiös och moralisk bildning; så utgåfvos genom hans uppmuntran Läsning för Prester, Koppes Cateches, Sedolärande Berättelser m. m. af hvilka dock åtskilliga, såsom behäftade med nog mycken anstrykning af neologi, föga behagade de strängt orthodoxe. Såsom Ephorus var Bikop L. oförliknelig, och hans sätt att verka på ungdomen är på ett högst åskådligt vis framstäldt af en bland hans biographer (Hofpredik. Hedborn), som sjelf deraf hade rönt de välgörande verkningarne. Såsom Stiftets förman var kanhända ingen, före eller efter honom, i hänseende till sin personlighet mera älskad och värderad. I sitt umgänge var L. glad, öppen, förtrolig, stundom skämtsam, men han glömde dock aldrig sitt embetes anseende, eller rättare sagdt, värdigheten var honom medfödd, liksom känslan för *decorum* och det passande. Konung Carl Johan, hvilken L. först helsade efter ankomsten i det nya fäderneslandet och emottog Hans trosbekännelse, har offentligen yttrat, att ErkeBiskopens anblick genast ingaf Honom en fördelaktig tanka om Svenska Presterskapet. Äfven Fru Stael blef högeligen frapperad af den Svenska ErkeBiskopen.

I bottnen af hans väsende låg forntida enkelhet, östgötha rättframhet, men det råa deruti hade genom umgänget i den förnämare verlden blifvit afslipadt och antagit lefnadsvettets och belefvenhetens glattning. Sådant var också hans hus: på engång enkelt men ändock något förnämt; det var föröfrigt prydt af en förträfflig maka med mycket förstånd och fin bildning. Sådant var äfven hans bord, på engång tarfligt och alltid försedt med några bastanta, solida gammaldags rätter, hvartill han sjelf helst höll sig, men också icke saknande anrättningar efter den förfinade kokkonstens reglor. En dylik blandning fanns också i hans inre charakter; ehuru öppen, sanguinisk och ärlig, saknade han dock icke en viss slughet och beräkning; ehuru godsinnad och välgörande, var han dock en temligen god hushållare, till och med i småsaker något karg: hvilket egentligast blott förmärktes under de sista åren, då han hushållade för att åt maka och barn samla ett litet arf. Men alltid var hans hus öppet för gästfriheten, alla ankommande prester voro sjelfbudne gäster till hans bord, och ofta såg han, såsom Procanceller, ett större eller mindre antal af Studerande.

L:s politiska charakter sattes kort efter hans anträde till Episcopatet, vid 1789 års riksdag, på ett ganska svårt prof, och hans beteende dervid ådrog honom ett svårt klander, som ofta, äfven i våra dagar, blifvit upprepadt. Man ville i honom se en lycksökare, som dels af egennytta dels af feghet förrådde fosterlandets och frihetens sak. "Men" — anmärker hans efterträdare så väl i hans begge Biskops-embeten som i Svenska Akademien, ErkeBiskop Rosenstein, som sjelf aldrig var känd för absolutismens anhängare — men han följde dervid endast sin känsla. Född och uppfostrad under det tidehvarf, då en såkallad frihet här beredde anarchi, mångvälde och osäkerhet — tacksam emot en Konung, som varit hans egen och hela fäderneslandets välgörare — sammansmältande i sitt hjerta dessa båda älskade föremål till e t t — var han konungamakten öppet tillgifven och befarade från den sidan intet för den allmänna välfärden." Innan man vidare dömmer, är det nödvändigt att känna sakens rätta förlopp, hvarom omdömet blifvit förvilladt genom vanställande berättelser. Äfven i detta fall tro vi att bland alla Rosensteins förtjenar det mesta förtroende, och h a n s berättelse om saken är följande: "När Säkerhets-Acten d. 3 April 1789 på rikssalen skulle undertecknas, förmåddes Presteståndets d. v. Talman, ErkeBiskop v. Troil, att

afhålla sig från Ståndets sammanträde, genom hotelser, hvilka rörde, icke hans person, men anseendet och prerogativerna af det Embete han innehade — och L. förde i hans ställe ordet. Presteståndet, innan det uppgick till Plenum Plenorum, hade förbehållit sig, att intet ärende der skulle med Ståndets deltagande afgöras, eller något beslut underskrifvas, förrän det fått särskildt öfverlägga. När nu Konungens proposition om Säkerhets-Actens antagande blifvit af trenne Riksstånd med högljudt bifall besvarad, hvarvid dock åtskilliga Nej från Presteståndet hördes, framkallades L., att underteckna acten, men begärde på Ståndets vägnar, att på dess enskilde samlingsrum få om densamma först öfverlägga. Andra gången framkallad, emottog han af Konungens hand en penna, men förnyade Ståndets underdåniga begäran, lade pennan på bordet, och oaktadt Konungens återupprepade anmaning till underskrift, gick tillbaka till sin plats, der han förblef till dess Borgare- och Bonde-ståndens Talmän underskrifvit acten. Efter slutadt Plenum Plenorum öfverlade Presteståndet, och beslöt actens antagande, hvarefter L. om aftonen i Konungens rum, i flere personers närvaro, på ståndets vägnar, enligt dess beslut, undertecknade densamma. — Detta skedde hvarken på Rikssalen, eller före Ståndets öfverläggning, ehuru sådant utspriddes, upprepades och troddes."

Om 1809 års statshvälfning hade L., oss vetterligen, ingen vetskap, och var väl i allmänhet i den högre politikens ränker och hemligheter föga invigd. Men denna var åtföljd af ett mouvement i kyrkan, hvarföre ErkeBiskopen med nöje satte sig i spetsen, helst som han dervid åtnjöt den förnöjelsen, att såsom Svenska Kyrkans Öfverherde med sitt namn få stämpla Nya Handboken och den öfversedda Catechesen. Han hoppades också under sitt inseende kunna bringa i stånd och få stadfästad den nya Bibelöfversättningen jemte Psalm- och Evangelii-boken. Men här mötte större hinder än han i början förmodat. De nya omarbetningarna af Handboken och Catechesen hade blifvit antagne genom en öfverraskning, som många beklagade, ty man såg i dem endast ofullkomliga hastverk; dessutom insåg hvar och en att dessa reformer blifvit började från en alldeles origtig ända, i det att nemligen Bibelns utgifvande, såsom en grundval för alla Kyrkans skrifter, nödvändigt bordt föregå. Derom numera öfvertygad, bemödade sig ErkeBiskop L. med mycken ifver att påskynda Bibelcommissionens arbe-

ten; men här suto tvenne Ledamöter, Tingstadius och Ödmann, båda äfven så lärde och snillrika, som egenkära och hallsstarriga samt intagne i sina egna satser, båda i anseende jemnvägande hvarandra. Ingendera ville deraf uppoffra ett jota; den förre hade en öfvervigt af poetiskt sinne och religiös åskådning, men föga nogräknad om de heliga urkundernas egentliga ordaförstånd, endast han deraf kunde utleta en vacker mening; den sednares öfvervigt bestod i förståndets skärpa och en kanske än vidsträcktare beläsenhet (ehuru mindre i G. än N. Test:s exeges), men som dock alltför lätt förlorade sig i spetsfundigheter. L. sjelf ägde för liten lärdom för att enligt egen åsigt kunna dömma emellan de tvistande, utan måste åberopa utländska auctoriteter, hvarmed Tingstadius minst ville låta sig nöja. Dessa stormiga debatter, som höllos hos den ständigt sängliggande Ödmann, fyllde de sista åren af L:s annars så lugna lefnad med oro och ledsnad, till dess han inseende omöjligheten, att kunna bringa till förlikning tvenne så väldiga bjessar, lät hvardera på sina kamrar, utan att råkas, bearbeta vissa Bibelns böcker, som emellan dem blifvit öfverlemnade, och hvilkas öfversättningar nu jemte deras efterträdares tolkningar, motiver, stridskrifter och protocoller hvila i Bibelcommissionens ofantliga skåp, höljda af fridens stoft.

I PsalmComitéen, hvars Ordförande L. också var, rådde väl mindre häftighet, men icke mindre förbistring i åsigter, och icke mindre personlig rivalitet. Han var väl här fri från den häftige Tingstadius, men här stod eller rättare låg åter Ödmann i opposition emot Wallin. Då slutligen den sednare, på eget beråd, utan att tillspörja någon enda af Comitéens ledamöter, i hemlighet lät trycka och utgifva sitt förslag till en ny Psalmbok, hvarvid han icke blott begagnade egna utan äfven de andra Ledamöternas jemte främmandes till Comitéen ingifna arbeten, blef Ödmann öfver detta tilltag, hvaruti han såg lika stor djerfhet som slughet och lagstridighet, högeligen förbittrad, och uppretade äfven emot utgifvaren den fromme ErkeBiskopen; men då den sednare straxt derefter af Wallin erhöll ett praktexemplar med ett latinskt handbref fullt af de utsöktaste complimenter, blidkades han till det mesta; men rivalen förlät honom aldrig, helst som han erfor att nästan hela Sverige förklarade sig för den nya Psalmboken, i hvilken ett vidare ringare antal af Ödmanns sånger funnos intagne än denne sjelf fann skäligt.

Såsom sitt Stånds Taleman ägde L. alla de egenskaper, hvarigenom han — i dessa "menlösa" tider — bibehöll sämja och endrägt inom ståndet, representerade det med värdighet och var en alltid färdig talare.

Skrifter: Tal på vers vid Deras Majestäters kröning. Ups. 1772. — Tal öfver Prof. H. Frosterus Ib. 1773. — Lefv. Beskr. öfver Drottn. Zenobia. Sth. s. å. — Dito öfver Påfven Clemens XIV Ganganelli. Ib. 1781. — 30 disputationer. Ups. 1781—86. — Oratio in memoriam Car. Rudenschöld. Ib. 1784. — Lexicon Latino-Suecanum. T. I, II. Ib. 1790. — Tal öfver Doctorinnan Lidén. Norrk. 1791; öfver Fru Anna Chr. Hülphers. Vesterås 1795; vid Domprostinnan Älfs graf. Linkpg 1797; öfver H. Exc. Riksmarskalken Gr. G. Gyllenstierna. Ups. 1799; vid Comm. J. Arelii jordfästning. Link. 1798; vid Prof. S. G. Harlingsons d:o. Sthm 1810; vid Riksdagsmannen Matths Perssons d:o. Ib. s. å.; vid Öfverste S. Stures d:o. Ups. 1813. — — Minne af Prosten Grönberger. Norrk. 1797; af Lector Nicolai. Link. 1798; af Prosten D:r Laurbeck. Ib. 1799; af Domprosten D:r Älf. Ib. s. å.; af Prosten E. Norbeck. Ib. 1800; af Prosten Chr. L. Lindblom. Ib. s. å. — Journal för prester. 2 årgångar. Ib. 1787—99. — Företal till "den Christl. hustaflan." Ib. 1801; till "Undervisning för lärobarn i christendomen. Ib. s. å. — Afsked till presterskapet i Linköpings stift. Ib. 1806. — Rede bey Einweihung des Bischoffs Hesslén. Uebers. von F. Münter. Köpenhamn s. å. — Några ord om Lehnbergs predikosätt. (tr. framför Lehnbergs predik:r). — Inträdestal om Svenska predikosättet före och närmast reformationstiden. (Vitt. Hist. o. Ant. Acad:s Handl. VIII Del.) — ÅminnelseTal öfver HofCancell. Friherre Zibet. (Ib. X Del.) — Programmer till Theol. Doctorspromotionerna i Upsala 1809 och 1818. — D:r M. Luthers lilla Catechés. Utgifven af Olof Svebilius; öfversedd och förbättrad af J. A. Lindblom 1811, och sedan årligen omtryckt.

(Källor: ÅminnelseTal öfver . . J. Lindblom, hållet i Stockh. Prestsällskap d. 17 Maj 1819 af Sam. Hedborn. Stockh. 1819. — InträdesTal i Sv. Akad. af Carl v. Rosenstein. Stockh. 1822. — ÅminnelseTal . . . å Östgötha Nations vägnar, hållet på dess Nationssal d. 11 Maj 1821, af Carl Joh. Ken. Ups. 1821. — Personlig bekantskap.)

LINDE, ERIK LARSSON VON DER — LORENTZ.

1. LINDE, ERIK LARSSON VON DER.

Erik Larsson till Lindeborg, Segersjö och Malmövik var son af Handlanden i Stockholm *Lorentz Eriksson*, född i Holland, och *Anna Larsdotter.* Sonen, som äfven föddes i Holland, gjorde i yngre åren vidsträckta resor i Spanien, Frankrike, England, Nederländerna och Tyskland med flera länder, hvarunder han inhemtade grundliga köpmanna-kunskaper. Till Sverige kom han 1602, blef Borgare och Köp-

man i Stockholm, och förvärfvade genom sin drift och redlighet så stora rikedomar, att han slutligen ansågs vara den rikaste köpman i Sverige. Han njöt en oinskränkt credit, i synnerhet i Tyskland, England, Frankrike och Spanien. Vid K. Gustaf Adolphs tillträde af regeringen 1611 lemnade han Konungen stora försträckningar. 1618 blef han Kongl. Commissarie och Faktor i Holland och erhöll Konungens tillstånd att hålla källare, och att sälja dricksvaror i Stockholm. Han blef 1630 Räntmästare vid arméen, och adlades 1631, då han i adelsbrefvet kallades von Lindöö, hvilket namn sedan förändrades till von der Linde. S. år följde han Bengt Oxenstierna på dess ambassad till Paris. Blef slutligen 163. KammarRåd. Till belöning för sina trogna tjenster erhöll han Gjellstaby 4 mantal på Ekerön och 1631 ett Konungens donationsbref på 20000 Rdr, hvilka han likvist aldrig erhöll i anseende till rikets penningenöd, och tillerkändes 1632 Segersjö gods och gård. Vid Konungens död belöpte sig L:s contanta fordran till öfver 70000 Rdr, hvilken summa han dock aldrig bekom, i anseende till de hinder hans måg, Tönnis Langman, med hvilken han låg i strid, lade i vägen; äfven den vid hans död till 17000 Rdr reducerade summan utbekoms aldrig. Han brukade ofta säga, att han aldrig ville tänka på tre saker: huru mycket hans på stora Nygatan byggda hus kostat, huru mycket han förlorat genom sjöskador och huru mycket hans son Lorentz hade förstört. Han afled i Stockholm i Jan. 1636, kort efter hemkomsten från en expedition till Holland, och begrofs i Storkyrkan.

Att v. d. Linde, oagtadt de belöningar han erhöll, och den redlighet hvarföre han berömmes, icke haft Konungens förtroende, synes af följande ord hos Geijer (Sv. Folk. Hist. III. s. 227): "Med sin agent i Holland Erik Larsson, som hade bestyr med Staternes subsidier och kopparhandeln, var Konungen högst missnöjd, och uppdrager i stället denna omsorg åt Conrad Falkenberg; "emedan han ej är så förfaren att göra falska räkningar och bedraga oss på våra inkomster."' Måhända bidrog denna öfvertygelse, som möjligen äfven delades af förmyndareregeringen, dertill att intet allvar gjordes med liqvidationen af kronans skuld till v. d. Linde.

Han var gift 2 gånger. Hans första fru tros hafva varit en dotter af Borgaren i Stockholm Henrik Huusman; med henne hade han döttrarna *Anna*, g. 1. med en Wal-

dau. 2. med Didrik Mein, H. Maj:ts kökemästare. Hon var amma åt Drottn. Christina, och erhöll derföre 1634 en årlig pension af 100 daler; *Maria*, g. m. Stycke- och Klockgjutaren Gerdt Meyer. — von der Lindes andra fru var *Vendla Larman*, gift 1606, dotter af Köpmannen Jakob Larman. Med henne ägde han följande barn: *Gertrud*, g. m. Herman Kamphausen, Köpman i Stockholm; *Margaretha*, g. 1. m. Rådmannen i Stockholm Valentin Nilsson, 2. m. Borgmästaren i Halmstad och Direktören vid Africanska Guld-compagniet Hans Neuman; *Lorentz*, RiksRåd, Friherre 1651; *Erik*, Landshöfding i Åbo, Friherre 1651; *Jakob*, Assessor i Svea Hofrätt, äfven Friherre 1651, med hvars son Gustaf, Öfv.Lieutenant, Friherrliga ätten 1676 utslocknade; *Vendla*, g. m. Landshöfdingen i Vermland Tönnis Langman; *Elisabeth*, g. m. Gen.Majoren och Landshöfdingen i Calmar Peder Hammarsköld.

(Källor: Lüdeke, Denkmal d. Deutsch. K. s. 276—287. — Linköp. Bibl. Handl. I. s. 307. — Stiernmans Matr. — Geijer, Sv. Folkets Hist. III.) L.

2. LINDE, LORENTZ von der.

Föddes i Stockholm d. 20 Juli (9 Aug.) 1610. Son af KammarRådet *Erik Larsson v. d. Linde*, och dess senare fru *Vendla Larman*. Sändes af K. Gustaf Adolph med åtskilliga uppdrag till Frankrike. Bevistade Tyska kriget och blef 164 . Öfverste. GeneralMajor och Öfverste för ett Reg:te Tyska soldater 1647. Erhöll eventuell fullmakt på Commendantbeställningen i Stade s. å. Lagman i Medelpad 164 . Major vid Lifgardet 16 . . RiksRåd 10 Apr. 1651 och s. d. KrigsRåd. Tillika med sina bröder Erik och Jakob upphöjdes han d. 14 Maj s. å. till Friherre af Lindeborg, samt erhöll till Friherreskap $141\frac{1}{16}$ mantal i Medelpad. Blef General af infanteriet 1655, FältmarskalkLieutenant 1658 och Fältmarskalk 1665. Afled ogift i Stockholm d. 25 Juni 1671.

Lorentz von der Linde var allmänt älskad, både af höga och låga. Han hade K. Carl Gustafs utmärkta förtroende; sändes af honom 1654 till Holstein Gottorp med oinskränkt fullmakt, att bland Prinsessorna välja Konungens blifvände gemål. Samma år hade han å Konungens vägnar följt Dr. Christina ned till Halland, på hennes afresa från Sverige, och det var äfven genom honom, som Konungen under resan ånyo anhöll om hennes hand.

(Källor: Lüdeke, Denkmal etc. s. 284. — Linköp. Bibl. Handl. I. D. s. 307. — Stiernmans Matr.) L.

LINDEBERG, ANDERS.

Född i Stockholm d. 8 Nov. 1789. Föräldrarne voro: Bokhållaren i Jernvågen, *Anders Crispin Lindeberg* och *Margaretha Christ. Rebrén.* Sedan han genomgått Stockholms Trivialskola, blef han d. 16 Juni 1806 Student i Upsala. Då kriget med Ryssland utbröt, väcktes hos honom, som hos flera andra ynglingar, håg för militäryrket, och d. 13 Maj 1808 erhöll han fullmakt som Fänrik vid Westmanlands landtvärn. Utcommenderad på skärgårdsflottan bevistade han på kanonsluparna de flesta under 1808 års fälttåg förefallna sjöträffningar: vid Bockholms sund d. 4 Juli (der Gustaf Adolf var närvarande), landstigningen vid Kimito den 2 Augusti, såsom frivillig (då General Buxhöfden och dess Generalstab voro på vägen att tillfångatagas), samt drabbningarna vid Grönvikssund d. 30 nyssnämnde månad, den största och blodigaste af dem alla, och den vid Palvassund d. 18 Sept. Ifrån Mars 1810 till Maj 1811 bodde han i Köping, hvarifrån han commenderades till Gottland att tjenstgöra vid den derstädes organiserade Beväringen, der han vistades till slutet af April 1813, då han, jemte en mängd Officerare af samma Beväring, beordrades till arméen i Tyskland. Här placerades han först vid Pomerska Landtvärnet, men commenderades d. 6 Sept. att afgå till stora arméen, der han d. 4 October anställdes vid Skaraborgs Reg:te, med hvilket han gjorde fälttågen i Tyskland och Norge. Efter conventionen i Moss hemskickades alla placerade och öfverflödige Officerare, bland hvilkas antal L. äfven var.

Numera utan sysselsättning och utkomst, begaf han sig i början af år 1815 upp till Stockholm, i tanka att söka någon militärisk anställning. Då detta likväl ej lyckades, fördes han på den tanken att använda den skriftställarförmåga han egde, och som hos honom, liksom de flesta unga personer, först yppade sig i poetiska försök. År 1808 inlemnade L. till Svenska Akademien ett poem, kalladt: "Friheten", som hon satte främst bland de obelönta; och då hon uppgifvit till täflingsämne, med ett särskildt pris af 100 dukater, en Svensk tragedi, samt tillåtit de täflande att insända Första Akten jemte planen till de öfriga, för att erfara Akademiens omdöme, gjorde L. det, och erhöll det vitsord, att ehuru visserligen anmärkningar kunde göras, särdeles emot planen, öfvervägdes felen likväl af förtjensterna, och Akademien tviflade således icke att arbetet skulle om det i

samma stil fortsattes, såsom orden föllo, vid den slutliga täflingen ådraga Förf. en förmånlig och hedrande uppmärksamhet. Af tillfälliga omständigheter, särdeles ekonomiskt betryck, blef arbetet aldrig fullbordadt. Dessa första steg på den vittra banan voro, efter den tidens åsigter, visst icke nedslående. Emedlertid tänkte L. hufvudsakligast på att fullfölja sin militära bana, och endast omständigheterna tycktes hafva tvingat honom att åter taga till pennan. Den första skrift han utgaf, var föranledd af Napoleons landstigning på Franska kusten. Den hette: "Äro de nya händelserna i Frankrike till Europas lycka eller olycka?" hvilken gjorde ett slags uppseende, så att en ny upplaga deraf måste besörjas. Denna framgång uppmuntrade honom att utgifva en annan brochyr, kallad: "Hvad politik bör Sverige under nuvarande krisis iagttaga?" hvilken indrogs på någon främmande diplomats begäran eller till följe af Regeringens egna farhågor, man vet ej hvilketdera, men utan att följas af någon aktion.

Det Grevesmöhlska oväsendet väckte äfven L:s förtrytelse, och i anledning deraf skref han en brochyr, kallad: "En Storskrikare, tecknad efter naturen", som Grevesmöhlen åtalade, men hvilken blef frikänd och han dömd att böta för namnsedelns brytande. En annan versifierad brochyr, kallad: "Stentors vålnad" åtalade han äfven, men emot sin vana i särdeles höfliga termer, förklarade författaren sin aktning både för sin skriftställaretalang och för den frimodiga förklaring han afgifvit — man hade nemligen uppgifvit sedermera Excellencen Gr. Lagerbjelke som författare till den indragna politiska brochyren, och då denne fruktade att någon olägenhet häraf kunde följa, hade han genom tredje person låta anmoda L. att namnge sig, hvilket han äfven gjorde. — För att ytterligare blidka L., hade Grevesmöhlen en dag, då L. ej var tillstädes, gått upp i Kämnersrätten och förklarat, att i fall domstolen skulle fälla författaren till afbön, begärde han af honom ingen sådan. Kämnersrätten, på hvilken Grevesmöhlen tycktes ega mycket inflytande, afkunnade äfven ett utslag, hvari denna hans förklaring upptogs och L. fälldes till några Riksdalers böter. I besvärsskriften till Hofrätten förkastade L. likväl denna eftergift, sade sig icke af Grevesmöhlen vilja emottaga någon skänk, utan begärde att bli dömd till hvad lagarna stadgade, och hvad domaremakten kunde pröfva skäligt. Hofrätten upphäfde också utslaget.

I början af år 1816 blef L. medarbetare i d. v. Allmänna Journalen, hvarmed han fortfor till om våren år 1821, då han tillhandlade sig rättigheten att utgifva Stockholms Posten, hvilken tidning han började d. 1 October sistnämnde år och fortsatte till och med slutet af Mars månad 1833. Dess aftagande debit, som icke betalte tryckningskostnaden, förmådde utgifvaren då att upphöra dermed och gifva prenumeranterne ersättning i brochyrer.

Ungefär vid samma tid som L. begynte deltaga i Journalens redaction, hade han skrifvit en brochyr kallad: "Några tankar om en Svensk thronföljares uppfostran." Ehuru den visserligen icke innehöll någonting anstötligt, fruktade boktryckaren Cederborgh, att den skulle kunna ådraga honom några olägenheter, och begärde derföre att få visa den åt d. v. HofCancelleren, Frih. Wetterstedt. Härtill samtyckte författaren och kallades snart till nämnde embetsman, som frågade honom, huruvida han ej skulle vilja inställa skriftens utgifvande, mot ersättning af kostnaden; hvilket antogs och L. undfick då ersättning, ej blott för denna skrift, utan äfven för den ofvannämnda indragna. Förut hade ÖfverStåthållaren Gr. Mörner, låtit kalla L. till sig, och på H. K. H. Kronprinsens vägnar, förklarat honom dess välbehag öfver sitt förhållande — förmodligen i anledning af någon hemställan till L. och andra att ej mer utgifva någonting om den Grevesmöhlska saken, hvartill denne också var villig. Hans relationer till Journalens utgifvare bragte ytterligare hans namn till H. K. H. Kronprinsens kunskap, och han lät genom CancelliRådet Wallmark erbjuda en pension, ett anbud, som också blef antaget, hvilket skedde midsommartiden 1816. Den var 400 R:dr B:ko, hvarförutan en och annan skänk tilldeltes L., dels i penningar, dels i silfver, för ett par utgifna arbeten, som han till Kronprinsen aflemnat och såsom ersättning för insända tidningsartiklar och andra uppsatser till Stockholms Posten, hvilka ganska ofta inkommo — merendels af alldeles ingen betydenhet och för det mesta rörande utrikes händelser — och hvilkas öfversättning från Fransyskan och införande i bladet H. M. Konungen förklarade sig vilja särskildt betala, men hvarföre L. undanbad sig någon betalning. I följd deraf ansåg man L. för ministeriellt sinnad. L. var tvertom illa anskrifven hos de ministerielle, samt häcklades och förkättrades icke mindre af Granskaren än af Argus. Verkliga förhållandet var, att L. allmänt hyllade liberala grundsatser i alla ämnen, dem han behandlade,

men att han föga eller intet befattade sig med de inrikes ärenderna och dagens politiska frågor. Dessa kunde likväl icke helt och hållet undgå hans uppmärksamhet och ju mer den rigtades derpå, desto mera blefvo hans åsigter oppositionens, utan att han derföre stod i snart sagdt den ringaste beröring med dennas ledamöter, hvarken inom representationen eller pressen. Tonen i hans tidning kunde emedlertid ej förfela att häraf ha sin känning, och föranledde en och annan förklaring af missbelåtenhet. Då L. slutligen började den bekanta artikeln: "Sverige 1809 och 1832" fick han flera föreställningar deremot och anmaningar att upphöra dermed, hvilka slutligen förvandlades till en hotelse om pensionens indragning. Härtill svarade L. att han hade ingen rätt till dess åtnjutande, att han ej kunde med ett enda ord beklaga sig öfver dess upphörande, men att han som publicist var skyldig allmänheten att genomföra det ämne han en gång börjat behandla, och att för honom fanns intet skäl att afstå derifrån, då artikeln icke var juridiskt brottslig. Den fortsattes således och pensionen indrogs. Detta skedde i April månad 1832.

År 1817 begärde L. och erhöll Kongl. fullmakt som Lieutenant i arméen. När han år 1821 skulle börja utgifvandet af Stockholms Posten, berättas han till följe af en anande känsla, som han sedan ofta lärer förebrått sig ej hafva lydt, velat afsäga sig pensionen, men lät af sina närmastes föreställningar öfvertala sig att icke göra det. Han begärde likväl afsked ur arméen och tillbjöds då Capitaines afsked, hvilket han emottog. Af staten har L. aldrig uppburit en enda skilling i lön, och aldrig tjenstgjort annat än under krigstid.

År 1817 hade han utarbetat den ofvannämnda tragedien "Blanka", ett verk af två månader, som han inlemnade till Svenska Akademien, och den hon belönte med andra priset. År 1819 erhöll han det stora för poemet: "Mina Drömmar", 1820 andra priset för ett prosaiskt stycke: "Om Förståndets och Fantasiens förhållande till hvarandra i skaldekonsten", samt 1827 åter andra priset för poemet: "Lifvet." Utom andra skrifter må blott nämnas några af de större och märkligare: "Svensk Biografi", hvaraf blott första delen, innehållande medeltidens namnkunniga personer, blef färdig; tragedierna "Midsommarsaftonen" och "Demosthenes", hvilken sistnämnda L. skref i fängelset; dramerna "Toni" och "Prestgården", en afhandling: "Om Sveriges Försvarssystem", skrif-

ten "Revolution och Republik", "Bidrag till Sveriges Historia efter den 5 Nov. 1810", tvenne delar, "En Badresa till Strömstad" och "Några betraktelser under en resa genom Danmark, Tyskland och Ungern."

Sedan L. upphörde med Stockholms Posten ingick han i Red. af Aftonbladet och har alltsedan dermed fortfarit.

Capitain L. blef 1834 af Svea Hofrätt dömd från lifvet för en till Justitie Ombudsmannen ingifven skrift "Upplysningar rörande Kongl. Theatern." Högsta Domstolen stadfästade Hofrättens utslag, men någon execution skedde icke, emedan H. M. Konungen d. 20 Oct., årsdagen af sin ankomst till Sverige, utfärdade amnesti för alla dem, som sedan år 1810 blifvit dömda för politiska förbrytelser eller högmålsbrott, i följe hvaraf Hr L. blef försatt i frihet. Han har föröfrigt legat i strid med H. Exc. Gr. Lagerbjelke, AftonbladsRedaktionen (innan han som medarbetare ingick i samma tidning), Argus m. fl., öfver hvilka allmänt kända tvistigheter, det endast tillkommer efterverlden att fälla dom.

Skrifter: Ofvan nämda. — Samlade Skrifter. Del. I—II. Sthm 1835. 8:o.

LINDEBLAD, ASSAR.

Är född i Lackalänga socken vid Lund d. 19 Dec. 1800. Fadr. Klockare. Stud. i Lund 1818. Prestvigd 1823. Magister 1829. Esthetices Docens 1831. Förestod Esthetiska professionen från vårterminen 1834 till den 1 Maj 1838. Kyrkoh. i Öfved 1836. Tillträdde 1838. Prost 1839. Gift 1838 med *Elise Broberg*, dotter af Majoren och Riddaren Carl B.

Samma år L. kom till Lunds skola, hade Tegnér blifvit Kyrkoherde der hans far var klockare, och af hans hand fick L. sin första skolbok; han åt ofta vid hans bord och hörde glädjedrucken hans snillrika tal, liksom han i sin hemkyrka hörde honom mången högtidsdag predika, utan att han kunnat "lägga skalden hemma." L. fick böcker från hans bokhylla och råd från hans läppar. Så lärde han sig att näst sin egen fader älska och vörda Tegnér som en fader och välgörare, och näst den gamla Psalmboken och Kolmodins Dufvoröst var Tegnér den förste och länge den ende skald han läste. Någon annan nämndes icke i Lunds skola. Skolungdomen kände och upprepade flera stycken af honom, alltid med förtjusning.

Imiterandet af Tegnér har länge varit ett stående thema i alla recensioner öfver L:s arbeten. Man synes förutsatt ett uppsåtligt och medvetet, således slafviskt apande af ett stort mönster, för att vinna den allmänhets ynnest, som med ynnest omfattade den diktform, hvilken L. ansågs sträfva att tillegna sig. Man har t. ex. i prepositionernas kastande till radens slutord bastat och bundit en grof Tegnerism. Men märkligt är dock att bland L:s afl. faders papper funnos psalmförsök, som L. skref förrän han hört Tegnérs namn eller läst någon annan poetisk bok än Psalmboken och Dufvorösten. En aftonpsalm börjar:

Se dagen flyr sin kos,
O Jesu! blif oss h o s.

Det sjelfsvåld, som kan ligga i dylik ordställning, synes således ha sin grund i eget naturlyte och bör ej läggas något mönster till last, såsom förförare.

Magnus Bruzelius var lärare i den skola, der Lindeblad bildades. "Vi blefvo, säger A. L:d någorstädes, "många författare i Lunds skola. Bruzelius, d. v. Collega, hade nemligen der infört den seden ibland oss, att en eller flera gossar skulle om aftonen sedan läsningen var väl slutad, berätta en saga, ju underfullare desto bättre, och var den äkta nordisk så var det aldra bäst. Dessa sagor skulle sedan nedskrifvas af oss och förevisas läraren. Vi berättade, diktade och skrefvo. Seden var förträfflig och skänkte oss mycken munterhet." Lindeblads uppsatser vunno allt större uppmärksamhet, sedan han blifvit student och Professorer kunde bemärka hans anlag. Tegnér insände L:s bidrag till Iduna 1824.

Tegnér skref en gång till honom: "Lyran har många strängar. Välj det idylliska, lekande och gracieusa." Då han härom underrättade en vän, tillade han: "Om jag ej strängt följt rådet, så hade jag väl bort göra det. Visst är att naturlifvets herrlighet har något hänryckande för mig. Du vet dessutom huru mäktiga en skön qvinnas ögon äro öfver mig och detta är ju ock Tegneriskt! Om ingen Laura funnits, hade väl ingen Petrarca uppstått, åtminstone s å d a n. Kärlek är sångens element. Klappar hjertat för något under stjernorne, så klingar strängaspelet derom, men klappar det för något än högre och evigt, så tystna verldens ljud och sången går i en annan tonart." Detta antyder öfvergången från den en lägre till en högre erotik eller från erotiken till — a g a p i k e n, om detta ord får väljas att uttrycka den kär-

lekssång, som ser brudgummen i Christus och bröllopssalen ofvan stjernorna.

Som erotiker sköt L. en gång med den trubbiga ändan af pilen och uppväckte ett blossande hat inom de skönas bröst. Derom torde några ord här vara på sin plats. L. berättar i ett bref: "Prestvigd i Lund 1823 blef jag der qvar, för att vinna den akademiska lagern. Af naturen öppen och glad, indrogs jag i en hvirfvel af bekantskaper, och både vid glada och sorgliga tillfällen fordrade man af mig en poetisk blomma. Bland kamrater skref jag då en afton det beryktade poem, som satte Lunds damer och cavaljerer i harnesk emot mig. Jag kände dock få af de flickor, som skildrades, och mot ingen hade jag ondt i sinnet. Allt var blott en lek, och hade bort förblifva en lek inom studentkammaren. Men leken blef allvar. Man gjorde allt för att drifva mig "i landsflykt." Parnass, lycka, vänskap, allt vek bort ifrån mig. Tegnér kände rörelse ända till tårar öfver mitt missöde, men kunde ej besvärja stormen. Sjelf var jag dock lugn och misströstade ej, att ju stormen skulle gå öfver. Först gick den biltoge till Absalons från Saxos stad. Under en månads vistande i Köpenhamn förvärfvade jag mig många vänner bland yngre litteratörer derstädes. Några af mina poemer öfversattes dels i tidskrifter, dels i dagblad i Danmark, och sjelfve Oehlenschläger gaf min sångmö ett godt vitsord." — För dem, som ej känna denna amazonstrid och således ej förstå hvad den af en nutidens Bleudors här slagne och flyende skalden här åsyftar, må det bladet ur L:s biographi, sedan det ej ur minnet kan utrifvas, litet närmare belysas. Vi ha antydt, att han oftast sköt med den Amors pilsudd, som väckte kärlek, och var nu en yster, skalkaktig kärlekssångare, som var ungdomens förtjusning och blottställd för ålderdomens varningar. Men ödet ville, att han lät en vän lägga pilen bakvänd i bågen. Pilen flög, när den tanklöse aftryckte skottet, ut bland en småstads "kunskapsälskande" veteraner af amazonstammen. De fägnades att se de yngre lika litet skonade af en skald, som de skonades af sjelfva sqvallrets prosa. Det tog eld öfver allt. Bröder och älskare väpnade sig att hämnas de skönas skymf. Inter arma silebant studia. Bullret hördes öfver hela landet. Förf. häraf, som var i Stockholm, fick följande postdag minst ett dussin bref om denna cause celèbre, der alla spådde L:s ofärd. Poemet var — Aristophaniskt. Det omdömet säger oss törhända nog både om dess snillrikhet

och skålkaktiga elakhet. Troligen fins nu intet exemplar öfrigt. Författaren har sjelf aldrig egt något. Emellertid var skalden botad för dylik laddning med amorspilen. Snart försonade han de sköna genom sina "Blekingsblommor", sedan DomCapitlet aflägsnat honom till den östliga ändan af stiftet. Han täflade här med Dahlgren i profan erotik.

Äfven skalden hade gagn af stormen. Af naturen var han en Grek, men ej just från Arkadien. Idyllen var honom kär, men mindre för lammens än herdinnornas skull. Hade han lefvat vid Acheloi stränder, hade han blifvit en improviserande erotiker, som återspeglat i sina tankar det lätta folklifvet omkring sig och utan minsta besvär haft poetisk drägt åt hvarje ögonblicks foster, hvilken visst varit täcka barn, om än ej just philosophiskt djupsinniga eller piöst sedesamma. De skulle tala blomster men ej gåtor. De skulle lefvat som naturbarn, ej som therapeuter. Men nu var han S. M. Adjunct i Lunds stift. Man mötte hans natur öfverallt med förmaningens *furca*.

Och prest hade L. dock blifvit af ett inre kraf. Fann Tegnér något hos honom, som kunde utvecklas till poesi — hvilket ej var händelsen med alla af de tusen ynglingar, som hänfördes af denne skald — så var der ock något inom honom, som gaf anklang åt en annan röst, som då hördes nära Lundagård, efter utseendet så olikartad med den Tegnérska; men den enda, jemte Tegnérs, som nu var secular bland alla rösterne i Lund, ehuru "få begrepo det." Denna röst var Prosten Schartaus. Dit visades L. ej af dagens folkström, såsom till Tegnérs auditorium; utan af det inom honom, som sjöng psalmer i barndomen, då fadren satte melodi till dem och modren afhörde sången med tårar i ögon och en ljuf modersglädje i hjertat. Detta fann blott näring, der den gamle, då allmänt hånade, nu allmänt vördade, men af få både då och nu förstådde aftonsångspredikanten i Domkyrkan talade. "Sådan bör en prest vara", sade ynglingen sig sjelf och ådrog sig derigenom snart en storm. Som fattig, numera faderlös och skyldig att också sörja för modren, numera en enka med 4 smärre barn, sökte L. predikocondition. Han fick en dylik; men vid första predikan, der han vinnlade sig, att predika med det allvar, han beundrade hos Schartau, förtörnades Pastor loci, som hörde till den intoleranta tolerancen, försäkrande under ett huf-

vuds krossning *), att en slik lagpredikant aldrig mer skulle "vanhelga hans embetsrum."

Det första näst hans barnpsalmer var hans "Sång öfver Schartau vid prestmötet 1826." Det bästa blef hans "Sång vid Jubelfesten 1830", uppläst å Akademiens vägnar i Carolinas större lärosal. Tryckt hade detta poem den utmärkelsen, att ErkeBiskop Wallin i en Sv. Akad:s session uppläste detsamma och hembar sedan mundtligen sin tacksamhet derföre till skalden "i den religiösa sångens namn." I den mån de tvenne krafterne varda ett, skall ock denna sång blifva L:s bästa sång.

Men ännu ett slags sång har hörts från L:s lyra och äfven genom den har han kommit "i vidlyftighet."

Under det decennium Esthetiska professionen stod ledig i Lund, förestods den 1834—1838 af L. Han var då ungdomens Antesignanus, ej derigenom att han sökte en dylik position, utan derigenom, att ungdomen älskade honom och ville se honom främst bland sig. Till all musik, som genomklingade ynglingasinnet, fordrades ord af honom. Och hans lätthet att i blinken ge form åt både ungdomens och sin egen kärlek gjorde det möjligt för honom, att begå mången poetisk svaghetssynd d. v. s. dikta mången sång "utan öfverläggning." Dit hörde en sång öfver en folkrepresentant af den moderata oppositionen, Nils Månsson i Skumparp, i hvilken L. beundrade den naturliga talarkonsten, — L. besjöng i de dagar allt, ty hela verlden var för honom idel poesi, Domprost Wåhlin, så väl som den skönaste Prinsessa.

Skrifter: *Poemer* (utom prisskrifter): Cylinda. Lund 1824. — Månskensqvällarne. Lund 1825. — Blekingsblommor. Lund 1828. — Sång i anledning af Jubelfesten i Lund, uppläst i Carol. Akademiens större lärosal. Christianstad 1830. — Dikter. 1:sta häft. Lund 1832; 2:dra h. Lund 1833. — Afskedssång till Skånska nationen vid Lunds Universitet 1838. Lund s. å. (då nämnde nation gaf i s. k. honorarium till afträdande Curatorn en dyrbar silfverservis). — Christi Seger; Sång vid Skånska prestsällskapets sammankomst 1841. Ib. s. å. — I Iduna; Brage og Idun, i Läsning, i bland. ämnen, ny serie, utg. af Gr. Adlersparre i Carlstad, m. fl. åtskilliga poemer. — *Prisskrifter:* Främlingen, belönt af Sv. Akad. 1831. — Missionären, belönt af Sv. Akad. 1839. Upplagd af Sv. Missionssällskapet, Sthm s. å. — En mängd tillfällighetsvers, särskildt tryckte i Lund 1824—1840: Vid Gustaf II Adolfs minnesfest; Till Konungen vid hans ankomst till Lund; Till Damerna vid Magisterpromotioner; Till Oehlenschläger vid hans be-

*) Nemligen tobakspipans mot kaminen.

sök i Lund; Till Fröken J. v. Schultz; Vid vänners grafvår o. s. v. Dessutom en mängd tryckta i Tyska, Danska och Svenska Kalendrar, hvarom blott må meddelas hvad dagens tidning, då detta skrifves, uppgifver: Gutenbergs Album; Hertha, Svensk-Dansk Nyårsgåfva för 1841 med porträtter af Assar Lindeblad och H. P. Holst; Snösippan, poetisk vinterkalender för 1841 utg. af N. Lilja. — *Disputationer:* Ex anthologia Græca Epigrammata nonnulla, suetice reddita. Lundæ 1829. — Expositio doctrinæ de pulchro Plotinianæ. Lundæ 1830. — *Pros. Skrifter:* Svenska Sången. Akad. föreläsningar. 1:sta Delen. Lund 1832. — Predikan öfver första Adv. sönd. epistel, i Lunds Domkyrka. Ib. 1834. — Högmessopred. på 1:sta Bönedagen 1838. Lund s. å. — Henrik Schartaus lefnad och lära. Ib. 1837. — Noveller, anonymt utgifna. — Recensioner och åtskilliga andra artiklar i Sv. Litt.Föreningens Tidning, Eos, Skånska Correspondenten, stundom under signaturen — b —

(Källor: Hammarskölds Sv. VitterhetsHist. 2:dra uppl. — Lunds Stiftsmatriklar. — Enskilda meddelanden och personlig bekantskap.)

— N.

LINDEGREN, CARL JOHAN.

Född 1770. Son af den lärde Prosten i Lindesberg D:r *Johan L.* Inskrefs som Student i Upsala 1781 och tog der den philosophiska graden 1791. Ingick sedan i Konungens Cancellie; fick titel af Kongl. Sekreterare och blef Sekreter vid Operan 1795. Men dervid slutade ej allenast hans tjenstebana, utan ett oordentligt lefnadssätt, som bragte honom på gäldstugan, tvingade honom äfven att taga afsked. Flera gånger kom L. genom lyckans gynsamma vändningar i ett bättre läge, och en gång ärfde han en stor egendom i Södermanland (Farsta, om vi minnas rätt), men lefvande i sus och dus, fann han utvägar att inom få år förskingra sin förmögenhet och återkom på gäldstugan, der han tillbragte en stor del af sin lefnad; tidtals var han dock på fri fot, då han mestadels försörjde sig med rimmerier, men hvilket yrke dock föga förmådde aflägsna armodet och betrycket, med hvilka han ständigt kämpade. Han slutade sitt lif d. 1 Maj 1815 i Stockholm.

L. var af naturen utrustad med anlag, som med en allvarligare charakter och under andra lefnadsförhållanden kunnat bära lyckligare frukter. I hans hjerta fanns ömhet, och en varm ehuru icke djup känsla; i hans inbillning lätthet och rörlighet; men han var tillika en sanguinisk natur, kärlekens och vinets svurne dyrkare, en glad och qvick sällskapsbroder. Dessa egenskaper kommo aldrig med hvaran-

dra i jemvigt, framträdde hans dikter sällan rena och oblandade, utan bortskämdes dels genom främmande elementer, dels genom öfverdrifter. Så äro hans dryckesvisor mestadels misslyckade. "Man märker der icke den af Lyaios uppdrifna känslan, som ovillkorligt frambryter i häftigt svall, med dithyrambisk glömska af alla andra förhållanden, utan en kall lystnad efter ruset, som antingen vill räsonnera ifrån sig alla invändningar emot utsväfningen, eller bortgömma förebråelsen derföre genom trugade varningar till måttlighet" *). Många af dessa visor, särdeles de otryckta, äro äfven uppblandade med Jakobinska reflexioner. Helst fann han dock behag i husliga, mest på gäldstugan författade elegier, der han anklagar Ödet för olyckor, som hade sitt upphof i egna förvillelser, och der den slappa, omanliga ständigt gråtande känslosamheten väcker i början medlidande, men omsider vämjelse. Samma sentimentalitet stämplar också hans theaterstycken, hvilka äro tydliga imitationer af Kotzebue, hvars fel här framstå i ännu större öfverdrift. Föröfrigt försökte sig L. i flerfaldiga skaldearter och rörde sig med lätthet i alla former, till och med på latin, utan att dock förmå anslå någon egen, kraftig ton. Minsta framgången hade han i balladen, der det pathetiska och rysliga, ställdt på spetsen, stundom öfvergår till löjlighet. Ehuru kraft och sanning vanligen saknas hos hans sångmö, träffas dock i nästan i alla dess utgjutelser enskilda drag af verklig förtjenst, och jemväl enskilda stycken, der skalden följt sin naturliga känsla, ega en sann poetisk lyftning och väcka aning om en skaldenatur, som misskänt sin kallelse.

L. begynte sin bana med Dramen "Den försonade Fadren", som väckte mycken uppmärksamhet. En saga i Silverstolpes manér, kallad "Oxarne och Borgmästarn", befanns särdeles pikant; sedermera ökade han sin popularitet genom sina visor, af hvilka de sentimentala mest anslogo, och många af dem sjöngos en tid öfver hela landet af känslofulla mamseller. Mellertid emottogos hans samlade Arbeten med en viss kallsinnighet och det bihang, som han i Prospecten utlofvade under namn af "Desert till den nog magra anrättningen", och som skulle innehålla det mest pikanta, utkom aldrig.

Skrifter: Colporteuren. Sthm 1798. — Dumboms Lefverne. Vitam, Dicta, Facta Stupidobicis, Cantilena amoena, leonina, latina

*) Hammarsköld.

eecinit C. Lindegren. Holm. 1806. (En rimmad latinsk öfversättning af Kellgrens bekanta satir). — Samlade arbeten. Del. 1—3. Stockh. 1805—07. — Till Sjö-Capit. Baggfot m. m. (Stridskrift mot Polyfem). Stockh. 1810. — Sång till Sophie. Stockh. 1813. — Om Hæmorrhoider. Sth. 1804.

(Källor: Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — Lénströms Sv. Poes. Hist. — Muntliga Berättelser.) P.

LINDEROT, LARS.

Föddes den 7 Augusti 1761 i Jörlanda Socken af Bohuslän. Fadren var Regementsskrifvare. Stud. i Lund 1778. Prestvigd 1787. Commin.Adjunct i Götheborg 1790. Commin. i Tölö 1800. Afled några timmar efter sin sista predikan i klockaregården d. 23 Maj 1811.

L. hade väl ej något stort namn i vår litteratur eller ens om den någon stor förtjenst, men det ringa, hvarmed han skattat till densamma, andas snille, om ock andedragen stundom äro något tunga. Detta har sin grund först deri, att hvad L. skrifvit framförallt andas det christliga allvaret, som då det är förenadt med den otyglade frihet, hvilken så många af Sveriges homileter älskat, så ofta förbiser eller missvårdar fordringarna af formens behag; men ock derutinnan, att L. ej hade tillfälle att genom grundligare studier uppodla sin smak, eller deri, att han, okunnig om det material, han hos sig hade att bearbeta, fortskyndade inträdet i den presterliga tjenstgöringen, såsom den enda, i hvilken han förmenade sig kunna något uträtta. Också har L. såsom prest uträttat ej obetydligt för samtid och efterverld. Ty väl hörde han till "Thordönsbarnen", som helst "ringde i stormklockan bland ett sofvande slägte", men i hans tal var icke blott malmens ljud, utan ock kärlekens och evangelii milda toner, och derföre kunde det både väcka och locka till uppmärksamhet på "eviga lifsens ord." Ett bevis derför var, att L. snart kallades att predika i Götheborg, hvarest det ännu funnos öron, som hvarken voro för finkänsliga för att höra sanningen i sin rena, skära och skärande stränga klarhet förkunnad eller begärlige efter de sentimentala prediko-chriornas gråtljud. De ännu lefvande, som hört L. och i hvilkas öron ljudet af hans väktarstämma ännu ej bortdött, omtala huru det var en glädje att se prester från alla håll af stad och land, då egna embetsgöromål dertill gåfvo dem ledighet, samlas för att höra den ovanlige predikanten och sutto lyssnade för att fröjdas och uppbyggas af "den gåfva som i honom var." Och berätta

de derjemte, att något dylikt ha de sedan aldrig hört, som då L. predikade "på klagodagen efter Gustaf III:s död", eller på "första morgonen af detta nya århundradet" eller då han likaledes i en predikan "målade storhändelserna på yttersta dagen." En fläkt af den ande som genomgick dessa predikningar låter ock förnimma sig, då man läser dem. Det är af hvad vi redan antydt, klart att det sistnämnda ämnet var L. kärast att behandla, och knappt är någon af de predikningar, som äro utgifna efter honom, uti hvilken icke den förkärleken förråder sig. Det är äfven tydligt, att med den eld och det lif, hvarmed L. föredrog sin sak, han skulle höra till sin tids extemporerande predikstolstalare — hade de blott alltid lika väl lyckats som han! Detta är orsaken, att då efter hans död en allmän önskan på hans ort försporde sig efter en eller några årgångar af hans predikningar, man hade högsta möda att bland hans efterlemnade concepter finna annat än halfbrutna utkast, hvilka dels jemfördes med, dels completterades af de afskrifter, som flere af hans åhörare hade gjort, för att sålunda bilda den postilla vi under hans namn äge, men som är långt ifrån fullständig *). I de andeliga sånger, som ock varii argumenti och författade på olika tider 1781—1810, utgifvits efter L., råder samma allvar, som i predikningarna. Skarpast ut-

*) Redaktionen besörjdes af dåvarande v. Pastoren nu Domprosten i Götheborg Dr David Magnus Hummel, som der luckorna i den Linderotska predikosamlingen syntes blifva till allt för stort hinder för läsaren, sökt fylla dem med egna tillsattser. Så stor är dock skillnaden emellan stilen hos förf. och hans utgifvare, att de ställen på hvilka den sednares åtgärder vidtagit, tillkännagifva sig sjelfmant för den aldrig så litet uppmärksamma läsaren. Vi anföre detta just för att fästa uppmärksamheten på en förmåga af stor, ehuru annan art. Dompr. H. (född 1775) som länge varit en prydnad för G:borgs stifts presterskap, har ännu in i sednaste åldren, en stämma lika vördnadsbjudande, som hans yttre är, och skall alltid af dem, hvilka lyckats göra bekantskap med hans föredrag, som med sannt christligt djup och alvar förenar en icke vanlig enkelhet, räknas för en af Sveriges yppersta och redligaste predikanter. Det inflytande han dessutom såsom predikant utöfvat på en del af det yngre presterskapet i det stift, han tillhör, har stundom visat sig märkbarare än det bort. Men att han är mindre känd än det värde han såsom predikant äger, i jemförelse med mängden af "samtidens ryktbare predikanter", kunde fordra, är icke underligt, då han så sällan ansett sig böra lyssna till åhörares uppmaningar att utgifva sina predikningar från trycket. Det kan emedlertid anmärkas, att redan Tidningen "Söndagsbladet", som utkom omkring 1814 i Götheborg, räknade för sina bästa blommor de utdrag af Hr H:s predikningar, hvilka det lyckades få innesluta.

märker sig härvid den på sin tid så bekanta sången "emot tidens religionsförakt" i anledning af en artikel i något dagblad. Vissa sångstycken äro icke utan poetiskt värde, i synnerket ha såsom sådana blifvit ansedda "grafskrifterna öfver Elisabeth Faust och Handelsm. C. C." Det är otroligt huru vidsträckt desse sånger, några "med egna behagliga melodier" fortlefva på Svenska almogens läppar. En af Sveriges utmärktaste författare har berättat, huru han såsom ung had en gammal soldat, af dem, som "mot bibeln och sin gamla klinga skattade all verlden ringa", ledsaga sig genom en skog, och minnes ännu med rörelse, huru gubben gick förut och höll undan grenarna under det han sjöng med stark röst den Linderotska sången ps. v. 1. "Ingen hinner fram till den eviga ron, Som sig ej eldigt framtränger; Själen måste utstå en kamp för den tron, Hvarpå vår salighet hänger. Porten kallas trång och vägen heter smal. Hela Herrans nåd är för ditt allvar fal :|: Men här gäller tränga ja tränga sig fram, Annars är himlen förlorad." . . Då Neologiens fjäderpilar träffade mot allmogens bröst, iklädda dylik pansardrägt måste de studsa åter; religionens heliga läror kräfva stundom ett framställningssätt, som icke alltid kan förenas med den mera bildade smakens fordringar. Att L:s snille var mäktigt af en högre lyftning och att i denna sångsamling finnas stycken, som kunna med andra goda arbeten jemföras, åtminstone för dem, hvilka slik "enfald är täck", är ett billigt erkännande af hans gifna förtjenster.

Till den inre ro och glädje, hvaraf L:s skrifter bevittna att han var i besittning, sällade sig i hans yttre lif mången oro. Då han hade sitt högsta nöje i att "predika oro och uppror i ett hårdt och syndigt hjerta", så var nödvändigt, att några af dem, som kände sig träffade, skulle i sin ordning hafva nöje uti att bringa oro i hans eget hjerta tillbaka. Det berättas, att han i en profpredikan råkat träffa en viss förnäm mans samvete så skarpt, att denne säges snart derefter hafva ljutit döden såsom följd deraf. Detta var då icke L:s skuld. Men en viss benägenhet, att i ofta bittra allusioner, äfven någongång från predikstolen bestraffa eller "komma åt" vissa personer, kunna ej hans bästa vänner undgå att lägga honom till last. Man har bland annat anmärkt hans ofta förnyade kif med sin Biskop, som dock aldrig underlät att högakta den nitiska "kära Lars Linderot", och man har i sammanhang dermed trott sig upp-

täcka en viss afsigt, då han vid afskedet 1802 till sina åhörare vid Gustavi Domkyrka och särskildt till sina embetsbröder, sist vände sig till stiftets vördade Biskop. Men allt detta har likväl lika litet kunnat utplåna det älskade minne, han förvärfvade sig hos vänner, som den aktning, sjelfva hans fiender hade för hans namn. Den största anledning till oro, lär han haft inom sitt eget hus i sin maka, som ingalunda skall hafva harmonierat med honom. Ett tyst rykte har velat förmäla, att hans hastiga död några timmar efter predikan i Lindome kyrka, skulle varit påskyndad af någon hemlig oväns giftiga hand, sedan så många tungors gift förgäfves verkat för ändandet af hans lif.

Skrifter: Predikningar jemte tal vid Skriftemål. Gborg 18 . ; 2 Uppl. 1829 4:o. — "Andeliga Sånger och Tillfällighetsverser", Ib. 1815 4:o. 2 Uppl. 1829 8:o. — Strödda Predikningar och Skriftetal, ofta omtryckta.

(Källor: Wieselgren, Sveriges Sk. Litteratur. I. D. — Företalen till Förf:s skrifter samt särskilda underrättelser.) C. W. S.

LINDESTOLPE, JOHAN.

Föddes i Carlstad 1678. Fadren *Johan Lind* var Kronobåtsman. Studerade först i Åbo, der Prof. Wallerius hos honom uppväckte håg för läkarevetenskapen, och från 1703 i Upsala hvarest han erhöll ett Kongl. stipendium och antogs till Cons storiiAmanuens. År 1706 reste han utrikes, begåfvad af Enkedrottningen och de andra Kongl. personerne med en summa penningar, blef Medic. Doctor i Harderwyk 1707, uppehöll sig derefter ett år i Leiden och hemkom 1708. Tjenstgjorde 1709 och 1710 på Örlogsflottan, som kryssade på Ingermanländska kusterna, då han utstod många besvärligheter både af den långa och besvärliga resan samt af pesten på flottan. Praktiserade sedan i Stockholm och hade i flera år läkare-inseendet vid Wiksbergs helsobrunn. Assessor i Collegium medicum 1719. Adlad s. å., kallad förut *Linder*. Afled den 24 Mars 1723.

L. var en särdeles redlig man, lycklig latinsk och svensk poet, samt en lärd och förfaren läkare. Prof. Roberg berättar i sina collectanea, att han redan såsom student var känd för lärdom och af Consistorium designerad till Professor, derest vacance existerat.

Gift 1. med *Anna Greta Örn*, Rådmansdotter från Upsala; 2. med *Eva Christina Cronhjelm*, dotter af Assessoren Frih. Jacob C. Ägde i förra giftet en dotter *Anna Margaretha* g. m. Reg:s Bokhåll. A. Bromander, i det senare *Eva Christina*, g. m. Prosten i Wermdö Mag. Erik Granholm.

Skrifter: Diss. de pomis hesperidum. Ab. 1702. — Diss. de foeda lue venerea dicta. Ups. 1705. — Diss. grad. de Venenis. LugdB. 1707; omtr. c. notis Stenzelii 1739. — Tankar om pestilentien. Sth. 1710, 11. — Tankar om Fransoser och salivation. Ib. 1713. (Öfvers. med tillägg och förbättringar af disp. i Ups.) — Om matskar och skridfä i menniskors kropp. Ib. 1714. — Flora Wiksbergensis. Ib. 1716; 2:dra uppl. 1728. — Tankar om Frossan och Kinabarken. Ib. 1717. — Surbrunns-Frågor. Ib. 1718. — Svensk Färgkonst. Ib. 1720; 2 uppl. Ib. 1749. — Tankar om Skörbjugg och Rogfubben. Ib. 1721. — Flera rön i Ups. Vet. Societets handlingar.

(Källor: Sacklén, Sv. Läk. Hist. I. o. IV. — Stiernmans Matr. — Bergius, Tal om Stockholm s. 188. — Gezelii Biogr. Lex. II.) L.

LINDFORS, ANDERS OTTO.

Föddes på Karlstorp i Näsby socken af Wexiö Stift d. 28 Juli 1781, Fadren, då Comminister i Näsby och sedermera Comminister i Näfvelsjö, hette *Anders Lindfors*. Namnet var taget af Lindfors bruk i Wermland, derifrån besagde Comministers fader, Anders Otto, utvandrade till Christiania och vidare till Köpenhamn och Norra Tyskland på sin profession. Gifte sig, återkommen till Sverige, uti Småland med en rik bonddotter. Comminister Lindfors i Näfvelsjö var gift med Brigitta Christina Hjelm, och dergenom nära beslägtad med den bekante Mechanikern Hof-Sekreteraren Jon. Hjelm.

L. intogs i Wexiö Skola 1795, då denne skola stod i sitt flor under den berömde Wallqvists ephorat. L. tillbragte endast 3 år i Wexiö och begaf sig 1798 till Lund. Hans studier bestämdes här, såsom vanligtvis sker, af Professorernes förmåga att väcka interesse för sina vetenskaper. Således blef Cicero främst penetrerad på det sätt, att man ej allenast tillegnade sig hans tankar, utan ock hans tankegång, hans finaste gehör för uttryckets elegans, emedan Professorn Johan Lundblad vid denna tid inspirerade den Carolinska ungdomen framför allt annat kärlek till den classiska litteraturens studium. Det berättas, att då L. första

gången anmälde sig till skrifning "Pro Exercitio", Lundblad blef högst förvånad deröfver, att en så dålig chria som den af L. författade kunde framvisas af en Smolandus, bland hvilka Lundblad eljest var van att finna sina skickligaste latinare. L. djupt gripen af förebråelsen, inneslöt sig nästan ett helt år, studerande uteslutande Cicero och Livius. När han derefter anmälde sig till skrifning och Lundblad genomläste hans nu framlemnade chria, föll denne af förtjusning i gråt. Näst Lundblad var Kantianen Fremling den som mest hänförde och inverkade på ungdomen. Kants studium var således det, som denna tid näst latinet tog den unge Akademiska medborgarens tid i anspråk. Här gällde mindre naturanlaget än modet. Äfven häråt egnade sig således L. med odelad ifver. Den utmärkte Orientalisten Matthias Norberg var den ende som omkring sig icke under denna period bildade någon skola, emedan det ej var för orientalismen han använde sitt inflytande, utan för Tacitus, för den tankdigra latinismen i stället för den phraseologiska, täflande med Lundblad i att lifva kärleken för Roms litteratur, mer än för Orientens. Äfven den unge Prof. Lidbeck vann för sin sak, den moderna vitterheten, uppmärksamhet hos ungdomen. Näst latinet och den Kantiska philosophien egnade sig L. så allvarligt åt den sistnämnda, att, då han den 16 Dec. 1801 tog Candidat-examen, Prof. Lidbeck kunde med högsta betyget utmärka tvenne: Es. Tegner och A. O. Lindfors. De promoverades tillsammans 1802. Fremling fästade L. vid Akademien. Han blef Docens i Pædagogik och Didaktik 1803. Detta var en egen lärokurs, af stor vigt der intet Gymnasium fanns och derifrån Studenter jemt reqvirerades, för att såsom informatorer bilda synnerligen de förnämas barn. L. blef således en slags bildare af informatorer. Också förvärfvade han, såsom sådan, ett så odeladt förtroende, att han sedermera under all sin tid vid val af informatorer blef oupphörligt anlitad och rådfrågad. Härigenom fick han ett tillfälle att med conditioner i adliga hus förse sina egna landsmän Smålänningarne; och deraf har man till en del förklarat den ovanliga framgång som dessa utom sitt stift vunnit, synnerligen i stift med många patronella prestegäll t. ex. Skåne.

Ännu en utmärkelse af den skarpsinnige Fremling vann L. genom kallelse till Philos. Theoret. Docens 1805. Hans praktiska sinne förde honom emellertid till rättsvetenskapens studium och han tog juridiska examen 1810. Samma

år antogs han till Notarius i Uppfostrings-utskottet. Sedan han innehaft 4 förslager till Adjunktur, utnämndes han till Adjunkt i historien 1811. Som Prof. Sjöborg börjat fästa öfvervägande uppmärksamhet på fäderneslandets antiquiteter, och derföre fått tjenstledighet, snart för lifstiden, hvarefter han uppflyttade till Stockholm för att bättre kunna bevaka fornlemningarnes interesse, så måste L. såsom Adjunkt snart börja, att förestå historiska Professionen, hvartill han förordnades Höstterm. 1811, Vårterm. 1812 och 1813 samt från Höstterm. 1814 ända till 1816. År 1814 fick han Professorsfullmakt såsom E. O. Professor, med säte och stämma i Faculteten jemte löntur 1815. Ändtligen utnämndes han 1816 till Ordinarie Histor. Professor, och stod s. å. på förslag till Historiska Professionen i Upsala vid det tillfälle, då Geijer dertill utnämndes. S. å. valdes han till Inspector för Småländska Nationen, en befattning i hvilken han hos denna Nation förvärfvade sig ett vördadt minne. Nämnde år præsiderade han äfven med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd för Prest- och Pastoral-examen. Sedan han den 17 Dec. år 1819 låtit viga sig till Preste-embetet, erhöll han s. å. Oxie och Bjereshögs regala Pastorat såsom personligt prebende, egentligen för att genom sålunda förbättrad inkomst blifva i tillfälle att fullända utgifvandet af sitt påbörjade Lexicon. S. å. blef han Notarius i Philosophiska Fakulteten, och Prost 1820. Då den utmärkte Professor Lidfors allt för tidigt hädanrycktes, förestod L. åren 1825—27, utom sin egen, äfven Eloqv. et Poes. Professionen. Till denna sistnämnda förflyttades han genom fullmakt sistnämnde år, och fick således derefter uteslutande befatta sig med sin älsklingssak. I denna sin befattning fortfor han oafbrutet till sin dödsdag den 8 Mars 1841.

L:s förtjenster bemärktes både inom och utom Sverige. Han blef ledamot af Sällskapet Pro Patria 1816; af Samfundet för utgifvande af Handskr. rörande Skandin. Hist. 1825; af K. Nordiska Oldskr. Selsk. i Köpenhamn s. å.; af Bibelsällskapet i Stockholm 1828; valdes 1829 till Arbetande Ledamot af Vitterhets- Historie- och Antiqvitets-Akademien; utnämndes vid Jubelfesten 1830 till Theologiæ Doctor och Led. af K. Nordstjerne Orden 1832. År 1824 erhöll han rösterne till BiskopsEmb. i Wexiö näst efter de 3 föreslagne, samt bevistade såsom Riksdagsman för Lunds Stift Riksdagen 1834, vid hvilket tillfälle hans stränga och oböjliga konservativa tänkesätt förvärfvade honom benämningen af "Stolpen i Preståndet."

Uppfostringsväsendet hade alltid fästat L:s synnerliga uppmärksamhet.. Redan 1814 kallades han till Corresp. Ledamot af K. Uppfostrings-comitéen i Stockholm. 1826 och 1828 deltog han i comitéen till granskning af rikets undervisningsverk, som då i Stockholm höll sina sammanträden. I denna förfäktade han den fornclassiska, synnerligen den Romerska, litteraturen såsom ett oundgängligt element för modern bildning af fullständig omfattning. I Romerska litteraturen såg neml. L. ej blott en syster till den Grekiska och de Asiatiska, utan han såg deri "arftagerskan efter hela forntidens högre cultur", resultatet af hela fornverldens intelligenta sträfvanden, der den, som ej kan omfatta dem alla, har i en enda hel lefvande organism summan af allt, som hunnit en högre fullkomning i forntiden. Då nya tiden ej står lössliten från den fornbildning, som föll med Rom, såsom t. ex. den Chinesiska; så ansåg L. tydligt, att all modern bildning måste bli half och ensidig, som ej amalgamerar med sig den gamla tidens cultur, åtminstone i dess sista formation — latinska litteraturen. Genom sin fasthet vid dessa grundsatser i comitéen, der han hade att bestå en hård kamp mot de moderna bildnings-theorierna, hade L. fägnaden att se resultatet af sina och sina motståndares idévexlingar bli en mindre ensidighet i allmänna meningen, der en reaktion sedermera visat sig till förmån för de principer, L. då förfäktade, sedan understödda af glänsande talanger, som då stodo i ett annat led. Hans åsigt har blifvit den herrskande.

L. uppträdde först som författare i "Index latinitatis in Ciceronis Brutum", Lund 1804, trogen dåvarande sträfvande att kunna uttrycka hvarje tanke i något talesätt, som Cicero förut begagnat. Snart växte han tiden öfver axeln, och visar med sin "Handbok i Romerska Antiqviteterna" med 8 pl. Lund 1814, 2 uppl. Örebro 1830, att han i latinets studium fordrar mer än kännedom af språk, fordrade grundlig kännedom af nationens seder, lagar och inrättningar, af dess privatlif så väl som af dess forensiska lif m. e. o. af hela dess historia. Också följde deraf större kärlek för den litteratur, som man började förstå i sin helhet. Som Professor införde L. bland ungdomens lektur författare, som af de flesta förut blott voro kända till namnet, såsom Livius, Tacitus, Lucretius o. s. v. Men bland L:s principer i fråga om kännedom af ett folk och dess litteratur stod den högst, att man blott känner det språk man kan sjelf skrifva. I

Sverige funnos alltför ofullständiga hjelpredor för ynglingen att göra detta sträfvande lätt och behagligt. L. afhjelpte det genom ett fullständigt Svenskt och Latinskt Lexikon, I Del. Lund 1815, II Del. Lund 1827. I senare delen äro bokstäfverna O. P. och ett stycke af S. utaf Prof. El. Lidfors. En recensent yttrade derom (1825): "Redan det, att skrifva omkrig 4 millioner bokstäfver (efter 45 på raden blir det 4,722,120) och läsa correktur på 126 ark fint tryck, är ett arbete, som få i våra dagar torde uthärda; men att skrifva dem i ett Lexikon, der Förf. ej sjelf kan finna intresse, der ingen omvexling af ämnet kan ge nya tankar, som skänka Förf. nöje och framdeles beundran: der han i hjelpredorna ej träffar något, som han ej visste förut eller fann nöje i att få veta, dertill fordras mer än vanligt tålamod, dertill fordras ett oöfvervinneligt begär, att göra Tullii och Maros och Taciti och Livii språk ännu mera älskadt och lättare kändt." Som vitter Författare på Latin intager L. sitt rum jemte sina utmärktaste företrädare, ehuru tidens lynne friat honom från skyldigheten att versifiera. I den prosaiska stilen har han skördat en af ingen bestridd lager i Memoria Caroli Andr. Tiliander Astron. Observ. Lund 1807; de studio Classicæ Humanitatis vere æstimando, 2:dra uppl. 1832 (det ena vid parentationen öfver den oförgätlige Sjögren), i Panegyriken vid H. K. H. Kronprinsens myndighetsförklarande 1817, vid Minnesfesten öfver Konung Carl XIII, öfver Hertigen af Skåne och öfver Matth. Norberg. Som historisk Författare torde han skattat mest till vårt vetande i sina Romerska Antiqviteter. Hans i dissertationsform utgifna afhandling om Jomsborg och forts. af v. Döbelns Lunds Akademies Historia från 1739 till 1768 äro begge på Latin. Hans inledning till Isländska Litteraturen och dess historia under medeltiden (1824) är en förtjenstfull handbok för ungdom, genom hvilken studerande ungdomen först i Sverige fick tillfälle skaffa sig en allmännare öfversigt af isländska litteraturen. Grammatiska fältet bearbetade han redan i sin ungdom. Öfvers. af Bröders Grammatika 1806 är mindre slafvisk. I senare tider har han anon. utgifvit åtskilliga små skrifter, som visa, att han följt med tidens framsteg i detta hänseende.

Professor L. var en af dessa gediegna kärnmän af gammaldags skrot och korn, som man skulle kunna hänföra under benämningen: *classiska.* Det var någonting Romarlikt i hela uttrycket af hans person, någonting som påminde, huru

nära och innerlig del den romerska litteraturen haft i bildningen af hans charakters skaplynne. Det var en hög, kraftfull gestalt, en knottrig, men manlig och kärngod jerneck bland klippta, putsade, veka askar och lönnar. Hans sätt, skick och tal röjde ingenting af detta fladdrande väsende, ingenting eldigt, lekande, sprittande: det var allvar, fasthet, kraft, fullmogenhet, redbarhet, classicitet i hvarje drag. Han var i aldra egentligaste mening en praktisk man af stor och sann hvad man kallar *dugtighet*. En sällsynt ihärdighet, en otrolig arbetsförmåga, en klar, ordnande, redig blick, en ovanlig rörlighet satte honom i stånd att fylla sin plats och gaf honom merendels sjelfmant förtroendet att vara den ledande principen, hvarhelst han ställdes, i consistorier, comitéer eller annorstädes. En charakter ärligare och vänfastare än hans, ett umgänge otvungnare, gladare, mera jovialiskt, sökte man fåfängt. Smålandsbon har något eget i sitt väsende, okonstladt, ogeneradt om man så vill, men som gör att man i hans umgänge finner sig så hemmastadd, det är ett drag af fjellbygd, af tallskog och landtlighet, af hemkärlek och landsmanskap, som starkt framstår. Att vara född i Småland och hafva studerat i Wexiö är ett slags frimuraretecken. Landsmanskap är för honom brödraskap. L. egde detta drag i hög grad. Han var en äkta Smålänning. Man behöfde blott hafva studerat i Wexiö eller tillhöra Wexiö stift, för att i honom hafva en fader, en beskyddare, en vän för lifstiden. Också var han, såsom Inspector för Smålands nation, en verklig fader för dess ungdom. Och mången fattig, utan honom stödlös yngling, som kom till Akademien, står till honom i förbindelser, som icke lätt gäldas.

Hvad L. dernäst med passion älskade, var visad skicklighet i hans sak. Man har anmärkt, att det som Småland företrädesvis fostrat, har varit latinare. Något af orsaken härtill må visserligen skrifvas på elementarverkets räkning, mycket utan tvifvel äfven på L. L. nästan lefde inom den fordna Romarverlden. Dess språk, seder, bruk, allt var honom ända till de minsta omständigheter bekant, och ehuru han icke var kammarkarl och bokmal, som endast i fantasien lefde detta fornlif, så var lätt att se, hvar hela hans själ var fästad. Det var icke blott språkformen, det var den Romerska andan, det var själen i dess litteratur, som genom honom spridde sig bland ungdomen. Hans föreläsningar voro mera pedagogiska och grammatikaliska, än

anderika; men man inträngde dock derunder i språkets genius, man fick kärlek till dess anda, under det man underbyggdes i begreppet om dess grammatikaliska byggnad. Man bortgick från Akademien för lifstiden med interesse fästad både vid litteraturen och läraren.

Ett af bevisen på hans utmärkta förmåga att göra sig hemmastadd äfven med ämnen, som egentligen icke vore hans hufvudsak, var det sätt, hvarpå han, af conjunktur mer än böjelse inkastad på historiens område, skötte sin historiska profession. Han gjorde väl deri inga eröfringar för vetenskapen, men hans auditorium var flitigt besökt, hans föreläsningar af interesse, och han lemnade denna lärostol med den allmänna opinion, att hade han ej ex professo varit latinare, så hade han i all sin tid bort föreläsa som historiker.

Gift 1816 med *Maria Margaretha Arenberg*, dotter af Kryddkramh. i Stockholm J. Arenberg, styfdotter af Prof. D:r J. Holmbergsson. Sonen *Johan Otto*, född 1817, är Docens och Amanuens vid Akademiens Antiqvitets och Myntsamling; sönerna *And. Fredr.* och *Nils Henrik* Studenter. 3:ne döttrar.

Skrifter: 60 Disputationer. — Index Latinitatis in Ciceronis Brutum, Lund 1804. — Öfvers. af Bröders mindre Lat. Grammatica 1806. — Memoria C. A. Tiliander, Lund 1807. — Commentarius de Civitate Jomensi, ed. alt. Lund 1811 (förut i 9 disp.) — Handbok i Rom. Antiqviteterna. Lund 1814, 2:a uppl. Örebro 1830. — Fullständigt Svenskt och Latinskt Lexicon, I D. Lund 1815, II D. ib. 1824. — Oratio Panegyrica, Seren. Principe Josepho Francisco Oscari die 4 Juli 1817 dicta. — Memoria Divi Caroli XIII. Lund 1818. — R. Acad. Lundensis Historia ab an. 1739 ad an. 1768, ed. alt. Lund 1821 (förut i 21 dispp.) — Inledn. till Isländska Litteraturen och dess Historia under medeltiden. Lund 1824. — Oratio Panegyr. recens nato Sereniss. Carolo Ludovico Eugenio dicta 1826. — Memoria Reverend. Matthiæ Norberg S. S. Th. Doct. R. Cancell. Concil. Prof. Lund 1827 dicta, tryckt 1832. — De Studio Classicæ Humanitatis vere æstimando, Programmata Academica, ed. alt. 1832.

(Källor: Ståhls Biographier. — Wexiö och Lunds Stifts Matriklar. — 2:ne handskrifna Biographiska uppsatser.) —FF.

LINDGREN, HENRIK GERHARD.

Född i Stockholm d. 15 Dec. 1801. Fadr. Borgare derstädes. Stud. i Upsala 1815. Phil. Mag. 1821. Uppförd på förslag till Lingu. Orient. Professionen 1829. Lit-

teraturæ Arab. Docens 1830. Litt. Græc. & Orient. Adjunkt s. å. Vicar. Litt. Græcæ Professor från h. 1833 till 1 Nov. 1835. Föreslagen i första rummet till Litt. Græcæ Professionen 1834. Vicar. Lingu. Orient. Professor från 11 Sept. 1836 till 1841 års slut. Erhöll Professors n. h. o. v. 1838. Kyrkoh. i Tierps pastorat af Upsala Stift 1841.

Gift med *Vilhelmina Charl. Löwenhjelm*, dotter af Inspectoren vid Österby Bruk C. G. Löwenhjelm.

Skrifter: Flere disputationer hvaribland: De dialectis Semiticis. P. I—III. 1822; De lingua Neo-Arabica. P. I—IV. 1829; Aristophanis Comoedia, quæ *Πλουτος* inscribitur, suethice cum notis. 1834; Quid de animi immortalitate doceat Vetus Test. 1836; Caroli M. Agrell Supplementa ad Lexicon Syr. Castellianum. P. I—XXVII. 1838—40. — Tal i den studerande ungdomens namn d. 12 Oct. 1829 vid aftäckningen af Linnés bildstod, samt till Prof. Geijer vid öfverlemnandet af dess portrait, i olja måladt af Sandberg. Ups. 1829. — Job, Metrisk öfversättning. Ib. 1831. — Profeten Jesaia, från Grundtexten öfversatt och commenterad. Förra häftet. Ib. 1842. — Om Arabernas förnämsta Historieskrifvare och Geographer. (I Skandia I. 1.)

(Källor: Ups. ÄrkeStifts Matr. — Ups. Akad. Matr.)

LINDHEIM, SIMON.

Föddes 1686. Son af Kyrkoherden i Kumo Mag. *Henricus Paulinus*, broder till R.R. Grefve Lillienstedt, och *Agneta Arctopolitanus*. Student i Åbo 1701. Företog 1706 en utländsk resa, besökte Lübeck och Wismar, samt studerade någon tid i Frankfurt an der Oder. Auditeur vid Uplands Reg:te 1707. Fången vid Pultava 1809. Efter hemkomsten 1722 erhöll han befallning, att i anseende till sin kunskap i Ryska språket tillhandagå Landshöfdingen i Nyslotts och Kymmenegårds Län Frih. Frisenheim uti den utom länets angelägenheter förefallande brefvexling. Blef E. O. Assessor i Åbo Hofrätt s. å. CommissionsSekr. vid Ryska Hofvet 1723. Ordin. Assessor i Hofrätten 1724, och erhöll 1727 Kgl. resolution på tour och säte efter sin Extr. Assessorsfullmakt. Adlades 1727, kallad förut *Paulin*. Led. af K. Vetenskaps-Societ. i Upsala s. å. Hofrätts Råd 1737. Erhöll afsked med bibehållande af halfva lönen 1743. Afled 1760 ogift.

L. räknas bland Finlands lärdaste män. Han hade icke endast i rättsvetenskapen förvärfvat sig grundliga insigter, utan var tillika en utmärkt språkkännare. Ägde åtskilliga

handskrifter på Slavonska, Ryska och Polska språken, mest rörande Ryska historien, hvilka efter hans cousin och arfvinge, Presidenten Frih. Lagerflychts död skänktes till Åbo universitetsbibliothek. Äfven må nämnas att han öfversatte på latin den slavonska inskriften på en kyrkoklocka i Nagu.

Skrifter: Observatio eclypseos Lunæ quæ contigit Moscuæ d. 29 Aug. 1713. (Acta Litter. Suec. 1730. N:o VII.) — De diversa origine Finlandorum & Lapponum Observationes. I Nova Acta Reg. Soc. Scient. Ups. Vol. II., öfvers. på Tyska och i sammandrag införde i St. Petersburgisch. Journal, Nov. 1776.

(Källor: Lagus, Åbo Hofrätts Hist. och der anförda källor.) L.

LINDQVIST, JOHAN HENRIK.

Föddes den 19 Sept. 1743 i Nystad, der hans fader var borgare. Blef Stud. i Åbo 1758. Phil. Magister 1769. Kallades kort derefter af Fältmarskalken Aug. Ehrensvärd till Sveaborg, för att öfver vintern hålla astronomiska föreläsningar för officerarne vid arméens flotta. Matheseos Docens i Åbo 1771. Förordnades s. å. att förestå Mathematiska professionen under Wallenii sjukdom, hvilket uppdrag fortfor efter dennes död, och under den tid efterträdaren Prof. Lexell (se förut) var frånvarande. Erhöll 1775 säte och stämma i Philos. Faculteten, utnämdes 1778 till Adjunct samt 1779 till E. O. Professor. Sedan Lexell tagit afsked befordrades han 1781 till Matheseos Professor. Blef 1785 Led. af K. VetenskapsAkad. och 17.. af K. VetenskapsSociet. i Upsala. Afled d. 14 Mars 1798.

Lindqvist fyllde värdigt den plats, der före honom Wallenius och Lexell varit fästade. Mathematikens studium vid Åbo universitet, som före Wallenii tid hade sjunkit till intet, uppgick ånyo, och långvarigast af alla, som från universitetets början beklädt samma profession, arbetade L. i sitt vetenskapliga kall, allmänt högaktad och med stor framgång. Hans disputationer och rön i VetenskapsAkademiens och i Vet. Societetens handlingar äro af mycket värde. En betydlig, utvald boksamling, som han efterlemnade, blef genom inköp af hans begge närmaste efterträdare längre tid vid universitetet oskingrad bibehållen.

Gift 1. 1783 med *Christina Fredrika Laihiander*, dotter af Theol. Professorn, Prosten och Kyrkoh. i Nerpes Doct. Johan Laihiander; 2. 1792 med *Gustava Pryss*, dot-

ter af Domprosten i Åbo Doct. Samuel Pryss. I första giftet egde L. döttrarne: *Anna Christina*, g. m. Presidenten i Wasa Hofrätt Carl Adam Adlerstjerna, och *Johanna Lovisa*, död i Stockholm 1841. Hon testamenterade 3000 R:dr B:co till Upsala universitet såsom stipendiifond.

Skrifter: Disputationer. (Se Lidéns Disp. Catalog. Sect. III. s. 102, 118, 210 samt Marklins Cat. Sect. III. s. 55.) — 7 rön i Vet. Akad. Handl. och 1 i Vet. Soc. i Ups. Handl.

(Källor: Tengström, Finska Univ. ProCancell. etc. — Rosenhane, Vet. Ak. Hist. — Lidéns och Marklins Disp. Cat.) L.

LINDSCHÖLD, ERIK.

Alla tider af stor brytning föra partisinne in i historien. Der bli segrare och besegrare. Begripligt är, att de sins emellan olika bedöma striden och finna sympathier hos efterverlden, så länge samma strid fortgår, åtminstone samma motsatta intressen finnas qvar i tiden.

Carl XI:s tid är en af dessa perioder. Då vi lofsjungit detta hushållsregimente, denna Georgik såsom sjelfva det förnuftsregimente, hvars uppträdande på jorden Leopold poetiskt betviflade, föredragande den samma framför både föregående och efterföljande episka regeringar, så finner en Joh. v. Müller deri sjelfva oförnuftigheten blifven financier. Och den annars, som man vet, "med englapenna" skrifvande häfdatecknaren skulle visst ha rätt i detta sitt domslut med jernstil, om de enskilde, från hvilka penningar togos till allmän egendom, varit verksamma på näringarnes bana. En reduction, som gjorde köpmän, bergsmän, bönder, fabrikanter o. d. fattige och lade deras guld under embetsmäns lås och nyckel och en regentätts envåldsspira, vore väl höjden af galenskap i nationalekonomien och, som K. Carl XI:s reduction för en Schweitzare kan jemföras med en dylik, förklarar det oss omdömets möjlighet. Två sidor kan saken få, om all rikedom befinner sig inom vissa slägter, ofta som utlänningar eller dylikas barn inkomna med andra begrepp om folkets rätt, än som lefver bland odalmäns ättlingar, och således sträfvande att omintetgöra hela landets uråldriga, på folkfrihet grundade, författning, om dessas rikedom dock är kungamaktens förläning och således reductionen har samma rättsgrund — kungamakt — som donationen: om dessa slägter fordra att födas af staten, utan att förnedra sig till arbete, knappt att drifva näringar, och sällan lemnande nog

underbyggde personer, för att gagna på embetsmannabanan annorlunda än genom att kråkföttra ett namn som chefer, annars sjelfskrifne som lagstiftare och der varande en riksrekrytskola för en Rådkammare, som tillåter en kung — lefva, blott då han är dess verktyg — då kan den Lindsköld, som ansetts för reductionens anima, äfven efter v. Müllers dom, visa sitt glada anlete för efterverlden.

Denna sida är dock den i Sverige nästan ensamt belysta. Kungamakt och dynastik (om vi så få kalla äfven det sträfvande hos regenterne i arfriken, att deras förfäders principer och handlingar må allt jemt af häfdatecknare ställas i samma ljus som af liksermonens författare) hafva här förenat sig med folkets antiaristokratism, hvarföre ingen apologi behöfs i Sverige för en Lindschöld. Man förlåter billigtvis t. o. m. hans envåldsgrundsatser, såsom det enda möjliga medel för ändamålet: aristokratiens krossande. Ty de blindaste måste dock kunna begripa, att demokratien ej ännu var, utan en coalition med kungamakten, mäktig nog att bryta lans med en aristokrati, som hade både rikedomen och anseendet till privilegium. Den andra sidan, eller det som rättfärdigar v. Müller, är sällan framstäldt i Sverige. Länge skulle framställandet deraf varit att förklara både kungamakt och folkmakt krig. Vi ha här och der antydt något ur konsternas och vetenskapernas synpunkt. Män, sådana som M. G. De la Gardie och Pehr Brahe, ersattes ej af Carl XII:s Mæcenatism och d. v. allmänhetens köplust. Men vi erkänna dock att sedan begge sidorna blifvit skärskådade, vi finna att reductionen var både en rättvisa och en lycka. Mot en Mæcenat skulle donationsadeln bestått hundra älskare och gynnare af råhet. Mot ett Ministerämne med födslens rätt skulle hundra odugliga med samma rätt och anspråk att deltaga i styrelsen, satt den i olag. Utom reductionen, vi bekänna den öfvertygelsen, skulle Sveriges adel snart spelat alldeles samma frihetsroll som Polens, och minnet deraf nu måhända vara — vår enda nationalitet.

Ha då reductionens fiender rätt, då de framställa Lindschöld såsom "den starkaste anden" inom K. Carl XI:s "camarilla", så — stå vi upp för mannen!

I Skeninge lefde i början af 17:de seklet en smed, *Olof Håkansson*, som i kraft af sin duglighet uppsteg till Rådman och slutligen till Borgmästare. Han hade gift sig med en *Margar. Nohlanwähr*, hvilken som barn stulits af en Vingåkersbonde, men i sitt 15:de år återfåtts af sina föräl-

drar och hvars slägt ock sedan blifvit adlad. Hon gaf honom sonen *Erik* d. 2 Febr. 1634, hvilken, i sitt andra år moderlös, sändes till Linköpings skola i sitt 5:te år. Gossen blef tidigt bemärkt för sina goda naturanlag, och erinrade sig i den autobiographi, som han i ålderdomen uppsatte, att Biskop Petrus Jonæ i Linköping sade om honom: "till ålder och den lilla kroppen är han alla underlägsen; i sina lärdomsstycken ej så." Biskopen omfattade honom ock med välvilja och bidrog till hans fortkomst. Ryktet att han behöfde tigga, är dock väl en förvridning af skolgossarnes fordom allmänna sed att med sång söka understöd, hvarmed den okunniga rikedomen trodde sig svärta den mäktige mannen. Vid 17 år (1651) var han mogen att bli student i Upsala och tog nu namnet *Lindeman*. Då han, anländ till Upsala, gick omkring på gatorna att betrakta staden, helsade honom en person från sitt fenster och talte en stund vänligt till honom, sägande vid afskedet: "Om du alltid fortfar att af hjertat frukta Gud, skall du visst bli en bra och utmärkt man. Detta gjorde på den fattige ynglingen det intryck, att den utmärkte mannen ännu mindes det, ehuru han ej visste, hvem siaren varit. Vi få snart se en disputationsfest, som blifvit minnesvärd. Professor Edm. Figrelius sitter i öfre kathedern. Respondens, som står i den nedre, har författat afhandlingen: "en Rådsherre, tecknad efter Hephæstions exempel ur Curtius", och försvarar den med största skicklighet. Det är Lindeman. Bland åhörarne befinner sig Carl Gustaf, ankommen till Upsala för att krönas till Kung. Han intages så af den 20-årige smedsonen, att han går fram till honom vid actens slut och säger: "Gratulamur Tibi egregios in studiis profectus et auguramus Te talem fore, qualem non minus erudite adumbrasti, quam mascule defendisti" *). Ingen anade likväl, att i denna Præses och denna respondens 2:ne Senatorer dolde sig, och en blifvande Konungs uppfostrare och undervisare både i omyndighets- och myndighets-åren. Emellertid fick Lindeman condition hos Amiral Bjelkenstjerna, snart alltmer bekant som vitter författare.

Efter någon tid fick K. Carl Gustaf ett bekymmer i följd af sina ungdomssynder. Med korgen af Drottn. Chri-

*) "Vi lyckönske dig till dina utmärkta framsteg i studier och spå, att du sjelf blifver en sådan, som du lika väl med lärd hand tecknat, som manligen försvarat." Se härom Hen. Wittes Diarium Biographicum. Tom. II. Riga 1691.

stina syntes han fått misströstan, att något varda i verlden och ville glömma sig sjelf i utsväfningar. Många dryckeslag på Borgholm äro ännu sagor i folkminnet, hvilkas straff den fromma enfalden åskådar i slottsruinerna. Från denna tid daterar sig bekantskapen med Brigitta Ellertz och Gustaf Carlssons födelse. Den stadgade Konungen ville upprätta hvad den ostadiga Pfalzgrefven brutit. Barnet borde väl uppfostras. Dertill fordrades en god lärare. Han mindes ynglingen i Upsala-kathedern, men ej namnet; skref till Erkebiskop Lenæus ett bref med begäran att få den sänd, som han för 4 år sedan hört disputera om Hephæstion. Och Lindeman kom till Linköping, der Carlsson var i Biskop Enanders hus, förut uppfostrad hos RiksAmiralen, Konungens morbror, C. C:son Gyllenhjelm, sjelf en kunglig batard. I den djupa politikern Biskop Enanders hus lärde L., som hörde samtalen, mycket både om äldre och nyare tider. Snart anträddes den utländska resan. På Seeland träffades Konungen, i segrarnes högsta glans. Lindeman besjöng Tåget öfver Bält på latinsk vers. Detta "nitidissimum carmen" fins i Älfska Samlingen på Linköpings Bibliothek. Wåhlberg har utgifvit det i sin afhandling om latinska poeter i Sverige, "på det läsaren måtte känna lejonet af klon." Vi måste dock erkänna, att L., som latinsk versificator, mera utmärker sig genom metrisk än poetisk konst.

I Strasburg träffades de resande af den bedröfliga nyheten, att K. Carl Gustaf dött. L. författar en "Oratio in memoriam" &c., som 1660 hölls och trycktes (in fol.) i samma stad. Olyckan hade skaffat L. och Carlsson en Pommersk adelsman till Ephorus, genom någons recommendation hos Konungen; men instructionen för denne hade tillkommit i Götheborg efter Konungens död (man justerade då mycket). Strasburgska republikens styresmän klagade mycket öfver denne Hofmästares seder. Värden J. Boeclerus åberopades såsom delande samma omdöme om adelsmannen, då Lindschöld begärde dennes entledigande i ett bref till PfaltzGrefven Adolph Johan d. 27 Juni 1660. Den siste gillade L:s åsigt och hela svaret vittnar om det anseende L. egde inom Pfalziska huset*). Då RiksCancelleren Gr. M. G. De la Gardie förlorat en son, lät L. i Strasburg trycka och hemsända "Monumentum Memoriæ Jacobi Augusti De la Gardie Comitis de Leckö" etc. Det är ej nödigt, att deri se en

*) Handl. rör. Skand. Hist. VIII D. sid. 45 o. f.

inställelse hos RiksCancelleren. Men denne var gift med disciplens faster.

Till Grefve G. Carlssons förmyndare R.R. Baron Jöran Fleming och R.R. Hr M. Björnklou skref L. d. 4 Aug. 1662, om sin undervisningsmethod och de begagnade läroböckerne *), ett bref, som ännu är värdt att läsas. Han hade redan insett det tanklösa i att "grammaticorum tricis diu immorari", och gjorde auctorernas läsning till utgångspunkt för grammatikens inpreglande. Språkets talande gick hand i hand med dess läsning. Sedan man läst ett stycke i Phædri fabler, lades boken samman och gossen skulle än på Svenska, än latin sjelf berätta fablens innehåll. I Terentius hemtades talspråkets tillgångar. För att ej hårdna i en författares former, var der rik omvexling: Cornelius Nepos, Cæsar, Curtius med Freinshemii supplementa, Cicero, Justinus, Melanchthons universalhistoria m. fl. Jemte det vackra bibliothek, han köpt åt Grefven **), voro de omgifne af glober, cirklar, chartor. I religionsläran följdes Laurelii Synopsis och Hunnii Epitome Credendorum på Tyska. De läste nu 3:dje decaden i Livius och skulle sedan öfvergå till Ciceros Quæst. Tuscul., Florus, Eutropius, Val. Maximus, Svetonius, Sallustius, sedan till Tacitus och Lipsii Politica, Vegetii de re militari, Ælianus, Grotii de jure, Virgilii Æneis och Barclaii Argenis, der han i synnerhet trodde gagn kunna hemtas af IV delen, der förf. med satirens udd tecknar Icon Animorum. Derjemte Physik, Ethik, Politik. Detta borde allt absolveras på 5 à 6 år. Andra undervisade Grefven i Mathematik och Fortification. En Fransk språkmästare var ock antagen, liksom en Tysk; en fäktmästare och en dansmästare voro ock använde. I harpospel hade Grefven gjort vackra framsteg. Klockan 6 om morgnarne uppstod eleven och derpå gjordes morgonbön och lästes i biblen, likså efter aftonmåltiden. Detta är ett blad ur uppfostringens historia!

Efter 3 års vistelse i Strasburg ***) flyttade L. och C. till Heidelberg, der de vid ChurPfalziska hofvet "njöto mycken

*) Svenska Bibl. III D. p. 155—65.

**) Catalogen tryckt. Se Ålfs: de vita & Meritis E. Lindschöld. p. 18.

***) 1662 d. 22 Oct. träffade Baron Forbus L. med sin Grefve på vägen till Heidelberg. De la Gard. Arch. IX: 82. Således måste Schefferus före 1663 träffat L. i Strasburg, fast han i den 1663 utgifna Phoedrus omtalar denne juvenem elegantissimum doctissimum-

courtoisie." Sedan "reste man." Frankrike, Holland, England, Spanien, Schweitz och Italien besöktes. Härunder uppenbara L:s bref den redan bildade Statsmannen. Hans bref till R.R. J. Fleming måste varit för denne ganska instructiva. Han hade tillegnat sig diplomatikens d. v. brokiga språk. Konungen i Frankrike, skrifver han en gång, söker att trainera kriget, derigenom att affoiblera båda parterne och sedan profitera i sina desseiner af dess nederlag. Han upprepade hvad han i det politiska talat med Ambassadeuren, viss att discoursen kunde vara capabel att divertera H. E. — I Heidelberg hade han ock vunnit en ryktbarhet, som måste ge hans omdöme vigt. Der var en länge oafgjord process mellan ChurPfalz och ChurMaynz om en rättighet, som nog syntes kräfva reform, och hvars blotta namn klingar barbariskt. Vildfångst, "jus Vild-Fangiatus" var en rättighet, som Churfurstarne af Pfalz haft från den tiden de voro Kejsarens PfalzGrefvar (domare i Kejsarens palats), att tillegna sig alla de personer, som nedersatte sig i NederPfalz och några andra orter, antingen af oäkta börd eller om de ej inom natt och år af annat herrskap återfordrades. De blefvo väl ej lifegne, men skyldige till åtskillige servituter. ChurMaynz hade den gamle publicisten Boeclerus, en man med europeiskt namn, att förfäkta sin rätt. ChurPfalz valde den Svenske Studenten Lindeman och — ChurPfalz vann. Då domstolen om compromissorial-rätt i Heilbronn besegrats af L:s bevisning 1667, räckte Churfursten af Pfalz åt Lindeman en guldmedalj af första storleken, och sedan L. samma år begifvit sig till Paris, skref Hans Churfurstl. Durchlauchtighet till honom med anbud af HofRådstjenst vid dess hof. Boeclerus kunde ej smälta den förödmjukelsen att som besegrad ge namn i verlden åt en ända dittills namnslös. Stridskrifter uppkommo mellan Boeclerus och L. Man har trott att de varit ovänner förut. Det var åtminstone ej så 1660, då L. intygade i brefvet till Prins Adolf Johan, att hans "högst aktningsvärde värd B. var ostridigt en ganska förträfflig och i de lärdas samhälle högst förtjent man." Men L:s intresse var ju att väl utföra sin sak och en ära, att Churfursten anförtrott den i hans hand. Först utgaf han: "Pax in imperio turbata" . . . med en förfärligt lång titel i

---

que. Se Alfs disp. p. 20. Er. Benzelius var på samma tid som L. i Heidelberg. Wagenseil prisar ock L. som han lärt känna personligen, liksom flera utländningar af hans samtida, ex. gr. Engelska Minist. Robertson, Limiers, Zeidler, Ludolf, Gundling, Buddæus.

stenstil, angifvande, att medborgares frid var störd, vördnaden för lagarne för nära trädd, ja ett brott mot Kejsarens mandater, fädernas pacta, Tysk trohet och frihet, derigenom att vildfångsten bestridts hans hufvudman. Boeclerus svarade derpå skarpt och fick svar i samma tonart: "Offa latranti; Libellus sine nomine Oppositus scripto Boecleriano. Derpå lär B. svarat. L. utgaf nu "Ossa post offam s. Convitiatoris plaustrarii ad vindicias" . . ., som utgafs i andra upplagan i Paris 1667, och, då emellertid B. kommit med något svar, tillades: "Ad novos latratus novus Fustis." Grofheten i stridsspråket stötte ej en tid, som, van att låta blod flyta, ej förböd "blodets svallning", då striden utfördes med pennor.

Man fann denna förmågan behöflig här hemma. Vid Lunds Akademi, nyss anlagd, behöfdes i den lärda republiken ansedde lärare. Till Lindeman i Paris sändes fullmakt på Eloquentiæ professionen. Han skref i anledning deraf till R.R. Jör. Fleming, huru han ej alldeles dirigerat sina studier för det akademiska, finnande hos sig dertill mindre både inclination och disposition, än till någon tjenst vid hofvet eller cancelliet, ehuru ringa denna än månde vara. Han lät emellertid Gud och lyckan råda. Vid Upsala var nu en Canceller, som ifrigt sökte duglige män för professionerne. Således gjorde Upsala sina större anspråk gällande och en fullmakt på en Upsalisk profession tillsändes Lindschöld s. å. Men när han kom hem eller när han träffade Bar. Fleming fanns han verkligen bildad för statsvärf. Han blef Kongl. Sekreterare 1668. Ej anade man då hvad man gjorde. Väl hade det varit lyckligast, om Carl Gustaf, vid valet af informatorer för sina tvenne söner mindre aktat på rangordningen och således valt Professorn för den oäkta, men Studenten för den äkta sonen. Den Figrelius-Gripenhjelm emellertid ej lärt skrifva, den lärde Lindeman-Lindschöld att handla så, att verlden alltid får besvär att skrifva derom. Och Lindeman utsågs säkerligen blott att lära den snart myndige Konungen stafva de ord, han på aristokratiens dictering skulle skrifva.

L. synes ha varit mer som en förtrogen vän, än en client hos R.R. Jöran Fleming. Hans politiska vuer torde något berott deraf. Inom Flemingarne brann nu både hämnd mot regeringen, för våldet på Konungens testamente rörande RiksSkattmästaren, och från äldre tider hat till de myndigaste inom aristokratien. Den af förtjenster både som

Amiral och ÖfverStåthållare så utmärkte Claes Fleming var och blef ej af "titrerad adel" och det ansågs derföre af en greflig måg under en Enkegrefvinna Brahes värdighet, att ge honom sin hand. Hr Claes' son Herman, jemte sina bröder baroniserad 1651, undansköts från riksembetet och nedlade i sin son Clas den hämd, som under reductionen fick ömnigt tillfredsställa sig. Hermans bror Jöran *), Grefve G. Carlssons förmyndare, hade dött som E. O. Ambassadeur, derunder han haft Enkedrottningens uppdrag, att undersöka om ej Grefve G. Carlsson nu kunde hemkomma. Från denna undersökning (1666 à 67) hemkom läraren Lindeman, använd vid samma fredsmäkling, hvarvid Fleming dog, enligt biographers förmodan. Han fick i början inom Cancelliet Schweitziska brefvexlingen på sin lott, hvari Franzén med skäl spårar ett mindre förtroende hos Cancelliets d. v. Chef. Grefve Claes Tott, som 1669 skulle afgå till Polen — detta staternas apokalypsis, enligt Terlons ord — kände sig behöfva Boecleri besegrares penna och L. vardt Legationssekreterare. Hemkommen nedlade han en berättelse om Ambassaden i RiksArchivet, hvilken funnits i en Gyllengrips bibliothek och var känd af Warmholtz. Adeln var nog klok att inse omöjligheten att uppehålla sina prerogativer, om den ej införlifvade med sig all afgjord talang af en högre ordning, synnerligen inom politikens råmärken. Lindeman adlades 1669 med namnet *Lindenschöld*. Då K. Carl XI confirmerade förmyndarnes utnämning 1686 ändrade han vapnet något och namnet blef Svenskt: *Lindschöld*. Enkedrottningen, som hade ömhet för Grefve G. Carlsson *), synes fattat ynnest för hans förtjente uppfostrare. Och han hade egenskaper att vinna och behålla denna qvinnogunst. Hvad Stiernhjelm varit i Drottn. Christinas, blef Lindschöld i Drottn. Hedvig Eleonoras hof. G. Bonde klandrar RiksCancelleren, att han var för commod, att löpa i hoftrapporna och roa DD. MM. och derigenom lät andra, med tänkesätt fiendtliga mot adeln, intaga den makt, som personlig sympathi gifver. Emellertid är det ovedersägligt, att L. var mindre commod. Menniskan är vanligtvis ock ifrigare "quærere quam parta tueri." L. var större som embetsman än poet, men utom

*) De grundsatser brodren Erik yttrar för Jör. Fleming, huru t. ex. adeln tryckte allmogen hårdare än kronan, hvarför förläningen varit betänklig, se i De la G. Arch. XI. p. 138.

**) Se Sv. Bibl. III. p. 153.

sin dilettantism som poet, torde han ej kunnat komma i tillfälle att utöfva sin förmåga som stats- och embetsman. Vid Heidelbergska hofvet hade han tillegnat sig den facilitas i umgänget, som han kunde öfversätta i sin person om ock ej på sitt språk *). Han uppvaktade Enkedrottningen med vers på födelsedagar, han besjöng hennes hynda och ristade runor öfver hennes älsklingshunds stoft i Ulriksdals trädgård. Hoffruntimret fick visor att sjunga och balletter att dansa. Den adliga ungdomen glömde eller vederlade Servii Tullii regel: "Non nascitur ex egenti multitudine liberalis indoles", om ock deras fäder den upprepade, när de i ungdomslusten sjöngo t. ex. "Ögat hjertats tolk"

Ack ögon . . .
Ty säjen J mig nej, så dör jag oförnöjd,
Och säjen J mig ja, så dör jag utaf fröjd.

Man skrattade så hjertligt åt hans qvickheter, att man glömde begrunda faran af att låta en slik man ur folket komma i tillfälle att bli en man för folket, sedan han blifvit mycket för sin kung. Denne var i öfvergången från barn till yngling, då L. lät sin "Store Genius" tala kanske det bästa denne Furste ännu hört, och måhända kunde han dervid börja inge honom ett förakt för "toppridande mesar" med stora anspråk, som sedan bar frukt. Der ligger en kraft i dessa L:s värdskap, som ej kunde undgå att intaga en yngling af Carl XI:s charakter och bildning. L. var emellertid känd blott som hofvets troubadour, ett öfverlägset snille, beundrad som talare, poet, rättslärd och lärd, då man fick öppna ögon och fann honom vara själen i en ny adlig formation, med hvilken Konungen egde gemensamma politiska öfvertygelser och sympathier. Och Enkedrottningen, som fann för många tendenser till jemnlikar bland den högre aristokratien, synes hållit god mine med "Nya Sverige", såväl som gamla, men ej ogerna sett Kungens sympathier **). Hon anses ha beredt L. giftermål hos KammarRådet Isaak Cronström, som var rik. Den sköna *Elisabeth Cronström* vardt d. 7 Sept. 1669 fru Lindenschöld. Kanske sammanhängde härmed det Kongl. Adelsbrefvet (af d. 26 Juli s. å.). L.

---

*) Se längre ned, hans bref till en sin son i Paris.

**) Lindschöld blef, äfven som den Högstbetrodde Rådsherrn, poesiens vän. Då någon dristat utgifva Lucidors Helicons Blomster, ställdes de under Lindschölds skydd, genom en dedication, som ej döljer det äfventyrliga i företaget.

sändes 1671 (Wirænius har 1670) till Danmark, dess då för tiden varande tillstånd, styrka och förehafvanden under tiden att utforska; hvarifrån han, enligt Konungens ord i det panegyriska Grefvediplomet, med god besked och efterrättelse hemkom. Introducerades 1672. Följ. året blef han Konungens egen ExpeditionsSekreterare och fick de inrikes sakerna under sin handläggning, enligt Anecdotes de Suède. K. M:t uttrycker sig i Grefvebrefvet: "Vid vårt tillträde till regementet, fick han, efter vårt eget nådiga val och välbehag den lyckan att enkannerligen uppvakta oss, att utfärda våra bref och utfärda våra befallningar." Nästan lika uttryckes saken i Lindschölds autobiographi. Säkerligen har ock L. haft mera hand i Grefvediplomets redaction än den underteeknande Konungen. 1674 blef L. HofRåd, 1676 tillika Lagman i Bohus län (utan skyldighet till annat än räntans upptagande), 1676 CancelliRåd och StatsSekreterare. 1685 HofCanceller och Ordförande i K. JustitieRevisionen. 1687 Kongl. Råd och CancelliRåd. S. å. Grefve till Stafsund och Friherre till Lindevad (förut Hunnestad) en half mil utanför hans födelsestad, samt Herre till Kaggeholm, Falla, Brevik och Klackeberg.

Hastigt ådrog sig L. den allmännaste uppmärksamheten. Förf. till nämnde Anecdoter, han må vara Esaias eller Sam. Puffendorff eller en annan, var ej L:s vän, men måste dock ge honom mycken rättvisa, och tåla att de fleste anklagelserna vederlaggts af efterverlden. Han anklagades, såsom den der skulle undanträngt samme Gripenhjelm, som förklaras ha infört honom i Konungens ynnest. Franzén anmärker att Gripenhjelms oskicklighet måste af sig sjelf vika för L:s öfverlägsenhet och dennes lycka således vara hans eget verk. G. torde snarare först blifvit bemärkt såsom den der var præses, då den qvicke studenten, hvars namn Carl Gustaf ej mindes, skillrade Rådsherre-idealet. Vi läsa föröfrigt i en uppsats i Handl. rör. Skand. Hist. ett samtal mellan K. Carl Gustaf och en förtrogen, der han uppger såsom orsak för Figrelii val, att presterne väl må anse den blifvande Konungen renlärigt undervisad, då det skett af öfversteprestens måg, och denna egenskap hade Figrelius vunnit, enligt en anekdot i Sedolärande Berättelser, utgifne med företal af J. A. Lindblom, derföre att han friat till den dottren af Lenæus, som hade en rottfläck i ansigtet, och hvilken det förnämare clerus ej ville och det ringare ej dristade begära.

Föröfrigt skönjer man af Danska Ministerns Berättelse*) att L:s utnämnande till Kronprinsens Gouverneur var ett verk af Enkedrottningen, men att denna åtgärd för Drottningen var ganska missbaglig. Man förmente också, att Oxenstjerna haft sin hand med i spelet, i afsigt att "eloignera L. från affairerna, hvorudi hand (L.) begynte allerede at gaa Oxenstierne nogit nær i hælene." L:s svärmor, som "er saa en virago och passerer for en espece aff det, vulgus kalder en wiis og qvinde", hade blifvit tillfrågad om rätta orsaken till oenigheten mellan de båda Drottningarne och L:s utnämning vore antingen den, att L. och Wellingk länge tillstyrkt Enkedrottningen att separera Prinsen från Drottningen och hans uppfostran från hennes disposition; — eller den, att L. sökte intala Konungen, att efter sin död utnämna Enkedrottningen till Regentinna? — men derpå hade denna "virago" blott gifvit ett obestämdt svar.

Om L:s skicklighet i de allmänna ärendena fanns blott en enda röst. Vi låna derom ett omdöme ur Les Anecdotes de Suède, — hvilken skrift derigenom har ett visst historiskt värde, att den upplyser hvad som den tiden talades inom ett visst coteri — hvarest det heter, att man ej kunde neka, det ju "L. hade mycken urskillning, fattade en sak lätt och bragte den utan möda till papper; dessutom mycket arbetsam och alltid glad; att ingen hade så mycket välde öfver Konungens sinne, som han, också förmögen att vinna andra menniskors ynnest." Att L. var ångkraften bland conseljens arbetande ledamöter (att anse Rådet nu mera för conseljens hedersledamöter), synes af allt. Anecdotisten yttrar: Så öfverhopad han var med sysslor och folk, som hoptals anlitade honom, mottog han dock alla menniskor ganska höfligt och tjente dem äfven gerna. Lorin skref till sin Herre, RiksDrotset Grefve M. G. De la Gardie d. 19 Juli 1683, huru han redan kl. half 5 på morgonen uppvaktat L. för att tala till RiksDrotsets bästa. Förmaket var dock redan fullt af uppvaktande; men han medhann ej tala med flere än Lorin, för att i tid uppkomma till Konungen, som, sade han, kl. 3 à 4 om morgonen redan vore klädd och vid affärerne. Det är en gammal regel, att den som arbetar mest i en duglig styrelse alltid har största inflytandet. Förf. till Anecd. de Su. anför att detta inflytande dock 1676 afbröts. Som 6 der troligen genom boktryckarens fel uppstått i stället för

*) Fryxells Handl. II. sid. 404 o. f.

9, har mycken lärdom öfvats för att vederlägga anecdotisten. v. Stiernman anför i Landtmarsk.Historien i Sv. Bibl. V D. p. 130—134 alla de förtroendeuppdrag L. hade 1676—78, på grund hvaraf också Franzén finner skäl att betvifla en onåd, som kunde förenas med förtroende af de vigtigaste riksangelägenheter. Älf anför dock i den 1789 i Lund utgifne dissertationen (de vitæ & meritis Er. Lindschöld) tillräckliga documenter i den frågan. L. som länge alltmer ökat sina förtjenster och derigenom sin gunst hos Konungen, bland annat under kriget kunnat intala Louis de Geer, att försträcka kronan 14,000 R:dr jemte ansenliga summor från andra händer, bevistat riksdagen i Halmstad och 1679 i Jan. befann sig på Ljungby gård, fullgörande sin expeditionssyssla hos Konungen och 1679 d. 12 Mars fick ett bref fullt af complimenter — enligt hvad v. Stiernman visat, har troligen kort derefter insjuknat, så att han, enligt sin autobiographi, hölls nästan år och dag vid sängen, då hans illviljare ej underläto att tala och göra allt hvad de kunde till hans värsta, som nu ej kunde nog träget uppvakta sin Konung. Han måste från sitt Stafsund ännu d. 24 Apr. 1680 skrifva ett af Älf anfördt bref till ett CancelliRåd (Hoghusen?), der han försäkrar sig ej velat öka Canc.R:s besvär med påminnelse om Lagmansräntan från Bohus, men väntade med godt hopp, att Canc.R. ville tala några ord till K. M:t när tiden tillät H. M:t höra, till L:s välfärds befrämjande. Han var säker, att Gud, som bäst kände den underdåniga ifver och trohet, hvarmed han tjent sin nådigste Konung, skulle böja dess milda hjerta till nåd och justice emot honom. Hans ambition hade nu fäst honom vid plogen, och var han med sitt landtlefverne förnöjd; sökte och åstundade hvarken promotion eller tjenst, utan ville tjena sin Gud efter den nåd honom gafs och om han ej kunde göra något till sin Konungs behag, likväl bedja för honom. Skulle lagmansräntan fråndragas honom såsom för ett brott, genom någon lättfärdig tungas angifvelser, så påminte han om Konungens löfte, att bli ställd i förhör för att försvara sin oskuld eller afbedja sina fel. Någon brottslighet visste han aldrig skulle kunna honom öfverbevisas. Får han blott tala för sin oskyldighet, skulle han nog stoppa munnen på dem, som sökt hans argaste utan orsak. Han lemnade dem under Guds dom, ville blott göra dem godt för det onda de gjort honom och än mera unnat honom, om förmågan sträckt sig lika med deras ondska eller de haft något, som de uppen-

barligen dristat eller med skäl och sanning kunnat tillvita honom, samt slutar: "Käre Herr CancelliRåd förlåter ett sorgbundet hjerta, som stundom söker och finner någon lisa och förnöjelse deruti, att det hos dem, som redlige och rättsinnige äro, får yttra sig och lätta sin börda." I P. S. uppger han, att om Lagmansräntan ej kunde få behålla, vore han lika tjent med en häradsränta, som gåfve lika; "ty mig är mer nu till att göra om brödt än om titlen och embetet." 800 daler, stundom mer, hade Bohus räntat. — Brefvet i original fanns 1789 hos Baron Cederhielm på Säbyholm.

Den 10 Juni 1680 dog Johan Gyllenstierna och snart återtog Lindschöld det rum i Konungens förtroende, hvarur G. för någon tid undanträngt honom. Gyllenstiernas verktyg, J. Rehnsköld, L:s ovärdige svåger, dog ock vid samma tid. Orsaken till onåden behöfde ej vara annan än en Gyllenstjernas behof att undantränga en smedsson *). Att de ej kunde förlikas som favoriter, låg säkert ej i L:s oförmåga att i formen böja sig för ädlingen, men i deras motsatta politiska systemer. L. hade omfattat sin chefs i Cancelliet Gr. De la Gardies Fransyska system, hvartill han kunde tillräckligt uppmanas af sjelfva definitionerna på "naturlige bundsförvandter" hos rättslärde och politikens lärofäder **). Att man måste göra honom, som Piper sedermera ***), handen tung, då man ville få rättvisa eller nåd af Konungen, är förnekadt af sjelfva anklagaren, hvilket Franzén anmärker, helst han erkänner honom för oegennyttig, fast han ej ville låta något sqvaller för dagen gå förloradt för efterverlden. Då L. återfått förtroende hos den af J. Gyllenstiernas starka ande nästan magiskt hänförde Konungen, skrefs af en fiende ett paskill, som börjar:

> Efter du Erik äst till väldet igen,
> Så rådes dig nu, du sjelf dig känn.

---

*) Har Puffendorff rätt genomskådat Gyllenstierna, var G. således angelägen att förhindra freden med Danmark, för att under krig lätt bli af med en ogift kung, så var det ock vigtigt för G. att undanskaffa fredsvännen L. Denne lärde dock nöjet att förut kunna skrifva sin "de pace auspicatissima sub mediam noctem, Londini Scanor. A:o 1679 subscriptam." Fred var sedan alltjemt L:s lösen, då äregirigheten och plundringsgirigheten ville krig.

**) Detta system förblef också L. trogen till sin död, hvarföre Danska ministern vid underrättelsen om hans död bifogar den reflexionen: "Det Franske partie mister i hannem et got understöd; saa var der intelligence imellen hannem och Bielke."

***) De la Gard. Arch. XIII. p. 129. XIV. p. 13.

Kom han nu så from åter, som brefvet under olyckan, efter disgracierade hofmäns nog allmänna sed, vill påskina att han var i sitt nedan? Den ifver, hvarmed han nu omfattade reductionsfrågan och enligt sin vana, då han något omfattade, också i grund genomförde, hade den ingen grund i hämd mot odugligheten, som föraktat den undanträngde dugligheten, mot elakheten, som velat kränka hans ära; mot andrygheten, som ej tålt en homo novus i konungaförtroendet? Hjertats ransakare allena kan besvara dessa frågor. Kanske visste L. ej sjelf hvad del denna disgrace hade i hans följande verksamhet.

N. Bielke, som, sjelf duglig, kände sympathi med duglige och som vi sednare finna så träget och vänskapligt tillskrifva Fab. Wrede *), kunde ej annat än inse behofvet af L. Han hade redan skrifvit till Kongl. Sekret. Lindschöld **) "avec beaucoup de passion & estime." Nu berättas han varit den, som återfört Konungen till L. Hans Maj:t kom i medlet af 1680 (således kort efter Gyllenstiernas död) jemte N. Bjelke och J. Stenbock ut till Stafsund, inträdde i rummet, der L. satt i sina studier samt gick fram och slog ut bläckhornet öfver bordet — ett skämt i hans fordna förtroliga stil, som visade, att det gamla förtroendet inträdt. Enligt Presidenten Cederholms berättelse — som hade egt personlig bekantskap med L. — hade Konungen ej först träffat L. i sitt rum utan i trädgården och börjat samtalet med frågan: "hvarföre han så länge dröjde på landet?" Cederholm berättade detta för AmiralitetsKammarrådet Löfvenskiöld, då denne samlade de materialier till L:s biographi som Älf begagnat.

Sannolikt var det under hans otium litterarium, — troligen den enda tid, då han hade tid — som L. begrundade Svenska Historien och för förtrogne omtalade hvad som blifvit våra bästa Svenska traditioner ***). Han hade hört mycket som handledare för konungasonen, och hade mogenhet att bedöma hvad han sett omkring sig, likaså väl som att nu med sin höga politiska bildning ordna massan af sitt historiska vetande. Skillringen af demokraternes och aristo-

*) De la Gard. Arch. VI. 16 f. XIV. 1 f.

**) Handl. rör. Skand. Hist. X. p. 107 f. K. Carl XI intygade sedan i brefvet till Bielke om L:s död, att också Kongl. Rådet i L. mistat en god vän.

***) L. c. VII. p. 18.

kraternes kamp omkring Gustaf Adolf och Carl Gustaf röjer ett inom rådskammaren ovanligt snille. En sådan strid kan ej lätt observeras från lägre punkter och observeras sällan opartiskt af dem som på samhällets höjder kunna dem observera. När man läser dessa lätta, träffande skillringar, finner man en statsman i sitt lugn. Den blott lärde, t. ex. Lagerbring, underrättar oss mycket om dessa personer. Den både lärde och i kabinettet bildade Lindschöld visar oss sjelfva personerna i få underrättelser, i korta drag, lifslefvande. En af dessa memoirförfattare i vår frihetstid, som nedskrifvit de inom de mest bildade ätterne fortlefvande traditionerne, dömer *) om samme Lindschöld: "K. R. Grefve L. var en upplyst herre, statisticus, vitter, den förste scribent, af ett stort snille och med lysande talanger, sades dock sökande hofgunst; uppkommen genom egen förtjenst **).

Det kan då ej längre betviflas, att L. föll ur och återkom i Konungens nåd. Men sub judice är ännu, hvad gunst han må kunna få hos folket, hos oss, som nu lefva. Man har anklagat L., för att ur Barclaii Argenis ha hemtat enväldets villolära och sedan inpreglat den ej blott i sin Kung utan ock i sin tid. Sannt är att redan 1660 läste och värderade han denna bok och att han börjat öfversätta den på Svenska (fragmenter lära ännu finnas qvar af öfvers.). Men Franzén erinrar att omdömet förråder en bristande uppfattning af denna blott mot demokratiens villolära skrifna bok. Ej eller känna vi om L. i England hemtat enväldesdogmerna, dit man sedan ansåg att den kungliga politiken försände de blifvande presterne, för att der få sina politiska principer ***). Nog är det sannolikt, att L. önskade ett system för de regeringsgrundsatser, som han ansåg nödvändigheten då påkalla. Vi gilla dem ej, men då de ännu ha förordare af stort anseende, må stafven ej brytas öfver L., som för ett och ett halft sekel sedan kunde hänföras af en jemförelse mellan Gud och Konungen, ungefär lik Euclidis mellan de två trianglarne i I B. 4 prop.

*) Handl. rör. Skand. Hist. VII. p. 198.

**) Söka hofgunst kunde väl ej i längden reductionens kraftige befordrare, men utan Konungens gunst kunde han ej sjelf utföra hvad han ansåg vara fäderneslandets räddning och lycka. Vi ha anfört huru han använde sin poetiska talang — som han säkert sjelf ej ansåg tjenlig till något högre värf — till vinnande af Konungens ynnest. "Hofpoesien" ökar ej hans ära. Men han hedrade ock med grafskrifter fosterlandets män, t. ex. Frih. Sim. Grundel Helmfelt, den store Fältmarskalken.

***) De la Gard. Arch. XIII. p. 80.

Det var förlåtligt, om man ej då, när enväldet var ansedt som folkets försvar, erinrade sig, att folket kan göra sig en Kung, och att det således ytterst blir ett demagogiskt smicker att låta historien på hvarje blad vittna, att det kan göra en gudalike — fast den likheten så sällan visar sig. Men ej skadade det L. att han, ofta utöfvande Konungens makt, kände sig böra likna Gud dervid. Man finner vid denna maktutöfning ingen hårdhet, ingen skadeglädje, utan i det stället fly alla till honom med förtroende. Hans första chef, blifven alla partiers skottafla, vände sig med förtroende och aktning till Lindschöld i sin nöd och behöll alltid ett förtroende för honom, som han nödgats taga nästan från alla de andra mäktigblifne. Blott Lindschöld, Gyllenborg och ännu ett par andra voro alltid civila; de andra visst intet så: vittnade Grefve M. G. De la Gardies ombud. Också dömer Franzén lika skönt som sannt: "L. var mindre använd och användbar att omstörta och kullslå än att upprätta och iordningställa." Då så var, få vi tolerera hans envåldsprinciper, som nu, framkallade af oppositionen mot den liberalism, som gaf Cromwell makt, förfäktades af de lärde i flera länder, kanske ofta för att kunna krossa aristokratien med souverainitetens hand.

Sin förmåga att upprätta och iordningställa fick L. ökadt tillfälle att ådagalägga, då han mellan 1687 d. 30 Maj och 1690 d. 11 Jun. var Lunds Akademies Canceller. På så kort tid gjorde han Akademien mera tjenst än någon af hennes Cancellerer på huru lång tid som helst.

Väl hade det, allt sedan L. var student, varit en Akademi i Lund, då han mottog Cancelleriatet, men i uslare skick kan väl en dylik ej tänkas. Kriget hade brunnit utom stadens vallar och inom Akademien brann ett ännu osläckligare. De första anslagen voro till stor del tillbakatagne, då indelningsverket fans nödvändigare att genomdrifva i den oroliga provinsen, än lärdomens angelägenheter. Inga Trivialskolor, klagade man, hade sämre auditorier. Nu var fäktsalen både auditorium för philosophiska faculteten, bibliothek och fäktsal. Fönstren söndriga liksom dörrarne. I sjelfva Domkyrkan (munkechoret) föreläste Theol. faculteten, der ock en del af bibliotheket stod, den Juridiska faculteten måste undervisa i Beatæ Virginis (enligt v. Döbeln S. Geraldis) capell, den Medicinska i S. Dionysii. Dessa capeller voro i högsta grad af förfall. Hvilken fart det var

uti allt hvad L. företog sig, kan man döma af den tid han behöfde, för att skaffa Carolina en passande byggnad. Den 22 Febr. 1688 hade, efter discurrerande mellan Hrr Professorer i Consistorio, resolverats, att med aldra första föreslå hos Cancelleren, om ej Lundagård, som skulle vara till Kongl. Maj:t reduceradt, kunde doneras till akademihus; och redan d. 3 Mars kunde L. skrifva till Consistorium: "Jag kan till största både min och eder glädje och förnöjelse berätta, att K. M:t varit så nådig och förärat till Akademien dhet huuset, som J gode Herrar ha skrifvit mig om"; neml. om de gode herrarne hade rätt i att det var reduceradt *). Som de blott skrifvit att det lärer bli reduceradt, måste H. M:t först inhemta säker kunskap. Då den fåtts, skulle donationsbrefvet uppsättas. Och detta är redan d. 16 Mars utfärdadt! Den 9 Maj nedsändes donationsbrefvet då Cancelleren skrifver: "Som jag af allt mitt hjertat ackar de naldra högste Gud och vår Konung för en så stor välgerning, så vet jag att J gode Herrar tillika med mig i edra hjertan gören detsamma."

Akademien hade nu i 22 år varit inqvarterad i en kyrka!

Han fordrade in diarier öfver Professorernas föreläsningar "emedan honom ej anstod att vara hvarken vårdslös eller okunnig i de saker, som Konungen honom anförtrott." Penningar, för att inreda Palatium Vinstrupianum till akademi, hade han stort besvär att skaffa, men var oförtruten oaktadt alla svårigheter. Han anstaltade straxt att trädgården måtte till en botanisk trädgård inrättas af Med. Doct. Sackensköld, på det ungdomen måtte der kunna hemta någon kunskap in botanicis. I Humeri biographi härofvan är anfördt, huru vanskligt det var att få ett bibliothek vid Lunds högskola. Lindschöld skaffade ändtligen Bibl. Hult (Lillienstråhle) ersättning för Gripenhielmska Bibliothekets nedforslande. Han lofvade Akademien att låna, i bibliothekets namn, penningar till dess förökande; skickade straxt medel till hyllors inredning och dref på Consistorium, att pådrifva arbetet med ifver, nästan i hvarje bref. En Student Helledahl antogs till Bokhandlare, "Akademien till pryd-

---

*) Huru ett Winstruparnes arf kunnat reduceras derföre att detta före ett fredsslut och en Recess, som nu åberopas mot hvarje den minsta reform, blifvit doneradt af Danska Konungen, tillhörde ej L., utan ReductionsCommissionen att afgöra. Förtjensten eller orättvisan af denna reduction lär tillhöra H. E. Ascheberg och Kammar-Rådet Lindehjelm.

nad och ingen annan till skada." L. underlättades i sina bemödanden för Akademiens bästa af sitt vänskapliga förhållande till Grefve Ascheberg. Han skref till A. ett bref som stannat i Akademiens archiv: "Jag vet att min högtärade k. Broder af egen benägenhet emot Akademien i Lund lärer gerna befordra dess uppkomst och bästa; men jag kan likväl intet underlåta att recommendera min h:de k. Broder dess angelägenheter, särdeles nu, då H. M:ts nådiga resolution för Akademien skickas neder, jemte H. M:ts nådiga bref till min Broder. Jag gör mig om min h:de k. Broders gunst och godhet för mig så väl som för Akademien alldeles försäkrad och är viss deruppå, att min Broder härmed än ytterligare samkar Guds välsignelse öfver sig och de sina" ... Känner läsaren ej, huru kärleken glöder i dessa böner? Det lär emellertid varit efter L:s död, Professorerna uppvaktat Ascheberg med önskan att han ville bli deras Canceller. Han skall då ha frågat: "Är det ett onus honoris eller laboris?" De svarade i sin enfaldiga beräkning, att dermed än lättare vinna sin önskan: "Cancellersbefattning är ett onus honoris." Derpå svarade A. (ungefär som Gyllenborg sedan sjöng om vänskapen): "Af honores har jag nog." Och de måste välja en annan Canceller.

Det svåraste L. hade att bekämpa, var den ifriga trätlystnaden hos de värde fäderne. Han iakttog dervid lugn och värdighet, som visar huru upphöjd han genom sinnets adel var öfver de stridande. Han skref d. 8 Juli 1687: "all oreda och olägenhet kan i början hämmas och afböjas med skäl och saktmodighet, när den ene Collega söker att hedra, rätta och upprätta den andra och icke att förtreta, skymfa och förderfva, straxt han icke stannar i lika slut och mening med honom, särdeles uti philosophi, som lemnar förnuftet ett fritt och öppet fält i hela naturen." I andra bref vederlägger han hvad han funnit orätt hos den ena eller andra parten med lugn, men ovedersägligt. Sedan han låtit dem förstå, att de trätgirigaste skulle flyttas till Pernau och PernauerProfessorer hemtas till Lund, synes det blifvit tyst. De hade en gång satt det vite på sig, att den som först började gräl skulle plikta årets salarium till nästa hospital. Då sista enigheten vunnits, skref han: "Skulle ännu någon gång en eller annan med ord eller gerning råka att fela, så upprätten densamma med saktmodig och stilla anda; ty det är kostligt för Gud och berömligt och ljufligt för menniskor", tilläggande med egen hand in margine: Vir bonus . .

non mutat animum adversus bene meritos, nisi multum malefacta præcedant. Seneca. Han fördubblade Convictorii tillgångar, så att nu nära 100 fattiga Studenter fingo der fritt underhåll. Han tänkte på allt. Till och med huru spisvärden borde åläggas ge de sjuke den mat läkaren föreskref, och straff om han svälte de studerande, då Professorerne blott ihågkommit straff för den student, som ratade maten. Han sände sin ena son att studera i Lund.

Som riksdagsman framträdde L. med lika förmåga att vinna folkets aktning, som han i kabinettet vunnit Konungens. 1680 var han ledamot i det mäktiga utskott, som med Ständernas rätt egde besluta utrikes ärender, jemte en Axel Wachtmeister, Liljecrona, Reutercrantz och Örnklou*). 1681 i October nedsände Konungen CancelliRåderne Hoghusen och Lindschöld till dem i Senaten, som ej vid riksdagens slut velat underteckna resolutionen, att Rådet ej var ett medlande stånd mellan Konungen och Ständerne*). Vid riksdagen 1686 blef han Landtmarskalk — första gång någon af sista classen fick Talmansklubban i sin hand — och besegrade sjelfva den titrerade adelns afund, då de alla märkte att mannen af borgerlig börd var dem alla öfverläggsen, åtminstone de bäste jemnlik, både såsom tänkare och talare. En anonym i Handl. rör Skandin. Hist. (från frihetstiden) tyckte att det ej var i svåra tider, L. förde klubban. Det gällde dock att utföra en revolution, ej med ett våld som upphäfde lag, såsom när Engelbrechtar och Wasar utföra dylika, ej med ett våld, som eluderar lagen med list, såsom när en Gustaf III revolutionerar; utan att i laga former öppet genomdrifva en revolution så grundlig, att ingen af de mest bloddrypande revolutioner kunnat mera satt yxan till roten, och det likväl utan både blodsutgjutelse och inmanande i fängelse.

Då L. nedlade Landtmarskalksstafven, ingick han i Konungens råd och när 1688 fråga var att åter upprätta de fem höge embeten, skref Danska Ministern, att Lindschöld var påtänkt till Riks-Canceller, jemte Ascheberg som fältherre, Bengt Oxenstjerna som Drots, Fab. Wrede som Skattmästare och H. Wachtmeister som Amiral. Sällan har väl ock en dylik ministère kunnat bildas i Sverige. Vid denna tid arbetade, enligt samma källa **), L. på en apologi för

*) Danska Ministern hos Fryxell.

**) Fryxell, Handl. II. s. 397.

reductionen, som, om den kommit i dagsljuset, förmenas kommit att kasta "vanheder öfver dem, som länge hvilat i sina grafvar." Mellertid hördes sedan den skriften aldrig af. Äfven ansågs L. söka att få affärerna under sin direction och, i slik händelse, motsåg Danska Ministern med så mycket större häpnad Franska systemets återupplifvande, som "denne L. er oc da den sterkeste Esprit aff dennem alle oc schall letteligen kunne give baade personerne og affairerne den mouvemente, som han vil." Danska Ministern tröstade sig allt hvad han kunde med det ryktet, att L. skulle vara fattig och af vanité. År 1688 d. 9 Maj skref han, att Gref Oxenstjerna, Örenstedt, L. och Hoghusen voro de, med hvilka Kungen oftast rådgjorde, och som ansågos hafva mest "auctoritæt oc dæl uti affaires." (Del. II. s. 216). Snart syntes honom L. ur annan synpunkt uti vägen. Ascheberg, Wachtmeister m. fl. häfvade för consequensen i reductionstheorien och ansågo den enda hjelp ligga i att få Kungen annat att göra, och som sådant dugde krig bäst. Det önskade, heter det, alla utom Lindschöld och några af kammarfolket. Vi äro L. förbundne för denna fridskärlek, som han så helt lyckats ingifva sin Kung. L. blef 1688 Kronprinsens (Carl XII:s) Gouverneur — förmodeligen med Barclaii Argenis i hand. Behöll sin Gouverneursplats och troligen ej blott sin Gouverneurslön, som Tessin tror ha uppgått till 6000 Rdr, intill sin död *).

Lindsköld dog af fläckfeber efter 9 dagars sjukdom d. 11 Jun. 1690 och begrofs i Riddarholmskyrkan d. 19 Oct. s. å. i de Kungligas närvaro. Nedsattes sedan i familjgrafven i Ellerö. Begrafningen skedde på Konungens bekostnad. Han **) hade äfven lofvat att betala den aflidnes gäld, ty hans gods voro belastade med mycken skuld, så att föga i annat fall skulle återstått till uppehållande af Grefkronans glans samt till "Enkans och barnens alimentum." Huruvida det kungliga löftet gick i fullbordan, vete vi ej, men ett år derefter kringlopp bland allmänheten följande anekdot ***). Landshöfding Lovisin i Östergöthland, "en stor idiot, men ellers giort sig til en veldig Mand udi disse tider", hade lånt åt L. 5000 Rdr, men ej erhållit någon obligation, utan blott ett bref, hvaruti L. tackade för pengarne och lof-

*) Tessin klagade vid jemnförelsen med L. Men jemnförelsen haltade i så måtto, att L. dog, då hans prins var 8 år, Tessin såg den han gouvernerat i brudstolen.

) Fryxells Handl. II. s. 480. *) Derst. III. s. 288

vade att göra efter aftal. Efter L:s död fordrade långifvaren medlen tillbaka af enkan, och då denna vägrade detta, klagade han hos Konungen, samt upplyste att pengarna voro lånte mot det villkoret, att L. skulle hjelpa honom till Grefve och Kongligt Råd, eller i annat fall betala det emottagna åter. Kungen befallte derpå den sökande att inkomma med en skriftlig supplik, på hvilken Hans Maj:t med egen hand skref följande resolution: "Så länge Lovisin icke är Kongligt Råd, har han intet skäl att kräfva L:s Enka; och när han blifver det, så äro pengarna dermed betalta." Om denna anekdot är sann, visar den, att L. förstod att draga fördel af sin inflytelse, samt tillika hans herres sätt att liqvidera skulder.

Mellertid sörjde Carl XI sin bortgångne rådgifvare, och skref i sin dagbok: "Jag hafver mist uti honom en trogen och redlig tjenare, som mente mig, min k. son, hvars gouverneur han var, och hela riket väl. Jag älskade (beklagar)*) honom af allt mitt hjerta." Han upprepade det i ett bref till Gref N. Bjelke af s. d. der han önskade L. "evig glädje för den trohet och försorg, han dragit för Kungens tjenst och Kungasonens uppfostring."

För dessa enkla ord, säger Franzén, af en sådan Konung, som Carl XI, måste all vältalighet tystna; och skalden sjelf finner ej någon ton i sin lyra, som säger mer, än denna hjertliga suck af konungslig tacksamhet och vänskap.

Vi vilja ännu betrakta L. ur en och annan synpunkt, som ej alltid påkallas vid bedömmandet af en politisk person.

Han var vetenskaplighetens vän, om han ock frånrycktes det fält, der han kunnat vinna lärdomens lagrar. Litet afund ligger det nog i Puffendorffs något skrufvade omdöme, att han blott i de fleste Svenskars omdöme var en af sin samtids lärde, men att ehuru han ej var grundlärd, så kunde han dock, när han fattat en mening, försvara den med ganska skenfagra skäl. Han prydde dock sitt tidehvarf, när presterskapet 1686 begärt Cartesianska philosophiens afskaffande, till förmån för den, hvars terminologi Clerus haft besvär lära sig. Philosophiska faculteten i Upsala förklarade sig, deribland Bilberg, P. Lagerlöf, L. Norrman, G. Peringer. En Commission nedsattes, under E. Lindschöld, som Ordförande. Här hade inga af "korstågs" ej ens korftågs-

*) Först skrifvet älskade; sedan, för att mera uttrycka ögonblickets stämning rättadt till beklagar. Se Nordins utgifning, Hernös. 1808.

adlen begärt plats. Ädlingarne bestodo af f. d. Professor Lindschöld, Professorssonen Gyldenstolpe, f. d. Professor Bergenhjelm (Berg), f. d. Prof. Nordenhjelm (Norcopensis) och Prestsonen Åkerhjelm. Derunder tvekade Ephorerna ej att också teckna sina namn. I Commissionens rapport försäkrades, att philosophia Cartesiana i den naturliga sanningens uppletande och i mathematiska vetenskapen gifver fast större ljus och en säkrare ledning, än som utur de gamla Philosophorum skrifter hemtas kan, hvarföre tycktes, att hvarken Cartesiana eller Aristotelica borde elimineras. Hvad som i Cartesio eller Aristotele eller hvilken annan Philosoph som helst löper mot Christi Evangelium, ville deremot ingen af de vackre lärde och rättsinnige lärarne i philosophiska facult. framdraga. Genom denna frihet lär Akademiens heder bäst ökas. Tillstyrkte derföre K. Commissionen, att allvarsamma ordres afginge till Akademierne, att de endast skulle derom kämpa, hvem som med största flit och frukt måtte kunna främja Guds ära i allt det christligt och lofligt är*). Huru L. förstod att bedömma frågan, utan att någon behöfde recommendera sig eller andra i hans förmak, finner man bäst af dess förträffliga bref till Åkerhjelm**). Han afskydde det Upsaliska grälet (der man ville utesluta Bilberg från befordran efter Holm inom Theol. Facult. ehuru Philos. Facult. ansåg honom enhälligt för en ära och prydnad för Akademien). Bilberg var in omni litteratura versatissimus, ingeniosissimus, diligentissimus. Man fordrade dock hans försändning till Dorpt, suspension eller afdankning. L. hade i början i Lund mött ett dylikt kältringgräl (vitilitigationes istiusmodi), men der fått de lärda till någon besinning. Bilbergs motståndare voro ej så stora heroer. L. mindes huru Stigzelius förebrått P. Rudbeckius en okunnighet, som varit menlig för en theol. studiosus. Schütz var lika känd fordom som nu***). Micrander hade blott den goda viljans ära. R. föreläste aldrig, Sch. sällan. Behöfs då ej en duglig theolog, som ersätter hvad desse brista?

L. bevisade sin vetenskaplighet på ett för Sverige högst gagneligt sätt såsom Ordförande i den Lagcomité, som slut-

---

*) Sv. Brings Handl. n. 11. Om Vetenskapernas förra öde i Sverige, p. 130.

**) Nytt förråd af äldre och nyare handlingar rör. Nord. Hist. Stockh. 1753. p. 57—64.

***) Denne Bilbergs plågoande var ock sin Cancellers. Se De la Gard. Arch. VIII. 17, 42.

ligen 1734 framräckte vår förträffliga lagbok*), och var den som lemnades hemma 1685, när Konungen drog till Kungsör, för att drifva på slut i Kyrkoordningen — vår förträffliga Kyrkolag som utkom 1686.

Talaren har sitt oemotsägligaste beröm deri, att han kunnat med sin suada intaga så mångas sinnen, att mången fann skönt, att uppoffra sig för fäderneslandet, då Reductionens jernbref skrefs. Rikshistoriographen Schönberg har i Loenboms "Upplysningar i Svenska Historien"**) utgifvit det tal, hvarmed L. började, och det tal hvarmed han slöt sitt Landtmarskalks-kall. Han utvecklar der sin politik, tydligen byggd på den tron, att makten oundgängligen skulle alstra ädelmodet. "Att heta Konung det är ett stort namn, ett härligt namn; men Pater Patriæ, Landsens fader, det är ett ljufligt namn. En Konungs egenskap är att se på sin makt, sin myndighet, sitt herravälde, sin höghet, sin ära; men en faders skyldighet är att se på sina barns bästa, att sköta dem, att hjelpa dem, söka deras förkofring, främja deras hopp, öka deras håfvor." I det sednare: "E. K. M. har med sitt exempel så högt inplantat omsorg och kärlek för det allmänna bästa, i allas hug och sinne, att ingen egennyttighet får mer bli i landet, utan hämmas och utrotas öfverallt med allvarsamhet och uppsigt. Hvad den ene undersåten ger får den andra intet taga... hvad E. K. M. låter samla, får ingen slösa; hvad E. K. M. spar, får ingen utöda; hvad rikligen inkommer, låter E. K. M. redeligen utdela till Riksens tjenst och tarf och af allt detta goda, som Gud ger och Sverige njuter, har E. K. M. sjelf det minsta: hvad privati ha mist, har publicum fått: hvad somlige ha förlorat, det hafva alla vunnit: hvad hvar och en har eftergifvit, det finner han igen, det njuter han ännu i den allmänna riksens säkerhet och förkofring, som ersätter allt, som förvarar allt, som utdelar allt, så att derifrån likasom en ymnig källa flyter allt godt igen, som föder, som frodar, som fröjdar, som uppfriskar alla i gemen och hvar och en isynnerhet, när alltsammans blir anlagdt till landsens försvar och undersåtarnes fromma." Vidare lät Konungen ej deras utskylder och bevillningar "användas till flättja och få-

*) Kanske hade han mycken del i att allmogens klagan på riksdagarne öfver oredan genom olika landskapslagar, fick denna Lagcomité till resultat, hvilken efter ett halft sekel hade fört Sverige till en lag, — och till en lag, som efter ett sekel har utmärkta försvarare.

**) Träffas äfven i Sv. Bibliotheket; det ena i Småsaker.

fånga, ej riksens ingälder förnötas genom oskick och öfverflöd; hans sparsamhet var landsens ymnoghet; hans största vällust rikseus välstånd; hans gudfruktighet undersåtarnes välsignelse, hans arbete deras frukt. Han bor heldre illa, än att de skola bo osäkert, gör heldre bomarne fasta än husen fagra... och en grön vall kring om rikets gränsestäder är täckligare i K. Maj:ts ögon än de kostligaste lusthus och våningar." Om krig yttras "att det är ett svårt verk, ett bedröfligt verk och ofta ett syndigt verk; men frid är ett glädjefullt verk, ett Guds verk. Tusen fienders nederläggande är ej så skönt som en enda undersåtes frälsning ur nöd, och försvar för öfvervåld." Här antyder L. sitt politiska system, kanske kan man ock säga att hvad han talade, det gjorde hans Konung. Franzén sätter honom i främsta raden af sin tids Svenska talare. Samtiden dömde lika.

Skalden har väckt mycken uppmärksamhet, hårdt bedömts af dem, som ej kunnat tänka sig tillbaka i skaldens egen tid, men rättvisats af män med historisk blick. Franzén dömmer: Hans poesi utmärker sig genom en rik omvexling af versarter såväl som taflor. I beggedera, ehuru ofullkomligt utförda de äro, finner man omisskänneliga anlag till de tvenne hufvudelementerna af poesien, genom hvilka hon närmar sig musiken och måleriet. Sjelf synes ej L. räknat sig till konstnärerna, utan som dilettant förskönat lifvet omkring sig medelst de rikare gåfvor, som förskönade lifvet inom honom. Han skrifver:

Min poesi är ringa
Och ej det namnet värd . . .
Min vers vill man flattera
Och komma mig till blygd . . .
De kunna väl passera
Här på vår Rekarbygd.

Lénström finner hans småstycken "ofta ledigt versifierade, behagliga och qvicka." Sondén finner i dem "qvickhet och behag." Blom (i den Vitterhetshist. Sv. Akad. erkänt) anför ock en stroph såsom "ej utan behag och poetisk förtjenst" ur hans grafskrift öfver Prins Ulrik. Baskernes tal i hans "Genius" har blifvit nästan öfverallt godkändt och allmänt bekant. Det är en straffpredikan mot de unga ädlingarne, der den gamla alliterationen ökar musiken i denna dithyramb. (Utom *faran fräck*, mot *lamm*, *lejon*, *fick* och *fack*, *lystrar* på *lustar*, o. s. v.)

Allt som lefvande är, skall bäfva och skälfva som asplöf —

skref emedlertid L. mer än 100 år förrän man började tvista om hexametern var lämplig för Svenska språket. Han var, som vi redan anfört, också latinsk skald, stundom nog sjelfsvåldig *). Gezelius anför hans disticher öfver våra Wasakonungar. Öfver Carl XI hette det:

Bella gerit, vincit, revocat bona publica, sarcit
Damna, favet plebei militiæque favet —

verkligen ett sammandrag af dess annaler. Dess "lis jocosa" med Frih. Bergenhielm ger sig tillkänna som inpromptu å begge sidor. Märkligt är, att se ett RiksRåd och en Ambassadeur teckna en Thyris och Corydons kamp på latinsk vers. Men Grefve L. och Friherre B. hade haft Professorsfullmakter såsom gradpasserare. Äfven som Psalmsångare tillhör L. våra minnen. N:o 65 och 104 angifvas som författade (versifierade Davidspsalmer); N:o 33 och 35 såsom från Tyskan öfversatte i Gamla Psalmb. I Nya Ps. återfinnes den första under N:o 228.

Öfverhopad af statsvärf var han dock, såsom synes af förteckningen på hans skrifter — en hofskald och lagstiftare för nöjena i Carl XI:s hof. Utom de prof derpå, som nedanföre skola nämnas, finner man att L. uppgifvit planen till en af Kongl. Ringränningarne, tryckt i Handl. t. Skand. Hist. Del. III. sid. 62.

Menniskan prisas med värma af folket, och att sjelfva högadeln räknade honom som hjelpsam mot politiska motståndare, ha vi redan anmärkt. Puffendorff — vi ha redan sett det — framställer honom också som en attractionspunkt för alla. Han saknade dock attractionsförmåga af penningar. Dem han fick lade han i bebyggande af Lindevad och Stafsund, i trädgårdar och bibliothek, och dog, såsom redan är nämdt, utan förmögenhet. Sina barn sökte han väl uppfostra. Vi ha anfört omdömet i Anecdotes de Suède, både till risa och lisa, samt den obestyrkta anekdoten ur Danska Minister-berättelsen. Tillförlitligare är R.R Gustaf Bondes i hans Svenska Anekdoter: "denne Erik Lindschöld var en ärlig karl."

Med sin hustru *Elisabeth Cronström* hade han 5 söner och 4 döttrar. Tre söner och en dotter öfverlefde honom. Sonen *Isak*, dog på sin resa i Tübingen. Han skall hafva

*) Se hans bröllopsskrift till P. Lagerlöf 1686. Se Supplem. till Gezelii Lex. Del. IV. p. 372.

varit af det ovanligaste snille, enligt A. Rydelii omdöme, i parentationen öfver Informatorn Erland Lagerlöf. Sonen *Carl* stupade som ogift 1705 i Carl XII:s krig. Var då Major och Commendant i Selburg. *Erik* stupade 1708 som Capiten. *Olof* stupade 1709 som Ryttmästare. Dottren *E leonora* blef gift med Landshöfd. Baron G. Funck. Adelsvärdarne härstamma genom henne från L.

Till sin son, studerande i Paris, skref han ett bref hvarur må meddelas till prof på hans moraliska och sociala grundsatser (vi återgifva det i sammandrag på svenska; det är skrifvet på vacker latin): Märk väl, min son, att jag sätter sederna framför de öfrige öfningarne. Gudsfruktan är roten, sedligheten stammen, kunskaperne grenarne. Utan studier med seder kan man gagna. Utan seder med studier — blott skada. Till sedlighet fordras ock urbanitet eller civilisation, sjelfbeherrskning, det ljufva i tal och rörelser och denna facilitas, som Svenskan ej kan uttrycka. Man måste undfalla de vördnadsvärde och ej vidhänga egna råd och vanor, der ej sedernes högre lag så bjuder. Man kan dock i slikt fall draga sig undan snarare än börja fejd. Fri och ledig må du vara i umgänget liksom i talet, men under den yttre friheten binda dig sjelf af modestiens och försigtighetens band. Jag gläds att vår Minister fört dig in i förnämare kretsar, men njut med återhåll, att du ej tär din tid och förgäter dina studier för en tom ära. Låt det nya och glänsande ej hänföra dig. Det är barnsligt. Beröm hvad som är skönt, men med värdighet och återhåll, som en man med moget omdöme . . . Han slutar dock med bekännelsen att han ej kan: "penna exprimere omnem illam ideam, quam in animo meo formavi, quomodo vivere debeas et quomodo respondeas spei, quam de te habeo; te scilicet honestum hominem futurum, egregium, civilem, obsequii & comitatis plenum, liberum pariter ac modestum." L:s moralitet hade nog sin rot i gudsfruktan, om ock denna ej var nog mäktig att i lyckans dagar så tydligen ge sig tillkänna som i motgångens. Men många bli irreligiösa af motgång. Vi se nu en för våra ögon, som i sin hemsökelse lika mycket synes vredgas på honom, "som var en Konung, kommen att vittna om sanningen, som sin jorderikes konungar." En Magnus G. De la Gardie, en Lindschöld, hvilka, då hofvet blott hade onåd för dem, ha näktergalar i sina egna bröst, som sjunga "just då solen nedgått", äro ju rikare utrustade själar, ega ju flere och högre skatter, än dessa, som blott ha

roffoglars ljud, då olyckan kommer. Lindschölds psalmer sjöngos nog ur hjertats erfarenhet, under motgången. "Fast månge ställa sig mot mig . . . Men Herre se hvad spott och spe Min ovän på mig bördar . . . Mitt tillstånd Gud ombyte när jag så ligger ned" . . . allt uttalar samma sinnesstämning, som autobiographien, skrifven, sedan hjelpen kommit: "Gud förlossade mig från de falska klaffare och ljugare inför Konungen, som voro mig för mäktige och öfverföllo mig i min motgångstid. Men **Herren** var min tröst. Derföre vill jag tacka Dig, Herre min Gud i evighet, att Du så väl emot mig gör. Du hafver uppfyllt mig med din nåd och välsignat mig allt mer och mer, så att jag från denna motgången ifrån den ena hedren efter den andra, ifrån den ena tjensten till den andra är vorden befordrad" . . . Svaghet för hofgunst, ropa vi! Å ja; men när vår tids store män mista folkgunsten, mista de stundom mer, än L. här synes mistat. Och kunde ej L. så fästat **hjertat** vid sin Konung, att detta **led** vid skillsmessan! "Ve den vid förlusten af en vän Blygs för tåren, känslans våld kan hämma!"

Skrifter: Akad. Disp. Consiliarius ex Q. Curtii Rufi verbis Lib. III. cap. XIII. v. 16. ad Hephæstionis exemplum directus & leviter adumbratus. Ups. 1654. (v. Stiernman försäkrar att den orätt tillegnas Præses Figrelius af Schefferus i Svec. Litterat.) — Pax in imperio turbata. Offa latranti. Ossa post offam. Paris 1667. — Novus fustis. ibid. — Prodromus Justitiæ Palatinæ. Se Vincentii Placcii Theatrum Anonym. & Pseudonym. p. 239. N:o 924 & 991. Titlarne mycket långa, äro afskrifna i Sv. Bibl. V. Del. pag. 136—137. — Föröfrigt ett stort antal latinska och svenska Verser, Tal, Grafskrifter, Politiska och Juridiska Skrifter.

(**Källor**: Anecdotes de Suède. — Lindschölds Autobiographi — E. P. Älfs dissertation de vita & meritis Erici Lindschöld. — Cancellersbrefven i Consistorii Archiv i Lund. — v. Döbelns Reg. Acad. Lund. Hist. — Bisk. Wirenii likpredikan. — Dessutom lär, enligt v. Stierman, öfver ingen, utom Axel Oxenstierna, så många parentationer blifvit hållna (7 i Lund). — v. Stiernmans Landtmarsk. Hist. i Sv. Biblioth. V D. — Småsaker II, III, V. — Loenboms Upplysn. i Sv. Hist. IV. D. — Nytt förråd af äldre och nyare Handl. — Sv. Bringe Saml. af Handl. o. Påminnelser. — Carl XI:s Dagbok. — v. Stiernmans Adelsmatr. — Rehbinders Canc. Hist. — LandtmarskalksKrönika af Rothlieb. — Riksdagshist. af Boje. — Fryxells Handl. rör. Sv. Hist. — Franzéns Åreminne. Sv. Akad. Handl. efter 1796, XIV D. — Sv. Vitterh. Hist. af Hammarsköld. — Thomæi Sv. Plutark. — Lénströms Sv. Poesiens Hist. — Handl. rör. Skand. Hist. VII. VIII. o. X. — De la Gardiska Archivet. — Sondéns Hypomnemata sid. 41—48. — Lidéns Historiola p. 56—58. — Wåhlbergs Disp. de poesis latinis in SvioGoth. — Schönbergs företal till Lidéns upplaga af Duræi Dagbok vid 1688 års riksdag (rör. Anecd. de Suède). — Schefferi Sv. Litt. — Allmänna Tidn. 1790 N:o 48 s. 382, angående L:s tillgörande vid Conferensen om prestedens aflåggande 1689 d. 23 Mars. — Nemeitzs Vern. Gedank. üb. allerl. Materien (rör. L:s förhåll. emot Boeclerus). — Sommelii Lex. Erud. Scan. Ms.)

—N.

LING, PEHR HENRIK.

Född d. 15 Nov. 1776 på Ljunga prestgård i Småland, der Fadren var Kyrkoherde, men dog i sonens spädaste ung-

dom. Äfven modren, som gifte sig med efterträdaren, Sven Petersson, afled så tidigt, att han af henne knappt ägde annat minne, än af hennes begrafning. Stjuffadren, en sträng man, höll den fader- och moderlöse i Wexiö skola, dit denne sjelf till fots måste vandra, fram och åter, vinter och sommar, flera mil från hemmet. Han var af stjuffadren bestämd till prest, men detta stridde alldeles emot gossens håg: dennes enväldiga vilja mötte i sonens ett kraftigt motstånd, som urartade till trots och öfvermodigt sjelfsvåld, hvilket i anledning af ett gröfre pojkstreck slutade dermed att L. blef förvisad från läroverket, men hvarvid den påtog sig hela skulden, ehuru andra af hans kamrater, dem han ej ville förråda, varit mera skyldige.

Den förvisade lemnade alltså Wexiö till fots, såsom han plägade ditkomma, men till fäderneshemmet hvarken ville eller vågade han återkomma; och ägde icke heller någon annan, hvarifrån han kunde vänta hjelp, utom en broder, som, i brist på penningar, skänkte honom en silfversked. Nu börjades en irrfärd ut i vida verlden, rik på äfventyr, dock af en mera sorglig än romantisk art, som upptogo en tid af tolf år, och om hvilka man vet ganska litet, emedan L. högst sällan ville påminna sig någonting från denna tid, hvars minnen synas varit honom bittra, helst som han derunder ofta var blottställd för tryckande armod, ja stundom för den hårdaste nöd. Man finner honom under denna tid än i Lund än i Upsala (på förra stället blef han Student d. 28 Mars 1793, och på det sednare d. 2 Maj s. å.) än i Stockholm (der han hade condition i ett bättre hus), än i Köpenhamn, än på åtskilliga ställen i Tyskland, kanhända äfven i Frankrike. I Upsala hade han i Dec. 1797 undergått theologisk examen. Med den bekanta ordensvurmen Boheman lärer han börjat sin utländska pilgrimsfärd, omkr. 1800 vistats vid Köpenhamns akademi, hvarest hans namn dock icke finnes i matrikeln, och deltagit, sannolikt såsom beväpnad student, i sjödrabbningen på Köpenhamns redd d. 2 April 1801 emot Nelson. Till Berlin lärer han kommit som betjent, men der gått i Preussisk tjenst, och sedermera i andra makters, så att han sade sig hafva "tjenat fem konungar." Under sitt vistande i Hamburg bodde han på en eländig vindskammare, led ofta hunger och måste sjelf tvätta sin enda skjorta, samt, i brist på ved, torrka henne dergenom att han lade sig på henne: ett experiment, som ådrog honom en svår rheumatism. För stolt var han att af sina

slägtingar begära understöd, eller ens ge dem någon underrättelse om sina öden, så länge han ännu ägde så föga fägnesamt att meddela dem.

Under ett sednare vistande i Köpenhamn lärde han sig att fäkta, hann i denna konst till stort mästerskap, och fann tillika deruti ett botemedel för sin sjuka arm. Derigenom vändes hans tanke på gymnastiken, dels såsom en grundbeståndsdel i allmänna uppfostringen, dels såsom ett medicinskt hjelpmedel. Den sednare, ännu af ingen uppfattade ideen låg dock hos honom blott i gryning; till den förra var han ej upphofsman, ty flera hade redan i Tyskland hyst samma tanke och i Köpenhamn hade vid hans tid en lärjunge af Pestalozzi inrättat en med krigsskolan förenad gymnastisk undervisningsanstalt. Men L. ville åt sin gymnastik gifva en vida högre syftning, stödja den på en vetenskaplig grundval, på studium af menniskokroppen och dess rörelselagar, och med detta system tillika också förena kämpasång, hvarigenom allt ett friskt och härdigt kämpaslägte ännu skulle uppväxa i den gamla Norden.

Om våren 1805 ankom L. till Lund och erböd på en gång undervisning i fäktkonst och gymnastik, föröfrigt icke oberedd att äfven gifva sitt biträde åt dem, som åstundade lära moderna språk och fädernes skaldskap. Efter en kort tid blef den akademiska fäktmästarsysslan ledig, hvilken han ock erhöll, men denna gaf honom högst ringa inkomster. Hans rykte växte emedlertid hastigt och under mellanterminerne kallades han till de närgränsande städerna, för att i sin dubbelkonst meddela undervisning. År 1813 flyttade han från Skåne, först anställd såsom Fäktmästare vid KrigsAkademien å Carlberg, sedermera föreståndare för det i Stockholm inrättade gymnastiska Central-institutet, hvarefter han utmärktes med titeln af Professor (182 .) och med Nordstjernan (1837). Undertiden hade han grundligt studerat anatomien och ideen af en sjuk-gymnastik hos honom vunnit mer och mer klarhet. Dock fortfor han oafbrutet att arbeta för samma konsts införande vid läroverken, och hoppades att den bland oss skulle blifva hvad den fordom varit bland Hellenerne, ett befordringsmedel till ett kraftigare och friskare folklif. Dertill hörde att den också skulle, liksom de Olympiska spelen, blifva en fest-gymnastik, och således med sig förena sång, musik, föredrag i fosterländska historien. Denna tanke uttalar han också i sina skrifter, men måste åtnöja sig med att tillsvidare blott hafva antydt den.

Till denna Gymnastikens fulländning i dess intellectuella rigtning hoppades L sjelf såsom skald kunna bidraga, och för detta mål arbetade han lika outtröttligt som för dess kroppsliga utbildning. Han brann af håga att skapa en fosterländsk hjeltedikt, som skulle blifva för det framtida Skandinavien hvad Homers Epos var för det forntida Grekland: en Drapa, som i sig skulle upptaga allt det väsendtliga, allt det egentligen utmärkande af Nordens Natur, Saga, Myth och Häfd. Sådan var den föreställning, som redan föresväfvade honom vid utarbetandet af sin Gylfe, hvaraf först i tidskriften Lyceum meddelades ett profstycke, och som af allmänheten helsades med högt bifall; sedermera utgafs deraf 1 Afdeln. 1812, samt slutligen förändrad och fortsatt 1816, men som ändock, ehuru femton sånger lång, förblef ett ofulländadt arbete. Skalden begick likväl dervid det stora misstaget att göra detta "Drottqväde" till en allegorisk dikt, i hvilken Gylfe utgjorde en persification af Svenskheten, hans älskarinna Aura af Finland, hans hofkämpar (t. ex. Ume den långe, Neri den lilla, Gaute från Östanskog, Bländas son), Sveriges särskilda landskaper och deras Regimenter, deras fiende Jotuna-drotten, Ryssland o. s. v. — i den falska öfvertygelsen att "alla myther" just på det sättet uppkommit, och i den förhoppningen, att detta verk skulle kunna läsas "såsom en folksaga, så att läsaren, under uppfattandet af sjelfva händelserna, glömde allegorien." Oaktadt man mångenstädes måste beundra Förf:s sinnrika påfund, hvars lyriska naturmålningar, den nordiska anda och egen-art, som går genom det hela, så kunde dock dessa sinnebildsväsenden aldrig blifva rätt lefvande, och således ej tillvinna sig ett rent menskligt intresse.

Omsider öfvergifvande denna falska åsigt, behandlade han ännu en gång ungefär samma ämne i en ny gigantisk hjeltedikt, Asarne, fullbordad i trettio sånger. Här äro felen i Gylfe till det mesta försvunna, och deremot de lysande taflorna ömnigare och än mera lysande; — men ändock har detta verk, värdigt att kallas en svensk nationaldikt, föga anslagit nationen, och ganska få torde de vara, som helt och hållet genomläst detsamma. Frågar man efter orsakerna till denna likgiltighet för ett arbete, der så mycket snille är nedlagdt, så torde man böra besinna följande omständigheter. För det första kan en hjeltedikt icke göras, utan måste göra sig sjelf; d. v. s. den verld, som framställes, måste afteckna sig sjelf i poesiens daguerro-typer

medan den ännu är till eller åtminstone innan den ännu upphört att belysas af lifvets sista aftonrodnad. Men har nu denna verld, med dess hjeltar, verldsåskådning, religion, seder, engång försvunnit, anstränger sig snillet och bildningsgåfvan förgäfves, att återväcka dem till lif. Icke ägde den eller de, som diktat Iliaden och Odysseen mera snille än Virgilius; men de förra tecknade efter naturen eller åtminstone efter det ännu lefvande minnet och derföre bibehålla dessa dikter en evig friskhet, en omedelbar natursanning, en egenartad nationalpregel; den sednare åter måste hämta allt från sig sjelf, skapa af intet och derföre är Äneiden, oaktadt alla dess vackra taflor, dess glänsande colorit, dess sinnrika inventioner, ett i grunden kallt praktstycke, i hvilket konsten icke ersätter naturen. Hvarföre åter förhållandet är annorlunda i tragedien, som tvertom älskar det aflägsna, halfdunkla, beror deraf att denna har en helt annan uppgift att lösa än tragedien, — en utveckling, som skulle leda oss alltför långt från ämnet. Hvad som icke lyckades Virgilius och hundrade andra med jemn god skaparförmåga, kunde icke heller lyckas Ling, ehuru han, lyckligare än Virgilius, hade en rikare, i skrift upptecknad saga att bygga på. Det nordiska kämpalifvet var och förblef alltså begrafvet; förgäfves slog han med poesiens trollstaf på ättefädrens kummel, för att väcka dem ur den tusenåriga sömnen. — För det andra var den talisman, som låg i L:s hand, i vissa hänseenden icke så mäktig, som förmodas kunde. Väl uppfattade han förträffligt det egenartade af den nordiska naturen, och tecknade den på ett nytt och originellt sätt; deremot uppfattade han (i Gylfe) kämpalifvet blott från en sida, nemligen kroppskraften, och framställde sina hjeltar med en sådan öfverdrift, en sådan öfverspänning, att de urartade till ett slags vidunder, som nästan tycktes tillhöra en antidiluviansk period, och ej sällan, genom det groteska och krampaktiga, föllo i det löjliga. Så tala Gylfe och hans män sällan, utan ryta. Denna anmärkning, som redan gjordes i Sv. Lit. Tidning, förtröt högeligen skalden; men, då Asarne framträdde, finner man att den likväl på honom gjort verkan. Här inlade han hos sina hjeltar icke allenast en större portion ädelmod, hvilken, ganska rigtigt, alltid är förenad med all sann styrka, utan inblandade ock en större portion vekhjertenhet och modern sentimentalitet, än önskligt varit. Men detta är dock ett ringare fel: den största bristen är den, att L. (oaktadt

att han derom synbart och allvarligt bemödade sig) saknade all förmåga att individualisera, utan tillskar alla charakterer efter en och samma läst, och sålunda blefvo alla Asar idealiserade aftryck af honom sjelf, och Jotarne upp och nedvända aftryck af samma modell. Derigenom är i L:s hjeltedikter den Epopoeen så ofta medföljande enformigheten nästan större än annorstädes: dikten Asarne är således en stor episk öcken, men, liksom naturens egna öcknar, rik på majestät och storartade skilderier; dessutom möta oss, om vi blott hafva mod att genomvandra den, mångenstädes, oasiskt förspridda, de yppigaste, saftgrönaste och friskaste paradiser, de mildaste landskapstaflor, de mäktigaste källsprång af den äktaste poesi.

Samma åhåga att skapa en poetisk riks-urhistoria ledde äfven skalden att fortsätta densamma ända in i nyare tider, eller till K. Carl XII:s död, den siste kämpens. Men åt denna ville han, liksom Shakespeare, gifva en dramatisk form. Begynnelsen skedde med Agne, som utkom samtidigt med Gylfe (1812), och väckte stora förhoppningar; sedermera skref L. under perioden mellan de båda hjeltedikternas författande, åtta andra sorgespel eller skådespel. Men för detta slags skaldskap var hans genius minst danad: dertill fattades honom psychisk blick, menniskokännedom (oaktadt alla hans föregående vexlingsrika öden), förmåga att individualisera, lugn, besinning, äfvensom sinne för dramatisk composition och diction, med ett ord ingenting mindre än allt. Med undantag af Agne, hans första försök, der chörerna i allmänhet äro förträffliga, äro alla de andra skådespel föga annat än versifierade krönikor, der den ena scenen, den ena händelsen jagar den andra, utan in- och utveckling, utan motivering och charakterteckning, hvarest blott en och annan monolog och lyriskt sångstycke (t. ex. i Birgitta) förråda mästarens hand.

Vi hafva redan nämnt, att de lyriska partierna så i L:s episka som dramatiska dikter äga en stor förtjenst, och det samma kan äfven sägas om ganska många af de strödda poemer, som af honom, ehuru i sparsamt antal, finnas, men icke utkommit samlade. Sjelf satte dock L. på dem föga värde; han tog nästan illa upp, om man allt för mycket berömde dessa stycken, emedan han deruti misstänkte en ringare aktning för hans patriotiska sångmös alster.

Sina åsigter af Nordens mythologi (enligt dessa åsigter voro gudarne och deras öden idel allegoriska inklädnader

af intellectuella begrepp) nedlade han i ett arbete, benämdt Eddornas Sinnebildslära, som är rikt på snilleblixtar och ännu mer på hugskott, utan all bevisning. Så träffar man der en mängd högst interessanta, hittills obekanta facta och uppgifter, framställande helt nya sidor af Asalifvet; dessa, skrifna ur minnet, skulle enligt hvad de i texten utsatta nottecknen antyda, bekräftas genom citater, ämnade att utgöra en egen del. Men när denna del skulle skrifvas, hade Förf. förgätit källorna: han böd till sig en i nordiska fornskrifter bevandrad och särdeles minnesgod vän (Atterbom) och uppstaplade kring honom högar af böcker: men oaktadt allt letande kunde icke en tjugondel af dessa citater igenfinnas; ty enthusiasmen, phantasien och ett otroget minne hade tidt och ofta vilseledt Förf., och arbetet måste alltså afbrytas.

Hugnad af Riksens Ständer med ett anslag af (om vi minnas rätt) 2000 Rdr B:co för utgifvandet af ett verk, som skulle innehålla grunderna till gymnastiken, påbörjade L. detta arbete med redan försvagade kropps- och själskrafter; trykningen hvilade i flera år, till dess en ny riksdag skulle begynna, men vid denna tid bortkallades han af döden; verket utkom väl året derefter, men innehöll föga af hvad som borde sägas, och Förf. verkligen ämnat att säga, emedan han förlorat sig i en vidlöftig och svårbegriplig inledning.

Till sin personlighet var L. lika egen som i sina skrifter. Det utmärkande draget i hans lynne var en ständig oro, som hade sin rot i en lågande enthusiasm för hvad han ansåg som sitt lifs bestämmelse. Denna inre oro uppenbarade sig äfven på det mest individuella sätt i hela hans yttre skick och beteende. Hos honom var dikt-ingifvelsen en yra, ett gudomligt raseri. Vanligen författade han dicterande, i det han hastigt vandrade på golfvet åt alla rigtningar, under åtbörder af det häftigaste slag, och vid kraftställen slog han dundrande i bord och väggar. Derunder störtade verser i strödda phalanger ur hans mun; åtskilligt, som den skrifvande ej hann uppteckna, gick dervid förloradt, ty fråga fick denne icke, emedan minsta afbrott förvirrade tankegången. Så kunde han hela dagen fortfara, utan någon kroppslig vederqvickelse, till dess han, likt en Pythia, neddignade kraftlös eller halfsvimmande. Af sin biträdare fordrade han samma ansträngning. Skref han sjelf, så kastade han sig ofta på golfvet, och raspade på papperet sina verser med penna, blyerts eller rödhvita så kraftigt, att

man utanföre kunde höra deras födelse. Skref han åter prosa, så ordnade sig tankarna hos honom bäst, då han försatte huset i ett visst tumult, i det att han högt och ofta afbröt sig sjelf med mångfaldiga bestyr och utdelande af befallningar till höger och venster. Detta författarskap skulle lyckats förträffligt, om L., liksom Byron, förstått att vid lugnare och mera sansade stunder sorgfälligt sofra malmen från det ur fantasiens masugn nedströmmade slagget, samt slutligen runda, fila och polera; men ett sådant arbete var helt och hållet stridande emot hans natur, som oupphörligt dref honom framåt till nya skapelser. (Väl omskref han Gylfe tvenne gånger, men dessa omarbetningar kunde nästan kallas nya arbeten). I föreläsningar och andra muntliga föredrag uttryckte han sig, då ämnet grep honom, med en flödande vältalighet; men tålte i samtal eller tryck sällan anmärkningar eller inkast, så vida man ej förut träffat särskilda förberedelser att afväpna hans förtrytelse. Denna lättretlighet utgick icke ifrån en vanlig egenkärlek, utan ifrån farhågan att man ville förneka eller nedsätta hvad som för honom utgjorde det heligaste, och denna idé var hos honom på det innerligaste sammanväxt med hans eget författarskap, ja med hans personlighet. Engång hade han budit till sig en af sina största beundrare, trakterat honom starkt till middagen, och straxt derefter började han föreläsa en ny, ännu otryckt tragedi. Den välplägade gästen, hvars höflighet och beundran länge stretade emot vinets och matens verkningar, lät sig omsider besegras af de sednare, och föll i en djup sömn. Mellertid fortfor poeten, som ej märkte detta, att läsa, till dess han väcktes af den mest göthiska snarkning, förgrymmades deröfver väldeligen, och visade sin gäst med hårda ord på dörren. Aldraminst tålte han något gyckel öfver Asa-gudarne; ett skämt öfver Frejas kattor eller gudinnan Snottras namn var för honom en grof hädelse. Med afdrag af dessa svagheter var L. den bästa menniska i verlden; lågande för fädernesland och konung, för allt ädelt, stort och godt; storsinnad och ädelmodig, och, under förbehåll att hans vilja oinskränkt och utan ringaste inkast skulle råda, en ypperlig make, fader och husbonde. Rigtigt nöjd var han dock icke: ehuru staten hade gjort mycket för gymnastiken och honom sjelf, ansåg han dock detta alltför ringa; af allmänheten tyckte han sig också röna alltför litet deltagande. Denna brist på intresse träffade dock icke hans gymnastik, som alltid hade ett temligen stort tillopp, utan hans skaldskap. Annorlunda

var lik äl förhållandet i början, då L. vid sitt första uppträde betraktades såsom en hufvudman för det Göthiska Förbundet, under den tid den vittra allmänheten delade sig i trenne hufvudpartier, som representerades af Svenska Akademien, Phosphorismen och Göthiska Förbundet. Sedan Geijer i Iduna (häft. 7) bevisat de nordiska mythernas oanvändbarhet i skön konst (en afhandling som djupt grämde L.), inträffade i detta sällskap ett slags schisma, hvarigenom L. såsom Ultraist nästan kom att stå ensam. Bland allmänheten ägde han, oberäknadt ett stort antal, som gjorde rättvisa åt hans snille men också ej blundade för dess förirringar, ett par dussin blinda, fanatiska anhängare, som icke erkände någon annan skaldekonst än den fornnordiska och icke ville höra talas om någon annan lefvande svensk skald än Ling; kallande alla andre med mästarens ord: "sydliga leksvenner, förhexade af Söderns blekgula dvärgar." Efterhand glesnade mellertid mer och mer detta antal; de torra tragedierna bidrogo isynnerhet att afkyla denna öfverspända beundran; snart kunde desse ej utgifvas utan penninge-understöd af vänner, och slutligen öfvergick allmänheten till en likgiltighet för hela hans skaldskap, lika orättvis som dess förut visade beundran varit blind och ensidig. Såsom Gymnasiarch åter bildade L. en skola, som ännu fortlefver med välgörande verksamhet, och som, hoppas vi, alltid skall fortlefva.

L:s obelåtenhet föranleddes ock (ehuru i vida ringare grad) af mindre lyckliga ekonomiska omständigheter. Fastän han både af staten och sin fäkt- och gymnastik-skola njöt betydliga inkomster, befunnos likväl dessa alltid otillräckliga för en man, som icke ägde minsta begrepp om hushållning, och dessutom i förhållande till sin förmögenhet använde oerhörda summor på försköningen af sitt utom Norrtull belägna landtställe, Annalund, hvilket, fastän i miniatur, för L. var hvad Abbotsford var för W. Scott.

Under barndomen och ynglingsåldern blottställd för brist och lidanden, ständigt jagad af en inre och yttre oro, som höllo hans lifsandar i en oupphörlig spänning, under det han ideligen med pennan eller värjan arbetade, uttröttade och förslappade L. förtidigt sin själ och sin af naturen starka kropp, föll under de sista åren af sin lefnad i ett half domningstillstånd, samt slutade, "halfblind, på engång utbrunnen och ännu glödande" sitt lif, icke utan stora föregående plågor den 3 Maj 1839. Han blef begrafven enligt sin vilja på sitt älskade Annalund.

Några år förut (1835) hade han blifvit kallad till Ledamot af Svenska Akademien, efter Hans Exc. Grefve Sköldebrand.

Gift 1809 först med *Sophia Rosenqvist*, och, sedan hon 1817 aflidit, några år derefter med *Cathar. Charlotta Nettelbladt*, som öfverlefde honom.

Skrifter: a. Episka och Idylliska: Gylfe. Drottqväde. I Afd. Lund 1812. — Gylfe. Stockh. 1814. — Kärleken. Herdedikt. Stockh. 1816. — Asarne. 1—3 afdeln. Stockh. 1816—26. — b. Dramatiska: Agne. Sorgespel. Lund 1812. — Eylif den Göthiske. Sorgespel. Stockh. 1814. — Riksdagen 1527. Historiskt Skådespel. Stockh. 1817. — Den heliga Birgitta. Stockh. 1818. — Engelbrecht Engelbrechtsson. Sorgespel. Stockh. 1819. — Styrbjörn Starke. Historiskt Skådespel; — Wisburs Söner, Sorgespel; Ingiald Illråda och Ivar Widfamne. Sorgespel; — Blotsven. Sorgespel, alla tre i Stockh. 1824. — c. Smärre Poemer tr. i Stockh. Posten, Lyceum, Klytia, Läsning i Hvarjehanda, Poetisk Kalender. —— d. Prosaiska Skrifter: Eddornas Sinnebildslära, för Olärde. Stockh. 1819. — Gymnastikens allmänna Grunder. Ups. 1840. — Inträdestal i Sv. Akademien.

(Källor: Atterboms Inträdes-Tal i Sv. Akad. d. 29 Maj 1840. Stockh. s. å. (säljes till förmån för Lings enka och barn). Ur denna ypperliga lefnadsteckning äro här de mesta uppgifter, till en del ordagrannt, hämtade; en jemförelse torde dock ådagalägga en och annan olikhet i åsigter jemte små biographiska tillägg. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — Personlig bekantskap).

P.

LINNE, CARL von d. ä.

Carl Linnæus, adlad *von Linné*, var äldste sonen till *Nicolaus Linnæus*, då Comminister, sedan Pastor i Stenbrohults församling af Vexiö stift, och *Christina Brodersonia*, en "aktningsvärd och arbetsam" samt "qvick och skarp qvinna", dotter till Samuel Brodersonius, som före hennes man varit Pastor i Stenbrohult. På gränsen mellan Jonsboda i Hvittaryd och Linnhult i Stenbrohult grönskade fordom en ovanligt stor lind, som gifvit anledning till namnen *Tiliander*, *Lindelius* och *Linnæus*, lärde och frejdade män från samma stamfader, bonden Jöns i Linnegården, af hvars manliga efterkommande dock nu mera ingen enda är öfrig. Också är den gamla, i tre större armar förgrenade, linden mellan Jonsboda och Linnhult med sina telningar förtorkad — man säger att en del bortvissnade med Lindelierne; den större och mest betydande delen med Linnæerne; hvarefter den slutligen med Tiliandrarne utdog; — men dess ovanligt stora stam, som med sina grenar öfvertäcker ett stort stenrör på en åker derstädes, förvaras af gårdens ägare ännu i dag såsom en helgedom, en talisman för trefnad och lycka; och minnet af den gamla linden skall der städse fortlefva lika oförgätligt, som uti Svenska litteratur-

historien de män, hvilkas namn af densamma föranledts. En af dem, Kyrkoherden i Pjetteryd, *Sven Tiliander*, hade såsom Huspredikant hos General-Gouverneuren öfver Bremen och Verden (1666—1693) Fältmarskalken och General-Amiralen Frih. Henr. Horn kommit i tillfälle att vinna insigt uti den då för tiden af Tyska Furstar och Magnater omhuldade trädgårdskonsten, samt vunnit för densamma ett sådant tycke, att han på sitt Pastorsboställe i Småland anlade en, efter då varande tiders förhållanden, ansenlig trädgård, hvilken han sökte pryda med så många in- och utländska växtarter, som då genom honom kunde öfverkommas. Denne Sven Tiliander lät jemte sina egna söner hålla i skola och uppfostra en sin systerson från Jonsboda, Nils Ingemarson, hvilken sedan äfven efter förenämnde lind tog sig namnet *Linnæus*; och det var genom morbroderns nöje för sin trädgård, som kärleken till blommorna så intog den unge systersonen, Nils Linnæus, att han, så fort han fått tillträda Capellansbostället Råshult, der anlade en trädgård, i hvilken han planterade åtskilliga, synnerligast skönt blommande vexter. Nils Linnæus var nu nyss gift, och hans unga hustru, som förr knappast sett någon enda trädgård, fann snart likaledes tycke för den täcka trädgårdskonsten, och betogs af sådan kärlek till blomstren, att hon mot sena hösten, när hennes sköna älsklingar gingo bort, kände en "vemodsfull, ja otålig längtan efter våren, då de åter skulle sig framte." Och när våren 1707 ånyo smyckat sig uti sin blomsterskrud, föddes d. 13 Maj (gamla stilen) *Carl Linnæus*, hos hvilken faderns och moderns blomsterkärlek, så att säga, förenats till ett för blommorna och hela naturen hängifvet snille, hvars klara naturblick snart skulle finna den Ariadne-tråd, hvarefter så mången före honom förgäfves letat. — Näst Carl var blomstren det käraste fadren ägde, och härmed prydde han ock dess vagga. Redan följande året tog han Carl med sig ut, stundom i trädgården, stundom ock på gärdet, läggandes honom ofta uti gräset med några blommor i handen att leka med, hvaröfver barnet till fleres förundran städse fann sig förnöjdt. År 1708 flyttade föräldrarne till Stenbrohult, då fadren, efter att förut varit Comminister derstädes, blifvit Pastor. Följande året anlade Nils Linnæus äfven här en trädgård, och sonen, som nu begynte gå, fann äfven sin största glädje deri att följa sin fader uti trädgården; att der med honom få gräfva och plantera; — och det dröjde icke länge förr än Carl fick sina egna sängar att beså och sköta; ja snart fick han ett

helt qvarter, kalladt *Carls trädgård*, sig tilldeladt, hvilket ännu mera uppeldade hans förut för faderns älsklingsyrke fattade tycke. Carl kände snart trädgårdsvexterne, och började äfven samla vildt vexande, så väl hemma som vid Vexiö skola, dit han kom 1717, och der han såsom örtkännare städse var väl anskrifven hos sin Rector, Mag. Lannærius, som sjelf var en stor älskare af örtkunskapen. Att se, höra talas om örter, lära deras namn och egenskaper, var så gossens enda håg, att andra studier måste sättas efter; — och när han 1724 blifvit uppflyttad på Gymnasium, åsidosatte han så preststudierna, att lärarne 1726 ansågo sig "vid sitt samvete" förbundna, gifva fadren det rådet, att i tid sätta sin son i något handtverk, emedan han, såsom de voro öfvertygade, "med boken ingen ting kunde uträtta." Faderns sorg var obeskriflig, då han erhöll denna Jobspost; och måhända hade sonens stora, ännu ouppodlade snille blifvit ofruktbart för verlden, derest icke Provincial-Läkaren Dr Rothman, hvilken, såsom nära vän till Lannærius, lärt känna ynglingen, insett hvartill han af naturen var kallad, samt ädelmodigt åtagit sig honom, då den tröstlöse fadern tvekade att för sonens förmenta ofruktbara studier vidare uppoffra det ringa han ägde. "Väl hade Lectorerne", sade Rothman, "rätt derutinnan, att gossen aldrig kunde blifva Prest; men sjelf vore han deremot försäkrad, att han med tiden skulle kunna blifva en namnkunnig läkare, som rätt så väl framdeles skulle kunna föda sig, som någon prest"; — och att öfvertyga fadern, det sonen ej vore oduglig till bokliga idrotter, tog han honom uti sitt hus, föreläsande för honom de första grunderna af Medicinen, som den unge Linnæus fort och med nöje fattade, under det han äfven fick undervisning uti Botanik m. m. Så försummade icke heller Rothman, att göra sin lärjunge väl hemmastadd med latinet, det språk, som då ännu tillhörde hela den bildade verlden, och tillika med grekiskan var af så utomordentlig vigt för de vetenskaper, till hvilka L. syntes af naturen bestämd. Men då Ciceros orationer och Justini krigsberättelser allt för litet behagade L., framlade Rothman för honom Plinii skrifter öfver Naturalhistorien, och nu blef romerska språket lika kärt för L., som den vetenskap han genom detsamma inhämtade. Plinii korta och flärdfria uttryck blefvo snart ynglingens egne, och denna lyckliga idé af dess värdige lärare, att oförmärkt bibringa sin skyddling lärdomens språk, då han ville bibringa honom sjelfva naturvetenskapen, förde L. till en viss färdighet och

lätthet att så i skrift som tal uttrycka sig på latin, hvilket i framtiden blef honom till så stor fördel. Snart såg dock Rothman att hans lärjunge nu med fördel skulle kunna afresa till Akademien och yrkade derföre härpå. Sålunda efter hand förberedd att vinna akademisk medborgarrätt, återstod ännu för L. bland flere andra svårigheter äfven den, att af sina föräldrar erhålla tillåtelse att studera medicin. Både fadern och modern önskade en dag se honom prest, och änskönt fadern medgifvit honom hos Rothman studera Medicin och Botanik, hade han dock ej uppgifvit hoppet, att sonen vid Akademien måtte kunna bildas till samma embete, som han sjelf beklädde. Emellertid när fadern en gång i ett sällskap yttrat, "det händer alltid, att det man har lust till, det har man lycka till"; så tog honom sonen på orden och frågade, sedan sällskapet bortrest, om det ägde full grund hvad hans far nyss yttrat. Fadern, påmind om hvad han sagt, svarade att hvad han yttrat alldeles hade sin rigtighet "så vida nemligen lusten faller på det som är godt"; — hvartill sonen svarade: "ja! min far, bed mig då aldrig om att bli prest, ty dertill har jag platt ingen lust; jag vill slå mig till Medicinen och Botaniken." — "Äga fars ord grund, så förser väl Gud offret", ... och "får jag lycka, som jag har lust, så skola utvägar ej fattas för mig." .... Med tårfulla ögon och bedröfvadt sinne lemnade den kloka fadern honom sitt samtycke, tillönskandes honom lycka och välsignelse. Men för sin hustru vågade han ännu ej på ett helt år upptäcka det Carl beslutat blifva Medicus, ty han visste att det skulle "oroa henne mera, än om han changerat religionen." När hon omsider fick del häraf, blef hon ock "otröstelig och hade nära fått slag." Hon, som så högeligen förälskat sig uti blomstren innan hennes Carl ännu föddes, kastade nu ock hela skulden på trädgården, och hon förbjöd vid sin moderliga vrede sin andra son Samuel, att "någonsin befatta sig med dessa olycksyrken", och "var det hennes enda tröst". att hon hoppades det den yngre sonen skulle kunna komma att bekläda samma embete, som hennes fader innehaft och hennes man nu innehade. Sedan L. sålunda vunnit föräldrarnes bifall till sin tilltänkta studiiplan, återstod för honom, att från Vexiö Consistorium uttaga Testimonium Academicum; — och meddelades det honom uti följande ordalag, att "som ungdomen vid Scholorna kan liknas vid små träd uti en trädschola, der under tiden händer, fast sällan, att unga träd, ehuru man på dem användt största flit, icke arta sig, utan på

allt sätt likna vilda stammar; men, då de ändteligen blifva omsatta och transplanterade, förändra sin vilda art, blifva sköna träd och gifva behagelig frukt; — så ock i ingen annor afsigt afsändes nu denna yngling till Akademien, der han kanske kunde komma uti det klimat, som gynnade hans tilltagande i växten." Med detta föga rekommenderande vittnesbörd afreste L. till Lund, der han hoppades efter löfte vinna understöd af Professoren och Domprosten Humærus, som var en styfson till L:s slägting, Kyrkoherden i Lekaryd, Carl Tiliander. Men detta förmodade stöd hade nyss blifvit honom undanryckt, och då Linnæus vid ankomsten till Lunds tullport, sporde hvilkens likbegängelse der firades, efter man ringde i alla stadens klockor, så fick han det svaret att — *Domprosten Humærus begrofs!* Genom en sin fordna informator, Gabriel Hök, som nu vistades vid Akademien, blef L. 1727, utan att behöfva förevisa sitt obehagliga testimonium, vid Akademien såsom dennes discipel inskrifven, och genom sina botaniska insigter vardt han älskad af den lärde Professoren, sedermera Archiatern Kilian Stobæus, i hvars hus han genom sin fordne informators bemedling blifvit upptagen. Här fick han till sin stora glädje se en större samling af stenar, snäckor, foglar och inlagda örter, och sjelf samla till ett Herbarium, samt jemföra det insamlade med Tourneforts beskrifningar, hvaraf Rothman gifvit honom ett utkast. Hans brinnande håg för naturalhistorien, nödgade honom att äfven tillsätta nätterna, då en bos Stobæus boende Tysk Medicinæ Studiosus Koulas, L:s vän, tillät honom taga med sig böcker ur Stobæi bibliothek. Stobæi moder, som ej kunde sofva om nätterna, såg ljuset brinna i L:s rum och varnade snart sin son för "Smäländningen, som hvarje natt somnade ifrån ljuset, och snart satte hela hans hus i äfventyr." Oförmodadt fick ock L. inom kort midt under natten besök af Professoren sjelf, som ville öfvertyga sig om L. sof, eller hvad han hade för sig; — och till sin förundran fann han då L. uppe, sysselsatt med studier, samt på bordet flere af sina egna botaniska böcker. Sedan Stobæus fått veta sakens sammanhang bad han L. "som annat folk förfoga sig till sängs om nätterna", och följande dagen lemnade han L. fritt tillträde till sitt bibliothek, hvarjemte han i allt sökte ombulda ynglingen. Så anförtrodde han honom ofta sina patienter, lät honom merändels spisa vid sitt bord, samt lofvade att, i fall han ville fortfara som han börjat, göra honom till sin arfvinge, emedan han sjelf ej hade några barn.

Under det L. följande sommar besökte det kära fäderne-

hemmet, blef han af sin fordne lärare Rothman tillstyrkt att lemna Lunds Akademi och resa till Upsala, der både Medicin och Botanik med mera fördel skulle kunna studeras under de lärde och frejdade Professorerne Roberg och Rudbeck; och hvarest fanns ett "ståtligt bibliothek, en vacker Akademisk trädgård, samt många Stipendia Regia och Magnatum, genom hvilka en fattig yngling kunde komma fort." Sålunda öfvertalad, begaf han sig med föräldrarnes bifall hösten 1728 till Upsala. Här fortsatte L. med ifver sina älsklingsstudier, men hade dervid att kämpa med fattigdomens tryckande börda; så att han ofta måste lida brist på det nödvändigaste, utan att se minsta hopp till en bättre framtid. Då nu, efter ett års förlopp, hans far, som ej var i tillfälle att bispringa sin son ytterligare, hade på det ömmaste uppmanat honom, att återkomma till hemorten, för att åtminstone göra ett försök att ingå uti det andeliga ståndet; kände sig L. af motgången tvingad att efterkomma faderns önskan, hvarföre han ock gick att taga afsked af den trädgård, der han så träget och hittills så tillfredsställd hade användt sin tid. Han öfversåg, i sin tanke, för sista gången med bittert vemod detta för honom jordiska paradis, och var tillreds att lemna trädgården, då han hänryckt stannar framför en sällsynt, nyss utsprucken blomma, den han, efter något beskådande, ämnade såsom ett ljuft minne afskära för sin örtsamling. Han tillbakahölls dock härifrån af en okänd, myndig röst, som manade honom att lemna blomman orörd. Härvid seende sig om, stod en alfvarsam vördnadsbjudande prestman framför honom. Det var Domprosten O. Celsius d. ä., som nu gaf sig i samspråk med L., hvilken till Celsii förundran, visste att rätt väl göra besked för hvad i trädgården förefanns. Sedan Celsius ännu närmare lärt känna L. och hans torftiga omständigheter, tillät han honom bo i sitt hus, och gå till sitt bord, hvarjemte han lemnade honom fritt tillträde till sitt utvalda Botaniska Bibliothek; en välgerning, som, likt ett från höjden sändt bistånd, kom L. väl till måtta, just när yttersta nöden honom förestod. Celsius fattade med hvarje dag mera tycke för L., som städse var Celsius följaktig äfven på dennes resor, och "med honom utarbetade Upsala-örterna" *);

---

*) Linnés Egenh. Anteckn. p. 14. Härmed menas Celsii *Catalogus plantarum circa Upsaliam*, hvartill Linnés bidrag likväl måst vara högst ringa, då Linné i sina tryckta skrifter aldrig antyder något sådant utan snarare motsatsen, citerar Celsius som enda källan för de vigtigare, hvars växtställen voro Linné obekanta; helst denna catalog flera år före 1732 var af Celsius utarbetad.

hvarjemte L. nu genom privata Collegier började komma i tillfälle att förskaffa sig "skor och andra kläder." När nu vid slutet af år 1729 då varande Bibliothekarien Georg Wallin utgifvit en Disputation *de Nuptiis Arborum*, på hvilken L. ej fått tillfälle att opponera, så sammanskref L. "några ark om rätta sammanhanget af *Sexu Plantarum*", hvilket manuskript han lemnade till O. Celsius, som åter tillställde det då varande Medicinæ et Botanices Professoren, Archiatern *Ol. Rudbeck* d. y., den der fann sig högeligen förnöjd öfver nämnde uppsats, så att L. från denna dag äfven fick den namnkunnige Ol. Rudbeck till sin synnerliga gynnare. Så antogs han till informator för Rudbecks söner; fick fritt tillträde till dennes Bibliothek, hans mästerligt ritade figurer öfver Svenska foglarne m. m. — När fadern Ol. Rudbeck 1730 fick frihet att lemna sina allmänna föreläsningar, blott han hölle någon Vikarie, så blef väl först Vice Adjunkten Preutz kallad att hålla lectionerna i trädgården, men som han vid undersökning af Rudbeck "intet hölt målet", "ty blef L. förekallad, af Faculteten examinerad, och med approbation antagen, fast Prof. Roberg höllt äfventyrligt göra en icke tre års gammal Student till Docens, mycket mera att lemna honom publiqua Föreläsningar." Från denna dag syntes lyckans sol vara för L. uppgången. Skickligt och till allas bifall förestod han de honom anförtrodda allmänna föreläsningarne, och vid sina enskilda botaniska excursioner fick han ett stort tillopp af Colleganter, hvarigenom hans hittills tryckande ekonomiska ställning äfven förbättrades. Redan nu begynte han utarbeta sin *Bibliotheca Botanica*, sin *Critica Botanica*, sina *Classes* och *Genera Plantarum*, och hans välförtjenta anseende tilltog med hvarje dag. Nu först ombyttes hans mors "förut nästan kallnade sinne." — Hon hade hittills lefvat "i den tanken, att sonen ej skulle kunna bli annat än en fältskär", och i det stället försporde hon honom redan läsa i stället för en Professor, hvilket vid så unga år nästan var oerhördt; och fingo föräldrarne nu allt framgent glädja sig öfver deras sons snabba framsteg från den ena hedersgraden till den andra, ehuru de föga kunde annat gifva honom än sina förböner och välsignelser.

Genom bemedling af Herrarne Rudbeck, samt Olof och Anders Celsius fick L. af Kgl. Vetenskaps-Societeten i Upsala 1731 tillbud att på Societetens bekostnad få göra en resa till Lappland, och efter att hafva rådgjort med sina föräldrar, antog han anbudet, och genomreste under våren och

sommaren 1732 Lappmarkerne. Återvägen tog han genom Finland, och från Åbo begaf han sig vid hösten öfver Grislehamn åter till Upsala, der han till sina principaler afgifver berättelse öfver sin lyckligt och till vetenskapens fromma ändade äfventyrliga resa, hvilken verkställts genom den ringa summan 112 daler silfvermynt, som L. af nämnde lärda samfund erhöll. Efter hemkomsten höll han äfven collegier uti Proberkonsten, som han lärt sig under sitt vistande i Calix; och så väl genom dessa, som genom sina botaniska collegier förvärfvade han sig medel till sitt underhåll, sedan han redan före afresan till Lappland lemnat conditionen hos Rudbeck. Afunden, som städse är lyckans följeslagare, hade nemligen redan börjat förmörka L:s nyss uppklarnade lefnadshimmel, samt tvingat honom att, innan han anträdde den Lappska resan, lemna den Rudbeckska conditionen. Nu efter hemkomsten från nämnde resa, växte afundsmännen med den fruktan de af L:s framgång med skäl hyste, att han i en ej aflägsen framtid skulle komma att stå dem i vägen. Det är här ej stället att söka reda intriguernas, mot L. sammanväfda slippriga trådar, och det må derföre vara nog, att endast anmärka, det 1734 utverkades ett Cancellersbref genom hvilket stadgades, att "ingen Docens måtte i Medicin vid Upsala Akademi få vara antagen till Adjuncti præjudice"; hvarjemte likaledes förböds att "låta sådana personer offentligen lära, som icke sjelfve aflagt vederbörligt lärdoms prof." Genom detta stadgande var L. för tillfället störtad; han måste afstå från de föreläsningar vid hvilka han hittills sett sig hedrad af så talrika åhörare, att många af Professorernes Auditorier stått tomma; — och för framtiden syntes honom utsigten till befordran för alltid stängd. L. kände sig djupt sårad, och den kränkta hedern hos den hopplöse ynglingen begärde hämd, den ock L. med blottad värja utkräfde af Medicinæ Adj. Dr Rosén, gift med Erkebiskopens systerdotter och närmaste upphofsmannen till den förföljelse, som nu mot L rigtades. Lyckligtvis undslapp Rosén första utbrottet af den hämdlystnad, som hos L. inom kort försvann, så att han föresatte sig att aldrig mera i lifvet söka hämd, utan öfverlemna vedergällningsrätten åt den Högste domaren. Också hade L. från denna tid städse öfver sin dörr skrifvit tänkespråket: *Innocue vivito, Numen adest* (d. ä. Lef oförvitligt; Gud är närvarande); — och ehuru han lyckligtvis undgått att belasta sitt samvete med ett brott, så undgick han dock icke den Akademiska polisens stränghet. Händelsen om utmaningen var redan angifven

och känd; och endast genom O. Celsii bemedling undgick L. skymfen att blifva offentligen förvisad från Akademien. För att nedtysta ovännerne och ställa L:s verksamhet i den fördelaktigaste dag, öfvertalade Celsius honom att från trycket utgifva beskrifning på de växter han funnit i Lappland; — och redan uti denna nu utgifna *Florula Lapponica* voro växterne ordnade efter Sexual-Systemet, så att äfven den lärde von Haller i sin Bibliotheca Botanica, med skäl anser L:s välde uti Botaniken redan börjat med utgifvandet af detta lilla arbete, som författades då L. ännu ej varit utom fäderneslandets gränsor.

Kort efter, sedan L. blifvit afskuren all verksamhet såsom lärare vid Akademien, ankom till L. från Landshöfdingen Reuterholm i Dalarne penningar, såsom understöd till fortsättandet af en förra året af L. påbörjad resa kring bergverken i Dalarne; och det var på en gång en glädje och en lycka för L. att genom denna Magnat sålunda blifva undanryckt det hån, för hvilket intriguerne gjort honom till föremål. Under vistandet i Dalarne föranleddes L. af sin nära vän, då varande Huspredikanten, sedermera Biskopen i Åbo Joh. Brovallius, att i Fahlun föredraga Proberkonsten och det system han i Bergslagen uppställt öfver stenriket; genom hvilka föreläsningar, äfvensom genom en större enskild medicinsk praktik, L. till och med kom i tillfälle att samla penningar. L. fann sig sålunda här mycket väl. Men han insåg sjelf, hvad hans vän Brovallius ock yttrade, att "han aldrig skulle komma på grön qvist, derest han icke komme att resa ut och blefve Doctor; då han sedermera hemkommen hade frihet att nedsätta sig hvarhelst han behagade." Fördenskull och sedan L. blifvit förlofvad med Stads-Läkaren J. Morei dotter i Fahlun, företog han vid början af året 1735 en utrikes resa. Öfver Helsingborg begaf han sig åt Tyskland, och besökte vid förbiresan sin fader. Fadern högeligen glad öfver återseendet af sin son, fann sig dock bekymrad deröfver att han ej kunde lemna honom respenningar; då L. beder sin fader vara vid godt mod, visande honom "en pung med dukater", dem han förvärfvat sig genom Collegier i Mineralogien. Linnæus uppböll sig någon kort tid i Hamburg, samt reste derefter till Harderwyk, der han i Juni månad samma år tog Medicinæ Doctorsgraden. Härifrån fortsatte L. resan till Amsterdam, samt vidare genom Haarlem till Leyden, der L. blef bekant med och som en broder älskad och bemött af Boerhave, Gronovius, van Royen, Lawson m. fl. lärda och vidtberömda män,

genom hvilkas tillstyrkan han ock nu föranleddes att från trycket låta utgifva grunddragen af sitt *Systema Naturæ;* och vann Linnæus till den grad dessa lärde Herrars förtroende och vänskap, att Boerhave sökte öfvertala honom att qvarblifva i Holland och der nedslå sina bopålar. L. afslog dock detta hedrande anbud, samt sade sig oförtöfvadt öfver Amsterdam vilja återresa till Sverige. Boerhave skickade då med L. en helsning till Botanices Prof. Burmann i Amsterdam, och helsningen hade till Linnæi förundran den verkan, att Burmann bad honom bo och gästa hos sig, hvilket anbud L. med tacksamhet antog, synnerligast som han genom ett längre vistande derstädes, fick tillfälle att se Burmanns arbeten öfver Ceilonska örterna, samt att besöka Medicinska trädgården i Amsterdam. Under det L. nu vistades i Amsterdam utgaf han sina redan hemma utarbetade ***Fundamenta Botanica*** och ***Bibliotheca Botanica.*** Emellertid hade Boerhave förmått den rika Bankiren G. Clifford att hos L. anhålla, det denne ville ordna och beskrifva Cliffords stora trädgård i Hartecamp mellan Leyden och Haarlem, så väl som dess rika samlingar från alla verldens delar. L. vägrade ej ett så godt anbud, utan reste till Hartecamp, der han, efter sin egen berättelse, "fick lefva som en Prins; hade under sin inspection den största trädgård; fick införskrifva alla de kände örter, som saknades i trädgården, och köpa de böcker som fattades i Bibliotheket"; — och hade nu L. alla de tillfällen han kunde önska, för att med framgång arbeta i Botaniken.

Han fick ock under sitt vistande i Hartecamp på Cliffords bekostnad företaga en resa till England, för att derifrån öka Cliffords trädgård med allehanda Amerikanska växter, som med framgång odlades i trädgårdarne kring London. L. hade mycket längtat att få besöka England, och drog äfven på kort tid stor nytta af den, genom hans gynnare bekostade resan. Sloanes rika naturaliesamlingar, samt trädgårdarne i Chelsea och Oxford lemnade L. tillfälle till flera nya undersökningar; hvarjemte han äfven här fick glädja sig öfver bekantskapen med flere lärda och utmärkta naturforskare, en Miller, Collinson, Dillenius m. fl.; — ja! den sistnämde, Prof. J. J. Dillenius, — som ansågs för sin tids ypperste Botanist, och i början emottagit L. kallt, emedan han ansåg L:s *Genera,* dem han halftryckta fått öfver Holland, vara skrifna emot sig — blef snart så stor vän till L., att han en längre tid qvarhöll honom, sökandes öfvertala honom att ej lemna England, utan "lefva och dö till-

sammans med honom", synnerligast "som Professionens lön vore tillräcklig för dem begge, och Sherards stora samlingar äfvenledes." L. återreste dock till Holland, för att, sedan han fullgjort hvad pligten fordrade mot hans välgörare Clifford, återvända till det kära fäderneslandet. Boerhave sökte emellertid, äfven sedan L. andra gången återkommit till Holland, att öfvertala honom att gå öfver till Goda Hopps-Udden, och derifrån till colonierna i Amerika, för att på allmän bekostnad till de Holländska trädgårdarne anskaffa allehanda rara och sällsamma växter; och lofvade Boerhave, att L. icke blott skulle få respenningar, utan ock vid hemkomsten ordinarie Professors fullmakt. Men L. försakade detta tillbud, "under sken att han icke tålde de varma klimater, såsom uppfödd i de kalla" — dock, tillägger han sjelf, sig haft "andra räsoner, neml. att han var engagerad hemma." — Från England hade L. riktat trädgården vid Hartecamp med en mängd nya, lefvande växter, och hade Cliffords Herbarium och Djursamling äfven genom denna L:s resa vunnit ansenlig tillökning. Sedan L. nu hunnit ordna Herbariet samt förökt och ställt i ordning örterna i trädgården, utarbetade han, såsom en tacksamhetsgärd till sin gynnare, *Musa Cliffortiana* 1736, och *Hortus Cliffortianus* 1737, hvilka arbeten lika mycket hedrade sin Förf., som Hr Clifford, hvars namn genom dem förevigats, såsom det ock förtjente att aldrig glömmas till följe af Cliffords kärlek till och frikostighet för Botaniken. L. hade äfvenledes under sitt vistande hos Clifford bland annat utgifvit *Flora Lapponica*, *Genera Plantarum*, och *Critica Botanica* m. fl. arbeten, och af allt detta arbetet blef han mot hösten 1737 så "utmärglad", att han trodde sig icke mer kunde tåla Holländska luften, ehuru han lefde i allt det välstånd en dödlig kunde önska." Hos Clifford stod neml. ett spann hästar med kusk och betjent honom till hands när han behagade; så att han allt efter sin önskan kunde när han det ville afhöra Boerhaves föreläsningar i Leyden, vistas i Amsterdam eller i den sköna trädgården, der han "med all högtidlig välfägnad" städse kunde emottaga dem som gjorde honom besök. Detta allt oaktadt längtade han hem. Clifford sökte hålla honom qvar, lofvade honom ett oafbrutet åtnjutande af ofvan nämnda beqvämligheter, intill dess Botaniska Professionen i Utrecht efter den gamle Serrurier blefve ledig, då L., äfven efter Boerhaves försäkran, kunde vara säker om samma plats, och ville Clifford emellertid gifva L. lön. Men oaktadt alla dessa hedrande anbud

tog L. afsked af Clifford, och ernade sig till Paris, hvarförinnan han dock äfven skulle "valedicera" sina vänner och bekanta i Leyden; — och kom detta afskedsbesök att fördröja L:s resa till Paris. När nemligen Professor van Royen fick höra att L. ville från orten afresa, "offererade han honom alla förmåner, som någonsin kunde gifvas, om han allenast ville blifva qvar ett halft år, att med honom ställa Akademie-trädgården i ordning, samt vara honom behjelplig vid dess utarbetande, och för honom demonstrera sina *Fundamenta Botanica.*" L., som såg att hans principer genom ett sådant begifvande skulle komma vid en så lysande Akademi att "propageras", och "de namn, han gifvit i *Horto Cliffortiano* och andra arbeten, att antagas vid en så namnkunnig trädgård", — "resolverade sig att blifva qvar, hvilket oändligen grämde Clifford, hos hvilken L. sökte urskulda sig dermed att han "af ingen annor orsak qvardröjt, än att hedra sig och sin värdige Clifford." — Leydiska trädgården var anlagd efter Boerhaves method, den van Royen beslutat lemna och antaga L:s. Men "L. kunde ej tillåta, att den skulle stötas, som gjort honom så mycket godt, utan, efter Boerhaves method ej kunde få stå qvar, var han van Royen behjelplig att utarbeta en egen. Efter densamma ordnades nu örterne uti trädgården och signerades med L:s namn; hvarjemte L. äfven biträdde Gronovius med utarbetandet af dess *Flora Virginica*, hvilken utkom samtidigt med *Hortus Leydensis*; båda dessa arbeten hyllade L:s åsigter, antogo hans benämningar och principer, hvarjemte i det förra Sexual-systemet helt och hållet följdes, — och kan man anse att det Linnæanska Sexual-systemet från denna stund vunnit sin första afgörande seger. Det grundar sig, som hvar man nu mera vet, på förhållandet af könsorganerne, ståndarne och pistillerne, hos växterne, och skall genom sin enkelhet och lätta praktiska användbarhet städse hädanefter som hittills komma att blifva den säkraste ledtråd för hvar och en som förut ej äger en förtroligare bekantskap med den i otaliga former vexlande växtverlden. L. sjelf säger *) sig genom en recension uti *Actis Lipsiensibus* fått redan 1729 kunskap om Vaillants uppsats: *De Sexu Plantarum*, hvarefter han beslutade att efter Sexual-organerne för hela växtriket göra en ny method, "sedan han sett på *Stamina* och *Pistilla* så länge, att han funnit det de icke voro mindre skiljaktige än *Petala*, och att de voro

*) Egenh. Anteckn. p. 18.

de essentiellaste delar i blomma." — Väl har man sedan funnit, att Doctor J. H. Burckhard i Wolffenbüttel redan 1702 uti ett bref till Leibnitz yrkat på fördelen af ett botaniskt system efter könsorganerne; men detta bref blef för den lärda verlden först bekant 1752, då Prof. Heister i Helmstadt låtit trycka detsamma; och L. hade, såsom Heister ock medgifver, ej någon kännedom om Burckhards idé, då han uppställde sitt Sexual-system; hvadan sålunda äran af Växtrikets systematiska uppställning efter Sexual-organerne obestridligen tillkommer L. Det var ock under vistandet i Leyden som L. 1737 utgaf sina *Classes Plantarum*, tillika med *Corollarium Generum* och *Methodum Sexualem*, äfvensom sin aflidne väns Petri Artedii *Ichthyologia* i 5 delar.

Våren 1738 anträdde L. resan till Paris, der hans skrifter redan förskaffat honom anseende och vänner. Här genomgick han Tourneforts, Vaillants m. fl:s Herbarier, genomsåg Isnardiska Bibliotheket och Botaniska Trädgårdarne, samt gjorde ofta "herborisationer" rundt omkring Paris i sällskap med flere lärda och kunnige naturforskare, hvilkas innerliga vänskap han äfven snart sig tillvann. Synnerligast visade sig Professorerne Anton och Bernhard de Jussieu honom stor bevågenhet, och var han under sitt vistande i Paris i dagligt sällskap med den sednare, som med rätta ansågs för en af de förste bland den tidens Botanister, och knöts emellan Bernh. Jussieu och L. en broderlig, oskrymtad vänskap, som för hela lifvet med hvarandra förband dessa Herrar, hvilka hvar på sin väg vunnit lika ryktbarhet, den förre såsom grundläggare af det Naturliga, den sednare af det enklaste Artificiella växtsystemet. — Äfven i Paris gjordes L. anbud till befordran, om han der ville qvardröja. Præses för Vetenskaps-Akademien derstädes Du Fay föreslog, "om icke L. hade lust att blifva Fransos, deräst Akademien antoge honom till *Membrum* med årlig *Pension*"; — men "högre håg drog honom till sitt eget fädernesland", hvilket han återsåg i September 1738. Kärleken till fäderneslandet och hågen att få återse sin fästmö påskyndade hans hemresa; men hemkommen märkte han snart till sin stora förundran, att han var mera främmande hemma, än på utländsk botten. Såsom Läkare vann han till en början intet förtroende, ty som han var obekant, vågade ingen anförtro sitt kära lif uti hans händer, att han sjelf tviflade nu om sin fortkomst i riket. "Han som alleställes utomlands blef ärad såsom en *Princeps Botanicorum*,

var hemma såsom en Klimius, kommen från underjordiska verlden, så att om L. icke varit kär, hade han ofelbart åter utrest och lemnat Sverige." — På en gång framlyste dock hoppets stjerna. L. vann 1739 flera sjukas förtroende, blir bekant med den lärde Capitain Triewald, och stiftar efter dennes förslag, i samråd med Baron Höpken och Commerce-Rådet Jonas Alströmer, *Kongl. Vetenskaps-Akademien* i Stockholm, då lotten äfven föll på L. att blifva dess förste Præses. Genom Landtmarskalken Grefve C. G. Tessins förord tilldelades L. vid Riksdagen 1739 årligt arfvode, mot förbindelse att "sommartiden publice på Riddarhuset läsa Botaniken, och om vintern hålla föreläsningar öfver Bergs-Collegii Mineralie Cabinett." — Straxt härefter fick L. äfven Kongl. fullmakt på Amiralitets Medici-sysslan i Stockholm, och följden deraf var, att han d. 26 Jun. s. å. fick fira sitt bröllopp med sin förut trolofvade Sara Elis. Moræa. "Efter den tiden kom honom aldrig mera i hågen, att flytta från Sverige." År 1740 då Professor Olof Rudbeck d. y. dött, uppfördes på förslag efter honom Rosén, Linnæus och Wallerius. Den förre fick sysslan och L. löfte att vinna befordran efter den gamle Prof. Roberg, som snart skulle taga afsked. När emellertid detta sednare inträffat, söktes alla möjliga omsvep att utestänga L. och tilldela den lediga Professionen åt Dr G. Wallerius, genom hvilken äfven utkom en skrift, hvari L. tadlades och hans åsigter i Botaniken ställdes uti en ofördelaktig dager. L:s vänner visade visserligen ofoget häraf; men L. sjelf inlät sig ej uti något svaromål, annat än på indirect sätt, i thy att han lät från trycket utgifva Frejdade mäns omdömen, rörande hans skrifter *(Orbis eruditi judicium de Caroli Linnæi scriptis)*; han vann ock sysslan och utnämndes 1741 till Medicinæ Practicæ et Anatomiæ Professor. Rosén, som året förut blifvit utnämnd till Prof. i Botaniken, föreslog att byta syssla med L., "på det hvar vetenskap skulle få sin rätta man"; och med vederbörandes samtycke skedde detta byte 1742, hvarigenom L. sålunda erhöll den verkningskrets han mest älskade, och inom hvilken han genom sitt snille och sina kunskaper mest skulle kunna verka. Också tilltog från denna dag hans ryktbarhet och ära mer och mer, under det han hos den akademiska ungdomen väckte och underhöll hågen för Naturalhistoriens studium; samt genom flere nya skrifter och flerfaldiga förbättrade upplagor af de redan utgifna, fullföljde och genomförde den reform, han inom Natur-vetenskaperna tillvägabragt.

Att uppräkna och redogöra för innehållet af alla de skrifter, som af L. nu efter hand utgåfvos, anse vi tillhöra den speciella Botanikens Historia, men ej ett arbete af den art, som detta Lexicon. Det må derföre vara tillfyllest att här nämna, det genom L. Naturvetenskaperne, isynnerhet Botaniken, genomgingo en genomgripande reform, och uppbragtes, om vi så få säga, från en chaotisk oreda, till logisk consequens och reda; eller med andra ord, de blefvo först genom L. verkliga vetenskaper; — och om man äfven skulle medgifva, det de förut ej till alla delar kunde frånkännas denna charakter, så var det dock först genom L., som de erhöllo en logisk, vetenskaplig form, hvarigenom hela deras rigtning blef hvad den borde vara, och deras vidare bearbetning betydligen underlättad, samt för kommande tider i flerfaldigt hänseende determinerad. — Äfven det i sednare tider isynnerhet genom franska skolan utbildade, och numera nästan allmänt omfattade, så kallade *Naturliga Växtsystemets* blifvande betydelsefulla värde insågs af Linnés siareblick, och på sitt kära Hammarby *), der han om somrarne vistades, föredrog han för sina förtrognare lärjungar de Naturliga Växtfamiljerna, och ansåg han sjelf läran om dem såsom vetenskapens högsta mål, dit man hade att sträfva; men som claven till dem ännu ej var funnen och flera luckor återstodo, de der först genom sednare tiders rikare upptäckter till någon del blifvit fyllda, då man nu mera känner och har beskrifna omkring 7 gånger flera växtarter, än dem som voro på L:s tid kända **). Vi finna sålunda lätt, att L., som aldrig ville framkomma med något ofulländadt fuskverk, icke heller skulle under ofvannämnde omständigheter kunna se sig föranledd att inför allmänheten publicera något öfver växtfamiljerna; — utan förbehöll läran härom endast åt sina bättre lärjungar, för hvilka han uti enskilda föreläsningar antydde den stora och sanna vinst som för Botaniken, såsom vetenskap, skulle vinnas genom den i framtiden möjligen utbildade läran om Växtrikets familjer; skada blott, att de af Linnæanska Skolan, som efter

*) Inköptes år 1758 af L. tillika med Säfja för 80,000 daler. — 1769 uppbyggde L. derstädes sitt frejdade, numera förfallna Museum.

**) Linné, som i sina skrifter, med fullt skäl, aldrig upptog andra arter, än dem han sjelf sett och undersökt, uppräknar uti sednare Editionen af sina *Species Plantarum*, omkr. 10,000 arter. — Numera äro dock närmare 70,000 växtarter upptäckta; och årligen får man alltjemt flera nya, genom den öppnade och underlättade communicationen med alla verldens, äfven mest aflägsna delar.

den store mästarens bortgång, närmast kommo att föra vetenskapens talan, helt och hållet kommo att förbise den vidare utbildningen af det genom L. antydda Naturliga Växtsystemet, under det de fästades uteslutande vid det redan fulländade Sexual-systemet.

Straxt vid anträdet till professionen föranstaltade L. återupprättandet af den af O. Rudbeck d. ä. anlagda, men genom branden 1702 totalt förstörda Akademiska trädgården, som nu utvidgades och försågs med ett Orangeri, för ömtåligare, utländska växter; och fylldes snart så väl detta som trädgården med de raraste växter, till hvilka L. fick frön och rötter från de mest aflägsna länder genom sina disciplar och från de många höga, ja till och med Kungliga Mæcenater, som fattat kärlek till L. och hans vetenskap. — Och i samma mån som L:s med naturen förtrogna snille genom en oförtruten och beundransvärd verksamhet, städse gjorde nya vinningar på Naturvetenskapernes hittills föga odlade bana; så vann han äfven sjelf anseende och ryktbarhet så inom som utom fäderneslandet, samtidigt med sina medborgares kärlek och förtroende samt sina Konungars synnerliga nåd och bevågenhet. Så anbefalldes L. att på allmän bekostnad genomresa Öland, Gottland, Vestergöthland och Skåne, och hans öfver dessa resor afgifna dagböcker, sprida mycket ljus så väl öfver dessa provinsers physiska beskaffenhet och Naturalhistoria, som innebyggarnes då varande ekonomiska ställning, seder och bruk. Flere höga Herrars ja! till och med Konungens och Drottningens Naturaliesamlingar fick L. den nåden att genomgå och beskrifva *), hvilket mer än tillräckligt vittnar om det stora anseende han sig tillvunnit. Ett ytterligare och ännu mera talande bevis härpå, äro de hedersutmärkelser som L. under loppet af sin återstående lefnad städse erfor. Så nämndes han af sin Konung till Archiater 1747, till Riddare af Nordstjerne Orden 1753, samt adlades 1757, hvarefter han kallade sig von Linné; så täflade alla lärda Sällskaper att få räkna honom bland sina ledamöter; och må vi exempelvis nämna att L. redan 1736 under namn af *Dioscorides Secundus* invaldes till ledamot af Kejserliga Academia Naturæ curiosorum; 1744 till Secreterare vid Kgl. Vet. Societeten Upsala; 1747 till ledamot af Vet. Acad. i Berlin; 1753

*) Skrifterne *Amphibia Gyllenborgiana*, *Museum Principis; Surinamensia Grilliana*, *Museum Regis* Adolphi Friderici och *Museum* Ludovicae Ulricae *Reginæ* vittna härom.

till ledamot af Vet. Academierne i Petersburg och Florens; 1762 till ledam. af Franska Vet. Acad. — och var L. den förste Svensk som tilldelades den hedern, att blifva kallad till led. af nämnde Acad., hvars utländska ledamöter efter statuterne ej få öfverstiga 8. Vidare blef L. 1766 led. af Vet. Societ. i Trondhjem; 1767 af Vet. Societ. i Celle; 1770 af Vet. Societ. i Philadelphia; 1771 af Societeterne i Vlissingen och Rotterdam; 1772 af Collegium Medicum i Edinburg, samt 1773 af Akad. i Siena; hvarjemte må anmärkas att han 1760 vann priset vid Vet. Akad. i Petersburg för besvarandet af frågan om *Sexus Plantarum*.

Af sin intime vän Archiater Bäck tecknas L. sålunda: "Han var till växten något under vanlig längd, hvarken fet eller mager, af en stadig och fyllig kropps beskaffenhet, stinna ådror allt ifrån barndomen, stort hufvud och bakåt upphöjdt, med ett djupare tvär-strek imellan, som skilde den delen ifrån den främre: bruna och eldfulla ögon, skarp syn, god hörsel, dock ej för Musik, på fötterna snäll och lätt, ett förträffligt minne till sextio års ålder, då förnamnen började undfalla honom; det var honom icke gifvit att lära språk, för den orsaken mindre nöjd med utlänningar, som ej kunde tala Latin. På Latin uttryckte han sin mening fort, lätt, nogare och kortare än någon annan, när det ankom på naturaliers beskrifning, men för öfrigt gjorde han sig icke stor möda, allenast saken var med naturen öfverensstämmande. Det egna och intagande, som han hade i Svenska bref til sina Gynnare och Vänner, kunde icke efterapas. Hans få tal röjde nog Författarens qvickhet, tilltagsenhet och vidsträckta kunskap, och skulle til äfventyrs icke anstått någon annan än Linné. Han sof ifrån kl. 10 till 3 sommartiden, och vintertiden ifrån kl. 9 til 6; lemnade strax sitt arbete, när han kände sig trög och matt; ville gerna hafva godt sällskap om aftonen, där han var glad, skämtade och log hjerteligen; lätt rörd till glädje, till sorg och vrede, men lika fort tilfridsstäld; hjertat var godt i botten, munnen talade sanningens och dygdens språk, trogen och öm för sina vänner, och betalte ej sina ovänner med lika mynt, dock glömde ej snart, och sade sig ej vilja blifva bedragen andra gången. Hushålls-bekymmer öfverlemnade til sin Fru, och var rätt nöjd at se dem i så goda händer; Trogen och god Make, ej mindre öm Fader; fägnade gerna sina vänner, men för egen del sparsam i små utgifter, frikostig för sin vetenskap, och när en usel moder med sit lilla barn förekom; han eftergaf fattiga Studerande

det honom tilkom, och efter yttersta förmåga sörgde för sin Lands-orts barn. Han vördade Religionen och böd ej till att utforska dess hemligheter. Likasom Boyle och Newton berättas hafva bugat sina gråhåriga hufvud, hvar gång Gud nämndes, så har ock Linné i sina skrifter på hvart blad gifvit Gudi äran, kastat sig i stoftet och upprepat: det är Guds finger! lär att känna Skaparen af hans verk, förundra dig och tillbed. Hans hjerta var brinnande, och hans tal, allenast i det ämnet, flödande. Det var ej hans sed, att med lömska stämplingar skada någon, icke heller tålde han, att en frånvarande förolämpades. Som hans snille gick ut på rön och erfarenhet, och han på den grunden byggde sin kunskap, hade han upteknat en stor myckenhet händelser, som i hans lifstid tilldragit sig, under namn af *Nemesis divina*, eller Guds hämndedomar, til bevis på den satsen, att Gud, äfven här i verlden straffar dem, som ondt göra: en moral, som han var i synnerhet van att inskärpa i de unga Studerandes minne." Om hans hemvanor förtäljer Frondin, att han alltid gick i stöflor, och då han var hemma mest klädd i kort nattröja och sammetscalott, samt nyttjade till öfverflöd caffe och tobak. Slutligen vilja vi införa Linnés egen teckning af sitt utseende och sin charakter, i egenh. Anteckn. s. 123: "Linnæus var intet stor, intet liten, mager, brunögd, lätt, hastig, gick fort, gjorde alt ting promt, tolte ej sent folk, var sensibel, blef snart rörd, arbetade continuerligen, och kunde ej spara sig. Han åht gjerna god mat och drack goda drycker; men var aldrig däruti öfverflödig. Han brydde sig litet om exterieuren, utan trodde, att karlen borde pryda kläderna, men ej vice versa. Consistorium var ej hans nöje äller gjöromåhl; ty han var till annat slagen och annat tänkte på, än sådane saker, som där förehafvas och afgjöras."

Af sina disciplar fordrade L., att de till honom skulle sända af sina samlingar. Han tyckte sig hafva ett slags rättighet, att få se och beskrifva de örter, som dessa öfverkommo, och satte stort värde på att sådant icke försummades. Saknade han ett sådant förtroende, kunde han icke dölja sitt missnöje. Solanders uraktlåtande att sända något af sina samlingar förtröt honom derföre mycket. Han hade ock dertill stora skäl. Honom hade de att tacka för sina kunskaper, till honom stodo de nästan alla i förbindelse för reseunderstöd och lönande befattningar. Utländningarne täflade att till L. sända frukterna af sina mödor. Ej underligt då, om han väntade samma uppmärksamhet af sina egna lärjungar.

L. hade städse intill sednare åren en någorlunda god helsa. Dock plågades han vid mannaåldern understundom af migrän, gikt och podager, samt känning af början till stenpassion, hvilken han likväl, jemte giktplågorna, öfvervann genom att dagligen, så länge årstiden det medgaf, högst ymnigt förtära smultron, de der skulle honom anskaffas, för hvad pris det än vara måtte. Emellertid då han kände sina krafter aftaga, begärde han 1763 tjenstledighet, hvilket beviljades honom, och utnämdes hans son till Medicinæ och Botanices Professor i survivance efter fadern, "för dennes förtjenster" *), fast sonen allenast var 22 år gammal; dock förestod L., efter Konungens önskan, ännu en längre tid Professionen. År 1773 besvärades L. likväl af flere krämpor och i början af Maj 1774, under en privat föreläsning i Akademie-trädgården, fick han helt oförmodadt ett farligt anfall af slag, hvarvid han förlorade målet, all sansning och rörelseförmåga. Ehuru han snart derefter mycket förbättrades, blef han dock aldrig fullt återställd, och kallade han sjelf detta slaganfall för sin dödspost. Då Gustaf III mot slutet af sistnämnde år skänkte honom en dyrbar växt-samling från Surinam, fick L., som han sjelf säger, "likasom nytt lif" att öfver julen dessa växter beskrifva och utreda; — och fann han sig äfven väl följande året, då hans uppmärksamhet ytterligare togs i anspråk af de rika växtsamlingar han följande året erhöll sig tillsände af Thunberg och Sparrman från Cap och af König från Ostindien, hvilka samlingar han sjelf medgaf, varit de största han någonsin erhållit. — År 1776 aftogo deremot ögonskenligen både hans själs- och kroppskrafter. Dock fortfor han med sina vanliga göromål nästan oafbrutet ända till vårterminens slut. Denna termin var likväl den sista, som han höll föreläsningar, och præsiderade han efter denna termin icke vidare sjelf för någon disputation. Som krafterna sålunda småningom mer och mer aftogo, såg L. sig nödsakad ånyo begära afsked; dock öfvertalades han att efter Kon. Gustaf III:s önskan "qvarblifva" — åtminstone till namnet — "vid hela sysslans utöfning", under det L. tillades den efter Rosenstein lediga Emeriti-lönen; hvarjemte äfven i enlighet med Konungens yttrade önskan, Consistorium Academicum i Upsala tilldelade L. jemte enka och barn för lifstid åbo-rätt på 2:ne Akademien tillhörige, och nära intill L:s egen gård Hammarby belägna frälse mantal,

*) L:s Egenh. Ant. p. 61.

Hubby i Danmarks socken, och föllo dessa hemman först 1839 efter Fröken Lovisa von Linnés död åter till Akademien. — Ifrån början af år 1777 intill den varmare årstiden led han synbarligen mycket, så att af hans organiska lif ännu blott andedrägten, matsmältningen och blodets omlopp voro i någorlunda godt skick. Allt annat var mer eller mindre förstördt; — och hade han derjemte förlorat minnet, och talförmågan. Icke dess mindre visade han sig ännu glad och lifvad, såsom då — "när han fick se någon af sina fordna disciplar, den han särdeles älskade, vid hvilka tillfällen hans ansigte tillkännagaf ett glädjefullt deltagande"; — "när i hans närvaro uppstod tal om någon del af Naturalhistorien, i hvilket han med leende min sökte till att deltaga"; — samt slutligen äfven "när han fann framför sig några böcker af Botaniskt eller Zoologiskt innehåll, i hvilka han bläddrade med synbart nöje." — Så snart den varmare årstiden inträffat fördes L. till sin gård Hammarby, der han qvarblef öfver sommaren, och, så ofta väderleken det tillät, lät man bära honom antingen ut i trädgården, eller upp till sitt, på en höjd ofvanför gården belägna Museum, der han väcktes af glada hågkomster och flera timmar å rad förnöjde sig med betraktandet af sina der samlade käraste skatter; — samt återbars derifrån alltid mycket muntrare. På sådant sätt kom han om hösten nämnde år till Upsala med temmeligen förbättrad helsa, och var L. under vintern någorlunda rask, åkte ofta ut på släde; rökte med nöje sin pipa tobak o. s. v. Men detta skenbara välstånd varade ej länge. Knappast mer än 9 dagar hade förflutit af året 1778, innan han, mätt af ålder och ära, kl. 8 f. m. den 10 Jan. afled. Minnet af honom är oförgängligt och hans namn är älskadt, vördadt och beundradt öfver allt, dit vetenskaplig naturforskning och europeisk bildning framträngt.

Öfver Linné äro många medailler slagna, och ett stort antal porträtter äro utkomna, af hvilka de af Bervic och Akrel skola vara de bästa. I Banerska grafchoret i Upsala Domkyrka upprestes 1805 öfver honom en minnesvård af svart porphyr. På L:s graf under orgelläktaren, nära detta vård, ligger en vacker sten på hvilken hans enka låtit hugga denna inskrift: "Ossa Caroli a Linné, Equ. Aur., Marito optimo, Filio Unico Carolo a Linné Patris Successori et sibi Sara Elisabeth Moræa." I nya Botaniska lärosalen uppsattes 1829 den byst af carrarisk marmor, förfärdigad af Byström, hvilken den studerande ungdomen 1822 beslöt uppresa. På

Gymnasii sal i Wexiö uppsattes L:s statue 1807, vid den secularfest, som då på L:s födelsedag derstädes firades. En dylik fest var äfven föranstaltad i Upsala, der den räckte i två dagar, och en öfver L. slagen jetton utdelades, bekostad af Linnéska institutet i Upsala. Äfven i Tyskland, England, Frankrike och Ryssland (i Dorpt) är hans buste upprest. Den täcka blomma, som af hans vän Gronovius uppkallades: *Linnæa Borealis*, får ej heller glömmas. Den bäres broderad i guld på den uniform, som är fastställd för civila Läkarecorpsen i Sverige. Insektet *Tinea Linneella* är ock äfven Linné uppkallad.

Gift 1739 med *Maria Elis. Moræus*, död 1806, 94 år gammal. Barn: *Carl*, Professor; *Elisabeth Christina*, g. m. Capit. Bergencrantz; *Lovisa*, † 1839, 90 år; *Sara Christina*, g. m. Capit. Duse; *Sophia*, g. m. Akad. Ombudsman S. Duse; *Sara Lena*, föddes och † 1744.

Skrifter*): a) större skrifter: Systema Naturæ. Leiden 1735. — Fundamenta Botanica. Amst. 1736. — Bibliotheca Botanica. Ib. 1736. — Flora Lapponica. Ib. s. å. — Genera plantarum. Leyd. s. å. — Hortus Cliffortianus. Amst. 1737. — Critica Botanica. Leyd. s. å. — Ichthyologia Artedii. Ib. 1738. — Classes Plantarum. Ib. 1738. — Öländska Resan. Sthm 1745. — Flora Svecica. Ib. s. å. — Fauna Svecica. Ib. s. å. — Westgötha Resa. Ib. 1747. — Flora Ceylonica. Ib. s. å. — Hortus Upsaliensis. Ib. 1748. — Materia Medica. Ib. 1749. — Philosophia Botanica. Ib. 1751. — Skånska Resan. Ib. s. å. — Museum Tessinianum. Ib. 1753. — Museum R. Adolphi Friderici. Ib. 1754. — Species Plantarum. Ib. 1755. — Hasselqvists Resa till Hel. Landet. Ib. 1757. — Loeflings Spanska Resa. Ib. 1758. — Museum Reginæ. Ib. 1764. — Clavis Medicinæ. Ib. 1766. — Mantissa Plantarum. Ib. 1771. —— b. Mindre skrifter: Nova hypothesis de Febrium Intermittentium natura. Diss. grad. Harderv. 1735. — Methodus juxta quam physiologus concinnare potest historiam cujuscunque naturalis subjecti. Leyd. 1736. — Musa Cliffortiana. Amst. s. å. — Viridarium Cliffortianum. Ib. 1737. — Methodus Sexualis. Leyd. s. å. — Corollarium Generum. Ib. s. å. — Hortus Agerumensis Ferberi. Sthm 1739. — Tal om märkvärdigheterna ibland Inseckterna, vid præsidii nedlägg. i Vet. Ac. 1739. — Oratio inaugur. de Peregrinationum intra patriam necessitate. Ups. 1742. — Oratio de Tellure habitabili. Leyd. 1744. — Orbis eruditi judicium de Car. Linnæi scriptis. Sthm 1741. — Bref om Fårsjuka. Ib. 1756. — Berättelse om de inhemska växter, som af brist på säd kunna användas till bröd. Ib. 1757. — Animalium specierum in Classes, Ordines, Genera et Species methodica dispositio. Leyd.

*) En fullständig förteckning på alla utrikes utgifna upplagor af Linnés arbeten torde vara nästan omöjlig att erhålla. Vi nämna endast första uppl. och hänvisa föröfrigt till Egenh. Anteckn. s. 117 o. f., 216 o. f. samt Sacklens Sveriges Läkarehist. 1 D. s. 507 o. f. samt 4 D. s. 77 o. f., hvarest utförligare notiser finnas.

1759. — Tal vid D. Majestäters höga närvaro. Ups. 1759. — Disq. de Sexu plantarum. Prisbel. af Vet. Ak. i Petersburg 1760. — Deliciæ Naturæ. Tal vid Rektoratets nedlägg. 1772. — Amoenitates Academicæ, Sthm 1751—69, innehålla 161 Akad. disputationer, och utkommo från 1769 till 1775 ytterligare 25 disp. — Uppsatser i Vet. Acad. Handlingar, Vet. Societetens i Upsala d:o, i Lärda och allmänna Tidningar m. m.

(Källor: Egenh. Anteckningar af C. Linnæus, utg. af Ad. Afzelius. — Åminnelsetal af Bäck och Hedin. — Äreminne af Agardh i Sv. Acad. Handl. — Sacklén, Sv. Läk. Hist. 1 o. 4 D. — Acrels Tal om Läkarevetenskapen. — De la Gard. Arch. IX D. — Rosenhanes Anteckn. — Rehbinders Adel. Matr. 1781).

LINNE, CARL von d. y.

Son af den föregående. Föddes i Fahlun 20 Jan. 1740. Undervisades af de mest kända unga botanister Löfling, Rolander, Falk, hvilka äfven enligt fadrens önskan tidigt inöfvade honom i talandet af latinska språket. Redan vid tio års ålder var han en öfvad botanist och kunde med temlig färdighet uttrycka sig på nyssnämnda språk. Vid 18 års ålder, 1759, erhöll han fullmakt på Botanices Demonstrators-tjensten, hvilken då först inrättades, och 1763 behagade Konungen nämna honom till Medicinæ et Botanices Professor i survivance efter sin fader. Två år sednare öfverlemnade Medicinska fakulteten Doctors-diplom.

"Det är ganska begripligt", yttrar Hedin, "att en ung man, knappt ännu 23 år gammal, icke kunde bredevid en Lärare af så lysande förtjenster om sin vetenskap, som den äldre *v. Linné*, gifva sig ett anseende, som svarade emot anseendet af en redan erhållen befordran. Afund och missbag bland de öfrige Lärarne och den unge Professorns medtäflare voro de följder, som snart visade sig. Sjelf insåg han också, att äfven den mest oförtrutna flit icke skulle blifva tillräcklig att afvända ifrån honom denne de Lärdes hotande förföljelse, som likväl kanske syntes mera fruktansvärd, än den var det i sjelfva verket. Vi böra således känna charakteren hos den unge *v. Linné*, för att deraf sluta till den verkan, som en mera inbillad än verkelig afund hos medbröder troddes kunna åstadkomma till hans lyckliga ställnings förbytande i en tung och odräglig sammanlefnad med de öfrige Academiens Lärare. *Carl von Linné* den yngre ägde ett melancholico-sangviniskt temperament, med en stadgad och jemn caracter. Långt ifrån att tänka högt om sig sjelf, med detta starka förtroendet och denna afgjorda säkerhet, att hafva funnit det rätta och det sanna, som så fullkomligen characteriserade hans fader, var

han snarare alltför mycket misstrogen i anseende till sin egen skicklighet, och osäker om tillräckligheten af sine kunskaper. Härtill kom, att han var fåordig och aldrig sökte att göra sina insigter gällande för andra än de färre personer, som voro hans förtrognaste vänner, eller som afhörde hans enskildta föreläsningar. Detta, som borde anses såsom en stor förtjenst hos en ung Lärare, och som verkeligen var det, blef likväl för Professor *v. Linné* en källa till flera obehagligheter. Redan inställd i ett offentligt Läro-ämbete, ägde han ännu blott en ung och icke fullkomligen bildad mans anspråk; men nödgades likväl, tvärt emot sin böjelse, gifva sig anspråk af en fullmyndig Lärare. Han var verkeligen för modest att framträda med denna antagna värdighet, som hans ungdom nekade honom. Allt detta gaf honom en slags tvungen ställning, som i början fästade på hans förhållande en alldeles oriktig stämpel. Han var för ömtålig att uthärda sarcasmen och den ännu mera sårande pasquillantens anfall. Desse så vanlige afundens tillflygter, då den ej vågar att öppet framträda, uteblefvo icke. Professor *v. Linné* var icke den man, som kunde dölja med liknöjdhet, att han kände sig sårad; men det värsta var, att han, i stället att med en jemn ståndaktighet gå den väg, som för honom var bestämd, i stället att med en ökad flit kasta de åt honom rigtade afundens pilar tillbaka i dess egen barm, nu antog i sin förvillade öfvertygelse den skepnad afunden sökte orättvist läna honom. Hans mod sjönk, hans sjuka inbillning verkade på hans kropp. Han blef anfallen af hypocondrie: hogen för alla vetenskapliga yrken var nästan alldeles domnad. Man har påstått, att vissa relationer inom famillen voro äfven bidragande till denna hans sinnes-nedslagenhet; men jag vågar alldeles motsäga dem, som tillåtit sig att offenteligen trycka och utgifva för sanning, hvad som på sin höjd var en slags sannolik gissning. De sonliga relationerna med det faderliga huset voro aldrig afbrutne; nog märkte man att den moderliga kärleken och beredvilligheten för en förstfödd son icke urartade till svaghet, och att den kanske var mera lifvad och varm för döttrarna än honom; men aldrig märkte man, att han var hatad. Hans mor äskade, att han borde sörja för sig sjelf; ty hon ansåg honom så fullkomligt understödd, att det hade varit att alltför olika dela sin moderliga bevågenhet, om hon undandragit sina öfriga barn med orättvisa hvad som öfverflödigt lemnades åt hennes redan af Staten lönade son; och kan man med skäl klandra dessa tänke-

sätt? Det dröjde icke innan *v. Linné* fadren insåg den förändring i lynne, som på någon tid föregått hos hans son. Han forskade efter orsaken. Han kunde icke frikalla sig sjelf ifrån den förebråelse, att oftast med för mycken otålighet hafva af honom fordrat en fullkomlighet, som sällan faller på en ung man vid dessa år. Han skyndade sig att rätta detta förhållande, och att upprätta det nedslagna lynnet hos sin son. För att således gifva mod åt hans tunga sinne och att sporra hans ambition, skänkte han honom alla doupletter af örter i sin samling, skänkte honom doupletterne af sine insecter och böcker. Ett offenteligt beröm, tecknadt i utländska Journaler för *v. Linné* den yngre väckte också hans slumrande uppmärksamhet. Allt detta verkade med styrka och eftertryck. Professor *v. Linné* ingick nu flera litterära förbindelser med utrikes lärde, och den slocknande bogen för vetenskapen uppflammade snart i full eld."

Efter fadrens bortgång i början af 1778 tillträdde L. sin profession. Utom andra skyldigheter, ägde han nu äfven den att fullfölja sin faders arbeten, af hvilka "Systema Naturæ" nu borde se sin 14:de upplaga. Detta åliggande var så mycket vigtigare, som mycket af L:s rykte och blifvande anseende derpå berodde. Han insåg också ganska väl sin ställning, och ehuru han var försedd med ett ansenligt antal nya växter till förökande af detta stora arbete, så beslöt han dock att först sjelf se de ypperliga samlingar, som ankommit till England och Frankrike från Australien. L. begärde derföre och erhöll Konungens tillstånd att resa, och ställde kosan i April 1781 direkte till England. Man kan lätt föreställa sig huru den store L:s son skulle emottagas. Alla samlingar stodo för honom öppna, och man täflade öfverallt att rikta den unge naturforskaren med alla de sällsamheter, på hvilka han kastade en uppmärksam blick, och de skänker af rara naturalster, med hvilka han begåfvades blefvo rika tillökningar för Upsala botaniska trädgård och naturaliekabinett, liksom för hans egna samlingar. Det supplement till fadrens "Systema Vegetabilium Generum et Specierum Plantarum", som under denna tid utkom i Brunswig innehöll icke mindre än 93 alldeles nya slag *(genera)* af växter, och 1303 nya arter *(species)*.

Bland hans vänner i England må isynnerhet nämnas Presidenten i Londonska Vetenskaps-Societeten, den berömde verldsomseglaren Sir J. Banks samt Linnés landsman, Banks' följeslagare på den namnkunniga söderhafs-resan Dr Solan-

der, Intendent vid Britiska museum. Denne sednare hade L. under sitt vistande i London, den smärtan att följa till grafven.

Från England reste L. till Frankrike. Han hade knappt beträdt detta land förrän han erhöll inbjudningar från Marskalken de Noailles, Hertigarne af Chaulnes och Ayen, Hrr Jussieu d. y., Des Fontaines, Geoffroi, Malesherbes m. fl. Den berömde Grefve Buffon, som genom hela riktningen af sin bildning var en antipod emot den äldre L:s systematiska skärpa, logiska consequens och laconiska precision, hvarigenom båda mest misskände hvarandras förtjenster, besöktes af sonen, som erhöll Grefvens bjudning och försäkran "att han på den utsatta dagen för v. L:s besök vore icke hemma för någon annan, än honom allena." Grefven var Intendent för Kongl. Trädgården, med dess kabinett och menageri, hvilka den tiden voro slutna både för ut- och inländningar. Commersons samlingar från Madagaskar, Sombeys från Peru, Sonnerats från Isle de France m. fl. stodo honom öppna, och han ägde att ur alla dessa för sig välja duppletter; för denna beredvillighet äskades såsom den största belöning, att de nya örterna måtte upptagas i Systema Naturæ. K. Ludvig XVI skänkte honom det ståtliga verket "Le Receuil des Plantes", tre voll. i folio med 300 tabeller, som icke med penningar fick lösas, utan hittills endast utdelats till regerande furstars kabinetter. Äfven befallte Konungen, att alla frön, som han önskade ur den rika Kongl. botaniska trädgården, skulle lemnas honom.

Hemresan skedde genom Holland och Danmark, i hvilka länder han äfven med många hedersbevisningar emottogs, hvarefter han i Febr. 1783 återtog sina göromål i Upsala.

Redan i London var han angripen af en svår gulsot, som i två månader höll honom vid sängen. I Aug. 1783 reste han till Stockholm, hvarest han klagade sig sjuk, och återkommen till Upsala märktes hans lynne vara tyngre än någonsin. Han insjuknade kort derpå i en alfvarsam feber, men tillfrisknade så att han kunde få börja arbeta och i ordning sätta sina samlingar. Han ansträngde dock för mycket sina krafter och föll ånyo i samma feber, samt anfölls slutligen af en apoplektisk anstöt, som den 1 Nov. 1783 utsläckte hans lif.

Carl v. Linné d. y. var ogift och utslocknade alltså Linnéska ätten med honom. Hans utseende beskrifves sålunda: "Hans kroppsbyggnad syntes vara stark; han var

mera fet än mager, rödlätt med mörkt hår och ögonbryn: hade små, men fadrens eldiga och genomträngande ögon."

Linné d. y:s anseende fördunklades så af sin faders ära, att man icke allmänt velat erkänna dess verkliga förtjenster. Dertill bidrogo först dess ställning till sin store fader, hvarigenom han länge hölls i ett omyndighetstillstånd, utan att vinna ett för hvarje uppträdande vetenskapsman nödigt sjelfförtroende och sjelfständighet; och vidare till de talrika äldre Botanister, som redan utgått ur fadrens skola. Att all utsigt till befordran i Naturalhistorien vid Universitetet stängdes för samtliga genom sonens ovanliga, kanske allt för tidiga befordran och då dermed följde som fideikommiss principatet i vetenskapen, det de icke kunde erkänna; så kom han till de flesta i en tvetydig, nästan spänd ställning, hvarom hvar och en blir snart öfvertygad som läst den tidens privata correspondence. Fadren ville de erkänna som sin förman i vetenskapen, af dess bifall funno de sig smickrade, men relativt till sonen kände de sig fullmyndige, om än yttre förhållanden förskaffade den yngre L. större ressourcer. Fideicommissariater passa också alls icke för den litterära verlden. Denna af den yngre Linné kanske endast dunkelt anade ställning gjorde honom mera varsam, sluten inom sig sjelf och förlamade äfven dess verksamhet. Anspråken på honom voro äfven orättvisa relativt till fadren; detta natursnille var födt till naturens prest; sonen blef genom födelsen bestämd och genom konsten fostrad dertill. Fadren uppträdde fri från alla yttre band och fick fritt omskapa sin vetenskap efter sitt snilles ingifvelser; sonens bestämmelse var den mera anspråkslösa att conservera och fullfölja en redan stadgad bana. Fast befordran och alla yttre hedersbevisningar tilldelades honom för fadrens skull, så skulle verkligt anseende inom vetenskapen lättare varit för honom att förvärfva utom dessa förmåner.

Efter den yngre Linnés död beröfvades Upsala de oskattbara samlingar, som nu utgöra Englands stolthet. Öfver denna tilldragelse, som inträffade under den vittre Grefve Creutz' Cancellariat, under K. Gustaf III:s regering, låna vi Hedins berättelse: "Den äldre Linné hade gjort den disposition, att hans utvalda Samlingar i Naturalhistorien och hans Boksamling, hvaribland funnos de mest dyrbara verk, förärade och skänkte af Regenter och lärde författare, skulle, såsom det enda arf, tillfalla hans Son och efterträdare *Carl v. Linné* den yngre. Vid Professor *v. Linnés* död tillhör-

de dess qvarlåtenskap hans Mor. Det var ganska begripligt, att de store Samlingarne borde genast komma i någons hand, som kunde vårda dem, och att man således sökte att föryttra dem. De blefvo ock genast hembjudne åt Akademien i Upsala. Konungen Sjelf var denna tiden på en resa till varma Baden i Pisa. Brefväxlingen var svår och fordrade mycken omgång. Hans Exc. RiksR. Gref *Creutz*, Akademiens Canceller, hade tilläfventyrs icke så hastigt kunnat inse den stora förlusten som Fäderneslandet skulle lida, hälst då man på flera håll hviskade, att dessa Samlingar på långt när icke ägde det förmenta stora värdet — att örterna voro på groft papper klistrade — insecterna illa bevarade — fiskar och amphibier, i brist af påfyllning af tillräcklig spiritus vini, skadade, o. s. v. Nu skrefs till Presidenten *Banks* i England, hvilken, då han ej sjelf var hugad att inköpa denna collection, föreslog åt sin vän Doctor *Smith* att göra sig anbudet till godo. — Priset var utsatt till 1000 Guineer. Man afhandlade med Doctor *Smith*, som utan betänkande förklarade sig nöjd. — Under tiden gjordes nya anbud ifrån Ryska Kejsarinnan, den stora Catharina II; äfven hade några lärjungar af *v. Linné* sökt förskaffa den utsatte summan. Men man yrkade, att ett redan ingånget och afslutadt köpe-contract borde uppfyllas, och de som hade sig, såsom gode män, denna commission uppdragen, uppfyllde den också lika hastigt som sorgfälligt. — Under tiden återkom K. Gustaf III, och knappt kom tidningen till hans kunskap om denna händelse, förrän en snäll seglare utsändes att återhemta dessa skatter, hvilka ännu troddes vara under väg och således mycket lätt kunna upphinnas. Detta prof af K. Gustaf III:s nit för Vetenskaperna och dess aldrig bristande uppmärksamhet, är kanske ett af de ypperligaste drag af dess alltid ädla och stora sätt att handla. Förgäfves var likväl Konungens höga välvilja använd. — Linnéiska Samlingarna ankommo lyckligen till sin nya ägare, och denne lät öfver händelsen slå en medaille, som på ena sidan har en fregatt med fulla segel, förföljande det flyende skeppet, och på den andra sidan en inscription på Engelska, som förklarar förloppet." — En tröst är dock, att dessa samlingar föllo i en mans hand, som förstod att uppskatta deras värde, och hvilken bevarat dem lika väl, ja kanske bättre än de i Sverige blifvit conserverade.

Skrifter: Decas prima plantarum rariorum Horti Upsaliensis. Holm. 1762; Decas II:da. Ib. 1763. — Fasciculus 1:mus plantarum rariorum Horti Upsaliensis. Ib. 1767. — Supplementum Sy-

stematis vegetabilium Generum et Specierum Plantarum. Brunsv. 1781. — Acad. Disp. Nova Graminum genera. 1779; De Lavandula 1780; Methodus Muscorum illustrata 1781. Alla omtryckta i Amoenit. Acad. Vol. X. Erlang. 1790.

(Källor: Hedin, Minne af v. Linné, fader och son. Sthm 1808. — Schulzenheims Tal då vapnet krossades. — Acrels Tal om Läkarevetensk. s. 175. — Sacklens Läk. Hist. 1 D. s. 527).

LINNERHJELM, JONAS CARL.

Sonson af Biskop Linnerius (se nedan), son af Cancelli-Rådet *Per Linnerhjelm* och *Engel Fredrica Rothlieb.* Föddes på Elleholm i Blekinge 30 Aug 1758. Efter i Lund fullbordade studier, blef han E. O. Cancellist i Krigsexpeditionen 1776. Befordrades till Copist 1777, till Cancellist 1781 och till Protoc. Sekreterare 1783. Tog afsked 1796. Blef 1809 utnämnd till Riks-Heraldicus och erhöll 1812 Cancelli-Råds titel. Ledamot af Acad. för de fria Konsterna 1800. Afled på sin gård Ebbetorp nära Calmar den 12 Febr. 1829.

Han var tvenne gånger gift: 1. med *Helena Maria Ehrenstråhle*, dotter af Öfversten Hans E. och dotterdotter till den store juristen; 2. med *Elsa Ottiliana von Francken*, dotter af vice Amiralen Hans Reinhold von F. I första giftet hade han 2 döttrar *Engel Maria* och *Helena Maria.*

Linnerhjelm visade redan i barndomen mycken lust och fallenhet för den högre tecknings- och målarekonsten, och då han öfverkom ett engelskt arbete, som handlade om denna konst, började han att endast derföre lära sig engelska språket. Han efterlemnade flera goda landskaps-målningar i åtskilliga manér, och utmärkte sig äfven såsom graveur i koppar. Härom vittna flera vignetter i hans utgifna fortsättning af vapenboken, samt vuerne i hans skrifter, hvilka äfven genom sin raskhet i teckningen utmärka sig. Bland våra vittra författare intager han ett värdigt rum. Hans "Bref under resor i Sverige" utmärka sig i stilistiskt hänseende genom sitt vårdade och mycket bildade föredrag. Man kunde endast anmärka någon tavtologi och en affecterad sentimentalitet i beskrifningarna. Förkärleken för Gessner har äfven på hans skrifsätt verkat mindre fördelaktigt.

"Såsom embetsman var han känd för flit och skicklighet; sin ärfda egendom, Ebbetorp, utvidgade, förbättrade och förskönade han på ett sätt, att den nu är en ibland de fördelaktigaste och vackraste i orten; i sin hushållning var han ordentlig och noggrann, men utsträckte kanske denna

noggrannhet för långt; i sitt umgänge var han fryntlig, men allvarsam och alltid intressant; hans löften voro bergfasta; han var en öm och god make, och som fader gaf han sina döttrar en uppfostran, som bibragte dem en höjd af bildning, hvilken ej vanligtvis tillhör qvinnokönet." (Rothlieb).

Hans första fru är bekant såsom skaldinna. Mannen har utgifvit en utmärkt smakfull upplaga af hennes "Vitterhetsförsök", som bestå af smärre prosaiska och poetiska stycken, af ett sentimentalt-moraliskt innehåll, merendels i det Gessnerska maneret, hvilket på den tiden så mäktigt intog en del af vår allmänhet. Hon har också åt sin förebilds minne egnat ett litet rätt artigt lofoffer: "Vid tidningen om Gessners död." Dessa stycken sakna för öfrigt objectivitet och original djerfhet i känslan och phantasien, och kunna endast rätt njutas af dem, som närmare känt den ädla författarinnan.

Skrifter: Vitterhetsförsök. Sthm 1795. 8:o. — Bref under resor i Sverige. Ib. 1797. 4:o. — Bref under nya resor i Serige. Ib. 1806. 4:o. — Bref under sednare resor i Sverige. Ib. 1816. 4:o.

(Källor: Hammarsköld, Sv. Vitterh. — Stockh. Tidn. 1819. N:o 38, 1:a halfåret).

LINNERIUS, JONAS.

Föddes den 2 Mars 1653 i Skellefteå socken i Vesterbotten. Hans föräldrar voro Kyrkoherden i samma församling *Petrus Linnerius* samt *Margaretha Plantin*, dotter af Prosten Plantin, hvilka voro beslägtade med de förnämsta Prestslägterne, såsom Erkebiskop P. Kenicius, Buræerne m. fl. Detta, jemte fadrens kärlek för sitt embete torde hafva inverkat på det vitæ genus sonen valde. — Vid 3 års ålder misste Linnerius sin far. Efter enskildt undervisning hemma skickades han 1662 till Piteå skola, der han i 5 år njöt undervisning, och 1667 till Hernösands Gymnasium, der hans flit och framsteg gjorde, att han flera gånger blef flyttad öfver äldre kamrater. Student i Upsala 1670; omfattades der med synnerlig ynnest af Professorerne Brunnerus och Erik Benzelius, och beredde sig genom dem tillfälle att få informera Grefve Axel Lillies son, först i fadrens hus i Stockholm och sedan i Upsala. År 1681 om sommaren företog han i sällskap med sin äldre broder Olof L., sedan Prost och Kyrkoherde i Umeå (om hvilken man vet att han var erbjuden blifva Professor i Lund, men "hoc modeste declinans, ruris sui otia, negotiorum licet plenissi-

ma discordibus Academicorum curis prætulisset", en utrikes resa genom Hamburg, der han i trenne veckor dagligen umgicks med den berömde Orientalisten Edzardus. Resan fortsattes genom Hannover, Cassel, Marburg till Giessen, der han qvarblef till följande året vid Påsktiden, och njöt undervisning i Theologien och Oriental-språken af Misler, Hannekenius och Rudrauf — sedan till Frankfurt am Main, der han hörde Spener och begärligt genomgick densammes betydliga bibliothek, derifrån till Strassburg, der utom Theologiska lectionen äfven Obrechts öfver Hugo Grotii "De jure belli et pacis" afhördes. Härifrån for han åter till Giessen, der han under Doctor Clodii præsidio försvarade en af honom sjelf författad disputation "de proselytis justitiæ" med den framgång, att philosophiska faculteten vid derpå följande promotion lemnade honom första rummet. Resan gick sedan genom Utrecht, Amsterdam, Haag, London och Oxford, der Collegium, Bibliotheket och lärde sådana som Felde och Schmitt under 3 månaders tid gåfvo näring åt hans lärgirighet. Den utmärkelse han öfverallt utomlands åtnjutit ådrog honom äfven vid återkomsten till Stockholm i December 1683 en smickrande uppmärksamhet, i det Kongl. Rådet Ehrensten utverkade för honom Konungens Fullmakt af den 27 Mars 1684, att vara Theol. Professor och Svensk Pastor vid Domkyrkan i Lund. Innan han for dit ner, besökte han sin moder och sina slägtingar, och blef under denna resa prestvigd af Superintendenten Doctor Matthias Steuchius i Säbrå kyrka i Angermanland. På återresan, när han kom till Stockholm, var han på då varande Cancellerens för Lunds Academi, Kgl. Rådet Claes Flemings befallning närvarande, då det till denna Academi skänkta Gripenhjelmska Bibliotheket emottogs af Bibliothekarien Hult; hvarefter han i November månad samma år kom till Lund, och tillträdde sitt embete d. 28 Jan. 1685. År 1690 blef han utnämd till Primarie Theol. Professor och Domprost. Dels såsom Professor och ledamot i Domkyrko-Rådet och dels som Domprost gagnade han Domkyrkan mycket. En evärdelig förtjenst, ej mindre af Lunds Domkyrka, än dess Academi har Domprosten Linnerius förvärfvat sig genom gåfvan af den s. k. *Liber Daticus* till Akad. Bibliotheket, det dyrbaraste mscr. detsamma eger. Denna gåfvobok är skrifven på 142 pergamentsblad, fol. innehåller "deris nafne, som för deris välgierninjer emot Lundekirke ac Kapitel äre nafnkunnige, oc paa hvad aar maaned oc dag, en huer af dem är död, oc hvad de hafwe giort

Kirken til gode" *). Den är illa medfaren och mycket brukad, så att de tjocka pergamentsbladen i nedersta kanten äro nästan förslitna; på åtskilliga blad är utskrapadt. Boken förvarades ursprungligen i Lunds Domkyrka, derifrån den på ett okändt sätt "utslupt" och kommit i enskildas ägo **). Samma år 1690 hade han erhållit Academiens uppdrag att fara till Stockholm för att andraga dess åstundan att få Kongl. Rådet Grefve Gyldenstolpe till Canceller. Med sitt jemna redbara väsen, vann han allt mer presterskapets förtroende, hvilket uttrycktes derigenom att han valdes till deras ombud vid Riksdagen 1693, der han var ledamot i Secreta Utskottet. Åren 1697 och 1713 visade hans ståndsbröder honom samma förtroende. Riksdagarne 1719 och 1723 bevistade han som Biskop. Det stora förtroende Domprost L. i sitt stift åtnjöt, visade sig derigenom, att han trenne gånger uppfördes på förslag till dess Biskop.

Vid dessa Biskopsval var det tillåtet, att kalla på 1, 2 eller 3. För att uttrycka sin kärlek och högaktning för L., röstade de fleste vid sednaste tillfället på En. Vid Carl XII:s ankomst till Ystad 1715, skyndade Professor L., att såsom Academiens Rector Magn. för femte gången i nåder uppvakta Hans Maj:t, och detta hade för honom den behagliga följd, att då han reste till Ystad såsom Acad. Rector Magn., for han derifrån såsom Acad. ProCanceller och Biskop i Lunds stift. Han blef dertill utnämnd i Ystad och fullmakten daterad d. 15 Dec. 1715. Utom de till Biskopsembetet egentligen hörande förrättningar, mötte honom särskilda, genom de flera uppdrag han skulle få, och de bestyr han skulle erhålla under K. Carl XII:s vistande i Lund under åren 1716, 1717 och 1718. Det hände derunder rätt ofta, att Carl XII, denne ädle representant af svensk mandom, fasthet och ära, som med alla sina stora fel såsom statsman och härförare, dock nämnes ännu af mången Svensk med kärlek och stolthet; det hände, säga vi, att han med det sinne för vetenskaplighet och bildning, som — underligt nog — hos honom fanns bredvid hans lystnad efter krig och äfventyr, åtföljd af ProCancelleren och sin

---

*) Såsom orden lyda i Hvitfelds Chr. Episc. in vita Johannis Grand p. 64.

**) Man har en annan mindre Liber Daticus af Langebek kallad "Liber Daticus Lundensis recentior" på 52 folioblad, börjad i 12:e och fortsatt under 13:e och 14:e seklerna, hvilken nu förvaras på Universitets-Bibl. i Köpenhamn. Båda mscr. upplysa och förklara hvarandra.

avit infann sig, — än på Bibliotheket, der han lånade Meyers Fächtebok m. fl. — än på lectioner, synnerligen de mathematiska, — än på disputationsacter, sjelf till och med befallande anställandet af dylika *).

Detta år hade i Lund utkommit ett bröllopsqväde, kalladt "Confect vid Mandfolkz-Bordet", i anledning af hvilket Rector och Cons. Acad. på Acad. Cancell. Gust. Cronhjelms befallning utfärdade ett program, hvari alla under Academie-styrelse varande befalldes, att hvarken sjelfva utsprida eller utsprida låta något exemplar, utan öfverlemna dem som de hade, och kunde komma öfver, åt Rector Magnificus. Sjelfva Bröllopsqvädet hafva vi ej kunnat öfverkomma, men till dess innehålla kan man sluta af följande programmets ord (v. Döbeln III. s. 38): In toto scripto meræ invectivæ, scommata et convitia, tam in artem Poeticam, quam in eos, qui carminibus censendis et imprimendis professionem faciunt, phrases item et formulæ obsoletæ, scandalosæ et scumiles inveniuntur. Quis vero unquam candidum et cordatum scriptorem vidit, suo nomine suppresso societatem aliquam ejusque doctores tamquam nugivendulos taxare, qui carminibus censendis aliorum patrimonia ad se corradant? quis muscas in oleribus, quis satanam cum sua matre, quis fornicatores et prostibula in honestis conviviis inter delicias et bellaria referri audivit? Stomachatur itidem ille Tityrus, tamquam sui inmemor, quod nomina Poetica, ut Clio, Calliope, Hippocrene, Apollo, Diana, Pallas, Orpheus et plura his similia, aliquando carminibus et scriptis poeticis inseruntur." En af Akad. lärare, som hade ett horn i sidan till M. Rydelius, tros varit författare till detsamma.

Konung Carl XII omfattade den flärdfrie, ordningsälskande L. med särdeles ynnest. Ett nytt bevis derpå erfor han, då hans barn den 28 Januari 1717 blefvo adlade och 1719 introducerade med namnet *Linnerhjelm*. Vid Ulrika Eleonoras kröning den 5 Mars 1719 utnämndes han till Theol. Doctor, och tilldelade sjelf denna värdighet 1725 i Lund åt då varande Theol. Professorn derstädes Jacob Benzelius. Död i Lund den 10 Februari 1734.

---

*) T. ex. när han d. 20 Sept. 1716, få dagar efter sin ankomst till staden genom Arfprins Fredrik af Hessen, tillkännagaf sin nådiga vilja vara, att Professor Döbeln (densamma som författat Historia Acad. Lundens.) alldeles oberedd derpå, skulle framkasta ett ämne, hvaremot någon annan Professor skulle opponera. Döbeln framstälde genast satsen: "*Objecta movent sensus, non tam ratione quantitatis, quam qualitatis*", hvaremot Mathes. Prof. Quensel framträdde som opponens, och aflopp det till stor heder för dem båda.

L. var en stilla och from man, men icke vekligt, pjunkigt from, utan af den fromhet, som böjer sin vilja under Guds och ej hvarje menniskomening, och just genom medvetandet häraf på samma gång är stark och kraftig, liksom naturen i L:s födelsebygd är fylld af skyhöga stela berg, emellan hvilka dock de skönaste dalar glädja öga och själ. Det är icke genom undseende för och villfarande af hvad andra tänka, tala och handla, som man vinner och bibehåller ett sådant förtroende som L. åtnjöt, så af den Akademi han tillhörde, som af det Stifts Presterskap, hvars styresman han sedan blef. Detta är endast möjligt genom tänkesättets och viljans bestämda riktning åt det sannt goda och ädla. Om L:s förtjenster såsom Professor och Stiftsstyresman har Henric Benzelius i programmet till hans sorgfest lika skönt som sannt yttrat: Sudant quotquot fideliter suis nituntur partibus defungi, ad ipsam usque virium defectionem, contenti amplum tandem præmium reportasse, quod scilicet majoribus literis eorum incidatur tumulo: *Inserviendo aliis consumi.*

Utom det förtroende, som L. åtnjöt af Lunds Akademi och Stift, hedrades han också af tvenne Konungars ynnest, hvilka icke gjort sig kända för att bortslösa densamma åt oförtjenta eller odugliga män. Skåne hade för ej längesedan blifvit en svensk provins, men ej ett svenskt folk med svenska seder och bruk. Skåningen är i allmänhet "veterum morum tenacissimus." Som far gjort plog och kört årder, så körer sonen äfven, blefve han ock öfverbevist, att den förre kunde göras beqvämare och den sednare köras med ett par dragare i stället för 2 à 3 par. Dock — detta är ett vackert drag i hans charakter, det häntyder på trohet och fasthet, egenskaper som ej äro att förakta i en tid och bland ett folk som ofta visat sig som förändringarnas och omstörtningarnas väderflöjlar. Men kärleken till de danska bruken och vanorna, till Dansk Litteratur och ett deraf följande begär att återkomma under danskt välde, ville Carl X och hans store son utrota, och derföre stiftade den förre ett Svenskt Universitet i den nyss eröfrade provinsen och den sednare uppdrog åt Biskopen och Pro-Cancelleren Doctor Christian Papke, att i förening med L. afskaffa de kyrkobruk, som skiljde sig från Svenska församlingens och ännu icke hunnit ordnas af den verksamme Biskop Hahn. Mycket jemnades och utträttades för detta ändamål genom dessa båda mäns visa och lugna kraft såsom en uniformitet med Svenska Kyrkan i brudvigsel, nattvardsgångar

veckopredikningar, predikoförhör m. m. enligt K. Carl XI:s Kyrkolag. Prestmötes-protocollerne från denna tid, så torftiga de än äro, gifva någon belysning åt presterskapets och församlingens seder och förhållanden inbördes. I Synodal-protocollet af den 20 Juni 1689 nämnes 10:o huru en Magister Delphin (Pastor i Örja och Wadensjö och Comminister i Landskrona) för kif, trätor i kyrkan, och andra exorbitantier i trenne Biskopars tid, är vorden removerad och i 12:o "Signeri och trolldom skall upptäckas om några sådana satans kroppar kunna vara i några förhandlingar, emedan en man i Gönge Härad, Broby Socken, Guds namn till största vanheder och missbruk, samma satans konst i mång år exercerat och brukat hafver." 14:o "Ingen prest må krogar hålla, utan Ven. Presb. skola lefva efter kyrkoordningen." — Synodal-protocollet af den 28 Sept. 1696 underskrifvit af L. med flera innehåller i 14 §: Efter det Biskop och Consistorio åligger, att hafva omsorg, det Preste-husen på det möjligaste måge conserveras; så har ock Synoden enhälligt beviljat, det härefter inga Enklingar af Pastoribus eller Clericiet få träda i annat gifte, förr än de med Consistorio härom communicerat.

L. var en nitisk Biskop. Han höll nästan hvarje år Synodalmöten, "derifrån Pastores och Comministri ej måtte sig absentera" — höll sjelf eller genom sina Häradsprostar årliga visitationer i prosterierne, ifrade mycket för rena seder bland sitt presterskap och veckopredikningars och predikoförhörs hållande. Allmogens inrotade tro på undergörare var ännu qvar. I Synodalprotocollet af den 3 Octob. 1722 §. 5 heter det: "En Smed skall vara i Borlunda Socken (¾ mil från Lund) som utlåter sig kunna curera den nu gångbara boskapssjukan, allenast han finge något dopvatten och den jord som Presten stått på med sin högra fot tå han Döpelsen förrättat: fördenskull måste prästerskapet varna åhörarne för alla vidskepelser." Vid prestmötet 1726 varnar den åldrige Biskopen sina ståndsbröder" att flitigt förhöra uti sina anförtrodda församlingar om åhörarnes lefverne och flitigt åtvarna de felaktiga, så att hvar och en utan åtskillnad i sina grofva och förargliga synder ej må admitteras till den heliga nattvarden" — och 1729 att "Pastores måste sig akta för gästabuds-conventer sinsemellan, fly dryckenskap, slemt snack och ej blanda sig i förargligt sällskap. Så ock om någon i deras församlingar är till svordom benägen eller sällan går i kyrkan, så skola de honom till allvarsam bättring förmana."

Följande anekdot, en af de många som om L. äro i minne, må med Professor Ståhls ord (i Biogr. Underrättelser om Lunds Professorer) anföras: "En Bonde ifrån Göingehärad, som for omkring och afyttrade jernvaror, hade i flera år med sitt kram infunnit sig hos honom, medan han var Professor, och genom sitt muntra lynne och fritalighet vunnit hans förtroende. Då han en dag, sedan L. blifvit Stiftets styresman, kom till Lund och höll med sitt lass på sandgatan utanför Biskopsgården, kom L. derifrån, då bonden, efter vanan, utbjöd sina varor, men fick af Biskopen det svaret, att tiden nu icke medgaf honom att göra någon handel, emedan han skulle gå i Consistorium. Konsistorian — sade bonden med sin raska dialect — hvad är det för något? Det är det rummet — svarades — der Stiftets angelägenheter förehafvas, och der vi förhöra dem som vilja bli Prester. Nå, inföll bonden, om de då icke kunna svara rätt på frågorna, hur går det då? Då, yttrade Biskopen, blifva de icke antagna. Å Herre Gud! det var tungt det, sade mannen, ty jag skulle kanske, en sådan stackare jag är, kunna sätta de frågor på Högvördige Fadren, som han icke kunde svara på. Å du pratar, invände Biskopen, ingen fråga förmår du sätta på mig, som jag icke kan besvara. Kom, sade bonden, låt oss slå vad, Högvördige Fadren om sin största silfverkanna, och jag om mitt lass ifall vi icke kunna besvara hvarandras frågor. Må göra då, fortfor Biskopen, och sporde: Hvad hette Mosis svärfader? Jo se det vet jag, svarades, han hette Jethro; men nu bör det mig att fråga: Hvad heter min svärfader? Å, sade Biskopen, hur kan jag veta det? Ja, då är silfverkannan min, yttrade bonden, och lasset likaså. Ordvexlingen slöts dermed, att Biskopen erlade en lämplig lösen för sin kanna, och Göingen bröstade sig öfver sin vunna seger.

År 1692 ingick Biskop L. äktenskap med *Elisabeth Adlerberg*, dotter af Erkebiskop Svebilius och hade med henne 2 söner och 6 döttrar. Af dessa märkas: *Olof*, född 1694, HofrättsRåd i K. Götha Hofrätt, med Just. Cancellers afsked; *Helena Maria*, g. m. Juris Prof. i Lund, Revisions-Secret. David Nehrman, adlad Ehrenstråle; *Pehr*, f. 1706, död 1794, CancelliRåd; *Anna Christina*, g. 1732 med Hof-Jägmästaren Sam. Hammarberg i hans tredje gifte; *Eva Catharina*, g. m. Landshöfd. i Åbo Baron Christopher J. Rappe.

Skrifter: Synodal-disputationen 1690 De origine mali. — 13 programmer.

(Källor: von Döbeln, Historia Regiæ Academiæ Lundensis, och dess fortsättning af Prof. Dr Lindfors. — Rhyzelii Episcoposcopia Sviogoth. — Stiernmans Matr. — Rydelii Likpred. — Oratio in Ejus memoriam af Biskop Carl Papke. — Henric Benzelii till dennes minnesfest utgifna program. — Lunds Stifts Prestmötshandlingar mscrpt.)

G. W.

LITHMAN, CARL.

Född d. 13 Dec. 1612 på Stenbro prestgård. Fadren var dåvarande Kyrkoherden i Nyköpings Östra och Allhelgona Församling Mag. *Nicolaus Jacobi Bothniensis*, sist Prost i Örebro; modren *Anna Börilsdotter*. Sonen studerade först vid Upsala Akademi och sedan vid flera Akademier i Preussen, Tyskland och Holland. Blef Magister i Rostock 1638. Hemkom s. å., men reste snart ånyo utrikes i tre års tid. Utnämdes till Theol. Adjunct i Upsala 1641. Vicar. Theol. Professor 1642. Theol. Lector vid Collegium i Stockholm och Kyrkoh. i Solna 1643. Fjerde Theol. Professor i Upsala 1648. Theol. Doctor s. å. Tredje Theol. Professor och Kyrkoh. i Danmark 1655. Andre Theol. Prof. och Kyrkoh. i Waxala 1660. Promotor i Theol. Faculteten 1661 och 1668. Prim. Theol. Prof. och Domprost 1670. Biskop i Strengnäs 1674. Bevistade Riksdagarna 1654, 1660, 1675, 1680 och 1682. Adlades 1682, med bibehållande af sitt förra namn. Död 14 Oct. 1686.

Gift med *Anna Clo*, dotter af Erkebiskop Lenæus. Hade med henne 5 barn: *Anna*, gift med Superintendenten på Ösel Doct. Oldekop, med hvilken hon lefde i yttersta oenighet; *Margreta* g. m. Theol. Prof. Sam. Skunck; *Samuel*, död ung; *Catharina* g. m. Juris Prof. Olof Åkerman; *Johan*, död ung.

Lithman var Ledamot af Commissionen öfver Terserus 1664, men gjorde ej något väsende. Af Prof. Roberg beskrifves han sålunda: "En laglig man; öfvermåttan blek physionomie, grått vackert skägg och carduans stöflor." Då han 1661 såsom Rector gjorde en resa till Stockholm, utstod han mycken smälek för sina collegers klädedrägt. Vid hemkomsten anmälte han i Consistorium huru man i Stockholm mycket omtalade "det långa hår, som Professores draga och de grå kläderna", samt hemställde "om icke rådeligit vore, att detta ändrades, och de lagom hår samt svarta kläder städse öfva skulle." Rhyzelius säger: "fast han var väl till ålder, när han kom till Strengnäs, förestod han dock Biskopsembetet med lofvärdig vaksamhet, omsorg och försigtighet."

Skrifter: Disp. de Spiritu Sancto Photinianorum. Regiom. 1637. — Συζητησις Sacra super Epist. Pauli ad Galatas. Ups. 1641. — Monarchia Romano-Catholica (pro gradu Th.) Ups. e. a. — Disp. IV super art. III. Aug. conf. de Persona et Officio Christi. Ib. 1641. — Disp. Biblicæ exhibens breves quasdam obss. et notas in Cap. I et II Numerorum. Ib. 1663, 65. — Tractatus compendiosus exhibens Photinianismi Naturam et Doctrinam, in usum Studiosæ Juventutis Academicæ anno 1650 concinnatus a C. Lithman .... quem ad uberiorem rerum perplexarum et mysteriorum pleniorem enodationem postmodum .... publ. examini subjecit M. Laur. Bronnius. Ib. 1651. — Likpredikan öfver Fru Catharina Kruus. Sthm 16..; dito öfver Häradshöfding Joh. Wattrang. ib. 1678.

(**Källor**: Rhyzelii Episcoposcopia. — Fant, Hist. Litt. Græcæ. Sect. I. p. 120. — Lidéns och Marklins Disp. Cataloger. — Frondin, Om Professorer i Ups. mscpt. — Stiernmans Bibl. Suiogoth. III. mscpt. — Stiernmans Matr. s. 741.)

LITHOU, GUSTAF.

Född 1692 i Österbotten. Fadren, *Gustaf Lithovius*, var Kyrkoherde och Prost i Limingo i Österbotten (s. 312). Morfadren hette *Jakob Brenner*, som under Gustaf Adolfs tyska krig var Regiments-Pastor vid Österbottens Regim:te, och sedermera belönades med Kronoby pastorat i Österbotten (s. 272). Sonen studerade i Upsala; mest var hans kärlek vänd till latinska skalder, och bland dem älskade han högst Lucanus, Statius, Claudianus och Barclæus (vi tro oss kunna tillägga Prudentius), dem han alla kunde utantill. Dessa tog han också till ledsagare, då han sjelf beträdde Helikon. Redan ung ingick han på denna bana. Det äldsta med årtal försedda poem bland hans *Juvenilia* är af år 1714 och heter *Samso recipiscens* (s. 315) på rimmad latinsk vers. Fadren dog 1715, och sonen firade hans bortgång med en Threnodi (s. 313), också rimmad, ur hvilken vi anföre de tvenne sista stropherna:

Tantis digna, Genitor,
Meritis quæ jam rependam?
Qui æternus debitor
Solvar? nil, proh sortem flendam!
Habeo, ne minimum,
Præter lacrimas
Quas excipias,
Et doloris
Et amoris,
Ergo fusas plurimum.

Inter hæc suspiria
Lacrimasque, o! Parentum
Decus atque gloria,
Jam valeto æviternum!
Sit amica requies

Manibus Tuis,
Non Borysthenis
Petra satus
Pium latus
Turbet, neque cineres!

Det var förmodligen efter fadrens död, som ynglingen ingick i krigstjenst. Då kriget slutade, hade han endast avancerat till Fänrik, och dervid stadnade också hans befordran, såvida man ej vill taga i beräkning den Capitainesfullmakt han ändtligen erhöll 1731. När L. 1721 tog afsked, tilldelades honom en liten pension; denna mistade han 1731, dock återfick han den till någon del följande riksdagar 1734 och 1737: år 1747 förökades den till 600 daler s:mt. L. uppehöll sig mestadels i Stockholm der han dog ogift i Dec. 1753, samt ligger begrafven i Jacobs kyrka. Hans grift blomsterströddes af "Herdinnan i Norden", af hans vän, Amiral. Kammar-Rådet och Ridd. H. A. Löfvensköld, Ekblad, Älf m. fl.

Under den tid hans pension var indragen och äfven sedermera kämpade L. med torftighet, som han sjelf kallar Poeters vanliga följeslagare: "På hjertats sida var han en from och redelig man, under sin fattigdom alltid glad och nöjd, fast med en trygg och allvarsam uppsyn, efter det Carolinska tidehvarfvet."

Detta är det enda, vi känna om en man, som intager ett af de yppersta rummen bland fäderneslandets romerska skalder. Hans förnämsta poem är en Panegyris Exsequialis i anledning af Carl XII:s död, som utkom 1720, tillegnad K. Fredrik och Riks. Ständer. Öfver detta äfven till vidden ej obetydliga skaldeverk yttrade såsom censor kännaren Upmark: "Hunc felicis ingenii foetum, haud scio an antiquis quodammodo comparandum, publici juris fieri vellem." Samtid och efterverld, inhemska och främlingar beundrade hans sångmö, ehuru man någongång klandrade honom såsom plagiarius. Lithou sjelf svarade på denna i Svenska Nitet yttrade förebråelse med Vidas ord: "Nec pudet, interdum alterius nos ore locutos." Hans flesta öfriga poemer bestå i Tillfällighetsverser och Libelli Supplices, rigtade till Konungen, Rådet, Ständerna, enskilda gynnare och välgörare. Början till ett af dem från år 1734, må meddelas såsom profstycke:

Quid primum mediumve querar, quo fine quiescam,
Obrutus illuvie lacrimarum et mole malorum?
Clamatum est; sed adhuc nullum patefecimus aurem:
Pulsatum; sed adhuc tota trieteride surdas

Raucus servo fores, et inexorabile limen,
Inversis ferale rotis dum fracta labescunt
Fortunæ vexilla meæ, dum specula anhelat
Sacrum inter saxumque tremens et scribitur omnis
Flebilis hora mihi, pronam minitata ruinam.

Skrifter: G. Lithou Ostro-Both., Signiferi, Poëmatum Heroico-Miscellaneorum P. I. Holm. 1734. — Efter hans död funnos en mängd otryckta poemer, dem man ämnade utgifva såsom andra delen, men detta förslag kom ej till verkställighet.

(Källa: Gezelii Biogr. Lex. (ur Domprosten D:r Álfs samlingar). Detta är den enda källa vi kunnat påträffa; men vi ha bifogat några biographiska noticer, hämtade ur Förf:s egna skrifter).

LIVIJN, CLAES.

Född i Skenninge d. 12 Nov. 1781. Fadren *Claes Livijn*, Justitiarie vid Lifgardet. E. O. Cancellist i Krigsexpeditionen 180.. Kammarskrifvare i KammarRätten 180.. Copist i Krigsexp. 1808. Auditör vid Skaraborgs Reg:te s. å. Assessor 1812. Krigs-Justitiarie vid armeens andra division under kriget 1813, 14. Erhöll afsked från Auditörssysslan 1817. Krigs-Justitiarie för armeen 1818. Secreterare i Bevillnings-utskottet vid riksdagarne 1818, 1823. Ledamot af Tryckfrihets-Comiteen 1823—29. Ledamot af Krigsvetensk. Acad. 1825. Krigs-Hofrätts-Råd 1827. R. N. O. 1834. General-Directeur och Ordförande i Fångstyrelsen med Landshöfdings rang 1835. Led. af Samfundet för utgifv. af Handskrifter rörande Skandinav. Historia 1836.

Skrifter: Mästerkatten eller Katten i Stöflor. Käringsaga i tre akter med Entreakt, Prolog och Epilog af Peter Leberecht. Försvenskad af Olof Mollbergsson, Stor Ceremonimästare i Sällskapet för det Löjliga m. m. Ups. 1812. 8:o. (Äfven under titel: Folksagor af Ludv. Tieck. 3:e bandet). — Axel Sigfridson. Romans. Sthm 1817. — Spader Dame. En Berättelse i bref funnen på Danviken. Ib. 1823. Öfversatt på Tyska af Fouqué. — Samvetets Fantasi, Skaldens harpa. Berättelser i Opoetisk Kalender. — Medutgifvare i Läsning till Utbredande af Medborgerliga kunskaper och Opoet. Kalender, samt Medarbetare i Tidningarne Polyfem, Lifvet och Döden m. fl. — Många otryckta poemer, bland hvilka "Hafsfrun", troligen det första romantiska skådespel som blifvit författadt i Sverige.

(Källor. Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. s. 555. — Lénström, Sv. Poesiens Hist.)

LJUNGBERG, JÖNS MATTHIAS.

Föddes i Christianstad 1748. Han visade redan i barndomen de mest lyckliga anlag och kom 15 år gammal till Lunds Universitet; studerade sedermera i Göttingen Mathematik och Astronomi under den berömde Kästner, med den

framgång, att han snart utmärkte sig såsom ett af de skickligaste ämnen. Nödsakad att derunder förtjena sitt uppehälle med renskrifning, sökte han 1769 ett vid Upsala ledigt Stipendium, vid hvilket tillfälle han erhöll ett af Kästner och flere Göttingska Professorer undertecknadt öppet Recommendations-bref, hvari det bland annat heter: "Som han i synnerhet visat mycken håg och lust för hela Mathematiken, men i synnerhet för Astronomien, så har han deri så biträdt vårt observatorium, att han icke allenast skaffat sig öfning i de allmänna handlagen dervid utan ock gått så långt, att han visat sig färdig att både med noggrannhet pröfva och grannlagenhet rätta alla till vetenskapen hörande Instrumenter, ja visat sig skicklig att fullkomna och öka denna Science, hvari han, bland andra vackra prof, utmärkt sig, i synnerhet vid Veneris Conjunction med Solen i Augusti månad i år, den han så noga observerat, att astronomiska Tabellernas fel deraf kunnat igenkännas och observeras. .... Och emedan han verkligen äger dessa fördelar och meriter, kan han, så vida dess medellöshet afhjelpes med det ifrågavarande understödet, som ej kan meddelas någon värdigare, med sina kunskapsljus genast öka glansen af utmärkta Svenska mäns ära", m. m. Men ej nog härmed. I ett enskilt bref till Prof. Melander (sedermera Melanderhjelm) rekommenderar Kästner ännu eftertryckligare den unge Ljungberg. Han försäkrar deri, att han ej känt hans like i fallenhet och flit, omtalar ännu en gång hans observationer under Veneris Conjunction med Solen *), äfvensom dem han anställt vid sista Månförmörkelsen, hvilka blifvit af trycket utgifna; att han nu sysselsätter sig med en öfversättning af Bergmans fysiska Geografi, och tillägger ännu en gång, att "om han från sitt fäderneslaud erhölle något understöd, så skulle det i honom få en medlem, som gjorde det den största nytta och ära." Men Ljungberg erhöll detta oaktadt ej det stipendium han sökte, hvilket tillföll en ung A**, som då först inträdde på den akademiska banan. Ljungberg hade deremot den lyckan att ådraga sig Konungens af England, Georg III:s uppmärksamhet, som sjelf observerat den ifrågavarande Conjunctionen och funnit den Svenska ynglingens observationer närmast instämmande med sina egna. Han utnämnde L. samma år, 1769, till Professor i Göttingen, der han (nyss förut)

*) Berättelsen derom finnes införd i Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen, Årg. 1769, N:o 75, för d. 19 Juni.

blifvit Philos. Magister och af Kästner nyttjad vid dess mathematiska föreläsningar och till biträde vid observatorium. Vid samma tid, och ännu ej 21 år gammal erhöll han på en gång kallelse af Ryska Kejsarinnan och af Konungen i Danmark, och som han i Göttingen blott hade en obetydlig lön, antog han den vida fördelaktigare Professionen vid Universitetet i Kiel, som då var under Ryskt välde, den han i 9 år förestod. Drifven af en synnerlig håg för Mechaniken, sökte och erhöll han tillstånd att få göra en resa till England för att der inhemta kunskap om de märkvärdigaste mekaniska uppfinningar, i synnerhet om den berömde Arkwrights Spinnmachin. Han vistades der i halftannat år. Flera folioband med teckningar och beskrifningar af de märkvärdigaste Machiner voro frukten af denna resa. På återresan besökte han ännu en gång sitt fädernesland, hvarvid han i största hemlighet skref till Commerce-Colleg. i Stockholm, omtalade den rika skörd han gjort i England, erböd sig att taga afsked från sin plats i Kiel, så vida han här hemma kunde försäkras om nödigt uppehälle, samt att införa flera af Englands Machiner, i synnerhet den Arkwrightska Spinnmachinen. Men man svarade härpå ganska lakoniskt, att hans anbud ej kunde antagas. Knappt var han återkommen till Köpenhamn (1778) förrän, genom den upplyste Ministern Grefve Schimmelmanns verksamma åtgärd, Spinnmachinen infördes i Danmark och förenades med en fabrik af Bomullsväfnader, anlagd af en annan Svensk, Norberg, som likaledes i England förvärfvat en sådan insigt i denna näringsgren, att hans fabrikater exporterades som Engelska ej allenast till Sverige och Ryssland, men äfven till Tyskland. Professor L. utnämdes derefter till Justitie-Råd och Deputerad i Commerce-Collegium, samt inkallades i Vetenskaps-Societeten, vid hvilket tillfälle den berömde Bugge om honom yttrade sig, att han var ansedd såsom den förste Mathematicus i Danmark. Han utnämdes sedermera till den första Direktören i den Kongl. Fabrik-Directionen, samt slutligen till Etats-Råd och Riddare af Dannebrogen, för att ej nämna de litterära distinctioner han tid efter annan erhöll, då han kallades till ledamot i flera lärda samfund *). Det var äfven han, som författade det, af Hans Danska Majestät anbefallda projectet till den i början af detta århundrade fullbordade Kanalen emellan Gystinge Sjö och Kjöge, och som dervid förrättade de nödiga afväg-

*) De uppräknas i Danska Hof- och Stats-Kalendern för år 1812.

ningarne, utom flera andra uppdrag af dylik beskaffenhet. Icke ens ålderdom och sjuklighet kunde sätta en gräns för hans vetenskapliga verksamhet; han utarbetade derunder flera afhandlingar i den högre Mathematiken och i synnerhet i Mechaniken, som skulle läggas under pressen, då döden den 17 Juni 1812 afbröt det lif, som han, genom medborgerliga dygder och i synnerhet genom den strängaste redlighet och den största anspråkslöshet, i Danmark gjort lika högaktadt i medborgerligt, som i vetenskapligt och administratift hänseende.

En yngre broder till Etats-Rådet Ljungberg var Lars Daniel Ljungberg, född 17 Apr. 1753, död 9 Maj 1836. Han blef Conducteur vid Fortificationen 1778, Lieutenant 1787, Capitaine 1794, Major i armeen 1800, Öfv.Lieuten. ibid. 1805, Öfv.Lieut. vid Fortificationen 1808, Öfverste i armeen 1812, samt R. S. O. 1814. Likasom brodren har han i främmande land gjort heder åt Svensk lärdom och Svensk duglighet. Han hade länge varit Ingenieur en chef des Ponts et Chaussées i Frankrike, då han hemkallades för att inträda i en mot hans kunskaper och erfarenhet svarande verkningskrets.

(Källa: Allmänna Journalen 1820, N:o 39 och 40).

LJUNGBERGER, GUSTAF.

Föddes 1734. Antogs till discipel af den store medailleuren Daniel Fehrman. Sedan han hos honom varit i två år, uppgjordes d. 30 Dec. 1752 mellan Fehrman och L:s morbror Cancellie-Rådet Berch ordentligt contract, hvilket börjas sålunda: "Jag Dan. Fehrman antager Gust. Ljungberger til min discipel uti Medaille-konsten, försäkrandes at använda all möijelig flijt uti dess undervisande, både at poussera och gravera, hvarjemte jag unnar honom fritt husrum och värma i mitt hus; samt maten vid mina Betienters bord; dock at han, G. L., under de femb år, som hans Lärotid räknas bör, går mig tilhanda med all lydnad och trohet uti de ärender, hvartil jag, eller min hustru, honom i hushållet, och utom medaille arbetet, tienlig finna kan, och befallandes varder. ... Ifrån början af 1756 skal han ännu vara hos mig uti tre års tid, njuta ytterligare information, och med sit arbete uti medaille-värcket vara mig til hjelp; men derjemte aldeles frij ifrån tjenste-sysslor i hushållet, och sådant som icke rörer Medaille-konsten: hvar-

före han ock under den tiden skal hafva sin frija spisning vid mit egit bord."

Enligt detta contract hade L. i 2 år varit hos F., då detsamma uppgjordes. I en sin meritlista uppger han sjelf, att han från år 1747 till 1759 blifvit, hos Fehrman och Hofintendenten Rehn, undervisad i medaille-gravur och ritning. Under denna tid hade han äfven erhållit Målare-Akademiens större premium. Ifrån 1759 till 1763, under kriget, förestod han hela Pommerska myntet i Stralsund. På morbrodrens hemställan hade R. Ständer funnit för godt, att L. "såsom ett skickeligt ämne i medaille-konsten borde till sin vidare förkåfran och upmuntran få besöka Målare-Scholorne uti Italien och Franckrike, samt till den ändan hafva att undfå Rese-Penningar i trij års tid à 1200 dlr s:mt årligen, dem Banquen skulle bestå och till honom utbetala." Resan anträddes 1763 till Paris, hvarest han uppehöll sig till 1765, studerande vid dervarande målare-akademi under Vanloos, Bouchés, Payous m. fl. inseende. Från 1765 till 1767 uppehöll han sig vid de förnämsta målare-akademierna i Italien, sedan han 1766 af Ständerna erhållit ytterligare 1600 dlr s:mt.

Efter hemkomsten, i Oct. 1768, fick han K. Resolution att på extra stat uppbära half medailleurs-lön, samt flyttades vid riksdagen 1772 på ordinarie stat. Professor för Teckningen och Led. af Målare-Akad. i Stockholm s. å. År 1769 graverade han Deras Majestäters silfverbröllops-medalj, samt Bankens Jubel-medalj. Erhöll 1773 Kongl. fullmagt som Professor vid Målare-Akademien, och njöt 1774 den utmärkelsen, att nämnas till Riddare af Wasa O. Fick 1775 full Medailleurs-lön, 2250 dlr s:mt. De flesta under och efter denna tid graverade medaljer äro af L.

L. blef vald till Ledamot af Konst-Akademien i Bologna 2 Juli 1767, af Målare-Akademien i Florenz 6 Juli s. å., af Danska Målare- Bildhuggare- och Byggnings-Akademien 9 Nov. 1775, och af K. Patr. Sällsk. i Stockholm 26 Aug. 1786. Han afled i Stockholm d. 5 Nov. 1787.

Gift 1770 med *Juliana Augusta Melander.* Vid detta tillfälle tryckes verser, som äro i humoristisk stil skrifna, och ännu kunna med nöje läsas. Att dömma af dem lärer L. ofta begagnat dessa tvenne uttryck: "Håll bara contenance!" och "Hvad bryr jag mig om det."

(Källor: Gahms Samlingar om konstnärer på Ups. Akad. Bibl.)

LOCCENIUS, JOHAN.

Född d. 13 Mars 1598 i staden Itzehoe uti Holstein, hvarest fadren, *Albrekt Locken*, var handlande. Efter föräldrarnas tidiga bortgång ämnades han till handtverkare, men lärомästarne i de skolor han hittills genomgått öfvertalade förmyndaren att låta gossen fortsätta sina studier, hvarföre han skickades till Hamburgs Gymnasium; derifrån begaf han sig 1618 till Helmstedt, vidare till Rostock och slutligen till Leiden, hvarest han 1625 blef Juris Doctor. Samma år kallades L. af Kon. Gustaf Adolf igenom RiksR. Skytte till E. O. Histor. Professor i Upsala, hvilken syssla han tillträdde med en oration om de Fyra monarchierna, som sedermera, förökad, såsom bok utgafs i Wittenberg, Leiden och Amsterdam. Blef 1627 Ordin. Professor i Historien; tillförordnades året derpå, att tillika såsom Extra Ordinarius förestå Skytteanska professionen, med hvilken befattning han fortfor till 1642. I denna egenskap höll han Collegia oratoria för adeliga ynglingar, i hvilka jemväl Pfalzgrefven, sedermera K. Carl X Gustaf 1638 deltog. Mellertid blef han 1634 förflyttad från den Historiska till den Juridiska lärostolen. År 1648 erhöll han fullmakt såsom Akademiens Bibliothecarius, "för att efter träget arbete komma till mera stillhet och vinna ledighet till sina skrifters utgifvande." Men L. ådagalade äfven vid denna embetsbefattning sin vanliga flit, och var den förste, som öfver Bibliotheket upprättade en Catalog, den Consistorium ämnade låta trycka. År 1651 förordnades han till Riks-Historiograph med lön på stat. År 1661 erhöll han Kongl. Regeringens befallning att utgifva en topographisk beskrifning öfver Sverige, till det verk, som dåvarande Öfverste-Lieut. Erik Dahlberg påtänkte, men Loccenii Descriptio Sueciæ utkom aldrig. Emedan man vid Akademien saknade L:s handledning på det juridiska fältet, uppdrogs honom 1666 en Juris professio honoraria, med ingen annan förbindelse än att deruti göra hvad krafterna tilläto. Samma år blef han sjelfskrifven Assessor i det då i Upsala inrättade Antiquitets-Collegium, samt 1672 efter Stjernhjelms död, Præses i samma Collegium. Afled i Upsala den 27 Juli 1677 i sitt 80:de år och blef begrafven i Domkyrkan. Många talare firade på vers och prosa, på latin, grekiska och svenska hans död.

L. var på sin tid en af Universitetets största prydnader, och hemmastadd på många vetenskapers fält. Han var

Orator och vältalare vid flera akademiska tillfällen; skref latinsk vers och utgaf latinska auctorer; han arbetade i Svenska Historien och Antiquiteterna; i Politiken och Lagfarenheten; utgaf öfversättningar af Landslagarne, Lands- och Sjölagen m. m. De flesta af dessa arbeten omtrycktes in- och utrikes i flera upplagor, begagnades länge såsom de yppersta i sitt slag samt förskaffade sin författare mycken ära.

Till sitt sinnelag beskrifves L. såsom en trogen och kär man och fader; hjelpsam mot de fattige; gudfruktig, flitig kyrkogångare och nattvardsgäst; lefde fredsamt, ljufveligen och fromt med alla. Dessa loford tyckas ej höra till det tomma smicker, hvarmed man öfverhopar de döda, emedan en fiende till den aflidnes nära anförvandt gaf honom ett hedrande vittnesbörd. I mågens, Joh. Schefferi namnkunniga tvist med Verelius, afrådde L. ofta den förre ifrån att fördjupa sig i detta gräl, och i en af sina stridskrifter kallar Verelius den gamle hedersmannen candida anima. Hans bild visar ett ädelt, rent och vördnadsbjudande anlete, med calotte, eget hår, pipskägg och mustacher.

Gift 1) 1622 med *Ursula Tamm*, † 1632, hvars fader var Patricier i Hamburg och enka efter Joh. G. Wallrav derstädes; 2) 1634 med *Margar. Keitz*, som öfverlefde honom. Af hans 15 barn märkas: 1. *Albrekt*, adlad 1683 med namnet *Tigerclou*, dog som Sekreterare i Krigs-Collegium; 2. *Regina*, gift med Prof. Joh. Schefferus; 3. *Ursula*, g. m. Gr. Lect. i Skara Torb. Fegræus, sist Prost i Mariestad; 4. *Anna*, g. m. Juris Prof. Erik Aurivillius; 5. *N. N.* g. m. Gr. L. Lect. i Hernösand, sist Prosten i Skellefteå Mag. O. Svanberg.

Skrifter: a. Akad. Disput., hvaraf 23 upptagas i Lidéns Catalog, men ännu flera äro kända. — b. Programmer, Orationer. — c. Latinska Skaldestycken: Epigrammata Sacra et Moralia. Ups. 1627; jemte flera ströskrifter. — d. Upplagor af latinska auctorer: *Curtius*. Sthm 1637, med Notæ politicæ. Leid. 1626; *Cornelius Nepos* med not. polit. Sthm 1638, sedan flera gånger omtryckt; L. har äfven besörjt Elmenhorsts edit. af *Apulejus*. Frankf. 1621, samt författat Comment. till en del af Ciceros och Sallustii Bref (se nedanf.). — e. I Historien och Antiquit.: Hist. rerum Suecicarum. Sthm 1654, Ups. 1662, Frankf. 1676. — Antiquitates SueoGothicæ. Sthm 1647, Ups. 1670, samt med Hist. Rer. Suec. Sthm 1654 och Frankf. 1676; öfversatt af N. H. Dal under titeln: Svenska och Göth. Gamle Handlingar. Sthm 1728. (Båda högst vigtiga arbeten). — Utgifvit Ericus Olai med egna noter. Ups. 1654. — f. I Lagfarenhet och Statslära: Exercitationes Juris. Ups. 1639. — De Jure

Maritimo Libr. III. Sthm 1651. — Synopsis Juris SveoGoth. Sthm 1648 o. 1653; omarbetad och utg. under titel: Synops. Juris Publici et Priv. Götheb. 1673. — Lexicon Juris SueoGoth. Sthm 1651, Ups. 1663, Sthm 1674. (En nyttig och ännu brukbar bok). — Syntagma politicum de ordinanda Republ. (inneh. Sallustii och Ciceros Epist. polit. med Loccenii Comment. och dess Respubl. Avum. Leyd. 1637, Amstel. 1644, Francof. et Lips. 1673 med Loccenii Anm. öfver Lipsii Politica). — Sueciæ Regni Leges Provinciales et civiles. Sthm 1672, Lund 1675. (Latinsk öfvers. af Lands- och Stads-lagen). — Jus Maritimum (Svenska Sjölagen). Sthm 1674. — Jus vetus Uplandicum et Legum VestroGoth. in Suionia Liber. Utgifne af Ol. Rudbeck med Lundii Anmärkn., men nästan hela upplagan förstörd genom Upsala brand 1702. — L. hade äfven öfversatt flera af de öfriga Landskapslagarna, men dessa blefvo aldrig tryckte. — Den mest fullständiga förteckning på hans skrifter finnes i Molleri Cimbria literata. T. I. pag. 356—59.

(Källor: Program af M. Steuchius. — Likpred och Personal. af Dr P. Rudbeck. — Oratio funebris af Andreas Norcop. — Lefnadsbeskrifn. af S. L. Gahm Persson (Mscpt). — Dito af Ol. A. Knös. Sthm 1807 (i Gjörwels Brefvexl.). — Genelii Biogr. Lexicon).

P.

LODE, GEORG WILHELM.

Föddes 1741. Son af Öfv.Lieutenanten *Otto Wilhelm Lode* och dess förra fru *Catharina Agneta Fleming*. Blef Auscultant i Åbo Hofrätt 1756. Sedermera Vice Lands-Secreterare. Utnämdes 1771 till Auditeur vid Helsinge Regemente, 1775 till Assessor i Wasa Hofrätt, 1792 till Revisions-Secreterare och General-Auditeur, 1793 till Justitie-Canceller, 1794 till C. N. O., samt 1795 till President i Wasa Hofrätt, men förrättade Just. Cancellers-embetet fortfarande till i Nov. 1796, då han nyss förut blifvit President i Åbo Hofrätt. Var Ordförande i Tabell-Commissionen samt Konungens Ombud i Riksgälds-Contoret 1793—96. Död ogift i Åbo d. 11 Sept. 1799.

Lode var en man af icke vanliga insigter och talanger. Han deltog redan 1769 i riksdagsförhandlingarne, då han var en af ståndets verksammaste ledamöter. Han slöt sig till Mösspartiet. Landshöfding Boye anmälte det "Lodes Memorial, gamla Råd-Cammarens dictamina och slike skrifter, som endast angå Möss-partiets sida, skola vara öfversatte på Finska och löpa hela landet omkring, samt åstadkomma mycken förvirring i Finland." Secreta Utskottet beslöt derföre "att hos Plena anmäla, det måtte alla dessa ärender, som angå Riksdagskallelsen, med Konungens dictamina, Råds-Remarquerne, och det mera, det ena med det andra, öfversättas på finska och skickas öfver till Finland,

på det landet må se allt i sitt sammanhang, och ej förvillas af ensidiga berättelser." Vid samma riksdag vederlade L. i ett utförligt och väl sammansatt memorial Secreta Utskottets påståenden mot Rådsherrarne af Möss-partiet, hvilket memorial är öfversatt på tyska i Büschings Magazin. Var äfven närvarande vid 1771 års riksdag, då han utgaf ett "dictamen ad protocollum", hvari de till Hattpartiet hörande Rådsherrars åtgärder på det högsta klandras. År 1789 valdes han till Ledamot af Hemliga Utskottet, men nödgades afsäga sig denna befattning, till följe af Konungens befallning "att förfoga sig till sin hemort till förrättande af sin syssla." Under förmyndare-regeringen steg han hastigt från det ena betydande embetet till det andra, sedan han förut haft nog trög lycka. Hans betydenhet upphörde med Reuterholms.

Skrifter: Åtskilliga Riksdags-memorialer.

(**Källor:** Lagus, Åbo Hofrätts Hist. — Skand. Sällsk. Handl. XVI D.).

LODE, CARL LEONHARD.

Föddes den 28 Maj 1752. Trädde tidigt i tjenst vid Tavastehus Regemente, hvarvid han 1783 blef Capitaine. Major i armeen och R. S. O. 1790. Secund-Major vid Savolax Reg:te 1791. Öfv.Lieutenant i armeen 1796. Öfverste 1808. R. S. O. St. K. 1809. Tog afsked 1810. Död 25 Maj 1816.

Han var en ovanligt lugn och tapper man, samt tillika gudfruktig. Hvarje gång han gick i elden tog han först hatten af sig framför fronten, och läste tyst en bön, hvarpå han drog sin sabel, yttrade några uppmuntrande ord till manskapet och var sedan soldat i ordets vackraste bemärkelse. Redan under finska kriget 1790 hade han utmärkt sig, och under 1808 års krig var han en af härens mest dugliga och tappra officerare, hvarpå han vid många tillfällen visade prof. I slaget vid Alavo den 17 Aug. 1808 blef han svårt sårad och den käpp han hade i handen afsköts. Under actionen skulle ena bataillonen af Savolax Regemente rycka fram, då Lode, som anförde den andra invände: "Som jag är äldst, bör jag gå förut med min bataillon."

(**Källa:** Montgomery, Hist. om Kriget mellan Sverige och Ryssland 1808).

LOENBOM, SAMUEL.

Föddes i Östergöthland d. 3 Febr. 1723. Blef Stud. i Upsala 1743. Magister 1755. Amanuens vid Kongl. Bibliotheket och Antiquitets-Archivum 1759. Amanuens hos Riks-Historiographen 1762. Död d. 30 Sept. 1776. Bristande källor neka oss, att meddela utförligare underrättelser om denne flitige och kunnige författare, som med alla de förtjenster han om vår historia eger, dock aldrig kunde vinna någon befordran. Vi känna ej orsakerna, men Gjörwells motgångar göra troligt, att äfven Loenbom ej rönte någon synnerlig uppmuntran. Efterverlden har bättre förstått att uppskatta hans förtjenst. Hans skrifter äro nu allmänt värderade och eftersökte. Kort före sin död erhöll han Vitterhets-Academiens accessit för förslag till medaljinscriptioner.

Skrifter: Magni Stenbocks Lefverne. D. 1-4. Sthm 1757-65. — Jac. Keiths Lefverne. Öfvers. Ib. 1761. (anon.). — Handlingar till K. Carl XII:s historia. Saml. 1—15. Ib. 1763—74. — Svenska Archivum. T. 1—3. Ib. 1766—72. — Hist. märkvärdigheter till upplysning af Svenska häfder. D. 1. Ib. 1767; D. 1—4. Ib. 1768. — Inledning till Svenska Historien och Statskunskapen. Ib. 1768. (anon.). — Underrättelse om Frälse- och Ofrälseständen i Sverige. Ib. 1771. — Anecdoter om namnkunniga Svenska Män. B. I—3. Ib. 1770—75. — Om Hertig Carl Philips Lefverne och Utländska resor. Ib. 1772. — Lefvernesbeskr. öfver Sigfr. Ar. Forssius. Ib. 1772; Dito öfver N. Gyllenstierna. Ib. 1773. — Gabr. Tuderi och Th. v. Westens Berättelse om Lapparnes Omvändelse. Öfvers. Ib. s. å. (anon.). — Beskrifning om Samojeder och Lappar. Öfvers. Ib. s. å. (anon.). — Utkast till en Historia om Svenska Bibelöfversättningar. Ib. 1774. — Historiskt Archivum. St. 1—6. Ib. 1774—76.

(Källor: Förteckn. på Magistrar i Ups. mscrpt. — Vitterh. Acad. Handl. 2 D. — Ups. Bibl. Cat.).

LOHMAN, CARL JOHAN.

Föddes i Stockholm 10 Febr, 1694. Fadr. *Johan L.*, Skräddare derstädes. Han blef Stud. i Upsala 1710. Magister 1716. Prestvigd på Kongl. Rådet Grefve Cronhjelms kallelse 1717. Predikant vid Lifgardet s. å. Notarie i Hof-Consistorium 1721. Förste Pastor vid Lifdrabantcorpsen 1726. Kyrkoherde i Tierp af Upsala Stift 1731. Contracts-Prost s. å. Præses vid Prestmötet 1750. Riksdagsman 1751. Theol. Doctor s. å. Död 4 Dec. 1759.

L. var icke allenast känd såsom en lärd man och god predikant, utan hade äfven anseende såsom skald. Hans

poemer utmärka, att han tagit Spegel till sitt mönster, och de flesta tyckas röja, att han ansett det mest enligt med sitt embete, att antaga en allvarsam, ja trumpen uppsyn. Sällan använder han annat versslag än Alexandrinen och hans skaldekonst är nästan intet annat än betraktelser öfver åtskilliga moraliska allmänsatser; dessa äro dock ofta poetiska och merändels klädda i ganska lyckliga metaphorer och liknelser. Hans kända talent gjorde, att Erkeb. H. Benzelius 1756 åt honom uppdrog att rätta, förbättra och omarbeta Svenska Psalmboken, och i den profpsalmbok, som sedan utkom, finnas ock åtskilliga nya psalmer af hans hand. De flesta röja beställdt arbete.

Prosten Westbeck i Östra Löfsta höll öfver honom likpredikan. Denna predikan är märkvärdig för de besynnerliga infall och liknelser, som predikanten nyttjat, och hvaraf vi vilja meddela några profstycken. Då döden beskrifves såsom förskräcklig, åberopas Aristoteles, som "kallar döden det förskräckligaste af allt som förskräckeligt är, och det hafver han fullmyndigaste orsaker till, ty just här ser syndaren i döden sin bödel, sin stupstock, sitt bål, sitt hjul och sina stegel och der ofvan uppå ett blåssande helfvete! O! O! der taga de en ända med förskräckelse!" s. 38. Och åter på ett annat ställe: "Tänke du, utsläpade dagakarl och arbetare, tänk! när du förr innan döden var dödad, lade dig till att dö, så lade du dig med detsamma på iskalla lefvande ormar ja på lefvande brännande djeflar." Då döden skall föreställas som mild, lätt och ljuflig, säges "döden är för Guds barn ej mera en förfärlig björn: men han är bara en björnhud på våra slädar, både till prydnad, men allermest till att värma våra fötter." Vidare "i döden blifva de all orenlighet qvitta, och då först komma de kära Guds barn till det första paradisiska oskyldighetenes tillstånd. Du bonde och kolare, du sotiga och svettiga hammarsmed, helgedagen instundar, eller du blir buden till ett Kongligt bröllopp, ack hur fägen och glad är du, att du får afskölja dit sot, söhl, sura och salta arbetssvett, bortkasta din stela skjorta och din slokoga baddehatt och sedan sitta munter, snygger och glad med de andra. I döden slipper man synden i evighet och slipper alltså äfven dermed de hårda, spåtska och fossa Exactores, plågare, executions-karlar och päckande kräfjare, som här grufveligen oroa och göra alltför mycket bryderi och bekymmer. Han var intet för god den executions-karlen som ej hade stort att kräfja och päcka; men det står dock: att han tog fatt på honom, fick honom

i halsen och drog honom; han ville liksom strypa honom. Våra executions-karlar här, äro lagen, samvetet, synden, döden, djefvulen och helvetet .... de äro allsingen ting bättre, utan ännu mycket grymmere när de få låta som de vilja." s. 44, 45, 46. Man tycker sig höra en Pehr Nyman, Lunell eller någon annan beryktad läsarprest, efter hvilka man i våra dagar vet att omtala dylika kraftuttryck, som äro beräknade att slå an på den råa hopen.

Gift med *Rebecca Fahlberg*, Grosshandlardotter från Stockholm. Hade med henne 5 söner och 3 döttrar, af hvilka *Jan Albrecht* blef Med. Doctor och *Carl Gabriel* Kyrkoherde i Wiksta.

Skrifter: Diss. Syn. de Sacra Coena. Ups. 1750. — Det eviga Evangelium om alla botfärdiga och trogna Guds barns salighet i Christo Jesu af Fr. Breding. Öfvers. Sthm och Åbo 1751. — Skaldestycken i Sahlstedts Samling.

(Källor: HofCler. Hist. III D. — Hammarsköld, Sv. Vitterh.)

LOHREMAN, GUSTAF d. ä.

Föddes i Upsala den 12 Sept. 1640. Hans föräldrar voro Borgmästaren *Thomas Låhrman* och *Helena Gustafsdotter*. Väl öfvad i latinska och grekiska språken antogs han vid 20 års ålder till informator för RiksRådet Svante Baners söner. Ett par år derefter inrättade Rudbeck en botanisk trädgård i Upsala och L. blef då, försedd med ett ansenligt stipendium, utsedd att resa till Holland, för att skaffa frön. Han reste sedan ånyo utrikes och promoverades 1666 i Leiden till Med. Doctor. Besökte derpå England, Frankrike och Italien. Återkommen till Sverige blef han i anseende dertill, att han användt mycken flit på sina resor, att inhemta kunskap om andra rikens handel, isynnerhet Englands, förordnad 1670 till Commissarie i Commerçe-Collegium, 1672 till Ledamot af Collegium Medicorum och 1675 till Amiralitets-Medicus i Stockholm, samt Inspektor öfver dervarande Fältskärer. Med sistnämda befattning fortfor han endast tre månader, ty Kon. Carl XI kallade honom till sin Lif-Medicus, i hvilken egenskap han uppvaktade Konungen under fälttåget i Skåne, och en gång lyckades hjelpa Konungen och åtskilliga hofherrar i en smittsam hetsig feber. Stads-Physicus i Stockholm 1677. Enkedrottningens Lif-Medicus 1680. Adlad 1689. Archiater och Præses i Collegium Medicum 1691. Död i Stockholm natten till d. 4 Maj 1694 af stenplågor.

Han bidrog på sin tid, gemensamt med Landsh. Hjärne, till läkarevetenskapens uppkomst i Sverige, och begge uppfunno de ett nytt sätt, att genom artificiella bad, med upplösta mineralier blandade, häfva många sjukdomar, hvarpå de äfven 1672 fingo öppet privilegium. Han berömmes för särdeles gifmildhet mot fattiga, till hvilka han vissa dagar i veckan, skall hafva utdelat penningar. Hade god helsa samt ett robust och vackert utseende.

Gift 1674 med *Sophia Catharina Huswedel*, "mille petita viris, cunctis prælata puellis", dotter af Archiatern D:r Johan Albert Huswedel. Hade med henne 6 söner och 4 döttrar.

Skrifter: Disp. Horticultura nova Upsaliensis. Ups. 1664. — Disp. de Hydrocephalo. Lugd. Bat. 1666.

(Källor: Sacklées Läk. Hist. — Bergii Tal. — Gen. Lex. — Upsala Tidn. 1776).

LOHREMAN, GUSTAF d. y.

Son af den föregående. Föddes i Stockholm 1678. Han var i svensk krigstjenst då han 1698 reste till Rom, blef katholik och anställdes i Collegium de propaganda fide. Blef sedermera prest, Påfven Clemens XI:s Camerlengo. samt i fyra Påfvars tid Canonicus vid kyrkan St. Maria di Transtevere. Sist Prior och Prest vid samma Domcapitel, i hvilken värdighet han 1748 i Rom afsomnade. Af Cardinal Albani hade han fått ett litet utvaldt bibliothek till skänks. Hans charakter betecknas såsom vänfast och hans uppförande såsom hederligt. Sitt fädernesland älskade han, och gynnade vid alla tillfällen till Rom ankommande Svenskar.

Skrifter: Perpetuitas Fidei Catholicæ contra asserta Dogmata a Luthero et Lutheranis publicæ propugnationi exposita. Rom. 1698. fol. — En latinsk stenstyl öfver K. Carl XII finnes införd i Sv. Mercurius Juli 1760 s. 3.

(Källa: Geselii Biogr. Lex.).

LOOS, CORNELIUS.

Född i Stockholm, der fadren var Vinskänk. Gick i tjenst vid Ingenieur-corpsen och bevistade Carl XII:s krig, samt var Capitaine då han deltog i slaget vid Pultava, hvarifrån han räddade sig med flykten. Följde Konungen till Bender och blef 1710 Major. Adlades med bibehållande af sitt förra namn 1711. Detta år reste han jemte Capitainerne Sparre och Gyllengrip på Konungens bekostnad ge-

nom Archipelagen till Egypten, Nilen uppföre till Heliopolis och Memphis, så tillbaka till Rosette och derifrån öfver till St. Jean d'Acre, samt vidare genom Syrien och Natolien tillbaka till Constantinopel. Han lemnade Konungen en omständlig berättelse öfver sin resa med ritningar på allt hvad han funnit märkvärdigt, såsom alla de förnämsta städer i perspectiv, planer af fästningar, pyramider, colonner, obelisker, mumiegrafvar, afgudar, sphinxer, Christi graf, staden Jerusalem, en generalplan af hela Palæstina, antika inscriptioner, en accurat landtcharta öfver hela Orienten m. m. Förut hade han äfven under K. Carls "direction och undervisning" ritat en stor bok med figurer öfver alla infanteri-exercitierne med alla commando-ord, hvilken skickades hem till Sverige.

En stor del af de präktiga samlingar L. öfverlemnade Konungen blefvo lågornas rof vid Benderska catabaliken 1713. Återstoden lefvererades till Riksarchivet. Stiernman utlemnade 1741 på Kongl. befallning 42 chartor till Erkebiskop Henr. Benzelius för att nyttjas vid utarbetandet af hans resebeskrifning i Orienten. De voro ännu icke 1756 återlemnade. Efter Erkebiskopen fanns ej minsta tecken till resebeskrifning. Vi hafve oss icke bekant om L:s chartor sedan kommit till rätta.

Loos reste, sedan Konungen lemnat Turkiet, till Paris 1716. Sedan uppehöll han sig i Zweibrücken hos K. Stanislaus och hemkom först efter Kon. Carls död. Han blef 1717 Öfv.Lieutenant af Fortification, och fick 1721 station i Stralsund, der han betydligt bidrog till fästningsverkens återställande och befästande. Öfverste af Fortification 1734. Tog 1736 afsked, då han erhöll General-Majors titel, och flyttade till Hamburg, dit han af Magistraten var kallad till Commendant. Afled derstädes 1737. Han ägde djupa insigter i fortification, och särdeles skicklighet i ritkonsten. "Var en artig, vettig man, men affecterade förmycket att vara rolig, mauvais plaisant." (Tessin).

Gift med Borgmästaren Emstechs enka ..... *Ahlfelt.* Han antog lika vapen med Danska Grefvarne *Ahlefelt*, hvarföre han kom i tvist med dem, men redde sig genom den förklaring, att i deras vapen stod en hund men i hans en hynda.

(Källor: Stiernmans Matr. s. 1074. — Tessin och Tessiniana s. 426. — Gezelii Lex. II. — Svenska Bibliotheket I. s. 67).

LUCIDOR, LASSE JOHANSSON, den olycklige.

Vi räkna *Lucidor* bland Christna Kyrkans Psalmsångare, af en högre ordning. Få ha bättre än han sjungit ångrens qval. Församlingen torde dömma som vi, om än konstdomare blott finna L:s psalmer bizarrt sublima. Men så bör ångren sjunga. Han sjöng ock som hjelten sjelf, ej som dennes aktör, än mindre blott som dennes sufflör. Storms svärd hade redan genomborrat honom. Han är en Christendomens Ragnar Lodbrok i samvetsqvalens ormgrop. Och lik denne dör han "leende". Han känner försoningens frid, innan "lifvets stunder voro lidne." Det var sin själ han hade utandats i sin sång.

Mannens personlighet är oss emellertid intressant, och vi önskade ha tillgång till rikare källor, för att kunna uppfatta hans lefnadsöden, som säkert äro resonansbotten till sången. De få uppgifter, som finnas, är det lättare att betvifla, än att sätta säkrare i stället. Efter Gezelius i Biogr. Lex. och Svederus i Stockh. Magazin har man allmänt uppgifvit honom vara oäkta son af en Amiral Strussenhielm. Vi få väl antaga, att det namn Strusshielm, som Adelsmatrikeln känner, här åsyftas; ty någon Strussenhielm anför ej denna matrikel, och utom Riddarhuset har man väl ej att söka en Amiral. Men vår ende Strusshielm hette *Lars* och *Lasse* Lucidor kallar sig *Johansson.* Dock torde hans moders äkta man hetat *Johan*, och gossen, född före äktenskapet och döpt med sin faders namn, derföre bort så kallas. O. Wexionius synes antyda, att Johansson ej innebar, att fadren hetat Johan, då han uttrycker sig:

"Om af en händelse eller att så ödet yrka,
Han Christnad blef till heta Lasse Johansson....
Så lell är visst...."

K. M:ts bref till Götha Hofrätt d. 11 Apr. 1668 *) visar, att studenten Lasse Johansson fick rättighet att gifta sig med en Fröken Sjöblad, helst af både hans föräldrar och qvaliteter kunde förspörjas, att han sig med tiden kunde förmodligen evertuera. Hans moder måste således ännu 1668, eller 6 år före L:s olyckliga död, varit en ansedd hustru, hvars man skulle anses för L:s styffader. Ty som den ende Strusshielm, vi känne, dog 1651, kan en Strusshielm ej åsyftas der Lucidors föräldrar omtalas.

Denne ende Strusshielm hade upptjent sig från båtsman,

---

*) Anföres här nedanför.

det han blef redan 1600. 1647 var han Amiral-Lieutenant och adlades. Han hade 1636 blifvit gift, men dog barulös nb. i sitt äktenskap.

Man har väl skänkt L. åt en annan Amiral, enig uti att förklara honom som oäkta född och fadren som Amiral. Således har man misstänkt någon annan grund, än Mæcenatism, för Grefve C. G. Wrangels omsorg, "att hålla ynglingen till studier och honom mycket påkosta", såsom det säges i Palmschöldska Saml. Detta bevisar dock intet. I en tid, då RiksCanzler och Riksdrotz underhöllo dussintals studenter, synes RiksAmiralen, sedan RiksMarsken, väl, utan att af en hemlig pligt vara föranledd, kunna påkosta något åt den snillrike L:s bättre undervisning. Föröfrigt kallas, enligt Gezelius, L. i tryckta skrifter Strusshielm, och de initialer han ofta brukar L. I. S. S. H. A. S. U. (se verserne öfver D. Jordan Edenius d. 13 Jun. 1669) eller Lars Johann Son S. H. a. s. v. (till Ch. Howard d. 29 Sept. 1669) lära ej kunna annorledes med skäl dechiffreras, än *S*truss*H*ielm *a*rtium *S*tudiosus *V*psaliensis *) Det var billigt att Amiralen har särskild omsorg om en person, som allmänna ryktet tillskref en längesedan bortgången käck krigskamrat inom Amiralitetet.

Det säkra är emellertid, att L. står som ett blekt och blodigt bevis på Går-an-theoriens värde. Han erhöll hvad som kan fås för pengar — undervisning i ypperligt mått. Men han saknade den föräldravård, som blott hembyggande föräldrar kunna gifva. Han blef derigenom adlad till — den olycklige; och då han födde sig som griftpoet, kallade han sig med det hemska namnet hos en föga mer än tjuguårig yngling *Thanatophilander.*

Åldren är äfven en gåta. Han uppgifves född 1650. Han var, om så är, ett större under genom tidig lärdom än sin poetiska gåfva. Som adertonårig skref han då svensk, fransysk, tysk, engelsk, holländsk, italiensk och latinsk vers ganska oklanderligt, i jemförelse med fullmogne i samma tid **). Men ännu mera skäl är, att flytta hans födelseår

---

*) Så skref han *U*lf*S*parre i Giljareqvalet. Han syntes ofta söka tillfällen att utmärka detta S., t. ex. af *S*ilvano, af den *S*emper-*L*ustige, *S*kaldkär den olycklige, Triton *S*turmmuth, *L*aurinus den *S*orgbundne.

**) Hans grafskrift öfver Ebba Brahes hjertevän, Marg. Boje, som dog d. 22 Sept. 1668, torde vara det äldsta latinska poemet i samlingen (årtalet är ej utsatt.) Han kallar sig här Laurinus den Sorgbunndne. Som hon sjelf skrifvit andliga visor, och lånat Ebba

bakom 1630, då man finner, att han redan 1668 är dömd af Götha Hofrätt för ett brott, som, en följd måhända af den falska theori, hvaraf han sjelf var en product, afklippte ej blott hans lefnadslycka, utan ock hans lifs ära och poetiska utveckling.

Svederus antager, att han studerade i Lund, troligen derföre att han dömdes af Göta Hofrätt. Dertill behöfdes blott att Upsalastudenten förbrutit sig i Westergöthland. Om han var der som Informator eller gästvän veta vi ej, nog af, der lustvandrade någonstädes i Westergöthland ett förälskadt par, Studenten Lasse Johansson och Fröken Magdalena Sjöblad, dotter af Lieuten. vid Westgötha Infanteri Olof Sjöblad och Fru Christin. Ulfsax. Han besöng sin *Castalinna*, sin "*Margaris*, sin själs behag, sitt andra jag." Regnade det, så klang det ur lyran:

"Alt, hvad här på jorden, ler,
Dock så ser man himlen gråta.
— — — — —
Han är svartsjuk öfver jorden,
Gråter också dag och natt,
Och afundas hårdt att Norden
Skall besitta sådan skatt.

Blef det åter klart, så sjöngs:

Mången skönhet finnes här
Som med skäl dyrkvärdig är.
Lell mig ingen kränker.
Ty jag, som solblomman sig
Efter solen vänder, mig
Till dig, min Sol! ock länker.

Segelsten och jernet har
Vexelkärlek, som dem drar,
Att de famnas gerna.
Så drar du ock hjertat mitt

Brahe visor, är troligt att hon värderat och hulpit poeten. Der heter det:

Cur properas? heu, siste gradum, rogo, siste, Viator,
Et lacrimis moestas mens pia sparge genas!
— — — — — —
Non moritur moriens vitam qui morte mutavit,
Vivit & æternam [nescia mortis] agit.
— — — — — —
Kroppen hvilar uti jorden,
Själen öfver himlens blå.
— — — —
Die dem Himmel angehören.
Die die Welt nicht kann bethören.

Att det rättas efter ditt,
Min magnet och stjerna.

Ditt solstråland' ögonpar
Tänder elden, som jag har
Och har gjort mig snart till aska.
— — — — —
Dina kinders rosenfärg
Torkar ut min blod och märg.
Dina läppars skönhet skiner,
Som corall och purpur ler.
Ja hvad mer
Som de ädlaste rubiner
Färgen ger.

Snart svor hon honom "mångtusend eder." Han tänkte ej då att

"olikt stånd och tid [trots id]
kund' ändra mångens tankar."

De föllo, och nu "ville himlen dem sjelf åtskilja" till straff. Men nu blef sången eld och lågor. Hans qval upplöste honom.

En hjort, som uti mörka skogen vistar
Han löper oförhindrat med sin hind.
Så leker fisk i sjön, fogl på qvistar
Men jag kan se och måste vara blind.
Jag ser och kan dock likväl intet njuta.
Jag är liksom en väderdrifven skuta
Som fasta landet ser
Och sjunker ner.

Än vill han böja sig för himlens straff. Än måtte hon bryta sin ed, ej han.

Hvad jag har svurit, det skall stå,
Fast himmel, jord och afgrund skulle blandas.
— — — — — —
Nu ville jag väl gerna mera sjunga
Men sorg förtar min röst, min penna står.
Mitt hjerta darrar, tunger är min tunga.
Mitt bleck förbleknar af min fällde tår,
Som lik en flod utur min ögon rinna,
Och ingen är, än du, o Castalinna!
Som hjelpa kan af nöd och ifrån denna död.

Han fick sin dom, var färdig att lemna fäderneslandet och sjunger:

Farväl min vän, min själ, mitt lif, min kära,
Min fordom ögnatröst, min lust, min ära,
Farväl mitt hjertas barn och bästa vän.
I fall att himlen helsan mig behagar,
Förtröstar jag att han min resa lagar
Snart hit igen.

Jag skrifver här ditt namn i våta sanden
I Ekolsvik vid Nereusvåta stranden,
Och fast det skött af vädre måst förgå,
Skall det likväl uti ett stadigt minne
Och i min själ liksom uti mitt sinne
jemt' hjertat stå.

Till en prosaisk förklaring på allt detta poetiska anföra vi nu:

Kongl. Maj:ts Bref till Götha Hofrätt angående Studenten Lasse Johanssons Lägersmål med en Adelig Jungfru. dat. Stockholm den 11 April 1668.

Carl &c. Vi hafve Troomän, Präsident och samptelige Assessores i Vår Götha Hoffrätt oss låtit föreläsa dhe skähl som J uthi Eder underd. skrifvelse af den 27 Martii nästförl. Oss föredraga låtit om lindring på dhet straff, som vår 1665 dhen 7 Martii uthgångne Stadgas sidste punct förmäler om löskekarlar som någon Adelig Jungfru låckar, uti Studenten Lars Johanssons lägersmåhl med Magdalena Sjöbladh, och såsom Vi samma skähl för denne gången hafve funnit så giltige att hans, Lars Johanssons, straff i detta måhlet kan lindras, så, in favorem conjugii, som för föräldrars såsom rätta Måhls-Mäns och högst läderades förböön; i synnerhet synes denne Lars Johansson icke kunna kallas lösker-man i anseende till dhet 36 och 37 Cap. dråpm. medh villie L.L.; Som förspörjes af dhess föräldrar och qvaliteter, att han förmodeligen medh tijden lärer kunna sig evertuera, som J ibland andre Edre skähl föregifven; alltså hafvi VI i hoc casu så vijda godt funnit, att sedan Lars Johansson henne bättrat och till hustru tagit, skall han på tvänne åhrs tijdh förvijsas vårt Landh och Rijke och des Underliggande provincier, då han sedan kan fåå dhen Nådhen at komma i Vårt land igen. Detta J för denna gången ställe Eder till efterättelse, och Vij befalle Eder Gudh allzmechtig synnerligen, nådeligen.

HEDVIG ELEONORA.

Pehr Brahe. Lorentz von der Linde.
Gustaf Otto Stenbock. Magnus Gabriel de la Gardie.
G. Soop.

M. Brenner.

[Ur Stockholms Magazin af M. Svederus, Maj 1780.]

Lucidor fick väl fly, men ej återkomma. Olyckan störtade honom i lättsinnighetens hvirfvel, der han syntes fly sig sjelf och söka döden. Snillet föds ej af kannan, men det qväfs. Det var också först i dödsqvalen, då han vaknat ur sin yrsel, som han åter uppenbarade den poesi, han dittills dödat, under sträfvan att döda sin bättre varelse. Än en motgång synes ha bidragit till den olyckliga utgången.

Då Bar. Christoph. Gyllenstierna och Grefvin. G. J. Oxenstierna höllo bröllop 1669, skref L. ett bröllopsqväde, som väl upptogs. Han kallar sig redan här den olycklige, således togs det namnet af hans kärleks olycka. Poemet kalladt "Brudfacklan" togs ej illa upp, fast han ej sjöng om Brudparet utan i Stjernhielms satiriska maner begabbade den kärlek, han ej ville anses hata, utan förakta, och kallade poemet *Gilliarekuaal*. Det åtföljdes af ett vackert latinskt brudqväde, samt versar på italienska, franska och tyska med vanliga granulåter — allt "i högsta hast." Kort derpå utgaf han: *Gilliare kwaal uppå then Högwälb. H. H. Conr. Gyllenstierna* &c. &c. *ok Högvälb. Fröken Fr. Märta Chr. UlffSparres högst lycksälla Brud-löfts dag. Continuerad af Lucidor then olycklige. Then 18 Nov. 1669;* hvari han recapitulerar något ur det förra poemet, hvarefter:

"der stadna pennan då, ty vil jahg här begynna."

Han beskrifver då kärlekens dårskap, svartsjukan, förgudandet o. d. ungefär som förra gången. Men någon trodde att han i dessa burleska bilder ville antyda en tillämpning på brudparet, och att någon tubbat honom dertill. Han blef strax kastad i fängelse och deraf än mera förvildad. Först sedan han intygat edeligen, att han ej skrifvit qvädet i afsigt att försmäda brudparet, icke eller att han varit af någon*) tubbad (för att få eden, synes man visligen ej tillagt: under dryckenskap lockad), blef han lösgifven.

Man har antagit, att detta recensionssätt användts för ett skrifvet papper, som man i en blink kunnat kasta på elden. Så grym var dock väl ej äfven en förolämpad skönhet. Lidén uppger, att arket B. i Helicons Blomster, som innehöll det så brottsligt ansedda qvädet, blef förstördt, utan att omtryckas. Hammarsköld antager en omtryckning.

*) Misstänktes någon med skäl, så hade väl denne bestått tryckningen.

Sondén nekade ej möjligheten deraf, men anmärkte, att i slik händelse var det omtryckta arket sällsyntare än det förbjudna. Vi ha ett ark framför oss*), upptagande detta qväde, som ej är det förbjudna arket; men vi tro ej eller att det är ett omtryckt ark, utan just ett af trycket utkommet vid Bröllopet och derigenom så mycket mer retande. Troligen har Hammarsköld sett ett dylikt och antagit det för ett omtryckt, i stället för det indragna. Det har titelblad, intet B, B 2. B 3 &c. såsom de andra arken, 36 rader på sidan, då upplagan af 1668 har 32 o. s. v. Det är ej troligt, att, om man omtryckt det indragna arket, man icke satt titeln öfverst på 1:sta sidan och sedan raderne med lika mellanslag, som i den öfriga delen af Helicons Blomster. På sista sidan i detta ark, som tydligen varit en särskild handhafd**) skrift, förrän den infästes i ett ex. af H. Bl. som saknade detta poem, har någon — möjligtvis Förf. sjelf, som bortgifvit exemplaret — tecknat *Lasse Johansson.* Redan 1671 tyckes en A. Tholstadius ha egt detta poem och på titelbladet tecknat sitt namn. På sista sidan är en fransysk *Enigme Pour les Dames.* Gilliarqvalet är ej osedligt. Dess brott mot smakens reglor borde ej straffats med gröfre lagbrytares straff. Det vackra skildras med vackra och det fula sannerligen med fula ord:

— — — — — — — Sen
Mot ***) alla stjernors ljus och gyllne solens sken
För mörka liksom moln för hennes †) ögonstrålar,
Fast hon droppögon har liksom två dalkarsskålar.
På hennes kinder måst båd ros och lilja gro,
Fast kindbenen se ut liksom en skållad so.
Måst ej corall, rubin och skarlaksfärgen blekna
Mot hennes läppars färg — lik ålskin? Hvem kan räkna
Allt tokigt giljeqval? . . .

Den fängslade skalden tröstade sig dock troligen mest, när någon sände honom "aqua vitæ." Han söng nu den visa, som, ehuru Eric Benzelius (dog som Erkebiskop) deraf ej tryckte mer än 12 ex.*), gick ut som en folksång, och ännu torde någonstädes träffa en minnesgod sångare. Den börjar:

---

*) I det ex. af Helicons Blomster, som tillhör Löberöds Bibliothek, der detta tillägg insattes i det tomrum Arket B lemnat efter sig.
**) Svettiga hafva händerna varit.
***) Metiie — döm!
†) Den mö till hvilken man gilljar (friar).
††) Aftryckt i Helicons Blomster p. 322.

Skulle jag sörja då vore jag tokot
Fast än det ginge mig aldrig så slätt.
Lyckan min kan fuller synas gå krokot;
Vakta på tiden — hon lär fall gå rätt.
All verlden älskar ju hvad som är brokot.
Mången mått' lefva som ej äter skrädt*).

Han liknar sig vid ett träd, på hvilket himlens dagg nedduggar och som får saft af jorden, att det trotsar skyn och ej kan nedhuggas af skaftlösa yxor, men sina förföljare synes han vilja likna vid maskstunget träd, som man med fingrarne kan gnugga. Låter litet hot sticka fram och försäkrar:

Fast om en måste förföljelse lida,
Modet blir fritt, när som kroppen är ej.

och att

Lasse räds hvarken hat, afund ell tvång.

fast

Fängsel gör längsel, när lyckan är vrång.

Återkommen till frihet synes han förlorad för sången liksom för sig sjelf. Han hoprimmade det plattaste smicker för maten; förklarade Hr Köp- och Handelsman Brandberg

Bära himlen Atlas lik på axlen till sin död.

"efter begäran vilje färdigt" — "efter begäran i enfaldighet" — "efter begäran och pligtskyldighet enfaldeligen" o. s. v. Men att man vid Fälmarskalkars och Riksråders graf begärte versar af Lucidor den olycklige, vittnar dock, att hans person ej lärer varit fallen till förakt. Åtminstone skulle förf. ej tro, att man då begärt vers af hans hand vid Matth. Biörnklous graf. Det är mycket för psychologen att lära i denna så förvandlade yngling.

Och likväl ännu mer i den förvandling, som visade sig lika förvånande innan hans död — en metempsychos, som skulle vara oförklarlig, om den vildhet, man sett, varit natur och ej en kall förtviflan, der en förutgående högre bildning och christendomskunskap låg på djupet. Om han äfven förut haft sina *lucida intervalla*, då han sjungit några sånger ur sitt hjerta, så synes dock bland hans andliga visor, de som intagits i Psalmboken tillhöra hans dödsberedelse. 1674, sednare på året [ännu d. 11 Aug. 1674 skref han grafrim**)] blef han en afton på Munkens källare af

*) Skrädt bröd.

**) Det var nu han hade börjat kalla sig *Thanatophilander* (som väl skall uttrycka: *en man, som önskar sig döden.*

Lieuten. Arv. Christ. Storm med värja genomstungen och dog sedan han sjungit: "Herre Gud! för dig jag klagar..." N. 466 i G. Psb. Det synes, som såret ej så hastigt medfört döden. ("Dag från dag är jag bedröfvad"). Emellertid kan man i denna psalm läsa mer theologi än hos många theologer. Så talar ångren:

Kroppen rys och hjertat skälfver
När jag tänker deruppå,
Ropandes till bergen: hvälfver
Öfver mig och lät mig få
Hastig ända, ty jag vet
Ingen nåd och säkerhet. — — —
Cains ångest mig förskräcker,
Judæ ånger känner jag.
Sauls oroo min själ uppväcker
Jag har *Davids* hjerteslag.
Jorden vill mig mer ej bära
Som en neslig tyngd och last
Utan lefvandes förtära
Rätt som *Core* med en hast.
Ty hvar fotsteg som jag går
Tycks mig att hon öppen står,
Helvetet uppgapar vida,
Att jag evigt der skall lida.
Fast jag tröst ur Skriften hemtar
Häftar hon dock ej hos mig. &c.

Allt detta uttogs dock ur 1695 års Psalmbok. Denna Krakumal har der blott 13 verser; i Helicons Blomster: 20. Och der blef dock frid för den kämpande innan han dog. Den mera svaga, än starka trons tungomål (som bättre passat till psalmens föregående confiteor), hvarmed Lucidors svansång slutar, borttog man redan 1695 och förstod ej att tillägga 1819, för att lägga mera psychologisk sanning deri. Denna psalm slutar editionen af 1688.

Som Psalmsångare tillhör han församlingen, folket, minnet. Vitterhetshistorien finner i hans dryckessång "en gryning till det egna, genialiska skaplynne, som sedermera med fulländningens glans framstrålade i de Bellmanska dryckesvisorne." Vi anmärka blott att detta skaplynne sjelft

"är ett syndafall från idealet."

Under Wallins hand har den andliga visan "O! syndig man! som säker är och trygger!" blifvit återvunnen åt vårt språk, utan att ha förlorat af sin tids andliga djup. Säkerligen var det efter dödssåret han sjöng: "Rys, hisna, skälf" &c. och höll sin tankrika examen:

"hvad adlig ätt? hvad styrka? högvis konst?"

Bland hans vänner se vi Birger Carlberg, som sedan i fängelset sjöng psalmen: "Den vedervärdighet" etc. och dog

ärelös, men begrafdes **ärlig**. Den trofastaste var måhända den vittre Nils Keder, som ännu högt värderas såsom Myntkännare. Han fullbordade fragmentet af **en mös pligt**, efterbildadt efter Holländaren Cats och samlade med mycket besvär "Authoris defecte och illa medfarne concepter", och kan väl anses för utgifvare, fast en Joh. Andersin är den som synes. Keder har på sista bladet satt en italiensk runa öfver vännen. O. Wexionius skref en klen complimenteringsvers till Hr J. Andersin. Arbetet är tillegnadt den vittre Gref Lindschöld, K. Rådet. och d. v. Landtmarskalken Bar. Gyldenstolpe, hvarigenom det väl sättes i skydd för "widersinnige omdömen", kanske från den theologiska censurens räfst.

Skrifter: Helicons Blomster plåckade ok vid åtskillige tillfällen utdelte af Lucidor den Olyklige, m. m. Sthm 1688. — Deri ingår den af E. Benzelius utgifna visan; Likaledes det trol. af Lucidor sjelf utgifna Giljarekwaalet. Om de andl. visorne särskildt utgifvits under namn af Lucida intervalla, är ovisst. I 1695 års Psalmb. tryckte n. 406, 407, 409 äro tagne ur H. Bl. Omarbetade i N. Psb. n. 467, 463 och 468. N. 407 [463] uppgifves blott som öfversatt. De många visor Utg. 1688 ej öfverkommit ha ej eller sedan anträffats, utom en i Palmsköldska Samll: "Nyss när Frigga satt i bade."

Källor: Gez. Biogr. Lex. — Hammarsköld Sv. Vitterh. Hist. — Stockholms Magazin. — Högmarks Psalmopoeographia. —N.

LUDVIGSON, RASMUS.

Rasmund eller *Rasmus Lodvicson* var född i Stockholm, troligen i början af 1500:talet. Hans fader *Lodvic* var Bagare i Stockholm. Han blef Secreterare i gamla Cancelliet, såsom Riksarchivet den tiden kallades, då K. Gustaf den förste efter 1527 års riksdag inrättade detsamma. Rasmus fick då befallning, att resa landet omkring och i kyrkor och kloster hopsamla alla gamla bref, som han kunde öfverkomma, och efter hvilka Konungen sedan ville återkalla de till presterskapet, kyrkor och kloster skänkta gods. En rik skörd gjordes, hvilken lades till grund för Riksarchivet. Konungen ålade ock Secreteraren, att upprätta Genealogiska Tabeller öfver de adeliga slägterna, på det man skulle kunna utröna, hvilka ätter hade anspråk på de reducibla godsen. Några lemningar af dessa "Schedæ Genealogicæ" finnas ännu på Riksarchivet. Messenius påstår i företalet till "Theatrum Nobilitatis", att Rasmus nyttjat och förbättrat Linköpings-Biskoparne Kettil Carlssons och Brasks handskrefna genealogiska samlingar, och tillkännagifver äfven att Rasmi

arbeten ej kunde blifva tryckta "propter ingenii tenuitatem autoris: ex ejus enim adversariis patere, majoris eum industriæ fuisse, quam eruditionis." Han omtalar äfven, att en obekant utgifvit några af de Genealogiska tabellerna, men hvilka redan i hans tid voro så sällsynta, att de ej kunde erhållas. Konung Gustaf anbefallte äfven R. att upprätta särskilda Register öfver alla under kronan förbrutna gods, hvarom i Reductions-Commissionens berättelse till K. Maj:t af den 28 Nov. 1698 läses följande: "Öfver slika, nemligen Danska adelns under kronan underkände gods, hvilka på intet annat sätt finnas vara förvärkade, än genom infallne krigstider emellan Sverige och Danmark, var Rasmus Ludvigson befalt, att uppsätta vissa Register; men som han befants hafva lefvererat ifrån sig falska Register, insatt en hop gårdar för förbrutne gods, som dock i sanning ej så voro, och tvärt emot, många Danska gods left ute, som borde med rätta varit införde, samt eljest icke troligen handlat emot K. M:tet, blef han 1567 d. 26 Apr. dömd ifrån lifvet." Vi lemne denna berättelse i sitt värde; möjligt är, att R. på Jöran Pehrssons tillställning blifvit anklagad, men benådad, eller ock frigifven vid den ej långt efter inträffade regementsförändringen. Var 1561 Jordeboksskrifvare under K. Eriks Secrete-Råd och Öfverste-Räntmästare Dion. Beurreus, samt 1565 K. Eriks Secreterare, hvilket embete han behöll hos K. Johan. Hos både K. Johan den tredje och Hertig Carl stod han ständigt i mycken nåd. Afled i hög ålder i Aug. 1594. Hertig Carl har i sin almanach om honom antecknat: "Aug. 22 begrofs Rasmus Ludvicksån en gammal och trogen tiener Gudh upuecke kråppen till en saligh uppståndelse."

Rasmus Ludvigson har efterlemnat åtskilliga handskrifter till upplysning i Svenska historien, som vittna om sin författares flit. Hans krönikor äro dock mera annaler, hvaruti han efter sin tids sätt upptecknat de förnämsta händelser, som förefallit; och de skulle ega mera trovärdighet, om man icke funnit att Auctor litat på minnet, då documenterna ej varit till hands, hvaraf händt att han stundom tagit miste, samt blandat händelserne om hvarandra (Celsius). Hans bekanta skrifter äro följande: 1. "Et kort Extract och Uttogh af Sveriges Rikes Chrönikor, gamble Breff, Register och Monumenter". etc. Titeln är högst vidlyftig och ses hos Warmholtz V. s. 52. Han kallar skriften "ett uslet utdrag." Den går endast till 1522. Finnes på Ups. Bibliothek. —

2. "Kon. Gustafs Krönika." Finnes äfven i Upsala. I Palmsk. Saml. derstädes finnes en nyare codex, under titel: "Krönika om K. Gustaf, sammanskrifven af Rasmus Ludvigson samt ändrad och förbättrad af Grefve Pehr Brahe." Ett dylikt ex. finnes ock i Riksarchivet. Jfr Warmholtz VI. s. 36. Palmsköld hade på Riksarchivet sett Rasmi egenhändiga "Rudimentum", "stält a. 1570." — 3. "Chrönika thens Stormägtigste och Högborne Furstes och Herres Herr Erics, med thet namn then fjortonde . . . korteligen och enfaldeligen beskreffen aff Erasmus Ludviksson." Tryckt i Handl. rör. Scand. Hist. XII D. s. 247. — 4. "Häredals beskrifning." Utg. af Hadorph bland handlingarne vid slutet af S. Olofs Saga. — 5. "Jemptelandz Beskrifning til sine Tingzlagh, Socknar och Konungsgårdar etc. författad år 1573." Utg. ibid. — 6. "Catalogus på alla de Biskopar, som här i Linköping regerat, och hvad märkeligit de bedriwit hafva, hvad ock eljest af androm här i Sveriges och Göthes Riken uti deras lifstid skett och händt är: thesslikes hvilken Påfve, Kejsare, Konung i Sverige och ArcheBiskop i Upsala uti hvar Biskops tid lefvat och Regementet haft hafver af Crönikor, Historier och gamla Monumenter utdragit." — 7. Register på Frälses Quinnor och Jomfrur, som deras frälse hafwa förwerckat, i det de hafva mot Sveriges Lag tagit Ofrälse män och Bonde söner sig till män eller eljest låtit sig belägra." — 8. En Slächtebok på Sweriges och Göthes Rikes höglofliga Konungars och Förstars samt med dess lofliga Ridderskaps och Adels byrd och härkomst" etc. Titeln högst vidlyftig. Endast titeln och hans egenhändiga utkast till åtskilliga slägtregister finnas qvar. — 9. "Om det Wapen Wasen." — 10. "Om Mora Stenar och hvad uppå dem stod uthugget." — 11. "Om K. Albrecht i Swerige." 3 blad fol. — 12. "Esasmi Ludovici Genealogiæ Familiæ Wasiacæ." Uti Palmsk. Saml. i Ups. Då Antiquitets-archivi manuscripter 1780 flyttades till Kongl. Bibliotheket medföljde en bok in folio, innehållande flera af Rasmus Ludvigsons samlingar i Svenska historien.

Han var gift med *Clara Nilsdotter*, som öfverlefde honom. På ett gammalt fragment till en genealogie nämnes "hustru *Barbro* Rasmus Ludviksons", hvaraf den slutsats kan dragas, att han varit gift två gånger.

(Källor: Gahmske Saml. på Ups. Bibl., hvarest bland annat finnes Canzli-Rådet von Celses Berättelse om Erasmus Ludvicson. — Warmholtz Bibl. SvioG. — Kongl. Bibl. Handlingar s. 8. — Handl. rör. Skand. Hist. XIV D.)

L.

LUNDBERG, GUSTAF.

Föddes i Stockholm den 17 Aug. 1695. Hans fader *Gustaf L.* var Köksmästare hos K. Carl XII, samt afled i staden Lais i Polen 1701. Modren var dotter till Guld- och Silfverarbetare-åldermannen Fredric Richter, som efter fadrens död tog Gustaf och hans fem äldre syskon till sig, samt åtog sig deras uppfostran. Då denne visade håg för studier, skickade han honom till Upsala med en informator, hvilken var en stor slagskämpe och en gång arresterades för slagsmål, hvarunder vår L., lemnad på egen hand, föll i Kamphafvet och nära hade drunknat. Vid 15 års ålder sattes han i lära hos den berömde Hofmålarn David Kraft (se detta Lex. VII B.), hos hvilken han förblef i fyra år. På hans tillstyrkan reste L. 1716 till Paris, der han förblef ända till Juni månad 1743. Han studerade vid dervarande Målareakademi under Rigard, Largielliere, De Troi och Care m. fl. den tidens utmärktaste målare, och fick genom Furst Dantin, Öfver-Intendent vid galleriet uti Louvren, tillträde till de herrliga konstskatter, som der förvarades. Under denna tid ankom till Paris från Venedig Mademoiselle Rosa Alba Carriera, som excellerade i pastellmålning. Hennes method att måla intog så Lundberg, att han med all flit slog sig på pastellmåleri, och blef han snart känd för sådan skicklighet, att han fick måla Drottning Maria Leczinska, som då nyss anländt till Fontainebleau. Hennes fader, K. Stanislaus, och moder blefvo äfven af L. porträtterade, och K. Stanislaus, som sjelf öfvat sig något i miniaturmålning, fattade så mycket behag för L., att han befallte honom att dagligen ett par timmar undervisa honom i pastel så länge L. var qvar i Chambor, der Konungen residerade. Genom Tessin, som då var Svensk Ambassadeur i Paris, blef L. d. 23 Febr. 1742 antagen till Ledamot af K. Franska Målare- och Bildhuggare-Akademien. Följande året följde han Svenska Ministern i Madrid Fleming på dess resa till Spanien och kom 1745 tillbaka till Sverige efter 29 års frånvaro från fäderneslandet.

Efter hemkomsten till Sverige blef han Kongl. Hofmålare, Ledamot af Målare- och Bildthuggare-Akademien, erhöll Hof-Intendents fullmakt och blef 1772 en af de första Wasa-riddarne. Han njöt i sitt fädernesland stort anseende och var ständigt upptagen af beställningar. Han var ock nog lycklig att ännu in på sena ålderdomen kunna lemna

det vackraste arbete. Afled i Stockholm d. 18 Mars 1786, nära 91 år gammal.

Under vistandet i Paris bodde och spisade han hos en Fru Le Maitre. I hennes dotter blef han kär, friade till henne, fick ja och blef ordentligt förlofvad. En söndag före måltiden gick han in i hennes kammare, då han i hennes sällskap fann en ung Officer. Mademoiselle Le Maitre bar en slags halsduk, kallad "Modeste", som den djerfve sprätten tog sig friheten upplösa. Detta retade så L., att han genast gick till sitt rum, och sjuknade i gulsoten. Förgäfves voro alla flickans bemödanden att röra honom; han slog upp förlofningen. Några och sjuttio år gammal fick han sig tillsändt ett kort, hvarpå hans älskarinna, som blifvit lyckligt gift med en General-Förpaktare i Paris, frågade Fransyske Ambassadeuren i Sverige om Konungens af Sverige Förste Hofmålare Gustaf Lundberg ännu lefde och huru han mådde m. m. Detta fägnade L. hjertligen; han skyndade att sjelf skrifva till henne, och afvaktade med otålighet hennes svar, som äfven omsider anlände. För sina vänner lärer han ofta yttrat sin ånger och hjertans oro öfver, att så hastigt slå upp med henne. Nyss hemkommen till Sverige förlofvade han sig med en Mademoiselle Falk, hvilken döden beröfvade honom. På hennes dödssäng gaf han henne löfte att draga faderlig omsorg om hennes syster, till hvilken han också testamenterade största delen af sin egendom. Hon utgjorde de sista åren hans nästan enda sällskap och spelte med honom schack.

L. höll ett läckert bord. Man åt der de utvaldaste rätter och drack de finaste viner. Middag och qväll åt han köttsoppa, emedan han trodde den vara den mest helsosamma och nyttiga mat på hans höga ålderdom. Paris och Frankrike ihogkom han med förtjusning, och fann ett särdeles nöje i att samtala med Svenskar, som kommo från detta land. Han egde ett hjerta ej obevekligt för skönhetens tjusande blickar. Han hade den sällsynta gåfvan, att i sina målningar inlägga ett behag, så att äfven fula damer ej på porträttet blefvo fula, oaktadt det föröfrigt var fullkomligt likt. Det påstås, att en Skald ej nog lifligt kan sjunga om kärleken, utan att sjelf vara sårad af dess pilar. Det samma kan måhända äfven sägas om Målare, åtminstone berättas om vår L., att när hans hjerta slog för det fruntimmer, hvars bild han skulle återgifva, lyckades han förträffligt; hans tjusta öga upptäckte hvarje ögon-

blick nya skönheter i hvarje mine, hvarje blick, hvarje geste. Också kan man ej utan största nöje se de skönheter, han målat.

(Källor: Gahms Samlingar om Konstnärer på Ups. Acad. Bibl.)

LUNDBLAD, JOHAN. — JOHAN FREDRIK (AF).

1. LUNDBLAD, JOHAN.

Föddes 1753 d. 1 Mars i en torparstuga under sätesgården Alslöf i Tönnersjö socken i Halland, der modren, hvilken såg barnets far af vådlig händelse omkomma då sonen ännu icke var 2 år gammal, satt i sitt armod omgifven af 5 barn, bland hvilka sonen Johan ännu på sitt 6:te år kunde hvarken tala eller gå. Och likväl låg der så utmärkta anlag i denne krymplige torpargosse, att han 30 år derefter var mäktig bilda en skola i det lärda Sverige, som bevarade oss från att genomgå den Basedowska messlingen, när den grasserade i så månget annat land.

Johan Knutsson bars emellertid af en huld stjuffader till sockenskolan, der han lärde skrifva. Han öfvade sig deri under det han efter någon tid kunde gå vall med böndernas får och svin, dertill ensamt hans svaga krafter ansågos tillräckliga. Unga prester i orten anmärkte de lyckliga anlagen och sökte utveckla dem. Han var 17 år, då en Adjunkt Lund började undervisa honom, som till tecken af sin tacksamhet kallade sig efter honom Lundblad. Efter tvenne år intogs han på Götheborgs Gymnasium, der Lektorn Doct. Rosén ingaf honom öfvervägande håg för latinet. Archiater Engelhart erböd honom gemensam undervisning med sin son, sedermera Professor jemte L. i Lund. Efter tvenne andra år på Götheborgs Gymnasium begaf han sig, begåfvad med stipendier, till Tyskland, blef 1774 Student i Leipzig, approberad af Professor Ernesti d. y. Snart antagen som renskrifvare af Professor Reizes lärda skrifter, blef han Magister 1776. Understöd hade han fått dels af Grefve M. F. Brahe, dels af Hertig Fredrik Adolf, hvilka under deras utrikes resor passerat Leipzig. Ett fransyskt poem, hvarmed han uppvaktade Hertigen, infördes i Gjörwells Allm. Bibliothek (XI: 322). Skalden fick 30 ducater, jemte löfte om protection; ett Sachsiskt stipendium följde sedan. Han blef nu Ledamot af ett Prediger-Gesellschaft i Leipzig. Studerade sedan i Halle. Under en sjuk-

dom upptogs han i Sv. Ministern Grefve Löwenhielms hus. Studerade derefter i Greifswald, understödd af en Grefve Unruhe. Återkommen till Sverige, reste han till Stockholm för att genom Hertig Fredrik skaffa sin förste lärare Lund, det pastorat, hvartill han var föreslagen. Deruti lyckades han ock, ehuru den utn. Kyrkoherden, som kort derefter dog, ej deraf hade synnerligt gagn. Detta drag af tacksamhet bör förvaras, äfven om tider komma, som förkasta recommendations-systemet. 1779 kom L. till Lunds Universitet med Major Anckarkronas söner från Bosarp, sina Elever. Blef Docens i Eloqu. Rom. 1781 och E. O. BataljonsPredikant, efter prestviguing s. å. Fick kort derefter uppdrag att ordna och katalogisera Biskop O. Celsii stora och vackra bibliothek. Under denna tid följde han Biskopen till en af riksdagarne, troligen den, då säkerhets-akten skulle genomdrifvas. Biskopen försäkrade sig under hela resan skola förena sig med oppositionen och afstyra konungamaktens utvidgning. Man kom sent om afton till Stockholm och ingen träffades den aftonen. Om morgonen, då Biskopen satt och rakade sig, kom i yttre rummet, der L. bodde, en civilt klädd och mycket "Civil" man, som begärte få ingå till Biskopen. L. ville med höflighet det afstyra, men Biskopen kommer intvålad, för att se hvem det var. Der blef ett djupt bugande, men den främmande — Konungen — omfamnade "sin vän" och anförtrodde honom, sedan de ingått i inre rummet, sådana vuer, att L. sedan ej hörde ett ord af Biskopen om opposition.

L. hade i Tyskland sett att bokhandel vid ett Universitet är nog så nyttig, som ridbanor och fäktsalar. Han anlade en dylik, jemte ett boktryckeri, och anslog för denna rättighet ett pris af 20 ducater (Lundbladska priset), att årligen tilldela den författare utom Akademien, som under årets lopp skrifvit den bästa vittra afhandling. Blef 1787 E. O. Eloqu. & Poes. Professor med tour och befordringsrätt. Ordin. 1789. Fick 1793 St. Pederskloster och 1806 Hardeberga till præbende (då det förra frånträddes); men oaktadt medlem af ett Leipziskt prestsällskap, utmärkte han sig ej på den presterliga banan. Man berättar, att han en gång tagit en tysk predikan med sig för att under föredraget öfversätta, men glömt sig och länge predikat tyska för skånska allmogen, som kanske ej ens gaf akt på att något ovanligt tilldrog sig, af vana att ge akt på allsintet. Slutligen hade predikanten sjelf märkt misstaget, men fann

sig bättre än Dumbom, då han kom af sig: "Så, Mina Vänner! inföll han förtroligt, lyder det på grundspråket; nu skola vi söka öfversätta"; hvarefter han på svenska tolkade det på tyska upplästa. Vanan att föreläsa för studenter gjorde att han oftast titulerade St. Peders Closters och Hardebergsgubbarne med sitt: Mina Herrar! Var der i texten ett ord om Kejsarn o. d., så höll han grundliga föreläsningar om Rom, dess triumfbågar, dess tempel m. m. Han blef 1798 utnämnd till Historiarum Professor, med skyldighet att dermed förena sin innehafvande profession, men vann befrielse från den Historiska s. å. Theol. Doctor 1800. L. N. O. 1817. Led. 1819 af K. Witterh. Hist. och Antiqu. Akad., der han redan 1792 vann högsta priset för sin latinska sång*) öfver segren vid Helsingborg 1710 och följ. året ett lika pris också för en latinsk sång öfver slaget vid Narva 1700. Hade ock insändt till samma Akademi ett äreminne öfver Hugo Grotius och en undersökning om Svenska Vitterhetens gagn af Drottn. Christinas kärlek för vittra idrotter. Fick tjenstledighet 1817 och dog i Lund d. 18 Juni 1820.

L. gjorde epok i Sveriges, åtminstone Södra Sveriges, classiska culturhistoria. På minnesfesten i Lund 1822 yttrade Tegnér:

"När herdegossen med sin lyra kom
från Hallands hedar, steg så småningom
det glömda Latium opp för oss i dagen
med manligt vett, med styrkan och behagen,
och unga sinnen tjustes än engång
af Tullii svada och af Maros sång.
Hur skönt flöt ej hans språk, hur lätt, hur noga
omkring sitt ämne, likt en romersk toga . . .
Med rika veck, med purpurkantad bräm,
och ädel, präktig och ändå beqväm!"

Genom den brinnande kärlek han egde för Roms litteratur, den han väl hufvudsakligast kände ur Augustiska tidehvarfvet och fullkomligast tillegnat sig sådan den uttalade sig genom Cicero och sjöngs af Virgilius och Naso, drog han de bäste hufvuden bland ungdomen intill sig, och hvad helst de annars lärde, latin lärde de alla. Elof och Esaias Tegnér, Lindfors, Lidfors, Waldenström, Brag, Wickelgren, Blomstrand, Heurlin och deras jemnlikar ut-

*) Han börjar denna dock ej som Virgilius med . . cano, utan Commemorare iubet.

gingo alla ur hans skola. Sjelf var han utgången ur Ernestis. Väl torde han ej anat den fart, latinets genetiska behandling tagit i sednare tider; mindre philosoph och historicus i sin philologi än man nu fordrar af en vetenskapsman i romersk litteratur, men så, som hans tid tänkte sig en Eloquentiæ & Poëseos Professor, var han fulländad. Dock hänfördes ej alla af Ernesti Ciceronianska imitationsvurm. Norberg sökte att framställa Tacitus såsom lika värdigt föremål för imitation och fick också lärjungar, ehuru färre. (Se Prosten L. Engeströms i Efveröd tal vid Prestmötet i Lund 1814). Och den tiden var ju dömd att imitera. I hufvudstaden härmades Voltaire och Pope och Thomas. Vid Universiteterne vidhöll man classiska mönster. Kanske skall forskaren deri ej finna en tillfällighet, utan ett moment i den allmänna utvecklingen.

Som skald var Lundblad sträng imitatör af Roms classiska skalder. Tegnér fann deri "en vestan", som

läspar på en molnfri dag
sin klagan, knappast märkbar, genom lunden
och vaggar blommorna och krusar sunden."

Det vigtigaste var, att den tyska rabulismen mot latinska litteraturens monarchism emellertid ej fick landstiga på denna sidan sundet. L. blef sjuk af blotta tanken på en bildning utan grundval i den classiska. Han skulle t. o. m. ej alltid kunnat tillbakahålla sig från kännbar tillrättavisning, då han fann gröfre fel mot grammatiken i en ynglings profskrifter. Lätt hade han ej för att i Svenskan uppsöka ett uttryck motsvarande den författares, han tolkade. Man har ofta hört upprepas hans: "krumliga hvirflingar eller på bättre svenska: hvirfliga krumlingar", vid öfversättningen af stället i Virg. Æn. II, der beskrifningen förekommer huru ormarne "immensis orbibus" omslingra Laocoon. För aristokratien hade han en stor respekt, som kan lätt förklaras af adelsmäns omsorg om hans medellösa ungdom. En dikt lär det dock vara att den Möller utvisades, hvilken som Mörner (då den gamle misshört den ankommandes utsägande af sitt namn) inbjudits till frukostbordet. Han saknade förklarligt den politur, som ynglingen lättare tillegnar sig, än mannen. Man berättar, att då Erkebiskop Lindblom var i Lund, Lundblad börjat vid ett middagsbord hos Norberg att skarpt recensera "Lindbloms lexicon" (Lexicon Upsaliense). Norberg, som var finkänslig för det passande, lär då tillrättavisat den lärde med det gröfsta uttryck, hvaraf han var

förmögen: "Lundblad är rätt en bonde, han." L. egde ej den idylliska barnaoskuld som en Norberg, ej den ungdomliga själsskönhet som en Munthe, ej den manliga skarpsinnighet som en Fremling, men likväl hade han en kraft, som gjorde honom för flera decennier till en centralpunkt för den akademiska bildningen i Lund och det just i en tid, då Upsaliska Professorn i latinet, Er. Götlin, vid rikets första lärosäte lät latinska vältaligheten och poësien upphinna sin ferrea ætas, och drömmen om en modern cultur, som en motsats af den classiska börjat flyga öfver Europa, med syfte att annorledes använda tidens yppersta stridskrafter, således lik den af Zeus nedsände falske drömmen, som sväfvade öfver Grekiska hären vid Ilium. Stort inflytande på södra Sveriges bildning utöfvade också L. såsom boktryckare och bokhandlare. I förra hänseendet bör man ej förgäta hans förtjenst af en ganska omsorgsfull upplaga af Bibeln, der den samvetsgranne Prosten Schartau läste correcturet och i Parallelspråken, der tryckfel vanligen hvimla, anställde en högst behöflig revision.

1790 gifte L. sig med en dotter af Prosten *Sjöberg* i Söderhviddinge, *Margaretha Beata.* Han öfverlefdes af 5 barn, neml.: 1. *Johan Fredrik*, se nedanf. — 2. *Knut*, född 1794, Ryttmästare vid H. K. H. Kronprinsens Husarreg:te, gift med en dotter af Profess. Tegman, nu utrikes vistande. Man finner hans namn på en "K. Carl XII:s historia," hvaraf 1:sta D. utkom i Christianstad 1835 och 2:dra ibid. 1839, hvari man dock tror sig igenkänna författaren till "Svensk Plutark," hans broders, mera öfvade hand. I andra delen spåras en ännu mer i lärda verlden accrediterad hand eller Svågrens Professor B. M. Bolméers, hvilken del, öfversatt af danska Major G. J. v. Jenssen på Tyska, Hamburg 1840, blifvit så tillökt, att han kallar den "Bolméers und v. Jenssens Geschichte Karl des Zwölften. — 3. *Anders Peter*, född 1797, f. d. Lieutenant, nu Postinspector i Wenersborg, boktryckare och utgifver "Nya Wenersborgs tidning." — 4. *Carl Henrik*, född 1800, undervistes af Lidfors och utmärkte sig redan genom sin disputation pro exercitio i Lund på ett fördelaktigt sätt. Sökte lagerkransen i Rostock 1824, visst icke af det vanliga skälet, att den ej kunnat eröfras i Sverige, och blef Docens i Esthetiken i Lund s. å. Derefter Adjunkt i moderna litteraturen och förestod i flera år E thetiska professionen. Hans föreläsningar vittnade om beläsenhet och smak och, hvad han utgifvit, om talang.

Men döden gjorde 1834 slut på de förhoppningar som man vid den unge mannen fästade. C. L. hade vistats i Stockholm flera år såsom privat lärare i General Camps' hus. Det tal som han höll öfver Hertigens af Skåne Prins Carls födelse, tryckt 1826, lofordades i Heimdall. — 5. *Laura,* gift med Profess. R. N. O. *B. M. Bolméer.*

Skrifter: 64 Disput. mest i romersk philologi och historia. — Oratio pro Pacis fœdere inter Gustav. III & Catharinam II. 1790 [poem]. — Oratio in memor. R. Gustavi III [1792]. — Carmen in Victoriam Helsingburg. 1710, införd i K. V. H. o. A. Akad:s handl. VI D. — Carmen in victoriam Narv. 1700. Ibid. VII D. — Panegyricus Melcher Falkenberg . . Acad. Cancellario . . 1797. — Oratio Regi Gustavo Adolpho ipso vitæ & imperii natali nuptias cum Seren. Principe Frederica Dor. Wilh. celebranti 1798. — Panegyricus Fred. Adolpho . . Duci 1804. — Panegyricus G. A. Hiærne . . Acad. Cancellario . . 1809. — Panegyricus Carolo Augusto Principi Regni Sveo-Goth. 1811. — Carmen Sereniss. Princ. Heredit. Carolo Johanni dicatum de regnorum Sveo-Goth. & Norv. unione, 1816. — De latinska poemerna äro efter Förf:s död utgifna i Tyskland af sonen J. Fr. af L. med typographisk prakt men vårdslöst correctur.

(Källor: Ståhls Biographier. — Muntliga berättelser).

2. LUNDBLAD, JOHAN FREDRIK af.

Son af den föregående, född d. 8 Apr. 1791. Han njöt en sorgfällig undervisning i latinska språkvetenskapen, och vann redan vid tjuge år lagerkransen, hvarefter han ingick i Konungens Cancelli. Sedan han 1816—18 genomrest flera af Europas länder, anställdes han som Postagent i Stockholm och utnämdes 1819 till Consul i Neuvorpommern. Blef sedan GeneralConsul, Förste Exped.Sekreterare, R. N. O. och Ridd. af Preussiska Röda Örns Ordens 3 Cl., samt adlad 1821. Sistnämnde upphöjelse var en belöning dels för en med Preussiska Hofvet 1818 uppgjord finans-reglering, dels för en 1820 med samma hof slutad öfverenskommelse angående en ångfartygspostgång mellan Ystad och Greifswald. Gift 1819 med *Carolina Philippina v. Norrmann.* Afskedades 1833 och förklarades sin orden förlustig i följd af en betydlig bankerott. Lefver nu i Paris, verksam som författare.

Skrifter: K. Carl X Gustafs Historia Del. 1, 2. Sthm. 1823—29. — Svensk Plutark. Del. 1, 2. Sthm 1823, 26. — [Carl XII:s Hist., se ofvanf.]. — Öfversatt flera arbeten: såsom Bröders latinska Grammatika; — Handbok uti Ryska Historien af A. L. Schlözer, öfvers. på Svenska med anmärkn. o. tillägg. Lund 1807.

(Källor: Rothliebs Adelsmatrikel från 1817 till 1828. — Convers. Lex. d. Gegenwart). —N.

LUNDBLAD, SVEN. Se Bokstafvens slut.

LUNDIUS, CARL.

Född d. 8 April 1638 i Jönköping. Fadren hette också *Carl Lundius*, Assessor i Götha Hofrätt, gift med *Vendela Lælia*, dotter af Professorn, sedermera StatsSekret. Lars Lælius. Sedan sonen genomgått Jönköpings skola och Linköpings Gymnasium, blef han Student i Upsala 1658. Här vinnlade han sig med den sällsynta framgång i flerfaldiga studier, att han efter sju års vistelse vid Akademien, på ett och samma år undergick examen i trenne Faculteter, den theologiska, juridiska och philosophiska. Lagfarenheten var hans hufvudsak, men han var äfven stark i både Latin och Grekiska, samt i det förstnämda språket så laggrann, att han aldrig nyttjade ett ord, som ej fanns hos Cicero. Ryktet om denna ovanliga lärdom förmådde Riksdrotset och Åbo Akademi Canceller Grefve Per Brahe att erbjuda den unge mannen vicariatet af en Juridisk Profession vid nämnde Universitet, men L., som nyss gift sig och dessutom ämnade resa utrikes, afslog detta anbud. Efter återkomsten från sin treåriga resa, som sträckte sig genom Danmark, Tyskland, Frankrike och Nederländerna, 1666, blef han utnämd till Jur. Adjunct i Upsala, sedan han afslagit en honom på samma tid erbuden profession i Lund, liksom han sedermera erhöll ett lika anbud från Dorpt; två år derefter nämdes han till E. O. Professor och tillika Vice Lagman i Upland samt slutligen 1678 till Ord. Juris Professor, hvilken syssla han innehade till sin död, som inträffade i Upsala 1714.

L. hörde till sin tids mest ansedda Jurister inom fäderneslandet. Loccenius utsåg honom på sin dödssäng att förbättra sin latinska öfversättning af gamla Uplandslagen och Westgöthalagen, hvilket uppdrag äfven K. Carl XI ålade honom genom ett Kongl. Bref; äfven erhöll han konglig befallning att öfverse och göra anmärkningar till den Allmänna Lagen, hvilket sednare L. ock fullgjorde inom tvenne år, — mirabile dictu — tillägger hans parentator. Dessutom skref han anmärkningar till Verelii Lexicon samt Påfve Agapeti II Epistolæ ad Reges Sveo Gothicos, samt utarbetade dessutom flera andra vigtiga verk, men uppsköt af blygsamhet och samvetsgranhet så länge deras tryckning, till dess de blefvo ett rof för stora eldsvådan, som 1702 öfvergick Upsala.

L. var äfven medlem i de flera Troll-commissioner, som sedan 1670 förordnades i särskilda delar af riket, i anledning af Satans öfverklagade grassationer. En natt, under det han satt i en sådan Commission i Upsala, hade han en syn, hvaröfver Stjernhöök uppsatte och till Konungen insände efterföljande berättelse, hvars sanning L. föröfrigt ofta för sina lärjungar upprepade och med ed bekräftade:

"Sedan en dag inför Commissionen en besynnerlig händelse varit före, hade Lundius, då Stiernhöök gått till sängs, setat uppe och läst uti en bok, som om dylika händelser handlat. Han hade der funnit en berättelse, om en alldeles lika casus, som den, hvilken Commissionen då förehaft, och hvilken uti ett Consistorium i Tyskland blifvit afdömd, hvarjemte berättades, att under ransakningen hade djefvulen i synbar skapnad sökt förskräcka Domarena, och dess bild, den han då antagit, var der äfven beskrifven. Lundius hade med detsamma sett upp af boken, då han funnit en lika sådan bild på golfvet för sig stående, som i boken var beskrifven, hvilken vederstyggeliga bild straxt försvunnit. Lundius hade genast uppväckt Stiernhöök, och berättat hvad han sett, hvilken denne svårligen velat tro, förr än samma syn och samma skapnad visade sig åter för dem bägge, men geck straxt, som de tyckte, ut genom dörren, hvilken hårdt igenslogs. Utom dörren stod vakt, som blifvit dem tillförordnad för att hindra allt öfverlopp af det myckna församlade folket; men vakten svarade på tillfrågan, att de intet sett någon, ej heller hört dörren öppnas."

Till sin charakter berömmes L. såsom rättskaffens och redlig; hans utseende uttryckte värdighet, styrka och manlighet; ögonen voro skarpa och eldiga.

Han gifte sig 1662 med *Gertrud Lohrman*, Borgmästardotter i Upsala, och blef derigenom svåger med Olof Rudbeck d. ä. Under ett 52-årigt äktenskap erhöll han med henne 18 barn, af hvilka sönerna *Carl* och *Johan* adlades med namnet *Liljenadler*. Den förre var Häradshöfding i Östergöthland och sist Assessor i Götha Hofr., samt slöt ätten 1724. Den andra blef som Ryttmästare fången i Ryska kriget.

Skrifter: 35 jurid. Disput. 1679—1710. — Orationer, hvaraf en In Memor. L. Norrmanni 1703. — Zamolxis, primus Getarum Legislator. Acc. Varia ad Antiqq. Sveonum atque aliar. Gentium spectantia. Ups. 1687. — Notæ ac Obss. in Litteras Pontificis Agapeti II; de Prærogativa Regis Upsaliæ. 1703.

(Källor: Program af Ol. Rudbeck d. y. — Parentation af Fab. Törner. — Sv. Biblioth. II. p 163. — Gezelii Lex.)

P.

LUNDIUS, DANIEL.

Född 1 Aug. 1666. Son af Kyrkoh. på Fogdön i Södermanland Mag. *Daniel L.* och *Elisabeth Busmontana.* Redan i sina barndomsår visade han en stor lust för studier. Under denna tid inträffade en händelse, som så när kostat honom lifvet. Han hade under en gudstjenst insomnat i Fogdö kyrka och blef inläst. Då han uppvaknade sökte han flera utvägar att komma ut och försökte slutligen att krypa under södra kyrkodörren. Efter mycket bemödande framträngde han hufvudet, men fastnade så att han hvarken kunde draga hufvudet tillbaka eller uttränga den öfriga kroppen. I denna belägenhet ropade han, hvilket lyckligtvis hördes till den nära liggande Prestgården. Omöjligheten att utan lifsfara för barnet kunna öppna dörren, nödsakade fadren att låta utsåga ett stycke af dörren, hvarigenom han ändtligen förlossades ur sitt ohyggliga fängelse. I Upsala blef han student 1685 och Magister 1691. Efter den tidens sed, att alla unga lärde, som tänkte vid Akademien eller inom kyrkan erhålla något förnämligare embete skulle besöka andra länders, i synnerhet Tysklands, förnämsta universiteter och lärde, anträdde äfven L. kort efter sin promotion, 1692, en utrikes resa. Tysklands förnämsta lärosäten besöktes; och han sökte öfverallt de lärdaste theologers och orientalisters bekantskap. Kosan togs sedan till Holland, der han i Amsterdam umgicks med de lärda rabbinerne David Pina och Jekulhielem. I Hamburg besökte han den namnkunnige Doct. Edzardus, hvilken ingen af de unga Svenskar som studerade österländska språken, underlät att besöka, och erhöll af honom med händers påläggning den presterliga valsignelsen. Återkomsten till fäderneslandet skedde hösten 1694.

Befordran för Lundius kunde nu ej uteblifva. Till en början fick han Philosophiska Fakultetens i Upsala tillstånd, att hålla privata collegier för de studerande. Detta gjorde han med det beröm, och Fakulteten recommenderade honom till den lediga Lingu. Orient. Professionen i Åbo. Då denna befordran frångick honom, emottog han kallelse till Pastor vid Södermanlands Regemente och prestvigdes 1696. En så lärd man ville dock Akademien ej mista, hvarföre han 1698 utnämdes till Theol. Adjunct och Kyrkoh. i Hagby och Ramsta. Præsiderade vid prestmötet 1705, och blef s. å. Lingu. Oriental. Professor i Upsala. Theol. Professor

1711. Kyrkoh. i Gamla Upsala 1712. Prost öfver Norunda Contract 17 . . Theol. Doctor 1719. 3:dje Theol. Prof. 1724. 2:dre dito 1727. Biskop i Strengnäs 1731. Afled i hög ålder d. 23 Dec. 1747.

Biskop Lundius ansågs på sin tid för en af Sveriges största theologer. Han försvarade med mycket nit den evangeliska läran emot alla villomeningar, och hade en kraftig strid om de Symboliska böckernas auctoritet och antal. Behöll in på höga ålderdomen minne, syn, hörsel, smak och känsel oförändrade.

Dess portrait är graveradt af Bergqvist in 4:o.

Gift 1. 1696 med *Maria Heland*, 2. 1739 med *Eva Lillieflycht*. Han öfverlefde sina begge fruar. En dotter *Catharina* var g. m. Capitainen A. M. Strömberg.

Skrifter: Liber Talmudicus de Jejunio, ex Hebræo in Latinum versus, commentariisque illustratus. Utrecht 1694; Amst. 16 . . in collectione Syrenhausiana. — Disp. Præfatio Aben Esræ Rhythmica in Pentateuch. Lat. c. Obss. Ups. 1711. — 40 Disputationer in 8:o.

(Källor. Gezelii Lex. II o. IV D. — Rhyzelii Episcoposcopia. — Lärda Tidn. 1748. N:o 48. — Ups. Bibl. Cat. — Stiernmans Bibl. SvioG. m:scrpt. — Lidéns Disp. Cat. — Adelungs Gelehrten Lex. IV. s. 159. — Bihanget till Acta Hist. Eccl. II B. p. 259—267).

LUNDVALL, CARL JOHAN.

Föddes i ÖsterHanninge Socken i Södermanland d. 12 Aug. 1775. Fadr. *Erik Lundvall* var då Capellpredikant på Utön, men blef slutligen Comminister i Kumla och Halsberg i Nerike. Modr. *Maria Magdalena Hallman*. Stud. i Upsala 1794. Magister 1800. Linguæ Latinæ Docens 1802. E. O. Litter. Human. Adjunct 1809. Eloquentiæ & Poeseos Lector i Strengnäs 1810. Eloqu. & Poeseos Professor i Upsala 1813, hvilken profession han förut i tre terminer förestått 1805—1807. Orerade i Akademiens namn öfver Enkedrottning Sophia Magdalena 1814 samt vid Jubelfesten 1830. Rector Magnificus 1820 och 1827. Præsiderade i stället för Prest- och Past.Ex. 1829. Prestvigd s. å. Promotor vid Magisterpromotionen 1830. Theol. Doctor s. å. Kyrkoherde i Munktorp af Westerås Stift 1831. Led. af K. Vitt. Hist. och Antiqu. Akad. s. å. L. N. O. 1832. Prost 1834. Led. af Nord. OldskriftsSellsk. i Köpenhamn 1834. Præses vid Prestmötet i Westerås 1842. Ogift.

Skrifter: 11 Akad. Disputationer [se Ups. Akad. Matr. 1832]. — Sex Programmer. — Manibus Sophiæ Magdalenæ etc. Ups. 1814.

— Oratio in Festo Jubilæo 1830. Ib. 1831. — Tal vid Bibelsällskapets sammanträde 1835. Vesterås 1836. — Om Romerska Vältaligheten vid Upsala Universitet under 17:de och 18:de seklerna. Inträdestal i Vitt. Hist. o. Antiqu.Akad. (Akad. Handl. 16 Del.) — Aphorismi de Ecclesia. Westerås 1842. — Ett större antal Latinska poemer. — Recension af Lindfors' Handbok i Rom. Antiquit. i Stockh. Posten 1815; af Thyselii öfversättn. af Persii Satirer. Ib. 1817. — Om Reformer af Luthers Reformation. (Eccles. Tidskrift 7:de h.) — Företal till Rogbergs Predikningar.

(Källor: Ekstrand, Ups. Ak. Matr. 1832. — Wideback, Strengnäs Stifts Matr. 1837. — Stenman, Westerås dito 1841.)

LÜDEKE, CHRISTOPHER WILHELM.

Var född i Schöneberg i Altmark den 3 Mars 1737. Hans fader var Jurist och Arrendator af ett säteri. Vid Universitetet i Halle hade han redan några år studerat, då han 1758 fick den oväntade kallelsen från Lutherska församlingen i Smyrna, att vara dess förste själasörjare, hvilken kallelse han antog. Resan anträddes i Nov. s. å., och i Augsburg invigdes han d. 11 Dec. till prestembetet af Seniorn Sam. Urlsberger. Följande året reste han öfver Trient, Venedig, Bologna och Florentz till Livorno, höll der evangelisk gudstjenst, och afseglade d. 19 Mars till Smyrna dit han ankom d. 19 April. Tre dagar derefter började han hålla gudstjenst i ett privat hus, efter Augsburgska liturgien. Lärde sig nygrekiska språket, och lärde ungdomen högtyskan, så att han efter sex månader kunde börja catechetisera. Han fortfor i tre år med denna befattning, under hvilken tid han uträttade mycket godt. Reste 1761 till Constantinopel, der han i sju månader predikade och utdelade sacramenten. På återresan led han d. 4 Jan. 1762 skeppsbrott vid ön Mitylene, och, sedan han blifvit räddad, råkade han straxt derpå i samma våda, med undkom lyckligen med lifvet. Vid den stora eldsvåda, som d. 6 Aug. 1763 härjade nästan hela den del af Smyrna, som beboddes af Europeerne, uppbrändes äfven det rum, som blifvit helgadt till Gudstjensten, och hvilket sedan ej utan stor möda och kostnad kunde ånyo upprättas, samt först Julaftonen 1767 ånyo invigas. Kort förut hade L. författat en Kyrkoordning, i likställighet med den första Christna församlingens sedvänjor, och uträttade så mycket, endast genom föreställningar, att hela hans församling densamma till efterlefnad antog. Efter nio års trägen tjenstgöring, förordnade ändtli-

gen Kongl. Danska Missions-Collegium hans efterträdare, hvilken han, med serskild tillåtelse, sjelf installerade påskdagen 1768. Tredje dag påsk tog han afsked först på Italienska språket, hvilket han stundom nyttjat vid Gudstjenstens förrättande, och sedan på det tyska. Afresan skedde d. 30 April. Under den tid han vistats i Smyrna hade pesten härjat fyra gånger, och jordbäfningar ofta känts.

På hemvägen genomreste han inom tre månader en stor del af Frankrike, hela Schweitz och halfva Tyskland. Efter ankomsten till Köpenhamn fick han 1769 Domcapitlets i Magdeburg kallelse, att vara Pastor vid S:t Catharinæ Kyrka derstädes, hvilken befattning han lemnade efter fyra år, då han 1773 blef Andre Pastor vid Tyska församlingen i Stockholm. Han inställdes i sitt embete af Biskop Herweghr d. 20 Juli, hvilken högtidlighet beskrifves i Allm. Tidningarne 1773, N:o 185.

Vid Tyska församlingen blef han Pastor Primarius 1774. Erhöll Theol. Doctorsdiplom från Tübingen 1776. Föreslogs i första rummet till General-Superintendent i Pommern 1789. Ledamot af Ecclesiastik-Comitéen 1793. Död 21 Juni 1805.

Ehuru född utlänning och först vid mognare ålder fästad i Sverige, fattade dock L. snart en serdeles kärlek för sitt nya fosterland. Inom kort väl bevandrad i dess lärdomshistoria började han utgifvandet af sitt "Gelehrsamkeits Archiv", hvars reda och fullständighet är så mycket mer beundransvärd, då man betänker bokhandelns dåvarande tillstånd, och svårigheten att erhålla alla behöfliga upplysningar. Hans "Nachrichten von dem Turkischen Reiche" emottogos med stort bifall, och voro i Tyskland så efterfrågade, att en vinningslysten bokhandlare genast företog sig att anstalta om eftertryck. Hans predikan "Nöthige Vorsichtigkeits Regeln" etc. uppre ade åtskilliga vänner af Tyska theatern, som trodde sig vara utpekade och föranledde flera anonyma stridskrifter, dels för dels emot Författaren.

Skrifter: Två i Memmingen hållne "Gastpredigten." Augsb. o. Memmingen 1768. Sedermera omtryckta. — Kurtzer Inbegriff der Haupt-Lehren des Christenthums. — Glaubwürdige Nachrichten von dem Türkischen Reiche nebst der Beschreibung eines zu Smyrna errichteten Evangelischen Kirchenwesens. Leipz. 1770; Frankf. o. Leipz. 1771. — Beschreibung des Türkischen Reichs nach seiner Religions- und Staats-Verfassung in der lezten Hälfte des 18:n Jahrhunderts m. Kupf. 1 Th. Leipz. 1771. Ny upl. 1780; 2 Th. Ib. 1778; 3 Th. Ib. 1789. — Nöthige Vorsichtigkeits Regeln bey Ergötzungen, eine Predigt. Magdeb. o. Leipz. 1771; ny uppl. ib.

1772. — Afskedspred. i Magdeburg 1773 (utkom först efter origtiga under predikan gjorde afskrifter, hvarföre Förf. lät sjelf trycka den). — Nachricht von d. gegenwärt. erneuert. Verfassung des Stockh. Lycei Deutscher Nation. Sthm 1773. — Reise nach Fahlun im J. 1783. — Allgem. Schwed. Gelehrsamkeits Archiv unter Gustafs d. 3:n Regierung. Th. 1—7. Leipz. 1781—96. — Rede vor dem Altare bey der durchs Loos Vollzogenen Wahl eines neuen Pastors der Deutschen Gemeine. Sthm 1774. — Gleichniss Jesu von den Pharisäer und Zöllner, als ein vortrefflicher Unterricht für Lehrer und Zuhörer betrachtet. Predikan. Ib. s. å. — Predigt von der späten Busse. Ib. 1775. Öfvers. på svenska (Om den sena bättringen). Ib. 1788. — Brevis expositio locorum Script. S. ad Orientem sese referentium etc. Halæ 1777. Öfvers. på holländska under titel: Verhandeling over het Oosten. Leyden 1779; på tyska: Kurze Erläuterung einiger Schriftstellen aus der Natur und den Sitten des Orients. Lübeck 1778. — Rede vor dem Altare etc. Sthm 1779. — Rede und Predigt bei der Einweihung der neuen Orgel in der deutschen Kirche etc. und Rede von dem Altare bey der Wahl eines zweyten Pastors etc. Ib. 1781. — Predigt bey Einführung des Past. Hachenburg. Ib. 1782. — Auszug in einer Rede an einen getauften Rabbi. Braunschw. — Predigt üb. die Christl. Verehrung und Anbetung Gottes, im Vater, Sohn und Heil. Geist. Sthm 1787. — Zwei Predigten von der Liebe Gottes und von dem Glauben. Stendal 1794. — Eine Vergleichung zwischen dem gegenwärtigen und dem zukünftigen Leben des Menschen; und Belehrung für Christen auf zukünftige Unglücksfälle. Zwei Predigten 1794 in Augspurg gehalten. Augsp. 1795. — Schulbuch für die ersten Anfänger in der teutschen lateinischen und französischen Sprache. Ib. 1778. — Uppsatser i Samf. pro fide ett Christianismo handlingar. — Uebersicht der schwed. Litteratur 1771—1792. (Allg. Litt. Anzeiger 1798 o. f. årg.) — Kurzer Abriss der ganzen Schwed. Litteratur in ihren Hauptzweigen, des Jahres 1799. (Intell. Blatt zur Erl. Litt.Zeitung 1800.) — Resensioner i samma Tidning 1800 och 1801.

(Källor: Walchs neueste Relig.-Geschichte. 1 Th. p. 296—318. — Nya Allm. Tidningar 1773. 3:dje Del. s. 383 o. f. — Adelungs Gel. Lexicon IV. s. 1118. — Ups. Bibl. Cat. — Gelehrsamkeits Archiv. — Meusel, Gel. Deutschland.)

LÜDEKE, JOHAN ANTON AUGUST.

Son af den föregående. Föddes i Magdeburg den 24 Aug. 1772. Stud. i Upsala 1788, i Göttingen 1791. Magister derst. 1798. Prestvigd 1799. Extr. Kongl. Hofpredikant 1801. Pastor vid Tyska Församl. i Norrköping 1802. Andre Pastor vid dito i Stockholm 1807. Ensam Pastor ibid. 1817. Theol Doctor 1818. Död af Stryplungsot d. 26 Dec. 1838. Ogift.

Af sin fader ärfde L. smak för den historiska vetenskapen. Hans disputation om Tyska kyrkan är ett ganska godt arbete, vittnande om den unge författarens flit. Hans "Denk-

mahl" etc. innehåller goda genealogiska upplysningar, men de i registret åberopade källorne äro med nog småaktighet, eller om det tillåtes oss att säga, skryt anförda. Förf. har anfört hvarje sida i en bok, der de i hans arbete förekommande personers namn endast är nämdt. Han efterlemnade en mycket stor och dyrbar boksamling. Rariteter och manuscripter funnos der till betydligt antal.

Skrifter: Diss. de Ecclesia Teutonica & Templo S:æ Gertrudis Stockholmiensi. Ups. 1791. — Welches sind die besondern Bewegungsgründe der christlichen Sittenlehre zur Vermeidung der Wollust. Eine Predigt. Göttingen 1797. — Tal vid Grosshandl. J. Kuhlmans jordfästning. Norrköp. 1806. — Zwei Predigten in der Deutschen Kirche zu Norrköping und Stockholm, die erstere zum Abschiede, die letztere zum Antritte. Sthm 1808. — Ehren-Gedächtniss des Doctors . . . Hachenburg. Ib. 1818. — Predigt am 3:ten Secular Feste d. Luther. Reformation. Ib. 1817. — Lapides Morenses, Lithogr. impressi. Ib. 1818. — Denkmahl der Wieder-Eröffnung der Deutschen Kirche. Ib. 1823. — Grundritning öfver Tyska Kyrkans tomt i Sthm med Historisk förklaring. Ib. 1823. — Tyska Skolhusets Hist. (Sthms Tidn. 1824.) — Handl. rör. Con-Rectorns vid Tyska skolan afsättning. Ib. 183 . .

(Källor: Bergman, Matr. för Sthms Stads Presterskap 1827. — Ups. Stifts Matr. 1830.)

LÜTKEMAN, GABRIEL TIMOTHEUS.

Son af General-Superintendenten i Pomern Doct. *Timotheus L.* och *Ida Augusta Wedderkopp.* Föddes i Stockholm d. 6 Mars 1723. Studerade först i Upsala och sedan i Greifswald, der han redan vid 15 års ålder höll ett latinskt tal på K. Fredriks födelsedag. Promoverades till Magister vid 17 års ålder 1740 och præsiderade dagen efter promotionen. Anträdde derefter en resa till främmande universiteter, och träffade i Helmstädt en slägtinge i den namnkunniga Canzleren J. L. von Mosheim, hvilken hos Hertigen anmälte honom till erhållande af en profession vid detta universitet, men hvilken heder han undanbad sig, och emottog efter återkomsten en Docentur i Greifswald, hvarest han vistades till 1744, då han kallades till Hofpredikant hos Kronprinsen och prestvigdes. Intog säte i Hof-Consistorium 1749. Promoverades till Theol. Doctor i Greifswald 1750. Följde Konungen såsom Bigtfader på dess eriksgata 1752. Utnämndes till Konungens Öfver-Hofpredikant och Præses i Hof-Consistorium 1753, samt kallades till Ordenspredikant i

slutet af samma år. Uppdrogs 1756 att i Theologien undervisa Prins Fredrik Adolf, hvarmed han fortfor till 1758, då Kongl. Maj:t den 29 Aug. behagade utnämna honom till Superintendent öfver Wisby stift. Erhöll Biskopstitel 1772, då stiftet upphöjdes till Biskopsdöme. En af Faddrarne vid Kronprinsens dödelseact 1778. Led. af Nordstj.O. 1786. Två år derefter, 1788, erhöll han ett uppdrag, som någon prestman icke innehaft, hvarken före eller efter honom, att vara — vice Landshöfding på Gottland, hvilket embete han ett halft år förvaltade till både Konungens och länets belåtenhet. Bevistade alla riksdagar från 1760 till 1792. Var en fin och slipad man, samt af mycken duglighet. Afled den 20 Mars 1793.

I Frih. Tilas' dagbok öfver riksdagen 1769 (Skand. Sällsk. Handl. XVI D. s. 362) förekommer en berättelse, hvaraf synes att Tilas och Biskopen ej voro de bästa vänner. Biskopen uppförde sig, säger T. "ej som en sagtmodig prestman, utan som en ganska inbilsk, djerf och förmäten samt sjelfklok lymmel, Lütkeman skulle jag säga."

Biskopen var 2 gånger gift: 1 med *Susanna Maria von Boisman*, dotter af Kamereraren Jacob v. B.; 2 med *Hedvig Maria von Segebaden*, dotter af Landshöfdingen på Gottland, General-Lieutenanten Frih. Carl Otto v. Segebaden. I förra giftet hade han sonen: *Gabriel Timotheus*, adlad 1773, död 1826 såsom Prost i Dalhem på Gottland, i sednare giftet dottren *Maria Augusta*, g. m. Majoren vid Artilleriet Carl Fredr. Jägerhjelm.

Skrifter: Oratio in Natales Regis Friderici. Gryph. 1738. — De philosophia Sinensium caute & circumspecte laudanda. Ib. 1739. — Democritum, Eleaticæ Sectæ antistitem, oculorum sua sponte luminibus se non privasse. Ib. 1741. — De indifferentismo religionum. Ib. 1741. — De vera hominis vita ad rationis ductum composita. Ib. — Diss. III de varia Litter. Humanior. in Suecia fortuna. Ib. 1743, 1744. — Klagodagspredikan 1751. — Tal på Drottningens födelsedag 1751. Sthm 1752. — Sju strödda predikningar.

(Källor: HofCler. Hist. III. — Skand. Sällsk. Handl. XVI. — Rehbinders Matr. 1781. — Adelungs Gel. Lex. IV.)

LYBECKER, GEORG.

Denne olyckligt namnkunnige General var son af GeneralMajoren och Landshöfdingen i Götheborg *Georg Henric Lybecker*, som blef adlad 1650. I slaget vid Klissow 1702

var han ännu blott Ryttmästare, men oförfärad och lycklig i partikriget, i åtskilliga mindre träffningar och skärmytslar, erhöll han inom fem år befordran till GeneralMajor. Han blef nemligen 1705 Öfv.Lieutenant, 1706 Landshöfding i Wiborg, 1707 GeneralMajor, s. å. Friherre, samt 1710 General-Lieutenant. Hans befordran skyndade dock framom hans förtjenst, ty ehuru behjertad och god på en underordnad plats, saknade han insigter och duglighet för en högre. Åtminstone var han icke vuxen det vigtiga uppdraget, att anföra den icke obetydliga här, som under Konungens frånvaro skulle skydda Finland, och efter Petersburgs och öfriga anläggningars förstöring jaga Ryssarne tillbaka från Newa och Östersjön.

Rustningarne för att bringa L:s armée i fulltalighet och i försvarligt skick, hade i Finland bedrifvits med den ifver, att redan i Aug. 1710 några mil från Wiborg 12000 man stodo färdiga till uppbrott. All materiel var i god ordning, men det lika vigtiga — provianten räckte endast för några dagar. Denna olyckliga försumlighet visade snart sina följder. L. tågade till Newa, och sedan 1600 man öfverkommit, drabbades tillsammans med Ryssarne, som voro 8000 man, hvilken bardalek slutade till Svenskarnes fördel. Några smärre platser eröfrades äfven. Men åtta dagar voro icke förflutna, sedan expeditionen lemnade Wiborg, då bristen på lifsmedel var så stor, att slagtade hästar och Newas vatten utgjorde soldatens föda. Det är lätt att finna hvilka menliga verkningar häraf skulle uppstå. Ryssarne hade än nu en liten skans, kallad Ingris Åmund, som L. ville bemäktiga sig. För detta ändamål afgingo 3000 man, men knappt hade dessa efter många besvärligheter framkommit och jagat fiendens utposter tillbaka inom skansen, förrän i L:s egen närvaro en så våldsam oreda och förskräckelse uppstod, att för ögonblicket all ordning blef upplöst. Cavalleriet störtade tillbaka genom fotfolket och ryckte detta med sig, utan att någon kunde säga hvarföre. Besinningen återkom väl, men fastän ingen fallit för fiendens svärd, hade dock flera under den ohejdade flykten förlorat sig sjelfva.

L. blef härefter tveksam och villrådig. Han beslöt väl att gå längre in i Ingermanland, men kastade sig utan bestämd plan, än till höger och än till venster, endast för att finna uppehälle för arméen. Denna blef genom dessa ständiga och osäkra rörelser alldeles utmattad, så mycket mera som ofta på flera dagar både befäl och manskap icke hade

bröd. Ingenstädes kunde fienden förmås att hålla stånd, men öfverallt hade han varit och förstört hvad som kunde vara Svenskarne till gagn. Slutligen beslöts, att man skulle bemäktiga sig den lilla befästade orten Kaporie. Ryssarne togo genast till flykten, lemnande i sticket både cassa och andra förnödenheter. Hunger och nöd hade således icke ännu upplöst arméens stridbarhet, men Ryske Öfvergeneralen Apraxin hade, man vet ej på hvad fintligt sätt, låtit i L:s händer falla ett bref till en annan person, deri det hette, att det vore Apraxin kärt, att Svenskarne ej straxt vände sig till Petersburg, och att han hoppades inom 24 timmar hafva en armée af 40,000 man, hvarmed han straxt skulle stäcka deras framgång och afskära dem återvägen. Brefvet gjorde sin behöriga verkan på L., som alldeles kom ur fattningen, och endast tänkte på medel att undkomma. Återtåget till sjökusten, der svenska flottan låg, verkställdes alltså, på afvägar och skogar under otrolig möda. Amiral Ankarstierna, som förde befälet på flottan, uppmanade L. till kraftigare handling, men lät slutligen förmå sig att taga arméen om bord. För att underlätta embarkeringen gaf L. befallning att kavalleriets hästar skulle dödas och bagaget uppbrännas. Det missnöje hans befallning om återtåg uppväckt, stegrades härigenom ännu ytterligare, ty någon annan fara var icke för handen, än den som låg i befälhafvarens feghet och odugligbet. Genom uppkommen storm inträffade ock, att trupparnes öfverflyttande till flottan icke med ens kunde verkställas. 800 man, mest Sachsare, voro ännu qvar på stranden, då fienden efter en dags förlopp kom för att inhemta kunskap om den så plötsligt försvunna hären. Det var då icke möjligt för dessa att försvara sig, men de föredrogo döden framför dagtingan med de trolösa Ryssarne och bojor i Ryssland. Sådan var utgången af denna vigtiga expedition, hvilken, rätt utförd, förändrat ställningen i Norden, och måhända för långliga tider satt gräns för Ryska magtens utvidgning åt Östersjösidan.

Öfverbefälet i Finland hade under denna tid den duglige Kongl. Rådet Grefve Nieroth. Efter hans död erhöll L. 1712 detta förtroende. Ryssarne gjorde infall åt Abborfors. Straxt drog L. sig tillbaka, men då deras återtåg visade, att de endast ville oroa Svenskarne, återtog L. frimodigt sin position. Å sin sida oroade han ingen, utan var nöjd att kunna hemförlofva större delen af sina trupper. Detta år förflöt fredligt, men det följ. året blef så mycket olycksri-

kare för Finland. Första anfallet skedde mot Armfelt, som tappert mötte fienden. Lybecker deremot aktade sig noga för att med denna komma i beröring, endast ihogkommande den befallning han fått, att icke inlåta sig i någon hufvudträffning. Han drog sig långt in i Tavastland, lemnande hela Nyland och strandvägen till Åbo obetäckta. Förgäfves erhöll han uppmaningar af Senaten, förgäfves uppmanades han till kraftigare handling af flere högre embetsmän, förgäfves erböd sig Armfelt, att, begagnande sig af passen och sin kännedom af sin fosterbygds couperade terrain, kasta sig emellan Ryssarnes hufvudmakt och de förstärkningar de ännu väntade; Lybecker, alltid densamme, lika orådig som feg, förblef obeveklig, och drog sig djupare inåt landet, döf för officerarnes och soldaternes högljudda missnöje. Slutligen tvangs han häraf, att ånyo framtränga ända till Borgå, men härmed hade ock hans kraftyttring slut.

Ändtligen kallades L. till Stockholm och befälet anförtroddes Armfelt, sedan stora landssträckor genom Lybeckers fel gått förlorade och af fienden intagits, utan att nämna huru mycket krigsfolkets kraft och moraliska värde hade måst lida under en så usel befälhafvare. Han sattes under action och dömdes slutligen af GeneralKrigsRätten den 13 Aug. 1717 från lif, ära och gods, men benådades af Konungen den 1 Jan. 1718 med förbehåll att blifva på sina gods. Han afled i Nerike den 4 Juni samma år.

Gift 1689 med *Susanna Regina Modée*, död 1739, dotter af Öfversten och Commendanten i Malmö Reinhold Modée. En son *Erik* afled 1766 såsom GeneralLieutenant och Ridd. af SvärdsOrden.

(Källor: Lundblads Carl XII:s Hist. — Nordbergs dito. — Stiernmans Matr.)

LÖFLING (LOEFLING), PER.

Född d. 20 Jan. 1729 i Gestrikland på Tollfors bruk, der fadren, *Erik L.*, var Bruksinspektor. Efter hemma åtnjuten information blef han 1743 Student i Upsala. Han bestämde sig för läkarkonsten, men försummade icke botaniken, såsom en denna vetenskaps grundpelare. Fadren ville att han skulle blifva Prest, men ynglingens håg låg alldeles derifrån: emedan medlen voro knappa, drog han in veden och köpte i stället böcker till ett lefvande herbarium. I början fästade Linné, bland den stora mängden af åhörare, ingen serdeles uppmärksamhet vid denne yngling, helst han

till utseendet såg helt enfaldig ut, förrän han, begagnande den frihet denne store lärare lemnade alla sina lärjungar, att muntligen eller skriftligen framställa frågor öfver ämnen som voro dem inom vetenskapen ännu mörka, genom sina spörsmåls djuphet och täta återkomst, gjorde sig känd såsom ett äkta ämne till en stor botanist. L. tog honom alltså i sitt hus och gjorde honom till informator för sin son, och fann tillika i honom "en själ, ren som guld, utan all skrymtan i tal och åtbörder. Han var aldrig klemmig, ej heller bestod hans delice i mat och kläder; det var honom lika om han sof på den hårdaste bänk eller i den mjukaste säng, men att finna en liten ört eller mossa var den längsta väg honom icke för lång."

Då Linné om sommaren 1748 förelade sina private åhörare vissa rön, föll undersökningen om trädens knoppar på Löflings lott, och han var den enda, som fullgjorde sin sak till lärarens nöje; dessa observationer blefvo 1749 meddelade i en Disput. "de Gemmis Arborum", hvari han visade att knopparne äro verkliga vinterskygd för de späda blommor och blad, som öfver vintern inom dem ligga inneslutne såsom i sitt ämne. När Linné året derpå skulle utgifva sin Philosophia Botanica, råkade han ut för en svår sjukdom; men så fort han började tillfriskna, dicterade han ur sin säng, så fort sättaren hann, och nyttjade dervid L:s penna. Under detta arbete fästade sig läraren mer och mer vid ynglingen, så att han både blef honom den käraste bland alla hans lärjungar, och tillika ansåg han honom för den mest hoppgifvande.

Vid denna tid voro Linnés lärjungar kringspridde kring halfva verlden, och insände tidt och ofta de märkvärdigaste nyheter från Floras rike, såsom Kalm från Canada, Osbeck från China, Hasselquist från Egypten, Torén från Surat, Montin från Lappland, o. s. v. Endast i Södra Europa hade han ingen skicklig rapporteur, men längtade mycket att finna en sådan. Linné begärde då hos Spanska Ambassadeuren i Stockholm, att få skicka en sin discipel till Spanien, men erhöll till sin förvåning det svar, att Hans Spanska Maj:t redan sjelf varit omtänkt, att af Nordens Dioscorides begära en sådan. Egentliga anledningen dertill var den, att några lärde resande Engelsmän, på Spanska PremierMinisterns Don Carvajals fråga "hvad de tyckte om Spanien?" hade yttrat, att detta rike i allt hade öfverträffat deras väntan, men att de måste bekräfta hvad Linné i sin ungdom

yttrat, neml. att Spaniens Flora var lika rik som okänd. Don Carvajal svarade, att Spanien innan kort skulle afskudda sig denna beskyllning, och utverkade i följd deraf Konungens tillåtelse att begära en discipel af Linné, för att beresa Spanien och beskrifva dess Flora.

Löfling blef den utkorade. Med glädje öfvergaf han doctorshatten, som inom få månader väntade honom, tog ett hastigt afsked af fäderneslánd, slägt och vänner, och steg en månad efter erhållet anbud till resan, den 16 Maj 1751 ombord på en Directeur Claes Grill tillhörig Portofarare, väl försedd af K. VetenskapsAkademien och enskilde gynnare med allehanda physiska instrumenter. Anländ till Portugal, förtjustes han öfver den sydliga Florans yppighet och så många hittills osedda och aldrig beskrifna örter. I Lisabon träffade han den från Amerika efter en 14-årig vistelse återkommande franske Astronomen Goudin, som fattade för den älskvärde Nordmanna-ynglingen en serdeles tillgifvenhet, medtog honom till Madrid och presenterade honom med stora loford för flera Grander, och äfven för PremierMinistern sjelf, i hvilken han fann en ny gynnare, och en för vetenskapen varm Mæcenas. Ännu mera öfverraskad blef han att i detta för barbari utropade land, lära känna fyra så skickliga botanister, att han blygsamt ansåg sin ankomst för öfverflödig. Men dessa, långt ifrån att afundas främlingen, blefvo hans vänner, öppnade för honom sina rika samlingar och bidrogo att förskaffa honom en betydlig pension eller lön. L. visade sin tacksamhet derigenom, att han efter sina Spanska beskyddare uppkallade örtslagen *Ortega*, *Minuartia*, *Queria* och *Velezia*.

L. frossade nu i naturens, ehuru kring Madrid just icke rikt spridda, skatter, och samlade ett herbarium af 1400, till en stor del ännu i norden ej rigtigt bekanta örter, hvaraf han sände dels en mängd frön i bref till sin lärare och välgörare i Upsala, dels beskrifningar, så gjorde, att denne tviflade, "om verlden någonsin sett dem fullkomligare i sitt slag."

Sedan L. tillbragt tvenne år i Spaniens hufvudstad, hade den vetenskapliga expedition, som skulle afgå till Spanska Amerika, och i hvilken L. blifvit anmodad att deltaga, hunnit blifva utrustad. Den bestod af en Geograph, en Physicus, en Botanicus och en Commerce-man, och hvardera hade med sig fyra medhjelpare. Såsom expeditionens Bota-

nist hade alltså L. under sig tvenne Medicinæ Doctorer och tvenne ritare. Hans lön blef vid afresan fördubblad.

Detta lärda sällskap, det största i sitt slag som verlden ännu sett, seglade från Cadiz den 15 Febr. 1754, och ankom den 11 April till Cumana. Om L. förut fägnat sig öfver den Hesperiska Florans rikedom, så blef han nu så mycket mer betagen, då han såg en hel tropisk verld framför sig, förut aldrig beskådad, eller åtminstone ej behörigen af ett botaniskt öga. Länge fick han dock icke njuta denna lycka, ty under en resa till Guyana, blef han angripen af en intermittent feber, för hvilken han den 22 Febr. 1756 i Missionen Mererecuri dukade under. Samma år han dog, hade han blifvit utnämnd till Led. af VetenskapsSoc. i Upsala.

Älsklingens förtidiga död gick Linné mycket till hjertat; han ansåg den föröfrigt såsom den största förlust botaniken i detta ögonblick kunde göra. För att skingra sin saknad och bevara den kära lärjungens minne, hopsamlade han och utgaf dess efterlemnade papper, innehållande dels bref till honom sjelf, dels beskrifningar öfver Spanska och Amerikanska växter.

L. hade en lång, reslig vext, ett allvarsamt och tryggt utseende och såg i Sverige ut som sjelfva helsan.

Skrift: Petri Löfling Iter Hispanicum, eller Resa till Spanska Länderna uti Europa och Amerika, förrättad ifrån år 1751 till år 1756, med Beskrifn. och Rön öfver de märkvärdigaste växter, utgifven efter dess frånfälle af Carl Linnæus. Stockh. 1758.

(Källor: Linnés företal till nämnde resa. — Sv. Mercurius 1757, Oct. p. 465; 1759, Apr. p. 117. — Gezelii Biogr. Lex.)

P.

LÖFVENSKÖLD, HENRIK ANDERS.

Son af Landskamereraren i Linköping *Anders Löfgren* och *Anna Schiebe*, född 1699. Sedan han vid Upsala slutat sina studier, blef han E. O. Cancellist först i Krigs-Exped. sedan i Inrikes Exped. af Kongl. CancelliCollegium. Åtföljde 1721, såsom Secreterare, Envoyeen, sedermera RiksR. Grefve Cedercreutz, till Ryssland; efter återkomsten 1723 blef han 1725 Hofmästare för de K. Pagerne; 1728 AdvocatFiskal i KammarRevisionen; 1736 Assessor derst. Adlad 1743 med namnet *Löfvensköld.* 1747 Kammarråd i AmiralitetsCollegium. 1759 R. N. O. Död i Carlskrona 1759. Gift 1728 med *Ulrika Vong.*

L. var både Latinsk och Svensk poet. En del af hans svenska poemer finnas i Lärda Tidningar; hans latinska Disticha öfver de Svenske Konungarne från Gustaf Wasa till Carl XI läsas i Lärda Tidn. 1748, N:o 33, och derifrån aftryckta i Gezelii Biogr. Lex. efter Lindskölds biographi, samt hans Disticha öfver de tre följande Regenterne i hans egen biographi.

(Källor: Stiernmans Matr. — Lärda Tidn. särsk. st. — Gezelii Biogr. Lex.)

LÖWENHJELM, CARL GUSTAF. — GUSTAF FREDRIK. — CARL AXEL.

1. LÖWENHJELM, CARL GUSTAF.

Föddes d. 5 Jan. 1701. Hans fader, *Gudmund Nordberg*, var då v. Häradshöfd. i Wermland, son af Prosten Noræníus i Gillberga. Då han adlades 1725 med namnet *Löwenhielm*, var han Assessor i Götha Hofrätt. Dog såsom Hofrättsråd; gift med *Maria Cederhielm*, dotter af Landshöfdingen Frih. G. Cederhjelm.

Vid 18 års ålder hade Nordberg redan fulländat sin Akademiska curs och blef 1719 Auscultant i Götha Hofrätt. 1720 Secreterare i en Commission rörande Trulldom i Wermland samt Ledamot i en Commissorialrätt i Skara. 1721 Notarius och Adv.Fisc. i Hofrätten. 1722—24 v. Häradshöfd. i Östergöthland. 1724 Konungens Ombudsman vid en Commission i Finland. 1729 blef C. G. Löwenhjelm Ord. Häradshöfding öfver Dahlsland. Transporterades 1738 till Vestersyssels Domsaga i Wermland. 1741 uppsöktes denne ne landtdomare och förordnades till RevisionsSecreterare. Han ådagalade nu en så öfverlägsen förmåga, att Ständerne 1746 satte honom tvenne gånger på RiksRåds förslag och en gång på förslag till President i Åbo Hofrätt. Blef Justitie-Canzler 1747 och åter uppförd på Rådsförslaget. Som han åter förbigicks, och de som behöfde denna ovanliga skicklighet vid statsrodret anade att det var hans ringa börds företräde, blef han baroniserad s. å. 1748 blef han Skattmästare af alla Kongl. Maj:ts Orden, då man uppfunnit ett surrogat för börd, som blott var personligt. 1750 blef han President i Svea Hofrätt. Att han der varit förut engagerad, upplysa ej hans biographer, men en sägen finns, att han såsom E. O. der blef af afund ut-

struken, då han vid utgåendet skulle sagt till vaktmästaren, som förklarade sig hoppas, "att Herrn väl komme igen": — "Nej aldrig sätter jag min fot öfver denna trösklen mer"; tilläggande leende: "om ej som President." Då han nu som President tog sitt inträde, var samma personal som då, utom d. v. Presidenten, qvar, t. o. m. samme vaktmästare — nu förmodligen den ende, som ej syntes förlägen.

Der dröjde han dock ej länge. Den nye Regenten nämnde L. vid sitt första rådsval, på Ständernas tillstyrkan 1751 till RiksRåd, hvarefter han s. å. blef Commendeur af K. N. O. och Riddare af Seraph.O. med valspråk: Deo, Regi, Legi.

Oaktadt nu en så rik gröda var på duglige män, hopades medborgerliga uppdrag och befattningar öfver L. Han var länge Riksens Ständers Bancofullmäktig. Likaså Fullmäktig och förste Directeur vid Jerncontoret ifrån dess första inrättnicg 1747. Blef President i LagCommissionen. Under Pommerska kriget var han Ordf. i UtredningsCommissionen, hvarvid han så nitiskt fyllde sina pligter, att Ständerna 1762 gåfvo 2000 dal. s. m. i belöning. Var ock Ordf. i Commissionen öfver Bränvinsaccisen, sträfvande att bota husbehofsbränningens onda genom att ställa ett *malum*, som tiden ansåg *necessarium*, på regal fot, hvilket dock ej nu lät sig göra. Var en lärd man, ledamot af K. Vetensk.-Akad., och ofta dess Præses, Led. af K. Vetensk.Soc. i Upsala, Ledamot af Historiska Instit. i Göttingen. Han var en af Ståndsmaktens pelare och Ledamot af SecretaUtskottet från 1738 till 1751. Som en framtidsman dittills, uppträdde han nu som en vid det nya hofvet väl sedd Rådsherre, följde K. Maj:t på dess Eriksgata 1753 och 1754. Blef Grefve 1762. Lunds Akademi kallade honom till sin Canzler s. a. Här uppenbarade han ock, huru han förmådde "sätta en förträfflig ordning och drift i göromålen," enligt Gezelii omdöme i allmänhet. Han skref skarpa bref *) till de Akademiska fäderne, för att få dem till reda och räkenskap, måste vid plikt ålägga dem terminer för dylik, och satte verkligen ett nytt lif i hela "corpus Academicum." Professorerne af Skånska nationen voro nog oförskämda till att begära det Skåningar skulle *qua tales* ha företräde till sysslor

*) Det berättas, att en hämd gaf sig tillkänna i en disputation (som förböds), der man sökte såra Canzlern i en sårbar familjsak. En hans syster skulle nemligen varit en virgo stuprata.

vid en rikets högskola. Han svarade med mildt allvar sitt nej. Till Professor E. G. Lidbeck skref han förtroligt 1756—1764. Derur må meddelas: "Jag har nu i höst planterat 2400 ekar och bokar. . . . Jag föreställer mig väl, att misstycke lärer blifva öfver min allvarsamhet angående räkenskaperna, och att jag ej vill se genom fingret med Herrar Professorers tilltagsenhet att bemäktiga sig pengar nu af den ena, nu af den andra cassan. Jag finner af papperen, som inkommit, att Hrr Bildstein och Colling lagt hand på Bibliotheksmedlen, hvarom nu till en början svar afgår; ja jag finner dem ock gjort lån i fisco Pauperum allt utan säkerhet för någondera delen och utan interesse. En sådan hushållning kan jag aldrig tillåta. Jag har gjort Acad. det spörsmålet, om ej bäst vore sätta penningarne i Banken. Jag ser en hop gårdar i Lund vara pantsatte. Om nu vådeld kommer och lägger dem i aska? Gud vet att jag gerna vill komma ner och jag ser numera att det är nödvändigt, och skall ej underlåta . . . Skåningar skola vara säkre om befordran, när förtjenst eller skicklighet svara emot eller öfvergå andras, men befordran endast derföre att man är Skåning lärer ingen kunna begära." — Han skaffade ökade löneanslag genom præbende-församlingar åt Theol. Adjuncterne; ny reglering af professionerne, dervid Hardeberga och Sandby, förut Qvarti Theologi, blef præbende åt en af Philosopherne; inrättade Laboratorium Chemicum, Auctionskammaren, Fäktsalen, m. m. Præbende-idéen fanns redan till, och det vore för mycket begärdt, att han skulle försakat ett sätt att tjena Universitetet, som ännu begagnas, ehuru dess olägenheter klart inses. Nu tillställdes ock den Akademiska jubelfesten 1768, då Konungen gaf den hatt och kappa, som ännu lär pryda Rectorerne, mot vilkor att ombytet skulle ske på Adolphsdagen den 23 Juni, som ännu iakttages. De då 100 år gamla plaggen, gifne 1668 af Drottn. Hedvig Eleonora, sågo något trasige ut. Der skedde nu promotionen i alla Faculteterne — den enda Juris Doctorpromotion på 170 år, utom den af 1820, då 2 promoverades.

Löwenhielm var utan tvifvel en af de dugligaste Rådsherrar vi egt. Han blef CanzliPresident 1765 och s. å. OrdensCanzler. Dog af kallbrand d. 7 Mars 1768, och begrofs i Riddarholmskyrkan.

Var gift 1 med *Anna Elis. Kolthoff*, dotter af Brukspatron O. Kolthoff, med hvilken han hade sonen *Carl Gu-*

staf; 2 med *Anna Christina Rudenschöld,* Biskop Rudeens dotter och Major Nordenborgs enka, med hvilken han hade sonen *Fredrik Adolf;* 3 med *Juliana Simson,* dotter af Ryttmäst. Simson och HofJunk. Lindroths enka.

L. var en Talare af den yppersta rangen i sin tid. Hans Tal om Landtskötsel, då han i VetenshapsAkad. nedlade præsidium 1751, uppenbarar en man af solida kunskaper, värdiga Linnés tidehvarf. Han värderade de lärde, förklarade "vår Lille Linnæus förtjent af ärestoder," prisande derjemte den vittre Faggot, den käcke Berch, förordade Biskötsel och mjöd; än ifrigare naturalhistoriens inskärpande vid läroverken, der han beklagade, att man egentligen undervisade *ad futuram oblivionem.* Hans Tal "om ungdomens uppfostran i ett välbeställdt regemente," vid Præsidii nedläggande i K. W. A. 1767 förtjenar ännu att ihågkommas. Det är den mäktigaste i landet, som yttrar: Vi arbete ju "för Efterkommande." Rikets väl och vetenskapernas tillvext grundar sig i den uppfostran, den böjelse och det föremål, som gifvas den uppvexande ungdomen. I det ämnet har hos oss mer varit föreslaget, än med eftertryck verkställdt, och som jag, ej utan synnerligt bekymmer, tycker mig märka en sådan efterlåtenhet och sådan brist, att ett förestående barbari synes blifva oundvikligt, om ej tidig rättelse mellankommer, så har jag föresatt mig, att vid detta tillfälle tala *om Ungdomens regemente.*" Han ville med Minos, att Konungen skulle råda öfver Folket, men Lagarne öfver Konungen; men såg, med Lycurgus, huru kraftlös all lag vore, som föreskrefs ett folk utan seder. Ungdomens uppfostran vore nu, som i Lycurgi lagar, utgångspunkten för all politisk reform.

Skrifter: Tal vid Riksdagens slut 1766. — Bref rörande Allm. författningarne emot Öfverflödsvarors bruk. Sthm 1767. — Tal om Landtskötsel vid Præsidii nedläggande i W. A. 1750. — Tal om ungdomens uppfostran i väl beställdt regemente. Vid samma anledning 1767. — Ett rön insändt till W. A. handl.

(Källor: Lindfors Hist. Acad. Lund. — Rehbinders Adelsmatrikel. — Svea Rikes Rådslängd. — Schönbergs AminnelseTal i W. A. 1773. — Enebomo Griftetal (recenserades såsom högst löjligt och smaklöst. Se Sv. sköna L. 1 p. 340. Lindfors hist. A. L. p. 33.) — Anteckn. ur K. V. A. Hist. af Rosenhane. — Rehbinders B. H. o. G. Beskrifn. ö. Sv. RiksCansl. — Gen. Biogr. Lex.

— N.

2. LÖWENHIELM, GUSTAF CARL FREDRIC.

Föddes den 6 October 1771. Blef 1779 Cornett vid Lätta Dragonerne (nu mera Gardet till häst). Fick tidigt

en ej vanlig lust för studier och aktning för lärdom, ett slägtarf. Sändes 1781 till Universitetet i Strasbourg. Studerade derstädes till 1787, då han blef Lieutenant och presenterad på hofvet i Stockholm. Få ynglingar ha under mera gynnsamma auspicier blifvit införde i ett hof. Namnets glans var väl ej införlifvad med den äldre historiens, som mest kännes af de lärde; men det var också en ära, som ej ännu hunnit räknas som "försvunnen." Den generation, som nu lefde, kände och aktade allmänt den unge Lieutenantens farfader; hans fader, Grefve *Fredrik Adolf L.,* Titul. Hof-Canzler och C. N. O., hade som Svensk Minister vid flera hof uppehållit namnets anseende, och modren var Hofvets stjerna af första storleken, "döpt" af Kellgren såsom den första af de 3 Gratierna *). Emellertid blef den 16-årige ynglingen indragen i Hofvets intressen och mottog sin politiska bildning och riktning på samma gång. Han blef i det hänseendet, hvad Måns Stenbock kallades, Konungsk, och ömsade sedan aldrig pregeln, ehuru der Konungabilden stod på den ena sidan, Fäderneslandets bild stod på den andra och han alltid gick jemt så långt begge dessa höga föremål voro ett. 1788 bevistade han i Finland årets fälltåg, efter hvilket Reg:tet hemcommenderades, att under den förestående Riksdagen tjenstgöra i hufvudstaden. 1789 commenderad med en piket af Reg:tet, att på Slottsbacken afvakta utgången af dagens märkvärdiga Plenum Plenorum, i hvilket Ridderskapet och Adeln måste på Konungens befallning afträda från Rikssalen. Blef nästfölj. 20 Febr. commenderad vid arresteringen af Oppositionens hufvudmän. Var den 27 Apr. vakthafvande vid slottet, och escorterade Konungen till och ifrån Ridderskapets och Adelns namnkunniga Plenum, i hvilket Gustaf III intog Landtmarskalkens säte. 1789 StabsCapitaine. Bevistade 1789 och 1790 årens fälttåg som Squadronsbefälhafvare. Blef 1791 om hösten vakthafvande Capitaine hos Konungen, ända till Gefle Riksdag 1792, samt emottog åter vakten genast efter Riksdagen och behöll den intill Konungens död. Denna tjenstgöring innebar daglig och oafbruten uppvaktning nära Konungens person.

Den 16 Mars 1792, när det mordiska skottet lossades, var det Grefve L., som, jemte dåvarande Hofstallmästaren (sedermera Fältmarskalken) Baron von Essen, betäckte och

---

*) Se "Gratiernas Döpelse." Kellgrens Saml. Skr. 2 B. s. 200.

ledsagade H. M:t utur trängseln till de Kongliga rummen i Operahuset (se hans vittnesmål i Svea HofRätt). Commenderade Reg:tet under de påföljande dagarne (RegimentsOfficerarne voro permitterade eller tjenstgörande hos Konungen.) 1792 Chef för en egen Sqvadron. 1794 Major i Reg:tet. 1795 SecundMajor. 1796 PremierMajor. S. å. Kammarherre hos Hertigen af Södermanland. 1798 R. S. O.

1799 om våren anträdde Grefve L. en utländsk resa, hvarunder han åskådade i NordHolland Hertigens af York misslyckade expedition emot Heldern. Blef 1799 om hösten sänd med ett uppdrag af Konungen till Kejsar Paul I. Sökte och erhöll en Adjutants-beställning hos FältMarskalken Suwaroff, men hann ej afresa, innan Kejsaren skiljt sig vid coalitionen emot Frankrike och återkallat sin armée. Bevistade 1800 riksdagen i Norrköping och anförde nu Ridd. och Adelns ryktbara Deputation till MedStånden. S. å. GeneralAdjutant af Flygeln, och i denna egenskap tjenstgörande hos Konungen i S:t Petersburg under besöket hos Kejsar Paul, af hvilken han utnämdes till Commend. af S:t Johannis af Jerusalem Orden. 1801 den 7 Jan. led Grefve L. skeppsbrott i Finska viken i följd af den undsättning, hvarmed han tvang sin besättning ila till hjelp åt Konungens farkost, som under stormen stadnat fast på blindskär, och i annat fall förolyckats. Tjenstgjorde 1801 om våren hos Konungen i Skåne under rustningen emot England. 1801 ÖfversteLieutenant i Reg:tet med tjenstebref att, i anseende till SecundChefens sjuklighet, föra det militairiska befälet; hvarunder han författade Tjenstgöringsreglementet, något som Cavalleriet ännu saknade, och hvilket arbete legat till grund vid sednare arbeten i den vägen, der man nemligen möter en humanare anda, särdeles med hänseende till de extrajudiciella kroppsstraffen. Blef s. å. Led. af KrigsmannaSällskapet (numera KrigsVetensk.Akad.) och medarbetare i dess handlingar.

1802 gjorde Grefve L. en resa till Paris, och såg Consulatet. 1803 GeneralAdjutant hos Konungen; och Konungens tjenstgörande GeneralAdjutant för arméen och för Stockholms garnison intill Konungens afresa till Tyskland. Kallad i denna egenskap i Konungens Conseil. Inspecteur för Cavalleriet i Sverige, och har i denna egenskap grundlaggt Svenska Cavalleriets nyare taktik, samt anlaggt dess ExercitieSqvadroner, något som ej torde varit utan inflytelse på

dess närvarande brukbarhet. 1805 om hösten afsändes Gr. L. med ett diplomatiskt uppdrag till Konungen af Preussen i Berlin. Det handlade om Preussens accession till Coalitionen. Följde s. å. med Kungen till arméen i Pommern, samt var under fälttågen 1805 och 1806 en af Konungens tjenstgörande GeneralAdjutanter för yttre ärenderne, och commenderade förposterne. Beskickades 1805 i December till Ryska armée-corpsen vid Nienburg. Har 1806 commenderat i Hertigdömet Lüneburg, och när Konungen återtågade med arméen till Mecklenburg; qvarlemnades sedan som befälhafvare öfver tropparne i Lauenburgska landet. 1806 den 23 April commenderade Gr. L. i träffningen vid Schaller-sjön emot Preussiska corpsen, som invaderade Lauenburg med ett Reg:te Infanteri, ett Reg:te Cuirassierer och ett 6-pundigt Batteri. Svenska styrkan var 234 ryttare af 3:ne olika Reg:ten. Grefven fick nu medaillen för tapperhet i fält. 1806 i Augusti occuperade åter Gr. Lauenburg med en corps Cavalleri, hvilken sedan förstärktes af Infanteri. Aflöst af GeneralAdjutanten Morian före bataillen vid Jena och före Lübecks intagande af Prinsen af PonteCorvo's armée-corps, som äfven tillfångatog de ifrån Lauenburg aflågande Svenska bataillouer. Hemcommenderades till Stockholm när Konungen hemreste och upplöste sin GeneralStab; men stadnade sjuk i Stralsund. Utcommenderades den 6 Nov. s. å. att fördrifva de i Pommern inbrutne Franska ströfcorpserne, samt commenderade förposterne vid Anclam emot Fransoserne. Blef sedan åter hemcommenderad. 1807 författade och experimenterade Grefven Cavalleriets närvarande ManoeuverReglemente. Blef 1808 i Februari månad Chef för GeneralStaben vid arméen i Finland och commenderade arriergardet under retraiten från Tavastehus till Österbotten, och derunder förefallne träffningar. Svårt blesserad och fången i en cavalleriträffning på hafsisen utanför Pyhäjoki den 16 April, affördes han till S:t Petersburg och till Moskow. Blef 1809 i Mars månad hemtad till Kejsar Alexander i Helsingfors och emottog af honom tidningen om revolutionen i Stockholm, hvarpå han återsändes till S:t Petersburg, men blef utvexlad i Maj månad och återgick till Stockholm. Blef 1809 den 10 Juni SecundChef för Gardet till häst, samt 8 Juni CabinettsKammarherre hos Konungen. Den 29 Aug. entledigades Gr. L. ifrån befattningen som Inspecteur för Cavalleriet. Commenderade sedan 3:dje InfanteriBrigaden i expeditionen sjöledes till Norrbotten, bevistade affären vid

Sävar, betäckte retraiten till Djekneboda samt bevistade affairen vid Ratan.

En ny tid ingick, som fordrade parlamentariska talanger. Vi se Gr. L. på Riddarhuset, der han i 30 år alltid kunnat vid sitt uppträdande påräkna intresserade åhörare. Han utbildade åt sig derunder en alldeles originell stil, hvilken, bedömd som improvisation, såsom den vanligen var, alltid måste förtjena en ärofull uppmärksamhet inom vitterhetens häfder, lika visst som innehållet oftast påkallar det inom de medborgliga begreppens. Der vi först bemärkt denne Talare, framlägger han d. 25 Sept. 1810 i Örebro ett förslag till en Martial-lag, för att förekomma sådane skamfläckar i vår historia, som RiksMarskalken Gr. Fersens mord.

Ridd. och Adeln biföll Grefvens föreslagna tillägg och anmärkningar vid Lagutskottets betänkande, för hvilket han återtog sitt förslag. Ännu stå vi på samma punkt som då. Ett conventikelplacat finnes mot de svagaste qvinnors och barns samling för en bön, som på 116 år ej kunnat ändras; en Martial-lag, att följa vid upprors hämmande, har man ej under oräkneliga riksmöten kunnat stifta. Slikt vittnar ock om vår politiska höjdpunkt.

Grefve L. var ej i Sverige, då Fersiska mordet skedde, utan hade rest till Cassel, att begrafva sin fader.

Vid Riksdagsordningens uppgörande var Grefve L. mycket verksam, men inom minoriteten.

Han förde befälet i Örebro under valriksdagen. Arbetade som Riksdagsman för Konungens i Danmark utkorande. Commenderades att i egenskap af GeneralAdjutant möta den utvalde Kronprinsen i Helsingborg, och följa honom till Stockholm. I Dec. begärde han afsked i den tanka, att Sverige nu skulle blifva en Fransk prefectur; men qvarhölls af Kronprinsens försäkran om den sjelfständighet som alstrats af 1812 års politik. 1811 reste Gr. L. till Paris; såg nu Kejsaredömet. S. å. C. S. O. 1812 förde Grefven befälet i Örebro under Riksdagen. Talade mot den då föreslagna Styrelsens organisation och emot den sedan så öfverklagade Tryckfrihets-lagen. Motionerade vid samma riksdag den skedda indragningen till Kronan af Adelsfanans boställen och indelningar, och likaledes af Reg:tsOfficerarnes och Ryttmästarnes, som blefvo tjenstfrie när en del af LifRegimentet och hela Östgötha Cavalleri afsutto. Utnämndes s. å. till Förste Directeur vid K. Theatrarne. Commenderades att

hålla Generalmönstring och Generalinspection öfver Skånska indelta Cavallerierne: försatte dem i stridbart tillstånd till det då tillämnade fälttåget på Seland. S. å. i Nov. blef Gr. L. afsänd att underhandla med Kejsar Alexander om följande årets campagneplan. Reste öfver isen på Ålands haf. Fann Kejsaren i Wilna. Bivistade derpå en del af Polska fälttåget. 1813 GeneralMajor. Efter hemkomsten d. 28 Jan. blef Gr. L. den 8 Febr. åter afsänd till Kejsaren i enahanda ärende; då resan öfver Ålandshaf var svår och farlig. Han fann Kejsaren i Kalisch och följde honom under campagnen i Schlesien samt ända till Reichenbach i Sachsen. Blef af Kejsaren utnämnd till Ridd. af S:t AnnæOrdens 1:sta class.

Beordrad Kronprinsen till mötes i Stralsund, blef Grefven dock genast återsänd till Kejsaren med uppdrag rörande uppgörandet af de blifvande operationerne. Fann honom i Petersvald. Närvarande, jemte Ryska och Preussiska GeneralAdjutanterne, under Conferensen i Trachenberg emellan Kejsaren, Konungen af Preussen och Kronprinsen, författade han sedan, på Kronprinsens befallning, den i Conferensen mundtligen af Svenska Kronprinsen uppgjorda campagneplanen, hvilken samma dag inför de båda Monarkerne och Kronprinsen justerades och af de 3:ne GeneralAdjutanterne underskrefs. "Leipzig är vår mötesplats," så slöts denna af Kronprinsen dicterade campagneplan, och — så skedde. Återvände sedan med Kronprinsen till Svenska arméen i Pommern. Anställd som GeneralAdjutant för yttre ärenderne hos Kronprinsen i dess egenskap af GeneralBehålhafvare för den förenade Norra Tyska arméen; tjenstgjorde i denna egenskap ända till continentalkrigets slut. Den 3 Aug. bevistades bataillen vid GrossBeeren; Gr. erhöll i följd deraf Preussiska Röda Örns Orden af 1:sta classen. Den 6 Sept. bivistades bataillen vid Dennewitz. Derefter blef Gr. L. Ridd. af Ryska S:t WladimirsOrdens 2:dra class. Den 8 Oct. bivistades bataillen vid Leipzig och den 19 Oct. denna stads intagande. Derefter blef Grefven Ridd. af Österrikiska Mariæ Theresiæ-Orden.

I Nov. afsändes Gr. L. ifrån Heiligenstadt till de allierade Monarkerne i Frankfurt a. M. med ett uppdrag rörande återstående krigsoperationers uppgörande. Återkom i Hannover till Kronprinsens högqvarter. Återsändes till Frankfurt i enahanda ärende. Den 10 Dec. återkom Gr. L. till Kronprinsen i Kiel. Den 15 Dec. uppfordrade Grefven Danska fästningen Rendsburg, samt uppgjorde med Prinsen af

Hessen och tecknade capitulationen. Den 20 s. m. blef Grefven afsänd till London med ett uppdrag till Prinsen-Regenten rörande krigsoperationerne; hvarifrån han återkom till Kronprinsens högqvarter under marchen till Lüttich. S. å. C. af S. O. m. st. K. I Mars projecterade Gr. L. Kronprinsens tillämnade besök i de allierade Monarkernes högqvarter i Champagne, hvarefter han blef af Kronprinsen utsedd att commendera hans escort och leda den emellan Franska fästningar och ströfcorpser skedda och ganska äfventyrliga resan ifrån Lüttich till Nancy, der allmänna resningen i Lothringen bildade hinder att vidare framtränga. Vardt i April afsänd med uppdrag till de allierade monarkerne i Paris; tjenstgjorde som Chef för Kronprinsens GeneralStab under dess vistelse i Paris. Qvarlemnades i Maj i Paris med uppdrag hos de allierade Monarkerne, men den 23 Juni återkom han till Kronprinsen i Stockholm.

Var i Sept. tjenstgörande vid GeneralStaben i Norrige. S. å. R. S. O. med st. K. 2 cl.; hvarpå han den 6 Nov. beordrades att till Konungen och Stockholms Magistrat föra underrättelsen om föreningen mellan Sverige och Norrige. Erhöll i Januari 1815 afsked ifrån SecundChefsbeställningen vid Lifgardet till häst. I Febr. afsändes Grefven med diplomatiska uppdrag till Congressen i Wien; tillvann der vår Skattkammare 5 millioner francs. Återkom den 23 Juni till Kronprinsen i Stockholm. Blef i Sept. afsänd med ett diplomatiskt uppdrag till Kejsar Alexander i Warschau, och 1816 i Jan. med ett diplomatiskt uppdrag till Kejsar Alexander i S:t Petersburg, hvarest Gr. L. intill Ministerns återkomst förestod missionen. I nästf. Juni Chef för 1:staCavalleriBrigaden; likaledes ÖfversteKammarjunkare hos Konungen. Vid denna tid också Ledamot af Musikaliska Akademien. Blef om hösten utnämnd till Envoyé E. O. och Minister Plenipotentiaire vid Kejs. Österrikiska hofvet, i hvilken egenskap han afgick till Wien. 1817 om våren gjorde Grefven en resa uti Italien. Återkom om hösten till Sverige och bevistade Riksdagen.

1818 i Febr. afsänd till Kejsar Alexander i Moskow, med uppdrag att notificera Carl XIII:s frånfälle och Carl XIV:s thronbestigning. I April utnämndes Grefve L. till Envoyé E. O. och Minister plenipot. vid Kongl. Franska hofvet. Återkom från Ryssland den 12 Maj. Tjenstgjorde vid kröningen som tillförordnad ÖfversteKammarherre. Blef den 13 Juni GeneralLieutenant. Nedlade i Juni

Kongl. Theaterns direction. Han hade med Kongl. Operan förenat Dramatiska Theatern; anlagt skolor till bildande af sujetter åt scenen, balletten och orchestern, samt stiftat actörsstatens, capellets och machineri-statens pensions cassor.

Blef i Juli Förste Adjutant hos Konungen. I Aug. anträddes resan till Paris. 1819 utnämndes Grefven till Inspecteur för 2:dra CavalleriInspectionen. 1820 om hösten hade Svenske Ministern i Paris permission att besöka fäderneslandet, men återvände till Paris 1821. Blef s. å. Legat vid Konungens af England Georg IV:s kröning, och var 1822 beordrad att vara H. M. Drottningen af Sverige följaktig på dess resa till Aachen att möta Kronprinsen, och sedan med H. K. H. till Schweitz. Åter 1823 Legat vid Kronprinsessans förmälning per procuram i München, och förestod H. K. H:s resa till Stockholm. Bevistade nu riksdagen och talade redan nu för den 1840 antagna styrelse-organisationen genom departementer med Chefer. Blef 1824 d. 16 Mars Inspecteur för 1:sta CavalleriInspectionen. Återvände till Paris kort före Ludvig XVIII:s frånfälle. Bevistade 1825 Carl X:s kröning i Rheims.

År 1826 ingick Grefven ägtenskap med Fröken *de Baguet*, dotter-dotter af Marechal de champ de Baguet och härstammande på mödernet af Ducayla'ska slägten.

Den 11 Maj s. å. General af Cavalleriet; och 1827 Ridd. och Commend. af K. M:s Orden. 1830 öfvervar han revolutionen i Paris. Utverkade diplomatiska corpsens sammanträde i conferens. Yrkade, men fåfängt, beslutet att följa Carl X. Utgaf en brochyr under namn af *Styrelsens organisation i Sverige.* 1831 öfvervar som inbjuden gäst K. Wilhelm IV:s Kröning i London. Hade 1832 Kgl. permission att hemresa; men qvarstannade för att observera den i Paris utbrutna choleran, och insände till Sverige talrika uppsatser om farsotens beskaffenhet och behandlingssätt. Blef s. å. Led. af K. Vetensk.Akad. Beordrades 1833 till Stockholm i anseende till den förestående Riksdagen. S. å. Inspecteur för Cavalleriet. Bevistade 1834 Riksdagen. Arbetade åter till vinnande af ändring i Styrelsens organisation, och för anslag åt Nya Trollhätte canal. Valdes till Styresman i KrigsVet.Acad. I Aug. beordrad till S:t Petersburg, att å Konungens vägnar öfvervara inaugurationen af Alexanders-monumentet. I Oct. återkom Grefven till Paris. Blef 1835 Led. af Vet.Societeten i Upsala. Blef 1837 beordrad till Stockholm. UtrikesStatsMinistersEmbetet var

honom tilltänkt, men han ansåg sig icke vuxen detta höga kall. Blef den 21 Aug. utnämnd till En af Rikets Herrar. Var 1838 Ordförande i Nya Trollhätte Canal-Direction, då Bolaget stiftades. S. å. Hedersledamot i LäkareSällskapet.

S. å. den 6 Juni afgick Grefven till London som Ambassadör vid Drottning Victorias kröning. 1839 i Oct. beordrad till Stockholm i anseende till den förestående Riksdagen, som han ända till slutet bevistade. 1838 Hedersledamot i K. Witterh.Akad. och vald till Ordförande derstädes. 1840 Hedersledamot i Fria Konsternes Academie. 1841 den 1 Juli återvände Grefven till Paris.

Skrifter: Se ofvanföre. —N.

3. LÖWENHJELM, CARL AXEL.

Son af Öfversten och Ridd. Grefve *Carl Gustaf Löwenhjelm* och *Sara Catharina Linroth.* Är född 1772. Blef Fänrik vid Svea Lifgarde 1778. Lieutenant 1783. R. S. O. 1790. Capitaine 1791. Kammarherre hos Drottningen 1795. Andre Major 1801. Förste Major 1804. Ledamot af Krigs-VetenskapsAcad. 1807. Placerad Öfv.Lieutenant vid Kronobergs Regimente 1808. CabinettsKammarherre 1809. Öfverste i arméen s. å. Chef för Westgötha Dahls Regimente 1811. Gen.Adjutant 1812. Envoyé Extr. och Minister Plenip. i Petersburg s. å. R. K. R. St. AnnæO. 1 Cl. s. å. UnderCanzler vid K. M. O. och C. N. O. s. å. Gen.Major 1814. R. af K. R. S:t Georgs O. 4 Cl. och C. af S:t Joh. af Jer. O. s. å. R. K. Preuss. Röda Örns O. 1 Cl. 1815. GeneralLieutenants n. h. o. v. 1815. Chef för 8:e Infanteri-Brigaden 1816. ÖfversteKammarjunkare s. å. Afslöt fördrag med Ryssland och tillägg till fredstractaten i Fredricshamn 1817. Rappellerad 1819. Tillf. President i Krigs-Collegium s. å. R. K. Carl XIII:s O. 1822. StatsRåd s. å. R. o. C. af K. M. O. 1824. Erhöll afsked från Brigad-Chefsembetet s. å. GeneralLieutenant s. å. Ordförande i Kgl. Styrelsen öfver Fängelser och Arbetsinrättningar i Riket 1825. Derifrån på begäran entledigad 1826. En af Rikets Herrar s. å. Ståthållare på Drottningholms och Svartsjö slott s. å. Tjenstförr. StatsMinister för Utrikes ärenderne några veckor 1838. Ordförande i TabellCommissionen s. å. Erhöll på begäran afsked från StatsRådsembetet 1839.

Gift 1. 1816 med GeneralMajoren Frih. Carl Bunges enka *Ebba Augusta Sophia De Geer*, död 1822; 2. med Kammarherren Grefve Gustaf von Dübens enka *Lovisa Henrietta Renata Augusta von Schönburg-Wechselburg*, dotter af Carl Henrik, regerande RiksGrefve af Schönburg-Wechselburg-Glauchau och Grefvinnan Augusta Julia v. Lüttichau.

Skrifter: Åminnelsetal öfver Öfverste G. Gedda i KrigsVet.Acad. 1807. — Tankar om Fängelser och Correctionsinrättningar. Sthm 1826. — Om Hypotheksföreningar. Ib. 1833. — Om Communalstyrelse och penitentiärsystemet. Ib. 1838.

Tillägg.

LÆSTADIUS, LARS LEVI.

Är född i Arjeplog af Piteå Lappmark den 10 Jan. 1800. Stud. i Upsala 1820. Prestvigd i Hernösand och förordnad att förestå Pastoratet i Arjeplog 1825. Utnämnd till Pastor i Karesuando Lappmarks Pastorat s. å. Hade före tillträdet förestått Missionairstjenstan i Arjeplog ett år. Den 27 Juli 1838 i Nåder anbefald att ledsaga Franska vetenskapliga expeditionen genom Lappland. Vetenskapliga resor verkstälde han 1819 på egen bekostnad genom Ångermanland, Medelpad, Jemtland samt norra delarne af Norrige ifrån Trondhjem till Ran och Piteå Lappmark; 1821 med Kongl. Vet.Academiens understöd genom Norrbotten och Luleå Lappmark; 1822 i sällskap med Prof. G. Wahlenberg genom södra Sverige till förfärdigande af Figurer för Svensk Botanik; 1824 genom Vesterbotten, Umeå Lappmarker samt Ångermanland. Led. af Botaniska Föreningen i Edinburg 1836 och af Vet.Societ. i Upsala 1839. Ridd. af K. Franska HedersLegion d. 26 Febr. 1841.

Gift år 1827 med Nybyggaredottren *Brita Cajsa Alstadius* från Luleå Lappmark. Har 2 söner och 5 döttrar, utom 3 döde barn.

Utgifna arbeten och manuscript: Botaniska afhandl:r i K. Vet. Acad:s Handl. (Se Wikströms Conspectus Litteraturæ Botanicæ.) — Om uppodlingar i Lappmarken m. m. Sthm 1825. — Loca parallela plantarum (Nova acta Soc. Scient. Upsal.) — De Climate Lapponiæ. Manuscript, innehållande 9 års Meteorol. observationer

jemte anmärkn:r om climatets förändringar m. m. Mss., lemnadt till Hr Gaimard i afsigt att tryckas i Paris. — Fragmenter i Lappska Mythologien, 1 Delen. Gudalära. Mss., ämnadt att utgifvas af trycket i Paris på franska, i Leipzig på tyska. — Hålnilattem Ristagasa ja satte Almatja kaskan. En afhandl. på Lappska i Relig.-ämnen. Hernös. 1839. — Åtsk. strödda afhandl:r i Tidn:rne, t. ex. om Lappmarksgränsen, införd i Statstidn. för år 1836; Om Communicationen mellan Norra delarne af Sverige och Norrige i Norrl.Posten för 1838; Anmärkningar under en resa genom Norra delarne af Scandinavien 1819, i Norrbottens Tidn. för 1841.

LÆSTADIUS, PETRUS.

Kort före sin död insände han till Red. af Biogr. Lex. följande sjelfbiographi.

"Jag är född den 9 Febr. 1802, kom 1808 i studier hos min afl. broder Carl Eric Læstadius i Quickjock, vistades der till 1816, då jag höstterminen kom till Hernösands Gymnasium, efter hvilken tid jag helt och hållet måst uppehålla mig sjelf genom conditionering, emedan min ofvannämnde broder dog 1817 och mina föräldrar inga tillgångar hade. Under Gymnasiitiden conditionerade jag hos dåvarande v. Pastor Sellin i Anundsjö, lemnade Gymnasium vid vårterminens slut 1820, reste då om sommaren till Arjeplog att helsa på mina gamla föräldrar, oviss om jag mer skulle se dem. Denna resa gick på det sättet till, att jag i Anundsjö köpte en näfverkont, lade deri mina små effecter och vandrade så genom skog och mark, i byarna och nybyggena, tagande noga beskrifning på vägen. Den utgör 40 mil, och resan kostade 36 sk. r:gs, som jag måste betala för lagningen af mina stöflor i Lycksele. I Augusti vandrade jag i sällskap med min bror, Lars Levi, som föregående året lemnat Gymnasium, men först nu ämnade sig till Akademien, ned till Piteå 24 mil. (Han gick ur Tertia Gymnasii, som många den tiden gjorde, och företog då om sommaren 1819 sin första vetenskapliga resa, vandrande genom Medelpad och Jämtland öfver till Trondhjem i Norrige, och for så dels sjö- dels landvägen upp till Salten i Nordlands amt och derifrån öfver Fjellryggen i Arjeplog.) Som ingen sjölägenhet till Stockholm kunde erhållas, så begåfvo vi oss åter vandrande 10 mil längre norrut till Råne, der ett fartyg låg under lastning. Emedan detta likväl ännu på 3 veckor icke kunde blifva klart, och det redan var i medium af September, så gaf jag, som promt ville vid terminens bör-

jan vara i Upsala, mig icke tid att vänta, utan skildes från min broder, tog åter näfverkonten på ryggen och vandrade söderut. Efter 33 mils vandring träffade jag i Umeå ett segelfärdigt fartyg, steg om bord, kom till Öregrund den 29 September och anlände så den 30 till Upsala såsom jag ämnat. Der tog jag efter några dagar student-examen, men som min ringa cassa, utgörande vid ankomsten circa 50 R:dr B:co, icke medgaf något långvarigt vistande vid Academien, hörde jag mig om condition och fick en sådan i Stockholm. Jag tog således ännu i första dagarne af October åter näfverkonten på ryggen och vandrade till Stockholm. Här conditionerade jag till slutet af Februari 1822, och reste så åter till Upsala, ämnandes, om möjligt, taga graden 1824. Jag märkte dock snart, att cassan icke medgaf så långt vistande vid Academien, hörde mig således om condition och fick sådan i Rasbo socken om sommaren 1822. Här uppehöll jag mig till vårterminens början 1824, vandrade eller sprang nästan hvar lördag in till Upsala tidigt på morgonen och sent om qvällen tillbaks, bevistade Conventerna, gjorde undan Seminarii-cursen och disputerade pro exercitio. Vid vårterminens början 1824 fick jag condition hos Notarien Berglund i Upsala och innehade den till slutet af 1826, då jag lemnade Academien. 1825 reste jag i sällskap med min broder till Hernösand, der vi prestvigdes. Der köpte jag sedan ett par skarskidor, och rännde med dem tillbaks till Upsala. Vid höstterminens slut 1826 tog jag Philosophiæ Candidat-examen och reste sedan till Lappmarken, der jag, enligt förordnande af d. 23 Dec. 1826, bestridde Missionairstjensten i Piteå Lappmark till hösten 1832, såsom i mina båda Journaler till en del är beskrifvet. 1831 tog jag Pastoral-examen i Hernösand, efter att förut hafva specimineral i Upsala. Samma år om hösten ingaf jag till Consistorium i Hernösand och till CanzliStyrelsen ett betänkande om undervisningsverket i Lappmarken, och blef i anledning deraf 1832 om hösten utnämnd till Visitator i Lappmarken för de trenne påföljande åren, under hvilka jag alltså besökte alla församlingar derstädes, och tog kännedom om de Ecclesiastika förhållandena, utarbetade och discuterade med dervarande Presterskap förslag till nödiga reformer, som jag i October 1835 ingaf till Consistorium i Hernösand, under titel af "Förslag till Reglemente för Ecclesiastikverket i Lappmarken." Det var indeladt i vissa capitel och paragrafer i form af ett bestämdt Lagförslag med bestämda

föreskrifter angående Gudstjenst, Kyrkodisciplin, Undervisningsväsende, befordran till Ecclesiastika och Schol-tjenster, tillsyn å boställen m. m., i möjligaste måtto fullständigt och i system och sammanhang. Godkändt och tillstyrkt af Presterskapet i Lappmarken och Consistorium i Hernösand inkom det år 1836 om våren till Ecclesiastik-expedition, men lärer ännu icke vara hos Kongl. Maj:t till pröfning föredraget. Det omnämnes blott i berättelsen till Riksens Ständer 1840 om hvad sig i Riksstyrelsen tilldragit, såsom beroende på vederbörandes utlåtande. År 1832 sökte jag ett Collegat i Piteå, och fick det olyckligtvis. Jag visste icke att dermed följde blott ¼:del af lönen, hvilket vid intimation icke var tillkännagifvet. Jag fick alltså försöka att i en stad lefva med famille på 12 tunnors lön, och led på detta försök skeppsbrott i mina ekonomiska affairer, från hvilket jag ännu ej förmått repa mig. Nu först blef jag fattig, ty jag räknar icke den för fattig, som icke lider nöd och icke är fördjupad i skuld. Sådant hade aldrig förhållandet med mig tillförene varit, ty ehuru jag aldrig haft mycket, hade jag dock icke lidit nöd och icke varit skyldig — jag lemnade Upsala utan skuld, och om jag ock i Lappmarken blef något skyldig, så var det dock ej mycket, och ej utan apparence att på de små tillgångar jag hade kunna den betala. Men sedan jag några år måst lefva nästan blott på crediten, såg jag icke mer någon utväg att dermed fortsätta, och ehuru jag ändteligen uppnådde full Collegalön, var dock den redan åsamkade bördan för tung att längre bära. Jag måste för utkomstens skull söka något bättre lönande, ty nöden har ingen lag. Jag blef också om hösten 1836 utnämnd till Pastor i Wibyggerå, hvilket jag genast fick tillträda. Det är ett regalt Pastorat af 3:e classen, med circa 900 R:dr B:co inkomst. Jag fick också 1000 R:dr R:gs såsom arfvode för mina under de föregående åren gjorda visitationsresor i Lappmarken, en summa, som kom förträffligen till pass att lösa fullmagten och döda några mest påträngande skulder. Tjenstgöringen härstädes tillträdde jag 1837 om sommaren, sedan jag under vår-terminen förestått Rectorstjensten i Piteå. Efter den tiden har jag just ingenting märkeligt uträttat, annat än förestått min tjenst. Vid prestmötet i Hernösand 1839 fungerade jag som Respondens. 1832 blef jag kallad till Ledamot af Nordiska Fornskrift-Sällskapet i Köpenhamn. Mina utgifna skrifter äro: Gradual Disputation de Periodis Historiæ imprimis Antiquæ. Upsala

1826. — Specimen De Periodis Historiæ Medii et Recentioris Ævi. Upsala 1831 (incomplett). — Journal öfver Missionsresor i Lappmarken. Stockholm 1831; och Fortsättning af Journalen öfver Missionsresorna i Lappmarken. Stockholm 1833; — och ändtligen en anonym brochyr under titel af: Tankar om fattigdomen och fattigvården i Sverge. Stockh. 1840; — samt under åren 1840 och 41 åtskilliga Tidningsartiklar, särdeles i Norrlands Tidningar, samt Alfvar och Skämt. Ett större litterärt arbete började jag sistlidne höst, som jag ämnar vid lediga stunder fortsätta och möjligen framdeles utgifva, nemligen en utläggning öfver Aposteln Pauli Skrifter."

"Min biographie är till en god del utförd i mina Journaler öfver Missionsresorna i Lappmarken. Jag får, hvad de yngre åren beträffar, hänvisa till första Journalen pagg. 56—63 samt 387—88. Sednare Journalen har jag sjelf ej något exemplar af, hvilket händt genom lån. Visserligen förekommer väl äfven der åtskilligt, såsom om mitt frieri och giftermål."

"Min Författareverksamhet afbröts helt och hållet år 1833 med min sednare Journal, som, enligt hvad min förläggare uppgifvit, så ringa afsättning haft, att kostnaderne ej blifvit betäckta — nb. accordet mellan honom och mig innehöll, att förlagskostnaden först skulle betäckas af försäljningen och vi sedan halfvera om vinsten. Såsom fordom den uthvisslade talaren med harm och sorg drog sig undan, så har jag ock på många års tid sedan ingenting skrifvit för pressen, och har detta skeppsbrott på författarebanan varit den svåraste motgång och hårdaste stöt som träffat mig. Först 1840, således efter 7 års förlopp, har jag åter haft mod att fatta i pennan, men hittills inskränkt mig till små politiska uppsatser i ämnen, öfver hvilka jag såsom medborgare kännt en inre uppmaning att yttra mig."

Petrus Læstadius afled i sin bästa ålder d. 6 Aug. 1841, allmänt sörjd och saknad.

LUNDBLAD, SVEN.

Föddes på stadshemmanet Bernstorp i Skara socken d. 30 Oct. 1776. Hans föräldrar, torparen och brukaren af detta Prof. Hof tillhöriga hemman, *Anders Svensson* och dess hustru *Greta Andersdotter*, voro i orten kända för sin

fromma vandel, sin idoghet och Gudsfruktan. Den lilla förmögenhet, det lyckats dem att vid sitt giftermål samla, skingrades inom kort af flere på hvarandra hopade olyckor. Sonen uppföddes derföre i nödens och armodets sköte. Bland rörande hågkomster från sin barndom, hördes sal. Biskopen berätta följande. Då han engång som liten gosse grät i hunger och ropade på mat, sopade modren ihop några öfverblifna agnar på en handqvarn och bakade deraf en kaka, hvaraf hon gaf sonen ena hälften och behöll den andra för sig sjelf. Men då gossen snart förtärt sin del och ropade på mera, gaf modren ifrån sig äfven sin bit. När Sven uppväxte, fick han, såsom egande en stark växt och deremot svarande kroppskrafter, ofta fara i skjuts med fadrens häst, samt deltaga i föräldrarnes alla landtmannaarbeten. Men snart började Svens fader förmärka hos sonen en allt mer och mer tilltagande håg för läsning; hvaröfver han meddelade sin glädje åt en aktad borgersman i Skara. Denne, som hade en son, hvilken var något äldre, och redan hade genomgått några klasser i skolan, erböd fadren att låta Sven då och då gå in och af hans gosse på försök erhålla någon undervisning i Grammatikan. Snart erböds likväl ett bättre tillfälle, derigenom att dåvarande Comministern i Skara, sedermera Kyrkoherden i Bitterna, Ryman, tillät Sven, jemte andra gossar, komma till sig, och meddelade honom den första undervisningen i latin och grekiska. Under denne nitiske och stränge lärares tillsyn gjorde Sven Andersson så hastiga framsteg, att han om hösten 1789 inskrefs i Skara skola med namnet *Lundblad*, efter sin farbroder, som, redan då en aktad Prest i stiftet, sedermera blef Prost och Kyrkoherde i Grefbäck. Redan första timman i skolan, förolämpades torparegossen i den trasiga vadmalsrocken på ett sårande sätt; då en rik mans son, efter att hafva trakterat de andra kamraterna med russin, kastade öfverlefvorna deraf utåt golfvet till den fattige nykomlingen med dessa ord: "Der har du, bondlurk." Mer än en gång hafva vi hört Biskop L. erinra sig det sårande stygn, han dervid erfor, såsom ett af de djupaste, hvaraf han i hela sin lefnad träffats. Under sina första skolår måste L. utstå idel arbete och möda. Om mornarne tröskade han på logen till kl. 5, då han med sitt lilla matknyte under armen vandrade den en fjerdedels mil långa vägen in till Skara, der han åtog sig att borsta sina bättre lottade kamraters skor, emot det att han erhöll öfverlefvorna af deras måltid, samt några nö-

diga skolböcker. Redan i öfre flyttningen af 3:dje classen började L. undervisa yngre kamrater för att förtjena sitt uppehälle. Vid denna tid bar han ofta mat till sin fader, som byggde på Brunsbo, och ådrog sig dervid sin företrädares Biskop Weidmans uppmärksamhet. Då hände sig en dag att Biskopen, som stod på trappan och såg Sven gå öfver gården, ropade honom till sig, gaf honom öl att dricka, slog honom på axeln och sade: "sådant öl skall du hafva, när du blifver Biskop på Brunsbo." Ibland lärarne vid skolan omfattades han med faderlig välvilja af dåvarande Rector Scholæ Morell. Äfven den vördnadsvärde Domprosten Knös hade för L. fattat en synnerlig kärlek. Han undervisade sjelf den medellöse ynglingen, öppnade för honom sin boning och räckte honom ofta en hjelpsam hand. Det var genom denne älskvärde mans samtal söndagseftermiddagarne med dem af ungdomen, som ville höra hans utläggning och förklaring öfver dagens högmässotext, L:s håg väcktes för det Theologiska studium, hvilket snart blef ett behof för hans hjerta. Huru ömt den unge L. låg Domprosten Knös om hjertat, bevisas bäst deraf, att den gamle på sitt yttersta öfverlemnade honom i sin hustrus och sina barns åtanka med dessa orden: "Hjelp den gossen så mycket J kunnen, ty jag tror att vår Herre ämnat honom till något stort." Under de sista åren af sin gymnasii-tid hade L. förvärfvat sig det anseende bland sina kamrater, att han genom sin allvarlighet och ordningsanda kraftigt bidrog till flitens och sedlighetens befrämjande. Ferierna tillbragte L. hos sin farbroder, d. v. Comminister i Berg och biträdde honom med predikande. Här fann L. i sin presterligt sinnade farbroders umgänge en rik näring för själ och hjerta, och denna tid prisades alltid af honom såsom en af de lyckligaste i hans lefnad; ja, mer än en gång hörde man sal. Biskopen med lifvadt sinne omtala de färder han med sin farbroder gjorde till kyrkan genom de för sin naturskönhet bekanta Bergs ängar, då allmogen samlades vid vägen, för att dels i andliga ämnen spörja sin älskade själasörjare, dels med allehanda håfvor och skänker visa honom sin kärlek och tillgifvenhet. Af de ringa medel L. genom conditionerande förvärfvat, köpte han åt sin utfattige fader ett torp under egendomen Tubbetorp, nära Brunsbo. Med det öfriga lilla penningeförråd, han såsom sångare i Skara Domkyrka samlat, ärnade han anträda sin akademiska bana; men sommaren efter sedan han slutade sin Gymnasii-curs, hände sig att hans fader, genom ett fall

från en ställning vid en nybyggnad, hade den olyckan att nästan alldeles sönderbryta sig. L. använde då välvilligt de hopsamlade styfrarne till fadrens underhåll och vård. Fadren dog innan kort: penningarne voro slut, och utsigten åt Upsala helt och hållet förmörkad. I denna svåra belägenhet, beslöt L., att genast, utan att besöka Akademien, låta prestviga sig och inträda i stiftets tjenst; ett bruk, som den tiden ej var ovanligt. Emellertid lyckades det genom Lektorn, Prosten Swartz's bemedling, att L. samma sommar fick tillfälle predika i præbende-församlingarne Winköl och Marum, hvarigenom honom af åhörarne bereddes offer, som i det närmaste ersatte utgifterna för fadrens vård. På sådant sätt, och än ytterligare understödd af Prosten Swartz, som i allt var hans store gynnare och välgörare, anträdde L. i Sept. 1799 sin första resa till Upsala. Här hade han i början att kämpa med samma brist och armod som troget följt honom ifrån vaggan. Genom stor sparsamhet och nästan otroliga inskränkningar (första terminens utgifter öfverstego ej 47 R:dr riksgäld!) förmådde han likväl att draga sig fram; ja, till och med att lemna andra behöfvande landsmän penningeförsträckningar. Redan under sina första akademiska år ansågs L. ibland kamrater ej blott som en jemnlike, utan som en mentor, till hvars råd och hjelp man i betryckta stunder gerna flydde. Den condition, som erhölls i Prof. Flygares hus, öppnade för L. tillfälle att taga den philolophiska graden, och inom några få år emottog han med heder lagerkransen vid 1803 års Magister-promotion. Ifrån denna tid egnade han sig mera obehindradt åt de theologiska vetenskaperna, hvilka redan ifrån Gymnasiiåren tillvunnit sig hans uteslutande kärlek. Den oafbrutna hågen för undervisningsyrket föranlät honom att öfvertaga och fortsätta en i Upsala påbegynt enskild skol-inrättning, der mången yngling, som sedan i mannaåren uppträdt i statens och kyrkans tjenst, erhöll sin första religieusa och litteraira bildning. Den omsorg L. offrade åt denna undervisningsanstalt, det oafbrutna nit, hvarmed han sjelf deltog i undervisningen, under en tid, som kräfde den ifrigaste sysselsättning med egna studier, kunde ej annat, än verka menligt på hans helsa. Då han med bekymmer märkte detta, var han någon tid fullt och fast sinnad, att för alltid lemna Akademien och söka sig en lugnare befattning såsom prest i sin födelsebygd. Men L:s qvarblifvande vid Universitetet bestämdes denna gång genom tvenne hans förtroliga vänner,

af hvilka den ene erbjöd häst och åkdon och den andre sitt sällskap till en resetur genom de vackraste trakterna af Upland, Gestrikland och Dalarne. Förslaget antogs, och resan aflopp så lyckligt, att L. återkom till Upsala, förbättrad både till krafter, helsa och lynne.

Efter aflagd Theol. Cand.-examen, kallades L. 1806 till Docens in exegesi Sacra Vet. et Novi Test. Erhöll E. O. Theol. Adjunkts fullmakt 1808. Theol. Licentiat 1810. Prestvigd i Dec. s. å. Uppfördes 1812 af DomCapitlet i Skara på förslag till den lediga Domprostsysslan; hvarvid den egna händelsen inträffade, att då han profpredikade i Skara Domkyrka, han icke varit der sedan han under sin Gymnasii-tid tjenstgjorde derstädes såsom sångare.

En bestämdare plats erhöll L. vid Universitetet, då han 1813 utnämndes till Ordin. Theol. Adjunct och Pastor i Börje præbende-församling, samt året derefter, i Jan. 1814, till Professor Kalsenianus, med Hagby och Ramsta som præbende. Ifrån den tid L. blef Akademisk Lärare, ökades allt mer och mer antalet af dem som begagnade hans enskilda collegier, hvilka han gaf ofta utan betalning, ehuru han derigenom beröfvade sig en inkomst, som han icke utan svårighet kunde umbära. Isynnerhet bevistades talrikt hans enskilda föreläsningar i Dogmatiken; och man kan utan öfverdrift säga, att han genom dem utöfvat ett vidsträckt inflytande på sin tids prestbildning. Tid efter annan undfick han, ej blott af studerande ynglingar, utan äfven af andra, det dyrbara förtroendet, att bereda dem till deras första nattvardsgång; ja, mången äldre sökte och vann hos honom ett ökadt stöd för sin religieusa tro och öfvertygelse.

Den tid, L. innehade den Kalsenianska lärostolen, var den längsta oförändrade period af hans lefnad, den gladaste och lyckligaste för hans helsa och lynne. De som besökte honom, då han om somrarne vistades på Hagby prestgård, erinrade sig det patriarkaliska lif, han der tillbragte bland de sina, omgifven af underhafvande, grannar och vänner, hvilka egnade honom den uppriktigaste tillgifvenhet och aktning. Under de 14 år han var Præbendarius i Hagby, predikade han under sommarferierna hvarje eller hvarannan söndag, ja, ej sällan äfven vintertiden, samt läste alltid sjelf med nattvardsbarnen. Vårterminen 1817 innehade L. första gången Akademiska Rektoratet, hvilket utmärktes derigenom, att platsen då utsågs och bestämdes för grundläggningen af Carolina Rediviva, samt andra gången 1826, då H. K. H.

Prins Carl föddes, i anledning hvaraf han anförde en deputation ifrån Universitetet. Orerade i Akad:s namn vid Jubelfesten 1817. Theol. Doctor vid kröningen 1818. ContractsProst öfver Hagunda Contract 1821. Inspector för Roslags Nation s. å. Riksdagsman 1823. Inspector för Uplands och Vestgötha Nationer 1826. Primarie Theologiæ Professor och Domprost i Upsala 1827. Då sistnämnde utnämning skedde, var D:r L. ännu knappt tillfrisknad efter en svår feber, ådragen vid påsktiden, då han predikade i sitt præbende och tillbragte natten i ett nästan oeldadt rum. Hans bröst, förut lidande, försämrades i denna sjukdom så betydligt, att han sedermera aldrig fullkomligt återfick sin helsa. ContractsProst öfver Domprosteriet och Waksala Contract 1828. För andra gången Riksdagsman för Erke-Stiftet s. å.

Emellertid inträffade Biskopen D:r Weidmans död. Med stor enhällighet uppfördes Domprosten L. i första rummet å Biskopsförslaget, samt utnämndes året derpå, den 27 Juni 1829, under dåvarande Riksdag, till Biskop öfver Skara Stift. Den dag Biskop L. i embetet invigdes, hade alla i hufvudstaden vistande Vestgöthar låtit för honom å stora börssalen föranstalta en större middagsmåltid, hvarvid i de värdigaste och hjertligaste ordalag tolkades landsmännens glädje öfver den skedda utnämningen. Biskopens första nedresa till stiftet kunde i mer än ett afseende kallas en Eriksgata. Öfverallt emottogs han med den mest öppna välvilja, öfverallt helsades han såsom en länge efterlängtad faderlig vän. Ankomsten i Skara var att likna vid ett festligt intåg. Under ett stort tillopp af menniskor, äfven ifrån aflägsnare orter, förrättade Biskopen sin första prestvigning i Skara Domkyrka, der alla trängdes för att se och höra den vördade. Officierade vid H. M. Drottningens kröning 1829. L. N. O. s. å. Utsedd jemte andra ledamöter af Riksens Ständer till fadder åt H. K. H. Prins Oscar s. å. Efter att om hösten 1830 med de sina hafva nedflyttat till Biskopssätet Brunsbo, företogs följande sommar en vidsträckt embetsresa i de södra delarne af stiftet, der på lång tid ingen Biskop varit. Denna resa var på engång den längsta, angenämaste och mest inflytelserika af Biskop L:s resor i sitt stift, och länge erinrade han sig med tacksamhet de mångfaldiga prof på kärlek och tillgifvenhet han derunder erfarit. Med få ord kan man säga, att Biskop L. lefde i sitt embete. Man såg ho-

nom aldrig gladare till sinnes, än efter hvarje embetsförrättning. Lectionerne på Gymnasium bevistade han ofta, visiterade flitigt i stiftet och fann sin största glädje uti att predika i sina præbendeförsamlingar. Mellan vigtigare göromål, var han oafbrutet sysselsatt med förbättrande och förskönande af sitt boställe Brunsbo, hvarpå han nedlade stora omkostnader, af hvilka han sjelf aldrig hann skörda frukterna. Näst sin Bibel, den han dagligen läste, egnade han hvarje ledig stund åt de klassiska studierna, af hvilka han var en synnerlig vän. Den märkligaste dagen af sin embetstid upplefde Biskop L. den 31 Aug. 1833, då han, i närvaro af en talrik samling menniskor ifrån provinsens alla delar, fick inviga det till en stor del genom hans verksamma nit fullbordade nya, vackra Skol- och Gymnasii-huset i Skara. Några dagar derefter höll han sitt första och enda Prestmöte, hvilket var så mycket talrikare besökt, som icke något sådant på 17 år hållits. Det var en återseendets fest emellan länge skilda vänner och fränder. Man erinrade sig knappt förr hafva upplefvat sådana dagar i Skara. Efter öfverläggningarne, som försiggingo i största lugn och ordning, samlades man om aftnarne i glada kretsar, som slöto sig kärleksfullt kring den patriarkaliske förmannen. Det utgjorde en högtid för Biskop Lundblads hjerta, att i minnet återkalla dessa stunder, och ofta blickade han ifrån den sednare Riksdagens bråk och oro, tillbaka till dem såsom till ett försvunnet Eden.

Bräcklig till helsan och ej utan en viss ovilja, begaf sig Biskop L. till det i Januari 1834 sammankallade Riksmötet. Angripen af den i hufvudstaden utbrytande cholerafarsoten, öfvervann han väl för ögonblicket det onda; men efter Riksdagens slut, återvände han hem, lidande både till själ och kropp. Många, som icke sett honom under denna längre tid, märkte att han betydligen åldrats. Om våren 1836 återkommo med större häftighet de bröstplågor, af hvilka han i många år varit besvärad. Sommaren återställde väl till någon del krafterna, så att han kunde företaga åtskilliga visitationsresor; men ej sällan hörde man honom mera enskildt yttra, att han trodde sig ej hafva långt igen, och slående sig för sitt bröst, brukade han säga: "här har döden sin inteckning." Kort före sin bortgång emottog Biskop L. ett hedrande bevis på fordne stiftsbröders aktning och kärlek, då han med ett betydligt röstantal uppfördes på förslag till Erkebiskop; hvilken utmärkelse honom äfven vederfors af

DomCapitlet i Upsala. Nitisk i sitt kall, underlät han aldrig någon resa, då hans pligt det fordrade. Det var efter en sådan embetsresa till staden i ett svårt väglag, om våren 1837, han ådrog sig sin sista bröstsjukdom, hvilken yttrade sig i ofta påkommande, våldsamma qväfningar. Krafterna aftogo nu hastigt. Han ville likväl aldrig lägga sig till sängs, utan vandrade med vacklande steg af och an i sina rum, hvilande emellanåt på en soffa. Man anmärkte, att den djupa, allvarliga blicken, som var honom så egen, under de sista dagarne antog en egen mildhet. Anletsdragen liksom ljusnade och ögonen strålade af glädje. Lördagsaftonen d. 29 April bad han sjelf att få lägga sig tidigare än vanligt. Han var då så matt, att han på en gungstol måste bäras ur sina rum in i sängkammaren, der han likväl sjelf klädde af sig och syntes njuta af hvilan. Några timmar derefter vaknade han, frågade huru mycket klockan var, lutade hufvudet mot högra handen och tycktes insomna; men den djupa tystnad som derpå följde, var icke sömnens, utan dödens. Så stilla bortslumrade den Ädle, "en rätt Israëlit, i hvilken intet svek var." Första underrättelsen om hans bortgång träffade som ett åskslag. I en skrifvelse ifrån Skara af d. 1 Maj s. å., infördt i ett af våra tidningsblad, heter det i anledning af hans död: "Sorgen och saknaden är djupt tecknad i allas ansigten och hjertan: det är likasom dödens engel framgått och bortryckt något kärt föremål ur hvarje familjekrets" *).

Begrafningen skedde d. 12 Maj i Skara Domkyrka, dit liket ifrån Brunsbo burits på bår af underhafvande. En nästan oräknelig folkmassa hade samlat sig att bevista den sorgliga akten. Likpredikan hölls af Domprosten D:r Kjellander, öfver texten: Uppenb.Bok. 3: 12. "Den der vinner, honom vill jag göra till en pelare i min Guds tempel, och han skall icke mer utgå." Dagen derpå fördes den aflidnes stoft till Warnhems kyrkogård, der det nedsattes i en graf, sprängd i sjelfva den gamla klostermuren. Ett herrligt hviloställe, i den skönaste nejd, vid foten af det uråldriga templet, beskuggadt af höga, resliga, löfrika träd! På bekostnad af stiftets Presterskap kommer under loppet af detta år en minnesvård att å grafven uppresas.

Redan som gosse utmärkte sig Biskop L. genom stadga, flit, allvar, renhet i seder, blygsamhet, stränghet mot sig

---

*) Aftonbladet 1837, N:o 106.

sjelf och en stor välvilja emot andra. Det var lätt att inse, att dessa dygder icke voro i en sednare ålder tillärda, utan att de skjutit djupa rötter i hans barndom, att den ödmjukhet inför Gud och menniskor, som följde honom till höjden af det äreställe, han senast innehade, icke hade hos honom kunnat så förvandlas till natur, om den icke upprunnit ur en tidig och varm Gudsfruktan, en beständigt föresväfvande hög föreställning om sina pligter och en blygsam känsla af oförmågan att dem fullgöra. I afseende på hans theologiska bildning torde här böra nämnas följande. På en tid, då det började höra till den goda tonen, att med ett visst öfversitteri förakta, ja, till och med håna kyrkan och religionen, och då tilläfventyrs theologien bland de lärde behandlades på ett sätt, som gjorde den mindre tillfredsställande för djupare själar, var det icke ovanligt, att tänkande och Christligt sinnade män i sekternas religionsmeningar sökte den näring åt sitt högre lif, hvilken den kalla och stela orthodoxien syntes förneka dem. Man må derföre icke undra, att L. under hela sin akademiska läraretid bibehöll en viss redan i ungdomen genom umgänget med Domprosten Knös d. ä. framkallad förkärlek för studium af Svedenborgs skrifter. Ehuru detta studium icke kunde undgå att utöfva sin inflytelse på hans theol. tänkesätt, så röjde sig likväl hans stora sjelfständighet äfven deruti, att han pröfvade allt och behöll endast det, som syntes honom godt. Liksom han sjelf högst eftersträfvade att blott vara Christen, så förstod han ock att hos alla sekter igenkänna och värdera det Christliga, äfven der det var bortblandadt och bortskymdt af menskliga missförstånd och tillsatser.

Till det yttre var Biskop L. lång och mager. Hans resliga växt, hans lugna, allvarsamma gång, ingaf vördnad. Utseendet, merendels dystert, hade nästan något frånstötande, så framt ej vid serskilda tillfällen välviljan och vänskapen framkallade ett eget, mildt sken öfver de skarpa dragen: då var det en verklig själens skönhet som öfverflög hans ansigte.

Till fullkomnande af charakteristiken öfver Biskop L. må det tillåtas att här meddela det vackra condolancebref*), hvarmed Wexiö Consistorium besvarade den officiella underrättelsen om dödsfallet. "Med hjertligt deltagande hafva vi förnummit den djupa sorg, som träffat Skara Dom-

---

*) Aftryckt i Upsala Corresp. 1837. N:o 80.

Capitel och Stift genom Biskopen m. m. D:r Lundblads förtidiga bortgång. Det är naturligt, att de som på nära håll fått blicka in i en skön, af ljus och värma lika genomträngd själ, och i första rummet njutit frukterna af en ädel verksamhet, bittrast skola känna saknaden; men om ett allmännare deltagande innebär någon mildring och tröst, kan Skara Dom-Capitel vara förvissadt, att hela Svenska kyrkan anser sig hafva gjort en stor förlust, då hon ej längre bland sina prydnader fick räkna den för sin lärdom och sina patriarkaliska seder utmärkte Lundblad. — Biskop L., utgången ur hyddan, byggde sjelf sitt namn och sin lycka. Genom sitt ljusa förstånd och kraftfulla vilja öppnade han sig en lysande bana i trots af de hinder, fattigdomen lade i ynglingens väg, och hans egna själsadel gjorde bördens och rikedomens fördelar umbärliga. Det var isynnerhet som Professor vid rikets första Universitet, han frejdade sitt namn. Ynglingar ifrån fäderneslandets särskilda landskap slöto der som fosterbröder en förtrolig krets kring den sällsynte läraren, från hvars läppar icke konstiga ord, men mognad, på samma gång enkel och hög vishet, flödade och förtjuste. Äfven i Wexiö stift finnes mången, som ifrån den kära akademiska tiden ibland sina skönaste stunder räknar dem, då Lundblad för lyssnande lärjungar tydde himmelens samtal med jorden. Som Biskop uppfattade L. sitt kall ifrån en högre ståndpunkt än politikens, hvars bana han ansåg mera slipprig, än att den med säkra steg och upprätt hufvud kunde genomvandras; men genom sin rättvisa, sin redbarhet och sitt förakt för intrigens konstgrepp, sin flärdfrihet, sitt upplysta nit för religionen och bildningen, och i allmänhet genom sitt för sanning och rätt, fromhet och skönhet alltid öppna sinne, har han äfven i denna egenskap öfverallt förvärfvat ett högaktadt minne. I Svenska kyrkans rika Pantheon skall derföre hans bild intaga ett utmärkt rum, och de sköna dragen skola säkert icke blekna under århundraden."

Biskop L. trädde 1815 i äktenskap med *Catharina Helena Afzelius*, dotter af Förste Archiatern, Riddaren och Commendeuren m. m. D:r P. von Afzelius. Hon öfverlefde den Saknade blott 5:ne år, och är begrafven vid hans sida å Warnhems Kyrkogård. Barn: *Pehr Sven Willgott*, Philos. Mag. 1842; *Wendela Margaretha*, gift 1838 med Biskopen i Skara stift, C. N. O., J. A. Butsch; *Beda Helena Bernhardina*, ogift; samt *Gustaf Sigfrid*, Gymnasist.

Af Biskop L. finnas flere porträtter, hvaribland 3 i oljemålning, samt 2:ne lithographier.

Biskopen var Ledamot af Sällskapet pro Fide et Christianismo, Hedersledamot af Svenska Bibelsällskapet, Corresp. ledamot af Samf. för utg. af handskrifter rörande Skand. Historia, Ledamot af K. Nord. Oldskrift-sällskapet i Köpenhamn, samt af Upsala, Skaraborgs, Elfsborgs och Jönköpings Läns Hushållssällskaper.

Skrifter: Åtsk. Acad. Disput. och Programmer. — Tertia Relig. reform. memoria sæcularis, nomine Acad. Ups. relata 1817. — Christna Rel. Hufvudläror. 1 uppl. Ups. 1823, 2 uppl. Sthm 1826; öfversatt på tyska af Mohnicke, Stralsund 1831. — Herdabref till Skara Stifts Presterskap 1830. — Tal vid invigningen af nya Skol- och Gymnasii-huset i Skara 1833. Ib. s. å.

(Källor: Skara Stifts Matr. 1831. — Likpred. af J. Kjellander. Sthm 1838. — Mundtliga meddelanden. — Personlig bekantskap.)

LILJEGREN, JOHAN GUSTAF.

Född d. 29 Febr. 1791 (enligt en annan uppgift d. 25 April 1789) i Lilla Hyltan i Fryeleds socken, Jönköpings Län. Fadren Bonde. Intogs i Wexiö skola 1805. Student i Lund H.T. 1811. Amanuens vid Akademiens Historiska Museum d. 31 Mars 1814. Philos. Mag. d. 22 Juni s. å. Docens i Fäderneslandets Antiqviteter d. 10 Juli 1815. Åtföljde under detta och nästföljande år Professor N. H. Sjöborg på dess Antiqvariska resor inom Sverige. Amanuens i Kongl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia 1816. E. O. Philos. Adjunct d. 19 Juni s. å. Erhöll d. 26 Febr. 1817 Kgl. Maj:ts nådiga uppdrag, att öfversätta och utgifva de på K. Bibliotheket i Stockholm förvarade Isländska manuscripter. E. O. Amanuens vid nämnde Bibliothek d. 15 Jan. 1818. Fick Professors namn h. o. v. d. 27 Mars 1819. Reste som Ahllöfsk stipendiat till Köpenhamn Nov. 1819 — Juli 1820. Erhöll d. 5 April 1821 Kongl. Maj:ts uppdrag att afskrifva K. Bibliothekets eller f. d. AntiqvitetsArchivets pergamentsbref, mot ett årligt arfvode af 200 R:dr B:co, hvilket fortfor ända till ett par år före hans död. Amanuens i K. Witterhets-, Historie- och AntiqvitetsAkademien samt Sekreterare i Konungens Museum d. 12 Sept. 1822. Actuarie i K. Riksarchivet d. 4 Febr. 1823. Bibliothekarie vid v. Engeströmska Bibliotheket d. 11 Juni 1824. Tillf. RiksAntiqvarie, Garde des Médailles och Secreterare i Witterh. Hist. och Antiqv.Akademien d.

5 Juli 1826, efter Medic.Rådet Rutströms död. Erhöll fullmakt på dessa befattningar d. 5 Juli 1827. Tillf. RiksArchivi Secreterare d. 28 Mars 1829, efter CanzliRådet Sundels död. Tillf. Garde des Médailles i Rikets Ständers Bank d. 14 Juni 1832. Erhöll CanzliRåds namn h. o. v. d. 18 Jan. 1834. RiksArchivarie d. 14 Juli 1835. Dog d. 2 Juni 1837.

Gift d. 4 Maj 1824 med *Anna Maria Engel.*

Liljegren, som redan i Skolan och Gymnasium utmärkt sig genom outtröttlig flit och håg för speciella forskningar (så t. ex. skref han 1812 en Hebreisk Almanach), uppmuntrades och framdrogs vid Universitetet af Prof. N. H. Sjöborg, och recommenderades af honom hos d. v. AcademieCanzlern Grefve L. v. Engeström, som sedermera blef en verksam befordrare af Liljegrens lycka. Med oafbruten flit och varm kärlek omfattade han den Nordiska fornforskningen. Runlitteraturen, Kalender-väsendet och Svenska språkets Grammatik, samt i sednare tid Svenskt Diplomatarium utgjorde hans favoritstudier. I allmänhet ägde han mera både lust och förmåga att samla materialier än att ordna dem. Inom fem års tid (1821—1826), vann han fem gånger högsta priset i Witterhets-, Historie- och Antiqv.Academien för sakrika afhandlingar, af hvilka blott en (Runläran) blifvit tryckt. De öfriga ansågos, förr än de intogos i Akademiens handlingar, behöfva någon vidare handläggning i stilistiskt afseende, hvilket författaren aldrig hann utföra. Genom träget arbete och mycket stillasittande hade helsan blifvit undergräfd. Vid obductionen af liket visade sig betydliga abnormiteter i hufvudet och inelfvorna. Bröstet befanns fullt af vatten, ett ondt, hvaraf han redan i yngre åren varit besvärad. Dessa kroppsliga plågor i förening med känslan af arbetskraftens förminskning förorsakade en oro och mjeltsjuka, som till sist dref honom att i förtid söka döden, hvilken utan tvifvel snart hade opåkallad infunnit sig.

Liljegren var Ledamot af åtskilliga lärda Sällskaper: Kongl. Witterh. Hist. och Ant.Akademien; Kongl. Samf. för utg. af Handl. rör. Skand. Historia; Götheborgska Vetensk. och WitterhetsSamhället; K. Nord. Vidensk.Selsk. i Trondhjem; Scand. LitteraturSelsk. i Köpenhamn; Isl. Lit.Selsk. derst.; Nord. Oldsk.Selsk. derst.; Danske Selskabet for Fædernesl. Sprog og Historie derst.; Antiq.Föreningen i Nassau; ThüringSachs. Föreningen i Halle; Meklenburgska Föreningen i Schwerin; m. fl.

Skrifter: Analecta monimentorum ad Ed. Diss. Acad. P. I—III. Lundæ 1814, 15. — Skand. Fornålderns Hjeltesagor, öfvers. från Isl. handskrifter. 1:a Delen: Gånge Rolfs Saga. Sthm 1818; 2:a D.: Örvar Odds Saga samt Jarlmans och Herrmans Saga; ib. 1819. — Nordiska fornlemningar. 12 häft. med 100 pl. (de första häft. utgåfvos i förening med n. v. Prof. C. G. Brunius) ib. 1818—21. — Förteckning öfver Permbref i H. Ex. Gr. v. Engeströms Bibl. ib. 1819, och Fört. öfv. handskrifterna i samma Bibl. ib. 1824. (utgöra 3:e och 4:de häft. af Engeströmska Bibl:s Handl.) — Anteckn. rör. Versar, skrefne med runor (i Skand. Litt.Selskabets Skrivter) Köpenh. 1820. — Fornnordiska häfder, eller afhandl. i Nordens religion, konst och vetenskap. 1. Delen (inneh. öfvers. af Finn Magnusens Föreläsn. öfver Nord. archæologien.) Sthm 1824. — Ättartal, utvisande H. K. H. Kronprinsessan Josephinas härkomst af gamla Svenska och Norska Konungahuset. ib. 1825. — Tusenårig Calender, lithogr. ib. 1828. pat. — Runstafven och dess sinnebilder (förkl. till Tusenåriga Calend.) ib. 1829. — Diplomatarium Svecanum. 2 Delar. ib. 1829—37. (slutar med år 1310). — Run-urkunder, Bihang till Dipl. Svec. ib. 1833. — Runlära (belönt med Witterhets- Hist. och Antiqv.Academiens högsta pris 1821). ib. 1832. — Anteckn. om fynd i Svensk jord (i 13:de Delen af Witt. Hist. o. Antiqv.Academiens Handl.) ib. 1830. — Förklaring af Svenska Namn, brukliga i äldre och nyare tider. ib. 1831. — Skomakare-Skrå: Skomakare-Skrå-Ordning, af Sthms Stads Magistrat gillad och stadf. år 1484, jemte några sedan tillagda stadganden. ib. 1833. — Dessutom några smärre uppsatser i Iduna, Handl. rör. Skand. Hist., Magazin för Konst, Nyheter och Moder, Anmärkaren, Stockholms Tidning, m. fl. Dagblad. Prisskrifterne i Witt. Hist. och Ant.Akad. voro, utom Runläran, som redan är tryckt: 1:o Försök att framställa Nordiska häfdeforskningens framsteg i Sverige under 250 år efter Wasa-ättens uppstigande på thronen (1824); 2:o Öfversigt af Forn-nordiska tidemätningen (1825); 3:o K. Antiqv.Collegii hist. och beskrifn. (1826); 4:o Det sinnebildliga i de gamla Skandinavernas språk och skrift, samt dess inflytande på fordna vitterheten (1826).

Åttonde Bandets Innehåll.

